LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 1 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 1er Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4004

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՀՈԳ ՄԸ ԵՒՍ

— oo —

Երբ այնքան ուժգնօրէն կ'արծարծենք պատասխանատու ղեկավարութեան մը խնդիրը, Փարիզի մէջ, միայն տեղական հոգեբը չէ որ նկատի ունինք:

Նոյն իսկ մէկդի դնելով ընդհ. ղեկավարութեան մը խնդիրը, որ մեր չօշափած հարցին մաս չի կազմեր, կան հոգեր որոնք վաբէջ ձեռքերու կը սպասեն այստեղ, Փարիզի մէջ:

Օրինակ, ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին ոչ միայն Ալեքսանտրէթի շրջանէն, այլեւ ամբողջ Սուրիայէն:

Չենք ուզեր մանրամասնութիւններ յիշել: Բայց, կը բաւէ կարդալ մարզպանին յատկանշական պատասխանը, Անթիլիասի կաթողիկոսարանին մէջ կատարուած ընդունելութեան առթիւ:

Հայ ներկայացուցիչները ուշադրութիւն կը հրաւիրեն Ճէպէլը Մուսայի «եղերական կացութեան» մասին: (Որքան գիտենք, հաւանական է որ նոյնիսկ այդ հայկական —եւ ֆրանսական— շրջանը իյնայ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ, ինչպէս ինկած է Ալեքսանտրէթի գաւառին մեծագոյն մասը):

Մարզպանը ուշադրութեամբ լսելէ եւ բարեացակամ հաւաստիքներ ընծայելէ վերջ, հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէ, իբրեւ պատասխան.

— «Ձեր ակնարկած մտատանջութիւնը Սանճաքի հայութեան մասին՝ դիւանագիտութեան կը պատկանի, որուն համար դժբախտաբար բարեացակամ զգացումները բաւական չեն: Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա բարեկամ մըն է Հայերուն, որոնք խաղաղութեան տարր մը կը կազմեն հովանաւորեալ երկրին մէջ»:

Ի՞նչ կը հետեւի այս կարճ այլ վրդովիչ յայտարարութենէն, — հարցը «դիւանագիտութեան կը պատկանի, որուն համար դժբախտաբար, բարեացակամ զգացումները բաւական չեն»:

Ուրեմն մարզպանը ի՛նքն ալ վհատած, եթէ ոչ ձեռնթափ եղած է, նախատեսելով Ալեքսանտրէթի ամբողջ շրջանին Թուրքիոյ կցումը,— ճիշդ Ջեպելըվաքիոյ Չուտէթեան շրջանին պէս:

Շատ ալ անհիմն չէ այս ենթադրութիւնը, երբ ուրիշ տեղեկութիւններ — մասնաւորապէս արաբական աղբիւրէ — կը հաւաստեն թէ ինկիւրի աչք ունի նոյնիսկ Հալէպի շրջանին վրայ:

Ինչո՞ւ չէ... Միշտ վարպետ քաղաքագէտ, Թուրքերը գիտեն օգտուիլ բոլոր առիթներէն: Ահաւասիկ նպաստաւոր պատեհութիւն մը եւս,— Եւրոպայի ծանր տագնապը, որ ամէնէն աւելի կը զբաղեցնէ հոգատար իշխանութիւնը, Ֆրանսա:

Կարճ կապելով ենթադրութիւնները, դառնանք բուն հարցին:

Այստեղ, Փարիզի մէջ, ո՞ր իրաւասու իշխանութիւնը բանգործ ըրած եւ հետեւած է այս «եղերական կացութեան»:

Որքան գիտենք, Անթիլիասի կաթողիկոսութիւնը քանի մը շաբաթ առաջ ալ դիմած էր մարզպանին, օգնութիւն խնդրելով ստիպողաբար:

Անշուշտ մարզպանը դիմումներ կատարած է առ որ անկ է: Բայց, իր բերանացի յայտարարութիւնը չի՞ հաստատեր թէ կացութիւնը աւելի ծանրացած է այժմ...

Բնականաբար մեր ձեռքը չէ մեր բաղձանքներուն յարմարցնել հոգատար իշխանութեան քաղաքականութիւնը, ներկայ լաբիւրինթոսին մէջ, ուր կայծ մը կրնայ բռնկցնել ամբողջ Եւրոպան:

Եւ սակայն, այս գիտակցութիւնը բաւակա՞ն է անկիւն մը քաշուելու եւ ամէն ինչ յանձնելու նախախնամութեան շնորհներուն:

Անհրաժեշտ չէ՞ աջ-ձախ իյնալ, եթէ ոչ կանխելու, գոնէ մեղմացնելու համար նոր եւ աւելի ծանր անակնկալներ:

Կը կարծենք թէ Փարիզի մէջ լայն տեղեկութիւններ ստացած են, կացութեան ելեւէջներու մասին:

Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը շարունակուի այս ճգնաժամը, եւ, յաջողութենէ յաջողութիւն գլորելով, հակառակորդը արդէն հասած է Մուսա լերան դուռները:

Արդ, այսքան երկար ժամանակաշրջանի մը մէջ, դուք իմացա՞ք որ եւ է փոփոխութիւն, տագնապին համապատասխան գործունէութիւն՝ այս Լոյս - Քաղաքին մէջ:

Այո՛, այս տագնապը աղմուկ չի վերցներ եւ ամէնէն իմաստուն ճամբան լուռ, խորհրդապահ աշխատանքն է:

Բայց կատարուա՞ծ է այդ աշխատանքը, համապատասխան լրջութեամբ: Կը կատարուի՞ այսօր, երբ կացութիւնը ստացած է «եղերական» հանգամանք:

Մենք մինչեւ այսօր ընդհանուր խորհրդակցութեան մը «պերճանք»ն ալ չտեսանք, չորս պատի մէջ:

Ամբողջ Եւրոպան դիւանագէտ է կտրեր, իսկ մերինները կարծես մրցանիչ կոտրել կ'ուզեն, դառնալու համար պսակաւոր ախոյեանները գաղտնի դիւանագիտութեան...

Թող չըսեն թէ ամէն ինչ փորձուած է եւ թէ կացութիւնը բոլորովին անյոյս է:

Ամէնէն անճարն ալ միշտ կը յաջողի ելք մը գտնել, երբ հարցը կապ ունի ստուարաթիւ բազմութեանց ճակատագրին հետ: Գոնէ կ'աշխատի, կը գործէ, գլուխը քարէն կը զարնէ, ելք մը գտնելու համար:

Հայկական կոչուած Փարիզը, որ այնքան խրոխտ յաւակնութիւններ կը սնուցանէ, տեղի - անտեղի, ինչո՞ւ բացառութիւն պիտի կազմէր այս պարագային:

Ու վերջապէս տակաւին քանի՞ տարի մարզանքի շրջան մը պիտի բոլորէր, իրաւասու եւ պատասխանատու, գործօն ղեկավարութիւն մը ստեղծելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ՞ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ

Ուշագրաւ ծրագիրներ Լոնտոնի մէջ

Այժմ քաղաքական աշխարհին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Լեհաստանի վրայ, որուն կացութիւնը փափուկ հանգամանք առած է վերջերս, իբրեւ հետեւանք Պերլինի քօղարկեալ սպառնալիքներուն: Գերմանական եւ լեհական թերթերը կը շարունակեն ծանր մեղադրանքներ փոխանակել, եւ Լեհաստան շոգեպինդ յառաջ կը տանի իր զինուորական պատրաստութիւնները, ինչպէս հաղորդեր էինք երէկ: Արդէն իսկ 42.000.000 զլոտի (մօտ 30 միլիոն տոլար) արձանագրուած է օդանաւային փոխառութեան համար, որուն պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի ապրիլ 5ին:

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարելով, քննեց Լեհաստանի կացութիւնը: Ժողովը տեւեց 2ուկէս ժամ: Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր հաւանական արշաւ մը Լեհաստանի դէմ, Գերմանիոյ կողմէ: Միեւնոյն ատեն գումարուեցաւ նաեւ «ներքին դահլիճը», որ կը բաղկանայ գլխաւոր նախարարներէն եւ որ նիստի կը հրաւիրուի ամէն անգամ որ անհրաժեշտ կը դառնայ ծանրակշիռ որոշումներ տալ:

Պ. Չէմպըրլէն երէկ (ուրբաթ) յայտարարութիւն մը պիտի ընէր Լեհաստանի մասին: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Անգլիա հիմնովին փոխելով իր արտաքին քաղաքականութիւնը, որոշ յանձնառութեանց տակ պիտի մտնէ, պաշտպանելու համար Լեհաստանը եւ Ռումանիան:

Անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ պաշտպանողական զինակցութիւն մը կնքել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ, որպէսզի Գերմանիա չկարենայ վերջին երկու երկիրներն ալ հասցնել Չեխոսլովաքիոյ վիճակին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին լեհական կառավարութեան հետ, սպասելով Լեհաստանի արտաքին նախարարին այցելութեան, որուն համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին: Գնդ. Պէք Լոնտոն պիտի հասնի երկուշաբթի օր: Պիտի այցելէ նաեւ Թագաւորին, որուն հետ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախորդ վարչապետը, Լորտ Պօլտուին:

*** Լեհական մամուլը կը շարունակէ լռութիւն պահել զինուորական շարժումներու մասին: Գալով Անգլիոյ, առ այժմ մէկդի դրուած է պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը, նկատի առնելով ընդհանուր չկամութիւնը: Երեսփ. Ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, վարչապետը չուզեց յայտնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սպայակոյտներու ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները: Հարցումները կրկնուեցան տարբեր ձեւով, բայց Պ. Չէմպըրլէն նորէն մերժեց պատասխանել: Այս անգամ հարցուցին թէ ֆրանսական կառավարութիւնը թելադրած չէ՞ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել: Վարչապետը պատասխանեց.

— Ես չըսի թէ Ֆրանսացի նախարարը այդպիսի քննութիւն մը խնդրած են: Ըսի թէ չեմ կրնար յայտնել անցած – դարձածը:

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ երկրապահ բանակը կրկնապատկուելով, պիտի հասնի 340.000ի: Կը խորհուի հետզհետէ 500.000ի բարձրացնել այս թիւը: Կը կարծուի թէ Անգլիա պիտի կրնայ ի հարկին 32 զօրաբաժին ղրկել Եւրոպա, առաջին առթիւ:

*** Եուկոսլավիոյ մէջ ալ մտահոգութիւնը կը սաստկանայ, գերման փոքրամասնութեանց հարցին առթիւ, որ միշտ կ'արծարծուի Պերլինի մէջ:

Հանրապետութեան Նախագահը պիտի մնա՞յ

Ծերակոյտին եւ երեսփ. Ժողովին նախագահները Պ. Լըպրէնի դիմելով, խնդրեցին չպնդել իր մերժումին վրայ եւ թեկնածու ներկայանալ նախագահական վերընտրութեան համար: Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ նախագահը վերջին պահուն կրնայ տեղի տալ ծերակոյտին մեծամասնութեան եւ ստուարաթիւ երեսփոխաններու բաղձանքին, որպէսզի նախագահական ընտրութեան շուրջն ալ պայքար մը չծագի, ներկայ փափուկ պարագաներուն մէջ:

Երկու թեկնածուներ, Պ. Պ. Քէօյլ եւ Փիէթրի, յայտարարեցին թէ ետ պիտի առնեն իրենց թեկնածութիւնը, եթէ Պ. Լըպրէն հաւանի թեկնածու ներկայանալ վերընտրութեան համար: Իսկ Պ. Ֆէրնան Պուիսոն, երեսփ. Ժողովին նախորդ նախագահը, կը պահէ իր թեկնածութիւնը: Պ. Էռիօ պաշտօնապէս հերքեց այն լուրերը թէ թեկնածու է նախագահութեան:

*** Նախագահական ընտրութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ չորեքշաբթի, Վերսայլի մէջ, ուր միացեալ նիստ պիտի գումարեն երեսփ. Ժողովը եւ ծերակոյտը, իբրեւ ազգ. Ժողով: Համաձայն 1875ի սահմանադրութեան, նոր նախագահը կ'ընտրուի առնուազն մէկ ամիս առաջ: Պ. Լըպրէնի եօթնամեակը կը լրանայ մայիս 10ին: Հետեւաբար իր յաջորդը 35 օր պիտի ունենայ, պատրաստուելու համար:

Ըստ սահմանադրութեան, նախագահը օրէնքներ կը հրատարակէ, կ'ապահովէ անոնց գործադրութիւնը, ունի ներում շնորհելու իրաւունք, գերագոյն հրամանատարն է բանակի: Կրնայ լուծել երեսփ. Ժողովը, խորհրդակցելով ծերակոյտին հետ, կը վաւերացնէ դաշնագիրները: Չի կրնար պատերազմ հրատարակել առանց խորհրդարանին հաւանութեան: Կրնայ ամբաստանուելու եան տակ առնուիլ միայն երեսփ. Ժողովին կողմէ եւ դատուիլ միայն ծերակոյտին առջեւ: Իր ստորագրութեան դիմացը միշտ պէտք է գտնուի նախարարի մը ստորագրութիւնը: Տեսականօրէն նախագահին իրաւասութիւնները շատ լայն են, բայց գործնականին մէջ՝ շատ նեղ:

Ֆրանսա մինչեւ հիմա ունեցած է 14 նախագահներ: Ամէնէն երիտասարդը եղած է Քազիմիր Փէրիէ, 46 տարեկան, իսկ ամէնէն տարէցը՝ Փօլ Տումէր (74 տարեկան):

— oo —

ՍՊԱՆԻՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ լրացած ըլլալով, Զօր. Ֆրանքօ ձեռնարկած է վերակազմելու ամբողջ երկիրը: Այս առթիւ «մաքրագործումներ» ալ կը կատարուին եւ արդէն իսկ ձերբակալուած են բազմաթիւ կասկածելիներ: Նոր իշխանութիւնը ամէն օր հրամանագիրներ կը հրատարակէ: Մատրիտի նահանգին բոլոր կառավարական զինուորները եւ պաշտօնեաները 15 օր պայմանաժամ ստացան, ներկայանալու եւ իրենց անցեալ գործունէութիւնը ապացուցանելու համար: Հանրապետական բոլոր թերթերը խափանուեցան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ ...)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

NOTA BENE

— • —

Ցասկոտ նամակ մը՝ ժընեւէն, ֆրանսերէն.

— «Ձեր թերթի մարտ 14 թիւին մէջ հրատարակուած գրութիւն մը Ֆրանսերէնի թարգմանեցին ինծի: Ի՞նչպէս թոյլ տուած էք որ ձեր թղթակիցը այդպիսի յիմարութիւններ դուրս տայ Զուիցերիոյ ժողովուրդին հանդէպ: Եթէ ձեր թղթակիցը սահմանափակ է, թող գիտնայ որ այդ յատկութիւնը չի պատշաճիր Զուիցերիոյ ժողովուրդին: Եթէ մեր հողը ապաստարան եւ խնամած է ձեր ազգակիցները, որոնց մեծ մասը կանոնաւոր թուղթեր չունին, շահախնդրութեան համար չէ, այլ մարդասիրական նպատակով մը

... Միանգամ ընդ միշտ իմացէք թէ Զուիցերիոյ ժողովուրդը միացեալ է և թէ մենք սովորութիւն չունինք չարունակ ներքին կռիւներ յարուցանելու, ուրիշ ազգերու ձգած ըլլալով այդ բանը: Եթէ Զուիցերիան այնքան նիւթապաշտ ըլլար եւ ժողովուրդը այնքան եսապաշտ, մենք երբեք օգնած պիտի չըլլայինք, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, ուրիշ ժողովուրդներու պատկաննողներու որոնք դիմած են մեր սրտին»:

Նամակագիրը չեմ ճանչնար: Կարծեմ տիկին մըն է:

Ամէն պարագայի մէջ, խորապէս կը ցաւիմ երբ այնքան դառնացած է «Յառաջ»ի դէմ, որ մօտ 15 տարուան ընթացքին, երբեք մտքէն անցուցած չէ վիրաւորել Զուիցերիոյ ազնիւ եւ մարդասէր ժողովուրդը:

Արդ, պատիւ ունիմ յայտարարելու թէ ո՛վ որ իրեն թարգմանած է մարտ 14ի թղթակցութիւնը, լաւ չէ հասկցեր անոր իմաստը:

Ահաւասիկ այդ հատուածը, այնպէս ինչպէս հրատարակուած է.

— «Փոքրիկ հողամասի մը վրայ սեղմուած, քանի մը տարբեր ցեղերու խառնուրդէն կազմուած ժողովուրդ մըն է Զուիցերիացին: Շրջապատուած բարձրաբերձ լեռնաշղթաներով, այս ժողովուրդը չունի երեւակայութեան այն խոյանքը, հոգեկան այն թռիչքը զոր լայն ու անծայրածիր հորիզոնները կու տան մարդուս: Սեղմուած նեղ ու խոր հովիտներու մէջ, ուր ապրուստը ապառաժէն հանելը այս դարաշրջանին այնքան ծանր է, Զուիցերիացին եղած է գերազանցապէս նիւթապաշտ եւ անհատապաշտ: Զուիցերիական համայնքը անգամ ազդուած է այս մտայնութենէն, եւ մէկ համայնքէն միւսը, մէկ նահանգէն միւսը, նոյնիսկ մէկ քաղաքի երկու թաղամասերը իրարու կը նային օտարի աչքով: Վերապահելով իրենց այնքան գեղեցիկ նշանաբանը «մէկը ամէնուն, ամէնը մէկուն համար»ը, արտաքին վտանգներու դիմադրաւելու համար»:

Թղթակցին տպաւորութիւնը շիտա՞կ է, ծո՞ւռ է,— այդ ուրիշ հարց: Բայց գրուածքը իբրեւ ամբողջութիւն՝ երբեք չունի թարգմանութեան [իմաստը]: Մանաւանդ անոր վերջին մասը լիովին կը հաստատէ նամակագրին հաւաստիքը.

Իբրեւ դարերով տառապած ժողովուրդ մը ոչ մէկը պիտի կրնար մեզի չափ խորապէս ըմբռնել պզտիկ եւ քաջարի ազգի մը հոգին: Մանաւանդ անոր ներկայ տագնապը:

Անշուշտ այս բացատրութիւններն ալ սխալ չեն թարգմաներ:

ՎԱՀԷ

Յ. Գ.— Հայրենակից մըն ալ իր մասին կը գանգատի Պերճի կողմէ եղած անձնական ակնարկի մը դէմ (ամբողջը քանի տող էր, տպեր էինք միայն երկու բառ): Մեր թղթակցին կ'իյնայ ճշդել ծուռն ու շիտակը:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— oo —

Սուրիոյ մարզպան Պ. Կապրիէլ Փիւօ Մարտ 23ին այցելեց Անթիլիասի Կաթողիկոսարանը, ընկերակցութեամբ անձնական թիկնապահին եւ քաղաքական բաժնի գրասենեակի պետ Պ. Րըզէի: Կաթողիկոսարանի մուտքին առջեւ, ոստիկան զինուորներու ջոկատ մը զինուորական պատիւներ ընծայեց Ն. Վսեմութեան: Հայ սկաուտներու խումբ մը նոյնպէս պատիւներ ըրաւ: Ինքնաշարժէն իջած ատեն, մարզպանը ընդունեցաւ Լիբանանի երկու Հայ երեսփոխաններուն, Ազգային Գաւառական եւ Քաղաքական ժողովներու անդամներուն եւ Դպրեվանքի ուսուցչութեան կողմէ: Նուագախումբը նուագեց ֆրանսական քայլերգը:

Ցարգելի հիւրը առաջնորդուեցաւ ուղղակի Վեհարան, որուն մուտքին առջեւ կաթողիկոսարան ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան եւ Կարոյեան արք.երը ընդունեցին զայն եւ ներկայացուցին Ծերունազարդ Հայրապետին:

Կաթողիկոսին կողմէ երեսփոխան ընկեր Թիւթիւնճեան բարի գալուստ մաղթեց Ն. Վսեմութեան եւ շնորհակալութիւն յայտնեց այցելութեան համար:

Յետոյ, դպրեվանքի ուսուցիչներէն Ներսէս վրդ. Յարութիւնեան յանուն կաթողիկոսի կարդաց Ֆրանսերէն ուղերձ մը, որով շնորհակալութիւն կը յայտնէր կաթողիկոսարան տրուած այցելութեան համար եւ կը յիշեցնէր թէ Ն. Վսեմութեան հայրն ու եղբայրը թանկագին ծառայութիւններ մատուցած են հայ ժողովուրդին եւ արժանացած մեր անվերապահ երախտագիտութեան: Ուղերձը այս առթիւ մարզպանին ուշադրութեան կը յանձնէր Սանճաքի եւ մասնաւորաբար Ճէպէլ Մուսայի հայութեան ողբերգական վիճակը:

Պ. Փիւօ պատասխանելով ուղերձին ըսաւ.

— «Շատ ուրախ եմ ինծի եղած այս ընդունելութեան համար, եւ զգածուած ձեր ցոյց տուած վերաբերմունքէն: Մեր ընտանիքին համար արդէն աւանդական դարձած է համակրանքն ու սէրը հայութեան հանդէպ: Ուրախութեամբ է որ կը տեսնեմ հայութեան վայելած հանգիստը՝ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ: Ֆրանսական կառավարութիւնը միշտ բարեկամական զգացումներ սնուցած է հայութեան հանդէպ եւ ուրախ է որ հայութիւնը լաւագոյնս գնահատած է այդ: Մենք յաջողած ենք այս երկրի մէջ ապահովել բոլոր համայնքներու ազատութիւնն ու հանգիստը եւ ուրախ ենք որ հայ առաքելական եկեղեցին ալ գրաւած է իր արժանի տեղը: Ձեր ակնարկած մտատանջութիւնը Սանճաքի հայութեան մասին՝ դիւանագիտութեան կը պատկանի, որուն համար, դժբախտաբար, բարեացակամ զգացումները բաւական չեն: Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա բարեկամ մըն է Հայերուն, որոնք խաղաղութեան տարր մը կը կազմեն հովանաւորեալ երկրին մէջ»:

Մարզպանը հիւրասիրուեցաւ շամփանեայով: Յետոյ հետաքրքրուեցաւ Կաթողիկոսարանի վիճակով եւ շինութիւններով: Փոխանորդը հարկ եղած տեղեկութիւնները տուաւ:

Մօտ կէս ժամ մնալէ վերջ Կաթողիկոսարանին մէջ, Պ. Փիւօ հրաժեշտ առաւ, քանիցս լուսանկարուելէ վերջ կաթողիկոսին, Ընդհ. փոխանորդին եւ Լիբանանի հայութեան ներկայացուցիչներուն հետ:

— oo —

500.000 ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ պակաս մը կը զգացուի Գերմանիոյ մէջ: Գործող բազուկներու պակասը զգալի է մասնաւորապէս շինութեանց ճարտարարուեստին մէջ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՈՒԼԻՍ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԱՆՍՏԳՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական եռուզեռի շաբաթ եղաւ անցնող եօթնեակը։ Դիւանագիտական տենդագին գործունէութիւն, առեւտրական դաշնագիրներու կնքում, ձայնասփիւռ ճառեր ու պահանջներ, զինուորական պատրաստութիւններ ու վախեր նոր յարձակումներու դէմ կամ գրոհի նորանոր ծրագիրներ։ Եւ ի լրումն ամենայնի՝ ազգայնական դրօշի ծածանում Մատրիտի վրայ։

Գերմանիոյ հարաւային արեւելեան ճակատի վրայ երեւութական կամ ժամանակաւոր հանդարտութիւն է։ Մարսելու շրջան է այժմ։ Մէկ տարուան մէջ գերման երկրի տարածութեան վրայ աւելցաւ 162,000 քառ. քիլոմեթր հողամաս եւ 68 միլիոն բնակչութեան թիւը բարձրացաւ 86 միլիոնի, այսինքն հաւասար՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բնակչութեանց միացեալ քանակին։ Գերմանական գրոհները միշտ տեղի ունեցած են հանգրուան առ հանգրուան, որոշ ընդմիջումներով։ Չեխոսլովաքիոյ եւ Մէմէլի գրաւումէն ետք՝ այժմ ընդմիջումի, դադարի ժամանակաշրջան է։ Եւ այս պատճառով է որ քաղաքական ընդհանուր մթնոլորտէն խոյս տուած են, գէթ ժամանակաւորապէս, պատերազմի անմիջական վտանգին շշուկները։ Հիթլէր իր առանձնարանը կը քաշուի, Պէրխթեսկատէնի մէջ, խորհրդածելու անցեալին ու մանաւանդ ապագային վրայ, մարաջախտ Կէօրինկ արձակուրդի կը մեկնի իտալական երկինքի տակ եւ Տոքթ. Կէօպէլս Աթէնք կ'երթայ, նոր ծրագիրներ որոճալու համար։

Այս ժամանակաւոր դադարին մէջ էր, սակայն, Գերմանիա յաջողեցաւ տանիլ խաղաղ յաղթանակ մը, որուն կարեւորութիւնը անհնարին է ստորագնահատել։ Գերմանեւռումեան առեւտրական դաշնագիրն է այդ, որ պաշտօնէն ստորագրուեցաւ Պուքրէշի մէջ։ Այս պայմանագրով Գերմանիա պիտի կրնայ օգտուիլ Ռումանիոյ երկրագործական, հանքային եւ քիմիական հարուստ արտադրութիւններէն, փոխարէնը տալով ճարտարագործական մեքենաներ եւ ռումէն բանակին սպառազինման համար անհրաժեշտ նիւթեր։ Ճիշդ է, Ռումանիա պահպանեց իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը, բայց անուրանալի է որ գերման ազդեցութիւնը այսուհետեւ զգալապէս պիտի աճի այս բարգաւաճ եւ ապագայ տնտեսական հնարաւորութիւններով խիստ հարուստ երկրին մէջ, որ ցարդ կը հանդիսանար Լոնտոն-Փարիզ առանցքին արեւելեան պատուարը։ Տնտեսական գերակայութիւնը իր ետեւէն կը բերէ նաեւ քաղաքական ազդեցութեան գերակայութիւն։ Ռումանիա պահելով հանդերձ իր անկախութիւնն ու սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը, մեծ չափերով մտաւ գերման տնտեսութեան հունին մէջ։

Այս իրողութեան ի տես՝ Անգլիա որոշած է ինքն ալ առեւտրական պատուիրակութիւն մը ղրկել Պուքրէշ եւ, նոր դաշնագրով մը, հակազդել գերման տնտեսական թափանցումին դէպի արեւելք։ Անգլիական պատուիրակութիւն մը արդէն Մոսկուայի մէջ բանակցեցաւ նորոգելու անգլեւխորհրդային դաշնագիրը եւ պարզուեցաւ, որ երկու երկիրներու միջեւ կան «լուրջ տարակարծութիւններ», որոնց լուծման համար բանակցութիւնները պիտի փոխադրուին Լոնտոն եւ այնտեղ պիտի շարունակուին։

Միւս կողմէ՝ Լոնտոն – Փարիզ առանցքը չյաջողեցաւ Գերմանիան օղակելու իր փորձին մէջ եւ նոյնիսկ գերման նոր գրոհի մը առաջքը առնելու մտօք ծրագրուած «ապահովութեան» մասին ալ կարելի չեղաւ տեսակէտներու նոյնութիւն ստեղծել։ Վարշաւա ու Պուքրէշ առարկեցին, թէ տրամադիր չեն թուղթէ ապահովութիւններով վտանգել իրենց յարաբերութիւնները Պերլինի հետ, որքան ատեն որ վստահ չեն ժողովրդավարութեանց— իմա՛ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի— զինուորական բացորոշ աջակցութեան վրայ։ Եւ Անգլիա վարանեցաւ այդպիսի ծանր յանձնառութեան տակ մտնել։ Լոնտոնի աւանդական գիծն է։ Ան կը խորշի զինուորական յանձնառութիւններէ։ Նոյնիսկ Ֆրանսայի հանդէպ իր յանձնառութիւնները ծանր կը ճնշեն իր վրայ, ուր մնաց որ Միջին ու Հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի մէջ չունի այնպիսի պարտաւորութիւններ, որոնք կրնան վտանգել իր անծովածիր կայսրութեան շահերը, քանի որ այդ շահերը առաւելաբար Ասիոյ ու Ափրիկէի մէջ են ու ծովերու վրայ, ո՛չ թէ ցամաքային Եւրոպայի մէջ։

Անգլիա շատ յստակօրէն կը տեսնէ թէ ցամաքային Եւրոպայի մէջ վէրքեր կան որ կը թարախոտին եւ հարցեր կան որ կը հասուննան լուծման համար։ Օրինակ՝ Տանձիկի ու լեհական Նըրանցքի խնդիրը, որ ուշ կամ կանուխ պիտի հարթուի, քանի որ գերման ճնշումը երեք կողերէն կը զգայ այժմ Վարշաւա։ Ի հարկէ Լեհաստան Չեխիա չէ եւ կամ Տանձիկ Մէմէլի նման դիւրաւ կլանելի պատառ չէ. բայց Լեհերը իրենք կը գիտակցին թէ վերջ ի վերջոյ պարտաւոր են տանելի կենցաղ ստեղծել իրենց մեծ դրացիին հետ ու կարգադրել վէճ մը, որ խոցելի վէրք կը բանայ իրենց ազգային մարմնին վրայ։ Լեհաստանի մէջ տիրող կէս-զինուորական վիճակը այժմ բացայայտ նշան է, թէ Պերլինի եւ Վարշաւայի միջեւ պայթուցիկ նիւթեր կան, որոնց խափանումէն պիտի շահին ոչ միայն երկու վիճող կողմերը, այլ Եւրոպայի ընդհանուր խաղաղութեան դատը։

Աւելին, իտալօ-ֆրանսական ճակատի վրայ լռութիւնը մասամբ փարատեցաւ Մուսոլինիի նշանաւոր ճառով, որ արտաքնապէս թէեւ բուռն էր, բայց էապէս կը կրէր հաշտարար ոգի։ Մուսոլինի անուղղակի հրաւէր կը կարդայ Ֆրանսային՝ բանակցելու 1935ի համաձայնագրի ջնջումէն ծագած հարցերու մասին, որոնք կը վերաբերին գլխաւորաբար Թունուզի, Ճիպութիի եւ Սուէզի ջրանցքին։

Ոչ մէկ խօսք Նիսի, Քորսիքայի կամ Սավուայի մասին։ Հռոմի մէջ այս վերջին անուններու շուրջ յարուցուած աղմուկը սկիզբէն իսկ թեթեւ էր ու անիմաստ։ Ոչ ոք լրջօրէն կրնար հաւատալ, թէ ֆաշական կառավարութիւնը իրապէս ծաւալական ձգտումներ կը հետապնդէ անվիճելի կերպով ֆրանսական այս հողամասերու հանդէպ։

Բայց Դուչէին ճառը ցոյց տուաւ թէ նոյնիսկ Միջերկրականի արեւմտեան աւազանի մէջ իտալական պահանջները Ֆրանսայէն՝ հողային ծաւալման հանգամանք չունին, դատելով այդ ճառէն։ Բայց բուն իրականութիւնը անյայտ կը մնայ տակաւին։ Նորութիւն մը չի ներկայացներ Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը։ Ճիպութին աւելի բարդ խնդիր մըն է, իսկ Սուէզի ջրանցքի վարչութեան մէջ Իտալիա կ'ուզէ ձայն ունենալ, քանի որ Սուէզէն նաւարկող պետութիւններու մէջ այժմ Անգլիայէն վերջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ։

Այս հարցերուն շուրջ դժուար չէ բանակցութեան մտնել ու վերահաստատել երկու երկիրներու բնականոն յարաբերութիւնները, որոնք ա՛յնքան սրուեցան լրագրական պայքարով ու բացայայտ քարոզութիւններով։

Իր այս պահանջները առաջադրելու ատեն Հռոմ կը կռթնի Պերլինի վրայ, ինչպէս ցարդ Պերլին կռթնեցաւ Հռոմի վրայ եւ իրականացուց ոչ միայն Մեծն Գերմանիոյ երազը, այլ եւ «գրոհ դէպի Արեւելք» տեւտոնեան հին ծրագիրը։ Մուսոլինիի ճառը անգամ մը եւս փաստեց թէ Պերլին–Հռոմ առանցքը իրականութիւն է եւ գործօն ուղղակի։ Ան այժմ մտած է «կենսական տարածութիւն» շահելու քաղաքականութեան մէջ եւ առաջ կ'ընթանայ անարգել ու անվարան։

Պերլին կ'երթայ Ռումանիոյ ուղղութեամբ, տնտեսական ներթափանցումով, Իտալիա՝ դէպի Ափրիկէ եւ Ալբանիայի մէջ դէպի Եուկոսլաւիա, նոյնպէս տնտեսական թափանցումով։ Պերճախօս է Մուսոլինիի յայտարարութիւնը այս կէտի մասին.— «Աշխարհագրականօրէն, պատմականօրէն, քաղաքականօրէն եւ ռազմապէս Միջերկրականը կենսական տարածութիւն մըն է Իտալիոյ համար։ Երբ մենք կ'ըսենք Միջերկրական, բնականաբար անոր մէջ կ'առնենք այն ծոցը, որ կը կոչուի Ադրիական, որուն մէջ Իտալիոյ շահերը տիրական են, բայց ոչ ժխտական՝ Սլաւներու շահերուն»։

Այսօ՞ր միայն։ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ իտալական քաղաքական ձգտումներ չկա՞ն։ Դէպի արեւելք յառաջխաղացումի մը միացեալ ծրագիր գոյութիւն չունի՞ Պերլինի ու Հռոմի մէջ։ Ինչո՞ւ թրքական մամուլը այնքան վրդովուած կ'արձագանգէ Իտալիոյ դէմ։ 1915ի դաշնագրի իրաւունքներուն Իտալիա տէր չուզե՞ր կանգնիլ այսօր։ Հարցեր են ասոնք, որոնց պատասխանը պիտի տայ դէպքերու մօտալուտ զարգացումը։

Այսօր որոշ է թէ Մատրիտի անձնատուութիւնը եւ Սպանիոյ ամփոփումը զօր. Ֆրանքոյի մականին տակ կը քանդէ Փարիզ Հռոմէն հեռացնող խոշոր պատուարներէն մին։

Ասկէ նմանապէս կը շահին ոչ միայն Եւրոպայի երկու մեծ ժողովուրդները, այլ եւ խաղաղութեան ընդհանուր դատը, որուն ա՛յնքան սատարեց վարչապետ Տալատիէ, իր ուժգին ճառով եւ վճռական ազդարարութիւններով։

Ա. ԿԵՍԱՐ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼՈՒ

Սիրելի Արազ.— Ահա բաց մատեանը Խորենացիին։

Այն ատենի Պարսից չփոթ կացութեան հետեւանքով՝ Հայաստանն ալ, իբրեւ տեսակ մը հարկատու Տիգրոնի արքունիքին, եւ այս՝ Հայ Նախարարական տուներուն կամ Նահապետութիւններու իրերամարտ նախանձորդութեան պատճառաւ, պիտի չկրնար Մշակոյթին հիմը դնել, եթէ համեմատական հանդարտութիւն մը չտիրէր մէկ կողմէ Պարսից եւ մեր աշխարհին, եւ միւս կողմէ Յունաց եւ Պարսից միջեւ։

Արագօրէն ընթանա՛նք.— Վռամշապուհ Թագաւոր, Սահակ կաթողիկոս եւ Մեսրոպ վարդապետ գլուխ գլխի տուած կ'ուզեն պատեհութիւնէն օգտուիլ եւ յատուկ նշանագրերով օժտել Հայ լեզուն, ասորի եւ հելլէն տառերով զայն գրելու դժուարութիւնէն միանգամընդմիշտ ազատուելու համար։ Այսչափը կը բաւէ որ Մեսրոպ լիարուն գործունէութեամբ ասպարէզ իջնէ։ Շատ հաւանական է որ վերերու գիւտը անոր սեւեռումը դարձած էր երկար ատենէ ի վեր, բայց բնականաբար քաղաքական կացութիւնը այդ բաներուն նպաստաւոր չէր։ Զէ՞ որ հիմա, ո՛վ գիտէ, ի՛նչ աղմուկով եւ ազդանուէր միջոցներ Երեւանի մէջ կը տապկուին իրենց իւաչալը եղող ազգային մշակոյթը լըւած եւ Սթալինականութիւն կոչուած քատմելի վարդապետութեան մը ծառայողներ եղած ըլլալով։

Ո՛հ, անկայունութիւն կամ անկացութի՛ւն մարդկօրէն իրերու։

Հայկական գիրի հնարումութեան այս ծրագիրը գաղտնիք մը չէր։ Օտարներն ալ գիտէին թէ կաթողիկոսը «պէտ անձին» (ամենէն գլխաւոր գործը) ըրած էր զայն, ջանադրութեամբ Մեսրոպի եւ ազդեցութեամբ արքային։ Քաղաքական իրաւախոհութիւն մը ձեռք բերելու համար Պարսից եւ Յունաց միջեւ, Վռամ թագաւորին յանձնարարութեամբ Միջագետք գացած էր մեր Վռամշապուհը։ Հոն էր որ Հաբէլ անուն քահանայ մը (Ասորի) ներկայանալով խոստացաւ հայ լեզուի նշանագիրներ շինել, յայտարարելով թէ իր ազգական Դանիէլ եպիսկոպոսը երկար ատեն աշխատած է տառեր յարմարցնել եւ ձեւել հայկական բառերու արտասանութեան համաձայն։ Վռամշապուհ երբ Հայաստան դարձաւ, տեսաւ որ նոյն նըպատակին համար բոլոր հայ եպիսկոպոսները Սահակի եւ Մեսրոպի շուրջ հաւաքուած էին։ Թագաւորը Հաբէլէն իմացածը այդ ժողովին հաղորդեց։ Ան աւելի մեծ խթան մը եղաւ խորհրդակցութիւններուն։ Վահրիճ անուն երէց մը փութացուցին Միջագետք Հաբէլի մօտ, որպէսզի նոր եւ լրացուցիչ լուսաբանութիւններ առնէր։ Հաբէլ եւ Վահրիճ Դանիէլի մօտ գացին, եւ այս վերջինը գանգատ ձեւով տառեր ներկայացուց անոնց։ Վահրիճ, Հաբէլն ալ հետը, բերաւ յանձնեց զանոնք Սահակին եւ Մեսրոպին։ Աւելի մը վարժուեցան նախ իրենք, եւ աշակերտներ ալ հաւաքելով, մէկ երկու տարի վարժութիւն եղաւ այդ տառերուն վրայ, բայց փորձը ցոյց տուաւ որ անոնք բաւական եւ յարմար չէին «ստոյգ հոլովել զհեգենայ բառից եւ հայկականաց» (հայերէն բառերուն հեգը ստուգապէս կատարել, դարձնել)։ Հետեւաբար ընդհատուեցաւ այդ «մուրացածոյ գծագրութիւնը» (օտարէն առնուած տառերը)։

Եթէ հայկական յամառութիւնը բանի մը օգտակար եղած է, ճիշդ այդ միջոցին պատահեցաւ։ Մեսրոպ անձամբ քանի մը աշակերտներով Միջագետք իջաւ նոյն Դանիէլին մօտ, բայց նոր բան մը չգտնելով, անցաւ Եդեսիա (Ուրֆա), որուն դիւանը (հին գիրքերու եւ ձեռագիրներու հաւաքածոյ) նշանաւոր էր եւ վարիչն էր Պղատոն անուն մէկը։ Պղատոն սիրով ընդունեց եւ ի՛նչ բան որ գիտէր հայերէն լեզուի մասին իբրեւ այն ժամանակի մասնագէտը կամ բանասէրը, հաղորդեց Մեսրոպին։ Երկուքը մէկտեղ աշխատեցան։ Պղատոնի օրինակներուն վրայ ինկան, սիրտ փոր հաստցուցին, բայց ոչինչ գլխաւորելով օգտակար։ Ի վերջոյ Պղատոն յատուկ յանձնարարականով ղրկեց Մեսրոպը Սամոսի հնաւուրց գիտուններէն Եպիփանոսի, խնդրելով որ գոհացնէ անոր փափաքը։ Աւա՜ղ, Եպիփանոս վախճանած էր, բայց նոյն Սամոսի մէջ Հռոփանոս անունով աշակերտ մը ունէր ան, որուն դիմեց Մեսրոպ, կացութիւնը պարզելով։ Բայց անօգուտ...։

Մնացեալը կը խորհիմ որ դուք ալ գիտէք, այն՝ թէ Մեսրոպ ինք անձամբ թաղուեցաւ խոր աշխատանքի մէջ, այդ զանազան ազնիւ եւ սիրտ բուխ անձերէն ի հարկէ տարբեր օրինակներ, այսինքն գիրի ձեւեր ունէր վրան, զանոնք դիտելով տքնութեամբ բաղդատեց, ստուգարկեց, գիրի ճարտարապետի մը պէս։ Եւ այնքան տարուեցաւ այդ գաղափարէն եւ փորձերէն որ գիշեր մը երազեց սա կամ նա ձեւերը՝ որոնց վրայ ինկած էր ցերեկները, եւ, ինչպէս կը պատմէ, ընդոստ արթնցաւ եւ իսկոյն գրի առաւ երազած յարմարագոյն ձեւերը... Հայերէն գիրերը գտնուած էին։

Փա՛ռք Ազգային Մշակոյթին եւ մըշակող սերունդին։

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԵՑԷՔ, ԵԹԷ ՈՉ...

Անցեալ շաբթու Շիշլիի (Պոլիս) Հալքէվիի տան մէջ տեղի ունեցաւ Թուրք Լեզուի եւ Զգացումի Տարածման Միութեան բանախօսութիւնը։

Այս առթիւ խօսք առնելով, Միուջոնել անկարելի է։ Իսկ երբեք յողդոցից «Ուլուս»ի այն հրատարակութեան դէմ թէ Միութիւնը հիմնուած է Հայերու կողմէ։

— «Այս Միութիւնը հիմնուած է ոչ թէ Հայերու, այլ Թուրքերու կողմէ։ Մենք Հայ, Յոյն եւ Հրեայ հայրենակից անունով բան մը չենք ճանչնար։ Թուրքիոյ հանրապետութեան անձնագիրը կրող ամէն մարդ իրարմէ անջատել անկարելի է։ Իսկ երբեք ճիշդ չէ ընթացքը անոնց, որոնք Թուրքերէն գիտնալով հանդերձ ուրիշ լեզուներ կը խօսին։ Այսպիսիները, որոնք թրքութիւնը չեն իւրացուցած, պիտի գայ օր մը որ լռութեան պիտի դատապարտուին»։

ԴԱՌՆ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

ՊՈՒՔՐԷՇ.— Հայրենի քաղցրիկ հորիզոններէն հեռու, օտար ու անհրապոյր աստղերու տակ, եւ հոգին յանձնեց, հոգեպէս տառապած եւ ֆիզիքապէս քայքայուած ընկեր մը, Ցարութիւն Ճգնաւորեանը։

Հայրենիքէն մինչեւ Պոլիս, ապա Ռումանիա, ամբողջ կեանք մը, լեցուն ու պրկուած ջիղերով։

Դեռ մանուկ հասակին՝ որբացած էր իր մօրմէն, իսկ հայրը՝ քաշուած էր մենաստան մը ճգնելու, իր բաժին լքելով փոքրիկն Ցարութիւնը։ Բարեբախտաբար, մեծնալէն ետք պիտի կազմաւորէր իր նկարագիր՝ Երզնկան էր, ազգային առողջ դաստիարակութեան, հայրենասիրական վսեմ ձգտումներով հարուստ երգիչ...

Մանկական յիշողութիւններու մէջ դեռ անջնջելի կը մնան այն օրերը Երզնկային հետ կապուած դէպքեր ու դէմքեր, որոնք պահ մը այնքան ոգեւորեցին հայկական բարձրաւանդակը։ Բեհին՝ (Ռուբէն Շիշմանեան) Տէրօնի անառիկ լեռներէն, Սեպուհ լեռան անմատչելի բարձունքներէն պայթած էին ըմբոստութեան դրօշը։ Բաբերդէն ու Կիւմիշխանէն ուխտաւորներ կը կազմէին միանալու անոնց խումբին։

Ահա այդպիսի օրերու ստեղծած հոգին մէջ հասակ կը նետէր Ճգնաւորեանը։ Անիկա զէնքի ու մարդ մարդը չեղաւ, կատարեց յեղափոխական – սուրհանդակի ծանր ու պատասխանատու դերը ու այդ յանձնառութեամբ ալ դատապարտուեցաւ բանտարկութեան՝ ըմբոստութիւնը զսպելէն վերջ։

Շարժումին ցաւալի վախճանը, աչքէ պակաս Բեհին կախաղանի դատապարտութիւնը՝ չհաստատեցին երկնակցիները։ Անոնք ոչ միայն չհեռացան, այլ եւ նիւթական ծանր զոհողութիւններու գնով մեղմացուցին Թուրք կառավարական պաշտօնեաներու զայրոյթը ու շատ կարճ ժամանակին ազատեցին այդ առիթով բանտարկուած Հայերը, որոնց մէջ եւ Ճգնաւորեանը։

Այլեւս Երզնկայի Թուրք ոստիկանութեան աչքին փուշ դարձած Ճգնաւորեանը՝ որոշեց հեռանալ իր սիրելի ծննդավայրէն, արցունքը աչքերուն մէջ։

Սիբիրգորցի Սիւլէյման աղային կառապանը, որ գրեթէ միակ կանոնաւոր հաղորդակցութեան կապն էր Երզնկայի ու Բաբերդի միջեւ, օր մը, երբեկոյեան վերջալոյսին, մեր գիւղէն իմ հայրենի չէն ու փարթամ օճախէն հեռու բերաւ Ճգնաւորեանը։

Սիւլէյման աղան, Թուրք – ժողովրդական ոչինչ ունէր իր դէմքին վրայ։ Սիբիրգորը, նախկին հայկական Գրիգորը, իսլամութիւնը ընդունած հայկական գիւղ մըն էր, ու բարի պարկեշտ Սիւլէյման աղան, հին հայ հին բարեկամն էր իմ հայրենական ճախիս։ Բայց մեր ընտանիքը, Սիւլէյման աղային անձէն աւելի, կապուած էր անոր փոխադրած ճամբորդներուն։ Եւ ի՜նչ ճամբորդներ...

Ձեռ կրնար առանց յուզումի վերյիշել այդ օրերն ու Սիւլէյման աղային աջանչելի ճամբորդները, Երզնկայի ընտրանին գրեթէ, ո՞ր մէկը յիշեմ, Դանիէլեան, Տէր Ստեփանեան, Լե-

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ բոլոր ծրագիրները յայտնի դարձան Մարզպետունուն, հէնց որ նա Ամրամի Տաւուշից հեռանալն իմացաւ։

— Ուրեմն մենք գործ չունե՞նք նրա ամրոցում, ասաց իշխանը թիկնապահին. առաւօտ արդէն պիտի հասնենք Աղստեւ։

— Դեռ արեւը չծագած կարող ենք Հասանի ջուրն անցնել, պատասխանեց թիկնապահը։

Նրանք պառկեցին մի քանի ժամ հանգիստ առնելու համար։

X

Հետեւեալ առաւօտ, հազիւ արեւը հորիզոնից մի ասպարէզ բարձրացած, իշխանն ու իւր թիկնապահը Աղստեւի հովիտը հասան։

Դաշնակից ապստամբների վրանները բռնած էին հովտի բոլոր տարածութիւնը՝ սկսած Աղստեւի գետաբերանից մինչեւ մօտակայ լերան ստորոտը։ Հովտի արեւընդդէմ մասի վրայ զարկած էին Ուտիացոց ու Սեւորդեաց վրանները։ Նրանցից մի ասպարէզ հեռու գտնւում էին Գարդմանցիք ու Աղուանք։ Նրանց բոլորի վրանները էլ շարուած էին կանոնաւոր ուղղութեամբ եւ ներկայացնում էին մի քանի ընդարձակ քառակուսիներ, որոնց իւրաքանչիւրի մէջտեղում գտնւում էր զօրավարի կամ իշխանի վրանը։ Բայց բանակի ոչ մի կողմից պատնէշ չկար դրուած. այդ նշան էր, որ զօրքը նպատակ չունէր այդտեղ երկար մնալու։

Նոր էին հասել եւ դաշնակից Ափխազեցիները, որոնք եւ խառն ու անկանոն կերպով խփել էին իրանց վրանները դէպի Կուրը ձգւող դաշտավայրի վրայ։

Սեպտեմբերի այս ահագին պատրաստութիւնը տեսնելով՝ Մարզպետունի իշխանը զարմանութեամբ բացականչեց.

— Ինչպէ՞ս լաւ համախմբւում են՝ իրանք իրանց կործանելու համար։

— Զէիր սպասում այսպիսի կազմութեան, Տէ՛ր իմ, այնպէս չէ՞, հարցրեց Եզնիկը ժպտալով։

— Բնա՛ւ։ Թշնամականները միայն հարազատի դէմ են լաւ զինւում... կամ երբ հարկաւոր է լինում սեփական երկիրը ոտնակոխ անել...։

— Բանակետղը պիտի մտնենք, այնպէս չէ՞, հարցրեց թիկնապահը։

Իշխանը չպատասխանեց։ Նա ձիու սանձը քաշած եւ հաստատուն մի ծառի ստուերում կանգնած՝ դիտում էր բանակը, նրա տարածութիւնը, նոր դարկւող վրանների շուրջը տիրող շարժումը, մի խումբ հեծելազօրի վարժութիւնները եւ հովտի մի կողմը հաւաքուած զօրքերի մկնդախաղը։

Երկար դիտելուց յետ, նա դարձաւ թիկնապահին.

— Տեսնո՞ւմ ես այն ընդարձակ վրանափակը, որի մէջտեղը զարկած է իշխանական վրանը։

— Ա՞յն, որի վրայ ծածանւում է երկգոյնեան դրօշակ։

— Այո՛, Ամրամ Սեպուհինն է այն. գնա՛, անցիր ուղղակի բանակի միջով...

— Աւելի լաւ չէ՞ հովտի եզերից մօտենալ։

— Ո՛չ, Սեւորդիները վայրենի մարդիկ են. կարող են մինչեւ անգամ նետահարել։ Անցի՛ր բանակի միջով, բայց սրարշաւ եւ առանց աջ ու ձախ նայելու. մօտեցի՛ր իշխանի վրանին. ներս մտիր... Ճանաչո՞ւմ ես դու իշխանին։

— Ի՞նչպէս չէ. շատ անգամ եմ տեսել։

— Հա՛. ներս մտիր եւ յայտնիր իմ կողմից, որ եկել եմ եւ կամենում եմ տեսնուել իւր հետ։ Ասա՛ որ կարեւոր գործի մասին է խօսելիքս։

— Կը հրամայե՞ս յայտնել իրան պատճառը, եթէ հարցնելու լինի։

— Ոչ. պատճառների մասին խօսելը քո գործը չէ. գնա՛, մի՛ ուշանար։

— Իսկոյն, Տէր իմ։ Այս ասելով Եզնիկը մտրակեց իւր ձին եւ սրարշաւ դէպի բանակն ուղղուեցաւ։

Իշխանի ակնարկած վրանափակը մի ընդարձակ քառակուսի էր, բաղկացած չորս տասնեակ վրաններից, որոնցից իւրաքանչիւր տասնեակը զարկած էր միւսի հանդէպ երկշար ուղղութեամբ։ Դրանց մէջտեղում գտնւում էր Սեպուհի ընդարձակ վրանը, որի վրայ ծածանւում էր զօրավարական դրօշը։ Վրանի ճակատը զարդարուած էր իշխանական զինանշանով, իսկ ներսը պատած կարմիր պաստառներով։ Վրանը վերամբառնող երբեակ սիւների վրայ, որոնք զարդարուած էին պղնձէ փայլուն օղակներով, կախուած էին գեղեցիկ զէնքեր, այն է՝ արծաթապատ սրեր եւ վաղակաւորներ. դրուագազարդ վահաններ ու ասպարներ, նետալից կապարճներ, արծաթազարդ աղեղներ, իսկ վրանի մի անկիւնում յենուած էին կարճաբուն մկունդներ ու գեղարդներ։

Իշխանական վրանի առաջ կանգնած էին զրահազգեստ պահակներ, երկաթէ գլխանոցներով, երկար նիզակներ ու ասպարներ ձեռքերնին։ Իսկ վրանի մէջ անցուդարձ էր անում Ցլիկ-Ամրամը, միայնակ եւ մտախոհ։

Սա մի բարձրահասակ եւ յաղթանդամ տղամարդ էր, ամուր կազմուածքով եւ խոշոր ու ազդեցիկ դէմքով։ Նրա լայն ճակատը, որ ծածկուած էր կնճիռներով, սուր ու թափանցող աչքերը, որոնց հովանաւորում էին թաւամազ եւ գրեթէ միաւորեալ յօնքեր, մեծ եւ արծուեռունգն քիթը, որ իջնում էր կարծես երկար ու թաւ ընչացքին եւ հարուստ, գորշախառն մօրուքը, որ ծածկում էր պղնձէ լանջապանակի կէսը, տալիս էին նրան լուրջ եւ մինչեւ անգամ ահարկու կերպարանք։ Նա ամբողջապէս զրահապատ էր։ Հագած ունէր պողպատէ հիւսուած վերտ, կրծքին՝ փայլուն լանջապանակ, կռներին՝ բազպաններ, ոտքերին՝ սռնապաններ, իսկ ազդրին ծանր, արծաթապատ սուր։ Պողպատէ սաղաւարտը, որի վրայ փայլում էր պղնձէ արծուաձեւ գագաթնակ եւ որը զարդարուած էր սեւ, թաւամազ ցցունքով, դրուած էր փոքրիկ սեղանի վրայ։

Ցանկարծ Սեպուհը լսեց մի վրնջիւն բանութեան շշուկ, որ տեղի էր ունենում իւր վրանի առաջ։

— Ո՞վ է այնտեղ, գոչեց նա ներսից հզօր ձայնով։

(Շար.)

քեան, Մլքեան, Պօյաճեան, Ղազարեան, Գազանճեան, Լիւլէճեան, Սահակեան, մանաւանդ Թորոսենց ու Մեղրիկեան, եւայլն:

Բաբերդը, իմ ապարախտ հայրենի համանուն քաղաքը, բարձր Հայքի կարեւոր հանգոյցներէն մէկն ու առեւտրական եռուն կեդրոն մըն էր: Երզնկացի հայ առեւտրականին աչքերէն չէր վրիպած այս պարագան: Սիւլէյման աղայի կարաւանը՝ կկոցի նման կ'երթեւեկէր Բաբերդի չուկան ողողելով Երզնկայի հիւսուածեղէնով: Երզնկացիները մեր քաղաքին գոյն ու համ կուտային իրենց զուարթութեամբ ու հրապարակին կեանք՝ իրենց պէսպիսուն ու նախշուն ապրանքներով: Յ. Ճգնաւորեան անոնցմէ մէկն էր, բայց ապրանք չէր բերած իրեն հետ:

Եթէ իր ծերութեանն իսկ, Պուքրէշի սալայատակներուն վրայ, առտուն կանուխէն մինչեւ կէս գիշեր, խոշոր ծանրութիւն մը անութին տակ, հիւծում կը պատճառէր իր աշխատասիրութեամբ, դիւրութեամբ կարելի է երեւակայել թէ ինչ եղած էր անոր երիտասարդութիւնը:

Բաբերդի Թուրք մեծահարուստ վաճառականներէն՝ Փիրէ Մէհմէտ էֆ.ի խորամանկ աչքերը՝ անմիջապէս նըշմարեցին զայն, իր վաճառատան մէջ սաւ ու տարիներով օգտուեցան անոր ընդունակութիւններէն:

Ճգնաւորեանին համար ալ՝ տեսակ մը փրկութիւն դարձաւ այս պաշտօնը: Զօրաւոր պաշտպանութեան մը տակ պատսպարուած, այլեւս կրնար հեգնել ոստիկանական հոտառու շունը, Մուֆֆէթը:

Յեղափոխական սորբերկրեայ գործունէութեան տենդոտ օրեր էին, Բաբերդն ու գիւղերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան երիտասարդ շունչով լծուեր էին սրբազան գործին, Սասունն ու Զէյթունը ոգեւորութեան ու հպարտութեան անսահման աղբիւրներ էին դարձեր: Ճգնաւորեանին համար ընդարձակ ասպարէզ մը կը բացուէր:

Մեր գիւղն ու մեր տունը՝ կամուրջ մըն էին Բաբերդ – Երզնկա գծին վըրայ ու Սիւլէյման աղան, իր ներելի ու աններելի բեռներով, իր վստահելի ու կասկածելի ճամբորդներով՝ կը շարունակէր վարել իր կարաւանը: Ճգնաւորեանը՝ արտաքնապէս Փիրէ Մէհմէտ էֆ.ի պաշտօնեան, ներքնապէս Դաշնակցութեան սուրհանդակը՝ կ'անցնէր այս տարածութիւնէն, հակերուն մէջ մանուսա, իսկ թամբերուն մէջ յեղափոխական գրականութիւն փոխադրելով: Ու ամէն անգամ, երբ հօրեղբօրս հետ կ'առանձնանար մեր ընդարձակ տան անմատչելի անկիւններէն մէկը, փոքրիկներս՝ սրտատրոփ կը սպասէինք, որ շուտ վերջանայ ունկնդրութիւնը, սկսելու համար երգահանդէսը...:

Սքանչելի երգող էր այն ժամանակ Ճգնաւորեանը, զիլ ու յստակ ձայնով, ան մեզի կը փոխադրէր հայկական սրտուբերյները, Արարատի, Վարագի, Սիփանի, Գարահիսարի բարձունքները, ապա կ'անցնէր Արխանեանէն ու Քեռիով կը փակէր երգահանդէսը:

Ունկնդիրնե՞րը,—բայց կարիք չկար դուրսէն մարդիկ հրաւիրելու, մեր տունը ինքնին համայնք մըն էր, 42 հոգիէ բաղկացեալ, իսկ եթէ պատահմամբ՝ հօրաքոյրներս ալ գտնուէին, արդէն հարիւրը անցնող բազմութիւն մը կը դառնայինք:

Յ. Ճգնաւորեանի Բաբերդ գործունէութիւնը վերջացաւ դէպքով մը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հոյակապ գործիչներէն Եղիշէ Թոփճեանը ըսպաննուեցաւ մեր գաւառին մէջ, մեր մոլորած մէկ հայրենակցին ձեռքով: Կուսակցական պարտք դրուած էր շրջանին վրայ՝ բռնել ոճրագործը: Դաշնակցութիւնը հիմնական մտահոգութիւն մը ունէր այս առթիւ: Բաբերդը, ինչպէս ըսի, հանգոյց մըն էր, ուրկէ կ'անցնէր Բարձր Հայք երկաթուղ պողոտան: Այդ ճամբով կ'երթեւեկէին Դաշնակցական մեծ ու փոքր գործիչները:

Կուսակցական մեքենան չարժման մէջ էր դրուած: Օրերը կ'անցնէին, բայց ոճրագործը չկար, հակառակ Դաշնակցութեան հետախոյզներուն վստահաբար տուած տեղեկութիւններուն, թէ ոճրագործը Բաբերդի սահմաններէն չէ հեռացած:

Նորահաս երիտասարդ մըն էի ու ի՜նչ խօսք որ մոլեռանդ Դաշնակցական: Քուն ու դադար չունէինք, գիշերային անակնկալ ասպատակումներով՝ կ'որոնէինք կասկածելի վայրերը ու ճանապարհներու եզերքներուն՝ յաճախ պատահած փոսերուն մէջ կուչ եկած, կը սրէինք մեր լսողութիւնը, ոտնաձայն մը, շշնկոց մը լսելու համար:

Յ. Ճգնաւորեանն ալ լծուած էր գործին: Սկիզբէն իսկ, ան բոլոր ջանքերը ուղղած էր մէկ կէտի վրայ, լուկ – մնջիկ հետեւած էր ոճրագործի շրջանակին չարժումներուն եւ ի վերջոյ յաջողած...

Վերջապէս ազատեցանք մղձաւանջէ մը:

Սահմանադրութիւն էր, Բաբերդը սկսեր էր նեղ գալ Ճգնաւորեանին, փոխադրուեցաւ Պոլիս:

Լքեց առեւտրական ասպարէզը, լծուեցաւ մշակութային աշխատանքներու: Պոլսոյ պարբերականներուն ու գրատուններուն շրջնում գործակալը դարձաւ ու մինչեւ Պոլսէն հեռանալը՝ սարբաւ այդ տաժանելի գործը:

... Ներէ՛ ինծի, սիրելի Ճգնաւորեան, որ ափ մը հող ու մրմունջ մը աղօթք չկրցայ խառնել թարմ հողակոյտիդ, եւ կ'ուզէի, պտղունց մը խունկ բերել քեզի Ս. Ներսէս Շնորհալիի բուրվառէն, ու կում մը ջուր՝ Ս. Լուսաւորչի աղբիւրէն, երկուքիս սիրած, երկուքիս պաշտած հայրենի վանքերէն...

Հողը թող թեթեւ գայ վրադ, սիրելի ընկեր, աշխատանքի ու անաղմուկ գործի արի ընկեր:

Գ. ԱՄԻՐԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԾԻՒ»Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՆԹԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Այս տարի եւս Պանթէօ – Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն լծուած է լուրջ աշխատանքի: Վերջերս մեր կազմին վրայ աւելցան 7–8 հոգի: Թիւի յաւելումէն զատ, կ'արժէ յիշել ուրիշ պարագայ մը,— Պատանեկան միութեան ստեղծումը, որ արդէն իր շուրջ բոլորած է մօտաւորապէս 15 — 20 պատանիներ, մանչ եւ աղջիկ: Ասոնք ամէն կիրակի առաւօտ կը հետեւին մեր կարող ընկերներու դասաւանդութեանը եւ դասախօսութեանը, Կ. Խաչի սանուհիներուն հետ:

*** Կուսակցական տօնակատարութեանց կարգին վերջերս տօնեցինք «Փետրուար 18»ը ընկերահամականական խնջոյքով, որ տեղի ունեցաւ սաք եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Օրուան սեղանապետն էր ընկեր Աշոտ Իսահակեան եւ մինչեւ առտուան ժամը 2 բոլոր ներկաները իրենց պարտականութիւնները կատարեցին ճառով, երգով կամ պարով: Ընկեր Լ. Զորմխեան խանդավառ բանախօսութեամբ մը շեշտեց թէ «ամէն անկեղծ Հայ Դաշնակցական է»:

Քանի մը խօսք ալ շաբաթ օրուան դասախօսական ժողովի մասին որ տեղի ունեցաւ Ակումբին մէջ: Դասախօսըն էր ընկեր Շաւարշ Միսաքեան, որ իսկապէս շահեկան դասախօսութիւն մը ըրաւ, «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը:

Քանի մը խօսքով դժբախտաբար կարելի չէ ամփոփել այս դասախօսութիւնը,— ուսումնասիրութիւն մը, որ իմ կարծիքով պէտք չէ սահմանափակուած ըլլայ միայն ընկերահամակրական շրջանակի մը մէջ, այլ եւ ըլլայ հրապարակային:

Ինչպէս ասկէ առաջ, այս տարի եւս պիտի շարունակուի շահեկան դասախօսութիւններու շարք մը, Ակումբին մէջ:

Թղթակից

ՓԱՐԻԶ Ե ԻՍՐՈՒԱՐԶԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՌՈՄԷՆՎԻԼ.— Կապոյտ Խաչի տասնամեակի առթիւ, Ռոմէնվիլ – Մոնթրէօյ մասնաճիւղի ցերեկոյթ–պարահանդէսին եկած էին գաղութին գրեթէ բոլոր անդամները: Շուրջի քոյր մասնաճիւղերէն ալ ներկայացուցիչներ կային:

Օրուան նախագահ՝ Պ. Ս. Աղապալեան, քանի մը խօսքով պարզեց մասնաճիւղի կազմութեան եւ գործունէութեան պատկերը, ու վեր հանեց այն գնահատելի աշխատանքը որ կատարուած է Կապոյտ Խաչի կողմէ: Այս առթիւ թելադրեց, որ բոլոր հայրենակիցները ուժ տան խաչուհիներուն, անոնց հաստատած դպրոցին, որպէսզի կարենան աւելի մեծ ծրագիրներ իրականացնել. ինչպէս՝ դպրոցի սեփական հող եւ շէնք գնել: Եհտոյ խօսքը տուաւ օրուան բանախօս Պ. Լ. Զորմխեանի, որ գեղեցիկ ճառով մը Կապոյտ Խաչի հանդէպ իր համակրանքը յայտնելէ վերջ, մանրամասնօրէն բացատրեց հոգեկան եւ նիւթական պատճառները որոնք կը մղեն մեզ կազմակերպուելու բոլոր այն վայրերուն մէջ ուր քանի մը տուն հայութիւնը կ'ապրի:

— «Ոչ ոք կը ստիպէ մեզ, որ մենք մեր ինքնութիւնը պահենք,— թէեւ սայթաքելու պատճառներ չեն պակսիր — բայց մենք, դարձեալ ակամայ պահանջը կը զգանք իրարու մօտ գալու, հաւաքուելու, իրարմով յուսադրուելու: Մեր ենթագիտակցութեան մէջ պէտք է փնտռել սոր պատճառները, եւ բոլոր մեր կազմակերպութիւնները արդիւնքն են այդ պահանջքին: Ինքնապաշտպանութեան բնազդը զօրաւոր եղած է այս համեստ ժողովուրդին մէջ որ պէտք է այլեւս զգայ, թէ ինքը նուազ չարժեր քան Ֆրանսացին, Անգլիացին կամ Գերմանացին: Կապոյտ Խաչի բերած աշխատանքը ինքնապաշտպանութեան մեծ գործին՝ պէտք է գնահատուի բոլորին կողմէ, առանց նեղմտութեան եւ անխտրական ոգիով»:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան դպրոցի աշակերտները իրենց խմբերգներով, արտասանութիւններով, մենախօսութիւններով: Իսկապէս շնորհաւորելի է ուսուցչուհի Տիկին Ա. Փաստրմաճեանը, որ 2 — 3 ամսուան մէջ կրցած է այդքան բան սորվեցնել մեր պզտիկներուն: Ֆրանսացի երիտասարդ արուեստագէտ մը պարէն վերջ, յաջողապէս երգեցին ու արտասանեցին Տիկին Լուսպարոնեան, Օր. Պարսամեան, Պ. Արծնեան: Ներկայացուեցաւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը ղեկավարութեամբ Պ. Ե. Գրիգորեանի եւ իր տիկնոջ:

Ժամը 8ին սկսան եւրոպական պարերը եւ տեւեցին մինչեւ 11: Սեղաններու շուրջ հաւաքուած հայրենակիցները ընտանեկան հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, քանի մը ժամուան համար մոռցան օրուան մտահոգութիւնները, եւ միեւնոյն ատեն օժանդակած եղան ժրաջան Կապոյտ Խաչուհիներուն՝ որոնց կատարած աշխատանքը վեր է ամէն գնահատանքէ:

Յակոբ Արծնեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՏԷՍԻՆ, 27 Մարտ.— Մեր կոմիտէն եւս տօնեց փետրուարեան ժողովրդային ապստամբութեան 18րդ տարեդարձը, ընկերահամակրական խնջոյքով մը:

Շաբաթ իրիկուն, 25 մարտ, աշխատանքի օր մը ըլլալով հանդերձ, կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր վերարծարծելու բոցը այդ յիշատակելի թըւականին:

Բացումը կատարեց ընկեր Վ. Հիւսեան, պարզելով հանդէսին նպատակը եւ հանդիսականները հրաւիրեց երգելու «Մեր հայրենիք»ը: Յետոյ սկսաւ խնջոյքը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ա. Միքայէլեան որ բոլոր սեղանները մասնակից դարձուց ընդհ. ոգեւորութեան ու զուարթութեան:

Եղան խմբական պարեր, խմբերգներ ու մեներգներ, օրիորդներու, տիկիններու եւ ընկերներու կողմէ: Անունները զանց կ'առնեմ: Ընկեր Յ. Մուրատեանի ձայնասփիւռը մերթ ընդ մերթ հայրենի շունչ կը սփռէր մեր հոգիներէն ներս, իր հայերէն գեղեցիկ երգերով:

Ապա խօսք տրուեցաւ ընկեր Վ. Իշխանեանի, որ խօսեցաւ իրեն յատուկ արտայայտութեամբ, լարուած ուշադրութեան մէջ պահելով ունկնդիրները:

Ընկերը բարձրացնելով Փետրուար 18ի ժողովրդային խոյանքի արժէքը, նոյնութիւն մը գտաւ Վարդանանց պատերազմի հետ: Պանծացուց հային թաքուն ոյժերը, հայրենիքի գաղափարին ըմբռնումն ու ազգային գիտակցութեան արժանիքները: Օրինակներ յիշեց պատմական անցքերէ, ինչպէս նաեւ ներկայ քաղաքական դէպքերէն, փաստելով թէ ազգերու պատմութեան մէջ դէպքերը կը կրկնուին, թէ ժողովուրդի մը քանակը նուազ արժէք ունի քան որակը եւ թէ ընդհանրապէս դէպքերու դասաւորման արդիւնք են, մանաւանդ ներկայիս, ազգերու պետական կազմութիւնն ու կործանումը, ժողովուրդին ազգ. ըմբռնումներու ու ձգտումներուն առնթեր: Եւ եզրակացուց.— «Քանի Հայուն մէջ վառ կը մնայ փետրուարեան ըմբոստութեան ոգին, մեր անմահ հերոսներու եւ զոհերու յիշատակի պաշտամունքը, քանի ան փարած է հայրենիքի գաղափարին ու գիտէ գնահատել իր արժէքները, մենք վստահ ենք որ դարձեալ պիտի գայ այն օրը երբ մենք պիտի համախմբուինք մեր հայրենիքին մէջ, հոն երգելու համար «Մեր հայրենիք»ը:

Խանդավառ ծափերու մէջ ընկերը վերջացուց իր խօսքը: Խնջոյքը դարձեալ թափ տուաւ ու տեւեց մինչեւ առաւօտ: Կարգադիր յանձնախումբը անճուրդի դրած էր խորոված խոզ մը, որ փոքրիկ հասոյթ մը ապահովեց, շահողն էր Պ. Նշան Պօտուրեան, որ 10 ֆրանք եւս նուիրեց:

Մեր շարքերը ընդունուած են նոր ընկերներ:

Գ. Յ. Պօյաճեան

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը կիրակի օր (26 մարտ) գումարեց իր տարեկան ընդհանուր ժողովը: Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնն ալ կը մասնակցէր ժողովին աշխատանքներուն, ինը պատգամաւորներով:

Ներկայ կացութեան հետեւանքով դիւրին էր երեւակայել թէ որ աստիճան կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէր այս համագումարը:

Ընդհ. քարտուղար Պ. Տիսպուայի տեղեկագիրը եւ հայկական կոմիտէի ղեկուցումը գրաւեցին ժողովի առաջին մասը, ուրկէ վերջ նախագահ Պ. Ֆուրնիէ ծանրացաւ բոլոր այն բարդ խնդիրներուն վրայ որոնք մաս կը կազմէին օրակարգին: Ճառի ընթացքին յարգելի նախագահը յիշեց հայկական կոմիտէի գործունէութիւնը եւ մասնաւորաբար իրենց Ֆրանսացի ընկերներու բոլոր ձեռնարկներուն հանդէպ ցոյց տուած սերտ գործակցութիւնը, որոնք արժանացան խանդավառ ցոյցերու:

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ Գնդ. Կօթի, որ սատանձնած է Լիկային յառաջիկայ յունիս 5ին դէպի Մօն Իէժմի զինուորական – դասախօսական պտոյտի առաջնորդութիւնը՝ հակիրճ կերպով բացատրեց այդ շրջանի ունեցած ռազմական կարեւորութիւնը, մեծ պատերազմին, քանի որ ինք եղած էր գլխաւոր դերակատարը, իբրեւ հրամանատար 57րդ զօրագունդին՝ շրջանին զինուորական գործողութեանց:

Հաւաքոյթը վերջացաւ նախագահ Պ. Ֆուրնիէի մէկ կուռ բանախօսութեամբ, որ կը չօշափէր օրուան հարցերը, ծանրանալով բոլոր այն դէպքերուն վրայ որոնք պատահեցան վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին: Բանախօսը դառնութեամբ արտայայտուեցաւ այն անհամար անձնազոհութեանց համար որոնք քսան տարի վերջ բոլորովին անօգուտ եղան, քանի որ այսօր բոլոր ժողովուրդները կրկին մխրճուած ահռելի անելի մը մէջ՝ անձկութեամբ կը նային անորոշ ապագային: Ճառը վերջացաւ հետեւեալ խօսքերով.

— «Մեզի համար գաղտնիք մը չէ թէ բոլոր հաւանական զինակիցները մեր շարքերը չխտացուցած՝ մենք պիտի պարտաւորուինք կուրծք տալ թշնամիին առաջին գրոհին, բայց գաղտնիք մը պէտք չէ ըլլայ նմանապէս որ բոլոր հաւանական վտանգներու հանդէպ, բոլորս պատրաստ պիտի ըլլանք պաշտպանելու մեր երկիրը եւ մեր քաղաքակրթութիւնը»:

Զինուոր

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ԿԸ ԲԱԺՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՑԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ

Բարեգործականի կեդր. վարչութենէն ստացած ենք հետեւեալ զեկուցումը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Անդրադառնալով իր նախորդ տնօրէնութեանց, Հայաստանի տրամադրելի վարկերուն նկատմամբ, Կեդր. Վարչ. Ժողովը նոր եւ կարեւոր որոշումներ քուէարկեց իր վերջին նիստին մէջ, իւրացնելով պատկան յանձնաժողովներու եզրակացութիւնները: Իր վերջնթեր նիստին մէջ, արդէն որոշած էր բացառութիւն չընել Մելքոնեան Ֆոնտի մասին, որոշումը եւս անմիջականհաղորդելով առ որ անկէ:

Ա.— Երեւանի Համալսարանի հաշուոյն առկախ մնացած Մելքոնեան վարկէն 1000 անգլ. ոսկի տրամադրուած է ազգային, պատմական եւ գրական մեծարժէք հրատարակութեանց համար, յատուկ յանձնախումբի մը միջոցաւ:

Բ.— Երեւանի Համալսարանի Նուպարեան մրցանակի վարկէն 150 անգ. ոսկի պիտի յատկացուի քանի մը մրցանակներու, ներկայ տարուան ընթացքին, ի նպաստ արժանաւոր ուսանողներու եւ հեղինակներու, իսկ 800 ոսկի Նուպարեան Սաներու հիմնարկութեան պիտի տրամադրուի, որպէս բացառիկ պուրս մասնագէտ ուսանողներու կատարելագործման համար:

Գ.— Դարուհի Ցակոբեան Մայրանոցի հաշուոյն տրամադրելի վարկէն 400 անգլ. ոսկի, յօգուտ որբուհիներու հոգատարութեան եւ օժտուած հայուհիներու դաստիարակութեան, ի յիշատակ Օր. Դարուհի Ցակոբեանի:

Դ.— Բաց աստի, Ցակոբեան հիմնադրամի օգտագործելի եկամուտներէն 800 անգլ. ոսկի պիտի յատկացուի Պէյրութի մէջ աղջկանց ցերեկեայ բարձրագոյն նախակրթարանի մը հաստատման, մասնագիտական բաժինով, որ պիտի կրէ Դարուհի Ցակոբեան անունը:

Ե.— Զանազան հիմնադրամներու տրամադրելի եկամուտներէն եւս 868 անգլ. ոսկի միութեանս կրթական ձեռնարկներուն եւ 350 եւս իր երիտասարդական կազմակերպութեանց մշակութային ձեռնարկներուն պիտի գործածուի:

Զ.— Նուպարաշէնի յատուկ մնացեալ գումարէն 20.000 ֆրանք Կ. Պոլսի ազգ. Պատրիարքարանին, գաւառներէն եկած պաղթականներու եւ որբերու պատսպարման համար, ինչպէս 5500 ֆրանք Թուրքիայէն գաղթած եւ Հալէպի շրջանին Գուպուր – էլ – Պիրի գիւղը հաստատուած Հայ հողագործ համայնքին տեղաւորման պէտքերուն համար:

Է.— Կրթական տրամադրելի վարկերէն 50 անգլ. ոսկիի բացառիկ նըպաստ մը Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Պէյրութի վարժարանին, նկատի առնելով սոյն Միաբանութեան նիւթական ներկայ դժուարութիւնները:

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Զաքարը, որին մեր երկու լրտեսները «գեղեցիկ» մականունն էին տըւել, մեր դրան մօտ հրաժեշտ տալով Սեմեօնովին, առանց յետ նայելու, արագ քայլերով ուղղուել է Սադովայա փողոցն ի վար, թեքուել դէպի Նօգաճրոգի պողոտան եւ ապա իջել Նօնի ափը: Գետափին, գերանների վրայ նստած է եղել մի մարդ, որ, ըստ երեւոյթին սպասելիս է եղել Զաքարին: Անկարելի է եղել որոշել այդ մարդու արտաքինը, քանի որ մութ գիշեր էր եւ հեռուից երեւում էր նրա ուրուագիծը միայն՝ բարձրահասակ, նիհար եւ կորաքամակ:

Զաքարը մօտեցել եւ բարեւել է: Սպասողը սկսել է բարձրաձայն կըշտամբել Զաքարին ուշանալու համար: Անծանօթը եւ Զաքարը խօսել են հայերէն, բայց առաջինը յաճախ իր խօսքը ռուսերէնի է փոխել: Նրա ձայնը խռպոտ էր, խօսում էր անատամ մարդու նման եւ շունչը բռնւում էր: «Երեւի ծեր մարդ է»— եզրակացրել է լրտես Մակարովը: Յետոյ երկուսը սկսել են խօսել ցած ձայնով եւ ապա բաժանուել են: Հրաժեշտ տալու միջոցին, Զաքարը դըրպանից ինչ որ մի բան է հանել եւ, ըստ երեւոյթին, յանձնել անծանօթին: Վերջինս ծեծել է Զաքարի ուսը եւ արագ կերպով չքացել մթութեան մէջ, գերանների յետեւը, ուստի եւ հնարաւոր չի եղել հետապնդել իրեն: Զաքարը, մտախոհ, մի ժամի չափ նստել է գետափին, ապա քրթմնջելով եւ ձեռքը թօթվելով, շարժուել է դէպի սպանդանոցը եւ այնտեղից այլեւս դուրս չի եկել:

Յաջորդ առաւօտ քաղաքային ոստիկանապետը հեռախօսով հաղորդեց ինձ, որ երկաթուղու կայարանում ապրանքներ ընդունող պահեստապետ Ղազարեանցը սպաննուած է անծանօթ ոճրագործի կողմից, որ կայարանից ոչ հեռու, ամայի մի փողոցում յետեւից վրայ հասնելով իր զոհին, դանակը խրել է նրա վիզը եւ անհետացել:

Սկզբում կասկածն ընկաւ Զաքարի (Մակարեանց) վրայ, որ սպանուածի կնոջ սիրահարն էր: Բայց նրա անպարտութիւնը հաստատուեց այն բանով, որ մինչեւ առաւօտեան ժամը 8ը նա ոչխար է մորթել սպանդանոցում, իսկ այնուհետեւ, մինչեւ ժամը 9ը, միւս մսագործների հետ գտնուել է թէյարանը, մինչդեռ սպանութիւնը կատարուել է ժամը 7.30ին:

Անմիջապէս ուղարկեցի իմ մարդկանց, որոնք մանրակրկիտ խուզարկութեան են ենթարկել Ղազարեանցի գրասենեակը երկաթուղու կայարանում, նրա բնակարանը եւ հանգուցեալի իրերը հիւանդանոցում: Ղազարեանցի բաճկոնի գրպանից հանուած դրամապանակում գտնուեց մի փոքրիկ թղթի կտոր, վրան ինչ որ թուեր եւ մի քանի տող հայերէն գըրուած:

Ես էլ այդ ժամանակ հիւանդանոցումն էի, ուր տեսայ Ղազարեանցի հագնուած դիակը: Նա բարձրահասակ էր, մօտ քառասուն տարեկան, թխադէմ, փոքրիկ մօրուքով, շատ նիհար, մաշուած դէմքով եւ, թոքախտաւորի ներս ընկած այտերով, շրթունքները սեղմուած: Կիսաբաց ձախ աչքը նրա դէմքին տալիս էր զարմանքի արտայայտութիւն:

Գտնուած տոմսակը թարգմանուեց եւ քննութեան ենթարկուեց: Դա մի ծածկագիր էր, որ վերաբերում էր երկաթուղային պահեստում գտնուող ղենքերին: Մի շարք թուերի տակ գրուած էր «սապոն», իսկ միւսների տակ «շաքար»:

Ակներեւ էր, որ դա այն ապրանքն էր, որի մասին խօսում էր Զաքարը: Եւ իրօք, տոմսակի թուերով գտնուեցին երկու տակառներ շաքարով եւ չորս սնտուկներ սապոնով: Այդ ապրանքների հետ կային ատրճանակներ եւ Տուլայի(*) գործարանի հրացաններ մասեր ու փամփուշտներ:

Անմիջապէս հեռագիրներ ուղարկուեցին Տուլա, Բագու եւ ուրիշ քաղաքներ եւ այդ տեղերում էլ ձեռք ձգուեցին բաւական քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք:

Ես, ոստիկանների ուղեկցութեամբ գնացի Ղարազեանցի բնակարանը, անձամբ խուզարկութիւն կատարելու համար: Այնտեղ ինձ դիմաւորեց խոշոր կազմով, մօտ 30 տարեկան թխադէմ, գեղեցիկ, կարմրաթուշ եւ խոշոր, սեւ աչքերով, մի քիչ գռեհիկ մի հայուհի: Նա աւելի շատ թողնում էր շփոթուած եւ վախեցած կնոջ քան թէ վշտից խորտակուած այրիի տպաւորութիւն, եւ իրեն շատ անյարմար էր զգում: Բնակարանի խուզարկութիւնը արդիւնք չտուեց, բայց ռուս դրացիների հարց ու փորձով կարելի եղաւ հաստատել, որ այդ կնոջը, ամուսնու բացակայութեանը յաճախ այցելում էր Զաքարը, որին երէկ երեկոյ հանգուցեալ Ղարազեանցը վռնտել է իր բնակարանից, իսկ կնոջն էլ ծեծել:

Հիմա մեզ մնում էր պարզել թէ ո՞ւմ հետ է խօսել նախորդ գիշերը Զաքարը գետի ափին, որովհետեւ իմ մէջ կասկած արթնցաւ, թէ արդեօք այդ անծանօթը չէ՞, որ Զաքարի դըրդումով սպաննել է Ղարազեանցին: Դրա համար Զաքարը կարող էր վճարած լինել ինձնից ստացած 100 րուբլին: Սկսեցինք հսկել Զաքարի վրայ գիշեր ցերեկ, բայց զանազան մարդկանց հետ Զաքարի հանդիպումները ուշադրաւ չէին, բացի մի ծեր նաւավարից, որի հետ Զաքարը կէս ժամ նստել էր մի ճաշարանում:

Երրորդ օրը, ինչպէս որ պայմանաւորուել էինք, ես գնացի Զաքարի հետ տեսակցութեան: Անընդհատ անձրեւում էր եւ ես ու Սեմեօնովը ուղղուեցանք դէպի Նախիջեւան տանող ճանապարհը, ուր թրջուած Զաքարը արդէն սպասում էր մեզ: Մտանք Բազարնայա հրապարակի ռուսական թէյատունը, ուր մի առանձնասենեակ կար: Երեքով նստեցինք սեղանի շուրջ՝ ես, Զաքարը եւ Սեմեօնովը: Նկատելի էր, որ Զաքարը անհանգիստ է, յուզւում էր, ականջ էր դընում մեր առանձնասենեակին մօտեցող ամէն մէկ ոտնաձայնի եւ անտեղի պատասխաններ էր տալիս: Երբ Ղարազեանցի սպանութեան մասին խօսք բացուեց, Զաքարի հայեացքը անհանգիստ դարձաւ եւ նա սկսեց աչքի տակից ինձ նայել: Զրոյցը չէր կապւում եւ ես նրան նոր տեսակցութիւն նշանակեցի մէկ շաբաթ յետոյ:

Վ. Ա.

(3)

(Շար.)

(*) Տուլա քաղաքում է գտնւում Ռուսաստանի ամենամեծ պետական զինագործարանը:

Տալատիէի ճառը եւ Իտալիա

Ամբողջ Իտալիան ունկնդրեց վարչապետ Տալատիէի ձայնասփիւռ ճառին, որ խոր տպաւորութիւն գործեց բոլորին վրայ: Առանձնապէս ուշագրաւ էին վարչապետի ճառին հետեւեալ կէտերը.—

Առաջին՝ ան ուժգնօրէն դատապարտեց այն սկզբունքները, որոնք կը ներշնչեն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քաղաքականութիւնը, այսինքն՝ «ազգերու յարաբերութիւնները հիմնուած են բռնի ուժի վրայ» եւ «կենսական տարածութեան» անհրաժեշտութիւնը: Երկրորդ՝ Իտալացիներ նկատեցին թէ վարչապետը աւելի խիստ էր Իտալիոյ քան Գերմանիոյ հանդէպ: Մասնաւորաբար բուռն ու վճռական էր Պ. Տալատիէի ժխտումը, թէ դեկտեմբեր 17ի ծանուցագրին մէջ Իտալիա յիշած չէ Թունուզը, Ճիպութին ու Սուէզի ջրանցքը: Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է Պ. Տալատիէի այն բացարձակ հաւաստումը թէ Ֆրանսա ոչ թիզ մը հող եւ ոչ ալ մէկ հատիկ իրաւունք պիտի զոհէ, եւ եթէ պարտաւորուի պաշտպանել զանոնք զէնքի ուժով, պիտի չվարանի պատերազմը ընդունելու:

Ընդհանրապէս յուսախաբութիւն առթած է վարչապետին ճառը: Կը կարծուի թէ Իտալիոյ պատասխանը պիտի ըլլայ բուռն ու յարձակողական: Բայց յուսալիցը այն է, որ Պ. Տալատիէ վերջնապէս փակած չէ բանակցութեան ամէն դուռ: Հռոմի մէջ յուզում պատճառած է նաեւ վարչապետին այն հաստատումը, թէ Թունուզի մէջ Իտալացիները կը վայելեն ամէն կարգի ազատութիւններ եւ ոչ մէկ ճնշումի ենթակայ չեն: Եթէ այդպէս է, կ'ըսեն շատեր, այն ատեն ինչո՞ւ Թունուզէն Իտալացիներ կը փախչին ու կը վերադառնան Իտալիա:

*** Մուսոլինի, որ այժմ գիւղ մը քաշուած է, կարճ բանախօսութիւն մը կատարելով, բացատրեց թէ ինչպէս «փոշիացան ձախերու սպուշ եւ թշուառական մարգարէութիւնները, իտալացի ժողովուրդին կամեցողութեան եւ հաւատքին առջեւ», եւ աղդարարեց.

— «Իտալիա երբեք տրամադիր չէ բանտարկուելու Միջերկրականի մէջ»:

*** Պ. Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, խօսելով Պ. Տալատիէի ճառին վըրայ, զայն նոր ապացոյց մը կը նկատէ Ֆրանսայի անհաշտութեան եւ «բացորոշ մտադրութեան՝ վերջնապէս փակելու կիսովին բացուած դուռը»:

— «Այլեւս ակներեւ է թէ Ֆրանսա չուզեր քննել ոչ հողի, ոչ ալ իրաւունքներու խնդիրը: Ան կ'ուզէ բաժնուիլ Իտալիայէն եւ բռտանալ իր «երբեք»ին մէջ: Ուրեմն պէտք է միշտ բաց եւ ծանրացած համարիլ ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց խնդիրը եւ անցնիլ ուրիշ նիւթերու, առանց սակայն մէկ վայրկեան աչքէ հեռացնելու զայն»:

Գերմանական թերթերն ալ քննելով ճառը, կ'եզրակացնեն թէ «Ֆրանսա ծանր պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնէ» եւ կը պաշտպանեն Իտալիոյ պահանջները:

Խ. Միութեան դերը Եւրոպայի մէջ

»»» · «««

Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէքի Լոնտոն այցելութեան, որ տեղի պիտի ունենայ այս օրերս, մեծ կարեւորութիւն կը տրուի քաղաքական շրջանակներու մէջ: Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ ամէն ջանք կը թափեն, պաշտպանողական պատուար մը հաստատելու համար Գերմանիոյ շուրջ, որպէսզի կարելի ըլլայ խափանել անոր յաջորդ գրոհը: Շատեր ճնշում գործ կը դնեն անգլիական դահլիճին վրայ, որպէսզի Մեծն Բրիտանիա ապահովէ Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հողային ամբողջականութիւնը: Բայց այստեղ մէջ կը մտնէ Խ. Միութիւնը, որ իր դիրքով կոչուած է կարեւոր դեր խաղալու հակադերման պաշտպանողական ճակատին մէջ: Լորտ Հըլիֆաքս արդէն եռանդուն բանակցութիւն կը վարէ այս նպատակով Մոսկուայի հետ: Փոքր պետութիւնները, ինչպէս Լեհաստան ու Ռումանիա, կը պահանջեն ոչ միայն երաշխիք գերման ծաւալականութեան դէմ, այլ եւ բարեկամ պետութեանց դէմ ալ կ'ուզեն պաշտպանուիլ: Այս պատճառով Ռուսիոյ դերը կնճռոտութիւններու տեղի տուած է: Բայց Ֆրանսա եւ Անգլիա այն եզրակացութեան եկած չեն թէ Ռուսիան պէտք է դուրս ձգել Եւրոպայի գործերէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդային նախարար Կի լա Շամպրը բազմաթիւ սպաներու ընկերակցութեամբ պիտի այցելէ Լոնտոն եւ պիտի խորհրդակցի Անգլիոյ օդային նախարար Ուուտի հետ: Պ. Լա Շամպրը պիտի այցելէ օդանաւ արտադրող գործարանները եւ պիտի քննէ օդանաւի նոր տեսակները:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ առեւտրական պատուիրակութիւնը Մոսկուայէն անցաւ Հելսինկֆորս (Ֆինլանտա), բանակցութիւններ կատարելու համար Ֆին կառավարութեան հետ:

ԼՈՆՏՈՆԻ դատարանը 91ական տարի բանտարկութեան դատապարտեց ինը յեղափոխականներ, որոնք բռնուած էին ռումբ նետելու յանցանքով: Ահաբեկչական գործունէութիւնը սաստկացած ըլլալով, նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Անգլիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

ՄԷՑԻ պատերազմական ատեանը 20 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Վիքթոր Սալմուցը, որ ամբաստանուած էր լրտեսութեան յանցանքով:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ առեւտրական պատուիրակութեան պետ Հըտսըն Լոնտոն հրաւիրած է Խ. Միութեան արտաքին առեւտուրի գործավարը, Ա. Միկոյեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ համար ապսպրուած չորս սուզանաւերէն երկրորդը ջուրը իջեցուցին առջի օր, Քիլի մէջ:

ԵՕԹԸ ԼՐՏԵՍՆԵՐ, վեցը այր, մէկը կին, 21ական տարի թիապարտութեան դատապարտուեցան Պուքրէշի մէջ, իբրեւ «վտանգաւոր լրտեսներ»: Երկուքը փախստական են: Կը կարծուի թէ լրտեսութիւնը կատարուած է ի հաշիւ Հունգարիոյ:

ԱԹԷՆՔ հասաւ Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը: Յետոյ պիտի երթայ Հռոդոս (իտալական գաղթավայր) եւ Եգիպտոս:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ մեծ հրդեհ մը փճացուց օճառի գործարանը: Այս առթիւ պայթեցաւ մազութի մթերանոցը: Հինգ հոգի մեռան, վեց հոգի վիրաւորուեցան:

600 ՀՐԵԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ճամբայ ելան Ֆրանքֆուրթէն դէպի Ճենովա, մեկնելու Սինկափուր եւ Ծայր. Արեւելք:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՄԳԱՏՕՆ

Կազ. Վիէնի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մ. ճիւղին կողմէ
2 Ապրիլ կիրակի ժամը 2.30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ
Կը նախագահէ Պ. Վ. ՀՈՎԻՒԵԱՆ Կը խօսի՝ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՎՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, և գ. նուագ, արտասանութիւն:

Ընտանեկան խնջոյք-հաւկթախաղ

Կազմակերպուած՝ Մարսէյլի ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. կողմէ
9 Ապրիլ, կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ արշալոյս
5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահը
Ճոխ պիւֆէ, երգ, նուագ, պար, հաւկթախաղ եւ խրախճանք:
Կը նախագահէ հայրենակից՝ ՓԱՅԼԱԿ ՍՈՆԱՍԱՐ
Հրաւիրուած են խօսք առնել հայրենակից Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ուրիշներ:
Մուտք 3 ֆրանք

Հ.Յ.Դ.

Փարիզ

ԻՍԻի «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 1 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8,30ին Իրիսեան սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 2 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին «Նախիջեւան» սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Արիւծ Գէւօ» խումբի ընկերական ժողովը՝ 2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ. 181 Cours Lafayette:

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-լեռ» խումբին անդամները ժողովի կը հրաւիրուին 2 Ապրիլ, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 13, Quai Victor-Augagneur: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՎԻԷՆԻ Անի ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 2 ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Խաժակ ակումբը: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի, 2 Ապրիլ կէսօրէ ետք, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նօթր-Տամի պատանիներու ժողովը՝ 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. սովորական տեղը: կը խօսի ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ:

Թատերական ներկայացում Առնուվիլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՌԱԶՄԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ
2 Ապրիլ, կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ կալմանի մէջ, կայարանին դիմացը
կը ներկայացուի տեղական ուժերով
ԹԱԼԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ԵՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
Մուտք 7 եւ 5 ֆր. անգործներու 3 ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ
2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի
«ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)
ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու
Կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
Մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ
2 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
42, Rue de Paradis, Paris — (Métro Poissonnière)
նախագահութեամբ սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն
J. S. Wilsonի որ յատկապէս կուգայ Լոնտոնէն
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԱՅՑԱԴԻՐ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է: Տոմսերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք:

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի տարեդարձը

Կը տօնուի Վիէնի մասնաճիւղին կողմէ, 1 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ռ. Ազատ. սրահին մէջ:

Կը նախագահէ՝ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՎՍԵԱՆ: Կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն, եւ հայկական պարեր, Կ. Խաչի դպրոցի սանուհիներու կողմէ: Հանդէսէն վերջ խնջոյք, ճոխ պիւֆէ: Մուտք 2 ֆրանք:

Պարահանդէս

Կազմակերպուած Լիոնի Պոլսի եւ Շրջ. Վերշ. Հայր. Միութեան կողմէ
1 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս: Maison Wattelbledի «Lugdunum» շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոն:
Կը նուագէ Lugdunum «Jazz», զանազան պարերու ցուցադրութեամբ:
Farandole acrobatique, bataille de boules, սէրփանթէն, քոթիյոն:
Ճոխ պիւֆէ: Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 8 ֆրանք:

Դերասան Թագօշի թատր. ներկայացումները

Վալանսի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախորհրդակցական Միութեան 1 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, հայկական թատերասրահին մէջ:
ՍԻՆԷՄԱՅԱԶԷՒ ՊԷՊՕ (10 գործ.)
կովկասեան երկսեռ պարողներ, Թառ
Լիոնի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախորհրդակցական Միութեան Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ, 2 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3ին: Նոյնը:
Տէսինի մէջ.— Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, 2 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին: Նոյնը:

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացումներ

ԼԻՈՆ — Cinéma Monceyի մէջ, Երկուշ. 3 Ապրիլ երեկոյեան ժամը 8,30ին
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ — Cinéma Palaceի մէջ 4 Ապրիլ. Երեք. երեկոյ ժամը 8,30ին
ՏԷՍԻՆ — Cinéma Noveltyի մէջ 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին

ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ՝ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն). ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Ganceի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ:
ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթանին հարէմին մէջ: (Կէս ժամ անընդհատ խնդալ):
Մուտք բոլոր տեղերու համար 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

ՈՒՇԱՏԻՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թրիէ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար Արարա, 6 rue de Pétrier Moulin: Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին անգամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները ներկայ ըլլալ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, 2 ապրիլ, Մարսէյլի Փրատոյի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Դպրոցասէրի որբուհիներու կողմէ, ողբացեալ ԹԱԳՈՒՀԻ ՊԱԼԹԱՁԱՐԵԱՆԻ յիշատակին: Կը նախագահէ եւ կը խօսի Հոգ. Զգօն վարդապետ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը
ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24
AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 6, Rue Galilée - métro Boissière
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝
ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓԸ - ԴԻԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ
Կ'երգեն՝ Տիկ. Le Roy (Աղապէկեան) եւ Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ
Ջութակ՝ Տիկ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
Ծայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի
ՀՈՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ
որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Յակոբեան, Օր. Գազըեան եւ Օր. Կոստանեան, Պ.Պ. Մ. Ազնաւուրեան, Սրբուանձտեան, Թառիստ Արգար, վրացի Կինտօ եւ ուրիշներ:
ԸՆՏԻՐ ԺԱԶ — Carlo-Canti ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք
ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊԻՒՖԷ
Գեղարուես. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայր. Շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց»ի կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին
2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաշան, Ցիսքանեանի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ — կը խօսի Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Կը մասնակցին՝ Տիկին Ա. Յակոբեան (երգ), Օր. Հրանոյշ Գազազեան (պար), Օր. Անահիտ Գավէզեան (երգ), Պր. Ստեփան Դանիէլեան (երգ), Պր. Միհրան Գազանճեան (ջութակ), եւ Պր. Գարեգին (թառ): Աշակերտութիւնը կ'երգէ ու կ'արտասանէ:
Մուտք՝ 3 ֆրանք
Հաղորդակցութեան միջոց.— Տանփէր Ռօշըրոյէն առնել Րոպէնսոնի գիծը ու իջնել Պանեօ կայարանը, որուն մօտ է Ցիսքանեանի սրահը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ
19, Rue Blanche, Մէթրօ Blanche կամ Trinité
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, հասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ, որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ, Գոթիյոն եւ թոմպոլա: Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ հռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին:
Մուտք՝ 10 ֆրանք:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԹՐԹԻՌԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	245 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 2 Avril 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4005 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ ՄԸ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ՕՐՈՎ

— oo —

Ֆր. Կապոյտ Խաչը խնդրած էր մեզմէ «Յառաջ»ի այս թիւը տրամադրել իրենց, կազմակերպութեան տասնամեակին առթիւ, որ կը տօնուի այսօր, Փարիզի մէջ: Այս առթիւ պատկերներ ալ պիտի հրատարակուէին:

Արդ, Կ. Խաչի անդամուհիներէն անոնք իսկ որ գրիչ ունին, կը նախընտրեն գործել քան թէ խօսիլ կամ գրել: Եւ քանի որ ժամանակը կարճ ըլլալով կարելի չեղաւ ամբողջ Կ. Խաչով լեցնել թերթը, մեզի կ'իյնայ լրացնել պակասը:

Ի՞նչ ըսէինք որ չէ ըսուած մինչեւ այսօր, այս ժողովրդանուէր եւ ծաւալուն կազմակերպութեան համար:

Խնամատարութիւն, նոր սերունդի փրկութիւն, հայ կիներու ազգային եւ ընկերային զարգացում, օդափոխութեան կայաններ: Մէկ խօսքով՝ կենդանի եւ ծաղկազարդ շարժում մը, որ կ'աճի մէկ տարիէն միւսը:

Դեռ նոր լրացուցած տասնամեակը, Կապոյտ Խաչը արդէն կը համրէ 1000—1200 անդամներ, ցանուած՝ Ֆրանսայի բոլոր գլխաւոր կեդրոններուն մէջ:

Եւ այդ համրանքին 95 առ հարիւրը կիներ եւ աղջիկներ են, որտանց փառք գործի մը որ ամէնէն աւելի կը համապատասխանէ իրենց կոչումին: (Տոգորուած՝ սրտառուչ նախանձախնդրութեամբ մը, Կ. Խաչը իր վարչական մարմիններն անգամ վերապահած է անդամուհիներու, առանց բացառութեամբ):

Ուրեմն, հակառակ այնքան տաժանելի պայմաններու, հայ կինը անգամ մը եւս կ'արժեցնէ իր խորհելու, գործելու, կազմակերպելու եւ շարժում ստեղծելու անհման ընդունակութիւնները: Տեսակ մը ինքնավարութիւն, որ այրերու բարեհաճութենէն կախուած չէ, այլ իր իսկ խանդավառ եւ շինարար աշխատանքէն, հաւատաւոր եւ յարատեւ գործունէութենէն:

Այսքանը միայն թարմադեղ ծաղկեփունջ մը չէ՞ր արժեր, Ծաղկազարդի այս օրով...

Եւ հիմա որ բոլորած են առաջին տասնամեակը, ո՞ր մէկուն բերնէն պիտի չթռչէր սրտագին աղաղակ մը.

— Թող դալար մնան ձեր ձեռքերը, մայրեր եւ քոյրեր, ինչպէս մեր հայրենի հողերուն, նոյնպէս այս խորթ ափերուն վրայ:

Ձեր հաւատքին եւ աշխատանքին շնորհիւ, շող մը եւս աւելցաւ նախկին Ազգանուէրներու եւ Դպրոցասէրներու համաստեղութեան վրայ, աւելի վառ, աւելի ծաւալուն եւ արդիական: Մեր այս ցիրուցան եւ անտէր կացութեան մէջ, Կապոյտ Խաչն ալ ճառագայթ մըն է որ կը լուսաւորէ մեր ճամբան, վաղուան համար:

Դուք ծափերու չսպասեցիք, բայց ահա մենք հրապարակաւ կը ծափահարենք ձեզ: Ձեր գործը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Ֆրանսայի Հայ Կապոյտ Խաչը այսօր կը տօնէ իր տասը տարիները:

Մեր թափառական բազմութիւններուն բոլոր կայքերուն մէջ ներկայ է ան եւ իր գործը՝ ամէնուն ծանօթ: Հայերէնի դասընթացքներ՝ մանուկներու համար, բուժարաններ՝ այցելու հիւանդներու համար, խնամատարութիւն՝ կարօտեալներու, օդափոխութեան կայաններ՝ արեւկարօտ մատղաշ սերունդին համար, եւ վերջապէս այս գործին կազմակերպութեան եւ վարչութեան համար մայրերու ժողովներ՝ իրե՛նց եւս օգտակար, որովհետեւ կ'ընտելանան ազգային խնդիրներուն ու ցաւերուն,— մայրերը աշխատելով փրկել իրենց երեխաները՝ կը փրկեն նաեւ իրենք զիրենք, կը հայանան կամ կը թարմացնեն իրենց հայութիւնը:

Աւելցնենք որ այս կազմակերպութիւնը, արմատ արձակած Ամերիկայի մէջ ու ջով նետած հին աշխարհի վրայ, մէկն է մեր հայկական ամենածեծ կազմակերպութիւններէն, թերեւս երրորդը, եթէ ոչ երկրորդը:

Օրուան տօնին առթիւ երկու թելադրանքներ կը ծագին մտքիս մէջ,— առաջինը կը վերաբերի հայ կնոջ բարոյական յեղափոխութեան: Իգական սեռը բանաստեղծութեան նիւթ չէ, ինչպէս է վարդը, սոխակը, արշալոյսը: Շատ բարդ կեանք մը ունի այս սեռը, ու գլխաւոր երեք կերպարանափոխութիւն,— նախ աղջիկ է, զարդը, յետոյ կին, մրցակից այրերուն, իր այլասիրութեանը մէջ բոլորովին հասունցած, ի վերջոյ մայր, որ կատարելութեան շրջանն է, երբ կը տիրապետէ բոլոր սեռերուն ու բոլոր տարիքներուն վրայ: Եւ սակայն իգական սեռը յաճախ կը մատնուի հիւանդութեանց,— այդ հիւանդութիւններէն մէկն է զոհաճնշութիւնը կամ կեսուրութիւնը՝ իբրեւ միջոց իր մանչովը կամ աղջիկովը ի՛ր իսկ կեանքը ապրելու: Եւ ի՜նչ ողբերգական խաղեր՝ տղուն այդ բնատաղին համար:

Կապոյտ Խաչը կ'աշխատի՞ հայ մայրերու դաստիարակութեամբ,— գիտեմ որ այդ աշխատանքը կարօտ է սրտաքին օժանդակութեան:

Միւս թելադրանքս կը վերաբերի աշխատանքի տարբեր ճակատի մը,— Կ. Խաչը պէտք է տայ monumental գործ մը, որովհետեւ բոլոր օդափոխութեան կայաններէն եւ այցելու հիւանդներու բուժարաններէն ոչինչ կը մնայ վաղը, որպէսզի ներշնչէ եւ յաւերժացնէ այս մեծ կազմակերպութիւնը: Մէկ ամիս ամառնային արձակուրդով, շաբաթը մէկ անգամ այցելութեան հեգել տալով՝ կարելի չէ շատ բան փրկել: Մենք հիւանդէն կը փրկենք լ'ինչ որ ներքին դիմադրական ուժը կը շնորհէ մեզի, միւսները կ'երթան խորշակին՝ ի՛նչ արեւ ալ տրուի: Ու բոլոր հայերէնները կը մոռցուին՝ երբ երեխան կը մեծնայ,— դուք, մեծերդ, հիմա քի՞չ մը մոռցած չէ՞ք թուրքերէնը, որովհետեւ անգործածելի:

Ըսել կ'ուզեմ, որ Կ. Խաչը քիչ մը շատ մանկապարտէզ կը խաղայ: Եւ ես իմէ կը պահանջեմ պատմական եւ տիտանիք գործունէութիւն: Monument մը՝ նախ: Վաղը Կ. Խաչէն ոչինչ կը յիշէ սերունդը, բայց Համազգայինը կ'ապրի իր ճեմարանով, այդ մօնիւմանին տուած հունձքով: Աղքատիկ Լիբանանը ազգային լումաներով հիմնեց արդիական ու մեծ հիւանդանոց մը Միջերկրականի նայող բարձունքներուն վրայ, տեսակ մը երկրորդ Ս. Փրկիչ մը,— եւ այդ շէնքը յաւերժօրէն պիտի բարբառի իր գործով: Կ. Խաչը ի՞նչ կը ձգէ յաւերժութեան: Հանգուցեալ Դպրոցասէր Ընկերութիւնը կը ներշնչէ ու կը խօսի տակաւին այսօր իր հունձքով: Իսկ Կ. Խաչը:

Այդ մասին պատրաստ ծրագիր մը, իմ կողմէս, յառաջիկային: Այսօր ծափահարե՛նք Կ. Խաչը, ուրախանա՛նք որ տասը տարեկան է դարձեր, եւ վաղը աւելի կը մեծնայ ու կուտայ պատմական գործ մը, յաւերժական կոթող մը:

ԱՐԱԶ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԸ

ԵԹԷ ՎՏԱՆԳՈՒԻ ԱՆՈՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Պ. Չէմպրլէնի կարեւոր յայտարարութիւնները

Անգլիոյ վարչապետը շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Եւրոպայի քաղաքական տագնապին առթիւ: Պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Մեծն Բրիտանիա զինուորական օգնութիւն պիտի հասցնէ Լեհաստանի, եթէ անոր անկախութիւնը վտանգուի Գերմանիոյ կողմէ, պայմանաւ որ Լեհերը իրենք պատրաստ ըլլան դիմադրելու: Աւելցուց թէ Ֆրանսան ալ միեւնոյն դիրքը պիտի բռնէ:

Ահաւասիկ իր յայտարարութիւնը.

— «Ինչպէս ըսի այս առտու, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը որ եւ է պաշտօնական հաստատում չէ ստացած այն զրոյցներու մասին թէ որ եւ է յարձակում ծրագրուած է Լեհաստանի դէմ, հետեւաբար պէտք չէ ճիշդ համարել այդ զրոյցները: Այս առթիւ ուրախ եմ որ առիթ կը ներկայանայ նորէն պարզելու կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը: Մենք միշտ կողմնակից եղած ենք ազատ բանակցութիւններու միջոցաւ կարգադրելու ամէն վէճ որ կրնայ ծագիլ շահակիցներու միջեւ: Մեր կարծիքով, բնական եւ արդար մեթոտն է այս, ամէն ուր որ վէճեր կը ծագին: Կառավարութեան կարծիքով, պէտք չէ ըլլայ որ եւ է խնդիր որ չկրնայ լուծուիլ խաղաղօրէն, եւ մենք որ եւ է արդարացում չենք կրնար գտնել որ բանակցութեան մեթոտներուն տեղ հաստատուին բիրտ ուժը կամ բռնութեան սպառնալիքները:

«Ինչպէս գիտէ ժողովը, այս միջոցին կարգ մը խորհրդակցութիւններ կը կատարուին միւս կառավարութեանց հետ: Այդ խորհրդակցութեանց աւարտումէն առաջ, որպէսզի կատարելապէս յստակ ըլլայ Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան դիրքը, պարտք կը սեպեմ այժմէն տեղեկացնել,— եթէ կատարուի որ եւ է գործողութիւն որ կրնայ վտանգել լեհական անկախութիւնը եւ լեհական կառավարութիւնը կենսական համարի անոր դիմադրել իր ազգային ուժերով, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը ինքզինքը անմիջապէս պարտաւոր պիտի նկատէ Լեհաստանի ուժ տալ իր բոլոր միջոցներով: Կառավարութիւնը այս խնդրով հաւաստիքներ տուած է լեհական կառավարութեան: Կրնամ աւելցնել թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը արտօնած է զիս բացորոշապէս յայտարարել թէ իր դիրքը յարեւնման է մեր դիրքին, այս հարցին մէջ»:

Վարչապետին յայտարարութիւնը արժանացաւ ջերմ ծափերու: Աշխատաւորական ներկայացուցիչն անգամ չեչտելով յայտարարութեան արժէքը, ըսաւ թէ «իր հետեւանքներով ամէնէն կարեւոր յայտարարութիւնն է որ կ'ըլլայ քառորդ դարէ ի վեր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ»: Այս առթիւ հարցուց թէ այս քաղաքականութիւնը առաջին քա՞յլն է կասեցնելու եւ զսպելու նախայարձակումը եւ թէ կառավարութիւնը կրօվի միջոցներ ձեռք պիտի առնէ՞ այս քաղաքականութեան կապելու համար ուրիշ պետութիւններ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը, որպէսզի առաւելագոյն գործակցութիւնը ապահովուի յանուն խաղաղութեան պաշտպանութեան»:

Վարչապետը պատասխանեց.

— «Յայտարարութենէս բացորոշ կ'երեւայ թէ ինչ որ ըսի կը վերաբերի միջանկեալ շրջանի մը: Կառավարութիւնը կը խորհրդակցի զանազան օտար պետութեանց հետ, անշուշտ մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը: Արտաքին նախարարը այս առտու իսկ տեսնուեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ եւ լիակատար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ: Տարակոյս չունիմ թէ այն սկզբունքները որոնց համաձայն կը գործենք մենք, լիովին կը գնահատուին այդ կառավարութեան կողմէ: Յառաջիկայ շաբթու կը սպասենք Լեհաստանի արտաքին նախարար Պ. Պէքի այցելութեան: Այն ատեն պատեհութիւն պիտի ունենանք անոր հետ քննելու զանազան նոր միջոցներ որ կրնան ձեռք առնուիլ, առաւելագոյն գործակցութիւնը ապահովելու համար ընդդէմ նախայարձակման, եթէ այդպիսի փորձ մը կատարուի, եւ անոր տեղ հաստատելու համար վիճաբանութեան աւելի բանաւոր եւ կանոնաւոր մեթոտը»:

Աշխատաւորական ներկայացուցիչը հարցումներ ուղղեց միջազգային խորհրդաժողովի մը մասին: Վարչապետը պատասխանեց թէ խորհրդաժողովի հարցը պարզապէս պատեհութեան խնդիր մըն է: «Մենք որ եւ է տեսական կարծիք չունինք այդ մասին, եւ եթէ այդ մեթոտը լաւագոյնը համարուի, պիտի չվարանինք ընդունիլ զայն: Եթէ ուրիշ աւելի ազդու միջոցներ կան մեր նպատակին հասնելու համար, կրնանք հրաժարիլ խորհրդաժողովէն»:

Վարչապետը այս առթիւ անգամ մը եւս չեշտեց թէ գաղթապետութիւնները միշտ իրազեկ պահուած են ամբողջ անցուդարձին:

Ուրիշ աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ վարչապետը կրնա՞յ հաւաստիք տալ թէ այսուհետեւ «վարդապետական խոչընդոտներ» չկան Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ: Պ. Չէմպրլէն պատասխանեց.

— Այո, չեմ վարանիր տալ այդ հաւաստիքը:

*** Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ՝ թէեւ վարչապետը Լեհաստանի համար տրուած երաշխաւորութիւնը յիշեց իբրեւ միջանկեալ շրջանի յանձնառութիւն, սակայն երաշխաւորութիւնը կրնայ դառնալ տեւական, երբ վերջանան բանակցութիւնները: Այս նոր քաղաքականութիւնը կրնայ աւելի լայն յանձնառութեանց յանգիլ, երաշխաւորութիւն ապահովելով նաեւ Ռումանիոյ: Պ. Չէմպրլէն չյիշեց Տանցիկի եւ լեհ. նրբանցքի խնդիրները: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այդ խնդիրները կրնան կարգադրուիլ բանակցութիւններով. իսկ Վարշաւայի մէջ նոյնքան կենսական կը համարին Տանցիկի վէճը եւ դիտել կուտան որ եթէ ընդհարում պատահի, կրնայ վերածուիլ գերմանօ-լեհ պատերազմի մը եւ այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա պարտաւոր են օգնելու Լեհաստանի:

— oo —

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութեան առթիւ, թեկնածուներու խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ խորհրդարանի շրջանակները: Պ. Լէպրէօն տակաւին եռ չէ առած իր վերընտրութեան մերժումը, մանաւանդ որ ընկերվարականները եւ մաս մը արմատականներ պայքար կը մղեն «ծերակոյտին սարքած խաղերուն դէմ»:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԱՆՁՆԱԳԻՐԸ ԱԶԱՏ,— «ՊԱՇՏՊԱՆԵԱԼ»

Ելի նահանգապետութիւնը հրամանագիր մը հրատարակած է որ կ'ըսէ.—

Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն կը հաղորդուի թէ այսուհետեւ ազատ պիտի մնան օտարականներու անձնագիրէն (ինքնութեան թուղթ): Անոր փոխարէն պիտի ստանան մասնաւոր անձնագիր մը, որ կը կոչուի «Ֆրանսացի պաշտպանեալ»: Այս թուղթը ենթակայ չէ եռամեայ վերանորոգման, բայց պիտի վճարուի 13 ֆրանքի տուրք մը, միանգամընդ միշտ:

Նոր անձնագիրը պիտի տրուի նահանգապետական վարչութեանց միջոցաւ, ենթակային բնակավայրի քաղաքապետութեան կողմէ կազմուած թղթածրարի մը վրայ: Անոր համար պէտք է ղրկել, բացի չորս լուսանկարներէ (աջ կողմէն, առանց գլխարկի), երկու անձնական նիշ (ֆիշ) եւ նախկին անձնագիրը: 13 ֆրանքի տուրքը պէտք է վճարել ի հաշիւ Թղթատարական չէքի (չէք փօսթալ 250-32):

Այս նոր կարգադրութիւնը անմիջապէս գործադրելի ըլլալով, շահակիցները կը հրաւիրուին անյապաղ ներկայանալ իրենց բնակավայրի քաղաքապետութեան, վերոյիշեալ պարտաւորութեանց ենթարկուելու համար:

«Պաշտպանեալ»ի անձնագիրը արժէք ունի Ֆրանսա բնակութեան ամբողջ ընթացքին, եւ անոր շնորհիւ տէրը կրնայ ճամբորդել Ֆրանսայի մէջ եւ բնակավայր փոխել առանց նախնական արտօնութեան: Միայն մեկնումի եւ ժամանումի վիզան պէտք է արձանագրուի անձնագրին վրայ:

Եւ վերջապէս, Ֆրանսա բնակող Սուրիացիները եւ Լիբանանցիները այլեւս ենթակայ չեն օտարականներու վերաբերեալ աշխատանքի կանոնադրութեան եւ կրնան իրենց ուզած գործին կպչիլ, առանց նախնական արտօնութեան:

ԽՄԲ.— Պիտի ջանանք ուրիշ տեղեկութիւններ ալ ճարել այս շատ կարեւոր կարգադրութեան մասին, որուն առաջին պաշտօնական զեկուցումը կը հաղորդուի վաւերէն:

Ֆրանսայի ճարտարապետական նուէրը Իրանի

»»» · «««

Իրանի գահաժառանգին ամուսնութեան առթիւ, մօտերս մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Թէհրան, թանկագին նուէրներ տանելով: Պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլար Պ. Լըպրէօն, բայց նկատի առնելով քաղաքական դէպքերը, չի կարծուիր որ երեսփ. ժողովին նախագահը կարենայ հեռանալ Փարիզէն:

Պատուիրակութիւնը ոչ միայն Ֆրանսայի շնորհաւորութիւնները պիտի յայտնէ բարեկամ ազգին, այլեւ թանկագին ընծաներ պիտի յանձնէ իշխանական ամոլին: Արդէն իսկ դէպի Թէհրան ճամբայ հանուած է սեղանի բիւրեղեայ սպաս մը, որուն մէջտեղը կը գտնուին լուսավառ զարդանօթ մը, իսկ չորս ծայրերը՝ ելեկտրական աշտանակներ, իբրեւ խաղողի ողկոյզներ: Զարդանօթին երկու կողմերը կան երկու բաժակներ, ծաղիկներ դնելու համար: Վերջապէս, սեղանին մէջտեղը պիտի դրուին քառասունի չափ բիւրեղեայ թռչուններ եւ նոյնքան ծաղիկներ: Հանդիսաւոր առիթներու մէջ այս հրաշակերտները ֆրանսական ճարտարարուեստի մէկ ծաղկեփունջը պիտի ներկայացնեն կայսերական պալատին մէջ:

Իտալիա պիտի սպասէ...

Անգլիական կառավարութիւնը անմիջապէս Իտալիոյ հաղորդեց Լեհաստանի պաշտպանութեան մասին տրուած որոշումը: Անգլիական դեսպանատան գործակատարը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ: Անգլիոյ որոշումը մեծ տպաւորութիւն գործեց Հռոմի մէջ:

Պ. Մուսոլինի ճառ մը խօսելով Գալապրիայի մէջ, անուղղակի պատասխանեց Պ. Տալատիէի ճառին: Այս առթիւ ըսաւ.

— «Կիրակի օրուան ճառէս վերջը, շատ բան չունիմ ըսելիք: Մենք չենք մոռնար, կը պատրաստուինք: Մենք ապագայի մասին կը խորհինք տասնեակ տարիներով եւ հետեւաբար միշտ պատրաստ ենք սպասելու, իբրեւ ժողովուրդ մը որ ունի բազմաթիւ զէնքեր եւ ամուր սիրտ... Ալպեաններէն անդին կարգ մը տկարամիտներ իրենց բաղձանքները իրականութեան տեղ դնելով, առասպել մը հնարած են,— Իտալացի ժողովուրդը կը հեռանայ ֆաշական կարգուսարքէն: Ձեր սուլոցները, ծակելով անոնց ականջներուն թմբուկը, պիտի հասկցնեն թէ ճիշդ հակառակն է ճշմարտութիւնը. (ամբոխը կը սուլէ): Ժողովուրդ եւ վարչաձեւ մէկ միութիւն կը կազմեն, ինչպէս որ մէկ միութիւն կը կազմեն զինեալ ուժերը եւ ժողովուրդը: Եւ այս իտալացի ժողովուրդը պատրաստ է պայուսակը կռնակը նետելով պատերազմի երթալու, որովհետեւ, ինչպէս բոլոր երիտասարդ ժողովուրդները, ան չի վախնար ճակատամարտէն եւ վստահ է յաղթանակին վրայ»:

*** Իտալացիներու ներգաղթը կը շարունակուի Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Առջի օր Իզէրէն եւ վերին Ալպեաններէն ճամբայ ելան 500 Իտալացիներ, իրենց երկիրը վերադառնալու համար: Ուրիշ 350 Իտալացիներ ալ մեկնեցան. իսկ հազար Իտալացիներ մասնաւոր կառախումբ մը նստան Շամպէրիէն:

Ընդհանուր վրդովում Գերմանիոյ մէջ

Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը բնականաբար մեծ ուրախութիւն պատճառեց Լեհաստանի մէջ: Այս առթիւ դիտել կուտան թէ յայտարարութիւնը միակողմանի ըլլալով, Լեհաստան պարտաւոր չէ օգնելու արեւմտեան պետութեանց, հետեւաբար Գերմանիա չի կրնար զայն հակառակ համարել 1934ի գերմանօ-լեհական ոչ-յարձակման դաշինքին:

Գալով Գերմանիոյ, Պ. Չէմպրլէնի յայտարարութիւնը ընդհանուր վրդովում պատճառեց, եւ հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Հիթլէր անոր պիտի պատասխանէր երէկ իսկ, երբ ծովը պիտի իջեցնէին Գերմանիոյ նոր զրահաւորը, 35.000 թոն տարողութեամբ:

Պերլինի մամուլը Հիթլէրի ճառին չսպասեց, իր զայրոյթը յայտնելու համար Պ. Չէմպրլէնի յայտարարութեան առթիւ: Թերթերը միաբերան կ'ըսեն թէ «Անգլիացիները կը փորձեն անվստահութիւն սերմանել Գերմանիոյ հանդէպ»: Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը Անգլիոյ երաշխաւորութիւնը կը նկատէ «հինցած - մաշած խանութի ապրանք»: Եւ կ'աւելցնէ.

— «Այս ամբողջ գործը սահմանուած է հաւատացնելու փոքր պետութեանց թէ Անգլիա պատրաստ է գործելու: Վերջին ամիսներու ընթացքին, ժողովր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԼԵԶՈՒՆ

Qui va contre la langue,
Va contre le génie d'un peuple.
André Suarès

ԽՄԲ.— Այս խորհրդածութիւնները գրի առնուած են Կապոյտ Խաչի տասնամեակին առթիւ, որ այսօր ալ Փարիզի մէջ կը տօնուի, ինչպէս տօնուած է կամ պիտի տօնուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։

Ինչպէս յայտնի է, Կ. Խաչի հիմնական առաջադրութիւններէն մէկն ալ հայերէնի ուսուցումն է, իբրեւ գլխաւոր ազդակը սերունդի փրկութեան.—

Հարուստ էինք՝ եւ չէինք գիտեր։ Փարաւոնի գանձեր ունէինք՝ եւ կ'անգիտանայինք։ Այս գիտակին անակնկալ, միգապատ եւ ստեղծագործ աւազանին մէջ պիտի մկրտուին բոլոր պատանիները որ հայ արիւնով՝ բայց պատմական Հայաստանէն հեռու բացին իրենց աչքերը։ Անկէ յետոյ՝ դիւրին է։ Այդ ճշմարտութեան տիրացումէն վերջ՝ վախ չկայ։

— Մեր թագաւորական հարստութիւնը ո՞ր ծաղկին դէպի որ ծաղը կը տարածուի։

= Հող չէ առայժմ մեր հարստութիւնը, տղա՛ս։

— Ի՞նչքան մեծ է մեր բանակը, եւ ո՞րքան են հարուստ մեր ծովային, մեր օդային տորմիղները։

= Հող չէ առայժմ մեր հարստութիւնը, տղա՛ս։

— Ո՞ւր են վիթխարի գանձերը ուր կը պահուին ոսկի ձուլածոները մեր երկրին։

= Հող չէ առայժմ մեր հարստութիւնը, տղա՛ս։

— Ո՞ւր է հապա մեր հարստութիւնը, մեր մե՛ծ, մեր Փարաւոնի հարստութիւնը. ո՞ւր պահուած է։

= Մեր անկորնչելի հարստութիւնը, տղա՛ս, պահուած է այնպիսի միջնաբերդի մը մէջ որ ո՛չ մէկ բանակ, ո՛չ մէկ տորմիղ, զան օդերէն թէ ջուրերէն, չեն կրնար ոչնչացնել։

— Ինչո՞ւ։

= Միտները՝ մարդերու գործ են. միւռոնը՝ Աստուծոյ։ Անոնց ուժը օդէն առնուած է, միւռոնը՝ երկինքէն։

— Կռուա՞ծ է ան երբեք. յաղթա՞ծ է։

= Տասնեւհինգ դարեր եւ աւելի՝ դիզուած են իր ճակտին, եւ յարաճուն ծաղկած է ան ու աւելի քան երբեք՝ երիտասարդ։ Արեւմուտքէն, արեւելքէն եկած ահարկու բանակներու կուրծք տուած է եւ ջարդ ու փշուր ըրած զանոնք իր միջնաբերդին ոտքերուն։ Ոչ մէկ աշխարհակալ կրցած է նուաճել մեր աշխարհակալը աննուաճ։

— Ի՞նչպէս է իր անունը, ի՞նչպէս...

= Մեր լեզուն, տղա՛ս, մեր լեզուն, բարբառը հայկազեան։ Պաշտելին Մամիկոնեան մէկ անգամ տարաւ Վարդանանց պատերազմը։ Մեր լեզուն մեծասքանչ, եթէ ոչ ամէն օր, տասնամեակը անգամ մը կը տանի նման ճակատամարտներ։

×

Ինչպէս բոլոր մեծ ուժերը՝ ստեղծուած մարդէն ու հպատակ մարդուն, կը դառնան յետոյ մարդը հպատակեցնող բռնակալներ՝ լեզուն ալ դարձած աւելի կենսալիր քան ժամանակաշրջանի մը ժողովուրդը, խառնուած առեղծուածայինին, ինք է որ կը պահէ վերածնունդներու գաղտնիքը։ Ինք է որ կուտայ ազգերուն պատուէրներն ու օրէնքները տեւողութեան։ Արիւնը, լեռը, ձորն ու ձորակը, ծուռն ու ծըմակը չաղախն են իր մարմնին։ Հոգի՞ն՝ երկինքէն է առած։

Հզօ՜ր ինքնակալ՝ իր արքենի մականին առջեւ կը խոնարհի՝ յաւերժութեան դիցուհին։

×

Եթէ լեռն ու դաշտը, անտառն ու գետը կազմաւորած են ձայնական լարերը, կոկորդը, եթէ ուղեղային ծալքերն են, այդ ծալքերու մտածումներն են որ դրոշմած են իրենց վէտվէտումներն ու դաշնակութիւնը այդ ձայներուն— այդպէս կ'ըսեն այսօր ուսանող գիտնականները, բնախօսները — ապա ուրեմն, դարեր յետոյ, մարմին առած այդ նոյն վէտվէտումներն ու դաշնակութիւնը ատակ են դարձած հրամայելու ուղեղային նոյն այդ ծալքերու աշխատանքին։

Եթէ, ժամանակին, Մտածումը հագաւ Լեզուին զգեստը, հիմա, այդ մըտական զգեստը ինքը կրնայ ժայթքեցնել Մտածումը։

Այդ իրերայաջորդ մեքենականութեան օրէնքովը բխած Բանն է որ կրնայ առնել հանճարի ճամբան։ Ցեղի մը արիւնովը ներկուած մտածումը երբ վրան առնէ օտար ցեղի մը քըղամիդը՝ Մտածումը դուրս պիտի գայ՝ միշտ նուազ հզօր, հարկադրաբար անկատար, ճակատագրականօրէն անատակ՝ հասնելու կատարեալին։ Թերի կերպով իւրացուած իր սեփական լեզուին մէջէն բխած գործը՝ պիտի ունենայ գին չունեցող որակ մը, որմէ, կատարելապէս իւրացուած, օտար լեզուով մը երկնուած գործը՝ պիտի մնայ ընդ միշտ զրկուած։

Այդպէս կ'ուզեն աստուածները։

×

Այդ պատճառով է նաեւ որ անոնք իր սպասարկուներէն որ առաւելագոյն հարազատութեամբ կորզած են ու արձանակերտած, լեզուին ակունքներէն, տոհմիկ արտայայտութեանց ոսկին՝ Հայկազնեան հանճարին դահլիճներուն մէջ պատուոյ առաջին տեղերը ունին, — Խորենացի, Կորիւն, Շնորհալի, Նարեկ, Քուչակ, Աբովեան, Խրիմեան, Թումանեան, Թլկատինցի, Ահարոնեան, Կոմիտաս, Զարդարեան, Զարենց, Բակունց... Լեզուն չորնայ ու բերանն առնուի Լօթը պորտով, մերազնեայ այն թըշուառականներուն, իրենց մեծ ու պըզտիկ երէկուան ու այսօրուան հովանաւորներով, որոնք մուր ու կեղտ կը նետեն այդ սրբութիւններուն վըրայ։

×

Ինչքան լա՛ւ, ինչքան ճի՛շդ ըսուած է.— «Շարահիւսութեան (syntaxe) *դէմ գործուած ոճիրը՝ ամէնէն գարշելին է, որ վատթարագոյն հետեւանքները ունի. այդ այն բռնաբարութիւնն է* (viol) *որ հանճարը կը ալէ։ Բառերուն դէմ գործուած ոճրափորձը նուազ ծանրակշիռ է՝ կը տգեղցնէ, կը մնոտէ գիծերը, լեզուն չի քանդեր։ Ան զգեստը կը կեղտոտէ, կը պատռէ միսին, եւ մերթ կը պատռէ դայն՝ չի հասնիր հոգիին»։*

×

Լեզո՛ւն... Յաւերժութիւնը ապահովող մարտկոցն է ժողովուրդին ու որուն մտածման աւանդատէրն է՝ այսինքն ժողովուրդի գերագոյն կեանքին արտայայտութեանը։

Դարձուցէք աչքերը Ե. դարու համանապատկերին։ Հայ ազգութեան գոյութիւնը խրած է մինչեւ պուկոնքը վերջնական կորստեան պղտոր ջուրին մէջ։

Արշակունիներուն երերուն գահը՝ խորտակման վրայ, արեւմուտքէն Հռոմն ու Բիւզանդիոնը, արեւելքէն Տիզբոնը՝ անընդհատ կը զարնեն։ Հայ աւատապետ իշխանները, լեռնապատուերու մէջ առանձնացած, մէկը միւսին դէմ։ Եկեղեցին... խարդաւանանքի ու անլուր նենգութեան բոյն, ուր կ'իշխէ օտար լեզուն, օտար մարդը, օտար ոգին։ Քաղաքական անկախութիւնը կորսուած։ Հայ լեզուն՝ լեզու չունի։ Հայ ժողովուրդը, քամուած, ծայր աստիճան թշուառ, առօրեայ բազմապիսի չհասկացողութեանց։

Ո՞վ պիտի ազատէր ազգը վերջնական խորտակումէն, ո՞վ պիտի կարողանար կուրծք տալ թշնամի տիտաններուն դրացի, ո՞ր մէկ մօդութեան պիտի յանձնուէր հայ ցեղի գոյութեան կարելիութիւնը, ի՞նչ բան պիտի կարենար դառնալ բոլորին խէժը, բոլոր ժամանակներուն համար, ի՞նչ հրաշք պիտի յաջողէր միութեան բերելու, ընդհանուր յայտարարի այդքան [illegible], այդքան այլալան, օտար ազդեցութեանց հոսանքներ, այդքան այլազան քաղաքական, կրօնական, ընկերային հակամարտ, երբեմնի խմբաւորումներ ու ձգտումներ...

Առոր անօրինակ ու անյեղլի պատասխանն էր որ գտաւ օգոստափառ Նախահայրը մեր, աստուածային դըտանողը հայկազնեան այբուբենին։ Այն ժամանակ...

Այն ժամանակ. «Հայրենի աշխարհի վիթխարի լեռները կապուում են սեպ բիւրեղները, ինչպէս զրպուած առեղծներ, տիրական ձեռքի չփումի տակ, անդնդախոր ձորերը հարթուում են նոր, գեղեցիկ ուղիների համար եւ Հայրենի բարբառը, Հայրենի միտքը իր լուսաւոր թեւերի տակ, որպէս հսպարտ, հզօր արծիւ պարփակում է հայ աշխարհը, Ատրպատականից ու Փայտակարանից մինչեւ Փոքր Հայք, Միջագետք, Կորդուաց աշխարհից մինչեւ Գուգարք ու Տայք»։

×

Իմ լեզո՛ւ, իմ լեզո՛ւ, յաւերժութի՛ւն, գեղեցկութեան շտեմարան, իմաստի լեռնակայան, կորովի անսպառ մթերանոց, անտեսանելի ահեղ սուր, հեշտանքներու երկինք, անպարտելի Դիցուհի,

Ես կը սիրեմ քեզ։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ

Գրեթէ 15 տարի առաջ Պուքրէշի մէջ քանի մը հայ մանկամարդ օրիորդներ միութիւն մը կազմեցին, որուն բուն նպատակը հայերէն խօսիլն էր, ընկերական կեանք մը ստեղծելու, զարգանալու կամ զուարճանալու համեստ ծրագրի մը շուրջ բոլորուած։

Սուրբ առաջին հարուածն էր որ կը մխուէր գաղթական Հայուն արդէն իսկ տառապած սրտին մէջ։

Ուրեմն հիմա մեր հարազատ, մեր հայրենի լեզուն խօսիլ ստիպելու համա՞ր ալ պէտք էր պայքար մղել։ Նոր պայքար մը, ժամանակի եւ պայմաններու ցանոտ պահանջը որ ալ-լադ դարմանումի կը կարօտէր։

1922էն, վերջին տարագրութեան առաջին շրջանէն սկսեալ, ողջամիտ հայ մամուլը եւ հայ անհատներ իրենց մատը բուն վէրքին վրայ դրին իսկոյն, կանխատեսելով սպառնացող ահաւոր վտանգը, եւ մինչեւ այսօր ևս շարունակ ցոյց տալով այդ վըտանգը եւ մատնանշելով բոլոր կարելի միջոցները։

Ազգապահպանման լուրջ ցաւն էր որ յեղակարծօրէն, տարերային թափով մը ծնունդ առած էր ամէն տեղ, գաղթին հետ զուգահեռ։ Եւ գիտակից անհատներ, իւրաքանչիւրը իր տեղական պահանջներուն եւ պայմաններուն համաձայն՝ սկսան խորհիլ, սերունդի եւ ազգի պահպանման գործը կատարել զանազան ձեւերով։

Բայց այդ գործին մեծագոյն դերակատարը, ինչպէս միշտ՝ հայ կինը պիտի ըլլար գերազանցապէս։

Պէտք էր սակայն սթափեցնել զինքը եւ մղել դէպի գործ։

Մեծ դժբախտութիւններու ընթացքին յաճախ ընդարմացումը այնպէս կը կաշկանդէ մարդու միտքը եւ զգացումները, որ ան չի տեսներ իր դըժբախտութեան պատճառները, որպէսզի կարենար դարմաններու մասին խորհիլ։

Բայց ահ ու սարսափի եւ տարագրութեան յուղած անպատմելի ցաւերու փոթորիկը դեռ չհանդարտած, նոր վէրքերը դեռ չսպիացած, վերանորոգուած կեանքը դեռ սրտին՝ մտքի եւ կամքի ընտրանին կազմեց բանակը, ուխտը նոր պայքարի զինուորեալներուն։

Տասը տարի առաջ, երբ Պ. Արշակ Ջամալեան Ամերիկայի Կ. Խաչի մասնաճիւղերը կազմեց Ֆրանսայի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ մէջ եւ ուրիշ տեղեր, իսկոյն ծնունդ առաւ այդ ընտրանիին կորիզը, որ հետզհետէ ուռճանալով եւ զարգանալով՝ այսօր միայն Ֆրանսայի մէջ 1500ը կ'անցնի անդամներու թիւը։

Տասը տարի առաջ եւ հիմա։

Գեղեցիկ եւ հանրանուէր սոյն գործին պատմականը չէ այս, այլ քանի մը իրական պատկերներ միայն։

Այցի գացէք օր մը մեր բազմաթիւ սանատորիաներէն մէկուն, ներկայ եղէք նիստերուն, հայերէնի դասընթացքներուն, տեսէք դարմանատուները։ Այցի եկէք օր մը մեր պատրաստ. ժողովներէն մէկուն, կամ Մանուկներու Օգնութեան մեր կայանները, եւ ճանչցէք հայ կինը։

Եւ տեսէք թէ գեղեցիկ պարտականութեան մը գիտակցութիւնը եւ անոր գործադրումը ինչ հսկայ փոփոխութիւն առաջ բերեր է հայ կնոջ դիմագծին մէջ ընդհանրապէս, եւ ի՛նչ մեծ տարբերութիւն վերջին տասը տարիներու ընթացքին։

Կապոյտ կամ Գթութեան Խաչերը ճշմարիտ դպրոցներ եղան հայ կնոջ, հայ օրիորդին համար, մանկապարտէզէն տակաւ հասնելով բարձրագոյն դասարանները։ Եւ անոնք կը ջանան բարձրանալ, միշտ աւելի գիտակցելով իրենց կատարելիք դերին, բարձրանալ իրագործելով իրենց Միութեան օգտակար նպատակները։ Եւ շարունակ բարձրանալ իրենց մտքի մակարդակով։

Նոյնիսկ հազիւ տարրական ուսում առած հայ կինը, իր գործին հաւատքովը վստահ՝ այսօր յաճախ հեղինակաւոր կերպով կը վարէ գործը, կը կազմակերպէ ժողովներ, հանդէսներ, դասախօսութիւններ։ Հայ կինը, որ դեռ երէկ հաւաքոյթներու մէջ, նոյնիսկ ժողովներու ատեն՝ ոչ թէ բեմ ելլել, այլ մտքի պարզ փոխանակութեան մը իսկ կը քաշուէր՝ արդէն սկսած է ազատօրէն արտայայտել իր կարծիքը որ եւ է հարցի շուրջ, վիճաբանիլ եւ պարտադրել ջանալ իր համոզումները։ Եւ խօսիլ հանդէսներու մէջ։

Իսկ վարչութիւններու ատենապետուհիներուն եւ ատենադպրուհիներուն տուները դէպքեր է որ կը բարձրանան, ատենագրութիւններու, հաշուետուութիւններու, գործին վերաբերեալ գրքոյկներու, ծրագիրներու դէզեր։ Տասնամեայ գրականութիւն մը Կ. Խաչեան մեր դպրոցին։

Հայ կինը, պահպանելով հանդերձ իր տան բոլոր առաքինութիւնները, հանրային կեանքի նուիրումի այս դպրոցին մէջ ինքն ալ կը դաստիարակուի։ Օգտակար հանդիսանալու իր ճիգին եւ կատարած գործին վայելած հոգեկան գոհունակութեանը մէջ՝ իր նկարագիրն ալ հետզհետէ կը կերտուի եւ միշտ վերելքի եւ կատարեալի հըմայքը կը վարէ զինքը անդիմադրելի մղումով մը։

Իր մէջ միշտ աւելի կը զօրանայ հանրային գործի նուիրուելու անհրաժեշտութիւնը, եւ անդուլ կը գործէ ժամանակի պահանջին համաձայն, յանուն հայ ընտանիքի անաղարտ պահպանման, հասցնելու համար զայն մեր հարազատ տունը, մեր Հայրենիքը։ Հայ բեկորները կարելի եղածին չափ քիչ կորուստով հասցնելու համար ազատ նաւահանգիստը, ազատ եւ անկախ մեր Հայրենիքը։

Թող ուրիշ կիներ միայն իրենց արդուզարդը, իրենց ապրուստը եւ իրենց հաճոյքները հոգան, թող իրենց եսովը միայն ապրին, ինչ փոյթ։ Արդիական պահանջներով տոգորուած նոր հայ կինը մէկ մտահոգութիւն ունի,— ամէն գնով, ամէն զոհողութիւններով փրկել, պահպանել հայ նոր սերունդը մանաւանդ։ Եւ հպարտ՝ իր կատարելիք առաքելութեան՝ աննկուն կամքով ան յառաջապահ կը հանդիսանայ այս նուիրական սկզբունքին։

Եւ վստահ որ իրն է յաղթանակը։

×

Իմացայ որ հիւանդացեր է Լուսիկը, հազիւ հինգուկէս տարեկան գեղեցիկ հայ աղջնակ մը։ Այցի եմ գացեր իրեն, բայց դեռ նոր եմ մտեր սենեակը՝

— X. մօրաքոյր, Ամերիկայի մօրաքոյրս Գերմանացի՞ է։

— Ոչ։

— Ֆրանսացի՞ է։

— Ո՛չ, Լուսիկս։

— Անգլիացի՞ է, Իտալացի՞ է։

— Ո՛չ, ո՛չ, բայց ինչո՞ւ կը հարցնես, քանի որ գիտես թէ Հայ է։

— Նայէ՛, ես կաղանդին աղուոր տոմսեր ղրկեցի երեք զարմիկներուս, շնորհաւորական գրեցի, բայց անոնք անգլիերէն գրուած տոմսեր ղրկեր են։ Ես Անգլիացի՞ եմ։

— Ուրեմն հայերէն չեն գիտեր անոնք։

— Մօրաքոյրս Հայ չէ՞։ Ի՞նչ տեսակ մայրիկ է որ հայերէն չէ սորվեցուցեր զաւակներուն։ Այսպէս կ'ըլլա՞յ։ Ինչո՞ւ ան ալ իմ մայրիկիս պէս ձեզի պէս չի սորվեցներ գրել կարդալ եւ շատ պատմութիւններ։

Կարճ դադարէ մը վերջ, ձայնը մեղմացնելով, յայտնապէս քաշուելով, հրեշտակային ժպիտով մը եւ հազիւ լսելի ձայնով, շարունակեց.

— Քանի որ Պ. Վ. Ամերիկա պիտի երթայ, կը խնդրեմ իրմէ, — ես շատ կ'ամչնամ, դուն ըսէ իրեն— որ իմ մօրաքոյրս տեսնէ՝ ըսէ որ հայերէն գրել սորվեցնէ անոնց, եթէ ոչ այլեւս պիտի չգրեմ...

Այսպէս ուրեմն մեր Միութիւնը իր բոլոր ձեռնարկներով կը ջանայ թափանցել հայ մօր հոգիին մէջ։ Օրինակները անթիւ են եւ խօսուն։

Հայկական բոլոր դժբախտութիւններուն եւ ողբերգութիւններուն մէջ սակաւաթիւ ընտրեալներու նուիրումն ու յարատեւ ճիգը մեծագոյն խթաններ կը կազմեն Կապոյտ Խաչին։ Միշտ դէպի գործ, դէպի իրական եւ կենդանի գործ։

Բայց գործել ըստ Նիցչէի, — միշտ սալ, տա՛լ մօր մը նման, *առանց փոխարինուելու ակնկալութեան։*

Մեծագոյն վարձատրութիւնը կատարուած գործն է։

ՖԼՈՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

ՀԱՅ ԱՂԲՅՈՒՐ

ԱԿՆՑԻՆ

Աստուած ստեղծած է Ակնցին, [illegible] խառնելով ազնուական Հայ մը եւ [illegible] անտուն Հայ մը։

Միութիւն մըն է ան որ իր մէջ ունի ազնուական արիւն եւ [illegible] ու երգեցողութեան աւիւն։

Այդ միութեան պատուոյ նախագահ եղած է Սատանան։

Միութեան աշխատողական [illegible] ծը բաղկացած է դրական անձերէ, իսկ ձախակողմը նոյն է ու կազմուած է վերացականներէ։

Հակառակ իր մէջ զոհուող անդամներու բազմութեան՝ Ակնցին ընդհանրապէս ներհար մարդ մըն է, [illegible] գլուխով։ Իր վրայ ամէնէն ծանր բանը իր գլուխն է, թէեւ անկէ շատ աւելի ծանր է իր քսակը, որուն ճնշումով միայն Ակնցին դրպանը... ծակ է։

Ակնցին ուղեղը ոսկեղէն է. ան թէ ինչու իր ամբողջ մտածումը ոսկի է։

Իր առաջին փափաքն է ըլլալ Ամ[illegible] կամ անոր նման բան մը։ Եթէ չկրցաւ՝ կ'անցնի երկրորդ փափաքին,— ըլլալ վաճառական։ Եթէ ան ալ չըլլաւ՝ կը գոհանայ մանրավաճառութեամբ։ Իսկ եթէ այդ ալ չըլլաւ ան անգամ գրող կ'ըլլայ։ Քիչ հեղ կը պատահի որ գրող չկրնայ ըլլալ։ [illegible] ենք թէ պատահեցաւ՝ այն ժամանակ թէ՛ գրող կ'ըլլայ, թէ՛ մանրավաճառ, այսինքն երկուքէն ալ մէյ մէկ քիչ։

Պէտք է խոստովանիլ որ ընդհանրապէս Ակնցին բանաստեղծ է ու անպատճառ իր քէմէրին մէջ ունի [illegible] քնար մը, համակ ոսկի կամ համակ արծաթ։

Ան, իբրեւ ազնուական, կը սիրէ Անին, Ազատանիին, Պոլսոյ Ամիրաներէն եւ Փարիզեցի իշխաններէն։ Իբրեւ բանաստեղծ կը սիրէ Գողթան երգիչներէն, հնչեւրոպական նուագածու ցիկաններէն եւ տրուպատուրներէն։ Իսկ իբրեւ գործի մարդ կը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Մի Ոստանցի զինուոր, որ կամենում է ներկայանալ քեզ, Տէ՛ր, բայց չի կամենում վաղակաւորին ու վահանը ձգել, պատասխանեց պահապանը, մօտենալով վրանի մուտքին։

— Ո՞վ է այդ յամառը, թող՛ք որ գայ, հրամայեց Սեպուհը։

Եկողը Եղնիկն էր։ Նա իւր երկարաբուն նիզակը յանձնեց պահապանին եւ ներս մտնելով վրանը, խոր գլուխ տուաւ իշխանին։

— Ո՞վ ես դու, հարցրեց Ամրամը, խրոխտ ձայնով։

— Մարզպետունեաց Գէորգ Մեծ իշխանի թիկնապահը, պատասխանեց Եղնիկը։

— Դու չգիտե՞ս որ իրաւունք չունիս սրով ու վահանով իշխանի վրանը մտնելու։

— Երբե՛ք հեռացրած չեմ ինձանից այս զէնքերը, Տէր իմ։

— Ուրեմն երբեք էլ բանբերի պաշտօն չե՞ս կատարած։

— Առաջին անգամն եմ կատարում եւ երկրորդ անգամ չպիտի կատարեմ, քանի որ հարկաւոր է դրա համար զինաթափ լինել, պատասխանեց Եղնիկը փոքր ինչ այլայլուած։

Սեպուհը ժպտաց։

— Ի՞նչ ունիս ինձ ասելու, հարցրեց նա։

— Իշխանը հրամայեց ինձ ասել, որ եկել է ձեր բանակը կարեւոր գործի համար եւ կամենում է խօսել Տէր Սեպուհի հետ։

— Գէորգ իշխանն այստե՞ղ, մեր բանակո՞ւմն է։

— Այստեղ. բանակից դուրս սպասում է քո պատասխանին։

— Գնա՛, ասա՛ թող շնորհ բերէ, պատուիրեց իսկոյն Սեպուհը եւ ապա կանչելով պահապանին հրամայեց, որ յայտնէ իւր թիկնապահներին՝ ընդառաջել իշխանին։

Իսկոյն մի խումբ զրահաւորներ պատրաստ ձիանը աշտանակելով՝ դիմաւորեցին իշխան Մարզպետունուն բանակից դուրս եւ առաջնորդեցին նրան Սեպուհի վրանը։

— Ամէն մարդու կը սպասէի տեսնել իմ վրանում, բայց Մարզպետունեաց իշխանին, Թագաւորի զինակցին ու հաւատարիմին երբեք... ասաց Սեպուհը ջերմագին ողջունելով իշխանին եւ հրամցնելով նրան մի փոքրիկ եռոտանի աթոռ։

— Բարեբաղդաբար ես միշտ այնտեղ եմ, ուր ինձ չեն սպասում, ժպտալով պատասխանեց իշխանը։

— Բարեբաղդաբա՞ր. ի՞նչ կը նշանակէ այդ։

— Կը նշանակէ թէ՝ երբեք չար գործի համար չեմ այցելում մեր բարեկամներին։

— Բարեկամներին, այո՛, բայց դու թշնամու վրանումն ես։

— Ո՛չ. Մարզպետունին հայ թշնամի չունի. նա այդպիսի թշնամի չի ճանաչում։

— Իսկ Թագաւորի թշնամիները քո թշնամիները չե՞ն։

— Դու մի օր Թագաւորի բարեկամն էիր եւ դարձեալ բարեկամ կը լինես...

— Բարեկա՞մ... դժոխքը տանի նըրան... իմ սատանային հաշտութեան ձեռք կը պարզեմ, բայց նրան երբեք, ուժգին բացականչութեամբ ընդհատեց Սեպուհն իշխանին։

Մարզպետունին լռեց եւ մի տեսակ տարակուսական հայեացքով սկսաւ դիտել Սեպուհի դէմքը, որ այլայլուեր էր յանկարծական յուզմունքից։

— Եթէ գիտենայի թէ պիտի վրդովեմ քեզ... այսքան երկար ճանապարհ չէի կտրել... մեղմ ու հանդարտ ձայնով նկատեց իշխանը։

— Թագաւորը հազիւ մի աւուր ճանապարհով հեռի է մեզանից, խօսել սկսաւ Սեպուհը՝ նոյնպէս մեղմութեամբ,— վաղը դուցէ մենք ճակատենք միմեանց դէմ. եթէ դու մեզ հաշտեցնելու համար ես եկել, ցաւում եմ, որ ապարդիւն աշխատանք ես յանձն առել։

— Ոստանում ոչ ոք չէր հաւատում թէ՝ Սեպուհ Ամրամը կարող է ապստամբել իւր Թագաւորից...

— Ես չեմ ապստամբել իմ Թագաւորից, ընդհատեց Սեպուհն իշխանին. յիշում ես թէ ինչպէս անձնուիրաբար էի ծառայում նրան։ Քանի՛ քանի անգամ իւր ապստամբ կողմնակալների դէմ պատերազմեցի. քանի՛ վտանգաւոր կռիւների մէջ իւր անձը պաշտպանեցի, ի՛նչ հերոսութեամբ Շամշուլտէի վրայ իւր դրօշակը պարզեցի. ո՛ր մէկը յիշեմ...

— Եւ նա քեզ պարտապան չմնաց. իշխան կարգեց ամբողջ Ուտիքի եւ Սեւորդեաց աշխարհի վրայ. հիւսիսային զօրքի հրամանատարութիւնը յանձնեց քեզ... Դու չպէտք է օգուտ քաղէիր քո ձեռքում ունեցած իշխանութիւնից եւ պատրաստ զօրքից ու ապստամբութեան դրօշակ բանալով՝ սուրդ ուղղէիր քո բարերարի եւ Թագաւորի դէմ։

— Երբեք իմ Թագաւորի, մի՛ ասիր այդ, այլ իմ անձնական թշնամու...

— Անձնական թշնամի՞... միթէ՞ Թագաւորը կարող է անձնական թշնամի լինել իւր պաշտօնակալին, նըկատեց իշխանը՝ իբրեւ թէ Սեպուհի խօսքերը չհասկանալով։

— Իշխա՛ն, եթէ դու ոչինչ չգիտես այն ամէնից, ինչ որ իմ մէջ թշնամութիւն է դրդել դէպի Թագաւորը, ապա շատացիր այնքանով՝ ինչ որ ես քեզ ասացի. աւելին խօսել չեմ կարող։

— Ես չեմ կամենում որ շատ բաներ պատմես ինձ։ Գիտեմ թէ առհասարակ ի՛նչ պատահարներ են դրդում մեր իշխաններին թշնամանալ Թագաւորին, կամ ապստամբել նրա դէմ...

— Գիտես, այնպէս չէ՞,— ընդհատեց յանկարծ Սեպուհը. փառամոլութիւն, շահասիրութիւն, ընչաքաղցութիւն. ի՛նչ ես կարծում, դրանցից մէկը չէ՞, որ դրդել է ինձ թշնամանալ իմ Թագաւորին...

— Չգիտեմ. եւ ասացի թէ՝ չեմ էլ կամենում իմանալ. բայց կամենում եմ, որ դու ապստամբութեան դրօշակը ամփոփես եւ Թագաւորի դէմ հանած սուրը իւր պատեանը դարձնես։

— Այդ սպառնալի՞ք է քո կողմից իշխան։

— Ո՛չ, այլ [illegible] խնդիր, աղաչանք...

(Շար.)

...սխալ ըմինք: Բոլոր գործի-երը էրմէ կը սերին: Պապերը, ժամանակին, արքայութիւն ծախելու համար, դժուար յաճախորդ կը գըտնէին, մինչդեռ Ակնցիները իրենց յաճախորդներուն, շատ դիւրութեամբ, կը ծախեն դժոխքը:

Հանճարեղ մարդուկ մըն է որ քարքարոտ տեղ մը ծնած ըլլալուն երբեք հանգիստ տեղ չի պառկիր: Իր քալելը ու շարժումները դրեթէ միաժամանակ տեղի կ'ունենան: Գաղթելէն վերջն ալ անկախ կը թառի արծաթ ճիւղի մը վրայ, բռնաւոր՝ ոսկի պտուղներով: Ակնցիին կծծիութիւնը առածի կարգ անցած է: Պոլսեցիի մը կողմէ գրուած ու անտիպ մնացած, հին ազգաց պատմութեան գրքի մը մէջ կը պատահիմ հետեւեալ նախադասութեան.

— «Ակնցին այնքան քաջ կծծի մը եղած է որ անոր ձեռքէն դրամ առնողները միայն որ կրցած են դասուիլ երկնքացանց կարգը եւ կապել յաղթութեան դափնեպսակ ու անմահութեան պսակ: Յաճախ, հսկայազօր բազուկներ, տարիներով, պաշարած են Ակնցիին Ոսկեբերդը ու յետոյ ջախջախուած՝ ամօթալի պարտութեամբ: Ակնցին կը մեծնայ միշտ ստամոքսի խիթ ունենալով: Ատոր համար է որ իր դրամը չուտեր, սակայն եթէ ուրիշ մը դրամ դնէք իր առջեւը, չի մերժեր ձեզ, ու բարեկամի դրամ է ըսելով փառաւորապէս կ'ուտէ, այնքան հաճոյակատար է:

Ակնցին հպարտ է իր ազնուութեամբ, ազնուականութեամբ, իր հազարամեայ տաղանդներով, մանաւանդ իբրեւ Ակնցի ըլլալով, սակայն, երբեք հպարտ չէ իր դրամով:

Ցուրանար դրամը, սակայն ուրախանալով կ'ուրանայ ի'ր ունեցած դրամը:

Իբրեւ սեղանաւոր վհուկ է եղած: Սուլթանները, վէզիրները եւ անոնց կիները վերածած է տասնոցներու: Բոլոր դրամներուն հայրենիքը Ակնցիին գրպանն է: Ատոր համար է որ աշխարհի ամէն տեսակ դրամները կը ճանաչին: Այդ դրամները իրենց զինանիշ պանդուխտ կը համարին, երբ Ակնցիին քսակին մէջ չեն:

Ակնցիին համար բո՛ւն «Թուղթը» դրամանները անոնք են որ չեն կըրնար տիրանալ քանի մը տըցակ թըղթադրամի:

×

Երբ Ակնցին, Զատկի առթիւ նոր վերարկու ու նոր կօշիկ առած ըլլայ իր զաւակին համար, կ'ըսէ, անոր վազվզելը տեսնելով.

— Մէճյուկ, դիւռը գոցէ ու փէօս ըրէ:

Մանչը կուգայ: Հայրը կ'ըսէ.

— Շատ կու վազես. այալխղապուդ (կօշիկդ) կու մաշի:

Մանչուկը կ'երթայ նստիլ աթոռի մը վրայ: Այս անգամ Ակնցին կ'ըսէ.

— Մի նստիր, փանթոլդ (տափատ) կու մաշի:

Տղան կը չուարի ու կը հարցնէ.

— Զքալեմ ու չնստիմ, հապա ի՞նչ ընեմ:

Հայրական պատասխան.

— Խելօք կեցիր:

Տղան պատին տակ կը կենայ յանկարծի պէս՝ չմաշեցնելու համար հագուստն ու կօշիկը: Այսպէս «խելօք կը կենայ», սակայն խելօք չի մտածեր, [illegible]:

— Ո՞րքան իրաւունք ունին Պոլսեցի դասընկերներս ըսելով.— «Ակնցի կծծի»:

Կը պատահի որ, քիչ վերջ, ներկայանան իր հօրը, քանի մը ազգայիններ, որոնք դռնէ դուռ կը շրջին, չըքաւորներու համար հանգանակութիւն կատարելու: Ակնցին կը պատուէ եկողները, կը մասնակցի հանգանակութեան:

Տղան ափ ի բերան կը մնայ ու կ'ըսէ հօրը.

— Զափազանց խնայասէր ես, հայրիկ, սակայն ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մասնակցեցար հանգանակութեան:

Ակնցին կը պատասխանէ խոր լըջութեամբ.

— Մէնչուկ, կ'ուզեմ որ մեր ազգին ուղքատը յիմար յիմար փէօս ու փէօն չի վազէ, ծոյլ ծոյլ չի նստի ու չի մաշեցնէ իր շնորհքը: Թող խելօք կայնի ու մտածէ գործի, յառաջդիմութեան մասին:

×

Ամէն Ակնցի ծնած է Փետրուար 29-ին: Մկրտուած է Փետրուար 29ին: Ամուսնացած է Փետրուար 29ին: Ու կը մեռնի Ակնցին, միշտ Փետրուար 29ին: Ու այսպէս, իր բոլոր տարեդարձները կը կատարէ չորս տարին անգամ մը, եթէ անշուշտ յարմար տեսնէ:

×

Ակնցին եթէ մէկուն հետ թշնամանայ, էդ ուղտ մը կը գնէ եւ անոր կեր կուտայ, ուղտի կաթով սնանելու համար: Շատ կը սիրէ նաեւ հնդկահաւի հաւկիթը, ինչպէս նաեւ սիրամարգին ձուերը:

Ակնցիին ճաշասեղանին վրայէն անցնող մըջիւնը իր ձեռքը պէտք է ունենայ բարի վարուց վկայական մը եւ երթուդարձի անցագիր մը: Եւ որովհետեւ մրջիւնները գործ չունին այդ կարգի թուղթերու հետ՝ աղէտ կը հանդիպին Ակնցիին ճաշասեղանին վրայէն իրենց փշրանք մը առած ժամանակը: Փշրանքի մասին մտածող մեր Ակնցին սակայն մերթ ընդունակ է ազգաշէն առատաձեռնութեան:

Ֆիզիքական ուժի չհետեւող Ակնցին իր մէջ ունի կրկէս մը որուն վրայ կ'ըմբշամարտին գործի մարդը եւ բանաստեղծը: Պայքարէն միշտ վիրաւոր դուրս ելլողը քերթողն է: Անոր սըրտէն յարատեւօրէն կը վազէ արիւնը: Ահա թէ ինչու իր երգերը խորապէս խռովիչ են:

Խորհուրդ կուտամ ամէնուն՝ մըտնել Ակնցիին աչքը: Ճամբան գիտնալու է սակայն: Կարելի է անցնիլ իր կռնակէն, թեւերէն կամ վիզէն, հասնելու համար իր աչքին: Մէկ տեղ կայ միայն ուրկէ կարելի չէ հասնիլ. ան ալ իր գրպանն է: Անկէ անցնելով, իր աչքը մտնեմ ըսողը, կը մնայ Ակնցիին... գրպանը:

Շատ բան կարելի է ըսել հայ ազգին պատկանող այս կարեւոր անդամի մասին: Մենք սակայն բաւ կը համարինք այսքան նկարագրականը ու խօսքը կուտանք Հրեայի մը.

— Հիթլէր ու Մուսոլինի կը հալածեն մեզ, Արաբները կը սպաննեն մեզ, միւս ազգերէն շատեր կ'ատեն մեզ: Միջնադարեան ողբերգութիւն մը կ'ապրինք: Եւ սակայն կը մխիթարուինք մտածելով որ յոռեգոյնէն դեռ շատ հեռու ենք: Պէտք ըսեմ թէ մեր այս վիճակէն աւելի յոռեգոյնը ի՞նչ կրնայ ըլլալ: Ըսեմ: Եթէ օրին մէկը մեծ պետութեան մը դիկտատորը ըլլայ Ակնցի մը, արտաքին գործերու նախարարը Կեսարացի մը եւ ներքին գործերու նախարարը Վանեցի մը, ահա այն ժամանակ է որ մեր մարիկը պիտի լայ: Վանեցին մեզ խոհանոց կը յօթէ ու մենէ քառասուն տեսակ կերակուր կը պատրաստէ եւ քառասուն հազար քրիստոնեայի կը կերցնէ:

Կեսարացին մեզ մարդու չի կերցներ, այլ ինքը հում հում կ'ուտէ, ապուխտ շինելով ու բարակ, բարակ ջարդելով:

Գալով Ակնցիին՝ ան խիղճ ունի. ո՛չ կ'ուտէ մեզ, ո՛չ ալ ուրիշին կը կերցնէ: Կ'ընէ այնպէս մը՝ որ մենք, Հրեաներս ուտենք... իրար:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ

Զ.
ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ

«Ամառ ձմեռ տարի եղան
Արեւ խաւար միշտ անբաժան
Դաւիթ միմակ էր երկրի վրան
Հօրեղբօր տուն իր ապաստան.
Ու անոր հին չքնաղ Սառան
Իրեն համար մայր ու պաշտպան:
Սառան ինքը դժբախտ սակայն,
Որ՝ լսած չէր ճիչն իր մանկան:
Շատ կախարդներ, գուշակ, գուժկան
Ցանցանքն իրեն երկան գտան
Եւ արգանդն էր դեռ կուսական:
Մոռցաւ իր կարգը մայրական
Նրտին բուսաւ ծիլ ցանկութեան
«Զաւակ մ'առնել Դաւթէն տիտան
«Կարշնեղ, առոյգ ու առնական»:
Եւ առտու մը ինչպէս Եւան
— Երբ տունը չէր Ձէնով Օհան —
Սառան ուզեց դիւթել մանկան,
Հազար պչրանք օգուտ չեղան
Հազար դեւեր հոգին մտան,
Ու մերկ նստաւ մարմար գռան
Որ գայթակղի այն խեղճ տղան
Իր մարմինէն գեղաշուշան
Ու բուրմունքէն ամուլ կնկան:
— Դաւի՛թ, ըսաւ, ջո՛ւր լից գլխիս
Արծաթ թասով դուն իմ չորս դիս.
Զեմ լուացուեր անցաւ ամիս.
Ինչո՞ւ ինձմէ այդպէս փախչիս,
Վարդաջրով օծուիմ, հաւնի՛ս,
Ալ մանուկ չե՛ս, հասկցի՛ր զիս.
Կ'ուզեմ որ դուն հնազանդիս.
Զաւակ չունիմ, կ'այրի հոգիս:
Դաւիթ արբշիռ՝ աչքը փակեց
Իր դողահար բռունցքով մեծ,
— Դո՛ւն ի՛մ մա՛յրն ես, բացագանչեց,
Ու ե՛ս որդիդ, հազա՛ր անէծք:
Այս դէպքն իրեն շատ խոր ազդեց,
Զուներ ընկեր փորձ ու տարեց,
Ահա՛, չար բախտը զինք ո՞ւր վանեց
Որբ ու անտուն իբրեւ մի խեց:
Զուզեց մնալ այլեւս այնտեղ
Համակուած էր ցաւով ահեղ
Առաւ մախաղն ու իր աղեղ,
Փախաւ հեռուն վաղքով անշեղ:
Կուրծքը կ'ուռէր դրոշն ուժեղ
Երկու բանակ կարծես այնտեղ
Կռիւ մղէր ու կուզար նեղ,
Ինքը տիրող ու միշտ անմեղ:
Սառան կողերով տենդահար
Անգին ամուլ դառն դողար,
Փետտեց մազերն գա[illegible]ուր գալար,
Քերծեց մարմինն դ[illegible]ր պալար,
Կարծես եղած էր դիւահար:
Հուրը մսին չէր յագենար
Կրկնակ անբախտ՝ դառն կ'ողբար
Տառազունած ու դալկահար:
Եւ հեռուէն դեռ յամրաբար
Տեսաւ այրը — որ տուն կուզար,
Վախով, զզւմամբ փոթորկավար
Դողաց, կանչեց կատաղաբար
— Օհա՛ն, Օհա՛ն, Ձէնդ անսպառ
Վ.ինակս տես, գլխիս խաւա՛ր.
Էտ լաճ բերիր ինչպէս մի գառ
Գլխիս դարձաւ չարք հոգէառ:
Մ'ըլր տարին, թող հոն մնար.
Թող կործանէր արար աշխարհ:
Է՞ն էր պակաս ինձի զոյգ այր:
Մտաւ տան ներս էնպէս խոնարհ
Մ'ըսեր հոգին է դիւահար:
Ու ան կ'ողբար լացով երկար
Կ'ուզէր իր տուն գլխին փուլ գար,
Քանի չկար իր ցաւին ճար:
— ...Զէ Սառա՛, ես չեմ հաւատար,
Ան հոս կ'ապրէր անմեղաբար
Մենք կը վայլենք իր հօր ամբար,
Ամէն ինչքէն ազահաբար
Նոյնիսկ սուրին արեւավառ
Որ Սասունը իրեն պիտ տար.
Ի՞նչ պիտ ըսեն շէն ու օտար.
Հիմա ելեր անմտաբար
Հնարք պատմես շատ անյարմար,
Ինչո՞ւ զինք հոս շա՛տ տեսար:
Դէ՛հ լա՛ւ, ելի՛ր դուն քեզ հոգ տար,
Դուն կը շինեմ ու չեմ թող տար:
Իմ տան պատուին գոց դուն յարմար,
Թէեւ գիտեմ գաղտնի չի գար,
Ու թէ դառնայ չեն դիմանար
Պարիսպ ու պատ հաստ շարէ շար
Դուն կը գոցեմ ես ինձ համար...:
ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

ՂԵՔԵԱԹ

Մի ծերունի պատմում էր. ես ամուսնացայ մի աղջկայ հետ. սենեակը վարդերով զարդարած՝ մենակ նըստում էի նրա հետ, աչք ու սիրտ նըրան կապած: Երկար գիշերները ես չէի քնում, կատակում եւ սրախօսում էի, որպէսզի նրան հաճելի լինէի: Մի գիշեր ասացի նրան.

— Բախտդ կտրուկ էր եւ ճակատագիրդ աչքը արթուն հսկում էր, որ ինձ պէս եփուած, խնամուած, աշխարհ տեսած մի ծերունու կին դարձար, որ շատ տաք ու սառն է կերել, վատ ու լաւ է տեսել, որ քո կենակցութեան արժանիքը գնահատել կարող է, կ'ապացուցանէ իր սէրը, ներողամիտ ու բարի կը լինի եւ քաղցր լեզուով կը խօսի հետդ:

Եր ու գիշեր ես կ'աշխատիմ սրտիդ
 սէրը գրաւել,
Նոյն իսկ եթէ վիրաւորես՝ կարող եմ
 իսկ համբերել,
Թութակի պէս թէ կերածդ շաքար լի-
 նի՝ ուրախ եմ,
Քաղցր կեանքս շաքարի տեղ քո սը-
 նունդին կը զոհեմ:

— Ինքնահաւան տաքգլուխ, թեթեւամիտ ու չարասիրտ մի երիտասարդի թակարդը չես ընկել, որ շարունակ փոխում է իր տրամադրութիւնը, գիշերները տուն չի գալիս եւ ամէն օր մի նոր սիրուհի է գտնում:

Հաւատարիմ լինել երբեք մի՛ սպա-
 սիր բլբուլից,
Նա մի վարդից միւսն է թռչում, չուտ
 ձանձրանում մի վարդից:

— Իսկ ծեր մարդիկ անց են կացնում խելքով, բարեկիրթ ձեւով, ոչ թէ մի յիմար երիտասարդի պէս:

Ընտրիր ծերին քեզ կենակից, որ այս
 կեանքից օգտուես,
Քեզ պէս մէկը եթէ գտնես՝ քաղցր
 օրդ կարճ կ'անես:

Դեռ այսպէս շատ բաներ ասացի, շարունակում էր ծերունին, եւ վըստահ էի, որ արդէն գրաւել եմ իր սիրտը եւ որ նա թեքուել է դէպի ինձ: Ցանկարծ կինս ցաւալի մի խոր ա՛խ քաշեց եւ ասաց.

— Այս քո բոլոր ասածներդ իմ խելքի կշռի նժարի մէջ չունին այն ծանրութիւնը, ինչ որ տարիներ առաջ դայեակիցս լսած մի հատիկ խօսքը, որ եթէ երիտասարդ կնոջ կողը նետահար լինի, աւելի լաւ է, քան ծեր ամուսին ունենայ:

Զահէլ կինը երբ նկատի ամուսնու մէջ
 ծերացած
Ցանկութիւնն ու սիրոյ տենչը ոչ թէ
 քնած, այլ մեռած,
Կը համոզուի, որ քնածին դուցէ լինի
 արթնացնել,
Իսկ մեռածին անկարելի նոյնիսկ հը-
 րաշքով բժշկել:
Կինն ամուսնու մօտից երբ որ դժգո-
 հած է արթնանում:
Ամէն տեսակ վէճ ու կռիւ այդտեղից
 է բարձրանում.
Ծերուկ մարդը երբ իր տեղից չի կա-
 րենում վեր կենալ,
Անմիտ բան է թէ մտածես նրա ձեռքը
 մի փայտ տալ:

Մի խօսքով, մենք համաձայնուել չկարողացանք եւ խնդիրը բաժանման հասաւ: Նորից ամուսնանալու ժամկէտը լրանալուց յետոյ, նրան տուին մի երիտասարդի, աներես, կոպիտ, դատարկաձեռն մի յիմարի եւ երիտասարդ կինը ստիպուած էր նրանից կրել ամէն տեսակ տանջանքներ: Այս բոլորը կրելով հանդերձ՝ նա աղօթում էր եւ ասում.

— Փառք քեզ, Տէր, որ ազատուել եմ նախկին տանջանքներիցս եւ մշտական բարիքի արժանացել:

Քեզ պէս մէկի հետ միասին դժոխքի
 մէջ այրուել
Լաւ է, քան թէ ուրիշի հետ արքա-
 յութիւն վայելել.
Գեղեցկուհու բերնից եկած սոխի հո-
 տը զզուելի
Լաւ է, քան թէ մի տգեղի ձեռքի
 վարդը բուրալի:

ՍԱԱԴԻ

Թարգմ. Աւագ Մ. Վարդանեան

ԾՈՄԻ ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼ 2—11 (ՄԷԿ ՕՐ)

(ԿՈՉ Ֆր. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ)

»»» . «««

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այսօր Ֆր. Կ. Խաչը կը տօնէ իր տասնամեակը: Տասը տարուան բեղուն գործունէութիւն մը, որուն բոլոր մանրամասնութիւններուն ծանօթ էք անշուշտ, կարդացած ըլլալով օրը օրին այս էջերուն մէջ անոր իւրաքանչիւր ձեռնարկին արձագանգը, — դպրոց, դարմանատուն, սանատորիումներու խումբեր, օդափոխութեան կայան, չքաւորներու եւ հիւանդ հայրենակիցներու օգնութիւններ. Մեր վայելած համակրութիւնը ժողովրդական լայն խաւերու մօտ ցայտուն ապացոյց մըն է այն գնահատութեան որուն արժանացած է Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ գործը ու քաջալերուած այդ գնահատութենէն, մեր կազմակերպութիւնը ջանք չէ խնայած՝ միշտ աւելի լաւը, միշտ աւելի օգտակարը ընելու, իր պայմաններուն ներած չափով:

Այսօր արդէն հասած ենք ժողովրդանուէր ամէնէն ծանօթ միութիւններու առաջին շարքը: Մեզի կը դիմեն ամէն անոնք որ ցաւ մը, կարօտութիւն մը, դժուարութիւն մը ունին: Շրջ. Վարչութիւնս կը ջանայ իր լաւագոյնը ընել բոլորը գոհացնելու համար, բայց ներկայ դժուարին օրերուն իր նիւթական ուժերէն վեր է այդ: Գիտէ սակայն որ սրտցաւ ու համակիր հասարակութիւն մը ունի իրեն օգնութեան հասնող: Ուստի անոր կը դիմէ ներկայ կոչով, կազմակերպելով ԾՈՄԻ ՇԱԲԱԹ մը Ապրիլ 2էն Ապրիլ 11, Աւագ շաբթուան եւ Զատկի երեք տօնական օրերուն ընթացքին, երբ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ուր մասնաճիւղեր ունի, իր անդամուհիները շնորհաւորական տոմսերով պիտի դիմեն ամէն հայկական օճախ, խնդրելով անոր նուէրը ՓՈԽԱՆ ԾՈՄԻ, յարմար օրին:

Վստահ ենք որ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ բոլորդ անխտիր պիտի ուզէք զրկուիլ հաճոյքէ մը, ձեր փոքր վայելքներէն, նոյնիսկ անհրաժեշտէն, օգնութեան հասնելու համար թըշուառ հայրենակիցներու, որոնց թիւը փոքր չէ դժբախտաբար եւ ձեզ դիմող մեր ընկերուհիները պիտի ուրախացնէք առիթ տալով անոնց մխիթարելու հիւանդ մը, խնդացնելու մանուկ մը, եւ անոր թոթովել տալու իր մայրենի լեզուն:

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ
ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏ

(Թովմաս – Մուրից)

Խաղաղութի՛ւն ձեզ, մեռած եղբայ –
 ներ.
Օտարի դաշտերում դուք պատւով մե-
 ռաք,
Ձեր զէնք ու զրահ ձեզ դարձան պա –
 տանք.
Եւ արնոտ երկրից ամպը անցնելով
Թռչում է հանդարտ ձեզ իւր արցուն-
 քով:

×

Մահը ընդունեց ձեզ իրա գրկում.
Կայծակից խանձուած կաղնին բողբո-
 ջեց,
Գարնանը նորից դալարով ծածկուեց.
Բայց որ ձեր սրտեր զարկից դադրե-
 ցան
Է՜լ ո՞վ կը դարձնի նրանց տուն հայ –
 րական:
Մահը ընդունեց ձեզ իրա գրկում:

×

Անէ՛ծք եւ նզո՛վք մեր ոսոխներին,
Ցաւէտ դուք վրէժ մեզ աւանդեցիք.
Երէ, թուլասիրտ, այդ ուխտը դր –
 ժենք,
Թող շիրիմ լինին մեզ արնոտ դաշտեր
Ուր մենք կ'լեցնենք մեր սառ դիակ –
 ներ:
Անէ՛ծք եւ նզո՛վք մեր ոսոխներին:

ԱՐՍԷՆ ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ՄՏՔԵՐ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մեր կիներն ընդհանրապէս շատ կը սիրեն իրենց երիտասարդութեան օրերուն վրայ խօսիլ, նման անանկաց – եալներուն, որ կը սիրեն շաբաթը գոնէ անգամ մը հին տետրակներն աչքէ անցունել:

Մեր կիներն սիրոյ քաղաքականութեան մէջ պաշտօնազուրկ նախարարներն են:

Մերերու սէրն ձմեռ ատեն ջերմոցներու մէջ բացուած ծաղիկներու կը նմանի. ամառուանին ոչ հոտն ունի եւ ոչ կեանքը:

Յ. Պարոնեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

— — ∞ —

Ղարագեանցին Թաղեցին: Այրին խուճափ փոխեց իր բնակարանը եւ սկսեց համագործակցութիւն անել Զաքարի հետ, որ իր գործը ձգած, գնում էր այրիի մօտ բռնաւորուած գինու եւ օղու շիշերով:

Մեր տեսակցութեան չորրորդ օրը Զաքարը հեռախօսեց ինձ եւ տեսակցութիւն խնդրեց, միաժամանակ յիշեցնելով, որ ինքը առնելիք ունի սա...ի մէջ գտնուած հրացանների հաշուին: Ես ուղարկեցի Սեմեօնովին, հրահանգելով նրան վճարել Զաքարին 400 ռուբլի, որովհետեւ Զաքարի հայտնաբերած տեղեկութիւններով յայտնաբերուած էին 400 հրացաններ եւ առձանակներ: Այդ վաստակը սակայն, ճակատագրական եղաւ Զաքարի համար: Սեմեօնովից դրամն ստանալուց յետոյ, նա անմիջապէս մտել է գինետուն, խմիչքներ է գնել եւ գնացել Ղարագեանցի այրիի մօտ: Այդտեղ երկուսն էլ հարբել են եւ Զաքարը, ըստ երեւոյթին անկեղծութեան մի վայրկեանի մէջ, խոստովանել է, թէ ինքը կապ ունի գաղտնի ոստիկանութեան հետ: Կինը, օգտուելով այն հանգամանքից, որ Զաքարի քունը տարել է, հարբած եւ գիսախռիւ փողոց է դուրս վազել եւ սկսել է աղաղակել, թէ Զաքարը մատնիչ է, թէ նա է սպաննել իր ամուսնուն եւ հիմա էլ քնած է իր բնակարանում: Կէս ժամ չանցած յայտնուել է մի Հայ, որ մտնելով այրիի բնակարանը իր դաշոյնը մինչեւ դաստակը խրել է քնած Զաքարի սիրտը եւ հեռացել:

Նաւավարին գտնելը դժուար չէր: Պարզուեց որ Ղարագեանցին սպաննողը նա չէր, այլ իր որդին: Զաքարը այդ «գործի» համար վճարել է հարիւր ռուբլի, որ հայր ու որդի կիսել են իրենց մէջ: Դատարանը երկուսին էլ կալանաւորի զգեստ հագցրեց եւ քշեց դէպի հեռաւոր Սիբիր, հօրը՝ աքսոր, իսկ որդուն՝ տաժանակիր աշխատանքի:

(Շար.)

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՍԱԼՏՕՆ ԵՒ «ԱՏԱՂՁԱԳՈՐԾ» ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Բարձրահասակ, բարեկազմ, մաքուր ածիլուած, խարտեաշ, մօտ 26 տարեկան մի երիտասարդ էր Իվան Պետրովիչ Ստեպանովը, որ կերչից եկաւ Ռոստով–Դոն քաղաքը 1906ի Սեպտեմբերին:

Կերչում նա աշխատել էր գաղտնի ոստիկանութեան մէջ, Սալտօ կեղծ անունով: Դրանից առաջ Սալտոն տարիներ շարունակ աշխատել էր թափառական, ցիրկերի մէջ իբրեւ ծաղրածու, բայց ինչ որ արկածով ոտքը կոտրելուց յետոյ վերջ էր տուել իր բեմական գործունէութեան:

Նա խելացի էր եւ ճարպիկ եւ իր նախկին արհեստից պահպանել էր մարդկանց գրաւելու ընդունակութիւնը, զուարճալի պատմութիւններ պատմելով:

Քաղաքից քաղաք փոխադրուելիս Սալտօն տեղական յեղափոխական կազմակերպութիւնից վերցնում էր յանձնարարականներ, շնորհիւ որոնց նոր տեղերում կարողանում էր անմիջապէս կապեր հաստատել յեղափոխական շրջանակների հետ: Երբեմն նրան յաջողւում էր ձեռք ձգել տեղական յեղափոխական կազմակերպութեան կնիքը եւ այդ դէպքում նա կազմում էր իրեն համար այնպիսի յանձնարարականներ, որոնք հնարաւորութիւն էին տալիս իրեն մտնել յեղափոխական գաղտնի բնակարանները, նոյնիսկ մարտական խմբերի մէջ: Սալտօն սիրում էր մանաւորապէս յայտնաբերել զէնքերի եւ ռումբերի պահեստները, ուսումնասիրելով գաղտնի ոստիկանութեան ձեռքի տակ եղած այն հասցէները, որոնք դեռ հետապնդուած չէին:

Ռոստովում, իր աշխատանքի սկզբում Սալտօն ուշադրութիւն դարձրեց ինչ որ մի Հայի վրայ, Յովհաննէս անունով, ատաղձագործ, որ ապրում էր Ռոստովին կից Նախիջեւան քաղաքում: Սալտօն մի քիչ ծանօթ էր հիւսնութեան արհեստին եւ գործ վնտռելու պատրուակով գնում է Յովհաննէսեանի մօտ ու խնդրում վարձել իրեն թէկուզ իբրեւ աշակերտ, մի փոր հացի եւ պառկելու համար մի անկիւնի փոխարէն: Ատաղձագործը, սակայն, չի համաձայնում օգտուել այդքան աժան աշխատանքից, եւ դըրանից Սալտօն եզրակացնում է, որ վարպետը չի ուզում անծանօթ մարդ տանել իր արհեստանոցը, թէեւ, ըստ երեւոյթին արհեստանոցում գործ շատ կայ:

Այն ժամանակ Սալտօն փոխում է իր գործելակերպը— ինքը քաղաքական գործիչ է, ապրում է կեղծ անցագրով, իշխանութիւնները փնտռում են իրեն եւ, ուրեմն, աղաչում է պատսպարել իրեն: Եւ տեղն ու տեղը ցոյց է տալիս Յովհաննէսեանին Սոցիալիստ – Յեղափոխականների յանձնարարականը: Ատաղձագործի տրամադրութիւնը իսկոյն փոխւում է: Սալտօն ընդունւում է եւ շատ գոհ է թողնում իր գործատիրոջը իր եռանդուն աշխատանքով: Բայց չէ՞ որ Սալտօն ոչ միայն աշկերտ է, այլ նաեւ քաղաքական գործիչ է եւ մօր կողմից Հայ: Երեկոները ատաղձագործը Սալտոյին տանում է գարեջրատուն եւ քաղաքական նիւթերի շուրջ երկարատեւ զրոյցներ ունենում նրա հետ:

Սալտօն գիտէ խօսիլ եւ զուարճացնել: Քիչ քիչ բացւում է նաեւ ատաղձագործի լեզուն: Նրա ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած է. Նա ինքն էլ անարժէք մէկը չէ, այլ անդամ Հայ մարտական կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան:

Օրուան ընթացքում Սալտօն աշխատում է: Ներս է մտնում մի անծանօթ երիտասարդ, ըստ երեւոյթին յաճախորդ, ատաղձագործին չի բարեւում, այլ խնդրում է ցոյց տալ նմոյշներ: «Բայց այս նմոյշները սրան չեն հետաքրքրում», մտածում է Սալտօն, որ եռանդով ցոյց է տալիս նմոյշները: Ցանկարծ երիտասարդը փոխում է իր զրոյցը հայերէնի, որ Սալտօն մի քիչ հասկանում է,

«Դուրս գնանք», ասում է այցելուն ատաղձագործին: Բայց Յովհաննէսեանը այլ կերպ է լուծում հարցը, եւ յարմարուելով այցելուի ասածներին, նա հրամայում է աշկերտին անմիջապէս քաղաք իջնել եւ ապրանք բերել:

«Հըմ, ուրեմն սրանք ուզում են ատանց վկաների խօսել», վճռում է իր մէջ Սալտօն, եւ թէեւ կ'ուզէր չհեռանալ խանութից, բայց, չի կարող մերժել գործատիրոջ պատուէրը: «Գուցէ երեկոյեան վարպետիս լեզուն բացուի», մխիթարում է ինքզինքին Սալտօն, գնումներով քաղաքից վերադառնալիս:

(4) Վ. Ա.

(Շար.)

ղավար երկիրները չափէն աւելի բառեր եւ բողոքի չարժուձեւեր չռայլեցին։ Ահա թէ ինչու այս պաշտօնական յայտարարութիւնները երբեք չեն կրնար խանգարել Գերմանիոյ ձեռնարկած վերակազմութիւնը՝ կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Պէտք է ծիծաղելի համարել այս փորձը»։

Գրեթէ բոլոր թերթերը այս առթիւ կը գրեն թէ Անգլիոյ ապահովութեան տեսչութիւնը (Ինթէլիճընս), «որուն դրամը կը ճարէ միջազգային հրէութիւնը, դաշնակցելով Րուզվէլթի հետ» — այժմ իր հակագերման պայքարը «գր–գռիչ սուտերէն հասցուցած է յուսահատական զինակցութեանց շրջանին, ներս առնելով նոյնիսկ բոլշեւիկները»։ Այս թերթերուն կարծիքով, հակագերման պայքարին երրորդ շրջանը պիտի ըլլայ «կանխարգել պատերազմը, Գերմա–նիան ջախջախելու եւ Վերսայլի դաշնագիրը վերակենդանացնելու համար»։

Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ Անգլիա «վտանգա–ւոր խաղ մը կը փորձէ խաղաղութեան հետ»։ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, յօդուած մը հրատարակելով պաշտօնաթերթին մէջ, ժողովրդա–վար պետութիւնները կը նմանցնէ «պզտիկ տղու մը որ սարսափահար կը վազէ մութ անտառի մը մէջ, եւ որովհետեւ կը վախնայ, կը բացագանչէ, — «Ես չեմ վախնար»։ Նախարարը Եւրոպայի ներկայ ողբերգութեան մեղքին մեծ մասը կը բարդէ «Նախագահ Րուզվէլթի հրեայ խորհրդականներուն վրայ»։

— «Ո՞վ գիտէ անոնք ի՛նչ բաներ կը փսփսան իր ականջին։ Ամերիկան ինչո՞ւ իրար անցեր է կեդր. Եւրոպայի անցուդարձէն։ Հրեաներն են մեղաւոր։ Եթէ վաղը նոր պատերազմ մը ծագի Եւրոպայի մէջ, այս աղաղակը պիտի լսուի ամբողջ աշխարհի մէջ, — «Հրեաներն են մեղաւոր»։ Անոնք պատերազմ կ'ուզեն եւ ամէն բան կ'ընեն, աշխարհը պատերազմի առաջնորդելու համար»։

Անգլիա զինուոր կը հաւաքէ

Անգլիոյ պատերազմական նախարարը «Ազգին կոչը երիտասարդութեան» խորագրով հրաւէր մը ուղղեց, որով պաշտօնապէս կը յայտնէ թէ Անգլիոյ երկրապահ բանակի կամաւորներու թիւը 130.000էն պիտի բարձրանայ 340 հազարի։ Արդէն ամէն տեղ սկսած է 210.000 նոր զինուորներու արձանագրու–թիւնը։ Կամաւորները կ'առնուին 18 — 25 տարեկաններէ։ Սպասում չկայ. անմիջապէս կը կոչուին զէնքի տակ ու կը կատարեն մարզանք եւ ուրիշ զին–ուորական պարտականութիւններ։

Այս բանակը թէեւ երկրապահ անունը կը կրէ, բայց անպատճառ Անգլիոյ մայր հողամասի վրայ չէ որ պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը։ Ի հար–կին, այս բանակէն է որ զօրաբաժիններ պիտի ղրկուին Ֆրանսա եւ այլուր։

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ կը խոր–հին ի հարկին երկրապահ բանակի թիւը հասցնել մինչեւ կէս միլիոնի։

Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Սեւ ծով..

Գերմանիոյ տնտեսական նախարար Հէր Ֆունք ճառ մը խօսելով Ազգային դրամատան յանձնաժողովին առջեւ, ըսաւ.

— «Առաջնորդը դարձեալ յաջողեցաւ մեծցնել Գերմանիոյ ուժն ու կարո–ղութիւնը եւ բարւոքեց գերման ժողովրդի տնտեսական կացութիւնը։ Կեդրո–նական Եւրոպայի մէջ վտանգի եւ խառնակութեան աղբիւրները խափանուած են այժմ եւ նոր կարգ սահմանուած է։ Այսօր Գերմանիա աշխարհի ամէնէն մեծ ճարտարարուեստական երկիրն է։ Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Սեւ ծով մեծ տարածութիւնը այժմ կարելի է կազմակերպել, բոլոր պետութիւններուն հա–մար ալ շահաւէտ եղանակով մը։ Ասոնցմէ զատ՝ նացի Գերմանիոյ եւ ֆա–շական Իտալիոյ հոգեկան եւ քաղաքական գործակցութիւնը ստիպողաբար պիտի առաջնորդէ սահմանելու տնտեսական սերտ միութիւն մը՝ երկու երկիր–ներուն միջեւ»։

Պատերազմական վիճակ Մատրիտի մէջ

Զօր. Ֆրանքօ հրատարակեց հրամանագիր մը, որով Մատրիտ քաղաքը դրուեցաւ պատերազմական վիճակի տակ։ Մահապատիժ սահմանուած է բոլոր անոնց որ դարանակալ՝ պատուհաններէ զէնք կ'արձակեն, կողոպուտ ու թալան կը կատարեն եւ կամ «ժողովրդի բնականոն կեանքը կը խանգարեն»։ Զինուո–րական ատեանը կը նկատուին անոնք որ կ'անարգեն բանակի սպայ մը կամ զինուոր մը, կը տարածեն սուտ ու չարամիտ զրոյցներ, կը տպեն թռուցիկ–ներ, կը խանգարեն ուտեստի բաշխումը, գործադուլ կը սարքեն կամ գործա–դուլի կը գրգռեն, առանց զինուորական իշխանութեան արտօնութեան ժողով–ներ կը գումարեն եւն.։ Քաղաքացիները պարտաւոր են 24 ժամուան ընթացքին յանձնել ամէն տեսակ զէնք ու պայթուցիկ։ 1936 յուլիսէն առաջին գործուած բոլոր յանցանքները անխտիր պիտի դատուին զինուորական դատարաններու առջեւ։ Քաղաքին գիշերապահներուն հրաման տրուած է, որ կասկածելի մար–դոց շարժումներու մասին տեղեկացնեն զինուորական իշխանութեան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ մի–ջեւ։ Բանակցութիւնները կը շարունակուէին չորս ամիսէ ի վեր։ Այս առթիւ մշակութային համաձայնութիւն մըն ալ կնքուեցաւ, եւ Պուքրէշի ֆրանսական դեսպանատունը առաջին աստիճանի (ամպասատ) պիտի բարձրանայ երկու–շաբթի օր։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ոճրագործ Վայտման եւ իր մեղսակիցը, Ռոժէ Միլիօն, որոնք ամբաստանուած են վեց սպանութիւններով։ Միւս երկու մեղսակիցներէն Ռոժէ Պլան դատապարտուեցաւ 20 ամիս բանտարկութեան, իսկ Քոլէթ Թրիքօ անպարտ արձակուեցաւ։ Սպաննուած Ամերիկացի պարու–հիին ազգականները իբրեւ հատուցում պիտի ստանան 100.000 ֆրանք, փոխա–նակ 200.000ի։ Դատավճիռը արձակուած ատեն, բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ, օրինական թերութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով։ Քիչ մնաց որ դատավա–րութիւնը վերսկսէր։ Այս առթիւ ծանր լուտանքներ փոխանակուեցան, — «մարդակերներ» եւայլն։

Պ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ, Լոնտոնի նախորդ հիւպատոսը, որ Մոնթէ Քարլօ կը բնակի, տունէն բացակայ ըլլալով, առջի օր գողեր մտան եւ թռցուցին 800 հազար ֆրանքի գոհարեղէն, դրամ, արժեթուղթ եւն.։ Գողցուած թղթա–դրամներու գումարն է 300.000 ֆրանք, ոսկին՝ 45.000, արժեթուղթերը՝ 160 հազար։ Միայն մէկ գոհարեղէն կ'արժէր 135.000 ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խոյեան ընտանիքը եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց ցաւին, Արժ. Տէր ՎԱՀԱՆ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ԽՈՅԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, 2 Ապրիլ, Մարսէյլի Փրատոյի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Դպրոցասէրի որբու–հիներու կողմէ, ողբացեալ ԹԱԳՈՒՀԻ ՊԱԼԹԱԶԱՐԵԱՆի յիշատակին։ Կը նախագահէ եւ կը խօսի Հոգ. Ջգօն վարդապետ։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գործ. աւելցուցինք 60 թերթ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտօ, աւելցուցինք 70 թերթ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Գործ. աւելցուցինք 20 թերթ։

ԼԻՈՆ.— Գործ., աւելցուցինք 10 թերթ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԺՈՒԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

27 ԱՊՐԻԼ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ։

Հ.Յ.Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը 4 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ է քաղաքական կուսակցութիւնը»։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

եւ Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ԱՊՐԻԼ 1939, ԺԱՄԸ 15-24

AÉRO-CLUBի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, **6, Rue Galilée** - métro Boissière

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

Ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆի Կ. Խաչի Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ՝

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԵՐԿՐԱԶԱՓԸ - ԴԻԱԿԸ ԵՒ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

կ'երգեն՝ Տիկ. **Le Roy** (Աղապէկեան) եւ Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ

Ջութակ՝ Տիկ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ ընկերակցութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Ցայտնի ուժերու մասնակցութեամբ, երգով ու պարով կը ներկայացուի

ՀԱՅ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Տիկ. Յակոբեան, Օր. Գազազեան եւ Օր. Կոստանեան, Պ.Պ. Մ. Ազնաւուրեան, Սրուանձտեան, Թաւիսթ Արգար, վրացի Կինտօ եւ ուրիշներ։

ԸՆՏԻՐ ԺԱԶ — **Cario-Canti** ՄՈՒՏՔ 10 եւ 20 ֆրանք։

ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ՃՈԽ ՈՒ ՀԱՄԵՂ ՊՈՒՖԷ

Գեղարուես. բաժինը կը սկսի ճիշդ ժամը 3ին, կը խնդրուի ճ. տապահ ըլլալ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի

«ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋԷՆ ԱՐԵՒԻ ՑՈԼՔԸ» (5 արար 2 պատկեր)

ղեկավարութեամբ հեղինակին եւ տեղական կարող ուժերու

կը խօսի Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆրանք, 5 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆրանք։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ

2 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

42, Rue de Paradis, Paris — (Métro Poissonnière)

Նախագահութեամբ սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն

J. S. Wilsonի որ յատկապէս կու գայ Լոնտոնէն

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԱՏՑԱԳԻՐ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է. Տախքերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

2 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մրցանակներու արժանացած հայ արհեստակիցներ, Նասարակութեան ներկայութեան պիտի յարդարեն կանանց մազերը, վերջին նորաձեւութեամբ, որոնք պիտի ցուցադրուին արհեստակցական միութեան յայտնի անձերու կողմէ։ Ճոխ պիւֆէ, Գոթիյեռն եւ Թոմպոլա։ Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր մ սնակցութեամբ հռչակաւոր ARMANDINOի օրքէսթր ճազին։

Մուտք՝ 10ֆրանք։

Ընտանեկան խնջոյք-հաւկթախաղ

կազմակերպուած՝ Մարսէյլի ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ արշալոյս

5, rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահը

ճոխ պիւֆէ, երգ, նուագ, պար, հաւկթախաղ եւ խրախճանք։

կը նախագահէ հայրենակից՝ ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Հրաւիրուած են խօսք առնել հայրենակից Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Մուտք 3 ֆրանք

Դերասան Թուզօշի թատեր. ներկայացումները

Լիոնի մէջ.— Նախաձեռնութեամբ Համախարբերդցիական Միութեան Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ, 2 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3ին։ Նոյնը։

Տէսինի մէջ.— Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, 2 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին։ Նոյնը։

ՍԻՆԷՄԱՅԱՋԵԻ ՊԷՊՕ (10 գործ.)

կովկասեան երկսեռ պարողներ, Թառ

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացումներ

ԼԻՈՆ—Cinéma Monceyի մէջ, Երկուշ. 3 Ապրիլ երեկոյեան ժամը 8,30ին

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ—Cinéma Palaceի մէջ 4 Ապրիլ. Երեք. երեկոյ ժամը 8,30ին

ՏԷՍԻՆ — Cinéma Noveltyի մէջ 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին

ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ՝ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ Հ ՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն), ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՕՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ

ՍԱՔՍՈՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլթանին հարէմին մէջ։ (Կէս ժամ անընդհատ խնդալ)։

Մուտք բոլոր տեղերու համար 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, **24 Rue St. Victor, Paris (5)**

կը ներկայացուի

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ **ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ**Ի ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Պատմական տրամ հինգ արար 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼի դերին համար — Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՌԻԹԱյի դերին համար — Ռուսական օփերայի երգչուհի ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սետէֆեան, Օր. Գլըճեան, Պ. Պ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահան, Ռ. Զարդարեան, Մանրաշ, Միքէլեան, Տարօնեան, Սետէֆեան, Սարգիսեան, Սողոմոնեան, Կարապետեան, Տանտիկինեան եւ ուրիշներ։

Maquillage՝ մեծանուն արուեստագէտ Պ. Յակոբ Առաքէլեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն։

Իսկ հանդէսին օրը կիչէն։ Ծախուած տոմսակները թուագրուած են խառնուելու տեղի չտալու համար։

Տոմսերը կը ծախուին.— «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼի գրավաճառատունը, 5 Rue Mons. le Prince (6), «ՇԻՐԱԿ» նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9)։ Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges։

ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հար. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց»ի կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին

2 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաշան, Ցիսքանսէրի սրահին մէջ

կը նախագահէ Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ — կը խօսի Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ
MARDI 4 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4006

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԱՆԹԱՐԳԵ՞Լ ԹԷ ՕՂԱԿ

— oo —

Այսպէս ուրեմն, Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը ձեռնարկած է լայն և գրեթէ աննախընթաց գործունէութեան մը, միացեալ ճակատ կազմելու համար նախայարձակման եւ բռնութեան դէմ։ Ուրիշ խօսքով՝ երկու դիկտատուրաներուն, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ աշխարհակալութեան դէմ։

Առաջինը, Գերմանիա, իր վերջին յանդգնութիւններով խոր մտահոգութիւն պատճառեց ամբողջ աշխարհի մէջ (Չեխոսլովաքիա եւ Մէմէլ)։ Իսկ երկրորդը թէեւ աւելի զգոյշ կ'երեւայ, բայց տակաւին արտասանած չէ իր վերջին խօսքը, սպասելով լաւագոյն պատեհութեան մը։

Բրիտանական նոր քաղաքականութեան գլխաւոր կէտերը յայտնուեցան ուրբաթ օր, երեսփ. ժողովին մէջ, Պ. Չէմպըրլէնի կարճ յայտարարութեամբ, որ կ'ըսէր թէ Մեծն Բրիտանիա օգնութեան պիտի հասնի, եթէ վտանգուի Լեհաստանի անկախութիւնը եւ եթէ այս վերջինը պատրաստուի դիմադրել։

Արդ, նոր յանձնառութեանց բուն հանգամանքը պիտի ճշդուի այս շաբթու, Լոնտոնի մէջ, ուր կը գտնուի Լեհաստանի արտաքին նախարարը, գնդ. Պէք։

Ուրեմն, սկզբունքը ընդունուած ըլլալով հանդերձ, մանրամասնութիւնները նոր պիտի ձեւակերպուին։ Մանաւանդ որ, խնդիրը այնքան ալ պարզ չէ։

Օրինակ, Մեծն Բրիտանիա օգնութիւն կը խոստանայ, բայց փոխադարձաբար ինքն ալ օգնութիւն կը սպասէ՞ Լոնտոնէն։

Յետոյ, Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնը բացորոշապէս կը խօսի անկախութեան մասին, բայց չի շօշափեր միւս հարցը, Լեհաստանի հողային ամբողջութիւնը, ինչ որ տեղի կուտայ զանազան մեկնութեանց։

«Թայմզ» կը կարծէ թէ Անգլիոյ երաշխաւորութիւնը չի վերաբերիր հողային ամբողջութեան։ Ուրեմն Լոնտոն համաձա՞յն է որ Տանցիկը Գերմանիոյ յանձնուի, եթէ այս վերջինը հաւանի բռնութեան մեթոտին տեղ հաստատել բանակցութեանց եղանակը։

Եւ վերջապէս, Անգլիոյ վարչապետին ծրագիրը կ'ընդգրկէ ոչ միայն Ռումանիան, Եուկոսլավիան եւ Թուրքիան, այլ եւ Խ. Միութիւնը։

Լեհաստան վերապահութիւն չունի առաջին երեք պետութեանց մասին։ Ընդհակառակն, փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մըն ալ կնքած է մասնաւորապէս Ռումանիոյ հետ։ Բայց Խ. Միութեան պարագան բոլորովին տարբեր է։

Լեհաստան — ինչպէս եւ Ռումանիա — կը վախնայ որ եթէ Մոսկուան ալ կապուի միացեալ ճակատին, անհամութիւններ կրնան ծագիլ պատերազմի պարագային, քանի որ խորհրդային զօրքը ի հարկին իր երկիրը պիտի մտնէ։

Այս պարագան մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտով, այլեւ իբրեւ գրգռիչ քայլ մը Գերմանիոյ դէմ, որուն հետ ոչ-յարձակման դաշինք մը ունի Վարշաւա։

Ահա փշոտ խնդիրներ, որոնք լայնօրէն պիտի քննուին Լոնտոնի մէջ, ոչ միայն Լեհաստանի, այլեւ միւս պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ։

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը զարմանազան լուրեր կը հրատարակեն։ Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ Անգլիա 30 միլիոն ոսկիի վարկ մը պիտի տրամադրէ Լեհաստանի, զօրացնելու համար անոր ազգային պաշտպանութիւնը։

Հաւաքական ապահովութեան նոր փորձ մըն է որ կը կատարէ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը, բոլորովին յուսահատած՝ նախորդ ծրագիրներէն եւ մանաւանդ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ (Ուշադրութի՞ւն ըրի՞ք որ այդ հաստատութեան անունն անգամ չի լսուիր ամիսներէ ի վեր, մինչդեռ առաջ գոնէ դիմումներ կը կատարուէին, ժողովներ կը գումարուէին եւ բանաձեւեր կը քուէարկուէին...)։

Երկու դիկտատուրաները շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ ինչ հիմնական նպատակներ կը հետապնդէ Լոնտոն, աննախընթաց փոփոխութիւն մը կատարելով իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Արդարեւ, տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ Մեծն Բրիտանիա այնքան ընդարձակ յանձնառութիւններ կը ստանձնէ Եւրոպայի մէջ, արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք։

Քանի մը տարի առաջ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը կը յայտարարէր թէ իրենց սահմանները կը հասնին Հռենոս։ Այն ատեն շատ ալ հաճոյք չպատճառեց այս յայտարարութիւնը։ Դեռ վերջերս նոր հոսանք մը ուժգնօրէն կ'ընդդիմանար նոյն իսկ Ֆրանսայի հանդէպ եղած յանձնառութեանց ընդարձակման դէմ։

Եւ ահա Չէմպըրլէն նոր եւ աւելի յանդուգն քայլ մը կ'առնէ, բրիտանական յանձնառութիւնները երկարելով մինչեւ Լեհաստան եւ Պալքանները եւ օգնութեան կանչելով նոյնիսկ Խ. Միութիւնը որուն հանդէպ նախապաշարումները նուազած չեն Լոնտոնի մէջ։ (Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսն անգամ անհրաժեշտ կը նկատէր Մոսկուայի գործակցութիւնը, յանուն խաղաղութեան...)։

Կը նշանակէ թէ Լոնտոն կ'ուզէ օղակ մը կազմել մասնաւորապէս Գերմանիոյ շուրջը, իր իսկ շահերուն համար վտանգաւոր գտնելով անոր յարաճուն ծաւալումը, այն ալ բռնութեամբ։ Միւս կողմէն, նոյն ատեն հոգեկինդ յառաջ կը տանի իր վերազինումը, վիթխարի վարկեր տրամադրելով, առանց վարանումի։

Եւ քը՞, — տակաւին կանուխ է, այդ մասին խօսելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԱՆԳԼԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ

»»» · «««

Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէք Լոնտոն հասաւ երէկ, երկուշաբթի, եւ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ անգլեւլեհական դաշինքին քննութեան։ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը կարծեն թէ Լեհաստան եւս յանձնառութիւն պիտի ստանձնէ աջակցելու Անգլիոյ, երբ այս վերջնոյն կենսական շահերը վտանգուին, ինչպէս ըրած է 1921ի լեհեւֆրանսական դաշինքով։

Լեհեւանգլիական դաշինքը պիտի ծառայէ իբրեւ հիմ, անոր օրինակով նոր դաշինքներ կնքելու նաեւ Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ։ Ռումանիոյ դիրքը տակաւին վերջնականապէս ճշդուած չէ։ Այս շաբաթ Պուքրէշէն Լոնտոն պիտի վերադառնայ դեսպան Թիլէա, որ իրեն հետ պիտի բերէ բացորոշ տեղեկութիւն՝ Պուքրէշի կառավարութեան դիրքի մասին։ Կ'ըսուի նաեւ, թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան, որոնք փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր ունին արեւելքէն սպառնացող վտանգի մը հանդէպ, պիտի զինակցին արեւմուտքէն եկող ո եւ է վտանգի դէմ եւս։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ հարց կուտան թէ արդեօք Անգլիոյ տուած երաշխիքը Լեհաստանին կը վերաբերի՞ նաեւ Տանցիկին ու լեհական Նրրանցքին։ Տարակոյս չկայ թէ Անգլիա կը ջանայ այս դաշնակցութիւնը ընդարձակել եւ մէջը առնել նաեւ Խ. Միութիւնը։ Արդէն Թուրքիա, որ սերտ գործակիցն է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ, անվերապահ պատրաստակամութիւն յայտնած է մտնելու այս դաշինքին մէջ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Թուրքիա խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Սոֆիայի, այն ատեն երբ կը կարծուէր թէ Պուլկարիա Ռումանիոյ նեղ կացութենէն պիտի օգտուի եւ Տոպրուճան պիտի գրաւէ։ Թուրք կառավարութիւնը վճռաբար յայտնած է որ եթէ Պուլկարիա շարժի Ռումանիոյ դէմ, ինքն ալ զօրք պիտի մտցնէ Պուլկարիա, պաշտպանելու իր զինակիցը։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքու մօտերս Էնգարա պիտի երթայ։ Այս առթիւ պիտի պարզէ իր երկրին տրամադրութիւնները ռումէնեւգերման դաշնագրին եւ արտաքին ճնշումի հանդէպ։ Քաղաքական շրջանակները կը կարծեն, թէ Ռումանիա հաւատարիմ է Պալքանեան Համաձայնութեան եւ կ'ուզէ խաղաղ ապրիլ բոլորին հետ, բայց պիտի ընդդիմանայ որ եւ է բռնութեան։

*** Պերլինի լեհ դեսպան Լիփսքի, որ շաբաթ մը մնաց Վարշաւա, վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին՝ Պերլին։ Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ան ազդարարած է Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփի որ եթէ Գերմանիա փորձէ կցել Տանցիկը, Լեհաստան պիտի նկատէ իր անկախութիւնը վտանգուած եւ պիտի դիմադրէ զէնքով, պարտաւորեցնելով Անգլիան ու Ֆրանսան եւս, որ յարգեն իրենց յանձնառութիւնները։

Հիթլէրի գլխաւոր աջակից Հէր Հէս այժմ կը գտնուի Տանցիկի մէջ։ Լեհաստան բաւարար զինուորական ոյժ կեդրոնացուցած է «Ազատ քաղաքին» շրջակաները։ Լեհաստանի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Հիթլէր իր ասպարէզին մեծագոյն սխալը պիտի գործէ, եթէ յարձակի Լեհերուն վրայ եւ այսպէս աշխարհը մխրճէ պատերազմի մէջ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Մեծն Բրիտանիա իր պաշտպանողական ցանցին մէջ պիտի առնէ նաեւ Ռումանիան, երաշխաւորելով անոր անկախութիւնը, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ։ Յետոյ հետզհետէ պիտի ընդլայնէ միացեալ ճակատը, անոր կապելով նաեւ Եուկոսլավիան, Թուրքիան եւ Յունաստանը, մինչեւ անգամ Խ. Միութիւնը։ Երէկ Պ. Չէմպըրլէն նոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէր այս մասին։

Կը նշանակէ թէ Անգլիոյ վարչապետը լուրջ փոփոխութիւն մը կը կատարէ իր երկրին աւանդական քաղաքականութեան մէջ, անոր ռազմագիտական սահմանները երկարելով մինչեւ արեւելեան Եւրոպա, պայմանաւ որ Լեհերը, ինչպէս եւ միւսները յանձն առնեն պաշտպանել իրենց անկախութիւնը։

Անգլիոյ հանրային կարծիքը համակիր կ'երեւայ այս նոր քաղաքականութեան, իբրեւ նոր ձեւ մը հաւաքական ապահովութեան։ Ամէն պարագայի մէջ երկրին տրամադրութիւնները բացորոշապէս պիտի պարզուին այս շաբթու իսկ, երբ խորհրդարանը լայնօրէն պիտի քննէ միջազգային կացութիւնը։ Միայն մէկ հարցի մէջ բաւական դժուարութեանց պիտի հանդիպի Պ. Չէմպըրլէն, — աշխատաւորականները եւ ուրիշ կարգ մը ազդեցիկ երեսփոխաններ տակաւին համոզուած չեն թէ վարչապետը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է, Խ. Միութիւնն ալ կապելու համար «խաղաղութեան ճակատ»ին։ Պ. Չէմպըրլէն հակառակ չէ այս գործակցութեան, բայց Լեհաստան եւ Ռումանիա կը դժկամակին ընդունիլ այնպիսի կարգադրութիւններ որոնց վերջնական հետեւանքը կրնայ ըլլալ խորհրդային զօրքին երեւումը իրենց հողին վրայ, պատերազմի մը պարագային։

Խ. Միութիւնը առ այժմ վերապահ դիրք մը բռնած է, դատելով թերթերու լեզուէն։ Մոսկուայի մէջ կ'ընդունին թէ Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնը շատ լուրջ դէպք մըն է, բայց «միայն ապագան կրնայ ցուցնել թէ իսկապէս փոխուա՞ծ է բրիտանական քաղաքականութիւնը»։

*** Մինչ այս մինչ այն, Հռոմի մէջ ալ խորհրդաւոր բանակցութիւններ կը կատարուին Իտալիոյ արտաքին նախարարին եւ բրիտանական դեսպանին միջեւ։ Կ'ըսուի թէ Պ. Չէմպըրլէն կ'աշխատի սիրաշահիլ Մուսոլինին, որպէսզի ճնշում բանեցնէ Հիթլէրի վրայ, ինչպէս եղաւ Միւնիխի ատեն։

Իտալիոյ Առաջնորդը շաբաթ օր նոր ճառ մը խօսելով Նափոլիի մօտերը, հետեւեալ կարճ ակնարկը ուղղեց Իտալիոյ գաղթային տենչերու մասին.

— «Երբ բաւականաչափ տեղ չկայ բազմածին ժողովուրդի մը համար, մէկը պէտք է ճարէ զայն։ Կարելի չէ կասեցնել մեզ, որովհետեւ մեր վճռականութիւնը եւ մեր արիւնը աւելի մեծ արժէք ունին քան ուրիշ որ եւ է բան»։

ԱՐՏԱՔՍՈՒՍՄԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— oo —

Կ'իմանանք թէ այն հայ տարագիրները որ արտաքսումի դատապարտուած են, երկրէն դուրս պիտի չհանուին, երբ երթալիք տեղ չունին։ Այսպիսիներուն թուղթ մը կը տրուի, որուն համաձայն պարտաւոր են Փարիզի կամ գաւառի մէջ նշանակուած տեղ մը բնակիլ, եւ պարբերաբար ներկայանալ ոստիկանութեան։

*** Գաղթ. Յանձնաժողովը վերջերս նոր յուշագիր մը ներկայացուցած է ձեռնհաս իշխանութեան, «անկանոն» Հայերու, արհեստաւորներու հարցին, ինչպէս եւ զինուորներու հպատակութեան մասին։

ՀԱԼԷՊՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ...

Ինչպէս գիտել կուտայինք ուրբաթ օրուան խմբագրականով, չարաշուք լուրեր շրջան կ'ընեն ոչ միայն Սանճաքի, այլեւ Հալէպի մասին։

Պ. Փօլ տիւ Վէու, «Կիլիկիոյ խաչելութեան» եւ «Ալեքսանտրէթի ողբերգութեան» անխոնջ հեղինակը, շաբաթ օր ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակած էր այս մասին, «Le Petit Bleu» թերթին մէջ (1 ապրիլ 1939)։ Այսօր կը թարգմանենք միայն հետեւեալ հատուածը, ամբողջութիւնը յետաձգելով յաջորդ համարի մը.

— Շարք մը տեղեկութիւններ, որոնց իւրաքանչիւրը վաւերականութեան տխուր հանգամանքն ունի, կը հաստատեն, վարչապետ Տալատիէի ազնուական ճառին յաջորդ օրն իսկ, թէ Թուրքերը իրենց զօրքը յառաջ պիտի մղեն Սանճաքին մէջ, որուն հիւսիսային մասը գրաւած են արդէն. յետոյ պիտի թափանցեն Անտիոքի մէջ, պիտի տարածուին Օրոնդէսի հարաւակողմը, հասնելով Ալէվիներու երկիրը, եւ ֆրանսական բանակը ետ պիտի քաշուի իրենց առջեւ, առանց կռուելու։ Արդէն իսկ Սուրիոյ դրամատունը կ'ամփոփէ, կը կրճատէ իր մասնաճիւղերը մեծ փութաջանութեամբ։

«Այդ տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը քիչ յետոյ միեւնոյն յառաջխաղացութիւնը պիտի կատարեն Հալէպի նահանգին մէջ, եւ ֆրանսական բանակը նորէն ետ պիտի քաշուի իրենց առջեւ։

Այն ատեն Ֆրանսա կորսնցուցած պիտի ըլլայ Հալէպը, որ ունի 320,000 բնակիչ, ֆրանսական կայսրութեան ամենագեղեցիկ ոստանը, եւ Հալէպի հետ միասին՝ Սուրիոյ պաշտպանողական վերջին ցանցը»։

«Ֆիկարօ» եւս երէկ ահազանգ կը հնչեցնէր այս մասին։

*** «Սոն Փօսթա» հեռագրով մը խնդրած էր Հաթայի (Սանճաք) նախագահէն լուսաբանել հանրային կարծիքը լրագրական այն տեղեկութեան մասին թէ Հաթայ Թուրքիոյ պիտի կցուի։ Ահաւասիկ ստացած պատասխանը. —

— «Թերթերուն գրածը ճիշդ չէ։ Ներկայիս նման որոշում մը ծրագրուած չէ»։

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐՈՒԻ ՎԱՂԸ

— oo —

Վաղը, չորեքշաբթի, պիտի կատարուի հանրապետութեան նոր նախագահին ընտրութիւնը։ Կը կարծուի թէ ընտրութիւնը պիտի կեդրոնանայ Պ. Լըպրէօնի վրայ, հակառակ ընկերվարականներու եւ ուրիշ ձախակողմեան հոսանքներու ընդդիմութեան։

Նախագահը, վարչապետը եւ երկու նախարարներ կիրակի օր Մոնթէլիմար գացին, նախկին նախագահ Լուպէի յիշատակարանին բացումը կատարելու համար։ Այս առթիւ թէ վարչապետին եւ թէ նախագահին խօսած ճառերէն կը հետեւի թէ Պ. Լըպրէօն տրամադիր է թեկնածու ներկայանալու վերընտրութեան համար։

Այսպէս, նախագահը յիշեց Լուպէի հետեւեալ խօսքը.

— «Ես հոս (Էլիզէ) եկած չեմ իմ հաճոյքիս համար, եւ չեմ ուզեր ասկէ մեկնիլ ուրիշներուն հաճոյք պատճառելու համար»։ Նախագահը շատ յուզուած էր խօսած ատեն, մինչ բազմութիւնը կը ծափահարէր եւ կ'աղաղակէր.

— «Մնացէք նախագահական աթոռին վրայ»։

Նախագահը եւ վարչապետը փառաբանեցին Լուպէի արժանիքները, եւ ոգեկոչեցին անոր յիշատակը՝ յորդոր կարդալով «միութեան, կարգապահութեան եւ նոր զոհողութեանց»։

*** Պ. Լըպրէօնի վերընտրութեան հակառակ են 156 ընկերվարական երեսփոխաններ եւ 14 ծերակուտականներ, 29 ընկերվարական-արմատական երեսփոխաններ են.։ Բայց եւ այնպէս մեծամասնութիւնը ապահովուած է, եթէ նախագահը իսկապէս հաւանի դնել իր թեկնածութիւնը։

*** Հանրապետութեան նախագահին տարեթոշակն է 3.600.000 ֆրանք։ (Պատերազմէն առաջ՝ 1.200.000 ոսկի ֆրանք էր)։ Բայց բոլոր ծախքերը իր վրայ ըլլալով եւ տարեկան 950.000 ֆրանք ալ տուրք հաշուելով, նախագահը բան չի կրնար աւելցնել։

Հիթլէր կը պնդէ եւ կը մեղադրէ...

»»» · «««

Շաբաթ օր, Համպուրկի մօտ ծովը իջեցուցին գերմանական նոր զրահաւոր մը, «Ֆոն Թիրփից»։ Այս առթիւ ալ ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր, բայց ձայնասփիւռը յանկարծ կանգ առաւ, եւ գերմանական երգ մը լսուեցաւ, ճառին սկիզբէն իսկ։ Պերլինի մէջ կ'ըսեն թէ անթելի մեքենավարը սխալ մը գործած էր, իսկ անգլիական թերթերը կը գրեն թէ բուն պատճառը ուրիշ բան է, — Հիթլէրի ճառը յանպատրաստից ըլլալով, իր խորհրդականները հարկ դատեր են ընդհատել ձայնասփիւռը, որպէսզի Առաջնորդը սխալ բաներ չըսէ, ճարտասանական թափի մը մէջ...

Հիթլէր իր ճառին մէջ նորէն մեղադրեց դաշնակից պետութիւնները, որոնք Վերսայլի դաշնագիրը պարտադրելով, կ'ուզէին «կործանել Գերմանիան»։ Յետոյ փառաբանեց Գերմանիոյ վերածնութիւնը 1933էն ասդին եւ յայտարարեց.

— «Գերման ժողովուրդը նախախնամութեան կողմէ ստեղծուած չէ կրաւորապէս հնազանդելու համար օրէնքի մը որ կը պատշաճի Անգլիացիներուն կամ Ֆրանսացիներուն։ Մենք այլեւս կախում չունինք ուրիշ պետութեանց եւ իրենց քաղաքագէտներուն բարի կամ չար կամքէն։ Երբ անգլիացի դիւանագէտ մը կ'ըսէ թէ չկայ խնդիր մը որ չկրնայ լուծուիլ քննութեամբ եւ անկեղծ բանակցութեամբ, ես պարզապէս կը պատասխանեմ.— Տասնըհինգ տարի ունէիք, այդպէս ընելու համար։ Մենք հիմա համոզուած ենք թէ ոչինչ պիտի ստանայինք ներսէն թէ դուրսէն, եթէ 15 տարի եւս սպասած ըլլայինք, մինչեւ որ ծնելի ծիծաղելի հաստատութիւնը բաւարար քաջութիւն ապահովէր,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԲ.

«Ի ՎԻՃԱԿԻ ՉԵՆՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍՑՆԵԼՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ»

Կը թուի թէ ազատական վարչապետին պահպանողական Արտաքին նախարարը աւելի սրտանց կը գնահատէր մեր պահանջները եւ կ'ընդունէր թէ մենք իրաւունք ունէինք անկախութիւն ստանալու։ Եթէ Գերագոյն խորհուրդն ալ համաձայն է Լոյտ Ճորճի տեսակէտին թէ Հայերը իրաւունք չունին աւելորդ յոյսեր փայփայելու, այն ատեն Դաշնակիցները դառն հարուած մը տուած պիտի ըլլան հայ ժողովուրդին, դիտել կուտար Լորտ Քըրզըն։ Ամերիկան բուռն կերպով կը փափաքէր որ Տրապիզոնը մաս կազմէր Հայաստանին, բայց Հայաստան չի կրնար երբեք Տրապիզոնին տիրանալ, եթէ Երզրումը պիտի տրուի Թուրքերուն։ Լորտ Քըրզըն չի հաւատար որ Իզմիրի կորուստին պատճառած «ցաւը ամոքելու» համար անհրաժեշտ է Երզրումը Թուրքերուն ձգել։ Եթէ Դաշնակիցները իսկապէս կը փափաքին Հայաստան մը ստեղծել, ուրեմն պէտք է Հայերուն տան իրենց երկիրը ապրեցնելու բոլոր հնարաւորութիւնները։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը մտադիր էր այնպիսի սահմաններ գծել Հայաստանի համար որ ան կարենար յառաջդիմել ապագային։ Արտաքին նախարարը շատ լաւ կը զգար որ ինք համակարծիք չէ իր վարչապետին հետ, բայց ստիպուած է իր տեսակէտները պարզել ոչ թէ իբրեւ անոր պաշտօնակիցը, այլ իբրեւ նախագահը Լոնտոնի խորհրդաժողովին։

Իտալիոյ պատուիրակն ալ պիտի թելադրէր աւելի իրատես քաղաքականութիւն մը վարել Հայաստանի հանդէպ՝ առնուազն հայ ժողովուրդին բարիքին համար։ Դաշնակիցները կ'ընդունին թէ իրենք զինուորական ուժ չեն կրնար ղրկել աշխարհի այդ մասը. ո՛չ կարելի է, ո՛չ ալ բաղձալի որ պետութիւնները աշխատին Հայաստանին վերադարձնել այն բոլորը զոր ան ունեցած է անցեալին մէջ։ Եթէ Դաշնակիցները Թուրքերուն զայրոյթը գրգռեն, անոնք դաշնագիրը պիտի չստորագրեն։ Թուրքիան պիտի վտարուի Թրակիայէն — սահմանագլուխը պիտի ըլլայ Չաթալճան — պիտի կորսնցնէ Իզմիրը եւ եթէ Երզրումէն ալ զրկուի, այն ատեն կասկած չկայ որ պիտի մերժէ դաշնագիրը ստորագրել։ Յետոյ, եթէ նոյնիսկ Երզրումը իրենց ձեռքէն խլուի, Թուրքերը պիտի աշխատին անպայման ետ առնել զայն, իսկ Դաշնակիցները բոլորովին անկարող պիտի ըլլան կացութիւնը փրկելու։ Ըսողներ կան թէ Հայաստանի հոգատարութիւնը պիտի յանձնուի Նորվեկիոյ. ուրեմն Նորվեկիան անգամ մը ե՞ւս պատեհութիւնը պիտի ունենայ Միջերկրականին տիրապետելու։ Դաշնակիցները կ'առաջարկեն Իզմիրն ու Թրակիան Յոյներուն յանձնել, քանի որ անոնք ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունին այդ շրջաններուն մէջ։ Սակայն դժբախտաբար Երզրումի բերդաքաղաքին մէջ ալ ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունին Թուրքերը։ Ինք (Նիթթի) Թուրքերուն «փաստաբանը» չէ, բայց եւ այնպէս կը փափաքի լաւագոյնս ծառայել հայկական շահերուն եւ չուզեր որ անոնք «անել կացութեան» մը մատնուին։

Լոյտ Ճորճն է որ խօսք պիտի առնէր դարձեալ, այս անգամ քիչ մը աւելի համարձակ եւ «վրան բաց» խոստովանութիւններ ընելու համար։ Բրիտանի վարչապետը կը ցաւի որ համակարծիք չէ ո՛չ Լորտ Քըրզընի, ո՛չ ալ Լոնտոնի խորհրդաժողովին հետ։ Ինք նախ կը մտածէ անոնց մասին որոնց բաժին ինկած է դաշնագիրներու պատրաստութեան հոգը ինչպէս նաեւ զանոնք գործադրել տալու պարտականութիւնը։ Մեծ պետութիւնները ստորագրած են բազմաթիւ դաշնագիրներ որոնց տրամադրութիւնները տակաւին պարտադրուած չեն։ Գերագոյն Խորհուրդը պէտք է լրջօրէն զբաղի այդ հարցով։ Իր կարծիքով դիւրին պիտի չըլլայ պարտադրել Վերսայլի դաշնագիրը. ուրեմն ճիշդ չէ որ ստորագրեն ուրիշ դաշնագիր մը եւս զոր պարտադրելու ո՛չ հնարաւորութիւն ունին իրենք, ո՛չ ալ նպատակ։ Հայերուն հանդէպ անարդարութիւն մը գործուած պիտի ըլլար, եթէ միայն թուղթի վրայ իրենց տրուէր հողամաս մը որուն ստացումին համար իրենց օժանդակելու որ եւ է նպատակ չունին։ Դաշնակիցները կը խորհին դեռ քաղաքավար նամակներ ուղարկել նախագահ Ուիլսընին՝ ապահովելու համար Միացեալ Նահանգներու համակրանքն ու գործակցութիւնը ի նպաստ Հայերուն։ Կարելի է որոշ գումար մը հաւաքուի Ամերիկայի մէջ՝ Հայաստանի օժանդակութեան համար, բայց երբեք հաւանական չէ որ Ամերիկան երբեք չորս զօրաբաժին ուղարկէ, Երզրումը գրաւելու համար։ Եթէ Երզրումը Հայերուն յանձնուի՝ Թուրքերը պիտի պատասխանեն ջարդով։ Դաշնակիցները ի՞նչ կրնան ընել այդ պարագային։ Պիտի շարունակե՞ն իրարու ետեւէ խորհրդաժողովնե՞ր գումարել ու ծանրապատիկ նօտե՞ր ընելու համար որ ուզեցին քաշքշել «Մեծ Ցոյլը»։ Իր (Լոյտ Ճորճի) կարծիքով «Մեծ Ցոյլը», միայն «Մեծ Ջարդ» կը նշանակէ։ Թրակիան, Իզմիրն ու Պոլիսը տարբեր պատկեր կը ներկայացնեն, որովհետեւ այդ շրջանները քիչ-շատ Դաշնակիցներու հակակշիռին ենթակայ են եւ գրաւուած են ներկայիս։ Մեծ պետութիւնները ի վիճակի չեն զինուորական օգնութիւն հասցնելու Հայերուն։ Այդ առթիւ նիւթին Ֆրանսան ու Իտալիան դժուարութեամբ հաւանած էին զօրագունդեր ճամբայ հանել դէպի Պաթում։ Օգնելու պատրաստակամութիւնը չէ որ կը պակսի, այլ զինուոր չկայ։ Եթէ Երզրումը Հայերուն պիտի յանձնուի, այդ պարագային զինուորական ուժը այնտեղ պիտի երթայ ո՛չ թէ Հայերուն օգնութիւն հասցնելու, այլ նոր հողամաս մը գրաւելու համար։ Հայաստանը լեռնոտ երկիր մըն է եւ, համաձայն զինուորական մասնագէտներու կարծիքին, վիթխարի բանակ մը անհրաժեշտ է Մ. Քէմալը ջախջախելու համար. իսկ Դաշնակիցները ոչ եւ է նպատակ չունին բանակ մը մէջտեղ բերելու։ Եւ ահա կ'առաջարկուի կնքել դաշնագիր մը որ կրնայ ունենալ սարսափելի հետեւանքներ զորս Դաշնակից պետութիւնները որ եւ է կերպով չեն ուզեր դիմաւորել։ Անարդար է խորհրդակցիլ դաշնագրի մը մասին, եթէ պետութիւնները պիտի խուսափին զայն գործադրել տալէ։ Կեղծ յոյսեր պէտք չէ տալ՝ դարերով հալածուած թշուառ ժողովուրդի մը, եթէ Դաշնակիցները բացարձակօրէն համոզուած են որ իրենք չեն կրնար իրականացնել այդ յոյսերը։ «Պատուաբեր քայլ մը առնուած պիտի չըլլայ Հայերուն հանդէպ, եթէ Երզրումը իրենց յանձնուի կեղծ պատրուակներով, քանի որ յայտնի է թէ Դաշնակիցները ուրիշ նպատակ չունին եթէ ոչ նամակ գրել նախագահ Ուիլսընին, խորհրդաժողով գումարել կամ կոչ ընել Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ինք (Լոյտ Ճորճ) վստահ է որ Անգլիոյ մէջ ոչ ոք պատասխանատուութիւն պիտի ստանձնէր նոյնիսկ մէկ միլիոն սթերլինի վարկ մը պահանջելու՝ Երզրումը գրաւելու համար։ Հայերը իրենք ալ չեն կրնար գրաւել զայն. Երզրումը Հայերուն տալ՝ կը նշանակէ պարզապէս զայն բոյթ յարուցանել։ Լոյտ Ճորճ յոյս ունի թէ Գերագոյն Խորհուրդը նկատի առնելով Դաշնակիցներու ծանր պարտականութիւնները ամենուրեք, պիտի չպնդէ տեսակէտի մը վրայ որ հակառակ է ցեղերու ինքնորոշման սկզբունքին։ Հետեւաբար ինք բացարձակօրէն համաձայն է Իտալիոյ պատուիրակին՝ Նիթթիի կարծիքին թէ Հայաստանի համար առաջարկուած սահմանները պէտք է վերաքննութեան ենթարկել։ Մնաց որ պատմական տեսակէտով, այդ սահմանները հայկական եղած են միմիայն այն օրերուն երբ Անգլիան կը պատկանէր Կալլէսի երկրին, իսկ Փոքր-Ասիան՝ Յոյներուն։

Վարչապետը յետոյ կ'առաջարկէ երկու թելադրութիւններ. առաջին — խորհրդաժողովը վերջնական որոշումի մը յանգելէ առաջ կը դիմէ նախագահ Ուիլսընի, հասկնալու համար թէ Ամերիկան տրամադի՞ր է զօրակցելու Դաշնակիցներուն՝ Թրքական դաշնագիրը իր ներկայ ձեւին մէջ իրականացնելու համար։ Եթէ նախագահին պատասխանը դրական ըլլայ, այն ատեն Սան Ռեմոյի ժողովը կրնայ հետեւիլ Լոնտոնի մէջ նախապէս գումարուած խորհրդաժողովին բանաձեւին։ Սակայն անհրաժեշտ է ամէն պարագայի մէջ յիշեցնել Ուիլսընի թէ իր պատասխանը մեծ արժէք պիտի ունենայ եւ պիտի ազդէ դաշնագրին պարունակութեան վրայ։ Երկրորդ — ժամանակ շահելու եւ հոգատար պետութիւն մը ճարելու համար, Հայաստանը կը յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալութեան. մէկ-երկու տարի վերջ կ'որոշուի թէ ով պիտի ըլլայ հոգատարը։ Այդ ժամանակաշրջանը պատեհութիւն մը պիտի ընծայէ Դաշնակիցներուն տեսնելու համար թէ Հայաստանը ընդունա՞կ է պետութիւն մը հիմնելու եւ իր սահմանները պաշտպանելու, առանց արտաքին օժանդակութեան։

Անգլիոյ վարչապետին այս պատճառաբանութիւններուն սրտանց համաձայն էր Ֆրանսայի պատուիրակը՝ Պէրթըլօ։ Այո՛ խնդիրը միայն Երզրումով չէր վերջանար. Դաշնակիցները մտահոգ էին Հայաստանի ապագայով։ Անպարկեշտութիւն էր արդարեւ Հայաստան մը ստեղծել թուղթի վրայ, առանց անոր տալու անհրաժեշտ ապահովութիւնները ու օժանդակութիւնը։ Վարչապետին թելադրութիւնները ընդունելի են։ Ամերիկա մինչ շահագրգռուած է Հայաստանով. Դաշնակիցները կ'ըսեն թէ Երզրումը անհրաժեշտ է Հայերուն համար, իսկ Ամերիկան կը պնդէ որ Տրապիզոնն ալ պէտք է մաս կազմէ նոր պետութեան։ Բայց տրամադի՞ր է աջակցելու իր դաշնակիցներուն։ Եթէ Նախագահ Ուիլսընի պատասխանը ժխտական ըլլայ, միւս պետութիւնները իրենք իրենց ձեռքով պիտի լուծեն խնդիրը։ Հայաստանը Ազգերու Դաշնակցութեան առժամեայ խնամակալութեան յանձնելով, նոր կարգադրութիւններու մասին մտածելու ժամանակ պիտի ունենան։ Եւ, ո՞վ գիտէ, թերեւս Մ. Քէմալի բանակներն ալ անհետանան հետզհետէ. երկու տարուան մէջ ինչե՛ր կը պատահին։ Այս լուծումը սքանչելի է արդարեւ։ Քանի որ Դաշնակիցները իրենց պայմանները պարտադրելու միջոցներ չունին ու Ամերիկայի պատասխանն ալ տակաւին շատ ջուր կը վերցնէ, ինք՝ յանուն Ֆրանսական պատուիրակութեան ստիպուած է ընդունիլ Լոյտ Ճորճի առաջարկները, թէեւ անոնք չեն լուծեր Երզրումի հարցը։

Լորտ Քըրզըն դիտել կուտայ որ իր վարչապետը ուզած էր նաեւ իմանալ թէ Հայերը ի՞նչ օգնութիւն կ'ակնկալէին Դաշնակիցներէն։ Իր՝ Լորտ Քըրզընի կարծիքով Հայերը պիտի յայտնէին խորհրդաժողովին թէ իրենք բոլորովին պատրաստ են ամէն վտանգ աչք առնելու եւ իրենց պետութիւնը պաշտպանելու՝ առանց արտաքին աջակցութեան։ Գերագոյն Խորհուրդը համաձայն է որ Հայաստանն ալ դաշնագիրը ստորագրողներէն մէկը պիտի ըլլայ։ Հանրային կարծիքին վրայ ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի գործէ, եթէ Հայաստանը՝ այս խնդիրը կարգադրուած չըլլալուն համար, մերժէ ստորագրել դաշնագիրը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Վերջապէս աթէնահայ գաղութը բախտը ունեցաւ վայելելու մարտ 25ի օրը։ Մէկ կողմէ հելլէն անկախութեան տարեդարձի օր, միւս կողմէ հայերէն գիրքի ցուցահանդէս։

Գաղութը՝ ամիսներէ ի վեր կը սպասէր այս օրուան, որովհետեւ բերնէ բերան լսուած էր արդէն, թէ խումբ մը բոլորովին նոր երիտասարդներ, գլխաւորութեամբ երէց երիտասարդներու, կը պատրաստուէին ցուցադրութեան հանելու հայկական արժէքները, գիրն ու գրականութիւնը։

Ու այդ իսկապէս բախտաւոր եւ պատուաւոր օրը եկաւ։

Մարտ 25։ Շաբաթ օր։ Արտակարգ եռուզեռ մը կայ Ֆիքսի կաթոլիկ Հայերու վարժարանի սրահին մէջ։ Օրեր առաջ պատրաստուած մասնաւոր բաժիններու մէջ կը տեղաւորուին արդէն հայերէն գիրքերը։ Երկսեռ երիտասարդները «Րաֆֆի» Միութեան, ժրաջան մեղուներու նման կ'աշխատին, հսկողութեամբ Պ. Գրիգոր Գըլըճեանի, որ այս ձեռնարկին ոգին է ամբողջ, ու Կամսարական վարդապետին, որ միութեան նախագահն է։ Բոլորը բան մը ունին ընելիք։ Կազմակերպուած, առանց իրար խաչաձեւելու, առանց իրարու արգելք ըլլալու։

Կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին տեղի պիտի ունենայ պաշտօնական եւ հանդիսաւոր բացումը։

Հրաւիրուած են Թաղին պաշտօնական կազմակերպութիւններն ու քահանան, ինչպէս նաեւ զանազան օտար եւ աթէնահայ անձնաւորութիւններ։

Ու կէս օր է արդէն։ Առաջնորդը հիւանդ ըլլալով, կը բացակայի, իր տեղը ներկայացուցիչ կարգելով Ֆիքսի քահանան, որ պիտի կատարէ եկեղեցական արարողութիւնը։

Բայց, եթէ կը ներէք, քիչ մը մանրամասնութիւն, որովհետեւ արդար է որ մասնաւոր կարեւորութեամբ դրի տեսնենք բոլոր կէտերը։

Սրահին ճակատը՝ երկու սուրբերուն մեծադիր նկարն էր, Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ։ Երկուքին ճիշդ մէջտեղը՝ Րաֆֆին, հայ միտքին յեղափոխիչն ու վերծանողը։ Ու ասոնց վերեւը Յունաստանի թագաւորն ու վարչապետը, շղարշուած հելլէնական դրօշով։

Ակնարկ մը՝ պատերուն վրայ։ Բայց՝ նախ ճակատին հանդիպակաց պատը։

Ահա՛ Հայոց ազգին լուսութեան դաստիարակուած գուսանը՝ Ա. Ահարոնեան, Ալիշան, անոնց մէջտեղն ալ տարագիր եռագոյնը, աջ ու ձախ Վարուժան, Թումանեան, քիչ մը անդին՝ Աբովեան, Ք. Քաթիպա, Սիամանթօ, Շիրվանզադէ, Դուրեան, Զարենց, Իսահակեան, եւ հուսկ ապա՝ Քուլիս Ալէփիս, «Արմէնիքի Մուսա»յի թարգմանիչը։

Պ. Գ. Գըլըճեան կը բանայ օրուան պաշտօնական մասը, քանի մը խօսքով, որմէ վերջ կը սկսի եկեղեցական արարողութիւնը, որ կ'ունկնդրուի խոր լռութեան մէջ։ Կրօնական հանդիսութենէն վերջ հոգեւոր հովիւը կ'ընէ քանի մը պատշաճ խօսքեր։ Կը գովէ «Րաֆֆի» երիտասարդ միութիւնը, կը գովաբանէ ձեռնարկին քաջալեր հանդիսացողները, եւ կը հրաւիրէ ներկաները որպէսզի քաջալերեն ձեռնարկը, ինչպէս որ հարկ է։

Հուսկ ապա, կ'առաջարկէ միաբերան երգել «Հայր մեր»ը, որ կ'երգուի բոլորին կողմէ։

Պ. Գըլըճեան կը հրաւիրէ միութեան ատենադպիրը, Պ. Վազգէն Բամպակեանը, որ կը կարդայ դրաւոր ուղերձ մը։

Ու յետոյ արդէն բազմութիւնը ագահօրէն կը սկսի այցելել գիրքերու բաժինները, հետեւեալ կարգով՝

1.— Պատմական – բանասիրական — աշխարհագրական, ամէնէն ճոխ բաժիններէն մէկը, որուն մաս կազմող գիրքերը տրամադրած են Պ. Գըլըճեան, Կամսարական վարդապետ եւ Մ. Սավուլեան։ Այս վերջինը առաջիններէն եղաւ, որ հրապարակ դրաւ հայերէն գիրքի ցուցահանդէսի մը ծրագիրը։ եւ ժրաջան աշխատողներէն եւ գործակցողներէն, ձեռնարկին յաջողութիւնը ապահովելու համար։

2.— Վիպական, 3.— Բանաստեղծական, 4.— Թատերական, 5.— Գիտական – առողջապահական, 6.— Կրօնական – բարոյական, 7.— Կրթական – մանկավարժական – լեզուական, 8.— Երաժշտական, 9.— Պարբերական մամուլ։ Այս ինը բաժիններէն դուրս պէտք է հաշուել նաեւ՝ — Օտարներու Հայերու մասին՝ բաժինը, ուր ամփոփուած էին ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն, իտալերէն լեզուներով գրուած գործեր Հայոց մասին։ Կար նաեւ՝ գաղթահայ մամուլի բաժինը, Յունահայ մամուլը, եւայլն։ Բազմաթիւ քարտէսներ եւ իւղանկարներ։ Տպագրութեան հայկական վայրերը ցուցադրող մեծ քարտէս մը, որուն համար աշխատած էր միութեան ատենապետը՝ Պ. Վարդգէս Զէյթունցեան՝ աջակցութեամբ Վազգէն Բամպակեանի։ Խոշոր ցուցատախտակ մը՝ 1939ին լոյս տեսնող հայերէն թերթերու եւ հանդէսներու տարիքը ցուցնող։

Վերջապէս՝ 1513ին տպագրուած Ուրբաթագիրքի կողքն ու առաջին էջը, ինչպէս նաեւ 400 — 500 տարուան հնութիւն ունեցող կրօնական քանի մը մասունքներ։

Կ'արժէր տեսնել այցելութիւնը գունդագունդ երկսեռ խումբերու, ուխտատեղի դիմող երկիւղած հաւատացեալներու նման։

Կ'արժէր դիտել մեր հայրենակիցներուն դէմքերն ու աչքերը, որոնք կը խայտային ուրախութեամբ, ու ցեղային հրճուանքով։

Կ'արժէր մտիկ ընել մանաւանդ մեր հելլէն այցելուները, որոնք սրտաբաց իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնեցին Պ. Գըլըճեանին՝ մեկնելու ատեն։ «Արմէնիքի Մուսայ»ի թարգմանիչ բանաստեղծ՝ Պ. Քուլիս Ալէփիսին առանձին տեղ տրուած էր ցուցահանդէսին մէջ։ Եռոտանի մը, իր լուսանկարը եւ «Արմէնիքի Մուսա»ն։

Մարտ 25ին բացուած այս ձեռնարկը պիտի փակուէր մարտ 26ի երեկոյեան (կիրակի)։ Բայց ժողովուրդի պահանջին վրայ, կազմակերպիչները ստիպուեցան մէկ շաբաթ երկարաձգել ցուցահանդէսը։

Չմոռնամ ըսելու, որ մասնաւոր ժամեր տրամադրուած էին դպրոցական աշակերտներուն համար։ Եւ հիմա, որ ցուցահանդէսին փակումը պիտի ուշանայ, գեղեցիկ առիթ մը պիտի ըլլայ, որպէսզի բոլոր Թաղերու դպրոցականներն ու մեր հայրենակիցները կարենան մասնակցիլ՝ այցելելով հայերէն գիրքի ցուցահանդէսին, որ ստեղծած է խանդավառութեան եւ ազգային հպարտանքի մթնոլորտ մը։ Բազմաթիւ լուսանկարներ քաշուած են, որոնցմէ մաս մը պիտի աշխատին ղրկել «Յառաջ»ին։

Փակելէ առաջ այս էջը, կ'ուզէի հրապարակաւ շնորհաւորել «Րաֆֆի» միութիւնը, անոր ժրաջան անդամները, անոր հաւատաւոր վարչութիւնը, որուն անդամները ցոյց տուին որ ընդունակ են համազգային շարժումներ գլխաւորելու։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Զարմանում եմ. Մարզպետունեաց Տէրը խնդրում, աղաչում է Սեպուհ Ամրամին... Այդպիսի խոնարհութիւն չեն ունեցել կարծեմ Մարզպետունի նախարարները... Արդեօք մի խորհրդաւոր գաղտնիք չկա՞յ թաքնուած այդ խնդրարկութեան մէջ։

— Լսի՛ր, Ամրամ Սեպուհ. Մարզպետունի նախարարները հպարտ էին աւելի քան քո նախահայրերը, բայց նրանց ժառանգը գերադասում է հայրենասիրութիւնը. մի՞թէ այդ մի արատ է նրա համար։

— Բնա՛ւ. երանի նրան, ով կարող է անձնուիրաբար ծառայել հայրենիքին։

— Եւ ահա՛, հէնց այդ հայրենիքի շահն է, որ իմ հպարտ ճակատը խոնարհեցնում է քո առա՛ջ։ Կարո՞ղ ես արհամարհել այս խոնարհութիւնը, կամ անարգ գաղտնիքներ որոնել նրա մէջ։

— Ո՛չ։

— Ուրեմն լսի՛ր ինձ. կակղացրու սրտիդ կարծրութիւնը եւ արգելիր այն կոտորածը, որ տեղի պիտի ունենայ մի կամ երկու օրից յետոյ։

— Չեմ կարող։

— Ուրեմն Հայոց հազարաւոր մայրերը որդիներ են ծնել ցաւօք ու հեծութեամբ, մեծացրել են նրանց բազմամեայ տանջանքներով, որ դուք իշխաններդ մի օրուայ ընթացքում զոհէք այդ բոլորին ձեր անձնական կրքերի՞ն։

— Իսկ երբ նրանց տանում էք Հագարացոց դէմ, երբ նրանց մաշում է մահմետականի սուրը, ինչո՞ւ այն ժամանակ դէ չէք յիշում հայ մայրերի ցաւն ու հեծութիւնը։

— Հայրենիքի թշնամու դէմ կռուելը, նրա ազատութեան համար մեռնիլը՝ սրբազան պարտք է, այդ պարտքից ոչ ոք չպիտի փախչի. բայց եղբայրասպանութիւնը մի ոճիր է, Աստծուց եւ մարդկանցից անիծուած։

Ամրամը, որ խօսելու ժամանակ բարձրացել էր տեղից, նստեց նորէն եռոտանու վրայ եւ լուռ ու մտախոհ սկսաւ դիտել վրանի անկիւնին յենած գեղարդները։ Ապա մի վայրկեանից յետ ձեռքը դէպի ծնօտը տարաւ եւ իր հարուստ, նրբահեր մօրուքը շոյելով՝ մեղմ ձայնով ասաց.

— Տէ՛ր Մարզպետունի, շահաւոր խօսիլն աւելի հեշտ է, քան շահաւոր գործելը։ Ես չէի ցանկանալ չարագործի անուն վաստակել, բայց հանգամանքները չարագործ չինեցին ինձ։ Այսուհետեւ ես չպիտի մտածեմ թէ՝ ինչ է ասում աշխարհն ինձ համար. եւ միայն մի մարդու հաշիւ պիտի տամ. դա իմ ներքին մարդը, իմ խիղճն է...

— Այդ խիղճը թոյլ չի տալ քեզ, որ եղբարցդ կեանքը վտանգի ենթարկես։

— Մի՛ ընդհատիր, իմ խիղճը աւելի ընտանի է ինձ։ Բայց այդ չէ խնդիրը. եթէ ես, մինչեւ անգամ, իմ արդար ցասումը ճնշեմ, իմ խիղճը բռնաբարեմ, դարձեալ չեմ կարող քո խնդիրը կատարել, որովհետեւ միայն ես չեմ, որ թագաւորի դէմն եմ կանգնած, ինձ հետ են նաեւ Գարդմանայ եւ Ափխազիոյ իշխանները, իրանց դաշնակիցներով։

«Անշուշտ դու տեսար այս հովտի վրայ զարկած բազմաթիւ վրանները. այստեղ խմբուած են այն իշխանները, որոնք հին հաշիւներ ունեն թագաւորի հետ վերջացնելու։ Եթէ ես ամփոփեմ Ուտիացոց դրօշը, միեւնոյնն է, ինձ չեն հետեւիլ ո՛չ Սեւորդիները, ո՛չ Գարդմանացիք, ո՛չ Աղուանք, ո՛չ Տայոց իշխանը, ո՛չ Ափխազայ արքայորդին։

— Բե՞ր իշխանը... Նա է՞լ այստեղ է։

— Այո՛, նա էլ այստեղ է... Հայոց թագաւորի տոհմական թշնամին։

— Որի հետ միացել ես դու,

— Այո՛, եւ երդուել եմ, ինչպէս նրան, նոյնպէս եւ միւս դաշնակիցներին, կռուել հետերնին միասին, մինչեւ իմ վերջին շունչը։

— Եւ եթէ հաշտուե՞ս։

— Այդ ժամանակ այդ բոլորի սուրը կը դարձնեմ միայն իմ անձի դէմ։ Այս է մեր պայմանը։

— Յիշածների մէջ, սիրելի Ամրամ, միայն Ափխազիոյ երիտասարդ իշխանն է, որ դժգոհ կը մնայ հաշտութիւնից, որովհետեւ նա եկել է կոտորելու եւ աւերելու նպատակով։ Ինքդ ասացիր, որ նա Արքայի տոհմական թշնամին է, եւ բնական է որ չկամենայ ձեռնունայն վերադառնալ իւր հօր մօտ։ Բայց միւս իշխաններն ընդդէմ չեն լինիլ, եթէ դու հաշտուես եւ արգիլես առաջիկայ կոտորածը։

— Իսկ Սեւադայ իշխա՞նը, նրա երկու որդինե՞րը, կատաղի Գարդմանացի՞ք, որոնք եկել են իրենց կոյր իշխանների վրէժը լուծելու թագաւորից...

— Սեւադայ իշխանը ներեց թագաւորին։

— Ի՞նչ, Սեւադան ներե՞ց, տեղից վեր թռչելով բացականչեց Ամրամը։

— Այո՛, ես նրա մօտ էի. նա ներեց եւ յետ կը կանչէ իւր զօրքերը, եթէ դու էլ վեհանձնաբար վայր դնես քո սուրը։

Բարկութեան հուրը ցոլաց Ամրամի աչքերում, նրա դէմքը այլայլուեցաւ եւ շունչը կարծես թէ բռնուեցաւ, ինչպէս հնոցի մէջ խեղդուող բոցի ծուխը։

Նա մի քանի քայլ առաջ գնաց. նոյն յետ դարձաւ եւ ապա կանգ առնելով իշխանի առաջ, հարցրեց կրկին.

— Եւ այդպէ՞ս, նա ուրեմն ներե՞ց... եւ զօրքերը յետ կը կանչէ, թէ ես հաշտուե՞մ...

— Այո՛, նա բոլորովին ներեց. նա յարգեց իմ խնդիրը, նա ապացուցեց, որ սիրում է Հայրենիքը։

Ամրամը ձգեց իւր ձեռքը, բռնեց իշխանի թեւից եւ կամացուկ ձայնով ասաց.

— Այստեղ մեզ կարող են լսել, արի իմ առանձնարանը։

Այս ասելով նա առաջ անցաւ եւ [illegible] ներքին վարագոյրը բանալով՝ մտաւ վրանի երկրորդ բաժանմունքը։ Իշխանը հետեւեց նրան։

— Այդ Սեւադան, այդ հպարտ Գարդմանացին, որ երդուել էր պատժել իւր դահճին, ինչ բարիքների յուսով է հաշտւում թագաւորի հետ, — դարձաւ Ամրամը Մարզպետունուն։

— Իւր անձի համար եւ ոչ մի։ Նա խնայում է իւր հայրենակիցների արիւնը։

(Շար.)

ՎԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գարատղի մեծարանքի հարկը չէ որ մղէ կը մղէ այս քանի մը հապճեպ, բայց սրտաբուխ տողերը նուիրելու անմոռ ուխտի ուխտունակնիւնդամեայ նահատակին, որ դեռ այնքան առոյգ կ'եռանդն, իր ծննդավայրի կաղնիներուն պէս, իր մշտադալար ու կենսախայտ։ Իր ... ստանցուցմով կը ցամքի ներշնչումի աղբիւրներէն մէկը հայկական սփիւռքին նոր սերունդին։

Չինական մը, ծնած, Տրապիզոնի ... Հայաբնակ Շանա գիւղը, — Օ... Մեսրոպին պէս — ամէնէն ... էր այն սերունդին, որուն հողերէն թրծուած էր Սեւ ծովու փոթորիկներով եւ Փոքր – Հայքի սարերը ... պուրակներու տեսքովը։ ... ուսուցիչ, յեղափոխական խառնուածքով, որ նշաւակ դարձաւ Թրքական հալածանքներուն, եւ նուազ ... մնալու համար անոնցմէ, կրօ... դարձաւ։ Հակառակ տարիներու բանտարկութեան, աքսորական ... կեանքի մը տաժանքներուն, ուր որ ... է միշտ սիրուած է ամէն դասակարգէ, իբրեւ ուսուցիչ եւ իբր քահանայ։ Հայր Բժշկեաններու եւ Հայր ... մարգիսեաններու յաջորդող սերունդի լաւագոյն դէմքերէն էր, այն Տրապիզոնէն, որ Մախոխեանի պէս ... մեծ արուեստագէտներու եւ ... պաշտօնեաներու կողքին, տուած է նաեւ ամէնէն յանդուգն յեղափոխականները։ Իր ծննդավայրը եղած է ... Հելլէնական մշակոյթին Հայաստան մէջ ծաւալման, եւ Բիւզանդական անկումէն տարիներ վերջ երբ ... կինար, Հայերը արդէն փիղի ... եւ բարոյական ձիրքերով օժտուած տարր մըն էին, վերջին Կոմնեններու օրով։

Ասպետական չէշտուած գիծ մը ունէր Խոյեան քահանայ եւ զայն անայլայլ պահեց, ուր որ ալ պաշտօնավարեց, գիծ մը զոր ունին քիչ մը Պոնտացի Յոյնը, Հայը, Թուրք յէլուզակն ալ։ Ու չապշեցայ, տեսնելով, առաջին անգամ, համազգային, ամէն դասակարգի պատկանողներու համախումբ իր դագաղին շուրջը, իրենց վերջին յարգանքը ընծայելու համար։ Իր անդրանիկ զաւակը իբրեւ կամաւոր ամէն ինչ լքած՝ եկած էր ու հոս ... Թորլաքեանն ալ իր քրոջը զաւակը եղած էր։

Այն օրէն, որ կորսնցուց իր կեանքի ընկերուհին, փոխուած էր։ Այս առթիւ կարճ նամակի մը մէջ — թերեւս վերջինը — կ'ըսէր.

— «Վաթսուն երկա՛ր տարիներու ընտանեկան եւ ըստ ամենայնի աջակից կենակցէ մը բաժնուիլը՝ կարծուածէն աւելի դժուարին թուեցաւ ինծի։ Սակայն օրհնեալ լինի Տիրոջ կամքը։ Նա հանգստացաւ, ազատելով իր տառապանքներէն»։

Երիցուհիին մահը զգետնեց զինքը, եւ նման սիրակցորդ աղաւնիներու, ... մէկուն մահուընէն վերջ, ... ալ այլեւս չի վերապրիր ...։

Վերջին անգամ տեսայ զինքը իր հայրենակից Տարայեանի թաղմանական հանդէսին, (Սօմի ճակատը ինկած եղբօրս՝ Հայկին զէնքի ընկերն էր)։ Ուշագրաւը այն էր, որ մեծ մասը ... ռազմիկ ուխտաւորներուն, իր զէնքի ընկերներն էին, որոնք փութացած էին, մինչեւ իսկ Թունուզէն, ու բոլոր Տրապիզոնցի հայ գաղութը։ Բացակայ էին անոնք որ ճակատէն չվերադարձողներուն անձնազոհութեան շնորհիւ, տոկալու պատեհութիւնն ունեցան ... հոս։ Կ'անդրադառնամ թէ գաղափարական որ հոսանքին կը պատկանէր ան։ Բայց սրտառուչ էր, տեսնել, որ բոլոր իր ընկերները հոն էին, իրենց վերջին յարգանքը ընծայելու։ Գերեզմանէն դարձին, հոգեհաց մը տեղի կ'ունենար, ծանօթ ճաշարանի մը մէջ։ Թերեւս վերջին անգամն էր, որ Խոյեան քահանայ կը նախագահէր սեղանի մը, իր հայրենի պատգամը զրուցելու հայ տղոց, որոնց կողքին եղաւ միշտ եւ անոնց հետ ապրեցաւ։ Հոն բաժակաճառեր արտասանուեցան, քառորդ դարու մը անցեալը ոգեկոչելով, ուր կողք կողքի էին ամէն հոսանքի մարդիկ, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, բայց ինչ որ հոմերական պատկերի մը տիրական ու տպաւորիչ փայլը կուտար այդ երեկոյ, Խոյեան քահանայի վեհաշուք դէմքն էր, նախկին կամաւորներու եւ Տրապիզոնցիներու սեղանին գլուխը, իբրեւ իր ցեղին լաւագոյն ապագային եւ կեանքին խորհրդանշանը։

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱԳԻՇԵԱՆ

ԽԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Մարտ 26ի կիրակի օրը ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր տեղի ունեցաւ Ալֆորվիլի Ֆ. Կ. Կապոյտ Խաչի տարեկան ցերեկոյթ–պարահանդէսը, Մէզօն Ալֆորի նորակառոյց ընդարձակ սրահներէն մէկուն մէջ, որ լեցուն էր։ Տիրող տարրը՝ երիտասարդութիւնն էր, ոչ միայն Ալֆորվիլէն, այլեւ Պանեօյէն, Շավիլէն, Իթալիէն եւ Փարիզէն։ Ֆ. Կ. Խաչի սաներու միութիւնները ուր ալ հաստատուած ըլլան, սերտ կապ մը ըստեղծած են իրարու մէջ եւ կ'օգնեն, կ'աջակցին իրարու։

Ժամը 4ին Կարիօ Քանթիի նուագախումբը գործի վրայ էր։ Երիտասարդներ կը պարէին ուրախ եւ խանդավառ, չարժելով օտար հանդիսատեսներուն հետաքրքրութիւնը։

Պարահանդէսն ունէր նաեւ իր գեղարուեստական բաժինը։ Ս. Միութեան երգչախումբը Պ. Ս. Յովհաննէսեանի ղեկավարութեամբ երգեց շարք մը երգեր քառաձայն, ցոյց տալով օր օրի աւելի յառաջդիմութիւն։ Արտասանեցին Օր. Լուիզ Տ. Վարդանեան՝ Վարուժանէն, Օր. Մանուշակ Մարգարեան՝ Զ. Պլուզէն, Պ. Ջոհրապ Մուրատեան, Գ. Ամիրալեան եւ ուրիշներ։ Իսկ լէ Մուլինոյէն Օր. Ֆլօր Քուտոյեան երգեց իր այնքան հաճելի ձայնով։ Բոլորն ալ գնահատուեցան ջերմ ծափերով։ Շավիլի «Րաֆֆի» խումբէն Պ. Փ. Փանոսեան եւ ընկերը կատարեցին զաւեշտ մը, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները։

Ժրաջան Խաչուհիները նկատի ունենալով օրուան սղութիւնը՝ պիւֆէն նշանակած էին շատ աժան։ Ամէն ոք հնարաւորութիւն ունեցաւ վայելելու համեղ կերակուրները եւ գոհ մնաց։ Աժան ըլլալով հանդերձ, վստահ ենք թէ միութեան շահ մը մնաց, որովհետեւ սեղան չկար որ պարապ ըլլար։ Տեղի ունեցաւ նաեւ փոքրիկ բախտախաղ մը։ Շահողները ընկերուհի Տ. Անդրէասեանի կողմէ նուիրուած գեղեցիկ բարձերը ստացան մեծ գոհունակութեամբ։

Պարապ թիւերէն շատեր ունէին գրուած քառեակներ,— «Ջան գիւլում»–ներ, առակներ եւ ոտանաւորներ, ինչ որ հաճելի անակնկալ մըն էր։ Աճուրդ չկար։ Պարահանդէսներու մէջ ժողովուրդը չի սիրեր աճուրդը։

Ալֆորվիլի պարահանդէսը շատ աւելի հասարակութիւն կրնար ունենալ, սակայն վերջերս, քաղաքական կացութիւնը ազդած է մեծերուն վրայ։

Մեր մասնաճիւղը այս տարի մայիսին կը լրացնէ իր ալ 10ամեակը, ընդհանուր Կ. Խաչի կազմութեան հետ միասին։

Շնորհաւորելի են բոլոր այն ընկերուհիները, մանաւանդ համակիր ընկերները, որ կատարեցին մատակարարման դժուարին գործը, գոհ ձգելով բոլորը։

Օրինակելի էր կարգ ու կանոնը։ Կը շնորհաւորենք կազմակերպողները։

Բարեկամ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (յապաղած).— Մարտ 19ին Պուլվար Օտտոյի Հ. Կ. Խաչի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Մանուկներու օրը, Թաղիս ազգ. դպրոցին մէջ։ Իսկապէս Մանուկի օր էր։ Ժամանակին խումբ – խումբ մանուկները իրենց մայրերուն հետ կը փութային դպրոցը, տօնելու համար իրենց օրը։ Վարագոյրին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները, Կ. Խաչի խորհրդանիշով։ Իսկ Խաչուհիները իրենց կարելին կ'ընէին հսկելու կարգապահութեան։ Դիւրին գործ չէր կառավարել 3—400 մանուկներ։ Տօնին առթիւ հրաւիրուած էին ազգ. դպրոցի աշակերտները եւ բողոքականներու դպրոցի աշակերտները։ Նախագահ ընկերուհի Ն. Քիպրիթճեան հանդէսը բացուած յայտարարեց Խաչուհիներու «Մեր հայրենիք»ով, յետոյ քաջալերական խօսքեր ուղղեց Խաչուհիներուն որոնք ամէն տարի տօնելով այս օրը, այսքան մանուկներ կը համախմբեն մէկ շունչի տակ։ Բողոքականներու դպրոցի աշակերտները երգեցին «Ազատն աստուած այն օրից»։ Քանի մը արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ, հրաւիրուեցան ազգ. դպրոցի աշակերտները, որոնք սկսան «Հայ եղբարք» խմբերգով եւ ըրին քանի մը հայրենաշունչ արտասանութիւններ։ Նաեւ ներկայացուցին զաւեշտ մը, «Ընտանեկան կրթութիւն»։ Երկու դպրոցներու աշակերտներն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց պարտականութիւնները, շնորհիւ իրենց ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներուն։ Կ. Խաչի սանուհիները երգեցին իրենց քայլերգը։ Ապա խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօսին, Պ. Լ. Համբարձումեանի, որ թելադրեց ըլլալ համերաշխ եւ հաւատաւոր։

Բանախօսութենէն վերջ կատարուեցաւ վիճակախաղը եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 256, 261, 205, 300, 316, 362 եւ 303։ Կը խնդրուի պարգեւները ստանալ Տիկ. Ք. Արզումանեանէ)։

Ամէնէն վերջը կարկանդակներ բաժնուեցան բողոքականներու դպրոցի 47 եւ ազգ. դպրոցի 84 աշակերտներուն։ Միւս մանուկներուն ալ բաժին հանուեցաւ, թէեւ քիչ մը անկանոն, որովհետեւ ներկաներու 100էն 80ը փոքրիկներ էին։ Պէտք է ջերմապէս շնորհաւորել, Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիները, որոնք չեն զլանար իրենց ջանքերը, բարոյական թէ նիւթական։

Թաղեցի

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վարուժան խումբը նախաձեռնած էր տօնելու փետրուար 18ի ապստամբութեան տարեդարձը։ Գաղութիս հայութիւնը, գիտակից պատմական դէպքերու արժէքին, եկաւ իր ներկայութեամբ այս տարի եւս փայլ մը տալու սոյն տօնակատարութեան, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 19ին։

Հանդէսը բացաւ օրուան նախագահ ընկեր Յ. Աճէմեան, որ գրաւոր ճառով մը պարզեց փետր. 18ի իմաստը եւ յորդոր կարդաց բոլորին զօրավիգ կանգնիլ հայ դատին։

Նախագահին խօսքերուն յաջորդեց «Մեր հայրենիք»ը յոտնկայս, որմէ վերջ Զ. Գասպարեան արտասանեց «Ա՜ռ Արարատ»ը։ Ընկեր Ա. Տէմիրճեան կարդաց գրաւոր կտոր մը, եւ Տիկին Հայկուհի Ճապուռեան երգեց «Ծովը յոգնած»ը։ Մանուկ Գրիգոր Գույումճեան արտասանեց Յ. Թումանեանի «Հէյ ջան հայրենիք»ը, գեղեցիկ կերպով։ Լիոնէն մեր հայրենակից Պ. Վահրամ Շահբազեան քաղաքս գտնուելով՝ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Ժաժքը»։ Իրեն յաջորդեց Գ. Մ. Ճապուռեանի մէկ փանթէզին, որմով վերջացաւ հանդէսին գեղարուեստական մասը։ Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, բուռն ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ Ընկ. Վ. Իշխանեան։

Անոնք որ արդէն լսած էին Իշխանեանը, անձկանօք կը սպասէին անոր այս անգամուան սփոփարար խօսքերուն, քանի որ քաղաքական այլազան դէպքերը, որ տեղի ունեցան միջին եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, տակն ու վրայ ըրած էին աշխարհը, եւ վախ ալ կար որ... պատերազմ ծագի։

Ընկեր Իշխանեան խօսեցաւ մօտ մէկ ու կէս ժամ, եւ, վերլուծելով օրուան դէպքերը, ինչպէս նաեւ անդրադառնալով փետրուար 18ի ըմբոստութեան, յորդոր ուղղեց բոլորին որ համախմբուին ազգային դրօշակին շուրջ։ Ինծի համար դժուար է այս ճառը ամփոփել, սաչափը ըսեմ որ ընկեր Իշխանեան իր պերճախօսութեամբ հմայեց եւ գոհ թողուց հանդիսականները։

Հանդէսը փակուեցաւ խանդավառ եւ յուսալից ներշնչումներով։

Սօս–Պարէտ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ ձերբակալուեցան եւ դատուեցան 17 գերման, աւստրիական եւ զուտ Հրեաներ, որոնք ապօրինի կերպով մտած էին Պաղեստին։ Բոլորն ալ դատապարտուեցան երեք ամիս բանտարկութեան եւ երկրէն արտաքսման։

ՉԵԽ կօշիկի հանրածանօթ գործարանատէր Պաթա օդանաւով հասաւ Լոնտոն, եւ, հարցման մը ի պատասխան, յայտարարեց թէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ իր գործարանները կը շարունակեն բանիլ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԻՆԱԿԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 Մարտ).

— «Քանի մը օր առաջ Եգիպտոսի հայ թերթերը ուրախալի լուր մը բերին իրենց գաղութի կեանքէն։ Այն է՝ որ Գահիրէի Թեմական Ժողովը ընտրած է Քաղաքական նոր Ժողով մը, որուն մէջ մտած են թէ՛ Ռամկավարներ, թէ՛ Դաշնակցականներ, թէ՛ Հնչակեաններ եւ թէ՛ չէզոքներ։

Ասիկա գաղթային եւ ազգային համերաշխ գործակցութեան երկրորդ փորձն է, զոր կ'ընէ Եգիպտահայ գաղութը վերջին երկու տարուան ընթացքին։

Առաջին փորձը ինչպէս յայտնի է, Թեմական Ժողովի ընտրութիւնն էր շուրջ մօտ երկու տարի առաջ, երբ Գահիրէի Դաշնակցականներն ու Ռամկավարները, փոխանակ ընտրական պայքար մղելու իրարու դէմ, նախօրօք համաձայնեցան իրարու հետ թեկնածուներու մասին եւ միացեալ ցանկով մը հրապարակ եկան ու շահեցան ընտրութիւնը խաղաղ ու չինիչ մթնոլորտի մը մէջ։ Քաղաքական Ժողովի ընտրութիւնն ալ երկրորդ փորձն է, զոր կ'ընեն Եգիպտոսի մեր հայրենակիցները՝ գեղեցիկ օրինակ մը տալով մեր միւս գաղութներուն, մանաւանդ Ամերիկահայ գաղութին, որ, դժբախտաբար, դեռ մինչեւ հիմա կը յամառի պառակտեալ վիճակի մէջ մնալ, հակառակ որ թէ՛ հայ եւ թէ՛ միջազգային կեանքի պայմանները միութիւն եւ համազգային համերաշխ գործակցութիւն կը պահանջեն հրամայաբար։

Միանգամայն իրաւացի էր մեր յարգելի ընկեր Ս. Վրացեան, երբ Պոլսենի հրապարակային ժողովի մէջ կը յայտարարէր, թէ ամերիկահայ գաղութը հիւանդ է, այլապէս ոչ այսքան խորունկ կերպով պիտի պառակտուէր եւ ոչ ալ այսքան երկար ժամանակ պիտի մնար պառակտեալ վիճակի մէջ։

Ճիշդ է թէ, ամերիկահայ գաղութի հիւանդութեան ծանր շրջանը անցած է արդէն եւ վերջին տարուան մէջ կը նկատուին նոյնիսկ անոր մօտալուտ առողջացման յոյսը ներշնչող որոշ նշաններ։ Սակայն, հիւանդը, կ'երեւի թէ, տակաւին բաւականին մեծ խնամքի պէտք ունի, մինչեւ որ կարենայ ոտքի ելլել եւ կրկին մէկ ճակատով մասնակից դառնալ հայ ազգային կեանքին։

Ցաւալի է, որ գաղթային միութեան շուտափոյթ վերականգնման համար եղած մեր ճիգերը մեր հակառակորդներու կողմէ ցարդ ընդունուեցան իբրեւ տկարութեան նշան, բայց ոչ իբրեւ ազգային կենսական շահերու տեսլոտական թելադրանք։ Բայց կ'ուզենք հաւատալ, որ ժամանակը, վերջապէս եկած է, որ մեր հակառակորդները հասկնան, թէ ոճիր է այս գաղութը պառակտեալ վիճակի մէջ պահելը եւ ոճիր է ոչ միայն ամերիկահայութեան, այլ եւ ամբողջ հայութեան դէմ։

Եգիպտոսէն անգամ մը եւս մեզի հրահանգիչ օրինակ կը տրուի։ Երանի թէ գէթ այս անգամ անոր հետեւելու առաքինութիւնն ու գիտակցութիւնն ըլլար ամերիկահայ գաղութի մէջ»։

Մեմէլը նաւակայանի կը վերածուի

Գերմանիա սկսած է Մէմէլը դարձնել զօրաւոր նաւակայան եւ ծովային ամրոց մը, Պալթիկի մէջ։ Տանցիկ հասած լուրերու համաձայն, Մէմէլի մէջ կը գտնուին այժմ 12 սուզանաւեր եւ 2 թորփիլահալածներ։ Շուտով այնտեղ պիտի կեդրոնացուին ուրիշ մարտանաւեր եւս։ Մէմէլի նաւահանգիստը բաւականաչափ խորունկ է եւ այնտեղ կրնան մտնել այժմ մինչեւ իսկ մեծ զրահաւորները։ Մէմէլ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը ունի եւ կ'իշխէ ծովային առեւտուրին վրայ Լէնինկրատի, Քրոնշտատի, Հելսինկֆորսի, Սթոքհոլմի, Ռիկայի եւ Րէվալի։ Կը կարծուի թէ Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ պատերազմի մը պարագային՝ Մէմէլը պիտի ծառայէ առաւելապէս իբր սուզանաւերու թորփիլանաւերու կայան։

Խ. Միութեան վերջին մարդահամարը

Ինչպէս գրած էինք, Խ. Միութեան բնակչութեան թիւն է 170.126.000, համաձայն վերջին մարդահամարին։ Այս առթիւ Մոսկուայի մարդահամարի դրասենեակին վարիչը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Խորհրդային առաջին մարդահամարին ատեն, որ կատարուեցաւ միայն երկրի 3/4 մասին վրայ, ժողովուրդին թիւը կը հաշուէին 134.200.000։ Երկրորդ մարդահամարին (1926) այս թիւը հասած էր 147 միլիոնի։ Երրորդ մարդահամարը (1937) չեղեալ հռչակուեցաւ, խանգարուած ըլլալով ժողովուրդի թշնամիներու կողմէ։

1920էն 1939 Խ. Միութեան ժողովուրդը աւելցած է 35.900.000 հոգի, այսինքն աւելի քան ամբողջ Լեհաստանի ժողովուրդը, որ 34.200.000 էր 1936ին։

1938ին մեծ քաղաքներու մէջ ծնունդներու թիւը աւելցած է մեծապէս, բաղդատելով 1936ի հետ։ Մոսկուայի մէջ յաւելումը եղած է 69 առ հարիւր, Լէնինկրատի մէջ՝ 62, Բագուի մէջ՝ 39, (իսկ Երեւանի մէ՞ջ...)։ Մահերու թիւը պակսած է 40 առ հարիւր, բաղդատելով 1913ի հետ։

1938ին 27.800.000 հոգի կը պատկանէին բանուոր դասակարգին (1928ին 11.600.000 էր)։ Քաղաքացի բնակչութիւնը աւելի քան կրկնապատկուած է, իբրեւ հետեւանք ճարտարագործութեան զարգացման։ Մտաւորականներու թիւն է 9.5991.000։ Այս բառը, ինտէլիգենցիա, շատ լայն իմաստ ունի եւ կը կ'ընդգրկէ բոլոր անոնք որ որոշ կրթութիւն ունին,— գիտուն, գրագէտ, արուեստագէտ, պետական պաշտօնեաներ եւն.։

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ցանկարծ, Սաղովայա փողոցում, Սալտօն նկատում է մի եւնոյն երիտասարդին, որին թողել էր իրենց արհեստանոցում։ Երիտասարդի ձեռքը ինչ որ կապոց կայ, իսկ դրպանը ուռել է ներսի ինչ որ առարկայից։ Սալտօն հետեւում է երիտասարդին, որ արագ քայլերով, ծանր ծրարը մէկ ձեռքից միւսը փոխանցելով, մտնում է «Եալտա» հիւրանոցը, ուր, ինչպէս յետոյ պարզուեց, նա բնակւում էր։

Դրէթէ վազելով Սալտօն վերադառնում է արհեստանոցը, ուր իր վարպետը, աշկերտին տեսնելով, առաջ յետ է ցատկում պատի տակ դըրած գործիքներով լեցուն պահարանից։ Սալտօն ուշի ուշով դիտում է պահարանի շուրջի յատակը եւ փոշու հետքերից եզրակացնում, որ պահարանը տեղից շարժուած է եղել։ Վարպետը յուզուած վիճակում է։ Նա, ըմբռնելով որ իր առջեւ կանգնածը ոչ միայն աշկերտ այլ եւ յեղափոխական ընկեր է, կասկածով կերպով յարձակւում է Սալտօյի վրայ եւ հարցնում թէ ինչո՞ւ նա ապուշի պէս աչքերը յառել է յատակին, ամբողջ մէկ ժամ դուրսը թափառելուց յետոյ։

Սակայն «քաղաքական գործիչը» չի վիրաւորւում։ Թող ինչքան ուզում է գայրանայ իր վարպետը։ Հաւանաբար այն երիտասարդը մի լաւ դաս է տուել վարպետին, Սալտօյի նման անծանօթ մէկին արհեստանոցը ընդունելու համար։

Եղածը, սակայն, եղել է։

«Հիմա իմ ձեռքից չես ազատուի», մտածում է Սալտօն եւ միայն ցաւում է, որ չի կարող ճչալ այդ Հայի երեսին՝ «ես ամէն ինչ գիտեմ» եւ տեսնել, թէ յեղափոխական կուսակցութեան այդ անդամը, այդ կոպիտ խօսող գործատէրը ինչպէս պիտի վախենայ։

Այլեւս ժամանակ կորսնցնելու պէտք չկայ, Սալտօն արդէն գիտէ ինչ որ պէտք է եւ կոպտութեանը կոպտութիւնով պատասխանելուց յետոյ, նա վրդովուած հեռանում է։

Նոյն երեկոյեան, Սալտօն պատմում է իր տեսածները գաղտնի ոստիկանութեան պետին։ Վերջինը դըտնում է, որ Սալտօն ժամանակից առաջ է հեռացել Յովհաննէսեանի մօտից։ Բայց որովհետեւ խնդիրը զէնքի մասին էր, որ, կասկած կար թէ կարող է ուրիշ, անծանօթ ձեռքեր անցնել, ուստի որոշւում է «Եալտա» հիւրանոցում ապրողների վրայ մի կարճատեւ հսկողութիւն կատարելուց յետոյ, հաշուեյարդարի ենթարկել այդ խըմբակը։

Ատաղձագործի արհեստանոցի խուզարկութեան ժամանակ յայտնաբերուեց պատի մէջ պահուած գաղտնի մի սնտուկ, որ ծածկուած էր գործիքների պահարանով եւ որի մէջ կային բազմաթիւ ատրճանակներ ու փամփուշտներ։ Հիւրանոցում ապրող երիտասարդի սենեակի խուզարկութիւնը տուեց ինը ատրճանակներ իրենց փամփուշտներով։

Ակներեւ էր, որ պատրաստւում էր ահաբեկչական մի ձեռնարկ։ Բայց ո՞ւմ դէմ։ Եթէ Սալտօն աւելի երկար տոկար իր դերում, նա թերեւս կ'իմանար եւ այդ մասին։ Միւս կողմից, սակայն, Սալտօյի վիճակը սկսում էր վտանգաւոր դառնալ, նրան կարող էին կասկածել։

Բարեբախտաբար, ձերբակալուած երիտասարդի ծոցատետրի մէջ գըտնուեցին մի քանի հասցէներ, դրանց թւում նաեւ հասցէն ատաղձագործի, որին ներկայացուեց այդ գրքոյկը եւ բացատրուեց, թէ իր ձերբակալութեան պատճառը այդ է եղել։ Ցեղափոխականներն էլ, երբեմն, անզգոյշ էին լինում։

Ինչ վերաբերում է ձերբակալուած երիտասարդի ծոցատետրի միւս հասցէների տէրերին, նրանք բոլորն էլ խուզարկուեցին եւ ազատ արձակուեցին, քանի որ իրենց ամբաստանող տուեալներ չգտնուեցին։ Այնուամենայնիւ, նրանց վրայ հսկողութիւն հաստատուեց։

Մի քանի օր յետոյ, առաւօտեան, այդ հսկողութեան ենթարկուածներից երկուսը դրաւել էին մեր լրտեսների ուշադրութիւնը։ Դրանցից մէկը, մօտ երկու ժամ զբօսնել էր պետական դըրամատան շուրջը, իսկ միւսը, միեւնոյն ժամանակ մեկնել էր դէպի Բատայսկ երկաթուղային կայարանը, բայց ո՛չ թէ երկաթուղիով, այլ խըճուղիով եւ Բատայսկում այցելել էր երկաթուղու պահապանին։ Կէսօրին հսկողութեան ենթարկուածները մէկէն չքացել էին եւ ուստի լրտեսները հեռախօսով տեղեկացրել էին ոստիկանատուն թէ՝ «ալրանքը կորաւ»։

Ժամը 2ին պետական դրամատան մօտ պահակ կեցած լրտեսը շտապով հեռախօսեց, թէ դրամով լեցուն պարկերը փողոց հանելու ժամանակ, յանկարծ երեւացել է զինուած մի խումբ, որի մէջ եւ վերը յիշատակուած երկու անձերը, կրակ է բացել պահակների վրայ, որոնցից երկուսին վիրաւորել եւ ապա դրամներով պարկերը յափշտակել ու կառքերով փախել է դէպի Բատայսկ։

Հետեւակ եւ հեծեալ ոստիկանների ճիգերով կարելի եղաւ ձերբակալել բոլոր աւազակներին եւ դրամը վերադարձնել դրամատուն։ Այնուամենայնիւ այդ բռնագրաւումը երկու զոհեր խլեց մեզնից։

Պարզուեց, որ բոլոր ձերբակալուածները եկել էին Բագուից եւ անդամ էին այնտեղի «Սեւ Ագռաւ» հրոսախմբի (*)։ Այդ աւազակները նախապէս կապուած են եղել Բագուի Դաշնակցական կազմակերպութեան հ այդ պատճառով էլ ծանօթ էին Յովհաննէսեանին։ Պարզուեց, որ Յովհաննէսեանի եւ երիտասարդի ձերբակալութիւնից եւ նրանց զէնքերի գըրաւումից յետոյ, ազատ մնացածները զէնք էին ձեռք բերել Բատայսկի երկաթուղային պահապանից։

(*) Ոչ թէ «Սեւ ագռաւ», այլ «Կանչ հարիւրեակ» էր կոչւում այդ հրոսախումբը, որ բաղկացած էր մի քանի տասնեակ նախկին Դաշնակցական մարտիկներից։ Սրանք, Բագուի հայ–թաթարական կռիւների ընթացքում հայկական ինքնապաշտպանութեան խմբերի մէջ մասնակցելուց յետոյ, երբ կռիւները այլեւս վերջ էին գտել Բագւում, սկսեցին շահատակութիւններ անել՝ դրամ շորթել, կողոպտել, առեւանգել եւայլն։ Այդ շահատակութիւնները, սակայն, երկար չտեւեցին։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եռանդով հետապնդեց եւ հաշուեյարդարի ենթարկեց այդ հրոսախումբը։

Վ. Ա.

(5)

(Շար.)

խնդիրները լուծելու համար: Ամենայն հաւանականութեամբ յաւիտեան պի – տի սպասէինք: Ժողովրդավար պետութիւնները ժողովուրդները բաժնած են առաքինի եւ ոչ – առաքինի դասերու: Մենք այդպիսի բաժանումները կը թողունք Աստուծոյ »:

Առաջնորդը յետոյ հեգնեց միւս պետութեանց կայսերական քաղաքակա – նութիւնը, ուժգնօրէն պաշտպանելով Գերմանիոյ կենսական շահերը.

— « Երբ դաշնակիցները Եւրոպայի քարտէսը փոխեցին առանց նկատի առ – նելու օգտակարը, իրաւունքը, պատմական աւանդութիւնը կամ նոյնիսկ բա – նականութիւնը, մենք ուժ չունէինք արգիլելու այդ բանը: Բայց երբ հիմա կը փորձեն օղակ մը կազմել մեր չուրջը, պարզապէս այսօրուան Գերմանիան կը չփոթեն նախապատերազմեան Գերմանիոյ հետ: Ո՛վ որ կը կարծէ թէ պատ – րաստ է չագանակներ հանել կրակէն, մեծ պետութեանց համար, թող վստահ ըլլայ թէ պիտի այրէ իր մատները, (Ակնարկութիւն Լեհաստանի): Ես իմ կատարած գործերով մեծ ծառայութիւն մը մատուցի խաղաղութեան դատին: Ատոր համար ալ, որոշած եմ Նիւրընպէրկի կուսակցական յառաջիկայ համա – գումարը կոչել «Խաղաղութեան համագումար»: Գերմանիա միտք չունի ան – խտիր յարձակելու ուրիշ ժողովուրդներու վրայ: Մեր ուզածն է զարգացնել մեր տնտեսական յարաբերութիւնները: Մենք իրաւունք ունինք այդպէս ընելու եւ ես կը մերժեմ այս հարցին մէջ հրաման լսել որ եւ է եւրոպական կամ անդրեւրոպական դիւանագէտէ: Ամէն պարագայի մէջ, Մեծն Գերմանիան պիտի չընդունի պաշարումի եւ աճարեկման քաղաքականութիւն մը »:

Այստեղ ակնարկելով անգլեւգերման նաւային համաձայնութեան, Հիթլէր բացատրեց թէ այդ ալ ապացոյց մըն է իր խաղաղասիրութեան :

— « Բայց, եթէ Մեծն Բրիտանիա այդ բաղձանքը չունի, համաձայնու – թեան գործնական հիմը կը քանդուի: Այն ատեն Գերմանիան դիւրաւ պիտի առնէ իր դասը: Ոչ մէկ պետութիւն կրնայ զինաթափ ընել մեզ, որ եւ է խոս – տումով: (Կը նշանակէ թէ Գերմանիա ի հարկին պիտի խզէ դաշինքը): Եւ եթէ որ եւ է ժողովուրդ մաքէն կ'անցընէ չափուիլ մեր ուժերուն հետ, գերման ժո – ղովուրդը պատրաստ է որ եւ է ատեն ընդունելու մարտահրաւէրը: Մեր բա – րեկամներն ալ ճիշդ մեզի պէս կը մտածեն. մանաւանդ այն պետութիւնը ո – րուն հետ կապուած ենք մասնաւոր կապերով եւ որուն հետ պատրաստ ենք քալելու այսօր եւ յաւիտեան: Այս առանցքը ամէնէն բնական գործիքն է աշ – խարհի մէջ: Անիկա քաղաքական կապակցութիւն մըն է որ ծնաւ ոչ միայն բանականութենէն, այլեւ արդարութենէն եւ մանաւանդ իտէալէ մը: Կը կար – ծեմ թէ ժամանակը հեռու չէ երբ պիտի հաստատուի որ փաշական Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ իտէալներուն միութիւնը բոլորովին տարբեր բան է Մեծն Բրի – տանիոյ եւ Ստալինի բոլշեւիկ պետութեան միջեւ եղած համերաշխութենէն »:

Հիթլէր յետոյ ուրախութիւն յայտնեց ազգայնական Սպանիոյ յաղթանա – կին համար :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ քաղաքական կացութիւնը բաւական մեղմացած ըլլալով, մարդ – պանը կարգ մը տնօրինութիւններ կատարեց: Այսպէս, Ալէվիներու չրջանին կառավարիչ նշանակեց, առժամաբար, ծանօթ ցեղապետ մը, Շէյխէթ Ապ – պաս: Ճէպէլը Տրիւզի մէջ ալ առժամապէս Սուէյտայի վերաքննիչ ատեանին նախագահ նշանակեց Ֆրանսացի դատաւոր մը, իսկ նախագատ ատեանին նա – խագահ՝ տեղացի մը: Վերջապէս, նկատելով որ Սուրիոյ եւ Մեծն Լիբանանի դրամատան վերանորոգման խնդիրը առկախ կը մնայ, մարդպանը ի զօրու հռչակեց 1924 յունուար 23ի պատմագիրը, որ կը լրանար 1939 մարտ 31ին: Հաստատութիւնը պիտի կոչուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի դրամատուն: Կը կար – ծուի թէ այս տնօրինութիւնները պիտի դիւրացնեն նոր դահլիճին կազմու – թիւնը: «Իմանիթէ» կը գրէ թէ Դամասկոսի բոլշեւիկներու կեդրոնը խուզար – կուած եւ «հակաֆրանսական արարքներ» կատարուած են, վարիչներէն մէկը ուշաթափ եղած է խարազանի տակ, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատար – ուած են եւայլն :

ԷՆԿԻՒՐԻԻ «Ուլուս » թերթը բացառիկ թիւ մը հրատարակեց, նուիրուած՝ Մեծն Բրիտանիոյ: Այս առթիւ Թուրքիոյ ուղղուած գրութիւն մը ունի Անգլիոյ արտաքին նախարարը :

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ երկու նոր հրամանագիրներ հրատարակուե – ցան, զօրացնելով ոստիկանական հսկողութիւնը: Այս առթիւ 60 նոր պաշտօն – եաներ պիտի նշանակուին :

ԵՕԹԸ ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ պայթեցան Լոնտոնի մէջ, շաբաթ առտու, 7 դա – ւադիրներու դատապարտութենէն հազիւ 24 ժամ վերջը, բանուկ պողոտանե – րու վրայ: Ռումբերէն մէկը պայթեցաւ «Նիւզ Քրոնիքը» թերթին խմբագրա – տան առջեւ, ջարդուփշուր ընելով ապակիները: Ուրիշ ռումբ մը պայթեցաւ հանդերձեղէնի խանութի մը առջեւ, փողոց թափելով չրջակայ հիւրանոցներու բնակիչները: Հսկողութիւնը այնքան սաստկացած է որ, 12.000 յայտնի եւ հազար գաղտնի ոստիկաններ կը գործեն ամբողջ երկրին մէջ, երեւան հանե – լու համար իրլանտացի դաւադիրները :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ առեւտրական դաշնագիր մը կնքեցին ապրիլ 1ին Էնկիւրիի մէջ: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ Ամերիկայի տնտեսական առաջին թափանցումն է այս եւ կրնայ ծանր հարուած մը հասցնել Գերմանիոյ առեւտրական ծաւալման՝ Սեւ Ծովու մէջ: Դաշնագիրը գործադրելի է մայիս 5ին եւ ի զօրու կը մնայ անսահման ժամանակով: Երկու երկիրներէն մէկն ու մէկը երկու ամիս առաջ լուր տալով, դաշնագիրը վերջացած կրնայ նկատել 1939ին, 1940ին կամ 1941ին: Այս թուականներէն վերջը, պէտք է լուր տալ 6 ամիս առաջ:

ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԷՇԸ, Վայտման որ մահուան դատապարտուած է, նախ մերժեց, յետոյ ստորագրեց վերաքննութեան աղերսագիրը: Դատապարտեալը մահա – խուցը առաջնորդուեցաւ միւս մահապարտին՝ Միլլիօնի հետ, չղթայակապ: Իր զոհերէն ամերիկացի պարուհի Ժան Քոլէնի ընտանիքը հեռագրով մերժեց ստանալ 120.000 ֆրանքի հատուցումը, պահանջելով որ ֆրանսական դատա – րանը վերահաստատէ իրենց աղջկան բարի համբաւը: Միեւնոյն հեռագրով աղջկան հայրը արտօնութիւն խնդրած է ներկայ ըլլալու մահապարտին գըլ – խատման ...

ՃԱՓՈՆԱՑԻՆԵՐԸ գրաւեցին Փոթորիկի Կղզին, որ կը գտնուի բրիտանա – կան Պորնէօի եւ ֆրանսական Հնդկաչինի միջեւ: Այս կղզին շատ փոքր է, բայց ռազմագիտական կարեւորութիւն ունի, Հայնանի մօտիկ ըլլալուն պատճառով: Ճափոնական բանակը գրաւեց նաեւ Նանչանկը, որ Քիանկի նահանգի մայրա – քաղաքն է եւ կեդրոնական Չինաստանի գլխաւոր խաչխաչը: Ինը հարիւր տա – րիէ ի վեր առաջին անգամն է որ թշնամի բանակ մը կը մտնէ այս հողամա – սերէն ներս: Նանչանկ ունի 1.250.000 բնակիչ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նախորդ վարչապետը, զնդ. Սլավէք, անձնասպանութիւն փորձեց կիրակի օր, երկաթ մը ձգելով: Վիճակը անյոյս է: Պատերազմէն ա – ռաջ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդն էր եւ մասնակցեցաւ կռիւ – ներուն :

ՊԵԼԺԻՈՅ երեսփ. ընտրութիւնները կատարուեցան կիրակի օր: Մեծա – մասնութիւն շահեցան կաթոլիկները եւ ազատականները: Ընկերվարականները կորսնցուցին երկու աթոռ (68), համայնավարները շահեցան մէկ աթոռ (10), «Ռէքս»ի հոսանքը (փաշական), որ 20 աթոռ ունէր, շահեցաւ միայն 6 հատ. : Ընտրութեանց կը մասնակցէին 2.660.000 ընտրողներ :

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ 11 մարտանաւերը, որոնք Թունուզ ապաստա – նած էին, վերադարձուեցան Զօր. Ֆրանքոյի: Ամերիկա եւս ճանչցաւ նոր կա – ռավարութիւնը: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին: Դատի յանձնուե – ցաւ ընկերվարական նախարար Պէսթէյրօ եւս, որ կարգադրած էր Մատրիտի անձնատուութիւնը :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ՆԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժո – ղովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 6 av. d'Italieի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'իթալի:

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝ նիւթ՝ «Ինչու ձախողեցաւ հայկական դատը»:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը 4 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան սրահին մէջ» պիտի դասախօսէ ընկ. Պ. ՉԻՒՍԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ է քաղաքական կուսակ – ցութիւնը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Գոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Ակումբի անդամ Պ. ՄԻՀՐԱՆ ԽԱ – ՉԱՏՈՒՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայաստանի տնտեսութիւնը»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

Նոր սերունդին ամսագրին 3րդ թիւը, 16 էջ, հետեւեալ ճոխ բովանդա – կութեամբ.—

ԽՄԲ.՝ Վաղուան ընտրանին: ԱՐՄԷՆ՝ Հայկական ճիգը: ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ՝ Պետրոս Դուրեանի մասին: ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Բարացածները (հէք – եաթ): Բանաստեղծութիւններ ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷ, ՍՄԲԱՏ ՇԱՀԱԶԻԶԵԱՆԷ եւ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԷ: ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ՝ Հայկ. հարցի մասին: Ա.՝ Հա – յոց գրականութեան պատմութիւն: ՊԱՅՔԱՐ՝ Նոր սերունդ: ՊԵՏՐՈՍ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Տիգրան Երկաթի օրինակը: Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ՝ Հայերէն լեզուն, դասընթացք հայերէն լեզուի, լուրեր՝ Հայաստանէ եւ սփիւռքէ :

Կը խնդրուի գործակալներէն իւրաքանչիւր հաշիւները փակել թիւ առ թիւ, իսկ բաժանորդներէն՝ փութացնել բաժնեգինները, հաշիւներու կանո – նաւորութեան համար :

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ճեռէ՝ հատը 2·50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:

Խմբագրական հասցէ.— Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keusséyan. 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ամսագրին Մարտի թիւը (3) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Իրերու էութիւնը եւ կառավարելու արուեստը: Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Արմէնիքի Մուսա: ԶԱՐՄԷՆ՝ Արտիս արձակ երգերէն: ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆ՝ Առաւօտ: Յովհ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ Սասունցի Դաւիթը: Բժ. Վ. ԲԱԼԱՍԱՆ՝ Երաժշտութիւն եւ առողջութիւն: ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ՝ Աշուղ Սքանդար Օղլի: Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ՝ Հայ բեմը Փարիզի մէջ: ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ՝ Մադաղաթներ :

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ. 46. Rue Richer, Paris (9).

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M. Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

Գրաւուած օր Ապրիլ 29ին

Մարսէյլի «Վարանդեան» կոմիտէն կազմակերպած է յարգանքի երեկոյթ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ յիշատակին, իր մահուան հնգամեակին առ. թիւ: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, Փարիզի եկեղեցւոյ Աւագերեց Արժ. ՎԱՀԱՆ ՔՀՆ. ԽՈՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ, իր պարագաներուն: Նոյնպէս իր խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ անդամուհի Տիկ. Զապէլ Ոսկեանի եւ ընտանիքին, իրենց մօր, ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՍԻՄԱՒՈՆԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

ՍԻՎՐԱՆԻ խումբ մը հայ Տիկիններ հանգանակութիւն կատարած եւ ծաղկեպսակ մը դրած են Տէր Վահան քհն. Խոյեանի դագաղին վրայ, հանգանակութենէն աւելցած գումարը՝ 176 Ֆր. նուիրած են Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան որբերու եւ Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն:

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Վ. Խրիմեանի իր Տիկնոջ եւ պարագաներուն, փոքրիկին ՎԱՐՈՒԺԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Յ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Փ. Խրիմեանի եւ Պ. Վ. Խրիմեանի, իրենց միամեայ փոքրիկին ՎԱՐՈՒԺԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ Երիտասարդաց Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Վ. Խրիմեանի, իրենց փոքրիկին՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ:

Յ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաժողովի Վարչութիւնը իր ընկերուհիներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկերուհի Մարիցայ Բէք – մէզեանի իր մօր ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Յ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խնդակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկերուհի Կօշկակարեանի իրենց աղջիկ զաւակին ծննդեան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Մ. Նաճարեանին եւ պարագաներուն, իրենց զաւակին կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Վալանսի «Քրիստափոր» Կոմիտէն, իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ, ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Խորէն Զաթրեանին, իր մօտ 4 ամսուայ զաւկին ցաւալի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Domerre — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 5 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4007
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ

— ∞ —

Փարիզի «Լը Փըթի Պլէօ» թերթէն վերջը, աղնուապետական օրկան մը եւս, «Ֆիկառօ», երկուշաբթի օր փութացած էր ահազանգ հնչեցնել Սուրիոյ անդամատման մասին, ակադեմական Ժէրոմ Թառոյի եւ իր եղբօրը՝ Ժանի ստորագրութեան տակ :

Այս երկու եղբայրները, որոնք միշտ միասին կը ստորագրեն իրենց գրական թէ լրագրական հրատարակութիւնները, երկու տարի առաջ պտոյտ մը կատարած ըլլալով Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, լայնօրէն ուսումնասիրած են այդ շրջանին կացութիւնը: Ատոր համար ալ, մեծ կշիռ կը ներկայացնէ իրենց խօսքը: Եւ զարմանալի չէ որ Թուրք մամուլը գռեհիկ տողեր կը մրոտէ, երբ անոնք պարբերաբար երեւան կը հանեն Թրքական դաւերը :

Երկու թերթերուն մէջ ալ, Փօլ տիւ Վէու եւ Թառօ եղբայրները նոյն չարաշուք վտանգն է որ կը մատնանշեն.— Թուրքերը տարածելով իրենց գրաւումը, պիտի մտնեն Անտիոք, եւ պիտի հասնին Ալէվիներու երկիրը, առանց դիմադրութեան հանդիպելու ֆրանսական զօրքին կողմէ: Յետոյ յառաջխաղացութիւնը պիտի շարունակեն դէպի Հալէպ որ 320,000 բնակիչ ունի եւ կը կազմէ ոչ միայն «ֆրանսական կայսրութեան ամէնէն գեղեցիկ ոստանը», այլեւ «Սուրիոյ պաշտպանութեան վերջին ցանցը»:

Մինչ Պ. Փօլ տիւ Վէու կը գոհանայ արձանագրելով իր քաղած տեղեկութիւնները, «որոնց իւրաքանչիւրը վաւերականութեան տխուր հանգամանքն ունի», Թառօ եղբայրները աւելի բաց կը խօսին.

— «Վաղը, եռեքշաբթի (երէկ), եթէ հաւատանք Անգարայի թերթերուն եւ մեզի հասած տեղեկութեանց, Ալեքսանտրէթի խորհրդարանը պիտի հռչակէ իր կցումը Թուրքիոյ: 60,000 հոգինոց բանակ մը համախմբուած է սահմանագլուխին վրայ եւ միայն այդ քուէարկութեան կը սպասէ, Սանճաք մտնելու համար:

Դեռ աւելին: Հալէպի մէջ, որ ունի 320,000 բնակիչ, ուր Թուրքերը աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն, թրքասէր կոմիտէներ կը կազմակերպուին, հանրագրութիւններ հաւաքելու համար: Անմիջապէս որ Սանճաքը կցուի, այդ կոմիտէները պաշտօնապէս պիտի պահանջեն Թուրքիայէն աւելի յառաջ մղել իր զօրքը, փրկելու համար հարստահարեալ եղբայրները ... Թուրքերը իւրացուցած են գերմանական մեթոտները, եւ եթէ արագօրէն արգելք չդրուի, շատ լաւ պիտի յաջողին: Բարեկամօրէն թոյլ պիտի տա՞նք, անգամ մը եւս, որ դարձնեն այս նոր և շռնդալից շարժանկարը: Եթէ կ'ուզենք խափանել զայն, մէկ վայրկեան իսկ պէտք չէ կորսնցնենք: Եւ պէտք է խափանել ամէն գնով»:

Եւ երկու եղբայրները կը բացատրեն թէ ինչու անհրաժեշտ է խափանել Թրքական նոր դաւը.

— «Թոյլ տալ որ Սանճաքը գրաւեն (առանց նոյն իսկ խօսելու Հալէպի մասին), կը նշանակէ կորսնցնել ամբողջ Սուրիան, եւ կորսնցնել անպատուութեամբ»:

«Կիլիկիոյ խաչելութեան» եւ «Ալեքսանտրէթի աղէտ»ին հեղինակն ալ կը բացատրէ պատճառները, անգամ մը եւս պարզելով Սանճաքին եւ Հալէպի ռազմագիտական եւ տնտեսական արժէքը :

Բայց լաւ է այստեղ ընդհատել քաղուածքները, քանի որ երկու գրութիւններն ալ պիտի հրատարակենք առանձին :

Պիտի ըսէք թէ երեքշաբթին անցաւ եւ բան մը չպատահեցաւ: Բայց այդ յետաձգումը կրնա՞յ սփոփանք մը կազմել, երբ իրազեկ հեղինակութիւններ կը պնդեն թէ ինկիւրին իսկապէս չարաշուք խաղ մը կը սարքէ ե՛ւ Սանճաքի ե՛ւ Հալէպի նահանգին շուրջը, օգտուելով Ֆրանսայի բազմազան հոգերէն, ինչպէս եւ Փարիզի կարգ մը շրջանակներու բարեհաճութենէն :

Անշուշտ մեզի չէր յնար գիտնալ կառավարութեան բոլոր տրամադրութիւնները: Բայց, կը թուի թէ անոնք որ պաշտօն վարած են Կիլիկիոյ, Սուրիոյ, Լիբանանի կամ Պոլսոյ մէջ, մասնաւորապէս դժգոհ են արտաքին գործերու նախարարին բռնած դիրքէն :

Ինչպէս Պ. Փօլ տիւ Վէու, անոնք ալ ուղղակի եւ հրապարակաւ, կամ «Միջերկրականի կոմիտէի»ն մէջ լրջօրէն կը մեղադրեն թէ Պ. Ժօռժ Պոնէ ազդու լեզու մը չգործածեց Թուրքիոյ հանդէպ, եւ շարունակ զիջումներ կատարեց, սկսելով Սանճաքի նոր սահմանադրութենէն :

Անշուշտ այս պարագաները գիտնալով է որ Թառօ եղբայրները հրապարակաւ կը հարցնեն վարչապետին թէ հովանաւորեալ Սուրիան ալ մաս կը կազմէ՞ ֆրանսական կայսրութեան, ինչպէս Ճիպութին, Թունուզը կամ Մարոքը :

— «Ո՞վ կրնայ կասկածիլ այդ մասին: Մենք հոն էինք դարեր առաջ, Թունուզի կամ Ֆէսի մէջ հաստատուելէ առաջ: Հոգատարութիւնը պարզապէս պսակեց դարաւոր ճիգ մը...

Երբ մեր վարչապետը կը յայտարարէ թէ մէկ թիզ անգամ պիտի չզոհէ մեր հողերէն, անոր մէջ կ'առնէ՞ Սուրիան ալ, թէ դուրս կը ձգէ զայն, որովհետեւ երբեք բացորոշ յայտարարութիւն մը ըրաւ այդ մասին»:

Վերջերս Սուրիոյ եւ Լիբանանի ֆրանսերէն թերթերը կը գրէին թէ բան մը փոխուած է ֆրանսական քաղաքականութեան մէջ: Մենք որոշ տեղեկութիւններ չունինք այդ մասին: Եւ եթէ հարկ ըլլար դատել Փարիզի պաշտօնական մամուլին բռնած դիրքէն — լռութիւն — պիտի ըսէինք թէ փոփոխութիւնը երեւութական է:

Ամէն պարագայի մէջ, մենք պարզած եղանք եղերական կացութեան մը պատկերը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

— ∞ —

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

Կարելի է պատմական համարել Մեծն Բրիտանիոյ երեսփ. Ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստը, երբ վարչապետը մանրամասնօրէն պարզեց իր նոր քաղաքականութիւնը,— միացեալ ճակատ բոլոր խաղաղասէր պետութեանց, խափանելու համար Հիթլէրի համաշխարհային տիրապետութեան ձգտումները: Ամբողջ Ժողովը ծափահարեց վարչապետին յայտարարութիւնները :

Պ. Չէմպըրլէն այս առթիւ մասնաւորապէս շեշտեց թէ անհրաժեշտ էր հաւաքական ապահովութեան այս նոր քաղաքականութիւնը, որովհետեւ գերմանական կառավարութեան ընծայած հաւաստիքները «հովին տրուեցան բացարձակապէս»:

Վարչապետը նախ յիշեց իր ուրբաթ օրուան յայտարարութիւնը, որ նոր շրջան մը կը բանար բրիտանական քաղաքականութեան մէջ: (Օգնութիւն Լեհաստանի, եթէ վտանգուի անոր անկախութիւնը): Եւ աւելցուց.

— «Անշուշտ այսքան կարեւոր յայտարարութիւն մը միայն սահմանային քանի մը պզտիկ միջադէպերու չի վերաբերիր, այլ աւելի մեծ դէպքերու որ կրնան գտնուիլ սահմանային միջադէպի մը ետին, ինչպէս Լեհաստանի անկախութիւնը, եթէ վտանգուի: Եւ եթէ վտանգուի, ես կասկած չունիմ թէ լեհ ժողովուրդը պիտի դիմադրէ ամէն յարձակման: Յայտարարութիւնը կը նշանակէ թէ Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնին Լեհաստանի»:

Յետոյ պատմելով Միւնիխի մէջ եղած խօսակցութիւնները, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ այն ատեն հաւաստիք տրուած էր իրեն եւ ամբողջ աշխարհի թէ գերմանական կառավարութիւնը երբեք չուզեր տիրապետել ուրիշ ցեղերու վրայ եւ թէ իր նպատակն է միացնել դրացի երկիրներու բոլոր Գերմանները:

— «Այս հաւաստիքները այժմ հովին տրուած են: Ահա նոր իրողութիւնը որ բոլորովին քանդեց վստահութիւնը եւ ստիպեց որ բրիտ. կառավարութիւնը ձեռնարկէ մեծ փոփոխութեան մը: Ճիշդ է որ այժմ ուրիշ պատճառներ մէջտեղ կը դրուին, պատմական եւայլն, ինչպէս եւ նախայարձակման վախեր՝ արդարացնելու համար այս կամ այն արարքը: Այդ պատճառները կրնան սքանչելի ըլլալ, բայց չեն համապատասխաներ նախապէս տրուած հաւաստիքներուն եւ անխուսափելի է որ անոնք տեղի կուտան կասկածներու եւ կը մղեն հարցնել թէ նոր ծաւալման մը պատճառներ պիտի չգտնե՞ն ճիշդ այս պահուն: Ես չեմ պնդեր թէ այդ մարտահրաւէրը արձակուած է: Երբեք որ եւ է պաշտօնական յայտարարութիւն չէ եղած, այս կարգի գործողութիւն մը սահմանելու համար: Բայց վերջին դէպքերու արդիւնքը զգացուեցաւ շահակից երկիրներու սահմաններէն ալ անդին, շատ աւելի հեռուն քան կը սպասէին անոնց հեղինակները: Զափազանցութիւն չէ ըսել թէ հանրային կարծիքը խորապէս ցնցուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ: Ես պատերազմի մարդը չեմ երբեք ինչպէս չէի անցեալ սեպտեմբերին: Ես երբեք մտքէս չէի անցըներ գերման մեծ ժողովուրդին վրայ նայիլ տարբեր աչքով քան կ'ուզէի որ ուրիշներ նայէին անգլիացի ժողովուրդին վրայ: Դեռ վերջերս կը յայտարարէի թէ Անգլիա պէտք չէ որ եւ է անորոշ յանձնառութիւն ստանձնէ, գործադրելու համար չնախատեսուած պայմաններու մէջ: Բայց, ինչ որ կ'ընենք այժմ, կը բաղկանայ ճշգրիտ յանձնառութենէ մը, որ պիտի գործադրուի որոշ պատահականութեան մը մէջ,— եթէ փորձ մը կատարուի տիրապետելու համար աշխարհի վրայ, բռնի ուժով: Եթէ այդ է գերմանական կառավարութեան քաղաքականութիւնը, բացորոշ է որ Լեհաստան միակ վտանգուած երկիրը պիտի չըլլայ: Միւս կողմէ, միակ պարագայի մը մէջ սահմանափակուելով չէ որ մեր կողմէ Լեհաստանի տրուած հաւաստիքը կրնայ յարգուիլ: Վերջին դէպքերը սրտնեղութիւն, մտահոգութիւն եւ անստուգութիւն պատճառեցին Գերմանիոյ բոլոր դրացի երկիրներուն մէջ, տեղի — անտեղի: Եթէ այս հոգեվիճակը միայն ծուռ մեկնութեանց վրայ հիմնուած ըլլար, այն ատեն պետութեանց անկախութիւնը ապահովելու համար կնքուած բոլոր համաձայնութիւնները երբեք պիտի չգործադրուէին եւ Եւրոպան կրնար աստիճանաբար վերադառնալ սովորական հանդարտութեան: Այն ատեն այդպիսի համաձայնութեանց գոյութիւնն անգամ կը մոռցուէր: Թոյլ տուէք շեշտելու թէ՝ ինչ որ ալ ըլլայ այժմ կատարուած բանակցութեանց ելքը, այդ բանակցութիւնները որ եւ է սպառնալիք չեն տրամադրեր Գերմանիոյ դէմ, ցորչափ այդ երկիրը լաւ դրացի կը մնայ»:

Վարչապետը մասնաւորապէս պատասխանելով Խ. Միութեան մասին եղած հարցումներու, յայտարարեց.

— «Այսօր չեմ ուզեր յայտնել թէ ո՛ր կառավարութիւնները մօտաւոր ապագայի մը մէջ ցանկալի պիտի գտնեն — կամ պիտի չգտնեն— մեզի հետ խորհրդակցիլ կացութեան մասին. բայց կ'ուզէի ակնարկել Խորհրդային Ռուսաստանի, որովհետեւ գիտեմ թէ այդ պետութիւնը միշտ կը յիշուի ընդդիմադիր անդամներուն մէջ, որոնք կը հարցնեն թէ այսպէս կոչուած վարդապետական՝ գաղափարական տարբերութիւնները չե՞ն բաժներ մեզ: Ես մէկ վայրկեան իսկ չեմ պնդեր թէ գաղափարական տարբերութիւններ չկան: Բայց, ինչպէս ըսի ուրբաթ օր, մեր տեսակէտն այն է թէ՝ ինչ որ ալ ըլլան գաղափարական տարբերութիւնները, արժէք չունին այս կարգի հարցի մը մէջ: Մեզի համար էականը մեր անկախութեան պահպանումն է: Երբ կ'ըսեմ մեր անկախութիւնը, միայն մեր երկրի մասին չէ որ կը խօսիմ. ըսել կ'ուզեմ անկախութիւնը այն բոլոր պետութեանց որ կրնան նախայարձակման սպառնալիքին ենթարկուիլ: Հետեւաբար, մենք սիրայօժար կ'ընդունինք ամէն երկրի գործակցութիւնը, ինչ որ ալ ըլլայ իր ներքին կարգուսարքը, ոչ թէ նախայարձակ ըլլալու նպատակով, այլ նախայարձակման դիմադրելու համար»:

Յետոյ Պ. Չէմպըրլէն գոհունակութեամբ շեշտեց թէ ամբողջ ազգը միացած է ոչ միայն հաւանութիւն յայտնելով իր ծրագրած քաղաքականութեան,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՅՍՕՐ

— ∞ —

Պ. Լըպրէօն դրաւ իր թեկնածութիւնը

— ∞ —

Նախագահական ընտրութիւնը կը կատարուի այսօր, չորեքշաբթի, 5 ապրիլ: Վարչապետը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Պ. Լէպրէօն հաւանած է իր թեկնածութիւնը դնել վերընտրութեան համար, «տեղի տալով բարեկամներու ստիպումներուն»: Այս յայտարարութեան վրայ, քանի մը թեկնածուներ հրաժարեցան, բայց իրենց թեկնածութիւնը կը պահեն Պ. Պ. Ժիւսթէն Կոտառ եւ Ֆ. Պուիսոն: Ընկերվարականները եւ համայնավարները հակառակ ըլլալով նախագահին վերընտրութեան, իրենց կարգին թեկնածուներ պիտի ներկայացնեն առաջին քուէարկութեան համար: Կ'ըսուի թէ Պ. Լըպրէօն հաւանութիւն յայտնելով հանդերձ, տրամադիր չէ նախագահութեան երկրորդ եօթնամեակը լրացնելու, եւ կրնայ հրաժարիլ պատեհ ժամուն, երբ մեղմացած ըլլայ քաղաքական կացութիւնը: Կը կարծուի թէ այդ պարագային թեկնածու պիտի ներկայանայ Պ. Տալատիէ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, վարչապետը պիտի վերակազմէ դահլիճը, նախագահին ընտրութենէն վերջը, առաջին առթիւ դուրս ձգելով արտաքին նախարարը, Պ. Ժօրժ Պոնէ, որուն դիրքը խախտած է իբրեւ հետեւանք Միւնիխի համաձայնութեան խորտակման (ինչպէս եւ Սանճաքի հարցին հետեւանքով):

*** Ազգ. Ժողովը կը գումարուի այսօր, ժամը 2.30ին, Վերսայլի մէջ: Ժողովը կը բաղկանայ 617 երեսփոխաններէ եւ 315 ծերակուտականներէ, բայց թափուր աթոռներ կան, եւ բացակաները կամ հիւանդներն ալ հաշուելով, չի կարծուիր որ քուէարկողներու թիւը 900էն աւելի ըլլայ: Ժողովին պիտի նախագահէ ծերակոյտին նախագահը: Բացման ճառէն վերջը պիտի ընտրուին 36 քուէհաշիւները: Յետոյ վիճակ պիտի ձգուի, ընտրելու համար այբուբենի այն տառը որով քուէարկելու պիտի հրաւիրուին ժողովականները: Անոնց հետեւ անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի առաջին քուէարկութեան, որուն համար տրամադրուած է երկու ժամ: Յետոյ կը կարդացուին քուէները: Թեկնածուն պէտք է ստանայ բացարձակ մեծամասնութիւն: Եթէ առաջին քուէարկութիւնը ժխտական ըլլայ, երկրորդ, ի հարկին երրորդ քուէարկութիւն մը կը կատարուի: Ընդհանրապէս ընտրութիւնը կը վերջանայ առաջին քուէարկութեամբ: Պ. Լըպրէօն արդէն մեծամասնութիւն ապահոված ըլլալով, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ պիտի ընտրուի առաջին քուէարկութեամբ, մանաւանդ որ ծերակոյտը կուսակից է իրեն, բացի աննշան փոքրամասնութենէ մը (ընկերվարական, համայնավար եւն.):

Նախկին վարչապետ Պ. Լէոն Պլում ձայնակցելով իր կուսակցութեան օրկանին, հրապարակաւ կը մեղադրէ Պ. Տալատիէն, իբրեւ հեղինակը Պ. Լըպրէօնի վերընտրութեան ծրագրին :

Պ. Լըպրէօնի վերընտրութեան պարագային, աւանդական թափօրը զանց պիտի առնուի: Նախագահը ներկայ պիտի չըլլայ ազգ. ժողովին, Վերսայլի մէջ, այլ Էլիզէի պալատէն պիտի հետեւի ընտրական գործողութեանց :

Լեհաստանէն վերջ Ռումանիա եւ Թուրքիա

Պուքրէշէն կը հաստատեն թէ Կարոլ թագաւորը եւ իր կառավարութիւնը հաւանած են, որ անգլիական կառավարութիւնը երաշխաւորէ Ռումանիոյ անկախութիւնը՝ գերման նախայարձակման մը դէմ, ինչպէս ըրաւ Լեհաստանի հանդէպ:

Թուրքիոյ հետ կը կատարուին դիւանագիտական խօսակցութիւններ, որպէսզի ան արտօնէ դաշնակից նաւերու անցքը Տարտանէլէն, օգնութիւն հասցնելու համար Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի :

*** Էնկիւրիի «Ուլուս» թերթը, որ բացառիկ թիւ մը հրատարակած է Մեծն Բրիտանիոյ նուիրուած, մասնաւոր տեղ յատկացուցած է արտաքին նախարար Լորտ Հըլիֆաքսի մէկ յօդուածին: Անգլիացի նախարարը կ'ըսէ.

— «Անգլիա գիտէ, թէ Թուրքիոյ տեսակէտները միջազգային հարցերու մասին նոյնն են, ինչ որ Անգլիոյ տեսակէտները, եւ թէ Թուրքիոյ ու Անգլիոյ շահերը ոչ մէկ տեղ իրարու չեն հակասեր: Ուստի, բնական է որ Մեծն Բրիտանիա ամէն ջանք թափէ եւ աջակցի Թուրքիոյ վերակազմութեան, ըստ Թուրք կառավարութեան նախագծած ծրագրին:

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու կը գրէ.

— «Թէեւ մեր երկիրները (Անգլիա եւ Թուրքիա) կը գտնուին Եւրոպայի երկու հակադիր ծայրերուն մէջ, բայց մեր գործը համանման է: Մինչ խաղաղասէր Մեծն Բրիտանիան կը կապէ մեզ իր նաւերով աշխարհի միւս մասերուն հետ, Թուրքիան ալ կը կապէ Եւրոպան Ասիոյ հետ: Համոզուած եմ որ երկու երկիրները միացնող գործակցութիւնը, որ սկսաւ վերջին տարիներս, աւելի եւս պիտի զարգանայ ապագային»:

Իրաքի թագաւորը զոհ գնաց արկածի մը

Պաղտատէն կը հեռագրեն ապրիլ 4 թուականով.—

Կազի Ա. Թագաւորը մեռաւ այս գիշեր, զոհ երթալով ինքնաշարժի արկածի մը: Թագաւորը ինք անձամբ վարելով կառքը, պալատ կը վերադառնար երբ, ժամը 23.30ին, կառքը սրընթաց զարնուեցաւ ելեկտրական ձողի մը: Վեհապետը անմիջապէս ուշաթափ ըլլալով, մեռաւ կէս գիշերին: Գանկը խորտակուած եւ ուղեղը ջարդուփշուր եղած էր:

Կազի առաջին դեռ նոր լրացուցած էր 27 տարին: Հայրը, Ֆէյսալ Թագաւոր յանկարծամահ եղած ըլլալով Զուիցերիոյ մէջ, անոր յաջորդեց 1933 Սեպտ. 9ին: Ուրեմն Թագաւոր էր 5ուկէս տարիէ ի վեր:

Իրաքի նոր Թագաւոր հռչակուեցաւ Էմիր Ֆէյսալ, հանգուցեալ Թագաւորին զաւակը, որ չորս տարեկան է: Խնամակալ նշանակուեցաւ Էմիր Ապտուլլահ :

Անգլիա եւ Իտալիա

Իտալական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտնէ թէ անգլ. գործակատարը արտաքին նախարար Չիանոյին հաղորդած է վարչապետ Չէմպըրլէնի յայտարարութեան պատճէնը, որով Մեծն Բրիտանիա կ'երաշխաւորէր Լեհաստանի անկախութիւնը: Իտալական մամուլը կը զբաղի այս խնդրով, ինչպէս նաեւ Ֆրանքօ-իտալական վէճով: Պ. Կայտա երկու յօդուած գրեց Թունուզի մասին: «Փօփոլօ տի Ռոմա», անդրադառնալով Հիթլէրի ճառին, կը ձայնակցի անոր, պախարակելով Անգլիան թէ ուրիշի գործերուն կը միջամտէ, մինչ ինք թոյլ չի տար որ ուրիշներ խառնուին անգլիական գործերու մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԿԱՐԿԻՆԸ

Խօսելով Պալքանեան Համաձայնութեան Պուքրէշի խորհրդաժողովի մասին, մեր վերջին յօդուածին մէջ կը ճշդէինք կարեւոր իրողութիւն մը,— այդ համաձայնութիւնը դարձած է, այլեւս, վերջին ու առաջին թումբը՝ «Դէպ ի Արեւելք» դրոհին առջեւ:

Ու կ'եզրակացնէինք,— Հռոմ-Պեռլինի առանցքը, Պուքրէշի խորհրդաժողովէն վերջ (թումբ կանգնել այդ դրոհին դէմ) պիտի աշխատի մէկ առ մէկ ջլատել ու իրեն ենթարկել այդ թումբը կազմող պետութիւնները՝ անարիւն, անխոտոր ու անվարան շարունակելու համար իր ճամբան:

Տասն օրը բաւական եղաւ, որ մեր այս նախատեսութիւնը իրականանայ:

Փրակայի գրաւումը նախաբանն էր այդ քայլին: Մերձենալ ու պարտադրել արագ ու անխնայ գրոհով մը,— Գերմանիոյ այս գործելակերպը անհրաժեշտ եղաւ մանաւանդ այն պատճառով, որ Սեպտեմբերէն ասդին մթնոլորտն ու տրամադրութիւնները շատ փոխուեցան: Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա սպառազինուեցան: Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը Առանցքին դէմ ելոյթներ ունեցաւ: Ու փոքրերը խորհեցան թէ այլեւս սանձ մը կարելի պիտի ըլլայ դնել այն նժոյգին, որ «Գ. Ռայխ» կը կոչուի, եւ որ Հիւսիսային ծովէն Պալթիկ եւ Պալթիկէն մինչեւ Դանուբ ու դրեթէ Ադրիական եւ Սեւ ծով տարածած է իր ոտքերը:

Ու մինչ Փրակայի գրաւումէն վերջ Արեւմուտքի երկու մեծ պետութիւնները նոր թափով մը իրար անցան, հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը կրկին հրապարակ դրին եւ սկսան արագ ու տենդոտ բանակցութիւններու՝ «միացեալ ճակատ» մը կազմելու համար, Գերմանիա, բնականաբար Հռոմի հետ համախորհուրդ, երկու օրուան մէջ երեք ծրագիր իրականացուց:

Առաջին,— քանի մը օրուան ընթացքին կազմուած այն կարծիքը թէ Լոնտոնի եւ Փարիզի այս նոր ձեռնարկէն վերջ այլեւս Առանցքը տեղը ծանր կը նստի՝ ամլութեան մատնեց՝ ուժեղ ճնշումով մը պարտադրելով Ռումանիան որ իր գլխաւոր տնտեսութիւնը դնէ իր ղեկավարութեան տակ (նաեւ՝ Մէմէլի գրաւումը):

Երկրորդ,— այս կերպով ապահովեց շատ մը նիւթեր, որոնց պէտք ունէին մասնաւորապէս պատերազմի ընթացքին՝ ինք եւ Իտալիա:

Երրորդ,— անդամատեց Պալքանեան Համաձայնութիւնը, եւ, հետեւաբար, դրեթէ քայքայեց այն թումբը, որուն ակնարկեր էինք:

Արդէն տագնապի մը մատնուած է Եուկոսլավիան ալ, գերման փոքրամասնութեանց խնդրով: Կայ նաեւ Տալմացիոյ պարագան (իտալական ցանկութիւն), խրուաթական հարց եւ նոյնիսկ Սերպերու հզօր հոսանք մը՝ ի նպաստ Առանցքին, (Սթոյատինովիչ):

Հարկ է ուշադրութեան առնել նաեւ ուրիշ իրողութիւն մը:

Վերջին անգամ, երբ Փարիզ եւ Լոնտոն, հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը արծարծելով, ուզեցին հաւաքական յայտարարութիւն մը կատարել, Եուկոսլավիոյ անունը երբէք չյիշուեցաւ: Չմոռնանք, որ Պալքանեան Համաձայնութեան ողնայարը այս երկիրն է,— աւելի ճիշդ՝ էր: Որովհետեւ, եթէ Պալքանեան Համաձայնութիւնը առաջին թումբն է Առանցքին առջեւ, Եուկոսլավիան այդ թումբին առաջին (աշխարհագրական տեսակէտէն) եւ ամէնէն զօրաւոր նստուածն է: Այս ճշմարտութիւնը կը խոստովանէր նաեւ Հիւսէյին Ճահիտ, — «Եուկոսլավիոյ ապահովութիւնը՝ մեր ալ ապահովութիւնն է»:

Այդ յայտարարութեան առթիւ, յիշուեցան նաեւ, պահ մը, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի անունները:

Ռումանիան, իր արքայական խորհուրդէն վերջ, համակերպեցաւ իր աշխարհագրական դիրքի պարտադրանքին: Չէմպըրլէյն, 28 Մարտին, «Ռումանիան յանձնուած չէ Գերմանիոյ» կ'ըսէր: Խնդիրը այդ չէ: Այլ այն՝ որ Ռումանիա դադրած է քաղաքական անկախ ազդակ մը ըլլալէ՝ ինչպէս էր՝ մինչեւ Փրակայի գրաւումը: Հետեւաբար՝ այլեւս չկայ՝ իբրեւ Պալքանեան Համաձայնութեան տարր:

Յանկարծ «մոռացութեան» տրուեցաւ նաեւ Յունաստանի անունը: Ուրիշ առիթով ալ մատնանշած ենք այս երկրին բացառիկ պայմանները: Իրեն համար՝ Պալքանեան Ուխտը միայն մէկ արժէք ունի,— սանձել Պուլկարիան: Այդ է պատճառը, որ, Ուխտէն անկախ, զինակցած է Թուրքիոյ հետ: Եւ արտապալքանեան որեւէ յանձնառութեան տակ չուզեր մտնել:

Յիշեցինք այս երեք պետութիւնները, գալու համար Պալքանեան Համաձայնութեան չորրորդ տարրին,— Թուրքիոյ:

Արդ, Թուրքիա ոչ միայն վերապահ կամ դղրդ չեղաւ, այլ, ընդհակառակն, ոտքով-ձեռքով մէջ ինկաւ: Լոնտոնի Թուրք դեսպանը, Փրակայի գրաւումին յաջորդ օրը, այցելելով Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, «թուրք հանրապետական կառավարութեան անունով» յայտարարեց թէ՝ «Թուրքիա առանց վերապահութեան պիտի գործակցի Մեծն Բրիտանիոյ՝ երբ այս վերջինը որեւէ քայլ առնէ Գերմանիոյ դէմ»:

Երկու ճշդում ընենք այստեղ: «Որ եւ է»ն իր մէջ ունի նաեւ «ի հարկին մենք ալ ձեզի հետ պիտի կռուինք»ի իմաստը: Երկրորդ, եթէ «Գերմանիոյ դէմ» ըսած է, պատճառը այն է որ՝ առանց Գերմանիոյ իտալական վտանգը կը չքանայ, իսկ այդ օրերուն Լոնտոն ու Փարիզ եւս իրենց բոլոր յայտարարութիւններուն մէջ կը գործածէին «Գերմանիոյ դէմ» բացատրութիւնը, երբեք չյիշելով «Առանցք»ը:

Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, նաեւ իրենց այս դիրքերով, Պալքանեան Համաձայնութեան պետութիւնները անժխտելի ապացոյցը տուին թէ իրենցմէ ամէն մէկը անջատ անջատ կը գործէ ու միակամ չեն, քանի որ ամէն մէկը իր մորթի մասին մտահոգուած է: Իսկ Թուրքիա, իր վերջին քայլով, անգամ մը եւս փաստեց թէ չուրջ պատճառներ ունի Առանցքին դէմ ըլլալու: Այնքան լուրջ՝ որ անհրաժեշտ գտաւ ի հարկին կռւին մասնակցիլ:

Կը յիշուի թէ Միջերկրականի ալեկոծութեան օրերուն, Նիոնի խորհրդաժողովի առթիւ, Թուրքիա նոյնքան փութկոտ ու «անվերապահ» դիրք բռնեց Իտալիոյ դէմ: «Ճիւմհուրիէթ», այն օրերուն, բացորոշապէս գրեց թէ «Թուրքիա պիտի գործակցի Անգլիոյ՝ եթէ այս վերջինը Իտալիոյ դէմ որ եւ է քայլ առնէ»:

Ուրեմն, այն օրէն ասդին Թուրքիոյ վախը ոչ միայն անհետացած չէ, այլ, ընդհակառակն, կրկնապատկուած է՝ նաեւ Գերմանիոյ դէմ դիրք բռնելու հարկադրելով զինքը:

Ասով պէտք է բացատրել Թուրքիոյ փութկոտութիւնը՝ Պուլկարիան գոհացնելու մասին: Ցամաքէն՝ իր ճամբան կ'անցնի Պուլկարիայէն, որ կը շարունակէ պահանջող ու դժգոհ մը մնալ, դուրս մնալով պալք. ուխտէն: Թուրքիա, գիտակ այս վերջինին քայքայումին, միջպետական թումբին տեղ (Պալքանեան Համաձայնութիւն), կ'ուզէ այժմ հողային արգելք մը ստեղծել իր առջեւ Գերմանիոյ դէմ, որովհետեւ գիտակ է նաեւ այն միւս իրողութեան թէ՝ Գերմանիան, որ իր մէկ ոտքը Դանուբի վարի եզերքներն է հասցուցած՝ դժգոհ Պուլկարիոյ միջոցաւ կրնայ «արկած» մը ստեղծել:

Կրնայ պատահիլ, որ ճիշդ այս պատճառով, Թուրքիա, Աթէնք եւ Պուքրէշ — Բերլին եւ Պելկրատ, — այս անգամ ի դերեւ չհանեն պուլկար վարչապետին այցելութիւնը ենիկեբի, «խօսքէն գործի անցնելով» — ինչպէս կը գրեն թուրք եւ պուլկար թերթերը:

Ասիկա, սակայն, ապահովութիւն մը չէ ու չի կրնար ըլլալ:

Նիոնէն վերջ, Գերմանիոյ դէմ եւս դիրք բռնելով, Թուրքիա վերցուց ձեռնոցը եւ, ուշ կամ կանուխ, պիտի կրէ այդ քայլին հետեւանքները, — բնաւ առանց ատոր ալ պիտի գային արդէն:

Գերմանիա ընդհ. պատերազմի փորձառութիւնէն գիտէ թէ ինչ անփոխարինելի շտեմարան է Թուրքիան: Ան դրեթէ հասած է Սեւ Ծով: Եթէ պատահի որ Իտալիա նաեւ զինուորապէս գրաւէ Ալպանիան՝ կանգնելով Յունաստանի ուսին, Առանցքին դիրքերը, բացուած կարկինի մը նման, մօտեցած կ'ըլլան երկու Նեղուցներուն, ուր, ինչպէս բնիկ, մէկու նստած կը մնան Սեւ Ծովէն Ռումանիան, իսկ Տարտանէլէն՝ Յունաստանը: Իսկ թէ Վոսփոր եւ թէ Տարտանէլ կարելի է իջնել Պուլկարիայէն:

Ճիշդ է, որ այս հարցը լրջօրէն կը հետաքրքրէ մասնաւորապէս Մեծն Բրիտանիան: Ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս 1915ի դաշնագրով Իտալիոյ խոստացուած Փոքր Ասիոյ ափունքը:

Բայց, ասիկա չի նշանակեր թէ Անգլիա, իր կարգին, «պատրաստ է գործակցելու Թուրքիոյ՝ եթէ այս վերջինը յարձակումի ենթարկուի»...

Մանաւանդ որ՝ Ալպիոնը գիտէ ուրիշին՝ բայց մասնաւորապէս իր բարեկամի հաշւոյն երրորդի մը հետ «հաշտուելու» կերպերը՝ իրեն եւս բաժին հանելով ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԷՆՎԵՐԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Տխրահռչակ Թալէաթէն ետք, ահա եւ Օսմ. կայսրութեան յոխորտ սպարապետին վերջին օրերը, զոր «Յառաջ»ի ընթերցողները առիթն ունեցան կարդալու վերջին ամիսներու ընթացքին:

Այս անգամ «Հայկէր»ը չէ որ կը պատմէ, այլ իրենց դաշնակից գերման գրող մը, որ հազար կտոր կ'ըլլայ հերոսի մը դիմագիծը տալու համար Էնվէրի:

Ժէօն-Թուրքերու այս չփացած պատկերը, հասարակ բախտախնդիր մըն էր իրականին մէջ, զոր յեղափոխական ալիք մը մէկ օրէն միւսը աժէնէն տիրական դէմքը դարձուցած էր Սուլթաններու մայրաքաղաքին մէջ: Երկար տարիներ ճնշուած կարմիր Հրէշին լուծին տակ, Պոլսահայ հասարակութիւնը կարկանդակներով, օշարակներով եւայլ զովացուցիչ ըմպելիներով կը դիմաւորէր թուրք զինուորականը, որ Սելանիկէն կուգար ազատութեան եւ եղբայրութեան վառ խոստումներով...

Էնվէր՝ միշտ նոյն, դաւադիր ընթացք մը բռնած է անձայր ու բարեմիտ մարդոց հանդէպ, բայց իր ամբողջ գործունէութեան շրջանին վաղօրէն կծկած ուժին առջեւէն...

Իր զէնքի ազիզ ընկերոջ՝ Ալպանացի Նիազի պէյէն ետք, հետզհետէ դաւադրաբար կ'իյնան պատերազմական նախարար Նազըմ, Մահմուտ Շէվքէթ փաշա ու վերջապէս լուսամիտ գահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտտին իշխանը:

Կիլիկիոյ կոտորածը կը հիւսէթավ մեր ժողովուրդը, առանց երբեք զայն խլելու իր երազներէն...: Արեւելեան նահանգներու մեր հայրենակիցները,— ապաշայ զոհերը Թուրք էաքաղանին— Էնվէրի բանակին սիբայօժար կը տրամադրեն ծխախոտ, շաքար, պարէն, անկողին եւ բուրդէ զգեստ: «Սէրասքէր»ին հաճոյ չի թըւիր սակայն Դաշնակցութեան ժխտական պատասխանը Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութեան: «Կէօպէն»ի մխջաւքէն ետք, երբ այլեւս այդ իրականութիւն կը դառնայ, մեր կաւէ հերոսը լաւագոյն առիթը կը համարի հայ ժողովուրդին դատը լուծել դրահեան միջոցներով:

Եւ ահա, Էնվէր գործի կը լծէ իր արբանեակներէն Նայիլը, Տօքթ. Նազըմը եւ չանսապահ Պէհաէտտին Շաքիրը: Պոնտոսցի Լազերէ, Չէչէններէ, Վրացի յեղուզակներէ եւ բանտէն դիտմամբ արձակուած եղեռնագործներէ կը կազմուին «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի խումբերը, որոնք գաղտնաբար կը սողոսկին Կովկասի սահմաններէն ներս, երբ թէ ռուս բանակը նեղելու եւ տկարացնելու համար: Բայց երբ ցիրուցան, ջարդուկոտոր, իրենց պոչին վրայ ետ կը դառնան, այս անգամ անոնք իրենց անզօր կատաղութիւնը կը թափեն հայ անզէն ու անպաշտպան ազգաբնակչութեան վրայ:

Բարեմիտ հայրենակիցներ կրնան պնդել թէ Էնվէր հակառակ եղած է տեղահանութեան: Իրականութիւնը բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ: Բախտախնդիր զօրականը անշուշտ աւելի անկեղծ եղած է իր ատելութեան մէջ, քան նոյնինքն մեծ դահճապետը: Ոչ հայերէն բարեւ, ոչ ալ Ցուղայի համբոյր, այլ ան մեզի ներկայացած է իբրեւ հարազատ Թուրք, միշտ դաժան դիմագիծներու տակ:

Զաւէն արք. շատ լաւ յիշելու է այն ճգնաժամը, զոր անցուցած է պատերազմի սկիզբի տարին, երբ Էնվէր չարաչուք օր մը երեսին կը շպրտէր Ճէվտէթի հեռագիրը:

— Պա՛շ Բահիպ, կ'որոտար անճար պատրիարքի երեսին, Վանայ խռովարարներուն խրատ տուր որ կայսերական զօրքերուն վրայ զէնք չարձակեն, ապա թէ ոչ քեզ ալ Պոլսոյ ժողովուրդին հետ Տէր-Զօրի անապատները կը ղրկեմ...

Այս բոլորը չքադրամին մէկ երեսն է միայն: Էնվէրի բովանդակ կեանքը ապարութիւն մը եղած է: Նախ կը տեսնենք այս հերոսը Լիբիոյ անապատը, Պենկազիի պատնէշներուն վրայ, ուր կը լքէ իր դիրքը առաջին իսկ ռմբակոծումին...: Կը տեսնենք Պալքանեան պատերազմին բոլոր ճակատներուն վրայ, երբ խուճապահար կը կծկէ իր երեսի ձորերուն՝ Յոյներուն, Սերպերուն եւ Պուլկարներուն առջեւէն: Վերջապէս, ընդհ. պատերազմին Տարտանէլի խրամներուն մէջ, Անափարթա եւ Արը-Պուրնու: Արեւելեան ամբողջ ռազմաճակատներուն վրայ: Միշտ միեւնոյն երեւոյթը: Եւ դեռ աւելին՝ մեր անմեղ ազգակիցներուն վրայ «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի ջոկերները արձակող այդ Էնվէրը, Սարը-Ղամիշի ճակատին վրայ լեղապատառ կը փախչի հայ վրէժխնդիր փէտայիի գնդակներու տարափին տակ...

Էնվէր փրկա՞ծ էր Թուրքիան, այս անգամ կ'ուզէր եւ փրկել Մոնկոլիոյ իր ցեղակիցները, որոնք կը յաւակնէին Ճէնկիզ-Խանի շառաւիղներն ըլլալ...

Գերման հեղինակը կը պատմէ իր զանազան ձեռնարկները, շղթայակոյկ փախուստը, հիւանդութիւնը եւ բանտարկութիւնը (նորութիւն մը մեզի համար): Կը թուի թէ բոլշեւիկները այնքան երես չեն տուած իրեն, որովհետեւ ան իրենց ձեռքը գործիք դառնալէ աւելի, իր քաղաքական նպատակները կը հետապնդէր: Մահուան նկարագրութիւնը քիչ մը կը տարբերի Ազարպէկովի պատմութենէն: Այնքան յաճախ լսած էինք այդ մասին, որ չէինք հաւատար, մինչեւ որ իր կինը՝ Նաճիէ իշխանուհին, «մէվլուտ» կարդալ տուաւ իր հոգիին համար: Չեկիստը զայն կը ներկայացնէ Պալջիւանի բարձունքին վրայ, կռւի կառքի մը մէջ սպաննուած, ապա այլեւս կորսուած Աղայխի մը կողմէ, ինչ որ ըլլայ, նոր հեղինակին պատմածէն յստակօրէն դուրս կը ցայտէ Էնվէրի կրօնամոլ, ամբարտաւան ու փառատենչ նկարագիրը, որ բացարձակապէս անպարկեշտ է:

Երիցս Թշուա՛ռ արարած,— կար ծեւ յաջողած ըլլար «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի վոհմակները դէմ դնել ռուսական արշին, այս անգամ համաթուրանական ցնորքներով տարուած՝ շատ մը ջլուտ եւ սովահար Պասմաճիներ հաւաքած գլխին, կը նկրտէր Տօն Քիշոթեան սուրը ճօճել Թաշքէնտի եւ Պուխարայի նախճախուտներուն մէջ...

Բայց թողունք որ քէմալականութիւնը իր դատաստանը ընէ Էնվէրի մասին:

1924ին, երբ խալիֆայութիւնը կը ջնջուէր Թուրքիոյ մէջ, հռչակաւոր ձիատէր Աղա խան փափաք կը յայտնէ Մարգարէին փոխանորդութեան աթոռը վերահաստատուած տեսնել: Նամակին հրատարակութիւնը ահագին փոթորիկ կը յարուցանէ Պոլսոյ մէջ: Կը ձերբակալուին «Իգտամ»ի խմբագրապետ Ահմէտ Ճէվտէթ, «Թանին»ինը՝ Հիւսէյին Ճահիտ եւ վերջապէս «Թէվհիտը էֆքեար»ինը Վէլիտ պէյ: Մեծ հաւատաքննութիւն մը կը ձեռնարկուի: Հարց էր գիտնալ թէ թուրք մամուլը հանրապետական էր թէ սուլթանական...: Ամէնէն աւելի վտանգի կ'ենթարկուի փաստաբանական կաճառի նախագահ Լութֆի Ֆիքրի պէյ: Դատավարութեան ընթացքին խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ Էնվէրի մէկ ձեռնարկը, որ կը հետապնդէր Էնկիւրիի իշխանութիւնը խլել դիկտատորին ձեռքէն: Ընդհ. դատախազ Վասըֆ պէյ հետեւեալ գնահատութիւնը կ'ընէ կաւէ հերոսին:

— Մեր մեծապանծ Ազատարարին Կազի Մ. Քէմալի ապարէջ կողմէ ... Էնվէր կոչուած այդ արարածը մինչեւ պատերազմական նախարարութեան բարձրացած, կառավարութեան խախտախնդիր մըն էր, որ թշնամիներու ձեռքը մատնելով Սուրիան, Միջագետքը եւ Մարգարէին սրբավայրերը, դէպի կործանման անդունդը հասցուց Օսմ. կայսրութիւնը, բայց հաշուեյարդարի պահուն վախկոտաբար խոյս տալով հայրենիքէն, վերջոյ իր չափ եւ սահման չճանչցող փառասիրութեան թաղն ու պատիժը գտաւ Պուխարայի ստոնաշունչ անապատններուն մէջ:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի 4000 ԹՈՒԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ի 4000 թիւին հրատարակութեան առթիւ ստացած ենք շարք մը շնորհաւորութիւններ: Ստորեւ երկու հատ, իբրեւ նմոյշ: Սրտագին շնորհակալութիւն բոլորին:

... Խմբագիր, հաճեցէք ընդունիլ, խնդրեմ, սրտագին շնորհաւորութիւններս ձեր — մեր — սիրելի Յառաջին 4000րդ թիւին առթիւ:

Կը շնորհաւորեմ «Յառաջ»ը, որ ... անսահման խանդավառութիւնով, իբրեւ մեր տարագիր հայրենիքին մտաւոր – հոգեկան պահպանումին եւ անոր զարգացման գլխաւոր ղեկավարը:

Կը շնորհաւորեմ «Յառաջ»ը մանաւանդ, իբրեւ մեր տարագիր եւ հայրենաբաղձ ժողովուրդին, հաւատք, յոյս եւ զօրութիւն ներշնչող՝ ամէնէն սրտցաւ ու հաւատարիմ բարեկամը:

... Իսկ իբրեւ գրական վաստակ, 500էջնոց գիրքի հաշուով, ուրեմն, մենք այսօր կ'ունենանք ութ (8) հատոր գիրք:

— Ութ հատոր գիրք, այ..., եւ ինչ զրկանքներով ու ոգեւորութիւններով գրել, գրել 4000 էջ...

Անփոխարինելի վաստակ, արդարեւ:

Եւ ամէն հայ մարդու խորունկ յարգանքին ու երախտագիտութեան արժանի:

Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

×

«ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ»

Նոր նիւթ կը փնտռէի մրցելու, երբ կը հասնի բոցեղէն «Յառաջ»ը իր 4000րդ թիւով:

Նախ կը ներէ «Յառաջ»ը որ կլանուած օրուան հոգերէն, նկատի ան...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Իսկ նա պատմե՞ց քեզ, թէ ինչո՞ւ համար եմ սուր վերցրել ես:

— Պատմեց. ես բոլորը գիտեմ:

— Պատմեց. եւ դու բոլորը գիտե՞ս...,— զայրոյթից կարծես խեղդուելով հարցրեց Ամրամը:

— Այո՛, բայց մի՛ վրդովուիր:

— Չվրդովուե՞մ. այդ ի՞մ ցանկութիւնից է կախուած. կարո՞ղ ես հրամայել ալիքին, որ նա չմռնչէ, երբ դարանակալ սուրը ցցւում է իւր կողերի մէջ...

— Համբերութիւնը ամենազօրաւոր զէնքն է...

— Ի՛նչ համբերութիւնից խօսելու ժամանակն է, Մարզպետունի իշխան... Աստուած ես Սեւադան ներել է նրան. ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ուրեմն այդ ծերունը դժոխք վառեց իմ սրտում, ինչո՞ւ իմ հոգու խաղաղութիւնը վրդովեց. ինչո՞ւ իմ կեանքը թունաւորեց... եթէ այսօր պիտի ներէր...:

— Երբ մարդու հոգին կուրանում է վրէժխնդրութեան կրքերից...

— Էլ ոչ մի խօսք, Մարզպետունի իշխան: Սեւադան թող ներէ, նրա որդիքը թող ներեն, բոլոր աշխարհը ներէ, Ամրամ Սեպուհը չի ներիլ... Հաշտութի՞ւն... Աշտեներկաթի հե՞տ՝ երբեք... Եթէ կարողանամ, նոյնիսկ դժոխքի հետ կը միանամ այդ անարժան թագաւորին գահավէժ կործանելու համար... Եթէ դու կարողանայիր մտնել իմ հոգեկան աշխարհը եւ տեսնել թէ՝ տանջանքների ի՛նչ հրդեհ է վառւում այնտեղ, կը սոսկայիր, կը սարսափէիր...

— Եւ ահա հէնց այդ ժամանակն է, որ հերոսը եւ մեծ հայրենասէրը կարողանում է ապացուցանել թէ՝ իւր մայրը հասարակ ծնունդ չէ պարգեւել աշխարհին:

— Ամէնից հասարակ եւ ամէնից սինլքորը կարող է հանդուրժել այս անպատուութեանը. մեծ հոգին, ընդհակառակը, չի կարող տանել նրան:

— Սեւադան փոքրիկ մարդ չէ. Աշոտը կուրացրել է նրա երկու աչքերը, կուրացրել է եւ նրա որդուն. եւ սակայն նա մոռանում է այսօր այդ անփոխարինելի զրկանքը եւ ներում է անխիղճ փեսային՝ միայն Հայրենիքի սիրոյն համար:

— Աշոտը նրա աչքերն է կուրացրել, բայց իմ սիրտը: Կոյր աչքը կարող է ներել, բայց կոյր սիրտը չի ներիլ... չի՛ կարող ներել:

— Բայց...

— Տէր Մարզպետունի, այն մարդը, որ գիտէ թէ թագաւորն ի՛նչ անարգանք է հասցրել իմ անուանը եւ սակայն խորհուրդ է տալիս ինձ հաշտուել նրա հետ, նա իմ թշնամին է: Եթէ դու իմ վրանում չլինէիր, ես կը մենամարտէի քեզ հետ...

— Ուրեմն, ես իմ գործը վերջացրի... ասաց Մարզպետունի իշխանը եւ տեղից վեր կենալով ողջունեց Ամրամին եւ վրդովուած դուրս գնաց վրանից:

Հազիւ իշխանը ներքին մուտքից հեռացել էր մի քանի քայլ, Սեպուհը բարձրացրեց վարագոյրը եւ ձայն տըւաւ նրան.

— Տէ՛ր Մարզպետունի:

Իշխանը յետ դարձաւ եւ հարցրեց.

— Դու ինձ ուրիշ ասելիք ունի՞ս:

— Ես դեռ ոչինչ չեմ ասել քեզ, պատասխանեց Ամրամը:

Իշխանն ինքն իրան ուրախացաւ: Նրա սրտում նոր յոյս ծագեց: «Մի՛ գուցէ նա զղջայ իւր սաստ ընդդիմութեան համար. մի՛ գուցէ նա կամենում է յարգել իմ խնդիրը...», վայրկենապէս անցան այս մտքերը Մարզպետունու գլխով եւ նա յօժարութեամբ յետ դարձաւ եւ նորէն ներքին վրանը մտնելով հարցրեց.

— Ուրիշ ի՞նչ ունես ինձ ասելու:

— Նստի՛ր այստեղ մի վայրկեան, ասաց Սեպուհը ցոյց տալով իշխանին իւր մահճակալը:

Իշխանը նստեց:

— Տէր Մարզպետունի, եթէ դու եկել ես ինձ մօտ իբրեւ պատգամաւոր, ապա ուրեմն պէտք է լրիւ պատասխան տանես նրան, ով որ ուղարկել է քեզ, ասաց Սեպուհը:

— Ոչ ոք ինձ չէ ուղարկել: Թագաւորը, ինչպէս գիտես, նոր է վերադառնում Եգերացոց աշխարհից. իսկ Ուտիքում եղած ժամանակ՝ ես նրան չեմ տեսել...

— Ես կարծում էի թէ գուցէ Թագուհին...

— Եւ ո՛չ Թագուհին, եւ ո՛չ կաթուղիկոսը... Ես ինքս տեսայ թէ՝ ինչ աւեր է սպառնում մեր աշխարհին: Ամէն կողմ անցայ, ամէն ինչ դիտեցի. եւ վերջը որոշեցի գալ եւ խնդրել հեզ երկուսիդ՝ քեզ եւ Սեւադային՝ խնայել եւ խղճալ ձեր բազմաչարչար Հայրենիքին...: Սեւադայ իշխանը, շնորհակալ եմ, լսեց ինձ, մոռացաւ իւր վիշտը, իւր վրէժխնդրութիւնը... Դու էլ, ես հաւատացած եմ...

— Ոչ, Տէր Մարզպետունի, մի՛ հաւատար, ընդհատեց յանկարծ Սեպուհը. մի՛ հաւատար թէ ես կարող եմ քեզ լսել, թէ քո խօսքերը կարող են իմ սիրտը շարժել, թէ Ամրամ Սեպուհը կարող է Հայրենիքի համար մոռանալ...

— Ինչո՞ւ ուրեմն յետ դարձրիր ինձ. ես այդ համոզմունքով արդէն հեռանում էի քեզանից:

— Յետ դարձրի որ իմ սիրտը բացեմ քո առաջ, ցոյց տամ քեզ նրա ժահահոտ վէրքերը, որպէսզի թագաւորին հանդիպած ժամանակ՝ պատմես նրան թէ՝ Ամրամը ի՞նչու կործանման սուրը մերկացրեց:

— Նա քեզ չի արդարացնիլ:

— Միթէ՞ ես սպասում եմ որ նա ինձ արդարացնէ...

— Ի՞նչու ուրեմն յայտնեմ նրան թէ՝ ի՛նչ պատճառով կործանման սուրը մերկացրիր:

— Որպէսզի, եթէ Աստուած ինձ յաջողէ եւ ես քո թագաւորի զօրութիւնը ջախջախեմ, երկիրն աւերեմ, քաղաքները հրդեհեմ եւ նրա գահի թագը ապականութեան մոխրով ծածկեմ, նա իմանայ թէ՝ ո՛ր անարգանքի վրէժը լուծեց Ամրամը իրանից...

— Այդ նա կ'իմանայ... Անշուշտ կ'իմանայ. բայց դու էլ իմացիր որ այդպիսի անխիղճ գործերի համար բոլոր աշխարհը պիտի քեզ անիծէ:

— Այդ անէծքները չեն տանջիլ իմ հոգին աւելի, քան որքան տանջում է նա այժմ ապերախտ թագաւորի հասցրած անարգանքի պատճառով... Նոյնիսկ օրհնութիւններն անկարող են բուժել այն վէրքերը, որոնք լափում, սպառում են այժմ իմ գոյութիւնը...

(Շար.)

[illegible] չենք առած թէ քանի՞երորդ թի–
[illegible] հասած է, կանխելու համար զինք
[illegible] պատշաճի՞ով մը ....:

Յերաւի, մռնալ օրուան տագնապ–
ները եւ իմնալ երբեմն «Գրողին» դիր–
քը մը սովորական չէ, բայց ունի
տարբեր հաճոյք մը որ միայն կը զգայ
[illegible]թական:

Եւ այս անգամ մանաւանդ երբ «Յա–
ռաջ»ի 4000 թիւերն են խնդրոյ առար–
կայ, այնքան խօսուն եւ վառվռուն...:
Ինչպէս ասկէ առաջ ալ իր տասնամ–
եակին առթիւ, շեշտած էինք, թէ որ–
քա՞ն մեծ ու ծանր պարտականութիւն
դրած է իր ուսերուն վրայ եւ զոհո–
ղութիւն եւ աշխատանք՝ իր ամէն մէկ
թիւի ծալքերուն մէջ, անշուշտ ինք
միայն գիտէ, իսկ իր արժէքն ու գնա–
հատանքը հարկաւ կ'իյնայ ընթերցող
ժողովուրդին, որ տուած է արդէն եւ
պիտի տայ դեռ հետզհետէ ապացոյցը
իր միակ սիրելի ու ժողովրդական
թերթին, կարդալով ու տարածելով
զայն ամենուրեք:

«Յառաջ»ի մղած պայքարը այնքան
բազմակողմանի է եւ կտրած ճամբան
ու կորելի՞քը դեռ այնքան խորտու–
բորտ՝ որ դիմանալը միայն յատուկ է
անյողդողդ կամքի եւ յարատեւու–
թեան:

Իսկ իր ուղղութիւնը ու նկարագիրը
այնքան բարձր եւ գաղափարական են,
որ ինծի չիյնար զայն պատկերացնել:
Կ'ուզէի միայն ըսել թէ սերած ըլլա–
լով ցեղին սիրտէն եւ սնած անոր ա–
րիւնով, «Յառաջ»ը կոչուած է ա–
ռաջնորդելու տարագիր բազմութիւն–
ները վտարանդի սա մութ ու խորթ
ափերուն վրայ:

«Յառաջ»ը ոչ ոքի խունկ չի ծխեր,
ճակատաբաց է ու համարձակ: Իր
«Երկու Խօսք»ը որոշ է եւ մեկին, աղ–
ջու, լի նոր շունչով եւ կենդանի: Իր
յօդուածներուն նայուածքէն ալ ոչ ոք չի
խուսափիր: Ան պահակն է մշտար–
թուն:

Ծոխ է իր հաւաքածոն եւ հմտալից՝
իր պաշարը: Դպրոց է անուններու եւ
կարան ամենօրեայ՝ տարէցներու:
«Յառաջ» կ'երթայ միշտ յառաջ,
միշտ աներկիւղ, սէգ ու քաջ, ինչպէս
դրօշակիրն ազատութեան շարքերուն:
Մենք, «Ազատամարտ»ներու եւ «Ծա–
ղկամարտ»ներու սերունդէն, արդէն
այդ դրօշին երկրպագու, կուզանք
սեղմել ձեռքն իրեն, մաղթելով նոր
4000ներ եւ նոյնքան նոր բաժանորդ–
ներ ...

ՄԷՆ – ՍԷ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՏՊԱՐԱՆԸ ԱՃՈՒՐԴԻ ՀԱՆՈՒԱԾ

Հետեւեալ տեղեկութիւնը նոյնու–
թեամբ կ'արտատպենք Ամերիկայի
Հնչակեաններու օրկանէն, պահելով
լեզուն ալ (Երիտասարդ Հայաստան,
15 մարտ).

— Մարտ 7ին երեքշաբթի ցորեկ
ժամը 2.30ին Նիւ Եորքի շէրիֆի հըս–
կողութեան տակ նախկին Բանուոր —
այժմ Լրաբեր — թերթի օֆշըռը
(պարտքի համար աճուրդ) կատար–
ուեցաւ՝ նման ալան – թալանի, որուն
վարժ են հրէայ չահամոլներ:

«Լրաբեր»ի խմբագրութեան մեծա–
պատիւ անդամները, որ միաժամա–
նակ Յառաջդիմական անդոյն կազմա–
կերպութեան ղեկավարներն են, ներ–
կայ էին օֆշըռին: Ներկայ էին նաեւ
«Բանուոր» կամ «Լրաբեր» թերթի
տպարանին կառավարական Պռնտով
շէր – հօլտըրներէն (շահաբաժին ու–
նեցող) ոմանք, որոնց դրամը այս
պէնքըրըփսիին մէջ այրուեր վերջա–
ցեր էր: Այս զոհերէն երկու հոգի
սոսկալի անէծքներ եւ հայհոյանքներ
կը տեղացնէին Յառաջդիմական կոչ–
ուող անբարեխիղճներու հասցէին:

Պէնքըրըփսիի (բաց եղել) ընդհա–
նուր գումարն է 29.000 տոլար, 3200
տոլարը մեքենաներու վրայ մօրկէյճ
էր, մնացած 25.800 տոլարը ողորմած
հոգի «Բանուոր»ի կամ այժմու կիսա–
մեռ «Լրաբեր»ի տպարանին վրայ շա–
հաբաժին ունեցող (պօնտհօլտըր) աշ–
խատաւոր Հօկ–խտներուն եւ նոյն
այս թերթերուն աշխատող գործա–
ւորներու չվճարուած օրավարձքերն
են:

Արագատիպ տպագրող մեքենայի
մօրկէյճը եղած է 2500 տոլար, 700
տոլարն ալ լայնօթայփներու վրայի
մօրկէյճն է:

«Լրաբեր»ի պէնքըրըփսին մաքրեց
առանձնապէս աշխատաւոր Հայերու
տուած գումարները եւ գործաւորնե–
րու առնելիքները ...

Ըսենք նաեւ թէ՝ տպարանի անվճար
վարձքը բարձրացուցեր են 600 տոլա–
րի:

«Լրաբեր»ի մեքենաները ծախուե–
ցան այսպէս.— Արագատիպ (տպա–
գրող) մեքենան, որ գնուած էր 7000
տոլարով, ծախուեցաւ 2350 տոլարի:
Լայնօթայփ մօտէլ 8ը ծախուեցաւ
875 տոլարի:

Լայնօթայփ մօտէլ 5ը ծախուեցաւ
1125 տոլարի:

Լայնօթայփ մօտէլ 9ը ծախուեցաւ
350 տոլարի:

Միւս մնացած ինչ ինչ մեքենա–
ներ, գոյքեր, գործիքներ բոլոր եղա–
ծը միասին օֆշընի սէյլը բռնեց 6489.08
տոլար, ըսել է թէ՝ պէնքըրըփսի եղած
գումարին մէկ հինգերորդը բռնած է
սէյլին գումարը:

Այս անբարեխիղճ երեւոյթին պա–
տասխանատու Սէլեան, Քէօսէեան,
Գույումճեան, Գասպարեան եւ նման–
ներ ներկայ էին առուծախին ու հո–
գերնին իսկ չէր, որ իրենց խաբած ըն–
կերներու աշխատանքը կ'այրուէր՝
կ'երթար:

Թէ ի՞նչ է այս սնանկութեան բուն
պատճառը, յետոյ կ'անդրադառնանք:
Թէ ի՞նչ նենգամիտ միջոցներով պի–
տի սկսին թերթը ընթացնել, այդ մա–
սին՝ յետոյ:

Օֆշընին ներկայ Հօկխտ մը, որուն
275 տոլարը այրուեր էր, ինծ ըսաւ
թէ՝ «Այս խաբեբաներուն համար շատ
դիւրին է հուք ընել (բռնել) նոր ձու–
կեր. ծովին մէջ ձո՞ւկ չկայ... մեզի
բռնեցին՝ կերան, միւսներն ալ կ'իյ–
նան ասոնց ուռկանին մէջ»...

Ն. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռուզվէլթ ստորագրեց
ազգային պաշտպանութեան օրինագի–
ծը, որ կը տրամադրէ 358 միլիոն տո–
լարի ստիպողական վարկ մը յատկա–
ցնել ազգ. պաշտպանութեան: Ամե–
րիկեան օդատորմիղի ուժը պիտի
բարձրացուի 6000 օդանաւի, փոխա–
նակ 5.500ի, ինչպէս որոշուած էր
նախապէս:

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ Հայր մը եւ իր որ–
դին գլխատուեցան, լրտեսութեան
յանցանքով:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԷԹԻԷՆ, (Յառաջ), 26 Մարտ.—
Նորակազմ Երիտ. Միութեան բացման
հանդէսը տեղի ունեցաւ Ինիօն Րէ–
պիւպլիքէնի մեծ սրահին մէջ: Հակա–
ռակ սրահի հեռաւորութեան եւ ձիւ–
նախառն սոսկալի փոթորիկին, տղա–
քը չյուսահատեցան եւ յետաձգելու որ
եւ է խօսք նկատի չառնուեցաւ, «որո–
շած ենք այսօրուան համար եւ պիտի
ընենք»: Հանդէսը յայտարարուած էր
երեկոյեան ժամը 8.30ին, սակայն ժա–
մանակէն շատ առաջ, արդէն սպաս–
ուածէն շատ աւելի բազմութիւն մը
լեցուած էր սրահը, իսկ Ս. Շամոնի
«Մասիս» ֆութպոլի խումբին տղաքը
իրենց ամբողջ կազմով եկած էին՝ ի–
րենց մասնակցութիւնը բերելու իրենց
քոյր միութեան: Սրահին կարգադը–
րութիւնը կատարեալ էր, տեղական
դպրոցներու մէջ ուսում առած մեր
տղաքը այսօր մեր եւ իրենց տունն
էին:

«Մեր հայրենիք» խմբերգին հետ
սկսաւ վարագոյրը բացուիլ: Բեմը
ամբողջ մթութեան մէջ էր եւ կը ներ–
կայացնէր մեր հայրենի աւերակները
ու անտառները: Մէջտեղը կեցած էր
«Մայր Հայաստան»ը սգաւոր եւ անոր
ոտքերուն տակ վառող պէնկալեան
լոյսը սարսուռ կ'ազդէր դիտող աչքե–
րուն: Եւ ահա երիտասարդ մը մեր
պաշտելի եռագոյնը բռնած խրոխտ
քալուածքով բեմ կուգայ, կը պատէ
սեւ քօղը եւ այդ միջոցին ելեկտրա–
կան արեւի կարմիր ճառագայթները
կը բացուին քօղի տակէն, դուրս կու–
գայ «Մայր Հայաստան», հագուած
ճերմակ: Երիտասարդը իր ձեռքի մե–
տաքսեայ դրօշը կիսովին ձգելով
Մայր Հայաստանի վրայ՝ կողքին կը
կանգնի որպէս պահապան: Ի տես այս
տեսարանին ժողովուրդի յուզումի եւ
ուրախութեան ինքնաբուխ ճիչերու
եւ ծափերու տակ վարագոյրը կրկնակ
անգամներ բանալ ու գոցել ստիպուե–
ցան:

Վերջապէս բեմ եկաւ օրուան նա–
խագահը, Պ. Հ. Ասատուրեան, 17—18
տարեկան պատանի մը, որ ըսաւ.—
«Շնորհիւ շարք մը ազգայիններու
գործօն աշխատանքին, պատիւը ունե–
ցանք այսօր կազմակերպելու Հայ
Երիտ. Միութիւն մը եւ այդ անունով
ալ հրապարակ գալու հաստատ հա–
մոզումը ունինք: Մեր միութիւնը ա–
մէն Հայու սրտին շատ մօտիկ պէտք է
ըլլայ եւ ուրեմն ամէն կերպ պիտի
ջանանք այդ միութեան անունին վա–
յել կեցուածքով ձեր բոլորին գուր–
գուրանքին եւ քաջալերանքին արժա–
նի ըլլալ»:

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական
բաժինը: Արտասանութիւններ ըրին
երիտասարդներ, Գ. Աբրահամեան,
Հ. Մօզեան, Ս. Պիլեան, Մ. Մանուկ–
եան: Ս. Շամոնի երիտասարդներու
կողմէն արտասանեց Պ. Խ. Ազօեան:
Ջութակ՝ «Ալ Այլուղս» երգեցին Պ.
Ստեփան եւ Օր. Թ. Հաճի Պօղոսեան–
ներ, որոնք բուռն ծափերու արժանա–
ցան: «Մայր Արաքսին» նուագեց Պ.
Գ. Աբրահամեան: Մէջ ընդ մէջ եղան
խմբերգ, մեներգ:

Բեմ եկաւ օրուան բանախօսը՝ Պ.
Կ. Խրայեան, որ խօսքը մասնաւորա–
պէս ուղղելով երիտասարդութեան,
յիշեց անոնց պարտականութիւնները,
ազգին մեծութիւնը, հայրենիքին քաղց–
րութիւնը եւ անոր պահանջած զոհո–
ղութիւնները, մէջբերումներ ըրաւ
մեր մեծանուն բանաստեղծներէն եւ
գրագէտներէն, հաստատելու համար
մեր ազգին հին դարերէն ի վեր Արե–
ւելքի քաղաքակրթութեան ջահակիր–
ըլլալը:

Ս. Շամոնի Մասիս Երիտ. Միու–
թեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Տէմիր–
ճեան:

Ապա բեմադրուեցաւ զաւեշտ մը,
յաջող կերպով, կուշտ ու կուռ խնդա–
ցնելով ներկաները:

Հանդէսին բաժինը վերջացած ըլ–
լալով, կէս գիշերէն յետոյ սկսաւ պա–
րը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ: Ժո–
ղովուրդը ցրուեցաւ գոհ եւ ուրախ
տրամադրութեամբ:

Նկատելով որ Հայ Երիտ. Միու–
թեան տղայոց մէկ մասը հայերէն
կարդալ կամ խօսիլ չեն գիտեր, տեղ–
ւոյս հոգեւոր եւ կրթական պաշտօ–
նեայ, Հ. վրդ. Պաղտասարեան հայե–
րէն կարդալ կը սորվեցնէ տղայոց, ո–
րուն համար արժանի է գնահատանքի:

Թղթակից

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստա–
փոր» ենթակոմիտէն Քրիստափոր
Միքայէլեանի մահուան յիշատակին
առթիւ երեկոյթ մը սարքած էր մարտ
25ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ:
Բեմին վրայ դրուած էր Քրիստափո–
րին նկարը, ծաղիկներով:

«Քրիստափոր» ենթակոմիտէի
վարչութեան կողմէ ընկեր Ս. Մէլ–
քոնեան հանդէսը բացուած յայտա–
րարելով, առաջարկեց մէկ վայրկեան
ոտքի կենալ, յարգելու համար յիշա–
տակը մեր անմահ ընկերոջ: «Հ. Յ.
Դ. հիմնադիրները զոհուեցան, կամ
մեռան յանուն ազատութեան գաղա–
փարին, բայց մեզի կտակ մը
ձգեցին, որուն համաձայն մեր կու–
սակցութիւնը անոնց գծած ճամբան
շարունակելով, այս օր 49 տարի է
կայ ու կը մնայ իբրեւ հայ ժողովուր–
դին կազմակերպուած ուժը»:

Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ
ընկեր Ջիլճեան, որ «Մշակ բանուո–
ր»էն վերջ խօսքը տուաւ բանախօս
ընկեր Պ. Հիւսեանին: Ընկերը ման–
րամասնօրէն ներկայացուց Քրիստա–
փոր Միքայէլեանի կեանքն ու գործը
եւ վերջացուց Քրիստափորի մէկ
խօսքով.— «Սիրեցէք իրար եւ միա–
ցէք, որպէսզի արժանի ըլլաք ազա–
տ Հայրենիքին»: Ընկերներ եւ հայ–
րենակիցներ, պէտք է միշտ իրար սի–
րել: Քրիստափորի կտակը բարձր բռ–
նելով, շարունակենք անոնց գծած
ճամբան, որպէսզի արժանի ըլլանք ա–
զատ եւ անկախ Հայաստանի:

Բանախօսութենէն վերջ սեղաններու
շուրջ խօսք տրուեցաւ ընկեր Գու–
լումեանի, Մ. Թաշճեանի, Բժ. Համ–
բարձումեանին, Ն. Մանուկեանի:
Արտասանեց Սամուէլ Բրուտեան, մե–
ներգեց Ս. Ղազարեան, ընկեր Տիգ–
րան Մանուկեան սրինգով նուագեց,
իսկ երիտասարդ մը իր ձեռքի նուա–
գով: Ընկեր Խ. Բէյլիսեանի ձայնագի–
րը կը հնչեցնէր հայերէն երգեր: Եօթը
հայ զինուորներ արձակուրդի առթիւ
եկած ըլլալով, իրենցմէ ընկեր Գ. Պո–
ղոսեան փանթէզիներով եւ պարերով
աւելցուց հանդէսին փայլը:

Նոյնպէս զինուոր Մ. Աւտօեան մե–
ներգեց: Հանդէսը տեւեց մինչեւ ժա–
մը 1: Շրջաններէն ալ եկած էին (Հա–
յաստան ենթակոմիտէի, Վռամեան
ենթակոմիտէի, Վարանդեան խում–
բի, Մարզպետ խումբի ընկերներ):

Յակոբ Հացագործեան

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԸ

Վերջերս նորութիւն մը սարքուած
էր Քալիֆորնիոյ երեք գլխաւոր քա–
ղաքներուն մէջ «Հ. Յ. Դ. Մամուլի
Օր»: (Մարտ 19, 26 եւ ապրիլ 2):
Այս առթիւ «Ասպարէզ» հետեւեալ
խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբա–
գրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Արդարօրէն ըսուած է թէ ժո–
ղովուրդի մը երկրորդ կառավարու–
թիւնն է մամուլը:

Այս ասացուածքը կազմուած է այն
ժողովուրդներուն համար, որոնք ու–
նին իրենց սեփական կառավարու–
թիւնները, եւ ոչ թէ անոնց համար որ
չունին:

Մեր ժողովուրդը չունի սեփական
կառավարութիւն, այս պարագային
անոր առաջին կառավարութիւնը կը
հանդիսանայ իր մամուլը:

Դժբախտաբար, հակառակ այս ճշ–
մարտութեան, հայ ժողովուրդը հա–
մեմատաբար պակաս կարեւորութիւն
տուած է իր մամուլին, քան այլ քա–
ղաքակիրթ ազգեր: Այս է եղած պատ–
ճառը, որ հայ մամուլը մեծ դժուա–
րութեամբ կրցած է իր գոյութիւնը
հաստատուն հիմերու վրայ դնել եւ
դառնալ տեւական:

Ուշադրութեամբ դիտեցէք հայ մա–
մուլի պատմութիւնը, եւ դուք դիւ–
րութեամբ պիտի տեսնէք թէ, զան–
ցառելի բացառութեամբ, ստեղ–
ծուած բոլոր թերթերուն ալ կեանքը
եղած է կարճատեւ:

Այսպիսի պայմաններու տակ, ի
հարկէ մամուլը անկարող պիտի ըլլար
զերծ մնալ սայթաքումներէ եւ կա–
տարել իր բարձր առաքելութիւնը լը–
րիւ:

Անհրաժեշտ պիտի ըլլար ուրեմն
ստեղծել հանրային հոսանք մը, որ
յենարանը դառնար հայ մամուլին:
Այս պարտականութիւնը վերապահ–
ուած էր գլխաւորապէս Հ. Յ. Դաշ–
նակցութեան, որ դառնալով իր ըս–
տեղծած մամուլին յենարանը, հնա–
րաւորութիւն տուաւ անոր պատրաս–
տելու հանրային միտքը, առաջնորդե–
լու հանրային կարծիքը եւ կատարե–
լու իր առաքելութիւնը:

Այս պատճառով ալ Հ. Յ. Դաշնակ–
ցութեան մամուլը քանի մը տասնեակ
տարիներու ընթացքին ոչ միայն ցանց
մը դարձաւ հայ կեանքի մէջ, այլ
նաեւ անոր գոյութիւնը եղաւ տեւա–
կան, ուր որ կամքէ անկախ պատ–
ճառներով խափանուած չէ ան: Նոյն
պատճառով նաեւ ան մնաց իր կոչման
բարձրութեան վրայ եւ աստիճանա–
կան զարգացումով՝ դարձաւ տիրա–
պետողը հայ կեանքին մէջ:

Կարելի է համարձակօրէն ըսել թէ՝
հայ լրագրական կեանքի մէջ, ոչ մէկ
հայ թերթ այնքան անսայթաք կեր–
պով, կանոնաւոր ու տեւական եղած
է, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութեան
թերթերը:

Հայ լրագրական պատմութեան մէջ,
ոչ մէկ թերթ այնքան համարձակօրէն
եւ ճակատաբաց պայքարած է ժողո–
վրդային նախապաշարումներու, յո–
ռի սովորութեանց, մոլորութեանց եւ
սայթաքումներու դէմ, որքան ըրած
են Հ. Յ. Դաշնակցութեան թերթերը:

Լրագրական պատմութեան մէջ,
ոչ մէկ թերթ այնքան աշխատանք
թափած է հայութիւնը հայ պահելու,
ազգային ոգիով զայն դաստիարակե–
լու եւ հիմնաւորելու հայ ազատագրա–
կան դատը, որքան Հ. Յ. Դ. թերթե–
րը, քաղաքական լայն կամ տագնա–
պալի օրերուն մէջ, այնքան ժրաջանօ–
րէն ու հետեւողականօրէն:

Ու այսպէսով սատարելով նաեւ ըս–
տեղծումին ու զարգացման այն յե–
ղափոխական կազմակերպութեան, որ
ոչ միայն կրցած է դիմանալ ամէնի
փոթորիկներու խորտակիչ կոհակնե–
րուն, այլեւ իր բեղմնաւոր արգանդէն
ծնունդ տուած է վիշապազուններու
սերունդի մը, որ իր սխրագործու–
թեամբն ու քաջագործութեամբը մտ–
ցուցած է հայ ժողովուրդը դիւցազ–
նական ազգերու ընտանիքէն ներս՝
սրբելով նաեւ անոր ճակատէն ստր–
կութեան զզուելի մուրը:

Հայ լրագրական պատմութեան մէջ
Հ. Յ. Դաշնակցութեան մամուլին էր
վերապահուած, ժամանակի ընթաց–
քին, ստեղծել գրական, գեղար–
ուեստական եւ հրապարակագրական
այն փառայեղ հոյլը, որ այժմ կը
պարզարէ մեր գրական եւ լրագրական
անդաստանը»:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Բարեգործա–
կանը սկսած է գաղութներու մէջ
բաժնել Հայաստանի վերաբերեալ
գումարները: Այս առթիւ դրկուած
ցեկոյցը կը հաղորդէ նաեւ հետեւեալ
տեղեկութիւնները.—

1.— Մելգոնեան հրատարակու–
թեանց գործով զբաղուելու համար
կազմուած է յանձնախումբ մը, մաս–
նակցութեամբ Փրոֆ. Ադոնցի, Տ. Լե–
ւոն Բաշալեանի, Տ. Լ. Կէրտանի, Տ.
Ա. Զօպանեանի եւ Արմենակ Պէյ Սա–
գըզի:

2.— Այդ յանձնախումբին պատուա–
կալ խորհրդական անուանուած են,
իբրեւ Թղթակից, Գարեգին արք.
Յովսէփեան (Նիւ Եորք), Հայր Ակին–
եան (Վիէննա), եւ Հայր Հացունի
(Վենետիկ):

3.— Կազմուած է նաեւ Ազգապահ–
պանումի յանձնախումբ մը, որ պի–
տի ուսումնասիրէ ազգապահպանումի
վերաբերեալ հարցերը եւ պիտի մշա–
կէ գործնական եւ անմիջական ծրա–
գիրներ, նիւթական կարելիութեանց
սահմանին մէջ: Այդ յանձնախումբին
մաս կը կազմեն Պ. Պ. Գրիգոր Կի–
րակոսեան, Ա. Ճիւմպիւշեան, Ա. Զօ–
պանեան, Ս. Սաղըրեան եւ Գիսակ
Փափազեան:

4.— Օգնութեան յանձնաժողովի
կողքին դպրոցական խնդիրներու հա–
մար կրթական խորհրդական նշանակ–
ուած են Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան,
Տիրան Վարդ. Ներսոյեան եւ Տ. Յա–
կոբ Տէր Յակոբեան:

5.— Վերջապէս, Միութեանս Փա–
րիզի տեղական կազմակերպութեանց
մասին նոր ծրագիր մը պատրաս–
տուած ըլլալով, այդ հիման վրայ
Տեղ. նոր մասնաժողովը կազմուած է:
Մասնաժողովը իր կողքին պիտի
ունենայ յանձնախումբեր, միութեան
Փարիզի կազմակերպութեան զանա–
զան մարզերուն համար:

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

—·—

«ՄԱՅՐԻԿԸ»

Այդ ամբողջ ժամանակը Սալտօն,
ախոռամենայնիւ, վերին աստիճանի
յուզուած վիճակում էր, վախենալով,
որ նրա դաւաճանութիւնը կարող է
բացուել:

Այդ անորոշութիւնից ազատուելու
համար, նա գնաց բանտը տեսակցելու
իր նախկին վարպետի հետ: Վերջինը
խական բարեկամաբար ընդունեց
Սալտօյին, յայտարարելով որ ինքը
սկզբում կասկածել է նրան, բայց այ–
ժմ գիտէ, որ իր ձերբակալութիւնը
արդիւնք է անզգոյշ երիտասարդի
խոշտանքի: Սալտօն շարունակեց
այցելել նրան, տանելով ուտելիքներ
եւ քաղաքային բամբասանքներ:

Մի անգամ, այդպիսի այցելութեան
ընթացքում Սալտօն հանդիպում է մի
պառաւ Հայուհու, որին Յովհաննէս–
եանը պահակից աննկատ եւ ճարպիկ
կերպով յանձնում է մի տոմսակ:
Սալտօն չէր կարող իմանալ թէ ինչ է
գրուած այդ տոմսակում, նա չի ու–
զեցել ցոյց տալ թէ նկատել է տոմսա–
կի յանձնումը, բայց, յաջորդ օրուա–
նից պառաւի վրայ գաղտնի լրտեսա–
կան հսկողութիւն է հաստատուում:
Այդ կինը առանց այդ էլ ուշադրու–
թիւն էր գրաւում իր արտաքինով,
հագուստով եւ յեղափոխականների
հետ իր կապերով: Բարձրահասակ եւ
նիհար, այն իւրայատուկ ոսկրոտ
նիհարութիւնով, որ յատուկ է Արե–
ւելքի ծեր կանանց շատերին: Նրա
ճակատը եզերուած էր չափազանց
փայլուն ճերմակ մազերով, որոնք
դուրս էին թափւում սեւ վարսակալի
տակից, որ հանգոյցով կապուած էր
ծնօտի տակ: Ցօղնած, մաշած դէմքը
ինչ որ մութ դեղնագոյն, գրեթէ սըր–
ճագոյն, երանգով, խոր կնճիռներով
ակօսուած, քթով ու անատամ բեր–
նով լուսաւորուած նրա երիտասար–
դութեան աւիւնը եւ փայլը պահած
խոշոր, սեւ աչքերով: Խելացի եւ սուր
միտքը փայլում էր այդ աչքերում:
Այդ կնոջը տեսնողը չէր կարող յետ
չնայել, մանաւանդ որ նրա հագուստն
էլ էր արտասովոր: Ոտքից գլուխ սե–
ւերի մէջ, ձեռքում երկար մի գաւա–
զան, նման վարդապետների եւ քահա–
նաների կրած գաւազաններին, ոտքե–
րին կոշտ, ծանր ոտնամաններ, որոնք
սակայն արգելք չէին նրա չափազանց
արագ, եռանդուն քայլուածքին:

Սալտօյի հետ բանտից վերադառ–
նալու ժամանակ պառաւը, տեղեկա–
նալով որ Սալտօն մօր կողմից հայ է,
զրոյցի է բռնւում եւ պատմում, թէ
ինքը մի հայ քահանայի այրի է եւ
թէեւ արդէն գրեթէ ութսուն տարե–
կան է, բայց մինչեւ իր վերջին շուն–
չը պիտի աշխատի իր հայրենիքի հա–
մար: Յովհաննէսեանի հանդէպ պա–
ռաւը շատ էլ խղճահարութիւն չի ցոյց
տուել, գտնելով որ Աստուած պատ–
ժել է նրան իր հակահայրենասիրա–
կան արարքի՝ այն է, կուսակցական
զէնքերը աւազակներին ծախած լինե–
լու համար: Պառաւի խօսքերից Սալ–
տօն, բնականաբար, եզրակացրել է
թէ պառաւը մօտէն ծանօթ է զէնքերի
փոխադրութեան եւ պահպանման
գործին: Պառաւը Սալտօյին իր մօտ
չի հրաւիրել, բայց, մի անգամ փո–
ղոցում հանդիպելով նրան, կանչել է
իր մօտ եւ վճռական ու համոզեցու–
ցիչ բառերով ասել է, որ նա պէտք է
ձգէ բոլոր միւս յեղափոխական կազ–
մակերպութիւնները, որոնք պարզա–
պէս աւազակախմբեր են եւ ծառայէ
հայ ժողովուրդին, Հ. Յ. Դաշնակ–
ցութեան միջոցով:

— Ի՞նչպէս դու, ասել է պառաւը,
— առողջ ու երիտասարդ, մինչեւ հի–
մա չես մտել մեր կուսակցութեան
մէջ: Նայի՛ր ինձ:

Բայց Սալտօն անկեղծօրէն տարբեր
կարծիք ունէր այդ մասին եւ իրեն
ուսս էր համարում: Հաղորդելով ինձ
իր տպաւորութիւնները, Սալտօն ա–
ւելացրեց, թէ պէտք է հեռու մնալ
պառաւից, որովհետեւ նա շատ խո–
րամանկ է, կասկածամիտ եւ սրատես,
միաժամանակ անսահման կերպով նը–
ւիրուած իր կուսակցութեան:

Եւ իրօք, դաւադրական աշխատանք–
ների մէջ նա պէտք է որ նկատուէր
անփոխարինելի մէկը իր կուսակցու–
թեան համար: Եռանդը, խորաման–
կութիւնը եւ զգուշութիւնը այդ կնո–
ջը, որին «Մայրիկ» էին կոչում, հա–
ւասար էր մոլեռանդ հաւատքին ոչ
միայն դէպի հայ ազգային իտէալը,
այլ եւ ամէն գնով, նոյնիսկ ահաբե–
կումով պայքարելու եւ կուսակցու–
թեան համար կռուի միջոցներ ձեռք
բերելու: Քիչերն էին այցելում նրան
եւ այն էլ շատ կարճ ժամանակով:
Նա գրեթէ ոչինչ չէր ծախսում իրեն
վրայ, թէեւ կուսակցութիւնը, ան–
կասկած, դրամ չէր խնայում այդքան
արժէքաւոր մի աշխատաւոր պահելու
համար: «Կուսակցութեան դրամը
սուրբ է», ասում էր նա իր շրջանակի
մէջ եւ ապրում էր գետնախնձորով,
սոխով ու հացով:

Ամէն օր, կուսակցական գործով
նա այցելում էր առնուազն երեք տը–
ներ, բայց երբեք չէր օգտւում ո՛չ
կառքով, ո՛չ ելեկտրաքարշով: Իր
տնից դուրս գալուց յետոյ, նա ուշա–
դրութեամբ շուրջն էր նայում, ստու–
գելու համար թէ արդեօք հետապն–
դում չկա՞յ, եւ ամենափոքրիկ կաս–
կածելի մի բան նկատելով, յետ էր
դառնում եւ այլեւս դուրս չէր գալիս:
Նա քայլում էր արագ, շուտ շուտ եւ
անակնկալ կերպով յետ էր նայում եւ
դրանով դժուարացնում իրեն վրայ
հսկողութիւնը:

Զնայած որ նրա վրայ հսկում էին
լաւագոյն լրտեսները, պառաւը մէկէն
ի մէկ աչքից կորաւ: Այդ նշանակում
էր որ կամ նա աննկատ մեկնել է Ռոս–
տովից, եւ կամ այլեւս տնից դուրս
չի գալիս հիւանդութեան պատճա–
ռով:

Երկրորդ պարագայում հարց էր
ծագում, թէ ի՞նչպէս է նա անում,
քանի որ նրա մօտ ոչ ոք չէր գնում եւ
մթերք չէր տանում: Իսկ պառաւի ան–
նկատ մեկնումը անյայտ ուղղու–
թեամբ պիտի նկատուէր մեծ թերու–
թիւն գաղտնի ոստիկանութեան պաշ–
տօնեաների համար, քանի որ ակներեւ
էր, որ նա մեկնած պիտի լինէր շա–
րունակելու համար իր կուսակցական
գործունէութիւնը մի այլ տեղում,
ուր աչքի ընկած չէր եւ ուր կարող էր
շատ բաներ անել ահաբեկչական կազ–
մակերպութեան համար:

Ես վճռեցի այդ հանելուկի լուծու–
մը յանձնել Լանիձէին (վրացի), որ,
ի դէպ, նման էր Հայի, եւ հազիւ մէկ
տարի ծառայած լինելով գաղտնի ոս–
տիկանութեան մէջ, ուշադրութիւն
էր գրաւել իր յանդգնութեամբ, հաս–
տատակամութեամբ եւ խղճամիտ վե–
րաբերմունքով դէպի գործը: Ես նը–
րան տուի գործելու կատարեալ ազա–
տութիւն, պայմանով, սակայն, որ
«չխայտառակուի», այսինքն կաս–
կածներ չհրաւիրէ իրեն վրայ:

Վ. Ա.

(6)

(Շար.)

այլ եւ առաջադրուած նպատակին հասնելու վճռականութեամբ:» Կայսրու – թեան բոլոր երկիրները, ծովերէն անդին, մինչեւ հիմա մեր խաղաղասիրական ճիգերուն հետեւեցան այն ջերմ յոյսով թէ պիտի պսակուին յաջողութեամբ: Բոլորն ալ հետզհետէ հասկցան թէ այլեւս չեն կրնար ապրիլ անակնկալի եւ կասկածի այն մթնոլորտին մէջ որմէ Եւրոպան տառապեցաւ վերջին ամիսնե– րու ընթացքին: Ես կը յուսամ թէ մեր ձեռնարկը, որ չէ վերջացած տակաւին, պիտի կազմէ անկիւնադարձ մը ոչ թէ պատերազմի ուղղութեամբ, որ ոչ մէկ օգուտ կը բերէ, ոչինչ կը բուժէ, ոչինչ կը լուծէ, այլ դէպի աւելի առողջ ուղղութիւն մը, ուր բանականութիւնը պիտի յաջորդէ բռնութեան եւ սպառ– նալիքներուն տեղ պիտի հաստատուին պարզութիւն եւ հիմնաւորուած փաստե– րը»: (Բուռն ծափեր):

*** Այս յայտարարութիւնները մեծ տպաւորութիւն գործեցին բոլոր եր– կիրներու մէջ, բացի անշուշտ Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Գերմանական թերթերը կը շարունակեն անարգել Անգլիան, անոր վերագրելով պաշարման ծրագիրներ: Պաշտօնական թերթ մը կ'ազդարարէ թէ Գերմանիա պիտի չսպասէ, մինչեւ որ ցանցը նետուի իր գլխուն եւ դառնայ անխորտակելի: Ուրիշ թերթ մը Չէյմպըրլէնի հովանոցը բաղդատելով Դամոկլէսի սուրին հետ, կը գրէ.

— «Մենք չենք կրնար մոռնալ այն խայտառակ սուտերը որով բրիտանա– կան քաղաքականութիւնը կը բանայ իր նոր շրջանը: Այսուհետեւ ինչպիսի ճա– ռեր ալ խօսի Անգլիոյ վարչապետը, ճշմարտութիւնն այն է որ Չէյմպըրլէնի կառավարութիւնը բոլշեւիկութեան հետ գործակցելով, կը ջանայ պաշարել Գերմանիան»:

Իտալական թերթերն ալ խստօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ նոր քաղաքա – կանութիւնը, չէզոքելով Առանցքին ամուր համերաշխութիւնը:

Իտալիա պիտի գրաւէ՞ Ալպանիան

—— oo ——

Ռիւթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ Հռոմէն.—

Համաձայն կարգ մը զրոյցներու, որ կը շրջին տասը օրէ ի վեր եւ բերա– նացի կը հերքուին պաշտօնական շրջանակներու կողմէ, իտալական զինուոր– ներ ցամաք պիտի ելլեն Ալպանիոյ մէջ: Այդ զրոյցները աստիճան մը հաս – տատուեցան այսօր, երբ իմացուեցաւ թէ զինուորական փոխադրանաւեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Պարիի եւ Պրինտիզիի մէջ եւ թէ 20.000 զինուորներ համախմբուած են այդ շրջանին մէջ: Կը կարծուի որ եթէ Իտալիա որ եւ է գործողութիւն կատարէ, ամէն պարագայի մէջ պիտի չարժի Զօկու Թագա– ւորին կատարեալ հաւանութեամբ: Ուրիշ խօսքով, Ալպանիա պիտի հաւանի դառնալ Իտալիոյ թեւարկութեան ենթակայ երկիր մը:

*** Իտալական թերթ մը, «Թէվէրէ» բացատրելով թէ Չէյմպըրլէն կը ձգտի պաշարել Գերմանիան եւ Իտալիան, կ'եզրակացնէ թէ չուտով բրիտանական ցանցը պիտի փռուի նաեւ Եուկոսլավիոյ եւ Յունաստանի վրայ: Այս առթիւ քարտէս մըն ալ կը հրատարակէ, որմէ կը հետեւի թէ Իտալիա ի հարկին ուժգնօրէն պիտի հակազդէ, Ալպանիոյ մէջ, ուր Անգլիա եւ Ֆրանսա դաւեր կը սարքեն եղեր: Նշանակալից են թերթին հետեւեալ տողերն ալ.

— «Չէյմպըրլէնի դիւանագիտական գործողութիւնը կը նմանի հեռագրա– կան պարաններ նետող նաւու մը: Այդ նաւուն ղեկավարին կը յիշեցնենք, Հիթլէրի պերճիմաստ խօսքերէն վերջը, յոյն աշխարհագիր Ստրաբոնի ողջ – մտութիւնը: Ստրաբոն, որ շատ լայն կը տեսնէր, հարկ դատած է խոհեմու – թեան խորհուրդներ գրի առնել այն նաւարկուներուն համար որ կը խիզախեն Ադրիականի մէջ... անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով հոն փչող հովերուն վրայ: Թող Չէյմպըրլէնի նաւը նկատի առնէ Ստրաբոնի խորհուրդները եւ հանգիստ ձգէ այն խաղաղութիւնը որ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր կը տիրէ այդ ծովին մէջ ուր դերակշիռ են Իտալիոյ շահերը»:

Ի՞նչ արժեց սպանիական պատերազմը

Ապրիլ 1ին Զօր. Ֆրանքօ հրատարակեց պաշտօնական գեկոյց մը, որով սպանիական պատերազմը վերջացած կը հռչակէր: Այս պատերազմը տեւեց 989 օր: Տեղեկագրի մը համաձայն պատերազմը արժած է 65 միլիառ ոսկի փէ– զէթա (22,750,000,000 տոլար), իսկ մարդկային կորուստը եղած է 1 միլիոն հինգ հարիւր հազար, որուն մէկ միլիոնը սպանեալ: Երկու պատերազմող կող– մերու զինուորական վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ ճակատա – մարտներու մէջ սպաննուած են 800.000 հոգի: Սպանիոյ մէկ վեցերորդը բա– ռին բուն առումով քարուքանդ եղած է, իսկ քաղաքներուն 90 առ հարիւրը են– թարկուած է օդային ռմբակոծումներու:

Հալած չքացած է Սպանիոյ ազգային դրամատան ոսկի պահեստը, որ 1936 Յունիս 30ին կ'արժէր 2.202.000.000 փէզէթա, իսկ արծաթի պահեստը կ'արժէր մէկ միլիառ փէզէթա: Սպանիոյ ազգային պարտքը այժմ բարձրա– ցած է 25 միլիառ ոսկի փէզէթայի:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգ. ժողովը որ ընտրուեցաւ անցեալ չարթու, ապրիլ 3ին նիստ գումարելով, միաձայնութեամբ նախագահ վերընտրեց Իսմէթ Ինէօ – նիւն: Այս վերընտրութենէն վերջ, դահլիճը հրաժարեցաւ, բայց անմիջապէս վերակազմուեցաւ, առանց փոփոխութեան: Միայն թէ երկու նոր նախարա – րութիւններ հաստատուեցան,— առեւտրական եւ հաղորդակցութեանց, որոնք նախապէս միացուած էին ազգ. տնտեսութեան եւ հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւններուն մէջ:

ՍՈՒՐԻՈՅ կացութեան մասին վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հրատարակեն ձախակողմեան թերթերը: Ազգ. խմբակցութեան նախագահը հեռագիր մը ուղղելով Փարիզ, դառնօրէն կը գանգատի հոգատար իշխանութեան ձեռք ա– ռած միջոցներուն դէմ: Աւելի քան քսան օրէ ի վեր կարելի չէ եղած կազմել նոր դահլիճ: Նոր դէպքեր պատահեցան Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ: Քանի մը հարիւր արաբ երիտասարդներ աղմկալի ցոյցեր եւ աւերումներ կատարե– ցին եւ այս առթիւ շատեր վիրաւորուեցան:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ նոր արհեստներու վարժեցնելու համար կեդրոն մը բացուեցաւ Փարիզի մէջ, նախագահութեամբ աշխատանքի նախարարին: Այս առթիւ հրատարակուած տեղեկագրէ մը կը հետեւի թէ Փարիզի շրջանին մէջ գործազուրկներու 25 առ հարիւրէն աւելին 60 տարեկանէն վեր են, իսկ 45 առ հարիւրը՝ 50էն վեր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ դեսպանատան պաշտօնեայ մը 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ քաղաքին մէջ, իբրեւ լրտես: Այս պատիժը շատ թեթեւ կը նկատուի, ինչ որ նշան է թէ խստութիւններու շրջանը վերջ գտնելու վրայ է: Մինչեւ հիմա այսպիսի յանցագործներ մահուան կը դատապարտուէին: Դատնի կը պահուի դատապարտեալին անունը, ինչպէս եւ այն պետու – թիւնը որուն ի հաշիւ կատարուած է լրտեսութիւնը:

ԻՏԱԼԱՑԻ աշխարհահռչակ երգիչ Պէնճամին Կիլի, 102 աստիճան ջեր – մութեամբ հիւանդ ըլլալով հանդերձ, երգեց Լոնտոնի մէջ, 8.010 հոգիի ներ– կայութեան, որպէսզի յուսախաբ չընէ իր երգահանդէսին ունկնդիրները: Յե– տոյ մարելով փոխադրուեցաւ հիւանդանոց:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Իտալիոյ խորհրդարանը նիստի հրաւիրեց ապրիլ 15ին:

»»» · «««

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը Զաղրէպ գնաց, բանակցելու համար Խրուաթներու վարիչ Մաչէքի հետ: Զաղրէպի մէջ է որ ընդիմադիր վարիչնե– րը համագումար ունեցան եւ ճշդեցին իրենց դիրքը Եուկոսլաւ կառավարու – թեան հանդէպ: Խրուաթները անջատում չեն ուզեր, այլ կատարեալ ինքնավա– րութիւն, դաշնակցային հիման վրայ: Եթէ գոհացում չստանան, այն ատեն պիտի մտածեն անջատման եւ բացարձակ անկախութեան մասին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏՍԵՅԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժո– ղովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 6 av. d'Italieի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'իթալի:

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝ նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական գործը»:

Հրապարակային դասախօսութիւն

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» կոմիտէին կողմէ

6 Ապրիլ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Ակումբի անդամ Պ. ՄԻՀՐԱՆ ԽԱ– ՉԱՏՈՒՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայաստանի տնտեսութիւնը»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

»»» · «««

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939: Գին 30 ֆրանք: Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին: Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ (Ստալինեան Սահմանադրութեան առիթով): Հրատ. Հ. Յ. Դ. Արեւ. Եւրո– պայի Կ. Կոմիտէի: Մաքուր տպագրութիւն, ընտիր թուղթ, էջ 55: Գին 5 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

Նոր սերունդին ամսագրին 3րդ թիւը, 16 էջ, հետեւեալ ճոխ բովանդա – կութեամբ.—

ԽՄԲ.՝ Վաղուան ընտրանին: ԱՐՄԷՆ՝ Հայկական ճիգը: ՄԻՆԱՍ ՋԵՐԱԶ՝ Պետրոս Դուրեանի մասին: ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Քարացածները (հէք – եաթ): Բանաստեղծութիւններ ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷ, ՍՄԲԱՏ ՇԱՀԱԶԻԶԵԱՆԷ եւ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԷ: ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ՝ Հայկ. հարցի մասին: Ա.՝ Հա– յոց գրականութեան պատմութիւն: ՊԱՅՔԱՐ՝ Նոր սերունդ: ՊԵՏՐՈՍ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Տիգրան Երկաթի օրինակը: Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ՝ Հայերէն լեզուն, դասընթացք հայերէն լեզուի, լուրեր՝ Հայաստանէ եւ սփիւռքէ:

Կը խնդրուի գործակալներէն իւրաքանչիւր հաշիւները փակել թիւ առ թիւ, իսկ բաժանորդներէն՝ փութացնել բաժնեգինները, հաշիւներու կանո – նաւորութեան համար:

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2·50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:

Խմբագրական հասցէ.— Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keusséyan. 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ Salle Gaveauի մէջ

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՄԻՏԷ ԿԱՍԹՈՒԷԻ

Խօսք պիտի առնեն երաժշտագէտներ, գրագէտներ եւ մամուլի ներկայա – ցուցիչներ: Պիտի մասնակցին մեր սիրուած բոլոր արուեստագէտները: Ցար– դանքի իրենց արտայայտութիւնը պիտի բերեն նոյնպէս, Շահմուրատեանի եր– բեմնի օտար արուեստագէտ ընկերներէն երգիչներ (Օփերայէն եւ Օփերա – Քոմիքէն): Մանրամասնութիւններ մօտ օրէն:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի ղեկավարութեամբ

Studios Wackerի մէջ, 69 Rue de Douai (Place Clichy)

Դաշնակի, ջութակի, երգի, սոլֆէժի եւայլն մասնաւոր ու խմբական դասեր՝ կարող հայ ուսուցիչներու կողմէ:

Արձանագրութեանց համար դիմել, ամէն առաւօտ ժամը 10—12, Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի, 142 bis Av. Ed. Vaillant, Boulogne Seine, իսկ Շաբաթ օ– րերը ժամը 2—4 Studio Wacker:

Կիրակի 14 Մայիս 1939, ժամը 15ին

Mutualitéի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Տիգրան Չուհաճեանի այս անմահ երաժշտական ստեղծագործութիւնը աննախընթաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, մեծանուն եր – գահանին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Ընդհանուրի պահանջին վրայ, Մայիս 14ին պիտի կրկնուի միեւնոյն կազմով եւ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՆՈՐ թարգմանութեամբ՝ որ ամէն կերպով կը գերազանցէ թուրքերէն բնագիրը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 26 միլիոն սթերլինի մուտք, որ ելքէն պակաս է մէկ միլիոն:

ԵՕԹԸ ԻՌԼԱՆՏԱՑԻՆԵՐ ծանր պատիժներու դատապարտուեցան Լոնտոնի մէջ, իբրեւ ահաբեկիչներ: Գլխաւոր ամբաստանեալը դատապարտուեցաւ 10 տարի թիապարտութեան:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ կառավարութիւնը պայման դրաւ որ Սպանիոյ փախստա – կանները եւ ուրիշ տարագիրներ բաւականաչափ դրամ ունենան, ներս ընդու– նելու համար: Այս խստութեան պատճառը այն է որ 300.000 գործազուրկներ կան Մեքսիկայի մէջ եւ շատ մը Մեքսիկացիներ չեն կրնար իրենց հայրենիքը դառնալ, գործ չգտնելով:

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

ՏԷՍԻՆ — Cinéma Noveltyի մէջ 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին

ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻ՝ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (հայերէն խօսուն ժապաւէն), ՆԱՊՈԼԷՈՆ ՊՈՆԱՊԱՐԹԻ ՎԱԽ– ՃԱՆԸ, Abel Gance-ի գլուխ գործոց ժապաւէնը եւ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ

ՍԱՔՍՕՖՕՆԻ երաժշտական կտոր մը, Ամերիկեան ծովայինները սուլ– թանին հարէմին մէջ: (Կէս ժամ անընդհատ խնդալ):

Մուտք բոլոր տեղերու համար 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի «Ս. Մինաս – եան» ենթակոմիտէն իր վշտակցու – թիւնը կը յայտնէ ընկեր Յովհաննէս եւ Գրիգոր Գոստիկեաններու եւ պա – րագաներուն իրենց սիրելի որդւոյն եւ եղբօրորդւոյն՝ փոքրիկն ՇՆՈՐՀԻԿ ԳՈՍՏԻԿԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 6 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ամերիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille, կարեւոր օրակարգ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
6
ԱՊՐԻԼ
JEUDI
6 Avril
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4008

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՌՍ

»»» · «««

Քաոս բառն է, պարզելու համար կացութիւն մը որ երթալով կը խճճուի: Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ լոյսը քաոսէն կը ծնի: Ի՞նչ կրնայ ծագիլ այս քաղաքական քաոսէն, ուր խրած են օրուան աշխարհակալները, ելք մը գտնելու համար: Եւ ո՞ր մէկ ճակատին վրայ ...

Ջանանք ամփոփել գլխաւոր դէպքերը․—

1. Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը յանդուգն փորձ մը կը կատարէ, միացեալ ճակատ յարդարելու համար Գերմանիոյ դէմ, սկսելով Լեհաստանէն, որուն արտաքին նախարարը Լոնտոն կը գտնուի երկուշաբթի օրէն ի վեր: Բրիտանական ծրագիրը կ'ընդգրկէ նաեւ ուրիշ երկիրներ,— Թուրքիա, Խ. Միութիւնը, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան:

2. Արդ, Լոնտոնի բանակցութիւնները հազիւ սկսած, Լեհաստան լուրջ վարանումներ կը ցուցնէ, չուզելով փոխադարձաբար օգնութիւն խոստանալ Անգլիոյ եւ բոլորովին կռնակ դարձնել Գերմանիոյ:

3. Ծիշդ նոյն պահուն, Իտալիա զինուորական շարժումներ կը կատարէ դէպի Ալպանիա եւ այլուր:

4. Միայն այս իրողութիւնը արդէն իսկ իրարանցումի մատնած է Եուկոսլավիան եւ Յունաստանը, թերեւս ալ Ռումանիան: Եւ երեքն ալ կը վարանին յարիլ բրիտանական ծրագրին, չուզելով գրգռել Գերմանիան եւ Իտալիան (Առանցքը):

5. Ինչպէս Վարշաւայի եւ Պուքրէշի, նոյնպէս Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ լուրջ հոսանք մը նպատակայարմար չի գտներ որ Մոսկուան ալ մասնակցի ծրագրուած հակադերման ցանցին:

6. Թուրքիա, որ ատենէ մը ի վեր միշտ պատրաստ է Անգլիոյ ջուրին երթալու, կը սակարկէ իր աջակցութիւնը, փոխարինութիւններ պահանջելով Ալեքսանտրէթի եւ Հալէպի շրջաններուն մէջ: Ուրիշ խօսքով՝ կցում: (Սուրիոյ մէջ անշուշտ սփոփանքով պիտի լսեն վերջին լուրը,— Ֆրանսական յանձնաժողովի մը եւ նոր զինուորներու առաքումը դէպի Ալեքսանտրէթ):

7. Գերմանիոյ մէջ արդէն իսկ ռազմաշունչ փոթորիկ մը պայթած է Անգլիոյ դէմ, յիշեցնելով նախապատերազմեան օրերը:

Մէկ խօսքով, շոգեպինդ կ'եռայ դիւանագիտական կաթսան, ի խնդիր խաղաղութեան կամ պատերազմի:

Շ.

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

—— ○○ ——

Երէկ, չորեքշաբթի, կատարուեցաւ նոր նախագահին ընտրութիւնը:

Վերջին պահուն Պ. Պուիսոն ալ իր թեկնածութիւնը ետ առած ըլլալով, Պ. Լըպրէնի հետ միակ թեկնածու կը մնար Պ. Ժիւսթէն Կոտառ: Այս վերջինը մերժեց ետ առնել իր թեկնածութիւնը, հակասահմանադրական գտնելով արդի նախագահին վերընտրութիւնը: Մարաջախտ Փէթէն ալ մերժեց դնել իր թեկնածութիւնը: Համայնավարները ձեւի համար թեկնածու ներկայացուցած էին Պ. Մարսէլ Քաշէնը, իսկ ընկերվարականները՝ Պ. Պէտուսը:

Մէկ խօսքով, արդէն իսկ ապահովուած էր Պ. Լըպրէնի վերընտրութիւնը, բացարձակ մեծամասնութեամբ, ինչպէս կը տրամադրէ օրէնքը:

Քուէարկութենէն առաջ, ընդհանուր կարծիքն այն էր թէ Պ. Լըպրէն պիտի շահի 500 — 550 քուէ, ինչ որ կարեւոր թիւ մը կը կազմէ, բացարձակ մեծամասնութիւնը հաշուելով 460: Պ. Լըպրէն 1932ին ընտրուած էր 633 ձայնով: Նախագահին վերընտրութեան մէջ ամէնէն կարեւոր դերը վերապահուած էր ծերակոյտին, որուն գրեթէ 312 անդամներ կուսակից էին իրեն, բացի երկու համայնավարներէ, 15 ընկերվարականներէ եւ ուրիշ քանի մը ծերակուտականներէ:

Ընտրութիւնը կատարուեցաւ աւանդական հանդիսաւորութեամբ: 5000 զինուոր պահակներ կը հսկէին բարեկարգութեան: Մասնաւոր կառախումբեր անդադար կ'երթեւեկէին Փարիզէն Վերսայլ: Ճաշարանները առատ ուտելիք ամբարած էին, բացառիկ սեղաններ սարքելով:

*** Ազգ. ժողովը չորրորդ անգամն է որ կը գումարուի 1920էն ի վեր: Կաստոն Տումէրկ ընտրուեցաւ 1924ին, Փօլ Ռումէր՝ 1931ին, Լըպրէն՝ 1932ին: Բացառիկ նիստ մըն ալ գումարեց 1928ին, վաւերացնելու համար Փուանքարէի ելմտական ծրագիրը՝ ի խնդիր ֆրանքին փրկութեան:

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՐԿԱԾԸ

—— ○○ ——

Ամբոխը սպաննեց Մուսուլի անգլ. հիւպատոսը

—— ○○ ——

Երէկ հաղորդեր էինք Իրաքի երիտասարդ թագաւորին՝ Կազի Ա.ի եղերական մահը, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի արկածի մը: Թագաւորը ինք վարելով ինքնաշարժը, կէս գիշերին կառքը զարնուած էր ելեկտրական ձողի մը: Գանկը ջախջախուած ըլլալով, կարելի չեղաւ փրկել թագաւորին կեանքը: Եւ անմիջապէս թագաւոր հռչակուեցաւ իր զաւակը, որ չորս տարեկան է: Իշխանութիւնը պիտի վարէ խնամակալ մը:

Նոյն օրը ուրիշ եղերական դէպք մըն ալ պատահեցաւ:

Մուսուլի մէջ, երբ իմացուեցաւ թագաւորին մահը, ամբոխը սկսաւ գոչել.

— Անգլիացիները սպաննեցի՛ն մեր թագաւորը:

Եւ անմիջապէս յարձակելով անգլիական հիւպատոսարանին վրայ, սպաննեց հիւպատոսը, որ համդարտութեան յորդոր կը կարդար, եւ յետոյ կրակի տուաւ շէնքը: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց չորս Արաբներ, որոնք անմիջապէս պիտի դատուին: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ երկրին մէջ: Կառավարութիւնը փութաց իր ցաւակցութիւնը յայտնել բրիտանական կառավարութեան:

Արկածահար թագաւորին պատանութիւնը անցած է Պէտէվիներու վրաններուն մէջ, ուր կը գտնուէր իր հայրը, գնդ. Լորընսի հետ, կռուելով Թուրքերուն դէմ: Ինքն էր որ կատարեց Մուսուլի նաւթագծին բացումը (1200 մղոն),

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՆՉ ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻ...

—— ○○ ——

ԻՏԱԼԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

200,000 զինուոր դէպի Ալպանիա ?

Մինչ Լոնտոնի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին անգլիական կառավարութեան եւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին միջեւ, Իտալիա խորհրդաւոր շարժումներ կը կատարէ, երեւութապէս դէպի Ալպանիա:

Երէկուան լուրերը կ'ըսէին թէ 20.000 զինուորներ կը սպասեն Պարիի եւ Պրինտիզիի մէջ, կազմ եւ պատրաստ շոգենաւ նստելու: Վերջին լուրերու համաձայն, զինուորներու թիւը շատ աւելի մեծ է, 200.000:

Ո՞ւր պիտի փոխադրուի այս բանակը: Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն զինուորական շարժումներու վերաբերեալ տեղեկութիւնները. բայց արժանահաւատ աղբիւրներ այնպիսի մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն որ կարելի չէ կասկածիլ: Նոյն իսկ պնդողներ կան թէ զօրքին մէկ մասը արդէն իսկ ճամբայ ելած է: Բայց ո՞ւր... «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ անպատճառ Ալպանիոյ սահմանուած նկատել զանոնք: «Զի՞ կրնար ըլլալ որ փոխադրանաւերը ուղղուին դէպի ուրիշ նաւահանգիստներ: Օրինակ՝ դէպի Հռոդո՞ս, Լիբիա՞: Կամ դէպի անծանօ՞թը»:

Հռոմի ալպանական դեսպանը, որ դեռ նոր պաշտօնի կոչուած էր, անակնկալ կերպով Թիրանա վերադարձաւ երեքշաբթի օր, Իտալիոյ զինուորական փոխադրութեանց լուրին վրայ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ իտալական կառավարութիւնը կարգ մը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը եւ իր մասնաւոր շահերը Ալպանիոյ մէջ: Կը կարծուի թէ իտալական զօրքին մէկ մասը ցամաք ելած է Սազէնօ կղզին, որ կը գտնուի Ալպանիոյ դիմացը, Վալոնայի ծոցին մէջ:

1927ի դաշնագրով, «պաշտպանողական անյեղլի զինակցութիւն մը» կնքուած էր Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ: Այդ օրէն ասդին Իտալիա մեծագումար դրամ փոխ տուած է Զօկու թագաւորին: Դաշնագրին տրամադրութեամբ, երկու երկիրները փոխադարձաբար պիտի օգնեն իրարու, եթէ վըտանգ սպառնայ մէկուն կամ միւսին անկախութեան: Ալպանիոյ անկախութիւնը երաշխաւորուած է նաեւ Եուկոսլավիոյ կողմէ, թէեւ պայմանագրութիւնը չհրատարակուեցաւ (1937):

Եուկոսլավիա եւ Յունաստան մտահոգ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կ'ենթադրեն թէ Իտալիա կ'ուզէ փոփոխութիւն մը կատարել իտալեւալպանական դաշնագրին մէջ, իրեն վերապահելով վճռել թէ երբ լըջօրէն վտանգուած են Ալպանիոյ շահերը, անոր օգնութեան հասնելու համար: Ուրիշ խօսքով, Ալպանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը կախում պիտի ունենայ Իտալիայէն: Այդ ենթադրութիւնը հիմնաւոր կ'երեւայ անոր համար որ Անգլիա ջանքեր կը թափէ Եուկոսլավիան ալ հակադերման միացեալ ճակատին կապելու համար: Արդ, մօտ մէկ միլիոն Ալպանացիներ կը գտնուին Եուկոսլավիոյ մէջ, ինչ որ անկարեւոր պարագայ մը չէ:

*** Հռոմի անգլիական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, զանազան հարցերու եւ մասնաւորապէս Ալպանիոյ մասին:

Լոնտոնի մէջ մեծ տպաւորութիւն գործեց ոչ միայն Իտալիոյ զինուորական շարժումներուն լուրը, այլեւ սա պարագան,— Իտալիոյ պատերազմական նախարարութիւնը Հռոմէն Թրէնթօ փոխադրած է Ալպեան զօրաբանակին կեդրոնը:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն կարծիքն այն է թէ Իտալիա վըճռած է թոյլ չտալ որ Ադրիականի երկու պետութիւնները, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան իյնան Չէյմպըրլէնի ծրագրած հակադերման ցանցին մէջ: Եթէ իտալական զօրքը Ալպանիա մտնէ, կրնայ կեդրոնանալ Եուկոսլավիոյ հարաւային դրան առջեւ, իսկ Թրէնթօ, իբրեւ ալպեան զօրաբանակին նոր կեդրոնը, կ'իյնայ Եուկոսլավիոյ հիւսիսային սահմանին մօտ, լուրջ սպառնալիք մը կազմելով:

Աւելորդ է բացատրել թէ Եուկոսլավիա իր աշխարհագրական դիրքը նկատի առնելով, կը վարանի որոշ դիրք բռնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ: Հիմա որ Իտալիա զօրք համախմբած է, Եուկոսլավիա հաւանաբար վերջնապէս պիտի մերժէ յարիլ Չէյմպըրլէնի սարքած հակադերման ճակատին: Անշուշտ Յունաստան ալ իր օրինակին պիտի հետեւի:

Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Ռումանիան ալ կը վարանի գործօն զինակից մը դառնալ Գերմանիոյ դէմ, յարելով անգլիական ծրագրին: Թէեւ Ռումանիա կ'ուզէ երաշխաւորութիւն ապահովել Հունգարիոյ դէմ, բայց կը վախնայ թշնամի դարձնել զայն, մասնակցելով անգլիական ճակատին:

Ինչ կը վերաբերի Լեհաստանի, տակաւին անորոշ է Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութեանց ելքը: Թէեւ Պ. Չէյմպըրլէն պաշտօնապէս աջակցութիւն խոստացաւ Լեհաստանի, բայց կ'ըսուի թէ այս վերջին պետութեան արտաքին նախարարը իր անգլիացի պաշտօնակցին հետ խօսած ատեն, խնդրեր է որ Մեծն Բրիտանիա երաշխաւորէ նաեւ Լիթուանիոյ անկախութիւնը, փոխադարձ օգնութիւն խոստանալէ առաջ: Յետոյ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դժուարութիւններ ծագած են նաեւ Տանցիկի եւ Լեհական Նրբանցքի մասին: Հաւանական է որ Լեհաստան կ'ուզէ երկուքին համար ալ, մինչդեռ Լոնտոնի մէջ կը խորհին երաշխաւորութենէն դուրս ձգել այդ երկու շրջանները, ինչպէս եւ Լիթուանիան, որուն անկախութիւնը կենսական է Լեհաստանի համար:

*** Անգլիական կառավարութիւնը բանակցութիւններ կը կատարէ նաեւ Թուրքիոյ հետ, ի հարկին իր տրամադրութեան տակ ունենալու համար Նեղուցները: Բայց Թուրքերը փոխարինութիւն կը պահանջեն, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՍԱՆՃԱՔԻ ԵՒ ՀԱԼԷՊԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ:

—— ○○ ——

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ մտան Մանչուրիա, յարձակելով պահականոցներուն վրայ: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Ճափոնի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ՀԵՐՔԷ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ ՇՐՋԱԾ ԼՈՒՐԵՐԸ

—— ○○ ——

Ֆրանսական մարտանաւ մը դէպի Ալէքսանտրէթ

«Յառաջ» օրը օրին հաղորդեց այն տեղեկութիւնները որ կը շրջէին Սանճաքի եւ նոյնիսկ Հալէպի կցման մասին, քաղելով Ֆրանսական աղբիւրներէ:

Երէկ ստացանք Պէյրութի վերջին թղթարերը (Մարտ 29 եւ 30), ուր կը կարդանք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Դամասկոսի «Քրոնիկ» թերթը (28 մարտ) կը հրատարակէ Անտիոքի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը.—

Կ'իմանամ թէ վերջնականապէս կարգադրուած է Սանճաքի կցման հարցը: Սանճաքը այլեւս Թուրքիոյ մէկ նահանգը կը կազմէ եւ Անգարայի խորհրդարանին մէջ պիտի ունենայ երկու երեսփոխան, որոնք պիտի ըլլան Թայֆուր Սէօքմէն (Հաթայի նախագահը) եւ Տօքթ. Մէլէք (վարչապետը):

Քանի մը օրէն պիտի յայտարարուի Թուրք կառավարութեան որոշումը:

Գնդապետ Քոլէ, մարզպանութեան Սանճաքի պատուիրակը, երէկ վերադարձաւ Պէյրութէն, ուր բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցած է մարզպանին հետ:

*** «Ենի Կիւն» (26 մարտ) կը հաղորդէ թէ Թայֆուր Սէօքմէն Հալէպի կողմէ երեսփոխանութեան թեկնածու ներկայացուած է Անթալիայէն: Տօքթ. Մէլէքն ալ՝ Այնթապէն:

*** «Քրոնիկ» այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ հետեւեալ հեռագիրը.—

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ, 27 (Գերման գործակալութիւն).— Վաղը, երեքշաբթի, Անտիոքի մէջ պիտի հռչակուի Հաթայի վերջնական կցումը Թուրքիոյ, կը գրէ «Վագըթ»:

*** Անտիոքի տեղեկատու դիւանին պետն ալ Պէյրութ եկաւ եւ տեսակցութիւններ ունեցաւ մարզպանին հետ: Հարիւրապետը այս առաւօտ վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին:

Հաթայ գործակալութիւնը հետեւեալ հերքումը հաղորդեց.

— «Պատասխանատու շրջանակները խոր զարմանքով ընդունեցին այն լուրը, որուն համաձայն Անգարայի կառավարութիւնը հրաւիրած է Հաթայի խորհրդարանը՝ քուէարկելու Հաթայի կցումը Թուրքիոյ: Այս լուրը, որ չըրջարերութեան հանուած է միտքերը պղտորելու եւ թիւրիմացութիւններ յարուցանելու համար, բացարձակապէս սխալ է: Այդ լուրին նպատակն է Անգարայի կառավարութեան դէմ դարձնել հարեւան ու բարեկամ ժողովուրդները, որոնց հետ Թուրքիա ինքզինք կապուած կը զգայ արեւելեան սերտ բարեկամութեան մը կապերով: Հաթայ անկախ պետութիւն մըն է, ճանչցուած միջազգային կերպով եւ վեհապետութիւնը երաշխաւորուած է մեծ պետութեանց կողմէ»:

Հարցը այն է որ ամէնէն առաջ Թուրք թերթերը հաղորդեցին կցման լուրը:

Այսպէս, Պոլսոյ «Ենի Սապահ» թերթը կը գրէր հետեւեալ խորագրին տակ.

— «Հաթայ կը միանայ մայր հայրենիքին» (27 մարտ).—

ԷՆԿԻՒՐԻ 26.— Հաթայի ժողովը իր վաղուան նիստին մէջ շատ կարեւոր որոշումը պիտի ըլլայ: Այդ տարաձայնութիւնը կը զօրանայ անով որ Հաթայի նախագահ Թայֆուր Սէօքմէն եւ վարչապետ Տօքթ. Մէլէք Հալէպի կողմէ երեսփ. թեկնածու նշանակուած են:

Էնկիւրիի պաշտօնական շրջանակները թէեւ պաշտօնապէս չեն հաստատեր այս լուրը, սակայն կը շեշտեն թէ այդ դէպքերու բնական հետեւանքը պիտի ըլլայ: Նախորդ երեսփ. ժողովին անդամ Թայֆուր, Սանճաքի նախագահ ընտրուելէն վերջն ալ երեսփոխանութենէ չէր հրաժարած: Միայն թէ երկու ամիսը մէկ ժողովէն արտօնագիր կը ստանար: Հաթայի ժողովին վաղուան որոշումէն վերջ, հաւանաբար Թայֆուր եւ Մէլէք Էնկիւրի գան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

*** «Մաթէն»ի մէջ կը կարդանք.—

Կը հերքուին այն լուրերը թէ Թուրքիա կը խորհի բռնութիւն մը կատարել Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ: Էնկիւրիի կառավարութիւնը, որ այժմ կը բանակցի Ֆրանսայի հետ, ամենադոյզն մտադրութիւնը չունի գահավիժեցնելու դէպքերը:

ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ, ՈՐ ԵՒ Է ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵՑ ՑԱԾԱՆԱՒ ՄԸ ՂՐԿԵԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ ԵՒ ԶՕՐԱՑՆԵԼ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՀԱԿԱԶՕՐՔԸ ՈՐ ԱՅԺՄ ԿԸ ՀԱՍՆԻ 1500ի:

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն ապրիլ 4 թուականով.—

Անատոլուի գործակալութիւնը արտօնուած է հերքելու ֆրանսական թերթի մը այն տեղեկութիւնը թէ 60.000 Թուրք զինուորներ համախմբուած են սահմանագլուխին վրայ, գրաւելու համար Սանճաքը, անմիջապէս որ այդ երկրին խորհրդարանը հռչակէ իր կցումը Թուրքիոյ: Գործակալութիւնը կը հերքէ նաեւ այն լուրը թէ թըքասէր կոմիտէներ կազմուած են Հալէպի մէջ, որպէսզի խնդրեն Թուրքիայէն որ Սանճաքը գրաւող զօրքը յառաջանայ մինչեւ Հալէպ:

*** Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը նիստ գումարեց առջի օր, եւ մասնաւորապէս զբաղեցաւ Սուրիոյ խնդիրներով: Այս առթիւ խօսք առին շատ մը ժողովականներ, որոնց կարգին նախորդ արտաքին նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպոս: Որոշուեցաւ օրակարգ անցընել ֆրանքեւսուրիական դաշինքը եւ արտաքին նախարարը լսել մայիս 13ին: Համայնավար երեսփոխանները պարզելով Սուրիոյ կացութեան ծանրութիւնը եւ ձաղկելով հոգատար իշխանութեան կողմէ ձեռք առնուած խստութիւնները, պահանջեցին փութացնել դաշնագրին վաւերացումը: Նախկին նախարար Պ. Վիէնօ բացատրեց թէ Սուրիոյ կացութեան ծանրացումը հետեւանք է դաշնագրին չվաւերացուելուն: (Ինքն է հեղինակը Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին): Պ. Վիէնօ եզրակացուց.

— «Աչքի առջեւ ունենալով մեր սուրիական քաղաքականութեան անորոշութիւնը, եւ Թուրքիոյ ու Իտալիոյ բռնած դիրքը, արտաքին գործերու յանձնաժողովը ծանր պատասխանատուութեան մը տակ պիտի իյնայ, եթէ չկատարէ իր պարտականութիւնը»:

Այս յայտարարութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգեց եւ նոյնիսկ Պ. Ֆլանտէն խոստովանեցաւ թէ անհրաժեշտ է համաձայնութեան մը յանգիլ:

*** Ֆրանսական զօրքը Հալէպն ալ գրաւեց (28 մարտ), ինչպէս գրաւած էր Դամասկոսը, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը: Այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՈԼԻՍ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ՏՆՏԵՍԱՊԷՍ

Իբրեւ հետեւանք այլազան ու ծանր տուրքերուն, ինչպէս նաեւ ամէն ինչ պետականացնելու մարմաջին, Պոլիս տնտեսապէս կը հիւծի տարուէ տարի, օր մըն ալ մեռնելու համար:

Ինչպէս բացատրած էի անկէ առաջ, Բերայի եւ Ղալաթիոյ բանուկ պողոտաներուն վրայ խանութ մը ճարելու համար, ժամանակին ստիպուած էիր մինչեւ 10-15 հազար ոսկի տալ բացէն: Կամ ինչպէս կ'ըսեն Թուրքերը՝ հավա փարասը (օդի դրամ) ցնծալ: Այնքա՜ն հազուագիւտ էր պարապ խանութը:

Հիմա՞: «Օդի դրամ» չեն ուզեր, շատ աժան վարձք ալ կ'առաջարկեն, բայց վարձող չկայ: Եւ այս պատճառաւ, ամէն կողմ աչքի կը զարնէ ահաւոր վերտառութիւնը քիրալըգ (վարձու):

X

Ի հարկէ միամտութիւն է սպասել որ Թուրք մամուլը պարզէ այս ցաւը, այսինքն խոստովանի թէ պետական տնտեսական դրութիւնը կործանումի կը տանի երկիրը, փճացնելով առուտուրը: Բայց թերթերը եթէ կը զգուշանան պատճառը յիշելէ, միւս կողմէ երբեմն երբեմն փախցուկ կ'ընեն եւ կը պատկերացնեն տիրող կացութիւնը, հոգ չէ թէ շատ աղօտ կերպով: Այլ խօսքով, կը լուսաբանեն իրականութիւնը, առանց մեկնելու, առանց պատճառները պրպտելու: Բայց լուսանկարին նայելով ալ կարելի է շատ բան հասկնալ:

Այս տեսակ լուսանկար մըն է որ կուտայ «Ճումհուրիէթ»ի աշխատակիցներէն Սալահատտին Կիւնկէօր, այդ թերթի 16 Փետր. 1939ի թիւին մէջ: Թարգմանեմ կարեւոր մասերը, յայտնելով թէ տեսարանը տեղի կ'ունենայ Բերայի մէջ.

— Ճերմակ ներկուած վաճառատուն մը կար հոս: Ի՞նչ եղաւ:

— Մուհալլէպիճի (անուշեղէնի) խանութ եղած է...

— Հապա սա հո՞ղը, որուն շուրջը տախտակներով եզերուած է:

— Նոր կաթնավաճառատուն մը կը բացուի հոն...

— Անկիւնի մանիֆաթուրայի վաճառատո՞ւնը:

— Սնանկացած (թօփ աթմըշ) ըլլալու է... Զնայի՞ս, տեղը աղանդերի կրպակ մը բացուած է:

Շատ հետ մի երթաք, Բերայի պողոտայի հինգ–վեց տարի առաջուան քարտէսը եթէ միտք պահած էք, այսօր անկարելի է որ անով գտնէք ձեր փնտռած տեղը: Բերայի պողոտան կը փոխուի, հին խանութները գրեթէ ամէն օր տարբեր կերպարանքով կը ներկայանան ձեզի:

Ժամանակին, մասնաւորապէս կնոջ ու այր մարդու դերձակատուներու շատութիւնը աչքի կը զարնէր Բերայի մէջ: Ոսկերչական արուեստի, մանրանկարչութեան ամէնէն հազուագիւտ օրինակները հո՛ն կը ցուցադրուէին:

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, արդեօք անո՞ր համար որ մարդ յոգնութիւն առնելու պէտք չէր զգար, 2-3ի ՉԷՐ ՀԱՍՆԵՐ ՆՐՃԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ:

Անգամ մըն ալ այսօրուան պողոտան դիտենք: Ամէն քայլափոխի՝ կաթ, պանիր մածուն, իւղ ծախող խանութներ... Բերան կարծես վերածուած է հսկայ ագարակի մը... Ցեռոյ՝ աղանդերի կրպակներ, մեծ ու փոքր գարեջրատուններ: Իսկ պատմութեան ոչ մէկ շրջանին տեսնուած էին այդքան շատ անուշավաճառներ:

Այս անուշավաճառները ուրիշ մը–տայնութիւն մըն ալ ունին. իրիկուններ կը դառնան մէկ մէկ ճաշարան: Ալ իրարու կը յաջորդեն հաւու ջուրի ապուր, պաղ միս, փիլաւ...

Մինչ աղանդերի կրպակները փեթակի նման եռուզեռ ունին, ՃԱՇԱՐԱՆՆԵՐԸ ՃԱՆՃ Կ'ՈՐՍԱՆ:

Անցեալ օր ընկեր մը կը պատմէր.

— Ապարանջան մը պիտի առնէի կնոջս համար. սա ոսկիէ հաստ ապարանջաններէն... Պտտեցայ Բերայի բոլոր մեծ ոսկերչատուները, չկրցայ գտնել: Բոլորը սա պատասխանը տուին.

— ԱՅԼԵՒՍ ՈՍԿԻԻ ՎՐԱՅ ԳՈՐԾ ՉԸՆՔ ԸՆԵՐ: ՊԱՏՐԱՍՏ ԻՆՉ ՈՐ ՈՒՆԻՆՔ, ԱՆ ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ:

Բերայի ոսկերիչները, որոնք հնաբիչները հն հաստ ապարանջանի նոյթին, կ'երեւի թէ իրենք չհաւնեցան իրենց հնարածին:

X

Քիչ մը երկար եղաւ մէջբերումը, բայց անհրաժեշտ էր, որովհետեւ հազուադէպօրէն կը հանդիպինք այսքան խօսուն խոստովանութեանց:

Արդարեւ, վերլուծեցէք այդ գրութիւնը, եւ հոն պիտի տեսնէք Թրքական տնտեսութեան կատարեալ պատկերը, իր այնքան սեւ գիծերովը:

Արդարեւ, երբ ինք Թուրքը կը խոստովանի թէ՝ դեռ երէկ հազիւ 2-3 սրճարան կար Բերայի պողոտային վրայ, իսկ այսօր ամէն կողմ սրճարան կը տեսնես, կը նշանակէ թէ այդ առաջնակարգ շուկան կորսնցուցած է իր փայլուն դիրքը եւ դարձած է երկրորդ Սիրքէճի մը (Թրքական թաղ մը), լեցուն՝ աղտոտ սրճարաններով:

Ինչո՞ւ այս կերպարանափոխումը, ինչո՞ւ Պօն Մարշէներու եւ այլ շքեղ վաճառատուններու փոխարէն կը տեսնէք աղանդերի կրպակներ, կաթի ու մածունի խանութներ, որոնք ժամանակին չէին համարձակեր երեւիլ այդ ազնուապետական պողոտային վրայ:

Ինչո՞ւ ճաշարանները «ՃԱՆՃ Կ'ՈՐՍԱՆ», մինչ աղանդերի կրպակները փեթակի նման լեցուն են մտնող ելլող յաճախորդներով:

Պատճառները երկուք են, մէկը միւսէն անտանելական:

Առաջին՝ ներկայ զարհուրելի պայմաններուն մէջ, անկարելի է մեծ վաճառատուն պահել: Բացի ծանր տուրքերէն, օրին մէկը պաշտօնեայ մը կուգայ եւ 10, 20 կամ 30 հազար ոսկի տուգանքի կ'ենթարկէ քեզ, ոեւէ պատրուակով: Իսկ պատրուակը չի պակսիր, փառք Քէմալի: Եթէ թերի մըն ալ չգտնեն, կ'ըսեն թէ «երկու տոմար» կը պահես, «տոմար» նկատելով պարզ տետրակ մը ուր ի հարկէ Ֆրանսերէն, յունարէն կամ հայերէն կը գրես վաճառումներդ, ապա թուրքերէն գրել տալու համար պաշտօնական տոմարիդ մէջ:

Եւ կամ, վերջապէս, բուն տոմարին մէջ «սխալ» մը կը գտնեն:

Դեռ վերջերս, դուրսէն Թուրք երիտասարդ մը կը ներկայանայ Օրօզդի–պաք վաճառատան տնօրէնին, եւ 2000 ոսկի կաշառք կ'ուզէ, սպառնալով հակառակ պարագային կառավարութեան իմացնել թէ հաշիւները անկանոն են:

Վախի ոեւէ բան չունենալով, օտարազգի տնօրէնը լուր կուտայ ոստիկանութեան եւ խաչագողը կը բռնուի յանցանքի վրայ, ճիշդ այն միջոցին՝ երբ կը գրպանէր թղթադրամները, որոնց թիւերը նախապէս արձանագրած էր ոստիկանութիւնը:

Խաչագողը ձերբակալուելով դատարանի յանձնուեցաւ: Ցանցանքը ակներեւ է եւ պատիժն ալ անխուսափելի էր, չէ՞: Բայց, հակառակ ոստիկաններու վկայութեան եւ ընդհանուր դատախազի պահանջին, Պատժական Դ. Ատեանը անպարտ արձակեց ամբաստանեալ Լութֆին. («Սօն փոսթա», 19 Փետր. 1939):

Հիմա եկէք եւ մեծ վաճառատուն պահեցէք: Պարզ է որ բոլորը կը փակեն, չկրնալով գործել եւ մանաւանդ շահիլ:

Երկրորդ պատճառը այն է որ, ժողովուրդը աղքատացած է եւ չի կրնար սուղ բաներ գնել: Ասոր համար է որ, փոխանակ ճաշարան երթալու եւ 50 ղրշ. ծախսելու, աղանդերի կրպակ մը կը մտնէ եւ 5 ղրշ.նոց ուտելիք մը (կտոր մը հաց ու պանիր) կը նետէ որկորը: Այսինքն՝ կը խաբէ ստամոքսը:

Ահա թէ ինչո՞ւ ճաշարանները «ճանճ կ'որսան»

Ողբերգութիւն մըն ալ՝ ոսկերիչներու պարագան: Թուրք խմբագիրը այնպէս կը ցուցնէ թէ ոսկերիչները չեն հաւնած իրենց իսկ հնարած նորոյթին: Մինչդեռ, ոսկի չունին որ բանին եւ ապարանջան շինեն: Կառավարութիւնը՝ ամէն բանի կարգին, ճոյլ ոսկին ալ գրաւած է: Հասարակ մատանի մը շինելու համար, ստիպուած ես հազարումէկ տեղ դիմել եւ օրերով ժամավաճառ ըլլալ:

Հապա սրճարաններու շատութի՞ւնը:

Թրքական սրճարան ըսուածը տեղ մըն է, ուր կ'երթան միայն անգործները: Երեք–չորս ղրշ. կուտաս, սուրճ մը կամ թէյ մը կը խմես, եւ օրը իրիկուն կ'ընես հոն, միաժամանակ օրուան թերթերը կարդալով:

Արդ, Թրքական թաղերը լեցնող այս քահվէհանէները գացին ողողեցին նոյնիսկ Բերան, որ Պոլսոյ ամէնէն շքեղ պողոտան է եւ ժամանակին կը փայլէր այնքան մեծ ու հարուստ վաճառատուներով:

Ալ հասկցէք թէ ո՞ր աստիճանին հասած է թշուառութիւնը:

Եւ ասիկա քաղաքի մը մէջ, որ հիմա իսկ Թուրքիոյ իրական մայրաքաղաքը կը կազմէ եւ պետական հարկերուն ամենամեծ մասը կը վճարէ:

Երբ Պոլիսը կը մեռնի այսպէս, կրնաք երեւակայել վիճակը արդէն իսկ մեռած միւս քաղաքներուն:

ԴԻՏ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»» • «««

« Տէյլի Թելէկրաֆ»ի մէկ աշխատակիցը, որ վերջերս ապրած է Իտալիոյ մէջ, գրած է հետեւեալ ուշագրաւ յօդուածը.—

— « Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ինքնատիպութիւնը տեղ չունի: Ես բացարձակապէս կը մերժեմ ինքնատիպ ըլլալ, եթէ այդ ինքնատիպութեանը իմ երկրիս վնաս կուգայ: Արտաքին քաղաքականութիւնը երբեք ինքնատիպ չէ, ան կը ճշդորոշուի աշխարհագրական, պատմական, տնտեսական իրողութիւններու որոշ տուեալներով »:

Ժամանակակից քաղաքագէտները լաւ կ'ընեն, որ սերտեն վերի նախադասութիւնները: Բայց ամէնէն շատ զանոնք սերտելու պէտք ունի այն մարդը, որ զանոնք արտասանած է: Այդ մարդն է Մուսոլինին, որ այդ խօսքերը ըսած է 1923ին եւ 1924ին:

Իր իսկ գրած դեղագրին չհետեւիլը պատճառ դարձած է, որ Դուչէն ինքզինք գտնէ այժմեան վիճակին մէջ: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ինքնատիպ ըլլալ փորձելով — կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ թոյլ տալով իր նախարարներուն, որ փորձեն ինքնատիպ ըլլալ — ան առաջնորդած է Իտալիան այնպիսի կացութեան մը, որ օրէ օր յարաճուն մտահոգութեամբ ու սարսափով կը համակէ իր ժողովուրդը:

Իտալիոյ մէջ այսօր չկայ մտածող անհատ մը, որ ցնցուած չըլլայ Եւրոպայի վերջին դէպքերէն եւ իր երկրին գործակցութենէն ատոնց հեղինակին հետ: Մեծամասնութիւնը կը մտածէ թէ արմատապէս սխալ է այն արտաքին քաղաքականութիւնը, որուն վրայ ոչ միայն ներողամտութեամբ նայած են, այլ ծափահարած են զայն եւ կամ գործակցած անոր, որպէսզի Իտալիոյ շահերուն վնասելու աստիճան փոփոխութեան ենթարկէ Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը:

Կոմս Չիանոյի արտաքին նախարար դառնալէն ասդին՝ Իտալիոյ վարած միջազգային քաղաքականութիւնը կատարելապէս հակառակն է Իտալիոյ աւանդական քաղաքականութեան: Անդրադառնալ ըսելով՝ պէտք է հասկնալ այն քաղաքականութիւնը, զոր Իտալիա տարած է յաջողութեամբ՝ իր ազգային միութիւնը գլուխ բերելէ մինչեւ քանի մը տարիներ առաջ:

Այդ քաղաքականութիւնը, որ երբեմն արհամարհական ձեւով «սպասողական» կոչուած է, իրականին մէջ եղած է աւելի քան գործօն: Հակադիր ուժերը հաւասարակշռելու քաղաքականութիւնն էր այդ, զոր բոլոր մեծ պետութիւնները հարկադրուած են կիրարկելու, եթէ կ'ուզեն վերապրիլ այս աշխարհի բարդ մրցումին մէջ: Այդ քաղաքականութիւնը կը ձգտէր՝ իր ծանրութիւնը նետել կշիռին որ կողմը որ պէտք ըլլար, փոխն ի փոխ, որպէսզի հաւասարակշռութիւնը պահպանուէր եւ ճօճանակը չհակէր այս կամ այն կողմ, այլ մէջտեղը մնար:

Իտալիոյ համար միշտ ալ երկու հաւանական վտանգներ գոյութիւն ունեցած են: Մին՝ Եւրոպայի եւ միւսը՝ Միջերկրականի մէջ: Ցամաքային Եւրոպային տիրապետելու փորձի մը պէտք էր ընդդիմանալ նոյնքան, որքան ծովերուն իշխելու տենչի մը:

Իտալիոյ աչքերը կրնային ուղղուիլ դէպի հարաւ, բայց իմաստ չկար կայսրութիւն մը ստեղծելու մէջ, եթէ անոր սահմանները ապահովուած չէին: Տան մը յառաջակողմը գեղեցիկ պարտէզ մը չլինելը անիմաստ է, եթէ թիկունքին մուտքը բաց է ներս գալ ուզողին առջեւ.

Եթէ մենք ըմբռնենք այս երկու հիմնական շարժառիթները,— Իտալիոյ վախը՝ Եւրոպայի մէջ բռնատէրէ եւ Միջերկրականի մէջ ազդուելէ (անշուշտ երկու գօտիներուն մէջ ալ տարածուելու, ծաւալելու բուռն բաղձանքը սրտին) — այն ատեն դիւրին կ'ըլլայ բացատրել ակնյայտնի փոփոխութիւնները քաղաքական այն ճակատին, որ կը յատկանշէր Իտալիոյ դիւանագիտութիւնը 1870էն ի վեր: Այս փոփոխութիւնները իրականին մէջ գործելու եղանակներ են, նպատակը մնացած է էապէս նոյնը:

Առաջին փոփոխութիւնը տեղի ունեցաւ 1882ին եւ ուղղակի հետեւանքն էր Ֆրանսայի կողմէ Թունուզի գրաւման: Այս դէպքէն առաջ Իտալիոյ յարաբերութիւնները սքանչելի էին Ֆրանսայի հետ, որուն երախտապարտ էր ան՝ Նափոլէոն Գ.ի կողմէ տրուած աջակցութեան համար՝ իր ազատագրական պայքարին:

Բայց Ֆրանսայի ազդեցութեան աճումը հիւսիսային Ափրիկէի մէջ եւ այն հողամասին վրայ, որուն Իտալիա ինք աչք տնկած էր, բաւական եղաւ որ երախտագիտութեան ամէն զգացում մարի: Ֆրանսայի գործունէութիւնը Միջերկրականի մէջ աւելի մեծ սպառնալիք թուեցաւ քան ո եւ է պետութեան ազդեցութիւնը ցամաքային Եւրոպայի մէջ, եւ Իտալիոյ պատասխանը եղաւ ասոր՝ մտնել Եռեակ Դաշնակցութեան մէջ:

Ցաջորդ փոփոխութիւնը տեղի ունեցաւ 1914ին, երբ Իտալիա, լքելով Գերմանիան ու Աւստրիան, չէզոքութիւն յայտարարեց: Արդէն մինչեւ այդ՝ Իտալիա բաւական փոխած էր իր դիրքը կեդրոնական պետութեանց հանդէպ: Գերմանիոյ սուր ճօճելը եւ միջամուխ ըլլալու փորձերը Մարոքի գործերուն, մանաւանդ Աւստրիոյ ծաւալման ծրագիրները Պալքաններու մէջ համոզեցին Իտալիան, թէ հաւասարակշռութեան նժարը վտանգաւոր կերպով կը հակի դէպի իր զինակիցներու կողմը: Նժարը շտկելու համար՝ 1915ին ան միացաւ հակառակորդ կողմին:

Ճշմարտութեան մէկ մասն է միայն ըսել, թէ միանալով դաշնակիցներուն՝ Իտալիա պարզապէս ինքզինք ծախեց ամէնէն բարձր վճարողին: Կեդրոնական պետութիւններն ալ անոր առաջարկած էին ոչ պակաս: Իտալիա արդարացուց իր դաւաճանութիւնը՝ Աւստրիոյ ծաւալականութեամբ դէպի Սերպիա, ինչ որ ուղղակի սպառնալիք մըն էր իր կենսական շահերուն եւ աւելի զօրաւոր շարժառիթ մը, քան գաղութներ ստանալու ենթադրական խոստումը:

Դաշնակիցներու յաղթանակը ազատեց Իտալիան այդ սպառնալիքէն. բայց ատոր փոխարէն ուրիշ մը երեւան եկաւ, — Ֆրանսայի գերակայութիւնը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Այժմ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կոկէսէն դուրս նետուելէն վերջ, Ֆը–րանսայի դէմ էր որ Իտալիա իր ծանրութիւնը լարեց:

Այս հրջանը տեւեց 1922էն, երբ Մուսոլինի իշխանութեան գլուխ եկաւ, մինչեւ 1934, երբ ան զօրաշարժ ըրաւ խափանելու նացիական ապստամբութիւնը Աւստրիոյ մէջ: Այս տարիներուն՝ Դուչէն վարեց ամբողջովին ուղղափառ քաղաքականութիւն մը, ինչպէս յայտարարած էր առաջին օրէն իսկ: Եւրոպայի մէջ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու քաղաքականութիւն էր այդ, որ խանգարուած էր Գերմանիոյ պարտութեամբ եւ աւստրիական կայսրութեան անհետացումով:

Եւ ճօճանակը սկսած էր արդէն հակիլ միւս կողմը: Իտալիա միայն Ֆրանսայէն ետ էր եւ Անգլիայէն առաջ ըմբռնելու թէ ի՛նչ պիտի նշանակէր Հիթլէր Եւրոպայի համար: Գերմանիոյ որոշումը օդատորմիղ չունենալու եւ սպառազինութիւնը հաստատելու նշաններ էին, զոր Մուսոլինի յստակօրէն գիտցաւ կարդալ, ինչպէս Իտալիոյ նախապատերազմեան քաղաքագէտները կարդացած էին Քայզերի ճառերը եւ աւստրիական վերջնագիրը:

Իտալիա ասոնց պատասխանեց Պրէննէրի վրայ զօրաշարժով եւ Ֆրանսայի հետ մօտենալով, որուն արդիւնքը եղաւ Հռոմի համաձայնութիւնը, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ նախաձեռնութեամբ՝ Շթրեզայի խորհրդաժողովը: Անգամ մը եւս Իտալիա Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը շտկելու իր պատմական դերն էր որ կը կատարէր:

Բայց այս միջոցին՝ Իտալիա գծէն շեղեցաւ Եթովպիոյ սխալ հաշուարկ[illegible]ութեամբ: Այժմ արդէն տարակոյս չկայ, թէ Իտալիա չէր նախատեսած իր այս քայլին հետեւանքները Եւրոպայի մէջ: Իսկ իր զայրոյթը այս հետեւանքներուն հանդէպ մղեց զինք, որ հիմնապէս փոխէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Այս զայրոյթը պատճառ դարձաւ որ կասի Իտալիան Ֆրանսային մօտեցնող շարժումը եւ զայն նետէ ուժգնօրէն Գերմանիոյ բազուկներուն մէջ:

Հոգեբանական տեսակէտէ՝ դիւրին է ըմբռնել Պերլին — Հռոմ առանցքին ստեղծումը: 1936ին, երբ այդ առանցքի մասին կը բանակցէին, երկու կողմերն ալ բարեկամաբար բաժանուած չէին, այլ երկուքն ալ իրարու գործակցութիւնը կը փնտռէին: Առանցքը Իտալիան կը հեռացնէր իր աւանդական քաղաքականութենէն ու իր իրական շահերէն, զոր լաւ չէր տեսներ ան՝ կուրացած ըլլալով զայրոյթէ եւ կառաւարութենէն: Մէկէ աւելի ցուցումներ պէտք էին, որ անոր աչքերը բացուէին: Առաջինը Անշլուսն էր, երկրորդը՝ սեպտեմբերի տագնապը:

Այսօր Իտալիա կը գտնուի դէմ յանդիման այնպիսի մրցակիցի մը Եւրոպայի մէջ, որուն բաղդատմամբ Միջերկրականի մէջ անգլեւֆրանսական երեւակայական գերակայութեան վտանգը պարզ ցնորք մըն է: Գերմանական սահմանագլուխը միայն 100 քիլոմեթր հեռու է Ադրիականէն եւ կարճ ժամանակէն կրնայ [illegible] դառնալ [illegible] սահմանին մէջ լինալ: Տան յետսակողմի սահմանները քշուած են մինչեւ տան պատերուն: Իտալական պատմութեան մէջ [illegible] զուգահեռը գտնելու համար պէտք է ետ երթալ մինչեւ 1914, միայն [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Բայց եթէ կարողանայիր մի վայրկեան սառը ուղեղով դատել. եթէ երիտասարդական անփորձ եռանդը տեղի տար խոհեմութեան եւ իմաստութեան... Եթէ վրէժխնդրութեան փոխարէն վառուէր քո սիրտը հայրենիքի սիրով... Այն ժամանակ, հաւատացած եմ, չէիր կամենալ մի կնոջ պատճառով հայրենեաց դաւաճանի անունը վաստակել:

Սեպուհը մօտեցաւ իշխանին, իւր հրավառ հայեացքն ուղղեց նրա աչքերին եւ ներքին յուզմունքից դողացող ձայնով ասաց.

— Մի կնոջ պատճառո՞վ ասացիր... Օ՜հ, ինչպէ՜ս կը կամենայի որ մենք մի անծանօթ դաշտի վրայ լինէինք եւ ես այդ խօսքը լսէի քեզանից այն տեղ եւ ոչ թէ իմ վրանում... Հաւատա՛ ինձ, Մարզպետունի իշխան, որքան էլ դու հզօր, որքան էլ քաջամարտիկ, բայց ես իմ սրով կը պատռէի քո կուրծքը, եթէ նա մինչեւ անգամ ծածկուած լինէր պողպատէ լանջապանով...Դու կարողանում ես ասել մի կին այն արարածին, որ իմ տան թագուհին, իմ սրտի աստուածուհին էր մինչեւ այսօր...:

— Ների՛ր ինձ, սիրելի Ամրամ, ես չէի կամենում քեզ վիրաւորել, ոչ էլ «մի կին» ասելով՝ ուզում էի Ասպրամ իշխանուհուն նուաստացնել...

— Լռի՛ր, աղաչում եմ քեզ. մի՛ յիշիր նրա անունը, գոնէ մի՛ յիշէր իմ առաջ, մի՛ խօսիր նուաստութեան մասին, ես կարող եմ խելագարուել... ընդհատեց իշխան Ամրամը, ներքին յուզմունքից բոլորովին այլայլուելով:

— Ես պէտք է կրկին եւ կրկին անկամ ներողութիւն խնդրեմ քո վրանը մտնելուս համար, մեղմ ձայնով ասաց Մարզպետունին:

Սեպուհը չպատասխանեց: Նա վրդովուած սկսաւ անցուդարձ անել վրանում և ձեռքը մերթընդմերթ դէպի ճակատը տանելով՝ չփել նրան, աչխատելով կարծես իւր ուղեղը ծանրաբեռնող մտածութիւնները ցրել:

Անցան մի քանի վայրկեաններ: Լուռ էին երկուսն էլ: Վրանի մէջ լսւում էր միայն Սեպուհի խուլ քայլատրոփը:

Իշխանն աչքերը Ամրամի վրայ յառած, հետեւում էր նրա քայլերին եւ միեւնոյն ժամանակ մտածում թէ՝ ինչպէս անէ որ իւր այցելութիւնն ապարդիւն չանցնի: Նա պարզ տեսնում էր, որ իւր խօսքերն ազդեցութիւն չեն անում Սեպուհի վրայ. բայց եւ այնպէս՝ չէր յուսահատւում: Նրա ծանր էր գալիս մանաւանդ այն, որ յամառ Սեւադային համոզելուց յետոյ, ձեռնունայն պիտի վերադառնար Ցլիկ-Ամրամից: Նա չէր կարողանում հաշտուել այն մտքի հետ, թէ խելք ու սիրտ ունեցող տղամարդը կարող է ընդհանուր Հայրենիքը զոհել իւր անձնական չնչին հաճոյքին, իւր վրէժխնդրութեանը:Այս պատճառով էլ նա սպասում էր որ Ամրամի զայրոյթն իջնէ եւ ինքը նորից սկսէ խօսել նրա հետ:

Վերջապէս Սեպուհը նստեց իւր մահճակալի ծայրին եւ կարծես վրդովմունքից յոգնած, լուռ ու անթարթ աչքով սկսաւ նայել վրանի մուտքին:

— Ամրամ Սեպուհ, ի՞նչ անուն կը տայիր այն մարդուն, որ մի քանի վայրկեան տաքնալու համար՝ հրդեհէր իւր տունը, հարցրեց յանկարծ իշխանը, չսպասելով Սեպուհի խօսելուն:

— Խելագար կ'անուանէի... պատասխանեց վերջինս՝ առանց աչքերը վրանի մուտքից հեռացնելու:

— Ես կարծում եմ մեզանից ամէն մէկի իսկական տունը եւ հարազատ ապաստանարանը ապահով Հայրենիքն է: Եթէ մենք մեր անձնական, մեր անցողական հաճոյքի համար վտանգում ենք նրա խաղաղութիւնը, նմանում ենք այն մարդուն, որ իւր մարմինը տաքացնելու համար վառում է իւր տունը, չմտածելով թէ երբ այդ կրակը հանգչի, երբ յարկի սիւները մոխիր դառնան, ինքը պիտի մնայ անտուն, անապաստան, միշտ հալածական դառնաշունչ հողմերից, կամ թէ արեւի կիզիչ ճառագայթներից...

— Այդ այդպէս է, պատասխանեց Սեպուհը իշխանին դառնալով. բայց կայ այնպիսի սահմանմունք, որ երբ պաշարում է մարդուն, այն ժամանակ սեփական տունը հրդեհելն անհրաժեշտ է դառնում: Մենք ամէն բանից առաջ մարդ ենք, մսից եւ արիւնից կազմուած: Բեր խրեմ այս սուրը կողերիդ մէջ եւ տե՛ս թէ մահուան տագնապը կը պաշարէ՞ քեզ, թէ ոչ:

— Կը պաշարէ: Բայց հէնց այդ տագնապի մէջ հոգիս ուրախութեամբ կը բաժնուի իմ մարմնից, երբ մտածեմ թէ մեռնում եմ Հայրենիքի համար:

— Իսկ երբ դաշոյնը ցցուի հոգւո՞յդ մէջ. երբ ինքը հոգին տանջանքների մատնուի՞...

— Եթէ դու սիրտ եւ զգացում ունիս, եթէ քո երակներում ազնուական արիւն է հոսում, անկարելի է որ քո հոգին աւելի չխոցոտուի այն ժամանակ, երբ տեսնես թէ՝ քո ձեռքով անարգանք է հասել Հայրենիքին, քամուել է եղբարցդ արիւնը, վտանգուել է պետական գահը եւ քո լաց արած ճանապարհով մտել է թըշնամին, որ աւերում է հայրենի երկիրը...:

— Գիտե՞ս ի՞նչ կայ, Տէր Մարզպետունի:

— Ասա՛, լսում եմ:

— Դու Յունաց դպրութեան ծանօթ ես ինձանից աւելի: Ասում են որ Բ[illegible] պաւորի հետ Բիւզանդիոն գնացած ժամանակ՝ կայսեր արքունիքում զբաղեցրել էին քո յունագիտութեան վրայ: Ճշմարի՞տ է այս թէ ոչ:

— Ճշմարիտ է. բայց դու ինչո՞ւ համար ես իմ յունագիտութիւնը յիշում:

— Ի՞նչու համար, ասեմ: Դու կարդացե՞լ ես Հոմերոսը:

— Ինչպէս չէ. նրա հատուածներից շատը բերան գիտեմ:

— Ուրեմն գիտես թէ՝ ինչո՛ւ Տրովադան կործանուեցաւ, եւ ինչո՛ւ նրա պարիսպների տակ բազմաթիւ յոյն զօրավարներ իրանց բիւրաւոր զօրքով ջարդուեցան:

— Գիտեմ. մի կնոջ, մի Հեղինէի անհաւատարմութեան պատճառով:

— Ո՛չ, սխալւում ես, մի գաւառացի Պարիսի պատճառով:

— Ես այդպէս չեմ հասկանում Հոմերոսը:

(Շար.)

ԷԼԻԶԷԻ ՊԱԼԱՏԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԹՈՇԱԿԸ

Էլիզէ պալատը, ուր կը բնակին Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահները, շինուած է 1718ին, կոմս Տ'Էվրէօի կողմէ։ Շինութիւնը արժած է 730.000 ոսկի։ Այդ ժամանակները Փարիզը կը հասնէր հազիւ Ֆոպուր Սէնթ Օնորէ, իսկ Շան Էլիզէն՝ խոպան անտառ մը, Սէն գետի եզերքէն ի վեր երկարող Քուր–լա–Ռէնով, զոր շինել տուած էր Մարի տը Մէտիչիս։

Այս պալատին մէջ բնակեցաւ ամէնէն առաջ հռչակաւոր տիկին Փոմփատուր, որու մահէն ետք՝ իր եղբայրը։ Լուդովիկոս ԺԵ. յաճախ կ'այցելէր հոն, տիկին Փոմփատուրի յիշատակները նորոգելու իր սրտին մէջ, բայց տիկին տը Պարրի հետ սիրոյ կապ ըսպասելէ ետք, մոռցաւ Էլիզէն։ 1776ին Էլիզէի պալատը, որուն տիրացած էր սեղանաւոր Պոժոն, ծախուեցաւ Լուդովիկոս ԺԶ.ի, որմէ վերջ այնտեղ բնակեցաւ տիկին տը Պուրպոն, եւ այս պատճառով ալ շէնքը կոչուեցաւ ժամանակ մը «Էլիզէ – Պուրպոն»։

Ֆրանսական յեղափոխութեան ատեն այս պալատին փայլը մարեցաւ։ Ժամանակ մը վերածուեցաւ զբօսավայրի, Լունա Փարքի նման։

Սակայն 1803ին Միւրա գնեց զայն եւ հինգ տարի վերջ ծախեց Նափոլէոն Պոնափարթի։ Նափոլէոն եւ Ժոզէֆին միասին բնակեցան այնտեղ։ Յետոյ փոխադրուեցան Թիւիլրի։ Բայց Վաթերլոյի ճակատամարտէն ետք այս պալատին մէջ էր որ ան ստորագրեց իր հրաժարումը Ֆրանսայի գահէն։

Այս պալատը ժամանակ մը եղած է նշանաւոր հիւրերու ընդունարան։ Աղեքսանդր Ա. ցարը այնտեղ հիւրասիրուեցաւ, ինչպէս նաեւ Սուլթան Մէհմէտ Ալի, Սպանիոյ Քրիստինէ թագուհին, Թունուզի պէյը եւն.։

1847ին պալատին կից Սեպաստիանի հիւրանոցին մէջ սոսկալի ոճիր մը գործուեցաւ։ Այս ոճիրը այնքան յուզեց հանրային կարծիքը, որ կառավարութիւնը որոշեց քանդել այդ հիւրանոցը, որ քանդուեցաւ եւ միացուեցաւ Էլիզէ պալատին։

1848ին առաջին նախագահ Լուի Նափոլէոն այնտեղ բնակեցաւ։ 1851ին այս շէնքին մէջն էր, որ մինչ մեծ սրահին մէջ շքեղ պար տեղի կ'ունենար, ներքնասենեակներու մէջ դաւ կը սարքուէր Լուի Նափոլէոնը կայսր հռչակելու։ Տասնեւհինգ տարի վերջ՝ դարձաւ բարձր հիւրերու համար իբր ընդունարան կը գործածուէր ան։ Այնտեղ իջեւանեցաւ Ֆրանց Եոզէֆ կայսրը, երբ այցելեց Փարիզ։ Երրորդ հանրապետութեան ժամանակ էր, որ Էլիզէ պալատը եղաւ նախագահներու բնակարան։ Առաջին անգամ 1873ին այնտեղ բնակեցաւ զօր. Մաք Մահոն նախագահը։

*** «Փառի – Սուար» կը գրէ թէ հանրապետութեան նախագահը 3 միլիոն 600.000 ֆրանք տարեթոշակ ունի, բայց իրականին մէջ բան չի կրնար աւելցնել, ամէն ծախք իր վրայ ըլլալով։ (Պատերազմէն առաջ՝ 1 միլիոն 200.000 ֆրանք ոսկեդրամ)։ Ներկայ թոշակը մեծ գումար մը չէ, երբ ըսենք թէ Նափոլէոն Ա., Լուդովիկոս ԺԸ., Կարոլոս Ժ. եւ Նափոլէոն Գ. կը ստանային տարեկան 25 միլիոն ոսկի ֆրանք։

Հանրապետութեան նախագահը ունի 23 սպասաւորներ, որոնց տարեկան ծախքն է 300.000 ֆրանք։ Իբրեւ կալուածական եւ եկամուտի տուրք կը վճարէ տարեկան 950.000 ֆրանք։ Երեք շքեղ ինքնաշարժներու տարեկան ծախքն է 65.000 ֆրանք։ Ճամբորդութեան ատեն նախագահը ինքն է որ կը վճարէ մասնաւոր կառախումբին ծախքը, եւ աւելին, եթէ թղթակիցներ ալ տանի իրեն հետ։ Այս ծախքերը արդէն կը կազմեն 1ուկէս միլիոնի գումար մը, առանց հաշուելու հագուստ – կապուստի, բարեկամներու ընդունելութեան եւն. ծախքերը։

Դարձեալ նախագահին վրայ կ'իյնան երեք ապարանքներուն, Էլիզէի, Ռամպուլէի կամ Վիզիլի մէջ սարքուած ընդունելութեանց եւ հացկերոյթներու ծախքերը։ Եթէ պատահի որ, նախարարական խորհուրդ մը երկար տեւէ եւ նախագահը ճաշի վար դնէ վարչապետը, եթէ հիւրասիրէ դեսպանները կամ երեսփոխանները, կամ պարահանդէս մը սարքէ կամ շքեղ ընդունելութիւն մը՝ ի պատիւ օտար վեհապետի մը, նորէն ինքն է որ կը վճարէ։ Յետոյ կան բազմաթիւ նուէրներ, զանազան մրցանակներ, տօնածառ, կարմիր հաւկիթ՝ Զատկի առթիւ իր 2200 սաներուն եւն.։ Այնպէս որ, բոլորովին սխալ չէ Փուանքարէի մէկ մտերմական խօսքը.

— «Շատ գոհ եմ որ Էլիզէի պալատէն մեկնեցայ նոյնքան աղքատ որքան էի հոն գացած ատենս»։

...տարբերութեամբ որ այն ատենուան աւստրիական վտանգը այժմ գերմանական է։

Այս է հետեւանքը արտաքին քաղաքականութեան մէջ ինքնատիպ ըլլալուն։ Եւ Իտալացիները սկսած են ըմբռնել այս։ Միակ խնդիրը այն է, թէ այժմ իրենց կառավարութիւնը կրնա՞յ ետ դառնալ այն ճամբէն, որուն մէջ այնքան յառաջացած է՝ բարձրաբարբառ ինքնավստահութեամբ մը։

«Երես փրկելու» խնդիրը չէ միայն։ Գերմանիոյ ուժը այնքան ահաւոր կերպով աճած է, որ Իտալիա այժմ պարտաւորուած է վարանիլ՝ անոր ընդդիմանալու համար, եթէ ուզէ ընդդիմանալ։ Մուսոլինի ըսաւ թէ Պրէննէրը անանցանելի է։ Բայց արեւմտեան կողմերը աւելի դիւրաբեկ ուրիշ անցքեր կան, իսկ իր հիւսիսային սահմաններէն քանի մը վայրկեան հեռու օդային կայաններ կան։

Ակներեւ է որ Ֆրանսայի հետ բնական յարաբերութեանց վերահաստատումը անհրաժեշտ նախաքայլն է Իտալիոյ համար քաղաքականութեան ոեւէ փոփոխութեան մը։ Այս նպատակին կարելի չէ հասնիլ սակայն զիջումներով, որոնք միայն կը տկարացնեն ժողովրդապետութիւնները ռազմապէս կամ կը նուազեցնեն անոնց հմայքը Ափրիկէի եւ աշխարհի աչքին։

Սխալ է ենթադրել թէ երկիրներու բարեկամութիւնը կարելի է գնել։ Եթէ Իտալիա օր մը լքէ Առանցքը, այդ պիտի ըլլայ միմիայն անոր համար որ իր շահերը այդպէս կը պահանջեն։ Շատ չատ մեր ընելիքը այն պիտի ըլլայ, որ լսենք, ինչպէս ըրած ենք միշտ, անոր օրինաւոր պահանջները եւ դառնութիւնները, որպէսզի հնարաւորութիւն տանք իրեն վերադառնալու առողջ քաղաքականութեան մը սկզբունքներուն։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Անցորդ մը կը պատմէ.—

Պուլկարիոյ հայութեան ընդհ. թիւն է 25.000, մեծ մասով համեստ աշխատաւորներ։ Ամէնքն ալ տնտեսապէս գոհացուցիչ վիճակ ունին։

Մայրաքաղաք Սոֆիայի հայութեան թիւն է 6000։ Սոֆիայի Հայոց եկեղեցին՝ Սինոդին պատկանող հողերու շրջանակին մէջ գտնուելով, կառավարութիւնը զայն գնեց եւ Հայոց տրամադրեց ուրիշ հող մը, ձրի։

Հայերը այդ հողին վրայ կառուցին իրենց ազգային տունը, ուր ամփոփուած են՝ եկեղեցի, դպրոց, առաջնորդարան եւայլն։ Գէորգ – Մեսրոպ ճեմարանը այժմ միացած է երեք կարգ ունեցող ազգ. նախակրթարանին, որ Յովակիմեան անունը կը կրէ, ի յարգանս Առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանի, որ իր յոբելեանին առթիւ գոյացած ամբողջ գումարը, 200 հազար լէյ, յատկացուցած էր դպրոցին։

Հայոց միջոցներով ազգ. տուրք հաւաքելը շատ դժուար ըլլալով, կառավարութիւնը պետական հարկին վրայ հարիւրին 15ի յաւելում մը ըրած է եւ գանձելով կը յանձնէ պատկան համայնքներուն։

Ասկէ գոյացած գումարը լայնօրէն կը բաւէ դպրոցի պէտքերուն եւ մասամբ կը յատկացուի շէնքէն մնացած պարտքերուն։

Պուլկար կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը շատ բարեացակամ վերաբերում ունին Հայոց մասին։

ԻՐԱՆ

Թէհրանի եկեղեցական վարչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է (19 մարտ).—

Յայտնում ենք ի գիտութիւն Թէհրանի հայ յարգելի հասարակութեան, որ համաձայն երկրի օրէնքի, ամուսնութիւնները Թէհրանում պիտի կատարուեն Սար Դաֆտարի, այսինքն ամուսնական եւ ապահարզանի պաշտօնական մատեանը վարող քահանայի գիտութեամբ եւ մասնակցութեամբ։ Բոլոր պսակները, որ կատարւում են առանց նկատի ունենալու այս կարգադրութիւնը, բացի անվաւեր լինելուց, ենթակայ են պատժի։ Պատժըւում են արդարադատութեան կողմից, թէ պսակողը եւ թէ պսակւողները։

Պսակուել ցանկացողները պատասխանատուութեան տակ չընկնելու համար պարտաւոր են վաղօրօք դիմել առաջնորդութեան պաշտօնական Մատեանի վարիչ՝ Տէր Յովհաննէս քահանայ Հաճեանին՝ տեղեկանալու ամուսնութեան եկեղեցական եւ օրինական պահանջների մասին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս մասնաճիւղը կազմուեցաւ 1936ին։ Խումբ մը տիկիններ գնահատելով Կ. Խաչի ծաւալուն գործունէութիւնը, իսկոյն կը հրաւիրեն Մարսէյլի ընկերուհիներէն՝ Տիկիններ Քիպրիթճեան եւ Սէրէնկիւլեան, որոնք ընդառաջ կ'երթան նախաձեռնող տիկիններու փափաքին եւ 1936 Յունուար 6ին առաջին ժողովը կը գումարեն։ Վարչութիւնը կ'ընտրուի հետեւեալներէ.— Տիկիններ Էլիզ Վառնաճեան, Աննա Շալճեան, Լուսնթագ Պանտիկեան, Աղաւնի Զօրպաճեան, Էլիզ Դաւիթեան, Սերաֆի Մերտինեան, Օր. Հայկուհի Պօյաճեան։ Սկզբնական դժուարութիւնները երբեք չվհատեցուցին կազմակերպիչները։

Իրենց առաջին գործը եղաւ սարքել հրապարակային դասախօսութիւններ։ Ունեցան դասախօսներ՝ Տիկին Քիպրիթճեան, Տիկին Բօլատեան, Պ. Պ. Շաւարշ Միսաքեան, Հայկ Սէրէնկիւլեան եւ Տոքթ. Շ. Նարդունի։ Հետզհետէ կազմակերպուեցան նաեւ հանդէսներ, երեկոյթներ, ընկերահամակրական հաւաքոյթներ, որոնք ոչ միայն բարոյական, այլեւ նիւթական շահեր ապահովեցին։

Հ. Կ. Խաչի առաջին նպատակներէն մին ըլլալով չքաւոր հիւանդներու օգնել, 1936ի տարեշրջանին գոյացած 4925 ֆրանք հասոյթին մեծ մասը յատկացուեցաւ սոյն նպատակին։ Սէն Ժէրոմէն զատ հիւանդներ խնամուեցան նաեւ Լէ զ'Օլիվի, Սարտանի եւ Նոթր– Տամի մէջ։ Զատկի տօնական օրերուն Գոնսէփսիոն հիւանդանոցի հիւանդներուն ընկերուհիներու ձեռամբ բաշխուեցաւ հաւկիթ եւ անուշեղէն։ Ասկէ դուրս Փարիզի եւ Մարսէյլի ձեռնարկած գործերուն օժանդակեցին ամէն անգամ 30 — 50 տոմս գնելով։ «Մանուկներու Օր»ուան, օդափոխութեան կայանին իրենց վրայ դրուած նիւթական օժանդակութիւնը ըրին լիովին։

1937ին սնտուկը մնացած էր 550 ֆրանք, հարկ էր կրկնապատկել հասոյթի միջոցները, ուստի անհրաժեշտ նկատուեցաւ հանդէսներու մնայուն վայր մը ապահովել։ Քանիցս դիմուեցաւ Թաղին Maison de Quartierի վարչութեան, որ սրահը իրենց տրամադրուի։ Երկու – երեք անգամ շատ շնչին վարձքով կարելի եղաւ երեկոյթներ տալ, բայց ի վերջոյ այդ դիւրութիւնն ալ խնայուեցաւ զանազան արգելքներով։ Միւս կողմէ անդամուհիներէն շատեր տեղափոխուելով, գործը մնաց քանի մը հոգիի վրայ եւ կարելի չեղաւ հաւաքոյթներ կազմակերպել։ Այն ատեն գործը սահմանափակուեցաւ երկու վիճակախաղով, մէկ թէյասեղանով եւ մէկ պաշտային հանդէսով։

Օգնութեան գործը շարունակելով, մասնաճիւղը իբր ազգային պարտականութիւն, ամէն տարի ծաղկեպսակներով մասնակցեցաւ Ապրիլեան սգատօներու եւ ամառնային օդափոխութեան կայանին։ Օժանդակեց նաեւ «Հայ Արի»ներու ճամբարին։

Փարիզի կեդր. վարչութեան հետ միշտ կապ պահելով, վճարած է իր վրայ դրուած տարեկան 400 ֆրանք սակը։ 1937 – 38 տարեշրջանին իրենց մնայուն գործը եղած է պահել Նոթր Տամ տը Գոնսօլասիոնի հայերէնի դասընթացքը, որ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուի եւ ուսուցչուհւոյն թոշակը կանոնաւոր կը վճարուի։

Նոթր Տամի ընկերուհիներու խումբը մաս կը կազմէր Սէն Ժէրոմի մասնաճիւղին։ Վերջին տարեշրջանին անդամներու գոհացուցիչ թիւը եւ Կ. Խաչի բերած օգտակարութիւնը նկատի առնելով՝ Մարսէյլի մասնաճիւղը ճանչցաւ եւ վաւերացուց իբրեւ առանձին մասնաճիւղ, որով Սէն Ժէրոմ դադրեցուց Նոթր Տամի դասընթացքին հովանաւորութիւնը։

Ներկայիս անդամուհիներուն թիւն է 44։ Ունեցած են ընդամէնը 42 վարչական եւ հինգ ընդհ. ժողովներ։ Հիւանդներու դարմանումի համար ապահովուած է մնայուն բժիշկ մը, շատ աննշան վճարումով մը։ Նոյնպէս վարչութեան միջոցաւ կարօտ հիւանդներ ձրի կը դարմանուին՝ Ֆրանսացի մայրապետներու մանուկներու դարմանատան մը մէջ։

Օգնութեան գործէն զատ ունին հետեւեալ ծրագիրները որոնք պիտի իրագործուին յառաջիկայ տարեշրջանին.—

Ա.— Կ. Խաչի թեւին տակ կազմակերպել աւելի երիտասարդ եւ կենսունակ ուժեր — սանուհիներու միութիւնը։ Պուլվար Օտտօ, Պօմոն, Սէն Լու, Սէնթ Անթուան արդէն ունին 20 – 35 սանուհիներ որոնք միշտ օժանդակ են իրենց մասնաճիւղի գործերուն։ Սէն Ժէրոմի մէջ ստուար թիւ մը կը կազմեն երիտասարդուհիները, որոնք դժբախտաբար ոչ մէկ միութեան չեն մասնակցիր, զրկուած՝ հայկական կեանքէ։

Բ.— Սանուհիներու դաստիարակչական հաւաքոյթներու համար նշանակել մնայուն դասախօս – կազմակերպիչ մը, որ կարող ըլլայ տալ ոչ միայն Կ. Խաչի գործերու, այլեւ տնտեսագիտութեան, մայրութեան, առողջաբանութեան եւ մասնաւորապէս գեղարուեստական – բեմական նիւթերու ծանօթութիւն եւ վարժութիւն։

Գ.— Ապահովել Թաղին մէջ մնայուն սրահ մը որ յատկացուի վերոյիշեալ նպատակներուն։

Այս ճիգերուն իբրեւ լրացուցիչ, տեղ տանք նաեւ Թուանշաններուն.—

Մասնաճիւղը ունեցած է 1936 տարեշրջանին մուտք՝ 4925 եւ 3252 ֆր. ելք։ 1937էն մինչեւ 1938 Մայիս մուտք 1960 եւ ելք՝ 3092 ֆրանք։ 1938ի Գ. եւ Բ. եռամսեայ մուտք՝ 2244 եւ 1137 ելք։

Ընդհանուր մուտք՝ երեք տարուան մէջ՝ 9129 եւ ելք ունեցած է 7482 ֆրանք։ Սնտուկը պատրաստ դրամ ունի ներկայիս՝ 1841 ֆրանք։

Մաղթենք որ Սէն Ժէրոմի գաղութը զօրավիգ հանդիսանալով Կ. Խաչին, իրագործէին տիկիններու առաջադրած ծրագիրները։

Ռեբեկա Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՍԿՈՒԹԻՒՆԸ Ո՞ՆՉ Է

Թուրքերէն Թանի խմբագրապետը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Նախկին գերման կայսրութիւնը «Տրանկ Նախ Օսթէն» (Գրոհ Դէպի Արեւելք) անունը տուած դէպի Արեւելք երկարելու քաղաքականութիւնը ունէր։ Այս քաղաքականութեան ճամբուն վրայ Օսմանեան կայսրութիւնը կը գտնուէր։ Գերմանները իրենց այս քաղաքականութեան իբր մէկ անհրաժեշտութիւնը շինած էին Պաղտատի երկաթուղին։ Եւ այս քաղաքականութեան իրականացումը՝ վտանգի մէջ կը դնէր Օսմ. կայսրութեան կեանքն ու անկախութիւնը։

Նոր Գերմանիան ալ նախկին կայսրութեան այս խտէալը իւրացուցած ըլլալու պարագան մեր մէջը միշտ մտահոգութեան աղբիւր մը եղած է։ Երբ Աւստրիան առնուեցաւ, արդէօք «դէպի Արեւե՞լք կ'իջնեն» ըսելով իրար անցանք։ Երբ Չեխոսլովաքիան գրաւուեցաւ, նոյն վախով ներքին սարսուռ մը զգացինք։ Երբ դէպի Պալքանները ուղղուեցաւ, այլեւս այս քաղաքականութիւնը հետապնդուելուն հաւատացողի մը պէս եղանք։

Վիէննայի մէջ «Ութա Փրէս» անունով քարոզութեան գործակալութիւն մը կայ։ Ամբողջ Պալքանեան երկիրներուն եւ այս կարգին Թուրք մամուլին ալ Գերմանիոյ մասին քարոզութեան գիրեր կը ղրկէ։ Այս գործակալութիւնը, այս անգամ Պալքանեան երկիրներու յատուկ սպասարկութիւն մը հաստատեց եւ այդ սպասարկութեան անունով հրատարակած առաջին գրքոյկն ալ երէկ մեր տպարանը հասաւ։

Այս գրքոյկին մէջ մեր աչքին զարկաւ «Տրանկ Նախ Օսթէն»ին խկութիւնը ի՞նչ է» խորագրով գրութիւն մը, որուն սկզբնաւորութեանը կ'ըսուի.

«Արեւմուտքի մէջ իբր թէ զգացուած ենթադրուած պատերազմի վտանգը ցոյց կը տրուի Գերմանիոյ հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի հետ ունեցած քաղաքականութիւնը, որ կը շփոթուի նախ քան ընդհանուր պատերազմ Գերմանիոյ «Դէպի Արեւելք» քաղաքականութեանը հետ։ Այս հակումը՝ պատերազմի սերմերով լեցուն իրական մղձաւանջ մը կը ստեղծէ։ Այս մղձաւանջը անհետացնելու համար, պէտք է լուսաբանել այս քաղաքականութիւնը»։

Յետոյ, գրութեան շարունակութեանը մէջ այս քաղաքականութեան անցեալի բոլորուն մէկ ամփոփումը կատարուելէ եւ այս բաղձանքը իբր Աւստրիոյ մէկ խտէալը ցոյց տրուելէ վերջ, սապէս կը վերջանայ.

— Իսկական Գերմանիան ո՛չ մէկ ատեն տենչ մը չէ արտայայտած հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի մասին։ Պիզմարք Պալքանեան թերակղզին համար Փոմերանիացի զինուոր մը իսկ չէր ուզեր զոհել։ Վիլհէլմ Բ.ի արեւելեան քաղաքականութիւնը անձնական հանգամանք ունէր։ Ահա այս պատճառաւ թէ՛ Պուքրէշն ու Աթէնքը, եւ թէ «փատիշահ»ը կը պաշտպանէր։ Գալով այսօրուան Գերմանիոյ, անոր հետապնդած ցեղային տեսութիւնն ու օտար ազգերու միացմանը ձգտող նախկին «դէպի Արեւելք» քաղաքականութիւնը չեն կրնար հաշտուիլ իրարու հետ։ Գերմանիոյ հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի մէջ ունեցած գործունէութիւնը քննած ատեն, պէտք է աչքի առջեւ ունենալ ասիկա։ Նոր Չեխոսլովաքիոյ դէպքը բոլորովին տարբեր բան մըն է եւ Դանուբի աւազանին նկարագիրը անոր տարբեր գոյն մը կուտայ»։

Այս գրութիւնը, որ հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի ազգերուն ցոյց տուած մտահոգութիւնը փարատելու կը ձգտի, կը սիրենք յուսալ եւ բաղձալ թէ այսօրուան Գերմանիոյ իսկական քաղաքականութեան մէկ արտայայտութիւնն ըլլայ, եւ ոչ թէ ձօնուած հաշիչ մը՝ հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի ազգերը քունի մէջ թաղելու համար։

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Լանիձէն շատ շոյուած զգաց իրեն, երբ տեղեկացաւ որ պառաւը, որին լրտեսները «Ագռաւ» անունն էին տուել, «լուրջ ապրանք» է, իբրեւ կուսակցութեան համար զէնք փոխադրող։ Միաժամանակ ես զգուշացրի Լանիձէին, որ չլինի թէ նա միամտաբար թոյլ տայ իրեն քաղաքի սահմաններից դուրս տանելու, քանի որ յեղափոխականները սովորութիւն էին դարձրել ամայի տեղեր տանել լրտեսներին եւ սպաննել։

Լանիձէն պիտի կապ պահէր գլխաւոր լրտեսի հետ, եւ եթէ պէտք լինէր նոյնիսկ գիշերով նրա տունը գնար, իսկ գաղտնի ոստիկանութեան գրասենեակում չերեւար։

Հայուհու բնակած տնակի մօտ կար մի կեղտոտ ճաշարան – գինետուն։ Լանիձէն, առանց երկար բարակ մտածելու, վարձուեց իբրեւ սպասարկու այդ ճաշարանում, իբրեւ վարձ ստանալով ուտելիք, շէնքի վերին յարկի փոքրիկ սենեակը եւ յաճախորդների շնորհակալութիւնը։ Ցերեկը նա անընդհատ դիտում էր տնակը եւ երկրորդ օրը յանկարծ նկատում է մի կառք, որի կառապանը, ըստ երեւոյթին, Հայ էր։ Կառքի մէջ մարդ չկար, այլ մի մեծ զամբիւղ, որ կառապանը դժուարութեամբ քարշ է տալիս մինչեւ դարպասը։ Զանգահարելուց յետոյ Հայը իր մտրակի կոթով մի քանի անգամ հարուածում է դուռը, որ բացւում է եւ Լանիձէն, կորցրած որսի հետքը գտնող որսորդի ուրախութեամբ տեսնում է պառաւին՝ «Ագռաւին»։

Հիւանդ ձեւանալով Լանիձէն բարձրանում է իւր սենեակը «աշխատելու», այսինքն հսկելու, քանի որ իր սենեակի պատուհանը գալիս էր ճիշդ «Ագռաւ»ի տնակի դրան դիմաց։ Գլուխը եւ ծնօտը կապելով եւ ընդունելով տառապող հիւանդի տեսք, հաւատացնելու համար ճաշարանատիրոջ թէ ինքը հիւանդ է, Լանիձէն վճռում է պատուհանի առջեւ սպասել հետագայ դէպքերին։

Լանիձէն այսպէս է հաշիւ անում. կառապանը գիտէր պայմանական նշանը, քանի զանգ տալուց յետոյ ծեծեց դուռը. Հայուհին բարեւեց նրան ծանօթ մարդու պէս. եթէ մեծ զամբիւղով բերուածը կուսակցութեան համար մի կարեւոր բան է, ուրեմն պառաւը պէտք է որ մէկն ու մէկին լուր տայ, եւ կամ մէկն ու մէկը նրա մօտ պէտք է գայ։ Կէսօրից յետոյ ժամը մօտաւորապէս 5ն է, երբ Լանիձէն սկսում է իր հսկումը։ Ժամերն անցնում են եւ վերջապէս Լանիձէն ննջում է գիշերային լռութեան մէջ։

Պառաւի տան դրան ճռռոցը արթնացնում է նրան, ինչպէս որ ամենաթեթեւ աղմուկը արթնացնում է սպասումի լարուած զգացումով քնած մարդկանց։ Մթութեան մէջ նա ճանաչում է «Ագռաւին», որ դուրս գալով եւ չուրջը նայելով արագ կերպով քայլում է փողոցն ի վար։ Մէկ ակնթարթում լրտեսը գլխի փաթթոցը նետելով եւ, անաղմուկ քայլելու համար կրկնակօշիկները հանելով, իջնում է փողոց։

Նախիջեւանի ամայի փողոցներում հնչում են արագ քայլերը «Ագռաւ»ի, որ վստահ կերպով գնում է դէպի Դոնի գետափը և մտնում գլխաւոր մուտքը մի տան, որի դուռը փակ չէր։ Տունը պատկանում էր մի հարուստ պտղավաճառ Հայի, Կարապետ անունով։ Քիչ յետոյ պառաւը նոյն եռանդուն քայլով այցելում է ուրիշ երկու անձերի, եւ վերադառնում է տուն։

Ինչպէս յետոյ պարզուեց, այդ անձերից մէկը երկաթուղային պաշտօնեայ էր, իսկ միւսը՝ ուսուցչուհի։

Լանիձէն սլանում է գլխաւոր լրտեսի մօտ։ Նրանք վճռում են որ «Ագռաւը» դարձել է «գիշերային թռչուն» եւ ուստի պէտք է որ Լանիձէն մնայ ճաշարանում եւ շարունակէ իր գիշերային հսկողութիւնը։

Դժուար օրեր են սկսւում Լանիձէի եւ նրան օգնելու համար նշանակուած երկու ուրիշ լրտեսների համար։

Գիշերային հսկողութիւնը միշտ բարդ է եւ ապահով չէ, որովհետեւ մթութեան մէջ լրտեսն ինքը կարող է լրտեսուիլ եւ թակարդ ընկնել։ Ներկայ դէպքում հսկողութիւնը դժուարանում էր նաեւ «Ագռաւի» անխոնջ եռանդով. նա մինչեւ լոյս զանազան տեղեր էր այցելում եւ այցելուներ ընդունում։ Պառաւի վրայ հսկողութիւնով յաջողուեց յայտնաբերել մի ամբողջ խմբակ, որ զբաղած էր զէնքի փոխադրութեամբ դէպի Կովկաս եւ Թուրքիա, իսկ նրա բնակարանի խուզարկութեան ժամանակ գտնուեց վերը յիշատակուած խոշոր զամբիւղը ռուսական բանակի հրացանների փամփուշտներով լեցուն(*)։

Ծերութեան պատճառով պառաւը չձերբակալուեց, ինչ որ նրան անկեղծ կերպով վշտացրեց։ Նա ուզում էր, ինչպէս ինձ էր ասում, բաժնել ճակատագիրը իր համախոհների, որոնք տուժել էին պայքարելով արդար դատի համար։ Պառաւը համոզուած ազգայնական էր։ Նրա կարծիքով ամէն մէկ Հայ, իր ամբողջ կեանքում, սկսած մանկութիւնից մինչեւ խոր ծերութիւն, պարտաւոր էր օգնել Դաշնակցականներին, եթէ ինքը այդ կուսակցութեան պատկանելու բախտը չի ունեցել։ Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էին բոցավառւում նրա, տակաւին գեղեցիկ աչքերը, երբ նա յայտարարեց.

— Երբ մարդ սիրում է իր ժողովուրդը, նա զոհաբերում է ամէն, ամէն ինչ, եւ մահը ազատութեան համար, գերագոյն երջանկութիւնն է։ Իսկ ով այդպէս սիրել չի կարող, աւելի լաւ է, որ չապրի։

Այն կուսակցութիւնը, որի մասին այդպիսի ոգեւորութեամբ էր խօսում այդ նուիրուած Հայուհին, հիմնուած է 1890ին, Թիֆլիզում, մի խումբ հայ մտաւորականների, գլխաւորապէս Մոսկուայի եւ Պետերբուրգի ուսանողների ձեռքով։ Այդ կուսակցութիւնը, համախմբելով մինչեւ այդ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական կազմակերպութիւնների շարքերը, ընդունեց Դաշնակցութիւն անունը, որ հայերէն նշանակում է միութիւն, դաշնակցութիւն, իսկ կուսակցութեան անդամներն էլ կոչւում էին Դաշնակցականներ, այսինքն դաշնակիցներ։ Այդ Դաշնակցութեան նպատակն էր պայքարել Թրքական իշխանութեան դէմ, Թուրքիայում ապրող Հայերի իրաւական դրութեան համար։

Վ. Ա.

(7)

(Շար.)

(*)1906ին, հայ–թաթարական ընդհարումների ժամանակ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ քանակութեամբ զէնք էր մտցնում Կովկաս Ռուսաստանից։ Ռոստով եւ Նոր Նախիջեւանը զէնքի փոխադրութեան գլխաւոր կայաններից էին։

Հայ զինուորներուն ֆրանս. հպատակութիւնը

Երէկ ստացանք հետեւեալ զեկոյցը·—

Հ. Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը վերջերս կարգ մը դիմումներ կատարած է եւ կը հետապնդէ զանոնք, Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն կացութեան մասին։

Այդ դիմումներէն մին կը վերաբերէր իրենց զինուորական գործօն ծառայութիւնը լրացուցած հայ երիտասարդներուն ֆրանսական հպատակութեան հարցին։ Ի պատասխան իր խնդրագրին, Պատերազմական նախարարութիւնը յանձնաժողովին ուղարկած է պատճէնը դատական նախարարութեան կողմէ արտաքին նախարարութեան ուղղուած պաշտօնագրի մը որ կ՚ըսէ։

— « Անցեալ հոկտեմբերին իրենց զինուորական ծառայութիւնը լրացուցած եւ արձակուած երիտասարդ զինուորներուն մեծամասնութիւնը արդէն ստացած են իրենց ֆրանսական հպատակութեան թուղթերը, եւ շատ քիչ թուով խնդրագիրներ միայն, որոնց թուղթերը ամբողջ չէին, լուծում ստացած չեն տակաւին։ Այդ խնդրագիրները հպատակութեան դիւանէն կը քննուին առաջնութեան իրաւունքով, եւ միջոցներ ձեռք առնուած են որպէսզի անոնցմէ անոնք որ լրացուցիչ տեղեկութիւններու պահանջի առարկայ են, աչքէ չհեռացուին »։

Հ. Գ. Կ. Յանձնաժողովը կը հրաւիրէ ուրեմն խնդրոյ առարկայ Հայերը որ փութով ներկայացնեն իրենցմէ պահանջուած լրացուցիչ տեղեկութիւնները։ Իսկ եթէ կան այնպիսիներ, թէ Փարիզ եւ թէ գաւառները, որոնք դժուարութեանց կը հանդիպին իրենց ֆրանսական հպատակութեան հարցին մէջ, դիմելու են Հ. Գ. Կ. Յանձնաժողովին, 15 րիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ։

Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակները

Կիրակի օր հրատարակեր էինք Էնի (Ain) նահանգապետին պաշտօնական զեկոյցը, որ կը ծանուցանէր թէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակները այսուհետեւ պիտի համարուին «Ֆրանսացի պաշտպանեալ», ազատ՝ անձնագիրէ (ինքնութեան թուղթ), եւ պիտի վճարեն միայն 13 ֆրանք եւն.։

Ի պատասխան մեզի ուղղուած հարցումներու, կը յայտարարենք թէ այս որոշումը տրուած է փետրուար 2ին, եւ արդէն կը գործադրուի Փարիզի մէջ։

Շատեր «Յառաջ»էն իմանալով լուրը, դիմած են ոստիկանական վերատեսչութեան, որ հաստատած է նոր կարգադրութիւնը եւ անմիջապէս յանձնած համապատասխան թուղթը՝ փոխան 13 ֆրանքի։

Ինչպէս գաւառի, նոյնպէս Փարիզի մէջ կան թաղային ոստիկանութեան վարչութիւններ որոնք տակաւին հրահանգ չեն ստացած։ Այս պարագան պէտք չէ տեղի տայ թիւրիմացութեանց։

Անգլիա պիտի զինէ Ռումանիան

Պուքրէշի մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդական Պըթլըրի այն յայտարարութիւնը թէ Անգլիա պատրաստ է գոհացնելու Ռումանիոյ սպառազինութեան պահանջները։ «Երբ Անգլիա մտադրէ գործի լծուիլ, խիկապէս կը լծուի։ Ան գիտէ որ կայսրութիւնը կը վտանգուի, եթէ նախայարձակ պետութիւն մը սպառնայ Սեւ ծովուն եւ Տարտանէլին։ Այս պատճառով է որ արթնցած է Անգլիան ու գործի ձեռնարկած», յայտարարեց քաղաքագէտ մը Պուքրէշի մէջ։ Լուր կը շրջի նաեւ թէ Լոնտոն պաշտօնապէս հարցում ուղղած է Պուքրէշի կառավարութեան, թէ ինչ են իր զինուորման պէտքերը։

Մօտերս անգլիական կարեւոր պատուիրակութիւն մը կը սպասուի Պուքրէշ, նախագահութեամբ կառավարութեան գլխաւոր խորհրդականին։ Կը կարծուի թէ Անգլիա մասնաւորապէս պիտի օգնէ Ռումանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց զօրացման։

Գերման եւ իտալական թերթերը կրակ կը տեղան

Գերման թերթերը սանձարձակ յարձակումներ կը գործեն վարչապետ Չէմպըրլէնի եւ արտաքին նախարար Հըլիֆաքսի վրայ, մեղադրելով զանոնք թէ կը ջանան Գերմանիան զինուորական օղակի մէջ առնել։

« Գերմանիա սորված է անցեալէն նուազ ուշադրութիւն ընծայել անգլիացի նախարարներուն խօսքերուն քան անոնց գործերուն։ Եւ ի՞նչ է այդ գործը։ Օղակել Գերմանիան, այն սուտ վստահութիւնը ներշնչելով թէ Անգլիոյ կազմած ապահովութեան դաշինքներէն Գերմանիա վախնալու պատճառ չունի։ Մենք պիտի չմոռնանք այն անամօթ սուտերը, որոնք կը յատկանշեն բրիտանական քաղաքականութիւնը։ Իրողութիւնը այն է, որ, ինչ ճառեր ալ խօսին Չէմպըրլէն ու իր նախարարները, Անգլիա բոլշեւիզմի հետ ձեռք ձեռքի կը փորձէ շղթայել Գերմանիան »։ «Պէրլինէր Լոքալանձայկէր» այս տողերէն վերջը կ՚աւելցնէ թէ Հիթլէրի ճառը բացորոշապէս կը ցուցնէ որ Գերմանիա պիտի գործէ, եթէ զինք օղակելու փորձ ընեն։ «Փոքր պետութիւնները իրենց մատները պիտի այրեն, եթէ ուզեն մեծերուն համար շագանակ հանել կրակէն։ Գերմանիա պատրաստ է իր ուժով չափուելու ո եւ է մէկուն հետ»։

« Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» կ՚ըսէ, թէ պէտք չէ խաբուիլ Լոնտոնի քաղաքագէտներուն անուշ խօսքերէն եւ պէտք է տեսնել, թէ ժողովրդավար պետութիւնները կը ջանան օղակել Գերմանիան։

*** Վարչապետ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները երեսփ. ժողովին մէջ խորունկ տպաւորութիւն գործեցին Իտալիոյ մէջ։ Ասոր պատճառները երկուք են. առաջին՝ Անգլիա կը փոխէ հիմնովին իր արտաքին քաղաքականութիւնը եւ դուրս կ՚ելլէ իր աւանդական կղզիացումէն. երկրորդ՝ Լեհաստանի տրուած երաշխիքը ժամանակաւոր չէ, այլ տեւական։ Իտալական մամուլը կը յանձնարարէ այն բոլոր պետութիւններուն որ պիտի գործակցին Անգլիոյ, զգոյշ ըլլալ, որպէսզի վերջը չզղջան։ Պ. Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, կը գրէ.

— « Իտալեւլեհական բարեկամութեան անունով՝ մենք ո եւ է խորհուրդ չենք ուզեր տալ, բայց կը յիշեցնենք անցեալը։ Թող Լեհաստան յիշէ, թէ ի՛նչ արժէք ունեցաւ այն երաշխիքը, զոր տուած էին Ֆրանսա եւ Ռուսիա Չեխոսլովաքիային։ Թող Լեհերը յիշեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վստահողները ի՛նչ վիճակի հասան. թո՛ղ յիշեն Եթովպիոյ Նէկիւսը, Չանկ Քայ Շէքի Չինաստանը, Նէկրինի Սպանիան»։

« Լավօրօ Ֆաշիստա » «Տարածուիլ կամ պայթիլ» խորագրին տակ կը բացատրէ, թէ Իտալիա չի կրնար Միջերկրականի մէջ բանտարկուած մնալ։ Ան կը դժգոհի թէ Միջերկրականի մէջ որ կողմ ալ դառնայ Իտալիան, մէկ կողմը կը գտնէ Սուէզը եւ միւս կողմը Ճիպրալթարը, որոնց կ՚իշխէ Անգլիան։

«ԱՍՏՈՒԱԾ ՊԱՏԺԷ ԱՆԳԼԻԱՆ»

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ գերմանական մամուլը երբեք այսքան մոլեգին լեզու մը գործածած չէր Անգլիոյ դէմ, Մեծ Պատերազմէն ի վեր։ Հիթլէրական շրջանակներու մէջ բացէ ի բաց կը լսուի պատերազմի շրջանին անէծքը,— «Աստուած պատժէ Անգլիան»։ Գերմանիոյ շատ մը պանդոկներուն, սրճարաններուն, փողոցներուն եւ ճաշարաններուն մէջ այլեւս չեն երեւար «Լոնտոն» եւ «Անգլիա» բառերը։ Հիթլէրական քարոզութեանց մեքենան մոլեգնօրէն լարուած է Անգլիոյ դէմ։ Կուսակցութեան պաշտօնական օրկանը ծաղրանկար մը հրատարակեց, որ Չէմպըրլէնը կը ներկայացնէ հովանոցը բռնած լեհ վարանոտ զօրավարի մը գլխուն վերեւ։ Քիչ անդին, Ջրակոյտին մէջ կանգնած են Շուշնիկ, Պենէշ, Նէկրին եւ Նէկիւսը եւ կը փսփսան.

— « Պիտի չհաւատաք, բայց մենք բոլորս ալ թրջեցանք այդ հովանոցին տակ »։

«Անկրիֆ», քարոզութեանց նախարարին պաշտօնաթերթը, շատ աւելի յառաջ երթալով, կը գրէ.

— « Մենք միշտ զգացած ենք թէ Մեծն Բրիտանիան կը գտնուի այն աղբին եւ աղտին մէջ ուր քալելու հարկադրուած ենք։ Բրիտանիան կա՛մ այսօր լեզու կը գտնէ մեզի հետ, եւ կամ վերջին կապերը ալ կը խորտակուին։ Եւ այն ատեն Գերմանիոյ մէջ պիտի չգտնուի չուն մը որ փշրանք մը ընդունի Բրիտանիայէն »։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 6 av. d'Italieի սրճարանի վերնայարկը, մեթրօ փլաս տ'իթալի։

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական դատը»։

ՊԱՆԹԷՕՆ ՔԱՂԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Լօրէթի ընկերները 9 Ապրիլ, Ֆ. Կ. Խաչի հանդէսէն վերջ, ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ «Առիւծ գետօ» խումբի ժողովը 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 281 քուռ Լաֆայէթ. կարեւոր օրակարգ։

Խնջոյք–հաւաքոյթ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» կոմիտէին կողմէ

8 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ընտանեկան խնջոյք–հաւաքոյթ

կազմակերպուած Լիոնի Թարգր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ, 202 rue Boileau, Լիոն

ճոխ պիւֆէ, արեւելեան նուագ, երգ, պար, հաւէթախաղ եւլն.։

Կը հրաւիրուի լիոնահայութիւնը անխտիր։ Մուտքը ազատ է։

Ընտանեկան խնջոյք-հաւաքոյթ

կազմակերպուած՝ Մարսէյլի ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ արշալոյս

5, rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, Շահրիկեան սրահը

ճոխ պիւֆէ, երգ, նուագ, պար, հաւկթախաղ եւ խրախճանք։

Կը նախագահէ հայրենակից՝ ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Հրաւիրուած են խօսք առնել հայրենակից Հ. ՍԷՐԸՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Մուտք 3 ֆրանք

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Սէն Շամոնի Մասնաճիւղը կը տօնէ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի 9 Ապրիլ, ժամը 3ին Մալթ. կրթ. սրահին մէջ

Կը նախագահէ Տիկ. Հ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԻՐՈՒՀԻ ՉԱՐԱՓԵԱՆԻ

Մայիս 25ին Salle Chopinի մէջ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արուսեակ Խոսրովեան 200 ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութեան փոխան ծաղկեպսակի, ՏԷՐ ՎԱՀԱՆ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. ժողովը 6 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահը, 5 rue de l'Eclipse, Marseille։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հայաստանի գրականութեան Մատենաշարի Բ. թիւը. (հին ուղղագրութեամբ)

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Հեղինակին նկարով եւ կենսագրութեամբ։

Նոյն Մատենաշարի Ա. թիւը

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին հատորի՝ 7.50 ֆրանք։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris— 6e. կամ Մ. Պարսամեան, 46 Rue Richer, Paris— 9e.։

Le Gerant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 7 Avril 1939

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4009

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԵՆՇԱՆ ՍԹԱՓՈՒՄԸ

»»» · «««

Մխիթարական լուր մը հրատարակեր էինք երէկ,— կառավարութիւնը որոշած է մարտանաւ մը եւ նոր զինուոր ղրկել Ալեքսանտրէթի շրջանը, կանխելու համար անակնկալ դէպքեր: Ուրիշ խօսքով, թոյլ չտալու որ Թուրքիա առաւ մը կցէ Ալեքսանտրէթի շրջանը, իջնելով մինչեւ Հալէպ:

Ինչո՞ւ ծածկենք.— Լուրը մխիթարական է միայն երեւութապէս, ինչպէս կը հաստատեն ֆրանսական թերթերն ալ:

Իրականին մէջ, համաձայնութիւն գոյացած է չարաբաստիկ «Սանճաք»ը յանձնելու Թուրքիոյ: Եւ կցումը պիտի կատարուէր նոյնիսկ այս երեքշաբթի օր (4 ապրիլ), երբ արտաքին նախարարը հարկադրուեցաւ յետաձգել, նկատի առնելով զօրաւոր բողոքներ՝ ... իսկ Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի շրջանակներէն:

Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւնները կը շարունակուէին, ելք մը գտնելու համար:

Ուրեմն, տագնապը ոչ թէ անհետացած, այլ մեղմացած է առժամապէս:

Կառավարութիւնը յածանաւ մը եւ զօրամաս մը փութացնելով, անշուշտ կ'ուզէ սանձել թրքական ախորժակները, որոնք միայն «Հաթայ»ով (Սանճաք) չեն գոհանար, այլ կը ձգտին Հալէպէն ալ անդին, մինչեւ 20 քիլոմեթր, եւ դէպ ի Ճէզիրէ (Իրաքի սահմանագլուխին վրայ):

Ինչպէս առիթը ունեցած ենք բացատրելու, Թուրքիա կ'ուզէ օգտուիլ Ֆրանսայի բազմազբաղ վիճակէն, իրականացնելու համար հին ծրագիր մը: Եւ քաջալերանքներ ալ կը ստանայ, այս ճամբուն վրայ:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ առաջին անգամ Լոնտոնի թերթերն էին որ երեւան հանեցին Թուրքիոյ դիտումները՝ Ալեքսանտրէթի եւ Հալէպի շրջաններու մասին:

Զարմանալի չէ այս պարագան, քանի որ Անգլիա երկար ատենէ ի վեր կը բանակցի Թուրքիոյ հետ, զայն ամրապէս՝ կապելու համար իր ցանցին:

Վերջերս աւելի գունաւորուեցան այս բանակցութիւնները, երբ Լոնտոն յղացաւ միացեալ ճակատի ծրագիրը, աջակցութեան հրաւիրելով Լեհաստանը, Ռումանիան, Յունաստանը, Եուկոսլաւիան, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիան:

Այս վերջինը ամէնէն առաջ փութաց հաւանութիւն յայտնել բրիտանական ծրագրին, իր կարգին լուրջ մտահոգութիւններ ունենալով ապագայի մասին:

Բայց Թուրքերը վարպետ փաստաբաններ են: Անգլիական ծրագիրը գլուխ հանելու համար, անհրաժեշտ է տրամադրելի ունենալ Նեղուցները, Տարտանէլ թէ Վոսփոր:

Արդ, Էնկիւրի կրնա՞ր փախցնել այս թանկագին պատեհութիւնը, թէ Անգլիոյ բարեկամութիւնը շահելու եւ թէ նոր աւար մը ձեռք ձգելու համար:

Եւ ձեռնարկեց սակարկութեան,—Համաձայն եմ, Նեղուցներն ալ կը տրամադրեմ, պայմանաւ որ իբրեւ փոխարինութիւն ինծի յանձնէք «Հաթայ»ը եւ Հալէպի շրջանը:

Եթէ մեր տեղեկութիւնները թերի չեն, Սանճաքի հարցին սկիզբէն ի վեր Մեծն Բրիտանիան էր որ յառաջ քշեց անուշի կապելու քաղաքականութիւնը:

Եւ Ֆրանսա հարկադրուեցաւ տեղի տալ, նոյնիսկ մէկդի դնելով Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ կնքուած յանձնառութիւնը եւ ուրիշ հանդիսաւոր խոստումներ:

Երկու երկիրները, Ֆրանսա եւ Թուրքիա, հաւասար քանակութեամբ զօրք պիտի պահէին վիճելի շրջանին մէջ, մինչեւ սահմանադրութեան հռչակումը եւ նոր կառավարութեան կազմութիւնը:

Իրականին մէջ, Թուրքիան էր որ տիրաբար տեղաւորուեցաւ, գործադրել տուաւ թրքական բոլոր օրէնքները, իսկ հոգատար իշխանութիւնը ստիպողաբար նահանջեց, յանձն առնելով մինչեւ անգամ կցումը:

Այս վերջին համաձայնութիւնը դեռ անցեալ շաբթու էր որ երեւան հանուեցաւ, եւ կը կարծուի թէ այստեղ ալ անգլեւթրքական բանակցութիւններն են որ դեր կատարած են, փորձանք մը պակաս ունենալու համար...

Բարեբախտաբար, վերջին պահուն Փարիզի մէջ ալ սթափեցան, եւ կը թուի թէ կառավարութիւնը ժամանակ շահելով, պիտի կրնայ աւելի բանաւոր ելք մը գտնել:

Ինչպէս այնքան հմտօրէն կը բացատրեն բազմաթիւ ականատես դէմքեր, նոյնինքն զօր. Տիւֆիէօ, Կիլիկիոյ երբեմնի հրամանատարը, Սանճաքի, Հալէպի եւ առ հասարակ Սուրիոյ խնդիրը ամէն բանէ առաջ Ֆրանսայի հետ կապ ունի, թէ տնտեսական եւ թէ ռազմագիտական տեսակէտով: «Հովանաւորեալ» ժողովուրդները վերջը կուգան:

Դժբախտաբար, ինչպէս Կիլիկիոյ ողբերգութեան պարագային, այս անգամ ալ Փարիզի մէջ տեսակ մը նախապաշարում գոյացեր է,— ստուարաթիւ զօրք պէտք է, պահելու համար վիճելի շրջանակները: Եւ քանի որ Եւրոպան խառնակ է, Ֆրանսա չի կրնար նոր պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Այս մտավախութեան դէմ ամէնէն առաջ կը բողոքեն օրուան ռազմագէտները,— անոնք որ ծառայած են Կիլիկիոյ, Սուրիոյ եւ առ հասարակ Արեւելքի մէջ:

Կ'ուզէինք հաւատալ թէ ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ անոնց տեսակէտը, եւ հոգատար իշխանութիւնը աւելի կորովի դիրք մը առնելով, պիտի կրնայ խափանել նոր աղէտ մը:

Աղէտ՝ ոչ միայն հովանաւորեալ ժողովուրդներուն, այլեւ Ֆրանսայի համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

ԼՈՆՏՈՆ 30,000,000 ՈՍԿԻ ԿՈՒՏԱՅ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ

— oo —

Անգլիական եւ լեհական կառավարութիւնները կատարեալ համաձայնութեան մը յանգեցան չորեքշաբթի օր, պաշտպանողական դաշինքի մը մասին, իբրեւ լրացուցիչ մաս անգլեւֆրանսական զինակցութեան, կասեցնելու համար գերմանական գրոհը: Պ. Չէմպըրլէն երէկ մանրամասնութիւններ պիտի հաղորդէր այս մասին:

Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Գնդ. Պէք Փորթսմութ գնաց, աչքէ անցընելու համար բրիտանական նաւատորմը: Յետոյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանին հետ:

Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական իրազեկ խմբագիրը, խօսելով անգլեւլեհական համաձայնութեան վրայ, դիտել կուտայ թէ գնդ. Պէք բանակցութիւնները վարած է «աննման հնարամտութեամբ եւ ճարտարութեամբ»:

— Թէեւ ան փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքած է Անգլիոյ հետ, բայց կրնայ ըսել Պերլինի թէ դաշինքը գործադրելի պիտի ըլլայ միայն այն ատեն երբ Լեհաստան պահանջէ, թէ որ եւ է անդարմանելի բան ստորագրուած չէ եւ թէ վերապահած է իր ազատութիւնը, բանակցելու համար Գերմանիոյ հետ: Հետեւաբար, Գերմանիա նեղանալու պատճառ չունի: Վերջապէս, Գնդ. Պէք կրնայ աւելցնել թէ ինք յարած չէ Գերմանիան կեղը. Եւրոպայի մէջ պաշարելու քաղաքականութեան, քանի որ — գոնէ առ այժմ — դեռ համաձայնութիւն գոյացած չէ Ռումանիոյ հետ: Կը թուի թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը իր երկար տեսակցութեանց ընթացքին, քանիցս ըսած է Անգլիոյ վարիչներուն թէ առ այժմ պէտք չէ գրգռել գերման հսկան, այս վերջինը լայն զօրաշարժ մը կատարած ըլլալով լեհական սահմանին վրայ: Գնդ. Պէք 30.000.000 սթերլինի վարկ մը ապահոված է Լոնտոնի մէջ, այսինքն մօտ 4 միլիառ ֆրանք, յանձն առնելով զայն ծախսել սպառազինութեանց եւ ազգ. պաշտպանութեան: Գալով իր Փարիզի ճամբորդութեան, տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 20 — 25ին: Գնդ. Պէք պիտի գայ բանակցելու համար ֆրանքելեհական հռչակաւոր փոխառութեան երրորդ շարքի մասին, որ կը կազմէ աւելի քան մէկ միլիառ ֆրանքի գումար մը եւ որուն գործածութեան համար նոյն երաշխիքները պիտի ընծայէ ինչ որ Անգլիոյ: Նախարարը միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ պիտի վարէ ֆրանքելեհական դաշինքին ընդարձակման մասին, ի նախատեսութիւն իտալական յարձակումի մը՝ Ֆրանսայի դէմ:

Գնդ. Պէք բացորոշապէս յայտնած ըլլալով թէ չուզեր չփում ունենալ Ռուսաստանի հետ, այժմ Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ է որ բանակցութիւններ պիտի կատարուին, աջակցութեան համաձայնութիւններ կնքելու համար: Կը թուի թէ Ռումանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները երէկ դադարի մը հանդիպած են Լոնտոնի մէջ: Մինչեւ անգամ կարգ մը շրջանակներ կասկածելի կը գտնեն Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնը Լոնտոն եւ Փարիզ»:

Յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ մտահոգութիւնը չէ փարատած Անգլիոյ բարձր շրջանակներուն մէջ, ուր չեն կասկածիր թէ Գերմանիա ամէն բան պիտի փորձէ, նորէն երբ կապելու համար Լեհաստանը:

Լոնտոնի բարձր շրջանակներուն մէջ ստացուած լուրերու համաձայն, Գերմանիա ահաբեկման լայն միջոցներ ձեռք առած է Լեհաստանի դէմ, զինուորական պատրաստութիւններ կատարելով արեւելեան շրջանին մէջ: Վեց օրէ ի վեր Պրանտէնպուրկի եւ Շլեզիոյ պահակազօրքերը պատրաստ էին առ պարէզ նետուելու: Զօրք եւ ռազմանիւթ կեդրոնացուած էր Օտէրի գծին ետեւը, այսինքն ամրութեանց այն գծին վրայ որ կ'երկարի Ֆիւրսթէնպէրկէն Ռաթիպոր, որ արգիլեալ շրջան մը կը կազմէ: Կը թուի թէ ռազմանիւթի ստորերկրեայ մթերանոցները այժմ կը լեցուին այնպէս ինչպէս պատերազմի պարագային: Գերմանական բազմաթիւ քաղաքներու մէջ զինուորական համախմբումներ տեղի կ'ունենան:

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտները կը խորհրդակցին Թիրոլի մէջ

— oo —

Մինչ Իտալիոյ նաւային եւ ցամաքային ուժերը խորհրդաւոր շարժումներ կը կատարեն դէպի Ալպանիա եւ գերմանական մամուլը շանթեր կը տեղայ Անգլիոյ դէմ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտներուն պետերը խորհրդակցութիւններ կը կատարեն Թիրոլի շրջանին մէջ: Պաշտօնական զեկոյց մը հաղորդեց թէ Զօր. Քայթէլ, գերմանական բանակին սպարապետը եւ Զօր. Ալպէրթօ Փարիանի, Իտալիոյ ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, խօսակցութիւններ ունեցան չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի: Ուրիշ աղբիւրներէ կը հաղորդեն թէ Մուսոլինի եւ Հիթլէր վերջին օրերս շարունակ կը խորհրդակցին հեռաձայնով: Երկու երկիրներու քաղաքական եւ զինուորական վարիչներուն այս արտասովոր գործունէութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա վճռած են ընդդիմանալ անգլեւֆրանսական ծրագրին, որ կը ձգտի հակագերման ցանց մը կազմել արեւելեան եւ հարաւային – արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Իտալիոյ դէմ ցոյցեր կատարուած են Թիրանայի մէջ (Ալպանիա): Միեւնոյն ատեն Իտալիոյ նաւային եւ զինուորական ուժերը կը շարունակեն համախմբուիլ Պարիի եւ Պրինտիզիի մէջ, կազմ եւ պատրաստ՝ անմիջապէս միջամտելու:

Ժընեւի ալպանական տեղեկատու դիւանը զեկոյց մը հրատարակելով, կը հերքէ այն լուրերը թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու որ եւ է տնօրինութիւն որ կրնայ վնասել Ալպանիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան:

Իտալական թերթերն ալ նոյն ուժգնութեամբ կը հարուածեն Անգլիան: Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ:

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԴԷՊՔԵՐ ՄՈՒՍԱ ՏԱՂԻ ՄԷՋ

— oo —

Հայ երիտասարդները զինուոր կ'առնուին

— oo —

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Սանճաքի Հայերը ծանր մտահոգութեան մը մատնուած են, իմացած ըլլալով որ այդ շրջանը պիտի կցուի Թուրքիոյ: «Ինքնավար» շրջանին խորհրդարանը նոյնութեամբ ընդունած ըլլալով թրքական օրէնքները, ինչպէս եւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, անմիջապէս զինուոր հռչակած է 18 — 40 տարեկան բոլոր Հայերը: Այս առթիւ արգիլուած է Հայերուն մեկնումը եւ յանձնարարուած է գնդ. Քոլէի որ անցագիր չտայ:

Վտանգաւոր կացութեան մը մատնուած է նաեւ բուն հայկական շրջանը, — Մուսա Տաղ, որ կը գտնուի ֆրանսական ազդեցութեան շրջանակին մէջ: Թրքական իշխանութիւնը ուզած է ձերբակալել հայ կաթոլիկ վարդապետը, որ խուսափելով պաշտպանուեր է տունի մը մէջ, բայց բարեբախտաբար յաջողեր է Հալէպ հասնիլ լեռնային ճամբաներով: Թուրք-ոստիկան – զինուորներ մտեր են հայկական շրջանին, ժողովուրդը զինաթափ ընելու եւ յետոյ խաղաղօրէն գրաւելու համար: Մեծ քանակութեամբ զէնք փոխադրուած է այդ շրջանին մօտերը:

Ֆրանսական մամուլը եւ Սանճաքի հարցը

Զօր. Տիւֆիէօ, Կիլիկիոյ գրաւման բանակին հրամանատարը, երէկ շատ կարեւոր գրութիւն մը հրատարակած էր «Ֆիկառօ»ի մէջ, հետեւեալ խորագրով.— «ՍՈՒՐԻԱՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍՆ Է ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ»:

Յօդուածագիրը, որ անդամ է Միջերկրականի կոմիտէին, յիշելով Ալեքսանտրէթի շրջանին ողբալի կացութիւնը, ֆրանսացի սպայի մը սպանութիւնը եւ ուրիշ պարագաներ, անհրաժեշտ կը գտնէ Սանճաքին եւ ամբողջ Սուրիոյ պաշտպանութիւնը, թէ ռազմագիտական եւ թէ տնտեսական պատճառներով: Այս առթիւ պարզելով Ֆրանսայի ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային ուժերուն առաւելութիւնները, կ'առաջարկէ օգտագործել նաեւ Ալէվիները, Չէրքէզները, Տիւրզիները, ֆրանսացի սպաներու հրամանատարութեան տակ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, այս կարեւոր յօդուածին թարգմանութիւնը կը յետաձգենք ուրիշ թիւի մը:

*** Սէն – Պոլս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, երէկ իր հերթական քրոնիկը յատկացուցած էր «երեք դաշնագիրներու որ կը զբաղեցնեն Եւրոպայի դիւանագիտական շրջանակները»: Առաջինը՝ Մոնթրէօյի համաձայնութիւնն է, Տարտանէլի մասին, երկրորդը՝ ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը Ալեքսանտրէթի մասին, երրորդը՝ Նիոնի համաձայնութիւնը Միջերկրականի ապահովութեան մասին:

Յօդուածագիրը կը բացատրէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը սնանկացած ըլլալով, Անգլիա «փոխանակ կասկածելու Ռուսաստանէն, կը ջանայ անոր աջակցութիւնը ապահովել, ուժ տալու համար Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ, բայց անհրաժեշտ է որ Թուրքերը հաւանին այս առթիւ Նեղուցներու պայմանագրին մէջ ծագելիք փոփոխութեանց »:

— « Արդ, Թուրքերը ունին խնդիր մը որ շատ կը շահագրգռէ զիրենք եւ զոր կը հետապնդեն յամառօրէն: ԱՅԴ ԽՆԴԻՐՆ Է՝ ԵՏ ԱՌՆԵԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԸ, ՈՐ ԿՐՆԱՅ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԽԱՅԾ ՄԸ ԸԼԼԱԼ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՏԵՒԷՆ ԱՉՔ ՈՒՆԻՆ ՀԱԼԷՊԻ ԵՒ ՃԷԶԻՐԷԻ ՎՐԱՅ: Իսկ այս երկրամասերը կը պատկանին Սուրիոյ, որ կը գտնուի Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ »:

Պ. Սէն – Պոլս յետոյ յիշելով 1937 մայիս 29ի ֆրանքեւթրքական համաձայնութեան տրամադրութիւնները, կը պատմէ թէ Սանճաքի խորհրդարանը քուէարկած է թրքական օրէնքները եւ դրամը եւ գործնապէս մաքսային միութիւն հաստատած Թուրքիոյ հետ...

— « Մէկ օրէն միւսը, այդ խորհրդարանը կրնայ պահանջել կատարեալ միացում Թուրքիոյ հետ: Էնկիւրիի վարիչները, որոնց տրամադրութիւնները չօշափած ենք, կը թուի թէ կարելի եղածին չափ կը զգուշանան գերմանական մեթոտներուն հետեւելէ, արագ լուծում մը բաղձալով հանդերձ: Մենք բանակցութիւններ կը կատարենք, եւ այդ բանակցութեանց ուժ տալու համար, յածանաւ մը եւ 1500 զինուոր կը ղրկենք Ալեքսանտրէթ»:

Երէկ կիսապաշտօնական «Թան»ը եւ ուրիշ թերթեր ալ արձանագրած էին ֆրանսական մարտանաւի մը եւ 1500 զինուորներու առաքումը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԸՊՐԷՕՆԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Հանրապետութեան նախագահ Պ. Լըպրէօն վերընտրուեցաւ 506 ձայնով, 910ի վրայ, որոնց վեցը սպիտակ քուէ: 1932ին ընտրուած էր 777ի վրայ 633 ձայնով: Ընկերվարական թեկնածուն՝ Պէտուս, շահեցաւ 151 քուէ (բոլորն ալ իր ընկերները), բոլշեւիկ թեկնածուն, Մարսէլ Քաշէն՝ 72 (նոյնպէս), Պ. Էռիօ՝ 65, ծերակուտական Ժիւսթէն Կոտառ՝ 50, երեսփ. ժողովի նախկին նախագահ Պուիսոն՝ 16, ծովային նախկին նախարար Պ. Փիէթրի՝ 10, հողագործական նախարար Պ. Քէօյլ՝ 7:

Հանրապետութեան 14 նախագահներէն Պ. Լըպրէօն առաջինն է որ երկրորդ անգամ կ'ընտրուի, եթէ չհաշուենք Ժիւլ Կրէվին, որ վերընտրուեցաւ 1885ին, բայց երկու տարի վերջը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ, Պատուոյ Լեգէոնի առեւտուրին առթիւ ծագած փոթորիկին հետեւանքով, (խարդախութիւնը սարքած էր իր մէկ ազգականը): Հաւանական չէ որ Պ. Լըպրէօն լրացնէ իր երկրորդ եօթնամեակը, որ կը սկսի մայիս 10ին: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ պիտի հրաժարի, երբ կացութիւնը մեղմանայ:

Նախագահին վերընտրութիւնը պաշտօնապէս իրեն հաղորդուեցաւ ծերակոյտի նախագահին եւ վարչապետին կողմէ: Աւանդական ձեւակերպութիւնը կատարուեցաւ երէկ: Թերթերը կը ցաւին որ կարելի չեղաւ ազգային միութիւնը իրականացնել այս ընտրութեան վրայ, եւ ազգ. ժողովը գրեթէ երկուքի բաժնուեցաւ:

Երբ Ազգ. Ժողովին նախագահը հաղորդեց ընտրութեան արդիւնքը, աջակողմեանները ջերմապէս ծափահարեցին, իսկ ձախերը աղաղակեցին.

— Կը պահանջենք հրաժարիլ, հրաժարիլ...

Այս առթիւ լուտանքներ փոխանակուեցան: Ձախերը կը պոռային աջերուն,— «Պերլին գացէք»: Իսկ այս վերջինները պատասխանեցին.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՄՕՏ ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԵՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՖՐԷԶՆՕ, 20 ՄԱՐՏ — Մարտ 19ի կիրակի ցերեկին, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ աննախընթաց շուքով տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ քաղաքիս ամենաընտիր սրահներէն՝ նորակառոյց Memorial New Auditoriumի ընդարձակ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ «Ասպարէզ»ի Տնտեսական Մարմնին, եւ օժանդակութեամբ այս շրջանի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէներուն, Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն եւ Ցեղակրօն Ուխտերուն, ու նմանը քիչ անգամ տեսնուած հոծ բազմութեան մը — մօտ 2000 հոգի — մասնակցութեամբ:

Բեմին աջ ու ձախ կողմերը շքեղօրէն կը ծածանէին ամերիկեան Աստղազարդը եւ հայկական Եռագոյնը: Բեմին կեդրոնը զետեղուած էր վեց ոտք բարձրութեամբ գեղեցիկ եւ մեծադիր նկար մը, ուր կը բարձրանար լուսաւոր ջահ մը, որուն ոսկեփայլ ցոլքերուն մէջէն կը շողային «Հայրենիք» Օրաթերթ, Ամսագիր, Ուիքլի եւ «Ասպարէզ» մեծատառ անունները:

Դուրսը, սրահին մուտքին դրան առջեւ տասնեակ մը օրիորդներ, գեղեցիկ հագուած եւ ժպտադէմ, ներս յորդող բազմութեան կուրծքը կը զարդարէին գողտրիկ ժապաւէններով, «Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օր»:

Հանդէսը բացուեցաւ ամերիկեան ազգային երգով, զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս, առաջնորդութեամբ երգչուհի Օր. Ալիս Աւագեանի:

Օրուան ատենապետ փաստաբան ընկեր Մանուկ Համբարձումեան իր բացման ճառին մէջ ըսաւ.

— «Հաւաքուած ենք այստեղ տօնելու Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրը: Դաշնակցութիւնը իր կազմութենէն ի վեր գործածած է թէ՛ զէնքը եւ թէ՛ գրիչը, երկու անհրաժեշտ ազդակներ հայ ցեղի գոյութեան պահպանման: Հայը աչքառ ունէր երէկ, ունի եւ այսօր զէնքի եւ ռումբի հերոսին եւ գրչի ու մտքի տիտանին: Այսօր մեր հոգեւոր արժէքներուն գնահատման օրն է, անոնց, որոնք չունինք եւ կենդանութիւն տուին մեր ցեղին, Քրիստափորէն մինչեւ Զարդարեան եւ Համաստեղէն մինչեւ Ուիլեմ Սարոյեան: Երկիւղածօրէն խոնարհենք մեր գլուխները մեր նահատակ գրագէտներու խնկելի յիշատակին առջեւ, եւ սրտագին ողջունենք անոնց արժանաւոր յաջորդները — մեր նորածիլ հանճարները»: (Ժողովուրդը յոտնկայս կը յայտնէ իր յարգանքը եւ հիացումը):

Առաջին խօսողն էր «Ասպարէզ»ի խմբագիր ընկեր Յ. Ամատունին, որ ըսաւ.

— «Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրուան տօնակատարութիւնը աննախընթաց է հայ կեանքի պատմութեան մէջ: Բաղձալի է որ օր մը հայութիւնը տօնէ ամբողջ հայ մամուլի օրը: Անվիճելի փաստ է որ այսօր Հ. Յ. Դ. Մամուլին վերապահուած է մեր ստեղծագործութեան շինիչ աշխատանքը, եւ Հ. Յ. Դ. Մամուլը կը կազմէ հայ մամուլին երկու երրորդը: Եւ Հ. Յ. Դ. Մամուլը միակ անկաշառ եւ հզօր զէնքն է մեր իրականութեան մէջ: Ոյժ տանք այդ մամուլին, որպէսզի կարողանայ յաջողութեամբ տանիլ մեր ազատագրական պայքարը:

Երկրորդ եւ գլխաւոր ատենախօսն էր «Հայրենիք»ներու աշխատակից Լէյմխածնեցի.

— «Հայաստանի Հանրապետութիւնը դեռ երկու տարեկան մանուկ մըն էր, երբ կարմիր հորդաները խուժեցին վրան եւ բզիկ բզիկ ըրին զայն: Եւ ահա 18 երկար տարիներէ ի վեր Հայաստանի ժողովուրդը կը գալարուի արեան ճապաղիքներուն մէջ. իսկ անոր վերջին երկու տարուան կրած ողբերգութիւնը աննախընթաց է ազգերու պատմութեան մէջ: Բոլշեւիկը արեան ծարաւի է եւ անխնայ կը կոտորէ իր զաւակները՝ Խանճեան, Տէր Գաբրիէլեան, Ամատունի, Շահվերդեան, Զարենց, Բակունց եւ հարիւրաւոր այլ մտաւորականներ զոհ գացին բոլշեւիզմի գնդակին, եւ աւելի քան 300,000 Հայեր, այսօր իրենց խորտակուած կեանքը քարշ կուտան Սիպերիոյ խորերը: Ոճրագործ բոլշեւիկեր արիւնոտ ձեռքը բարձրացուց և Կաթողիկոսին վրայ, եւ մահացուց զայն իր Վեհարանին մէջ: Բայց մի՛ յուսահատիր, տարագիր հայութիւն, եւ ես ձեզ կը վստահցնեմ, որ այսօր Հայաստանի ժողովուրդը, հակառակ իր գլխուն իջած զարհուրելի հարուածներուն, կը մնայ հոգիով ազգայնական: Այսօր Դաշնակցութեան գաղափարաբանութիւնը ունէ ժամանակէ աւելի խոր դրոշմուած է Հայաստանի ժողովուրդի սրտին մէջ: Իսկ դուն, վտարանդի հայութիւն, դուն ալ ունիս քու պատուաւոր դերը, թէեւ ստանդական ու թափառական, դուն գիտցար գնահատել ու պահպանել քու հոգեւոր Հայաստանը, քու մշակութային արժէքները, որուն կենդանի եւ վսեմ օրինակն է այսօր, «Հայրենիք» Ամսագրի շքեղ հրատարակութիւնը: Առանց «Հ.» ամսագրի, անհետ կորած պիտի ըլլար մեր մօտաւոր անցեալի փառահեղ պատմութիւնը: «Հ.» Ամսագիրը տարագիր հայութեան սրտին մէջ կենդանի պահեց հոգեւոր Հայաստանը, եւ մշակութային արժէքներ եւ գրական հանճարներ նուիրեց հայ ժողովուրդին: Եւ վաղը, երբ կը ծագի մեր ազատութեան արշալոյսը, տարագիր հայութիւնը իր հետ առած «Հ.» Ամսագրի պանծալի հատորները, կը տանի սփզապանծ Մասիսին, եւ ներելի հպարտութեամբ կ՚ըսէ — «Ես կատարեցի իմ պարտքը, եւ ահա քեզ կը նուիրեմ իմ թանկագին հոգեւոր արժէքները»:

Երրորդ խօսողն էր տաղանդաւոր փաստաբան եւ հռետոր Պ. Արամ Սարոյեան.

— «Ամէն մարդ ունի իր ազգային դաւանանքը: Ես կողմ չունիմ, ես կը պատկանիմ հայ ժողովուրդին: Հայ ժողովուրդը գիտէ գնահատել իր ճշմարիտ եւ իրական արժէքները, իր զէնքի, մտքի եւ գրիչի հերոսները: Պարապ խօսք է թէ Հայը բոլշեւիկ է: Ո՛չ, ճշմարիտ Հայը չի կրնար բոլշեւիկ ըլլալ, որովհետեւ անիկա իր սրտին մէջ կը կրէ իր ազգային կրակը, կը սիրէ իր եկեղեցին, իր մշակութային արժէքները, կը գուրգուրայ իր ազգային սրբութեանց վրայ, եւ կը պաշտէ իր սրբազան գիրն ու գրականութիւնը:

«Այսօր հաւաքուած ենք հոս տօնելու Հ. Յ. Դ. Մամուլի Օրը, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միակ կուսակցութիւնն է, որ յաջողած է հայ ժողովուրդին նուիրել զէնքի, մտքի եւ գրչի բազմաթիւ հսկաներ: Այսօրուան տօնը իր բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական օժանդակութեամբ պէտք է յաջողութեամբ պսակուի, արժեցնելու համար իր մեծ առումը: «Հայրենիք» օրաթերթը ձեզի ազգային–քաղաքական սնունդ կուտայ, «Հայրենիք» Ամսագիրը գրական տաղանդներ, իսկ Ուիքլին մեր նոր սերունդը ազգային ոգիով կը դաստիարակէ եւ հայ կը պահէ: Ես թէեւ փաստաբան եմ, բայց նաեւ վաճառական, հետեւաբար գործնական մարդ եմ: Խօսքէն աւելի գործին կը հաւատամ, եւ անմիջապէս կ՚անցնիմ գործի, իմ կողմէ կը նուիրեմ 200 տոլար»: (Խանդավառ ծափեր):

Պ. Արամ Սարոյեան իր նուէրը բաժնեց հետեւեալ ձեւով. 50 տոլար «Հ.» պարբերաթերթին, 50 տոլար Ամսագրին, 50 տոլար «Ուիքլի»ին, 25 տոլար Ամսագրին համար գրական մրցանակ եւ 25 տոլար ալ «Ուիքլի»ի գրական մրցանակ: Տէր եւ Տիկին Լեւոն–Սոֆիա Յակոբեան նուիրեցին 50 տոլար, Ֆրէզնոյի Հ. Կ. Խաչը 60 տոլար, Պ. Արփաքսադ Սեդրակեան 25 տոլար: Ներկայ հասարակութիւնը բերաւ իր մասնակցութիւնը 20. 15. 10 եւ 5 եւն. տոլարով: Ընդամէնը կէս ժամուան մէջ նուիրատուութիւնք եւ բաժանորդագրութիւնք գոյացաւ մօտ 1000 տոլար:

Երիտասարդ գրագէտ Ուիլեմ Սարոյեան հայերէն լեզուով իր շնորհակալութիւնը եւ անսահման ուրախութիւնը յայտնեց այս մեծ տօնին առթիւ, յետոյ կարդաց իր գրաւոր անգլերէն ուղերձը: Ահաւասիկ թարգմանութիւնը.

— «Չեմ կրնար յայտնել թէ որքան զգածուած եմ այն պատիւին համար, զոր կ՚ունենամ ձեզի հետ միասին գտնուելով այսօր, այս հանդէսին: Սկիզբէն իսկ պէտք է յայտնեմ թէ ինծ համար աւելի բնական պիտի ըլլար փախչիլ ճառախօսութենէ, բայց ԱՅՍ առիթով, ինծ համար իրական հաճոյք մըն է ձեզ հետ գտնուիլ:

Ես միշտ պիտի յիշեմ այս հաւաքոյթը իբրեւ մեծապէս կարեւոր դէպք մը մեզ համար: Եւ միշտ հպարտութեամբ պիտի յիշեմ այս ունկնդիր հասարակութիւնը, որովհետեւ ինծ համար ան կենդանի խորհրդանիշն է հայ ժողովուրդի աշխուժութեան եւ զօրութեան:

Երբ ժողովուրդ մը բաժնուած է իր մայր երկրէն, ան մատնուած է իր խակութիւնը կորսնցնելու վտանգին: Ժողովուրդի մը խակութիւնն է իր մշակոյթը,— իր ապրելու փորձառութեան նրբացումն ու ազնուացումը — որ տարիներու ընթացքին կը բարձրացնէ զայն սովորական վիճակէ մը պատուաւոր, արժանաւոր եւ տոկուն աստիճանի մը:

Աշխարհի վրայ չկայ մշակոյթ մը զոր այսօր աշխարհ կրնայ կորսնցնել, եւ մանաւանդ, դէթ ինծ համար, Հայերու սքանչելի մշակոյթը:

Մշակոյթներ իրար կը բարձրացնեն եւ բոլոր մշակոյթները կը կազմեն մրակ ցեղի մը կենցաղը: Բարին կամեցող եւ գործող ցեղ մը: Այսպէս, մեր նոր հայրենիքի, Ամերիկայի երիտասարդ մշակոյթը կը բարձրացնէ աւելի հին մշակոյթը որ կայ մեզմէ ամէն մէկուն մէջ, իբրեւ Հայերու: Այս պատճառով, եթէ մենք կորսնցնենք մեր խակութիւնը եւ մեր մշակոյթը, Ամերիկա պիտի կորսնցնէ մէկ մասը այն տարրին, որ ակն ու աղբիւրն է իր ուժին ու բարոյականին:

Իբրեւ ապրող, աճող ժողովուրդ մը, մենք պարտաւոր ենք ոչ միայն պահպանելու մեր մշակոյթը, այլեւ տարածելու զայն: Մշակոյթը պարզապէս փտնալիք բան մը չէ. աւելի շատ՝ հաւատք մըն է այն, որով կ՚ապրինք: Գանձ մըն է այն, որ փոխ տրուած է մեզ մեր ցեղին կողմէ եւ մեր ՊԱՐՏՔՆ է մեր ցեղին ու աշխարհին՝ պահպանել ու տարածել զայն — կենդանի պահել:

Ո՛չ մէկ մշակոյթ կրնայ ապրիլ արդէն գրուած գրքերու, ստեղծուած երաժշտութեան, երգուած երգերու, նկարուած նկարներու եւ կամ լաւ կեանքի մը յիշատակութեան մէջ: Մշակոյթը անմիջական, ներկայ բան մըն է եւ ան պէտք է տոգորուի ապրելու նոր ուժով:

Հպարտ եմ որ աշխարհի մէջ ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ ճակատագրական արկած, պատմական ոչ մէկ անգթութիւն, քաղաքական ոչ մէկ խարէութիւն, եւ կամ մարդկայնական ոչ մէկ դաւաճանութիւն յաջողած են ջնջել հայ ժողովուրդին մէջ իր մշակոյթը, իր սէրը արդարութեան եւ ատելութիւնը անիրաւութեան համար:

Մենք միայն ԹՈՒՈՎ փոքր ժողովուրդ մըն ենք:

Հայ սիրտը տակաւին հուժկու է եւ աննուաճելի:

Իբրեւ մէկը որ բախտաւորութիւնն ունի մէկ անդամը ըլլալու այս ցեղին, գիտեմ թէ ես միայն ինծ համար չէ որ կը խօսիմ:

ԳԻՏԵՄ թէ կը խօսիմ բոլոր իրական Հայերուն համար:

Պատերազմը, զոր մղած ենք, միշտ եղած է լաւ պատերազմ, եւ գիտեմ թէ մենք միշտ պիտի մղենք այդ պատերազմը պատուով, հպարտութեամբ եւ արժանապատուութեամբ:

Կը վերջացնեմ կրկնելով խօսքս՝ թէ հպարտ եմ այսօր ձեզ հետ գտնուելով»:

Գեղարուեստական բաժինն ալ շատ յաջող անցաւ:

Ա. Ս. ԽԱՆՏԻԿԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

(ՔՈՅՐԸ ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՎՌԱՄԵԱՆԻ)

Հայ ուսուցիչ, հայ դերասան, հայ նկարիչ, այս երեքն ալ որպէս թէ ունեցած ըլլային ընդհանրապէս եղերական մահ մը ունենալու:

Հայ ուսուցիչը եւ հայ դերասանը քիչ բացառութեամբ կը մեռնին թշուառութեան մէջ, մեծ մասամբ հիւանդանոցի մը անկիւնը, ողջ ողջ թաղուած լքումէն ու թախիծէն: Մօտ տարի մը առաջ էր որ Օտեսայի մէջ յետին զրկանքի եւ անօթութեան մէջ մեռեր էր իմ յարգելի եւ վաստակաւոր ուսուցիչս, գրեթէ 86 — 87 տարեկան այն ազնիւ մարդը, որուն բոլոր կեանքը նուիրում մը եղած էր, անվերջ հալածանքի եւ տառապանքի իր ճամբուն վրայ:

Իսկ հայ արուեստագէ՞տը, իր մահն ալ արտակարգ, թերեւս մահուան մէջ արուեստագէտ եւ կամ արուեստագէտի մահով:

Ռումանիա էի, երբ լսեցի նկարիչ Փիլիպճեանի մահը, փողոցին մէջ, անօթութենէ եւ չքաւորութենէ նըւաղած:

Իսկ նկարիչ Հրանտ Ալեանաքի մահուան գոյժը դեռ հազիւ 3 — 4 ամիս առաջ էր, այնքան յեղակարծօրէն բաժնուած՝ իր համակիրներու եւ գնահատողներու շրջանակէն: Եւ մեռաւ մէն մինակը:

Եւ ահա մարտ 2ի առտուն ժամը 2.40ին Օփիթալ Քոշէնի մէջ Օր. Խօժէնի Դերձակեան յաւիտենապէս կը փակէ աչքերը, մինչ տակաւին 14 ժամ առաջ, միշտ ժիր եւ աշխոյժ՝ իր սովորական առնուազն եօթը ութն անգամուան ելեւէջն է ըրեր Rue des Ecoles, թիւ 41ի իր վեցերորդ յարկի սենեակէն: Բժշկական նախնական դարմանները անօգուտ կ՚անցնին, խոյն կը փոխադրուի հիւանդանոց, բայց կէս գիշերն անցած կը չիջի, մէն մինակը, բոլորովին օտար տեղ մը, օտարներու մէջ: Գէթ իր ձեղնայարկի փոքրիկ, հիւրասէր սենեակին մտերիմ շունչին սփոփանքէն ալ զրկուեցաւ, այն մտերիմ շունչին ուր տասնեւհինգ տարիներ ապրեր էր չարունակ, Գերմանիայէն գալէն ի վեր:

Ո՞վ փակեց իր աչքերը: Ան կը հաւատար որ իր մօտն էին միշտ, իրեն հետ էին իր մօրը եւ իր պաշտելի եղբօր՝ Վռամեանին հոգիները, կը խօսէր անոնց հետ: Հաւատացեալ մըն էր անհասանելի դերագոյն խորհուրդին, եւ թերեւս կեանքի այդ սրբազան րոպէին ալ անոնց հետ էր եւ մինակ չզգաց ինքզինքը:

Վերջին անգամ իրեն հետ էի փետրուար 19ի կիրակին, կէսօրէն վերջ: Երբեք այդչափ չարունակ խօսած չէինք իր եղբօրը մասին. երբեք այդքան ցաւով արձագանգած չէր իր սենեակը: Նոյն գիշերը փետրուար 18ի, ժողովրդական ազատատենչ արշար պոռթկումի այդ յիշատակին նըւիրուած տօնակատարութեան գացինք Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահը: Հանդէսի բոլոր տեւողութեան միջոցին ան վերացած էր վշտով, յարգանքով, խանդավառութեամբ եւ հաւատքով: Ինչպէս սրտանց շնորհակալ եղաւ որ այդ հայրենաշունչ եւ հարազատ մթնոլորտին մէջ տարած էի զինքը: Այնտեղ էր որ իր եղբայրը յարգողներէն շատ շատերու ծանօթացաւ նոյն գիշերը:

Կէս գիշերը անցած էր, երբ բաժնուեցանք, նորէն տեսնուելու խոստումով...

Պոլիս, Բերայի գերմանական բարձրագոյն վարժարանը առաջին ոսկի չքանչանով աւարտելէ վերջ, 1900ին մայրը եւ ինքը գացած են Գերմանիա, Կեսարեանի 7 — 9 տարեկան երկու տղոցը հետ որոնք այնտեղ պիտի ըստանային իրենց կրթութիւնը: Տարի մը Հայտէլպէրկ մնալով՝ անցած են Միւնիխ: Խօժէնին լրջօրէն նուիրուած է նկարչութեան եւ քանեւերեք տարի ապրած է այնտեղ, գերմանացի թէ հայ արուեստագէտներու եւ մտաւորականներու լաւագոյն շրջանակի մը մէջ, գնահատուած որպէս կարող նկարչուհի, portraitiste մանաւանդ:

Գերմանիան իր երկրորդ հայրենիքը եղած է, ապրելով իր գեղարուեստին, երաժշտութեան եւ մշակոյթին լաւագոյն մթնոլորտին մէջ: Որոշ շրջաններու ճաշակելով նաեւ նիւթական զրկանքի դառնութիւնը, բայց ոչ մէկ բան կրցած է կաշկանդել իր կենսունակ եւ կորովալի ոգին:

Մայրը, տարիներով սպասելէ վերջ իր միակ տղուն կրկին տեսնելու ծաղրոյն երջանկութեան՝ լսած էր անոր եղերական մահը, եւ յաւիտենական կսկիծն ու կարօտը սրտին, քանի մը տարի վերջ փակած էր աչքերը: Իր վերջին բառերը տղուն անունը եղած էին, երեք անգամ:

Այս առթիւ փափաք յայտնած էր, իր մահէն վերջ մարմինն այրել եւ իր մոխիրները տանին նետեն Վանայ լիճը, մօտիկ ըլլալու համար իր զաւկին: Հանգստանալու համար այն տեղ, այն հողին վրայ որուն ազատագրական պայքարին նուիրուեցաւ իր զաւակը. կարծելով թերեւս որ զաւկին մարմինն ալ հոն նետած են սպաննելէ վերջ:

Այդ կարօտակէզ աճիւնները հայ մայրիկին՝ դեռ կը սպասեն Գերմանիոյ մէջ...

Մօրը մահէն վերջ, Խօժէնին եկած է Փարիզ, թէ Ֆրանսական նկարչական արուեստը մօտէն ճանչնալու եւ թէ իր քանի մը ազգականներուն մօտ միանգամայն աւելի հոծ բազմութեան մը մէջ գտնուելու համար:

1914ի վերջերն սկսած մեր այնքան սիրելի թղթակցութիւնը, որ յետոյ աւելի սերտօրէն շարունակուեցաւ մեր անվերադարձ կորուստի մեծ ողբերգութեան օրերուն՝ վերջ գալու Փարիզ:

Մեր առաջին հանդիպումը, ողբերգութիւն մը համակ: Իրարու նայեցանք երկար եւ լուռ, ոչ մէկ խօսք...

Երբ առաջին անգամ Լուվրի թանգարանը գացի, այնտեղ տեսայ զինքը, իտալական բաժնին մօտ, կը նկարէր Վէլասքուէզի, 16 —17րդ դարու սպանիացի նշանաւոր դիմանկարիչին՝ մէկ գլուխ գործոցը:

Իր արուեստէն դուրս կեանքը կարծես խորթ էր իրեն համար եւ անհարազատ:

Արուեստագէտի իր հոգեկան ընդունումէն եւ ապրումներէն զուրկ գթութեան մարմնացումն էր պարզապէս: Իր համեստ սենեակը ժամադրավայրն էր հայ թէ օտար ուսանողուհիներու, արուեստագէտներու, կը բաժնէր ինչ որ ունէր, ինքզինք յարատեւօրէն զրկելով:

Խօժէնի Փարիզի մէջ ճանչցաւ կեանքի դառնութիւնը, իր հարուստ ազգականները կանոնաւորաբար կը ճարէին ապրելու չափ դրամ, բայց բան չէր մնար իրեն: Եւ անօգուտ էր ... եւ է բարեկամական խորհուրդ կամ գիտողութիւն: Եւ այսպէս տարիներով չարունակ:

Աղաւնիներն ու ճնճղուկներն ամէն օր կը լեցուէին իր պզտիկ պատշգամը, որպէսզի կերակրուին: Այնչափ մտերմացեր էին իրեն որ, միայն չէին փախչեր՝ այլ ... ճռուողելով կուգային փոքրիկ պատշգամին սեմին վրայ եւ մինչեւ ... կը յառաջանային ...

Վերջին հինգ վեց տարիները, բոլոր նկարիչներու մեծ մասին նման ինքն ալ անգործ էր, եւ ... կը տառապէր, չկրնալով ապրիլ սիրած արուեստին ... կ՚ապրէր միայն ուրիշներու հոգին թեթեւցնելու եւ թռչուններուն հետ...

Չէ՞ որ եղբայրը յաճախ դրած էր ... դիր իրեն.

— «Ուր որ արեւակէզ հայ երի... սարդ մը եւ խոստմնալից հայ աղջ...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Իսկ հին Յոյներն այդպէս էին հասկանում: «Հեղինէն մի կին է, ասում էին նրանք. իսկ կինը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ նոյնինքն թուլութիւնը, որին առաքինութիւնն ու մոլութիւնը միատեսակ են դրաւում: Ազնիւ տղամարդի պարտականութիւնն է ոչ թէ օգուտ քաղել կնոջ թուլութիւնից, այլ խնամել նրան եւ պաշտպանել, մանաւանդ եթէ նա կարօտ է պաշտպանութեան: Պարիսը հակառակը գործեց, նախատաճանեց իւր հիւրընկալ Մենելաւոսին, հրապուրեց նրա կնոջը՝ Աստղիկ դիցուհուց ստացած կիթառի նուագներով, եւ փախցրեց նրան Տրովադա:

«Այս պատճառով ահա՛ Յունաց քաջերը ոտքի կանգնեցան. բիւրաւոր զօրքերով դիմեցին Պոնտոս. տասը տարի չարունակ պաշարեցին Պրիամոսի Ոստանը, առան նրան եւ հիմնայատակ արին, որպէսզի դրանով լուծեն վրէժն այն անպատուութեան, որ դաւաճան Պարիսը հասցրել էր Յոյն թագաւորի ընտանիքին՝ հիւրասիրութեան սուրբ օրէնքը պղծելով: Մեզանից երկու հազար տարի առաջ մարդիկ ընտանիքի պատիւն անարգող հրէշներից այդ ձեւով էին իրանց վրէժը լուծում եւ երկու հազար տարուց յետոյ դարձեալ նոյն ձեւով պիտի լուծեն: Ի՞նչ կարծիք ունիս դու այս մասին:

— Ես մի Հեղինէի պատճառով նոյնիսկ տասը յոյնի արիւն չէի թափիլ, ո՜ւր մնաց թէ բիւրաւոր յոյների, զօրապետների, թագաւորների...:

— Հա՞, ուրեմն դու մեծ մարդ ես... Բայց Յունաստանը քեզ պէս չմտածեց: Նա ասաց. «Եթէ այսօր Պարիսին թողնենք անպատիժ, վաղն էլ Հեկտորը կը գայ... ուրեմն լաւ է որ անդրանիկ հարուածն իջեցնենք անդրանիկ յանցաւորի գլխին...»:

— Եւ դու ուրեմն արդարացնում ես բիւրաւոր մարդկանց կոտորածը մի մարդու պատճառո՞վ:

— Պատուի պատճառով...

— Եւ դու նոյնը կարող ես անե՞լ:

— Նոյնը պիտի անեմ. պարտաւոր եմ անել:

— Եւ հանգիստ սրտով կը նայես կռուի այն դաշտին, ուր Եգերացի նիզակները կը պատառոտեն հայ կտրիճների կուրծքը, ուր փայլուն սրերը կը կտրեն նրանց գլուխները, ուր հայ զօրքը իւր դրօշակի պատիւը փրկելու համար կը կռուէ աննահանջ եւ կը կոտորուի անընդհատ... Իսկ թափուող արիւնը, թաւալող դիակները, մեռնողների անէծքը, վիրաւորների հառաչանքը չե՞ն կոտրիլ քո սիրտը. մանաւանդ երբ մտածես թէ՝ այդ բոլորը լինում է մի կնոջ համար...:

— Լսի՛ր, Տէ՛ր Մարզպետունի: Դու խօսում ես ինչպէս մի աբեղայ. բայց ես զինուորական եմ...:

— Ամրամ Սեպուհ, դու մոռանում ես քեզ, յանկարծ անդից վեր թռչելով բացականչեց իշխանը. դու պարտաւոր ես զանազանել հայրենասէրն աբեղայից:

— Ներողութիւն, Տէր Մարզպետունի. ես աբեղայ բառը գործ դրի խաղաղասէրի մտքով. Ամրամն անծանօթ չէ Մարզպետունեաց ժառանգի քաջութեան:

Իշխանն ըստ երեւոյթին հանգստացաւ եւ նորէն նստեց մահճակալի վրայ:

— Ասացիր որ պատերազմի արհաւիրքները պիտի կեղեքեն իմ սիրտը, եթէ մտածեմ թէ այդ բոլորը լինում են մի կնոջ պատճառով... խօսել ըսկսաւ նորէն Ամրամը.— Այդպէս է, իշխան, պիտի կեղեքեն, եթէ հայրենասիրութեան մի կայծ գոնէ մնացել է իմ սրտի մէջ... Բայց եթէ վերջին կայծն էլ մարած է արդէն, եթէ իմ սիրտը բաբախում է միայն վրէժխնդրութեան համա՞ր...

— Դու ուրեմն արժանի չես քաջի եւ զինուորի անուն կրելու, վրդովուած նկատեց Մարզպետունին:

— Ես չեմ նեղանում այդ խօսքից: Ես պարտաւոր եմ յարգել Տէր Մարզպետունու ամօթանքն ու մարիֆը... բայց պիտի դառնամ նորէն Հոմերոսին: Աքիլլէսը ոչ միայն քաջ, այլեւ դիւցազն էր, այնպէս չէ՞, իշխան:

— Այո՛:

— Յունաց հերոսների մէջ ո՞վ էր նրան հաւասար:

— Ոչ ոք:

— Նա միակն էր, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Եւ սակայն նա երկար ժամանակ իւր նաւի մէջ անգործ նստած, հանգիստ սրտով նայում էր Հեկտորի յաղթանակներին. տեսնում էր թէ ինչպէ՛ս Տրոյացիք ջարդում էին իւր հայրենակիցներին, հրդեհում էին Յունաց նաւերը, անպատւում էին նրանց դիակները. տեսնում էր թէ ինչպէ՛ս գոռոզ Հելլէնացիք կծկուել էին ծովեզրի վրայ եւ Տրովական սուրը յաղթանակում էր ամէն տեղ: Նա գիտէր որ լոկ իւր դաշտում երեւալը նոր շունչ ու հոգի կը տար Յոյներին, վերջ կը դնէր նրանց կոտորածին, բայց նա տեղից չէր շարժւում, կռուի դաշտը չէր իջնում... Ի՞նչ էր պատճառը. ինչո՞ւ իր եղբարց կոտորածը չէր յուզում նրան:

Իշխանը լուռ էր:

— Պատճառը դարձեալ նոյնպէս մի նախատինք... յարեց Ամրամը — Ագամեմնոն արքան, Յունաց դաշնակցութեան գլխապետը, խլել էր Աքիլլէսից Բրիսէիսէ սիրուհին, որ նրան իբր մրցանակ էր տրուած Տրոյական աւարից: Աքիլլէսը չկարողացաւ տանել այդ նախատինքը. նա իւր ... պատեանի մէջ դրաւ... նա յետ քաշուեցաւ պատերազմից եւ մի Բրիսէիսի պատճառով հազարաւոր Յոյներ կոտորուեցան: Այժմ դու կամենում ես որ Ամրամ Սեպուհը աւելի մեծ ու աւելի քաջ լինի քան Թեսաղի որդի դիւցազն Աքիլլէ՞սը:

— Ձեր՞ր կամենալ նրանից աւելի մեծ եւ աւելի քաջ հռչակուել:

— Կը կամենայի...

— Ուրեմն մոռացի՛ր քեզ հասած նախատինքը ի սէր Հայրենիքի եւ դու աւելի մեծ կը լինես քան Աքիլլէսը:

— Ինձ ընդհատում ես. կը կամենայի, բայց չեմ կարող. բնութիւնն է քարացնում մարդու սիրտն այսպիսի դէպքում... Ես յանցաւոր չեմ...

— Ուրեմն ի՞նչ ես որոշել անելու...

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱԼԱՆԸ

X

ԽՄԲ.— Առջի օր արտատպեր էինք Ամերիկայի Հնչակեաններու թեր-թին՝ «Երիտասարդ Հայաստան»ի պատմութիւնը նախկին «Բանուոր»ի տպարանին սնանկութեան մասին: …թերթը հետեւեալ նոր յայտնու-թիւնները կը հրատարակէ այս մա-սին, «Հայ բոլշեւիկները եւ Հայրե-նակցականները».—

Մարտ 7ին «Լրաբեր»ի տպարանը աճուրդի ենթարկուեցաւ, բաց ու-թողնելով 29.000 տոլար:

«Լրաբեր»ի պէնքրըփսին կը թուի թէ հպած չէ Հայրենակցականներուն: «Լրաբեր»ի պէնքրըփսին ձեւաւորող մեղաւոր մէկ պատասխանատու է Նիւ Եորքին Հօկի քարտուղար Նշանաւոր [illegible] Գասպարեանը:

Գասպարեանի ձեռքէն անցեր են …, Մալաթիոյ, Ցաղթի, Եօզղա-տի եւ դեռ միւս Հայրենակցականնե-րու Խորհրդային Հայաստան ղրկուե-լիք հազարաւոր տոլարները ու չեն ղրկուեր, չեն շինարարեր համանուն Հայրենակցականներու նորակառոյց աւանները:

Ոմանք կը կարծեն ու կ'ըսեն ալ թէ՝ Հօկի միջոցաւ Նիւ Եորքէն Հայաս-տան ղրկուելիք Հայրենակցականնե-րու գումարներէն 10.000 տոլարի մօտ գումար մը Հայաստան չհասնելու հե-տեւանքով կը մնայ եղեր Նիւ Եորք:

Այսպիսի մարդոց կարծիքը անհօ-րինակ բան մը չէ: Եթէ տրուած գու-մարները չեն ղրկուած Հայաստան, բնականաբար պիտի մնային Նիւ Եորք:

Ոմանք կը սպասեն տեսնել թէ՝ պէնքրըփսիով օրէնքի ենթարկուած …ները մի ինչ որ գերբնական հրաշքով նորէն կը դառնան հին տե-ղը, ո՞վ գիտէ, դուցէ:

Ամէն ինչ ալ որ ըլլայ, 29.000 տո-լար բացին մէջ այրուած են նաեւ ա-նոնք, որոնք որ թելադրուած իրենց ղեկավարներէն՝ մտան Հայրենակցա-կաններու մէջ եւ մեծ աշխատանք թափեցին Հայրենակցականներու գանձերը դարձնել Նիւ Եորքի Հօկին՝ որ ղրկուին Հայաստան ...

Միայն այսքանը չէ: Նոյն այս պա-տասխանատու գործակատարներէն ո-մանք գնեցին պօնտեր եւ դարձան «Բանուոր»ի բաժնետէրերը. ասոնց դրամը ծխաց նման ափ մը վառօդի. իսկ իրենք որ պատճառ եղած էին 300ի մօտ միամիտ աշխատաւորնե-րուն «Բանուոր»ին համար զոհել հա-րիւրներ եւ դառնալ շէր — հօլտըրներ —բաժնետէր— այդ խեղճերու չարա-չար աշխատանքով խնայուած գու-մարներն ալ մոխրացան, անյայտա-ցան:

Մենք պէտք ունինք մանրամասնօ-րէն ծանրանալ մի այլ երեւոյթի վը-րայ, ուր գործաւորի իրաւանց մա-սին խօսելու արմատական, կոմու-նիստական? Թերթի մը գործաւորնե-րու իրաւունքները պէնքրըփսիով բա-ցը կը հանուին, ու դեռ նոյն այս մարդիկը հանրութեան առջեւ երես կ'ունենան թերթ հանել եւ խօսիլ գոր-ծաւորներու, աշխատաւորներու ի-րաւանց մասին:

Անոնք պէնքրըփսիէն ազատած են Հայերէն մէքրիքաններու երեք քացա-ները եւ այդ մէկէզիները զետեղած օտար տպարանի մը պատկանող լայ-նօթայփի մը վրայ, դրաշար Միրի-ճանեանի միջոցաւ դուրս կը բերեն «Լրաբեր»ը, դարձեալ ճառելու աշ-խատաւորներու իրաւանց մասին, դարձեալ խաբելու, դարձեալ միա-միտցնելու եւ դարձեալ կեղեքելու հայ աշխատաւորութիւնը:

Մեզ կը թուի թէ՝ ինքզինքնին Յա-ռաջդիմական անուանողները կամ կոյր են եւ կամ բթացած յետադիմա-կաններ, որ չեն ուզեր տեսնել իրենց առաջնորդներուն սկզբունքային զեղ-ծարարութիւնը:

Մօտենանք Հայրենակցականնե-րուն:

Առնենք Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան 3500 տոլարի Հայաստան առաքումը՝ Հօկի քարտուղար Գաս-պարեանի միջոցաւ:

Ակը անծանօթ լուր մը դուրս տը-ւին թէ՝ մեքենաները անցեր են Ռու-սաստան, բայց կորսուեր են խորհր-դային Միութեան սահմաններուն մէջ:

Եթէ եղածը հագուստ կամ զարդե-ղէն ըլլար, կարելի էր ըսել թէ Խոր-հրդային Միութեան սահմանին վրայ մաքսի պաշտօնեաները փորձուեր են իւրացնել այդ բաները. է՛հ դա էլ աշխարհի ցանկութիւն է եւ կրնայ ներատելի, բայց քանի որ ղրկուածը մեքենաներ են, մեքենան ոչ մէկ ժա-մանակ եւ ոչ ոքի կողմէն կրնայ իւ-րացուիլ կամ կորսուիլ:

Մեզ կը թուի թէ՝ Ամերիկայի Հօ-կերը, որ այժմ դարձեր են Յառաջ-դիմական?, իրենց յատուկ նենգա-միտ միջոցներով Խորհրդային երկիր-ները կը նսեմացնեն, երբ կարծիքը կուտան թէ՝ մեքենաները կորսուեր են խորհրդային Միութեան սահման-ներուն մէջ:

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութիւ-նը պէտք է բռնէ Հօկի քարտուղար Գասպարեանի օձիքը եւ քաշէ դատա-րան, առանց մէկ վայրկեան իսկ կանգ առնելու:

Պէտք է նշենք որ ոեւիցէ ընկերու-թիւն երբ մեքենաներ կ'ուղարկէ ոեւի-ցէ երկիր, այդ մեքենաները ապա-հովուած կ'ըլլան կրակի, վնասի կամ կորուստի դէմ:

Դրամը ստացող Գասպարեանը պէտք է բռնել պատասխանատու եւ պահանջել դրամը:

Պիզնիսի աշխարհին մէջ ոչ մէկ ըն-կերութիւն Ամերհօկի նման գործառ-նութիւն կ'ընէ: Եթէ 3500 տոլարը ստացած է Զուիցերիական կամ գեր-մանական կամ ամերիկեան ընկերու-թիւնը, անոնց յանձնառութիւնը կը լինի յստակ եւ ոչ թէ Գասպարեանի գրած 2 խաղալիք նամակներու պէս, որոնք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ քնացը-նել, միամտացնել Մալաթիոյ Կրթա-սիրաց Ընկերութիւնը:

Դրամը եւ կամ մեքենաները ուղիղ Հայաստան: Իսկ եթէ դրամը կը դըտ-նուի Նիւ Եորք, պէտք է յանձնել տի-րոջ:

Ի՞նչ եղաւ Եոզկատի Հայրենակցա-կանի գումարը որ Հօկի լուծարքի օ-րերուն յանձնուեցաւ քարտուղար Գասպարեանին:

Ցաղթ գիւղի 3000 տոլարը որ Փրո-վիտենսէն գաղթեց Նիւ Եորք Հօկիս-տի մը ձեռքով: Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, որ այդ գումարը հանգչէր Նիւ Եորքի պանքաներէն մէկուն մէջ՝ քան որ չուէր իբրեւ թէ Հայաստան:

Ամերիկայի Հայրենակցականները եթէ հետաքրքրուին, պրպտեն անց-եալի Հօկեան յանձնառութիւնները, ինքնին հասկնալի կ'ըլլայ Հօկի լու-ծարքի բուն պատճառը եւ իրենց ան-գործութեան դատապարտուելուն՝ ինչպէս նաեւ Խորհրդային Հայաս-տանի կողմանէ Հայրենակցականները անտեսելուն իրական եւ իսկական պատճառը:

Կ'անդրադառնանք դեռ:

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ

…ը տեսնես՝ օգնէ՛ փրկել ամէն կեր-պով, քանի որ առայժմ քու սեփական հողիդ վրայ չես կրնար քու պարտա-կանութիւնդ կատարել քու ազգիդ եւ Հայրենիքիդ հանդէպ»:

Եւ քոյրը լաւ կատարեց իր պարտ-քը մինչեւ վերջին շունչը:

Քսան եւ չորս ժամէն աւելի է որ … բան կերած չէ եղեր՝ երբ կան-չուած առաջին բժիշկը հարցուցեր է թէ ինչ կերած էր նախորդ իրիկունը: Իսկ հանգերձադարանը պարապ գտեր են: Միայն իր հագած հագուստներն էին մնացեր:

Փարիզի մէջ քիչերը մօտէն ճանչ-ցած են զինքը: Վերջերս մանաւանդ … կ'ապրէր ընկերութիւններէ, հանրային թէ գեղարուեստական … խիստ սակաւաթիւ են անոնք որ …պէս կրցան ճանչնալ եւ ըմբռնել զինքը, կարենալ արժանաւոր գնահա-տելու համար իր ճշմարիտ արուես-տագէտի հոգին:

... Երրորդութիւն մը բզքտուած: Մայրը Գերմանիա, ինքը Ֆրանսա, Եղբա՞յրը..., Հայաստանի ո՞ր ձորին մէջ, ո՞ր դաշտին մէջ, ո՞ր գետին եզերը փռուած են իր աճիւնները:

Իսկ Խօժէնին մեռաւ թռչունի մը պէս, բոնաւէր եւ միայնակ:

Պաշտելի՛ Հայ քոյրիկ:

ՖԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

ԽԱՐԻՋ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՊԱՆԹԷՕ.— Հակառակ զանազան հանդէսներու՝ շրջանիս հայութենէն կոկիկ բազմութիւն մը կիրակի օր լե-ցուցած էր Քաշանի սրահը: Օրուան նախագահը, Ս. Գարակէօզեան իր բացման խօսքին մէջ ծանրացաւ այն լացասական երեւոյթին վրայ, որ ե-րեւան եկած էր վերջերս: (Ափ մը մարդիկ կ'ուզեն պառակտել շրջանը, առանձին դպրոց բանալու պատրուա-կով): Այս առթիւ ցաւ յայտնեց որ այնքան համերաշխ եւ օրինակելի գա-ղութի մը կրթական գործը պիտի խանգարուէր քմահաճոյքի մը հա-մար, բայց ժողովուրդի ողջամիտ տարրը չուրացաւ այս միութեան ար-ժէքը որ իր ետեւ ունէր տասը ար-դիւնաւոր տարիներ: Այս միութեան հայերէնի ուսուցման եւ զարգացման գործը, առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ Փարիզի եւ իր բոլոր շրջաններու մէջ բացուած հինգշաբթի օրուան դասըն-թացքներու շարքին: Եկեղեցւոյ Հո-գաբարձութիւնը այս առթիւ վարչու-թեան ուղղած է գնահատական նա-մակ, նկատի ունենալով խթման դը-չերուան Գիրք կարդացող աշակերտ-ներու մէջ մերիններուն գտած յաջո-ղութիւնը: Թելադրեց որ գէշ օրինակ չդառնանք մեր պզտիկներուն առջեւ, հայերէն լեզուի հարցին մէջ անգամ ստեղծելով բաժանում եւ անիմաստ պայքար:

Մեր սիրելի Անահիտ Գավէզեանը՝ իր շնորհալի ձայնով մեներգեց զա-նազան կտորներ ծափեր խլելով: Ա-շակերտները արտասանեցին եւ եր-կեցին: Ուրախառիթ պարագայ մըն էր, որ անոնք բոլորը առանց բացա-ռութեան ունէին հայերէնի հարազատ շեշտը, նոյնիսկ մանուկներու թոթո-վանքներուն մէջ շունչ մը կար: Մեծ հաճոյքով ունկնդրեցինք Տարոն Տօ-նիկեանի եւ Ալիս Պետրոսեանի երկար արտասանութիւնները, յստակ եւ սա-հուն:

Յետոյ խօսք առաւ Նշան Պէշիկ-թաշլեան: Բանախօսը կ'ուզէր որ շեշտուի հետզհետէ ամէնուն մէջ Հա-յու դիմացկունութեան ոգին: Իւրա-քանչիւր դաւառի Հայ արժէքները պէտք է երեւան գան, երբ շրջապատ-ուած ենք զանազան վտանգներով՝ ո-րոնք կը սպառնան այդ ազգային ա-ռաքինութիւններուն: Մենք իրարու մօտ սեղմուած պիտի ապրեցնենք մեր կենսունակ ուժերը՝ որոնք Հայու-թեան սեփական յատկանիշը կը կազ-մեն: Այս առթիւ յիշեց Ֆրէզնօ աշ-խատող Տարօնցի Աւէի Մկրտէ անու-նով Հայու մը տիպարը, որ խանձած է արեւէն եւ կը դալարուի աշխա-տանքի ծանրութեան տակ, բայց իր հայ մարդու ներքին ուժգնութիւնը միշտ եղած է զօրեղ եւ այդ ուժը իր մէջ կը դառնայ առիւծ, երբ իր տի-րոջ նախատինքը կը հասնի անոր հայ արժանապատուութեան: Ամէն վը-տանգ աչք առնելով, Մկրտէ կը շպըր-տէ զայն մէկդի իր կաշնեղ թեւերով եւ կը գոռայ անոր երեսին.

— «Զիմ Հայ անուն կ'ուզիմ պա-հիմ, էնով ապրիմ, էնով լէ մեռ-նիմ»:

Աճուրդը խանդավառ պահ մը ըս-տեղծեց: Նշանը տարաւ զայն ճար-տարօրէն, անակնկալ մըն էր երբ կը կերջանար 515 ֆրանքով: Մեր միու-թեան բոլորանուէր ծնողքները Պ. Պ. Կարպիս Պետրոսեան, Ալլաղանեան, Տիկին Քըլխեան նետուած էին աս-պարէզ իրենց առատ մասնակցու-թեամբ: Այս ինքնաբուխ ցոյցը ան-գամ մը եւս կուգար հաստատելու միութեան հանդէպ ժողովուրդի հա-մակրանքը:

Վերջին պահուն համակիր դերա-սան Պ. Վաղինակ Ալթունեան արտա-սանեց եւ երգեց, իսկ Զար Ոդիէն ներ-կայացուց յուզիչ պատկեր մը՝ որ կը լրացնէր հանդէսը գեղեցիկ տպաւո-րութիւններով:

Թղթակից

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 2 Ապրիլ.— Փրոֆ. Շէ-րիտճեանի նախագահութեամբ Ժընե-ւի հայ գաղութը դարձեալ հաւաք-ուած էր տօնելու Մշակոյթի Օրը, եւ Պ. Ա. Զօպանեանի գրական գործու-նէութեան յիսնամեակը:

Ցայտագրին առաջին մասը յատ-կացուած էր Մշակոյթի օրուան: Փրոֆ. Կոտէլ, սահուն Հայերէնով մը խօսեցաւ Հայ լեզուին անցեալին ու ներկային մասին: Հմուտ լեզուագէ-տը, քննելէ վերջ գրաբարին ծնուն-դը եւ հոլովոյթը, պարզեց այն ազ-դակները որոնք ստիպողական դար-ձուցին գրաբարին փոխանակումը աշխարհաբարով: Բանախօսը ընդգը-ծեց հետեւեալ յատկանշական կէտը, --- գրաբարը սկիզբէն ի վեր յայտ-նուեցաւ իբրեւ կատարեալ լեզու մը Ս. Գիրքին Թարգմանութեամբ: Մինչ աշխարհաբարը, մինչեւ այսօր իր վերջնական ձեւը չէ առած ու ենթա-կայ է շարունակական փոփոխու-թիւններու, քերականական ու լեզ-ուական տեսակէտով: (ԽՄԲ.— Ճիշդ չէ այս տեսակէտը):

Պ. Ա. Զօպանեանի վրայ ուսում-նասիրութիւն մը կատարած էր Պ. Նիկոլեան, ուսանող դպրութեանց: Ներկայացուց յոբելեարին կեանքն ու գործը, մասնաւորաբար հայկական դատին եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւնը Ֆրանսերէն գրու-թիւններով եւ Թարգմանութիւննե-րով: Արտասանուեցան Զօպանեանի բանաստեղծութիւններէն, Որբերը, վերջիշում, ծովուն, ինչպէս նաեւ տեղի ունեցաւ ընթերցումը Գեղօն ի պատիւ հայ լեզուին:

Գեղարուեստական բաժնին կը մաս-նակցէին Պ. Կոտէլ իր երգչախում-բով, Օր. Ա. Փէյնիրեան, որ դաշ-նակի վրայ նուագեց կտոր մը Շու-մանէն, Ց. Զաքրեան ջութակով յա-ջողութեամբ թարգմանեց Պրահմսէն սօնաթ մը եւ Պախէն Prélude մը:

Ամէն տեսակէտով յաջող հանդէս մը: Բոլոր աշխատակիցները, մաս-նաւորաբար կազմակերպիչ Պ. Ս. Փափազեան, արժանի են ջերմ շնոր-հաւորութեանց:

Յ. Գ.

«ՇՈՄԻ ՕՐԸ» ԵԹԷ ՁԵԶ ՊԻՏԻ ՁԸՐ-ՆԷ ՊՏՈՒՂԷ ՄԸ, ԱՆՈՒՇԵՂԷՆԷ ՄԸ, ՁԱՅՆ ՆՈՒԻՐԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՔ ԱՂ-ՔԱՏԻԿ ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԸ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՂՁԱՒԱՆՁԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Աղէտներուն եւ մղձաւանջնե-րուն առջեւ պահ մը կը թուլցնեն ժո-ղովուրդները իրենց ներքին վէճերը: Ամփոփուելու, սեղմուելու պէտք կը զգան, ու իրենց կիրքերը կը մոռնան պահ մը:

Աննիբաղը երբ կը մօտենայ քաղա-քին դրան՝ Հռոմը ստիպուած է իր ներսի կռիւները մեղմացնել: Թշնա-մին, վտանգը միայն այն ատեն ան-զօր կը դառնան՝ երբ ժողովուրդ մը կը գտնեն հոգեպէս ամուր:

Շրջանը՝ ուր կ'ապրինք՝ ճակատա-գրական պահ մըն է հայ ժողովուրդին համար: Մղձաւանջ մը չոքած է անոր հոգիին վրայ, ու անստուգութիւն մը իր վաղը կը ծածկէ իրմէ:

Այն պուտ մը հրճուանքը որ տրուեր էր իրեն վերածնուող Հայրենիքի մը ճիգերուն առջեւ, կարծես շատ տես-նուեցաւ: Անորոշ, անստոյգ ու մը-տահոգիչ են լուրերը որ հայ Հայրե-նիքէն կուգան, ու անոր վաղը աւելի առեղծուածային կը թուի: Խորտակ-ուեցաւ ստեղծագործ թափը որ սկսած էր հոն ու հայ շունչը որ սկսած էր հասուննալ ի հեճուկս ռէժիմին: Ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը՝ երբ ներսէն փը-լուզում մը չփոթութեան մատնէ մեր հայրենիքը եւս, կամ դուրսէն վտանգ մը անոր սահմաններուն մօտենայ:

Վարդագոյն չէ նաեւ գաղութներու վիճակը: Պառակտումի ալիքը որ դըժ-թէ բոլորին վրայէն անցաւ՝ ընդար-մացուցած, նոյնիսկ ամլացուցած է զանոնք: Ամէն մէկը խոցուած է ներ-սէն, աղկաղկ ու անզօր՝ ուծացման վտանգին դէմ որ արդէն կը հնձէ իր զոհերը: Ազգային վարչական մի-ութենէ յաճախ զուրկ, անկարող են մնալ նաեւ մշակութային ճիգերու համար: Երբեմն համերաշխութեան ա-լիք մը կ'անցնի տօնէ տօն, բայց ան ալ կը սմքի շուտով: Հայը հայ պահե-լու մասին անգամ չեն կրնար զիրար հասկնալ, ու փխրուն է յաճախ ար-ունեւոր ու մաքի կապը եւս՝ որովհե-տեւ աւելի ուժեղ են ուրիշ կիրքերը: Ու չմոռնանք որ ամէն գաղութ իր տարբեր հոգերը եւս ունի. օրինակ դժուարութիւններ, կամ սեղմումներ օտարներուն նկատմամբ այլեւս սո-վորական բան են ամէն տեղ. Հայը խորթ կ'երեւի սովորական օտարի մը նման, նոյնիսկ այն երկիրներուն մէջ որոնց դատին համար հայ արիւն վա-զեց...

Ու որպէսզի պատկերը աւելի լրիւ ըլլայ՝ յիշենք նաեւ դժխեմ վիճակը հայ եկեղեցին: Էջմիածինը գլխա-պատ, ու այլեւս անզօր իր հեղինա-կութիւնը տարածելու սփիւռքի վրայ, իսկ արտասահմանի մէջ տեղ տեղ եր-կուքի ճեղքուած հայ եկեղեցին, ի-րաքանչիւր հատուած իրար ատելով մահու չափ: Ու ոչ մէկ հեղինակու-թիւն որ կարենար կամուրջ մը դառ-նալ:

Այս դառն պատկերը պէտք չէ՞ որ սթափեցնէ մեզ: Դիտենք, դեռ տեղ տեղ կը ճնշէ պառակտիչ ոգին՝ որ հայ գաղութները ճմլեց, եւ որ հա-ւանաբար դեռ փորձէ եղբայր եղբօր դէմ լարելու: Բայց չկա՞ն սրտցաւ մարդիկ տարբեր հոսանքներու մէջ ո-րոնք առանձին ընեն նախապաշա-րումները, երեկուան կրքոտ վէճերը պահ մը մոռնան, ու տրամադիր ըլլան զիրար այլեւս հասկնալու գոնէ մեծ հարցերու շուրջ որոնք վէճ չեն վեր-ցներ:

Երբ վտանգը կը մօտենայ ժողո-վուրդի մը ոճի՛ր է ներքին անհաշ-տութեանց անձնատուր մնալ: Ալիքէն քշուեցան այն ազգերը ի սպառ որոնք վտանգի պահուն Աստուծոյ ըմ-բռնութեան մասին կը վիճէին ներսը, կամ ժամուն մէջ պատկեր կախելու եւ չկախելու:

Ապագան պիտի անիծէ մեզ եթէ ի վիճակի չըլլանք մեծ մղձաւանջի մը պահուն թօթուելու պզտիկ կիրքերը»:

Տէր եւ Տիկին ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱ-ՆԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երրորդ զաւկին՝ ՆԻԿՕԼի:

Գուաէնվիլ

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք»ի մէջ Պ. Հայկ Շահ-պազեան կը գրէ Հայաստանի մէջ վերջերս գնդակահարուած Շահպազ-եանի մասին.—

«Հայրենիք»ի լուրերուն բաժնին մէջ յիշուած երեք ամբաստանեալ «գեղծարար»ներէն մէկը Քաղեբ Ցա-րութիւն Շահպազեանը եղբայրս է:

Դեռ երկու տարի առաջ էր, որ ինձմէ քանի մը տոլար ուզեց կով մը առնելու համար, որով պիտի կարո-ղանար իր զաւակներուն կաթ կեր-ցնել: Այսօր ալ կը գնդակահարուի «գեղծարարութեան» յանցանքով, իբր թէ իւրացուցած ըլլար 27.000 տոլարի հսկայ գումար մը:

Ինքը ծնած էր Նիկոմիդիոյ գիւղե-րէն Գուրդպէլէն: Իր ամբողջ ուս-մունքը մէկ տարի գիւղական դպրոց յաճախելն էր:

Մոլի բողոքական ըլլալուն լոկ Ա-ւետարան եւ կրօնական գրութիւններ կը կարդար:

Ինծ անհաւատալի կը թուի թէ ինչ-պէս տգէտ մէկը այդպէս հսկայ մթե-րանոցի մը հաշուապահի օգնական կ'ըլլայ, քանի որ 27.000 տոլարը գեղ-ծանելու համար առնուազն հինգ մի-լիոն տոլարի մթերք պէտք է ըլլար իր տրամադրութեան տակ, որպէսզի գոնէ կէս առ 100 կարելի ըլլար գեղ-ծել: Ամենայետին գեղծարարն ան-գամ չի համարձակիր այդպէս հսկայ գեղծարարութեան մը, այն ալ երկու ամսուան շրջանի մը մէջ:

Իմ համոզումս այն է որ եղբայրս փորձած է իր զաւակները Աւետարա-նով դաստիարակել, ինչ որ դիւրին չէ կարմիր երկրին մէջ, եւ բոլշեւիկ պահիճները մահուամբ են պատժած զայն իբր թէ «գեղծարարութիւն» ը-րած ըլլալուն համար:

ՀԱՅԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Եւ իրօք, Թրքական իշխանութեան …ութիւնը անբրեւակայելի էր եւ …նում էր այնտեղ, որ Թուրքերը անպատիժ կերպով բնաջնջում էին ամբողջ գիւղերի ազգաբնակութիւնը, մանուկներից սկսած մինչեւ ծերե-րը (*):

1905ից սկսած կուսակցութիւնը, շարունակելով հաւատարիմ մնալ իր նախապնդած հիմնական նպատակին, ստեղծում է ռուս յեղափոխական կու-սակցութեանց, գլխաւորապէս Սո-ցիալիստ-Յեղափոխականներին եւ ըն-դեղծում է Ռոստովում, Նոր Նախի-ջեւանում եւ այլ քաղաքներում ուժեղ կազմակերպութիւններ, որոնք լայն քարոզութիւն կատարելով, նիւթա-կան միջոցներ եւ զէնք էին ձեռք բե-րում Թուրքիոյ սահմաններում գոր-ծող մարտական խմբերի համար: Այդ խմբերի արշաւանքները կազմում են ընդարձակ պատմութիւն, նրանց մա-սին հիւսուած են նոյնիսկ ժողովրդա-կան երգեր, որոնց մէջ փառաբանւում են քաջութիւնն ու յանդգնութիւնը խմբերի հրամանատարների: Դրանց մէջ ամէնից աչքի ընկածներն են Ան-դրանիկ, Քեռին, Դրօն, Խէչօն եւ ու-րիշները: Ժողովրդի մէջ վառ է մա-նաւանդ յիշողութիւնը այն մասին, թէ ինչպէս յեղափոխական զօրախում-բը կռուելով Հայերին անչափ վնաս-ներ հասցրած կիսավայրենի քրդական մազրիկ ցեղի հետ, ամբողջապէս ըն-նաջնջել է այդ ցեղը, յետոյ, թէ ինչ-պէս Դաշնակցականները Պոլսի մէջ, օրը ցերեկով, գրաւել են Թրքական պետական դրամատունը (Օսմանեան բանկը) եւ այնտեղից թելադրել են ի-րենց պայմանները Թուրք կառավա-րութեան, ըստ որում, խնդիրը կար-գադրուել է շնորհիւ ռուսական դես-պանի միջամտութեան... Բայց այդ բոլորը եղել է շա՜տ վաղուց, 1906ից առաջ...

Ռուսաստանի եւ Պարսկաստանի սահմաններում ապաստան եւ յենա-կէտ ունեցող հայկական այդ խում-բերի յարձակումները Թուրքերի վը-րայ բարդացրին միջազգային յարա-բերութիւնները եւ կուսակցութիւնը սկսեց հետապնդուել ռուսական կա-ռավարութեան կողմից: Ռուս կառա-վարութիւնը բռնագրաւեց հայ եկե-ղեցական կալուածները, որովհետեւ պարզուեց որ հայ հոգեւորականու-թիւնը զէնք եւ դրամ է հայթայթում կուսակցութեան, ծածկում է հետա-պնդուածներին եւ առհասարակ ամէն կերպ օգնում յեղափոխականներին*):

Հայ հոգեւորականութեան դէմ ուղ-ղուած հալածանքները այնպիսի դըժ-գոհութիւն առաջ բերին, որ կուսակ-ցութիւնը դիմեց ահաբեկման, սպան-նելով բազմաթիւ ռուս պաշտօնա-տարներ, Կովկասի ռուս վարչութեան բարձր պաշտօնեաներից սկսած մին-չեւ խոնարհները:

Կովկասի փոխարքայ Վորոնցով-Դաշկովը ըմբռնեց ստեղծուած կա-ցութիւնը եւ եզրակացրեց, թէ չի կա-րող իր գոյութիւնը պահել մի իշխա-նութիւն, որ այդպիսի սրուած յարա-բերութիւններ է ստեղծել մի ամբողջ ժողովրդի հետ, որ իր հոգեւորակա-նութեան դէմ ուղղուած հալածանքը նկատում է իբրեւ կրօնական հալա-ծանք ուղղուած իրեն դէմ: Վորոնցով-Դաշկովը վճռեց կարգադրել այդ հար-ցը: Եկեղեցական կալուածները վե-րադարձուեցին ըստ պատկանելույն եւ այնուհետեւ հակակառավարական արարքներով ամբաստանուողները ըս-կսեցին ենթարկուիլ սովորական օրի-նական հետապնդման:

Թուրքիոյ դէմ պատերազմը ցոյց տուեց օրինապահութիւնը հայ ժողո-վուրդի, որ արիութեամբ կռուեց եւ թափեց իր արիւնը կողք կողքի ռուս զինուորի հետ: Իր քաջութիւնով հռչակուեց մանաւանդ Դաշնակցական կամաւորական գնդերի հրամանա-տար, վերը յիշատակուած Դրօն, որ անցնելով Թրքական բանակի թիկուն-քը, ծանր հարուածներ էր հասցնում Թուրքերին:

Չի կարելի լռութեամբ անցնիլ նա-եւ այն, որ Հայաստանի անկախու-թեան հռչակումից յետոյ, հայկական կառավարութիւնը, որ բաղկացած էր գլխաւորապէս Դաշնակցականներից, լայնօրէն բացաւ Հայաստանի դռները անկուսակցական տարրերի ռուս մը-տաւորականութեան եւ սպայութեան առջեւ, որոնք պաշտօններ էլ ստացան, նոյնիսկ պատասխանատու դիրքերի վրայ:

Վ. Ա.

(Վերջ)

(*) Ցարական գաղտնի ոստիկանու-թեան պետի ազնուութիւնը պակասում է ռուս եւ մանաւանդ հայ բոլշեւիկ կոչուածներին, որոնց ասելով Թուր-քերը՝ հայաջինջ քաղաքականութիւն չեն վարած:

(*) Ցարական գաղտնի ոստիկանու-թեան տեղեկութիւնները ճիշդ չեն այս կէտում: Հայ հոգեւորականու-թիւնը ոչ զէնք ու դրամ է հայթայ-թել, ոչ էլ հայ յեղափոխականներին պատսպարել ցարական իշխանութեան հետապնդումներից: Հայ յեղափոխա-կան շարժման շատ պատուաւոր մաս-նակցութիւն են բերել անհատ հոգե-ւորականներ, որոնց անունը յարգան-քով պահել է յեղափոխութեան պատ-մութիւնը, բայց իր ամբողջութեամբ հայ եկեղեցին եւ հայ հոգեւորակա-նութիւնը ոչ թէ հայ յեղափոխական շարժման հետ, այլ նրա դէմ են եղել:

Վ. Ա.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

— Մոսկուա գացէք, հոն է ձեր տեղը ։

Ձախերը ջերմապէս ծափահարեցին խօսողը։ Պ. Լըպրէօնի վերընտրութիւնը պարտութիւն մը կը համարուի ժողովրդական ճակատին համար, որուն ընտրելին էր Էռիօ ։

Իբրեւ զուարճալիք ըսենք որ քանի մը «չքեղ եւ աննախընթաց» թեկնածութիւններ ալ դրուած էին։ Այսպէս, դեղագործ մը, որ 50 տարիէ ի վեր ուրիշ գործով չէր զբաղած, Վերսայլ գնաց, կուրծքը զարդարած՝ զանազան շքանշաններով։ Մարդը ոստիկաններէն արտօնութիւն խնդրեց պալատ մտնելու եւ ճառ մը խօսելու, ինչպէս եւ 2000 քուէթուղթեր բաժնելու։ Ոստիկանները արգիլեցին, իսկ դեղագործը բերանը աւրած ըլլալով, ուղղակի պահականոց առաջնորդուեցաւ ։

Ուրիշ թեկնածու մը, Լօփ, որ «անվրիպելի մեթոտ մը գտեր է պատերազմը արգիլելու», նոյնպէս ճամբուեցաւ։ Իսկ երրորդ մը ձերբակալուեցաւ, վրան ատրճանակ մը գտնուած ըլլալով։

Նախագահին վերընտրութիւնը լաւ տպաւորութիւն ձգեց արտասահմանի, մանաւորապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։ Գերմանիա եւ Իտալիա եւս դժգոհ չեն երեւար ։

Խուճապ՝ ճառի մը հետեւանքով

Անգլիոյ ծովային նախարարը, Լորտ Սթէնհօփ, առջի օր ճառ մը խօսելով մտերմական շրջանակի մը մէջ, հետեւեալ խօսքերը կ՚արտասանէ.

— «Ծառերը անոնցմէ որ հոս պէտք էր ըլլային, բացակայ են։ Դժբախտաբար, անհրաժեշտ դարձած է հրաման տալ նաւատորմին թնդանօթաձիգներուն որ իրենց գործին գլուխը գտնուին, հակօդային թնդանօթներուն մօտ»։

Այս խօսքերը ռումբի մը տպաւորութիւնը գործեցին Անգլիոյ մէջ, անմիջապէս հրատարակուելով խմբագրատուններու պատերուն վրայ։ Ուրեմն յանկարծ ծանրացա՞ծ էր միջազգային կացութիւնը։ Բարեբախտաբար բրիտանական մամուլը չհրատարակեց ճառը, Պ. Չէյմպըլէնի յանձնարարութեամբ. սակայն օտար հանրային կարծիքը իմացած էր լուրը։

Ծովային նախարարը վարչապետին ներկայանալով, անկեղծօրէն խոստովանեցաւ թէ ճառը պատրաստած չէր, թէ իր միտքն էր հասկցնել թէ բրիտանական տորմիղը կազմ եւ պատրաստ է, բայց չկրցաւ լաւ բացատրել։ Վարչապետը այս բացատրութիւնը բաւական համարելով, լուսաբանութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովին մէջ։ Ծովային նախկին նախարարը պահանջեց հրաժարեցնել Լորտ Սթէնհօփը։ Այս վերջինը Լորտերու ժողովին մէջ ալ խոստովանեցաւ իր մեղքը, ցաւ յայտնելով ։

Զրոյց կը շրջի թէ նախարարը պիտի հրաժարի ։

Սուրիա կը պահանջէ վաւերացնել դաշնագիրը

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Դամասկոսէն կը հաղորդեն, թէ նախկին նախարար մը՝ Ճապրի պէյ հեռագիրներ ուղղած է վարչապետ Տալատիէի, արտաքին նախարար Պոնէի եւ ուրիշ Փրանսական պաշտօնական դէմքերու, պահանջելով որ Փրանսական կառավարութիւնը վաւերացնէ սուրիական դաշնագիրը։ Ան պահանջած է նաեւ որ հոգատար պետութիւնը դադրեցնէ ապօրինի քայլերը, այլապէս Սուրիա որոշած է ամէն միջոցի դիմել, ձեռք բերելու համար իր անկախութիւնը ։

Դամասկոսի երկրորդական դպրոցներու աշակերտները ժողով մը գումարեցին եւ որոշեցին որ Սուրիա կցուի Իրաքի, ինչպէս եւ սուրիական փէսը փոխարինուի Իրաքեան գլխանոցով։ Հալէպի մէջ գործադուլը կը շարունակուի։ Արգիլուած է տուներէն դուրս ելլել իրիկունը ։

Գերմանիոյ թափուն սպառնալիքները

Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Գերմանիա չեղեալ պիտի հռչակէ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութիւնը, եթէ Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէք որ եւ է զինուորական դաշինք կնքէ անգլ. կառավարութեան հետ։ Այսպիսի քայլ մը պարզ ցոյց մը աւելի իմաստ պիտի չունենայ, որովհետեւ Գերմանիա շատ ետ կը մնայ նաւային ուժի տեսակէտէ, բաղդատելով Անգլիոյ հետ։ Գերմանացիներու մէջ ո եւ է տրամադրութիւն չկայ անմիջական զինուորական արշաւանք կատարելու Լեհաստանի դէմ։ Ընդհակառակն, պիտի աշխատին աւելի մեղմ միջոցներով յոգնեցնել Լեհաստանը եւ ստիպել որ վերջ տայ իր ընդդիմութեան։ Անոնք կը մտածեն թէ Լեհաստան երկար չի կրնար դիմանալ զինեալ բանակ պահելու լարուած կացութեան մէջ, որովհետեւ ելմտական վիճակը ծանր է։ Յաջորդ քանի մը ամիսները պիտի ըլլան ջղագրգռութեան վիճակի շրջան մը, ուր գերման փոքրամասնութիւնները ամէն նեղութիւն պիտի պատճառեն Լեհերուն։ Գերման մամուլը, սակայն, թշնամական յարձակումներ կը գործէ Լեհաստանի վրայ եւ նոյնիսկ գնդ. Պէքը կը նմանցնէ Չեխոսլովաքիոյ նախկին նախագահ Պէնէշին։ Թերթերը կը գրեն նաեւ թէ Լեհաստան իր անկախութիւնը պիտի յանձնէ Անգլիոյ ձեռքը, եթէ զինակցութիւն կնքէ անոր հետ։

Ի՞նչ կը խորհին շահակից երկիրները

ԹՈՒՐՔԻԱ

Անգարայի մէջ ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառեց վարչապետ Չէյմպըլէնի ճառը երեսփ. ժողովին մէջ։ Քաղաքական շրջանակները կը հաւատան թէ Անգլիա յաջողած է խաղաղասէր պետութիւնները համախմբել իր շուրջ։ Թուրք թերթերը կ՚ողջունեն այն հաւաստիքը թէ աջակցութիւն պիտի տրուի ոչ միայն Լեհաստանի, այլեւ արեւելեան Եւրոպայի ո եւ է մէկ երկրին, որ կ՚ենթարկուի նախայարձակման։ Անոնք կ՚ըսեն, թէ փոքր երկիրներու անկախութիւնը պահպանելու անգլօ-ֆրանսական նախաձեռնութիւնը աննախընթաց դարաշրջան մը կը բանայ Եւրոպայի պատմութեան մէջ ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Լեհական մամուլը ընդհանուր գոհունակութիւն կ՚արձանագրէ Չէյմպըլէնի ծրագրին հանդէպ։ Մասնաւոր ուշադրութիւն դրուած են այն հաւաստիքները թէ արտաքին նախարար Հըլիֆաքս կը խորհրդակցի Խ. Միութեան հետ, զայն եւս կապելու համար նորակազմ դաշնակցութեան ։

Լեհական թերթերը միաբերան կոչ կ՚ուղղեն լեհ ժողովուրդին, որ ամուր մնայ եւ զօրավիգ հանդիսանայ ազգային պաշտպանութեան։ Ազգային կուսակցութեան պետ Քովալսքի ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— «Եթէ եւրոպական նոր պատերազմ մը ծագի, ատիկա պիտի ըլլայ, ինչպէս 1914ին, գերման ծաւալապաշտութեան պատճառով։ Գերմանիա սկսած է այժմ իր դրոհը դէպի արեւելք եւ Լեհաստան պէտք է պատուար կանգնի անոր դէմ։ Եթէ Գերմանիա նոր քայլ մը եւս առնէ դէպի Արեւելք, պէտք է կասեցնել զայն սուրով։ Լեհաստան պատրաստ է մտնելու պատերազմի՝ ոչ միայն պաշտպանելու համար իր շահերը, այլեւ թոյլ չտալու որ Գերմանիա տիրապետէ Եւրոպային։ Մենք չենք մտածեր օգտակել Գերմանիան, այլ պարզապէս ապրիլ։ Եթէ իրաւունքի հարց կայ, այն ատեն թող Գերմանները յիշեն թէ 1.500.000 Լեհեր կան Գերմանիոյ մէջ»։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ, ՌՈՒՄԱՆԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Եուկոսլավիոյ թերթերը հրատարակեցին Չէյմպըլէնի յայտարարութիւնները, բայց կը զգուշանան բացորոշ կարծիք յայտնելէ։ Խորհրդարանի շրջանակներու մէջ կ՚ըսեն թէ վարչապետին այս քայլով Մեծն Բրիտանիոյ հմայքը բարձրացած է ամենուրեք։

Հունգար մամուլը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի գնդ. Պէքի բանակցութեանց՝ Լոնտոնի մէջ, եւ յոյս կը յայտնէ, թէ Լեհաստան, որ վստահելի բարեկամն է Հունգարիոյ, ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ որ հարթուի Ռումանիոյ եւ իր միջեւ եղած հողային վէճը ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԴԻՊՏՍՅԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 6 av. d'Italieի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'իթալի։

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, նիւթ՝ «Ինչո՞ւ ձախողեցաւ հայկական զատը»։

ՊԱՆՆԷՕ ՔԱՂԱՔԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Լօրէթի ընկերները 9 Ապրիլ, Յ. Կ. Խաչի հանդէսէն վերջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ԼԻՕՆԻ «Առիւծ Գեւօ» խումբի ժողովը 7 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 281 Քուռ Լաֆայէթ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 10 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 2ին «Դուրեան» գրադարանը։ Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Հրապարակային բանախօսութիւն

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէին կողմէ

10 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 1 Place Grenette սրահին մէջ

կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայաստանի ներքին եւ արտաքին պայմանները եւ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

Մուտքը ազատ է։

Խնջոյք—հաւկթախաղ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» կոմիտէին կողմէ

8 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Ընտանեկան խնջոյք—հաւկթախաղ

կազմակերպուած Լիոնի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ, 202 rue Boileau, Լիոն

Ճոխ պիւֆէ, արեւելեան նուագ, երգ, պար, հաւկթախաղ եւլն.։

Կը հրաւիրուի լիոնահայութիւնը անխտիր։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

8 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Խրիմեան դպրոցին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ։ Կը նուագէ Պ. ՇՄԱՒՈՆ Մուտքը ազատ է

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Մասնաճիւղը կը տօնէ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

կիրակի 9 Ապրիլ, ժամը 3ին Մալթ. Կրթ. սրահին մէջ

Կը նախագահէ Տիկ. Հ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՌԸՆԱԺ.— Օգար Խաչատուրեանի զաւակները (Տարօնցի) կը ծանուցանեն թէ Կիրակի 9 Ապրիլ, Ս. Զատկի առթիւ, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ Պատարագ-հոգեհանգիստ իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր Տիկին ԲԵՐՈՒՋ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

×

Տէր եւ Տիկին Աստիկ եւ Զաւէն Աշճեաններ կը ծանուցանեն իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն թէ՝ իրենց սիրելի մօր Տիկին ԵՐԱՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆԻ (որ մեռած է 1938 Մարտ 13ին, Պոլիս) մահուան տարելիցին առթիւ տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ-պատարագ, 12 Ապրիլ, Կիրակի, Ս. Զատկի օրը, Սէն Լուի Ս. Գէորգ մատրան մէջ։ Այս առթիւ յիշատակութիւնը պիտի կատարուի իրենց հանգուցեալ հայրերուն՝ Մինաս Աշճեանի եւ Կարապետ Կարապետեանի, իրենց քոյրերուն՝ Զարուհի Աշճեանի, Ովսաննա Ինճէեանի, իրենց քեռայրին՝ Երուանդ Ինճէեանի ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքներուն բոլոր ննջեցեալներուն ։

×

ՄԻՐԷՊԻԼ.— Վ. Գամպէրեան կը ծանուցանէ թէ 9 Ապրիլ Ս. Զատկի կիրակի օրը, տեղի կ՚ունենայ պատարագ — հոգեհանգիստ, Լիոնի մատրան մէջ, իր ծնողաց յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամներ։

Ռումանիոյ մամուլը մանրամասնօրէն կ՚արձանագրէ Լոնտոնի դիւանագիտական աշխատանքները եւ այն կարծիքը կը յայտնէ, թէ տագնապի գերագոյն բոպէն անցած է արդէն։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ յոյսը կը տիրէ թէ Անգլիոյ երաշխիքը Լեհաստանին կ՚ապահովէ փոքր պետութիւններու անկախութիւնը Եւրոպայի մէջ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդային նախարար Կի լա Շամպր Լոնտոնի մէջ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ օդային նախարարին հետ։ Կը կարծուի թէ այս առթիւ քննուած է պատերազմի մը ժամանակ անգլօ-ֆրանսական ուժերը միացնելու եւ մէկ գլխաւոր հրամանատարի ենթարկելու հարցը ։

ԻՐԱՔԻ կառավարութեան Փարիզի գործակատար նշանակուեցաւ Մուվաֆֆաք պէյ էլ Ալուսի, նախկին տնօրէն Պաղտատի իրաւաբանական վարժարանին եւ ընդհ. հիւպատոս Պէյրութի եւ Պոմպէյի։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ հիթլէրական շարքերուն մէկ պիտի առնուին տասը տարեկանէն սկսեալ, իբրեւ անդամ երիտասարդական կազմակերպութեան, որ ամենամեծն է ամբողջ աշխարհի մէջ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 100.000 աղջիկներ պիտի մարզուին մեքենական արօրներ վարելու համար, որպէսզի կարելի ըլլայ նոյնքան երիտասարդներ յատկացնել ազգ. պաշտպանութեան ։

ԻՐԱՔԻ թագաւորին թաղումը կատարուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Դագաղին ետեւէն կ՚երթային 100.000 քաղաքացիներ։ Իրաքի կառավարութիւնը պաշտօնապէս ցաւակցութիւն յայտնելով Մուսուլի անգլիական հիւպատոսին սպանութեան համար, յանձն առաւ հատուցում վճարել անոր ընտանիքին եւ վերաշինել հրկիզուած հիւպատոսարանը ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ որ Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս օդանաւով անցնի ամբոյթեանց գծին վրայ, Գահիրէ իջնելու համար։ Տոքթ. Կէօպէլս օդանաւ պիտի նստի Հռոդոսէն, ուղղակի թռիչք մը կատարելով, ընկերակցութեամբ տասը գերման պաշտօնատարներու ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐ

Խմբագրատուն կը հասնի քեր ձակ Պ. Պաղտասար Պաղտասարեան, Մանիսացի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ տիկին Օննիկ Գուրուեան եւ զաւակունք իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն տէր եւ տիկին Վարդան Խրիմեանի (ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ) իրենց փոքրիկն ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ դառնադէտ մահուան առթիւ։

Իսի լէ Մուլինօ 5 Ապրիլ 939

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Միհրան Նաճարեանի եւ իր պարագաներուն՝ փոքրիկն ԳԵՂՈՒՀԻ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՇԻՐԱԿ ՕՂԻՒ ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐ

Մարսէյլի եւ Լիոնի մէջ ցրուած յայտարարութիւններու համաձայն, «Շիրակ»ի ընկերութիւնը պարգեւատր վիճակահանութիւն մը կազմակերպած էր, 100 շահող թիւերու յատկացնելով 100 շիշ «Շիրակ»։ Վիճակահանութիւնը կատարուած ըլլալով, կը շահին հետեւեալ 100 թիւերը.—

105	322	335	339	400	406	463	477
741	742	743	746	754	755	759	762	774
776	1343	1350	1533	1562	1615	1620	
1659	1861	1881	1926	1946	2097	2098	
2109	2123	2137	2226	2246	2312	2352	
2452	2460	3055	3080	3091	3101	3151	
3156	3585	3607	3721	3724	3748	3884	
3902	4519	4582	4584	4683	4693	4727	
4732	4897	4987	4997	5101	5232	5282	
5301	5725	5914	5992	5998	6253	6292	
6350	6397	6464	6851	6961	7167	7501	
7509	7512	7602	7607	7903	7999	8102	
8194	8329	8400	8913	9117	9232	9421	
9500	9780	9781	9902	9912։			

Շահողները իրենց պարգեւը ստանալու համար թուագրուած ծանուցումով կը հրաւիրուին ներկայանալ

Grande Distillerie du Parc

1, Bd. Onfroy (Le Prado), MARSEILLE

Իսկ Լիոնի մէջ դիմել՝

D. N. Bahadourian

32, Rue de Sévigné, LYON

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Daguerre — PARIS (14)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 8 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 8 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4010

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

?

Պարզապէս խելքի պտոյտ կը պատճառեն օրուան դէպքերը, մէկը միւսէն վրդովիչ եւ սպառնալից :

Չեխոսլովաքիոյ դղրդալից գրաւումէն հազիւ մէկ ամիս վերջը, մինչ Մեծն Բրիտանիա ծրագիրներ կ'որոճար միացեալ ճակատ մը կազմելու եւ «նախայարձակումները» խափանելու համար, ճիշդ այն պահուն երբ փոխադարձ աջակցութեան զինակցութիւն մը կը սարքէր Լեհաստանի հետ, ահա նորագոյն անակնկալը ,— Իտալական արշաւանք դէպ ի Ալպանիա :

Իրականին մէջ, անակնկալ մը չէ որ տեղի կ'ունենայ, աշխարհի ամէնէն խռովայոյզ մէկ ժամուն :

Քանի մը օրէ ի վեր , արդէն լուրեր կը շրջէին Իտալիոյ զինուորական փոխադրութեանց մասին : Հինգշաբթի օր աւելի ծանրացաւ կացութիւնը, մանաւանդ որ Հռոմ բացարձակ լռութիւն կը պահէր, մամուլի լեզուն անդամ խզկանդած ըլլալով : Եւ Անգլիոյ վարչապետը հարկադրուեցաւ պաշտօնական յայտարարութիւն մը ուղղել երեսփ. ժողովին : Կարճ զեկուցում մը որ ծանրակշիռ հանգամանք ունէր իր այնքան զգոյշ արտայայտութեամբ :

Եւ ահաւասիկ պատասխանը, քանի չորս ժամ չանցած ,— պաշտօնական զեկոյց մը Հռոմէն, որ կը պատռէ վարագոյրը, հաստատելով ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային արշաւանք մը դէպ ի Ալպանիա :

Պաշտօնական պատճառաբանութիւնը — հակիտալական ցոյցեր — երկրորդական կը մնայ անողոք իրականութեան առջեւ : Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Չեխոսլովաքիոյ պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, նոյն սրընթաց եւ բուռն մեթոտներով, ինչպէս գերմանականը :

Իտալական ձեռնարկին առաջին հետեւանքը պիտի ըլլայ, անշուշտ, Դալմաթեան սուրի մը տակ պահել Պալքանները, որպէսզի չհամարձակին միանալ Չէմպըրլէնի սարքած ճակատին : Առանց այս արշաւանքին ալ, արդէն մտահոգութեան մատնուած էին Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Յունաստան :

Գալով բուն Միջերկրականի հարցին — անգլօ-իտալական մրցակցութիւն — աւելորդ է գուշակութիւններ կատարել : Դէպքերու դահավիժումն իսկ այնքան խօսուն է, որ չի կարօտիր ակադեմական տեսութեանց :

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔ ԴԷՊԻ ԱԼՊԱՆԻԱ

Իտալական կառավարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց երէկ, ուրբաթ .

— «Վերջին օրերս, եւ մինչ յառաջ կ'երթային բանակցութիւնները իտալական կառավարութեան եւ Զօկու Թագաւորին միջեւ, նոր եւ աւելի սերտ համաձայնութիւն մը կնքելու համար, Թիրանայի մէջ եւ այլուր տեղի ունեցան սպառնալից ցոյցեր սպառազէն հրոսախումբերու կողմէ, որոնք ծանր վտանգի մը ենթարկեցին Ալպանիա բնակող Իտալացիներու անձնական ապահովութիւնը :

Երէկ առտու, հինգշաբթի, մեր մարտանաւերը Տուրացցոյէն եւ Վալոնայէն հայրենիք փոխադրեցին հարիւրաւոր հայրենակիցներ, որոնց մէջ կիներ եւ մանուկներ ալ կան : Երէկ իրիկուն իտալական զօրամասեր ճամբայ ելան Պրինտիզիէն եւ Պարիէն, ուղղակի դէպ ի Ալպանիա : Նոյն ժամուն մեկնեցաւ առաջին նաւաբաժինը, որ այս առտու արշալոյսին կը յածէր Ալպանիոյ ծովեզերքը, Սանթէ Քուարանթիէն մինչեւ Սէն-Ժան տը Նաուա : Օդանաւային ուժերու «Ա.» ստորմիկն ալ շարժման մէջ դրուեցաւ » :

Այս պաշտօնական զեկոյցը խոր յուզում պատճառեց քաղաքական շրջանակներու, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Պալքաններու մէջ :

*** Ալպանիա ունի 28.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 1.250.000 բնակիչ : Ցամաքային սահմաններուն երկայնութիւնն է 734 քիլոմեթր, երկաթուղիները՝ 39 քիլոմեթր : Բանակը՝ 16.400 հոգի, մէջն ըլլալով Թագաւորին անձնապահ գունդը : Բանակը ունի 1300 ատրճանակ, 14.500 հրացան, 360 ինքնաձիգ, 92 թնդանօթ, 12 հրասայլ եւ երկու օդանաւ : Պատերազմի պարագային Ալպանիա կրնայ հանել 80 — 100.000 զինուոր, բայց անհրաժեշտ ռազմանիւթը չունի :

»»» · «««

Դադար չկայ Մայիս 1ին

Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը որոշեց դադար չպարտադրել Մայիս 1ին : Այս որոշումը տրուեցաւ հինգշաբթի օր, թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ : Յօժարկուած բանաձեւին համաձայն, աշխատանքը 24 ժամ դադրեցնելու հրաման պիտի չարձակուի, բայց բանուորական ժողովներ կարելի է գումարել շաբաթ՝ 29 ապրիլ, կիրակի՝ 30 ապրիլ, եւ երկուշաբթի՝ Մայիս 1, աշխատանքի ժամերէն վերջը :

Բանաձեւը չի յիշեր այս բացառիկ որոշման շարժառիթը, բայց կը կարծուի թէ կառավարութիւնը ինք զգացուցած է որ աշխատանքի դադարումը նոյնիսկ մէկ օրուան համար՝ ցանկալի չէ ներկայ պարագաներուն մէջ, երբ Ֆրանսա իր գերագոյն ճիգերը կը թափէ, յառաջ տանելու համար իր վերազինումը :

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ վերահաստատման առթիւ, պաշտօնական ճառեր խօսեցան Ծերակոյտին նախագահը, վարչապետը եւ Պ. Լըպրէօն ինք, որ յայտարարեց թէ պիտի շարունակէ իր պաշտօնը կատարել հաւատարմօրէն, «վեր մնալով կուսակցական կռիւներէն» :

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմուեցաւ 23 օրուան տագնապէ մը վերջ, նախագահութեամբ Նասուհի Պուխարիի, որ ստանձնած է նաեւ ազգ. պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու նախարարութիւնը : Արտաքին եւ դատական նախարարն է Խալիտ Աղէմ, ելմտական՝ Սէլիմ Ճամպար եւն. : Նոր վարչապետը կարեւոր դեր մը կատարած է պատերազմէն վերջը : Նախապէս զնդապետ ըլլալով Թրքական բանակին մէջ, Ֆէյսալ Թագաւորին կողմէ նշանակուեցաւ հրամանատար Հալէպի, իսկ 1920ին ալ պատերազմական նախարար եղաւ :

*** Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպանը, Պ. Կապրիէլ Փիւօ, Պէյրութէն ճամբայ ելաւ ապրիլ 6ին, Տաւրոսի ճեպընթացով, Փարիզ գալու եւ զեկուցում տալու համար իր եռամսեայ ուսումնասիրութեան մասին :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼՊԱՆԻ՞ԱՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ

— oo —

ԵՐԵՔ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ ՏՈՒՐԱՑՑՈՅԻ ՄԷՋ

— oo —

Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնները

Այլեւս տարակոյս չկայ թէ Իտալիան ալ իր կարգին անակնկալ մը պիտի սարքէ Ալպանիոյ գլխուն, հետեւողութեամբ Գերմանիոյ, որ «հովանաւորեալ» երկրի մը վերածեց Չեխոսլովաքիան : Նոյն իսկ երէկ զրոյց կը շրջէր Պերլինի մէջ՝ թէ իտալական զօրքը Ալպանիա պիտի մտնէ ուրբաթ օր : Այս առթիւ գերմանական թերթերը նորէն կը յարձակին Անգլիոյ վրայ, յայտարարելով թէ Միջերկրականը եւ Ափրիկանը կենսական տարածութիւն մը կը կազմեն Իտալիոյ համար եւ թէ «Իտալիոյ կենսական շահերն են որ կը տիրապետեն Ափրիկանի մէջ» :

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Հռոմի ալպանական դեսպանը արդէն իսկ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան յանձնած է իր կառավարութեան պատասխանը՝ իտալական առաջարկներու մասին, որոնց նպատակն է աւելի սերտացնել երկու երկիրներուն կապերը : Այս պատասխանը յանձնուած է ճիշդ այն պահուն, երբ իտալական մարտանաւեր կ'երեւային Տուրացցոյի առջեւ, իսկ Իտալացիները կը հեռանային Ալպանիայէն :

Իտալական կառավարութիւնը բացարձակ լռութիւն կը պահէ իր ձեռնարկներու մասին, ինչ որ աւելի կը սաստկացնէ մտահոգութիւնը՝ քաղաքական շրջանակներու մէջ : Արտասահմանի ալպանական ներկայացուցիչները յաջորդաբար զեկոյցներ հրատարակեցին, յայտարարելով թէ Ալպանիա պիտի չընդունի որ եւ է օտար հովանաւորութիւն եւ պիտի դիմադրէ, եթէ փորձեն բռնի գրաւել երկիրը :

Զօկու Թագաւորը բացառիկ նիստի հրաւիրեց Ալպանիոյ դահլիճը՝ իտալօ-ալպանական բանակցութեանց առթիւ : Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ բոլոր Իտալացիները, բացի դեսպանական պաշտօնեաներէ, հեռացած են Ալպանիայէն : Կը թուի թէ Իտալիա պահանջած է աւելին քան Ալպանիա տրամադիր էր ընդունելու :

Հռոմի մէջ կը պնդեն թէ Զօկու Թագաւորը ինք շաբաթներ առաջ խնդրած է աւելի ամրապնդել երկու երկիրներուն զինակցութիւնը : Մանրամասնութիւններ կը պակսին իտալական առաջարկներու մասին, բայց Թիրանայէն հասած լուրերու համաձայն, «համայնակուլ» հանգամանք ունէին այդ առաջարկները, եւ պարզապէս կը ձգտէին թեւարկութիւն հաստատել Ալպանիոյ վրայ, առանց այդ անունը գործածելու : Իտալիոյ դաշնապահութիւնը տեղի կուտայ մռայլ ենթադրութեանց : Նոյն իսկ արտասահմանի իտալական թղթակիցները բառ չեն գրեր Ալպանիոյ մասին :

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Ալպանիոյ դէպքերու մասին .

— «Ապրիլ 4ին Հռոմի բրիտանական ներկայացուցիչը Իտալիոյ արտաքին նախարարին ուշադրութիւնը հրաւիրեց իտալական զօրքի եւ մարտանաւերու կեդրոնացման լուրերու մասին : Իտալիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ մարտ 8ին Ալպանիոյ Թագաւորը թելադրած էր զօրացնել իտալօ-ալպանական զինակցութեան դաշնագիրը : Անկէ ի վեր բանակցութիւններ կատարուած են այս մասին, երկու կառավարութեանց միջեւ : Բայց կը թուի թէ՝ բանակցութեանց ընթացքին դժուարութիւններ ծագած են որոնց էութիւնը շատ յստակ չերեւար : Իտալիոյ արտաքին նախարարին կարծիքով իտալական շահերը վտանգուած են : Ճիշդ հիմա լսեցի թէ իտալական յածանաւ մը եւ ուրիշ երկու աւելի փոքր մարտանաւեր հասած են Տուրացցօ, այս առտու : Տակաւին մանրամասն զեկուցում ստացած չեմ ալպանական կառավարութեան տեսակէտի մասին : Այդ կառավարութիւնը կը հերքէ այն բոլոր տեղեկութիւնները թէ ընդունած է իր գերիշխանութեան կամ հողային ամբողջութեան անհամապատասխան պայմաններ : Տուրացցոյի բրիտանական ներկայացուցիչը կը տեղեկացնէ թէ հոն ամէն ինչ հանդարտ էր մինչեւ այս առտու ժամը 8.25 : Կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին » :

Աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ Հռոմի բրիտանական դեսպանը իտալական կառավարութեան հասկցուցա՞ծ է որ ներկայ դրութեան որ եւ է փոփոխութիւն պիտի հակասէ անգլօ-իտալական համաձայնութեան : Վարչապետը, որուն ձայնը հազիւ կը լսուէր, պատասխանեց թէ իտալական կառավարութիւնը անշուշտ կը յիշէ համաձայնութեան պայմանները : Ուրիշ երեսփոխան մը հարցուց թէ Մեծն Բրիտանիա շահեր ունի՞ Ալպանիոյ մէջ : Պ. Չէմպըրլէն պատասխանեց .

— « Ուղղակի շահեր չունինք, բայց ունինք ընդհանուր շահեր որ կապ ունին աշխարհի խաղաղութեան պահպանման հետ» :

Աշխատաւորականներուն ներկայացուցիչը նորէն խօսք առնելով, հարցուց .

— Եթէ փոփոխութիւն մը կատարուի Միջերկրականի դրութեան մէջ, կառավարութիւնը կը խորհի՞ ուժգին բողոք մը ուղղել իտալական կառավարութեան, անգլօ-իտալական համաձայնութեան խզման առթիւ :

Վարչապետը պատասխանեց .— Չեմ կարծեր թէ ինծի համար պատշաճ է նախատեսել համաձայնութեան խզումը :

*** Եուկոսլավիոյ դահլիճը բացառիկ նիստ գումարեց Ալպանիոյ կացութեան առթիւ : Կ'ըսուի թէ Հռոմի կառավարութիւնը պահանջած է Զօկու Թագաւորէն որ թոյլատրէ Իտալիոյ գրաւել ալպանական ծովեզերեայ քանի մը դիրքեր, իսկ Թագաւորը պատասխանած է թէ զէնքի ուժով պիտի պաշտպանէ իր երկիրը :

*** «Լ'Էօվր»ի քաղաքական խմբագիրը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, խօսելով Ալպանիոյ դէպքերուն վրայ, կը պատմէ թէ վերջերս խռովութիւններ ծագած են Ալպանիոյ հիւսիսային շրջանին մէջ, իբրեւ բողոք իտալական գրաւման դէմ : Ասոր վրայ Զօկու Թագաւորը վախնալով ներքին ըմբոստութենէ մը, Իտալիոյ ուշադրութիւնը հրաւիրած է : Հռոմի մէջ զրոյց տարածեր են թէ Եուկոսլավիան է որ սարքած է այս խլրտումները եւն. : Իտալիա այնքան մեծ հանգամանք տուեր է այս դէպքերուն որ, Ալպանիոյ Թագաւորը ինք մտահոգութեան մատնուեր է :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՒՃԱՊ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

— oo —

Ի՞նչպէս փախաւ հայ կաթողիկ առաջնորդը

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ալեքսանտրէթի շրջանին ժողովուրդը խոր մտահոգութեան մատնուած է, իմացած ըլլալով թէ Սանճաքը Թուրքիոյ պիտի կցուի : Այս առթիւ հրատարակեր էինք շարք մը ծանրակշիռ տեղեկութիւններ :

Պէյրութի Ազդակը կը քաղէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները .—

Սանճաքի կցումը այլեւս կը նկատուի անխուսափելի : Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ սուրիական այդ հողամասը, իր ոչ – Թուրք մեծամասնութեամբ, պիտի կցուի Թուրքիոյ : Նախանշանները կ'երեւին արդէն այն անտանելի կացութեան՝ որուն պիտի ենթարկուի բնակչութիւնը, կցումէն ետք :

Այսպէս թէ այնպէս, մինչեւ հիմա կարելի էր Սանճաք մտնել ու ելլել պարզ լէսէ – փասէով մը : Հիմա այդ թուղթը ստանալու համար հարկ է վճարել 3 – 4 սուրիական ոսկիի գումար մը : Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ շուտով պիտի վերնայ այդ դրութիւնն ալ եւ պիտի հաստատուի անցագիրի դրութիւնը՝ 30 – 35 ս. ոսկի ծախքով :

Այս բոլորին մէջ, անշուշտ, մեզ ամէնէն աւելի տագնապեցնողը Սանճաքի հայութեան ճակատագիրն է : Ճակատագիր մը որ, աւա՜ղ, հակառակ ամէն լաւատեսութեան, կը պահէ իր մռայլ հանգամանքը :

Առանց խորհրդածութեան, դէպքերու պարզ թուումն իսկ կը բաւէ ցոյց տալու կացութեան չարաշուք լրջութիւնը .—

1.— Նախ՝ Քէսապէն Անտիոք իջնող Հայերը կ'ենթարկուին շատ խիստ խուզարկութեան եւ մանաւանդ հարցաքննութեան :

2.— Քէսապի անմիջական շրջաններուն մէջ, 2 — 3 քիլոմեթրի վրայ, սկսած են երեւիլ զինուած Թուրք խումբեր, որոնք անկարելի կը դարձնեն հայ գիւղացիներուն երթեւեկը : Կարելի չէ նոյն իսկ ընթացիկ գործերու համար— փայտ կտրել, ածուխ շինել, ոչխար արածել եւայլն.— գիւղէն հեռանալ :

3.— Աւելի քան 300 նորագիր Թուրք ժանտարմաներ կը մարզուին Քէսապէն հազիւ 10 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունեցող Օրտուի մէջ :

4.— Քէսապի ծովեզերեայ սահմաններուն վրայ հաստատուած են երկու ոստիկանական պահականոցներ :

5.— Ցամառօրէն զրոյց կը շրջի թէ մօտ օրէն Քեազիմ Գարապէքիր փաշան պիտի նշանակուի Սանճաքի զինուորական կառավարիչ :

Ալեքսանտրէթէն եկած անձէ մը կ'իմանամ թէ քանի մը օրէ ի վեր ֆրանսական իշխանութիւնները սկսած են դիւրութիւններ ընծայել Սանճաքէն մեկնիլ ուզողներուն : Արտօնութիւն կը տրուի որ փոխադրել տան կարասիները եւ նոյն իսկ խանութի ապրանքները, առանց մաքսատուրքի :

Յայտնի է այլեւս թէ Ալեքսանտրէթի հայ բնակչութիւնը կը փափաքի հեռանալ Սանճաքէն, բայց ինքնաշարժներու բացարձակ չգոյութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ մնայ տեղը :

*** Սանճաքի Թուրք կառավարութիւնը անցեալ շաբթու ձերբակալման հրաման կը հանէ Սանճաքի հայ կաթոլիկ առաջնորդ Սահակ վարդապետի մասին : Անցած կիրակի օր (մարտ 26), Թուրք ոստիկան — զինուորներ Քէսապ կ'երթան՝ պատարագի միջոցին ձերբակալելու համար վարդապետը : Քանի մը վայրկեան առաջ սակայն կ'իմացուի լուրը եւ հոգեւոր հայրը, պատարագի հագուստները հանելով, հեռուէն կը փախչի սուրիական սահման : Ոստիկան – զինուորներ ձեռնունայն կը վերադառնան :

Հետեւեալ օրը Անտիոք կը հրաւիրուին Քէսապի միւռոնի Կարապետ Մարգարեան եւ Սահակ վարդապետի փոխանորդ Գէորգ վարդապետ Էքմէքճեան : Երկուշաբթի առաւօտ անոնք կը մեկնին Անտիոք եւ հոն վար կը դրուին Թրքական իշխանութեան կողմէ : Մինչեւ հինգշաբթի առաւօտ՝ վարդապետն ու միւսերը չեն վերադարձած Քէսապ : Կ'ըսուի թէ խիստ ճնշումներու կ'ենթարկուին Անտիոքի մէջ եւ պատասխանատու կը նկատուին Սահակ վրդ.ի փախուստին համար :

Պատճա՞ռը այս անլուր հալածանքին, պիտի հարցնէ ընթերցողը : Պարզապէս այն, որ Սահակ վրդ., իր պաշտօնին բերումով, այցելած է շրջանները եւ հոգեւոր մխիթարութիւն տուած ժողովուրդին, փոխանակ Թրքական եղբայրութենէ ճառելու խորանէն ... :

*** «Տէյպա» խօսելով Սանճաքի հարցի մասին, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ .

— « Եթէ շատ ալ հաւանական չէ որ Թուրքիա մտադիր ըլլայ բռնի գրաւել Սանճաքը, բայց եւ այնպէս ստոյգ է թէ ան կը կարծէ որ մենք պիտի հաւանինք այդ շրջանը բոլորովին անջատել Սուրիայէն : Պարագաները նպաստաւոր կ'երեւան էնկիւրիի, այս մասին խոստում մը ստանալու համար մեզմէ . քանի որ Թուրքիայէն ալ խնդրուած է մասնակցիլ գերմանական ծրագիրներուն դէմ սարքուած դիմադրութեան ճակատին : Եթէ հաւատանք «Թայմզ»ի թղթակցին, ֆրանսական կառավարութիւնը սկզբունքով առարկութիւն պիտի չընէ, բայց պիտի պահանջէ որ այս խնդիրը կարգադրուի միայն այն ատեն երբ հաստատուի ֆրանքօ-սուրիական նոր կարգուսարքը, յաջորդելով հոգատարութեան : Ամէն պարագայի մէջ, բանակցութիւններ կը կատարուին այս մասին : Մենք իրողութիւնները կը պարզենք առանց վճիռ արձակելու, առ այժմ : Գոհանանք հաստատելով թէ այստեղ ալ կը տեսնենք հետեւանքը վերջին տարիներու ընթացքին գործուած սխալներու» :

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Փարիզի թղթակիցը հաստատելով ֆրանսական յածանաւի մը եւ օդնական զօրքի առաքումը, կ'աւելցնէ .— «Ֆրանքօ-Թուրք բանակցութիւնները անխափան կը շարունակուին Սանճաքի մասին, որ կենսական կարեւորութիւն ունի Թրքական ներքնաշխարհի առեւտուրին համար : Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Թրքական կառավարութիւնը մինչեւ հիմա բարեխղճօրէն կատարած է իր յանձնառութիւնները» :

Ի՜նչ ալ անուշ հովեր կը փչեն Լոնտոնէն ...

— oo —

ԹՈՒՐՔԻՈՅ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի արտաքին նախարարները, որոնք ստորագրած են Ասիական դաշինքը (Սաատապատ), ապրիլի կիսուն ժողով պիտի գումարեն Թէհրանի մէջ, Իրանի դահաժառանգին ամուսնութեան առթիւ : Այս ժողովը նախապէս պիտի գումարուէր մայիսին, Քապուլի մէջ (Աֆղանիստան), բայց չորս պետութիւնները որոշեցին փութացնել եւ գումարել Թէհրանի մէջ, նկատի առնելով միջազգային կացութեան խառնակութիւնը :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊԱՏՈՒԱՐ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌՋԵՒ

Անստուգութիւնը կը շարունակուի: Քաղաքական եռուզեռը եւ ներհակ շահերու հակադրութենէն ծագած պայքարները պղտորած են Եւրոպայի մթնոլորտը, ընդհանուր անհանգստութիւն պատճառելով բոլորին:

Ի՞նչ պիտի ընէ Գերմանիան վաղը: Ի՞նչ պիտի ընէ Իտալիան, որ Ֆրանսայի վճռական «երբեք»ին առջեւ կը դալարուի եւ կը խլրտի: Ի՞նչ ծրագիրներ կը մշակուին ու ի՛նչ պայթուցիկներ կը դարբնուին կեդրոնական ու հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ուր կացութիւնը մռայլ է ու վրդովիչ:

Սեպտեմբերէն ի վեր քաղաքական տագնապը երբեք ա՛յսքան խտացած չէր եւ Պերլին–Հռոմ առանցքի ու ժողովրդավար պետութեանց յարաբերութիւնները՝ երբեք ա՛յսքան լարուած չէին: Կը թուի թէ այլեւս իրարու լեզու չեն հասկնար Միւնիխի մէջ «խաղաղութիւն» կերտող չորս մեծերը եւ, ինչպէս կը յայտարարէ վարչապետ Չէյմպըրլէն, Միւնիխը քամիին տրուած է, իր հետ տանելով նաեւ գերմանեւֆրանսական նշանաւոր յայտարարութիւնը, ստորագրուած արտաքին նախարարներ Պոնէի եւ Ռիպպէնթրոփի միջեւ:

Վարչապետ Տալատիէի ճառը, որուն իւրաքանչիւր բառը չափուած կշռուած է եւ որ անուրանալի մէկ ապացոյցը կը կազմէ Ֆրանսայի պետական ղեկավարութեան նրբամտութեան ու պաղարիւնին, իր հռչակաւոր «ոչ կարեմք»ով արտայայտութիւնն է տիրող մտահոգութեան, բովանդակ Եւրոպայի մէջ: Հիթլէրի ճառը՝ մութ եւ սպառնացայտ, կ'աւելցնէ Եւրոպայի վրայ յածող ամպերու ծանրութիւնը: Իսկ Չէյմպըրլէնի պատմական յայտարարութիւնը խորհրդարանին մէջ, թէ Մեծն Բրիտանիա կ'երաշխաւորէ Լեհաստանի անկախութիւնը, ոչ միայն նշան է կացութեան ողբերգականութեան, այլեւ կը բանայ դարագլուխ մը Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Եւ Լոնտոն կը շարունակէ մնալ դիւանագիտական բարդ հանգոյցներու ու անդադրում եռուզեռի կեդրոնը: Երեսփ. ժողովին Ապրիլ 3ի նիստը յիշատակելի պիտի մնայ անգլիական տարեգրութեանց մէջ, իր ծանրակշիռ որոշումներով եւ այնտեղ պարզուած յատկանշական տեսարաններով: Հոն էր, որ վարչապետը բացորոշապէս յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա հիմնովին յեղաշրջած է իր արտաքին քաղաքականութիւնը, թէ ան եռանդ ու ջանք չի խնայեր իրարու մօտեցնելու մեծ ու փոքր բոլոր պետութիւնները, որոնք կը վախնան արտաքին յարձակումներէ, թէ Անգլիա պիտի չվարանի իր երաշխիքը տալու բոլոր անոնց, որոնք կը գործակցին իրեն, եւ թէ այսուհետեւ բրիտանական արտաքին քաղաքականութեան մեկնակէտն է՝ պատուար կանգնիլ որ եւ է նոր ծաւալականութեան դէմ:

Ապրիլ 3ի նիստին մէջ էր, որ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքական կեանքի բոլոր յայտնի ղեկավարները, կառավարական կամ ընդդիմադիր, խօսք առին ու մէկ մարդու նման կանգնեցան վարչապետին կողքին, ազգային միութեան դմայլելի ու սրտառուչ տեսարան մը պարզելով աշխարհին առջեւ:

Այնտեղ էր, որ վարչապետը չվարանեցաւ ըսել թէ կորսնցուցած է վստահութիւնը Միւնիխի հանդէպ, թէ լուրջ կասկածներ ունի որ Գերմանիա կը ձգտի համաշխարհային գերակայութեան կամ տիրապետութեան, եւ թէ այդպիսի տիրապետութեան ամէն փորձ այսուհետեւ պիտի բախի Անգլիոյ ու իր աջակիցներու գիտակ ընդդիմութեան:

Այսպիսի վճռական յայտարարութիւններով վարչապետը պատերազմի դաշտ չէ որ կ'իջնէ: Ան տակաւին խաղաղասէր է, ինչպէս էր երէկ, Միւնիխի մէջ: Բայց ան կը զգուշացնէ Գերմանիան, որ չկրկնէ 1914ի սխալը, սին երազներ չհիւսէ բրիտանական չէզոքութեան մասին եւ չփորձէ Եւրոպան մխրճել նոր պատերազմի մը անդարմանելի աղէտին մէջ:

Կացութեան փափկութիւնը կ'ըղձացուի նոյն թափով ու լրջութեամբ նաեւ այստեղ, Մանչի այս կողմը: Եթէ Ֆրանսական ժողովուրդը հոգեկան կերպարանափոխութեան մը ենթարկուած չըլլար եւ անոր աչքերը բացուած չըլլային Չեխոսլովաքիոյ անհետացումէն, անհնարին պիտի ըլլար որ երկու օրուան մէջ խորհրդարանը լիազօրութիւններ շնորհէր Տալատիէի կառավարութեան: Աւելին: Եթէ քաղաքական հորիզոնը մթամած չըլլար, բոլորը անխտիր թոյլ պիտի տային, որ Հանրապետութեան նախագահը, եօթ տարուան անբասիր ծառայութենէ մը ետք, վերադառնար իր անձնական կեանքին ու հանգիստին, որուն այնքան արդարօրէն արժանացած էր: Բայց ահա՛ բոլորը մէկ կը համախմբուին իր շուրջ, կը խնդրեն որ հաւանի իր թեկնածութիւնը դնել վերընտրութեան համար: Եւ ան կը հաւանի, որպէսզի երկրին խնայէ ընտրական պայքարի մը անախորժ տպաւորութիւնը, եւ մանաւանդ փայլուն փաստ մը եւս տայ արտաքին աշխարհին, թէ «Ֆրանսա երբեք այսքան միացեալ, այսքան վճռական, ոչ ալ այսքան զօրաւոր եղած է», ինչպէս ըսաւ Տալատիէ իր ձայնասփիւռ ճառին մէջ:

Մեծն Բրիտանիա փոխած է իր քաղաքականութիւնը արմատապէս: Ան դուրս եկած է կղզիացման, «փառաւոր չէզոքացումի» իր աւանդական ուղիէն եւ գործօն կերպով մտած՝ ցամաքային Եւրոպայի պայքարներուն մէջ: Այս երկիրը, որ կայսերական այնքան ընդարձակ շահեր ունի աշխարհի ամէն մասերուն մէջ եւ կ'իշխէ ծովէն ու ցամաքէն երկրագունդի ամէնէն բանուկ ճամբաներուն վրայ, դեռ երէկ կը վարանէր ստանձնել պաշտօնական յանձնառութիւններ ոեւէ երկրի հանդէպ եւ նոյնիսկ շատ կը գտնէր Ֆրանսային տրուած երաշխիքը: Ան ցարդ, ահագին մտմտուքէ ու վարանումներէ ետք, յանձն առած էր պաշտպանել միմիայն Ֆրանսան ու Պելճիքան՝ արտաքին յարձակումի դէմ, եւ զինակցած Փորթուկալի ու Եգիպտոսի հետ՝ Ճիպրալթարի ու Սուէզի սիրոյն:

Այսօ՞ր: Ահա կ'ապահովէ նաեւ Հոլանտայի, Զուիցերիոյ եւ Լեհաստանի անկախութիւնները: Աւելին. ան պատրաստ է երաշխաւորելու Ռումանիոյ, Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ անկախութիւնները եւ եւ նոյնիսկ գործակցելու Խ. Միութեան հետ, հակառակ այս վերջինին հանդէպ տիրող բուռն վերապահութեան: Արդէն երեք օր Լոնտոնի մէջ բանակցութիւն տեղի ունեցաւ արտաքին նախարար Պէքի եւ անգլիական կառավարութեան միջեւ, ճշդորոշելու անգլեւֆրանսեւլեհական փոխադարձ պաշտպանութեան դաշինքին մանրամասնութիւնները: Ճիշդ է, որ Լեհաստանի դիրքը այնքան է փափուկ, որ չի կրնար ժողովրդավար պետութեանց կողմը անցնելով թշնամական ճակատ յարդարել Գերմանիոյ հանդէպ, որ իր անմիջական դրացին է եւ մանաւանդ ահարկու թափով կրնայ դրոհ տալ իր վրայ:

Բայց այս պարագան ըստ արժանւոյն նախատեսուած է ծրագրեալ դաշնակցութեան մէջ: Օրէ օր ձեւ ու մարմին առնող պատուարը յարձակողական չէ, այլ պաշտպանողական: Ան ուղղուած չէ առանձնապէս Գերմանիոյ դէմ, ինչպէս ըսաւ ինքը՝ Չէյմպըրլէն: Ան ուղղուած է ոեւէ նախայարձակ պետութեան դէմ, որ կը փորձէ բռնի ույժով խանգարել այսօրուան դոյավիճակը: Բաց դուռ ձգուած է հարթելու ոեւէ վէճ խաղաղ բանակցութեանց եւ փոխադարձ համաձայնութեանց ճամբով: Վարշաւ կրնայ Տանձիկի կամ Նրբանցքի վէճերը լուծել Պերլինի հետ, ինչպէս Պուքրէշ՝ Թրանսիլվանիոյ կնճիռը Պուտափէշտի հետ, կամ Տոպրուճայի խնդիրը Սոֆիայի հետ: Հռոմ կրնայ բանակցիլ Փարիզի հետ ու իր պահանջներուն գոհացումը փնտռել խաղաղ միջոցներով:

Լոնտոնի ստեղծած պաշտպանողական պատնէշը այս ելքերը չի խափաներ: Անոր էական, գլխաւոր նպատակն է կանխարգիլել նախայարձակումը, նոր Չեխիաներ չստեղծել: Եւ երբ նկատի ունենանք, որ այսօր հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի մէջ միայն Գերմանիան է որ ի վիճակի է, ույժ ունի, թերեւս նաեւ նախագծեալ ծրագիր, այդպիսի նոր նախայարձակումներ ու դրոհներ փորձելու, այն ատեն չենք կրնար այն եզրակացութեան չյանգիլ, թէ Լոնտոնի հիւսած ոստայնը Գերմանիոյ շուրջն է իրապէս:

Այստեղ է կացութեան ծանրութեան կեդրոնը: Ասոր համար է, որ գերման մամուլը մոլեգին աղմուկ մը կը բարձրացնէ բրիտանական ղեկավարութեան դէմ ու կը սպառնայ, թէ Պերլին երբեք պիտի չհանդուրժէ զինքը օղակելու անգլեւֆրանսական փորձին: Եւ այս ջղային աղմուկին կը ձայնակցի իտալական մամուլը, որ ամիսներէ ի վեր բոց կը փչէ Ֆրանսայի հասցէին, առանց ցարդ որոշապէս կարենալ ըսելու, թէ իրապէս ի՛նչ է ուզածը:

Պերլին – Հռոմ առանցքը գործեց ցարդ, կայծակի արագութեամբ ու անակնկալօրէն զարնելու մեթոտով, եւ յաջողեցաւ: Այժմ Լոնտոն – Փարիզ առանցքը կը ձգտի օղակել, երկաթէ պատուարով շրջապատել այդ առանցքը, որպէսզի անզօր ըլլայ զարնելու:

Եւ որպէսզի նորակազմ այս պատուարը, Լոնտոնէն մինչեւ Պոլիս ու Մոսկուա, ազդու ու պատկառելի դառնայ, Անգլիա իր վերազինումը յառաջ կը տանի աննախընթաց թափով մը, ինչպէս Ֆրանսա, լռիկ մընջիկ, մրջիւնի նման կ'աշխատի իր ազգային պաշտպանութեան պատնէշներուն մէջ:

Երկու կողմերու այս պատրաստութիւնն է, երկու կողմերու այսպէս ուժով ըլլալն է որ այսօր չափով մը լաւատեսութիւն կը ներշնչէ Եւրոպայի ապագայի մասին: Որովհետեւ, կեանքի անհասկնալի հեգնութեամբ մը, երկու կողմերու այս պատրաստ ըլլալը այսօր կը հեռացնէ պատերազմի անմիջական վտանգը: Վա՛յ եթէ մէկ կողմը տկար ըլլար: Ուժեղը կը յարձակէր, կը բզքտէր անվարան:

Լոնտոն աչք առած է պատերազմի վտանգը. ան ուժեղ է: Ասոր համար է որ պատնէշ կը կառուցանէ: Եւ այս պատնէշը կառուցանելու աշխատանքին շարունակութիւնն է, այսօր ալ, Չէյմպըրլէնի խաղաղեցման հիմնական քաղաքականութեան, որմէ յուսահատած չէ այս «երիտասարդ» ծերունին:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս անգամ Պելժիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները սովորական պայմանաժամէն առաջ տեղի ունեցան, անկարելի ըլլալով կազմել Երեսփ. Ժողովին վստահութիւնը վայելող դահլիճ մը, տոքթ. Մարթէնսի խնդրին առաջ բերած վէճերուն հետեւանքով:

Մարթէնսի խնդրի մասին «Յառաջ» ժամանակին տուած էր պէտք եղած լուսաբանութիւնները: Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ՝ ընդհանուր պատերազմին, երբ գերման բանակը գրաւեց Պելժիոյ հողամասը, տոքթ. Մարթէնս, անջատողական ձգտում ունեցող Ֆլաման քանի մը գաղափարակից ընկերներու հետ միացաւ Գերմաններուն, եւ թշնամական դիրք մը բռնեց իր երկրին հանդէպ: Զինադադարէն վերջ, հայրենիքին դաւաճանները մահուան դատապարտուեցան, ի մէջ այլոց նաեւ տոքթ. Մարթէնսը, որ այն միջոցին Հոլանտա ապաստանած էր:

Անցողակի ըսենք թէ՝ տեղական օրէնքին համաձայն, Պելժիոյ մէջ մահապարտները պատիժը չեն կրեր, այլ ցմահ կը բանտարկուին, եւ կը զրկուին իրենց քաղաքական ու անհատական բոլոր իրաւունքներէն, այսինքն՝ կը համարուին սոսկ կենդանի մեռեալներ: Հրապարակաւ կը պատժեն մահապարտին պատկերը, զայն կախաղանի վրայ դնելով:

Լեզուական ու ցեղային խնդիրներու տեւական տագնապը մեղմացնելու եւ երկրին մէջ ներքին համերաշխութիւն յառաջ բերելու համար, խորհրդարանը ասկէ առաջ ներում շնորհեց պատերազմի ատեն թշնամիին հետ գործակցողներուն, պայմանաւ որ անոնք երբեք իրաւունք չունենան երեսփոխան ընտրուելու, եւ պաշտօնի կոչուելու հանրային որեւէ հաստատութեան մէջ:

Տոքթ. Մարթէնս իր կարգին օգտուելով ընդհանուր ներումէն, երկիր վերադարձաւ: Վերջերս, երբ Կանի մէջ Ֆլամաններու յատուկ բժշկական կաճառ մը հիմնուեցաւ, իբրեւ թեկնածու ներկայացաւ նաեւ Տոքթ. Մարթէնս: Սփաաքի դահլիճը, Ֆլաման հատուածին մէջ խաղաղում առաջ բերելու նպատակով, ընդառաջ գնաց Մարթէնսի թեկնածութեան եւ թագաւորին վաւերացման ենթարկեց անոր ընտրութիւնը:

Այս անուանումը մեծ դժգոհութիւն առաջ բերաւ ժողովուրդին մէջ, եւ խնդիրը արձագանգ գտնելով Երեսփ. Ժողովին մէջ, տեղի տուաւ բուռն քննադատութեանց: Սփաաքի կառավարութիւնը պնդեց իր տեսակէտին վրայ եւ վստահութեան խնդիր յարուցանելով, հազիւ քանի մը ձայներու մեծամասնութիւն շահեցաւ: Սակայն դժգոհութիւնը հետզհետէ ծաւալեցաւ եւ երկրին մէջ ծայր տուին բուռն բողոքներ եւ աղմկարար ցոյցեր, մասնաւորապէս նախկին պատերազմիկներու կողմէ: Անոնցմէ քանի մը տաք–գլուխներ փողոցին մէջ յարձակում գործեցին Սփաաքի վրայ եւ բռունցքի հարուածներ իջեցուցին անոր գլխուն:

Այս ներքին խռովութիւնները ի վերջոյ յանգեցան դահլիճին հրաժարման: Այնուհետեւ, համերաշխ ու կայուն կառավարութիւն մը կազմելու ամէն փորձ ձախողութեան մատնուեցաւ, այնպէս որ թագաւորը ստիպուեցաւ լուծել Երեսփ. Ժողովը եւ ձեռնարկել նոր ընտրութիւններու:

Երեք շաբաթէ ի վեր կուսակցութիւնները լծուած էին ընտրական բուռն պայքարի մը, եւ շատ կը վախցուէր խռովութիւններէ: Վերջապէս այս Կիրակի տեղի ունեցան ընտրութիւնները: Տակաւին ընտրութիւնները չսկսած, լուր տարածուեցաւ թէ Տոքթ. Մարթէնս հրաժարած է իր պաշտօնէն, ինչ որ մասամբ մեղմացուց կիրքերը եւ բաղդատաբար հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցան քուէարկութիւնները:

Ահաւասիկ ընտրութեանց արդիւնքը.— Կաթոլիկներ 73 աթոռ, (շահած 10), ընկերվարականներ 64 (կորուստ 6), ազատականներ 33 (շահ 10), ազգ.–ֆլամաններ 17 (շահ 1), համայնավարներ 9 (անփոփոխ), Ռէքսեր 4 (կորուստ 17):

Ինչպէս կը տեսնուի, օրուան յաղթականներն են կաթոլիկները եւ ազատականները, իսկ պարտեալները՝ Ռէքսերը, որոնք 17 աթոռ կը կորսնցնեն:

Պելժ ժողովուրդը եւ մամուլը մեծ գոհունակութեամբ ողջունեցին ընտրութեանց արդիւնքը, որ կը խափանէ անջատողական ամէն շարժում: Մասնաւոր ուրախութիւն պատճառած է Ռէքս կուսակցութեան (ֆաշական) ջախջախիչ պարտութիւնը, որ մենատիրական ձգտումներ ունի եւ բոլորովին հակառակորդ է օտարականներուն, մասնաւորապէս Հրեաներուն:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Քանի որ Հայ գիրերուն և անոնց գիտին վրայ բաւական հանգամանօրէն խօսուեցաւ, աւելորդ չէ կարծեմ վերջացնել այս գլուխը թուարկելով լեզուին յատուկ նիւթական անունները.— Այսպէս՝ ինչ կը տեսնուի իբրեւ գրուած, մէն մի նշանը կը կոչուի գիր (écriture). Ի... որ կը հնչուի իբրեւ գիր, իբրեւ ... հատ գիր՝ կը կոչուի տառ (... իբրեւ նախանիւթ լեզուի) — élém... — : Ինչ որ յատուկ է նշաններուն թէ իբրեւ գիր, թէ իբրեւ տառ, ... կոչուի՝ նշանագիր (caractères). Ի... որ կը հեգուի երկու տառի միացումով, կը կոչուի վանկ (syllabe) ... մեր նախնիք, ըստ յունականին, կոչած են «սիղաբայ» կամ սիղղոբայ. Սիղաբաներու կամ վանկերու ... սայթաք շարունակութիւնը կը կոչուի արուբայ, որ կը նշանակէ «կապ», այսինքն իւրաքանչիւր բառ վանկ վանկէ կազմուիլը ցոյց կուտայ, ինչպէս ոտանաւոր տողի մը անդամներուն չափը կը կոչուի ամանակ, ... որ կարծեմ ծանօթ է ձեզի: Այսպէս... բառ՝ հայերէնի ամբաւ շնորհներէն:

Ունինք գործածական՝ «անյեղլի» — անփոփոխ, որ կուգայ «յեղուլ – փոխել» բայէն, որ առանձին չի գործածուիր: Դժբախտաբար անյեղլի ալ մոռցուելու վրայ է: Պէտք չէ ... նուաղիր ըլլալ, որ այս կերպ մոռացումներ երթալով կ'աղքատացնեն լեզուն: Մեր դասարանը թող ուշադիր ըլլայ, թէ կարելի՞ էր անցեալները այնքան վսեմօրէն Մօն-Պ... նկարագրել առանց հայերէնի նկարչագեղ վրձինին, որ իր փետուրը ... խառնէ բառերու հեղուկին մէջ:

Անուշադրութիւնը որքան մեծ ... ծիծաղելի սխալներու կը տանի ... ամէնուն յայտնի է: Ասոր երեւելի ... մէկ փորձառութիւնս պատմեմ ձեզ ... որպէսզի դաս մը աւելի ըլլայ ... չութեան համար: — Գրատախտակի վրայ գրեցի «գարեղէն նկանակ», եւ ձեր դասարանէն մէկը, որ ... շրջանաւարտ է, հրաւիրեցի ըսելու թէ այս երկու բառերը ի՛նչ կը նշանակեն: Պատասխան.— Կարծեմ առջին բառին առաջին գիրը պէտք ըլլայ ք: Նկանա՞կ ինչ ըսել է:— ... անմիջապէս՝ հաց ըսել է: Պատասխանեց.— Ուրեմն... քարէ շինուած հաց: Ըսի.— Ինչ տարօրինակ բա... քարէ հաց կ'ըլլա՞յ միթէ: Ա... մէկ անգամ եղաւ, երբ Թուրքե... Եւրոպացին անապատներուն մէջ ... ու աւազ կերցուցին մեզի: Մէկ անգամ կ'ըլլայ, կրկնեցի: Բարեբախտաբար հարկ եղաւ կարճ կապել (... պատրաստուէի քարոզ մըն ալ ... ի պէտս քաղաքակրթութեան), Սամիկոն մատը վեր առնելով, ... — Գարիէ շինուած հաց: Չէ՞: Եւ ... գեղեցիկ կազմութիւն: Եղէն մա... մըն է որ բանի մը ինչ նիւթէ կամ ... չէ շինուած ըլլալը կը ցուցնէ, ... որ անշուշտ իր ի գիրը ե գիրի ... փոխէ (ա յօդակապին տեղ), կամ ... կորսուի, քանի որ մասնիկը (եղէն) ե գիրով կը սկսի: Այսպէս ... գարեղէն, ինչպէս գարեջուր, գարե...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Պատերազմել. ուրիշ միջոց ես չգիտեմ անարժան արքային պատժելու համար: Աշոտ–երկաթը կենդանի չպիտի վերադառնայ իւր Ոստանը: Ես որոշել եմ այդպէս եւ այդպէս պիտի լինի:

— Ձե՞ս վախենում որ դու լինես առաջին զոհը:

— Այդ միեւնոյն է. կամ ես, կամ նա. մեզանից մինը պիտի մեռնի. երկուսը միասին Աստուծոյ լոյսը չպիտի վայելեն:

— Իսկ երբ դու միայնակ մնաս, կարծում ես թէ ուրախութեա՞մբ պիտի վայելես այդ լոյսը:

— Ոչ, ինձ համար այլեւս ուրախութիւն չկայ. իմ ուրախութիւնը դառնացաւ. իմ շուրջ այժմ դժոխքն է թագաւորում... Երբեք, Տէր Մարզպետունի, երբեք չէի ցանկանալ որ նոյնիսկ իմ թշնամին տանջուէր նոյն ցաւերով, որով այժմ Ամրամ Սեպուհն է տանջւում: Դա ցաւերից ամենաանտանելին է. դա Աստուծոյ անէծքը, դա յաւիտենական պատիժն է...:

«Դու ինձ ճանաչում ես. ինձ ճանաչում են բոլոր Հայերը: Ամէնքն էլ ինձ Ցլիկ–Ամրամ են կոչում, բայց ոչ իմ չարութեան, կամ անգթութեան, այլ իմ ուժի եւ քաջութեան համար: «Դու եղել ես ինձ հետ պատերազմներում. գիտես թէ որքան աներկիւղ էի ես, որքա՛ն ահարկու եւ կործանիչ իմ թշնամիների համար: Բայց հայ ժողովրդի, իմ եղբայրների հետ կենակցելիս, ո՞վ է եղել աւելի հեզ, աւելի բարի, աւելի սիրող եւ անձնուէր քան Ցլիկ–Ամրամը: Տեսե՞լ ես իմ մէջ մի ամենափոքր չարութիւն դէպի իմ ազգակիցը, դէպի ամէն մի մարդ, որ Հայ անունն էր կրում... Հարկաւ, ոչ: Բայց այժմ ես դարձել եմ մի վայրագ գազան. սրտիս մէջ վառւում է չարութեան դժոխքը... էլ չեմ զանազանում թէ՝ ո՞րն է Հայը եւ ո՞րն է օտարը. իմ աչքերը պտրում են միայն մի մարդու, դա Աշոտ Երկաթն է. Հոգիս ձգտում է միայն մի գործի, դա վրէժխնդրութիւնն է... անողոք, մահացունչ վրէժխնդրութիւնը... Եւ ամէն մի պատճառ, որ ուշացնում է այդ վրէժխնդրութեան ժամը, ես կամենում եմ սրով ու հուրով վանել... Եւ այժմ դու ինձ հաշտութի՞ւն ես առաջարկում. դու ինձ խնդրում ես ներե՞լ նրան... Ներել այնպէս, ինչպէս որ ներեց Սեւադա՞ն... եւ զարմանում ես որ իւր տեսութիւնից, իւր զոյգ աչքերից զրկուած մարդը մոռանում է ատելութիւնը եւ ներում չարագործին, իսկ ես չեմ ներում... Օ՛հ, ի՞նչ անեմ. ի՞նչպէս հասկացնեմ քեզ թէ՝ ո՛րքան տարբեր է իմ վիշտը Սեւադայի վշտից... Հանեցէք եւ իմ զոյգ աչքերը. առէք ինձանից իմ իշխանութիւնը, իմ հարստութիւնը, իմ կալուածները, բոլոր անձնական բարիքները. բայց վերադարձրէք ինձ այն, ինչ որ Աշոտը խլեց ինձանից. վերադարձրէք ինձ իմ պատիւը, իմ Ասպրամը... Կարո՞ղ էք այդ անել...:

«Օ՛հ, ո՛րքան ծանր, ո՛րքան անտանելի է այս...:

Ամրամը, որ խօսելու միջոցին բարձրացել էր տեղից՝ նորէն ընկաւ մահճակալի վրայ, յուզմունքից դողդոջ եւ գլուխը ձեռքերի մէջ բռնելով՝ սկսաւ ծանր շունչ քաշել.

Լռութիւն տիրեց վրանում: Չէր խօսում եւ Մարզպետունին. նա էլ խորասուզուած էր մտածմունքների մէջ:

Անցան մի քանի վայրկեաններ: Յանկարծ ձիաների խրխինջին լսուեցաւ վրաններից դուրս եւ մի պահապան ներս մտնելով յայտնեց, որ Բէր իշխանը գալիս է Սեպուհին այցելելու:

Երկու խօսակիցները միաժամանակ բարձրացրին գլուխները: Երբ պահապանը դուրս գնաց, Մարզպետունին վեր կացաւ տեղից եւ ձեռքը դէպի Ամրամը պարզելով յուսահատ ձայնով ասաց.

— Մնաս բարեաւ, բարեկամ. երեւի հաճելի չէր Աստծուն՝ խնայել այս անգամ մեր ժողովրդին, այդ պատճառով նա քո սիրտը կարծրացրեց, բայց դէպի քեզ ունեցած իմ պարտքը ես կատարեցի, իմ խիղճն այլեւս չի տանջիլ ինձ: Մնում է այժմ կատարել դէպի ազգն ու թագաւորն ունեցած իմ պարտքը եւ ես կ'երթամ այն կատարելու:

— Երթաս բարեաւ: Այս վայրկեանից մենք հակառակորդներ ենք: Ես չեմ նեղանալ, որ դու պաշտպանես քո թագաւորին, այլ կը յարգեմ քեզ մինչեւ անգամ այն վայրկեանին, երբ դու նրան պաշտպանելու համար՝ քո սուրը կը մխես իմ կրծքի մէջ... Բայց կը ցանկանայի, որ Մարզպետունեաց ազնուարիւն ժառանգը պաշտպան լինէր աւելի ազնուասիրտ թագաւորի...

— Ի՞նչ արած, Աշոտ – Երկաթն է այժմ գահի վրայ, իսկ ես գահի խոնարհ ծառան եմ: Մնաս բարեաւ:

Այս ասելով Գէորգ իշխանը սեղմեց Ամրամի աջը եւ տխուր սրտով դուրս գնաց վրանից:

Ամրամը ճանապարհ դրաւ նրան մինչեւ միւս վրանի մուտքը: Այդտեղ Մարզպետունին պատահեց Ափխազաց արքայազն Բէր իշխանին: Սա մի նրբակազմ, բարձրահասակ եւ գեղեցիկ երիտասարդ էր, եւ հէնց նոր ձիուց իջնելով՝ պատրաստւում էր մտնել վրանը:

Իշխանը յառեց իւր աչքերը երիտասարդի վրայ. մի ծանր հայեացքով չափեց նրան ոտից մինչեւ գլուխ եւ առանց ողջունելու անցաւ:

«Գէշի հոտ են առել թշնամիները եւ հաւաքուել ինչպէս անգղներ... Սպասեցէք, կը տեսնուենք մի օր ձեզ հետ»... շշնջաց ինքն իրեն Գէորգ իշխանը եւ դառը ժպիտը բերանին՝ աշտանակեց իւր նժոյգը եւ հեռացաւ:

Եզնիկը հետեւեց նրան:

ԺԲ.

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՎԱԽՃԱՆ

Աշոտ արքայի բանակը, որ գլխաւորապէս կազմուած էր Եգերացւոց թագաւորի հեծելազօրքից, հետզհետէ մօտենում էր Հայոց սահմանին: Նա յառաջապահ գնդերը հասել էին արդէն այն հովտին, ուր վերջանում էին Սեւորդեաց անտառները եւ ուր ... Ճաչահոս Խրամը, իւր ծոցն ... Զօրադեղի վտակը, թափւում Հանդարտահոս Կուրի մէջ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՅԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Վերջերս հազուադէպ են դարձած հանդէսներ ուր 5 — 600 հայրենակիցներ լեցնեն սրահը, լիառատ ծախսերն, խանդավառ մնան մինչեւ ուշ ժամեր, սաղեծելով ջերմ մթնոլորտ մը որ մեծագոյն վարձատրութիւնն է առաջնակարգ այդ հանդէսները սարքող միութիւններու համար:

Կիրակի օր Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ժրաջան անդամուհիները չէին կրնար գանգատիլ «մեր մողովուրդէն» որ մոռցնել տուաւ իրենց բոլոր յոգնութիւնը: Անոնք ամէններէ ի վեր մէկ կողմէ տոմսակ կը ծախէին, կամ իբրեւ սիրող դերասանուհիներ փորձի կը վազէին գիշեր թէ ցերեկ ու ձեռք ձեռքի կը պատրաստէին այն բոլոր համեղ ուտելիքները որ աւարի տրուեցան բաղմութեան կողմէ, — քանի մը ժամուան մէջ:

Ալբօ Քլիւպի ընդարձակ եւ գեղեցիկ սրահը լեցուած էր ծայրէ ծայր, երբ օրուան նախագահը, Տիկին Շ. Միսաքեան բացաւ հանդէսը, յանուն Շրջ. վարչութեան:

— «Տասը տարուան ժրաջան ու յարատեւ աշխատանքի մը վաստակն է որ կը տօնէ այսօր Ֆր. Կ. Խաչը, ու պէտք է ըսել արդար հպարտութեամբ: Այս տօնակատարութեան նախագահելու եւ բանախօսելու պատիւը վերապահելով Շրջ. վարչութեան, Փարիզի մասնաճիւղը ուզած է խօսք մը տալ անոր, — այսօր տօնն է մեր բոլոր անդամուհիներուն, ամէնէն համեստին, ամէնէն անծանօթին, անոնց որ դուարի մը անկիւնը լուռ մնջիկ կ'աշխատին եւ նոյնիսկ անոնց որ միայն իրենց անդամավճարներով կրցած են աջակցիլ այս մեծ շէնքին կառուցման»:

Ցեսոյ յիշեց այն պայմանները որոնց մէջ 17 տարի առաջ մեր գաղութը եկաւ հաստատուեցաւ Ֆրանսա եւ երբ 5 — 6 տարի վերջ իր անհաստատան պայմանները քիչ շատ նպաստաւոր վիճակ մը առին, անմիջապէս ձեռնարկեց իր ազգային — հանրային կեանքին կազմակերպման: Հետզհետէ ծնունդ առին զանազան միութիւններ, Մարզական, Բարեգործական, Հայրենակցական թէ Մշակութային, ու անոնց կարգին Ֆր. Կ. Խաչը, որուն տասը տարուան գործունէութիւնը ոչինչի համար անծանօթ է այսօր:

Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին իր խօսքը վերջացուց այսպէս.

— Այդ գործունէութիւնը իրապէս պարծանքն է այսօր ձեր բոլորին, քանի որ Ֆ. Կ. Խաչը հասած է հանգրուան մը ուրկէ կրնայ ետ նայիլ խոր գոհունակութեամբ եւ դէպի առաջ մեծ վստահութեամբ»:

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Է. Բիւզանդ, նոյնպէս անդամ Շրջ. վարչութեան, որ պերճախօս ճառով մը պանծացուց Ֆր. Կ. Խաչի գործը: Այս առթիւ յիշեց այն թերահաւատութիւնը ուր գործի ձեռնարկեց նոր միութիւնը, թերահաւատութիւն մը որ հազիւ քանի մը ամսուան կեանք կը նախատեսէր անոր:

— «Բայց ան չյուսահատեցաւ այդ կանխակալ տրամադրութիւններէն, ու լի ու լի վարձատրուեցան իր աննկուն կամքը եւ յարատեւութիւնը, քանի որ այսօր 1200ի կը հասնի իր անդամուհիներու թիւը, տասնեակներու՝ իր դասընթացքները: Սանատնուհիներու միութիւնները հարիւրաւոր պատանիներ համախմբած են իրարու քով, հայկական շունչով ու ոգիով թրծելու համար զանոնք: Իր Լայաններ եւ դարմանատուները օգնութիւն են մեր չքաւոր մանուկներուն եւ հիւանդներուն համար»:

Բանախօսուհին կոչ ըրաւ բոլոր հայ կիներուն լեցնել շարքերը Կապոյտ Խաչին, չէ՞ որ ան միակ կանացի համազաղթային մեծ կազմակերպութիւն է, նուիրուած մասնաւորաբար հայ կնոջ հանրային դաստիարակութեան:

Վաստակաւոր բժիշկ Վ. Թորգոմեան, որ հակառակ իր տարիներու ծանր բեռին միշտ կը հետաքրքրուի հանրային շարժումներով, հրաւիրուեցաւ քանի մը խօսք ըսելու: Ցարդելի հիւրը գնահատեց հայ կնոջ տարած աշխատանքը այսքան բազմազան ձեւով, — դպրոց, դարմանատուն, օգափոխութեան կայան, Սան - Սանուհիներու խումբեր, այլեւ քաջալերական բառերով կորով եւ յարատեւութիւն մաղթեց եւ թելադրեց բոլորին որ աջակից հանդիսանան այսքան ազգօգուտ մեծ գործի մը:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին մը յաջորդեց բանախօսութիւններուն: Երկու կատակերգութիւններ «Գործարանին երկրաչափը» եւ «Դիւկն ու Ագռաւները» ներկայացուեցան մասնաճիւղի անդամուհիներուն եւ համակիր սիրող պատանիներու կողմէ: Ղեկավարութեամբ Պ- Ս. Թորոսեանի, Տիկիններ Աղապապեան, Ցակոբեան, Ցասմիկ Սայլանճեան, Օր. Գիլճեան եւ Օր. Սօնա Հանըմեան, եւ երկու սիրուն աղջնակներ, ինչպէս Պ. Պ. Ցակոբեան, Տարօնեան ու զոյգ մը պատանիներ ճարտարօրէն կատարեցին իրենց դերը, հաճելի զըւարթութիւն մը տարածելով սրահին մէջ: Գնահատելի էր մասնաւորաբար այն ճիգը որով անոնք ջանացեր էին գոհ ձգել հանդիսականները: Տիկին Ա. Պարթեւեան իր արուեստագէտ ամուսնոյն ընկերակցութեամբ նուագեց երեք կտորներ, որոնց վերջինը, «Հայրիկ հայրիկ» այնքան զգացումով ու յուզումով վարակեց սրահը: Պ. Մէհթէրեանի երգերը, «Ոհ ինչ անուշ»ը, «Վարդը» եւ «Կարապի երգ»ը, այս անգամ եւս մեծ հաճոյքով լսուեցան: Տիկին Լուիզ Լը Թուա (Աղապեկեան), երկար ատեն հեռացած մեր հանդէսներէն, մեզի բերաւ ուրիշ երեք սիրուած կտորներ «Գարուն ա'», «Հով արէք սարեր ջան» եւ «Սիրեցի» (Ա. Պարթեւեանի):

Երեկոյթին «Քլուբ»ն հայկական հարսանիքն էր կազմակերպուած Պ. Միշա Արզումանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ Թարխտ Աբգարի, վրացի կինտօին, Տիկին Ցակոբեանի, Սայլանճեանի, Օր. Գազազեանի եւ ուրիշ երիտասարդ ուժերու: Այդ այնքան գեղեցիկ թիւը մեզք որ բեմին վրայ կարելի չեղաւ տեսնել եւ շատեր զրկուեցան, հարսանեկան սեղանը շրջապատողներու ետեւ մնալով:

Պարող զոյգեր Կարիօ – Քանթիի ոգեւորիչ նուագով մինչեւ կէս գիշեր թնդացուցին սրահը, իսկ Փարիզի մասնաճիւղին անդամուհիները հակառակ իրենց յոգնութեան խնդումերես շնորհակալութիւն կը յայտնեն մեկնող հիւրերուն, շատերը հանրային դէմքեր (որոնց կարգին Պ. Ա. Ջօպանեան), որոնք եկած էին անձամբ շնորհաւորելու Ֆր. Կ. Խաչի տասնամեակը:

Ա. Ա.

հառ (դարբի հատիկ), ինչպէս կ'ըսենք՝ ցորենահատ: Կը տեսնէք, ի՞նչպէս կը դաւէ անուշադրութիւնը, որ շարք մեզի շաղուել կուտայ հաց խըմորելու համար... Այդ տեսակ վարպետութիւններ Թուրքերը միայն ունին, որոնք իրենց այդ վարպետութիւնները փոխանցած են Եւրոպացիներուն, չէ՞ որ իրենք համաժողովներով հռչակեցին, թէ Եւրոպացիք քաղաքակրթութիւնը իրենց կը պարտին, եւ ոչ մէկ եւրոպացի գիտնական մարդ պատասխան տուաւ: Չէ՞ որ հիմա Եւրոպայի բոլոր գիտնականները գիւանդագէտ դարձած են եւ ըստ այնմ կ'ուղղեն իրենց գրիչը:

Բայց այնչափ բաներ ունինք սովրելիք որ: Այս չափն ալ ըսինք ձեր ուշադրութիւնը մարդելու համար: Արագին անխոով կեցուածքը ցոյց կուտայ, թէ... լեզուական դաստիարակութենէ շատ հեռի չեն այս ըսուածները:

Վճարել զկենցաղս, — երկու բառերն ալ ծանօթ են ձեզի, հետեւաբար իրաւունք ունիմ հարցնելու, թէ ի՞նչ կը հասկնաք: Պէտք է միշտ սա ճըշմարտութիւնը աչքի առջեւ ունենանք, որ մեր հին գրականը հարիւրին ութսուն համեմատութեամբ մեր նոր գըրականին մօտիկ է: Ընդհակառակն, Ֆրանսերէնը, որ ահագին չափերով ծնունդ է լատիններէնի եւ յունարէնի, կրեթէ հարիւրէն հարիւր մոռցած է իր ակը, այսինքն զուտ լատիններէնը (ուր մնաց յունարէնը) գրեթէ անծանօթ, անիմանալի է բոլոր միջակ, հետեւաբար ամենամեծ ֆրանսախօս մասերուն: Մերը այնպէս չէ, ըսինք արդէն:

Ուրեմն, «վճարել զկենցաղս» ի՞նչ կը հասկնաք: Ոսկի է արդէն Արտաշազդ, եռեւէն Վաղզէն, որոնք զբօսազբօսն ախոյեաններու պէս պատրաստ են կարծես փտաւանէ փտաւան (մղոնէ մղոն) արշաւելու: Կ'ըսեն. — Վերջացնել այս կեանքը, այսինքն մեռնիլ: Ապրիք, տղաք: — վճարելին մէջ կայ արդէն «վերջ», ինչպէս ուրիշ ատեն մը ըսինք, թէ «վճիռ»ին մէջ կայ «վերջ»:

Ուրեմն վճիռ մը. — Այսօրուան հասար վերջ:

ՏԱՐԱԶ

ՄԻ ՏԽԵՔ ՄԷԿ ՕՐ, ՄԻ ԽՄԵՔ ՄԷԿ ՕՐ, ՄԻ ԽԱՂԱՔ ՄԷԿ ՕՐ, ԱՑԴ ԱՆՆՇԱՆ ԶՐԿԱՆՔՈՎ ՔԱՆԻ՛ ՔԱՆԻ՛ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐ ԿՐՆԱՔ ԽՆԱՄԵԼ:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂ. ՓՈԽԱՆՈՐԴԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան Պ. Կապուէլ Փիւօ վերջերս Անթիլիասի Կաթողիկոսարանը այցելելով ընդունուած էր մեծ պատիւներով: Այս առթիւ Ներսէս Վրդ. Ցարութիւնեան Էտուեւեալ ուղերձը կարդացած է, յանուն կաթող. ընդհ. փոխանորդին.

— Ձեր բարձր ներկայութիւնը մեր հաստատութեան մէջ՝ հաճելի առիթ մըն է մեզի համար յայտնելու Ձեր անձին՝ իբրեւ Ֆրանսայի դեսպան եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի մարզպան, մեր մեծարանքը, ինչպէս նաեւ մեր խորունկ համակրութիւնը:

Ընտանեկան աւանդութեամբ դուք Հայերու մեծ բարեկամ մըն էք: Ձեր հայրը, Համիտեան ջարդերուն ժամանակ եղած է ֆրանսական խիղճը ներկայացնողներէն մէկը, այն խիղճը որ ընդվզեցաւ ի նպաստ դարին ամէնէն հին քրիստոնեայ ժողովուրդներէն մէկուն, որ հարստահարուած եւ հալածուած էր յանուն արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքին: Նոյնպէս Ձեր եղբայրը պատերազմի ժամանակ եւ պատերազմէն վերջ փայլուն կերպով պաշտպանեց հայկական դատը:

Հայ ժողովուրդը, որուն մտաւորական ընտրանին տոգորուած է ֆըրանսական քաղաքակրթութեան ըսկըզբունքներով, բազմաթիւ անգամներ կոչ ըրաւ Ֆրանսայի պաշտպանութեան: Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին հազարաւոր Հայեր ծառայեցին ֆրանսական դրօշին տակ, որպէսզի իրաւունքն ու արդարութիւնը յաղթեն ամէնուրեք:

Դժբախտաբար Հայ ժողովուրդը չկրցաւ օգտուիլ յաղթանակէն եւ վտարուելով իր նախնիքներու երկրէն, 150,000 Հայեր ապաստան գտան այս երկիրներուն մէջ, վեհանձն Ֆըրանսայի հովանիին տակ:

Եղբայրաբար ընդունուեցանք Լիբանանցի եւ Սուրիացի ժողովուրդներուն կողմէ, որոնք միեւնոյն լուծի տակ տառապած էին:

Մեր ժողովուրդը կը վայելէ այսօր քաղաքացիի բոլոր իրաւունքները, ինչպէս նաեւ փոքրամասնութեանց յատուկ սահմանադրութեան հիման վրայ կրօնական եւ մշակութային բոլոր առանձնաշնորհները: Այսպէս է որ կրցանք վերստին ստեղծել մեր կրօնական եւ մշակութային հաստատութիւնները մեր նոր հայրենիքներուն մէջ, որոնց օրինաւոր եւ խաղաղասէր քաղաքացիներն ենք:

Մեր հայրենակիցները հոս եկան իբրեւ փախստական, ունենալով իբր դրամագլուխ միայն իրենց նախաձեռնութիւնն ու ազգային պատմական մշակոյթը: Շնորհիւ տեղական իշխանութեանց պաշտպանութեան, անոնք ցոյց տուին, քիչ ժամանակի ընթացքին, իրենց օգտակարութիւնը այս երկրին բարգաւաճման, մասնակցելով իրենց ճարտարարուեստով ու վաճառականութեամբ, ինչպէս նաեւ իրենց մշակութային հաստատութեանց կազմակերպութեամբ, միեւնոյն ատեն իրենց մասնակցութիւնը բերելով երկրի ազգային կեանքին:

Մենք, նոյնիսկ, կրցանք ունենալ մեր հաստատութիւնը շնորհիւ մեր հայրենակիցներու առատաձեռն նուէրներուն եւ հոգածութեանը իշխանութեանց, որոնք միշտ արտօնեցին նոր շինութիւններու ձեռնարկել եւ կազմակերպել մեր դպրեվանքն ու զանազան սպասարկութիւնները, որոնց վկան էք դուք այսօր:

Մեր Կաթողիկոսարանը Հայաստանի կրօնական կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը եղած է, եւ դարեր շարունակ իր աթոռը ունեցած է Կիլիկիոյ մէջ, որմէ տխուր յիշատակ մը կը պահենք մեր սրտին մէջ:

Այժմ հինգ եպիսկոպոսական թեմեր ունինք իրենց կազմակերպութիւններով: Մեր հաստատութիւնը ոչ միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերուն կեդրոնն է, այլեւ մեր եկեղեցական սահմանադրութեամբ իսկ հայ եկեղեցւոյ հաւատացեալներուն հոգեւոր իշխանութիւնը: Այս իշխանութիւնը կը կիրարկուի համայնական կանոնագրի խնդիրներուն մէջ և բարեգործական միութեանց ու դըպրոցական բոլոր հաստատութեանց հովանաւորութեամբ:

Վստահ ենք որ ձեր ներկայութիւնը մեզի պիտի թոյլատրէ ոչ միայն շարունակել, այլ աւելի հաստատուն հիմերու վրայ դնել այս առանձնաշնորհները, մեր ժողովուրդին բարիքին համար եւ ի խնդիր յառաջդիմութեանը, այն երկիրներուն, որոնց խաղաղութիւնը եւ բարգաւաճութիւնը սերտօրէն կապուած են իրենց բնակչութեանց բոլոր տարրերուն համայնքային կեանքին ազատ արտայայտութեան հետ:

Թոյլ տուէք այսուհանդերձ, վսեմապատիւ Տէր, ձեզի յանձնել մեր մտահոգութիւնները՝ վերջերս Սանճաքի վերապահուած ճակատագրին համար, քանի որ Սանճաքի ընդհանուր բնակչութեան մէկ երրորդը կը կազմեն մեր 30,000 հայրենակիցները: Ձեր բարեացակամ ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մասնաւորաբար Մուսա — Տաղի Հայերուն ճակատագրին վրայ, որոնք իրենց լեռներուն մէջ կ'ապրին հին ժամանակներէ ի վեր: Անոնք դժուարին կացութեան մէջ պիտի գտնուին այն պարագային՝ երբ այդ շրջանը զրկուի ֆրանսական պաշտպանութենէն: Այդ Հայերու անունով, որոնք ընդհանուր պատերազմին ընթացքին փրկուեցան ֆրանսական նաւատորմին կողմէ, կը խնդրենք ձեզմէ որ բարեհաճիք անոնց արդար երկիւղը հանդարտեցնելու ատակ միջոցներ ձեռք առնել:

Ձեր անձին եւ Ֆրանսայի հանդէպ մեր եւ մեր ժողովուրդին ունեցած վստահութիւնը յայտնելով, Բարձրալէն կը խնդրենք իր պաշտպանութիւնը շնորհել ձեր բարձր առաքելութեան մէջ կատարեալ յաջողութեան համար, ի շահ Ֆրանսայի եւ հովանաւորեալ երկիրներու»:

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ի ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ինչպէս յայտնի է «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն, Զաւէն յաջորդ կիրակին, կովկասահայ ծանօթ մեկենասուհի Տիկին Ա. Բուդաղեան, «Միւթիւալիթէ»ի սրահին մէջ կը բեմադրէ «Օշին Պայլ»ը:

Շանթի այս գործը, հրատարակուած 7 — 8 տարի առաջ, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է իր ատենին: Լիբանանի հայ գաղութը արդէն իսկ վայելած է, իսկ փարիզահայ հասարակութիւնը դեռ նոր պատեհութիւն պիտի ունենայ զայն տեսնելու բեմի վրայ:

Ներկայացման կը մասնակցին փարիզահայ գաղութէն նոր եւ կենսունակ ուժեր, որոնք ամէն ջանք եւ զոհողութիւն ի գործ կը դնեն, իրենց երէցներուն պակասը զգալի չդարձնելու համար.... Մեծ մասամբ գիւղերէն են: Անկէնէն, Սեւրէն, ՊուաՔոլոմպէն, ամիսներէ ի վեր փորձի կուգան, հայ թատրոնին ջահը վառ պահելու համար: Տիկին Ա. Բուդաղեան եռանդով փարած է գործին: «Օշին Պայլ»ի բեմադրութեան նախապատրաստութիւնները արդէն քանի մը տարուան պատմութիւն ունին:

Տիկին Ա. Բուդաղեան զանց չէ ըրած բեմական պաճուճանքն եւ հագուստ — կապուստը: Միշտ բծախնդրիր, ան խղճմտօրէն պրպտած, ուսումնասիրած է բիւզանդական կահերը, հանդերձներն ու զարդերը, հարազատօրէն վերապատկերացնելու համար Կիլիկիոյ վերջին շըրջանին մթնոլորտը:

«Օշին Պայլ»ի պատմա — գեղարուեստական արժէքի մասին բնականաբար կարծիքները կրնան տարբերիլ: Իրականին մէջ, Շանթի այս երկը զերծ չէ ցնցող տեսարաններէ, ինչ որ կը նպաստէ վառ պահելու գեղարուեստասէր հասարակութեան հետաքրքրութիւնը: Թատերախաղին նիւթը կ'ընդգրկէ Կիլիկիոյ օրհասական շրջանը, այնքան հարուստ անակնկալներով, սադրանքներով եւ չըափդալից իրադարձութիւններով:

Լ. Շանթ յօրինած է թատերախաղին հերոսը «ըստ պատկերի իւրոյ», ինչ որ կատարելապէս կը համապատասխանէ հայրենասէր պետական գործիչի մը բնաբանին: Օշին Պայլ ի վերջոյ կը խաչուի իր իտէալի ճամբուն վրայ: Ծանօթ դերասան Ա. Գամբէթեան ամէն հոգ մէկդի ձգած է, լաւագոյն կերպով տալու համար Լեւոն Դ.ի դաժան խնամակալին դիմագծութիւնը: Տիկին Ա. Արզումեան, որ կ'անձնաւորէ Ռիթայի դերը, անշուշտ սկզբնական շրջանին ինքզինքը պիտի անծանօթ արուեստի մը պահանջներուն առջեւ, բայց հիմա արդէն մտած առեղծուածային իշխանուհիին մորթին տակ, կը խոստանայ յայտնութիւն մը ըլլալ մայրենի բեմին վրայ: Վերջապէս, ահա եւ Գ. Տէրվիշեանը, մեր նորահաս «երիտասարդ սիրահար»ը, որ պատանի Լեւոն Դ.ի ուսուցիչին՝ Հալկամի դերով, լաւագոյն պատեհութեան տիրացած է արտայայտելու իր անսանձ եւ կրակոտ խառնուածքին բոլոր երանգները:

Այս հապճեպ տողերը անտարակոյս բաւ են, այսօր, ուրուագիծ մը տալու համար «Օշին Պայլ»ի մասին: Ցառաջիկային կը վերապահեմ աւելի լայնօրէն խօսիլ իր գրական գեղարուեստական յատկանիշներուն վրայ:

Փարիզահայ հասարակութեան կը մնայ խումբերամ քաջալերել այս յանդուգն ձեռնարկը:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ. — Փետրուար 18ի տօնակատարութեան հանդէսէն վերջ ընկեր Վ. Իշխանեան տուաւ երեք դասախօսութիւններ Գ. Թաղապետարանի մաւենադարանին մէջ, հետեւեալ նիւթերու շուրջ. — Ա. — Ինչո՞ւ մտահոգ է Թուրքիա: Բ. — Ընկերային եւ քաղաքական շարժումներ: Գ. — Ազգայնականութիւն եւ ընկերվարութիւն:

Երեք դասախօսութիւններն ալ նոյնչափ հետաքրքրական, լայնօրէն կատարեց մեր երիտասարդ ընկերը: Ամէն անգամ սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր: Այս առթիւ ընկերը պէտք եղած լուսաբանութիւնները տուաւ տրուած հարցումներուն:

Ընկեր Իշխանեան ներկայ եղաւ մեր ընկերական ժողովներուն եւ զեկուցումներ տուաւ զանազան նիւթերու շուրջ: Ցաջորդաբար այցելեց Փոն տը Շէրիւի, Սէն Մորիս, Նէօվիլ, եւ ժողովներ ունեցաւ տեղ. խումբերուն հետ: Լիոնի մէջ կազմուեցաւ նաեւ Հ. Ց. Դ. Երիտ. միութիւն մը, ղեկավարութեամբ կարող ընկերոջ մը, զանոնք կուսակցականօրէն դաստիարակելու համար:

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք Դաշնակցութեան համակիր եւ ազգային գաղափարներով տոգորուած հայրենակիցներու, որպէսզի իրենց զաւակները անդամագրեն Երիտ. Միութեան:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԶԱՒԵՐ ՊԱԽՈՒԷՆ

ԱՆՃՈՌՆԻ ՋԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԼԻՈՆ. — Կարգ մը նախկին հօկեաններ եւ բոլշեւիկներ, որոնց անունները զանց կ'առնեմ, Թուրքերէն «Նասրէտտին Հօճա»ն պիտի ներկայացնեն ապրիլ 8ին Միւթիւալիթէի սրահին մէջ: Այս առթիւ շնորհալից ազդուկով նոյնիսկ ֆրանսերէն թռուցիկներով՝ կը հրաւիրեն գաղութը ներկայ ըլլալ նոյն թատերախաղին:

Այդ մարդիկը, Պոլսոյ «ինճէ սազ»ի սիրահարներ եւ թրքական վատ բարքերու ախոյեաններ, որ դեռ երէկ հայրենասիրութիւնը իրենց մենաշնորհը դարձուցեր էին, ի՞նչ շուտ մոռցան Խ. Հայաստանը եւ «Հայաստանասիրութիւնը»:

Լաւ կ'ըլլար որ այդ ներկայացման հրաւիրէին նաեւ Թուրք հեռագրական գործակալութիւնը, որպէսզի արձագանգ հասնէր մինչեւ Անգարա, եւ Թուրք մամուլը առիթ ունենար անգամ մը եւս յիշելու թէ, հայ «վաթանտաշներ»ը լաւագոյն տարածիչներէն են թրքական մշակոյթին եւ լեզուին: Անշուշտ այս առթիւ անգամ մը եւս պիտի կրկնեն թէ Հայերը Թուրքերուն հետ լաւ կ'ապրէին, եթէ անպիտան Դաշնակները չգրգռէին մեզի դէմ, անկախութիւն ուզելու համար:

Երբ օտարին կը խօսինք թրքական վայրագութեանց մասին, ի՞նչ պիտի պատասխանեն մեզի, կարդալով պատերուն վրայ փակցուած խոշոր թըռուցիկները, պատկերազարդ «ֆէսէրով» եւայլն: Մինչեւ ե՞րբ այս ապուշաբանութիւնները:

Հայորդի

ՏԷՍԻՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՏԷՍԻՆ. — Ինչպէս ծանօթ է, 1929էն ի վեր կը գործէր Եկեղեցասէր Տիկնանց միութիւն մը, նպատակ ունենալով գաղութս եկեղեցիի մը տէր դարձնել: Տասը տարուան դժնդակ եւ համբերատար ջանքերէ վերջ, ժողովուրդին լումաներով կարելի եղաւ եկեղեցի մը ունենալ՝ Ս. Աստուածածին, վաւերացուած կառավարութենէն:

Նկատելով որ պատշաճ է եկեղեցին մատակարարել այրերու միջոցաւ, Տիկ. Միութեան աջակից եւ դերադաս մարմին կազմուած է, չէզոք եւ աւանդապահ անձերէ: Այդ մարմինը արտօնագիր ստացած է փետրուար 13 թուակիր, «Տէսինի Առաք. Ուղղափառ Հայոց Կրօն. ընկերակցութիւն» անունով: Ընկերակցութեան վարչական կազմը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն. — Արմենակ Ոսկանեան՝ նախագահ, Գարեգին Տէր Վահանեան՝ ատենադպիր, Ցակոբ Պօստանեան՝ գանձապետ, Սահակ Տէր Սահակեան՝ խորհրդական, Ցովհաննէս Զիլինկիրեան՝ խորհրդական:

Արդ, Կրօն. ընկերակցութիւնս կոչ կ'ընէ Տէսինի գաղութին, բոլորուիլ իր շուրջը, որպէսզի եկեղեցին բաղձալի վիճակին հասնի, իր նպատակին ծառայէ եւ միութեան կապ մը հանդիսանայ:

(Կնիք)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Ե. Տարի:

Թիւ 52 (Ցունուար)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Մի՛ համբուրէք մանուկները՝ Տոքթ. Բ. Նապարեան: Խնդրոյ բուժելի է (Hygea): Պատուաստ կեղծմաշկին դէմ՝ Տոքթ. Լ. Գրիգորեան: Լնդաշարաւ՝ Տոքթ. Աժ. Գրիգորեան: Ի՞նչպէս սնուցանել հիւծախտաւորները՝ Տոքթ. Լուի Թիրու: Աւուր՝ Ց. Հիսայեան: Ի՞նչպէս ճանչնալ յղութիւնը՝ Տոքթ. Վ. Զիլինկիրեան: Բնութեան ազդարարութիւնները՝ Տոքթ. Գ. Սերոբեան: Երբ ջերմ ունիք՝ Տոքթ. Գ. Ալթունեան: Գարեջուրը՝ Տոքթ. Ա. Աչճեան: Հարցարան:

Թիւ 53 (Փետրուար)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Խնդրը արգանդի բերնին վրայ՝ Տոքթ. Ց. Գարբիճեան: Որպէսզի երեխները չհիւանդանան՝ Տոքթ. Մառի Փարմանթիէ: Ի՞նչպէս պէտք է քնանալ՝ Տոքթ. Հէրիքուր: Ճաշելու գիտութիւնը՝ Տոքթ. Ա. Աչճեան: Ի՞նչպէս սնուցանել ծերերը՝ Տոքթ. Պ. Ֆէրրէ: Հերաբեկութիւն՝ Տոքթ. Գ. Ալթունեան: Էքզէման եւ դարմանը՝ Տոքթ. Փիէր Վալէ: Ներելի՞ է մահը փութացնել՝ Փ. Սանասար: Հարցարան:

Թիւ 54 (Մարտ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Կրնա՞նք սուրն խմել առանց անպատեհութեան՝ Տոքթ. Պ. Քօլօլեան: Ի՞նչպէս զործածել ակռայի խոզանակը՝ Տոքթ. Գ. Այվազեան: Աստուածածնայ կաթը՝ Վ. Մելքոնեան: Ի՞նչ կերցնել՝ Տոքթ. Ա. Աչճեան: Հոգ տարէք քըթին՝ Տոքթ. Ն. Տէյիրմէնճեան: Էլուկ կամ կայծոռիկ՝ Տոքթ. Գ. Սերոբեան: Խմորուն եւ մածեալ կաթ՝ Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան: Քիմիական պատերազմ՝ Տոքթ. Վ. Զիլինկիրեան: Ցօղացաւ եւ դարմանը՝ Տոքթ. Կ. Կէօվճեան: Կոպերու բորբոքումը՝ Տոքթ. Տէր-Դաւթեան: Հարցարան:

×

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ (Նշխարներ Ատա Փազարէն), գրեց Վարդան Եղիշէեան, 256 էջ, տպ. Փարիզ 1939, Տէր Ցակոբեան տպարան: Գին 15 ֆրանք: Արտասահման՝ 20 ֆր., Ամերիկա 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել H. Agonéyan, 10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France:

Մոսկուայի կոչը Լեհերուն

«Ժուռնալ տը Մոսկու»ի մէջ երեւցաւ կարեւոր յօդուած մը, որ կ'արտայայտէ խորհրդային կառավարութեան տեսակէտները՝ Եւրոպայի ներկայ կացութեան հանդէպ: Ցօդուածը նախ կոչ կ'ուղղէ Լեհերուն, որ լքեն չէզոքութեան եւ հաւասարակշռութեան խաբուսիկ ու անորոշ քաղաքականութիւնը եւ մտնեն նոյնիսկ Եւրոպայէն դուրս եղած ռազմադաշտերը պաշտպանելու սահմանուած խմբակցութեան մէջ: «Ինչ որ անհրաժեշտ է այժմ, ոչ թէ այս կամ այն պետութիւնը նախայարձակումի դէմ պաշտպանելու դաշինքն է, այլ ստեղծումը հաւաքական ապահովութեան մը, որ երաշխաւորէ մեծ ու պզտիկ բոլոր պետութիւնները»: Այս տողերը կը նշանակեն, թէ Խ. Միութիւնը տակաւին կը հետապնդէ այն քաղաքականութիւնը, զոր կը վարէր Ազգաժողովին մէջ, այսինքն ապահովութեան դաշինքներ կնքել գլխաւորաբար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, որուն կրնան մասնակցիլ նաեւ Լեհաստան եւ Ռումանիա: Ռուսիա այժմ կը դժկամակի երաշխաւորել Լեհաստանի անկախութիւնը, պահանջելով որ իր ալ հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորեն մեծ պետութիւնները, նոյնիսկ Արեւելքի մէջ՝ Ճափոնի դէմ:

Ցօղուածագրին կարծիքով, Իտալիոյ նպատակն է ամբողջովին իր տիրապետութեան տակ առնել Ալպանիան։ Լոնտոնի մէջ կը կասկածին թէ Իտալիա գրաւելով Տուրացցօն, Վալոնան եւն. եւ զօրք ցամաք հանելով Ալպանիա, կ'ուզէ ստիպել որ Անգլիա ինք խզէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը։

ԱՆԳԼԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Խ. Միութիւնը եւ Եուկոսլավիա

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Լեհաստանի հետ կնքուած զինակցութեան մասին, համախորհուրդ՝ լեհ արտաքին նախարարին հետ.

— «Պ. Պէքի հետ կատարուած խօսակցութիւնները կ'ընդգրկէին լայն ասպարէզ մը եւ ցոյց տուին թէ երկու կառավարութիւնները կատարելապէս համաձայն են կարգ մը ընդհանուր սկզբունքներու մասին։ Եզրակացուցինք թէ երկու ազգերը պատրաստ են մնայուն եւ փոխադարձ համաձայնութիւն մը կնքելու, փոխարինելու համար ներկայ առժամեայ եւ միակողմանի հաւաստիքը որ տրուեցաւ բրիտանական կառավարութեան կողմէ։ Սպասելով մնայուն համաձայնութեան կնքումին, Պ. Պէք հաւաստիք ընծայեց բրիտանական կառավարութեան թէ լեհական կառավարութիւնը ինքզինքը պարտաւոր կը նկատէ օգնութեան հասնելու բրիտանական կառավարութեան, ճիշդ այն պայմաններով որ սահմանուած են մեր կողմէ Լեհաստանի տրուած առժամեայ ապահովութեան մէջ։ Ինչպէս առժամեայ ապահովութիւնը, մնայուն համաձայնութիւնն ալ ուղղուած չէ ուրիշ որ եւ է պետութեան դէմ, այլ կը ձգտի փոխադարձ աջակցութիւն ընծայել Մեծն Բրիտանիոյ եւ Լեհաստանի, եթէ որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի սպառնալիք ըլլայ իրենցմէ մէկուն անկախութեան դէմ։ Համաձայնութիւն գոյացաւ թէ կարգ մը խնդիրներ, մէջն ըլլալով այդ աջակցութեան եղանակներու ճշգրիտ սահմանումը, կը կարօտին աւելի խոր քննութեան մը, մնայուն համաձայնութեան կնքումէն առաջ։ Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ թէ այս կարգադրութիւնները պէտք չէ արգելք հանդիսանան երկու կառավարութեանց՝ համաձայնութիւններ կնքելու համար ուրիշ պետութեանց հետ, յանուն խաղաղութեան ընդհանուր շահերուն»։

Վարչապետը այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ առեւտրական պատուիրակութեան այցելութեան մասին՝ Վարշաւա, Մոսկուա եւն.։

Ընդդիմադիրները այս առթիւ ալ հարցումներ տեղացուցին։ Մէկը ուզեց գիտնալ թէ մօտաւոր թուական մը որոշուա՞ծ է, խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար Անգլիոյ եւ Լեհաստանի սպայակոյտներուն միջեւ, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի։ Վարչապետը պատասխանեց թէ չի կրնար որոշ հաւաստիք տալ այդ մասին։ «Բայց կրնաք վստահ ըլլալ թէ երբ համաձայնութիւնը կնքուի, կամ սպասելով անոր ստորագրութեան, մենք ձեռք պիտի առնենք բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ազդու դարձնելու համար զայն»։

Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Չէմպրլէն մերժեց ճշդել թէ ուրիշ ո՛ր կառավարութեանց հետ բանակցութիւններ կը կատարուին այս միջոցին։ Բայց հաւաստեց թէ արտաքին նախարարը պիտի շարունակէ սերտ յարաբերութիւններ պահել խորհրդային դեսպանին հետ, Զատկի արձակուրդին առթիւ, «թէեւ չեմ կրնար խոստանալ թէ զայն պիտի տեսնէ ամէն օր»։

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ Իտալիա եւ Գերմանիա կը խորհին ամէն բանէ առաջ թոյլ չտալ որ Եուկոսլավիա միանայ Լոնտոնի կազմած միացեալ ճակատին։ Կ'ըսուի նոյն իսկ թէ երկու պետութեանց սպայակոյտները կը խորհին դէպի Պալքանները քշել նախկին Սերպիան, անջատելով Խրուաթիան եւ Սլովէնիան։

*** Ալպանիոյ հաւանական գրաւման լուրը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց նաեւ Թուրքիոյ մէջ։ Պալքանեան պետութիւնները պիտի հարկադրուին զինուորական միջոցներ ձեռք առնել, եթէ իտալական զօրքը գրաւէ Ալպանիան։

Ռումանիոյ արտ. նախարար Պերլին հրաւիրուեցաւ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքու հաստատեց թէ հրաւէր ստացած է Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփէն մեկնելու Պերլին Ապրիլ 18ին։ Շատ հաւանական է որ Պ. Գաֆէնքու Պերլինէն մեկնի Ապրիլ 19ին Պրիւքսել, Լոնտոն ու Փարիզ։

Երբ Պուքրէշի մէջ ստորագրուեցաւ գերմանեւռուման առեւտրական դաշնագիրը, Հունգարները եւ Պուլկարները մտածեցին թէ Գերմանիա այլեւս ո եւ է ճնշում գործ չի դներ Ռումանիոյ վրայ՝ Պուլկարիոյ կամ Հունգարիոյ հողային պահանջները գոհացնելու համար։ Բայց վերջերս Պուլկարիա գործօն քայլեր առած է, դիմած է Պերլին եւ վարչապետ Քէօսէ-Իվանով այնտեղ պիտի այցելէ շուտով։

Հունգարական թերթ մըն ալ կը գրէ, թէ անգլիական կառավարութիւնը յայտնած է Պուքրէշի կառավարութեան, թէ Անգլիա կ'երաշխաւորէ Ռումանիոյ անկախութիւնը, պայմանով որ ան հողային զիջումներ ընէ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ։

Զարմանազան տեսակէտներ

Գերմանական մամուլը ցաւալի կը գտնէ Գնդ. Պէքի այցելութեան յաջողութիւնը, պղուշացնելով Լեհաստանը։ Տանցիկի նացիներու օրկանը կը գրէ թէ անըմբռնելի է որ Լեհաստան ինկած ըլլայ անգլիական որոգայթին մէջ եւ մասնակցի Գերմանիան օղակելու շարժումին, զոր Հիթլէր այնքան ուժգնօրէն դատապարտած է։ «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» կ'ըսէ, թէ Անգլիա ոչ ուժը, ոչ ալ յարմարութիւնները ունի զինուորական աջակցութիւն տալու Լեհաստանին՝ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, եւ Լեհաստան պիտի չզղջայ՝ անոր դիրկը իյնալուն համար։ Տոքթ. Կէօպէլսի օրկանը՝ «Անկրիֆ» կը կրկնէ նախապատերազմեան հռչակաւոր յանկերգը՝ «Աստուած պատուհասէ Անգլիան»։ Այժմ այս ասացուածքը այնքան ժողովրդական դարձած է, որ ամէն մարդ առտու երեկոյ իրար բարեւած ատեն կ'ըսէ.— «Աստուած պատժէ Անգլիան», փոխանակ «բարի լոյս եւ Աստուծոյ բարին»ի։

Լեհական մամուլը կը գրէ թէ Գերմանիա կը ջանայ կղզիացնել Լեհաստանը արեւելքի մէջ։ Չորեքշաբթի օր գնդ. Պէք Լոնտոնէն հեռաձայնով կարեւոր խօսակցութիւն մը ունեցած է Վարշաւա՝ սպայակոյտի պետ մարաջախտ Սմիկլի-Ռիծիին հետ։ Վարշաւայի մէջ մտահոգ են որ Լիթուանիա չէզոքութիւն յայտարարած է, իսկ Սլովաքիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը Պերլին գացած են։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Հիթլէրի ծննդեան տարեդարձին առիթով, ապրիլ 20ին, Պերլինի մէջ տեղի պիտի ունենայ զինուորական հսկայ թափոր մը, որուն հրաւիրուած են Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Լաթվիոյ եւ Էսթոնիոյ ներկայացուցիչները եւ զինուորական կցորդները։ Կ'ըսուի նաեւ որ Հունգարիա անընդհատ կ'ուժեղացնէ իր զինուորական պատրաստութիւնները ռումանական սահմանագլուխի վրայ։

Իտալական մամուլը նոյն տեսակէտները կ'արտայայտէ, ինչ որ գերման մամուլը։ Քաղաքական շրջանակներու ուշադրութիւնը սեւեռած է Լոնտոնէն հասնող լուրերու վրայ։ Թերթերը կը գրեն, թէ Անգլիա դժուարութիւններու հանդիպած է Լեհերու հետ բանակցութեանց մէջ, եւ թէ դժուարութիւններ յարուցած են նաեւ Ռումանիա, Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա՝ Անգլիոյ ծրագրին միանալու խնդրին հանդէպ։ «Րէճիմէ Ֆաշիսթա» կը գրէ.— «Այն բանակցութիւնները, որ առաջ կը կարծուէր թէ պարզ յայտարարութեամբ մը պիտի վերջանան, այժմ կը յանգին իրական զինակցութեան մը Անգլիոյ գլխաւորութեամբ, միահեծան պետութեանց դէմ։ Բայց այս աշխատանքը աւարտելու ժամանակ պիտի չտրուի անոնց։ Իտալական եւ գերմանական ոյժը պիտի խորտակէ զայն»։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ Լօրէթի ընկերները 9 Ապրիլ, Ֆ. Կ. Խաչի հանդէսէն վերջ, ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 10 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Դուրեւէն» փքադարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Հրապարակային դասախօսութիւն

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէին կողմէ

10 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 1 Place Grenette սրահին մէջ կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայաստանի ներքին եւ արտաքին պայմանները եւ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

Մուտքը ազատ է։

Խնջոյք—հաւաքախառն

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» կոմիտէին կողմէ

8 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 8ին «Ճաժակ» Ակումբին մէջ

կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

Ընտանեկան խնջոյք—հաւաքախառն

կազմակերպուած Լիոնի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ

9 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ, 202 rue Boileau, Լիոն

Ճոխ պիւֆէ, արեւելեան նուագ, երգ, պար, հաւկթախաղ եւլն.։

Կը հրաւիրուի լիոնահայութիւնը անխտիր։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

8 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Խրիմեան դպրոցին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ։ Կը նուագէ Պ. ՇՄԱՒՈՆ Մուտքը ազատ է

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Շամօնի Մասնաճիւղը կը տօնէ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԵՒ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի 9 Ապրիլ, ժամը 3ին Մալթ. Կրթ. սրահին մէջ

Կը նախագահէ Տիկ. Հ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ Կը խօսի ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՌՈՆԱԺ.— Սրբազ Խաչատուրեաննեւ զաւակները (Տարօնցի) կը ծանուցանեն թէ Կիրակի 9 Ապրիլ, Ս. Զատկի առթիւ, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ Պատարագ-հոգեհանգիստ իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝ Տիկին ԲԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

×

Տէր եւ Տիկին Ասատրի եւ Զաւէն Աշճեաններ կը ծանուցանեն իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն թէ՝ իրենց սիրելի մօր Տիկին ԵՐԱՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆԻ (որ մեռած է 1938 Մարտ 13ին, Պոլիս) մահուան տարելիցին առթիւ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ-պատարագ, 12 Ապրիլ, Կիրակի, Ս. Զատկի օրը, Սէն Լուի Ս. Գէորգ մատրան մէջ։ Այս առթիւ յիշատակութիւնը պիտի կատարուի իրենց հանգուցեալ հայրերուն՝ Մինաս Աշճեանի եւ Կարապետ Կարապետեանի, իրենց քոյրերուն՝ Զարուհի Աշճեանի, Ովսաննա Ինճէեանի, իրենց քեռայրին՝ Երուանդ Ինճէեանի ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքներուն բոլոր ննջեցեալներուն։

×

ՄԻՐԷՊԷԼ.— Վ. Գամպէրեան կը ծանուցանէ թէ 9 Ապրիլ Ս. Զատկի կիրակի օրը, տեղի կ'ունենայ պատարագ — հոգեհանգիստ, Լիոնի մատրան մէջ, իր ծնողաց յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամներ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը նոր կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ազգային պաշտպանութեան համար։ Այս առթիւ հաղորդեց թէ զինուորութեան տարիքը այսուհետեւ պիտի ըլլայ մինչեւ 60, փոխանակ 48ի, նկատի առնելով միջազգային կացութեան բարդացումը։ 48 — 60 տարեկան բոլոր այն այրերը որ չեն կրնար ծառայել իբրեւ զինուոր, պիտի տեղաւորուին «օժանդակ աշխատանքի վաշտերու»ն մէջ, որ նոր հաստատուեցաւ։ Նոր կարգադրութեամբ Զուիցերիա 60.000 նոր զինուոր պիտի ունենայ։ Կիներն ու աղջիկներն ալ զանազան աշխատանքներու պիտի յատկացուին, թէ այրերուն տեղը լեցնելու եւ թէ առողջապահական, կրթական եւ հողագործական ծառայութիւններ կատարելու համար։ Կառավարութիւնը մէկ միլիառ 615 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջէ խորհրդարանէն, ազգ. պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար, նոր ամրութիւններ շինելով, ռազմամթերքը եւ օդանաւերը աւելցնելով եւայլն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քարոզութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս Գահիրէ հասաւ անցի օր, օդանաւ նստելով Հռոդոսէն։ Եգիպտական կառավարութիւնը խնդրեց նախարարէն որ ոեւ է յայտարարութիւն չընել մամուլին։ Մարաջախտ Կէօրինկ ալ ափրիկեան Տրիպոլիս գնաց։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ապստամբ Արաբները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով սրբազան պատերազմի կը հրաւիրեն այրերը եւ կիները, մանաւանդ ուսանողները, կռուելու համար «Սիոնական — անգլիական անհաւատներուն դէմ»։ Յայտարարութիւնը այս առթիւ հատուածներ կը յիշէ Գուրանէն, մանաւանդ այն տողերը որ երանութիւն կը խոստանան «Ճիհատ»ի մէջ սպաննուած հաւատացեալներուն։ Թերթերը կը գրեն թէ մօտերս Պաղեստին պիտի հասնի Ֆէվզի Քավաքճի, 1936ի ապստամբութեան ղեկավարը։

700 ՀՐԵԱՆԵՐ, որոնք Չեխոսլովաքիայէն վտարուած ըլլալով յունական նաւ մը նստած էին Պաղեստին երթալու համար, չկրցան ցամաք ելլել։ Նաւը կրետէ գնաց անտէր ճամբորդներով։

ՊԵՐԼԻՆԻ վիճակագրական դիւանը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Մեծն Գերմանիա այժմ ունի 250.000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ 86.200.000 բնակիչ։ Պոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Մէմէլի կցումով Գերմանիա շահեցաւ 17.000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ 7 միլիոն բնակիչ։

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱՅԻ խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ նորակազմ Նացի կուսակցութիւնը ստացաւ 10.000 ձայն եւ յաջողեցաւ ընտրել 3 երեսփոխան։

«ՎԷՄ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Վէմ»ի Իդ. թիւով լրացաւ չորրորդ տարեշրջանը։ Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց բաժնեգինը, փութան փակել իրենց հաշիւները, որպէսզի կարենանք շարունակել առաքումը 5րդ տարեշրջանին։

Դրամական առաքումները ընել հետեւեալ հասցէին՝

S. Ter Tovmassian, 79 bis, Rue des Chesneaux, Montmorency (S. et O.):

Ն. ՊԻՐԱՆԱՏԻՓ

Խմբագրատուն կը հաւիրուի դերձակ Պ. Պաղտասար Պաղտասարեան, Մարսիլիա։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 9 Avril 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4011

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԶԱՏԻԿ ԵՒ ԱՐԻՒՆ

... Ի՞նչ գրէինք Զատիկ օրով, երբ նորէն արիւն կը հոսի Եւրոպայի մարմնին վրայ, այս անգամ դէպի արեւելք,— Ալպանիա: Երբ նորէն անճար ժողովուրդ մըն է որ կ'իյնայ վիթխարի ուժերու գրոհին տակ, ասպարէզ բանալու համար միջազգային աշխարհակալութեանց:

Ազդեցութեան պայքար, տիրապետութեան ձգտում, «կենսական տարածութիւն» — կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Հետեւանքը նոյնն է,— մեծերը պիտի չափուին իրարու հետ, դաւեր պիտի լարեն փոխադարձաբար, տկարներու գլխուն վերեւ, անոնց մարմնին վրայ, գրոհ տալու համար մինչեւ հոն ուր կրնայ հասնիլ իրենց ուժը:

Այս անգամ գրոհը տեղի կ'ունենայ դէպ ի արեւելք, ոչ միայն պղտորելով Միջերկրականի ջուրերը, այլեւ ամպեր դիզելով արեւելեան երկնակամարին վրայ:

Նոր խաչելութի՞ւն թէ յարութիւն պիտի ծնի այս մռայլ եւ արիւնաթաթաւ Զատիկէն ...

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔՆ ԱԼ ԻՆԿԱՒ

Հռոմի պաշտօնական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ իտալական զօրքը Թիրանա (Ալպանիոյ մայրաքաղաքը) մտաւ երէկ, շաբաթ, առաւօտեան ժամը 9.30ին:

Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի դէպի հարաւ, նոր քաղաքներու գրաւումով: Զօկու Թագաւորը ելլաստան գնաց կառավարութեան անդամներուն հետ (32 քիլոմեթր Թիրանայէն, դէպ ի հարաւ-արեւելք, յունական սահմանագլուխին վրայ: Կռիւները կը շարունակուին Վալոնայի փողոցներուն մէջ: Ականատեսներ կը հաղորդեն թէ Իտալացիները ամէն դիմադրութիւն կը խորտակեն ընդացիրներու կրակին տակ: Իտալական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Թագաւորին եւ կառավարութեան փախուստէն վերջը բանտարկեալները փողոց թափած են, ահուսարսափ մատնելով քաղաքի եւ աւարի տալով նոյնիսկ Թագաւորին պալատը: Պահ մը իտալական դեսպանատունն ալ վտանգուած էր, բայց բանակը օգնութեան հասնելով վերահաստատեց բարեկարգութիւնը:

Ուրիշ զեկոյցի մը համաձայն, առաջին օրը Ալպանացիները ունեցած են 140 սպանեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ, Իտալացիները՝ 25 սպանեալ եւ 60 վիրաւոր:

Վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ Թուրքիա եւս խոր մտահոգութեան մատնուած է, Ալպանիոյ գրաւման եւ Իտալիոյ յառաջխաղացութեան հետեւանքով:

Արտասահմանի Թուրք ուսանողները Պոլիս կանչուեցան:

Իտալիա կ'արդարացնէ իր ձեռնարկը

Մինչ զինուորական գործողութիւնները յառաջ կը տարուէին, իտալական մամուլը իր կարգին շանթեր կը տեղար Ալպանիոյ դէմ, արդարացնելու համար կատարուած յարձակումը: Թերթերը հերքելով զանազան զրոյցներ, կ'ըսեն թէ միջազգային մամուլը նորէն սկսած է սուտեր տարածել, ինչպէս Եթովպիոյ պատերազմին ատեն: Օդանաւերէն վար նետուած թռուցիկներն ալ յատկապէս կը մեղադրեն Ալպանիոյ Թագաւորը եւ կառավարութիւնը: Ահա նմոյշ մը.

— «Մի հաւատաք այն կառավարութեան որ կը հարստահարէր ձեզ եւ հիմա կ'ուզէ անօգուտ արիւնահեղութեան մը մատնել ձեզ: Իտալական զօրքը ձեր երկիրը պիտի մնայ այնքան որքան անհրաժեշտ է բարեկարգութիւնը, արդարութիւնը եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար»:

Օդանաւերուն յանձնարարուած էր ռումբ չնետել բազմամարդ կեդրոններու վրայ:

Գ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, արդարացնելով կատարուած գործողութիւնը, կ'ըսէ թէ Իտալացիները յառաջ խաղացին ի պատասխան «Զօկու Թագաւորին լուծին տակ տառապող ալպանացի հայրենասէրներու, պաշտպանելու համար Իտալացիներու կեանքը եւ ստացուածքը ապառաջին հրոսախումբերու դէմ»: Այս առթիւ խստօրէն կը դատապարտէ Զօկու Թագաւորը, իբրեւ «բռնակալ աւատապետ մը»: Յետոյ զարմանազան բաներ կը պատմէ Ալպանիոյ մէջ տիրող կացութեան մասին: «Վերջերս Զօկու Թագաւորը իտալական կառավարութենէն խնդրեց աւելի աջակցութիւն եւ պաշտպանութիւն ընծայել իրեն եւ զինուոր ղրկել, պաշտպանելու համար Ալպանիոյ կարգ մը կէտերը: Բայց վերջին պահուն իտալական կառավարութիւնը իմացաւ թէ այդ ուժը Թագաւորին կողմէ պիտի գործածուէր խելագար արկածախնդրութիւն մը կատարելու դէպ ի Քոսովա, Եուկոսլավիոյ սահմանագլուխին մօտ, խանգարելու համար Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հանդարտութիւնը եւ սիրալիր գործակցութիւնը: Իտալիա վճռապէս մերժած ըլլալով այս առաջարկը, Թագաւորը եւ իր հետեւորդները կատղեցան եւ իրենց վրէժը թափեցին Ալպանիա բնակող Իտալացիներուն եւ իտալասէր Ալպանացիներուն վրայ: Իտալական կառավարութիւնը պատասխանատուութեան հրաւիրեց Թագաւորը եւ ջանաց վերջ տալ այս անհանդուրժելի կացութեան, երաշխաւորութիւններ ստանալով թէ Իտալացիներուն եւ թէ Ալպանացիներուն համար: Թագաւորը խուսափեցաւ խաղաղարար փորձերէն եւ խրեցաւ նոր ու կասկածելի դաւերու մէջ»:

Հեղինակաւոր թերթ մը, «Լավօրօ Ֆաշիստա», բացէ ի բաց կը գրէ թէ Իտալիա գործի ձեռնարկեց պաշտպանելու համար իր կայսրութեան կենսական շահերը: «Նկատի առնելով յարաճուն լարումը պետութեանց երկու խմբակցութիւններու, Իտալիա անհրաժեշտ նկատեց զօրացնել իր կապերը եւ ռազմագիտական դիրքը Ալպանիոյ մէջ»: Այս առթիւ ֆաշական օրկանը կը մեղադրէ ժողովրդավար պետութիւնները, դիտել տալով թէ անոնց զինակցութեան քաղաքականութիւնը պարզապէս հողային ծաւալման կը ձգտի:

— «Երբ ժողովրդավար պետութիւնները կ'ընդարձակեն կամ կը փորձեն ընդարձակել իրենց սահմանները Եւրոպայի եւ Ափրիկէի բոլոր շրջաններուն մէջ, նոյնիսկ հոն ուր իրական եւ բնական շահեր չունին, Իտալիա իր իսկ ապահովութեան համար չի կրնար զանց առնել Ադրիականի հանդիպակաց ափը: Մուսոլինի իրաւունք ունէր սպասելու որ իր զինակիցը լռիվ ըմբռնէր այս կարգադրութիւնը»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԸ ԳԻԾԵՐԱՆՑ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼՈՎ ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓ ՏԱՐԱԾԵՑ

170 մարտանաւ, 400 օդանաւ, 35–100,000 զինուոր...

Չորս նաւահանգիստներէն երկուքը, Տուրացցօ եւ Վալօնա կործանեցան

Ուրբաթ օր (7 ապրիլ), պաշտօնական զեկոյցէն անմիջապէս վերջը, զոր հրատարակեր էինք երէկ, իտալական նաւատորմը եւ օդատորմիղը սկսան անխնայ ռմբակոծել Ալպանիոյ նաւահանգիստները, զօրք ցամաք հանելու համար: Ռմբակոծութիւնը տեղի ունեցաւ գիշերանց, ահուսարսափ տարածելով ժողովուրդին մէջ: Օրեր առաջ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած ըլլալով, Ալպանացիները կրակի մէջ ինկան ծովէն, օդէն եւ ցամաքէն: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ 400 իտալական օդանաւեր կը սաւառնէին Ալպանիոյ վրայ, (որ ունի միայն երկու հատ), իսկ ծովուն բացերը համախմբուած էին 170 — 175 մարտանաւեր: Բանակի թիւի մասին ալ հակասական լուրեր կը շրջին,— 35 հազարէն մինչեւ հարիւր հազար:

Հակառակ այս ահռելի պատրաստութեանց, Ալպանացիները սկսան դիմադրել առաջին ժամէն իսկ, ինչպէս յանձնարարած էր Զօկու Թագաւորը:

Ընդհանուր յարձակումէն առաջ, իտալական օդանաւերը յայտարարութիւններ ձգեցին, սպառնալով անողորմաբար զարնել, եթէ անձնատուր չըլլան: Հակառակ այս ազդարարութեանց, Ալպանացիները շարունակեցին դիմադրութիւնը եւ քանի մը անգամ ետ մղեցին իտալական յարձակումը: Ուրբաթ կէսօրէն վերջը, մարտանաւերու եւ օդանաւերու ահռելի կրակին տակ ինկան Ալպանիոյ չորս նաւահանգիստները,— Տուրացցօ, Վալօնա, Սան Ճիօվաննի տի Մէտուա եւ Սանթի Քուարանթա: Եւ իտալական զօրքը ցամաք ելլելով, յառաջացաւ մինչեւ տասը մղոն, մինչ Ալպանացիները կը կռուէին թիզ առ թիզ: Թագաւորը պատուիրած էր դիմադրել «մինչեւ արեան վերջին կաթիլը»: Քաղաքացի կամաւորներ կ'օգնէին Ալպանիոյ զինեալ պահակներուն եւ ներքին դաւաններէն ալ բազմաթիւ լեռնականներ դաշտ իջած էին, իրենց հրացաններով: Ալպանական կանոնաւոր զինուորներուն թիւը կը հասնէր 4000ի, իտալական 35.000 կամ 100.000ին դիմաց:

Ալպանիոյ կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը, որոնք միաձայնութեամբ մերժեր էին իտալական վերջնագիրը, արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առած էին Թիրանայէն հեռանալու համար (հեռագրի մը համաձայն ելլաստան քաշուած են արդէն):

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ երկու նաւահանգիստներ, Վալօնա եւ Տուրացցօ քարուքանդ եղած են արդէն: Տուրացցօ ռմբակոծուեցաւ վեց անգամ, չորսը՝ ծովէն, երկուքը՝ օդէն:

Ալպանացիները կ'ըսեն թէ իտալական զօրքը վեց անգամ ետ մղուեցաւ, երբ կը փորձէր Տուրացցօ ելլել: Միայն եօթներորդ անգամին, երբ քաղաքը աւերակներու վերածուած էր, Իտալացիները յաջողեցան քաղաքին կեդրոնը հասնիլ եւ յառաջ խաղալ դէպ ի ներս: Ալպանական կառավարութիւնը վճռած է իր ամբողջ ուժը հաւաքել, դիմադրութիւնը շարունակելու համար, ինչպէս կը հաստատեն արտասահմանի ալպանական դեսպանները եւ տարագիր երեւելիներ: Փարիզի ալպանական դեսպանատունը կը հերքէ այն լուրերը թէ Իտալացիները յարձակումի ենթարկուած են եւ կամ Տուրացցոյի բանտարկեալները արձակուած են, Իտալացիներուն դէմ կռուելու համար:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին իտալական վերջնագրի մասին. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ իտալական կառավարութեան դրածպայմանները այնքան ծանր էին որ Ալպանիա հարկադրուած էր մերժել, պահելու համար իր գերիշխանութիւնը եւ անկախութիւնը:

Իտալիոյ օդանաւային յարձակումը սկսաւ ճիշդ այն պահուն երբ Ալպանիոյ Թագաւորը, կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը ժողովի նստեր էին, ելք մը գտնելու համար: Իտալական 170 մարտանաւերէն 75 մօտեցան Սանթի Քուարանթայի, 40ը կեցան Վալօնայի առջեւ, 38ը՝ Տուրացցօ, 28ը Սան Ճիօվաննի տի Մէտուա, իսկ տասը՝ Պիսթիփալս: Զօրք ցամաք հանելու առաջին փորձերը կատարուեցան առտուն կանուխ, ծովային ռմբակոծութիւններով որոնց ամէնէն սարսափելիները տեղի ունեցան Տուրացցոյի եւ Վալօնայի դէմ: Զինուոր հանելու փորձերուն կը դիմադրէին Ալպանիոյ ոստիկան-զինուորները, որոնք նախ յաջողեցան կեցնել կամ դէպ ի ծով քշել Իտալացիները: Այդ միջոցին էր որ իտալական 400 օդանաւերն ալ երեւցան, հազարաւոր թռուցիկներ վար նետելով եւ սպառնալիքներ տեղալով: Իբրիկուան դէմ հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ալպանական պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելած է դէպի Հռոմ, զինադադար խնդրելու համար:

— oo —

ՏԱՐԱԳԻՐ ԱԼՊԱՆԱՑԻՆԵՐ կոչեր հրատարակեցին Փարիզի մէջ, իտալական արշաւանքին դէմ, յանձն առնելով կռուիլ մինչեւ մահ: Ալպանիոյ նախկին վարչապետն ալ հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, ազդարարելով թէ ալպանացի ժողովուրդը գերագոյն զոհողութիւնը պիտի կրէ, մահը նախընտրելով անպատուութենէն: «Հինգ դար առաջ, արիւնաթաթախ ձեռքերը կը պատկանէին ասիացի բարբարոսներուն: Քսաներորդ դարուն ալ դո՞ւք էք որ արեւմուտքի բարբարոսները պիտի դառնաք յանուն իտալացի ժողովուրդին: Չեմ ուզեր հաւատալ, մինչեւ որ տեղի չունենան եղերական եւ անդարմանելի դէպքեր»:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Թագուհին (հունգար կոմսուհի մը), որ դեռ նոր զաւակ մը ծնած էր, Յունաստան ապաստանեցաւ, իբրեւ հետեւանք Իտալիոյ զինուորական գործողութեանց: Թագուհին հիւանդ է եւ ճամբորդութիւնը կատարեց մասնաւոր ինքնաշարժով մը, դէպի Սելանիկ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՀԵՍՏԻ ՍՊԱՆԵՐԸ զէնքի տակ առնուեցան, մասնաւոր հրամանագրով մը: Իրազեկներ 30.000 կը հաշուեն ասոնց թիւը:

ԶԱՏԿԱԿԱՆ արձակուրդի առթիւ «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

60,000 իտալական զօրք Հռոդոսի մէջ

Աւելորդ է ըսել թէ իտալական արշաւանքը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Եւրոպայի, բայց մասնաւորապէս Պալքանեան երկիրներու մէջ: Առաջին առթիւ մտահոգութեան մատնուեցան Յունաստան եւ Եուկոսլավիա, թէեւ իտալական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ այս վերջինը սկիզբէն ի վեր տեղեակ էր Իտալիոյ ծրագիրներուն, օրը օրին լուր տրուած ըլլալով:

Զինուորական գործողութիւններէն անմիջապէս վերջը Հռոմի անգլիական դեսպանը Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, բացատրութիւններ պահանջեց: Իսկ Լոնտոնի մէջ վարչապետը արձակուրդի գացած ըլլալով, արտաքին նախարարը անմիջապէս հեռաձայնին գլուխը անցաւ, կացութիւնը պարզելու համար: Երէկ լուր կար թէ Չէյմպըլէն կարճ պիտի կապէ արձակուրդը: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ: Արտաքին նախարարը յաջորդաբար տեսակցութիւններ ունեցաւ Լոնտոնի ամերիկեան, ֆրանսական, խորհրդային, թրքական, յունական, ռումանական եւ ալպանական դեսպաններուն հետ: (Փարիզի մէջ ալ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ Անգլիոյ եւ միւս պետութեանց դեսպաններուն հետ):

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, այս ամսու երկու անգամ, ապրիլ 4ին եւ 5ին իտալական կառավարութիւնը իմացուցեր է անգլիական կառավարութեան թէ չուզեր փոխել Ալպանիոյ մէջ հաստատուած ղոյավիճակը եւ թէ նախապէս Ալպանիոյ ներկայացուած ծրագիրը երբեք չի ձգտիր նուազեցնել այդ երկրին գերիշխանութիւնը կամ ամբողջութիւնը:

Այս առթիւ անգլիական կառավարութիւնը հասկցուցեր է թէ ո՛ր եւ է փոփոխութիւն Ալպանիոյ ղոյավիճակին մէջ՝ պիտի համարուի բացորոշ դրժում 1937 յունուար 2ի անգլօ-իտալական համաձայնութեան, քանի որ Մուսոլինի եւս ընդունած էր թէ Ադրիականը մաս կը կազմէ Միջերկրականի շրջանին: Արդ, իտալական արշաւանքը այժմ վեր ի վայր կը շրջէ այս համաձայնութիւնը: Կարծողներ կան թէ Մուսոլինի կ'ուզէ որ Անգլիա ինք չեղեալ նկատէ զայն:

Մտահոգութիւնը շատ աւելի խոր է պալքանեան երկիրներուն մէջ, որոնք արդէն պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առած են, պատրաստ գտնուելու համար որ եւ է անակնկալի առջեւ: Այս մտահոգութիւնը բացորոշ կ'երեւայ ոչ միայն պալքանեան շրջանակներու խօսակցութիւնէն, այլեւ Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերուն հրատարակութիւններէն: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Հռոմ – Պերլին առանցքը կ'ուզէ ահաբեկել մասնաւորապէս Յունաստանը եւ Եուկոսլավիան, իբրեւ անմիջական դրացիները Ալպանիոյ, որպէսզի մինչեւ չանցընեն միանալ Չէյմպըլէնի սարքած միացեալ ճակատին: Ուշագրաւ է որ իտալական արշաւանքը տեղի ունեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտներու նախագահներուն խորհրդակցութենէն անմիջապէս վերջը: Կը նշանակէ Մուսոլինի չարժած է Հիթլէրի հաւանութիւնը ստանալէ վերջը: Կիսապաշտօնական «Թան»ը կը գրէ այս առթիւ.

— «Կը թուի թէ Իտալիա, անշուշտ կատարելապէս համախորհուրդ Գերմանիոյ հետ, ուզած է դահավիժել դէպքերը Պալքաններու մէջ, կանխելու համար բրիտանական դիւանագիտութիւնը, ի խնդիր արեւելեան ամուր պատուարի մը՝ Պալթիկ ծովէն մինչեւ Սեւ ծով, եւ դէպի հարաւ – արեւելք, պալքանեան երկիրները: Կարելի չէ ուրիշ կերպով բացատրել իտալական գործողութիւնը»:

Նոյն թերթին կարծիքով, Գերմանիա եւ Իտալիա ծրագիր մը կազմած են Եւրոպայի գերակայութեան համար: Գերմանիա իրեն վերապահած է առիւծի բաժինը, կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպա, մէջն ըլլալով Դանուբի հովիտը, իսկ Իտալիոյ վերապահելով Պալքանեան երկիրները, «որոնք աւելի դժուար կրնան նուաճուիլ, աւելի մեծ վտանգներ կը ներկայացնեն այսքան ընդարձակ ծրագրի մը գործադրիչներուն համար»: Աւելի բաց խօսելով, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան օրկանը կ'ենթադրէ թէ Ալպանիոյ գրաւումը կը կազմէ «ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԵՐԿԱՐԱՇՈՒՆՉ ԳՐՈՀԻ ՄԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ ԴԷՊԻ ԵԳԷԱԿԱՆ ԾՈՎ, ԶՈՒԳԸՆԹԱՑ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳՐՈՀԻՆ ԴԷՊ Ի ՍԵՒ ԾՈՎ, ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋԷՆ, ինչ որ եթէ յաջողի, պիտի ապահովէ Իտալիոյ գերակշռութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Այդ պարագային տեւական վտանգ մը պիտի ծագի Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի կայսերական ճամբաներուն ապահովութեան համար»:

Փարիզի արմատական օրկանին՝ «Լ'Էօվռ»ի աշխատակիցը աւելի սեւ կը տեսնէ կացութիւնը, Ալպանիոյ գրաւումը անմիջական վտանգ մը համարելով Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ համար, իբրեւ նոր եւ աւելի ծանրակշիռ ոտնձգութիւն մը Պալքաններու մէջ: Այս օրկանն ալ կը հաստատէ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա դէպ ի արեւելք արշաւն է որ յառաջ կը տանին հետեւողականօրէն եւ թէ Ադրիականը արդէն իսկ դարձած է իտալական լիճ մը: Դարձեալ նոյն աղբիւրին համաձայն, դեռ Սթոյատինովիչի օրով համաձայնութիւն գոյացած է Իտալիոյ հետ, Ալպանիան բաժնելու եւ Շքոտրան Եուկոսլավիոյ կցելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ Եուկոսլավիա նախապէս տեղեկութիւն ունէր իտալական ծրագիրներէն, թէեւ կասկածողներ կան թէ այդ երկիրն իսկ բաժանման ենթակայ է (Սերպեր, Սլովէններ, Խրուաթներ):

Յունաստանի կացութիւնը շատ աւելի ծանր է, մանաւանդ որ Քորֆու կղզին ալ հեռու չէ իտալական մարտանաւերու հասողութենէն:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ԻՏԱԼԻԱ ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԳ.

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑԵՐ Կ'ՈՒՂՂԵՆ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ

Միլրան, Ֆրանսայի վարչապետը, ուրիշ կարծիքով էր: Հայաստանի կցելու օրագրին դէմ եղած նպաստաւորութիւնները շատ ալ զօրաւոր չէին, գիտել կուտայ թէ Լոյտ Ճորճ քաղաքը Հայերուն յանձնելու անհրաժեշտութեան մասին խօսելով հանդերձ, կը խոստովանի թէ Դաշնակիցները ի վիճակի չէին օգնելու հայ ժողովուրդին այդ ծրագրին իրագործման համար: Աւելին ի՛նչ նպատակ կը հետապնդէին իրենք: Կամ այն է որ Դաշնակիցները պիտի հիմնէին բանաւոր, խնդքի մօտ Հայաստան մը— որուն մաս պիտի կազմէ Կարինը— եւ միեւնոյն ժամանակ պիտի հրաւիրեն Ամերիկան ուղէկալի ընդունելու նորակազմ պետութեան հովանաւորութիւնը: Եւ կամ, պարզապէս թուղթի վրայ պիտի ստեղծեն Հայաստանը՝ առանց ապահովելու անոր գոյութիւնը: Անկասկած, խորհրդաժողովը նեղացուցիչ կացութեան մը մատնուած է, կը շեշտէ Միլրան: Հայաստանի պարագան հարցական նշա՞ն մը պիտի ըլլայ թղթական դաշնագրին մէջ: Գերագոյն խորհուրդին հասած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ Յոյները շատ աւելի մեծ դժուարութիւններու կը բախին Թրակիոյ մէջ. միեւնոյն բանը կարելի է ըսել Իզմիրի համար: Բայց եւ այնպէս, հակառակ այդ խոչընդոտներուն, Դաշնակից պետութիւնները կը փափաքին որ Թուրքիոյ դաշնագիրն ալ կնքուի համաձայն արդարութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքներուն: Ինք (Միլրան) յոյս ունի թէ Ամերիկան իր քաղաքական ուղեգիծը ճշդելէ առաջ նկատի պիտի ունենայ այն խնդիրները որոնց հիման վրայ պատրաստուած են նախորդ դաշնագիրները: Թրքական դաշնագիրը տկար է շատ մը տեսակէտներով, իսկ Հայկական հարցը ամէնէն տկար կէտն է անոր մէջ: «Անկախ ձգել Հայաստանի ճակատագիրը՝ կը նշանակէ վտանգել թրքական դաշնագիրը ամբողջութեամբ»: Փափաքելի չէ երբեք որ իրենք Թուրքերուն ներկայացնեն դաշնագիր մը որուն մէջ «խոշոր բաց մը կայ»: Լոնտոնի խորհրդաժողովը երկար վարանումներէ եւ հայկական հարցին հետ առնչութիւն ունեցող պարագաները խղճմտօրէն քննութեան մը ենթարկելէ վերջ, համաձայն էր այն եզրակացութեան թէ Կարինը պէտք է մաս կազմէր ապագայ Հայաստանին: Այդ որոշումը անխուսափելի չէր, ինչպէս գիտել կուտար Անգլիոյ վարչապետը. եւ սակայն լուծման ձեւ մըն էր: Իր կարծիքով Դաշնակիցները «Հայկական հարցը լուծած չէին ըլլար, եթէ ստեղծէին պետութիւն մը առանց Կարինին»: Բացի այդ, «երբեք յանձնարարելի չէ որ իրենք առկախ ու անորոշ վիճակի մէջ պահեն հայ ժողովուրդի ճակատագիրը՝ սպասելով Միացեալ Նահանգներու նախագահին որոշման»:

Միլրանի այս ճառէն վերջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը՝ լորտ Քըրզըն հաւաստիքներ կուտայ խորհրդաժողովին թէ Հայերը «բաւականաչափ միջոցներ ունին իրենց պետութիւնը պաշտպանելու»: Ո՞վ տուած էր իրեն այդ սքանչելի լուրը. Դաշնակցութի՞ւնը, Անդրանի՞կը. Ո՛չ. հապա՞... Պօղոս Նուպար փաշան.. Եթէ չափազանցութիւն չկայ Լոյտ Ճորճի վկայութեան մէջ, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը փաշային խօսքէն «դուրս չէր ելլեր» եւ առանց վերապահութեան կը հաւատար անոր: Միեւնոյն ժամանակ, կը թուի թէ, փաշան շատ ալ տեղ չունէր վարչապետին սրտին մէջ. ապացոյց՝ այն խայթերը զորս այս վերջինը կ'արձակէ Ազգ. Պատուիրակութեան նախագահին դէմ:

— Պօղոս Նուպար լաւ յարաբերութիւններ մշակած էր Սուլթաններուն հետ եւ անոնց շնորհներով դիզած էր խոշոր հարստութիւն մը, կը գրէ Լոյտ Ճորճ: Սակայն եւ այնպէս ան հաւատարիմ մնացած էր իր ժողովուրդին հանդէպ եւ իր կարելիութիւններու սահմանին մէջ ծառայեց անոր, թէեւ վարպետօրէն խուսափեցաւ այն բոլոր գրգռութիւններէն որոնք կրնային իր անունն ալ աւելցնել— իբրեւ նոր զոհ մը— այն ահարկու շարքին որով իր հայրենակիցները նոխացուցին քրիստոնէական կրօնքին համար նահատակուած Հայերու ազնուական լեգէոնին շարքերը: Առեւտուրի մէջ իր ունեցած ընդունակութիւնը բացարձակօրէն թափեցաւ, երբ ան ստանձնեց հայրենասէրի դերը: Երբ իրեն հարցուցին այն մանրամասն տեղեկութիւնները որոնք թոյլ պիտի տային Դաշնակից ղեկավարներուն՝ գնահատելու Անկախ հայկական պետութիւն մը ստեղծելու կարելիութիւնները, փաշան մեզի տուաւ ո՛չ թէ վստահելի թուանշաններ, այլ ներկայացուց քմայքներ հայ մարտիկներու համբաւին եւ անոնց հերոսական առաքինութիւններուն մասին. իր մարտիկները ռազմադաշտ պիտի վազէին յանկարծ, կը բաւէր միայն որ Դաշնակիցները հայթայթէին անհրաժեշտ զէնքերը, Լորտ Քըրզըն լսել — եւ այն կը հաւատար անոր յայտարարութիւններուն եւ վիճակագրութիւններուն: Հարցումի մը պատասխանելու կամ տարակոյս մը փարատելու համար, լորտ Քըրզըն կ'ըսէր— «Պօղոսը կը հաւաստէ որ...»: Թուրքերը գրաւած էին Կարինի բերդերը. անհրաժեշտ էր հոն առնել զայն, եթէ հայկական Անկախ պետութիւն մը պիտի հիմնուէր. բայց ո՞վ հոն պիտի առնէր. հարցնելու պէտք կա՞յ... Հայերը, անշուշտ. ո՞վ ըսաւ որ անոնք ի վիճակի էին այդ ահարկու ամրոցը գրաւելու. փաշան ապահովցուցեր էր զիս թէ Հայերը կրնային ընել այդ բանը: Հսկայ բանակի մը պէտք կայ սահմաններուն վրայ հսկողութիւն կատարելու եւ ամէն յարձակումի դէմ պաշտպանուելու համար: Բանակ կա՞ր. օ՛հ, Պօղոսը վստահ էր թէ պետութիւնը ստեղծուելուն պէս Հայերը աշխարհի չորս ծագերէն պիտի գային բոլորուիլ անոր դրօշին շուրջ: Լորտ Քըրզըն շատ կը նեղանար երբ տարակոյսներ կը յայտնուէին սրտոտ հայ ղեկավարին փաստերուն կամ թուանշաններուն մասին: Արեւելքը ճանչցող մէկու մը համար իր պարզամտութիւնը չափազանց ապշեցուցիչ էր»:

Այս կծու հեղինակէն ու յարձակողականէն վերջ, վարչապետը քաղուածք մը կը ներկայացնէ այն յայտարարութիւններէն զորս Պօղոս Նուպար փաշան ըրած էր խորհրդաժողովին առջեւ:

Լորտ Քըրզըն ժողովի հրաւիրեց զինքը, կը գրէ Լոյտ Ճորճ «փարատելու համար այն լուրջ կասկածները զորս յայտնած էի՝ Հայերու կարողութեանց մասին. անոնք կրնայի՞ն Հայաստանէն վտարել Քեմալի բանակները— առանց Դաշնակիցներու օժանդակութեան— իբրեւ առաջին քայլ անկախ պետութեան մը ստեղծումին: Լոյտ Ճորճ կը խոստովանի թէ ինք հաւատք չունէր այդ մասին, սկսեալ այն վայրկեանէն երբ Ամերիկան կը հրաժարէր՝ հովանաւորութիւնը ստանձնելու համար իր նախագահին կողմէ տրուած խոստումէն:

Լորտ Քըրզըն, ապացուցանելու համար թէ Հայերը «բոլորովին պատրաստ են ամէն վտանգ դիմագրաւելու եւ պաշտպանելու իրենց պետութիւնը առանց արտաքին աջակցութեան», կը հրաւիրէ Պօղոս Նուպար փաշան որպէսզի ներկայացնէ իր դատը: Ահա թէ Դաշնակիցները ինչպէս հարցաքննած էին Ազգ. Պատուիրակութեան ողբացեալ նախագահը.—

Նիթթի քանի մը բառերով կը բացատրէ թէ Գերագոյն Խորհուրդը կը փափաքի կարգ մը հարցումներ ուղղել հայկական պատուիրակութեան: Այդ հարցումներուն գլխաւորներն են հետեւեալները.—

Ա.— Հայաստան պատրա՞ստ է պաշտպանելու իր սահմանները եւ կ'ուզէ՞ որ Կարինն ալ մաս կազմէ այդ սահմաններուն:

Բ.— Հայաստան կրնա՞յ վերակազմել իր բանակը եւ կրնա՞յ միջոցներ ճարել պետութեան ապահովութեան համար:

Լոյտ Ճորճ երրորդ հարցում մը եւս կ'ուղղէ փաշային—Հայերը ի վիճակի՞ են վերագրաւելու Կարինը որ այժմ Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուի եւ կրնա՞ն այդ բերդաքաղաքին տիրանալ:

Պօղոս Նուպար փաշա կը յայտարարէ որ ինք տարակոյս չունի թէ Հայերը կրնան Կարինի մէջ հաստատուիլ եւ ապահովել իրենց դիրքը այնտեղ: Իրենք արդէն Երեւանի մէջ ունին բանակ մը որուն զինուորները պատերազմին ամբողջ տեւողութեան կռուելով՝ ապացոյցը տուած են իրենց մարտական արժանիքներուն: Հայերը պատրաստ են կռուելու դարձեալ՝ հոն ստանալու համար Կարինը, որ անհրաժեշտօրէն պէտք է մաս կազմէ նորաստեղծ հանրապետութեան: Հայկական բանակը իր մէջ կը համրէ ոչ նուազ քան 15,000 զինուոր, բայց հայ ժողովուրդը կրնայ, առանց դժուարութեան 40,000 զինուոր եւս համախմբել, եթէ միայն Դաշնակիցները յանձն առնեն ճարել անհրաժեշտ ռազմամթերքն ու զինուորական կազմածները: Հայ զինուորը կօշիկ չունի, զէնք չունի, բայց եւ այնպէս ոչ ոք կրնայ ուրանալ անոր արժանիքները: Հայերը կռուած են ֆրանսական դրօշին տակ՝ Ֆրանսայի մէջ, Պաղեստինի մէջ կամ այլուր եւ արժանացած են ամենաբարձր գովասանքներու: Մարաշախտ Ալլընպին ալ անոնց դրուատիքը ըրած է: Հայերը կռուած են նոյնպէս ռուսական բանակին մէջ եւ Յեղափոխութենէն ու Ռուսիոյ քայքայումէն վերջ իրենք տարած են պատերազմին ամբողջ բեռը՝ Կովկասեան ճակատին վրայ: Փաշան վստահ է որ եթէ իրենք ռազմանիւթ եւ զինուորական պիտոյքներ ունենան, պիտի յաջողին գոհացուցիչ արդիւնք մը ձեռք բերել: Ռուս սպաներ ունին այժմ, բայց անհրաժեշտ է որ Դաշնակից զինուորականներ ալ աջակցին իրենց: Համաձայն իր (փաշային) տեղեկութիւններուն 5–10.000 կամաւորներ պատրաստ կը սպասեն Ամերիկայի մէջ՝ Կիլիկիա մեկնելու համար: Ինք որեւէ կասկած չունի թէ տակաւին հազարաւորներ — Միացեալ Նահանգներու մէջ— պիտի խտացնեն հայկական բանակին շարքերը: Ինչ կը վերաբերի Կարինին, այդ քաղաքը պէտք է անպայման մաս կազմէ Հայաստանին:

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ Պօղոս Նուպարին թէ Դաշնակիցները դժուար կացութեան մը մատնուած են՝ զանազան յանձնառութեանց տակ մտած ըլլալով Գերմանիոյ հանդէպ կամ ուրիշ ճակատներու վրայ: Եթէ Կարինը Հայերուն պիտի տրուի դաշնագրով, պէտք չէ մոռնալ որ բերդաքաղաքը այժմ Թուրքերուն ձեռքը կը գտնուի: Ենթադրելով որ Թուրքիա մերժեց յանձնել զայն, ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն Հայերը— պիտի սպասե՞ն որ Դաշնակիցնե՞րը իրենց օժանդակեն քաղաքը գրաւելու համար թէ ընդհակառակը իրենք իրենց միջոցներով պիտի ճակատին Թուրքերուն դէմ: Պօղոս Նուպար փաշա կ'ընդունի թէ Մեծ պետութիւնները սարսափելի դժուարութիւններու հանդիպած են եւ գիտէ որ անոնք բանակներ չեն կրնար տրամադրել Հայերուն: Բնականաբար Հայաստան ջերմօրէն կը փափաքի որ Դաշնակիցները զինուորական օգնութիւն հասցնեն իրեն, սակայն իր կարծիքով անհրաժեշտ չէ այդ օգնութիւնը: Պատերազմին մասնակցող հայ զինուորները այժմ տուն վերադարձած են, բայց դիւրին է նոր զօրակոչ մը ընել ու հաւաքել 5—6000նոց ուժ մը: Կասկած չկայ որ Մ. Քէմալ մեծ թիւով Թուրքեր ունի իր տրամադրութեան տակ, բայց անոր զինուորներուն մարտական արժէքը չի հաւասարիր հայ զինուորին ունեցած արժանիքներուն եւ կռուելու ընդունակութեան:

Նիթթի կը հարցնէ թէ քանի՞ Հայ կայ Կարինի մէջ:

Պօղոս Նուպար կը պատասխանէ թէ Հայերուն մեծ մասը սպաննուած կամ տարագրուած են, սակայն եթէ Կարինը Հայաստանին կցուի, այն ատեն Կիլիկիոյ ինչպէս նաեւ հոս հոն աքսորուած բոլոր Հայերը այնտեղ պիտի վերադառնան:

Լոյտ Ճորճ նորէն կը կրկնէ իր հարցումը.— եթէ Կարնոյ նահանգը դաշնագրով ձեզի տանք, պիտի սպասե՞ք որ Մեծ պետութիւնները օգնութեան հասնին՝ ձեր իշխանութիւնը հաստատելու համար: Պօղոս Նուպար մէկ պատասխան ունի— Հայաստան Դաշնակիցներու աջակցութեան պէտք ունենալով հանդերձ, որեւէ յոյս չի կրնար ունենալ այդ աջակցութիւնը ստանալու: Հակառակ ատոր Հայերը բոլորովին ի վիճակի են Կարինը գրաւելու:

Նիթթի կը զարմանայ թէ Հայերը իրենց սահմանափակ ուժերով ի՛նչպէս կրնան արգիլել նոր ջարդ մը: Պօղոս Նուպար կը հաւկցնէ թէ ջարդուելիք Հայ չէ մնացած. 1914ին Թուրքերը Հայկական հարցը լուծելու նպատակով համատարած սպանդ մը կազմակերպեցին: Լոյտ Ճորճ կը հարցնէ թէ վերջին 50 կամ 100 տարիներու մէջ Հայերը որեւէ ատեն մեծամասնութիւն ունեցա՞ծ են Կարինի նահանգին մէջ:

Պօղոս Նուպար հաստատական պատասխան կուտայ,— Հայերը մեծամասնութիւն ունէին թէ Կարինի եւ թէ միւս վիլայէթներուն մէջ:

— Թուանշաններ ունի՞ք ձեր յայտարարութիւնը փաստելու համար, կը հարցնէ դարձեալ վարչապետը:

— Կը բերեմ եթէ պէտք ունիք, կը պատասխանէ փաշան:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԺՌԱՒԻՆ ԱԿԸ
(Աւանդավէպ)

Կանանչ եւ ծաղկաւէտ մարգին եզրը, քարքարոտ պզտիկ շրջանակի մը ծոցէն՝ կը գլգլայ հանդարտօրէն պզտիկ ու վճիտ ակը պառաւին: Ջուրը ակօսելով աւազաներու, սէզերու, մարգի հոտաւէտ խիտ ցանցերը եւ կլորակ խորութեան մը մէջ հաւաքուելով՝ կը կազմէ սիրուն լճակ մը, ուր գորտեր կը կրկռան երջանկօրէն, ձայն ձայնի տուած ու կ'օրօրեն ամառնային տօթագին գիշերներու գաղջ լռութիւնը: Եւ քաղաքին հիւսիս արեւմուտքի պարիսպին մօտակայ թաղերը կ'ունկնդրեն հիացումով, սարսուռով, երբ ծեր մամիկ մը հառաչանքներով կը սկսի պատմել անյիշատակ ժամանակներ առաջ կատարուած այս խիստ սրտաշարժ ու պատկերալից դրուագը:

Տարուան մէջ, ուխտագնացութեան օր մը որոշած է աւանդապահ հայ կինը: Ս. Եղիայի պահքի երկուշաբթին կ'երթան խումբերով, առտուն շատ կանուխ: Պարիսպներու հսկայական շուքերը մինչեւ կէսօր թարմութեան մէջ կը պահեն ուխտաւորները՝ որոնք միայն կիներ են, եւ ամէն ազգէ: Կը լուացուին ակին անոյշ ու պաղ ջուրով եւ կ'աղերսեն, Տիգրանակերտի գաւառաբարբառով.

Գէրութիւն, աղէկութիւն.
Նշի մէջ սպտկութիւն.
Նռան հատ՝ կարմրութիւն
Հոս ընծի. տուն աղջկաս.
Դուքան՝ փեսիս:

Ցոլքի արեւին տակ դեղնոտած արտերը ոսկեշող ալիքներ կուտան: Գորտերը կը կրկռան անձանձիր, լուսանցիկ նունուֆարներ քաղցր ու անճարթ կը ժպտին լճին ծաղկենկար մակերեսին վրայ: Պառաւին ակը կը ցնծայ. կը գլգլայ: Եւ մեծ ու պզտիկ քարերու շրջանակին մէջ կը նմանի նայող, տմոյն աչքի մը որ կը փղձկի յանկարծ, կ'ուզէ պատմել իր անհնարին չարչարանքը, իր անգութ մահը, եւ իր անխորտակելի կամքին բարոյական ոյժը բարբարոս դահիճներուն դէմ:

Քաղաքի Հոռոմի դռնէն դուրս, դէպի հիւսիս, անծայրածիր արտերն ի վեր, թթենիներու, դեղձիներու պարտէզներուն քովիկը, ճամբուն մօտ, անշուք խրճիթի մը մէջ կը բնակէր պառաւ մը իր ծաղկատի թոռնուհիին հետ: Ձմեռը օճախին մօտ, մամիկը ջահրակ կը մանէր, աղջնակը ասեղնագործութիւն կ'ընէր: Շունը հաւատարմօրէն կը հսկէր դրանը մօտ: Ոչխար մըն ալ ունէին, որ ամէն տարի ջուխտ կը ծնէր: Կ'ապրէին ուրախ:

Աղուոր էր պառաւի թոռնուհին, հեզահամբոյր, բարի: Գարնան՝ երբ արեւը կը տաքնար, ծառերը կը ճեղնային եւ խոտը կը բարձրանար, ան արածելու կը տանէր գառները բաց դաշտերուն մէջ: Ռիհան ծաղիկի պէս գողտրիկ էր, աչքերը բոց ու լոյս, մազերը վարդ ու բոյր կը սփռէին: Ամէն օր հասակ կը նետէր, կը գեղեցկանար: Պառաւը անյագ աչքերով կը դիտէր զայն ու կը ախրէր: Իր փորձառու գլուխը գիտէր թէ, երբ աղջիկը մեծնայ՝ հոգն ալ հետը կը մեծնայ: Եւ աչքերը կը խոնաւնային:

Առանց անոր, ինք զօսացած կոճղ մը, անպէտ ղանդուած մը, անարժէք իր մըն էր: Այդ դողդոջուն զալար ոստին տակ կը շնչէր, կ'ոգեւորուէր: Հոգին յոյզ ու եռանդ, սիրով կ'առնէր ու կեանք կը ստեղծէր: Պառաւը կ'աղօթէր իր Աստուծոյն գիշեր ցերեկ: Կ'աղօթէր որ, չար աչքերէն պահէ իր մէկ հատիկը:

Գարնանավերջի ծիծղուն օր մը, շաղ ու շող կը մաղուէր երկինքէն: Հասուն ու յանկուցիչ հրապոյր մը կը պլնովցնէր միջոցը: Ամէն կողմ երգ ու ծաղիկ. դեղ ու շնորհ: Պառաւի նորատի թոռնուհին կ'արածէ գառները, որ կը կրծէին քրքում ու անմեռուկը, առւոյտն ու թրթնջուկը, կը քալէր ան հասունցած արտերու մօտէն: Հովը քնքշօրէն կը շոյէր իր երկար մազերը, ականջին փսփսալով քաղցր ու փաղաքուշ բառեր: Բնութեան հրաշագեղ տեսիլներէն մէկն ալ ինք էր.— անթեւ հրեշտակ անմեղութեան ու բարութեան պսակներով:

Այդ օրը, շատ հեռու տեղ մը, Համրլվաթի հոսուն վտակներուն գլուխը տարաւ գառները: Երկու օտարականներ հոն կեցեր՝ կը ջրէին իրենց ձիերը: Հետախուզող աչքերով դիտեցին զինքը, եւ խօսեցան անհասկնալի լեզու մը: Աղջիկը չփոթեցաւ, վախցաւ: Շտապեց հեռանալ փութով: Դանակի շեղբի պէս սուր էր անոնց սպառնող նայուածքը, ցանկութեան բոլոր մեղքերով: Դէմքով եւ հոգիով եւս այս մարդիկը վայրագ արտայայտութիւն մը ունէին՝ որմէ դողդղաց իր բոլոր էութեամբ: Եւ գառները առջեւը ձգած՝ վազեց այծեամի արագութեամբ:

Երբ հեռուէն նշմարեց իր սիրելի խրճիթը, սիրտ առաւ, եւ կամաց մը ետին դարձաւ: Ձիաւորները կը հետապնդէին զինքը: Այծերը հաւաքել դարձեալ վազեց այնքան խուճապով, որ սրտին քրտինք մտած էր, երբ մամիկին քով հասաւ, պատմեց չարագուշակ հանդիպումը եւ իր անբացատրելի երկիւղները:

Մամիկը լսեց ու տրտմեցաւ: Մթ[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ
(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այստեղ, գետի ափին բանակած նրանք զբաղուած էին մօտալուտ յարձակման պատրաստութեամբ: Մի քանի օր էր ինչ Զօրավարի կուսական անտառները մերկանում էին իրանց բազմամեայ զարդերից:

Հինաւուրց մայրիներն ու կաղամախիները սրաբերան տապարների հարուածներին չդիմանալով՝ ահագին տարածութեամբ խոնարհում, ընկնում էին, ինչպէս մեռնող հսկաներ եւ իրանց ծանրամարմին բուների տակ ճնշում եւ ջարդում մատաղ ծառերն ու ընձիւղները: Մօտակայ գիւղերից հաւաքուած եզանց լուծերով չարունակ դէպի Կուրի ափն էին կրում հսկայական գերաններ: Այդտեղ լաստագործ Եգերացիք ունենալով դալար ոստերից հիւսած լախտերով կապկպում, միացնում էին այդ գերանները եւ նրանցից մեծամեծ լաստեր կազմելով՝ գետն իջեցնում:

Երբ լաստերի թիւը մի քանի տասնեակների հասաւ, լաստավարներն սկսան միացնել այդ բոլորը պարաններով եւ հետզհետէ դէպի հանդիպակաց ափը մղել:

Այսպիսով լաստ լաստի միացնելով եւ ամէնը միասին գետափի վրայ ցցած բիրերին կապելով՝ կազմեցին մի ապահով կամուրջ, որի վրայով հետեւակօրէն սկսաւ հետզհետէ հայկական սահմանն անցնել:

Շուտով հասաւ եւ Աշոտ Թագաւորը Եգերացոց վերջապահ գնդերով: Միօրեայ հանգստութիւնից յետ նա հանդէս արաւ իւր զօրքերին:

Մի քանի հազարից կազմուած հեծելախմբերը բռնեցին գետափի ուղղութեամբ ձգուող դաշտավայրը բազմաթիւ չարքերով, որոնցից իւրաքանչիւրին առաջնորդում էր մի իշխան — նազն զօրավար:

Այդտեղ էին Եգերացիք, Խաղտիացիք, Քուրէշացիք, Մկրեւցիք, Ապազքիք եւ Ճորոխի ձորահովտում բնակող քաջերը: Նրանց միացել էին նաեւ Տայոց նահանգի հայ հեծելախմբերը: Այսպիսով Թագաւորին առաջնորդում էր մի հզօր բանակի, որին, ըստ երեւոյթին, չէին կարենային դիմադրել ապստամբները: Դրանք բոլորն էլ հուժկու, յաղթանդամ եւ քաջամարտիկ զօրականներ էին, ամէնքն էլ հագած երկաթէ զրահներ եւ պաշտպանուած երկաթագամ լանջապաններով, թիկնապահ տախտակներով, խոշոր եւ ահարկու սաղաւարտներով եւ երկաթէ դիմակալներով: Նրանք զինուած էին միաժամանակ թէ՛ աշտէներով ու սուրերով, որոնց հեռուից ձգում էին թշնամու վրայ եւ թէ երկար նիզակներով, որոնցով կռւում էին հակառակորդի հետ՝ մօտ եկած ժամանակ: Ունէին թեթեւ վահաններ եւ ծանր, քառակուսի սապարներ. զինուած էին սրերով եւ վաղակաւորներով: Կային եւ նետաձիգ գնդեր, որոնք կռւում էին լայնալիճ աղեղներով եւ թունաւոր նետերով:

Հանդէս կազմելով զօրքին իւր սահմանի վրայ, Թագաւորը կամեցաւ հաւաստիանալ թէ՝ արդեօք այդ հեծելազօրը իւր արտաքին կազմութեան եւ ահարկու տեսքին համեմատ ունի՞ նաեւ ռազմական հմտութիւն եւ կարո՞ղ է Ուտիացոց ու Սեւադայ զօրութիւնն ընկճել:

Տեղի ունեցող փորձերը համոզեցին Թագաւորին՝ թէ Եգերացիք արժանի էին իրենց հռչակին: Նա ուրախ էր որ Ափխազաց այդ տոհմական թշնամիներով պիտի կարողանար կրկին մի խրատական դաս տալ Բէր իշխանին, որ Ափխազիայից եկել էր Ուտիք՝ իւր ապստամբ իշխաններին օգնելու համար:

Սակայն չնայելով այդ բոլորին, չնայելով եւ այն յաջողութեանը, որին հանդիպեց արքան Եգերացոց երկրում՝ ստանալով նրա թագաւորից օգնական զօրք այնպիսի մի ժամանակ, երբ ինքը մնացել էր մենակ եւ կարօտ զօրաւոր բարեկամի օգնութեան, այնուամենայնիւ, մի ներքին տխրութիւն ճնշում էր նրա սիրտը:

Այն միտքը՝ թէ ինքը մտնում է իւր երկիրը օտար զօրքերով եւ մտնում է իւրայիններին դէմ կռուելու համար, տանջում էր նրան սաստիկ: Բացի հայ զօրաց կոտորածը, որ տեղի պիտի ունենար անշուշտ թէ յաղթութեան եւ թէ պարտութեան դէպքում եւ որի մասին մտածելն անգամ վիշտ էր պատճառում նրան, Թագաւորը տանջւում էր նաեւ ամօթից այն մասին՝ որ ինքը մենակ էր, որ իւր մօտ չկային գէթ մի քանի հայ իշխաններ, որոնք իւր Վանանդացի թիկնապահներին հետ միասին արքայական չքախումբը կազմէին: Նա ամաչում էր Եգերացի իշխաններից եւ նոյնիսկ նրանց զօրքերից: Բայց աշխատում էր միշտ ուրախ երեւալ եւ դէմքի վրայ ժպիտ ունենալ:

Թագաւորին անհանգստացնում էր նաեւ այն միտքը թէ՝ ինչո՞ւ մինչեւ այն Մարզպետունին չերեւաց: Ի՞նչ դրութեան մէջ էր արդեօք երկիրը. նոր խռովութիւն հօ չէ՞ր փրթել մի տեղ, կամ որեւէ յարձակում չէ՞ր եղել իւր բերդերի վրայ:

Զօրահանդէսը վերջացնելուց եւ վրանը վերադառնալուց յետ՝ Թագաւորն զբաղուած էր այս մտքերով, երբ իւր բարապանը, որ Վանանդացի հաւատարիմներից մէկն էր, ներս մտնելով՝ յայտնեց Գէորգ Մարզպետունու գալուստը:

Թագաւորն ուրախութիւնից վեր թռաւ տեղից, կարծես մի նոր եւ մեծ զօրութիւն օգնութեան հասաւ իրան վտանգի վայրկեանին:

— Ո՞ւր է, կանչիր այստեղ, հրամայեց նա եւ անհամբերութեամբ սկսաւ անցուդարձ անել վրանում:

Մարզպետունին ներս մտաւ եւ ողջունեց արքային խոնարհութեամբ: Վերջինս, սակայն, գրկեց նրան [illegible] պէս շատ տարիներից ի վեր չտեսած իւր մի սիրելուն:

— Ոչ ոք իւր կեանքում այսպէս տենչանօք չէ սպասել քեզ, իշխան, ինչպէս որ այժմ սպասում էի ես, — ասաց Թագաւորը ժպտալով:— Որտեղից եւ ի՞նչպէս հասար այստեղ. Մինակ ես թէ՞ զօրք ունիս հետդ. ի՞նչ դրութեան մէջ են մեր գաւառները... իրար ետեւից սկսաւ հարցեր անել թագաւորը եւ ապա նստելով բազմոցի վրայ՝ իշխանին էլ առաջարկեց նստելու:— Անշուշտ յոգնած ես, իշխան, հանգստացիր, յետոյ կը խօսենք, յարեց նա, բայց առանց իւր հարցական հայեացքը իշխանից հեռացնելու.

(Շար.)

ռածումներու մէջ ամբողջ դիշերը
երուն անցուց: Արհաւրոտ պատկեր–
ները մղձաւանջ դարձած՝ խոցոտեցին
ին: Զարզցեր էր աշխարհը:
Թուին ու լուսուն արթնցուց աղջի–
: Անոր հանդերձեղէնի պզտիկ կա–
ը թեւին տակն առած՝ միասին
ամբայ ինկան դէպ ի հիւսիս արե–
ք:

Անցան լուռ ծառուղիներէ, ծաղ–
կ ձորակներէ: Բարձրացան խն–
կոյր բլուրներ՝ ուր արշալոյսը
րդի փունջեր կը թափէ, եւ հեռուն
ն հովտին մէջ Տիգրիսը կապոյտ
ակներ կը ձգէ:

ւղ մը իջան: Նորածագ արեւուն
՝ ծխաններու ծուխը կը ծաւա–
երդիքներուն վրայ: Կեանքը
եր էր: Կարմրաթուշ հարսեր ու
ղջիկներ աղբիւր կ'երթային, մշակը
ր դէմքով արտն ու այգին կ'ուղ–
էր:

Կեանքը խաղաղ էր հոն եւ ազատ:
Պառաւը հին եւ վստահելի բարեկամ
մ ունէր, բազմանդամ ընտանիքի մը
տէրը: Անոր յանձնեց աղջիկը,
ժամանակի մը համար, իբրեւ ա–
, մինչեւ որ չարը անցնէր:

Իրիկունը մթներ էր, երբ վերա–
րձաւ: Սօսկաց մէկէն, իր հինա–
ց խրճիթը պաշարուած գտաւ:
Զօրք էր որ եկեր էին աղջիկը տա–
: Պառաւը լայն շունչ մը առաւ:
Ինչպէս նախազուշակեր էր վտանգը:
ներէն երկուքը դիմաւորեցին
ը եւ խօսեցան:

Բախտաւոր աստղի տակ ծնած էր
զտիկ պառաւին թոռը: Ահա
քի եւ երջանկութեան լոյսը, ի–
գլխաւորն էր, որուն նուէր
տացուած էր աղջիկը:

Պառաւը մերժեց: Հարստութիւն եւ
չէին հրապուրեր զինքը: Օտարը
ձագործ եւ խորթ էր իրեն:

Յոյս, սպառնալիք անօգուտ ան–
: Պառաւը կը մնար անդրդուելի:
չը վախցուց զինքը: Իր պարտա–
նութիւնը կատարած էր: Ապահո–
լով աղջկան վիճակը, հանգիստ
ր մեռնիլ:

Լուսաբացին հետ օտարականները
ն եկան: Զեռնունայն մեկնիլը կը
ցնէր զիրենք: Գազանացած է–
: Մոլեգնօրէն յարձակեցան, գե–
փռեցին անտէր պառաւը, եւ
րկոծեցին զայն ...

... Կ'ըսեն թէ, քարերու առաջին
ուածովն իսկ կը պայթի պառա–
սիրող սրտիկը: Անոր պուտիկ մը
ինէն ակ մը կը ձեւանայ քարե–
մէջտեղը, մշտահոս եւ անոյշ:
նման փուշերուն մէջ ինկած ճեր–
վարդի մը, ցօղաթուրմ ու անու–
: Կը նմանի պճլտուն, ժպտող
ի մը, որ կը փղձկի յանկարծ, եւ
ամբողջ աշխարհին պատմել
անլուր տանջանքները, իր անո–
մահը, եւ իր յաւիտենապէս
ան հոգիին զմայլելի կորովը:

Երբ Տիգրանակերտցի մայրերը
աղջիկներ թուխ ու տժգոյն,
տխրեր, կը բաւէր միայն մէկ
ամ լուացուիլ պառաւին ակին
ով: Մկրտուիլ անոր սրբազան
հուրդովը, եւ խնդրել անկէ.

թիւն աղուորութիւն,
մէջ սպիտակութիւն,
հատ կարմրութիւն
՝ իմծի տուն՝ աղջկանս
՝ փեսիս:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՀԱՒԱՏՔԸ

Կրօնքը մարդուն էութիւնն իսկ է, — Թողութեան կարօտ ու դժգոհանք մահուան դէմ:

Այս վերջինը իր մէջ ծնունդ տուած է հաւատքի մը թէ կեանքը կ'ընդհատուի, եւ ոչ թէ կը վերջանայ:

Ու Աստուծոյ գաղափարը, որ մեռնելու անողոք իրականութեան պտուղն է, մարդուն կողմէ վերածուած է կեանքի տեւականութեան խորհրդանշանին:

Հաւկիթին պաշտամունքը, հին հին դարերուն, կը բացատրուի անով, որ մարդիկ կը կարծէին թէ աշխարհը հաւկիթէ մըն է ելած: Ու այդ տօնը կը կապէին բնութեան վերածնունդին, — գարնան:

Հին արձանագրութիւններ կը վկայեն թէ Քրիստոսի խաչելութիւնը տեղի ունեցած է ձմրան եղանակին: Բայց, քրիստոնէութիւնը զայն համադրած է գարնան հետ, ու ժամանակի ընթացքին անոր կցած է նաեւ հաւկիթը գունաւոր, — այնպէս՝ ինչպէս նախաքրիստոնէական շրջանին:

Կրօնական հաւատքը ուրիշ բան չէ, ուրեմն, բայց եթէ մարդուն հզօր տենչանքը՝ կեանքը վերանորոգուած տեսնելու:

Տենչանք մը, որ հաւատքի փոխուած է իր կողմէ: Ու, քան դարերէ ի վեր, յատկանշուած է Յարութեան տօնով:

Առանց այդ հաւատքին՝ կեանքը պիտի կորսնցնէր իր ստեղծագործական ուժը, եւ պիտի մերկանար ոգիի ու յաւիտենականութեան գեղեցկութիւններէն:

Երկրային ո՞ր արքան, արուեստագէտը կամ ժողովուրդը պիտի կարենար այնքան հզօր թափով կառուցանել կամ ստեղծագործել, եթէ իր մէջ չունենար մասնիկ մը այդ հաւատքէն:

Այնքան ատեն որ տեւականութեան կամ յարութեան հաւատքը («Քրիստոսը») կենդանի է մարդու մը կամ ժողովուրդի մը մէջ, այդ մարդուն կամ այդ ժողովուրդին կեանքը իր մէջ կը կրէ մաս մը՝ յաւիտենականութենէն ու մանաւանդ յարութեան մը կարելիութենէն:

Ու նոյն հաւատքը, մարդկային կեանքի ամբողջ տեւողութեան, այնքան հզօր է եղած, որ Պատմութիւնը տեւականօրէն կրկնած է ինքզինքը, հակառակ ժամանակին անողոք հարուածներուն:

Եգիպտոս ջանաց խոյս տալ այդ հարուածէն: Վկայ՝ իր բուրգերը: Բայց, ի՞նչ մնաց իր քաղաքակրթութենէն, — մոմիաները իր երբեմնի փարաւոններուն:

Բաբելոն աւելի բախտաւոր չեղաւ: Հոն ուր երբեմն շքեղ պալատներ էին կառուցուած, եւ առկախ պարտէզներու բուրումը կը տիրէր, այսօր աւերակներ կան միայն, ու հէքեաթը Շամիրամի:

Նաեւ՝ Մեծն Աղեքսանդրի փառքն անցաւոր: Ան հասաւ մինչեւ «ծայրն աշխարհի»: Իր մտածումը բարձրացաւ «երկինքէն վեր»: Եւ այդ անզուգական զօրավարը եւս ունեցաւ այն պատրանքը թէ իր գործը վերջ պիտի չունենայ: Բայց, ինկաւ նաեւ Աղեքսանդրը, ու իր հետ տապալեցաւ իր կայսրութիւնը:

Նոյն վախճանը ունեցաւ Հպարտ ու Երկաթեայ Հռոմը, որուն տիրակալութիւնը «սուրի ու օրէնքի» վրայ էր հիմնուած: «Յաւիտենական քաղաքը» — յարատեւութեան չէշտը կայ նաեւ այս բացատրութեան մէջ: Վէտուվը, իր մոխրակոյտերով, ու մանաւանդ իր անմար ծուխով՝ հեղնանքն է ժամանակին՝ մարդկային տիրակալութիւններուն դէմ...

Այո, ամէն ինչ պիտի թաւալի ժամանակին հետ: Վասնզի, անոր սուրը աւելի հզօր է, քան սուրը մարդուն:

Ու կեանքին օրէնքը աւելի հզօր է, քան՝ օրէնքը մարդկային:

Ինչ որ պիտի մնայ, սակայն, անխախտ ու անխափան, վերանորոգումն է ու «յարութիւն»ը: Իսկ անոր միակ խարիսխը՝ հաւատքը:

Ժողովուրդները կրնան պարտուիլ ճակատամարտներու մէջ: Կոտորուիլ, նոյնիսկ: Դառնալ ենթակայ՝ ուրիշ ժողովուրդներու կամ տիրապետութեանց: Բայց, անոնք չեն մեռնիր, եթէ իրենց մէջ հզօր ըլլայ հաւատքը երկու ճշմարտութիւններու, — անցնելի տիրակալութիւններուն նման՝ նաեւ այսօրուան տիրակալութեանց անխուսափելի վախճանը, եւ «չարչարեալ»ներու յարութեան նոյնքան անխուսափելի օրէնքը:

Եկեղեցիին զօղանջը, Զատկի առաւօտուն, իր էութեան մէջ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հատու ու մեկին զանգահարումը, քաղաքներու վերեւ, այս ճշմարտութիւններուն:

Այդ զանգակները, — մետաղեայ ըլլան թէ գաղափարական, հնչեցնել, տեւապէս հնչեցնել զանոնք ...

Մանաւանդ մեր այս վայրավատին կայքի օրերուն:

Ա՛, խորապէս տպաւորուած է, հոգիիս ծալքերուն մէջ, գունագեղ այն ճառագայթը որ մեր գիւղաքաղաքի լայնանիստ եկեղեցիին խորանին կանթեղէն կ'իջնէր մինչեւ պորտը գաւիթին, պատռելով տաճարին մթութիւնը:

Մեր պատմութեան մթաստուեր գմբէթին տակ՝ լոյսի նոյն ճառագայթը շողացած է միշտ:

Ու հայ ժողովուրդի յամառ կերպով քրիստոնեայ մնալուն մէջ իսկ՝ չեղին յարութեան մասին «հայ քրիստոնէ»ին նոյնքան յամառ հաւատքը պտած եմ ես ...

Բայց՝ հաւատք, — եւ ոչ թէ «Տէր, ողորմեա՛»...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՄԵՐ ՔԱՂ ՔԻ ԶԱՏԻԿԸ

Երէկ Զատկի խթում էր:

Իրիկուան դէմ, ներսի տունի դիւանագէտ բարեկամիս հանդիպեցայ: Բերանը բացաւ: Ես ալ ականջներս պզցեցի: Բայց դարձեալ լսեցի:

— Նորէն Զատիկ եկաւ...

— Մեր Ծնունդներն ալ կ'երթան... նորսուիլ ժամանակի անդունդին ծոցը:

— Ցեղիդ մէջ ապուշ եւ վարձուած դիւանագէտներ ունենալուդ՝ այս վիճակին հասանք ... ա՛խ, ես...

— Բարեւ չտուած, նորէն բանդիտութեան սկսար ...

— Քեզի պէս բերանաբաց հիացողներուն երեսէն է որ կը տառապինք այսօր օտարութեան մէջ... ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար՝ եթէ Թուրքին հետ լեզու ...

Բարեբախտաբար, փողոցին մէջ պտուըլնուս՝ քովէս անցնող դէր մարդ մը փորովը հրեց զիս... առանց դիտումի եւ առանց ներողութիւն խնդրելու: Ուրախ եղայ... ինչու որ, բարեկամիս նախադասութեան վերջը չլսեցի:

Տուն հասայ թէ չէ, սկսայ «ոչինչ է պիտոյ վասն բանից այդորիկ տալ քեզ պատասխանի» Սեղրակ–Մխաւակին գիրքը կարդալ: Աւուր պատշաճի:

×

Այս առաւօտ Զատիկ է: Փողոցը լեցուն է բազմութեամբ: Արեւը մանչերուն դպրոցի զոպային պէս տաքցուցեր է մթնոլորտը:

Այս երկիրը այն տեսակ վայր մըն է որ, Սիկիլիացիներ եւ Մալթացիներ կը վխտան իրենց թուական առաւելութեամբ: Քրիստոնեայ են՝ Քրիստոսը զարմացնելու աստիճան: Կրօնասէր են՝ պապը ապշեցնելու աստիճան: Ծանօթ կամ անծանօթ կ'ողջագուրուին, բաւական է որ եւրոպական գլխարկ ունենայ մէկը թասին վրայ ...

Ես ալ, նոր լաթերս հագած, ծառուղիին վրայ քէֆ կ'ընեմ՝ արեւը եւ բազմութիւնը դիտելով: Սիրտս դող կ'ելլէ, երբ դիւանագէտ բարեկամիս նմանող մէկուն կը հանդիպիմ:

Կը յառաջանամ ծով բազմութեան մէջէն՝ անցեալս աչքիս առջեւ եւ ներկաս գլխուս վրայ:

Կը հանդիպիմ կաթոլիկ բարեկամի մը, որ անկեղծ զգացումներով Հայ մըն է միանգամայն:

— Ո՞ւր այսպէս, կ'ըսեմ:

— Եկեղեցի... (ժամա կիտիյորըմ):

— Աստուած ձայնդ լսէ:

— Դուն չե՞ս գար:

— Ո՛չ:

— Ինչո՞ւ:

— Տէր–Ներսէսեան Յարութիւն էֆէնտին կը նեղանայ վերջը: Մեր համակրելի երաժշտապետն է անիկա, որուն խօսք եմ տուած Ս. Կարապետի ժամերգութիւններուն մասնակցելու համար այս առաւօտ:

— Ալլահ չոգ չէքտիրմէսին սանա, պու կիւն սէնտէ պիր չէյ վար ... Թու ... Թու ... Թու ... Թու... (Աստուած թող շատ քաշել չտայ քեզի, այսօր քեզի բան մըն է պատահեր — մէջս բնակող չար ոգին հանելու դիտումով — Թու... Թու... Թու...):

Ու գացի կռթնելու ծառի մը բունին, անցնող դարձող բազմութեան մէջէն ծանօթ մը նշմարելու համար:

Ոչ ոք կը ճանչնամ, բոլորն ալ մըտերիմ դէմքեր են կարծես:

Սա դիմացէն անցնող մարդուն եւրոպական գլխարկը հանելով... մտովի՝ տեղը ֆէս մը զետեղեցի ... ճիշդ եւ ճիշդ մեր Ազարենց Հաննուկին նըմանեցաւ: Երկարահասակ, օխտը զուլաճնոց կարմիր գօտի մը մէջքին, սեւ փողկապի մը ծայրերը հովին տըւած, ֆէսն ալ խմանին վրայ ծուռ նստեցուցած: Սա միւսն ալ Արապաճի Ֆըռլախն է կարծես... ձեռքերը ետին կապած, իրանը դէպի առաջ՝ վա՞ր մը պանիր եան պաղան նայուածքով:

Ալ Աստան կը գտնուիմ հիմա:

Ամենայետին տնանկը նոյնիսկ, նոր բան մը ունի իր վրայ: Սիւլիւկին տըղան խորհեր խորհեր եւ Զատկի առթիւ ֆէսին նոր փիսկիւլ մըն է գներ:

Ահաւասիկ Սիմիթճի Եպիսը: Իր մուհալլէպիճիի բոլոր կազմածներով դէրք է դրաւեր էլտէնենց Մէյտանը եւ կը պոռայ. «Տաս փարայի շատ չա՛տ... քան փարայի դահա չա՛տ»:

Խումբ մը պզտիկներ, ներկուած հաւկիթ բռնելէն եւ փարտելէն կասկարմիր շրթունքներով՝ մէյ մէկ պընակ մուհալլէպի անյագօրէն կը լափեն, կաթին կամ ռուփին մնացորդը լզելով բծախնդիր հոգածութեամբ:

Քիչ մը անդին Կոկիչը: Թիթեղէ կլոր ափսէ մը ութ մասի բաժնած՝ պահարը – պիպէզլի մաճուն կը ծախէ:

Ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն առթողը հաւկթախաղն է: Քիթսիզ Պօղոսը հինգ հարիւրէն աւելի հաւկիթ ունի գեղէն բերած, վեցական շարեր է տասը կարգի վրայ եւ ախոյեան կը փնտռէ: Սիրողները, ըստ բախտի, մէյմէկ հատ կը վերցնեն կարգին երկու ծայրերէն ու կը սկսին զարնել: Ով որ յաջողի ունենալ դիմացկուն հաւկիթ մը, խաղը կը շահի եւ հաւկիթն ալ կը հռչակուի «ճէնկի մէջէ ելած»: Ամէն մարդ կը վախնայ այդ կռուկան հաւկիթէն:

Փողոցը լեցուն կ'ըլլայ ճռուողուն եւ անհոգ երիտասարդութեամբ մը:

Իսկ տարեքոտները փողոցէ փողոց Զատիկ շնորհաւորելու կը պտտին: Ամէն տուն պատրաստած է մենծերուն համար մախարնա – չէքէր ու լոխում: Պզտիկներուն համար չամիչ – լէպլէպի, կարմիր հաւկիթ եւ խոէ:

Սըրտըրամճի Արշակը ճամպազ խաղալու համար չուան է լարեր խաչաձեւ ձողերու ծայրը եւ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետին պաշտպանութիւնը հայցելով՝ Նալը – Խանի ջըրիներուն պէս, տաւիկ, տաւիկ, թըրըր – թըքըր, յետոյքը համաչափ խաղցնելով՝ վեր կը բարձրանայ չուանփոյթ ու երկու ձողերուն զիրար խաչաձեւած կէտին վրայ կը նստի եւ կը դիտէ հանդիսականները հպարտութեամբ, յետոյ խօսքի կը բռնուի իր հոպիտին, «պապալճան խարտա–չ»ին հետ, որուն Աստ Փազարցիները միշտլիկ անունը կուտան:

Առաջին օրը այսպէս կ'անցնի: Տեսակ մը գինովութեան եւ ինքնամոռացումի մէջ:

Երկրորդ օրը, հեռաւոր ագարակներու ձեռք – պագի կ'երթան:

Տանբէյց քահանաները կ'ճապալեն վերջացնել «կուտ» եղելիք ծուխերուն տնօրհնէքը: Ինչու որ, երկրորդ օրէն ետքը տեղի ունեցող արարողութիւնները կրնան վիրաւորել դիւրազգածութիւնը առնուազն հինգ ղուրիշ տալու կարողութիւն ունեցող «յաճախորդ»ներուն: Բոլորովին աղքատները ութ, տասը, նոյնիսկ քսան օր վերջ կ'արժանանան տէրտէրին այցելութեան:

Երրորդ օրը ըմբշամարտութիւն տեղի կ'ունենայ, կամ բողոքական–ներուն գերեզմանին առընթեր թափուր հողին վրայ եւ կամ Ղըզըլ–Պէյլիկի արտին մէջ:

Աստ – Փազարցի արական սեռը վեր ի վերոյ փէյլըվանութեան սիրահար դասակարգ մըն է: Զափազանց կը սիրէ Տաճիկներուն կամ Չէրքէզներուն հետ չափուիլ եւ... յաղթել: Անոնց Ալի, Տուրմուշ, Հասան, Մըստըգ, Իպրիս, Ասլան–պէյ, Քէլ – Օսման ըմբիշներուն դիմաց ունին՝ Ադ – Գօլին, Լավուն, Լեւոն պէյը, Քըստըրենց Հաննէսը, Թոթոենց Եսաֆը, Տան – Տըրլին, Միհրանիկը: Կոկանիկ Սախարին — Քէնէրցիք գլուխնիս հաւաքուած՝ մեզ կը դիտէին հիացումով:

Նենց Ըռափայէլը:

Դպրոցական աշակերտները բնաւ չեն սիրեր երրորդ օրը: Յաջորդ առաւօտ կանուխ դպրոց երթալ կայ:

Մենք ալ Կեդրոնականցի ընկերներով, Զատկի երրորդ օր մը, Սախարին Քէնէրը Ալթունին դէյվէն դացինք քէֆ ընելու, լանտոն արապաներով:

Սրճարանին մանչը, Խըռխայեն տըղան, խսիր մը փռեց գետինը ու մենք տեղաւորուեցանք վրան:

Օղին շիշերը եկան փըրզըլաններով, աղած վարունգներուն, փիազներուն, քէօֆթէներուն հետ միասին եւ Իզմիթցի Գառնիկին լաթէնան սկսաւ գործի:

Մեր սքանչելի ընկերներէն՝ Տաւուրը (բանաստեղծ Ահարոնին եղբայրը) օղի չէր սիրեր... դրսեցի ըլլալը ապացուցանելու համար: Այլ կը խմէր... պիրա: Որուն ընկերակից ալ կ'ունեցաւ Վահրամ Պուամայեանը:

— Ծօ՛, սըւոր պիրա՞ չըսես, հոգիդ կռծիմ, հոգիդ, Տաւու՛ր:

Տաւուրը, իր համակրելի եւ մեղմէ շատ առաջ ինքնադիտակցութեան հասած գլուխով, յարատեւ անո՛ւշ ժըպիտ մը երեսին՝ կը պատասխանէ:

— Լաւ՛ց...

Մեր Գառնիկին մեքենական երգեհոնը իր եօթը տեսակ Չիֆթէ – թէլիներով դէմ դիմաց կը հանէր Եղըն ու Փիլիկը, Փափազն ու Եղիշը, անդին Սախարին – Քէնէրցիք գլուխնիս հաւաքուած՝ մեզ կը դիտէին հիացումով:

×

Ծառին կռթնած՝ որքան մնացի՝ չեմ գիտեր: Միայն ինծի այնպէս թուեցաւ թէ, կաթոլիկ բարեկամիս ձայնը դարձեալ լսեցի:

— (Թուրքերէն) Դուն տակաւին հո՞ս ես:

— Խմէ՛, ծօ՛, Տաւուր... հոգիդ կռծիմ, հոգի՛դ... դարձուր ծօ՛ Գառնիկ, աչկըդ սիրեմ աչկըդ ...:

— (Բարեկամս ափ ի բերան): Եթէ այս վիճակդ այսօր ալ շարունակուի, վաղը Մանուպա (Թունիզի «Փրկիչ»ը) կ'երթաս դուն ...

— Տաս փարայի շատ չա՛տ...քան փարայի դահա չա՛տ...

— Թու... Թու... Թու... Թու...

— Պահարը մաճո՛ւն... չամիչ լէպլէպո՛ւ ... խոէ–միխէ՛... Տէր Մըգայէ՛լ... արապա – մարապա ... չիվի – միվի... լաստիկ – մաստիկ... Ըըզըլ – պէյլիկ... փէյլըվա՛ն ... Քըստըր Հաննէ՛ս... ոչինչ է պիտո՛յ ... Ճամպազ – Արշակ... էլտէ՛ն ... Կոմի՛կ... Հաճի Սիրակա՛ն... Վոյվոտ.. Քէոթո՛չ...:

Օր մը վերջ, դէմս ելլող Հայը կը հարցնէր. — Անցած ըլլայ, պարոն ... հիւա՞նդ էիր:

— Ո՛չ ըսաւ:

— Քէյմանը:

— Այո՛, գերյուզականութեան նոպայէ մը կը տառապէի ...:

ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Արտատպուած՝ մեր աշխատակիցին (ծանօթ նաեւ Ծովասար անունով) «Աստուածարեալ Քաղաք»էն, որ լոյս տեսաւ երէկ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏՕՆ ԵՒ ՍՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— ∞ —

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, —

Քսան – քսան երկու տարեկան կոյս մըն էր, բարձր եւ թիկնեղ մարմնով, ոչ բայց համակրելի դիմագծով: Անունը ինծ անծանօթ մնաց, «Լալ աղջիկը» կ'ըսէին բոլոր գիւղացիները, ես ալ զինքը այդ անունով կը ճանչնայի: Որբացած հօրմէ եւ մօրմէ, որբացած ազգականներէ ու պարագաներէ, կ'ապրէր աղքատ ընտանիքի մը տան մէջ. ինքն իր հաշւոյն: Ուրացականութիւն չէր ըներ, կ'աշխատէր ու կ'ապրէր: Գարունին հետ դուրս կ'ելլէր, դաշտերն ու լեռները իր ոտքին տակն էին, աշունին ցուրտին հետ տուն կը մտնէր: Գարունը՝ վայրի բանջարեղէններ՝ անխոռն, աւելուկ, սինձ, չախ–բողկ հաւաքելով ասոր անոր կը ծախէր ցորենով, կամ եւ դրամով: Քաղուած արմատներէն հասկեր կը հաւաքէր, կը ծեծէր եւ մաքուր ցորեն կը հանէր. ահա իր ապրուստին միակ աղբիւրը:

Մաքուր ու անթերի կը հագնէր. գունաւոր, փայլուն գոյնով շրջազգեստ մը հագին, որուն վրայ շարք շարք կախուած էին ուլունքներ, որոնք արեւուն ցոլքերուն տակ կը փայլէին ադամանդներու պէս: Վիզէն կախուած ունէր երեք շարք եւ ամէն մէկ շարք 10—15 ոսկիներ. նոյնպէս երեք շարք խիտ ոսկիներ ճակատին վրայ. ասոնք ճիշդ ոսկիներ չէին. ոսկեգոյն եւ ոսկիի մեծութեամբ թիթեղներ էին: Մէկ խօսքով մարմինը կը լողար այդ ուլունքներու եւ ոսկիներու ծփանքին տակ: Առաջին անգամ զինքը տեսնող անծանօթ մը պիտի կարծէր թէ՝ հարուստի մը կամ կինն է, կամ աղջիկը:

Ես այդ գիւղը նոր եկած էի, այդ աղջիկը տեսայ իր ամբողջ շքեղութեան մէջ. արտակարգ շքեղութիւն մը. հաւատալս չէր գար: Գիւղացի աղջիկ մը այդքա՞ն փարթամ հագուի եւ այդքա՞ն ոսկիներ իր կուրծքին ու ճակատին վրայ ազատօրէն կրէ, — բացառիկ երեւոյթ մըն էր: Քաղուածքը, չարժուձեւը հեռուէն շատ տպաւորիչ էին: Եւ շատ հպարտ էր: Իսկապէս կ'արժէ — կը մտածէի — այդքա՞ն շքեղութեան տակ ունենալ համապատասխան հպարտութիւն: Եթէ դէմքի գեղեցկութիւնը համապատասխանէր իր արտաքին շքեղութեան, ուղիղ ու ձիգ հասակին, կը յուսայի թէ՝ շատ մը երիտասարդներու մէջ կռուախնձոր մը պիտի դառնար: Ի վերջոյ իմացայ որ այդ աղջիկը համր է եղած. — «Լալ աղջիկը» կ'ըսէին իրեն. համրութեան միացած էր քիչ թեթեւութիւնը եւ դէմքի բաւական տգեղութիւնը:

Լալ աղջիկը սիրահարուած էր ինծի, իբրեւ նոր օտարական եւ քիչ մը լաւ հագուած. երիտասարդ տարիքի մէջ: Իր ճոխ արդուզարդովը պճնուած, շարունակ ինծի կը հետեւէր. ձեռքով, գլխով, աչքերու շարժումներով բացարձակապէս կը յայտնէր թէ զիս պիտի առնէ. իրարու հետ պիտի ամուսնանանք, քահանան մեզ պիտի պսակէ: Ես նախ կը ճնշուէի անոր այդքան բաց արտայայտութիւններէն, խոյս կուտայի, բայց ինքը յամառօրէն կը հետապնդէր զիս: Շատ անգամ կը յանդիմանէի զինքը, կը վռնտէի, սակայն անօգուտ կը դառնային ամէնն ալ: Ի վերջոյ գիւղացիները պատուիրեցին որ կարեւորութիւն չտամ:

— «Լալ աղջիկ»ը՝ բոլոր նոր եկած եւ արտաքնապէս փայլուն երեւցող մարդոց այդպէս ըրած է, սիրահարած է, ամուսնանալ ուզած է: Երբ ուրիշ մը գայ, քու օձիքդ կը ձգէ:

Ժամանակ մը վերջ քաղաքացի մը եկաւ գիւղը առեւտուրի համար: Լալ աղջիկը զիս լքած նորեկին կը հետապնդէր աւելի ուժգին թափով, աւելի եռանդուն, որովհետեւ նորեկը կարմիր, կանանչ, փայլուն կտորներ, ուլունքներ, հայելիներ կը ծախէր: Ես ազատած էի: Օրը օրերուն, տարի տարիներուն յաջորդեց: Լալ աղջիկը իր երազուն կեանքի թարմութիւնը պահեց. օրէ օր բան մը, զարդ մը կ'աւելցնէր իր կեղծ զարդարանքներուն վրայ, օրէ օր նոր սէր մը հետապնդելու եռեւէն էր: Մէկէն յուսահատ, մերժուած՝ ուրիշի մը կը դառնար: Փլած երազին, կարօտին ու սիրոյն կը յաջորդէր նոր մը, անծանօթ մը: Սակայն բոլորէն լքուած, արհամարհուած մնաց:

Գիւղի հարսնիքները իրենց ճոխութեամբ կուգային ու կ'անցնէին: Երբ իրեն ծանօթ ու հասակակից աղջիկներ հարսի քօղին տակ, երիտասարդի մը ձեռք տուած, քահանային օրհնութիւնը ստանալով տուն կը դառնային, իր մէջ եփ կուգար էկի բարկ զգացումը: Անծանօթ հոսանք մը կը սողար իր երակներուն մէջ: Ու այսպէս բոլոր անցնող տարիներուն հետ իրմէ շատ փոքրիկ աղջիկներ շարան, շարան հարսնութեան քօղին տակ կը մտնէին, կ'արդասաւորուէին ու օր մը մանուկի մը ճիչը կը լսուէր անոնց մայրական գրկին մէջ: Կը տեսնէր այս ամէնը, բայց նորէն նոյնը կը մնար:

Տարիները կը ծանրանային իր վրայ, եւ այդ յաւելումին զուգահեռ մարմնին վրայ բան մը կ'աւելնար կամ բան մը կը պակսէր: Դէմքին խորշոմները մեծցած, բլուրի մը ողորկ երեսին վրայ բացուած առուի ճեղքուածքի ձեւը կ'առնէին: Աչքերը իրենց թարմ նայուածքը կորսնցուցած դէպի ներս, խորը մտած էին: Ճերմակը նստած էր մազերուն վրայ: Ուղիղ ու ձիգ հասակը պզտիկ մը դէպի առաջ կքած էր:

Մէկ բան չէր փոխուեր — իր աշխատանքի ձեւն էր. ան գարունին հետ դուրսը, դաշտերն ու լեռներն էր. իր հաւաքած բարիքը շալկած գիւղ կը մտնէր, տանիքի մը կտուրին տակ անխոռնին թեփը, ծեծած ցորենին յարդը թեթեւ հովին առջեւ կը մաքրէր:

Մէկ բան չէր փոխուեր — իր արդուզարդի բծախնդրութիւնը: Ալ ու ալուան հագած, դուրս կուգար մասնակցելու բոլոր հարսանիքներուն: Բոլոր նոր հարսերու կարմիր հինան իր ձեռքն ալ պիտի կարմրցնէր:

Իր մէջ աւելցած էր սեռին հանդէպ ունեցած արհամարհանքն ու ատելութիւնը: Գիւղի բոլոր հարսերն ու աղջիկները կը հեգնէր: Բոլորին պակասութիւնները, ձեւերը, ագեղ կողմերը հարազատ նմանութեամբ կեղծելով կը ծաղրէր. այդ ամէնը իր առաւելութիւններուն հետ բաղդատութեան կը դնէր:

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(1)

(Շար.)

ԹԻՒՆՆԵՐ ՏԵՍԱԾ Է ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐՍ, ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ։ ԱՅՍՊԷՍ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 60.000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԱԾ ԵՆ ՀՌՈԴՈՍ ԿՂԶԻՆ։ «Ինչո՞ւ համար, կը հարցնէ «Լ'Էօվր», Սպանիո՞յ, Սուրիո՞յ, Պաղեստինի՞ թէ Եգիպտոսի համար»։ Այս առթիւ արձանագրելով կարգ մը չընդգալից զրոյցներ, թերթը կ'աւելցնէ թէ Աթէնքի մէջ լրջօրէն կը վախնան գերմանեւիտալական միացեալ գրոհէ մը դէպ ի արեւելք։ «Երէկ Պերլինէն մեզի կը հաւաստէին թէ խորհրդաւոր հրամաններ տրուած են ամէն կողմ եւ շատերը կը փափսան թէ կացութիւնը չափազանց տագնապալից է»։ Նոյնպէս լուր կը շրջի թէ Պուլկարիա պիտի օգտուի առիթէն, ելք մը ճարելու համար դէպի Եգէական, անշուշտ ի վնաս Յունաստանի։

Յունաստանի դահլիճը բացառիկ նիստ գումարեց, քննելու համար կացութիւնը։ Վարչապետը տեսակցութիւններ ունեցաւ Աթէնքի ֆրանսական, անգլիական, իտալական, թրքական, լեհական եւն. դեսպաններուն հետ։

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Պոլիս հասաւ Էնկիւրիէն։ Կ'ըսուի թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ Պոլիս գացած է սախպողաբար։

Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ռուսական չորս թորփիլանաւեր գիշերանց անցեր են Վոսփորէն, Միջերկրական երթալու համար։

Ինչպէս ուրիշ առիթներով, այս անգամ ալ գերմանական մամուլը փոխադարձաբար կը պաշտպանէ իտալական արշաւանքը, չեչտելով Գերմանիոյ գինակցին կենսական շահերը Ափրիկանի եւ Միջերկրականի մէջ։

Սպանիան ալ միացաւ հակաքոմշեւիկ ուխտին

Սպանիական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց ապրիլ 7ին, ծանուցանելով թէ միացած է հակաբոլշեւիկ ուխտին։ Զեկոյցը կ'ըսէ.

— «Համայնավարութիւնը, որ քաղաքացիական պատերազմը սարքեց Սպանիոյ մէջ, վերջնապէս պարտուեցաւ ռազմադաշտին վրայ, բայց սպանիական կառավարութիւնը, հաստատելու համար իր պաշտպանողական դիրքը բոլշեւիկեան վտանգին հանդէպ, միացած է հակաբոլշեւիկ դաշինքին։ Այս միացման առենագրութիւնը ստորագրուեցաւ Պուրկոսի մէջ, արտաքին նախարարին, իտալական, գերմանական եւ ճափոնական դեսպաններուն կողմէ»։

Ինչպէս կը յիշուի, այս ուխտը կնքուած է 1936 նոյեմբերին, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։

«Լեհաստան Անգլիոյ արբանեակն է»

Անգլօ-լեհական դաշինքը գայրոյթ եւ հեգնանք յառաջ բերած է Գերմանիոյ մէջ։ Մամուլը կ'ըսէ թէ այդ դաշնագիրը բոլորովին անիմաստ է, քանի որ Գերմանիա որ եւ է յարձակողական ծրագիր չունի Լեհաստանի հանդէպ։ «Այդ դաշնագիրը պարզապէս Անգլիոյ մէկ որոգայթն է՝ օղակելու Գերմանիան»։ Արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ լեհական դեսպանին հետ։ Թերթերը կ'ըսեն թէ Լեհաստան դարձած է Անգլիոյ արբանեակը եւ թէ գերմանեւլեհական դաշինքը (1934) իր ուժը կորսնցուցած է։

«Ֆօլքիշէր Պէօպախթէր» կը գրէ.— «Այսպիսի դաշնագիրներ անարժէք են, որովհետեւ ո՞վ է որ կը մտածէ յարձակիլ Անգլիոյ վրայ։ Ընդհակառակն, Անգլիան է որ կը ծրագրէ վնաս հասցնել Գերմանիոյ, եւ պիտի ձախողի, քանի որ Գերմանացիները այլեւս չեն վախնար Վերսայլի այս քաղաքականութենէն»։

«Պիտի քնաջնջենք թշնամին»

Խ. Միութեան պատերազմական փոխ-գործավար Մէխլիս ճառ մը խօսեցաւ Քիէվի մէջ եւ ըսաւ.

— «Մենք վախ չունինք որ եւ է սպառնալիքէ եւ պէտք չենք տեսներ խուճապի ու սարսափի մթնոլորտ ստեղծել, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ երկիրներ՝ իրենց համար զինակիցներ փնտռելով կամ զօրաշարժ կատարելով։ Մեր ընկերվարական հայրենիքը կատարելապէս պաշտպանուած է պողպատով ու ամրակուռ պարիսպներով, եւ մենք պատրաստ ենք բնաջնջելու թշնամին մեր հողամասերուն վրայ, պատերազմի առաջին իսկ պահուն, յարձակողականի նախաձեռնութիւնը միշտ պահելով մեր ձեռքին մէջ»։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ վարիչ տոքթ. Մաչէք յայտարարեց.— «Քսան տարուան մէջ առաջին անգամն է որ խրուաթական հարցը լուծումի շիտակ ճամբուն մէջ է։ Միակ դժուարութիւնը Խրուաթիոյ եւ Սերպիոյ սահմաններու ճշդումն է, մանաւանդ Պոսնիոյ մէջ, ուր խառն կ'ապրին երկու ցեղերը։ Բայց այս գործն ալ յոյս ունինք գլուխ հանելու յաջողութեամբ»։

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ հովանաւոր Ֆոն Նէօյրաթ հասաւ իր պաշտօնատեղին՝ Փրակա, զինուորական համազգեստով։ Բարի գալուստի ճառեր խօսեցան չեխ քաղաքապետը եւ ուրիշներ։ Ֆոն Նէօյրաթ ըսաւ թէ ամէն ջանք պիտի թափէ որ Պոհեմիա եւ Մորավիա «երջանիկ կեանք մը վայելեն գերման հովանաւորութեան տակ»։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ Վաֆտ կուսակցութիւնը կը մեղադրէ Անգլիան թէ կը միջամտէ երկրին ներքին գործերուն եւ թէ վարչապետ Մահմուտ փաշա իշխանութեան վրայ կը մնայ պարզապէս անգլիական դեսպանին պահանջով, ոչ թէ թագաւորին բաղձանքով։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը, որ Լոնտոն գացած էր Անգլիոյ հետ զինակցութիւն կնքելու համար, Վարշաւա վերադարձաւ սախպողաբար, իբրեւ հետեւանք Ալպանիոյ դէպքերուն։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը 1550 կազարգել դիմակներ ղրկած է Եւրոպա, անցեալ օդաստոսէն ի վեր, ամերիկեան դեսպանատուններու պաշտօնեաներուն համար, իբրեւ զգուշական միջոց։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

— - ∞ —

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈԿՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ

Հոգեւոր ցեսուչ Փարիզի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ԵՒ Frédéric FEYDIT

(Հայերէն)

Ուղերձներ երիտասարդական կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՑԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ,

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք։

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Պարսամեան գրատունը, 46 rue Richer։

կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ ի սկաուտները եւ հայ արիները։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Թամամ Արզումանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մարգրիտ Արզումանեան եւ զաւակունք կը ծանուցանեն թէ 10 Ապրիլ, Երկուշաբթի օր, Մեռելոցի առթիւ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ-պատարագ իրենց իրենց սիրելի որդւոյն եւ ամուսնոյն՝ հանգուցեալ ՍԱՐԳԻՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողով՝ Ապրիլ 12ին, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, խիստ կարեւոր օրակարգ, սովորական հաւաքատեղին, Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Մաննիկ եւ Վահան Մեծատուրեան, իրենց մօր՝ Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ յիշատակին կը նուիրեն 50 ֆրանք Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին եւ 50 ֆրանք Հայաստանի Շավիլի Մասնաճիւղին։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

Պ. Պ. Արամ, Հայկ եւ Գրիգոր Պայրամեան եղբայրներ 75 ֆրանք կը նուիրեն, Զատկի առթիւ, Ֆ. Կապոյտ Խաչի որբերուն,

ԾԱԽՈՒ Է Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ, սափրիչի խանութ մը, արդիական կահաւորում ամերիկեան ֆօթէյներով։ Ապահովուած գործ, տարեկան վարձք՝ 1500 ֆրանք, 6 տարուան պայլ։ Դիւրամատչելի պայմաններ։ Դիմել Գ. ՄԵՐԻԿԵԱՆԻ, 13. Rue des Dominicaines, Marseille.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 12 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4012

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Իտալական արշաւանքը Ալպանիոյ վրայ տեղի ունեցաւ աւագ ուրբաթ օր։ Անշուշտ ափ մը լեռնականներու քաջութիւնը չէր կրնար կասեցնել հարիւրաւոր թնդանօթներու, հրասայլերու եւ օդանաւերու գժոխային գրոհը։ Եւ ալպանական քաղաքները ինկան իրարու ետեւէ, 48 ժամուան մէջ, թէեւ յուսահատական դիմադրութեան փորձեր կը շարունակուին զանազան կէտերու վրայ։

Եւ այժմ բոլորին ուշադրութիւնը դարձած է Լոնտոն, ուր կատարեալ երկանք մըն է որ տեղի կ՚ունենայ, ելք մը գտնելու համար։

Փոքրիկ Ալպանիոյ փրկութեան խնդիրը չէ որ կը քննեն Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, այլ բուն իսկ բրիտանական աշխարհակալութեան սպառնացող վտանգը՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Այս մտահոգութեան հետեւանքն է Լոնտոնի նոր ծրագիրն ալ,— պաշտպանել Յունաստանի եւ Թուրքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը, ի հարկին զինակցութիւն մը կնքելով, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս նոր տագնապին մէջ ամէնէն վճռական դերը կ՚իյնայ Թուրքիոյ, ոչ միայն իբրեւ անդամ Պալքանեան Համաձայնութեան եւ տէր ու պաշտպանը Նեղուցներուն, այլեւ իբրեւ ասիական պետութիւն։ Այս առթիւ շրջագայող հաշիւներ ալ կ՚ընեն,— Թուրքիան սպառէզ նետուելով, պիտի կրնայ գլուխն անցնիլ 100 միլիոննոց բանակի մը, պալքանցի եւ ասիացի, ճակատելու համար դիկտատորներուն դէմ։

Ամէն պարագայի մէջ, առ այժմ սպասողական շրջան է եւ շատ բան կախում ունի Անգլիոյ խորհրդարանին վաղուան բացառիկ նիստէն, ուր վարչապետը պիտի պարզէ իր նոր քաղաքականութիւնը։

ԼՈՒՐՋ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— oo —

Շատ բան կախում ունի իր դիրքէն

— oo —

Ինչպէս հաղորդած էինք արդէն, Ալպանիոյ գրաւումը ընդհանուր յուզում պատճառեց նաեւ Թուրքիոյ մէջ, ուր լրջօրէն կը կասկածին Իտալիոյ ապագայ ծրագիրներէն։

Արտաքին նախարար Սարաճօղլու, որ Թէհրան պիտի երթար իբրեւ նախագահը Թրքական պատուիրակութեան, Իրանի գահաժառանգին հարսնիքին առթիւ, ետ կեցաւ իր ուղեւորութենէն։ Նախարարը երկարօրէն խորհրդակցելով Ռումանիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ շաբաթ օր Պոլիս փութացած էր, անմիջապէս Էնկիւրի վերադարձաւ, մասնակցելու համար նախարարական բացառիկ նիստին։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած խորհրդակցութեան, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Միայն սովորական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ՚ըսէ թէ երկու նախարարները համաձայնութեան յանգեցան պալքանեան քաղաքականութեան մասին։ Ռումանացի նախարարը, Պ. Գաֆէնքօ, ճշդեց թէ ոչ մէկ է բանակցութիւն չկատարուեցաւ, այլ պարզապէս հաստատուեցաւ երկու պետութեանց գաղափարներուն եւ զգացումներուն համերաշխութիւնը, «ձեռքի ուժգին սեղմումով մը»։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, փոխադարձաբար պաշտպանելու համար Պալքանեան երկիրներու անկախութիւնը։

«Թայմզ» կը գրէ թէ այս տեսակցութիւնը անհրաժեշտ էր ոչ միայն Ալպանիոյ գրաւման հետեւանքով, այլեւ անոր համար որ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը մօտերս Պերլին պիտի երթայ եւ կ՚ուզէր մօտէն իմանալ Թուրքիոյ տեսակէտը։ Լոնտոնի թերթն ալ կը հաստատէ թէ Թուրքիոյ մէջ խորապէս կ՚ըմբռնեն միջազգային կացութեան ծանրացումը՝ Ալպանիոյ գրաւումէն վերջ։ Եւ կը սպասեն որ մեծ պետութիւնները, մասնաւորապէս Անգլիա նախաձեռնութիւնն առանձնէ կանխարգել միջոցներ տնօրինելու, փոքր պետութեանց պաշտպանութեան համար։ Էնկիւրիի մէջ շատ համակիր են Անգլիոյ, բայց միւս կողմէ չեն ուզեր վշտացնել Գերմանիան, որ կը գնէ Թուրքիոյ ամբողջ արտադրութեանց 3)5ը։

Վոսփորը եւ Փոքր Ասիա՞ն ալ վտանգուած

«Թան»ի Հռոմի թղթակիցը, որ նախապէս Պոլսոյ թղթակիցն էր, կը գրէ թէ Հռոմի մէջ տակաւին չեն խօսիր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէպ ի Սեւ Ծով եւ Եգէական արշաւի մը մասին, «բայց, օտար դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, երբեք անկարելի չեն գտներ որ օր մը երկու միահեծան պետութիւնները դէպ ի Արեւելք իրենց զուգընթաց յառաջխաղացութեան մէջ, իրարու հանդիպին Վոսփորի ափերուն վրայ։ Ահա թէ ինչո՛ւ կը հետեւցնեն թէ ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ Թուրքիոյ դիրքն է որ կը տիրապետէ կացութեան վրայ։ Մինչեւ վերջին ժամանակներս Հռոմի եւ Անգարայի յարաբերութիւնները լաւ էին եւ վստահութեամբ տոգորուած։ Բայց, մեծ պատերազմէն ի վեր, Թուրք ազգայնականութիւնը չափազանց զգայուն ըլլալով իտալական ձգտումներու մասին, Անգարայի մէջ կ՚ըմբռնեն թէ Ալպանիոյ գրաւումով Իտալիա կրնայ տիրապետել Պալքաններու մէջ եւ իր կամքը պարտադրել։ Հետեւաբար, հասկնալի է որ իտալական արշաւանքը շատ խոր տպաւորութիւն գործած է մինչեւ Վոսփոր եւ Փոքր Ասիա։ Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիոյ դերը վճռական ազդակ մը պիտի դառնայ ներկայ կացութեան մէջ։

*** Թուրք թերթերը բուռն զայրոյթ կը յայտնեն Ալպանիոյ գրաւման առթիւ, երկար յօդուածներ տպելով եւ խստօրէն դատապարտելով «երկու բանակցողներու ընչաքաղցութիւնը որ յաջորդաբար կ՚ընկղմէ փոքր պետութիւնները, բայց կը վախնայ յարձակիլ Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն վրայ»։ Եւ յոյս կը յայտնեն թէ մանրանկար Ալպանիան իր հերոսական դիմադրութեամբ պիտի փրկէ եթէ ոչ անկախութիւնը, գոնէ պատիւը։

«Եէնի Սապահ»ի մէջ Հիւսէյին Ճահիտ կը գրէ թէ իտալական արշաւը որեւէ արդարացում չունի եւ կրնայ տեղի տալ ընդհարումի մը զոր դժուար է սահմանափակել։ «Պ. Մուսոլինի անշուշտ կը խորհի ուրիշ երկիրներ ալ նուաճել»։ Թուրք յօդուածագրին կարծիքով Ալպանիոյ մէջ ցամաք հանուած իտալական զօրքը կը կազմէ յառաջապահը այն զինեալ ուժերուն որ պիտի փորձեն սարսեցնել Պալքանեան երկիրները։ Եւ կ՚եզրակացնէ թէ Պալքաններու փրկութեան միակ ելքն է անքակտելի համաձայնութիւն մը կնքել։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

— oo —

ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ Կ՚ԸՆԾԱՅԷ, ԲԱՅՑ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԱՏԵՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

— oo —

Բրիտանական Խորհրդարանին բացառիկ նիստը

Իտալական բանակը իրարու ետեւէ գրաւելով Ալպանիոյ բոլոր քաղաքները, անմիջապէս առժամեայ վարչութիւն մը հաստատեց Թիրանայի մէջ, մասնակցութեամբ իտալասէր Ալպանացիներու։ Այս «վարչական կոմիտէ»ին անխագահը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Քսանըվեց տարիէ ի վեր մենք նոր վարչութիւն մը ունինք Ալպանիոյ մէջ եւ ապացուցինք թէ անկարող ենք մենք մեզ կառավարելու։ Առաջնորդէն կողմէ (Մուսոլինի) ղրկուած բանակը մեր երկիրը կու գայ իբրեւ բարեկամ եւ ոչ թէ իբրեւ թշնամի։ Սիրեցեալ Դուչէ (Առաջնորդ), դուք բազմաթիւ զոհողութիւններ կատարեցիք մեզի համար։ Դուք մեզ ալ փրկեցիք բազմաթիւ վտանգներէ, եւ ասոր համար է որ ձեզի կը դիմենք, դուք որ ամենակարող էք եւ որմէ իրաւունք չունինք բան մը պահանջելու։ Ձեզմէ, Դուչէ, ձեզմէ որ ամէն բան տուիք մեզի, կը խնդրենք փրկել ալպանացի ժողովուրդը»։

Մուսոլինի Թիրանա կը սպասուէր կիրակի եւ երկուշաբթի, բայց չգնաց, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։ Իրեն տեղ գնաց փեսան, արտաքին նախարար Կոմս Չիանօ, որ սակայն անմիջապէս Հռոմ վերադարձաւ, դարձեալ իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան։

Արդարեւ, դիւանագիտական մեքենան անընդհատ կը բանէր ուրբաթ օրէն ի վեր, երբ տեղի ունեցաւ իտալական արշաւանքը։ Փարիզ, Լոնտոն, Հռոմ, Պերլին, Ուաշինկթըն բոլոր պատասխանատու անձերը անվերջ ժողովներ կը գումարէին, եւ դեսպանները գլուխ քերելու ժամանակ չունէին։ Իրարանցումը մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր Պալքանեան երկիրներուն եւ Թուրքիոյ մէջ, ուր նախարարները բացառիկ նիստեր գումարեցին, միեւնոյն ատեն զինուորական միջոցներ ձեռք առնելով։ Անշուշտ ծանրութեան կեդրոնը նորէն Լոնտոնն էր։ Պ. Չէյմպըրլէն կարճ կապելով իր արձակուրդը, անմիջապէս Լոնտոն վերադարձաւ, նախագահելու համար նախարարական ժողովին։

Կիրակի օր Լոնտոնի իտալական դեսպանատան գործակատարը երեք անգամ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին կողմէ։ Երրորդ տեսակցութենէն վերջը զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ՚ըսէ թէ լորտ Հըլիֆաքս առանց որ եւ է երկդիմութեան գործակատարին ուշադրութեան յանձնեց կացութեան ծանրութիւնը։ Գործակատարը վճռապէս հաւաստիքներ ընծայեց թէ Ալպանիոյ գործողութիւնը խիստ սահմանափակ հանգամանք ունի։ Այս յայտարարութենէն կը հետեւէր թէ գործողութիւնը պիտի սահմանափակուի Ալպանիոյ մէջ։ Մինչդեռ ընդհ. կարծիքն այն է թէ Ալպանիոյ գրաւումը նախաբան մը, մեկնակէտ մըն է, եւ ոչ թէ վերջակէտ մը։

Իբրեւ արդիւնք երեք օրուան դիւանագիտական տենդագին գործունէութեան, Անգլիոյ խորհրդարանը բացառաբար նիստի հրաւիրուեցաւ վաղը, հինգշաբթի, լսելու համար վարչապետին յայտարարութիւնները՝ Անգլիոյ ծրագրած պաշտպանողական միջոցներու մասին։ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմին այն մարտանաւերը որ օտար նաւահանգիստներ կը գտնուէին, մեկնեցան երկուշաբթի օր, անծանօթ ուղղութեամբ։ Մալթայի ծովեզերեայ մարտկոցները եւ հակօդային պաշտպանութեան միջոցները կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ դրուեցան։ (Մալթա 45 մղոն հեռու է Սիկիլիոյ իտալական կայանէն)։ Անգլիոյ պատերազմական նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով թերթերուն, խնդրեց լուրեր չհրատարակել պաշտպանողական գործողութեանց մասին։

Անգլիական տորմիղի շարժումներու մասին շրջագայող զրոյցներ շրջած ըլլալով, ծովապետութիւնը հերքեց թէ մարտանաւերը կը համախմբուին Քորֆուի առջեւ, Ալպանիոյ դիմացը։ Այս լուրերուն մէկ պատճառն ալ այն էր որ շատեր կը կարծեն թէ Մուսոլինի Քորֆուն ալ պիտի գրաւէ, Ալպանիոյ մէջ իր դիրքը ամրապնդելէ վերջը, զօրացնելու համար Իտալիոյ տիրապետութիւնը Ադրիականի մուտքին առջեւ։ Իրողութիւնը այն է որ Անգլիա կը զգուշանայ դրգռիչ քայլերէ, որովհետեւ վախ կայ որ եթէ Անգլիացիները գրաւեն Քորֆուն, իբրեւ նաւակայան, այն ատեն Իտալիա կրնայ մինչեւ Սելանիկ իջնել։ Իտալական թերթերը չեն վարանիր ազդարարութիւններ ուղղել այս իմաստով։

Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմին բոլոր սպաները եւ նաւազները հրահանգ ստացան իրենց պաշտօնին գլուխը անցնելու անմիջապէս։ Անոնք որ արձակուրդ ստացած էին, անմիջապէս վերադարձան իրենց մարտանաւերը։ Այս միջոցները ձեռք առնուած են նախ իտալական արշաւը կասեցնելու, յետոյ կազմ եւ պատրաստ գտնուելու համար, եթէ Մուսոլինի չուզէ կանգ առնել։

Մինչ այս մինչ այն, իտալական կառավարութիւնը փութաց հաւաստիքներ ընծայել անգլիական կառավարութեան թէ՝ ոչ Քորֆուն գրաւելու միտք ունի, ոչ ալ յարձակելու Յունաստանի վրայ։ Նոյնիմաստ հաւաստիքներ տրուեցան հելլէնական կառավարութեան։ Այս առթիւ վարչապետ Մէթաքսաս հետեւեալ ձայնասփիւռ զեկոյցը հաղորդեց երկուշաբթի օր.

— «Հելլէն ժողովուրդին. փարատելու համար ամէն անձկութիւն, կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ բոլոր անհրաժեշտ տարրերը ունի հաւատալու թէ երկրին անկախութիւնը եւ ամբողջութիւնը բացարձակապէս ապահովուած են։ Հելլէն ժողովուրդը կրնայ հանդարտօրէն իր գործերով զբաղիլ, այն վստահութեամբ թէ իր կառավարութիւնը կը հսկէ իր ապահովութեան եւ պատիւին վրայ»։

Իտալական կառավարութեան հաւաստիքը երէկ իսկ հրատարակուեցաւ յունական թերթերուն մէջ։ Փարիզի անգլիական դեսպանը նոյն հաւաստիքները հաղորդեց նաեւ ֆրանսական կառավարութեան, որ նոյնպէս արտակարգ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Հռոդոսի մէջ

«Թան»ի թղթակիցը նկարագրելով Սուրիոյ եւ ուրիշ իսլամական երկիրներու մէջ ծագած յուզումը, կ՚ըսէ թէ այդ շրջանակներուն մէջ ուշադրութիւն գրաւած են Իտալիոյ վերջին պատրաստութիւնները արեւելեան Միջերկրականի մէջ,— հետեւակազօրքի ստուարաթիւ զօրաբաժնի մը հաստատումը Հռոդոսի մէջ, պահեստի զօրամասերու կեդրոնացումը Երկոտասան կղզիներու մէջ, օդանաւային ուժերու յաւելումը, եօթը թորփիլահալածներէ եւ տասնեակ մը սուզանաւերէ բաղկացած իտալական նաւաբաժնի մը համախմբումը Հռոդոսի իտալական ջուրերու մէջ, արքիպեղագոսի իտալական բոլոր կղզիներու զինաւորումը։ Հռոդոս քաղաքէն զատ, Լերոսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ ոչ - զինուորներու բացարձակապէս արգիլուած է մօտենալ եւ նաւային երթեւեկը դադրած է այդ կղզիներուն միջեւ։ Ոչ մէկ օտարական կ՚ընդունուի։

Վերջին 48 ժամուան ընթացքին Իտալացիները նոր զինուորներ ղրկած են Հռոդոս եւ Երկոտասան կղզիները։

*** «Էնթրանսիժան»ի քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ թէ Ալպանիոյ գրաւումով Իտալիա կ՚անդամալուծէ Յունաստանը, ձեռք կ՚երկարէ Պուլկարիոյ Մակեդոնիոյ մէջէն եւ կը զօրացնէ Սոֆիայի ճնշումը Ռումանիոյ վրայ։ «Դեռ աւելին,— Իտալիա այժմ կը գտնուի Սելանիկի եւ Պոլսոյ ճամբուն վրայ։ Մինչ Գերմանիա պատեհ ժամուն կը սպասէ Ռումանիան ստրկացնելու եւ վերջապէս Սեւ Ծով հասնելու համար, Իտալիա կը պատրաստուի Եգէական իջնելու։

«Թուրքիա, որ չէ մոռցած Իտալիոյ տենչերը Ատանայի, Ատալիայի, Ալեքսանտրէթի եւ նոյնիսկ Իզմիրի մասին, բնականաբար կը վախնայ որ նորէն իր կողմը կը դառնան այդ ցանկութիւնները»։

Ալպանիոյ գրաւման շնորհիւ Իտալիա այսուհետեւ կրնայ փակել Օթրանթոյի ջրանցքը, կոթնելով Սանթի-Քուարանթայի եւ Վալոնայի խարիսխներուն վրայ եւ այլուր գործածել իր նաւային ուժը, փոխանակ բազմաթիւ մարտանաւեր անշարժութեան դատապարտելու Ադրիականի պաշտպանութեան համար։

Ի՞նչ վերջնագիր ուղղուած էր Ալպանիոյ

Ալպանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ արշաւանքէն առաջ Իտալիա հետեւեալ վերջնագիրը ուղղած էր Ալպանիոյ, որուն թագաւորը, կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը մերժեցին ընդունիլ.—

1.— Իրաւունք զօրք ցամաք հանելու որ եւ է ատեն եւ որ եւ է վայրի մէջ։

2.— Իտալիոյ զինուորական իշխանութեանց հսկողութեան յանձնել Ալպանիոյ բոլոր ամրութիւնները, ճամբաները, կամուրջները, նաւահանգիստները եւն.։

3.— Ալպանիա բնակող Իտալացիներուն տալ քաղաքացիական այն բոլոր իրաւունքները զոր կը վայելեն Ալպանացիները, մէջն ըլլալով երեսփոխան, նախարար եւն. դառնալու իրաւունքը։

4.— Ջնջել Ալպանիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնը, արտասահմանի ալպանական շահերուն պաշտպանութիւնը յանձնուած ըլլալով Իտալիոյ դեսպաններուն եւ հիւպատոսներուն։

5.— Իտալացի ընդհ. քարտուղարներ նշանակել բոլոր նախարարութեանց մէջ։

6.— Թիրանայի իտալական դեսպանը անդամ պիտի ըլլայ ալպանական կառավարութեան, եւ փոխադարձաբար Հռոմի ալպանական դեսպանը պիտի անդամակցի ֆաշական կառավարութեան։

Զօկու թագաւորն ալ Սելանիկ ապաստանեցաւ

Ալպանիոյ թագուհին հազիւ Սելանիկ իջած՝ իր նորածին զաւկին հետ, Զօկու թագաւորն ալ ետեւէն հասաւ, քանի մը շաբաթ մնալու ծրագրով։ Իտալական կառավարութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակեց փախստական թագաւորը, որ պիտի դատուի զինուորական ատեանի մը առջեւ, իբրեւ հայրենադաւ։ Պարզեւ խոստացուած է զայն բռնողին։

Զօկուի կարծիքով, Իտալիա հողեր պիտի գրաւէ մինչեւ Սելանիկ, իսկ Գերմանիա բաժին պիտի ստանայ Ռումանիայէն եւ Եուկոսլավիայէն։ Թագաւորը արտօնուեցաւ միայն մէկ յայտարարութիւն ընելու, իբրեւ կոչ մը իր ժողովուրդին.

— «Մենք կը նախընտրենք մեռնիլ, անչափահաս մանուկներէն մինչեւ ամէնէն տարէց ղամարդիկը, ապացուցանելու համար թէ մենք ծախու չենք հաներ մեր անկախութիւնը»։

Մինչեւ թագուհի Կէրալտինի ապաքինումը թագաւորը պիտի հաստատուի Վոլոյի շրջանին մէջ, Փորթարիա, Օթէլ Թէօքսէնիա, հռչակաւոր Աքիլլէսի ծննդավայրին մօտ։ Իր հետեւորդները կը բաղկանան 105 անձերէ, որոնց 25ը պիտի մնան Վոլօ, իսկ 80ը Լարիսա։

Ընտանեկան նպաստի յաւելումը

Մարտ 21 թուակիր հրամանագիր մը, որ հրատարակուած է պաշտօնաթերթի մարտ 22 թիւին մէջ, 1938 նոյեմբեր 12ի հրամանագիր - օրէնքին համաձայն, Սէնի նահանգին ընտանեկան նպաստներու (Allocations familiales) նուազագոյն չափը որոշուած է հետեւեալ համեմատութեամբ, սկսելով 1939 ապրիլ 1էն.—

Առաջին զաւկին համար օրական 3, ամսական 75 ֆրանք։

Երկրորդ զաւկին համար՝ օրական 6, ամսական 150 ֆրանք։

Երրորդէն սկսելով իւրաքանչիւր զաւկի համար օրական 9, ամսական 225 ֆրանք։

Հետեւաբար, ծնողքին հոգածութեան կարօտ մէկ զաւկի համար՝ օրական 3, ամսական 75 ֆրանք։ Երկու զաւկի համար՝ օրական 9, ամսական 225։ Երեք զաւակներու համար՝ օրական 18, ամսական 450։ Իսկ երեքէն վեր իւրաքանչիւր զաւկի համար օրական 9, ամսական 225 ֆրանք։

Գալով գործաւորներուն, ամսական սակը 30 օրուան վրայ բաժնուած ըլլալով, օրական համեմատութիւնը պիտի ըլլայ.— մէկ զաւկի համար 2.50, փոխանակ 2ի։ Երկու զաւկի համար՝ օրական 7.50, փոխան 5.33ի։ Երեք զաւակներու համար՝ օրական 15 ֆրանք, փոխան 10.33ի։ Իսկ երեք զաւակէն վեր՝ իւրաքանչիւրին համար 7.50, փոխան 5.33 ֆրանքի։

»»» . «««

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Իտալիա դրօշի տակ առած է 200.000 նոր զինուորներ։ Իրազեկներու կարծիքով, Իտալիա այժմ զէնքի տակ ունի 950.000 զինուորներ։

ԿԵՑՑԷ ԱՆԹԻԼԻԱՍԸ

(ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մոսկով – Թուրանը մուրճի բիրտ հարուած մըն էր տուեր ալեւոր Էջմիածնայ գահին, որ զայն ճզմեր, տափակցեր է Տիգրանեան շրջանից մնացած մաշած ոսկեդրամի մը նման։

Թուրան – Մոսկովը, դասակարգային իր հատու մանգաղը խրեր է կամալաշտ Տաթեւի մէջքին, որ ցաւից այնպէս կը մըղմըղայ, ինչպէս քարհացենու կոճղը, կացինն իր բերանն առած։

Սեւանայ կղզու վրայ Հին Աստուածները՝ կոլխոզի գոգնոցները կապած՝ լուծարքի են ենթարկեր Քրիստոսն եւ փոխարէն նոր մը հաներ են խաչելութեան վրայ, նորէն եբրայական ցեղից։ Ստամբոլի մէջ, Գումգափուի բակին, Անգարայի ձեռքերը՝ անտեսանելի թելերով Մարիօնէթ կը խաղցնեն, մինչ Տաւրոսից՝ Հարի Մասիս, Արմաշից Հարի Աղթամար, Հռոմկլայից Հարի Սիս, Հայոց հաւատքն ու հոգին կը մխան դեռ, փոշիացած կմախքներու չեղջակոյտերուն վրայէն։

Քառորդ դար առաջ չորս ընտրանի փաշաներ՝ Սայիտ Հալիմ մը, Էնվէր մը, Թալաաթ մը, եւ Ճամիլ մը, ղադաղակիրի համեստ դերին իջնալով, հայ ազգի մորթուած դիակն իրենց ուսերուն վերամբարձ՝ Հայկական բարձրաւանդակից վար բերին ու անթաղ նետեցին Միջագետքի աւազներուն վրան։ Այդ դագաղին եռեւէն կը թռչէր ծերացած սգաւոր հաւք մը, որ սիւրիական դաշտերը կտրելով, վշտից ալեկոծ՝ քանի մը հեղ երկնուց մէջ շուռ եկաւ եւ կտուցն արիւնոտ, սիրտը խոցոտ ինկաւ Անթիլիասի մօտերը։

Կիլիկիոյ Հայոց Սիսական Կաթողիկոսութիւնն էր այդ։

×

Ընդհանուր պատերազմին հետ անցաւ եւ աշխարհաւեր մրրիկը։ Մարդկութիւնն համօրէն կորսնցուց շատ բան, իսկ մենք՝ կորսուցինք ամէն ինչ։

Երբ սկսեց Հայաստանի բարձրաւանդակէն կարմիր ջրհեղեղի տեղատուութիւնը, Մշոյ դաշտերուն մէջ կոտան բիւրաւոր մշակներու դիակներ, որոնց տակաւին գոց մնացած անմիս աչքերուն մէջ՝ սերմցու ցորենը ծիլ տուեր եւ մատներու արանքից դուրս նետուեր էր։ Խարբերդի մէջ Աստուածաբանութեան փրոֆեսորներու ճեղքուած գանկերը Սուրբ Գրքի արիւնոտ էջերուն վրան դեռ հակած կը մնային։ Այս համատարած մեռելութեան մէջ գեփիւռի մը թեւթափը լսուեցաւ։ Հայ հոգու հեւքն էր այդ։ Մեր ապրելու կամքի մարտահրաւէրն էր՝ մահու աշխարհին ուղղուած։ Եւ այդ գեփիւռի հեւքից շողամպ երկնուց մէջ ծերպ մը բացուեցաւ, ուրկէ բարկ արեւ մը զարկաւ Այրարատի արեւելեան կողին, ու վերապրող հայ հոգիները այդ ազատութեան արեւին մէջ լողացին։

Բայց այդ եւս կարճ տեւեց, որովհետեւ Անգարայի Չոլէրէն գայլեր կաղկանձել սկսան, հիւսիսի սառչներէն սատուերներ ելան ու իջան մեր փոքրիկ երկրի վրայ, եւ աղջամուղջը վերստին պատեց մեր աշխարհը։ Մեր խլեակները նորէն քշուեցան աշխարհի չորս ծագերու չորս հողմերուն հետ, տեղ մը օտարոտի, մի այլ տեղ անբաղձալի, տեղ մը անհիւրընկալ, մի ուրիշ տեղ ծծող ու մոլորեցնող։

Միջազգային քաղաքականութեան աղտոտ հրապարակին վրայ հայութիւնը վերածուեցաւ տախտի ժեխի, մրուրի, տիրող ազգերու խղճմտանքին նստած։ Ամէն ոք իր գլխուն ճար մը նայեց, իր կեանքին կայան մը փնտռեց։

Հարաւի քամին, որ Հայաստանի կլիմային միշտ բարեբեր եղած էր, այս անգամ աղնիւ գտնուեցաւ, ու մեր մեծագոյն զանգուածը տեղաւորուեցաւ հարաւի երկիրը, Սիւրիա։

Դեռ հազիւ արիւնը ցամքեր էր մեր մորթին վրայէն, եւ ահա քրտինքն սկսեց ծորիլ անկէ։ Երբ մեր միտքն իր մէջէն վանեց սարսափը, յոյսը անապատի աղբիւրի նման ծնծնաց մեր սիրտերէն եւ հայութիւնն համօրէն, կոտորուած՝ Թուրքէն, լքուած՝ Եւրոպայէն, դաւուած ու ծախուած՝ Մոսկուայէն, գլուխը խոնարհեց ու իր թեւերը պարզեց Հայաստանի Արագիլին նման ուրիշ ուռենիներու վրայ, ուրիշ նոր բոյներ շինել սկսեց։

Ամերիկայի մէջ ամենահանդիստ շունչը քաշեց ան եւ Էմփայր Սթէյթի աշտարակին մօտ, իր անուան երկար ...եանը զետեղելով, անոր ստուերին տակ տեղաւորուեցաւ։ Ու հազիւ հանգստացած՝ մէջտեղ հանեց Թրքական մանիներն ու հայկական ֆէնոտութիւնը իր հոգեկան ուրոյն ապրումները շարունակելու համար։

Իտալիայի մէջ ան Ադրիականէն պուտ մը ջուր եւ բուռ մը հող հայցեց եւ զայն Նոր–Արաքս մկրտելով՝ փռեց իր հայկական գործերը Պարիի կանաչ–կանաչ բլուրներուն վրայ։

Յունաստանի հայ գաղթականը, դէպի Աթէնք մտնող ճամբուն եզրին, վարէն Ակրոպոլիսին նայող քարայր մը նշմարեց եւ զայն անասուններէ լքուած որջ մը կարծելով՝ Սոկրատի բանուի այդ իմաստութեան տաղաւարին քովերը, իր խրճիթները շինեց, ներսը ճրագը վառեց եւ «Սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր զօրութեանց» երգեց հոգեթով։

Ֆրանսայի մէջ սալ էթրանժէի (աղտոտ օտարական) տեղատարափ լուտանքի տակ, ան իր հիւղակները կանգնեց արեւուն յանդիման։ Եւ երբ երեխան օրօրոցին մէջ ճըլըլաց, «վիվ լա Ֆրանս» թոթովել սորվեցուց անոր։

Սիւրիոյ մէջ՝ փինիկեցի վաճառականի արահետներէն քալելով՝ մեր Շանթերն ու Աղբալեանները երեսունեւվեց դոհարներ իրենց ծոցը պահած սովըեան հոգածութեամբ Լիբանանի բարձունքն ելան, Մեսրոպեան կանթեղն անկէ վառելու։

Շատախի մեր հերոս Շաղոյեանը մէկ ձեռքը բարեկամաբար բեդուինին երկարած, միւսով քար տաշեց Վասպուրականի իր արծուիկներուն բոյն շինելու համար։

Սասնոյ անձնուէր զաւակը, Մուշեղն, հայ ազատամարտի ուղիներուն վրայ քամոտած (յոգնացաւ) իր ոտքերով, Բերիոյ մէջ նստեց՝ յուսալով որ Ծովասարի հովը պիտի հասնի հոն՝ իր բաց կուրծքն ու ճակատը լըզելու համար։

Ամէն բան իր կարգին մտաւ։ Մենք նոր կարգերուն համակերպեցանք։ Եւ անդորրութիւն տիրեց։ Դաժան ճակատագրի ճարճատիւնը հեհրնտեց, նուաղեց։

Կարնոյ մէջ Իպլիչ աղան հայ տներէն քաշած թանկարժէք գորգերով իր գրասրահը յարդարեց։

Ֆորտի հայ գործաւորն Թուրքերէն սպառուած իր կինը Պարսկաստանի եւ Հնդկաստանի վրայով Ամերիկա բերել տուաւ եւ վերստին ծոցը մըտաւ, Մայր Անահտայ զգաստ խորհրդով։

Շնորհաբաշխ Աթաթուրքը իր Արեւ լեզուի հանճարեղ գիւտէն Հայոց մշակոյթին եւս քանի մը ճառագայթներ տուաւ ու զայն որպէս ծաղկեփունջ հայ ազգի դագաղին մօտ դըրաւ։

Վանայ մէջ Եանքի պատուելին իր փերեզակի բողջան դէն շպրտեց, եւ անոր մէջէն Պայպըլը վար ինկաւ, ու Թուրք ոստիկանին հետ Սարդուրի բերդին նստելով, երկուքը միասին Նայիր – Ուրարտուի հին սիրտը ճղեցին՝ «թուրք ցեղի» քաղաքակրթութիւնը ցուցադրելու համար։

Պրիւքսէլի եւ Պուքրէշի մէջ, հայ վաճառականները Նոր Տարուայ գիշերին ինճէ սազի վրան «ու պի պէնէ ի պի փաթրիս» երգեցին լատիներէն բառերով՝ «որտեղ հաց, էն տեղ կաց»։

Եւ համայն հայութիւնը «գոհանամք զքէն...ի» աղօթքով իր քաղաքական առնելիք – տալիքի տոմարը փակեց։

Միջագետքի մէջ մեր բիւրաւոր նահատակներու կմախքները սարսռեցան ու չխրտացին, անապատի անդորրութիւնը վրդովելով։

Բայց ոչ ոք լսեց այդ խշրտոցը եւ ոչ ոք մտածեց հաւաքել զանոնք եւ տեղ մը ամփոփել։

Զարմանալի է որ մոռցան նոյնիսկ անոնք, որոնք պէտք չէ մոռնային։ Իսկ զարմանալին այն է, որ յիշեցին անոնք, որոնցմէ քիչ կ՚ակնկալուէր։

Եւ ահա այդ աղնիւ, այդ սրբացաւ գործը՝ մեր նահատակներու ոսկորներու հաւաքումը ստանձներ է Անթիլիասը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Սիսական Աթոռը։ Կեցցէ Անթիլիաս։

Հայ եկեղեցին կատարեց իր պարտքը։ Այժմ ժողովուրդին կը մնայ վըճարել իր բարոյական եւ նիւթական ուշացած տուրքը։

Մատո՞ւռ մը՝ թէ՞ տապանակ մը։ Ոսկրարա՞ն մը, թէ՞ յիշատակարան մը։

Որ մէկն ալ լինի, ամբողջ հայութիւնը պէտք է իր լուման նուիրէ, որովհետեւ այդ ոսկորներու մէջն է հայ ցեղի աղնուագոյն աճիւնը, մեր սէրը, մեր յարգանքը, մեր արիւնը, մեր յոյսը եւ թո՛ղ ներուի ինձ չըսեմ նաեւ մեր վրէժը։

Հետեւաբար, այդ դամբանը պէտք է լինի արժանի ձեռակերտ հայ ուրոյն ճարտարապետական ոճին՝ ճշմարիտ պատկերը դրոշմելով մեր սգաւոր ժողովրդի հոգւոյն։

Երանի թէ նա լինէր սեւ մարմար –

«ԾԻԾԵՌՆԱԿԸ» ԿՏԱՒԻ ՎՐԱՅ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Նկարչի աշխատանոցին մէ՞ջ եմ թէ դիւթական լիճերու ափունքը։ Ջուրերու հանդարտութիւններ առաջս, լեռներու անդորրութիւններ դէմս ու երկինքնե՛ր, երկինքնե՛ր վրաս, լոյսի, գոյնի, պահերու եւ ամպագարղութեան զանազանութիւններով։ Ու դեռ նաւակներ, տնակներ, կանգնած ձկնորսներ, գեղջկուհիներ։ Եւ մանաւանդ Բանաստեղծութիւնը որ կ՚անցնի, կ՚երգէ, կը հառաչէ, կը պոռթկայ այս բոլորին մէջ։

Բանաստեղծութիւնը։ Ահա յաւերժական դիցուհին, ահա մայրացող կոյսը, ահա Աստուածամայրը բոլոր ամբողջ հոգիներուն, ահա Բանաստեղծութիւնը իր բազմաշնորհ ներկայութեամբ կը թրթռայ այստեղ, ամէն ուրեք, եւ այն ամէն տեղերը ուր տաղանդին բոցը կը կանգնէ խորան ու գմբէթ։

Գոյները խօսքեր են, խօսքերու ամբողջութիւնը քնարներ, երաժշտութիւն, անհուն լարերով եւ իմաստութեամբ։

Զարեհ Մութաֆեան իր նկարներով վերարտադրած է Իտալիան, Զուիցերիան ու հոգեկան Հայաստանը։

Ու աչքեր։

Աչքի, որով եւ հոգիի նկարիչն է ան․ մոգական քնարերգու մը որ վըրձինները թաթխեր է իր ուղեղին ու սրտին մէջ՝ պատկերազարդելով համանուագային տեսիլները հելվետական լեռներու, լիճերու, իտալական երգերու, երկինքներու եւ արմենական կարօտներու, կռունկներու։

Եթերներ որոնք խորունկէն կը թրթռան, ձայներ ու լոյսեր որոնք իրենց շարժումը կը մատուցանեն։

Երգի ու երազի վսեմ պահեր․ վերջալոյսներ։ Աստուածացիր վերջալոյսներ, անդորրացող վերնաշխարհի մը մէջ, հուրերու եւ ամպերու տարածական խառնուրդի մը մէջ։

Ու ջուրե՛ր, ջուրե՛ր, ջուրե՛ր։ Ծով, լիճ կամ գետ ուր կը մկրտուին սէր հոգիները ինչպէս աւազաններուն մէջ բանաստեղծութեան։

Ու դէմքեր, ան ի՛նչ խօսուն աչքերով, միտքով լեցուն, իմացականութեամբ յորդուն դէմքեր – հոգիով լուլի աչքերով որոնց նայուածքը կը սուզի մեր ներաշխարհին ալքերուն մէջ։ Աչքե՞ր են ասոնք թէ կեանքեր, թէ պատմութիւններ։ Կոյսի, քաղաքացիի, գիւղացիի աչքեր։ Ու մանաւանդ ասոնք, Աստուած իմ, աս արմենական աչքերը, աս Քրաֆթ Պոնարի հայ որբերուն աչքերը որոնց հայրենաբաղձութեան, գեղեցկութեան, տրտմութեան, երազին, ընկճումին եւ յիշատակաց պեղումին սիրտ չի կրնար դիմանալ։

Վեց որբեր են, մին կը նուագէ ու միւսները կ՚երգեն․

« Անդ շինիր քո բոյնը
Հայրենի կտուրի տակ »։
(«Ծիծեռնակ»)

Եւ այս բոլորը ի՛նչ ներշնչումի հարազատութիւնով, ինչ մաքուր նորութիւնով եւ ինչպիսի բիւրեղացեալ բանահիւսութեամբ։

Կը զգաս որ նկարիչին ուժական տաղանդը հրաբխային պայթում մըն է ունեցած կտաւին վրայ, ցոլացնելու համար արմենական կարօտախտին ցնցումները։

Որբերէն երեքը նստած են։ Ձախէն առաջինը գլխահակ է ու բերանը փակած։ Ներքին փոթորիկով մը միայն կ՚ընկերակցի երգին։ Մռայլութեան բեւի մը տակ ընկճուած է ան․ աչքերուն մէջ տխրութիւնը թանձրացեր է։ Հոգին արդէն իսկ կնճիռներ ունի․ յիշողութիւնը այդ ակօսներուն մէջ ի՛նչեր կը փորէ։ Մէջտեղը նստողը ինքը նկարիչն է, երգին նշխարը բերնին մէջ ու երգին իմաստը իր աչքերուն խորը տարածուած։ Երրորդը նստողներէն, դասական տիպարը հայ սրտին, խանձուած ու հիւծած դէմքով, զրկանքի սաղմոսներով։ Կիթառը նուագող որբը կանգնած է գրեթէ կեդրոնական մասին մէջ, նայուածքը սեւեռած հեռուն։ Ունի խոհուն վիճակ մը։ Մատները կը խաղան գործիքին վրայ ու մտածումը կ՚ելեւէջէ գործողութեան մը մէջ։ Ձախ կողմը, քովնտի, կանգնած են երկու որբ տղաք, ամբողջովին մասնակից երգեցողութեան։ Առաջինը երգիչի մը դերին մէջ, իսկ երկրորդը, գեղեցկադէմ, բազուկները տարած իր ընկերոջ ու նուագողին վըրայ, մտերմական մթնոլորտ մը ստեղծելով պատկերին մէջ։

Ու երգը որ ունկնդրելի է եւ նուագը որ լսելի է։

Արմենական կիսախոպոպ մազեր, սեւ յօնքեր ու աչքե՛ր, աչքե՛ր ...

«Անդ շինիր քո բոյնը
Հայրենի կտուրի տակ »։

Բոլորը կ՚երգեն։ Ամէն ինչ կ՚երգէ։ Գոյները կ՚երգեն։

Եւ ծիծեռնակը որ կը թեւածէ, անտեսանելի, պատկերին մէջ։

Ու սրտերը կը թեւածեն, ծիծեռնակին եռեւէն։ Խոր ու տխուր է կանչը երգին․

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ո՞ւր, ինձ ասա՛,
Թռչում ես այդպէս արագ։
Ա՜խ, թռիր, ծիծեռնակ,
Նրբնած տեղըս Աշտարակ․
Անդ շինիր քո բոյնը,
Հայրենի կտուրի տակ »։

Դողդղանքի վիշտը բիւրապատկուած է հիմա, մեր կեանքով, այս նկարին մէջ։ Ճակատագրէն նոր խորք ու նկարիչէն նոր ճախրանք է ընդունած «Ծիծեռնակ»ը։

×

Բանաստեղծ է նկարիչ Մութաֆեանը ու մտաւորական։ Արուեստագէտ։

Իր նկարներուն մէջ երեւան կը բերէ հրեշտակային հոգի մը ու մերթ սատանայի մը պէս չի ճանչնար ոչ մէկ դժուարութիւն։ Օրինակ, սա սեւագեստ գեղուհին որ սեւ շղարշի մը մէջ է։ Ու հագուստին սեւութիւնը եւ ծխանման շղարշին սեւութիւնը իրարու վրայ, այնքան որոշ են ու զանազանելի։

Ահա գլուխը իտալացի բանաստեղծ Անճիլինիի, որուն մէջ հռոմէական դեւ մը կայ, լի կորովով եւ առնականութեամբ։

Ահա կէս հապէշ ու կէս հայ պատանեակը, կարծես երկու ցեղերու վիշտը լեցուցած իր խոշոր աչքերուն մէջ։

Ահա Իտալացի շուտիկ տղեկ մը որ ծռած է ու բերանը դրած աղբիւրի մը ծորակին, զովացնելով իր արեւահար ծարաւը։

Ահա զգլխիչ կիներ ու կիսեր, մերկ մարմիններ, նուրբ աղջիկներ ու հոլանի պատկերներ ...

Եւ սակայն մեր հոգին, կրկին, իր դէկը կը դարձնէ դէպի որբերուն, դէպի «Ծիծեռնակ»ին, արտահայտութեան այս արմենական նկարին։

Զարեհ Մութաֆեան նկարիչն է պարունի, մեծ յոյսերու, յարութեան եւ յայտնութեան։

Հոգի մը ունի ան, գեղուն քնարերգութիւնով, միտք մը յորդուն մտածումով եւ ձեռք մը որ սեղմուած է Մուսային կողմէ։

Խանդավառութեան անզուսպ ճիչ մըն է իմս, այս վաւերական արուեստագէտին հանդէպ որ իտալացի եւ զուիցերիացի նկարչական քննադատներու գնահատութիւնները ընդունած է ու հիմա հետաքրքրած ֆրանսացի քննադատները իր երկու նկարներով, որոնք ցուցադրուած են Անկախներու մեծ նկարահանդէսին մէջ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Հայ պրիսմակ մը երեք երեսներով․ մէկուն մէջէն դիտէին հայ սերունդները, իրենց ցեղին զոհաբերումը չմոռնալու համար․ միւսէն նայէր Թուրք ազգը իր յանցանքը քաւելու համար, եւ երրորդ երեսից նայէր ապագայ աշխարհը՝ մարդկային վայրագ անցքերու սեւ հետքերը յիշելու համար։

ՄՈՒՍԱՍԻՐՑԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՏՏԻՍ ԱՊԷՊԱ.— Պատերազմի եւ անոր յաջորդող պատճառներու բերումով՝ Ատտիս Ապեպայի հայ գաղութը վերջին 2 — 3 տարիներու ընթացքին ազգային կեանքի մէջ դանդաղեցաւ, բայց հիմա սկսած է վերազարթումի նշաններ ցոյց տալ։ Այսպէս անցեալ տարի «Ապրիլ 24»ի հանդէսը կատարեց, վերանորոգեց իր ազգ. ուխտը։ Ապա հիմը դրաւ Մշակոյթի Օրուան տօնին։

Հիմա ալ Յանձնախումբի մը կողմէ պատրաստուեցաւ Եթովպահայ գաղութի յատուկ նոր «սահմանադրութիւն» մը, որ պահանջուած էր իտալական կառավարութեան կողմէ։ Մշակուած նախագիծը հաստատուեցաւ 25 փորձառու անձերէ կազմուած ժողովէ մը։ Նոյն յանձնախումբի պաշտօն տրուեցաւ «Եթովպահայ գաղութի Սահմանադրութեան» համապատասխան ներքին կանոնագիր մը պատրաստել։

Այս երկու հիմնական կանոնագրութիւնները մատուցուեցան պաշտօնական իշխանութեան, որ հաստատեց եթովպահայ գաղութին իրաւական գոյութիւնը։

Եթովպահայ գաղթային ժողովը իր բացակայ անդամներու տեղ ընտրեց նորերը։ Ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Աւետիս Թերզեան (Ամերիկեան դեսպանատան Ա. Թարգման), Վահան Սիմմէեան (Հալէպի առաջնորդին եղբայրը) եւ Խաչիկ Ալէմշահ (առեւտրական, եղբայրը երաժշտապետ Գուրգէն Ալէմշահի)։

Այս անդամներով զօրացած՝ գաղթային ժողովը սկսաւ իր կանոնաւոր նիստերուն։ Անմիջապէս կազմեց Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն մը,

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այստեղ եկել եմ միայնակ, Մեծափառ Տէր, պատասխանեց Մարզպետունին, աթոռակի վրայ նստելով․ — միակ թիկնապահս Աղստեւից վերադարձրի Գարդման՝ Վահրամ բերդակալը իւր Վանանդացի հաւատարիմներով այստեղ հրաւիրելու համար...։

— Ի՞նչպէս, Վահրամ բերդակալը, ընդհատեց Թագաւորը անհանգստութեամբ․ ի՞նչպէս կարող է նա գալ այստեղ․ ո՞վ պիտի յանձնէ Գարդմանը․ չէ՞ որ Սեւադան նստած է այնտեղ իւր զղեակում եւ կարող է մեքենայութիւններ նիւթել...։

Մարզպետունին սկսաւ այնուհետեւ մանրամասն պատմել Թագաւորին իւր ճանապարհորդութեան պատմութիւնը՝ սկսած այն օրից, որ ինքը Գարդմանից ձորումը բաժանուել էր արքայից մինչեւ այն վայրկեանը, որ վերադարձաւ նորէն նրա մօտ։

Նա նկարագրեց երկրի դրութիւնը այնպէս, ինչպէս որ տեսել էր․ յայտնեց Սեւադա իշխանին եւ Ցլիկ–Ամրամին արած իւր այցելութիւնը, նրա նպատակը․ տեղեկութիւններ տուաւ ապստամբութեան արտաքին շարժառիթների, նրա ծաւալման եւ ապստամբների ունեցած ոյժի եւ ռազմական ծրագիրների մասին։

Միով բանիւ հաղորդեց Թագաւորին այն ամէնը, ինչ որ կարեւոր էր նրան գիտենալ իւր առաջիկայ արշաւանքը յաջողութեամբ պսակելու կամ վերահաս վտանգից խուսափելու համար։ Բայց չյայտնեց նրան ոչինչ ապստամբութեան ներքին շարժառիթների մասին։

Թագաւորն ուշադրութեամբ լսում էր իշխանին, առանց սակայն ամենափոքր դժգոհութեան նշոյլ երեւցնելու իւր դէմքի վրայ։ Նա լսում էր այդ ամէնն այնպէս, ինչպէս կը լսէր ամէն մի սովորական եւ երկրի դըժբաղդութեան հետ ոչ մի կապ չունեցող պատմութիւն։

Բայց նրա սիրտը հանգիստ չէր։ Իշխանը թէպէտ չյայտնեց նրան Սեւադայի կամ Ամրամի իրան յայտնած գաղտնիքները, բայց Թագաւորը դուշակում էր որ Մարզպետունին գիտէ անշուշտ մի բան այդ գաղտնիքներից եւ որ նա խնամքով ծածկում է այդ իրանից։

Երբ վերջինս աւարտեց իւր պատմութիւնը, Թագաւորը վեր կացաւ տեղից եւ սկսաւ լուռ անցուդարձ անել վրանի մէջ։ Նրան յայտնի էին Ամրամի ապստամբութեան իսկական պատճառները, բայց յայտնի չէր այն, թէ Մարզպետունին ի՞նչ չափ է ծանօթ այդ պատճառներին։ Ուստի ինքն իրան մտածում էր թէ՝ արդեօք խօսե՞լ այդ մասին իշխանի հետ․ բացե՞լ նրա առաջ հին վէրքերը եւ դիմե՞լ նրա մտերմական օգնութեանը՝ այդ վէրքերը սպեղանիով ծածկելու համա՞ր, թէ՞ անվթար պահպանէ դեռ իւր արքայական վեհութիւնը...

Առաջին դէպքում նա կ՚ունենար մի հաւատարիմ խորհրդական, որ կ՚օգնէր իրան տագնապի ժամանակ թէ գործով եւ թէ խորհուրդներով․ իսկ երկրորդ դէպքում՝ նա ազատ կը լինէր այն մտատանջութիւնից թէ՝ նըւաստացրել է իրան իւր ստորադրեալ մի պաշտօնեայի առաջ։

Նա հպարտ էր եւ անընկճելի։ Նա կարող էր կործանուել, բայց կորանա՞լ— երբե՛ք․ այդ պատճառով իւր երկար մտածութիւններից յետոյ նա եկաւ դարձեալ այն որոշման, որի վրայ էր այդ մտածութիւնից առաջ, այն է՝ չխօսել գաղտնիքների մասին ոչինչ եւ աներկիւղ դիմաւորել իւր ճակատագրին...։

— Եւ այդպէս․ մենք ուրեմն վաղ առաւօտ ճանապարհ կ՚ընկնենք դէպի Աղստեւ, խօսեց Թագաւորը իշխանի հետ։— Եթէ ապստամբները չեն կամենում յոգնեցնել իրանց, պէտք է այդ նեղութիւնը մենք յանձն առնենք։ Իմ հեծելազօրը կարող է կռիւ մղել նաեւ յոգնած ժամանակ։

— Բայց եւ այնպէս պէտք է խուսափել գաղտնի կամ անսպաս յարձակման ենթարկուելուց․ անհրաժեշտ է հետամուտներ ուղարկել թշնամու շարժումը դիտելու համար, նկատեց Մարզպետունին։

— Իմ հետամուտները վաղուց արդէն ապստամբների բանակումն են։ Նրանցից երկուսը երեք օր առաջ եկան եւ յայտնեցին, որ Ամրամի ծակամուտները սպասում են ինձ Կողբայջրի մօտ, Կուրի շամբուտներում։ Այդ պատճառով էլ բանակը ես այս կողմից անցրի։ Տակաւին Աղստեւ չհասած՝ ինձ լուր կը բերեն միւսները թշնամու վերջին դիտաւորութեան մասին։

— Պատերազմի համար ի՞նչ ծրագիր ունի կազմած Արքան, հարցրեց իշխանը։

— Յարձակողական։ Ճակատել անկարելի է, պատասխանեց Թագաւորը։ Այդ պատճառով էլ պէտք է խոյս տալ լեռնավայրում թշնամուն պատահելուց։ Մեր հեծելազօրն անշուշտ կը յաղթանակէ, եթէ պատերազմէ ընձակ դաշտի վրայ։

Նոյն օրը եւեթ Թագաւորը խորհրդի հրաւիրեց Եգերացի իշխաններին եւ նրանց ու Մարզպետունու հետ միասին որոշեց հետեւեալ առաւօտ իսկ առաջ վարել բանակը դէպի Աղստեւ։

Եւ այդպէս էլ արին։ Հետեւեալ օրը, դեռ կէսօր չեղած, արքայական զօրքն անցաւ Կողբայ ջուրը եւ [illegible] մերձակայ լերան [illegible] տում։ Այնտեղ հանդիպեց արքային Վահրամ Սեպուհը իւր Վանանդացի հաւատարիմներով։ Նա յայտնեց [illegible] թշնամին հեռի է իրանցից միայն [illegible] կու ժամուայ ճանապարհ, եւ թէ [illegible] սպասում է արքային երեք [illegible] վրայ։ Այսինքն բանակի մի բաժին [illegible] բռնել է Աղստեւի արեւմտեան [illegible], արքայական զօրքի յարձակ[illegible] իւր վրայ դարձնելու համար. [illegible] կրորդ բաժինը ծածկուել է [illegible] մերձակայ շամբուտներում. իսկ [illegible] րորդը՝ հանդիպակաց լերան [illegible] ներում։ Եւ այդ այն նպատակով, [illegible] երբ արքայական բանակը ընդհար[illegible] առաջին բաժնի հետ, միւս երկ[illegible] հասնեն եռեւից եւ շրջապատեն [illegible] րան չորս կողմից։

Սեպուհի բերած տեղեկութիւ[illegible] հաստատեցին նաեւ արքայի հե[illegible] մուտները։

...անդ Հիւսիսեանի ատենապետութեամբ:

Թոլպուհայ գաղթային ժողովը իր մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ ըրած է Հայ նոր սերունդի դաստիարակութեան գործը: Այդ գործին վերաբերութեամբ հակիրճ եւ ազգ. վարժարանին ...ը եղան է Հայր Վահան վրդ. Յով–հաննէսեանը (Մխիթարեան Ուխտէն): Ուսուցչուհին է Օր. Սրբուհի ...եան: Մարմնամարզի ուսուցիչն է Փարիզի Մխիթարեան վարժարանէն ընթացաւարտ մը, Պ. Վա–...ն Սէմէրճիպաշեան, իսկ երգեցողութեան՝ «Գողթան» երգչախումբին ...ը Պ. Հմայեակ Փանոսեան:

Թոլպուհայ գաղութի ղեկավար մարմնի վերակազմութեան կապակցութեամբ, կ'արժէ հետեւեալ կէտը ...ել հանել.—

«Սահմանադրութեան» նախագիծը պատրաստողները երկու հիմնական սկզբունքներէ ղեկավարուած են,— Ա. Թոլպուհայ գաղութը իր ամբողջութեանը մէջ տէրն է այս երկրի հայ ...թեան բարոյական ու նիւթական ստացուածքին, Բ. ոչ մէկ խտրութիւն կը դրուի զանազան յարանուանութիւններու պատկանող անհատներու կամ ընտանիքներու միջեւ, դաւանանքը խղճի գործ նկատելով: Գաղութը իր ամբողջութեամբ Հայ է եւ կազմէ միութիւն մը, ուստի եւ ամէնքն ալ կրնան մասնակցիլ գաղթային գործերուն եւ ընտրել ու ընտրուիլ ըստ նոր կանոնագրի: Անհրաժեշտ է մատնանշել, որ այս վերջինը մէկ բանով չէ շեղած մեր դարաւոր ...յին աւանդութիւններէն:

Հ. Բաքաբաճ

ՎԱՀԱՆ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ

Հանգուցեալ Վահան քահանայ ...եանի մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ իրազեկ հայ–...ակից մը.—

Հանգուցեալը սիրուած քահանայ մը եղած է Տրապիզոնի մէջ, ուր առաջնորդական փոխանորդի պաշտօն ...ած է բարեխղճութեամբ: Անկէ ...ն ջերմ մասնակցութիւն ունեցած է ...եւ 1893—94ին Տրապիզոնի մէջ ...ուած Կրթասիրաց Ընկերութեան, որուն նպատակն էր շրջակայ ...ղերու կրթական մակարդակը ...բարձրացնել եւ գիւղատնտեսական ...ւթիւն մը հաստատել: Դպրոցին հիմը դրուեցան արդէն կարճ միջոցի ...ք եւ 1895ի աշնան դասաւանդութիւնները պիտի սկսէին, երբ Թրքական ...ն աւերիչ Թաթը տակն ու վրայ ըրաւ ամէն մշակութային ձեռնարկ:

Գիւղերու կրթական պահանջները ...ղին վրայ ուսումնասիրելու համար մասնաւոր յանձնախումբ մը 1895ի ամառը այցելեց շրջակայ գիւղերը: Այդ յանձնախումբին կը մասնակցէին Խոյեան քահանայ, Յարութիւն Շահրիկեան եւ ուսուցիչ Յովհաննէս Փլըզեան: Այդ անմեղ այցելութիւնը սակայն, 1895 սեպտ. 26ի կոտորածէն յետոյ կազմուած զինուորական ատեանին պատրուակ ...ուեցաւ երեւակայական մեղադրանքներ յերիւրելու եւ ծանր պատիժներու դատապարտելու անոր անդամակցողները:

Տ. Վահան քահանայ, սակայն ու–րիշ մահացու յանցանք մըն ալ կատարած էր: Կոտորածին օրը Մախոխեաններու տունը գտնուելով, ներս

...խուժող գազանացած ամբոխին դիմադրած էր իր վրան մշտապէս կրած ատրճանակը կրակելով եւ ի վերջոյ զինուորական ջոկատէ մը «գերի» բռնուած էր:

«Հայկական ապստամբութիւն»ը քննող զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց զայն: Պատիժը յետոյ ցկեանս բանտարկութեան փոխուեցաւ:

Օսմանեան պատերազմի ջանքերով Խոյեան քահանայ ներման առնալով Պոլիս փոխադրուեցաւ եւ Գնալը կըղզիի հոգեւոր հովիւ կարգուեցաւ: Հոն երկար տարիներ պաշտօնավարեց խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ:

1922ին ստիպուեցաւ տուն տեղ ձգելով հեռանալ Պոլսէն, որովհետեւ իբրեւ հայրենակից Թոփալքեանի, Չիլանչիրի ահաբեկման դատին մէջ անոր վկայութիւնը վճռական դեր կատարած ըլլալով անձնապէս վտանգուած էր:

Ա.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հայ արիներու նոր հաւաքատեղիին բացումը կատարելու համար, Անգլիայէն մասնաւորապէս հրաւիրուած էր, սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն Պ. Ուիլսըն, իր քարտուղարը Պ. Սաունտի հետ:

Հայկական եռագոյնի երիզներով գոցուած էր մուտքի դուռը, Mr. Wilson իր հետ ունենալով Արիներու միութեան նախագահ զօր. Կորկանեանը, կատարեց բացումը կտրելով երիզները: Հաւաքատեղին (42, Rue de Paradis), բաղկացած է հինգ բաժիններէ, որոնք զարդարուած եւ կահաւորուած են հայ արիներու աշխատանքով:

Անոնք չաբաթներով աշխատած էին ձեւի դնելու իւրաքանչիւր խումբ իր յատուկ բաժինը: Հայկական եռագոյնը կը տիրապետէր ամէն տեղ, սկաուտական խորհրդանշաններ չինուած էին նոյն գոյներով: Ցարդելի հիւրը կ'այցելէ իր հետեւորդներով, իւրաքանչիւր սրահ: Աճա գայլուկները, իրենց խմբապետներով բարեւի կեցած, կ'երգեն իրենց հայերէն երգը: Վերջին պահուն համախմբուեցան բոլորը ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուր ընդհ. պետ Տոքթ. Գուրգէն Մէծատուրեան, ներկայացուց Mr. Wilsonը՝ յաջորդը Hubert Martinի, որ Հայ Արիներու հօրեղբայրը կը կոչուէր, եւ անցեալ տարի մեռած էր մեծ վիշտ պատճառելով արիներու շրջանակին: Պ. Ուիլսըն գնահատական խօսքեր ըրաւ հայ տղաքներու ձեռներէցութեան եւ ընդունակութեան մասին, յիշելով Հնդկաստանի Կալկաթա քաղաքին մէջ հանդիպած հայ ուսանողներուն յաջողութիւնները որոնք շատերու հիացումին արժանացած էին: Ամէնէն լաւ խումբը Հայերունն էր, եւ յաճախ առաջնութիւնը կը շահէին, մարզանքի, լողալու եւ սկաուտական բոլոր ձեռնարկներու մէջ: Փափաքելի է որ այս հաւաքավայրը դառնայ կեդրոն մը բոլոր հայ արիներու չինարար աշխատանքին: Յետոյ կատարուեցաւ Capyի դպրոցին հետեւող եւ մեծ յաջողութեամբ լրացնող երեք խմբապետներու վկայականներու բաշխումը: (Աճէմ, Զօ–խուրեան, Նուպար Պօյաճեան եւ Փանոս Փանոսեան): Իսկ գայլիկներու խմբապետուհին, Օր. Շուշանիկ Մեծատուրեան եւ ՓանոսՓանոսեան արժանացան «արժանեաց շքանշանի», տարբերէ ի վեր իրենց մատուցած ծառայութեան համար: Բոլոր արիները ու գայլիկները ոտքի կանգնած երգեցին «Յառաջ նահատակ»ը: Հիւրը անգամ մըն ալ յայտնելով իրենց գոհունակութիւնը, ստորագրեցին պատւոյ մատեանը եւ կէսօրը անց ուղղուեցան դէպի ճաշարան Վակրամ ուր հրաւիրուած էին զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Ատենապետն հայր Վրթանէսեան, Տ. Վրդ. Ներսոյեան, ֆրանս. սկաուտներու կողմէ կոմս Մարթիլ փոխանորդը, Marc Sagnier, Համբաղայեան կողմէ Պ. Վ. Եարճանեան եւն.: Մտերմական սեղանի մը շուրջ նախ խօսք առաւ հայ արիներու ընդհ. պետը, շնորհակալութիւն յայտնելով սերկաններուն որ ուզած էին յարգել հայ արիներու միութեան տասնամեակի առթիւ սարքուած սեղանը եւ ըսաւ.— «1929էն ի վեր այնքան դժուարութեանց դէմ մաքառելէ ետք, այսօր տասնամեակի մը բոլոր կարելի յաջողութիւններով բեռնաւոր, կրնանք բաց ճակատով խոստանալ անսայթաք քալել սկաուտութեան ուղիէն, ջանալով ներշնչել հայ մանուկներուն իրենց ազգային գիտակցութիւնը եւ հայ երիտասարդի պարտականութիւնը»:

Սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէն Պ. Ուիլսըն կրկին յիշելով Հնդկաստանի եւ Անգլիոյ մէջ ունեցած իր յարաբերութիւնները Հայերու հետ, մեծ գովեստով արտայայտուեցաւ անոնց յաջողութեան մասին եւ խոստացաւ իր կարելին չխնայել օգտակար ըլլալու հայ արիներու բոլոր ձեռնարկներուն, ինչպէս եղած էր իր նախորդը:

Կարճ ուղերձներէ եւ մաղթանքներէ վերջ հրաւիրեալները վերադարձան Արիներու միութեան նոր կեդրոնատեղին, ուր այցելութեան եկած էին շատ մը ծնողներ եւ բարեկամներ գնահատելու կատարուած աշխատանքը: Հայ Արիներու միութեան կեդրոնավայրի մը բացումն ու հացկերոյթը եւ այս առթիւ տարուած աշխատանքը ամէն հաւատքէ կուսան լաւատես ըլլալու այս միութեան ապագային: Անոնք ունին պատրաստուած ծրագիր մը դասախօսութիւններու՝ Հայոց պատմութեան, հայ լեզուի եւ գրականութեան շուրջ: Ցաւ...ունեւութիւն եւ յաջողութիւն:

Ն. Կ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ԱՐՄԵՆՈՒՇ »

ՊՈՒՏՕ.— «Սունդուկեան» Թատերախումբի առաջին տարեշրջանի 4րդ ներկայացումը կազմեց Պ. Ղ. Մելոյեանի «Արմենուշ» տաամը՝ 5 արար, նախաձեռնութեամբ «Արարատ» միութեան եւ մասնակցութեամբ Սունդուկեան Թատերախումբի, ի նպաստ դպրոցին:

Թատերախումբի լաւագոյն ուժերը ընտրուած էին, որպէսզի ներկայացումը կատարուէր կարելի հարազատութեամբ: Տքնաջան աշխատանքէ եւ երկար փորձերէ վերջ կիրակի օր, 2 Ապրիլ, բեմադրուեցաւ «Արմենուշ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեանի, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ–Շահպազ» ակումբին մէջ, Սընօն:

Երկսեռ հասարակութիւնը գրաւած էր նստարանները: Ուշ մնացողները ստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ: Ա. Գ. Մեսումենց նախ գործը ներկայացուց հակիրճ: Որպէսզի ժողովուրդը ուշադրութեամբ հետեւի խաղին եւ լաւ ըմբռնէ բովանդակութիւնը, իւրաքանչիւր գործողութեան առանձին բացատրութիւններ տուաւ կատարուելիք խաղարկութեան: Թէեւ բոլոր դերակատարները սիրողներ էին, բայց ներկայացումը սկիզբէն մինչեւ վերջաւորութիւնը անցաւ շատ յաջող: Բոլորն ալ իրենց բաժինները լաւ սերտած էին: Խաղը ինքնին այնքան հետաքրքրական էր որ ժողովուրդն ալ անշշուկ կը հետեւէր անցքերուն: Ներկաները ուշադրութեամբ եւ լարուած կ'ունկնդրէին եւ շատերու աչքերը թրջած էին:

Կ'արժէ «Արմենուշ»ը ընդհանրացնել, մեր այս թափառական եւ անստոյգ վիճակին մէջ, ուր կրնայ խթան մը հանդիսանալ, նոր սերունդէն մինչեւ մեծերը: Մանաւանդ բեմական մեծ դժուարութիւններ ալ չունի, քանի որ հեղինակը Ֆրանսերէն վերամշակած է հայ բեմի համար, մասնաւոր խնամքով:

Գլխաւոր դերը կատարեց տիկին Ն. Տօնէրեան (Արմենուշ), Օսկարի դերը Կ. Տօնէրեան, Տիկին Միւլլէրը՝ տիկ. Սիրուն Հալլաճեան, Տիկին Վօլֆը Տիկին Սաթենիկ Հալաճեան, Հէօպների դերը՝ Գ. Հալաճեան, Տոքթ. Վալդը Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեան, իսկ ծառան Օր. Զ. Եզիկեան, եւ յուշարար Ա. Քէնտրեան: Բոլորն ալ լաւ խաղարկութեամբ ապրեցուցին իրենց դերերը եւ ներկաները ամէնքն ալ գոհ էին:

Բեմական յարդարանքի համար մասնաւոր աշխատանք տարած էր ճարտարապետ – ելեկտրագէտ Պ. Վ. Ս. Պաղտասարեան: Իսկ երաժշտապետ Ա. Գ. Մեսումենց մեղեդիներ սորվեցուցած ըլլալով, բեմի ետեւէն կ'ընկերանար Արմենուշի երգերուն, ջութակով մեղմօրէն: Այս բոլորը մեծապէս նպաստեցին բեմադրութեան:

Ընդհանուր հասոյթը՝ 292 ֆրանք:

Սունդուկեան Թատերախումբը եւ Արարատ միութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն Թատերագիր Պ. Ղեւոնդ Մելոյեանի, որ սիրով տրամադրեց «Արմենուշ»ի բեմադրութիւնը, ի նպաստ դպրոցին, ամէն իրաւունքէ հրաժարելով:

Ջալկարացի

ՀԱՅԵՐԸ ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ալի Րիզա Սէյֆի «Ճիմհուրիյէթ»ի մէջ կը սկսի պատմել յիշատակներ ծովային վարժարանի անդրանիկ շրջանէն, օգտուելով անգլիացի հեղինակի մը, Զարլս Մաք Ֆէրլէնի մէկ գիրքէն: Անգլիացին այդ շրջանին (1848) այցելեր է ծովային վարժարանը, որ հիմնուած էր Գասըմ Փաշայի Նաւարանին վերեւ գտնուող նաւային հիւանդանոցին վայրը: 1848ին ծովային նախարարն էր Տամատ Հալիլ փաշա, որ ուզեց ընդարձակել վարժարանը: Զարլս Մաք Ֆէրլէն կը պատմէ թէ շինութիւնները յանձնուած էին Հայերու, բոլոր որմնադիրները, հիւսները, կահագործները, ներկարարները, զարդանկարիչները հայ էին:

Ապտիւլմէճիտ դահ բարձրացած ատենը ուզեց ճարտարարուեստը զարգացնել երկրին մէջ. միլիոններ ծախսուեցան. Իզմիթ, Հէրէքէ, Զէյթինպուրնու գործարաններ բացուեցան, ափսար ագարակներ հաստատուեցան, եւ այս բոլոր ձեռնարկներուն գլուխը կը գտնուէին Տատեանները, Պարութճըպաշըներուն ընտանիքը, որ մեծ շուքով կը ճամբորդէին Եւրոպա, իբրեւ թէ Օսմ. կայսրը իրենց ըլլային, ու հարիւրաւոր, հազարաւոր մասնագէտներ ու բանուորներ բերած էին Գերմանիայէն, Պելճիայէն, Ամերիկայէն, Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն: «Բարենորոգմանց–Թանզիմաթի շրջանին մէկ ողբալի դրուագն է այս», կը գրէ Ալի Րիզա Սէյֆի: Անգլիացին կ'ըսէ թէ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ ճարտարապետները, ճարտարագէտները, յանձնառուները Հայեր էին ամէն տեղ եւ ընկեր էին հայ սեղանաւորներու, անոնց հետ կը բաժնէին շահերը: Այս սեղանաւորները պարտական կ'ընէին Թուրք փաշաները եւ Թուրք հաստատութիւնները:

ՑԻՇԵՑԷՔ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ «ԾՈՄԻ Օ–Ր»Ը, ՉՄՈՌՆԱԼՈՎ ԱՆՈՐ ԱՅՆՔԱՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (31 Մարտ.)

— «Երբ անցեալ տարի, գիտակ հանրային օրկանի պարտականութեանց, օրը օրին կ'արձանագրէինք Սանճաքի Հայերուն վրայ գործադրուած ճնշումները եւ մանաւանդ կ'ազդարարէինք չհաւատալ Թրքական փայփայանքներուն ու եղբայրական զեղումներուն, գտնուեցաւ պաշտօնակից մը որ սրբազան պարտք համարեց քայլ առ քայլ հետեւիլ մեզի եւ պատասխանել մեր իւրաքանչիւր բառին: Միաժամանակ մեզ ամբաստանեց վայրերան, կացութիւնը դիտմամբ սեւցնող եւ ժողովուրդը արտագաղթի մղող:

Ի՞նչ եղաւ յետոյ:— Անխուսափելին: Մեր նոյն պաշտօնակիցը ոչ միայն դադրեցուց իր անրնական պաշտպանողականը, այլ եւ ձեռնարկեց հակաթուրք այնպիսի յարձակողականի մը, որ մատ խածնել տուաւ ամէն մարդու:

Բազմաթիւ այլ խմբագրականներու եւ լուրերու կարգին, ահա վերջին առաջնորդողը (29 Մարտ), «Սանճաքի նոր տագնապը» վերնագրով: Ցայտնելէ յետոյ թէ «արդար մտահոգութիւններ եւ խուճապ ստեղծուեցաւ շատերու մտքին մէջ», իբրեւ հետեւանք Թրքական օրէնքներու կիրարկման, կ'աւելցնէ.

— «Թուրքիոյ օրինակին հետեւելով, Սանճաքի իշխանութիւնները կը դնեն զանազան տուրքեր, որոնք օրինական կողոպուտի հանգամանք ունին: Այսպէս է՝ օրինակ՝ որ բռշակներու կարեւոր մէկ մասը վար կը դրուի զանազան անուններու տակ, իսկ ժողովուրդին առեւտրական եւ ունեւոր դասակարգին կը պարտադրուի «ինքնաբերաբար» վճարել անդամատուրք եւ այլ «նուէր»ներ, խալքէ էվիներու ցուցմունքին վրայ: Զվճարողները զանազան նեղութեանց կամ հալածանքներու ենթակայ կ'ըլլան անշուշտ»:

Անցնելով Հայերու մասնաւոր կացութեան, մեր պաշտօնակիցը կը հրատարակէ վերջերս ստացած իր լուրերը.

«Քէսապի եւ Սուէտիոյ շրջաններուն մէջ կը բացուին խալքէ էվիի ակումբներ եւ Հայերը կը հրաւիրուին անդամակցելու: Անդամակցիլ ուզողներ կան անշուշտ, «յարմարելու» համար նոր պայմաններուն. բայց եւ կան որ չեն ուզեր. ու այս կերպով կը ստեղծուին տարակարծութիւններ ու վէճեր, որոնք խռովեն այդ շրջանին ժողովրդական խաղաղութիւնը ...: ... Ա... շրջաններուն մէջ ... կը բացուին եւ «վէճ ...»ու ... կը ... ժողովրդական ...:

«Ասոնց վրայ աւելցուցէք նաեւ աղջիկներու ... «խնամութեան» ... պատճառաւ ...: ... ու ... Հայու ...:

«Այս լուրերը ցոյց կուտան թէ «ընկեր սուր ...», թէեւ այդ «...»ը շատոնց սկսած ըլլայ ...»:

Մինչ այս պահուն, երբ կը հրճուինք թէ վերջապէս ողջամտութիւնը յաղթանակեց Սանճաքի խնդրին մէջ, ահա նոր խօսքեր մը մեր հասցէին, այս անգամ ուրիշ հայ թերթի մը Արարատի կողմէ: Կը բաւէ միայն յիշել աղաղակող խորագիրը. «Դէպ ղուռ լռեցէք»:

Այո, ըմբռնեցինք, Հայու դէմ գործուած այդ թրքական խժդժութեանց ճաղկումը բաւական եղաւ, որ հայ թերթ մը «լռել»ու հրաւիրէ մեզ եւ ճերմակի վրայ սեւով չարէ սա տեսակ սեւաւոր տողեր.

— «Շատ որոշ է ուրեմն, որ Ազդակ լծուած է հակասանճաքեան պայքարի մը, դրդուած փաշական մոլեռանդութեամբ: Իսկական ազգասիրութիւնը յետադարձ քաղուած մը թող ընէ իր անցեալին վրայ եւ լոէ այլապէս: Զափազանցութիւն չպիտի ըլլար, եթէ ըսէինք որ Դաշնակցականներու (Ազդակ) այժմու կառավարական բէժմը նախընտրելի է քան դաշնակ վանտալականութիւնը»:

Կը լսէ՞ք: ԹՐՔԱԿԱՆ վարչաձեւը նախընտրելի է եղեր «Դաշնակ վանտալականութենէն»: Այսինքն, Սանճաքի Հայերը փառք տալու են Քէմալին որ զինուոր ղրկեց եւ վերջ տուաւ «Դաշնակ վանտալականութեան»: Իսկ ոտքը պիտի պագնեն Իսմէթին, եթէ այդ շրջանը կցելով՝ բոլորովին վարատէ այդ «վտանգ»ը ...:

Եւ ըսողն է ՀԱՅ թերթ մը: Այն ալ այնպիսի ատեն մը, երբ, բացի «հալածանքներէ ու խստութիւններ»է եւ հայ աղջիկներու առեւանգումի դէպքերէն, ինչպէս կը տեղեկագրէ ամփոփօր օրկանը, վաղը կրնան ծագիլ աւելի ծանր ու ցնցող աղէտներ»:

ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ՆՈՒԷՐԸ ՁԵԶ ԴԻՄՈՂ Կ. ԽԱՉՈՒՀԻԻՆ: ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԸ ՈՒՐԱԽԱՆԱԼՈՒ ԵՒ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼՈՒ ԱՌԻԹ Է:

ՁԵՐ ՆՈՒԷՐԸ ՓՈԽԱՆ «ԾՈՄԻ» ԿԸ ԽՆԴԱՑՆԷ ՈՐԲ ՄԸ, ԱՅՐԻ ՄԸ ԿԱՄ ՀԻՒԱՆԴ ՄԸ: ՄԻ ԶՐԿԷՔ ԶԱՆՈՆՔ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— ∞ —

—«Է՜, ծերացեր ես, կանակդ կուզ, հագերդ ճերմակ, տարիքդ շատ, քեզ «որդ չասներ» շատ անգամ կ'ըսէին ...ին ձեւերով ու շարժումներով: Կը ...ակնար այդ ամէնը, կը բարկանար ու կը վրդովուէր, իր ատելութեան ...աղձը կը թափէր ըստղին կնոջ, հարսին ու աղջկան վրայ: Շատերուն մեծ ...րթ ունենալը, ձեռքէն գործ չիգալը, ...յլ ըլլալը, անպատճառ պակասութիւն մը ունենալը կը հեգնէր: Գոտած պակասութիւնները բոլորն ալ ճիշդ, ...լորն ալ ճշմարիտ էին: Այս հանգամանքը՝ իր եւ գիւղի հարսներուն ու աղջիկներուն մէջ փոխադարձ ատելութիւն մը յառաջ բերած էր, եւ ...րեքինները իրենց այրերը կը գզուեցնէին ըսելով.

—«Քո՛ մարդ, այդ լալ աղջկան ...երանը մի քանաք, մեզ գիւղին մէջ ...ղէք ու խայտառակ կ'ընէ:

Ու այսպէս Լալ Աղջիկը իր արդար վրէժը կ'առնէր զինքը արհամարհողներուն հարսներէն, աղջիկներէն՝ իր սեռակիցներէն: Բուռն վրդովումով մը կ'ատէր գեղեցիկները, գեղեցիկ արդուզարդ ունեցողները: Իր ատելութիւնը նախանձէն կուգար եւ ինչո՞ւ չնախանձէր, ամէնը իրենց կարմիր կանանչ բախտին կ'երթային, հարս կ'ըլլային, հարսանեկան փայլուն քօղը իրենց ետեւէն կը ձգուէր, ինքը այս ամէնէն զրկուած էր: Դժբախտ իրականութեան գիտակցած էր, մատներով լեզուն ցոյց կուտար եւ աչքերը երկինք վերցուցած կրնար հասկցնել.— «Ես համր եմ, Աստուած ըրած է»:

Ոչինչով էր մեղաւոր, միայն խօսելուն էր կը տարբերէր իր սեռակիցներէն, մնացածներուն մէջ ամէնուն ալ հաւասար, թերեւս անոնցմէ վէշ մը գերադաս: Բայց ինքը ամուսնութեան կարօտով մնաց մինչեւ վերջը, այր մարդու պերկ բազուկներու պրկումներուն կարօտը ունեցաւ, օրօրոցի մը առջեւ նստելու, մանուկ մը օրօրելու գոհունակութեան անմատչելի եղաւ, դժբախտ ծնաւ, երազով ապրեցաւ եւ այդ երազին կարօտով մեռաւ:

ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ

Ի ծնէ կոյր մը. Թոմասենց գերդաստանէն, իմ տեսած օրերուս քառասունը անց մէկն էր: Օրը անգամ մը զինքը տեսնելու կ'երթայի: Ան նստած կ'ըլլար Ս. Մինասի մատուռին պատին կամ արագիլի մեծ ծառին շուքին տակ: Իսկ ձմեռները զինք կը տեսնէի Զախալենց ձիթհանի մեծ չէնքին մէջ, ուր տաք էր եւ բազմութիւնը շատ:

Ամառը տօթէն նեղուած շուք ու զով տեղերը կ'ընտրէր նստելու: Ս. Մինասի մատուռը եւ արագիլի ծառը շատ մօտ էին իրարու, անոնց քովէն կը հոսէր փոքրիկ զուլալ աղբիւր մը եւ առուակ մը: Խոհուն ու մտածկոտ մտիկ կուտար ծառերուն վրայ թառած ազգի ազգի թռչուններու ձայներուն եւ հոսող ջուրերու կչկչալուն, աչքերը միապաղաղ սեւեռած հեռուն անթարթ, անշշուկ համակ լսելութիւն էր: Երբեմն վայրի ցուլի նման գլուխը հակառակ կողմը կը շըրջէր ուսկից կուգար ոտքի մը ձայնը. դէմքին ջիղերը կը պրկէր, կը կեդրոնանար, ձայնին տէրը ճանչնալու ճիգ կ'ընէր: Իրեն մօտեցողին խօսքին ձայնէն եկողին ով ըլլալը ճանչնալը սովորական բան մըն էր. ինքը կ'աշխատէր քալուածքի ձայնէն ճանչնալ. խիկալպէս կը ճանչնար: Կը ճանչնար զիս նոյնիսկ ոտքիս ձայնէն ու շշուկէն:

— Բարե՛ւ Օձիկ Կատայ, ի՞նչ կ'ընես:

— Բարեւ Օ..., նստեր եմ, առուին ջուրը այսօր շատցած է, ձինհալոց կայ, գարունը մօտ է, արագիլները եկած են, վայրի սագերը շատցած են, սարեակները իրար անցած են, իրենց բոյները կը նորոգեն, նոր տեղ, նոր տուն պիտի ըլլան, սերունդ պիտի հասցնեն, ի՜նչ լաւ է, ի՜նչ երջանիկ են թռչունները»...

Յետոյ կը լռէր, գլուխը քարշ կուտար վար, երեսին կնճիռները կը շատնային, թերեւս կարմրութիւն մը, բարակ քրտինք մը կ'ողողէր խորշոմած ճակատը, կուրծքի վանդակը թեթեւ մը կ'ուռէր ու կ'իջնէր, յուզմունքի նոպայ մը կ'անցընէր:

— «Բոյները կը նորոգեն, նոր տեղ, նոր բոյն կը շինեն, սերունդ պիտի հասցնեն. ի՜նչ լաւ է ...:

Շրթունքին տակէն կրկնեց միեւնոյն խօսքը, այս անգամ աւելի ցած, աւելի տխուր շեշտով մը: Ես կը հասկնայի այդ բոլորը, թէեւ կ'աշխատէր իր վրդովումը գաղտնի պահել, սակայն ես կրցած էի հասկնալ զայն: Խորունկ էին Օձիկ Կատային հոգեկան տառապանքները՝ իր բոլոր անհաւրութեամբ: Գարունն է եկած, տարագնաց թռչունները, արագիլները, վայրի սագերը, սարեակները եկած են վերստին, բոյներու նորոգութեան սկսեր են: Ցախ, մացառ, ...իւմ հաւաքելով նոր բոյն կը շինեն, կը ճռլռան, կը կչկչան, արտակարգ, անհանգիստ շարժումներով, թռչունութքներով նոր կեանքեր, նոր էակներ պատրաստելու աշխատանքին են լծուեր սրբազան գոհունակութեամբ:

Օձիկ Կատան քանի՜ քանի՜ գարուններ տեսած է: Տեսած է այդ թռչուններու բեղուն, խաղաղ աշխատանքը, քանի՜ քանի՜ անգամներ արագիլին կափ–կափը, վայրի սագերու կրկռոցը լսած է...: Եկած են անոնք, բոյն ...ինած, հաւկիթ ածած, ձագ հանած եւ ապա թռցուցած, կեանքի վայելքը ճանչնալու կարելիութենէն զրկուած, շատ ու շատ գարուններ բոլորած, չոր գլուխ եկած, չոր գլուխ ...երթալու դատապարտուած: Մարմնաւոր աչքի տեսողութենէն ի սպառ զրկուած է, իր տեսողութիւնը հորիզոն չունի, բնութեան գեղեցկութիւնը վայելելու քաղցրութիւնը չունի: Բայց հոգիին ու զգացումներուն աչքերը զօրաւոր են եւ թերեւս աւելի զօրաւոր քան բոլորին՝ որոնց աչքը լուսաւոր չի ճանչնար: Ուժի մը խլրտումը, զօրաւոր բնազդի մը շարժումը կը զգայ իր երակներէն ներս, խորհրդաւոր տաքութիւն մը բարկ արեւու տաքութեան նման կ'ուռճանայ, հեւք կ'առնէ: Ասոնք բոլորը կը լսեն, կը զգեն, կը խոնարհին երեւոյթի մը առջեւ, չարաղէտ երեւոյթ մը, որ կուգայ իր հետ, մօրը արգանդէն զրկուած օրուան հետ— ի ծնէ կուրութիւն:

(2) Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

միջոցներ ձեռք առած է, Միջերկրականի ապահովութեան համար: Նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ 24 ժամ առաջ, երէկ, փոխանակ չորեքշաբթիի, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին: Արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ լեհական եւ խորհրդային դեսպաններուն հետ, Ռումանիոյ պաշտպանութեան մասին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա չուզեր իր պաշտպանութիւնը երկարել մինչեւ Ռումանիա, այդ հողը ձգելով Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան վրայ: Բայց Լոնտոն մասնաւորապէս շահագրգռուած է Թուրքիոյ ապահովութեամբ եւ կ'ուզէ այդ երկիրն ալ իր պաշտպանութեան տակ առնել, ինչպէս Յունաստանը: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նախարարական խորհուրդը իր օրակարգին վրայ ունի պաշտպանողական դաշինքի մը կնքումը՝ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, մտահոգութիւնը չէ փարատած տակաւին, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն: Մնաց որ, շատ քիչեր կը հաւատան զանազան հաւաստիքներու, Միւնիխի փորձէն վերջը:

*** Բրիտանական դահլիճը երկուշաբթի օր լայնօրէն քննելով կացութիւնը, որոշեց ուժգին բողոքագիր մը ուղղել իտալական կառավարութեան: Բոլոր նախարարները համաձայնեցան այս կէտի մասին, ոչ թէ իրաւական նկատումներով, այլ մանաւանդ այն հետեւանքներով որ կրնայ ունենալ Ալպանիոյ գրաւումը Եւրոպայի ընդհանուր կացութեան վրայ:

Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ բացառիկ ժողովներ գումարեցին ազգային պաշտպանութեան խորհուրդները, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար: Փարիզի ժողովը տեւեց երկու ժամ, նախագահութեամբ վարչապետին, որ միեւնոյն ատեն ազգ. պաշտպանութեան նախարարն է:

Եուկոսլավիա, Ռումանիա, Պուլկարիա

Կիսապաշտօնական «Թան»ը, որ ընդհանրապէս պաղարիւն է, երեք օրէ ի վեր ահազանգ կը հնչեցնէ իր խմբագրականներով, հասկցնելու համար թէ Իտալիա պիտի չսահմանափակուի Ալպանիոյ գրաւումով.

— «Այլեւս բացորոշ է իտալական ռազմախաղը: Ան ոչ միայն կը ձգտի դէպի Սելանիկ եւ Եգէական իջնել, ապահովելու համար արեւելեան Միջերկրականի տիրապետութիւնը, այլեւ պաշարել Եուկոսլավիան, անջատելով զայն Պալքանեան Համաձայնութեան միւս պետութիւններէն եւ կզզիացնելով Ռումանիան, որպէսզի դիւրացնէ գերմանական գրոհը դէպ ի այդ երկրին բնական հարստութիւնները եւ դէպի Սեւ Ծով»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ նշանակալից կը գտնեն Եուկոսլավիոյ վերապահ դիրքը: Երեւոյթներէն դատելով, ան լռելեայն հաւանած է Ալպանիոյ գրաւման, լինելով Իտալիոյ ազդեցութեան տակ: Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական խմբագիրը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, կը կարծէ թէ Մուսոլինի պիտի չխնայէ նոյնիսկ Եուկոսլավիոյ, որ պիտի բաժնուի երեք մասի,— նախկին Սերպիան պիտի մնայ ինքնավար, Տալմացիան պիտի անցնի Իտալիոյ, Սլովէնիան՝ Գերմանիոյ: Նոյն յօդուածագրին կարծիքով, Ռումանիան ալ անչարժութեան դատապարտուած ըլլալով, Պուլկարիա պիտի կրնայ ետ առնել ոչ միայն Տոպրուճան, այլեւ Տէտէ Աղաճը...

Միւս կողմէ, իտալական թերթերը խրատներ կուտան Թուրքիոյ, որպէսզի գործիք չդառնայ միւս պետութեանց: Զրոյցի մը համաձայն, գերմանական կառավարութիւնն ալ ազդարարութիւններ ուղղած է Ռումանիոյ արտաքին նախարարին, որ Պոլիս գացած եւ բանակցութիւններ վարած էր Թուրքիոյ հետ:

Կը հաստատուի թէ Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, Ենկիւրի պիտի այցելէ, Գերմանիա վերադառնալէ առաջ: Ինչպէս կը յիշուի, Տոքթ. Կէօպէլս Փէշթա, Աթէնք եւ Հռոդոս այցելելէ վերջ, Եգիպտոս գացած էր: Լուրեր կը շրջին նաեւ Կէօրինկի այցելութեան մասին:

Ենկիւրիի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Թուրքիա երբեք պիտի չմիանայ Հռոմ — Պերլին առանցքին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ, Պ. ԿԱՊՐԻԷԼ Փիօ, որ Փարիզ կուգայ ցամաքի ճամբով, 15 օր մնալու համար, Ենկիւրի հանդիպելով հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ թրքական կառավարութեան կողմէ: Մարզպանը յայտարարեց թէ կացութիւնը խաղաղած է Սուրիոյ մէջ, նոր դահլիճին կազմութենէն ի վեր: Ենկիւրի կը գտնուի նաեւ Սանճաքի պատուիրակը, Գնդ. Քոլէ:

ԻՐԱՆԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ ամուսնութեան առթիւ Փարիզէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Թէհրան, նախագահութեամբ Զօր. Վէկանի: Գահաժառանգը Եգիպտոսէն Իրան վերադարձաւ եգիպտական նաւով մը, որուն իրենց ջուրերուն մէջ հետեւեցան իտալական, ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւեր: Հարսնիքը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 21ին:

ՀԻԹԼԷՐԻ ծննդեան 50ամեակին առթիւ, Պուլկարիայէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Պերլին, բաղկացած՝ ելմտական եւ հաղորդակցութեանց նախարարներէն, երեսփ. ժողովի նախագահէն, սպայակոյտի պետէն, օդատորմիղի վարիչէն, ծովային հրամանատարէն եւ Սոֆիայի քաղաքապետէն: Թուրքիայէն ալ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ, նախագահութեամբ ընդհ. սպայակոյտի պետին՝ Զօր. Ասըմ Կիւնտիւզի: Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 19 անդամներէ, որոնց մէջ կը գտնուին հինգ երեսփոխան – զօրավարներ, խումբ մը երեսփոխաններ եւ ուրիշ երեւելիներ:

ԹԻՐԱՆԱՅԻ գրաւումէն անմիջապէս վերջը, Մուսոլինի իր փեսային միջոցաւ 190.000 ոսկի ֆրանք ղրկեց, բաժնուելու համար աղքատներուն: Իտալական իշխանութիւնը արդէն իսկ ձեռնարկած է Ալպանիոյ վերակազմութեան, ֆաշական դրութեամբ: Կ'ըսուի թէ հարիւր հազար զինուոր կեդրոնացած է երկրին մէջ, որ եւ է դիմադրութիւն խորտակելու համար: Զոկու թագաւորը միասին տարած է պետութեան ոսկի պահեստը, 80.000 տոլար:

ՉԵԽԱՅԻՆ արեւմտեան վարիչը, Եժով, որ ջրային տնտեսութեան գործավար նշանակուած էր անցեալ տարի, այդ պաշտօնէն ալ քշուեցաւ ապրիլ 10ին, նոր հրամանագրով մը: — Լրտես մը մահուան դատապարտուեցաւ Քիէվի մէջ:

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ընկերութեան գործադիր կոմիտէն մասնաւոր նիստ մը գումարեց Լոնտոնի մէջ, քննելու համար Ալպանիոյ գրաւման հետեւանքները: Ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կ'ըսէ թէ «ամբողջ իսլամական աշխարհը օգնութեան պիտի հասնի, եթէ Ալպանիա դիմադրէ»:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կառավարութիւնը իրաւունք ունի բռնագրաւելու անհատական փոխադրութեան բոլոր միջոցները,— ինքնաշարժ, հեծելանիւ, ձի, կառք, եւն. ինչպէս եւ անթելի գործիքները, զօրաշարժի կամ սախաղական պարագաներու մէջ: Հրամանագիրը կ'արտօնէ նաեւ ազգ. պաշտպանութեան յատկացնել փոխադրութեանց բոլոր պաշտօնեաները, մինչեւ 60 տարեկանը:

ՊԱՊԸ Զատկի առթիւ քարոզ մը խօսեցաւ 40.000 ունկնդիրներու առջեւ, յանուն աշխարհի խաղաղութեան: Անշուշտ քարոզը լատիներէն էր, բայց անմիջապէս թարգմանուելով լսուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի: Պապը յայտարարեց թէ խաղաղութիւնը չի կրնար հաստատուիլ, երբ ազգերը իրար են հալածեր եւ «հանդիսաւորապէս կնքուած դաշինքներ եւ խոստումներ կորսնցուցած են իրենց սրբութիւնը եւ իմաստը: Խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ առանց բարեկարգութեան, ոչ ալ բարեկարգութիւն՝ առանց արդարութեան»: Եզրակացնելով Պիոս ԺԲ. յորդորեց հաւատարիմ մնալ տրուած խոստումին: Ցետոյ պատգամ ուղղելով օրհնեց հաւատացեալները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» կոմիտէի ընկերաճաւակրական դասախօսութիւնը 12 Ապրիլ, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 14 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 13 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը»:

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle des Fêtesի մէջ

30 Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERի

(Անկ նի քաղաքապետ)

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Գ. ԲԱԼԵԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի, ջութակ՝ ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, դաշնակ՝ ՕՐ. Մ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ փոքրիկն Օր. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (հայերէն), ՕՐ. Ա. ԶԱՀՐԷՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), ժամը 6 — 12 պարահանդէս:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

14րդ տարեկան ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

Նախագահութեամբ ՀԱՆՐԻ ՄԱՐԹԻԻ, անդամ Սկաուտական Միջազգային կոմիտէին

Կիր. 30 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, 7 rue du Fg. Poissonnière Métro: Bonne Nouvelle

Մուտ 10 եւ 7.50 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՀԱՅ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

8 rue Bossuet Բարեգործականի Տուն մէջ

Խնամուած պիւֆէ՝ մատչելի գիներով: Մուտք 6 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Ապրիլ 12ին, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, խիստ կարեւոր օրակարգ, սովորական հաւաքատեղին, Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳԻ Կապոյտ Խաչի ընդհ. ժողովը 13 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Av. d'Argenteuil, Asnières.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ռոմէնվիլ-Մոնթրէօյի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ասորեանէ 100 ֆր., իրենց աղջկան Սիրվարդ Ասորեանի քառասունքին առթիւ: Տէր եւ Տիկ. Վտարանդիէ 50 ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, Տիկ. Լուսաբեր Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1939ի 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ գիշեր, Փոյի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 166.997 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք. — 1.010.514, 971.517, 1.246.227, 1.214.090:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք — 1.234.348, 343.731, 526.822, 1.013.315, 1.146.163, 604.169:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրքանչիւրը շահեցաւ 200.000 ֆրանք.— 1.354.181, 842.644, 1.366.570, 925.370, 682.429, 074.524:

19061, 05157, 89273, 79507, 00325 եւ 16324 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:

02812, 34075, 10370, 29795, 42713 եւ 12114 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:

1404, 3007, 7969, 1016, 2345 եւ 0863 վերջացող թիւերը շահեցան 20 հազար ֆրանք:

397 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 ֆրանք:

932 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:

959 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք:

63 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:

7 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 13 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4013 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՅՔԱՐ ՀՈՂԻ ԵՒ ՋՈՒՐԻ

— ∞ —

Ուրեմն, անգամ մը եւս կը գտնուինք խռովայոյզ, արկածալի եւ խորապէս վրդովիչ կացութեան մը առջեւ: Նոյնքան եթէ ոչ աւելի ծանրակշիռ, որքան 1938 Սեպտեմբերին:

Պատերա՞զմ: Ոչ այս անգամ ալ, քանի որ... պատրաստութիւնները լրացած չեն տակաւին, հակառակ փոխադարձ յոխորտանքներուն:

Ոչ գուշակութիւններ կատարելու, ոչ ալ վճիռներ արձակելու յաւակնութիւն ունինք: Պարզապէս դէպքերու վերլուծումն է որ այս տրամաբանական եզրակացութեան կը տանի մեզ, ինչպէս անցեալ սեպտեմբերին:

Ի՞նչ կը տեսնենք, իբրեւ հիմնական երեւոյթ, օրուան լուրերու գարհուրելի, աննախընթաց ժխորին մէջ:

Պայքար ազդեցութեան եւ գերակշռութեան, հողի եւ ջուրի, հին աւարներու ապահովութեան եւ նորերու ապահովման:

Արդ, քանի այս վիթխարի եւ պայթուցիկ պայքարը կը մղուի անձարներու, տկարներու գլխուն, վախ չկայ պատերազմի:

Անցեալ Սեպտեմբերին, չորս Մեծերը գլուխ գլխի տուին եւ կարմիր մատիտը ձեռք առած՝ «վերակազմեցին» Չեխոսլովաքիան: Թեւատեցին, կլորցուցին զայն, գոհացնելու համար Գերմանիան: Առիթէն օգտուեցան ուրիշ երկու դրացիներ ալ, Հունգարիա եւ Լեհաստան, իրենց բաժինը կորզելով տաք - տաք:

Եւ խաղաղութիւնը «փրկուեցաւ»: Լաւատեսներ կը կարծէին թէ Եւրոպան այլեւս պիտի կրնայ հանգիստ շունչ քաշել, գոնէ երկար ատենի մը համար:

Վեց ամիսը չանցած, նորէն «փոթորկաբեր հողմունք»:

Ի՞նչ էր պատահած: Հռոմ - Պերլին առանցքը նորէն կը խլրտէր: Գերմանիա կը պահանջէր թէ արեւմտեան պետութիւնները — այսպէս կոչուած ժողովրդապետութիւնները» — դադրէր կը լաւին, պաշտպանելու համար Առանցքը: Եւ առտու մը Սլովաքիան անկախութիւն հռչակեց, Պերլինի խորհուրդով, քսանըչորս ժամ վերջն ալ գերմանական բանակը Չեխիա արշաւեց, իր թեւարկութեան տակ առնելով Պոհեմիան եւ Մորավիան: Միւս երկու դրացիները, Լեհաստան եւ Հունգարիա նորէն օգտուեցան առիթէն, իրենց միջեւ բաժնելու համար Կարպաթեան Ուկրայնան (Ռութենիա):

Աղէ՛տ: Պատերա՞զմ: Ո՞ր գերագոյն շահերուն համար:

Եւ «ժողովրդապետութիւնները» գոհացան բողոքագիրներ ուղղելով, միեւնոյն ատեն ծրագիրներ որոճալով, կասեցնելու համար գերմանական գրոհը:

Հիթլէր նորէն լեռը քաշուեցաւ, այս անգամ յառաջ մղելով իր զինակիցը, Մուսոլինին: Եւ այս վերջինը սկսաւ ուղղակի - անուղղակի սպառնալիքներ ուղղել Ֆրանսայի դէմ, առանց բացորոշապէս ճշդելու իր պահանջները: Ֆրանսայի վարչապետը հրապարակաւ կրկնելով «ոչ մէկ թիզ հող»ի ազդարարութիւնը, միեւնոյն ատեն ուզեց իմանալ թէ իսկապէս ի՛նչ է Հռոմի ուզածը:

— «Մենք վարժուած ենք տասնեակ տարիներով սպասելու», պատասխանեցին Հռոմէն: Ու մինչ կը կարծուէր թէ իտալական օդապարիկը պարպուած է, ահա նոր անակնկալը — գրաւում Ալպանիոյ, աւագ ուրբաթ օրով:

Փակագիծ մը.— Կարգ մը թերթեր սրտառուչ վրդովումով մը կը յիշեն այս պարագան: Կիսապաշտօնական «Թան»ը կը գրէր իր ապրիլ 9ի խմբագրականին մէջ.— «Վայրագ ռմբակոծումը Ալպանիոյ ծովեզերեայ քաղաքներուն, աւագ ուրբաթ օրով, որ ինքնամփոփումի օր մըն է ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհին համար».:

Կարելի չէ՞ր քիչ մըն ալ Հայոց պատմութիւն թղթատել, այս առթիւ, ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքիան անգամ դարձեր է Թանկագին զինակից մը եւ վճռական ազդակ մը խաղաղութեան համար, չարաբաստիկ Սանճաքն իսկ հալալ համարուելու ատեն:

Շեղեցանք նիւթէն: Ալպանիոյ գրաւումն ալ փոթորիկ մը պայթեցուց արեւելքէն արեւմուտք: — Ա՛լ չափը անցաւ: Ո՞ւր կանգ պիտի առնեն այս մարդիկը: Անարդարութի՛ւն, բռնութի՛ւն: Փոքր ժողովուրդներու արիւնով, անոնց անբաւ հողերով եւ հարստութիւններով յղփացած Թուրքն անգամ դարձաւ պաշտպան պզտիկ ժողովուրդներու:

Ալպանիան գնաց ինչպէս Չեխիան, ինչպէս Եթովպիան: Այդ մասին չէ որ կը վիճին Մեծերը:

Բուն տագնապը, հիմնական հարցը ուրիշ բան է,— ո՞ւր կանգ պիտի առնեն Հիթլէր եւ Մուսոլինի: Այսպէս յաջորդաբար գրոհ տալով, դաշնագիրներ պատռելով, հողեր եւ ջուրեր գրաւելով անոնք ի վերջոյ պիտի չվտանգե՞ն բուն կայսերական շահերը, ցամաքի թէ ծովու վրայ:

Փա՞ստ,— կարդացէք օրուան լուրերը: Պ. Չէմպըրլէն, որ քանի մը օրէ ի վեր հովանոցը մէկդի դրած՝ գաւազան կը գործածէ, նորէն սկսեր է բանակցիլ Մուսոլինիի հետ, դարձեալ անուշի կապելու, չարը խափանելու համար: «Վա՛յ պարտուածներուն» — այս անգամ Ալպանիա — բայց ո՛ղջ մնայ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը:

Զաձապարենք: Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը իր նոր քաղաքականութիւնը պիտի պարզէ այսօր իսկ: Բայց, օրուան լուրերը արդէն բաւական լոյս կը ցանեն իր մտադրութեանց մասին: Ալպանիոյ գրաւումէն վերջն ալ, Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ խզուած չեն նկատեր անգլեւիտալական համաձայնութիւնը: Ընդհակառակն, կը մտածեն թէ այդ խզումը եթէ իրենց կողմէ յայտարարուի, Մուսոլինի կրնայ գրգռուիլ եւ նոր անակնկալներ սարքել, դէպ ի Քորֆու կամ Եգէական: (Լոնտոնի յունական դեսպանը լուրջ վախեր յայտնած է Կէլիպօլուի մասին):

Դեռ աւելի նշանակալից երեւոյթներ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍԱԿԱՐԿԷ...

— ∞ —

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

— ∞ —

Բրիտանական տորմիղը Մալթայի առջեւ

Քաղաքական աշխարհը անհամբերութեամբ կը սպասէ Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութեանց, այսօր, հինգշաբթի:

Կը թուի թէ Պ. Չէմպըրլէն փոխանակ սպառնալից խօսքեր արտասանելու, նորէն միջին ճամբայ մը պիտի փորձէ, սիրաշահելու համար Մուսոլինին: Արդարեւ, երկու օրէ ի վեր յամառօրէն կը խօսուի նոր բանակցութեանց մասին: Նոյնիսկ լուրեր կան թէ Պ. Չէմպըրլէն անձնական նամակ մը ուղղած է Իտալիոյ Առաջնորդին, հաշտարար ելք մը գտնելու համար:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արդէն իսկ բանակցութիւններ կը կատարուին երկու երկիրներուն միջեւ: Հակառակ Ալպանիոյ գրաւման, Անգլիոյ վարչապետը կ՚ուզէ յուսահատական փորձ մը կատարել, պահպանելու համար խաղաղութիւնը Միջերկրականի մէջ եւ այլուր: Պ. Չէմպըրլէն իր ծրագիրը պարզած է Թագաւորին, առջի օր, երբ Թէյի հրաւիրուած էր: Խօսակցութիւնը տեւած է աւելի քան մէկ ժամ: Այդ ծրագրին համաձայն, Անգլիա պիտի առաջարկէ որ Իտալիա յանձն առնէ յարգել Յունաստանի անկախութիւնը եւ Սպանիայէն ետ կանչել իր կամաւորները, «յաղթանակի զօրահանդէս մը» սարքելէ վերջ Մատրիտի մէջ, հաւանաբար մայիս 2ին: Ուրեմն Անգլիա աչք պիտի գոցէ Ալպանիոյ գրաւման, չգրգռելու համար Մուսոլինին: Չէմպըրլէն մինչեւ անգամ կը յուսայ Իտալիան իր կողմը քաշել, ճեղքելով կամ թուլցնելով Հռոմ – Պերլին առանցքը, անգլեւիտալական համաձայնութեան հիման վրայ:

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ դահլիճին անդամներէն ոմանք եւ մասնաւորապէս արտաքին նախարարը չեն հաւատար վարչապետին այս լաւատեսութեան եւ հակառակ են կարկտան կարգադրութեանց: Անոնց կարծիքով, կարելի չէ վստահիլ Մուսոլինիի հաւաստիքներուն՝ Յունաստանի կամ ուրիշ երկիրներու մասին, քանի որ մէջտեղն է Ալպանիոյ գրաւումը: Անոնք միեւնոյն ատեն կը յիշեն Սպանիոյ պարագան, դիտել տալով թէ Մուսոլինի խոստացած էր ետ քաշել իտալացի կամաւորները, քաղաքացիական պատերազմէն վերջը, բայց չկատարեց իր խոստումը:

Ինչ կը վերաբերի Յունաստանի անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան մասին տրուած խոստումներուն, իտալական մամուլը բացորոշապէս կ՚ազդարարէ թէ այդ հաւաստիքը պայմանաւոր է: Ուրիշ խօսքով, Իտալիա պիտի չհանդուրժէ որ Յունաստանի նաւահանգիստները իբրեւ խարիսխ ծառայեն բրիտանական մարտանաւերու, կամ Յունաստան մասնակցի Հռոմ – Պերլին Առանցքին դէմ սարքուած ճակատին:

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է հետեւեալ ազդարարութիւնը, որ ուղղուած է Յունաստանի, Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ անուղղակի ալ՝ Եուկոսլավիոյ.

— Իտալիա Ալպանիան պիտի օգտագործէ իբրեւ մեկնակէտ՝ դէպ ի Եգէական եւ Սեւ Ծով, եթէ պալքանեան պետութիւնները յարին բրիտանական ծրագրին՝ պաշտպողական ճակատ մը ստեղծելու համար, ինչպէս եղաւ Լեհաստանի հետ: Իտալիա ոչ Յունաստանի, Թուրքիոյ կամ Ռումանիոյ կը սպառնայ, ոչ ալ Եուկոսլավիոյ: Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա թոյլ պիտի չտայ որ Յունաստան եւ Թուրքիա օտար մարտանաւերու տրամադրութեան տակ դնեն իրենց նաւահանգիստները:

Հռոմի կիսապաշտօնական շրջանակներէն հաղորդուած այս ազդարարութիւնը կը հաստատեն իտալական թերթերն ալ: «Քորրիէրէ Փալանօ» կը յիշեցնէ թէ Պուքրէշ, Անգարա եւ Աթէնք, որոնք կոչուած են ապահովելու Եգէականի եւ Նեղուցներու խաղաղութիւնը, պարտաւոր են դէպքերու ընթացքը ըմբռնել ճիշդ այնպէս ինչպէս Պելկրատ: «Այսպէս, Ալպանիան, որ այժմ իտալական դարձած է, կրնայ ոչ միայն իբրեւ պատուար ծառայել Ադրիականի մէջ, այլեւ իբրեւ խարիսխ՝ դէպի Եգէական եւ Սեւ Ծով խոյանալու: Բաց խօսինք,— պզտիկ պետութիւնները պէտք է լրջօրէն մտածեն, կուրաբար տրամադրուելէ առաջ այն պետութեանց որոնցմէ ուրիշ բան չեն կրնար յուսալ բայց եթէ մահ: Անոնք, նկատի առնելով իրենց ներքին կարգուսարքը, որ եւ է պատճառ չունին Եւրոպայի ժողովրդապետութեանց պատգամաբերի ապերախտ դերը կատարելու»:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փարիզի մէջ որոշ մտահոգութիւն պատճառած է Անգլիոյ ձգձգումը՝ զինուորական օգնութիւն խոստանալու համար Յունաստանի: Այստեղ կը կարծեն թէ Մուսոլինիի անձնական հաւաստիքը՝ Յունաստանի անկախութեան մասին՝ թմրեցուցիչ ազդեցութիւն մը գործած է Անգլիոյ վարչապետին վրայ, որ այժմ կը վարանի հրապարակաւ երաշխաւորութիւն ընծայել Յունաստանի: Կը կարծուի թէ Պ. Չէմպըրլէն պիտի գոհանայ մասնակի հաւաստիքներ ընծայելով, այն ալ եթէ Յունաստան յարձակման ենթարկուի: Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը երէկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, իմանալու համար Անգլիոյ բուն տեսակէտը:

Հռոմ եւ Պերլին կրակ կը տեղան

Մինչ այս մինչ այն, Պերլինի եւ Հռոմի թերթերը կը շարունակեն ուժգնօրէն ձաղկել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, դիտել տալով թէ ան կը ձգտի «պոլշեւիկացնել» Եւրոպան: Անոնք կ՚ազդարարեն թէ Առանցքը պատրաստ է որ եւ է պատահականութեան հանդէպ: Այս առթիւ մասնաւորապէս կը ծանրանան Յունաստանի եւ Թուրքիոյ վրայ: Հեղինակաւոր թերթ մը կը գրէ թէ «պաշտպողական շարժումը ցնորք մըն է» առանց Եուկոսլավիոյ, որ կը նախընտրէ բարեկամական յարաբերութիւններ պահել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ: Հռոմի եւ Պերլինի մէջ Թուրքիան ալ կորսուած կը համարուի հակահիթլէրական շարժման համար:

Գերմանական թերթերը նոր տագնապին պատասխանատու կը հռչակեն Անգլիան, Ֆրանսան եւ «Ջղագար խաչակիր Ռուզվէլթը», անոնց իրարանցումը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԽՈՒՃԱՊ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

— ∞ —

Քանի մը օրուան մէջ՝ 200 հոգի մեկնած

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք.—

Վերջին քանի մը օրուան ընթացքին բազմաթիւ ընտանիքներ մեկնած են, Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանելով: Մեկնողները արտօնուած են միայն տանելու տնական գոյքերը, ինչպէս նաեւ 25 թրքական ոսկի, իւրաքանչիւր անձի համար: Վար կը դրուին աւելի դրամները, ինչպէս նաեւ արծաթեղէնները:

Մեկնողները խիստ խուզարկութեան կ՚ենթարկուին, այն ալ բազմաթիւ անգամներ: Այնպէս որ կարգ մը ընտանիքներ հազիւ երկու օրէն կրցած են Հալէպ հասնիլ, երբ սովորական տեւողութիւնը 3 ժամ է: Պատճառը այն է որ, Թուրք պաշտօնեաները բազմաթիւ կէտերու վրայ վար դրած են գաղթականները եւ ժամերով խուզարկած անոնց պայուսակները:

Կացութիւնը անտանելի դարձած է, որովհետեւ ամբողջ Սանճաքը վերածուած է իսկայ պահականոցի մը, ուր կը վխտան ամէն տեսակ գործակալներ, սկսեալ պաշտօնական ոստիկաններէն մինչեւ գաղտնի ոստիկանները եւ ամէն ազգէ լրտեսները, որոնք Պոլսէն խուժած են հոն: Այնպէս որ, գրեթէ ամէն մարդու ետին կ՚երկարի խորհրդաւոր շուք մը: Կը հետապնդեն ոչ միայն այրերը, այլ եւ կիները:

Թուրքերը գոհ են Հայերու մեկնումէն եւ յատկապէս վրդովիչ զրոյցներ կը տարածեն, սաստկացնելու համար արտագաղթը: Մասնաւորաբար Մարտ 26ի եւ 27ի օրերը շատ յուզումնալից եղած են, որովհետեւ լուր տարածուած էր թէ Մարտ 28ին Սանճաք պիտի այցելէ Մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք եւ հանդիսաւորապէս պիտի յայտարարէ կցումը:

Բայց ամէնէն աւելի վրդովիչ է Սուէտիոյ վիճակը, որովհետեւ այդ շրջանի Հայերը միջոց չունին գաղթելու: Միւս կողմէ, չեն կրնար ալ մնալ, քանի որ Թուրք հրոսակները անկարելի կը դարձնեն ամէն գործ:

Թուրք զինուորներ Ճէպէլը Մուսայի շուրջ

Ուրիշ աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն (Առաւօտ).

— Վերջին օրերը, Սանճաքի կացութիւնը խիստ վրդովիչ դարձած է: Ժողովուրդը օրէ օր կը սպասէ ծանրակշիռ դէպքերու: Հայերէն վերջ, քրիստոնեայ միւս համայնքներն ալ պատրաստութիւն կը տեսնեն ժամ առաջ հեռանալու անկէ: Օտար ընկերութիւններ ստիպմանաբար կառավարութեան ձեռքը կ՚անցնին: Ելեկտրական եւ նաւահանգիստի ընկերութիւնները շուտով պիտի փոխանցուին կառավարութեան: Սուրիական դրամատունը վերջնականապէս փակուած է եւ հաշիւները փոխանցուած են Թրքական Կեդր. Դրամատան, «Էւքաֆ»ները, որոնք նախապէս կրնային նորոգուիլ՝ այժմ մէկ ճամբորդութեան համար միայն կրնան ծառայել:

Ժողովուրդը խիստ անտանելի կացութեան մէջ կ՚ապրի: Հաւաքոյթները բացարձակապէս արգիլուած են: Փողոցներուն մէջ իսկ արգիլուած է քանի մը հոգի միասին քալել: Ալեքսանտրէթ քաղաքին մէջ, գաղտնի ոստիկաններու թիւը 160ի հասած է:

Անցեալ Ուրբաթ, Ալեքսանտրէթի մաքսատան մօտ հաստատուած թրքական Ջոկատը անծանօթ ուղղութեամբ մեկնած է գիշերանց:

Մարտ 25ին, Սանճաքի Ֆրանսական զինուորները ռազմափորձի մասնակցելու համար Իսլիպ պիտի մեկնին: Պահեստի սպաներն ալ կանչուած են մասնակցելու այս ռազմափորձերուն: Պահեստի սպաներու ընտանիքները լեռ փախ կը հանեն մեկնելու համար: Այս երեւոյթը մեծ յուզում եւ կասկածներ յառաջ բերած է ժողովուրդին մէջ:

Մուսա լերան ծովեզերեայ շրջանները, ինչպէս նաեւ Օրտուի կողմերը մեծ թիւով թրքական զինուորներ կեդրոնացած են եւ խիստ հսկողութիւն կը կատարեն: Ճէպէլ Մուսայի բնակչութեան հրահանգուած է զէնքերը յանձնել: Քէսապի շրջաններուն մէջ Հալք էվիներ բացուած են եւ բնակչութիւնը հրաւիրուած է անդամագրուելու:

Ամբողջ Սանճաքի մէջ յամառ զրոյց կը շրջի թէ, Սուէտիոյ ծոցին մօտերը սուզանաւ մը տեսնուած է, սակայն կարելի չէ եղած ստուգել անոր իտալական կամ գերմանական ըլլալը: Սուզանաւին երեւումը պատճառ դարձած է որ մօտ երեք օր ու գիշեր խիստ հսկողութիւն կատարուի յիշեալ շրջանին մէջ:

Թուրքերու բերնին մէջ շատ յաճախ կը լսուի Հալէպի անունը: «Հալէպը մերն է», կ՚ըսեն անոնք: Կցումը, որ տեղի պիտի ունենար մարտի վերջերը, տակաւին անորոշ է: Շատեր այն կարծիքը կը յայտնեն թէ, Թուրքերը ուրիշ պահանջներ ալ ներկայացուցած են եւ Սանճաքը Թուրքիոյ կցելու համար կը սպասեն այդ պահանջներու կարգադրման:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— ∞ —

Թուրքիոյ ազգ. ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարեց երեքշաբթի օր, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը: Այս առթիւ վարչապետը, Տոքթ. Րէֆիք Սայտամ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը որ եւ է փոփոխութիւն չէ կրած: Հաւատարիմ՝ իր բարեկամութեանց, զինակցութեանց, խոստումին եւ ստորագրութեան, Թուրքիա կը շարունակէ խաղաղութեան ծառայել նոյն հաւատքով: Միջազգային խռովութեանց առջեւ, Թուրքիա կը պահէ եւ պիտի ջանայ իր բոլոր ուժով պահել իր բարեկամական յարաբերութիւնները բոլոր պետութեանց հետ, մեծ թէ փոքր, նոյն սիրով եւ հաւատարմութեամբ: Այնպիսի ժամանակի մը մէջ երբ գաղափարները եւ շահերը իրարու կը բախին այնքան ուժգնութեամբ, ոչ մէկ վարդապետութիւն, ոչ մէկ շահախնդրութիւն չեն կրնար Թուրքիան շեղեցնել խաղաղութեան ճամբէն: Մեր կառավարութիւնը երբեք պիտի չկատարէ որ եւ է գործ որ կրնայ վտանգել ազգին կեանքը եւ բարօրութիւնը, եթէ մեր բարեացակամութիւնը, մեր անկեղծ եւ բարեկամական չէզոքութիւնը բոլոր պետութեանց հետ ուղղակի կամ անուղղակի չենթարկուի բռնութեան փորձի մը»:

Վարչապետը այս առթիւ շեշտեց թէ կառավարութիւնը աչալուրջ կը հսկէ, ձեռք առնելով բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, դիմագրաւելու համար որ եւ է վտանգ: «Հպարտութեամբ կը յայտարարեմ թէ Թուրքիա, շնորհիւ իր բանակին, ի վիճակի է վանելու որ եւ է նախայարձակման վտանգ»:

Ժողովը կառավարութեան վստահութիւն յայտնեց միաձայնութեամբ: (Ներկայ էին 389 երեսփոխաններ):

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՉԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

18 Մարտ, 1939

Ծանօթ ճշմարտութիւն է, որ ժամանակակից քաղաքակիրթ երկրներում հանրային կարծիքը քաղաքական մեծ ոյժ է: Նա խորտակում է անհատների— նոյնիսկ շատ ականաւոր — կեանքը, եթէ նրա գործունէութիւնն ու կենցաղը չեն համապատասխանում հանրային շահերին ու քաղաքական մաքրութեան ըմբռնումներին: Նա տապալում է ամբողջ կառավարութիւններ, եթէ նրանք զանց են առնում օրէնքն ու արդարութիւնը, եթէ զոհում են ազգային ու պետական շահերը իրենց անձնական շահերին: Բայց եւ հանրային կարծիքը ստեղծում է անհատական ու հաւաքական փառքեր, եթէ նոյն իսկ նոքա չեն աղմկում հրապարակը եւ, համեստօրէն անձնատուր եղած իրենց նուիրումին, լուռ ու մունջ ստեղծագործում են նորանոր արժէքներ, որոնք մղում են հասարակութիւնը դէպի յառաջդիմութիւն, դէպի լոյսի բարձունքները: Մի խօսքով՝ հանրային կարծիքը՝ աշխարհի թագուհին է» (Պասկալ):

Բայց հանրային կարծիքը ինքնագոյ եւ ինքնուրոյն գործօն չէ՛ կեանքի մէջ. նա պատրաստւում ու կազմակերպւում է բազմաթիւ միջոցներով եւ տարածւում է հազարաւոր աներեւոյթ ուղիներով: Այսուհանդերձ կան մի շարք միջոցներ, որոնք հրակայական դեր են կատարում հանրային կարծիքի կազմակերպման ու տարածման մէջ: Այդ միջոցների մէջ ամենազօրաւորն ու հեղինակաւորը մամուլն է, պարբերական մամուլը, — «եօթներորդ մեծ պետութիւնը»:

Պարբերական մամուլի ազդեցութիւնը,— մանաւանդ երբ խօսքը ազատ է եւ անկաշկանդ, ինչպէս ժողովրդապետական երկրներում,— շատ մեծ է, շատ խոր եւ համարեա անմիջական: Մամուլի խօսքը արձագանգում է աշխարհի ամենահեռաւոր ծայրերում ու թողնում անջնջելի տպաւորութիւն: Մի խօսքով, մամուլի քաղաքական հեղինակութիւնը հանրային կարծիքի ձեւաւորման մէջ անմրցելի է: Իրաւամբ ասուած է մամուլի մասին՝— «Ես իմ կարծիքը խաբրութեան, առանց ո եւ է մէկի արտօնութեան»:

Ահա՛ թէ ինչու քաղաքակիրթ երկրներում, կառավարութիւնները ունեն մամուլի իրենց պաշտօնական ու կիսապաշտօնական օրգանները, այլ եւ ամէն մի դասակարգ, ամէն մի քաղաքական հոսանք ներկայացնող կազմակերպութիւն եւ նոյնիսկ զանազան մեծ ու փոքր խմբակցութիւններ՝ տնտեսական, եկմտական, կրօնական եւայլն, ունին մամուլի իրենց յատուկ օրգանները, որոնք նպատակ ունին պաշտպանելու նրանց առանձնայատուկ շահերը ու գրաւելու հանրային կարծիքի համակրանքն ու վստահութիւնը դէպի այդ կազմակերպութիւններն ու նրանց ձեռնարկները:

Նոյն կոչումն ու նոյն դերն են կատարում, թէեւ աւելի նուազ չափով, գրականութիւնն ու արուեստը, հրապարակային արտայայտութիւնները, միտինգները, համագումարները, դասախօսութիւնները, խորհրդարաններում արտասանուած ճառերը եւայլն:

Մեր օրերում ստեղծուել է մի նոր միջոց, դա՝ ռադիօն է (ձայնասփիւռը), որ արագօրէն տարածւում է եւ ժողովրդականանում եւ որ կախարդիչ ազդեցութիւն ունի ժողովրդական զանգուածների մտքի ու զգացումների կերպարանաւորման եւ ուղղութեան վրայ:

Ցետպատերազմեան շրջանում մի շարք երկիրներում տեղի ունեցան պետական յեղաշրջումներ եւ ստեղծուեցին դիկտատուրական կարգեր: Այդ նոր իշխանութիւնները, որ հանդէս էին եկել առանց ժողովրդական ազատ ընտրութեան, ձգտելով գրաւել ժողովրդական լայն խաւերի վստահութիւնն ու ստեղծել իրենց համար նպաստաւոր հանրային կարծիք, ամէնից առաջ ենթարկեցին պարբերական մամուլը իրենց անմիջական հսկողութեան ու ղեկավարութեան: Տեղ-տեղ հիմնուեցին նոյն իսկ քարոզչութեանց (պրոպագանդ) նախարարութիւններ, որոնք իրենց հսկողութեան տակ առին երկրի ամբողջ մամուլը եւ առհասարակ խօսքն ու գիրը: Ազատ մամուլը այդ երկիրներում անհետացաւ եւ նրա տեղ բռնեց կառավարական մամուլը, որ պարտականութիւն ունէր պաշտպանելու նոր իշխանութիւններն ու նրանց քաղաքական գիծը, տարածելու նրանց գաղափարաբանութիւնը:

X

Իրանը իր վերածնունդից առաջ, կարելի է ասել, որ չունէր մամուլ բառիս իսկական իմաստով: Նրա դերն ու ազդեցութիւնն էլ շատ սահմանափակ էր, քանզի ժողովուրդը խարխափում էր տգիտութեան խաւարի մէջ. գրագիտութիւն տարածողները միայն հոգեւորականներն էին, չկային բաւարար թուով աշխարհիկ դպրոցներ եւ այլ կրթական հաստատութիւններ: Պետական ու հանրային կեանքն ալ ընթանում էր շատ միապաղաղ, գորշ, առօրեայ մանր հոգերի մէջ:

Նոր Իրանում, ներկայ Շահի օրօք միայն, մամուլը հետզհետէ աշխուժացաւ, կենդանացաւ ու մտաւ իր դերի մէջ:

Մեծագոյն բարենորոգումները, մանաւանդ նրանք, որ շօշափում էին Իրանի ժողովրդի դարաւոր, նահապետական կենցաղի կարգերը, ինչպէս տղամարդկանց ու կանանց ըզգեստի փոփոխումն էր ու եւրոպականացումը, թերեւս, դժուարութիւններու հանդիպէր, եթէ մամուլը զօրավիգ չլինէր այդ բարենորոգումներին:

Իրանի մամուլի զարգացման եւ յառաջդիմութեան մեծ զարկ տուին նաեւ այն լայն կրթական ձեռնարկները, որ տեղի ունեցան վերջին քսանամեակում:

Մի գաղափար տալու համար այդ մարզում կատարուած նուաճումների մասին, բերենք պաշտօնական տուեալները վերջին ուսումնական տարուայ շրջանաւարտների թիւի մասին:

Տարրական դպրոցները աւարտեցին՝ 15.967 աշակերտ-ուհիներ:

Երկրորդականները՝ 1.048 աշակերտ-ուհիներ:

Վարժապետանոցները՝ 270 հոգի:

Թէհրանի համալսարանը իր բոլոր մասնաճիւղերում՝ 287 հոգի, ուրեմն երկիրը մի տարուայ մէջ տուել է կըրթութիւն ստացած երեխաներ ու երիտասարդներ՝ 17.572 հոգի:

Իրանի կառավարութիւնը այս 20 տարուայ ընթացքում այնքա՜ն կլանուած է եղել պետ. իշխանութիւնը նոր հիմերով կազմակերպելու հոգերով եւ մի շարք առաջնակարգ բարենորոգումների ու շինարարական աշխատանքներով, որ ի վիճակի չէ եղել անդրադառնալու հանրային կարծիքի կազմակերպութեան խնդրին: Եւ միայն այսօր է, որ ձեռնամուխ է եղել այդ գործին եւս:

Եւ հասկանալի էլ է:

Իրողութիւն է, որ բարենորոգչական մեծագործ պատմական պահերու մէջ կեանքի բարեփոխութիւնը սկսւում է արտաքին, նիւթական ձեւերից ու կարգերից, որպէս զի հետագային այդ շօշափելի ձեւերը լըցուին նոր բովանդակութեամբ, նոր գաղափարներով, նոր հոգեբանութեամբ: Ուրիշ խօսքով, նախ տեղի է ունենում նիւթական յեղաշրջում եւ ապա հոգե-քարոյական բարեշրջում: Այդպէս էլ եղաւ Իրանում:

Այսօր Իրանը ապրում է իր կեանքի յեղաշրջման, իր պատմական զարգացման շրջանի երկրորդ պահը:

Այսօր մեծ ուշադրութիւն է դարձուած առաջ բերելու ժողովրդական լայն խաւերի մէջ մտաւոր եւ բարոյական յեղաշրջում:

Եւ ինչպէս միշտ, այս շարժման սկիզբը դրել է եւ օրուայ նշանախօսքն էլ տուել ինքը Շահը:

Ամէնից առաջ պիտի զարգացնել եւ ոյժ տալ ազգին ու հայրենիքին անձնուիրաբար եւ ինքնամոռացութեամբ ծառայելու գաղափարին:

Պէտք է, որ ժողովուրդը ըմբռնի եւ իւրացնի այն գաղափարը եւս թէ բոլոր կատարուած բարենորոգումները մի նպատակի են հետապնդել, այն է՝ ժողովրդի յառաջդիմութեան ու երջանկութեան, պետութեան զօրացման եւ անկախութեան:

Պէտք է, վերջապէս, կրթել ու դաստիարակել նոր սերունդը, մասնաւորապէս հասունացած երիտասարդութիւնը արդիական ոգիով եւ ներշնչել հայրենիքի ապագայի պատասխանատուութեան զգացումը:

Ահա այս նպատակներով է, որ վերջերս կազմակերպուեցաւ կեդրոնական մարմին մը, վարչապետին նախագահութեամբ ու բաղկացած նախարարներից, ականաւոր հանրային եւ կրթական գործիչներից եւ յանձնարարուեցաւ մշակել ու գործադրութեան դնել այն բոլոր միջոցները որ անհրաժեշտ են կազմակերպելու երկրի հանրային կարծիքը եւ տալու նըրան բաղձալի ուղղութիւն:

Այդ մարմինը մեծ եռանդով աշխատում է, նա բաժանուած է մի շարք մասնախմբերի, որոնց համար մշակւում են յատուկ կանոնագրեր ու գործունէութեան ծրագիր:

Մի գաղափար տալու համար այդ աշխատանքների բնոյթի ու բովանդակութեան մասին, յիշատակենք միայն մի քանի ձեռնարկներ, որոնք ծրագրուած են եւ արդէն գործադրութեան են դրւում զանազան մասնաժողովների կողմից:

Առաջին տեղը բռնում են այն բարենորոգումները, որոնք պիտի ձեռք առնուին բարելաւելու տպարանական գործը: Այս նպատակով պիտի կազմակերպուին յատուկ դասընթացքներ պատրաստելու համար հմուտ տպագրիչներ եւ տպարանական գործի այլ աշխատաւորներ ու գործաւորներ: Մէջլիսի (խորհրդարանի) այսօր եւս արդէն հսկայ տպարանը, օժտուած նորագոյն կատարելագործուած մեքենաներով եւ յարմարութիւններով, պէտի դրուի այնպիսի պայմանների մէջ, որ ի վիճակի լինի բաւարարելու մամուլի պահանջներին: Պատրաստուած լրագրողներ ունենալու համար որոշուած է համալսարանի գրական մասնաճիւղին կից հիմնել լրագրութեան դասընթացքներ: Մամուլի համար մշակել նոր կանոններ եւ օրէնքներ:

Երաժշտութեան ու թատրոնի կըրթիչ նշանակութիւնը նկատի ունենալով, հիմնել երաժշտանոցներ (կոնսերվատորիում), իսկ թատրոնական գործը բարելաւելու նպատակով, որոշուած է մշակել նոր կանոնագիր ու ծրագիր դերասանական դպրոցի համար:

Մասնաւոր ուշադրութիւն է դարձուած հրապարակային դասախօսութիւնների կազմակերպութեան վրայ մայրաքաղաքում ու գաւառներում: Գործի են կանչուած նախարարները, համալսարանի պրոֆէսօրները, յայտնի գրագէտները եւայլն:

Դասախօսութիւնների շարքը մայրաքաղաքում բացաւ արդարադատութեան նախարար Տօքթ. Մատին Դաֆտարին, փետրուար 2ին: Այդ դասախօսութեանը ներկայ էին մայրաքաղաքի մտաւորականութեան ընտրանին, նախարարները եւ ուսանողութեան մեծ բազմութիւն, այդ դասախօսութիւնը շատ շահեկան էր եւ արժէ կանգ առնել գէթ նրա էական մասերի ամփոփ բովանդակութեան վրայ:

ՅՈՎՍԷՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

ՇԱՆԿԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹՆ ԱԼ ԱՐԹՆՑԱՒ

Դու խելօք հաշւով վաճառական ես,
Կ'ասեն դու միւք, փող, ապրանք շատ ունես.
Թէ՛ քո փողէդ շահ չունի Հայաստան,
Թքե՛լ եմ քու ալ, փողիդ ալ վրան...

ՇԱՆԿԱՅ, 15 Մարտ.— Այս տողերը գրեց մեր մեծ բանաստեղծ Գամառ - Քաթիպան՝ Ռափայէլ Պատկանեանը, մի քանի տասնեակ տարի առաջ, լալով հայ հարուստների անտարբերութեան վրայ, դէպի իր ազգը եւ ազգային մշակոյթը:

Այսօր պատկերը բաւական փոխուած է: Հայ ազգն ալ անցնելով կեանքի բովից, նոր սերունդների միջից դուրս եկան բացառութիւններ՝ նաեւ հայ հարուստ դասակարգի մէջ:

Այդպիսին է Շանկայի հայ գաղութին բարերարը, Պ. Հայկ Աստուրեան, Գահիրէցի:

Մօտ 10 տարի առաջ Պ. Հայկ եկաւ Շանկայ եւ առեւտրական գործ բացաւ: Շատերը այդ ձեռնարկին կասկածով էին նայում, բայց նա հաստատ քայլերով առաջ էր մղում իրեն գործը, հաւատով նրա յաջողութեան:

Եւ այսօր Պ. Հայկ Աստուրեան՝ Շանկայի մէջ, միլիոնէրների շարքումն է դասուած:

Աշխոյժ, ազգասէր, Պ. Հայկ Աստուրեանը ինկաւ մի հայ գաղութ, որ օտարանալու դատապարտուած էր, եւ իր առաջին գործը եղաւ արթնցնել զայն: Այդ բանին նպաստեց Ծայր. Արեւելքի երիտասարդ հովիւը, Աստղիկ վարդապետը որ իր քարոզների մէջ արծարծում էր ինքնապահպանման խնդիրը: Պ. ՀայկԱստուրեանը, նախ վարձեց մի մեծ բնակարան հարկ եղած արտօնութիւնները ստացաւ կառավարութիւնից եւ բացաւ «Հայոց Տուն» դուները Հայերի առաջ, «Շանկայի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւն»:

Այդ ընկերութիւնը միաժամանակ «Հայոց Տունն է»:

Հայոց Տունը նախ միացրեց Շանկայի՝ բաժան, բաժան Հայերը, քով քովի բերելու եւ ստեղծեց այն միութիւնը, որ այժմ կոչւում է «Շանկայի հայութիւն»:

Մինչ այդ, մի բուռ հայ երիտասարդներ ունէին իրենց «Հայ Երիտասարդական Միութիւնը»: Անոնց նպատակն էր որ եւ է ազգօգուտ գործով զբաղիլ, սակայն հմուտ ղեկավարի բացակայութեան պատճառով, դըրանց փոքրիկ հաւաքը, առանց ղեկի, տատանում էր կեանքի ալիքների մէջ: Պէտք է յարգանքով վերաբերուիլ այդ խմբակը պահպանող եւ ոգեւորող երիտասարդ Վարդան Զաքարեանին, որ մի կերպով պահպանեց այդ խմբակը մինչեւ «Հայոց Տան» հիմնարկութիւն: Այժմ միանալով, այդ երիտասարդները զարմանալի յառաջդիմութիւններ են ցոյց տալիս ազգային մշակութային գործում:

Շանկայի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը հիմնուեցաւ անցեալ տարի յունիս ամսին: Դեռ տարին չէ բոլորած, բայց արդիւնքները անըսպասելի են:

«Հայոց Տան» մէջ է եւ Ակումբը, որ բաց է ամէն օր Հայերի առաջ առաւօտեայ ժամը 9էն մինչ գիշերուան ժամը 12ը:

Դա մի մեղուանոցի նման է: Ոմը գալիս է ընթերցարան հայ թերթերը կարդալու, ուրիշները գալիս են խաղասենեակում, օգտակար եւ միտքը զարգացնող խաղերով զբաղելու, ոմանք գալիս են պինգ - պօնգ խաղալու եւայլն, իսկ շատեր ալ գալիս են իրենց թատերական փորձերն անելու: Երգեցիկ խումբը հաւաքւում է խմբերգներ եւ մեներգներ պատրաստելու, ոմանք ալ գալիս են արտասանութիւններ փորձելու եւայլն:

Հայ ոգին Շանկայում զարթել է եւ մեծ եռանդով առաջ է մղւում, այն եռ ու զեռն է տիրում այժմ մեզ մօտ, ինչպէս 90ական թուականներին Կովկասի Հայերի մէջ: Ցիշում եմ այդ թուականները, երբ 1895ի Հայաստանի կոտորածի ժամանակ, լինելով մօտ 15 — 16 տարեկան պատանի, մի քանի ընկերների հետ, որոշեցինք թողնել դպրոցը, այդ ժամանակ Թիֆլիզի Ներսէսեան դպրոցի 4րդ դասարանի ուն էի եւ փախչել, գնալ Հայաստան զէնքը ձեռքին, ազատել Հայաստանը քրդական յարձակումներից, Սուլթան Համիտի ստեղծած դժոխքից...

Երազ օրեր..., ո՜րքան քաղցր է այժմ յիշել այս վառ տենչը, որ այն օրերը վառում էր հայ միտքը, հայ պէտակցութիւնը եւ անվերջ սէրը դէպի մեր թշուառ, արիւնաթաթախ հայրենիքը...

Ահա նոյն եռ ու զեռն է տիրում այժմ Շանկայի Հայոց Տան մէջ:

Ընկերութիւնը հիմնեց նոր դպրոց ուր ուսանում են շաբաթը երկու օր հայ երիտասարդութիւնը, իսկ մի օր, կիրակի օրերը ցերեկը դպրոցական մանուկները, որոնք անսպասելի յառաջդիմութիւն են ցոյց տալիս հայ լեզուն սորվելու:

Մեծ պահանջ է զգացուած պատշաճ մատենադարան ունենալու: Այս առթիւ կոչ եմ անում հայ հեղինակներին եւ հայ հրատարակիչներին չըլանալ իրենց օժանդակութիւնը ցոյց տալու մեզ, նուիրելով մեր գրադարանին մի օրինակ իրենց հրատարակութիւններից:

Այսպէս է վիճակուած հայ գրողին եւ հայ հրատարակչին,— հայ ազգը ձեզանից զոհողութիւն է պահանջում, մի զլանաք այդ անելու, երբ հարցը կորչելու վտանգի առաջ կանգնած Հեռաւոր Արեւելքի հայ գաղթականութիւնն է, որ երազում է հայ գիրք ունենալու մասին եւ այդ բանի մեծ կարիք է զգում:

Մատենադարան կազմելը մեծ ծախք է պահանջում եւ մենք դժուարանում ենք այս հարցը բարձրացնել Պ. Հայկ Աստուրեանի առաջ, որ նոյնիսկ 10.000 տեղական տոլարներ նուիրեց Շանկայում եւ այդ գումարը պիտի հասցնի 35.000ի, իրեն ծանօթների շրջանում հանգանակելով:

Գրելու բան շատ կայ, ամէնը մէկ թղթակցութեան մէջ չի կարելի տեղաւորել, մնացեալը յաջորդ թղթակցութեանց մէջ:

Գրքերի նուէրները կը խնդրեմ ուղարկել հետեւեալ հասցէով՝ Armenian Relief Society, 269 Rute Maresca, Shanghai, Mr. L. Sarkissian:

Պատրաստւում ենք՝ «Սասունցի Դաւիթի հազարամեակը Մայիսի 1ին, իսկ Մայիսի 28ին Հայաստանի հանրապետութեան տարեդարձը տօնելու:

Լ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ը

Անցեալ օր գնացել էի «Օշին Պայլի» փորձին: Գիտէի որ մեր տաղանդաւոր եւ մեծ գեղարուեստագէտ՝ Լեւոն Շանթի այդ գեղեցիկ գործը, որ ունի մարդկային կիրքերի բախումներ եւ նրանց հակադրութեանց վերայ հիմնուած՝ սքանչելի հոգեբանական ելեւէջներու տեսարաններ, որոնցից ամէն մէկը, ինքնին, մի հըրապուրիչ պատկեր է, որ պիտի դիւթէ հասարակութիւնը իր գեղեցկութեամբ — գիտէի — ասում եմ, որ այդ թատերախաղը պիտի ներկայացուէր տեղական հայ դերասանների ուժերով, առանց «վաստակաւորների» մասնակցութեան եւ վախ ունէի յաջողութեան համար: Բայց մեծ եղաւ զարմանքս եւ մանաւանդ գոհունակութիւնս երբ տեսայ, որ այդ խումբը շնորհիւ թէ իրենց շնորհներուն ու բնական ձիրքերուն թէ Տիկին Ա. Բուդաղեանի մեծ աշխատանքին, պիտի յաջողին: Խոհուն, մտածկոտ ու պատմագէտի, անձնուէր հայրենասէրի, չխտակ, ուղղամիտ եւ —որ գլխաւորն է — անխարդախ ու անկեղծ քաղաքական գործչի դերը Օշին Պայլի շատ յաջող պիտի տայ Պ. Գմբէթեանը որի բնածին շնորհքին աւելանում է եւ իր ձայնը եւ Շանթի հայերէնի անվրէպ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Նորից խորհուրդ կայացաւ թագաւորի մօտ: Վերջինս առաջարկեց զօրապետներին՝ խորամանկութեան դիմել թշնամուն իւր թագստից հանելու համար, այսինքն յետ նահանջել մի քանի ասպարէզ, ցոյց տալու համար թէ իբր արքան կամենում է անցնել Բուտիք հակառակ ճանապարհով: Այս միջոցը կը ստիպէր ապստամբներին ձգել իրանց դիրքերը եւ հետեւել թագաւորին:

Այն ժամանակ արքայական զօրքը նորէն կը դառնար եւ կը յարձակուէր նրանց վրայ: Այդ անսպաս յարձակումը կը շփոթէր թշնամուն եւ կը ստիպէր նրանց փախչել:

Այս խորհրդին հաւանեցին ամէնքը, բայց բարւոք համարեցին նահանջը յետաձգել մի օր, որպէսզի եթէ հեծելազօրն ստիպուած լինէր յանկարծ վերադառնալու եւ յարձակում գործելու, գոնէ յոգնած չլինէր եւ կարողանար զօրեղ դիմադրութեան թափն ընկճել:

Բայց որովհետեւ լեռան ստորոտը, ուր այդ միջոցին հանգստանում էր զօրքը, զուրկ էր անակնկալ յարձակման ժամանակ պաշտպանուելու յարմարութիւնից, ուստի որոշեցին անցնել մօտակայ կիրճը եւ գիշերել լեռան լանջին գտնուող ընդարձակ, բայց աւերակ մի բերդի մէջ:

Այդ բերդը, որ «աւերակ» անունը կրում էր վաղ ժամանակներից ի վեր եւ որը երկրի իշխաններից ոչ ոք չէր նորոգում ռազմական անյարմար դիրք ունենալու պատճառով, ընկած էր Կողբայ լերան լայնալանջ ոստերից մէկի վրայ եւ գրաւում էր ընդարձակ տարածութիւն: Նրա կիսաւեր պարիսպներն ու աշտարակները, որոնք տխուր տպաւորութիւն էին անում տեսնողի վրայ, տակաւին պարունակում էին իրանց մէջ բազմաթիւ տներ ու մարակոցներ, որոնք կարող էին պիտանի լինել բնակութեան համար: Բայց որովհետեւ թշնամու սուրն անխնայ մաշել էր մի օր այնտեղի բնակիչներին, ուստի ոչ ոք այլեւս բնակութիւն չէր հաստատել այնտեղ, վախենալով բերդի փակուած դրութիւնից: Նրա ետեւից աստիճանաբար բարձրանում էին կոհակաւոր լեռները, որոնք ճանապարհ չունէին իրանց վրայ եւ հետեւապէս անմատչելի էին թէ ետեւից դարանող թշնամուն եւ թէ բերդից դուրս փախչել ուզողին: Իսկ առաջից ձգւում էր մի անջրդի խորաձոր, որ ծածկուած էր թփուտներով, ժայռերով ու խորափիտներով: Այդ ձորը մտնելու եւ բերդը բարձրանալու միակ ճանապարհը երկու ցածուն լեռների կիրճն էր, դէպի որը դիմում էր թագաւորը, իշխանների ընկերակցութեամբ, որպէսզի զօրքի համար գիշերային կայան որոնէ:

Աւերակ բերդը տեսնելուն պէս Եզերացի իշխաններն ամենապահով տեղը համարեցին այն, մտածելով մանաւանդ, որ բերդի շինութիւնները կը պատսպարէին իրանց աշնանային գիշերուայ ցրտից: Մարզպետունին ու Վահրամ Սեպուհն, ընդհակառակը, վտանգաւոր էին համարում այնտեղ գիշերելը, առարկելով թէ՝ թշնամին կարող է գիշերանց գալ եւ կիրճի բերանը փակելով՝ բանտարկել իրանց բերդի կամ նոյնիսկ ձորի մէջ:

Թագաւորը համամիտ էր իւր հաւատարիմների հետ. բայց կամենալով շնորհ անել օտար զինակիցներին եւ դրանով նրանց ինքնասիրութիւնը գգուել, մանաւանդ որ չէր կարծում թէ՝ թշնամին կարող է գիշերանց իւր դիրքերը ձգել եւ իրանց դէմ արշաւել, համաձայնեցաւ Եզերացի իշխանների հետ:

Սեպուհն ու Մարզպետունին չհակառակեցին արքային, բայց մի կողմնի երկիւղ սկսաւ անհանգստացնել նրանց:

Երեկոյեան դէմ հեծելազօրը հետզհետէ կիրճը մտնելով, սկսաւ դէպի աւերակ բերդը բարձրանալ: Այնտեղ հասաւ եւ թագաւորը իւր եւ Եզերացի իշխաններով: Կրճի բերանում թողեցին պահնորդների մի խումբ, որ անքուն պիտի հսկէր գիշերը եւ թշնամու մօտենալը նկատելուն պէս իմաց տար իշխաններին:

Քիչ ժամանակից յետ աւերակ բերդը կենդանութիւն առաւ: Ամէն կողմ սկսան կրակներ վառել, խարոյկներ բորբոքել. իսկ զօրքը իւր ձիանը դարմանելուց յետոյ, սկսաւ արքայի նուիրած ոչխարները փողոտել: Պատերազմի նախատօնքը համեղ ընթրիքով կատարելու հրամանը տուել էր ինքը թագաւորը:

Բացի այդ նա կարգադրել էր որ իշխանները իւր հետ միասին վայելեն ընթրիքը: Նա ուրախ տրամադրութեան մէջ էր. եւ այդ հանգամանքը համարում էր մօտալուտ յաջողութեան նշան:

Անցան ընթրիքի եւ զուարճութեան ժամերը. կրակները մարեցին եւ թագաւորից սկսած մինչեւ վերջին զօրականը ամէնքն էլ քնոյ գիրկը մըտան: Անքուն էին միայն դէտ կարգուած պահապանները եւ թագաւորի թիկնապահներից նրանք, որոնք հերթով պահպանութիւն էին անում արքայի վրանին:

Աւերակ բերդի շուրջը խոր լռութիւն էր տիրում: Միայն կուրն սպառազ ձիաների փռնչոցը, կամ միմեանց ընդհարուող նժոյգների խրխնջիւնն էր, որ մերթ ընդ մերթ ընդհատում էր այդ լռութիւնը:

Քուն չէր մօտենում, սակայն, իշխան Մարզպետունու աչքերին: Սկըսում, արդարեւ, նա մի փոքր նիրհեց: Բայց կռուող ձիաների մի աղմուկից արթնանալով, այլեւս չկարողացաւ քնել: Իշխանին անհանգստացնում էր տակաւին այն կասկածը, որ զօրքի աւերակ բերդում գիշերելու պատճառով պաշարել էր նրան: Նա վախենում էր ապստամբների անակնկալ յարձակումից եւ այդ երկիւղն անտեղի չէր: Արձակ դաշտի մէջ, արդարեւ, ապստամբները չէին վնասիլ արքայական բանակին, բայց խորափիտներով եւ դահավէժներով պատած այս բերդի մէջ նրանք կարող էին պաշարել այդ զօրքը եւ չարաչար հարուածել նրան:

Երկար այս ու այն կողմը շրջելուց յետ, իշխանը վեր կացաւ տեղից եւ այծենակաճը վրան առնելով՝ դուրս եկաւ ցածուն տնակից, որի մէջ պառկած էր ինքն: Եղնիկը նոյնպէս, որ գտնւում էր նրա մօտ, վեր թռաւ տեղից եւ հետեւեց իշխանին:

— Ո՞ւր, Տէր իմ, հարցրեց նա աչքերը տրորելով:

(Շար.)

...նախանձելի արտասանութիւնը :

...Տիկին Ա. Արղութեանց որ արդէն ... ձայնով օժտուած երգչուհի է, ...ուած գեղարուեստական շր-...ներից եւ որի հայ բեմի վրայ ... անգամ երեւալը Ռիթթայի ...խանդաղատանքով դերում, գիտա պի-...մարել— ունի բոլոր տուեալնե-... յաջող կերպով տալու Ռիթթա-...կան ու լրիւ պատկերը — սի-... եւ վեհանձնութեան խոր զգա-...րով փոխ ընդ փոխ իր ամբողջ ...թեամբ տարուող կինը, որ Օչին ...սիրոյն իր կանացի խարդա-...թիւններով պիտի քողարկէ իր ...կան զգացումները դէպի իրեն ...ւրեց գրաւուած իշխանները :

...Գրիգորեանը—Հայկամ իշխան, ունի ... լաւ խաղ, սիրուն առոգանու-...թեան եւ գեղարուեստական խառ-...նուածք :

...Սրբազանի դերում Պ. Սարաֆեանը ...էր ընկնում իր հանգիստ, մտած-...ով ու բնական խաղով ու կեցուած-...: Շատ տպաւորիչ պիտի լինի ան-... մանաւանդ բեմի վրայ զգես-...ւորուած: Երիտասարդ իշխաննե-...ները կը հնչէին խրոխտ ու վճ-... շեշտով ու մեծ հայրենասի-... զգացումով, իսկ 17 տարեկան ... Թագաւորը, որ իրեն արքայ է ...պարուում, աշխատում է իր ...ական ձայնին տալ իր անելիք ...թեանց խորութեան եւ ...իսաւորութեանց համապատաս-...շեշտը :

...ախտաբար առիթ չունեցայ ...ու նաեւ միւս դերակատարնե-...եւ դերակատարուհիներին ...

...զգայական տպաւորութիւններս ...ատ, որ նրանք որոնք կ'ուզե-... քանի ժամ գոնէ ապրել հայ ...անցեալով պատկերաւոր — ...մեծ գեղարուեստագէտ՝ ...Շանթի փայլուն տաղանդով եւ ...յայտուած նրա հմայիչ, գեղե-...ու երաժշտական լեզուով պէտք է ...ն, այդ զուարճութիւնը ստանա-... ապրիլի 16ին :

...կը լինի նաեւ ըստ արժանւոյն ...ական յարգանքի ու արդար հա-...ման նշան Լեւոն Շանթին իր ...եակի առիթով, որ եւ յղացրեց ...ին Գայլ»ը բեմադրելու միտքը :

...տեսակէտից միանգամայն գո-...է Տիկին Ա. Բուտաղեանի անս-... եռանդը եւ յամառ վճռականու-...ը, որով նա յանձն է առել այդ ...կուղն ձեռնարկը եւ ահա երկու ... շարունակ աշխատում է այդ ...ի վրայ, ի մի բերելով տարբեր ...ու տարբեր քաղաքական հո-...ների պատկանող դերասանները ... սիրողները: Պատիւ եւ այդ վեր-...ներին որոնք գովելի գիտակցու-... ունեցան մի կողմ թողնել բո-... իրենց բաժանող տարբեր մտայ-...թիւնները ու գաղափարները, հա-...ցան, միացան, սիրով եւ ...խութեամբ սպասաւորելու ...միակ «սեղանի» առաջ որի անու-...է «գեղարուեստ» :

ՏԻԳ. ԲԷԳՃԱՊԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ... թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն- ... թուղթին մէկ երեսին վրայ ...թանաքի եւ մելանով :

ՌԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի իրիկուն տեղի ունեցաւ Րաֆֆի Լսարանի հերթական դասախօսութիւնը: Այս անգամ վարչութիւնս հրաւիրած էր Պ. Վահան Փափազեան:

Նախագահուհին երեկոյթը բացաւ ներկայացնելով յարգելի դասախօսը, բացատրեց Պոլսոյ Ազգային Սահմանադրութեան կարեւոր դերը հայ ժողովուրդի վերածնութեան մէջ :

— Ժողովուրդի մը վերածնունդը երբեք չի կատարուիր յանկարծակի, ըսաւ Պ. Փափազեան: Սխալ է այն կարծիքը, թէ յեղափոխութիւնները կատարուած են անմիջականօրէն, ընդհակառակն անոնք ունեցած են պատրաստութեան երկար շրջան եւ հասուննալով, օր մը յանկարծակի պոռթկացած :

Մեզմէ մշակոյթով աւելի բարձր ազգեր ունեցած են գրագէտներ ու փիլիսոփաներ, որոնք պատրաստած են միտքերը: Այս գրագէտներն ու փիլիսոփաները մտած են ժողովուրդին մէջ, ապրած են անոնց հետ, ականատես եղած անոնց ցաւերուն, աշխատած՝ միտքերը լուսաբել, սովեցուցած՝ պահանջել եւ մղած՝ գործնական աշխատանքի: Հայ ժողովուրդը բաժնուած էր երկու հատուածի, Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ: Արեւելահայերը աւելի բախտաւոր կացութեան մէջ էին բաղդատմամբ Թրքահայերուն, Ռուսիան ըլլալով մշակոյթով եւ քաղաքակրթութեամբ աւելի բարձր մակարդակի վրայ քան Թուրքիա եւ շնորհիւ այս վիճակին՝ Արեւելահայութիւնը կրցաւ տալ Ստեփաննոս Նազարեանցի, Խաչ. Աբովեանի, Միք. Նալբանդեանցի պէս մարդիկ: Թուրքիոյ տիրակալութեան տակ եղած հայութիւնը շատ դժուարաւ եւ դանդաղ կը յառաջդիմէր, պատճառն այն էր որ բռնակալ պետութիւնը շատ խիստ եւ բրտօրէն կը կառավարէր: Միւս կողմէ ժողովուրդը յանձնուած էր հայ ամիրաներու խնամակալութեան Պոլսոյ մէջ, իսկ գաւառը՝ չորպաճիներու, որոնց թիկունքը հայ կղերականութիւնը կը կազմէր: Անոնք կը ղեկավարէին ժողովուրդը, իրենց իշխանութիւնը կը ստանային Թուրք կառավարութենէն: Այս էր կացութիւնը ներքին ճակատի վրայ :

Եթէ քննենք հայութեան վիճակը արտաքին ճակատի վրայ, պիտի տեսնենք որ մինչեւ «Թանզիմաթ» գրեթէ տարբերութիւն չունէր: Օրինակ՝ Հայ մը իրաւունք չունէր ձիու կամ իշու մը վրայ նստած Թրքական փողոցէ մը անցնելու, սեփական կալուած ունենալու: Նոյնիսկ ամուսնութիւնը գաւառներու մէջ գրեթէ արտօնուած եւ կանոնադրուած էր վերին իշխանութեանց կողմէ, առանց նկատի առնելու ընտանեկան, քաղաքացիական եւ ազգային իրաւունքները: Ցետոյ ահռելի տուրք դրուած էր ժողովուրդին վրայ :

Ամիրաները շնորհիւ իրենց հարստութեան, կրնային իրենց զաւակները ղրկել բարձրագոյն վարժարաններ եւ նոյնիսկ մինչեւ Եւրոպա, տալ լուրջ դաստիարակութիւն: Եւրոպա ուսում առած երիտասարդները երբ Պոլիս վերադարձան, բոլորովին փոխուած էին՝ ապրած ըլլալով Ֆրանսական յեղափոխութեան շունչին տակ: Այս երիտասարդները տեսան որ Հայերը ամէն կերպով ճնշուած էին եւ դարձած տեսակ մը ստրուկներ, ու ըմբոստացան իրենց ծնողքներուն դէմ: Սկսաւ խուլ պայքար: Մէջտեղ եկաւ երիտասարդ խումբ մը՝ առաջնորդութեամբ Գր. Օտեանի, Նահապետ Ռուսինեանի, Սերվիչէնի, Խորասանճեանի եւ Փէշտիմալճեանի, որոնք ձեռնարկեցին հանրային աշխատանքի, պայքար մղելով Ամիրաներու եւ կղերականներու տիրապետութեան դէմ: Ոմանք գացին գաւառները, ինչպէս Խրիմեան, որ հիմնեց տպարան, դպրոցներ: Կապեր հաստատեցին եւ շնորհիւ իրենց Եւրոպայի մէջ ստացած կրթութեան է որ կրցան ամիրաներու ու կղերին իրաւունքները սահմանափակել : Բայց այդ առանձնաշնորհեալները ամէն ջանք թափեցին՝ արգելք հանդիսանալու համար, դիմեցին մինչեւ Թուրք կառավարութեան :

Հակառակ այդ բոլորին, երիտասարդները յաջողեցան սանձ մը դնել Պատրիարքի իրաւասութեանց եւ մէջտեղ նետեցին Ազգ. սահմանադրութեան ծրագիրը: Այս ծրագիրը քանի անգամներ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ, նոյնիսկ Թուրք կառավարութիւնը պահանջեց որ արգիլուի, առարկելով որ այդ ծրագիրը պետութեան մէջ պետութիւն մը կը ստեղծէ: Ժողովուրդը բաժնուեցաւ երկու մասի, Խաւարամիտներ եւ Լուսաւորեալներ: Խաւարամիտները տեսնելով որ ժողովուրդն ալ Լուսաւորեալներու հետ իրենց դէմ դիրք կը բռնէ, դիմեց Թուրք կառավարութեան որ առարկելով վերոյիշեալ պատճառը, առաջարկեց մշակել այնպիսի սահմանադրութիւն մը որ չհակասէ եղած դրութեան :

Երիտասարդները յաջողեցան հրաժարեցնել Յակոբոս Պատրիարքը, ստեղծելով զօրաւոր պայքար իրենց սարքած ժողովներով եւ մանաւանդ մամուլով: Եւ անոր տեղ ընտրեցին Սարգիս պատրիարքը, որ իրենց գաղափարակից էր, բայց շուտով ան ալ ըմբոստացաւ երիտասարդներու դէմ: Մինչ այդ, այս վերջինները չափազանց զօրացած էին եւ 1862ին վերջնականապէս խմբագրեցին սահմանադրութիւնը՝ բաղկացած 99 յօդուածներէ եւ ճանչցուած Թուրք կառավարութեան կողմէ :

Սահմանադրութեան հռչակումը ամենամեծ ազդակը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդին արթննալուն: Այսինքն ժողովուրդը ստացաւ իրաւունքներ միւսներուն պէս եւ եղաւ հաւասարները ամիրաներուն : Յեղափոխութիւն եղաւ ամէն բանի մէջ եւ հանդէսները որ կատարուեցան այս առթիւ, հրճուանքը որ ժողովուրդը զգաց, թէեւ քիչ մը չափազանցուած, բայց այդ շրջանին համար ամենամեծ դրդիչը եղան հայութեան ու մեր եկեղեցին դարձաւ ժողովրդավար. ժողովուրդը եկեղեցական արարողութիւններէ վերջ ազգային երգեր կ'երգէր :

Երբ մտաւորական երիտասարդներու ազդեցութիւնը ծաւալեցաւ շնորհիւ իրենց գրչին, անոնք իրենց կեդրոնը փոխադրեցին գաւառ: Կ'ատէին Պոլիսը: Երբ գաւառի ժողովուրդը իրենց ետին ունեցան, անոնք պարսաւեցին Պոլսոյ իրենց տեսակէտները :

Բայց Պոլսեցիները շատ բռնկած էին:

Ծնունդ առաւ պայքար մը որ տեւեց 2—3 տարի, նախ Երուսաղէմի դէմ, պատճառաբանելով որ միայն իրենք իրաւունք ունին ղեկավարելու: Երիտասարդները Երուսաղէմի օգնութեամբ մեծ պայքարներէ վերջ ընդունիլ տուին Սահմանադրութիւնը :

Հոս դասախօսը մէջբերումներ կատարեց սահմանադրութեան քանի մը կարեւոր գլուխներէն, որոնք շատ ազդեցութիւնը կը կրէին Ֆրանսական սահմանադրութեան : Ազգային երեսփ. ժողովը պիտի կազմուէր գաւառի 40 ներկայացուցիչներէն, 20 եկեղեցականներէ, իսկ մնացածը Պոլիսէն: Բայց կարելի չեղաւ իրագործել, որովհետեւ գաւառէն շատ դժուար էր Պոլիս գալ: Ժողովներ գումարուեցան գաւառները, . Սահման. հռչակումէն վերջ ընտրութիւնները սկսան: Նոյնիսկ Սարգիս պատրիարքը ըմբոստացաւ որ «երիտասարդներու կողմէ ընտրուած էր», ըսելով թէ եկեղեցական բան մը կ'ուզէին քաղաքական դարձնել: Միայն Խրիմեանն էր որ երիտասարդութեան պէս կը խորհէր, Սահմանադրութիւնը միայն քաղաքական չէր, այլ ունէր մշակութային եւ դաստիարակչական իրաւունքներ: Անոր շնորհիւ հայ ժողովուրդը կրնար ինքն իրեն դատաւորութիւն ընել: Միայն մեծ խնդիրներու համար կը դիմէր բարձրագոյն դատարանը :

Այդ օրերուն կազմուեցաւ Միացեալ Ընկերութիւնը, դպրոցներ բացաւ, Վասպուրական, Կարին եւ միւս հայաբնակ գաւառներու մէջ մինչեւ Կիլիկիա:

Այդ դպրոցները կը պատրաստէին երկու տեսակ սերունդ: Դպրոցները եօթնասունական թուականներուն լուսամիտ գաղափարներ ունեցող տարրերով օժտուած, դաստիարակեցին աշակերտները լուսամիտ ոգիով եւ նպաստեցին հայ ժողովուրդի շարժման :

Խրիմեան երբ տեսաւ որ սահմանադրութիւնը եղած էր միայն Պոլսոյ համար եւ ոչինչ գաւառի համար, ըմբոստացաւ ու հանդիսաւոր ժողովի մը մէջ յայտարարեց թէ կ'ուզէր գաւառը Պոլիսէն անջատել :

Դպրոցներու մէջ պատրաստուած երիտասարդութիւնը հասկցաւ թէ ինք ազատ Հայ է, շնորհիւ սահմանադրութեան: Մինչ այդ, հայ ժողովուրդը խնդրագիրներ միայն կու տար, հիմա սկսաւ պահանջներ դնել, եւ երբ տեսաւ որ դրաւոր պահանջները բաւարար չէին, ըմբռնեց թէ անհրաժեշտ էր պայքարիլ: Եւրոպայի երիտասարդները մեծ ազդեցութիւն ունեցան գաւառի կազմակերպութիւններուն վրայ : Բայց ազգային ամէն ինչ արգիլուեցաւ, երիտասարդութիւնը աւելի ուժով սկսաւ գաղտնի աշխատիլ: Յեղափոխական երգերը ձեռքէ ձեռք կը խլէին : Ուրիշներ եկան Ռուսիայէն : Ցետոյ հասան Րաֆֆիի գրուածքները եւ այս ձեւով սկսաւ գաղտնի գործունէութիւնը :

Գրեթէ միութիւն չկար Պոլսոյ եւ գաւառի միջեւ, մինչեւ Սահմանադրութիւնը: Բայց անոր հռչակումէն ետք, Պոլիսը տեղեկութիւն ունէր գաւառի ամէն անցուդարձերէն, եւ կամաց կամաց պէտքն զգաց միանալու, եւ Զէյթունի կռիւներուն ժամանակ ան կը խորհէր դիմել մինչեւ Եւրոպա :

Շնորհիւ սահմանադրութեան, ժողովրդի կրթական մակարդակը բարձրացաւ եւ ինքնավար դարձաւ: Կարգապահութեան բնազդը զարգացաւ :

1877 — 78ին ռուսեւթրքական պատերազմին ժամանակ սկսան կազմուիլ գաղտնի ընկերութիւններ, ու տեսնելով Թուրքերու եւ Քիւրտերու կատարած չարիքները, խորհեցան իրենք ալ զինուիլ ու այսպէսով ծայր տուաւ հայ ազատագրական շարժումը :

Մեր ազգային վերածնունդը շատ բան կը պարտի այն երիտասարդ գիտակից մտաւորականութեան, որուն զոհողութիւններն ու յարատեւ ճիգերն է որ ծնունդ տուին ազգ. Սահմանադրութեան, դառնալով պսակումը հայ ժողովրդի զարթօնքին :

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՋԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ցուսաբեր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 Մարտ).

— «Օրիէնթ – Նախրիյթըն երկշաբաթաթերթը, որուն հետաքրքրութեան առարկան կը կազմեն՝ ինչպէս կը յիշուի իր կողքին վրայ՝ «քաղաքականութիւնը, արհեստագիտութիւնը եւ մշակոյթը» բոլոր արեւելեան երկիրներու մէջ՝ Եգիպտոս, Թուրքիա, Արաբիա, Հնդկաստան եւն., մինչեւ իսկ Հաբէշ, կը ձգտի՝ նպաստել Գերմանիոյ ոչ միայն տնտեսական, այլեւ քաղաքական յարաբերութիւններու զարգացման այդ երկիրներու հետ: Բնական է որ ան պիտի ջանար համակրանք ստեղծել Գերմանիոյ հանդէպ, ուրեմն եւ պիտի խուսափէր, մանաւանդ այսօրուան պայմաններուն մէջ, այնպիսի տեղեկատուութենէ եւ լուսաբանութիւններէ, որոնք կրնային անախորժ ըլլալ անոնց :

Զնայելով ատոր, սակայն, երկշաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակուած է («Թուրքիոյ նաւագնացութեան խնդիրներ»), որ՝ հակառակ իր արտայայտութեանց մեղմ եղանակին՝ անկարող է վարագուրել Թուրքիոյ ներկայ տնտեսութեան ցաւոտ կողմերը:

Թուրք հանրապետութեան առաջին 15 տարիները,— կ'ըսուի այդ յօդուածին մէջ,— ամէն բանէ առաջ յատկանշուած էին երկաթուղային ցանցին ընդլայնումով: Երկրի մը հաղորդակցութեան զարգացման այս պահանջին գոհացում տալէ ետքը միայն կարելի եղաւ խորհիլ յարմար վայրերու մէջ ճարտարարուեստային ձեռնարկներ հաստատելու մասին : Հետագային երեւան եկաւ, որ այդ ձեռնարկներուն հետ կապուած ծախքերը— ի մասնաւոր արտասահմանէն հայթայթուած նիւթերու համար— միշտ աւելի մեծ քանակութեամբ բընական արտադրոյթներու պէտքը կը զգային: Իրաւ է, Թուրքիոյ արտածումը, որ ներածման հարկադրական սահմանափակումին հետեւանքով իջած էր, վերստին բարձրանալ սկսաւ. բայց հոդ ալ շուտով երեւան եկան փոխադրութեան կարգ մը դժուարութիւններ: Այսպէս, մինչ Թրքական արտածման մէկ մասը— հանքային արտադրոյթները— կանոնաւորապէս ամբողջ տարուան վրայ կը բաժնուի, միւս՝ կարեւորագոյն մասը— երկրագործական արտադրոյթները, որ կը ստացուի ընդամէնը քանի մը շաբթուան մէջ,— պէտք ունի արագ փոխադրութեան:

Այդ աննպաստ բաժանումը տակաւ աւելի զգալի կը դառնայ, վասնզի Թուրքիոյ ունեցած նաւերուն թիւը այնքան փոքր է, որ չի բաւեր մինչեւ իսկ իր ծովեզերեայ սպասարկութեան: Ամբողջ արտածումը, այսպէսով, կը կատարուի օտար նաւերու միջոցով: Ու եթէ հաշուի առնուի, որ տարուան այն եղանակին, երբ Թուրքիոյ արտածումը իր բարձրագոյն աստիճանին կը հասնի, այդ նաւերը նոյն գործով ուրիշ տեղ ըզբաղած են, այն ատեն պարզ կ'ըլլայ, թէ որքա՛ն դժուար է Թուրքիոյ համար դէթ մասամբ կանոնաւորել իր արտածման գործը:

Այդ նկատումով է ահա՝ որ Թուրքիա իր հնգամեայ ծրագրի կապակցութեամբ՝ մանրամասն քննութեան ենթարկած է նաւաշինութեան խնդիրը: Կրնայ ըլլալ, հարկաւ, որ Թուրքիա ապագային իր արտադրոյթները սեփական նաւերով արտածելու կարելիութիւնը ունենայ. բայց մինչ այդ ան միշտ պէտք պիտի ունենայ օտար նաւային ընկերութեանց օգնութեանը դիմելու: Ատոր համար ալ, սակայն, տնտեսապէս անհրաժեշտ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ մեծ նաւահանգիստները— Տրապիզոն, Պոլիս, Իզմիր, Մերսին եւ վերջերս Թուրքերու տրամադրութեան տակ դրուած Աղեքսանտրէթ — օժտել ապրանքներու այնպիսի մթերանոցներով, որ օտար նաւերը ամբողջ տարուան ընթացքին արտածելու նիւթ ունենան: Հանքային արտադրոյթները եւս պէտք է կեդրոնացուած ըլլան այնպիսի վայրերու մէջ, որոնք մատչելի են երթեւեկող նաւերուն: Ասկէ ալ ուրիշ պահանջ մը կը ծագի, այն է՝ կանոնաւորել ծովեզերեայ նաւագնացութիւնը այնպէս, որ կարելի ըլլայ ապրանքները փոքր նաւահանգիստներէն եւ արտադրութեան վայրերէն կեդրոնացնել գլխաւոր նաւահանգիստներու մէջ :

Այսպէս է նաեւ, որ կրնայ արժէքաւորուիլ շինութեան մէջ գտնուող Իրան–Տրապիզոն ճանապարհը. առանց թէ ոչ՝ Իրանէն եկած ապրանքները պիտի մտնուէին նոյն ճակատագրին, որ ցարդ վիճակուած էր տեղականներուն: Արդարեւ, Թրքական նաւահանգիստները տակաւին չափազանց անկազմակերպ են՝ գոհացնել կարենալու համար մօտիկ ապագային ծագելիք պահանջները »:

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՑ ՊԱՏՍՊԱՐԱՆՆԵՐ շինելու համար 270.000.000 ֆրանքի նոր գումար մը յատկացուեցաւ: Այս գումարին կէսը կառավարութիւնը պիտի ճարէ, կէսը՝ Փարիզի քաղաքապետութիւնը: Պատսպարաններու շինութիւնը պէտք է լրանայ 18 ամիսէն: Վիթխարի պատսպարան մը պիտի շինուի Կռան Պուլվառին տակ, 17.000 խորանարդ մեթր տարածութեամբ : Ուրիշներ պիտի շինուին Էթուալի, Տանֆէռ – Ռոշռոյի, Օփերայի, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիքի, Օթէլ տը Վիլի, Փորթ տէ Լիլայի, Լամարք–Կոլէնքուրի, Փլաս տէ Ապպէսի, Փլաս Փիկալի եւ Պիէնվընիւի մեթրոներու կայարաններուն մէջ: Արդէն պատրաստ են երկու պատսպարաններ Փլաս տէ Ֆէթի եւ Մէզոն Պլանշի կայարաններուն մէջ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Կո՛յր է ... զուրկ արեւէն եւ լոյսէն եւ ուրեմն դատապարտուած զուրկ մնալու կեանքի բոլոր լոյսերէն եւ բոլոր արեւներէն— վայելքներէն: Գիւղը անարդար եղած է եւ մասնաւորապէս իր եղբայրները խղճի ձայնին չհասկցող մարդեր, ոչ մէկը կրցած էր կարդալ անոր մէջ խլրտող արդէն ուժին պատգամը, որ բնութիւնը՝ իր ստեղծագործութեան օրը անիրագործելով դրած էր հոն:

Կո՛յր էր, չէր ամուսնացած, աւելի ճիշդը չէին ամուսնացուցած, քանի որ կոյր էր:

Օձիկ Կատան ճիշդ այս պատճառով ... կուտար ծառի թռչուններուն, որոնք եկած էին նոր կեանք կերտելու: Կուրծքի վանդակին թեթեւօրէն ... իշխելու գաղտնիքը հոս էր:

... կը սիրէի միշտ այս մարդուն ... Լալ՝ կամ ես իրեն կ'երթայի Ս. Մինասի պատին շուքին տակ, կամ ինքը կուգար, լուռ ու մունջ կը նստէր դպրոցի դրան մօտ իր մասնաւոր անկիւնը: Խաղաղ համբերութեամբ մտիկ կուտար տղոց դասերուն եւ բոլոր խօսուածներուն եւ կարդացուածներուն: Քարացած լռութիւն էր, պատշաճութիւնը յարգելու ձեւերը գիտէր, չէր խօսեր, մտիկ կուտար :

Ես երբեմն իր լռութիւնը կ'ընդհատէի: երկու – երեքական թիւերու բազմապատկութեան արդիւնքը կը հարցնէի— «Տեսէք, տղա՛ք, շատ եւ անսխալ ըսէք՝ Օձիկ Կատան հոս է»...: Տղաքը ամէնն ալ գիտէին որ ան իրենցմէ արագ եւ անսխալ կրնար ընել: Արտակարգ ընդունակութիւն ունէր, երկու – երեքական թիւերու բազմապատկութեան արդիւնքը մտքով հաշուելով անմիջապէս կ'ըսէր բոլորովին անսխալ: Բոլոր հաշիւններուն միտքը լաւ կ'ըմբռնէր ու պատասխանները ճշդութեամբ կը հանէր:

Հին ու Նոր Ուխտերու պատմութիւնը գրեթէ բառ առ բառ գոց գիտէր :

Գիւղին մարդիկը— մեծն ու փոքրը կը ճանչնար, տուները, ճամբաները, խորդ ու բորդերը, դաշտերը, արտերը, անոնց հեռաւորութիւնը, որու պատկանիլը, ի՞նչ կարգի արդիւնաբեր ըլլալը: Մասնագէտ կենդանագէտ էր, լաւ ու ցեղային կովը, եզը, ձին շատ լաւ կրնար ջոկել ձեռքի շօշափումներով: Գիւղական աշխատանքները անթերի կը կատարէր : Ձմեռը՝ մութ, ցեխ օրերուն, ուշ գիշերներուն Զախալենց ձիթհանէն տուն դառնալու պահուն իմ առաջնորդս էր, ձեռքի գաւազանով եւ ոտքերու շօշափումով մաքուր, ապահով ճամբան կը գտնէր ու կ'ըսէր,— «Հեռւէ ինծի, հոս դիր ոտքդ, աջ ծուր, ուղիղ եկուր», եւայլն: Առանց անոր առաջնորդութեան գիւղի նեղ, ցեխոտ փողոցներուն մէջ ցեխի թաթխուած սենեակս կուգայի: Անոր հետ ապահով էի:

Խելօ՛ք մարդ էր...:

Այդպէս կ'ընդունէին բոլոր գիւղացիները, ամէնուն խորհուրդ մը կուտար, շատ իմաստուն, շատ օգտակար: Ահա ճիշդ այս հանգամանքները գիս այս մարդուն կապած էին: Բաւական բարեկեցիկ եւ բազմանդամ ընտանիքի մը կը պատկանէր: Երկու եղբայրներ ունէր որոնք ամուսնացած, զաւակներու տէր էին: Ոսկիան էր բուն անունը, բայց բոլոր գիւղացիները Օձիկ Կատայ կը կոչէին:

Մտքիս մէջ որոշում մը կ'որոճայի. կ'ուզէի զայն իրեն յայտնել, սակայն խղճահարութեան պէս բան մը գիս կը ճնշէր: Որոշումս ինքնին արդար ու տեղին էր, սակայն այս մարդուն բոլոր արժանիքներն ու կատարելութիւնները աչքի առջեւ բերելով, գինքը կերպ մը հեգնած ու արհամարհած պիտի ըլլայի :

Օր մը չկրցայ համբերել, Օձիկ Կատային տրամադրութիւնը լաւ էր. գոհունակութեան արբշռանք մը ունէր, սիրով ու քաղցրութեամբ կողքին տեղ տուաւ որ նստիմ: Երկար բարակ յառաջաբանի պէտքը չտեսայ, հեռուէն հեռու հասկցնելու միջոցին չդիմեցի, ուղղակի ըսի.

— «Օձիկ Կատայ, եկուր՝ քեզ ամուսնացնենք Լալ Աղջկան հետ, հը՛, ի՞նչ կ'ըսես:

Պատահեր է որ, պայծառ ու գեղեցիկ օրուան մէկ պահուն, անակնկալօրէն երկինքը փոթորկի. ամպերը արագ վազքով գան ու ծածկեն երկնակամարի կապոյտը, շանթի հարուածներ տեղան ամէն ուղղութեամբ ու անձրեւ հեղեղ: Օձիկ Կատային տրուած հարցումս այդ անակնկալ փոթորիկը պայթեցուց անոր մէջ: Հարցումիս առաջին դիրը չարտասանած, անոր հոգին խաղաղ էր: Երեսին յատուկ ու պայծառ ժպիտ մը կը խաղար, աչքերը հեզութեամբ վեր վար կը շրջէր,— համակ հանդարտութիւն էր: Զարգէտ հարցումս խռովեց զինքը, ահաւոր փոթորիկ դարձաւ, վայրի ցուլի նման գլուխը վեր ցցեց, աչքի միակ ճերմակ թոռմած գունդը արտակարգ կերպարանք առաւ, երեսի խորշոմները ուռեցան, լճակի մը վրայ բարձրացող ալիքներու նման, դէմքը կապուտցաւ, սեւցաւ: Այս տեսարանէն սարսափած էի, ըսածիս վրայ զղջացած ու խեղճացած: Հարցումս ետ առնել անկարելի էր, ըսած էի անգամ մը: Հարուածը տուած էի, ամէն բան անօգուտ էր, փոթորիկը պայթած էր: Բոլոր հասակովը ցցուեցաւ առջիս, ձեռքը օդին մէջ շարժեց, իր ճամբուն ուղղութիւնը գտաւ ոտքերուն շօշափումով, հեռացաւ մօտէս արհամարհական ձեւով մը: Հազիւ կրցայ լսել իր միակ խօսքը.

— «Դուք ողջ աչք ունեցողներդ առէք Լալ Աղջիկը:

Խզուեցաւ ի սպառ մեր յարաբերութիւնը: Զախալենց ձիթհանը, Ս. Մինասի պատին տակը եւ Արագիլի մեծ ծառին շուքը չէի երթար Օձիկ Կատային չհանդիպելու, անոր հոգւոյն մէջ նոր վիշտ մը չաւելցնելու մտահոգութեամբ:

Գիւղէն ի սպառ բաժնուելու հարկին տակ կը գտնուէի, չհաշտուեցայ հետս, իր ներսը պահեց այն ցաւը որ ես դրած էի հոն:

Շատ օրեր անցած են այդ օրէն, բայց ես մոռցած չեմ զինքը, դեռ աչքիս առջեւն է անոր վրդովուած կերպարանքը, դեռ ականջիս կը հնչէ անոր բողոքի ձայնը.

— «Դուք ողջ աչք ունեցողներդ առէք Լալ Աղջիկը»:

(3)

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

համարելով ոչ թէ ուժի, այլ տկարութեան ապացոյց: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Միջերկրականի մասին կնքուած անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը խըզուած է ոչ թէ Ալպանիոյ գրաւումով, այլ վերջին 48 ժամուան մէջ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ սարքուած իրարանցումով:

Լրագրական խաչակրութեան հետ զուգընթաց կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւնները, թէ Գերմանիոյ եւ թէ Իտալիոյ մէջ: Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց կարգ մը դասերու զօրակոչը: Թէեւ թուանշաններ չեն յիշուիր այս առթիւ, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա այժմ կազմ եւ պատրաստ ունի 1.250.000 — 1.400.000 զինուոր, 300 հազար հոգի եւս զէնքի տակ առնուած ըլլալով: Գերմանիան ալ կը շարունակէ զինուոր եւ ռազմանիւթ համախմբել լեհական սահմանագլուխին վրայ: Իսկ Լեհաստան երեքշաբթի օր դրօշի տակ հրաւիրեց պահեստիներու վեց դասեր, իբրեւ զգուշական միջոց:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զին. պատրաստութիւնները

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, մշակելու համար զինուորական պատրաստութեանց սոխլողական ծրագիրները: Նախարարները երէկ ալ նիստ գումարեցին, նախագահութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին, վաւերացնելու համար այդ ծրագիրները: Տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, ինչպէս կը պահանջէ ազգային պաշտպանութեան շահը: Ուշագրաւ է որ անակնկալ կերպով Փարիզ եկաւ Պուրկոսի ֆրանսական դեսպանը, մարաջախտ Փէթէն: Ծերունի մարաջախտը տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ վարչապետին հետ: Թերթերը կը գրեն թէ մարաջախտը ծանրակշիռ տեղեկութիւններ հաղորդած է Սպանիոյ միջազգային կացութեան մասին, հաստատելով թէ այդ երկիրը կը գտնուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ:

Արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի խորհրդարանին, ռումանական եւ. դեսպաններուն հետ: Փարիզի մէջ ալ կը խոստովանին թէ ծրագրուած միացեալ ճակատին մէջ պիտի չկրնայ մտնել Ռումանիա— եթէ նոյնիսկ Յունաստան եւ Թուրքիա մտնեն — որովհետեւ Անգլիա տրամադիր չէ երաշխաւորութիւն ընծայելու այդ երկրին:

Նախարարական խորհուրդին մէջ Պ. Տալատիէ տեղեկութիւններ հաղորդեց զինուորական պատրաստութեանց մասին եւ շեշտեց թէ անհրաժեշտ են դեռ ուրիշ միջոցներ, մանաւանդ ծովային ճակատին վրայ, արդիւնաւորապէս գործակցելու համար բրիտանական տորմիղին հետ: Վարչապետը տեսակցութիւններ ունեցաւ ամերիկեան դեսպանին եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարին հետ, որ Փարիզ եկած էր սոխլողաբար: Վարչապետը տեսակցեցաւ նաեւ նախկին նախարար Պ. Լուի Մառէնի հետ:

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը նիստի հրաւիրուեցաւ սոխլողաբար:

Նոյն գաղտնապահութիւնը կը տիրէ նաեւ Անգլիոյ պատրաստութեանց մասին: Վստահելի տեղեկութեանց համաձայն, Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմը համախմբուած է Մալթայի առջեւ: Պաղեստինի ջուրերը գտնուող մարտանաւերն ալ հրաման ստացան համախմբուելու Միջերկրականի մէջ որոշուած վայրը:

Փարիզի մէջ սրտնեղութեամբ կը դիտեն որ Անգլիա տակաւին կը ձգձգէ պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը: Այս առթիւ կը հարցնեն թէ Անգլիա ինչպէս պիտի արժեցնէ իր խոստացած երաշխաւորութիւնները, քանի որ բաւականաչափ զինուոր չունի: Փարիզի մէջ դժգոհ են նաեւ անոր համար որ Անգլիա լուրջ ձեռնարկներ չի կատարեր, Խ. Միութիւնն ալ միացեալ ճակատին մէջ առնելու համար: Թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան չեն ուզեր որ խորհրդային զինուորներ մտնեն իրենց հողը, թէեւ տրամադիր են ռուսական ռազմանիւթ ստանալու: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ ռուսական արջը զըզուած է, տեսնելով որ իր դրացիները զէնքը դրած են քասոտ ոչխարի մը տեղ:

Ալպանիոյ սահմանադիր ժողովը

Ալպանիոյ «վարչական կոմիտէ»ն (ածամեայ կառավարութիւն) հեռագիր մը ուղղեց բոլոր դեսպանութեանց, անոնց հաղորդելով կատարուած փոփոխութիւնը եւ յանձնարարելով զգուշանալ որ եւ է քաղաքական գործունէութենէ: Կոմիտէն երէկ նիստի հրաւիրած էր Ալպանիոյ սահմանադիր ժողովը, մշակելու համար նոր սահմանադրութիւնը: Պատգամաւորներ նշանակուած են բոլոր գաւառներէն, 5էն 15 համեմատութեամբ, համաձայն իւրաքանչիւր նահանգի բնակչութեան թիւին: Ներկայացուցիչներ պիտի ունենան բոլոր եբեւելիները, ինչպէս եւ ժողովրդային խաւերը:

*** Իտալական մեքենաշարժ զօրամաս մը հասաւ յունական սահմանագլուխը: Կռիւները կը շարունակուին լեռնային շրջաններու մէջ, իբրեւ յուսահատական փորձ: Արտասահմանի ալպանական շրջանակներուն մէջ 10.000 կը հաշուեն դիմադրողներուն թիւը:

*** Ալպանիոյ թագուհին, որ Սելանիկ ապաստանած էր իր նորածին զաւկին հետ, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, վիճակը ծանրացած ըլլալով: Թագաւորը կը հսկէ իր սնարին վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ որոշեց 28 նոր սուզանաւեր շինել: Պիտի շինուի նաեւ նոր զրահաւոր մը, 40.000 թոն տարողութեամբ:

ԴԷՊ Ի ԻՐԱՆ ճամբայ ելաւ զօր. Վէկան, մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ, ներկայ ըլլալու համար գահաժառանգին հարսնիքին: Այս առթիւ թանկագին նուէրներ ալ ղրկուած են:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ կառավարութիւնը զօրաշարժ հրատարակեց, նկատի առնելով միջազգային կացութեան ծանրացումը: Այս առթիւ հրատարակուած արքայական հրամանագիրը կ'ըսէ թէ «ներկայ պարագաները պատերազմի վտանգ մը կը ներկայացնեն»: Զինուորներ ղրկուեցան սահմանագլուխներու պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ քաշուեցան Հունգարիա եւ Փէրու: Հետզհետէ կը պարպուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, դառնալով Ազգաժողով մը առանց ազգի, ինչպէս դիտել կուտայ «Մաթէն»:

ՔԷԹՐՊՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ, որ Աթէնք գացած էր, Պոլիս պիտի հասնի այսօր, հինգշաբթի: Այս առթիւ պիտի այցելէ օրթոտոքս պատրիարքին:

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարար Քաֆէնքու Պոլսէն վերադարձաւ լաւատես տրամադրութիւններով: Կարոլ թագաւորը, զէնքը ունկնդրութեան ընդունելէ ետք, արքայաժողով պիտի գումարէ եւ պիտի ճշդէ Ռումանիոյ դիրքը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մօտերս Հռոմ պիտի այցելեն եւ կարեւոր խորհրդակցութիւն պիտի ունենան Մուսոլինիի ու Կոմս Չիանոյի հետ: Այնուհետեւ պիտի անցնին Պերլին:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը յայտնեց Լոնտոնի դահլիճին, թէ Իտալիա նոր զինուորներ կը համախմբէ Լիբիա: Լոնտոնի եգիպտական դեսպանը Գահիրէ կանչուեցաւ, որպէսզի լայն տեղեկութիւններ տայ կայսերական պաշտպանութեան կոմիտէի ձեռք առած միջոցներու մասին:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ գրաւումով Իտալիա կը տիրանայ քարիւղի հանքերու, որոնք մինչեւ 1938 կ'արտադրէին տարեկան մօտ 100.000 թոն չզտուած քարիւղ: Այժմ այս արտադրութիւնը պիտի բարձրանայ տարեկան 300.000 թոնի: Վալոնայէն քարիւղի խողովակներ կը հասցնեն գայն Իտալիա:

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ որ Տոքթ. Կէօպէլս Հռոդոսէն Պոլիս թռչի օդանաւով, քանի որ, արգիլուած է Տարտանէլի եւ Եգէականի թրքական ամրութիւններու վրայէն սաւառնիլ: Տոքթ. Կէօպէլս ստիպուեցաւ Թուրքիա երթալ Սելանիկի ճամբով: Պիտի մնայ երկու օր:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 14 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 14 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4014

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՑ ԱԼԵԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ

Խաղաղութիւնը փրկելու գերագոյն փորձ մը եւս, անցեալ սեպտեմբերի ճգնաժամէն վերջ։

Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է, այս անգամ, քանի որ ուղղակի կը սպառնայ երկու արեւմտեան պետութեանց՝ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի կայսերական շահերուն։

Անցեալ տարի, չեխական տագնապին առեն, ծովու խնդիր չկար։ Միջերկրականը շատ հեռու էր Փրակայէն, եւ անգլեւիտալական համաձայնութիւնն ալ որոշ ապահովութիւն կը ներշնչէր։

Միւս կողմէ, սպանիական պատերազմը վերջացած չէր տակաւին, եւ, ինչքան ալ յոռետես, Լոնտոն կը յուսար թէ Իտալիա ուշադրութիւնը այլուր կեդրոնացուցած ըլլալով, ի վիճակի չէ նոր անակնկալ մը սարքելու Միջերկրականի մէջ։

Այս բոլոր հաշիւները վեր ի վայր շրջուեցան, երբ Գերմանիա ապալեց Չեխոսլովաքիոյ թեւաբեկ պետութիւնն ալ, ինչպէս եւ Մէմէլը, եւ «նախաձեռնութեան» կարգը յանձնեց Հռոմի։

Ու մինչ կը կարծուէր թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել, Իտալիան եւ Ֆրանսան մօտեցնելու եւ զանազան վիճելի խնդիրներ լուծելու համար, Մուսոլինի նոր առումը մը պայթեցուց,— արշաւ դէպ ի Ալպանիա եւ կցում, 24 ժամուան մէջ։

Այլեւս աւելորդ էր սպասել Հռոմի յաջորդ գործողութեանց կամ զաղտնի ծրագիրներուն։ Այս անգամ բուն խնկ Միջերկրականն էր որ կ'ալեկոծէր, թէեւ փոթորիկը պայթած ըլլար Ադրիականի մէջ։ Միջերկրականը՝ ամենալայն հասկացողութեամբ,— ծով թէ ցամաք։ Եգէականէն մինչեւ Տարտանէլ ու Վոսփոր։

Չափազանցութիւն չէ, երբ նոյնիսկ ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ գրաւումով՝ Հռոմ-Պերլին առանցքին շուրջն է որ կը յածի Տարտանէլի վերեւ։

Դեռ ուրիշ պարագայ մը,— հակառակ Առանցքը ճեղքելու համար կատարուած փորձերուն, իրողութիւն է որ Հռոմ եւ Պերլին միշտ կը գործեն համախորհուրդ։ Երբեմն մեղմ, երբեմն չնդգալից, բայց միշտ միասին։

Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին քաղաքական աշխատակիցը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, որուն համար կ'ըսեն թէ սերտ կապեր ունի Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն հետ, երէկ զարմանազան բաներ կը պատմէր այդ գործակցութեան մասին։

Տիկինը կը գրէ թէ Մուսոլինի եւ Հիթլէր անընդհատ հաղորդակցութեան մէջ են իրարու հետ, եւ յաճախ հեռաձայնին գլուխը կ'անցնին, մանաւանդ այս օրերս։

Իր պատմութեան համաձայն, Մուսոլինի վախեր յայտնած է Անգլիոյ դիրքին մասին, բայց Հիթլէր խրախուսած է զայն, հետեւեալ ռազմախաղը թելադրելով.— Զօրաշարժ կատարել, միեւնոյն առեն չայլայլան հաւաստիքներ ընծայելով իր խաղաղասիրութեան մասին։ Եւ այս խաղն է որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր...

Մեզի չէ մնար ճշդել թէ ո՛րքան ստոյգ է այս պատմութիւնը։ Այս պատմութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ Առանցքը ոչ թէ ակաբացած, այլ զօրացած է, միշտ հակամէտ՝ յախուռն խաղեր սարքելու, յանուն օրուան բանաձեւին.—«Կենսական տարածութիւն»։

Արդ, այս խաղերը կատարեալ քաոս մը ստեղծած են Պալքաններուն մէջ։

Իրողութիւն է որ Պերլին կը սպառնայ ցամաքէն, Ռումանիոյ վրայէն, իջնելու համար դէպի Սեւ Ծով, իսկ Հռոմ արդէն իր ազդեցութեան տակ առած ըլլալով Եուկոսլավիան, կրնայ իջնել Եգէական, Սելանիկ։

Ուրեմն, երկու զինակիցներուն դիրքը զօրաւոր է թէ ռազմագիտական եւ թէ քաղաքական տեսակէտով։

Ապացոյցը կը տեսնենք արդէն.— մինչ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա կը ջանան միացեալ ճակատ կազմել Պալքաններուն մէջ, Թուրքիան ալ յառաջ քաշելով, այդ պետութիւններէն իւրաքանչիւրը կը փորձէ պահել իր գործելու ազատութիւնը։ Ուրիշ խօսքով, չուզեր գրգռել Գերմանիան կամ Իտալիան, յայտնապէս դիրք բռնելով անոնց հանդէպ, ինչպէս կը թելադրէ Լոնտոն։

Բոլորովին անհիմն չեն այս հինգ պետութեանց մտավախութիւնները։

Օրինակ, Ռումանիան կը տեսնէ որ Անգլիա ի վիճակի չէ զինուորական օգնութիւն հասցնելու։ Ֆրանսան ալ, թէեւ զօրք ունի, բայց շատ հեռու է եւ աւելի մեծ հոգերով ծանրաբեռնուած։ Ուրեմն, եթէ անձնատուր ըլլայ անգլեւֆրանսական ճակատին, Գերմանիան կրնայ դաշոյն մը խրել կողէն, ուղղակի կամ Հունգարիոյ միջոցաւ։

Յունաստան եւ Թուրքիա եւս կը գտնուին նոյնքան վրդովիչ հարցականի մը առջեւ, քանի որ առաջինը արդէն սահմանակից դարձաւ Իտալիոյ, իբրեւ հետեւանք Ալպանիոյ գրաւման, իսկ երկրորդը տարիներէ ի վեր անձկութեամբ կը դիտէ Իտալիոյ ռազմագիտական պատրաստութիւնները՝ Երկոտասան կղզիներուն եւ մանաւանդ Հռոդոսի մէջ։

Եուկոսլավիոյ մասին խօսեցանք արդէն։ Կը մնայ Պուլկարիան, որ հողային պահանջներ ունենալով իր դրացիներէն, անոնց իրականացումը կը յուսայ ոչ թէ Լոնտոն-Փարիզէն, այլ Հռոմ-Պերլինէն։ Արդարեւ, այդ պարտուած երկիրը երբեք այնքան նպաստաւոր դիրքի մը մէջ գտնուած չէր որքան այսօր։

Ո՞ւր պիտի յանգի այս ընդհանուր ալեկոծութիւնը...

Կիսապաշտօնական «Թան»ը կ'ազդարարէր երէկ.— «Ներկայ պարագաներուն մէջ, պատերազմը պէտք է նկատել կարելիութիւն մը»։

Կարելին՝ անխուսափելի չի նշանակեր, բայց կ'ապացուցանէ ալեկոծութեան ծանրութիւնը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՎՃՌԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

Անգարա կը վարանի որոշ դիրք բռնել

Երէկ, հինգշաբթի, վճռական յայտարարութիւններ ըրին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները, Պ. Պ. Տալատիէ եւ Չէմպըրլէն, առաջինը՝ հրապարակաւ, երկրորդը՝ երեսփ. ժողովին մէջ։

Պ. Տալատիէի յայտարարութիւնը վերջին պահուն որոշուեցաւ նախարարական խորհուրդին մէջ եւ կարճ էր, իբրեւ լրացուցիչ մասը Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութեան։ Երկու վարչապետներն ալ մասնաւորապէս շեշտեցին թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի երաշխաւորեն Միջերկրականի պետութեանց անկախութիւնը՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ նախայարձակման դէմ։ Երկու կառավարութիւնները որոշ համաձայնութեան յանգած են Յունաստանի տրուելիք աջակցութեան մասին։ Նոյն յանձնառութիւնը նաեւ Թուրքիոյ հանդէպ, բայց քիչ մը աւելի տարտամ։ Իրազեկներու կարծիքով, Թուրքիոյ մասին որոշ վերապահում կը տիրէ անոր համար որ այդ երկիրը զինակից ըլլալով Խ. Միութեան, չի կրնար նոր յանձնառութեան տակ մտնել առանց Ռուսիոյ հաւանութեան, եւ կամ առանց անոր ալ մասնակցութեան։ Լոնտոնի Թրքական դեսպանատան գործակատարը չարունակ Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը կը հանդիպի, բացատրութիւններ հաղորդելու կամ ստանալու համար։ Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն համոզումն ունին թէ Թուրքերը ամէն բանէ առաջ կը վախնան որ եւ է գործողութեան յանձնառու ըլլալ Եւրոպայի մէջ, առանց Ռուսիոյ մասնակցութեան։ Ուստի, անհրաժեշտ կը համարուի որ Պ. Չէմպըրլէն փութացնէ Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնները։ Արդ, հակառակ աշխատաւորականներուն տրուած հաւաստիքներու, կը թուի թէ Պ. Չէմպըրլէն ոչ թէ կը փութացնէ, այլ կը ձգձգէ անգլեւխորհրդային համաձայնութեան կնքումը։ Այս պատճառով է որ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանն ալ չարունակ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան կը դիմէ, առանց գործնական արդիւնքի մը յանգելու։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիա կ'ուզէ որ Խ. Միութիւնը երաշխաւորէ Ռումանիոյ, Լեհաստանի, Թուրքիոյ եւն. անկախութիւնը, բայց կը դժկամակի փոխադարձաբար յանձնառութիւններ ստանձնել Մոսկուայի հանդէպ։

*** Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութեանց իմաստը կարելի է ամփոփել այսպէս.—

1.— Ալպանական խնդիրը պէտք է փակուած համարել. — 2. Իտալիա պարտաւոր է քաշել իր կամաւորները Սպանիայէն.— 3. Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'երաշխաւորեն Յունաստանի եւ Թուրքիոյ անկախութիւնը.— 4. Ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, Միջերկրականի կարգուսարքին պահպանման եւ առ հասարակ խաղաղութեան ապահովութեան համար։

Ինչպէս Չեխոսլովաքիոյ գրաւման առթիւ, այս անգամ ալ վարչապետը կծու խօսքեր արտասանեց միջազգային օրէնքներու բռնաբարման մասին։ Անգլիոյ ընդդիմադիրները կը մեղադրեն թէ վարչապետը տակաւին կը հաւատայ Մուսոլինիի խոստումներուն, նոր բանակցութիւններ կատարելով։ Վերջին լուրերու համաձայն, Իտալիոյ Առաջնորդը խոստացած է եա քաշել Սպանիոյ իտալացի կամաւորները, Մայիս 2էն 12, «յաղթանակի զօրահանդէս մը» սարքելէ վերջ Մատրիտի մէջ։ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնը այս մասին ալ ակնարկներ կը պարունակէր, ինչ որ կը նշանակէ թէ խզուած չի նկատեր անգլեւիտալական համաձայնութիւնը։

Անորոշութիւն Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մասին

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա պատրաստ ըլլալով հանդերձ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ անկախութիւնը երաշխաւորելու, համաձայնած չեն Ռումանիոյ մասին։ Ֆրանսա կը սպասէ որ Անգլիա յանձնառութիւն ստանձնէ նաեւ Ռումանիոյ մասին, ինչպէս ըրաւ Լեհաստանի համար, բայց Լոնտոն կը դժկամակի, մասնաւորապէս առարկելով թէ Պուքրէշ չուզեր ռուսական զօրք տեսնել իր հողին վրայ։ Այս կացութեան առջեւ, Խ. Միութիւնն ալ երեւէ ձգուած վիճակ մը ունենալով, սրտնեղած է եւ չուզեր մտնել Չէմպըրլէնի ծրագրած միակողմանի ցանցին մէջ։

Մինչ այս մինչ այն, Ռումանիոյ խնդիրը հետզհետէ կը ծանրանայ։ Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ շրջած լուրերու համաձայն, Լոնտոնի ռումանական դեսպանը հաղորդած է անգլիական կառավարութեան թէ իր երկիրը տեղի պիտի տայ Հռոմ – Պերլինի պահանջներուն առջեւ, եթէ զինուորական աջակցութեան խոստում չստանայ Անգլիայէն։ Կացութիւնը աւելի ծանր կը թուի անոր համար որ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին պիտի երթայ մօտերս։ Լոնտոնի մէջ կը վախնան որ այս այցելութեան առեն նախարարը պիտի հարկադրուի մերժել Ռումանիոյ մասնակցութիւնը Անգլիոյ սարքած միացեալ ճակատին։ Այնպէս որ, Անգլիոյ կը մնայ ամէն միջոց փորձել, իր ցանցին կապելու համար Ռումանիան, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելով Գերմանիան։

Նոյնքան մտահոգութիւն կը պատճառէ Եուկոսլաւիոյ դիրքը։ Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ այդ երկրին նախորդ վարչապետը, Սթոյատինովիչ, ամիսներ առաջ, Կոմս Չիանոյի հետ որսի գացած առեն, գաղտնօրէն համաձայնած էր վերակազմելու Պալքաններու քարտէսը։ Այդ համաձայնութեամբ, Իտալիա պիտի գրաւէր Ալպանիան, Եուկոսլավիա՝ Սելանիկը եւ Մակեդոնիոյ այն մասը որ իրեն վերապահուած էր Վերսայլի դաշնագրով։ Գալով Պուլկարիոյ, ան ալ Տոպրուճան պիտի առնէր Ռումանիայէն, եւ Տէտէ Աղաճը՝ Յունաստանէն։

Այս պատմութիւնը կը հաստատէ Եուկոսլաւիոյ ժողովրդային կուսակցութեան նախագահը, Եովանովիչ, Ալպանիոյ գրաւումը պարզապէս մեկնակէտ մը համարելով Իտալիոյ համար։ Ահա թէ ինչու վերապահ դիրք մը բռնած է Եուկոսլաւիա, Ալպանիոյ գրաւումէն ի վեր։

*** «Տէյլի էքսփրէս» կը գրէ թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պո –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՔ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախարարական խորհուրդը վերջին նիստին մէջ վաւերացուց ներքին նախարարին պատրաստած երեք հրամանագիր օրէնքները՝ օտարականներու պարտականութեանց մասին։

Օրէնքներէն առաջինը կը վերաբերի օտարականներու ընկերակցութեան իրաւունքի հարցին։

Կառավարութիւնը կ'ուզէ հսկողութեան տակ առնել օտարականներու ընկերակցութիւնները, որպէսզի այս վերջինները քաղաքական ցոյցեր չկատարեն Ֆրանսական հողին վրայ։

Երկրորդ եւ երրորդ օրէնքները կը վերաբերին օտարականներու զինուորական եւ հանրային ծառայութեանց, զօրաշարժի պարագային։

1938 յուլիս 11ի օրէնքով, որ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին յուլիս 13ի թիւին մէջ, նախատեսուած են ազգին ընդհանուր կազմակերպութեան պայմանները՝ պատերազմի պարագային։ Օրէնքին առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ ազգին ռազմական պատրաստութեան ձեռնարկելու հրաման կրնայ տրուիլ արտաքին տագնապի մը առեն, երբ կացութիւնը լարուած է եւ պարագաները կը պահանջեն խաղաղութեան շրջանի կազմակերպութենէն անցնիլ պատերազմի շրջանի կազմակերպութեան։ Օրէնքին 14րդ յօդուածին տրամադրութեամբ, ամէն Ֆրանսացի կամ Ֆրանսական հպատակ որ 18 տարեկանէն վեր է եւ զէնքի տակ չէ առնուած, կրնայ ծառայութեան կոչուիլ, գործածուելու համար «պետական կամ հանրային վարչութեանց մէջ, կամ յօգուտ ազգին բանող հաստատութեանց մէջ», ստանալով ձեռնհաս իշխանութեան կողմէ որոշուած աշխատավարձք մը։

Օտարականներու պարագան նախատեսուած է օրէնքին 19րդ յօդուածով, որուն համաձայն առաջին յօդուածով նախատեսուած պարագաներու մէջ — երբ արտաքին կացութիւնը լարուած է — մասնաւոր հրամանագիրներով պիտի որոշուին այն պայմանները որոնցմով օտար հպատակներն ալ կրնան իրենց գործակցութիւնը ընծայել վերը յիշուած վարչութեանց եւ հաստատութեանց, իրենց դրաւոր դիմումին վրայ։

Մէկ խօսքով, զօրաշարժի պարագային օտարականները ոչ միայն զինուորութեան պիտի կանչուին, այլեւ պարտաւորիչ աշխատանքի (այս վերջինը՝ որոշ դասերու համար)։

Երեք նոր հրամանագիրներուն մանրամասնութիւնները կը հաղորդենք երբ հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԿԻՐԷ ԵՐԿԻՐ

ՖՐԱՆՍԱ.— Պահեստի սպաները կանչուեցան։ Արձակուրդով մեկնողները հրաման ստացած են վերադառնալու։ Միջերկրականի նաւատորմիղը շարժման մէջ դրուած է։ Իբրեւ արդիւնք շարթուան ընթացքին ձեռք առնուած միջոցներու, Ֆրանսա ի վիճակի է դիմագրաւելու որ եւ է յարձակման։ Իրազեկներ կը հաշուեն թէ մինչեւ այս շաբթուան վերջը Ֆրանսա կազմ եւ պատրաստ պիտի ունենայ աւելի քան մէկ միլիոն զինուոր։ Մաժինոյի գիծը լիովին ամրացած է։ Այս մասնակի զօրաշարժը կը կատարուի խիստ խորհրդապահութեամբ, այնպէս որ հանրութիւնը բան չի տեսներ անցուդարձէն։ Մէկդի դրուած է պատերուն վրայ փակցուած ազդերով զօրակոչ յայտարարելու հին դրութիւնը, որ կը տիրապետէր անցեալ սեպտեմբերին, չեխական տագնապին առթիւ։ Զինուորները կը կանչուին հեռագրով, թղթատարով կամ սուրհանդակներով (Նիւ Եորք Հէրըլտ)։

ԻՏԱԼԻԱ.— Նոր ուժեր փոխադրուեցան Ալպանիա, մեծ մասը օդանաւերով։ Զինուորական նոր դասեր զէնքի տակ կանչուեցան։ Իտալիոյ բանակին թիւը այժմ կը հասնի 1.500.000ի։ «Լ'Էօվր» կը գրէ թէ Պերլինի յանձնարարութեան վրայ Հռոմ անցեալ երկուշաբթի օր անմիջապէս դրօշի տակ առաւ 380 հազար նոր զինուորներ, ինչպէս եւ 60.000 հոգի Լիբիոյ մէջ, այնպէս որ Իտալիա այժմ կազմ եւ պատրաստ ունի 1.540.000 հոգի։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Զինուորական համախմբումները կը շարունակուին լեհական սահմանագլուխին վրայ։

ՍՊԱՆԻԱ.— Ֆրանսական սահմանագլուխին վրայ եւ յատկապէս Սան-Թանտէրի մէջ զինուորական համախմբումներ կը կատարուին։ Զրոյց կը շրջի թէ իտալական նոր զօրք ցամաք հանուած է Քատիքս։

ԹՈՒՐՔԻԱ.— Վարչապետ Սայտամ յայտարարեց թէ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, զօրացնելու համար ազգային պաշտպանութիւնը։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ.— 1912ի եւ 1917ի պահեստիները հրաման ստացան պատրաստ ըլլալու, չորս շաբաթուան ծառայութեան համար։

ՀՈԼԱՆՏԱ.— Զէնքի տակ առաւ 20.000 նոր զինուորներ, եւ աւելցուց սահմանագլուխի ուժերը։ Ծովեզերքի պաշտպանութեան համար ալ միջոցներ ձեռք առնուեցան։

ՊԵԼՃԻՔԱ.— Սահմանապահ զինուորները աւելցուց։ Միջոցներ ձեռք առնուած է Քոնկոյի պաշտպանութեան համար։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱ.—1907ի եւ 1908ի դասերը զէնքի տակ կանչուեցան, ալպանական սահմանագլուխին երկայնքը։

Գերմանիոյ պահանջները Լեհաստանէն

Պերլինի լեհական դեսպանը Վարշաւա գնաց, իրեն հետ տանելով Գերմանիոյ հինգ պահանջները, որոնք են.—

1.— Լեհաստանի գերման փոքրամասնութեանց հարցին լուծումը։

2.— Տանցիկի կցումը Գերմանիոյ։

3.— Արեւելեան Փրուսիայէն Գերմանիա կառուցանել ինքնաշարժի ճամբայ մը, լեհական Նրբանցքին մէջէն։

4.— Գերմանաբնակ որոշ վայրերը վերադարձնել Գերմանիոյ։ (Ակնարկութիւն Վերին Շլեզիոյ)։

5.— Ուրիշ կարգ մը գիջումներ։

Գերմանիա պիտի սպասէ Լեհաստանի պատասխանին, առանց առայժմ որ եւ է շարժում կատարելու։ Բայց լեհական սահմանագլուխի վրայ զօրք համախմբելու գործողութիւնները կը շարունակուին։

»»» • «««

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը եւ Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանը մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Պելկրատի կամ Պուքրէշի մէջ։ Պելկրատի ռումանական դեսպանը իր երկիրը գնաց, մանրամասնութիւնները կարգադրելու համար։

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ՕՏԱՐԸ...

Համաձայն որոշ ծրագրի մը, Թուրք «կառավարութիւնը կը շարունակէ «գնել» օտար մենաշնորհեալ ընկերութիւնները։ Արդէն ձեռք անցուցած է մեծ մասը, սկսեալ Անատոլուի եւ Այտընի երկաթուղիներէն մինչեւ Պոլսոյ ելեկտրական հանրակառքի եւ Թիւնէլի ընկերութիւնները։ Մնացածներուն օրերն ալ համրուած են։

Կասկած չկայ թէ եղածը շատ շահաւոր գործ մըն է։ Որովհետեւ, կառավարութեան ըրածը գնում չէ, այլ լացէ ի բաց բռնագրաւում։

Նախ՝ շատ չնչին գին մը կ'որոշէ, յաճախ իրականին մէկ տասներորդը կամ յիսուներորդը։

Երկրորդ՝ այս չնչին գինն ալ կանխիկ չի տար, այլ 20, 30, երբեմն 50 տարուան ապառիկի կը վերածէ, համաձայն գումարի քանակին։ Այս ձեւով, հաստատութիւնը կը բանեցնէ եւ գոյանալիք շահին մէկ մասը կուտայ նախկին օտար տէրերուն։

Երկար պիտի ըլլար ներկայացնել բոլոր գնումները։ Միայն յիշենք Պոլսոյ հանրակառքի եւ Թիւնէլի ընկերութեանց գնումը, որ կատարուեցաւ վերջերս, առաջինը՝ 1,570,000, երկրորդը՝ 175,000 թրքական թղթադրամ ոսկիի։

Անդրադառնալով այս գնումներուն, «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրական քարտուղար Ալիտին Տավէր գրեց կուտար, «Պայրամի նուէր Պոլսոյ» յատկանշական վերնագրով.

— «Հանրօգուտ նախարար Ալի Չէթինգայա իբրեւ Պայրամի գեղեցիկ նուէր մը տուաւ Պոլսոյ ժողովուրդին։

«Թիւնէլի ընկերութիւնը՝ իր բոլոր մենաշնորհի իրաւունքներովը, փապուղիով, վակոններովը, գետնուղիներովը, մեքենայի պատրաստ կազմածներովը, ելեկտրական ուժի կործարանովը, կայարաններովը եւ փառաշուք Մեթրոյ խանովը, գնուեցաւ 175,000 ոսկիի նման համեմատաբար փոքր գումարով մը, ինչ որ իրապէս մեծ յաջողութիւն մըն է։ Ասկէ աւելի արժէքաւոր նուէր մը չէր կրնար տրուիլ Պոլսոյ ժողովուրդին։

«Հասկնալու համար թէ Ալի Չէթինգայա որքան աժան առաւ Թիւնէլի ընկերութիւնը, կը բաւէ յիշել որ միայն Մեթրոյ խանը 400,000 ոսկի կ'արժէ» («Ճիւմհուրիէթ», 4 Փետր. 1939)։

Հիմնալի չէ՞ հաշիւը։ Թուրքը 175,000 ոսկիով ձեռք կ'անցընէ ընկերութիւն մը, որուն միայն մէկ շէնքը (Մեթրօ խան) կ'արժէ 400,000 ոսկի։ Ուրեմն բոլորովին ձրի կը ըստանայ մնացեալ գոյքերը, որոնց թըւումն մասանցը կ'ընէ Թուրք խմբագիրը.— «մենաշնորհի բոլոր իրաւունքները, փապուղին, վակոնները, գետնուղիները, մեքենաներու կազմածները, ելեկտրական գործարանը եւ կայարանները»։

Եւ այդ չնչին 175,000 ոսկին ալ կանխիկ չի տար, այլ ապառիկ...,

Այնպէս որ խմբագիրը իրաւունք ունի ցնծալու թէ Պոլսոյ ժողովուրդը Պայրամի հիմնալի նուէր մը ստացաւ։

Բայց դարձնենք չքաղրամը միւս երեսը տեսնելու համար։ Ժողովուրդը, որուն անունով կ'ըլլան այս բոլոր նուէրները, իրապէս կ'օգտուի՞ անոնցմէ։

Աւելի պարզ խօսինք։ Փորձնական մէջ, ո՞րը աւելի շահաւոր է ժողովուրդին համար, գծին օտա՞ր, թէ թրքական շահագործումը։

Եթէ ես պատասխանեմ, եթէ ըսեմ թէ այս բոլոր կողոպուտները կը հարստացնեն պետական գանձը, բայց ժողովուրդին միայն վնաս կը պատճառեն, թերեւս չհաւատաք։ Հետեւաբար, խօսքը կուտամ Թուրքին, այն ալ «Պայրամի նուէր»ին առթիւ ծափ զարնող «Ճիւմհուրիէթ»ի, մեզի պատմելու համար Պոլսոյ ջուրի ընկերութեան պատմութիւնը։

Զօրս տարի առաջ, նոյն դայթակղական պայմաններով բռնագրաւուեցաւ Պոլսոյ ջուրի ընկերութիւնը, որ Թերքոսի ընկերութիւն կը կոչուի, համանուն լիճին համար։ Գրաւումը կատարեց նշանաւոր քաղաքապետ կուսակալ Մուհիտտին, որ ներկայիս շատ տակ է բազմաթիւ զեղծումներով, եւ ասոր համար փառաբանուեցաւ մամուլին կողմէ։ Պզտիկ բան չէր եղածը։ Ֆրանսական ընկերութիւն մը, որ ժողովուրդը «կը կողոպտէր» եւ գլխամաք ջուր չտալով պատճառ կը հանդիսանար հրդեհներու ծաւալման եւ հետեւաբար քաղաքին փճացման, «տէփ» կ'ըլլար եւ տեղը կուգար թրքական վարչութիւն մը (քաղաքապետութիւնը), որ կը խոստանար ոչ միայն շատցնել ջուրը, այլեւ աժան ջուր հայթայթել աղքատներուն, ամիսը միայն 65 ղրշ.ի փոխարէն։

Տեսնելու էնք թերթերուն ցնծութիւնը։ Աչքերնիս լոյս, կ'ըսէին, ազատեցանք Թերքոսի փորձանքէ (պէլա)։ Այլեւս առատ ու աժան ջուր պիտի ունենանք։ Այլեւս հրդեհը մոխիրի պիտի չվերածէ մեր գեղեցիկ քաղաքը՝ պարզապէս ջուրի պակասին հետեւանքով։

Որովհետեւ, ամէն անգամ որ կրակ ծագէր եւ աճապին թիւով տուներ այրէին, թերթերը միշտ կը գանգատէին թէ հրշէջ գունդը քաջութեամբ կործեց, բայց ի՞նչ ընէր որ ծորակներուն մէջ ջուր չկար...։ Այլ խօսքով, Ֆրանսացին կը մեղադրուէր իբրեւ տեսակ մը... հրձիգ։

Թերքոսի գնումով, ահա կ'անհետանար այս աղէտը։ Միաժամանակ, Թուրքը առատ ու աժան ջուր կ'ունենար։ Եւ, ուրիշներու կարգին, «Ճիւմհուրիէթ» կը փութար խանդավառօրէն շնորհաւորելու քաղաքապետ Մուհիտտինը, անոր հասցէին կրկնելով թրքական ծանօթ խօսքը.

— Ջուրի նման մաքուր ըլլաս (սու կիպի ազիզ օլասըն)։

Իրականացա՞ն այս յոյսերը։ Ամենեւին։

Նախ՝ մարդը որուն կ'ընէին մաքրութեան մաքրամաքուր մաղթանքը, այսօր դարձած է ամէնէն աղտոտ արարածը, աւելի քան տասը տեսակ մեղքի համար դատի տակ առնուած ըլլալով։ Եւ մեղքին մէկ հատն ալ հայկական է— Բանկալթիի մեր գերեզմանատան դայթակղութիւնը։

Երկրորդ, հրդեհը շարունակեց աւերել Պոլիսը։ Եւ աւելի մեծ չափերով։ Ահա ամէնէն վերջինը, որ մոխիր դարձուց Սուլթան Համամը, Պոլսոյ ամէնէն բանուկ շուկան, 12 միլիոն ոսկի վնաս պատճառելով։

Եւ թերթերը նորէն կրկնեցին ծանօթ յանկերգը— ջուր չկար...։

Բայց աւելի հետաքրքրական է ժողովուրդի պարագան։ Ոչ միայն աղքատները չկրցան ամսական 65 ղրուշով ունենալ խոստացուած ջուրը, այլեւ ունեւորները ստիպուեցան նախկին վճարումին հնգապատիկը, վեցապատիկը ընել։

Ես չեմ այսպէս ըսողը, այլ բուն ինքը Թուրքը։

Արդարեւ, «Թերքոսը քաղաքապետութեան անցնելէ վերջ» վերնագրով յօդուածի մը մէջ «Ճիւմհուրիէթ» կ'ըսէ.

— «Կը գանգատինք քաղաքի ջուրին ԱՆԲԱՒԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ։ Ասիկա ինքնին ցաւ մըն է, որ «ինչալլահ» պիտի վարատի նոր քաղաքապետ կուսակալին շնորհիւ։ Կարծես չըսուէր ասիկա, հիմա նոր գանգատ մը առջեւ կը գտնուինք։ Ջուրի վարչութիւնը քաղաքապետութեան անցնելէն յետոյ, յաճախորդներուն վճարած գումարները բարձրացած են։ Չենք կրնար ենթադրել թէ ընկերութիւնը պակաս դրամ կ'առնէր ժողովուրդէն, ներկայ յաւելումը անոր համար է որ քաղաքապետութիւնը լրիւ դրամ կ'առնէ» («Ճիւմհուրիէթ», 14 Մարտ 1939)։

Այսքանը կը բաւէ մեր ըսածը հաստատելու համար, քանի որ Թուրք թերթը կը խոստովանի թէ՝

1. Ջուրը անբաւական է.

2. Հինէն աւելի սուղ է։

Այսինքն, ֆրանսական ընկերութեան տէփ ըլլալը ոչ միայն բարիք չբերաւ, այլ եւ չարիք պատճառեց։

Բայց աւելին կայ։ Թերթը այս առթիւ կը հրատարակէ նամակ մը, գրկուած ընթերցողի մը կողմէ որ «հօքը յարկով ափարթըմանի մը տէրն է», այսինքն դիրքի ու հարստութեան տէր Թուրք մը։

— «Տասը տարի, կ'ըսէ նամակագիրը, ամսական հինգ ոսկիի հաշուով տարեկան 50—60 ոսկի ջուրի դրամ կուտայի։ Մինչեւ Թերքոսը Քաղաքապետութեան անցնելէ վերջ, այս չափը աւելցաւ։ 1936ին վճարեցի 104 ոսկի, 1937ին եւ 38ին՝ 165ական ոսկի։ Այս տարի ալ 300 ոսկի պիտի տամ, քանի որ առաջին մասնավճարը 72 ոսկի նշանակուած է։ Այս վիճակը անհանդուրժելի է» («Ճումհուրիէթ», նոյն թիւը)։

X

Թուանշանները այնքան պերճախօս են, որ աւելորդ կը դարձնեն որեւէ խորհրդածութիւն։ Ամբողջ տասը տարի, այսինքն ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՎ, Թուրքը իր հսկայ շէնքին ջուրին համար տարեկան կը վճարէ միայն 50—60 ոսկի։ Յաջորդ տարին իսկ, այսինքն թրքական վարչութեան օրով, վճարումը մօտաւորապէս կը կրկնապատկուի, 1939ին ալ հնգապատկուելու, վեցապատկուելու համար։

Եւ Թուրքը, որուն հաւատացուցած էին թէ կատարուած բռնագրաւումը բարերար պիտի ըլլայ իրեն, գինքը պիտի փրկէ օտար շահագործումէն, կը ստիպուի հրապարակաւ պոռթկալ.

— «Այս վիճակը անհանդուրժելի է...»։

Ո՛վ գիտէ ինչեր կ'ըսէ ներսանց։ Ուղղակի կը հայհոյէ։ Վերջ ի վերջոյ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՉԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դասախօսը նախ շօշափեց ընդհանուր խնդիրներ, Իրանի յառաջադիմութեան ցայտուն պատկերը եւ ապա պարզեց այն նպատակները, որոնց հետամուտ է լինելու, «հանրային կարծիքը կազմակերպող կեդրոնական Մարմինը» (L'Office central d'orientation de l'opinion publique») : Ահա՛ այդ դասախօսութեան ամփոփումը.

— «Կար ժամանակ, երբ ազգութիւնը բնորոշում էին իբրեւ մարդկանց մի խմբակցութիւն, որ ապրում է մի հողամասի վրայ, որ ունի մի ցեղային ծագում ու մի ընդհանուր կրօն եւ խօսում է միեւնոյն լեզուով։ Ազգութեան այս բնորոշման մէջ ոմանք շեշտը դնում էին ցեղային ծագումի, իսկ ոմանք ալ ազգի ընդհանուր անցեալի վրայ, որի յիշատակներն եւ աւանդները կազմում են երկրի պատմութիւնը։ Բայց այս բոլոր բնորոշումները թերի են։ Ժամանակի ընթացքին ազգութեան գաղափարը իր հոլովոյթի մէջ հասաւ 19րդ դարի վերջերին մի բնորոշման, որ աւելի պարզ ու յստակ է և ըստ որի ազգութիւն կազմելու համար պէտք է ապրել մի հողամասի վրայ եւ ունենալ ընդհանուր շահեր, որոնց ամբողջութիւնը կապում է ազգարնակութեան բոլոր անդամներին իրարու հետ, ստեղծում համերաշխութիւն նրանց միջեւ եւ կազմում մի անկախ ազգային միաւոր, որ պարտադրում է իր կամքը։

19րդ դարում տեղի ունեցաւ մի այլ հոլովոյթ. դա՝ անհատի իրաւունքների զարգացման հոլովոյթն էր ի հաշիւ հաւաքականութեան իրաւասութեանց, անհատը երբեմն աւելի գերադաս էր համարւում, քան հաւաքականութիւնը։

20րդ դարում, եւ մանաւանդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ, անհատի այս ըմբռնումի մէջ տեղի ունեցաւ մի կատարեալ յեղաշրջում. այժմ ձգտում են պետութիւնը դնել ամէն բանից վեր։ Անհատը պիտի չէգրգանայ և լուծուի պետութեան մէջ, եւ ամէն անգամ երբ պետութեան եւ անհատի միջեւ ծագում է բախում, անհատի շահերն են, որ պիտի ստորադասուին պետութեան շահերից. վերջինս է, որ պիտի գերիշխէ»։

Այս յառաջաբանից յետոյ դասախօսը անցաւ Իրանին։

— «Իրանը ունեցել է փայլուն անցեալ եւ միշտ կազմել է ազգութիւն, որովհետեւ միշտ ունեցել է իր հողամասը, իր լեզուն, կրօնը ու մշակոյթը, այսինքն ազգութեան բոլոր էական տարրերն ու յատկանիշները։ Բայց արդեօ՞ք միշտ ալ մեր ազգային հաւաքականութիւնը իր վիճակով համապատասխանել է ազգութեան ժամանակակից ըմբռնումին։

— «Ձեզ կարծում, ասում է դասախօսը, որովհետեւ միջին դարից մինչեւ վերջին ժամանակները մեր ազգային հաւաքականութեան անդամները չեն ունեցել փոխադարձ կենդանի շփում եւ ունեցել են շատ քիչ ընդհանուր շահեր, քանզի չկային հաղորդակցութեան դիւրին եւ ապահով միջոցներ, ամբողջ գաւառներ կտրուած էին իրարից եւ ապրել են իրենց ուրոյն կեանքով։ Աւելացրէ՛ք նաեւ այն, որ կառավարութիւնը— կէս-աւատական— չի ունեցել ուղղակի եւ անմիջական կապ ու յարաբերութիւն ժողովուրդի հետ։ Ահա՛ մի հանգամանք, որ չափազանց նպաստել է ժողովուրդի անտարբերութեան հանդէպ պետութեան, որի հետեւանքով ալ ժողովուրդը թերացել է իր ընկերային պարտականութիւններին մէջ։ Այս տեսակէտից շատ բընորոշ է այն երեւոյթը, որ այդ օրերին ժողովուրդը հարկ (tribut) էր վճարում եւ ոչ թէ տուրք (impot), քանզի ժողովրդից գանձուած գումարները չէին ծախսւում նրա կարիքների համար։ Ջուրը, օրինակ, որի հաւաքումը եղել է շատ պակասաւոր, մի ծանր բեռ էր, որից մարդիկ աշխատում էին ամէն կերպ ազատել, ձգելով դայն ուրիշների վրայ։

« Այդ օրերին ամէն մէկը, զբաղելով իր առօրեայ փոքրիկ գործերով եւ ապրելով շատ սահմանափակ շրջանակում, չի ունեցել այլ ձգտում, քան իր անձնական շահերի ապահովութիւնը։ Այս հանգամանքը շատ թուլացրել է մեր երկրի ու նրա կառավարութիւնը, իսկ այդ թուլութիւնը, աճելով ամբողջ 19րդ դարում, առիթ է տուել օտար պետութիւններին միջամտելու մեր ներքին կեանքի մէջ եւ հետապնդել իրենց սեփական շահերը, դաւելով իրարու եւ մեր դէմ։ Այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ համաշխարհային պատերազմը։ Եւ եթէ աստուածային նախախնամութիւնը 1920ին (1299 թ. պարսկ. տոմարով) չուղարկէր մեզ նրան, որ փրկեց մեզ այն անդունդից, որի եզերքին մենք կանգնած էինք, ես չգիտեմ, թէ մենք այսօր ո՞ւր կը լինէինք։

« 1299 թ. (19 տարի առաջ. Յ. Թ.) մեր վերածնունդը սկսաւ մեր ներքին կեանքի վերակազմութեան աշխատանքներով, իսկ վերջին 6 — 7 տարում դրուեցան մեր ընկերային կեանքի նոր հիմքերը։ Եւ ըստ իս, այն մեծ օրը, երբ դրուեցաւ մեր ազգային բարոյական միութեան հիմքը, դա այն օրն էր, երբ հռչակուեցաւ պարտադիր զինուորութիւնը, որովհետեւ դա ամենաբարձր ձեւն է ընկերային համերաշխութեան քաղաքացիների միջեւ, որովհետեւ նա սովորեցնում է հաւաքականօրէն պաշտպանելու հայրենիքը վտանգի ժամանակ։

« Այնուհետեւ հաղորդակցութեան ճանապարհների շինութիւնը,— որոնք կտրում են երկիրը ծայրից ծայր եւ որոնց իրագործումը պահանջեց այնքան ճիգ ու ջանք,— մօտեցրեց գաւառները իրար եւ զարգացրեց ժողովրդի մէջ իր ազգային միութեան գիտակցութիւնը։ Նոյնպէս եւ տնտեսութիւնների հաւասար բաշխումը քաղաքացիների միջեւ առանց անձի կամ դասակարգի խտրութեան եւ ապա նրանց գործադրութիւնը հէնց իր ժողովրդի կարիքների համար, աւելի եւս ամրացրին ազգային միութեան զգացումը, որ առաջներում գոյութիւն չունէր մեր երկրում։ Վերջապէս, Սիբիրանեան երկաթուղագծի կառուցումը հանդիսացաւ Իրանի ժողովրդի կենսունակութեան ամենափայլուն ապացոյցը։ Բայց այս բոլորի հետ միասին ազգը պիտի ունենայ մի ընդհանուր իտէալ, որ խորտակում է մարդոց եսասիրութիւնները եւ ամրապնդում ազգային միութիւնը։ Ահա մի բան եւս, որ անցեալում մենք չենք ունեցել եւ որի բացակայութիւնը խոչընդոտ է հանդիսացել մեր ազգային միութեան»։

Ապա դասախօսը, անցնելով իր նիւթի վերջին մասին, հարցնում է.

— « Իսկ ի՞նչ բան է հանրային կարծիքի ղեկավարումը։ Պրոպագանդի խնդի՞ր է։ Երբեք։ Կայսերական կառավարութիւնը պէտք չունի պրոպագանդի. նրա գործը հրապարակի վրայ է. ով աչքեր ունի, նա տեսնում է, ով ականջներ ունի, լսում է։ 20րդ դարը դրել է բոլոր պետութիւնների վրայ նոր պարտականութիւններ ու նոր պատասխանատուութիւններ եւ դրանցից մէկն էլ հանրային կարծիքի ղեկավարութիւնն է յօգուտ երկրի միջատաեւ շահերի։

« Հասարակութեան մէջ կարող են լինել տրամադրութիւններ որոնք նպաստաւոր են ազգային միութեան առողջ գաղափարի զարգացման համար, բայց եւ կարող են լինել կարծիքներ, որոնք խախտում են այդ միութիւնը։ Պետութիւնը պարտաւոր է ույժ տալ առաջիններին ու պայքարել երկրորդների դէմ։ Աւելին։ Պետութիւնը չի կարող բաւարարուել նրանով, որ բարենորոգումներ է մտցնում. նա պէտք ունի նաեւ պատրաստելու միտքերը, ըմբռնելու նրանց անհրաժեշտութիւնն եւ արժէքը։ Այս նպատակին իրագործման համար պէտք է որ ազգի բոլոր կենդանի ուժերը շարժման մէջ դրուին ստեղծելու կառավարողների եւ կառավարուողների միջեւ փոխադարձ հասկացողութիւն — հասկացողութիւն նրանց իրական շահերի։ Մենք ապրում ենք մի ժամանակ, երբ ուրիշների փորձառութիւնները թոյլ են տալիս մեզ առանց պատմութեան օրինակների դիմելու, որոշել մեր անելիքների ուղղութիւնը։ Մենք տեսնում ենք, թէ ինչպէս որոշ երկրներում ներքին բաժանումները առաջ են բերում երկպառակութիւններ ու վտանգում այդ երկրների ներքին կեանքը։ Ահա թէ ինչու մի պետութիւն, որ աչալուրջ է, պարտաւոր է պայքարել այն ամէնի դէմ, որ բաժանում է երկիրը, եւ զօրացնել այն ամէնը, ինչ որ նպաստում է նրա միացման։ Մեր նպատակն է նոր թափ տալ մեր ազգային ոգուն եւ մի ուղղութիւն մեր ազգային մտքին, ստեղծելով նոր մշակոյթ։

Մշակոյթն է հանդիսանում ստեղծագործ ույժերի աղբիւրը, նրա միջոցով է երկիրը յայտնաբերում իր ոգին. նա պիտի հիմնուած լինի մի հաստատուն ու մշտական իտէալի վրայ, իտէալը ընկերային կեանքում նոյնն է, ինչ որ սէրը անհատական կեանքում։ Մեր մեծ բանաստեղծ Մոհլ

չահը ամէն բանէ վեր է, եւ երբ մէկը կը ստիպուի հինգ, վեց անգամ աւելի վճարել, բնականաբար աչքը կը գոցէ եւ բերանը կը բանայ, «զորս դու պատուիրեցեր» հայհոյելու համար։

ԴԷՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Անհանգիստ եմ, Եղնիկ, քնել չկարողացայ. կամենում եմ դէպի ձորի բերանն իջնել, ասաց իշխանը։

—Ինձ եւս թոյլ տուր հետեւել քեզ։

— Ոչ՛, այս երկու օրը դու բաւական յոգնեցար. պառկի՛ր եւ հանգստացիր. վաղը շատ գործ ունիս կատարելու, ասաց իշխանը։

— Ո՛չ, Տէր իմ, ես այլեւս յոգնած չեմ. թոյլ տուր ինձ հետեւել քեզ։

Իշխանը հրնդդիմացաւ եւ նրանք միասին դուրս գնացին տնակից։

Աշնանային ցուրտ գիշեր էր. բայց երկինքը պարզ էր եւ աստղազարդ. լուսինը հանդարտ սահում էր երկնակամարի վրայ եւ իւր արծաթեայ շողերով պայծառ լուսաւորում շրջակայ լեռները, ժայռերն ու դահավէժները եւ լայնադիր բերդի կիսաւեր շինութիւնները, որոնք այդ րոպէին իրանց տխուր լռութեամբ, ներկայացնում էին մի խորհրդաւոր եւ երկիւղ ազդող տեսարան։

Բերդի ներսն ու դուրսը խումբ խումբ պառկած էին զօրքերը, այծենակաճների մէջ փաթթուած եւ դէլուխները պայուսակների կամ թամբերի վրայ դրած։ Ձիաները նոյնպէս խմբերով, կամ զատ զատ կապուած՝ սպասում էին իրենց կուրը ախորժանօք. իսկ պահապանները, երկար նիզակները ճօճելով, անցուդարձ էին անում աւերակների առաջ եւ կամ ձորալանջի զառիվայրի վրայ, որտեղից անցնում էր կիրճը տանող ճանապարհը։ Հեռաւոր աւերակների միջից լսւում էր բուի կռինչը, որ այդ խաղաղական ժամին ծանր տպաւորութիւն էր անում արթուն եղողների վրայ։

Իշխանն ու Եղնիկն անցան քնած խմբի միջից կամացուկ քայլերով։ Արթնացողներ չեղան. միայն պահապաններից մի քանիսը ձայն տուին հեռուից ու պատասխան առնելով՝ լռեցին։ Բանակատեղից անցնելով՝ բորաձորն իջան նրանք։

— Ծա՞տ պիտի հեռանանք բանակից, Տէր իմ, հարցրեց Եղնիկը։

— Ոչ, կ'երթանք կիրճի բերանը եւ կը վերադառնանք, պատասխանեց իշխանը.— կամենում եմ տեսնել թէ՝ մեր պահապանները հսկո՞ւմ են կիրճին, թէ՞ քնած են արդէն։

Այս խօսքերը դեռ չէր աւարտել Մարզպետունին, երբ յանկարծ կիրճի կողմից հրհրոցի մի աղմուկ լսուեցաւ։

— Այս ի՞նչ է, կարծես պահապանները կռւում են, ասաց իշխանը եւ կանգ առաւ։

— Դէպի մեզ հեծեալներ են գալիս, Տէր իմ. ովքե՞ր են սրանք, կասկածաւոր եղանակով հարցրեց Եղնիկը։

Եւ իրաւ այդ վայրկեանին հեծեալների մի խումբ սրարշաւ դէպի խորաձորը խուժեց։

— Մեր պահապաններն են, ասաց իշխանը եւ մի յանկարծահաս երկիւղ ցնցեց նրան։

— Ուրեմն թշնամին մօտենում է, գուշակեց թիկնապահը։

Իշխանը չպատասխանեց, այլ դէպի հեծեալները յառաջանալով՝ բարձր ձայնով հարցրեց.

— Պահապաննե՛ր, ո՞ւր էք դիմում։

— Թշնամին այստեղ, մեր առջեւն է, Տէր, պատասխանեց պահապաններն պետը եւ կանգ առաւ իշխանի առաջ։

— Թշնամի՞ն, հարցրեց իշխանը, կարծես չհաւատալով իւր ականջներին, կամ կամենալով ուրիշ բան լսել բօթաբեր զօրականից։

— Այո՛, թշնամին, կրկնեց վերջինս. նրա գնդերը կիրճի մուտքը փակեցին։

Իշխանն սեւս կայծակնահար եղաւ։ Նրա կասկածները մարմին էին առել։

— Ի՞նչպէս հասան նրանք այստեղ. միթէ՞ աւելի վաղ չկարողացաք նկատել, որ լուր տայիք մեզ, հարցրեց իշխանը վայրկենական լռութիւնից յետ։

— Ո՛չ, Տէր իմ, դաշտի վրայ մենք չտեսանք նրանց։

— Ի՞նչպէս թէ չտեսաք. ուրեմն երկնքի՞ց իջան։

— Ճիշդ որ երկնքից։ Կրճի բերանը փակող լեռան բարձունքից խուժեցին։

Իշխանը մնաց շուարած։

— Շտապենք զօրքը ոտի կանգնեցնել, Տէր իմ, կամացուկ ձայնով ասաց Եղնիկը։

— Աւելորդ է. ապստամբներն այս կողմը չեն անցնիլ. նրանք մեր անզգուշութիւնը չունին, նկատեց Մարզպետունին եւ հանդարտ քայլերով յետ դարձաւ դէպի բերդը։

Եւ արդարեւ՝ փախստական պահապաններին հալածողներ չեղան։Ամրամի զօրքը շտապեցել էր կրճի բերանը փակելով։ Նա այժմ կարող էր նստել այդտեղ հանգիստ կերպով եւ սպասել հակառակորդի անձնատուր լինելուն։

Գէորգ իշխանը հասնելով թագաւորի վրանին, կանգ առաւ այդտեղ։ Նա չէր վստահանում մտնել եւ արթնացնել նրան։

— «Սեւադայի դուշակութիւնը կատարուեց,— մտածում էր ինքն իրան Մարզպետունին— Աստուած այս անգամ պատժեց յանցաւորին. ի զուր էինք մենք աշխատում փախչել նրա բարկութիւնից. այդ բարկութիւնը հասաւ եւ մատնեց մեզ թշնամուն...»։

Բայց պահնորդ խմբի քայլատրոփը զարթեցրեց զօրականներից շատերին։ Թշնամու գալստեան լուրը կարծակի արագութեամբ տարածուեց ամէն կողմ եւ մի քանի վայրկեանի մէջ ոտքի հանեց թէ՛ զօրքը եւ թէ զօրավարները։

Աղմուկն ու շշուկը զարթեցրեց նաեւ թագաւորին։ Այն ժամանակ առանց սպասելու մտաւ Գէորգ իշխանը եւ յայտնեց նրան տխուր նորութիւնը։

— Ի զէն ուրեմն... գոչեց թագաւորը եւ վեր թռաւ տեղից։ Նա շտապաւ ծածկեց սաղաւարտը եւ սուրն առնելով՝ կամեցաւ դուրս թռչել։

— Ի զուր է շտապելդ, Տէր Արքայ. թշնամին չէ յառաջանում դէպի մեզ. նա նստած է կրճի բերանում, հանգիստ ձայնով ասաց իշխանը։

— Ի՞նչ եղանակով ես խօսում, Մարզպետունի իշխան. քնոյ մէջ ես հաւանօրէն, նկատեց թագաւորը՝ հասարակ դանդաղկոտութիւնը տեսնելով։

(Շար.)

ԶՕՐ. ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ԱՆԱՐԳԵ՞Ր Է ԱԹԱԹԻՒՐՔԸ

ԱՄԲ.— Զօր. Քեազիմ Գարապէքիր, «Հայաստանի յաղթականը», որ 15 տարի հսկողութեան տակ պահուելէ վերջ ասպարէզ քաշուեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ, իբրեւ երեսփոխան, կարգ մը յայտարարութիւններ հրատարակած էր թուրքերէն Թանի հրատարակութեան 3ի թիւին մէջ: Այս հրատարակութիւնը փոթորիկ յարուցած է թուրք երիտասարդութեան մէջ, ինչպէս կը հաստատեն հետեւեալ տեղեկութիւնները (Ճիւմհուրիյէթ).—

Այս յայտարարութեանց մէջ յայտնուած կարգ մը կարծիքներն ու գործուած ասացուածքները համալսարանականներու շրջանակին մէջ հակազդեցութիւն առթած են: Այս երիտասարդներէն կազմուած 20 — 25 հոգինոց խումբ մը բոլոր թերթերու խմբագրատունները երթալով, ի մէջ այլոց յայտարարած են.

— «Մեր աչքերուն արցունքները դեռ չորցած, մեր սրտերուն մորմոքը դեռ չդադրած, մեր առջեւը նոր տխրութիւն մը կը ցցուի: Մեր նորագոյն մեծակիրն անդրօրէն յար — տնկողներ կան: Քեազըմ Գարապէքիրի երէկուան «Թան»ի մէջ լոյս տեսած յայտարարութիւնը Թուրք երիտասարդութեան սրտնեղութիւն պատճառած է եւ մեր սրտերուն դաշոյնի պէս հարուած մը մխրճած: Միայն անձնական ձգտումներով տեղի ունեցած այս հրատարակութիւնը, որ մեր 15 տարուան յեղաշրջումներուն, զանոնք ստեղծագործողին, անոր երիտասարդութեանն ու մամուլին վրայ կը յարձակի, մեր բոլոր զգուանքովը կը գիտակցինք եւ մեր ամբողջ հոգեկանովը կը մերժենք: Թուրք երիտասարդութիւնը ամէն վայրկեան պատրաստ է փակելու այն շրթները որոնք լեզու կ'երկարեն իր սրբացուցած Աթային եւ անոր սկզբունքներուն: Անոր նուիրական մարմնին առջեւ մեր կատարած երդումը, մեր արեան գինովն իսկ ըլլայ, պիտի գործադրենք»:

Անատոլուի գործակալութիւնն ալ հետեւեալ զեկոյցով կուտայ համալսարանականներու այս շարժումը.

Այսօր 3 ապրիլ, 20 — 25 համալսարանականներ նախ «Թան» թերթին, յետոյ միւս թերթերուն խմբագրատունները երթալով, վերջերս «Թան» թերթի մէջ հրատարակուած կարգ մը կրօնականներուն դէմ բողոքած են: Այս յայտարարութիւնը հետեւեալն է ը.

— «Այն պահուն երբ Աթաթիւրքի յիշատակը տակաւին կենդանի կերպով կ'ապրի մեր սրտերուն մէջ եւ մեր աչքերուն արցունքը դեռ չէ չորցած, այս կերպ գրութեանց հրատարակութիւնը տեղ կը գտնենք եւ կը մերժենք: Մենք քէմալական վարչաձեւին երիտասարդներն ենք եւ կը պահանջենք որ յարգուի մեր Ազատարարին յիշատակը»:

«Թան» թերթը, այս դիմումը նկատի առնելով, իրենց խոստացած է թէ պիտի հրաժարի այս յայտարարութիւնները հրատարակելէ: Բողոքի այս արտայայտութիւնը պաշտպանութեամբ կատարուած եւ ոչ մէկ միջադէպ տեղի ունեցած է:

*** Անգարայէն կ'իմացնեն թէ, Հալքի խորհրդարանական խմբակցութեան նիստին մէջ, շատ մը անդամներ խօսք առնելով, Ցաւխենական Պետին բարձր յիշատակին դէմ ցոյց տրուած յարգանքի պակասին համար իրենց ցաւը յայտնած են: «Թան»ի մէջ երեւցած հրատարակութիւնները բուռն կերպով քննադատուած են: Այս բուռն արտայայտութիւններէն վերջ, Զօր. Քեազըմ Գարապէքիր խօսք առնելով բացատրութիւններ տուած եւ ըսած է թէ յանուն յիշեալ թերթին իրեն կարգ մը հարցումներ եղած են, բայց իր տուած պատասխաններուն մէջ դիտական հանգամանքէ տարբեր դիտում մը չէ հետապնդուած եւ աւելցուցած է թէ յարգանք եւ սէր ունի Թուրք ազգին Ազատարարին եւ Ցաւխենական Պետ Աթաթիւրքի հանդէպ:

Այս նիստին խօսք առած է նաեւ վարչապետ Տօքթ. Րէֆիք Սայտամ: Խմբակին այս նիստը խիստ բուռն անցած եւ ժամը 15 — 20 տեւած է: Այս հարցի շուրջ խօսք առնողներէ ոմանց պահանջին վրայ, այս տեղի հրատարակութեամբ առաջ եկած կացութիւնը քննելու համար, խնդիրը կուսակցութեան վարչ. ժողովին յղուած է:

«Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կ'իմացնէ թէ, Աթաթիւրքի նուիրական յիշատակին դէմ «Թան» թերթին մէջ կատարուած տեղ հրատարակութիւնները ինչպէս երկրին ամէն կողմը, Անգարայի մէջ ալ ընդհանուր զզուանք մը առթած են:

«Խմբակցութեան հաւաքոյթին մէջ խօսք առնողներէն մէկը այս հրատարակութիւնը կատարող թերթին յաջորդ օրուան թիւին մէջ լոյս տեսնելիք յայտարարութեանց մէկ պատճէնը սկսած է կարդալ եւ առաջ եկած ջղագրգիռ մթնոլորտին մէջ կարելի չէ եղած մինչեւ վերջը կարդալ գրութիւնը: Բայց Քեազըմ Գարապէքիր ուզած է որ ամբողջութիւնը կարդացուի, որպէսզի պարզուի թէ ինքը սարքուած արարքի մը դէմ յանդիման գտնուած է, այսպիսի դիրքի մը մէջ ծգելու համար զինքը»:

—

…ին սաւմ է.— Խաչալը այն Թալիսմանն է, որ փչացում է բոլոր չղթաները, այն բոցն է, որ լափում ու ոչնչացնում է խաւարը: Որպէս զի ստեղծենք մեր ազգային նոր մշակոյթը, զուտ իրանական մշակոյթը, մենք ուրախ ենք շարժման մէջ դնել դպրոցը, մամուլը, գրականութիւնը, երաժշտութիւնը, կենդանի խօսքը, ռադիօն եւ թատրոնը»:

Այնուհետեւ դասախօսը պարզում ու բացատրում է այդ միջոցներից իւրաքանչիւրի դերն ու նշանակութիւնը հանրային կարծիքի մշակման ու կազմակերպման գործում եւ վերջացնում է իր խօսքը, կոչ անելով երիտասարդութեան.

— «Թող բոցավառեն ձեր սրտերում խաչալի սրբազան կրակը, սէրը դէպի հայրենիք եւ նրա մեծ պետը»:

ՅՈՎՍԷՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

—

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՆ ԱԼ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ

Հիթլէրի աջակից Հէս հրատարակեց հրամանագիր մը, որ կը հրահանգէ թէ ամէն գերման մանչ ու աղջիկ, տասը տարեկան ըլլալուն պէս, պարտաւոր է մտնել հիթլէրական երիտասարդական շարքերուն: Անոնք պիտի մնան անդամ այս կազմակերպութեան, մինչեւ 18 տարեկան հասակը, անկէ վերջ անմիջապէս եւ ինքնաբերաբար պիտի մտնեն զինուորական կամ աշխատաւորական կազմակերպութեանց մէջ:

Հիթլէրական երիտասարդական կազմակերպութիւնը կազմուած է 1927ին եւ նացի (հիթլէրական) դաւանանք ունի: Մինչեւ այժմ անոր անդամակցութիւնը կամաւոր էր: Այժմ պարտաւորիչ կը դառնայ նոր հրամանագրով: Այն ծնողքները, որոնք չեն անդամագրեր իրենց զաւակները այս կազմակերպութեան, պիտի ենթարկուին տուգանքի եւ բանտարկութեան: Հիթլէրական երիտասարդական կազմակերպութեան պետն է Պալտուր Ֆոն Շիրախ, որ 32 տարեկան է:

Ֆոն Շիրախ յայտարարեց թէ Հիթլէրական երիտասարդական կազմակերպութիւնը ամենամեծն է աշխարհի մէջ: «Գերմանիոյ նոր սերունդը կանուխէն պիտի սկսի դաստիարակուիլ նացիական շարժման մէջ եւ ծառայել իր երկրին՝ այդ ոգիով»:

Այս կազմակերպութեան անդամ սանչերուն կը սորվեցնեն հրացանաձգութիւն եւ մարզանք, 12 տարեկանէն սկսեալ: Թէ մանչերը եւ թէ աղջիկները մասնաւոր տարազներ ունին: Ասոնցմէ ընդունակները կը ղրկուին Ատոլֆ Հիթլէրեան Դպրոցները որոնց նպատակն է յառաջապէս նացի վարիչներ պատրաստել:

Այս հրամանագրէն կրնան օգտուիլ գերմանահպատակ Ջեխերը, Լեհերը եւ Դանիացիները, բայց հրամանագիրը պարտաւորիչ չէ անոնց համար: Հրեաներուն արգիլուած է մտնել երիտասարդական կազմակերպութեան մէջ:

Նոր հրամանագրով ամէն գերման նացի հիթլէրական կը դառնայ 10 տարեկանէն մինչեւ 18 տարեկանը: 18 տարեկանին կը կոչուի վեց ամիս ծառայելու աշխատաւորական շարքերու մէջ, այնուհետեւ ալ երկու տարի՝ բանակին մէջ:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինի մէջ այժմ կան 100.000 Հրեաներ: Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ՝ 320.000, 1933ին Հրեաներու թիւն էր 520.000: Գիւղերէն եւ փոքր քաղաքներէն Հրեաները կը գաղթեն դէպի մեծ քաղաքները, գլխաւորաբար Պերլին, որովհետեւ փոքր տեղերու մէջ անոնց համար ստեղծուած է անտանելի կացութիւն: Արտագաղթը կը շարունակուի: Երկրէն կը փախչին գլխաւորաբար մանուկներն ու երիտասարդները:

Պերլինի մէջ հրէական հաստատութիւնները եւ մտաւորական գործունէութեան կեդրոնները փակուած են: Գոյութենէ դադրած են այն երկու վարժապետանոցները, որոնք 70 տարիներէ ի վեր բարոյիներ կը պատրաստէին Հրեաներուն համար: Դադրած է նոյնպէս այն միակ հրէական թերթը, որ կրօնական մխիթարութիւն կը հայթայթէր համայնքին:

Արտագաղթի համար եւս բազմաթիւ դժուարութիւններ ստեղծուած են. նախ՝ մեկնողները պարտաւոր են հրաժարիլ իրենց ստացուածքէն, չեն կրնար դրամ տանիլ իրենց հետ. երկրորդ՝ անցագրի եւ ուրիշ երկարապատում գործողութիւններէ պէտք է անցնին: Կեդրոնացման կայաններու մէջ համախմբուածները ազատ կը թողուն միայն այն պարագային, երբ պիտի հեռանան երկրէն:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՐՆԵՐԸ

Խորհրդային մամուլը զայրոյթ կը յայտնէ «Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի փառասիրութեանց հանդէպ, երկու աւազակներ, որոնց խոստումներուն ո՛չ եւ է հաւատք կարելի չէ ընծայել»: Միաժամանակ ուրախութեամբ կը նկատէ Մոսկուայի մամուլը որ Լոնտոն ու Փարիզ սկսած են գիտակցիլ վերի ճշմարտութեան: «Միջերկրականի մէջ գործուած բարբարոս գրոհը ցոյց տուաւ, թէ միակ ապահովութիւնը հաւաքական երաշխիքի դրութիւնն է այն յելուզակներուն դէմ, որոնք խաղաղ փոքր ազգերը լուծի տակ կ'առնեն, յօշոտ իրենց ծաւալականութեան եւ անձնական փառասիրութեան: Լեհեւանգլիական դաշինքը բաւարար չէ: Անգլիա կրնայ նման երաշխիք տալ Ցունաստանի, բայց բաւարար չէ: Այժմ որոշ է որ Թուրքիա, Ռումանիա եւ Խ. Միութիւնը պէտք է կազմեն պաշտպանողական խմբակցութիւն մը, որ միայն կրնայ խափանել նախայարձակումները եւ տեղատուութեան հոսանքը կասեցնել»:

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Փրավտա» կ'ըսէ թէ Ալպանիոյ գրաւումը ռազմագիտական մեծ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ ատոր շնորհիւ Իտալիա կ'իշխէ Պալքաններուն: Միւս կողմէ Իտալիա զօրք կը ղրկէ Սպանիա, որպէսզի այդ կողմէն սպառնայ Ֆրանսայի: «Փրավտա» կը նշէ թէ Պերլին — Հռոմ առանցքը որոշած է խոնարհեցնել Եուկոսլաւիան, թէեւ յայտնի չէ տակաւին թէ ինչպէս պիտի բաժնեն անոնք Եւրոպան աւարը իրենց միջեւ: Կառավարական օրկանը, «Իզվեստիա» կը գրէ, թէ Մեծն Բրիտանիա միայն այն ատեն եւ միայն այն վայրերու մէջ գործնական քայլեր պիտի առնէ, երբ իր կենսական շահերը վտանգուած տեսնէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՎԻԷՆ.— Այս տարի Ֆր. Կ. Խաչի օրը տօնուեցաւ մեծ հանդիսութեամբ, զուգադիպած ըլլալով անոր տասնամեակին:

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր: Ժամը 9ին հանդէսին նախագահը, Հայր Կ. Տէրմոյեան օրուան պատշաճ խօսքերով բացաւ հանդէսը:

Օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան շատ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պարզեց պատմական եւ ընկերային կարեւորութիւն այդ մեր քոյր կազմակերպութեան: Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Արտասանեցին փոքրիկն Ասատուր Մաղաքեան, Պ. Րաֆֆի Ուզունեան եւ ընկեր Մովսէս Կարապետեան: Պարեցին Կապոյտ Խաչի սանուհիները, երեք հայկական պարեր, տիկին Ա. Խաչիկեանի ղեկավարութեամբ: Զուգերգ մը երգեցին օրիորդներ Մարի Նաճարեան եւ Մարիցա Մուրատեան: Օր. Ալիս Մկրեան երգեց «Պարզիր Ազբիւրը»:

Այս տարի մեր խաչուհիները իրենք իրենց պարտադրած էին ուրիշ զոհողութիւն մը եւս.— Ծոմապահութիւն: Ամէն անդամուհի այդ առթիւ ըրաւ նուէր մը (10 ֆրանք), ոչ անդամներն ալ մասնակցեցան այդ ձեռնարկին եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 365 ֆրանք գումարը: Ժամը 11էն վերջ սկսաւ խնճոյքը, տեւելով մինչեւ առտուան ժամը 2:

*** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղը երկու տարի է որ կը տօնէ ալբիլեան սպահանդէսի տարեդարձը: Անցեալ տարի հրաւէր ուղղած էր բոլոր կազմակերպութեանց եւ միութեանց, որպէսզի տօնակատարութիւնը ստանար ընդհ. հանգամանք: Դժբախտաբար քիչեր պատասխանեցին այդ հրաւէրին, ուրոյն մեկնելի առարկութիւններով: Այս տարի, կիրակի 2 ապրիլ «Խաժակ» ակումբին մէջ տօնուեցաւ նահատակներու յիշատակը (նոյն օրը Ռամկավարներու սրահին մէջ տեղի կ'ունենար «Արշին մալ Ալան»ի ներկայացումը): Հայր Կ. Տէրմոյեան, իբրեւ նախագահ եւ բանախօս բացատրեց օրուան նշանակութիւնը: Լսեցինք օրուան պատշաճ արտասանութիւններ (Պ. Պ. Ղեւոնդ Տէրտէրեան, Րաֆֆի Ուզունեան, Յակոբ Մաթոսեան), խմբ. Մովսէս Կարապետեան կարդաց ուղերձ մը:

Այս առթիւ կատարուեցաւ հանգանակութիւն մը ի նպաստ Անթիլիասի յուշարձանին եւ գոյացաւ 410 ֆր.: Ներկաներուն փափաքին համաձայն հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան որ մէկ ժամէ աւելի խօսեցաւ, իրեն յատուկ համոզիչ եւ գիւրահասկնալի ոճով, թէ մեր նահատակները ինկան, բայց անոնք անմահ կ'ապրին, ցուցնելու համար մեզի միութեան եւ հայրենիքի ճամբան:

ԿԷՏ

ՇԱՎԻԼԻ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

— o —

ՇԱՎԻԼ.— Սիրելի հայրենակիցներ, ժամանակէ մը ի վեր Շավիլի մէջ կազմուած է «Րաֆֆի» հայ դեղարուեստասիրաց երկսեռ միութիւնը, որ միակ նպատակ ունի մեր նորահաս սերունդը հայ պահել, սիրցնելով անոր հայկական մշակոյթը եւ գեղարուեստը: Մօտաւորապէս 8 — 9 ամիսներէ ի վեր միութիւնս ունի իր երգի, պարի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքը, շաբաթը մէկ իրիկուն, հմուտ ուսուցիչի մը ղեկավարութեամբ: Շավիլի մեր վերջին հանդէսներուն ներկայ եղած ո եւ է հայրենակից անշուշտ զգաց թէ մեր հայկական երգերը եւ պարերը ինչ խանդավառութիւն յառաջ բերած են երիտասարդներու մէջ:

Յառաջիկային պիտի ունենանք թատերասիրաց ճիւղ մը նաեւ, հայերէն լեզուի դասընթացք մը, եւ կը մտածենք հաստատել գրադարան մը եւ այսպէս հետզհետէ ընդարձակել մեր գործունէութիւնը գաղութիս մէջ:

Արդ, ներկայիս կոչ կ'ուղղենք Շավիլի եւ շրջականներու հայ ծնողներուն,— եթէ կ'ուզէք որ ձեր նորահաս զաւակները, մանչ թէ աղջիկ, կապուած մնան ձեզի հետ, հասկնան ձեր լեզուն եւ հասկցուին ձեզմէ, եթէ կը փափաքիք որ անոնք, հեռու մնան պարասրահներու, խաղատուներու եւ սինէմաներու ապականիչ եւ ապազգայնացնող մթնոլորտէն, եթէ վերջապէս կ'ուզէք որ ձեր սիրած զաւակները ըլլան բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս առողջ իսկական Հայեր, առանց վարանումի եւ վստահութեամբ յանձնեցէք զանոնք «Րաֆֆի»ի խնամքին, շատ քիչ ժամանակէն պիտի տեսնէք յաջող արդիւնքը:

Արձանագրութեան համար ամէն շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դիմել Շավիլի մանկապարտէզի սրահը:

Վարչութիւն

ԻԲՐԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.—

«Շահին» շոգենաւը հայ երեւելի հարուստներէն Մարուքէ Իբրանոսեանի սեփականութիւնն է եւ գործածուած է Անկախութեան պատերազմի ատեն: Յետոյ Մարուքէ Իբրանոսեան խալմացած եւ մեռած է առանց ժառանգորդի, ու անոր թողօններուն մէջ գտնուած է նաեւ «Շահին» շոգենաւը: Բայց Իբրանոսեան շոգենաւային Քօմանիթ Ընկերութիւն անունով ընկերութիւն մը կազմուեցաւ եւ այս շոգենաւին սեփականատէր ներկայանալով, կառավարութենէն 350 հազար լիրա պահանջեց:

Բացուեցաւ դատը, տեւեց տարիներ, եւ վերջապէս դատարանը տուաւ վերջնական իր սա վճիռը.— «Հաստատուած ըլլալով որ շոգենաւը Մարուքէ Իբրանոսեանի անձնական գոյքն է եւ ընկերութիւնը անոր մահուընէ վերջը կազմուած է, այս շոգենաւը պետական գանձուն ինկած է անոր միւս գոյքերուն պէս»:

Ընկերութիւնը 1920ին բացաւ այս դատը յուսալով որ հաստուցում պիտի առնէ կառավարութենէն: Ընկերութեան ներկայացուցիչին յայտնուեցաւ որ եթէ պետական Գանձէն պահանջ մը ունի՝ այս դրամը պիտի վճարուի իրեն, եթէ դատարանի մը առջեւ հաստատէ:

—

ՔԷՆԹՐՊՐԻԻ արքեպիսկոպոսին դէմ (Անգլիոյ կաթողիկոսը) յայտարարութիւն մը հրատարակեցին Գերմանիոյ լուտերական կամ աւետարանական եկեղեցիներու 11 հիթլէրական եպիսկոպոսները, զայն մեղադրելով իբրեւ զինակիցը Մոսկուայի: Յայտարարութիւնը բողոքելով Քէնթրպրիի արքեպիսկոպոսին վերջին կոչին դէմ, որ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիները կը հրաւիրէ միանալ հաւաքաբար գործելու համար հիթլէրական վտանգին դէմ, կ'ըսէ թէ քրիստոնէութիւնը եւ յուղայականութիւնը անհաշտելի են, իսկ եկեղեցին եւ պետութիւնը անբաժանելի: Յայտարարութիւնը հռոմէական կաթոլիկութիւնը եւ համաշխարհային բողոքականութիւնը կը նկատէ այլասերումը քրիստոնէութեան: Բողոքողները այս առթիւ ծրագիր մը մշակած են, հետեւեալ առաջադրութիւններով.— 1. Ստեղծել կաճառ մը, վանելու համար հրէական ազդեցութիւնը գերման ժողովուրդին եկեղեցական կեանքէն.— 2. Կեդրոնական կաճառ մը հաստատել, պայքարելու համար այն զեղծումներուն դէմ որ կը կատարուին կրօնի անունով՝ ի խնդիր քաղաքական նպատակներու եւն.: Այս առթիւ իրենց «անյեղլի հաւատարմութիւնը կը յայտնեն բոլոր Գերմաններու Առաջնորդին»:

—

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՁԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— oo —

ԱՄԱՂԸ

Նոյն գիւղացի, Զախալենց դերձակի զաւակը, մօտ 30 տարեկան, կարճահասակ, մէկ ոտքը քիչ մը կաղ:

Մաքուր, անթերի, անմազ, անխռով երես մը: Քրմանի շալը (գօտի) երեք անգամ մէջքին փաթթած, ուսին ծալքերուն տակ կը հանգչէր ծխամորճը եւ ծխախոտը: Գլխին դըրած կարմիր ֆէսը եւ երեք չորս անգամ փաթթուած Երիզայի գոյնզգոյն չիթը: Բուրդէ սեւ, դժակաւոր շալվար մը, եւ հագած էր նոյնպէս սեւ բուրդէ շինուած կօճիկ մը: Համեստութեան յատուկ թոռմած եւ թոշնած երես մը ունէր: Այր մարդու կերպարանքին տակ գտնուող այս կնոջ առաջին անգամ հանդիպողը կրնայ թէ կարծիքը պիտի ունենայ թէ՝ կամ ներքինի մըն է եւ կամ կին մը որ այր մարդու զգեստները հագնելու նախասիրութիւնը ունի. վերջինն էր ճիշդը: Ամաղը խսկապէս կին մըն էր, բայց կնոջ հանգամանքէն խորշելով, այր մարդ ըլլալու, այր մարդուն տարազին տակ երեւալու փափաք մը ունէր:

Դուրսը՝ գիւղական աշխատանքներուն, այր մարդու աշխատանքներուն կը լծուէր: Գիւղին մէջ այր մարդոց հետ կը նստէր կ'ելլէր, հարսանիքներուն այր մարդոց բազմութեան կը խառնուէր, երիտասարդներու ընկերակցութեանց կը մասնակցէր, երիտասարդի հովեր կ'առնէր: Գիւղական այր մարդոց վէճերուն ու կռիւներուն կը մասնակցէր, երկմարդու կեցուածք կ'առնէր: Պռալուն, խօսելուն եւ նոյնիսկ հայհոյելուն մէջ առնականութիւն կը մացնէր: Գիւղական ստաններուն մէջ այլերու հաւաքոյթներուն, անոնց բոլոր խօսակցութիւններուն կը մասնակցէր այրութեան բոլոր իրաւունքներով, անոնց հետ հաւասար կատակներ կ'ընէր ամէն տեսակ նիւթերու շուրջ: Հետաքրքրական էր զինքը տեսնել այր մարդոց մէջ ծխամորճը բերանը, ծխախոտի ծուխը դուրս կուտար ուրոյն գոհունակութեամբ մը: Միայն անունին հանդէպ անտարբեր էր, բոլորը զինքը Ամաղ — Արմաղան կը կոչէին: Անունէն չէր վշտանար, իր կին ըլլալու հանգամանքը որոշողը միայն իր անունն էր:

Ամաղ քիչ մը կաղ ըլլալով քալած ատեն մարմինը դէպ աջ շրջելու ձեւ մը կ'առնէր: Հակառակ ասոր, արագ ու հպարտ կը քալէր, ընդհանրապէս պակասաւոր մարդիկ շատ հպարտ կ'ըլլան, արհամարհող եւ հեգնոտ բնութիւն մը կ'ունենան: Ամաղ կ'ատէր կիներու հետ շփում ունենալը, կը խուսափէր անոնցմէ, անոնք ալ ցուրտ, աւելի ճիշդը այր մարդու հանդէպ ունեցած վերաբերում մը ցոյց կուտային: Գիւղին մէջ շատ կիներ ու հարսներ Ամաղի կին ըլլալու հանգամանքը չէին գիտեր, այր մարդ գիտէին եւ այնպէս ալ կը վարուէին:

Ամաղին իմ առաջին հանդիպումս եւ զայն ճանչնալս այնքան տպաւորիչ եղած էր որ դեռ չեմ մոռցած:

Ծանօթ երիտասարդի մը հարսնիքի օրն էր, փեսային երիտասարդ հետեւորդները ի պատիւ փեսային հացկերոյթ մը սարքած էին, ես ալ անոնց մէջ էի, իբրեւ երիտասարդ եւ մանաւանդ փեսային շատ սրտակից մտերիմը: Հացկերոյթին Ամաղն ալ կար: Օղին գլուխները տաքցուցած էր, երիտասարդները անսանձ դարձած էին— կատակներ, սրախօսութիւններ, իրարու կը յաջորդէին, ամէն մէկը բան մը ունէր ըսելիք իր երիտասարդական եռանդն ու զգացումները զովացնելու համար, երիտասարդական գաղտնիքներ որ դուրս կը յորդէր ապառաժներու մէջէն յորդող փրփրոտ ջուրի նման: Օղին կեղծիք չէ սիրեր, անոր ամէն մի կաթիլը՝ մարդու ներսը ծածկուած գաղտնիքը դուրս թափելու յատկութիւնն ունի: Գաղտնիքներ պահող կափարիչը, խցիկը վեր վերցնելով եւ հոն ամբարուած, կուտակուած բոլոր խորհուրդները բաց աչեւուն կը հանէ: Երիտասարդները՝ ամէն բան ըսելու, խոստովանելու մարմաջ մը ունէին, կապուած էին, յանկարծ արձակուեցան: Ամէն մէկը իր սիրային հովուերգութիւնը, արկածախնդրութիւնը պատմելու փութկոտութիւն մը ունէր, ամէն մէկն իր հոգւոյն մէջ սիրոյ տաճար մը ունէր աղջկան մը համար, որուն մէջ կը պահէր անոր քաղցր ու երանաւէտ կարօտը, սիրած ու պաշտած աղջկան էութիւնը՝ տապանակ ուխտին մէջ պահուած կենաց հացին նման, կամ ինչպէս տաճարի սկիհին մէջ պահուած նշխար: Վսեմ սիրոյ այս քաղցր փոթորկումներուն մէջ ես ալ իմ բաժին փոթորիկը ունէի: Ստորերկրեայ սահանք մը որ հողի մը շերտին տակ կը խլրտի, կը շարժի, այնպէս ալ իմ մէջ այդ զգացումը կը շարժէր կը ցնցէր զիս, կը խռովէր բոլոր էութիւնս, բայց ես բանի կը զսպէի զայն, կը զսպէի ուժգին թափով: Պարտաւոր էի այդպէս ընել պաշտօնիս, դիրքիս, պատճառով, յարգած ըլլալու գիւղի նահապետական հասկացողութիւնը եւ հանրային կարծիքը: Այս պարագան կը դառնացնէր հոգիս ու էութիւնս:

Մեր մէջ միայն անտարբեր էր մեր ընկերակից եւ սեղանակից Ամաղը: Կը խմէր եւ կ'ուտէր, անընդհատ կը ծխէր եւ իր ծուխի ըմբոստ քուլաներուն հետ երբեմն տարօրինակ ու հեգնական ծիծաղներ կ'արձակէր եւ շատ անգամ ալ որոշ նպատաւոր կամ աննպատ դիտողութիւններ կ'ընէր այս կամ այն երիտասարդին ակնարկած աղջկան մասին: Եւ իսկապէս այդ բոպէին կրցայ հասկնալ Ամաղին այր մարդ չըլլալուն եւ կին մարդ ըլլալուն տարօրինակ հանգամանքը:

Ժամերը կ'անցնէին, երկար չտեւեց Ամաղին այս անտարբերութիւնը, յանկարծ համակ լռութիւն եւ հանդարտութիւն դարձաւ, անոր յաջորդեց տխուր ու վշտահար կեցուածք մը:

(4)

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

լիս այցելած առեն, համաձայնութիւն գոյացած է որ Թուրքիա Տարտանէլի եւ Վոսփորի նեղուցները բանայ օտար մարտանաւերու եւ փոխադրանաւերու առջեւ, օգնութիւն հասցնելու համար Ռումանիոյ: Ուրիշ խօսքով, բրիտանական տորմիղը եւ ռազմական փոխադրանաւերը պիտի կրնան ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն :

Ֆրանսական թերթերը դառնօրէն կը գանգատին թէ Անգլիա տակաւին կը ձգձգէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ պատերազմի պարագային Ֆրանսա պիտի կրէ առաջին շրջանի ամբողջ ծանրութիւնը:

Մոսկուայի մամուլը միշտ վերապահ է Անգլիոյ հանդէպ, եւ կը մեղադրէ նաեւ Ֆրանսայի անորոշ դիրքը: «Ժուռնալ տը Մոսկու» հեղնութեամբ դիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի դիրքը ի վերջոյ պիտի յայտնուի իբրեւ «յետ – դրութիւն մը Չէյմպըլէնի յայտարարութեանց»:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ գրաւումով այժմ «Հռոմ – Պերլին առանցքին շուքն է որ կ'երեւայ Տարտանէլի վրայ»:

Ալպանիոյ թագը Իտալիոյ յանձնուեցաւ

Ալպանիոյ Սահմանադիր ժողովը գումարուեցաւ ապրիլ 12ին, Թիրանայի մէջ, եւ միաձայնութեամբ որոշեց երկրին թագը յանձնել Իտալիոյ թագաւորին եւ անոր ժառանգորդներուն, իբրեւ հետեւանք երկու թագաւորութեանց միացման: Այս կերպով Իտալիա կը շահի նոր երկիր մը, 10.629 քառ. մղոն տարածութեամբ եւ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդով: Եթովպիոյ գրաւումով Իտալիոյ թագաւորը ստացաւ կայսերական տիտղոս, ինչպէս Անգլիոյ թագաւորը ստացած էր ժամանակին, Հնդկաստանի գրաւումով :

Ալպանիա պիտի պահէ իր դրօշը եւ պիտի ունենայ սեփական կառավարութիւն մը, տեսականօրէն ինքնավար: Սահմանադիր ժողովին կը մասնակցէին 120 հատընտիր պատգամաւորներ, Ալպանիոյ տասը նահանգներէն: Այս առթիւ իտալական կառավարութիւնը նոյն իսկ օդանաւեր տրամադրած էր պատգամաւորներուն: Կը նախագահէր Ալպանիոյ առժամեայ վարչութեան պետը, Փիաֆէր Իփի, որ ճառով մը ձաղկեց Ալպանիոյ 25 տարուան վարչութեան չարիքները եւ յայտարարեց թէ բոլոր Ալպանացիները ցնծութեամբ կ'ողջունեն երկրին վերածնունդը՝ առաջնորդութեամբ եւ պաշտպանութեամբ Իտալիոյ: Նախագահը այս առթիւ պանծացուց Մուսոլինին, իբրեւ աշխարհի մեծագոյն դէմքերէն մէկը, աւելի բարձր քան Աննիբալը եւ Կեսարը :«Իտալիոյ ուժը ամէնէն ապահով պաշտպանութիւնն է Ալպանիոյ սահմաններուն: Այսպէս մենք կը վայելենք ընդհ. պաշտպանութիւն, ազգային միութիւն եւ դերիշխանութիւն: Ալպանիա կը պահէ Իսքէնտէրի դրօշը, որ պիտի ծածանի իտալական դրօշին հետ: Մենք պիտի ունենանք արդիական երկիր մը, շնորհիւ իտալական մեծ կառավարութեան »:

Ժողովը առանց վիճաբանութեան քուէարկեց չորս հիմնական որոշումներ .—

1. Ջնջուած են նախկին կարգուսարքը եւ սահմանադրութիւնը :

2. Սահմանադիր ժողովը կը նշանակէ նոր կառավարութիւն մը, բոլոր իրաւասութիւններով :

3. Բոլոր Ալպանացիները ըմբռնելով Առաջնորդին եւ Փաշական Իտալիոյ դերը՝ Ալպանիոյ զարգացման եւ բարօրութեան համար, կ'որոշեն երկրին կեանքը եւ ճակատագիրը կապել Իտալիոյ հետ: Այս առթիւ համաձայնութիւններ պիտի կնքուին :

Չորրորդ որոշումը կը վերաբերի Ալպանիոյ թագին, ինչպէս գրած ենք վերը :

Նոր դահլիճին վարչապետն է Շէվքէթ Վէրլաչի, որ միեւնոյն ատեն պիտի վարէ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ նիստ գումարելով, լսեց վարչապետին եւ արտաքին նախարարին զեկուցումները՝ քաղաքական կացութեան եւ զինուորական պատրաստութեանց մասին: Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբն ալ նիստ գումարեց, լսելու համար իր նախագահին զեկուցումը: Արտաքին նախարարը ներկայ չէր այս նիստին եւ պիտի լսուի յաջորդ անգամ: Ձախակողմեան թերթերը այս առթիւ ալ կը պահանջեն որ Պ. Պոնէ արձակուի արտաքին նախարարութենէն, իբրեւ անկարող :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը շնորհակալութեան գիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, որ Աթէնքի իտալական դեսպանատան գործակատարին միջոցաւ հաղորդած էր թէ Իտալիա «բացարձակապէս պիտի յարգէ Յունաստանի հողային ամբողջութիւնը»: Աթէնքի թերթերն ալ ջերմ գոհունակութիւն կը յայտնեն այս առթիւ :

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նախարարութիւնը որոշեց այսուհետեւ որ եւ է տեղեկութիւն չհրատարակել օդանաւերու շարժումներու մասին: Նոյն որոշումը տուած է նաեւ ծովային նախարարութիւնը:

ՀԻԹԼԷՐԻ դէմ մահափորձ մը սարքուած էր, կ'ըսէ անգլերէն թերթ մը, մարտ 31ին, երբ Առաջնորդը ծովը պիտի իջեցնէր «Թիրփից» զրահաւորը: Հիթլէրի ժամանումէն քիչ առաջ, գաղտնի ոստիկաններ ձերբակալեցին երկու Չեխեր, որոնք զինուած էին ինքնաշարժ ատրճանակներով: Ուրիշ երկու մեղսակիցներ յաջողեր են Հոլանտա փախչիլ :

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ չորս նոր ռումբեր պայթեցուցին, երեքը Լոնտոնի, մէկը Պըրմէնկէմի մէջ: Մարդկային կորուստ չկայ, բայց աննկարագրելի խուճապ մը ծագեցաւ երկու քաղաքներուն մէջ, խանգարելով երթեւեկը :

ՏՈՔԹ. ԿԷՕՊԷԼՍ, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, Պոլիս հասնելով, ընդունուեցաւ գերմանական հիւպատոսին եւ քաղաքին փոխ – կուսակալին կողմէ: Նախարարը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել: Միայն ըսաւ թէ ուրբաթ օր Գերմանիա պիտի վերադառնայ, առանց Անգարա հանդիպելու:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ներքին նախարարը հրամանագրով մը լուծեալ յայտարարեց պուլկար ազգային ընկերվարական (Նացի) կուսակցութիւնը, պատճառաբանելով թէ կը ձգտի փոխել երկրին կարգուսարքը եւ տապալել կառավարութիւնը :

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ մէջ մեծ յուզում կը տիրէ: Ժողովուրդը կը համախմբուի թերթերու խմբագրատուներուն առջեւ եւ կ'ուզէ իմանալ ամէնէն վերջին լուրերը: Մամուլը ենթարկուած է խիստ գրաքննութեան: Եուկոսլավիոյ վարչապետը Զագրէպ չգնաց, ինչպէս կը սպասուէր, բայց Խրուաթներու ղեկավար Պ. Քոսսութիչ Պելկրատ մեկնեցաւ, բանակցելու համար կառավարութեան հետ՝ խրուաթական ինքնավարութեան մասին:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ արաբ ղեկավարներ խորհրդակցութիւն կը կատարեն Պաղեստինի հարցին շուրջ: Այս խորհրդակցութեան կը մասնակցին Լոնտոնի եգիպտական դեսպանը, Իրաքի արտաքին նախարարը, Եգիպտոսի վարչապետը, թագաւորին դիւանապետը եւ Արաբիայէն էմիր Ֆայսալ: Կը կարծուի թէ այս հաւաքոյթը պիտի որոշէ թելադրել Պաղեստինի Արաբներուն, որ ընդունին անգլիական ծրագիրը, որոշ փոփոխութիւններով:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կառավարութիւնը որոշեց թոյլ տալ, որ ապրիլ ամսուան ընթացքին հազար Հրեաներ ներգաղթեն Պաղեստին :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, Շքոտրայի շրջակաները եւ Տէպրէի հարաւակողմը կռիւներ տեղի կ'ունենան ալպանական հրոսախումբերու եւ Իտալացիներու միջեւ: Եուկոսլաւ թերթերը, որոնք Զատկի տօներուն առթիւ լոյս չէին տեսեր երեք օրէ ի վեր, սկսան հրատարակուիլ: Անոնց ընդհանուր կարծիքն է, թէ Իտալիա պիտի յարգէ Եուկոսլավիոյ անկախութիւնը: Կը հերքուի այն զրոյցը, թէ Գերմանիա զինուորական ոյժ կը համախմբէ Եուկոսլաւ սահմանագլուխին վրայ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ԲՈՒՍՏԱՂԵԱՆԻ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին **Mutualité**ի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Paris (5)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ **ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ**Ի ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ

"ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ"

Պատմական տրամ կիլիկիոյ 14րդ դարու շրջանէն

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ դերը կը կատարէ՝ Պ. Ա. ԳՄԲԵԹԵԱՆ ՌԻԹԱՅԻ դերը կը կատարէ՝ Ռուսական օփերայի երգչուհի ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Վ. Խաչատուրեան, Սետէֆեան, Օր. Գըլճեան, Պ. Պ. Տէրվիշեան, Սարաֆեան, Գրիգոր Վահան, Ռ. Զարդարեան, Մանրաշ, Միճէլեան, Տարօնեան, Սետէֆեան, Սարգիսեան, Սողոմոնեան ,Կարապետեան, Տանտիկինեան եւ ուրիշներ:

Maquillage՝ սինէմայի արուեստագէտ Պ. Յակոբ Առաքէլեանէ, հագուստները՝ Փարիզի մեծ տուներէն:

Տոմսերը կը ծախուին.— «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme (13), «ԱՊԱԳԱՅ»ի խմբագրատունը, 4 Rue Saulnier (9), Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ գրավաճառատունը, 51 Rue Mons. le Prince (6). «ՇԻՐԱԿ» Նպարավաճառատուն, 26 Rue de Trévise (9); Տպարան VICTOR, 83 Ave. d'Italie. սափրիչ ԱՐՇԱԿ, 50 Rue St. Georges: ԳԻՆԵՐԸ՝ 10, 15 եւ 20 ՖՐԱՆՔ:

Իսկ հանդէսին օրը կիշէն: Ծախուած տոմսակները թուագրուած են խճողումի տեղի չտալու համար:

Պ. Գրիգոր Հիւրմիւզեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քիլիմլեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Վերժին Թաթարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Իզմիրլեան եւ զաւակը (Պոլիս), Այրի Տիկին Ֆիլօր Իզմիրլեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Հայկանուշ Հիւրմիւզեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Այրի Տիկին Սուլթան Հիւրմիւզեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ռոպէնսոն Հայթայեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Շիրինեան (Դամասկոս), Տէր եւ Տիկին Արշակ Հիւրմիւզեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արթաքի Իզմիրլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մ. Իզմիրլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քացախեան (Քան), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նազարեան եւ զաւակունք (Պուքրէշ), Տէր եւ Տիկին Յարէթ Նեֆեան եւ զաւակը (Պուքրէշ), Տէր եւ Տիկին Վահան Նէվշէհիրլեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Միսաք Դուլիթեան, Այրի Տիկին Հայկանուշ Քիլիմլեան եւ զաւակունք (Պոլիս), եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ Ծ'ՂՆԱՐ ՀԻՒՐՄԻՒԶԵ'ԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ)

ցաւնալէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 12ին, իր բնակարանին մէջ 13, Rue Henri Barbusse, (Nanterre), 66 տարեկան հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 14 ապրիլ, Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Նանթէռի Sainte - Geneviève – Saint – Maurice եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 14 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Ուրբաթ, 14 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, Զարդարեան փրադարանը:

ՊՕՄԱՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 15 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին վարանդեան սրահին մէջ: Բացակաները նկատուի պիտի առնուին: Ներկայանալ 1938 եւ 39ի անդամատետրով:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 14 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ: Կը դասախօսէ Պ. Վ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ակնայ Անտառներըը»:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Զ. Ռ. Մ.ի ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրբաթ, 14 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8,30ին պետական թատրոնին վերնայարկը

գեղարուեստական բաժին՝ կը նուագէ Զ. Ռ. Մ.ի Արաքս երգչախումբը

կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մուտքը Ազատ է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Զ. Ռ. Մ.ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը նախագահէ Պ. ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

կը խօսին Տիկ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ՄՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Պ. Ա. ՔՐԻՍՏԻՍԵԱՆ (երգ), կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, Madame S. Ajacques (ջութակ), Mlle Fernande Cournaud (դաշնակ): Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Այս կիրակի առաւօտ Լիոնի մատրան մէջ (69, Ռիւ Լուի Պլան) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նահատակաց յիշատակին:

Ընկերական խնջոյք եւ հաւկթախաղ

Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբին կողմէ

17 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. ՍԻՄՈՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ խանութին մէջ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէկիւէրի Հայր. Միութեան Իգական բաժնի կողմէ: 15 ապրիլ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 1 Պուլվար Գարնօ, Հայ Ակումբի սրահին մէջ:

Տեղի պիտի ունենան՝ հայերէն արտասանութիւններ, սիրուն եւ հաճելի անակնկալներ Պ. Սուրէն Սարգիսեանէ:

Կը ներկայացուի « ԳԱՒԱԹ ՄԸ ԹԷՅ » (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ (թէյ եւ կարկանդակ միասին) մեծերու 2 եւ փոքրիկներու 1 ֆր.

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle des Fêtesի մէջ 30 Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERի (Անկէնի քաղաքապետ)

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Գ. ԲԱԼԵԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի, ջութակ՝ ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, դաշնակ՝ ՕՐ. Մ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ փոքրիկն Օր. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (հայերէն), ՕՐ. Ա. ԶԱՀՐԷՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), ժամը 6 — 12 պարահանդէս:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Մուտք՝ 10 ֆր., փոքրիկներու 5:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Կառ. տիւ Նոռէն շոգեկառք՝ ժամը 14.35 եւ 15:

Ընտանեկան խնջոյք—հաւկթախաղ

Կազմակերպուած Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկ. Մարսէյլի մասնաճիւղի կողմէ: 16 ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, «Շահրիկեան » սրահը, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Հաճելի անակնկալներ, նուագախառն խրախճանք, ինչպէս նաեւ աւանդական հաւկթախաղ :

Ճոխ պիւֆէ: Տղաներու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Զատկի առթիւ սարքուած վիճակախաղը :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (Մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,45ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԻՒՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼՔՈՒԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ, ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիյայի ճաշարանը, 24 ռիւ Սէն Լազար, Հրանդ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr Hatchergatian. 50 rue St. Georges:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

8, rue Bossuet Բարեգործականի Տան մէջ

ընտիր Օրքէսթր: Խնամուած պիւֆէ՝ մատչելի գիներով: Մուտք 6 ֆրանք

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փօրթ տը Սէն Քլու, ելքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10 - 12, 6.30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, Ժասմէն 52–69:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, գինեկօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գիներով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:

Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով :

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 15 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 15 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4015

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵԹԷ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԿՐԵՆ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԵՆ...

Իբրեւ արդիւնք դիւանագիտական տենդագին գործունէութեան մը որ կը յիշեցնէ 1914ի նախընթաց օրերը, Փարիզ եւ Լոնտոն միաժամանակ յայտարարեցին ծանրակշիռ յանձնառութիւններ,— անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնին, եթէ Յունաստան եւ Ռումանիա յարձակման ենթարկուին եւ «կենսական համարին դիմադրել»:

Նոր է բացատրութեան այս ձեւը,— «եթէ կենսական համարին դիմադրել»:

Առաջին անգամ, Լեհաստանի հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ էր որ, Անգլիոյ վարչապետը գործածեց այս բանաձեւը: Ուրեմն, ըսել կ'ուզեն թէ աջակցութիւն պիտի ընծայուի ա՛յն պարագային, երբ վտանգուած երկիրը ինք փնտռէ ճակատիլ, պահպանելու համար իր անկախութիւնը (ընդհանրապէս այս բառն է որ կը յիշուի պաշտօնական յայտարարութեանց մէջ, առանց հողային ամբողջութեան»):

Ինչպէս կը յիշուի, Գերմանիա Չեխոսլովաքիան գրաւեց անոր նախագահին ստորագրել տալով համաձայնութիւն մը: Ուրիշ խօսքով, ուզեց այն պատրուակը ձգել թէ Փրակա ինքն էր որ Գերմանիոյ պաշտպանութեան ապաւինեցաւ:

Արդ, եթէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի երաշխաւորութեան արժանացած երկիրները — Լեհաստան, Ռումանիա եւ Յունաստան —, սպառնալիքի ենթարկուելով հանդերձ յարմար չնկատեն դիմադրել, նախընտրեն բանակցիլ եւ յարմարիլ, այն ատեն յանձնառութիւնը չեղեա՞լ պիտի համարուի:

Չէ՞ որ երեք երկիրներն ալ, ինչպէս եւ Եուկոսլաւիան, ուղղակի կամ անուղղակի սահմանակից ըլլալով Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ, կրնան միշտ յիշել Չեխոսլովաքիոյ եւ Ալպանիոյ ողբերգութիւնները ...

Ուրիշ թնճուկ մը՝ Թուրքիոյ պարագան:

Դեռ մինչեւ հինգշաբթի, երկու վարչապետներուն յայտարարութենէն առաջ, ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ Յունաստանէն վերջ անմիջական երաշխաւորութեան կը կարօտի Թուրքիան: Եւ ահա վերջին պահուն այդ երկիրը մէկդի կը դնեն, նախապատուութիւն տալով Ռումանիոյ, մանաւանդ Ֆրանսայի ճնշումին վրայ:

Կը նշանակէ թէ վտանգը աւելի մօտ է Ռումանիոյ, քան Թուրքիոյ, քանի որ Պերլին ստիպուած է նախ այդ ճամբան հարթել, Սեւ Ծով իջնելու համար, եթէ Հռոմ ալ ուզէ Եգէական իջնել, Յունաստանի գլխուն վրայ:

Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին Թուրքիոյ հետ, այդ երկիրն ալ երաշխաւորութեան ցանցին մէջ առնելու համար: Նոյնիսկ հաւանական կը համարուի որ Պ. Չէմպըրլէն մասնաւոր յայտարարութիւն մը ընէ այս մասին, յառաջիկայ երեքշաբթի օր, երբ խորհրդարանը կը բացուի պաշտօնապէս:

Այսպէս կամ այնպէս, Փարիզ եւ Լոնտոն աննախընթաց փորձ մըն է որ կը կատարեն, կասեցնելու համար հիթլէրական եւ ֆաշական յառաջխաղացութիւնը, իրենց կայսերական ճամբաներուն վրայ, ծովային թէ ցամաքային:

Շ.

«Անխիղճ, գազանային, ընչասէր»

47,000,000 ԱՆԳԼԻԱՑԻՆ ԵՒ 80 ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆ...

Գերման մամուլը կը շարունակէ իր անսանձ յարձակումները Անգլիոյ դէմ: Գերմանիոյ Աշխատանքի Ճակատի վարիչ տոքթ. Լէյ, որ քանի մը շաբաթ առաջ Լոնտոն այցելած էր առեւտրական բանակցութեանց համար, փըրփուր կը տեղայ.

— «Անգլիոյ մէջ ատելութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ խելագարութեան հասած է: Անգլիական կատաղութիւնը, որ կը բխի վախկոտութենէ, ջղայնութենէ եւ նախանձէ, կարեկցութիւն միայն պիտի արթնցնէր մեր մէջ, եթէ զզուելի ու պիղծ չըլլար: Մարդ պիտի խնդար ատոր վրայ, եթէ սակայն չմտածէր, թէ այդ ատելութիւնը անգամ մը աշխարհը մխրճեց մեծ պատերազմին մէջ: Ո՞վ էր որ վճարեց Վերսայլի դաշնագրին պարտադրած ամարդի տուգանքները,— գերման ժողովուրդը եւ գերման աշխատաւորը: Որո՞ւ գաղթավայրերը յափշտակեցին,— Գերմանիոյ: Որո՞ւ գործարանները կողոպտեցին,— գերման ժողովուրդին: Որո՞ւ կովերը, ոչխարը, խոզերն ու եզերը յափշտակեցին,— գերման ժողովուրդին: Հաշտութեան շնական դաշնագրի մը հետեւանքով ո՞վ մնաց անգործ,— գերման աշխատաւորը: Ո՞վ նաւային պաշարման ենթարկուեցաւ,— գերման ժողովուրդը: Պատմականօրէն եւ մշակոյթի տեսակէտէն Անգլիա նորեկ մըն է Եւրոպայի մէջ: Բացի անկէ որ 2000 տարի առաջ ան ենթարկուած էր հռոմէական տիրապետութեան, Անգլիա ցարդ մնացած էր անծանօթ ու մութ մէկ մասը երկրագունդին: Մենք՝ Գերմաններս հպարտօրէն կը յայտարարենք թէ մինչ Գերմանիա ունի հազար տարուան փառահեղ պատմութիւն մը եւ մշակոյթ մը, Վիլհէլմ Յաղթականն էր որ ոտք դրաւ Անգլիա եւ ստեղծեց բրիտանական պատմութիւնը: Անգլիոյ մեթոտները անխիղճ են, ընչասէր, գազանային, բռնապետական: Ով որ ընդդիմանայ՝ բրտօրէն կը հարուածուի: Ով որ իր իրաւունքը ուզէ, ռումբով կը ճնշուի: Անգլիա հարուստ չտես մըն է, որ ինքն իրեն աշխարհի տիրակալը դառնալու հովը առած է: Ան կ'ատէ մեզ, որովհետեւ կը վախնայ մեզմէ: Կ'ատէ մեզ, որովհետեւ մենք գիտենք ճշմարտութիւնը իր մասին: Մենք ոչինչ կը սպասենք Անգլիայէն: Գիտենք այս. բայց կ'ուզենք որ Անգլիա ալ գիտնայ, թէ 1914ի Գերմանիան փոխուած է»:

«Ֆէօլքիշէր Պէոպախթէր» կը գրէ.

— «Երիտասարդ Գերմանիոյ համար չկայ մնայուն տարազ մը, որ խտացնէ մեր գոյութեան պահանջները: Չկայ ուժի հաւասարակշռութիւն մը, որովհետեւ գերման կամքին առջեւ ամէն ինչ կը փոխուի տարուէ տարի: Այսօր 47 միլիոն Անգլիացիները կ'իշխեն այնպիսի հողամասերու վրայ, որ 140 անգամ մեծ են քան Անգլիան: 40 միլիոն Ֆրանսացիներ կ'իշխեն Ֆրանսայէն 21 անգամ ընդարձակ հողամասերու վրայ: Ութ միլիոն Հոլանտացիներ ունին հողամաս մը, որ 60 անգամ մեծ է իրենց երկրէն: Եւ 8 միլիոն Պելժեր ունին գաղթավայրեր որ 80 անգամ մեծ են Պելճիքայէն: Նացի Գերմանիան կ'ըսէ թէ ուժերու հաւասարակշռութիւնը այն ատեն իմաստ մը կ'ունենայ, երբ 80 միլիոն գերման ժողովուրդը համապատասխան հողամասերու կը տիրանայ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ

ԵՐԿՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Թուրքիոյ մասին ալ

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրին հինգշաբթի օր, առաջինը՝ մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ, երկրորդը՝ երեսփ. ժողովին մէջ:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, երկու պետութիւններն ալ յանձն կ'առնեն օգնութեան հասնիլ Յունաստանի եւ Ռումանիոյ, եթէ անոնք յարձակում կրեն եւ անհրաժեշտ սեպեն դիմադրել: (Յունաստանի պարագան արդէն ճշդուած էր, իսկ Թուրքիոյ փոխարէն վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացաւ Ռումանիոյ մասին, Ֆրանսայի ճնշումին վրայ: Դիւանագիտական բանակցութիւնները կը շարունակուին դեռ, Թուրքիոյ մասին ալ նոյն յանձնառութիւնը յայտարարելու համար):

Պ. Տալատիէ իր յայտարարութեան մէջ նախ յիշեց թէ Մարտ 29ին արդէն պարզած էր Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը:

— «Այն ատեն ըսի թէ Եւրոպան վտանգի մէջ է եւ թէ Ֆրանսա վճռած ըլլալով խաղաղութիւնը պահպանել ազատութեամբ եւ պատուով, նախ պարտաւոր է զօրացնել իր սեփական պաշտպանութիւնը եւ աւելցնել համերաշխութեան կապերը բոլոր այն ժողովուրդներուն հետ որ վճռած են դիմադրել նախայարձակման: Այդ օրէն ի վեր կը գործենք այս ուղղութեամբ, առանց բերանացի արտայայտութեանց եւ անմէջ գրգռութեանց: Այս գործը արդիւնաւոր ըլլալու համար, ոչ ճառի կը կարօտի, ոչ ալ սպառնալիքներու: Ահա թէ ինչո՛ւ ձեռք առինք զինուորական միջոցներ որոնք Ֆրանսայի եւ կայսրութեան սահմանագլուխները կը պաշտպանեն որ եւ է անակնկալի առջեւ»:

Այս առթիւ վարչապետը ջերմապէս շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր այն զինուորներուն, նաւազներուն եւ օդաչուներուն որ մնացին իրենց զօրագունդերուն, օդանաւերուն եւ մարտանաւերուն, «բոլոր անոնց որ կը նպաստեն ամրապնդելու իրենց երկրին ապահովութիւնը»: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց աշխատաւորներուն, եւ յարգանք՝ ամբողջ ժողովուրդին, որ «հիանալի օրինակ մը ընծայեց հանդարտամտութեան եւ վճռականութեան»:

Յետոյ պատմեց թէ կառավարութիւնը միաժամանակ շարունակեց դիւանագիտական աշխատանքները, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

— «Մենք տեւական յարաբերութեան մէջ ենք Մեծն Բրիտանիոյ, Մ. Նահանգներու, Ռուսիոյ, Լեհաստանի եւ Պալքանեան Համաձայնութեան կառավարութեանց հետ: Մեր նպատակն է կազմակերպել անհրաժեշտ գործակցութիւնը այն բոլոր ազգերուն միջեւ որ մտքէ չեն անցըներ սպառնալ ո եւ է ժողովուրդի կենսական շահերուն, երբեք չեն մերժեր ուղղամտօրէն քննել արդի խնդիրները եւ վճռած են ընդդիմանալ տիրապետութեան որ եւ է փորձի: Մեր սերտ եւ խորունկ գործակցութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ հետ՝ երբեք այնքան ուժեղ չէ եղած որքան այսօր: Ֆրանսա եւ Լեհաստան փոխադարձաբար, ուղղակի եւ անմիջականօրէն կ'երաշխաւորեն իրար, որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի սպառնալիքի դէմ որ կրնայ վնասել իրենց կենսական շահերուն»:

Վարչապետին բուն յայտարարութիւնը հետեւեալն էր, որ տառապէս կը համապատասխանէ Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութեան.

— «Ֆրանսական կառավարութիւնը ամենամեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ խափանելու որ եւ է փոփոխութիւն որ կը պարտադրուի բռնութեամբ կամ սպառնալիքով, Միջերկրականի եւ Պալքանեան թերակղզիին մէջ հաստատուած գոյավիճակին: Նկատի առնելով այն մասնաւոր մտահոգութիւնները որոնց տեղի տուին վերջին շաբաթներու դէպքերը, ֆրանսական կառավարութիւնը Ռումանիոյ եւ Յունաստանի ընծայեց մասնաւոր հաւաստիք մը՝ թէ այն պարագային երբ գործողութիւն մը կատարուի որ բացորոշապէս կը սպառնայ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի անկախութեան եւ որուն ռումանական կամ յունական կառավարութիւնը կենսական կը համարի դիմադրել իր ազգային ուժերով, ֆրանսական կառավարութիւնը ինքզինքը պարտաւոր պիտի նկատէ անմիջապէս իր բոլոր կարելի աջակցութիւնը տրամադրելու: Բրիտանական կառավարութիւնն ալ նոյն դիրքը բռնած է»:

Պ. Տալատիէ շեշտեց, այս յայտարարութենէն վերջը.

— «Մեր դեսպանները այսօր իսկ այս յայտարարութիւնը պիտի հաղորդեն բոլոր շահակից պետութեանց եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ»:

Վարչապետին յայտարարութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ այնքան վտանգաւոր հանգամանք մը կը ներկայացնէ միջազգային կացութիւնը: Իսկ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ կը հեգնեն զայն, ինչպէս Պ. Չէմպըրլէնի ճառը, իբրեւ «ճարտասանական մարզանք»:

Չէմպըրլէն խզուած չի նկատեր Անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը

Աւելի երկար խօսեցաւ Անգլիոյ վարչապետը, նոյնպէս շեշտելով թէ կառավարութիւնը երբեք պիտի չհանդուրժէ որ Միջերկրականի եւ Պալքաններու գոյավիճակը խախտի բռնութեամբ կամ սպառնալիքով: Եւ ազդարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի, եթէ Ռումանիա եւ Յունաստան յարձակման ենթարկուին եւ հարկադրուին դիմադրել: Այս առթիւ աւելցուց թէ կառավարութեան որոշումը հաղորդուած է գաղթապետութեանց, ուրիշ կառավարութեանց «եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ, որուն սերտ յարաբերութիւնները Աթէնքի կառավարութեան հետ՝ ծանօթ են բոլորին»:

Անցնելով Ալպանիոյ գրաւման, վարչապետը պարզեց իտալական արշաւանքին հանգամանքները, «դէպք մը որ ընդհանուր անձկութիւն պատճառեց ամբողջ Եւրոպայի մէջ»: Յետոյ հաստատեց թէ Իտալիա վերջնագիր մը ուղ—

(Հետեւեալ շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՅԵՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Փոխադարձաբար Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ զանոնք

Ֆրանսայի օտարականներու վերաբերեալ երեք հրովարտակ – օրէնքները, որոնց մասին գրած էինք երէկ, պիտի հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ, եւ կամ որոշ կէտեր գաղտնի պիտի պահուին, համաձայն կառավարութեան ստացած լիազօրութեանց:

Ֆրանսայի մէջ կան աւելի քան երեք միլիոն օտարականներ: («Մաթէն» կը հաշուէ չորս միլիոն):

Թերթերը կը գրեն թէ առաջին հրամանագիր – օրէնքը, որ կը վերաբերի օտար ընկերակցութեանց, մասնաւորապէս նկատի ունի Ալզաս – Լորէնի շրջանը, ուրկէ հիթլէրական եւ ֆաշական ձեռնարկներ չկատարեն: Երկրորդը կը վերաբերի պատերազմի ժամանակ օտարականները ռազմամթերքի գործարաններու եւ ազգային պաշտպանութեան աշխատանքներու մէջ օգտագործելու իրաւասութեան. իսկ երրորդը կը տրամադրէ կազմակերպել բանուորական վաշտեր զինուորական վարչութեանց տակ՝ ճամբաներ, օդանաւի կայաններ եւ ռազմագիտական դիրքեր շինելու համար: Այս օրէնքին գլխաւոր նպատակն է գործի դնել այժմ Ֆրանսայի կեդրոնացման կայաններու մէջ գտնուող 300.000 սպանացի մարտիկներու մէկ մասը:

*** Առջի օր միջնախարարական խորհուրդ մը գումարուեցաւ պատերազմական պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Պ. Տալատիէի: Ժողովը զբաղեցաւ օտարականներու մասին մշակուած երեք հրամանագիր – օրէնքներով: Թերթերը կը գրեն թէ վերջին երկու հրամանագիրները շատ մեծ կարեւորութիւն ունին, քանի որ կը տրամադրեն օգտագործել Ֆրանսա հաստատուած օտարականները: Մեծ պատերազմի ընթացքին, 1914 — 1918 Ֆրանսա ծառայութեան հրաւիրեց 800.000 օտարականներ, լեցնելու համար զօրաշարժի հետեւանքով յառաջ եկած բացը: Այժմ շատ աւելի ստուարաթիւ օտարականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, հետեւաբար կառավարութիւնը կ'ուզէ ճշդել անոնց օգտագործման պայմանները:

Կատարուած խորհրդակցութիւններէն կը հետեւի թէ Ֆրանսա իր պաշտպանութեան տակ պիտի առնէ այն բոլոր օտարականները որ հայրենիք չունին կամ զրկուած են հպատակութենէ, փոխադարձաբար պահանջելով կարգ մը ծառայութիւններ: Այս առթիւ, առաջին անգամ ըլլալով կազմական կանոնագիր մը (սթաթիւ) պիտի մշակուի այդ կարգի օտարականներուն համար, վերջնապէս ճշդելով անոնց իրաւական վիճակը: Ինչպէս յայտնի է, այս կարգի օտարականները իրենց հպատակութիւնը կորսնցուցած են իբրեւ հետեւանք զինուորական կամ քաղաքական դէպքերու: Մինչեւ հիմա այս շարքին գլուխը կը գտնուէին Հայերը եւ Ռուսերը: Այժմ անոնց վրայ աւելցած են Աւստրիացիներ, Չեխեր եւն.: Կան ալ որ տակաւին կորսնցուցած չեն իրենց հպատակութիւնը, բայց չեն կրնար իրենց երկիրը վերադառնալ, ինչպէս հակաֆաշականներն ու հակահիթլէրականները, Սպանիոյ հանրապետականները եւն.:

Պաշտօնական շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա պատրաստ է ոչ միայն ասպնջականութիւն, այլեւ մասնաւոր պաշտպանութիւն ընծայելու այս օտարականներուն, քանի որ անոնք այլեւս չեն կրնար դիմել իրենց հիւպատոսներուն: Այս պաշտպանութեան փոխարէն, օտարականները պիտի ենթարկուին զանազան պարտաւորութեանց, երկրին պաշտպանութեան համար:

Պատերազմական եւ դատական նախարարները կը քննեն ուրիշ փափուկ խնդիր մը,— այս օտարականները ի՛նչպէս տեղաւորել ֆրանսական բանակին մէջ: Այս խնդիրը ծագեցաւ անցեալ շաբթու, երբ խումբ մը Չեխ սպաներ դիմում կատարեցին, ֆրանսական բանակին մէջ ծառայելու համար:

*** Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին կողմէ Սէնի նահանգապետութեան հաղորդուած տեղեկագրի մը համաձայն, նահանգին մէջ գործազրկութեան նպաստ կը ստանան 15.486 օտարականներ, որոնց 1692ը կիներ են: Այս թիւը կը ներկայացնէ նահանգին նպաստընկալ գործազուրկներուն 7.9 առ հարիւրը: Նպաստընկալներուն մէջ կան 5489 Իտալացիներ, 2179 Ռուսեր, 1898 Լեհեր, 1643 Սպանիացիներ, 1034 Պելժեր, **896** Հայեր, 122 Յոյներ, 42 Պուլկարներ, 40 Վրացիներ, **136** Թուրքեր (անշուշտ մեծ մասը Հայեր, քանի որ ուրիշ տեղ մը Թուրքերու թիւը նշանակած են 7) եւն.:

Նոր տո՞ւրք ալ պիտի հաստատուի

Միւս կողմէ, երեսփ. ժողովին ներկայացուած է օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ մասնաւոր տուրք մը գանձել Ֆրանսա հաստատուած օտարականներէն, թեթեւցնելու համար այն ծախքերը զոր կը կատարեն քաղաքապետական եւ նահանգային իշխանութիւնները, ընկերային եւ բժշկական օգնութեան համար: Օրինագիծը կը պահանջէ յաւելուածական տուրք մը գանձել օտարականներէն: Տարեկան սակը պիտի որոշուի մասնաւոր հրամանագրով մը: Այն օտար ընկերութիւնները որոնց դրամագլուխին կէսէն աւելին ֆրանսական չէ, կամ որոնց վարչութիւնը մեծ մասով օտարականներէ կը բաղկանայ, տուրքի ենթակայ պիտի ըլլան, եթէ քուէարկուի այս օրինագիծը:

Մասնագէտներ կը կարծեն թէ այս օրինագիծը դժուար թէ քուէարկուի իր ներկայ ձեւին մէջ, քանի որ Ֆրանսա միջազգային դաշնագիրներ կնքած է զանազան պետութեանց հետ, ընկերային օգնութեան համար:

Հակաֆրանսական ցոյցեր Իտալիոյ մէջ

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց ապրիլ 13ին, նախագահութեամբ Մուսոլինիի եւ վաւերացուց Ալպանիոյ կցումը: Այս առթիւ Առաջնորդը ճառ մը խօսելով, ազդարարեց.

— «Բարեկամ ժողովուրդներուն կը վերապահենք բարեկամական վերաբերում. իսկ թշնամի ժողովուրդներուն դէմ պիտի բռնենք թշնամութեան յստակ եւ վճռական դիրք մը: Թող աշխարհ հանդիստ ձգէ մեզ: Ամէն պարագայի մէջ, թող աշխարհը գիտնայ թէ վաղը ինչպէս երէկ, ինչպէս միշտ, մենք յառաջ պիտի երթանք շիփ – շիտակ»:

Ճառը դուրսէն կը լսուէր ձայնասփիւռով, եւ ամբոխը կ'աղաղակէր.

— «Դէպի Թունուզ, դէպի Փարի՛զ, անկցի՛ Ֆրանսան»:

*** Միեւնոյն օրը օդանաւային յարձակման դէմ փորձեր կատարուեցան Հռոմի մէջ: Տրուած ազդանշանին վրայ, ժողովուրդը ստորերկրեայ ապաստարանները ապաստանեցաւ: Վատիկանն անգամ ստիպուեցաւ համակերպիլ եղած կարգադրութեանց:

»»» · «««

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԸ կը սկսի այսօր, ապրիլ 15էն 16ի գիշերը: Զմոռնաք մէկ ժամ յառաջ տանիլ ձեր ժամացոյցը:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ՕՏԱՐԸ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ողբերգութենէն յետոյ՝ զաւեշտ:

Նամակագիրը կը պատմէ թէ քա֊ղաքապետութեան Ջուրի վարչու֊թեան դիմած է՝ վերջ տալու համար այդ «անհանդուրժելի կացութեան»:

— Անպատճառ տեղէ մը ջուր կը փախչի, կը պատասխանեն:

— «Պաշտօնեաներ գալով քննեցին ամէն կողմը, բայց բան մը չգտան»:

Ուրեմն փախչողը ջուրը չէր...: Բայց պատասխա՞ն կը պակսի թրքա֊կան իշխանութեան: Երկրորդ դիմու֊մին առեն, կ'ըսեն թէ «1938ը շատ տաք եղաւ, զովանալու համար տուշ բրած են վարձակալները եւ ատոր համար է որ շատ ջուր սպառած է»:

— «Մինչդեռ, գիտել կուտայ նա֊մակագիրը, վարձակալներուն հինգը սմարանոց գացած էին, եւ ափար֊թըմանը գրեթէ պարապ էր»:

Երբ այս պարագան կը յայտնէ, Ջուրի վարչութիւնը ուրիշ պատճա֊ռաբանութիւն մը կը յարմարցնէ. «Նախկին ընկերութեան օրով, ջու֊րին ճնշումը բիչ էր, մինչդեռ հիմա շատ է: Արդ, վարժութեան բերու֊մով, լուացուողները հինին չափ կը բանան ծորակները եւ բնականաբար աւելի ջուր կը վազէ»:

Լսեցէք տան տիրոջ պատասխանը.

— «Մինչդեռ, մեր ափարթմանը ջուրի մասնաւոր ամբար մը ունի: Ջուրը ինչ ճնշումով ալ գայ, ծորակը բացուած առեն, ՆՈՅՆ ՈՒԺՈՎ ԿԸ ՎԱԶԷ: Ուրեմն ուժը նոյնն է, ինչ որ էր երէկ»:

Մանրամիտական փաստերը սպա֊ռելէ վերջ, Ջուրի վարչութիւնը այս անգամ քաղաքականի կը վերածէ խնդիրը:

— «Նախապէս Պոլսոյ ժողովուրդը շատ ջուր չէր գործածեր: Հիմա, թերեւս իբրեւ հետեւանք քաղաքա֊կրթական եւ առողջապահական պա֊հանջներու զարգացումին, ջուրի սպառումը աւելցած է»:

Նամակագիրը, «եղեր»ի նման հեգ֊նական յաւելուածներով յիշելէ յե֊տոյ այս «քաղաքակրթական» պատ֊ճառաբանութիւնը, կ'եզրակացնէ.

«Մէկ խօսքով, սա ջուրի ծախքին պատճառաւ, ապշած կը շարունա֊կենք կացութիւն մը, որ անել է եւ բանաւոր կերպով դիւրութեամբ չի կրնար բացատրուիլ»:

Իր կարգին, «Ճումհուրիէթ»ի խմբ֊բագրութիւնն ալ ուշագրաւ խորհր֊դածութիւններ կ'ընէ.

«Մեր ընթերցողին նամակը կը պա֊րունակէ իրողութիւններ զոր դժուար է խեղաթիւրել, եւ ուշագրաւ է այն թուանշաններուն չափ, որոնք կը պարզեն Ընկերութեան և Ջուրի վար֊չութեան շրջաններու տարբերու֊թիւնը:

«Ջուր չկայ. գէշ բան: Եղածին դը֊րամն ալ անդադար կ'աւելցուի: Այս ալ գէշ: Առաջին գէշութեան փարա֊տումը թերեւս քիչ մը ժամանակի կը կարօտի. բայց երկրորդը սրբագրելու համար ժամանակ անցընելու չէ: Որ֊քան շուտ՝ այնքան աղէկ»:

×

Հասկնալու համար այս խօսքերուն կարեւորութիւնը, մոռնալու չէ որ ա֊նոնք կ'արտասանուին երկրի մը մէջ, ուր բերան բանալը մահացու մեղք է: Ալ կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կը խորհի ժողովուրդը եւ մանաւանդ ինչե՛ր պիտի ըսէր, եթէ ազատ ըլ֊լար: Բացէ ի բաց պիտի պոռար.

— Օտարին ձեռքէն յափշտակեցիք սասնեակ տարիներու աշխատանքին պտուղը, բայց դո՛ւք ճաշակեցիք, պարարտ թոշակներ ստանալով եւ հազարներ գրպանելով ձեռքի տակէ: Գալով մեզի, մեր կացութիւնը շատ աւելի գէշցաւ եւ այսօր ստիպուած ենք բացէն գումարներ վճարել՝ ձեր անյագ ախորժակը գոհացնելու հա֊մար...:

Եւ այս դանգատը կ'ըլլայ անխտիր բոլոր ձեռնարկներուն համար: Ուր որ պետութիւնը խոթեց քիթը, քիթ բերանը դարձուց գործը, ինչպէս կ'ը֊սեն:

Ամէնէն առաջ կրկնապատիկ, յա֊ճախ եռապատիկ դարձուց պաշտօնէ֊ութեան թիւը, պաշտպանեալներ ու յանձնարարուածներ տեղաւորելով:

Օրինակ, ինչպէս գրուեցաւ պաշ֊տօնապէս, Տէնիզպանք հաստատու֊թենէն ճիշդ 130 հոգի դուրս հանուե֊ցան վերջերս ծանօթ զեղծումներուն առթիւ կատարուած քննութեանց հե֊տեւանքով:

Իբրեւ զեղծարա՞ր հանուեցան Ո՛չ, իբրեւ աւելորդ, քանի որ բացարձակ մեծամասնութեամբ խռնարի ծառա֊յողներ են:

Արդ, նոյն վիճակը կը տիրէ բոլոր պետականացուած հաստատու֊թեանց մէջ: Ինչ որ օտարը կ'ընէր, օրինակ, 100 հոգիով, թուրք պետու֊թիւնը կ'ընէ առնուազն 200 հոգիով:

Ետոյ, այս աւելորդ պաշտօնեա֊ները աւելորդ ալ թոշակներ կը ստա֊նան: Եթէ օտարը, օրինակ, 50 ոսկի ամսական կուտար, թուրք պետու֊թիւնը կուտայ 100, 200, նոյնիսկ 300 ոսկի:

Այսպէս եղաւ նաեւ Ջուրի վարչու֊թեան մէջ: Ջուրի նման յորդեցան պաշտօնեաները եւ թոշակները, եւ բնականաբար ջուրի նման ալ դրամ գնաց: Օրինակ, կուսակալի եւ քա֊ղաքապետի իր թոշակներէն զատ, Մուհիտտին ամսական 200 ոսկի կը ստանար Ջուրի վարչութենէն: Ո՞ր գործին համար. պարզապէս իբրեւ հազզը հուզուր (ներկայութեան դը֊րամ): Ամիսը անգամ մը կը նախա֊գահէր— կամ չէր նախագահեր— Ջուրի վարչութեան ժողովին եւ կը հշպանէր այդ գումարը:

Ժողովուրդը այս պարագան իմա֊ցաւ միայն վերջերս, երբ նոր քաղա֊քապետ – կուսակալը՝ տոքթ. Լութ֊ֆի, հրաժարեցաւ ստանալէ այդ յա֊ւելուածական ամսականը, եւ թեր֊թերը առիկա ներկայացուցին իբր հայրենասիրական քայլ մը...:

Երբ կուսակալ – քաղաքապետ մը, հսկառակ 1200 ոսկի ամսական ունե֊նալուն, օդէն 200 ալ կ'առնէ Ջուրի վարչութենէն, բնականաբար կարելի չըլլար գոցել բացը եւ աւելի դրամ կը պահանջուի բաժանորդներէն: Որովհե֊տեւ, քաղաքապետէն զատ կան բազ֊մաթիւ ուրիշներ որ նոյն ձեւով կը կողոպտեն դանձը:

Կարեւոր կէտ մըն ալ:

Օտարը, իբրեւ մասնաւոր ընկերու֊թիւն, շահագրգռուած է յաճախորդ֊ները գոհացնելով: Ամենափոքր բո֊ղոք մը՝ թէ աւելի դրամ դանձուած է, եւ խնդրոյ առարկայ պաշտօնեան կը պատժուէր: Իսկ եթէ դադրեցնէիր բաժանորդագրութիւնդ, ընկերու֊թիւնը իրաք կ'անցնէր: Չէ՞ որ շահը կը պակսէր:

Պետական վարչութիւնը չունի այդ նկատումները եւ հետեւաբար հոգա֊ծութիւնը: Պաշտօնեաները ուզած֊նուն պէս կը նշանակեն սպառումը: Վա՜յ քեզի, եթէ բողոքես: Ցաջորդ օրը կը կտրեն ջուրը: Անոնց հո՞գը թէ այս ձեւով պիտի պակսի հասոյթը: Մարդիկը ամսականաւոր են եւ կան֊խիկ պիտի ստանան իրենց թոշակնե֊րը, հասոյթը շատ ըլլայ թէ քիչ:

Եւ վերջապէս, մասնաւոր ընկերու֊թեան դէմ կրնայիր դատարան դիմել եւ հատուցում պահանջել. մինչդեռ պետական վարչութեան դէմ չեն կըր֊նար: Այլեւս թէ դատ բանան իսկ, անպայման պիտի կորսնցնեն:

Դիտմամբ չեմ յարուցաներ կազ֊մակերպութեան պակասի կէտը, որ ուղղի կողմնակալութեան չվերա֊գրուի: Ապա թէ ոչ, այդ բոլոր ան֊պատեհութեանց կարգին, կարելի էր ըսել նաեւ թէ թուրքը չի կրնար կազ֊մակերպել ու մանաւանդ արդիւնաւոր դարձնել ձեռնարկներ, որոնք ամէն բանէ առաջ գիտական կարողութիւն ու բարեխղճութիւն կը պահանջեն: Պետականացուած՝ այո՛, բայց ո՛չ սպաշտօնեայի, այն ալ թուրք պաշ֊տօնեայի մտայնութեամբ: Իսկ գըլ֊խարկ փոխելով, օրէնքներ ընդօրի֊նակելով կարելի չէ փոխել մտայնու֊թիւնը: Այն ալ մէկ օրէն միւսը, «հարուածային կարգով», ինչպէս կ'ըսեն բոլշեւիկները:

Արդիւնքը մէջտեղն է: Հայերէն յետոյ քշեցին օտարը, հայկականնե֊րու նման բանադրաւեցին նաեւ եւրո֊պական ընկերութեանց ինչքերը. բայց թուրք ժողովուրդը, որուն ա֊նունով կատարեցին այդ բոլոր կողո֊պտումները, չի կրնար կրկնել իսկ իր իրական յանկերգը.

— Էսկի թաս, էսկի համամ (ոչինչ փոխուած է կացութենէն):

Ընդհակառակն, կարօտով կը փնտո֊ւէ օտարը, օր ցերեկով պոռալով թէ՝ կացութիւնը անհանդուրժելի դար֊ձաւ այն օրէն ասդին, երբ Թո'րքը ձեռք դրաւ գործին վրայ:

Տեսակ մը Հիւկոյեան արձագանգ.

— Թուրքին անցած տեղը խոտ չի բուսնիր...:

Դ. Ե. Տ.

ԽԵՂՃ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ

Տարիներ առաջ Հայաստանի կառա֊վարութիւնը «Սունդուկեան» անունը տուած էր Երեւանի մէկ փողոցին, ի պատիւ «Պէպօ»ի հանճարեղ հեղի֊նակ Գաբրիէլ Սունդուկեանի: «Խ. Հայաստան» (24 փետրուար) կը հա֊ղորդէ թէ Հայկական Գեր. Խորհուր֊դը փոխած է անունը, 27 փետրուար 1939 թուակիր հետեւեալ հրամանա֊գրով.—

«Բաւարարել Սպանդարեան ռայո֊նի (շրջան) աշխատաւորութիւնը ու Երեւանի քաղխորհուրդի միջնորդու֊թիւնը եւ Սունդուկեան փողոցը վե֊րանուանել «Սթալինի պողոտայ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէքի Լոնտոն այցելութեան եւ անգլիլեհական համաձայնութեան առթիւ, Տէյլի Թէլէկրաֆի իրազեկ աշխատակիցը կը գրէ.—

Գնդ. Պէքի այցելութիւնը Լոնտոն որոշուած էր նախ քան Չեխոսլովա֊քիոյ գրաւումը Գերմանիոյ կողմէ: Այս այցելութիւնը արդիւնք էր այն փաստին, զոր Անգլիա եւ Լեհաս֊տան կը սնուցանէին՝ երկու երկիրնե֊րը իրարու մօտեցնելու աւելի սերտ կերպով, թէ՛ քաղաքականապէս եւ թէ՛ տնտեսապէս: Վերջին 3—4 տա֊րիներու դէպքերը աւելի բարձրա֊ցուցին այս համարդութեան արժէ֊քը, որովհետեւ եւրոպական ապահո֊վութեան ցանցին մէջ, ուր կը թուա֊լի անգլիական դիւանագիտութիւնը, Լեհաստանի կենսական դեր կ'ինայ:

Դիւրին չէ, հարեւանցի ակնարկով մը, ըմբռնել Լեհաստանի վերջին տարիներուն բռնած ընթացքը եւ ցոյց տուած դիրքը՝ ուրիշ պետութիւննե֊րու հանդէպ:

Լեհաստան ոեւէ մէկէն աւելի վը֊տանգուած է վերածնող նացի Գեր֊մանիայէն, որովհետեւ իր մէջ ունի գերման կարեւոր փոքրամասնութիւն մը եւ հողամաս մը, որ երկուքի կը բաժնէ Գերմանիան: Նոյնիսկ դեռ Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ անց֊նելէն առաջ, սակայնթէ Գերման֊ներ միայն կը հաւատային թէ Վեր֊սայլի դաշնագրին գծած գերմանեւ֊լեհական սահմանները մնայուն են: Դանձիկեան հարցը հրապարակ դըր֊ուելէն դեռ շատ առաջ՝ ընդհանուր կերպով ընդունուած էր, թէ Գերմա֊նիա օր մը պիտի պահանջէ վերադար֊նել հողային այն կարգադրութիւնը, որ արեւելեան Փրուսիան բաժնած էր Գերմանիոյ մնացեալ մասէն:

Այդ պարագաներուն տակ՝ խելքի մօտ էր կարծել, թէ Լեհաստան, եւ֊րոպական ուրիշ ոեւէ երկրէ մը աւե֊լի, պիտի ընդդիմանար գերման ծա֊ւալականութեան դէպի Արեւելք: Սակայն, Սեպտեմբերի տագնապին առեն, Լեհաստան հետեւեցաւ Գեր֊մանիոյ եւ իր բաժինը ստացաւ ան֊դամատուած Չեխոսլովաքիայէն:

Լեհաստանի մտածողութիւնը հա֊ւնալ ըմբռնելու համար պէտք է ետ երթալ, մինչեւ նացի վարչակարգի հաստատման առաջին օրերը՝ Գեր֊մանիոյ մէջ: Լեհաստան առաջին եր֊կիրն էր Եւրոպայի մէջ, որ հասկցաւ նշանակութիւնը այն ազդանշան վերածնունդին, զոր Հիթլէր յառաջ բերաւ: 1933ին, նոյնպէս 1936ին, երբ Գերմանիա վերագրաւեց Հռենոսեան շրջանը, Լեհաստան տրամադիր էր մտնելու արդիւնք պատերազմի մը: Երկու պարագային ալ Ֆրանսա յետս ընկրկեցաւ:

Ֆրանսայի մերժումը արդիլէլ պա֊տերազմ մղելու Գերմանիոյ դէմ՝ ըս֊տիպեց Լեհաստանը, որ ինքնիրեն հետ հաշիւ նստի եւ իր դիրքը վերա֊ճշդէ: Մինակը՝ չէր կրնար դիմա֊դրել Գերմանիոյ: Միւս կողմէ՝ չէր ուզեր դաշնակցիլ Խ. Միութեան հետ, որովհետեւ, եթէ դաշնակցէր, գեր֊մանեւռուսական պատերազմը պիտի մղուէր իր երկրին մէջ, երկրորդ ան֊գամ վերջին քառորդ դարու ընթաց֊քին: Անկէ զատ, կը վախնար որ կար֊միր բանակը, անգամ մը լեհական հողը ոտք կոխելէ ետք Գերմաննե֊րուն դիմադրելու պատրուակին տակ, դուրս պիտի չելլէր կամ դիւղացինե֊րը ու բանուորները ըմբոստութեան պիտի մղէր՝ տապալելու համար ե֊ղած վարչակարգը:

Սեղմուած յեղափոխական Ռուսի֊ոյ եւ յեղափոխական Գերմանիոյ մի֊ջեւ, Լեհաստան չէր կրնար վստահիլ իր երկու դրացիներուն ալ: Ան կը վախնար որ համայնավարութիւնը եւ հիթլէրականութիւնը կոխ կը մղեն իր հողամասերուն վրայ, ան կը վախնար նաեւ որ իր երկու մեծ դրա֊ցիները կրնան օր մը իրարու հետ հա֊մաձայնիլ Լեհաստանի հաշւոյն: Երբ 1934ին Պ. Պարթու հրաւիրեց Լեհաստանը անդամակցելու «Արե֊ւելեան Լոքառնոյին»՝ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ հետ միասին, Ֆրանսայի ե֊րաշխիքին տակ, ան մերժեց, որով֊հետեւ եթէ ընդունէր, պարտաւոր ո՛ւած պիտի ըլլար կարմիր բանակնե֊րուն ճամբայ տալ իր հողերուն մէ֊ջէն:

Իր դժուարութիւններէն ելք մը գտնելու փնտռտուքին մէջ, Լեհաս֊տան նախընտրեց չէզոքութեան քա֊ղաքականութիւնը, ինչպէս Պելճի֊քան: 1932ին ան կնքած էր ոչ-յար֊ձակման դաշինք մը Ռուսիոյ հետ. 1934ին ասոր վրայ աւելցուց Գերմա֊նիոյ հետ կնքուած դաշնագիր մը, 10 տարուան տեւողութեամբ: Ար֊դէն դաշնակցած էր Ռումանիոյ հետ: Եւ իր քաղաքականութեան նպատակն էր «Պալթիկէն Սեւ ծով առանցքով» մը խաղաղութեան պատուար մը կանգնել Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ մի֊ջեւ:

Երբ գերմանեւչեխ բախումը տի֊րականօրէն հրապարակ եկաւ եւրո֊պական քաղաքականութեան ասպա֊րէզին մէջ, Լեհաստան մասնաւոր վը֊տանգ մը տեսաւ իրեն համար՝ այդ բախումին մէջ: Չեխոսլովաքիա գի֊նակցած էր Խ. Ռուսիոյ հետ, բայց այս վերջինը իր զինակցին օգնութիւն կրնար հասցնել, զօրք ու օդանաւ ղրկելով միայն լեհական կամ ռումա֊նական հողամասերու մէջէն: Եթէ ռուսական բանակները բռնէին հա֊րաւային Լեհաստանի ճամբան, ան֊տարակոյս Գերմանները ալ պիտի մտնէին լեհական հողամասերէն ներս: Այսպէս՝ Լեհաստան դարձեալ ռազմադաշտ պիտի դառնար Գերման֊ներուն եւ Ռուսերուն:

Անկէ զատ՝ Լեհաստան քանի մը տարիէ ի վեր ինքն ալ վէճի մէջ էր Չեխոսլովաքիոյ հետ: Սեխա Թեշէ֊նի լեհ փոքրամասնութեան վերաբեր֊եալ վէճն էր, որ կուգար նոյնիսկ նախապատերազմեան օրերէն:

Աւստրօ–Հունգարիոյ կայսրութեան մէջ Չեխերը Ռուսաստանին կը նա֊յէին եւ անկէ կը սպասէին իրենց ա֊զատագրումը, մինչ Լեհերը, որոնք մասամբ կ'ապրէին Փեթերպուրկի բիրտ տիրապետութեան եւ մասամբ ալ Վիէննայի մեղմ մականին տակ, ուժգնօրէն հակառուս էին: Հին մըր֊ցակցութիւնը, որ ուռճացած էր սահ֊մանային վէճով եւ այն փոխադարձ ամբաստանութեամբ, թէ իրարու եր֊կիրներուն մէջ երկուքն ալ անջատա֊կան շարժումներ կը հրահրեն, թու֊նաւորած էր լեհ–չեխական յարաբե֊րութիւնները:

Եթէ Լեհաստան վստահ ըլլար Ֆը֊րանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ դիր֊քին հանդէպ, թերեւս բռնէր Չեխո֊սլովաքիոյ կողմը: Իրաւ ալ, լեհա֊կան հանրային կարծիքին մեծ հա֊տուած մը կը ջատագովէր Չեխոսլովա֊քիոյ հետ վէճը կարգադրել խաղաղօ֊րէն եւ միասին ծառանալ գերման վը֊տանգին դէմ:

Գնդ. Պէք հակառակ Չեխերուն ո֊րոշում տուաւ: Նախատեսելով Չե֊խոսլովաքիոյ լքումը արեւմտեան պետութիւններէն, ան վախցաւ թէ Լեհաստան, որ երկար սահմաններ ունէր Գերմանիոյ հետ եւ իրեն կը պակսէին պաշտպանութեան բնական միջոցները, մինակ կը մնար գերման յարձակման առջեւ: Ան աշխատեցաւ Չեխոսլովաքիոյ անդամատման ա֊տեն, Ռութենիան եւս անջատել չեխ հանրապետութենէն, այնպէս որ սահ֊մանակցիլ Հունգարիոյ հետ եւ պատ֊ուար կանգնել գերման յառաջխա֊ղացման դէպի արեւելք:

Չեխոսլովաքիոյ վրայ գերման ա֊զդեցութիւնը տիրական դառնալ ետք, Միւնիխի համաձայնութենէն յետոյ, Լեհաստան ինքզինք գտաւ նոր հարցի մը առջեւ: Գերմանիա ժամանակ չկորսնցուց Ռութէնիոյ 500.000 Ուկ֊րայնացիները գործածելու իբրեւ խը֊թիչ՝ քարոզութիւն մղելու Լեհաստա֊նի վեց միլիոն Ուկրայնացիներու եւ Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ ապրող 25 միլիոն Ուկրայնացիներու մէջ: Հասարակաց վտանգին առջեւ՝ Լեհաստան եւ Ռուսիա իրարու մօտե֊ցան, եւ իրենց յարաբերութիւնները բարւոքեցին կնքելով դաշնագիր մը, որ լայնօրէն կ'ընդարձակէր երկու երկիրներու փոխադարձ առեւտուրը:

Մարտի կէսերուն պատահող դէպ֊քերը լեհական ժողովուրդը արթնցու֊ցին, թէ վտանգի մէջ են: Գերմա֊նիա, Պոհեմիան իր «հովանաւո֊րութեան» տակ առնելով եւ Մէմէլը կցելով, իր ազդեցութիւնը տարածեց դէպի Լեհաստանի հիւսիսը եւ հա֊րաւը: Ռումանիա պարտաւորուեցաւ իր տնտեսութիւնը ենթարկել Գերմա֊նիոյ, մեծ չափերով: Միակ մխիթա֊րականը այն էր որ Հունգարիա գրա֊ւած էր Ռութէնիան եւ այս կերպով մարած ուկրայնական քարոզութիւ֊նը, որ միմիայն Պերլինէն կ'առնէր իր ներշնչումը:

Բայց Լեհաստանի դէմ ցցուած ա֊նիրեւ վտանգը աքանչելի հակազդե֊ցում ունեցաւ լեհ երկրին մէջ: Տա֊րիներէ ի վեր կառավարութիւնը կո֊տաղի յարձակումներու կ'ենթար֊կուէր ներքին ու արտաքին քաղաքա֊կանութեան շուրջ, աջ ու ձախ ընդ֊դիմադիրներու կողմէ, եւ հազիւ իշ֊խանութեան վրայ կը յաջողէր մեալ՝ զանոնք մէկը միւսին դէմ լարելով:

Մէկ կողմէ գիւղացիական դեմո֊կրատ Վիթոս, որ գեղջկական շըր֊ջաններու մէջ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ, կը յարձակէր կառավա֊րութեան վրայ, թէ կը վարէ ան արտաքին քաղաքականութիւն մը Գերմանիոյ հանդէպ, իսկ ներքին կեանքի մէջ՝ կը դժկամակէր հող֊ային կարգ գիւղացիներուն բաժնել մեծ հողատէրերու ընդարձակ հողերը: Միւս կողմէ՝ ազգային արմատական֊ները կ'ուզէին կազմել ամբողջական վարչաձեւ մը եւ սերտ կապերով կապուիլ Գերմանիոյ հետ: Այսօր Պ. Վիթոս առաջարկած է կառավա֊րութեան իր ծառայութիւնները ազ֊գային պաշտպանութեան ճակատին վրայ, իսկ ազգային արմատական֊

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ձեզ քնել բնաւ եւ չէի կարող քը֊նել. ես այս դժբաղդութեան սպա֊սում էի ամէն վայրկեան:

— Ի՞նչ դժբաղդութիւն... Առա֊ջի՞ն անգամն ենք յարձակման հան֊դիպում:

— Ո՛չ, Տէր Արքայ. բայց մեր ա֊յժմեան դիրքը...

— Դատարկ խօսքեր են,— ընդհա֊տեց Թագաւորը, չկամենալով ոեւէ գիտողութիւն լսել իր ընտրած դիր֊քի մասին,— գնա՛ յայտնիր իշխան֊ներին պատրաստուել իսկոյն յար֊ձակման:

Իշխանն անխօս դուրս գնաց վրա֊նից եւ յայտնեց պետերին արքայի հրամանը:

Մի քանի վայրկեանում զօրքը պատրաստուեցաւ: Բայց ի՞նչ յար֊ձակում կարող էր գործել հենելազօ֊րը այդ զառիվայրների վրայ կամ խորափիտների մէջ: Նրան հարկաւոր էր ընդարձակ դաշտ, լայնադիր ճա֊կատ. մինչդեռ նա իր առաջ ունէր միայն մի խորաձոր եւ մի փակուած կիրճ:

Իշխաններն ու զօրքի պետերն եկան թագաւորի մօտ խորհրդի:

— Ցարձակումն անհրաժեշտ է, չպէտք է հանդստանալու ժամանակ տալ թշնամուն, ասաց Թագաւորն իշխաններին.— եթէ վաղուան սպա֊սենք, ապստամբները լեռան բարձ֊րութիւնները կը գրաւեն եւ մեզ եր֊կու կողմից կը պաշարեն: Այն ժա֊մանակ կռուելն աւելի կը դժուարա֊նայ:

— Մենք անծանօթ ենք մեր այժ֊մեան դիրքին ու շրջաններին, ա֊ռաջին Եգերացի իշխանները, հետե֊ւապէս գիշերանց թշնամու դէմ գնալ չենք կարող: Թողէք առաւօտը բաց֊ուի, այնուհետեւ կը գործենք, ինչ որ բարւօք կը համարէք: Այժմեանից, սակայն, կարող ենք հետազօտել մեր շուրջը, արշալոյսը բացուելուց գործել սկսենք:

Գէորգ իշխանն ու Վահրամ Սեպու֊հը նոյնպէս այդ դիտողներին էին. Թա֊գաւորն ստիպուած էր զիջանել իշ֊խանների պահանջին՝ անօգուտ կո֊տորած չանելու համար:

Բայց որոշուեցաւ որ Վահրամ Սե֊պուհն ու Եգերացի մի իշխան գնան իսկոյն իրանց թիկնապահներով շըր֊ջակայ դիրքերը հետազօտելու: Եթէ դաշտը ելնելու ճանապարհ գտնուէր, ուրեմն կը հանէին զօրքն այդ տեղից եւ այդպիսով վտանգը կը հեռացուէր. իսկ եթէ ճանապարհ չգտնուէր, այ֊նուհետեւ պիտի կռուէին՝ պաշարման չենթարկուելու համար:

Արեւելքը հազիւ սկսել էր շառա֊գունել, երբ Վահրամն ու Եգերացի իշխանը վերադարձան իրանց թիկնա֊պահներով եւ յայտնեցին թագաւորին ու իշխաններին հետազօտութեան ար֊դիւնքը:

— Մենք փակուած ենք ամէն կող֊մից, ասաց Սեպուհը. այս դիմացի լեռը չունի իւր վրայ ոչ մի անցք. Եթէ մենք ինքներս ճանապարհ բա֊նանք՝ թաւուտը կտրտելով, դարձ֊եալ հեծելազօրն անցնել չէ կարող, որովհետեւ լեռան եռեւի ստորոտը ծածկուած է ժայռերով ու խոխոմնե֊րով: Մեր եռքից բարձրացող այս բլուրները նոյնպէս խափանում են ճանապարհը, ըստ որում հետզհետէ բարձրանալով՝ միանում են ուրիշ լեռների հետ: Միակ ելքը այն կիրճն է, որի առաջը բռնած է թշնամին: Մեզ մնում է նետաձիգների գունդը հանել կրճի բարձրութիւնների վրայ եւ այդտեղից, անընդհատ նետաձը֊գութեամբ, վանել ճանապարհը փա֊կողներին: Գուցէ այս միջոցով հնար ունենանք թշնամու շարքերը չփոթել եւ մի քանի գունդ հեծելազօր դաշտը դուրս հանել...:

— Բայց դրա համար օրեր են հար֊կաւոր, ընդհատեց Սեպուհին նրան ընկերացող իշխանը:

— Ամբողջ շաբաթով կարող ենք նետաձիգներին պարապեցնել այդ֊տեղ, նկատեց Թագաւորը. մենք նե֊տերի մեծ պաշար ունինք:

— Այո՛, Տէր, նետերի պաշար ու֊նինք, կրկնեց իշխանը, բայց ջուր չունինք:

— Ի՞նչպէս թէ ջուր չունենք:

— Այո՛, այդպէս է, հաստատեց Սեպուհը, այս շրջականերում չկայ ոչ առու եւ ոչ աղբիւր: Միակ վտա֊կը, որից զօրքը ջուր առաւ երէկ, կրճի բերանից դէպի այս խորաձորն է իջնում. իսկ նրա ընթացքը թշնա֊մին արդէն դէպի դաշտն է շրջել:

—Անկարելի է որ այս լեռներում ու֊րիշ ջուր չգտնէք, կրկնեց Թագա֊ւորը:

— Ամէն կողմը շրջեցինք, ամէն տեղ պըպտեցինք, մինչեւ անգամ անձրեւաջուր չտեսանք, պատասխա֊նեց Եգերացի իշխանը:

— Ուրեմն կորած ենք... գոչեցին միաբերան նրա ընկերները:

Թագաւորը շուարած սկսաւ իւր շուրջը նայել:

— Ի՞նչ պիտի անենք, Տէր, հար֊ցրեց երիտասարդ Եգերացիներից մինը:

— Այն, ինչ որ պարտաւոր ենք, պատասխանեց Թագաւորը խաղաղ ձայնով:

— Բայց ի՞նչ ենք պարտաւոր, կրկ֊նեց Եգերացի իշխանը:

— Հայերն այսպիսի դէպքում կը֊ռւում են... Եգերացիք չգիտեմ թէ ինչ են անում... նկատեց Թագաւորը կամենալով կշտամբել անժոյժ երի֊տասարդին:

— Ոչ մի ազգի հեծելազօր, ակ Արքայ, չի կռւում լեռների լանջին կամ ձորակների մէջ, պատասխանեց Եգերացի առաջնորդը, կամենալով իւր ընկերների պատիւը պաշտպանել:

Թագաւորը չպատասխանեց նրան, այլ դառնալով Մարզպետունի իշխա֊նին եւ Վահրամ Սեպուհին՝ հրամա֊յեց.

— Գնացէք եւ ի մի խմբեցէք այս վայրկեանին բոլոր Վանանդացինե֊րին եւ Տայոց հեծեալներին, ասացէք որ Թագաւորը պիտի առաջնորդէ նը֊րանց— եւ թէ մի քանի վայրկեանից մենք պիտի յարձակուենք մեզ պաշա֊րող ապստամբների վրայ:

Իշխանն ու Սեպուհը դուրս գնացին իսկոյն, իսկ Եգերացի պետերը մնա֊ցին կանգնած:

Թագաւորը մի քանի վայրկեան անց ու դարձ արաւ նրանց առաջ եւ ապա առաջնորդ իշխանին դառնալով ա֊սաց.

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հիւսէյին Ճահիտ կը գրէ Եէնի Սապահի մէջ, հետեւեալ խորագիրին տակ.

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ. — ԱԼՊԱՆՆԵՐԸ ՑԱՐԴ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՀԱՄԵՄԱՏԱԲԱՐ ԱԶԱՏ ԵՒ ՎՏԱՆԳԷ ՀԵՌՈՒ ԷԻՆ։ ՀԻՄԱ, ԻՐԵՆՑ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ԵԶԵՐՔԸ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՑՆՈՂ ԴՐԱՑԻ ՄԸ, ՈՐ ՈՒԺԷ ՏԱՐԲԵՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՄԸ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ ։

— « Չեխոսլովաքիայէն յետոյ Ալբանիա... Արդարեւ, երկու «խաղընկեր» իրարու վայել անպատկառութեամբ մը փոքր ազգերը կը կլլեն : Քանի որ ձայն հանող չկայ, ինչո՞ւ պիտի կլլեն: Միայն թէ, այս անգամ պէտք է ընդունիլ որ, Ալպանիա, եթէ իր անկախութիւնն ու կեանքը, գոնէ իր պատիւն ու արժանապատւութիւնը պիտի կրնայ փրկել: Երբ [illegible] Թիրանայի ռատիոյին հրատարակութիւնները, Ալպանիա չպիտի խուսափի արշաւող Թշնամիին դէմ իրեն համար կարելի դիմադրութիւնը ցոյց տալէ :

Յայտնի էր թէ Իտալիա մասնաւոր շահագրգռութիւն մը ունէր Ալպանիոյ հանդէպ: Հոս գերակշիռ ազդեցութիւն մը եւ ուժ մը ձեռք բերած էր: Կարելի էր ասկէ աւելին մը տեսնել. որովհետեւ եթէ Ալպանիոյ ծովեզերքը Թշնամիի մը ձեռք դառնալու ըլլար, պատերազմի մը պարագային մեծ վտանգ մը կրնար դառնալ Իտալիոյ համար: Բայց Իտալիա այսպիսի հաւանականութիւն մը մէկ կողմ վանած էր արդէն: Ալպանիոյ կողմէ անոր ոչ մէկ վնաս կրնար գալ: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Իտալիոյ Ալպանիան գրաւելու ձեռնարկը, ոչ մէկ կերպով ներելի յարձակում մը եւ անիրաւութիւն մըն է:

Այս կարգի յարձակումներու պատմական սովորական դարձած յանկերգը դարձեալ կը լսենք.— Ալպանիոյ մէջ հրոսակները կամ ընդվզող ժողովուրդը հոն գտնուած Իտալացիներու կեանքը վտանգած են եւ իտալ. կառավարութիւնը այս պատճառաւ ցոյց կատարելու եւ զինուոր ղրկելու ստիպուեր է: Ո եւ է կերպով չկրցայ ըմբռնել թէ, խնդրին բարոյական եւ իրաւական տեսակէտէ ներկայացուցած ողբերգութեանն ու լրջութեանը ի տես, ինչու պէտք տեսնուած է այս տղայական խօսքերուն: Որովհետեւ աշխարհի վրայ ոչ մէկը պիտի խաբուէր: Մարդ, երբ իր բազուկին եւ ուժին վստահելով յաղթական շարժումի մը կը ձեռնարկէ, գոնէ, իր շարժումին ամբողջ պատասխանատուութիւնը բացայայտօրէն ընդունելու անվախութիւնը պէտք է ցոյց տայ :

Իտալիոյ Ալպանիոյ վրայ ոտք դնելը մենք երկու տեսակէտէ ցաւով կը դիմաւորենք: Առաջինը մէկն է, ի տես ալպանացի ազգին կեանքի եւ անկախութեան իրաւունքէ զրկուելուն, մարդկային եւ քաղաքակիրթ զգացումէ մը ներշնչուած ցաւն ու ընդվզումը, իսկ միւսը մեր զգացած այն ցաւն է, որ առաջ կուգայ Իտալիոյ այս յարձակումը, ուշ կամ կանուխ ծագելիք ընդհ. պատերազմի մը առաջին պայթած գնդակը համարելէն: Որովհետեւ, հակառակ անոր որ ցարդ գոյութիւն ունեցող Ալպանիոյ վարչաձեւը ամէն կերպով կ'երաշխաւորէր Իտալիոյ ապահովութիւնը, Տուչէին այսքանով չբաւականանալով Պալքանեան թերակղզիին մէկ ծայրը իտալական դրօշ պարզելը՝ միմիայն յարձակողական նպատակով մը կրնայ բացատրուիլ :

Մինչ Պերլին – Հռոմ առանցքէն միայն մէկուն հազուադէպօրէն մեծ եւ փառապանծ յաջողութիւնները, հաւանաբար, աշխարհի նախանձը շարժած էր: Գուցէ, Տուչէն ալ, իր մեծաշուք զինակից Ֆիւհրէրէն ետ մնացած չըլլալը ցոյց տալու համար, կ'ուզէ ծափ հաւաքել: Բայց իտալական ողբերգութիւնը միմիայն այսպիսի ցոյցի փառասիրութեամբ մը չի կրնար բացատրուիլ :

Իտալիոյ Պալքաններու վրայ քայլ նետելը երկու կերպով կրնանք բացատրել: Ասիկա՝ կամ իր զինակից Գերմանիոյ ճամբան կտրելու փափաքէն առաջ կրնայ գալ, կամ իր հաշւոյն Պալքանները ազդեցութեանը կամ ուղղակի տիրապետութեանը տակ առնելու երազին արդիւնքը կրնայ ըլլալ: Օրին մէկը, գուցէ եւկուսլաւ հրոսակները, գուցէ հելլէն հրոսակները անպատշաճ արարքներ կատարելով իտալահպատակներու կեանքը եթէ վտանգելու ըլլան, նախորդ Ալպանիոյ հողերուն վրայ գտնուող իտալ. ուժերը փութով օգնութեան կը հասնին եւ այս կերպով Պալքաններու մէկ մասն ալ կ'օժտեն քաղաքակրթութեան բարիքներով :

Կարգ մը հեռագրեր իմացուցին թէ, Եուկոսլաւիա ոչ մէկ առարկութիւն ունի Իտալիոյ Ալպանիան գրաւելուն դէմ: Չենք գիտեր թէ որ աստիճան պէտք է հաւատալ ասոր: Իտալիա Եուկոսլաւիոյ ինչպիսի ապահովութիւններ կրնայ տալ որ անոր խիստ բնական առարկութիւններուն առաջքը առնել յաջողի :

Ոչ թէ ապահովութեան, այլ պայմանագրութեանց ու դաշնագրերու անգամ ամէն պահ կացութեան համաձայն պատռուած մէկ շրջանին, շատ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, խօսքի եւ նոյնիսկ գրութեան կարեւորութիւն չտալով, տրամաբանութեան անհրաժեշտութեանց մասին խորհիլ: Իսկ տրամաբանութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ Ալպանիոյ մէջ տեղաւորուած Իտալիա մը Պալքանեան մարմնին մէջ մտած փուշ մըն է: Պալքանները, մինչեւ հիմա իրենց երկիրներուն մէջ համեմատաբար ապահով եւ վտանգէ հեռու էին: Հիմա, իրենց պարտէզներուն եզերքը կը տեղաւորուի անհանգստացնող դրացի մը որ ուժէ տարբեր իրաւունք չի ճանչնար: Այլեւս Պալքանցիները իրենց սրտերը, իրենց զաւակները, ընտանեկան օճախները պահպանող հրոսակներուն փրկութեանն ու անդորրութեանը, գիշեր ու ցերեկ ստիպուած են ուշադրութիւն ընելու, եթէ այս ուշադրութիւնը օգուտ մը կրնայ ունենալ:

Այսպիսի հաւանականութեան մը, եւ թէ շատ զօրաւոր հաւանականութեան մը ի տես, կը զարմանանք թէ Եուկոսլաւիա ինչպէս հաւանութիւն ցոյց տուած կրնայ ըլլալ: Նոյնպէս ստիպուած ենք խոստովանիլ որ, լսելք չկրցանք հասցնել Անգլիոյ վարչապետին այն խօսքերուն թէ՝ Անգլիա ոչ մէկ շահ ունի Ալպանիոյ մէջ: Արդեօք Անգլիոյ «շահ» բառը « իր աչք տնկած տեղե՞րը » կը նշանակէ: Եթէ Անգլիա Ալպանիան գրաւելու միտք չունի, այն ատեն արդարութեան, իրաւունքի, ազգերու ինքնավարութեան ու անկախութեան նման գաղափարականները կ'անհետանան, ու վերջապէս, երբ Ալպանիոյ գրաւումը համաշխարհային պատերազմի մը ճամբայ բանալը անհրաժեշտ դարձնէ, Անգլիա ինչպէս կրնայ շահագրգռութիւն ցոյց չի տալ ասոր: Արդեօք Պալքաններու մէջ առաջ գալիք բոցերը՝ հաւանականութենէ դո՞ւրս է որ մինչեւ Բրիտանական կղզիները չերկարին :

ները, ըմբռնած ըլլալով Գերմանիոյ վտանգաւորութիւնները, կանգնած են կառավարութեան կողքին:

Լեհաստան, գալիք օրերուն համար, մեծ դրամագլուխ մը ունի, — իր ժողովուրդին ազգային ոգին: Եւրոպայի մէջ Լեհերէն աւելի հայրենասէր եւ իրենց ազգային անկախութեան համար ամէն զոհողութիւն աչք առնող ժողովուրդ չկայ: Եթէ Հիթլեր, իր ծաւալականութեան երազներուն մէջ, միջին դարուն դէպի արեւելք խուժող տեւտոնեան ասպետներուն ոգեկան ժառանգն է, Լեհերն ալ մոռցած չեն թէ իրենց նախնիքներն էին որ խափանեցին անոնց յառաջխաղացութիւնը դէպի արեւելք :

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ

Համաձայն Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան եւ Թեմական Խորհուրդի խառն նիստին մէջ առուած որոշման՝ Թեմական առաջնորդը եւ Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Պ. Գր. Զամպաքճեան եւ անդամներէն Պ. Ն. Խլեպնիկեան, ներկայացան Ներքին գործերու փոխ – նախարար եւ Պուքրէշի ոստիկանական վերատեսուչ զօր. Կապրիէլ Մարինէսքուի Ռումանահայ Միութեան անունով յիշատակագիր մը յանձնելու Նանսէնեաններու համար սահմանուած նոր տարեսակերուն մասին եւ խնդրելու որ եթէ կարելի չէ այդ տարեսակերը բոլորովին ջնջել՝ գոնէ ամէն մէկ անհատի նիւթական կարողութեան համեմատ ճշդուին սակերը, փոխանակ առեւտրական անունով ճանչցուած բոլոր անհատներէն 10.000 լէյ գանձելու տարեկան :

Պ. Նախարարը բարեացակամութեամբ մտիկ ընելէ վերջ պատուիրակութեան բերանացի բացատրութիւնները եւս՝ ձեռնհաս պաշտօնատարներու իսկ ներկայութեան, նպաստաւոր մակագրութիւն մը կատարեց Ռումանահայ Միութեան յիշատակագրին վրայ, համապատասխան օրկաններուն յանձնելով նկատառումը մանրամասնութիւններուն :

*** Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Պ. Գր. Զամպաքճեան եւ ատենադպիր Պ. Ց. Ճ. Սիրունի, Հանրային Ապահովութեան պաշտօնատունը գացին ձեռնհաս դիւանին հետ ճշդելու համար այն ձեւակերպութիւնները որ անհրաժեշտ են հայ տարագիրներու ընծայուած բարեացակամութիւնը կարելի դարձնելու համար, առանց շեղելու անշուշտ օրէնքին հիմնական սկզբունքներէն :

Սոյն տեսակցութեան պահուն ճշդուած կէտերու հիման վրայ՝ Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութիւնը շրջաբերական մը ուղղեց Ռումանիոյ հայ Թաղականութիւններուն, պահանջելով անոնցմէ ցանկը :

ա) Փոքր հայ առեւտրականներուն, եւ իրենց վճարած տարեկան տուրքին՝ համաձայն տուրքի ատենադրութեան կամ համարժէք փաստաթուղթի մը :

բ) Ստորադաս պաշտօնեաներուն եւ անոնց ստացած ամսաթոշակին ըստ համապատասխան տուրքի վարչութենէ ստացուած փաստաթուղթի մը իրենց թոշակին մասին:

գ) Գործաւորներուն եւ չքաւորներուն, ամէն մէկ Թաղականութեան պատասխանատուութեան տակ :

Ստացուած ցանկերը ընդհանուր ցուցակով մը Ռումանահայ Միութեան կեդր. վարչութիւնը պիտի ներկայացնէ պատկանեալ իշխանութիւններուն՝ ըստ այնմ կատարելու համար սակերու բաշխումը, օրէնքին նախատեսութեանց սահմաններուն մէջ:

Մինչ այդ, Միութեան պատուիրակութեան դիմումին վրայ, Հանրային ապահովութեան տեսչութիւնը հրահանգ տուաւ գաւառները յետաձգելու գանձումը սակերուն :

*** Ռումանահայ Միութիւնը իր ձեռնարկները կը շարունակէ պատկանեալ նախարարութեանց մօտ՝ առաջին հերթին ապահովելու համար Նանսէնեաններու աշխատանքի իրաւունքը եւ անոնց զերծ կացուցումը օտարականներու 20 առ հարիւրը սակի սեղմումէն, մանաւանդ որ կառավարութիւնը ինքն իսկ սովորական օտարականի կարգը չդասելով այլեւս զանոնք ենթարկած է նոր տարեսակերուն, որոնք կը գանձուին միմիայն օտար կանոնաւոր հպատակութիւն մը չունեցող ոչ ռումանահպատակներէն:

388.000 ՈՍԿԻ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

Պոլսոյ նախորդ քաղաքապետին կողմէ, 388.000 ոսկիի դատ մը բացուած էր, որուն համար Պատրիարքին կողմէ պատուիրակութիւն մը ղրկուած էր Էնկիւրի, վարչապետութեան, բերանացի ու գրաւոր բացատրելով այս պահանջքին գոյութեան իրաւունք չունենալը: Խնդրին քննութիւնը յանձնուած էր Ելմտական գործավարութեան: Այս քննութիւնը կատարուած ժամանակ, դատը ապրիլի կիսուն յետաձգուած էր, Սանասարեան խանի միւթէվէլլիին կոչնագիր ուղղելու տեղ՝ փոխանորդին՝ ղրկուած ըլլալուն համար: Խնդիրը առակային դատարան չէ յանձնուած, այլ առ այժմ քննիչ դատաւորին առջեւ թէր ու դէմ կ'արտայայտուին կողմերը: Մինչեւ յառաջիկայ նիստ, յուսալի է որ արդիւնք տայ պատուիրակութեան կողմէ կատարուած դիմումը, կը գրեն Պոլսոյ թերթերը:

Ինչպէս կը տեսնէք, ահագին խանը տարի տալով չեն գոհացած, ակռայի վարձք ալ կը պահանջեն :

«LES ETRANGERS DE FRANCE à LEUR DEUXIEME PATRIE»

Այս անունով ընկերակցութիւն մը կազմուած է Փարիզի մէջ (55, Rue la Bruyère), որ ապացուցանելու համար Ֆրանսա բնակող օտարականներու հաւատարմութիւնը, որոշած է հանգանակութիւն կատարել, օդատորմիղ մը նուիրելու համար իրենց երկրորդ հայրենիքին, (մէկ օդատորմիղը կը բաղկանայ 8 — 12 օդանաւերէ) :

Այս առթիւ կազմուած պատուոյ կոմիտէին նախագահն է Mr. Lucien Rossoutrot, երեսփոխան Փարիզի եւ նախագահը երեսփ. ժողովի օդանաւային յանձնախումբին: Կոմիտէին անդամ են բոլոր օդանաւային նախկին նախարարները, զօրավարները եւ բարձրաստիճան սպաները, օդանաւային զերագոյն խորհուրդին անդամները, ականաւոր օդանաւորդներ եւն.: Վարիչ կոմիտէին նախագահն է M. G. D. Raffalovichi: Կազմուած է նաեւ մարմին մը պրոպագանտի համար, որ պիտի ունենայ զանազան բաժիններ:

Կազմակերպութիւնը ոսկի, արծաթ եւ պրոնզեայ շքանշաններ պիտի բաշխէ արժանաւորներուն: Կոմիտէն ամբողջ գործունէութիւնը ենթակայ է չահակից նախարարութեանց հսկողութեան:

Օդանաւերու ընտրութիւնը եւ գնումը պիտի կատարէ օդանաւային նախարարութիւնը: Այս առթիւ մասնաւոր հրաւէր մը ուղղուած է նաեւ « Յառաջ »ի խմբագրութեան:

Երէկ, ուրբաթ ընդունելութիւն մը սարքուած էր, ի ներկայութեան պետական նախարարութեանց ներկայացուցիչներուն: Օդանաւային նախարարութեան մամուլի վարչութիւնը այս ընդունելութեան չարժանիքները քաշեց :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի «Վարանդեան» Շրջ. կոմիտէին կարգադրութեամբ, Փօն տը Շէրիի «Մուրատ» խումբը կազմակերպած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 26ին կիրակի կէսօրէ վերջ, « Օթէլ տը Ֆրանս»ի սրահը:

Ժամանակէն առաջ երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը: Շատեր ոտքի վրայ մնացին: Օրուան բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան, որ մօտ մէկուկէս ժամ խօսեցաւ Հայաստանի, ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Բանախօսը փաստացի պարզեց հայրենիքի ներկայ վիճակը, ինչպէս եւ միջազգային կացութիւնը: Բանախօսութենէն վերջ, ունեցանք ընկերահամակրական հանդիպում մը, ուր ընկեր Իշխանեան կրկին խօսեցաւ մեր պարտականութիւններու մասին: Այս առթիւ գոհացում տուաւ բոլոր մեր հարցասէր հայրենակիցներուն: Այս հաւաքոյթի ընթացքին կազմուեցան երիտասարդական միութիւն մը եւ օժանդակ մարմին մը: Ընկեր Իշխանեան զանազան թելադրութիւններ ըրաւ:

Յաջորդ կիրակի Լիոնի Շրջ. կոմիտէին կարգադրութեամբ մեր քաղաքը եկաւ ընկեր Կ. Տայեան եւ զբաղելով նորակազմ միութեամբ, բանախօսութիւն մը ըրաւ: Այս առթիւ մեր շարքերուն վրայ աւելցան քանի մը ընկերներ:

Կը յուսանք թէ Լիոնի շրջ. կոմիտէն աւելի յաճախ պիտի կատարէ այսպիսի շինիչ ձեռնարկներ, որոնց այնքան կը կարօտի այս համեստ գաղութը :

Հ. Պ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

« ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ » ԽՈՒՄԲԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մխիթարեան նախկին աշակերտներու ֆութպոլի խումբը, որ այնքան յաջողութիւններ ձեռք բերած էր անցեալ տարի, այս տարի ալ եղանակի սկիզբէն ի վեր կը կատարէ իր շաբաթական մրցումները: Պէտք է խոստովանիլ որ առաջին երկու ամիսները անցեալ տարուան յաջողութիւնները չեն տուած խումբին, միշտ խաղացողի պակասին պատճառով: Սակայն յետոյ նոր քանի մը խաղացողներով խումբը ինքզինքը գտած է, իսկ հիմա ամիս մըն է որ կը ներկայանայ դաշտի վրայ գրեթէ կատարեալ կազմով, եւ ամիս մըն է որ իրարու ետեւէ չորս յաղթանակ շահած է: Դեռ անցեալ կիրակի ծանր պարտութեան մը մատնած էր Bourgetի եւ Electro mecaniqueի զօրաւոր խումբը: Յուսանք որ այսպէս կը շարունակէ :

Մխիթարեան խումբին գրեթէ վերջնական կազմը հիմա հետեւեալն է.— Ա. Գալէնտէրեան, Գ. Կարմիր Մօրուքեան, Է. Դիցեան, Ս. Տարօնեան, Լ. Տանտիկեան, Աֆանասեան, Ս. Նիկողոսեան, Գ. Գզրեան, Գայըշեան եւ Ե. Պետրոսեան :

Հ. Տ.

Լրագրական ճակատամարտը

— oo —

Գերման մամուլը թոյն կը փսխէ անգլիական քաղաքականութեան հանդէպ: Ահա քանի մը վերնագիրներ, իբրեւ նմոյշ.—

— Ժողովրդապետական անմտութեան գլուխ գործոց մը :

— Անգլիա կը ծրագրէ իր նաւերը ղրկել Հռոմէական կայսրութեան դուռները:

— Ի՞նչու Չէյմպըլէն ձկնորսութիւնը ձգեց եւ Լոնտոն վազեց: (Կ'ակնարկէ արձակուրդին, որ կէս մնաց):

— Անգլիա եւ Ֆրանսա ո եւ է գործ չունին Ալպանիոյ մէջ:

— Պատերազմի համար ջղային հոգեվիճակ ժողովրդապետութեանց մէջ ; Հանդարտութիւն Իտալիոյ մէջ:

— Խորտընկէցներ խաղաղութեան դէմ :

— Անգլիացի հրձիգներու վտանգաւոր խաղը :

— Իշխանութեան տենչ՝ պաշտպանութիւն ընծայելու կեղծ քօղին տակ:

Գերման մամուլը միաբերան կ'աղաղակէ թէ Ադրիականը եւ Միջերկրականը «կենսական տարածութիւն» են Իտալիոյ համար :

Ֆրանսական թերթերը դառն կերպով կը դժգոհին, թէ ժողովրդապետութիւնները ծանր կացութեան մը մատնուած են:

«Փարի Միտի» կը գրէ. «Ընդդիմութիւնը կը կազմակերպուի: Անգլիա պիտի ապահովէ Յունաստանի անկախութիւնը, նոյնը պիտի ընէ նաեւ Մուսոլինի: Երջանի՛կ Յունաստան — եթէ միայն Անգլիա բանակ մը ունենար եւ Իտալիան ալ իր խոստումը պահէր »:

« Փըթի Ժուրնալ » կը գրէ թէ Իտալիոյ մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն որ ուրիշ բան է յարձակիլ Ալպանիոյ վրայ, ուրիշ բան՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ վրայ:

« Մաթէն » կը պահանջէ վերջ տալ վարանումի քաղաքականութեան եւ ստեղծել զինուորական մէկ հրամանատարութիւն:

Պ. Պլում կը պահանջէ, որ Ֆրանսական խորհրդարանը անմիջապէս նիստի հրաւիրուի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԱԼ ԱՂՋԻԿԸ, ՕՃԻԿ ԿԱՏԱՆ ԵՒ ԱՄԱՂԸ

(ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— oo —

Բոլորովին փոխուած էր ան : Կը խէր անընդհատ: Երբեմն խուլ հառաչանքներ՝ քարայրներու մէջ արձագանգող ձայներու նման դուրս կը ժայթքէին իր մէջէն, բոլորովին տարբեր ակնարկներ կը յառէր իր շուրջը գտնուող երիտասարդներուն վրային, ակնարկները երկաթէ գամերու նման կը մխէր անոնց աչքերէն ներս: Այտերը շառագունած, կարմիր խնձոր դարձած էին: Շատ մեղմ եւ հետեւողական նայուածքով կը հետեւէի այս փոփոխութիւնը եւ որոշ եզրակացութիւն մը չէի կրնար հանել:

Ինչո՞ւ փոխուեցաւ Ամաղը...

Հարցումը ես իմ մէջ քանիցս կրկնած էի, ամէն անգամ ալ երեւոյթը ինծի անծանօթ ու անորոշ կը մնար : Խուլ հեծկլտուքի մը, սիրտ ճմլող լացի ձայնի մը հետ Ամաղին աչքերէն արցունքի ջինջ շիթեր սկսան թափիլ:

Ամաղը կուլար, խորապէս դառնացած :

Բոլորս ապուշ դարձած զինքը մխիթարելու բառ չէինք կրնար գտնել :

— Ինչո՞ւ կուլաս, Ամաղ, հարցուցի կարեկից կերպով :

— Ոչի՛նչ, այնպէս լացս եկաւ եւ աչքերը մէկ մէկ արցունքոտ լիճ, աւելի արդահատելի ու աւելի խղճալի ըրին անոր երեւոյթը:

— Ինչո՞ւ կուլաս, նորէն հարց տըւի աւելի հետաքրքիր, աւելի կարեկից :

Հարցումս, հետաքրքրութիւնս եւ կարեկցութիւնս աւելի կը ճնշէին զինքը, աւելի լալկան դարձուցին:

Լացաւ, շատ լացաւ, այնքան որ ջարդուած ու փշրուած մարմնով ինկաւ տղոց մէկուն ծունկերուն, ուզեց այդ կերպով պահ մը հանգստանալ : Խորունկ քուն մը մտաւ: Մեր մէջէն չարաճճի երիտասարդ մը առանց քաշուելու, քրքիջով մը ըսաւ — «Ամաղն ալ կ'ուզէ հարս ըլլալ անպատճառ » :

Բոլորս ալ ծիծաղեցանք այս անպատշաճ սրախօսութեան վրայ:

Ծիծաղեցայ...: Ծիծաղին յաջորդեց խորունկ մտմտուք մը: Ամաղը՝ մէկ երկու ժամ է լսեց մեր բոլորին մէջ վառարող սիրոյ կրակին ճարճատիւնները: Տեսաւ թէ ինչպէս ամէն մէկս մէկ մէկ աղջկան հուրքովը այրուած հոգիներու տէրն ենք: Այս ամէնը կակղեցուցին – մաշեցին իր սրտին կարծրացած այն մասը ուր բնութիւնը սիրոյ մը, կարօտի մը փոքրիկ հատիկը զետեղած է: Ծիլ արձակեց այդ հատիկը: Ցնցուեցաւ Ամաղի հոգեկան ամբողջ կառուցուածքը: Լացաւ:

Ամաղը կատարեալ ու անթերի կին էր, օժտուած կնոջ բոլոր ֆիզիքական ու բարոյական պահանջներով: Իսկ մեր այդ օրուան մթնոլորտը՝ քար սրտերը հալեցնելու հանգամանք ունէր: Մեր մթնոլորտը՝ մեր խօսածները, սիրոյ ու կարօտի մեր բաց արտայայտութիւնները ցնցած էին Ամաղի հոգին ու սիրտը եւ անոր մէջ արթնցուցած էին կին մարդու թաքուն զգացումները:

Ամաղը լացաւ, այդ լացը անոր նոր զգացումին առաջին պոռթկումն էր: Շատ ճիշդ էր մեր երիտասարդ ընկերոջ ըսածը.

— Ամաղն ալ կ'ուզէ հարս ըլլալ:

Կ'ուզէր ալ ու ալուան հագնիլ. կ'ուզէր քօղի մը շքեղութեան տակէն դիտել երիտասարդի մը այրութիւնը, կ'ուզէր իր շուրջը տեսնել տհօլ-զուռնային զիլ ու խրոխտ ձայնը : Վերջապէս կ'ուզէր անցնիլ այն կամուրջէն ուսկից անցած են եւ կ'անցնին իր սեռակիցները:

X

Լալ Աղջիկը, Օճիկ Կատան, Ամաղը: Երեքն ալ բնութեան կիսատ խորթ զաւակները, համր, կոյր, կաղ, երրորդութիւն մը, որ բնութենէն չէին առած իրենցֆիզիքական կատարելութիւնները՝ այնքանը որքան ունէին իրենց սեռակիցները: Մանաւանդ նահապետական գիւղը շատ ապերախտ, շատ անարդար եղած էր անոնց հանդէպ: Կիսատ մարդեր ու պէտք էր որ կիսատ ու թերի կապուէին կեանքին ու կիսատ ու թերի վայելէին կեանքի առատ զեղումները: Ո՛չ ոք սիրտ չէր ըներ հարցնել եւ հասկնալ թէ՝ անոնց եւ իրենց աշխարհի տարբերութիւնը մեծ անջրպետ մը չէր, այլ շատ աննշան բացառութիւններ՝ համրութիւն, կուրութիւն եւ կաղութիւն:

— «Դուք ողջ աչք ունեցողներդ առէք Լալ Աղջիկը»...

Լախտի հաւասար այս հարուածը՝ Օճիկ Կատան ուժգին կերպով նետած էր երեսիս— ողջ աչք ունեցողիս, երբ ես Լալ Աղջիկը կը կամենայի իրեն : Լալ Աղջիկը օրերով թափառեցաւ բոլորս, երազուն, քաղցր սիրոյ կարօտով մը զինովցած: Ամաղը՝ այնպիսի րոպէի մը երբ բուռ մը երիտասարդներ սիրոյ եւ պաշտամունքի խելագարութիւնը կ'ապրէինք, իր մէջ ալ արկայծեց սեռային այն կրակը որու սէր անունը կուտանք : — Կեանքի եկան եւ այդ կեանքի կարօտէն մեռան:

(Վերջ) Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ղած էր Ալպանիոյ, որ մերժած էր զայն եւ ապրիլ 8ին կոչ մը ուղղած էր անգլիական կառավարութեան, որպէսզի կարելին փորձէ փրկելու համար փոքր երկիր մը ։

— « Ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքը անգամ մը եւս խորապէս ցընցուեցաւ այս բռնութեան առջեւ։ Անշուշտ մեր երկրին եւ առ հասարակ ամբողջ աշխարհի զգացած տպաւորութիւնը այն է թէ Իտալիոյ այս ձեռնարկը, հեռու՝ խաղաղութիւնը ապահովելէ, անխուսափելի կերպով պիտի դառնայ պատճառ նոր անհանգստութեանց եւ միջազգային ձգտումի աճման։ Ադրիականը անշուշտ մաս կը կազմէ Միջերկրականի։ Եւ իտալական կառավարութիւնը չի կրնար պնդել թէ բրիտանական կառավարութիւնը չահագրգռուած չէ այս հարցով։ Ինչ որ ալ ըլլայ կացութեան մասնագիտական կողմը, բրիտանական կառավարութեան համար չափազանց դժուար է Ալպանիոյ անցուդարձը հաշտեցնել միջազգային գերիշխանութեան պահպանման հետ, ինչպէս սահմանուած է անգլեւիտալական համաձայնութեամբ։ Միայն Ալպանիոյ ապագան չէ որ վտանգուեցաւ, անհանգստութեան ստոյգ նշաններ յայտնուեցան ոչ միայն յարակից երկիրներու, այլեւ այն երկիրներուն մէջ որ կը գտնուին Միջերկրականի շրջանին եւ Պալքաններու մէջ»։

Վարչապետը այս առթիւ պատմեց թէ Զատկի կիրակի առտուն կառավարութիւնը իմացած էր Աթէնքի իր դեսպանէն թէ Իտալիա կը խորհի գրաւել Քորֆուն ․

— « Այս լուրը հաստատուեցաւ կիրակի օր, երբ Լոնտոնի յունական դեսպանը կը տեսակցէր արտաքին նախարարին հետ։ Այդ տեսակցութենէն վերջն էր որ Լորտ Հըլիֆաքս քանի մը անգամ տեսնուեցաւ Լոնտոնի իտալական դեսպանատան գործակատարին հետ, որ հաւաստեց թէ Իտալիա երբեք այդպիսի մտադրութիւն չունի »։

Պ․ Չէմպըլէն յետոյ անցնելով սպանիական հարցին, յիշեց իտալական կառավարութեան ընծայած հաւաստիքները ։

— « Իտալիոյ վարչապետը հաստատեց թէ բոլոր իտալացի կամաւորները պիտի քաշուին Սպանիայէն, յաղթական թափօրէն վերջը, որ պիտի կատարուի Մատրիտի մէջ։ Ապրիլ 9ին կոմս Չիանօ հաւաստեց մեր դեսպանին թէ իտալական բոլոր օդանաւերը եւ օդաչուները պիտի մեկնին զօրքին հետ միաժամանակ։ Բրիտանական կառավարութիւնը արձանագրեց այս հաւաստիքները »։

Եւ մինչ ընդդիմադիրները կը սպասէին որ վարչապետը խզուած հռչակէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը, Պ․ Չէմպըլէն յայտարարեց ․

— « Այս անցուդարձը չէ փոխած իմ այն համոզումս թէ ճիշդ էր կառավարութեան քաղաքականութիւնը, երբ մէկ տարի առաջ կը ստորագրէր անգլեւիտալական համաձայնութիւնը։ Ես ուրախութեամբ կը տեսնեմ բարեկամական զգացումներու վերահաստատումը Իտալիոյ եւ մեր ժողովուրդին միջեւ, որ կրնայ նպաստել ընդհանուր խաղաղութեան։ Ես անկեղծօրէն կը խոստովանիմ խոր յուսախաբութիւնս իտալական կառավարութեան կատարած գործողութեան առջեւ, որ ստուեր մը ձգեց իր յանձնառութեանց վրայ եւ անշուշտ շատեր պիտի ըսեն թէ համաձայնութիւնը պէտք է վերջացած նկատել։ Ես այդպէս չեմ խորհիր։ Ո եւ է մարդ որ իր պատասխանատուութեանց գիտակցութիւնն ունի, չի կրնար, այսպիսի օրերու մէջ, թեթեւօրէն տալ որոշում մը որ կրնայ աւելցնել միջազգային ձգտումը։ Ես անկեղծօրէն կը հաւատամ թէ ընդհանուր բաղձանք մը պիտի ծագի, մանաւանդ ներկայ անկայուն կացութեան մէջ, գործադրելու համաձայնութեան միւս յօդուածները։ Բնականաբար, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու, իտալական կառավարութեան կ'իյնայ ապացուցանել թէ ինքն ալ ունի այս բաղձանքը»։

Ընդդիմադիրները կարծելով թէ ճառը վերջացած է, մտահոգութիւն յայտնեցին որ Խ․ Միութիւնը դուրս ձգուած է։ Վարչապետը շարունակեց ․

— « Եթէ Խ․ Միութիւնը չյիշեցի, այդ չի նշանակեր թէ մենք սերտ յարաբերութիւն չունինք այդ երկրի ներկայացուցիչներուն հետ։ Մենք ստիպուած ենք նկատի առնել ոչ միայն ինչ որ կ'ուզենք ընել, այլեւ ինչ որ ուրիշները պատրաստ են ընելու։ Կը խնդրեմ ժողովէն հաւատալ թէ՝ առանց որ եւ է նախապաշարման, առանց գաղափարական կանխակալ կարծիքներու, մենք պիտի ջանանք մեր ամբողջ կամոցողութեամբ համախմբել այն ուժերը որ տակաւին կուսակից են խաղաղութեան »։

Պ․ Չէմպըլէն ճառը վերջացուց անգամ մը եւս յիշեցնելով թէ անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ «ոչ միայն մենք մեզ պաշտպանելու, այլեւ մեր դերը կատարելու համար, դիրք բռնելով անոնց հետ որ վճռած են դիմադրել, նախայարձակման կամ իրենց ազատութիւնը կորսնցնելու սպառնալիքին առջեւ»։

Եուկոսլավիա միջտ մտահոգ

Անգլիական կառավարութիւնը զինուորական անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առաւ, նկատելով որ Իտալիա կարեւոր համախմբումներ կատարած է Ճիպրալթարի շրջակաները եւ Լիբիոյ մէջ՝ եգիպտական սահմանագլուխին վրայ ։

Եւրոպայի մէջ ամէնէն շատ մտահոգութեան մատնուած երկիրը այժմ Եուկոսլավիան է։ Պելկրատի մէջ չեն ժխտեր թէ Գերմանիա զինուոր կեդրոնացուցած է Խրուաթիոյ սահմանագլուխի վրայ։ Թէեւ Պերլին տակաւին ո եւ է պահանջ ներկայացուցած չէ, բայց Պելկրատի մէջ կը կարծեն թէ այդ պահանջը կրնայ դրուիլ որ եւ է ատեն։ Անգլիոյ մէջ չեն կարծեր, որ Գերմանիա դէպքերուն դահավէժ ընթացք տայ գոնէ Ապրիլ 20էն առաջ, երբ տեղի պիտի ունենայ Հիթլէրի ծննդեան յիսնամեակի տօնակատարութիւնը։ Փարիզի մէջ կը մտածեն թէ ընդհակառակն, Պերլին անակնկալ հարուած մը եւս պիտի սարքէ, որպէսզի Հիթլէրի տարեդարձը յաւերժացնէ պատմական մեծ դէպքով մը։

Եուկոսլավիոյ մէջ ազգային միութիւն հաստատուած է եւ վերջ գտած Խրուաթներու եւ Սերպերու երկարատեւ վէճը։ Կըսուի թէ այս երկիրը իր հարստութիւններով մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ Գերմանիոյ համար, որ անցեալ տարի Եուկոսլավիայէն ներածած է 380.000 թոն պոքսիդ (սակէ կը շինեն ալիւմինիոմը), 49.000 թոն պղինձ եւ 74.000 թոն անագ։ Եուկոսլավիա անցեալ տարի արտադրած է մեծաքանակ ոսկի, 47.000 թոն զինկ եւ 4.500 թոն ծարիր (անթիմոն)։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ Անգլիոյ ապսպրեց 58 վայրաշարժ, մէկ միլիոն սթերլին արժէքով, որ պիտի վճարուի անգլիական կառավարութեան բացած 16 միլիոնի վարկէն ։

ՀԱՑԸ աժանցած ըլլալով, 2 փրանքի պիտի ծախուի կիրակի օրէն սկսեալ։

ՍՈՒՐԻՈՅ մարզպանը Փարիզ հասաւ եւ անմիջապէս ներկայացաւ արտաքին նախարարին, անհրաժեշտ տեղեկութիւնները հաղորդելու համար իր կատարած ուսումնասիրութեանց մասին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հերքեն այն լուրերը թէ խորհրդային մարտանաւեր եւ ականակիր նաւեր անցած են Վոսփորի նեղուցէն, Ցունաստան երթալու համար ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻԴԸ սպանիական ջուրերը պիտի երթայ այս օրերս, պտոյտ մը կատարելով ամբողջ մէկ ամիս։ Պերլինէն կը հաղորդեն թէ այս պտոյտը շատոնց ծրագրուած էր ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը ընելով խորհրդարանին մէջ, հաւաստեց թէ կառավարութիւնը պիտի յարգէ Ռումանիոյ սահմանները, բայց կը պահանջէ որ Ռումանիան ալ փոխադարձաբար լուծէ փոքրամասնութեանց խնդիրը։ Ռումանական զօրքը, որ մինչեւ հիմա 30 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր հունգարական սահմանագլուխէն, փոխադրուեցաւ սահմանին մօտերը ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

«ՌԱՖՖԻ» խումբի բոլոր ընկերները բնդ. ժողովի կը հրաւիրուին 17 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդ. ժողովը 15 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին վարանդեան սրահին մէջ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ 1938 եւ 39ի անդամատետրով։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Նժդեհ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Շաբաթ երեկոյ 15 Ապրիլ, դպրոցի սրահին մէջ։

ՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ՌԱՖՖԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,45ին։ Մանրամասնութիւնները յետոյ։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Զ. Ո. Մ.ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

15 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Գ. Թադալետարա՞ի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Պ. ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Կը խօսին Տիկ. ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ եւ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ՅՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Պ. Ա. ՔԻՍՏԻՍԵԱՆ (երգ), կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, Մի ՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ, Madame S. Ajacques (ջութակ), Mlle Fernande Cournaud (դաշնակ) Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Այս կիրակի առաւօտ Լիոնի մատրան մէջ (69, Ռիւ Լուի Պլան) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նահատակաց յիշատակին։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Մ.ի ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

16 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը խօսի Պ. ԹԱԳՒՈՐ ՀԱՑՎԱՋԵԱՆ (յատկապէս հրաւիրուած Լիոնէն)

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ընկերական խնջոյք եւ հաւկթախաղ

Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբին կողմէ

17 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. ՍԻՄՈՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ խանութին մէջ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէյթունի Հայր․ Միութեան Իգական բաժնի կողմէ։ 15 ապրիլ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին, 1 Պուլըվար Գարնօ, Հայ Ակումբի սրահին մէջ։

Տեղի պիտի ունենան՝ հայերէն արտասանութիւններ, սիրուն եւ հաճելի անակնկալներ Պ․ Սուրէն Սարգիսեանէ։

Կը ներկայացուի « ԳԱԻԱԹ ՄԸ ԹԷՅ » (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ (թէյ եւ կարկանդակ միասին) մեծերու 2 եւ փոքրիկներու 1 ֆր․

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Զէյթունի Հայր․ Միութեան Իգական բաժինը կը ծանուցանէ թէ Զէյթունցի նոր կիրակիի աւանդական տօնախմբութեան առթիւ, 16 Ապրիլ, կիրակի օր, Ալֆորվիլի Ս․ Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ Ալֆորվիլի եւ այլուր մեռած բոլոր Զէյթունցիներու յիշատակին ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 փրանք, արտասահման 20 փրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONÉYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

Ընտանեկան խնջոյք—հաւկթախաղ

Կազմակերպուած Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկ․ Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ։ 16 ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, «Շահրիկեան» սրահը, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

Հաճելի անակնկալներ, նուագախառն խրախճանք, ինչպէս նաեւ աւանդական հաւկթախաղ ։

Ճոխ պիւֆէ ։ Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 1 փրանք

ԾԱՆՕԹ ․— Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Զատկի առթիւ սարքուած վիճակախաղը ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

16 Ապրիլ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

8, rue Bossuet Բարեգործականի Տան մէջ

ընտիր Օրքեսթր: խնամուած պիւֆէ՝ մատչելի գիներով։ Մուտք 6 ֆրանք

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԵՒ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

16 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Salle des Fêtesի մէջ

30 Rue du Casino Անկէն

Հովանաւորութեամբ Mr PATENOTRE DESNOYERի

(Անկէնի քաղաքապետ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Մ. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Գ. ԲԱԼՕՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ․ Ա․ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի, ջութակ՝ ՏԻԿԻՆ Ա․ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, դաշնակ՝ ՕՐ․ Մ․ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ փոքրիկն Օր․ Ա․ ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՕՐ․ Մ․ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (հայերէն), ՕՐ․ Ա․ ՋԱՀՐԷՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), ժամը 6 — 12 պարահանդէս։

Ճոխ եւ գինրամատչելի պիւֆէ։ Մուտք՝ 10 ֆր․, փոքրիկներու 5։

ՀԱՂ․ ՄԻՋ․— Կառ. տիւ Նոռէն շոգեկառք՝ ժամը 14·35 եւ 15։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ապրիլ 16ին, Նոր Կիրակիի առաւօտուն, Ս․ Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ, ինչպէս նաեւ արուարձանի եկեղեցիներուն մէջ հանդիսաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Հայաստանեայց Ընդհանրական Հայրապետին, երջանկայիշատակ Տ․ Տ․ Խորէն Ա․ Կաթողիկոսի, ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի Ս․ Աթոռոյն Պատրիարք Տ․ Թորգոմ Սրբ․ Արքեպիսկոպոսի հոգիներուն համար, առաջին՝ մահուան տարելիցին եւ երկրորդին քառասունքին առթիւ ։ Պատարագ՝ ժամը 10ին։ Հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարուի Ս․ Պատարագի ընթացքին (եւ ոչ թէ յետ Պատարագի)։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Պ․ Ա․ Գալֆաեան (փավիյեոն Սուպուա) 35 ֆր․ կը նուիրէ Ֆ․ Կ․ Խաչի օդափոխութեան կայանի ֆոնտին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Վիէնի Մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Խաչիկ Պետրոսեանի, որ 50 ֆր. նուիրած է դպրոցին, Զատիկի առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան Վալանսի «Քրիստափոր» Կոմիտէն՝ իր խորին ցաւակցութիւնը բոլոր ընկերներու կողմէ կը յայտնէ ընկ․ ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱՐԵԱՆԻ եւ պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ ՏԻԿԻՆ ԳԱՄԵԼԻԱ ԿՕՇԿԱՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Այս առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն նաեւ Ֆր․ Կ․ Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղերը։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր․ Կ․ Խաչի Շրջ․ Վարչութեան կարգադրութեամբ գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը յառաջիկայ Շաբաթ օր, 15 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Բարեգործականի շէնքին մէջ։

Դասախօս՝ Պ․ ԱՍԱՏՈՒՐ

Նիւթը՝ Կ․ խաչի ծրագիրը եւ ծառայութիւնը ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 16 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4016

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՆՔ ՄԵՋԻ...

Ոչ ազատ երկիր ունինք, ոչ ալ վարչապետ կամ դեսպան, որպէսզի յայտարարութիւն մը ուղղէր այս օրերս, « ի հոգեւոր մխիթարութիւն» :

Աշխարհ կը սարսի, եւ ծիծեռնակներն անգամ չեն համարձակիր չիւղ մը թռցնել մեր մինուճար հայրենիքէն, որ ե՛ւ կայ ե՛ւ չկայ ...

Բայց, ո՛չ մնայ Մոսկուան: Քանի որ ան ալ մաս պիտի կազմէ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ ծրագրուած միացեալ ճակատին, ուրեմն երանի՛ մեզի: Մեր հայրենիքն ալ կը գտնուի խաղաղութեան ճակատին վրայ, հոգ չէ թէ մոռցած ըլլայ մեզ:

Արդ, քանի որ հայրենիքը լուռ է միշտ եւ շատ հեռու, իսկ մենք, այսպէս ցիրուցան, կը գտնուինք միջազգային ալեկոծութեան ամէնէն վտանգաւոր ափերուն վրայ, ճառ մըն ալ մենք խօսինք: Մենք մեզի, մեր հոգերուն, պարտականութեանց եւ աշխատանքներու մասին:

Ոչ վարչապետական է մեր ըսելիքը, ոչ ալ վարդապետական: Պարզապէս «պիտանի գիտելիք»— ինչպէս տարիներէ ի վեր, — յանուն ինքնապաշտպանութեան :

Վերջերս պարտք սեպեր էինք բացատրել թէ ի՛նչքան եղերական կրնար ըլլալ մեր կացութիւնը, անցեալ սեպտեմբերին, եթէ պատերազմ ծագէր: Եղերական՝ անոր համար որ անտէր, անգլուխ հօտի մը կերպարանքն ունէինք, այդ ճակատագրական օրերուն :

Անտէր եւ անգլուխ՝ այսօր ալ, երբ շատ աւելի վրդովիչ է կացութիւնը: Երբ հզօր հսկաներ գերագոյն փորձ մը կը կատարեն, խաղաղութիւնը փրկելու համար :

« Վտանգը անցած է», պիտի ըսեն բանգէտներ: Հակահիթլերական եւ հակաֆաշական ուժերը կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն, անձնելու համար որ եւ է նոր յարձակում: Ցուտով Մոսկուան եւ Անգարան ալ կը յարին միացեալ ճակատին, իսկ հեռաւոր Ամերիկան չարունակ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ, իր նախագահին բերնով :

Երանի, երանի՛ թէ ճիշդ ըլլային այս բարեմիտ եզրակացութիւնները, եւ խաղաղութիւնը տիրաբար վերահաստատուէր, փարատելով աշխարհասասան պատերազմի մը մղձաւանջը, որ ահա տարիներէ ի վեր կը ըկէ միտքերը ...

Բայց, ո՞ր իմաստունը պիտի կրնար վճիռներ արձակել այս մասին:

Օրուան հզօրները իրենք անգամ չեն համարձակիր այդքան վճռական հաւաստիքներ ընծայել: Եւ մտահոգութիւնը այնքան խոր է, որ անոնք ստիպուած են անկարելին փորձել, յետաձգելու, եթէ ոչ խափանելու համար փոթորիկին պայթումը :

Ուրիշներ, աւելի կամ պակաս լաւատես, կը կարծեն թէ կացութիւնը այսպէս պիտի շարունակուի մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր :

Իսկ սեպտեմբերէն վե՞րջը: Կամ եթէ անակնկալ մը եւս պայթի Սեպտեմբերէն առա՞ջ :

Բայց, ինչո՞ւ անպատճառ փոթորիկի մը սպասել, մեր տունը կարգի դնելու համար գոնէ այստեղ, Ֆրանսայի մէջ :

Դեռ երէկ հասած տարագիրներ գլուխ գլխի տուած, կը կազմակերպուին, պատրաստ գտնուելու եւ զանազան փորձանքներ կանխելու համար :

Աւելի բախտաւորներ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին կացութեան ելեւէջներուն, եթէ ոչ բան մը շահելու, գոնէ եղածը չկորսնցնելու համար:

Եւ կան տարրեր ալ, որ աւելի սեւ օրեր նախատեսելով իրենց ապաստանած երկրին մէջ, կապեր, յարաբերութիւններ կը հաստատեն, բարեկամութիւն ապահովելու փորձեր կը կատարեն :

Իսկ մե՞նք,— ո՛րքան տրորուեցաւ, մաշեցաւ այս բացագանչութիւնը :

Իսկ մե՞նք, որ արդէն բոլորած՝ տարագրութեան, օտարութեան 15 տարիները, կը յաւակնինք աւելի բան սորված, սերտած ըլլալ ...

Ո՞ւր են ապացոյցները մեր արթնութեան, գիտակցութեան, իմաստութեան :

Տաշեղ էինք եւ տաշեղ ալ կը մնանք, ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ:

Կը թուի թէ կ'ապրինք ուրիշ աշխարհի մը մէջ, բոլորովին հեռու՝ որ եւ է փորձանքէ, իբրեւ ապաւէն ունենալով բանկալը եւ չուկան: Եւ կամ հիւրընկալ պետութեանց ամենազօր հովանին:

Քարտէսներ կը փոխուին, ժողովուրդներ կը տրորուին, աշխարհակալ ուժեր ասպարէզ կը կարդան փոխադարձաբար: Եւ մենք համբանքներ ունինք այդ փոթորկաձայն ամպերուն տակ, ամէնէն արկածալի ափերուն վրայ :

Ո՞ւր է մեր կեդրոնական գլուխը, այս երկրին մէջ, դիմաւորելու համար անակնկալը, աննախատեսելին: Գոնէ ինքնապաշտպանութեան միջոցները կազմակերպելու համար սպառնացող կրակին դէմ :

Ո՞ւր է մեր կեդրոնական գլուխը ... Ինչո՞ւ: Ընդհակառակն: Գալիքը նախատեսել եւ անոր համեմատ կազմակերպուիլ՝ չի նշանակեր խուճապի մատնուիլ:

Բուն խուճապը պիտի սկսի այն ատեն, երբ դէպքերը գահավիժին եւ մենք մնացած ըլլանք այս անփառունակ վիճակին մէջ :

Ահա կը տեսնէք, մեծ թէ փոքր անձնատուր եղած են աննախընթաց պատրաստութեանց, հանդարտօրէն դիմագրաւելու համար գալիքը :

Մե՞նք եղանք միակ խելացին, այսպէս անվերջ յօրանջելու համար, խրած՝ երանաւէտ թմրութեան մը մէջ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԶԻՆԱԿՑԻՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼՈՎ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկել խորհրդային իշխանութեան հետ, օդանաւային զինակցութիւն մը կնքելու համար: Այս նպատակով հրահանգներ ղրկուած են Մոսկուայի անգլիական դեսպանին, ուրբաթ օր, որպէսզի անյապաղ ձեռնարկէ բանակցութեանց: Դեսպանը երէկ առտու առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ, իսկ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանն ալ այցելեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին:

Բրիտանական ծրագրին համաձայն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը պիտի գործակցին իբրեւ զինակիցներ, դիմադրելու համար երրորդ պետութեան մը յարձակողական գործողութեանց: Վերջերս Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին այդ պետութիւնները առարկութիւններ ըրած էին Մոսկուայի մասնակցութեան դէմ, մանաւորապէս անյարմար գտնելով խորհրդային զօրքին երեւումը իրենց հողին վրայ: Կը կարծուի թէ Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային ծրագիրը պիտի հարթէ այս դժուարութիւնները, իսկ միւս կողմէ աւելի պիտի զօրանայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի փոխադարձ աջակցութեան երաշխաւորութիւնը՝ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հանդէպ: Գլխաւոր դժուարութիւնը հարթուած ըլլալով, կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ Խ. Միութեան հետ, որպէսզի այս վերջինը հում նիւթեր եւ ռազմամթերք ճարէ վտանգուած պետութեանց :

Այս առթիւ մասնագէտներ կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը օդանաւային կարեւոր կայաններ ունի արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ, մէկ մասը բաղդատաբար շատ մօտ՝ Գերմանիոյ գլխաւոր կայաններուն: Եթէ յարձակում կատարուի Լեհաստանի կամ Ռումանիոյ դէմ, առանց տեղի տրուած ըլլալու, խորհրդային օդատորմիղը պիտի գործակցի Գերմանիոյ դէմ, առանց ստուարաթիւ զինուոր թափելու Լեհաստան կամ Ռումանիա: Կը կարծուի թէ ի վերջոյ այս ճակատին պիտի միանայ նաեւ Թուրքիա:

Նորագոյն տեղեկագիրներու համաձայն, որ հրատարակուած են Լոնտոնի թերթերուն մէջ, Անգլիա ունի 7100 օդանաւ, Ֆրանսա՝ 2700, Խ. Միութիւնը՝ 5000, Լեհաստան՝ 1500, Ռումանիա՝ 600, Յունաստան՝ 300: Գումար՝ 17.200: Անգլիա եւ Ֆրանսա խաղաղութեան ատեն կրնան արտադրել ամսական 700 օդանաւ:

Միւս պետութիւններէն Գերմանիա ունի 9800 օդանաւ, Իտալիա՝ 4000, Ճափոն՝ 3100: Գումար՝ 16.900: Այս երեք պետութիւնները միասին կրնան արտադրել ամիսը 900 օդանաւ :

Եւ վերջապէս Պուլկարիա ունի 50 օդանաւ, իսկ Թուրքիա՝ 500:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները յառաջ կը տարուին արագօրէն, անոր անկախութեան համար ալ երաշխաւորութիւն ընծայելու եւ զայն միացեալ ճակատին կապելու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայեն թէ Թուրքիոյ եւ թէ Ռուսիոյ մասնակցութեան: Բանակցութիւնները յաջող ընթացքի մէջ են երկու պետութեանց հետ ալ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի խորհրդային եւ թրքական դեսպաններուն հետ :

ԹՈՒՐՔԻԱ՞Ն ԱԼ ՅԱՌԱՋ ՊԻՏԻ Ք՞ՇՈՒԻ

Աւելորդ է ըսել թէ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը կենսական կը համարուի այս ճակատին մէջ, որպէսզի ռուսական մարտանաւերը կարենան Միջերկրական իջնել Նեղուցներէն, կամ անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերը Սեւ ծով մտնեն, ի հարկին:

Միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ կը կատարուին Պուլկարիոյ հետ, որ մինչեւ հիմա կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը, հողային պահանջներ ունենալով իր դրացիներէն: Այս փոքր պետութիւնը կրնայ վճռական դեր կատարել պատերազմի պարագային, ինչպէս եղաւ 1914ին: Առանց իր մասնակցութեան, պալքանեան ճակատը խախուտ կը համարուի: Ասոր համար ալ, քաղաքական շրջանակներու մէջ ծրագիրներ կ'որոճան, գոնէ Տօպրուճայի խնդիրը կարգադրելու համար: Այս առթիւ կարեւոր դեր մը կը վերագրուի Թուրքիոյ, իբրեւ միջնորդ ծառայելու համար Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ :

Պուլկարիոյ երեսփ. ժողովին մէջ յուզումնալից վիճաբանութիւններ կատարուեցան առջի օր: Ընդդիմադիրները նեղացուցիչ հարցապնդումներ ուղղեցին կառավարութեան, բայց այս վերջինը յետաձգում պահանջած ըլլալով, զայրացան եւ առին քալեցին :

*** Թուրք թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն Պ. Պ. Տալատիէի եւ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները, խոշոր խորագիրներ չարելով: Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հանրային կարծիքը գոհ է Յունաստանի եւ Ռումանիոյ տրուած երաշխաւորութիւններէն, բայց որոշ վերապահում կը տիրէ բուն Թուրքիոյ մասնակցութեան մասին: «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ Թուրքիա չի կրնար դիրք բռնել, մինչեւ որ ճշգրիտ կացութեան մը առջեւ գտնուի :

Թրքական բոլոր թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն իտալական մամուլին դէմ, որ կ'ազդարարէր չմտնել Անգլիոյ սարքած ճակատին մէջ, « այլապէս Իտալիոյ ծաւալումը անդառնալի կերպով պիտի հասնի Սեւծով և Եգէական»:

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ.

— « Կարգ մը իտալական թերթեր կը համարձակին իրենց ուժէն վեր բաներ գործածել Թուրքիոյ դէմ: Մենք ժամավաճառ պիտի չըլլանք իրենց բացատրելու այդ լեզուէն ծագելիք վտանգին ստուգանը » :

Ուրիշ թերթ մը, «Վաքըթ», շեշտելով թէ Թուրքիա կուսակից է ներքին եւ արտաքին խաղաղութեան, իր կրակոտ խմբագրականը կը վերջացնէ հետեւեալ ազդարարութեամբ .

— «Մեր իտալացի բարեկամները լաւ կ'ընեն որ փոխեն իրենց լեզուն, որովհետեւ մենք մեր չէզոքութիւնը պարտական չենք Իտալիոյ սպառնալիքներուն կամ ո եւ է մէկուն հաւաստիքներուն եւ երաշխաւորութեանց: Թուրքերը միայն մէկ երաշխաւորութիւն ունին .— Թրքական բանակը: Մենք միշտ աչքի առջեւ ունինք Իտալիոյ կողմէ Ալպանիոյ տրուած երաշխաւորութիւնը» :

Ի՞նչ պիտի ըլլան Ճեպելը Մուսայի Հայերը

Սուրիոյ թերթերն ալ կը հաստատեն թէ Սանճաքի կցումը յետաձգուած կամ դրեթէ մէկդի դրուած է, իբրեւ հետեւանք ֆրանսական կառավարութեան բռնած դիրքին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ Թուրքիա առանց հրաժարելու իր պահանջներէն, կը ջանայ գոհացում ստանալ խաղաղօրէն :

*** «Սանճաքի եւ Ճէպէլ Մուսայի Հայերու պարագան» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պ. Ժորժ Ֆարէս, Դամասկոսի «Էքօ տը Սիրի» թերթին խմբագրապետը, գիտել կու տայ արդար դառնութեամբ.

— « Պարագայ մը կայ որ պէտք է գրաւէ ֆրանսական իշխանութեանց ուշադրութիւնը: Քէսապի եւ սա նշանաւոր Ճէպէլ Մուսայի մէջ կը գտնուին 10.000ի մօտ Հայեր, որոնց միակ ոճիրն է մնալ այն դիրքերուն վրայ զոր ժառանգած են իրենց պապերէն :

Ճէպէլը Մուսայի Հայերը երէկուան գաղթականներ չեն, այլ Կիլիկիոյ Հայերուն նման հոն կը գտնուին դարերէ ի վեր: Թրքական գրաւումի նախօրեակին, անոնք միացան Սանճաքի Արաբներուն՝ պաշտպանելու համար օտար ամէն արշաւանքի դէմ: Բայց անցեալ Յուլիսի քաղաքականութիւնը այնպէս մը ըրաւ որ Հայերը եւ Արաբները դառնան պարզ ու անկարող հանդիսատեսները այդ շրջանի ողբալի դէպքերուն :

Ներկայիս աւելորդ է դատել այդ ժամանակի ֆրանսական քաղաքականութիւնը: Մերկ իրականութիւնը այն է որ, ոչ Ճէպէլ Մուսայի քաջարի Հայերը, ոչ ալ արաբ տարրը չգտնուեցան այնպիսի վիճակի մը մէջ որ կարենային պաշտպանել իրենց պապենական ինչքը: Եւ Թուրքերը գրաւեցին Սանճաքը առանց գնդակ մը արձակելու :

Բայց կայ ուրիշ խնդութիւն մը որ կրնայ եղերական հետեւանքներ ունենալ: Այդ Հայերը, զուրկ պաշտպանութեան միջոցներէ եւ իրենց երկիրը դարաւոր թշնամիին յանձնելու ականատես, ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ չթելադրուեցան խսկ լքելու իրենց շրջանը եւ ապաստանելու Սուրիա կամ Լիբանան: Անոնք կը մնան տակաւին հոն :

Այդ դժբախտները միայն մէկ բան կը պահանջեն.— Պաշտպանուիլ՝ եթէ տակաւին ժամանակ կայ, ի հարկին ստանալ պաշտպանութեան բոլոր միջոցները՝ ընդդէմ յարձակման արդիական միջոցներուն: Եւ կամ՝ լքել դիրքը անհամեմատօրէն աւելի ուժեղ թշնամիին առջեւ եւ գաղթել, ի խնդիր նոր հայրենիքի մը:

Անոնց պարագան յուզիչ է: Անոնք ոչինչ ըրած են, այս վիճակին արժանի ըլլալու համար: Անոնք արդէն շատ բան տեսած են Թուրքերու հետ իրենց դրացնութեան ժամանակ՝ Թուրքիոյ մէջ, Կիլիկիոյ մէջ :

Եթէ Սանճաքը անկախ կը դառնայ մինչեւ լաւագոյն օրեր, թող անոր խնայուին նոր, ձրի ու աւելորդ զոհեր: Հայկական ողիսականը պէտք չունի եղերական նոր դրուագներու » :

*** Սուրիայէն կը հաղորդեն թէ Թուրքերը վերջերս սաստկացուցած են հակաֆրանսական քարոզութիւնը եւ յայտնապէս գրգռութիւն կը սերմանեն Քիւրտ Տաղի մէջ: Թուրքիա 35.000 զինուոր կեդրոնացուցած է Քիլիսի, Այնթապի եւ Ճարապլուսի շրջաններուն մէջ: Սանճաքի թրքական զօրքը վերջերս ջոկատներ ղրկած էր դէպի Գըրքխան եւ Պէյլանի բարձունքը, սահմանային շրջանները, երբ Ֆրանսա որոշեց օդնական ուժ հասցնել, վերջին պահուն :

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Թերթերը փոխարինութիւն կը պահանջեն

Երէկ ընդարձակ տեղեկութիւններ հաղորդած էինք Ֆրանսայի օտարականներու մասին մշակուած նոր հրամանագիրներու մասին:

Կիսապաշտօնական «Թան »ը խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, զայն կը քննէ զանազան տեսակէտներով,— ներքին ապահովութիւն, օգտագործում ազգ. պաշտպանութեան համար, ստուգանական ձուլում եւն.: Այս առթիւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ օտարականներու ընկերակցութեան իրաւունքի մասին.

— « Նոր հրամանագիրներէն մին կը վերաբերի օտարականներու ընկերակցութեան իրաւունքին հսկողութեան : Կառավարութիւնը չի կրնար հանրապետութեան հողին վրայ թոյլատրել գոյութիւնը աւելի կամ պակաս գաղափարական քարոզութեան կեդրոններու այնպիսի անձերու կողմէ որոնք մերիններէն չեն, ի սպաս ազգային շահերու որոնք մեզի չեն պատկանիր: Ֆրանսայի ընկերակցութեան օրէնքը հաստատուած չէ իբրեւ ապաւէն կամ վարագոյր ծառայելու այս կարգի կասկածելի գործունէութեանց, ստիպողական էր լեցնել պակաս մը որ երկար ատենէ ի վեր հաստատուած է մեր օրէնքներուն մէջ և այն տրամադրութիւնները որ մօտերս պիտի հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ, գլալապէս պիտի հանդստացնեն հանրային վրդովուած կարծիքը» :

Թերթը յետոյ շօշափելով օտարականներու իրաւական վիճակը Ֆրանսայի պատերազմական պահանջներուն պատշաճեցնելու խնդիրը, դիտել կու տայ թէ Ֆրանսա հաստատուած օտարականները պարտաւոր են, իբրեւ փոխարինութիւն իրենց վայելած հիւրընկալութեան, իրենց լիակատար աջակցութիւնն ընծայել, եթէ վտանգուած է իրենց ապաստանած երկիրը:

— « Բացորոշ է թէ այս օտարականներու մեծ մասին քաղաքական փախստականի եւ հայրենազուրկի հանգամանքը շատ աւելի կը դիւրացնէ իրենց օգտագործումը, եթէ անոնք փոխանակ արտաքսուելու կամ աքսորուելու, եւ պահանջուէին մեր կարգ մը խռովայոյզ դրացիներուն կողմէ: Ոչ մէկ տարակոյս որ միջազգային օրէնքով անոնք մեզի համար կրնան ընել ինչ որ կ'ուզեն եւ մենք անոնց համար կրնանք ընել ինչ որ կ'ուզենք: Այս չի նշանակեր՝ թէ խնդիրը մասնաւոր շրջահայեցութիւն չի պահանջեր եւ այս առթիւ որ եւ է ծայրայեղութիւն սխալ պիտի ըլլար, անոնց զինուորութեան ծառայութեանց նոր հրամանագիրներու գործադրութեան ատեն: Բայց եւ այնպէս, ոչ մէկը պիտի կրնար առարկել թէ մեր հիւրերը կրնան եւ պէտք է պարտաւորիչ կերպով եւ լայնօրէն օգտագործուին, լեցնելու համար մեր աշխատաւոր ձեռքերու զօրաշարժին հետեւանքով գոյացած բացը, մանաւանդ հողագործութեան մասին, նոյնիսկ ուղղակի ազգ. պաշտպանութեան հետ կապուած աշխատանքնե-

[illegible]

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՆՈՐԱՀԱՍ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բնութիւնն ալ իր ինքնախաբէութիւնները, վրիպակները ունի: Իր չափազանց բեղմնաւորութեան, իր անհաշիւ պտղաբերութեան ընթացքին, յաճախ կը յանգի ամուլ, կասկածելի արդիւնքներու: Տունկեր կան, որոնց պտուղները խակութեան աստիճանը անկարող են անցնիլ: Հազիւ կազմուած՝ այդ թերաւարտ միրգերը կը դօսանան, կը թափին: Թերեւս չափազանց անհամբեր, այդ բոյսերը տճապարանքը ունին ժամանակէն առաջ պտկելու, ծաղկելու: Եւ իրենց աղքատ աւիշը կանխահասօրէն կը սպառի, դեռ կենսական իր կոչումը չլրացուցած: Կան ալ տեսակներ, բուսական, կենդանական աշխարհէն, որ չեն գիտեր ինչ թաքուն պատճառաբանութեամբ, դատապարտուած են միշտ մեռելածին պտուղներ ի լոյս ընծայելու:

Գրողներ կան, — մեծ մասով երիտասարդ — երբեմն տարէց, բայց միշտ թեկնածու՝ յանգաւոր տաղաչափութեան բարձր արուեստին, — որոնք կը յիշեցնեն բնութեան այդ անմիտ կատակները: Սեղանիս վրայ ունիմ, «բանաստեղծական» գրքոյկներու նմոյշներ, — չորս հովերու բերած աշնանային տերեւներ, — որոնք վաղահասօրէն ծնած ըլլալու, կամ կանխահասօրէն մեռած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգեն:

Անշուշտ ժամանակը չի մոռնար հաշուեյարդարը այդ թղթեղէն յաւակնոտութիւններուն, այդ ուռճացած քերթողութեանց, ի՞նչ հարկ ընդմիջելու իր գործը: Այսուհանդերձ, այդ տժգոյն էջերէն մերթ ընդ մերթ փախած տարտամ խօսում մը, գիլ լոյս մը, — պղտոր առուին մէջ մոլորած ոսկի ձկնիկին նման, — կը նըշոյլէ յանկարծ ու պատճառ կ'ըլլայ որ չուզենք մեղսակցիլ անագորոյն ժամանակին, ու խրախոյսի բարի բառեր փնտռենք անոնց հասցէին:

Արուեստի մէջ սակայն նուազագոյն բարութիւնը եթէ կարծիքը վերապահելն է, առաւելագոյն բարութիւնը անշուշտ ճակատ ճակտի, աչք աչքի արտայայտութիւնն է: Այս դիրքը երեւութապէս կրնայ անագորոյն թուիլ, բայց իրապէս կը ջանայ ծառայել թէ մարդուն, թէ արուեստին:

Սեղանիս վրայ սպասող քնարաշունչ այս գրքոյկները քիչ մը կը նըմանին բոյրի այն սրուակներուն, որոնք լեցուած են ներկուած ջուրով: Այս տպաւորութիւնս թէեւ բիրտ, բայց տուն կուտայ քանի մը ընդհանուր խորհրդածութեանց, բարեկամական թելադրանքներու:

Անտարակոյս, ինքզինքը արտայայտել ուզելու ազատութիւնը մէկն է մարդկային ամէնէն անբռնաբարելի իրաւունքներէն: Անտառին մէջ ամէն թռչուն ազատ է երգելու, ու ամէն էակ՝ նոյնքան ազատ՝ իր բառը, չէշտը նետելու կեանքի խաժամուժին, գրական ժխորին մէջ: Բայց գեղարուեստական այն վիթխարի անցեալը, գրական այն անհուն ժառանգութիւնը, որ այսօրուան մարդուն տրուած է վայելել, յառաջ բերած է մեր մօտ զգայութեան, հասկացողութեան, ճաշակի, գրական հոտառութեան այն-գլխի նուրբ, դժուարահաճ ստանձան մը, որ այլեւս հեշտօրէն չի խաբուիր իր ընտրութիւններուն մէջ, ոչ ալ կը տատամսի իր դատումներու ընթացքին: Գրական արտադրութիւններու հեղեղէն «բազում են կոչեցեալք, սակաւ են ընտրեալք»: Ապա ուրեմն ոեւէ կերպով ուշադրութիւն գրաւելու, ինքզինքը պարտադրելու համար աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ինքնատպութիւն մը, շնորհ մը, անձնական դրոշմ մը, ոեւէ զարտուղութիւն մը երեւան բերել ու արժեցնել: Գործունէութեան ամէն ասպարէզի, բայց մանաւանդ գրական մակարդակի վրայ, այո՛, ճեղքելու ու յայտնելու միակ պայմանն է, միջակէն, սովորականէն, ծանօթէն, ընթացիկէն դուրս, — եթէ ոչ բարձր դէթ խոտորնակ փորձի մը, յայտնութեան մը տպաւորութիւնը գործել: Լաւագոյն է չարտայայտուիլ բնաւ, քան թէ կրկնել ու յանկերգել «արդէն ըսուած», «արդէն իմացուած» հասարակ տեղիքներ: Արուեստը մեզ, ապիկարութիւն կը նկատէ հետեւակութիւնը բոլոր անոնց որ կոխոտուած ճամբաները կը մաշեն, ու կը կրկնեն ուրիշները, կամ իրենք զիրենք:

Ափսո՛ս, սեղանիս վրայ դալկացող գարնանամուտի այդ հապճեպ բողբոջները, կամ աշնանավերջի տհաս գրքոյկները ոչինչ կը բերեն մեր գրական ժառանգութեան: Զուրկ ինքնուրոյն բոյրէ, անոնք հին, փոշեպատ դարակներու բորբոսը կը հոտին. կը յիշեցնեն արդէն մեռած շրջանի մը մթնոլորտը: Իրենց ծիրը կը տարածուի Ալիշանէն մինչեւ Վարուժան: Անոնք դեռ նախապաշարում մը ունին յանգի ու չափի, քերթողութեան, դասական ածականներու, վիպապաշտ պատկերներու: Յետամնաց կրկներեւոյթները կայ ու չկայ ժամանակի մը:

Բանաստեղծութիւնը ձեւական ամէն մտահոգութենէ, տաղաչափական ամէն կանոնէ առաջ հոգեկան տրամադրութեան հարց է: Երբ գրագէտ մը ի բնէ ընդունակ եղած է, կամ մշակած է իր մէջ քնարական զգայութիւնը, — արձակ գրէ կամ չափածոյ, իր գրութիւնը կրնայ բանաստեղծական ըլլալ: Զարդարեանի արձակին մէջ շատ աւելի քնարերգութիւն կայ քան Գոլանճեանի, Փանոսեանի ոտանաւորներուն մէջ:

Ապա ուրեմն բանաստեղծութեան ասպարէզ փորձող ոեւէ հեղինակ յայտնատեսութիւնը, զգայնութիւնը ունենալու է այդ բնածին հակումին, «բանաստեղծական բնազդին»: Կը թուի թէ բուն իսկ այդ յայտնատեսութիւնը կը պակսի բոլոր այն գրողներուն որ կուռէ սափորներ միայն գիտեն շինել ու անկարող են զայն լեցնելու ինքնաբուխ նեկտարով:

Բայց առ ի չգոյէ այդ «ներքին ձայն»ին, որ կ'առաջնորդէ մարդը դէպի իր կոչումին, իր լրումին, անհրաժեշտ է դէթ կառչիլ քանի մը սկզբունքներու:

Նախ, բանաստեղծութեան թեկնածու ոեւէ գրող ի բնէ տարուած ըլլայ աշխարհը դիտելու կոյս, եթէ կարելի է ըսել մանկական աչքերով: Ըսել կ'ուզեմ թէ բանաստեղծականութիւնը հոգեկան վիճակն է մարդու մը, որ կարծէք նոր կը ծնի բոլորովին նորայայտ աշխարհի մը մէջ. իրմով կը սկսի աշխարհը, եւ ամէն բանի յայտնութիւնը: Ու այդ է պատճառը որ իրապէս ճշմարիտ ու կենդանի բանաստեղծութիւնը բաբախուն է միամիտ հիացումով, մանկական յափշտակութեամբ, ինքնամոռաց ու ինքնաբուխ անկեղծութեամբ:

Բայց քերթողական արուեստի ակնաղբիւրը եթէ հոգեկան այդ նախնականութեան մէջն է, հոդ չի վերջանար անշուշտ: Այդ յատկութիւնը պէտք է լրացնել մասամբ ըմբոստական ոգիովը խառնուածքի, որ գերազանցապէս երիտասարդական է:

Այսինքն բանաստեղծը, իր արտայայտութեան զեղումին անձնատուր, գիտնալու է անտեսել, արհամարհել ամէն տաղաչափական, լեզուական կարգապահութիւն, որ սանձ մը կրնայ դնել իր յուզումին ու խորհրդածութեան: Պէտք է սկսիլ ուրանալով ու մերժելով, եւ ոչ թէ դաւանելով ու հպատակելով: Օրէնքը, կանոնը, ձեւը եւ ոճը պէտք է ցայտէ մարդու ներսէն իսկ, իր ներշնչումի թափէն, իր հոգեկան կշռոյթէն եւ ոչ թէ պարտադրուին անոր արտաքին հարկադրանքով, յանուն օրինապահութեան, յանուն գեղագիտական այս կամ այն վարդապետութեան:

Ինչ որ կը բանաձեւենք, ատոնք քերթողական կոչումի առաջին փուլերն են, նախապայմանները՝ որ կ'ապահովեն արուեստի ինքնեկութիւնը (spontanéité) եւ ինքնատպութիւնը (originalité): Մէկ խօսքով անհատական դրոշմը:

Այնուհետեւ կը սկսի մեծագոյն գործը, դժուարինը՝ որ ոչ սկիզբ ունի, ոչ վախճան: Ատիկա բանաստեղծի ինքնամշակումն է, գրելէ առաջ ու գրելէ վերջը, ու շարունակաբար...

Որո՞նք են խառնուածքի հասունութեան միջոցները. ի՞նչ ազդեցութիւններ կրնան խմորել անոր եսը, առանց զայն խաթարելու: Ո՞ւր փնտռելու է անիկա իր արուեստի զարգացումը՝ համաձայն իր անհատականութեան սեւեռումին: —

Ասոնք հարցեր են, զոր ոչ մէկ քննադատ ի վիճակի է սահմանելու: Իւրաքանչիւր գրող ինք գիտնալու է որոշել իր վարպետները, եւ իր հոգեկան սնունդը:

Անշուշտ այդ ինքնամշակումը գրքունակ ըլլալէ աւելի ըլլալու է կենսունակ, եթէ թոյլատրելի է ըսել: Բանաստեղծը իր ներքին պատուհանները բանալու է առաւելապէս աշխարհի լոյսերուն, ստուերներու ու խաւարին. բայց անուրանալի է որ այդ կենդանի շփումը կ'ամբողջանայ գիտակից ընթերցումով:

Երիտասարդ բանաստեղծները, իրենց առաջին ճիչերը չարձակած, կը կարօտին երկարաշունչ ու խելացի ընթերցումներու: Թոթովանքի, աշուղական տաղերգութեան շրջանը փակուած է այլեւս: Բանաստեղծութիւնը իր ետին ունի ոսկեդարեր, հանճարներու երկնակամարը, հեքեաթունակ հորիզոններ, սրբազան դպրոցներ՝ որոնք մեհեաններն են քերթողական մոգութեանց: Այս դիւթական աշխարհէն ներս ի՞նչպէս ներելի է մուտ գործել չափածոյ անթացուպերով եւ հնաբոյր բանահիւսութեամբ:

Այո, կարդալ. բայց մանաւանդ ծանօթ ըլլալ կարդալու արուեստին: Ընթերցումը կրնայ հաւասարապէս կատարելագործել մարդը կամ զայն ըթացնել նայած թէ ինչ մեթոտով կը տարուի ան: Ընթերցումը ընտրողութեան, չափակշիռի (dosage) եւ սննդառութեան հարց է բնականաբար ու արդի մարդուն կը պարտադրէ որոշ մտային կարգապահութիւն:

Երիտասարդ բանաստեղծներ, թափանցել մեծ քերթողներու հոգիէն ներս, անձնատուր ըլլալ անոնց կախարդանքին, արբենալ ու թաթաւուիլ արուեստով, — ահա էական պարտականութիւնը գրելէ առաջ, նախափորձերէ շատ առաջ: Խոր հեղինակները գարնանային անձրեւին նման կը բեղմնաւորեն մեր հողը. ստերմանալ անոնց, կը նմանի հոգեկան osmoseի մը, որ մեզ կը ճոխացնէ մեր «ես»ով իսկ:

Ունեցէք լսելու եւ համբերելու առաքինութիւնը. թողուցէք որ ձեր քերթուածները բիւրեղանան ձեր էութեան խորը, ինչպէս մարգարիտը՝ ոստրէին միսին մէջ: Ով որ ըսելու արժանի խօսք մը ունի, զայն ըսելու առիթը պիտի գտնէ ուշ կամ կանուխ: Ինչո՞ւ արտորալ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԵՒ ԽՈՏԵՐԸ

Աշխարհը հանդէսի մէջ է եւ օդին մէջ ծաղկեր են բիւրաւոր ժպիտներ :

Անտառին մէջ թափառելով հասեր եմ լճակին եզերքը ուր կայթառօն կայ: Ճառագայթները, ջուրին վրայ, կը պարեն ոսկի աղջիկներու նման, արծաթէ սանտալներով :

Կղզիին զմրէթին վրայ կ'եփի երաժշտութիւն մը: Ծառերուն ճիւղերը ձայնագրութեան գիծեր են ու թռչունները նօթեր : Երգերու ջրվէժները կը թափին լճակին մէջ :

Ճերմակ ծաղիկներով հարսնացած ծառերը ներքին պարի մը մէջ են: Շատերը իրենց սրունքները կամ թեւերը երկարած են դէպի ջրափը :

Լոյսերը կը թրթռան ծնծղաներու պէս, կը հնչեն զանգակներու պէս, կը բաբախեն սիրտերու պէս :

Անտեսանելի մատներ կը դաշնահարեն ջուրին մակերեսին վրայ ու արծաթէ կաթիլներ կը պսպղան անդադար :

Յարութեան տօնն է :

Ամէն իրի մէջէն կը ճչէ կեանքը, վերանորոգ խանդավառութեամբ :

— Ապրի՛լ, ապրի՛լ, պայքարի՛լ, յաղթանակե՛լ, ճաշակե՛լ, արբենա՛լ...

Գորտերը ակմբուեր են ու կ'արբենան լոյսի գինիներով :

Կարապները կը սահին սիզիկներու մէջ՝ կարծես քաշելով պերճանուէր անտեսանելի սատուածահի մը :

Նաւակները կ'երազեն: Թափուր օրօրոցներ են որոնք կը սպասեն մանուկ հոգիներու :

Քարը, հողը, որդն ու բզէզը ջերմութիւն ունին, խնդութիւն ունին, կոչնական են, յարուցեալ են ու կ'աղաղակեն :

Ամէ՛ն, ամէ՛ն տեղ է կեանքին ճիչը, անդուսպ կանչը, որ կը փոխուի հետզհետէ երգի մը, երկար ու անոյշ երգի մը որ մի է իմաստութեամբ, ներդաշնակութիւնով .

— Շնչե՛լ, տեսնե՛լ, լսե՛լ, լուսազարդուի՛լ...

Կապոյտ երկինքը կը թաւալի նոր լոյսերով եւ մաքուր ամպերու գեղանկարչութեամբ :

Ծառերուն աղջիկ հոգին՝ սիրուհի կ'ըլլայ ու սիրուհին՝ մայր :

Անպարագիծ լռութեան ու խաղաղութեան մէջ մեծ հանդէսը հետզհետէ կը շքեղանայ :

Տօնն է գարնան, լոյսին, գոյներուն եւ երգերուն: Տօնն է հրաշքին, յոյսերուն եւ Յարութեան :

Լոյսի բրաբիոններ կ'իյնան վերէն, լճակին վրայ :

Ու նորանշան լոյս մը եթերին մէջ: Եւ այդ լոյսին մէջ Յիսուսը, ինքն ալ լոյս, կը թեւածէ վեր:

Անիկա շնորհալի է մաքուր ժպիտի մը նման, սիրելի է յոյսի մը նման եւ սրբազան՝ շուշանի մը պէս:

Կը վերանայ Յիսուս, իբրեւ ճաճանչէ խաչ, ելած լոյսի ծովէ մը, կ'երթայ շողերու ովկէան մը :

Կը թափին իր զգանցքէն ծաղիկներ, աղաւնիներ եւ շառայլներ :

Արեւը մօտեցած է հորիզոնին ու կը հնչէ իբր զանգը մայր տաճարի մը :

Ոսկի աղջիկները դեռ կը պարեն ջուրերուն վրայ: Կ'անցնին բոցեր լճակին մէջէն: Վարդակարմիր բոցերը կը տարածուին եւ սիւգ մը կրակները կ'արծարծէ ձայնելով .

— Փա՛ռք Հրաշափառ Յարութեան:

Մտածումի եւ երազանքի հոսանքները կը միանան մէջս ու զիս կը տանին ափերէ ափեր :

Շուքեր կ'անցնին երկինքի պաստառին վրայէն: Մեծ խաչի մը շուքը կը գծագրուի երկնակամարին վրայ :

Ծառերը կը հագնին խորհուրդին քօղերը ու ճամբայ կ'ելլեն՝ իրարու մօտենալու համար: Ասուլիս կայ ու ցափսուէք :

Կը քալեմ անտառին մէջէն ու կը զգամ որ կը ճեղքեմ անձկութեան ալիքները :

Վերջին անգամ, անկիւնէ մը, կը լսեմ սիւգին մեղմ ձայնը .

— Փա՛ռք Հրաշափառ Յարութեան:

X

Կը կենամ. ձայն մը կայ, փոքրիկ ու սրտայոյզ ձայն մը, ոտքերուս քովը: Կը ծռիմ ու մօտիկ կ'ըլլամ: Խոտն է որ կ'ըսէ իր քովի եղբօրը .

— Աղբարիկ, կը վախնամ ...

— Ի՞նչու կը վախնաս ...

— Տխրութեա՞ն ժամու մը մէջ ենք թէ ուրախութեան...

— Երկուքին համար ալ միշտ զօրաւոր պատճառներ կան ...

— Ի՛նչ անըմբռնելի բան է կեանքը ...

— Լաւ կ'ըլլաս եթէ ուրախանաս :

— Ահ, չեմ կրնար, աղբարիկ ...

— Ուրախ բաներու մասին մտածէ :

— Փորձեմ, փորձեմ ...

— Մի մոռնար որ վաղը դարձեալ լուսատօն պիտի ունենանք :

— Վա՞ղը, վա՞ղը, ըսիր...: Ա՜հ, սոսկալի բառ մըն է այդ :

— Յոյս կայ այդ բառին մէջ :

— Նաեւ մահ :

— Եղբայր, վատութիւն է տխրիլ յարութեան տօնի օրով :

— Եւ սակայն դուն ալ տխուր ես : Կը դողայ ձայնդ եւ առաւօտուն քեզ պիտի գտնեմ արցունքներու մէջ:

— Կը զառանցես դուն :

— Կը զառանցեն անոնք որ շատ ուրախ են կամ շատ տխուր :

— Ես ուրախութենէս կուլամ :

— Իսկ ես տխրութենէս կը ժպտիմ:

— Ի՞նչ բանէ կը վախնաս դուն :

— Վաղուան մահէն: Միշտ կեանքս վտանգի մէջ կը զգամ :

— Ի՞նչ է, սակայն, իմ ու քու կեանքը: Խոտի կեանք :

— Եւ սակայն կեանք է ան: Ամէն կեանք անոյշ է, անխորաչափելի կերպով անոյշ :

— Ի՞նչ կ'երեւակայես ու կը վախնաս :

— Կը թուի թէ երկաթէ հսկայ գործիքներ պիտի անցնին վրայէս :

— Ա՜հ, որքան վախկոտ ես:

— Իսկ դուն ո՛րքան զուրկ ես երեւակայութենէ :

— Տրամաբանութիւնս զօրաւոր է սակայն :

—Տրամաբանութիւն ունի՞նք մենք:

— Ճիշդ է որ դուն չունիս :

— Եկուր աղօթենք :

— Ո՛չ, եկուր ուրախ կանչեր արձակենք :

Ու երկու եղբայր խոտերը իրար գրկեցին եւ սկսան աղաղակել անդադար .

— Փա՛ռք Հրաշափառ Յարութեան ...

— Փա՛ռք Հրաշափառ Յարութեան ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Լեւոն Շանթի այս ողբերգութիւնը մարմին կ'առնէ հետզհետէ բեմի վրայ եւ փարիզահայ հասարակութեան է վիճակուած ուրեմն, առաջին անգամ զայն տեսնելու բախտը :

Լապորաթուար մտնողի սարսուռով է որ կ'երթամ ներկայ ըլլալ հայ բեմի երիտասարդ աշխատաւորներու փորձերուն՝ որ այսօր պիտի կառուցանեն մեր առաջ կիլիկեան թագաւորութեան ԺԴ. դարը եւ թերեւս մեր ամբողջ պատմութեան ողբերգութիւնը: Սարսուռը կ'անցնի երակներէս, տեսնելով թէ ինչպէս — բնութեան տարրերուն պէս — պատմութիւնը կը վերակրկնուի անընդհատ, թէ ինչպէս դեռ մինչեւ այսօր հայութիւնը կ'ալեկոծի նոյն ներքին ու արտաքին պայքարներով եւ կ'ուզես ճչալ .

— Հայ երիտասարդ, սերտէ՛ պատմութիւնը, նուիրական պարտք ունիս ցեղիդ հանդէպ, բաւական են սխալները ...

X

Հայաստան : Իր աջը Արեւելք է, ձախը՝ Արեւմուտք: Եւ ամբողջ պատմութեան ընթացքին՝ ահա հարցը.— ո՞ւր յենուլ, արեւելքի՞ն թէ արեւմուտքին :

Առաջինին հետ՝ երկրորդի բանակներն են սպառնական, երկրորդին հետ՝ առաջինի բանակներն են դրանդ առաջ: Ինչպիսի հրաշք է արդէն որ մինչեւ հիմա ապրեր է Հայը, մինչ իրեն շրջապատող այդ հզօրագոյն պետութիւններէն շատերու փոշին իսկ չկայ այսօր աշխարհին վրայ :

Եւ երբ կորսուեր է ամէն յոյս, ճգնաժամի պահուն երբ մայր երկիրը աւերակ է այլեւս բարբարոս ցեղերու մշտանորոգ գրոհներուն տակ՝ Հայ իշխանները հետզհետէ քաշուեր են դէպի Միջերկրական, մօտեցեր են արեւմուտքին: Կարճ ժամանակի մէջ Հայ շինարար ոգին ստեղծեր է արդէն նոր մշակոյթ մը, որ կը կոչուի կի-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Կոստանդին Թագաւորն ինձ ուղեկցելիս յայտնեց, թէ Եգերացի իշխանների մէջ ամէնից ընտիր եւ ամէնից քաջարի անձինքներին է զինակից կարգել ինձ եւ թէ ամենից աներկիւղ զօրավարների է յանձնել այդ քաջերի ձեռքը: Ես չեմ պահանջում որ դուք ինձ օգնէք այս ծանր վայրկեանին. կեանքը թանգ պարգեւ է, ինչպէս կարող էք վտանգի ենթարկել նրան... Բայց պահանջում եմ, որ ձեր աշխարհը վերադառնալուց յետ յայտնէք քաջազն արքային, թէ իւր իշխանները Հայոց ապստամբների դէմ ճակատել չկարողացան... Այդքանով արդէն Կոստանդին Թագաւորը կարող է իւր իշխանների քաջութեան չափը որոշել:

Այս ասելով Թագաւորը դուրս գնաց վրանից: Եգերացի իշխանի վրայ ծանր ազդեցութիւն արին այդ խօսքերը: Նրանք շուարած նայում էին միմեանց՝ առանց խօսել կամ տրտունջ յայտնել կարողանալու:

— Այս անպատուութիւնը մենք պիտի տանե՞նք... հարցրեց վերջապէս երիտասարդ իշխաններից մինը իրանց առաջնորդին:

— Ո՛վ չի կարող տանել, պիտի վերցնէ իւր գունդը եւ հետեւէ Հայոց Թագաւորին, ծանրութեամբ նկատեց առաջնորդը:

Բայց ոչ ոք չպատասխանեց նրան, որովհետեւ այդպիսի յանդուգն ձեռնարկութեան ոչ ոք էլ չէր կամենում մասնակցել:

Իսկ Աշոտ արքան վրանից ելնելով՝ պատրաստ գտաւ արդէն Վանանդացոց ու Տայոց քաջերին, որոնց գլուխ էին անցել Մարզպետունի իշխանը եւ Վահրամ Սեպուհը:

Թագաւորն աշտանակեց իսկոյն իւր օդապարիկ նժոյգը եւ առաջ անցնելով՝ բարձր ձայնով գոչեց.

— Քաջե՛ր, ո՞վ է կամենում ձեզանից կռուել եւ մեռնել Թագաւորի հետ միասին:

— Մենք ամէնքս... գոռացին միաբերան հայ կտրիճները եւ նրանց ձայնի արձագանգը որոտաց հեռաւոր լեռներում:

— Ո՛ն ուրեմն, յառա՛ջ, գոչեց Թագաւորը եւ սուրը հանելով դիմեց թշնամու կողմը:

Հեծելազօրը հետեւեց նրան:

Ապստամբներից մի խումբ յառաջացել էր արդէն մինչեւ ձորի բերանը եւ դիտում էր հեռուից արքայական բանակի շարժումը: Երբ նա հեծեալների այս գունդը տեսաւ, սկսաւ դէպի կիրճի ներսը նահանջել:

Թագաւորը իւր զօրքով հասաւ նրա ետեւից ինչպէս մի փոթորիկ եւ ընդհարուեցաւ հետը կիրճի մէջտեղը: Արքայի նպատակն էր յանկարծակիի բերելով՝ փախուստ դարձնել այդ խումբը եւ այդպիսով շփոթել կրճի բերանը փակող զօրքերին: Վանանդացիք ու Տայեցիք կռուել սկսան կատաղաբար: Նրանք ձիաներով կոխկռտում եւ երկար նիզակներով շամփրում էին անզօր հետեւակներին, որոնք կռւում էին միայն կարճ սրերով: Ընդհարումը տեւեց հազիւ կէս ժամ. որովհետեւ արքայականների յարձակումն այնպէս անակնկալ եւ բախումն այնքան զօրաւոր էր, որ ապստամբների խումբը երկար դիմադրել չկարողացաւ: Մի քանի տասնեակ զոհեր տալուց յետոյ նա թիկունքը դարձրեց եւ փախաւ: Արքայականները յաղթական աղաղակով սկսան հալածել նրանց:

Թւում էր թէ՝ բաղդը ժպտում է Թագաւորին: Կրճի բերանը հասնելուց՝ փախստականները դէպի լեռան լանջերը ցրուեցան: Արքայի հեծելազօրն ընկաւ նոր հանդիպող գնդերի վրայ, որոնք արդէն շփոթուած էին թէ՛ փախստականների եւ թէ՛ հալածողների աղաղակից եւ սկսաւ սաստկապէս հարուածել նրանց: Ընդհարումը երկար չէր տեւելու. այդ գնդերը նոյնպէս փախուստ պիտի տային՝ մաքրելով կիրճը արքայական զօրքի առաջ. բայց յանկարծ հասան այդտեղ Սեպուհ Ցլիկ-Ամրամը եւ Գարդմանայ Դաւիթ իշխանը, նստած ամեհի նժոյգների վրայ եւ շրջապատուած մինը կատաղի Սեւորդիներով եւ միւսը՝ հզօր Գարդմանացիներով, որոնք եւ վայրկենապէս կռուի կերպարանքը փոխեցին: Ամրամ Սեպուհը խրախոյս կարդաց իւր քաջերին եւ սուսերամերկ ընկաւ արքայական զօրքի վրայ: Նրա ձայնը որոտում էր կրճի մէջ, ինչպէս գարնանային հեղեղի շառաչ եւ այդ ձայնին հետեւում էր բազմամբոխ զօրքի աղաղակը: Նոյնպիսի հզօր գոչիւնով խրախուսել սկսան իրանց գնդերին Թագաւորն ու Մարզպետունի իշխանը եւ մարտիկները երկու կողմից սկսան ընդհարուել նոր ուժով եւ աւելի կատաղաբար:

Գնդերից ոչ մինը տեղի չէր տալիս միւսին: Արքայականներն աշխատում էին վանել հակառակորդներին կրճի միջից, իսկ վերջինները ճգնում էին յետ մղել նրանց դէպի խորաձորը :

Այդպիսով միմեանց դէմ խիզախելով եւ շարունակ անձուկ կրճի մէջ խառնուելով՝ փակւում էր հեծելազօրի ճանապարհը: Արքայականների դրութիւնը ծանրանում էր. նրանք յարձակուել չէին կարողանում եւ իրանց շուրջը զեռող հետեւակների դէմ մարտնչելու համար՝ սանձակուած էին ձգել երկարաբուն նիզակները եւ կռուել միայն սրերով: Այդ դրութեան մէջ դարձեալ՝ նրանք աննահանջ խիզախում էին ապստամբների դէմ: Եւ չնայելով որ վերջինների թիւը հետզհետէ աճում եւ իրանցը, ընդհակառակը, նուազում էր, այնուամենայնիւ արքայականները կանգնած էին այդ հզօր հեղեղի առաջ ինչպէս անսասան մի հողաթումբ եւ կռւում էին յուսահատ կատաղութեամբ :

Բայց յանկարծ աջակողմեան լեռնալանջից սկսաւ տեղալ նրանց վրայ նետերի սաստիկ մի տարափ:

Այդ Ափխազների գործն էր: Բէր իշխանը տեսնելով արքայականների յամառ դիմադրութիւնը եւ այն կոտորածը, որ նրանք անում էին նիզակակից զօրքի մէջ, հանեց լեռնալանջի վրայ իւր նետաձիգ զօրագունդը եւ սկսաւ այնտեղից հարուածել նրանց նետերով: Եւ որովհետեւ նրանք աջ կողմից էին հարուածում, ուստի արքայականները ապարափակ անելու հնար չունենալով՝ (ըստ որում աջ ձեռքով սուրն էին կրում եւ ձախով ասպարը) մնացին երկու կրակի մէջ:

(Շար.)

...կեան Թագաւորութիւն : Բայց յա-
...ենական ու ճակատագրական
...ութիւնը կը վերակրկնուի եւ
...Այս անգամ Սելճուքներն ու
...Մամլուքներն են որ պիտի
...քանդել ու կողոպտել այս մշա-
...կիլիկեան փոքրիկ հարստու-
թիւնը :

...երկպառակութիւնն ու պայքարն
...ինչեր են ուրեմն հայ իշխա-
...ան ընտանիքներուն միջեւ : Պա-
...անկախութիւնը ամէն գնով , թէ
...կեանքով ու կրօնքով դաւա-
...արեւմուտքին : Պատմական ճըղ-
...այս պահուն ահա երեւան
...ցեղին ուժը : Եւ Օշին Պայլէ-
...են որ օժտուած են ցեղային այն
...ով որ գիտէ —
...գոհաբերել Ոգին կը նշանակէ
...ամբողջութիւնը : Ուրեմն
...ֆիզիքականը՝ փրկելու
...ոգին :
...ցեղային անմահու-
թեան :

X

Ահա , Օշին Պայլը ինք նստած է սե-
...աղջեւ , Կոռիկոսի իր ծովա-
...արեւշատ ամրոցին մէջ եւ
...Հայոց պատմութիւ-
...երբ երկրին իշխանները կուգան
...յանձնելու պետութեան իշ-
...ութիւնը , Լեւոն Թագաւորը դեռ
...է :

Լեւոն Շանթի ստեղծագործական
...ութիւններուն ամբողջութիւնն
Օշին Պայլի անձնաւորութիւնը :
...մարդը՝ որուն հոգին ճառագայթ
...անհատ իրականացնող
...առեւաններով : Այն իրատես ի-
...որ եղան բոլոր հայ մե-
...ները ու գիտցան զոհել իրենք
...որպէսզի ցեղը ապրի :

Վերջապէս չէ՞ որ կեանքի մէջ ճա-
...պիտի փշրուի ... մինչեւ
...կեանքի ամբողջ խաւարը դառնայ
...լոյս : Ուրեմն ճակատա-
...Օշին Պայլի ողբերգա-
...վճռուած է :

Ահա եւ Ռիթան : Արմէն իշխանու-
...երակներուն մէջ կը հոսի հնա-
...արքայական արիւնը : Ով որ մօ-
...հետեւած է Շանթի գրական մը-
...ութիւններուն , սրտի սեղմու-
...նկատած է թէ հեղինակը անձ-
...թեամբ կը փնտռէ կինը , մասնա-
...Հայ կինը : Եւ կինը միշտ կը
...կինը միշտ քողարկուած է
...աղջեւ :

Ահա վերջապէս հայ կինը՝ որուն
...սէր է , պայքարը՝ յե-
...եւ գործը՝ իմաստութիւն :
...բոցի պահապան ոգին ՝ ո-
...կը պարտինք մեր լինելութեան
...ութիւնը : Որովհետեւ որքան
...ցեղային չէնքը կոթնած ըլլայ իր
...հանճարներու կոթողներուն վը-
...այդ կոթողները կերտողն ու
...մնողը միշտ մայրն է :

...տարակոյս ուրեմն , որ այս եր-
...ոսկի հոգիներուն համար , պատ-
...միայն կառուցանելու անհա-
...բախտաւորութեան դրախտը ,
խրելով ու խառնուելով ընդհանրա-
կան կեանքի պարտականութիւննե-
րուն՝ ստեղծեցին սեփական դժոխքը :

Հայ լեռնաբնակ ոգին ինկաւ տա-
փարակներու ցեխին մէջ — որ կը
կոչուի քաղաքականութիւն — եւ դա-
տապարտուեցաւ կորուստի :

X

Ահա թրթռացումներու եւ մտքե-
րու մէկ քանին , երբ ներկայ եմ Օշին
Պայլի ընդհանուր փորձերուն :

Որպիսի՛ հրճուանք , տեսնել բոլոր
այս երիտասարդ ուժերը որոնք կու-
գան գիտակցութեամբ ու խանդավա-
ռութեամբ , նաեւ զոհողութիւննե-
րով՝ ծառայելու ազգային մշակոյթի
բարձրագոյն արտայայտութեանը ՝
բեմին :

Եւ կա՞յ արտայայտութիւն որակե-
լու համար այն անսպառ կորովը ,
բեմականութեան ու խաղարկութեան
այն արտակարգ ըմբռնումը , այն ո-
գին որ երեւան կը բերէ անընդհատ
մեր սխրանքագեղ բեմադրիչը , հայ
բեմի հնամեայ բարեկամը :

Փարիզահայ մշակութային միու-
թիւններուն կը մնայ , Օշին Պայլի բե-
մադրութեան այս պատեհութեան
առթիւ , լրջօրէն մտածել ազգային
բեմի վերստեղծման մասին : Մեծ
մայրաքաղաքին մէջ ամենայետին
ազգութիւնը իր թատրոնն ունի : Ին-
չու հայ հասարակութիւնը չկարե-
նայ , գոնէ ամիսը մէկ անգամ , մտնել
իր գեղարուեստի տաճարը եւ հաղոր-
դուիլ սեփական մշակոյթով եւ ո-
գիով :

Բազմադարեան ժամանակով կոր-
սնցուցեր ենք ամէն ինչ , մնացեր է
միայն մշակոյթը : Հայ ժողովուրդը
ղոյութիւն ունի եւ կանգնած է լաւա-
գոյն ժողովուրդներու կողքին՝ իր
մշակոյթով :

Ապրեցնե՛նք այդ մշակոյթը :

ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՍԵԶԱՆ

Ֆրանսայի թանգարանները մաս-
նաւոր ցուցահանդէսներով , ու թղ-
թատարական նախալարութիւնն ալ
նամակադրոշմներով կը տօնեն ծննդ-
եան հարիւրամեակը արդի նկարչու-
թեան մեծագոյն առաջեալին , որ Սէ-
զան անունին տակ , իր բովանդակ
դառնութիւններուն մէջէն , փիլիսո-
փայօրէն ու խէալին սեւեռած մար-
դու ներամփոփ ոգիով , հասաւ յաւ-
մահու մեծութեան :

Այդ մեծութիւնը պտուղն էր ամէն
ծաղրանք արհամարհող անտեղիտալի
կամքին , որ պատուանդաններու վրայ
բազմեցուց բոլոր օժտուածները :

Առանց կամքի ուժին , Սէզան պիտի
վհատէր անկասկած , զգուելով
մարդկութեան անորակելի յաւակ-
նութենէն , որ երէկ , անտարբերու-
թեան եւ հեգնանքի առարկայ ըրած
էր զինքը , իբրեւ «ինքզինք արտայայ-
տելու անկարող նկարիչ» , մինչ այս
օր , Ֆրանսայի փառքը եւ տասնըին-
ներորդ դարու վերջին հանճարը կը
նկատէ զինքը :

Եթէ Սէզան պահ մը կարենար գլու-
խը վերցնել , լսէր ու կարդար թեր-
թերուն մէջ գրուածքները , պտտէր
ու տեսնէր թէ ինչպէս թանգարաննե-
րըն ու մեծ նկարահաւաքները , հսկայ
գումարներով ձեռքէ ձեռք կը խլեն իր
նկարները , որոնց երեսը չէին նայեր
ժամանակին իբրեւ երեխայական թո-
թովանքներ , որոնք միշտ մերժուած
էին սալոններու նկարչութեան մաս-
նագէտ ժիւրիէն , եւ որոնցմէ չէր կը-
ցած քանի մը հատ իսկ ծախել այս
օրուան գիներուն մէկ հազարերոր-
դովն ալ , որքան պիտի ծիծաղէր , ու
որքան պիտի խղճար մարդկութեան
վրայ , կրկնելով Էրիքսընի հետ «խեղճ
մարդկութիւն , յաւիտենական յիմա-
րութիւն» խօսքը , որ այնքան ճիշդ
տեղը գործածած էր տարբեր ասպա-
րէզի մէջ , ուրիշ մեծ հալածական մը՝
Կրոնպախ :

Մեծերու կեանքերուն վրայ հաս-
տատուած իրողութիւն մըն է որ , ար-
ուեստի մէջ որքան ուժեղ եւ առանձ-
նայատուկ ըլլայ անհատականութիւ-
նը , այնքան հեռու կը մնայ արուես-
տագէտը հաւաքականութեան հաս-
կացողութենէն : Ժողովրդականու-
թեան մէջ չեն ինկած ինքնատիպ տա-
ղանդներն ու հանճարները :

Սէզան՝ յաւիտենական դժգոհը իր
անձէն եւ իր գործէն , կը գանգատէր
միշտ իր զգացումները կտաւին չկա-
րենալ յանձնելուն համար եւ կը նա-
խանձէր Մոնէէն որ «ամբողջովին
աչք մըն է» : Այս խօսքը կը մատնէ
հոգեկան գալարում մը , լուրջ ու ան-
խոնջ աշխատող մը , որ , բնութեան
մէջ նոր երեւոյթներ ու գոյներու նոր
յարաբերութիւններ որոնելու եռեւէ
եղած է միշտ , ապացուցանելու հա-
մար ռոմանթիք ոգիին եւ plain - airին
հանդէպ զգացած հակակրանքը :

Սէզանի համար նկարիչը , դիտել եւ
վերլուծել գիտնալուն յաջորդող գոր-
ծողութիւն մըն է , որ կը թելադրուի
արդէն : Գիտենք թէ ,երբ սիրտը յուզ-
ուի , կը տեսնէ ձեւով մը՝ որ բոլորո-
վին տարբեր է իրերու արտաքին երե-
ւոյթը միայն տեսնողէն : Այդ յու-
զումը , որ Սէզանի «պզտիկ զգայու-
թիւն»ն է , տուաւ իրեն տեսողութիւն
մը եւ ոճ մը , որով բնութիւնը կը
մեկնէ հազիւ զգալի եռանկիւնաձեւ
վրձնումով : Մեկնելու այս ձեւին
մէջ , իր ժամանակի մտաւորականնե-
րը փարատոքս մը գտան եւ ըսին .
«բնութիւնը , իր խորքին մէջ , կա-
ռուցուած է խորանարդներով ու կո-
նաձեւերով» : Այս խօսքը , թէեւ տա-
ռօրինակ՝ իբրեւ իմաստ , ճշմարտու-
թեան հիմ մը ունի , եւ , ինչպէս բոլոր
ճշմարտութիւնները որ կը յայտնուին
ուշ կամ կանուխ , իր յայտնութիւնը
գտաւ ապագայապաշտութեան եւ խո-
րանարդապաշտութեան մէջ , ու շու-
տով եղաւ անոնց հարազատ լեզուն :

Սէզան տպաւորապաշտ(1) չէ : Տը-
պաւորապաշտութեան հիմը դրած էր
Մոնէ : Ինք ոչինչ ունէր աւելցնելիք :
Սէզանի գլխաւոր մտահոգութիւնն էր
արժէքներու(2) ուսումնասիրութիւ-
նը : Իրմէ առաջ նոյն բանն ըրած էր
Ռամպրանտ : Այն տարբերութեամբ՝
որ Ռամպրանտ սթիլիզէ(3) կ'ընէ ար-
ժէքը որ իր բանաստեղծութիւնն է ,
մինչ Սէզան , կը հանէ առարկան ցո-
լացումներու պատճառած գոյներու
քաոսէն եւ կը նկարէ զայն զուտ գու-
նական կերպարուեստով , տալու հա-
մար իւրաքանչիւր առարկային գու-
նական կառուցում մը : Բայց Սէզան
մնաց միշտ ինքնատիպ համադրող մը ,
յատկապէս անկենդան բնութեան
մէջ , ուր նկարչական երեւութական
աղքատութեան կը միանայ խոր հա-
րստութիւն մը :

Սէզանի պատրաստած գեղագիտա-
կան յեղափոխութիւնը դանդաղ յա-
ռաջացաւ , բայց մեծ եղաւ , ու ինչ-
պէս միշտ՝ մեծ եղան նաեւ իրեն ուղ-
ղուած հալածանքներն ու ծաղրանք-
ները , որոնց դիմադրեց այն հաւա-
տով ուժով որ կ'ունենան սերունդ-
ներու վրայ տիրապետելով դար մը
ստեղծելու համար ծնած բացառիկ
կարողութիւնները :

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԾԱՆՈԹ .—(1) Տպաւորապաշտ կամ plain - airի նկարչութիւն կը կոչուին այն նկարչութիւնները , որոնք բնու-թեան վրայ օդին ու լոյսին ըրած ազ-դեցութիւնները ու հակազդեցութիւն-ները կ'ուսումնասիրեն , իւրաքանչիւր նկարիչի տպաւորող զգայնութեան զանազանութեան մէջ :

(2) Նկարչութեան մէջ արժէք (valeur) կը կոչուի , առարկաներուն ի-րենց միջավայրէն ստացած գոյներու յարաբերութիւնը :

(3) Սթիլիզէ ընել՝ կը նշանակէ կզալի մանրամասնութիւնները վերա-ծել տեսանելի գիծերու կամ գիծերու ճարտարապետականութեան :

« ՑԱՌԱՋ » ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ , ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ-ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ , ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ-ՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ-ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

ԵՐԶՆԿԱ - ԿԱՐԻՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Անգարայէն կ'իմացնեն թէ , եր-կաթուղիի շինութիւնները մեծ թա-փով կը շարունակուին : Տիարպէքիր-ճիզմէ գծին 60 — 70 քիլոմեթրնոց մէկ մասը այս տարի պիտի բացուի : Իսկ 212 քիլոմեթրի հասնող Եր-զնկա - Էրզրում գիծը յառաջիկայ գարնան կարելի պիտի ըլլայ բանե-ցնել : Այս կերպով Թուրքիոյ երկա-թուղիները 6718էն 7000 քիլոմեթրի հասած պիտի ըլլան :

Երկաթուղիներու ընդհ . տեսչու-թեան 1939ի ելմտացոյցը անցեալ տարուան բաղդատմամբ , 3.340.000 ոսկի աւելի է :

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Է .

ՑԱՍՏՆՈՒԹԻՒՆ

Խորակուած առիւծի պէս
Մնաց ինկաւ շամբ ու պարտէզ .
Ցղմուտն եղաւ իր ասպարէզ ,
Ֆրդատ Արքան էր ինքը կարծես՝
Վարազաքաղ ան հեռատես :
Կ'որսար լորեր , հաւքեր պէսպէս ,
Ծղնեղուկներ խեռ անհերես ,
Շատ անարժան իր անուան վէս :
Երկար օրեր ան խղճահար՝
Իր չգործած մեղքին համար ,
Կը թափառէր միշտ սարէ սար ,
Ճգնաւորի պէս ապաշխար :
Ու բնածին չարը յայտ գար
Բողոքի պէս բայց ջղագար .
« Ինչո՞ւ ինքը առիթ ըլլար
Մանր մեղքին այն ապիկար » :
Ու լսեցին դուռ - դրացի ,
Թէ՝ Դաւիթը այն քաջարի .
Փնացնէ կորեկ գարի
Ու կը սպաննէ ինչ ձեռքն անցնի :
Բարի կին մըն ալ անուանի՝
(Որ եղած էր հէք սիրուհի
Առիւծաձեւ սէգ Մհերի
Երբ ան ազատ էր , ամուրի) .
Ունէր հոն արտ մը կորեկի
Ան ալ մեծ չէր եօթը կորի .
Ասպատակուած երկար տարի
Կարծես , նման աշնան կալի :
Պառաւը կանչեց , յիշոցք լեղի .
— « Կորեկ արտի՞ս կ'ընես յայտնի
Թէ ժառանգն ես դուն տմարդի ,
Առիւծաձեւ Մեծ Մհերի ,
Դուն անարժան անպէտ սրտի .
Գրողը գա՛յ ու քեզ տանի » :
Դեռ ի՛նչ խօսքեր կծու , աղի ,
Հազար անէծք մէկ ստակի :
Վերջն ալ սրտով քաղցր ու բարի
Դաւիթին կանչեց գայ բնակի
Երդիքին տակ իր մեկուսի
Ու խրատեց մարդոց գաղտնի :
— « Ի՞նչ ես ինկեր խենդ ու խելառ
Մարտի կատուի պէս անդադար :
Լքեցիր տուն արջառ , դուար
Ըրածներդ քեզ չեն յարմար
Բոլոր Սասուն քեզմէ յուսար
Կ'ըլլաս իրենց Ազատարար :
Թէ որս կ'ուզես , վայրի ոչխար
Եզնիկ , քարայծ , բազմահազար
Գնա՛ հեռուն քո հօրը սար :
Ան կը տիրէր արար աշխարհ
Վեր Ծծմակէն մինչ Սեւասար
Իրն էր ամբողջ եւ Որսասար :
Բայց մահէն վերջ անմխիթար
Զը վճարեց քո հօրեղբայր
Եօթը տարի տուրք ու վարձկալ
Մսրայ Մելիքին անարդար :
Սեւ գար այն օր , Մսրայ Մելիք
Եկաւ ալեց սար ու շէնլիք
Առաւ տարաւ , աղջիկ կնտիք
Գերի վարեց մեծ ու պզտիկ :
Երթան չըգան այնպէս չարիք
Մահ , սով բերաւ Մսրայ Մելիք
Ու կործանեց սրբատեղիք
Պարտադրեց իշխան ինքզինք :
Ըը լմնցայ , լսէ՛ որդի ,
Այդ թշնամին եպերելի
Հիմա մարդ մը ղրկեր մեզի
— Կոզբադինը — գետի՛ն անցնի ,
Որ չափչըփէ արծաթ ոսկի .
Տուրքեր գանձէ ապօրինի ,
Քորըդ տունը պիտ դատարկուի ,
Թէ չըլլաս տէր դուն քեզի :
Սմոյգի պէս անսանձ հուժկու
Հաւիթ դարձաւ դեւ ահարկու ,
Դիշեց տեսիլքն աղերսարկու ,
Մոռցաւ խաղերը խեռ տղու
Սրտին արեւ մը տիրելու
Ոոյացաւ տուն վճիռ տալու
Այն մեծ կամքով արի մարդու
Բառուն սերունդ իր պապերու :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄՈՒՆԻ

ՇԷՔԵԱԹ

Մի քանի իշխանաւորների հետ նա-ւով ճամբորդում էինք , մեր նաւի յե-տեւում մի նաւակ ընկղմւեց եւ նրա մէջ գտնուող երկու եղբայրներ ջրի որձանքի մէջ ընկան :

Իշխանաւորներից մէկն ասաց .

— Այն նաւազը , որ նրանց երկուսին էլ ազատի , իւրաքանչիւրի համար յի-սուն դինար նուէր կը տամ :

Նաւազներից մէկը մէկին ազատեց , միւսը խեղդուեց :

— Միթէ երկրորդի մէջ կեանք չէր մնացել , որ դու դանդաղեցրիր քո օգնութիւնը նրան ազատելու համար , հարցրի ես :

Նաւազը ծիծաղեց եւ ասաց .

— Դու ճիշդ նկատեցիր , ես աւելի աշխատեցի սրան ազատել , որովհե-տեւ սա մի անգամ անապատում ինձ հանդիպած ժամանակ նստեցրել է իր ուղտի վրայ , մինչդեռ միւսից փոքր ժամանակս հարուածներ եմ ստացել :

— Ճիշդ է ասել Աստուած , որ ով լաւութիւն է անում , անում է իր հո-գու համար , նոյն բանի համար է ա-նում նաեւ վատութիւն անողը , ասա-ցի ես .

Թէ կարող ես , վատ արարքով մէկի
սիրտը մի՛ խոցիր ,
Այդ ճամբի մէջ կը հանդիպիս սուր
փշերի , իմացի՛ր .
Դու աշխատիր մերձաւորիդ նեղ օրե-
րին միշտ օգնել ,
Չէ՞ որ մի օր դու կարող ես սուր կա-
րիքի մէջ լինել :

ՍԱԱԴԻ

Թարգմ . բնագրից՝ Ա .

Երեքշաբթի երկրորդ թերթօն մը

ԻՆՆՍՈՒՆԵՐԵՔ

(Վիքթօր Հիւկօ)

(Վէպ ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան շրջանէն)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 150ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ,ՈՐ ԿԸՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍ ՏԱՐԻ , ԱՄԲՈՂՋ ՎԵՑ ԱՄԻՍ , ԸՆՏՐԵԼՈՎ ԱՅՍ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ , ՎՍՏԱՀ ԵՆՔ ԹԷ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻ ՆՈՅՆ ԼԱՐՈՒԱԾ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԻՆՉՊԷՍ ՄԻՒՍԸ , «ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵ-ՏՈՒՆԻ»Ն :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԵՂԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱԿԸՆԹԱ-ՑՈՒԹԻՒՆ , Նիկողոս Սարաֆեանի , քերթուածներ , գեղատիպ հատոր , գին 25 ֆրանք , արտասահմ . 30 : Դի-մել հեղինակին՝ 20, Ave. du Petit Parc, Vincennes (Seine) եւ Մ . Պարսամեա-նին , 46, Rue Richer :

Լ. ՇԱՆԹԻ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

— oo —

Այս տարի լրանում է մեր վաստա-կաւոր գրագէտ եւ մեծատաղանդ թա-տրագիր Լեւոն Շանթի 70ամեակը : Այս առթիւ էր որ Տիկին Աննա Բու-...եան որոշեց Փարիզում բեմադրել ...վերջին դրաման , «Օշին Պայլ» , ...շատ մեծ յաջողութեամբ ներկա-...ցուած է Պէյրութի մէջ) :

Ես բնաւ յանդգնութիւն չունիմ ...Շանթի մասին գրական ուսումնասի-...թիւն գրելու : Ցոյս ունիմ այդ ...ուրիշները :

...միայն նրա մասին մի քա-...կենսագրական տեղեկութիւններ ...:

...Շանթի գործունէու-...հանդրուանները , ես մի առան-...յուզում եւ պատկառանք եմ ըղ-...նրա անձնուէր կեանքը լի ...յանուն իր սիրած հայ-...եւ ազգի :

...Պոլիս 1869ին եւ ուսում ըս-...Էջմիածին Գէորգեան Ճեմա-...նա լաւ էր ճանաչում Կով-...ու Պոլիսը : Երկուսն ալ հաւա-...սիրելի էին նրան ու հա-...: Նրա համար գոյութիւն չու-...այն խոր բաժանումները որ ըս-...են հայութեան այդ երկու ...հատուածների մէջ :

...ուզում էր , որ վերանան նրանց ...բաժանող խոչընդոտները ու ...մի հայութիւն հպարտ իր փա-...անցեալով ու գիտակից իր ա-...ապագայի :

Ես բախտ եմ ունեցել հանդիպել Շանթին , երբ նա նոր էր եկել Գեր-մանիայից , բարձրագոյն կրթութիւն ստացած : Նա դեռ շատ երիտասարդ էր . բայց արդէն յայտնի էր իբրեւ բանաստեղծ , հեղինակ գեղեցիկ քնա-րական բանաստեղծութիւնների , մի քերթուածի , «Լերան աղջիկը» , եւ մի շարք վէպերի՝ Պոլսի եւ Կովկասի կեանքից , ինչպէս«Վերժին» , «Դարձ» , «Երազ Օրեր» , «Դերասանուհի» , «Դրսեցիները» եւայլն :

Նրանց հմայքը եւ նորութիւնը նախ՝ աքանչելի բանաստեղծական լե-զուն էր , երկրորդ՝ հերոսները,մանա-ւանդ հերոսուհիները բոլորովին նոր յուսաբանութեամբ էին պատկերա-նում կովկասահայ ընթերցողի առ-ջեւ : Իրանց սովորական բնական շըր-ջանակի մէջ , առօրեայ ձգտումներով եւ ապրումներով :

Շանթը եկել էր Կովկաս վառ յոյ-սերով՝ գրելու , աշխատելու , օգտա-կար լինելու :

Աւա՛ղ , ժամանակները շատ վատ էին . Հայկական դպրոցները մնում էին փակ .Թիֆլիսի փողոցներում հա-յերէն խօսք չէր լսւում . խուզարկու-թեան ժամանակ Հայաստանի քար-տէզը գտած տանն բանտ էին քշում տէրը :

Տիրահոչակ Վելիչկօ (ռուս պաշ-տօնական թերթի խմբագիրը) եւ նրա նմանները , ազատ համարձակ հայհո-յում էին Հային , օգտուելով ամէն ա-ռիթից :

Ի՞նչ պիտի անէր երիտասարդ Շան-թը այդ պայմաններում : Նա շատ դառն ապրումներ է ունենում եւ նա ասում էր՝

— «Երբեմն գրիչը ընկնում է ձե-ռիցս .ո՞ւմ համար գրեմ , ո՞վ պիտի կարդայ գրածս եւ ինչո՞ւ գրեմ» :

Այդ շրջանին է վերաբերում նրա հետեւեալ փոքրիկ բանաստեղծու-թիւնը .

ԻՆՉՈ՞Ւ

«Ինչո՞ւ կը գրես» , հարց կուտան ին-
ծի ,
Ու ես զարմացած կը նայիմ իրենց :
Ինչո՞ւ կը գոռայ թափովն առիւծի ,
Ալեկոծ ծովը խոժոռ ժայռին մերձ .
Կամ հեզամրմունջ վտակը ինչո՞ւ
Իր թարմ կարկաչը կ'ոլորէ անուշ ,
Երբ անփոյթ , կայտառ ու զուարթա-
ջու
Առաջ կը գայթի նազանքով քնքուշ .
Ո՞վ կը հարցնէ հոռուն ջրվէժին
Թէ ինչո՞ւ անդուլ կը հանէ շառաչ ,
Մինչ սեպ բարձունքէն անդունդ կը
խուժին
Փրփուր կոհակներ յորդ ու կաթնա-
լանջ .
Իսկ դո՞ւն , քու վրադ հարցեր թա-
փեցին
Երբ ուժգին թափը խինդ ու կըսկիծի
Երգի մը փարած սրտէդ դուրս յոր-
դեց :
Բայց կը հարցնեն այդ ինչուն ինծի .
Ու ես զարմացած կը նայիմ իրենց» :

Այստեղ է ահա Շանթի ոչ միայն զարմանքի , այլ եւ դառնութեան աղ-բիւրները խինդ ու կսկիծը երգի մը փարած նրա սրտից դուրս են յորդում [illegible]

— որովհետեւ չեն կարող չյորդել— նրան հարցնում են «ինչո՞ւ կը գրես» :

Զարմանալու հարց չէր սա միայն , այլեւ դաժան , որովհետեւ Շանթը շուտով համոզուեցաւ , որ գրիչով չի կարող ապրել . հարկաւոր է մի օ-ժանդակ զբաղում ապրելու համար : Եւ հնարաւորութիւն գտաւ անցնելու նորից Եւրոպա , ուր եւ որոշում է սովորել հաշուապահութիւն , եւ մի առժամանակ զբաղւում դրանով : Բարեբախտաբար ոչ երկար : Գալիս են 1904—5 թուականները , երբ ազա-տութեան շունչը փչում է նաեւ Կով-կասի վրայ : Հայոց դպրոցները վե-րաբացւում են , կեանքը սկսում է ե-ռալ եւ Շանթի առջեւ լայն ասպարէզ է բացւում ուսուցչի , գրագէտի եւ մանկավարժի :

Յովհաննէս Թումանեանի «վերնա-տունը» եռուն կերպով վերսկսում է իր նիստերը , նախագահութեամբ պատկառելի նահապետի՝ Ղազարոս Աղայեանի եւ մասնակցութեամբ հայ գրագէտների : Նոր բացուած դպրոց-ների համար դասագրքեր եւ ընթեր-ցանութեան գրքեր են հարկաւոր : Շանթը , Յովհ . Թումանեանը եւ Ստ . Լիսիցեանը լայն մասնակցութիւն են ցոյց տալիս նոր լոյս տեսած «Հասկեր» մանկական ամսագրի եւ դարձ-նում են դա օրինակելի թէ նիւթերի ընտրութեամբ , թէ մանկավարժա-կան եւ գեղարուեստական նուրբ ճա-շակով : Նոյն խնամքով նրանք ձեռ-նարկում են նոր դասագրքերի հրա-տարակութեան , «Լուսաբեր» , ուր Շանթը ահագին գործ է կատարում եւ ցոյց տալիս իրեն իբրեւ հմուտ մանկավարժ եւ նուրբ արուեստա-գէտ :

Եռուն գործունէութիւնից յետոյ , Շանթը սովորութիւն ունէր միշտ քաշուել իր ընտանիքի հետ Եւրոպա եւ գրել հեռու հայրենի միջավայրից :

Եւ ահա երեւան են գալիս մի շարք դրամներ , մէկը միւսից արժէքաւոր , — «Հին Աստուածներ» , «Կայսրը» , «Շղթայուածը» , «Ինկած բերդի իշ-խանուհին» , որով Շանթը ցոյց է տա-լիս իրեն իբրեւ մի գրագէտ բոլորո-վին եւրոպական իմաստով : Այժմ նա չէր կարող գանգատել , թէ ընթերցող չունի : «Հին Աստուածներ»ը Կովկա-սում ահագին յաջողութիւն ունեցաւ : Բազմաթիւ անգամ բեմադրուեցաւ Կովկասի քաղաքներում , նոյնիսկ թարգմանուեցաւ ռուսերէնի եւ բե-մադրուեցաւ Բագու , ռուսական խմբի կողմից :

1918ին Հայաստանի անկախութեան հռչակումով Շանթը վերադառնում է Երեւան , (թողնելով ընտանիքը ար-տասահման) , եւ նետւում է պետա-կան գործունէութեան մէջ , նախ իբ-րեւ Հայաստանի խորհրդարանի փոխ նախագահ եւ ապա իբրեւ Մոսկուա ղրկուած պատուիրակութեան նախա-գահ : 1921ին երբ Երեւանը գրաււում է մեծամասնականների կողմից ,Շան-թը բազմաթիւ հայ մտաւորականնե-րի հետ բանտ է նետւում , ուր սպա-սում էր իր հերթին մահանալու Չե-կայի ձեռքից , երբ փետրուարեան յե-ղաշրջումի շնորհիւ ազատւում է բան-տից եւ անցնում Իրան : Այստեղից նա անցնում է Եւրոպա , ուր նրան սրտա-տրոփ սպասում է նրա կինը— երեք զաւակներով— նրա կեանքի անզու-գական ընկերը , որի անձնուիրութիւ-նը հնարաւոր էր դարձնում նրան ամ-բողջապէս նուիրուել իր սիրած աշ-խատանքին : Այդ անյայտ հերոսու-հին , որ դաժան տարիներ է ապրել մէն մենակ կորուսած ամուսնուց եւ մայր երկրից , ամբողջ ընտանիքի բեռը իր թոյլ ուսերին առած , օտա-րութեան ծովի մէջ :

Ահա մի նոր հող ,— հայ կրթել նոր սերունդը եւ նրան յանձնել հայ մշա-կոյթի վառած ջահը : Եւ Շանթը ձեռ-նարկում է Նիկոլ Աղբալեանի եւ միւս մտաւորականների հետ մի առաջնա-կարգ դպրոց հիմնել ճեմարանի ամ-րիճանով եւ բարձրագոյն մասնագի-տական լսարաններով , Պէյրութում , ուր ապաւինել են հայութեան բեկոր-ները : Այդ դժուարին գործը յաջող-ւել է փայլուն կերպով , շնորհիւ Շանթի եւ մեր մտաւորականների անձնուիրութեան , որոնք չէին կանգ-նում ոչ մի զրկանքի առջեւ եւ բաւա-կանանում էին չնչին վարձատրու-թեամբ :

Լինելով փայլուն գեղարուեստա-գէտ համամարդկային իմաստով , նուրբ գրագէտ , տաղանդաւոր ման-կավարժ , Շանթը ամփոփել է իր մէջ մարդկային հոգու լաւագոյն յատ-կութիւնները , հասնելով մտքի եւ հո-գու բարձունքներին , որին ձգտում են միշտ նրա լաւագոյն հերոսները— եւ դառնալով այդպիսով օրինակելի իր կեանքով ու գործով ամբողջ հայ ե-րիտասարդութեան համար :

ՀԵՂԻՆԷ ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ

րու համար ։

** Թունդ ազգայնական թերթ մը, «Լը Ժուռ», իր կարգին շօշափելով այս հարցը, կը գրէ թէ աւելի քան 3.500.000 օտարականներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, առանց հաշուելու անոնք որ դեռ նոր քաղաքացի դարձան, Պլումի ժողովրդական ճակատին օրով։ Առանց հաշուելու նաեւ այն 400.000 Սպանիացիները որ խճողուած են կեդրոնացման կայաններու մէջ։ «Այս 3.500.000 օտարականներուն մօտ կէս միլիոնը կը բնակին Փարիզ։ Միայն Սէնի նահանգին մէջ 15000 օտարականներ գործազրկութեան նպաստ կը ստանան։ Եթէ այս համեմատութիւնը ճիշդ է, ամբողջ երկրին մէջ գործազուրկ օտարականներու թիւը պէտք է անցնի 100.000ը։ Ֆրանսան, որուն աղբիւրները արտաքին տագնապի այս օրերուն հազիւ կը բաւեն իր ազգային պաշտպանութեան պէտքերուն, խնամելէ մինչեւ ունի՞ միջոցներ այս բանակն ալ կերակրելու, յաւելուածաբար։ Չի՞ բաւեր գործազուրկ Ֆրանսացիներուն միայն օգնել։ Այն միլիոնները եւ միլիառները որ տրամադրուած են օտար գործազուրկներուն եւ Սպանիոյ փախստականներուն, աւելի բանաւոր, աւելի փրկարար չէ՞ յատկացնել սպառազինութիւններ գնելու կամ շինելու»։

Թերթը այս առթիւ շնորհաւորելով աշխատանքի նախարարին իրաւասութեանց ընդլայնումը, կը պահանջէ օտար գործազուրկները արձանագրել, որոշ աշխատանքներ կատարել տալու համար, իսկ անբաղձալի կամ անպէտ օտարականները հեռացնել, համախորհուրդ ներքին նախարարին հետ։

** Խումբ մը երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ նախկին նախարար Պ. Մութէ, խմբակցութիւն մը կազմեցին Փարիզի մէջ,— «Օտար կամաւորներ Ֆրանսական ազգին պաշտպանութեան համար»։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ կազմակերպութիւնը որ եւ է քաղաքական կամ ցեղային նպատակ չի հետապնդեր, այլ պիտի աշխատի օտար լաւագոյն տարրերը համախմբել իբրեւ կամաւորներ, պաշտպանելու համար Ֆրանսան, քաղաքակրթութիւնը եւ խաղաղութիւնը։ Կեդրոնը՝ 44 Rue de Lisbonne:

Ալպանիոյ կցումը վերջացաւ

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը ապրիլ 14ին վերջնապէս վաւերացուց Ալպանիոյ կցման օրինագիծը, որ պիտի ներկայացուի խորհրդարանին։ Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի արտաքին նախարարը։

Օրինագիծը կը բաղկանայ երկու յօդուածներէ, որոնց առաջինը կ՚ըսէ թէ Իտալիոյ Թագաւորը ընդունած ըլլալով Ալպանիոյ Թագը, իրեն եւ իր յաջորդներուն համար կը սահմանէ հետեւեալ տիտղոսը.—«Թագաւոր Իտալիոյ և Ալպանիոյ, կայսր Եթովպիոյ»։ Երկրորդ յօդուածը կ՚ըսէ թէ Ալպանիոյ մէջ Թագաւորին ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ զօրավար մը, որ պիտի նստի Թիրանա։

Ալպանիայէն 30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Հռոմ, մասնակցելու համար խորհրդարանի նիստին։ Պատուիրակութեան նախագահն է Ալպանիոյ նոր վարչապետը, որուն պաշտօն յանձնուած է Ալպանիոյ Թագը ընծայել Իտալիոյ Թագաւորին։ Խորհրդարանին նիստը ձայնասփիւռով պիտի հաղորդուի ամէն կողմ։ Հռոմի մէջ երեւութապէս կ՚անտեսեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն յայտարարութիւնները, իբրեւ նիւթ պատմութեան։ Թերթերը կը գոհանան նորէն յիշեցնելով թէ Անգլիա շահեր չունի Ադրիականի մէջ եւ կը մեղադրեն որ Չէյմպըրլէն հաւատք ընծայած է Յունաստանի մասին շրջած վրդովիչ զրոյցներու։ Այս տրամաբանութեամբ, անոնք վտանգաւոր կը գտնեն Ռումանիոյ եւ Յունաստանի տրուած երաշխաւորութիւնները։

*** Զօկու Թագաւորին վեց քոյրերը հեռացան Ալպանիայէն, գործ փնտռելու համար, քանի որ իրենց եղբայրը շատ քիչ դրամ կրցած է փոխադրել։

Գերմանիա Սպանիոյ կողքին

Գերման թերթերը արհամարհանքով ու նախատինքներով արձանագրեցին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ տրուած պաշտօնական երաշխիքը Յունաստանի եւ Ռումանիոյ։ Անոնք կ՚ըսեն, թէ Անգլիա կը հարկադրէ որ փոքր ազգերը գան ու ապաստանին Չէյմպըրլէնի հովանոցին տակ, անձրեւի մը դէմ որ գոյութիւն չունի։ Գերմանիա պիտի չհանդուրժէ որ յաջողի Լոնտոնի քաղաքականութիւնը,— «օղակել» Գերմանիան։ Ասոր ապացոյցը կ՚երեւայ Սպանիոյ մէջ, ուրկէ իտալական զօրամասերը պիտի չմեկնին, ինչպէս կը յուսան Անգլիացիները։ Գերման մամուլը առաջին անգամ ըլլալով կ՚ըսէ, թէ Պերլին պիտի աջակցի որ Սպանիա փորձէ տիրանալ Ճիպրալթարի, գործածէ սպանիական Մարոքը Ֆրանսական Ափրիկէի գաղթավայրերուն դէմ եւ ամրացնէ Պիրենեան սահմանագլուխը։ «Սպանիա գիտէ թէ որոնք են իր բարեկամները եւ ուր կը գտնուին իր թշնամիները»։

*** Պերլինէն պաշտօնապէս կը հաստատեն թէ գերմանական տորմիղ մը ապրիլ 18ին պտոյտ մը պիտի կատարէ օտար ջուրերու մէջ, հանդիպելով Սպանիոյ եւ Փորթուկալի նաւահանգիստները։ Լոնտոնի թերթերը կ՚ըսեն թէ այս նաւատորմը կը բաղկանայ 40 մարտանաւերէ, մեծ թէ փոքր։ Այս միջոցին խորհրդաւոր շարժումներ տեղի կ՚ունենան Ճիպրալթարի շրջակաները, ցամաքի կողմէն, ինչ որ Անգլիոյ ուշադրութիւնը գրաւած է։ Կ՚ըսուի թէ Մատրիտի «յաղթանակի զօրահանդէս»ը, որ տեղի պիտի ունենար մայիս 7ին, յետաձգուած է 15ին։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Ամերիկա պիտի ճակատի ուժգնօրէն, եթէ որ եւ է վտանգ սպառնայ ո եւ է ամերիկեան ազգի անկախութեան։ Մ. Նահանգները տնտեսապէս պիտի օգնեն ամերիկեան որ եւ է հանրապետութեան, եթէ անձկութեան մատնուի եւ պիտի պաշտպանեն Քանատան։ Նախագահը այս առթիւ դատապարտելով այն պետութիւնները որ իրենց ճակատագիրը վարելու համար «Հոներու եւ Վանտալներու մեթոտներուն կը դիմեն», յայտարարեց.— «Մենք ալ շահ ունինք համաշխարհային գործերուն մէջ»։ Եւ կոչ մը ուղղեց բոլոր խաղաղասէր պետութեանց գործակցութեան։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿԷՕՐԻՆԿ վերադառնալով Լիբիայէն, Հռոմ գնաց, ուր մասնաւոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Մուսոլինիի հետ։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտները նոր խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենան այս օրերս։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Ալպանիոյ գրաւման դէմ բողոքի ցոյցեր կատարուեցան Սուրիոյ եւ Լիբանանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ Դամասկոսի մէջ 30.000 հոգի համախմբուեցան մզկիթին առջեւ եւ բուռն ճառեր խօսեցան Իտալիոյ դէմ։ Այս առթիւ թափոր մը կազմուեցաւ, ուր ամբոխը կ՚աղակէր.— «Մէկ Աստուած կայ եւ Մուսոլինի անոր թշնամին է»։ Նոյնիմաստ ճառեր խօսուեցան Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ։ Մամուլը կը յանձնարարէ իտալական ապրանք չգնել։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն Չեկայի երբեմնի վարիչը, Եժով, ձերբակալուած է, նաւային գործավար Ֆրինովսկիի հետ, որ նոյնպէս նախկին չէկիստ մըն է։ Եժովի անունով կոչուած քաղաքին հին անունը վերահաստատուեցաւ, այս առթիւ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ արաբ ըմբոստութեան ղեկավարներէն Արէֆ Ապտիւլ Րազիք, անգլիացի ոստիկաններէն հետապնդուելով, իր յիսուն հետեւորդներով ապաստանեցաւ Սուրիա, ուր Ֆրանսացիները զինաթափեցին զանոնք ու արգելափակեցին։

ՊԱՐՈՒՀԻ ՄԸ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ Ֆրանսայէն, Հռոմ – Պերլին – Թոքիօ առանցքը խորհրդանշող գօտի մը կապած ըլլալով Պիարիցի մէջ։ Տիկինը բողոքեց, ըսելով թէ Փարիզի մէջ ալ «Փարիզ – Լոնտոն – Նիւ Եորք» գօտի մը կապած էր …

Փարիզ

«ՌԱՖՖԻ» խումբի բոլոր ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 17 Ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի խնջոյքը որ տեղի պիտի ունենար կիրակի 16 Ապրիլին։

ՊԱՍՏԱՐԱԳ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գէորգ Գանարեան եւ զաւակունք կը ծանուցանեն թէ 16 Ապրիլ, Նոր Կիրակիի օրը, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ – պարտաւորդ իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝ Հանգուցեալ Տիկին ԲԵՐՐՈՆ ԳԱՆԱՐԵԱՆԻ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ – ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 20 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ազգային գերագոյն մարմնի մը անհրաժեշտութիւնը»։

Թատերական ներկայացում

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՀԵԱՑԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, **26, Rue Troyon, Sèvres**, մէթրօ **Sèvres**

Կը ներկայացուին՝ ՇՈՒՇԱՆ ՎԱՐԴԵՆԻ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏ եւ ՌՈՒԱԻ-ՓԱԽԱԻ ՍԱՐԳԻՍԸ (զաւեշտ)

Տոմսերու գիներ՝ 10 եւ 7 ֆր.։

Aigle d'Armenie

«Հայ Արծիւ» Պոլսեցիներու երկսեռ երիտասարդութիւնը կոչ կ՚ընէ իր հայրենակիցներուն որ հաճին իրենց հասցէները գրկել միութեանս կեդրոն տեղին։ Mlle Cahababian, 72 rue d'Hauteville, Paris, tél. Pro. 86-56.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Նամակ ունին Միսաք Ճգնաւորեան, Յակոբ Շիրվանեան, Եօզկատցի Յովսէփ Քիւրքճեան։ Դիմել՝ Յառաջի վարչութեան։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԱՊՐԻԼ
MARDI 18 Avril 1939

Ժե ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4017

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐԷՆ ԱԼԵԿՈԾՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթէն կիրակի հազիւ քիչ մը սփոփուած, քաղաքական աշխարհը նորէն մատնուած է ծանր ալեկոծութեան մը, այս կը բխի հետեւեալ պարագաներէն .—

1. Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վճռական դիրքը՝ խափանելու համար որ եւ է գինեալ յարձակում, միացեալ ճակատ մը կազմելով արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք, մինչեւ Մոսկուա եւ Անգարա :

2. Նախագահ Րուզվելթի ողբաձայն կոչը Հիթլերի եւ Մուսոլինիի, փրկելու համար խաղաղութիւնը :

3. Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ բացասական դիրքը՝ այդ կոչին առթիւ, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ : (Մինչ Պերլին չանթեր կ'արձակէ, Հռոմ խոր - հրդաւոր լռութիւն մը կը պահէ) :

Սպասելով Պերլինի եւ Հռոմի պատասխանին, փութանք ըսել թէ կացութեան ծանրացման ապացոյց մը կը կազմեն, նաեւ, այս երկրին ձեռք առած միջոցները, եւ մասնաւորապէս օտարականներու մասին հրատարակուած երկու օրէնքները :

Առաջին անգամ է որ, այս ազատ երկրին մէջ, այնքան խիստ եւ կանխարգել օրէնքներ կը հրամանագրուին, օտարականներու պարտականութեանց եւ իրաւունքներու մասին :

Նոր հրամանագիրներուն առաջինը — զինուորագրութիւն 20էն մինչեւ 48 տարեկան — եթէ հետեւանք է բացառիկ տագնապի մը, երկրորդը՝ ընկերակցութեանց իրաւունքի սահմանափակում, վեր ի վայր կը շրջէ օտարական բազմութեանց սովորական կեանքը :

Արդարեւ, այդ օրէնքով լուծուած կ'ըլլան ոչ միայն քաղաքական կուսակցութիւնները, այլեւ ուրիշ ամէն կարգի կազմակերպութիւններ :

Վաղը կը խօսինք լայնօրէն, այս նոր կացութեան մասին :

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

20ԷՆ 48 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐ

»»» · «««

ԲՈԼՈՐ ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻՆ

Պաշտօնաթերթը կիրակի օր, 16 ապրիլ, հրատարակեց երկու նոր հրամանագիրներ՝ օտարականներու պարտականութեանց մասին :

ԲՈՒՆ ԱՂԲԻՒՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆԵԼՈՎ ԱՅՍ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ, ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆՔ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿՏՐԵԼ ԵՒ ՊԱՀԵԼ ԶԱՆՈՆՔ, ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԶՄԱՏՆՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

Առաջին հրամանագիրը յիշելով նախընթաց օրէնքները, կը ներկայացնէ հետեւեալ տրամադրութիւնները .—

ՅՕԴ. 1.— 18էն 40 տարեկան ամէն օտարական կրնայ, խաղաղութեան շրջանէն իսկ, զինուորութեան պայմանագրութիւն մը կնքել ֆրանսական զօրաբանակի մը մէջ, համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին 61րդ յօդուածով նշանակուած պայմաններուն, որ փոփոխուած են 1931 յունիս 24ի, 1932 փետր. 16ի եւ 1939 մարտ 20 օրէնքներով :

ՅՕԴ. 2.— Այն օտարականները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւս օտարականները որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, ենթակայ են 1938 յուլիս 11ի օրէնքով Ֆրանսացիներու պարտադրուած բոլոր պարտաւորութեանց, որ կը վերաբերի ազգին կազմակերպութեան՝ պատերազմի ժամանակ : Անոնք կրնան ենթարկուիլ անհատական կամ հաւաքական, ընդհանուր կամ տեղական պարտաւորիչ ծառայութեանց (réquisition), հիմնուած՝ ազգութեան, տարիքի կամ արհեստի վրայ :

ՅՕԴ. 3.— Այն արու օտարականները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւսները որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, 20էն մինչեւ 48 տարեկանը պարտաւոր են, զինուորագրութեան օրէնքին մէջ նշանակուած պայմաններով, խաղաղութեան շրջանէն իսկ, Ֆրանսայի զինուորական իշխանութեանց տրամադրել, Ֆրանսացիներու պարտադրուած զինուորութեան հաւասար տեւողութեամբ, պարտաւորիչ ծառայութիւններ (prestations), որոնց հանգամանքը եւ գործադրութեան եղանակները սահմանուած են հրամանագրով :

Ֆրանսական զօրաբանակի մը մէջ կատարուելիք ծառայութեանց (համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին Գ. յօդուածին), կամ պայմանագրով կնքուած զինուորութեան (համաձայն 1831 մարտ 9ի օրէնքին կամ 1928 մարտ 31ի օրէնքին 64րդ յօդուածին) տեւողութիւնը ի զօրու է վերի յօդուածով պարտադրուած ծառայութեանց տեւողութեան համար :

ՅՕԴ. 4.— Այն օտարականները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւս օտարականները որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, պարտաւոր են հպատակիլ Բ. եւ Գ. յօդուածներով տրամադրուած պարտաւորութեանց, այդ տարիքին իրենց ուղղուած զեկուցման օրն իսկ, եւ ենթակայ են նոյն յօդուածով նախատեսուած պատիժներուն, եթէ չհեռանան Ֆրանսայէն, առանց վերադառնալու մտքի, այդ զեկուցումով նշանակուած պայմանաժամին մէջ :

ՅՕԴ. 5.— Այն օտարականները որ ենթակայ չեն Բ. եւ Գ. յօդուածներով որոշուած պարտաւորութեանց, կրնան զինուորութեան մասնաւոր յանձնառութիւն ընել, համաձայն պատերազմի ատեն ազգին կազմակերպութեան վերաբերեալ օրէնքին 18րդ յօդուածին :

ՅՕԴ. 6.— Ներկայ հրամանագրին տրամադրութիւնները արգելք չեն գործադրելու այն տրամադրութիւնները որ նախատեսուած են օտարականներու վերաբերեալ ընդհ. կանոնագրին մէջ, խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն: Կառավարութիւնը կրնայ այդ օտարականներուն արգիլել բնակութիւնը երկրին զանազան մասերուն մէջ կամ բնակութիւն պարտադրել որոշ վայրի մը մէջ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈԶՎԵԼԹԻ ԿՈՉԸ ՀԻԹԼԵՐԻ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ

«ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱ՞Ք ՉՅԱՐՁԱԿԻԼ»...
(կը յիշէ երեսուն երկիրներ)
ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ, ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐԱՆ

Ոչ-յարձակման շրջան մը տասը կամ քսանըհինգ տարի

Շաբաթ օր, մինչ կացութիւնը երեւութապէս մեղմացած կը համարուէր, Փարիզի ամերիկեան դեսպանը կառավարութեան յանձնեց պատճէնը նախագահ Րուզվելթի կողմէ Հիթլերի եւ Մուսոլինիի ուղղուած մասնաւոր նամակի մը: Այս նամակին հրատարակութիւնը անգամ մը եւս հաստատեց թէ ինչպէս գերագոյն փորձ մըն է որ կը կատարուի, խաղաղութիւնը փրկելու համար :

Նամակը խմբագրուած էր Մ. Նահանգներու նախագահին եւ արտաքին նախարարին կողմէ, ուրբաթ օր, եւ ուղղակի Պերլին եւ Հռոմ ղրկուած: Փարիզի ամերիկեան դեսպանը անոր պատճէնը Ֆրանսական կառավարութեան յանձնեց շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին: Այս գիրը աւելի վճռական շեշտով մը խմբագրուած է քան այն որ ղրկուեցաւ անցեալ սեպտ.ին: Թերթերը հրատարակելով նախագահին կոչը, միեւնոյն ատեն հաղորդեցին թէ քանի մը ժամ վերջը ամերիկեան նաւատորմին 2/3ը հրաման ստացաւ անմիջապէս Խաղաղական Ովկիանոս մեկնելու, փոխանակ Ատլանտեանի մէջ սպասելու Նիւ Եորքի ցուցահանդէսին համար :

Նախագահ Րուզվելթի գիրը համակուած է խոր մտահոգութեամբ, պատերազմի վտանգներու մասին.

— «Վստահ եմ թէ կ'ըմբռնէք որ ամբողջ աշխարհի մէջ հարիւրաւոր միլիոններով մարդկային էակներ այսօր կ'ապրին նոր պատերազմի մը կամ նոյնիսկ շարք մը պատերազմներու տեւական երկիւղին տակ: Այս երկիւղին գոյութիւնը եւ այդպիսի ընդհարումի մը կարելիութիւնը ծանր հոգ մը կը կազմեն Մ. Նահանգներուն ժողովուրդին համար որուն անունով կը խօսիմ. ինչպէս պէտք է մտահոգութիւն պատճառեն նաեւ բովանդակ արեւմտ. կիսագունդի միւս ժողովուրդներուն: Անոնք բոլորն ալ գիտեն թէ որ եւ է մեծ պատերազմ մը, նոյնիսկ եթէ սահմանափակուի ուրիշ ցամաքամասերու վրայ, ծանրապէս պիտի ճնշէ իրենց վրայ ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, ինչպէս եւ գալիք սերունդներուն վրայ :

Ես նախընթաց առիթով մը դիմած եմ ձեզի, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային խնդիրները խաղաղ մեթոտներով կարգադրելու համար, առանց զէնքի դիմելու: Բայց կը թուի թէ դէպքերու ընթացքը շրջած է դէպի զէնքի սպառնալիքը: Եթէ այսպիսի սպառնալիքները շարունակուին, անխուսափելի կը թուի թէ աշխարհի մեծ մասը պիտի մատնուի ընդհանուր կործանումի մը: Եւ ամբողջ աշխարհի պիտի տուժէ, պիտի տուժեն յաղթական ազգեր, պարտեալ ազգեր թէ չէզոք ազգեր: Ես կը մերժեմ հաւատալ թէ աշխարհ անպատճառ դատապարտուած է այսպիսի ճակատագրի մը: Ընդհակառակն, բացորոշ է թէ մեծ ժողովուրդներու վարիչները կարողութիւնն ունին իրենց ժողովուրդները փրկելու վերահաս աղէտէն: Բացորոշ է նոյնպէս թէ ժողովուրդները իրենք ալ մտքով եւ սրտով կը բաղձան որ վերջ տանին իրենց վախերը :

Դժբախտաբար, հարկ է աչքի առջեւ բերել վերջին դէպքերը :

Երեք ազգեր Եւրոպայի մէջ եւ մէկ ալ Ափրիկէի մէջ կորսնցուցին իրենց անկախութիւնը: Անդին, Ծայր. Արեւելքի մէջ ուրիշ անկախ ազգի մը մէկ ընդարձակ տարածութիւնը գրաւուած է դրացի պետութեան մը կողմէ: Համաձայն կարգ մը լուրերու, որ կը յուսանք թէ ճիշդ չեն, նախայարձակման ուրիշ գործողութիւններ կը ծրագրուին ուրիշ անկախ ազգերու դէմ: Բաց խօսելով, հետզհետէ կը մօտենայ այն օրը երբ այս կացութիւնը պիտի վերջանայ աղէտով մը, մինչեւ որ բանաւոր միջոց մը չգտնուի :

ՊԷՏՔ ՉԷ ՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԸԼԼԱՅ

«Դուք բազմիցս հաւաստած էք թէ ոչ ձեր, ոչ ալ Իտալացի (կամ գերման) ժողովուրդը պատերազմ կ'ուզէ: Եթէ ճիշդ է այս, պէտք չէ որ պատերազմ ըլլայ: Աշխարհի մէջ ոչ մէկ բան կրնայ համոզել ժողովուրդները թէ ո եւ է կառավարութիւն իրաւունք կամ պէտք ունի պատերազմի հետեւանքները կրել տալու իր սեփական ժողովուրդին կամ ուրիշ ժողովուրդի, բացի իր երկրին պաշտպանութեան պարագայէն: Այս յայտարարութիւնն ընելով, մենք Ամերիկացիներս ոչ եսասիրութեամբ կը խօսինք, ոչ վախով եւ ոչ ալ տկարութեամբ, այլ իբրեւ պետական մարդ եւ ի սէր մարդկութեան: Ես միշտ այն համոզումն ունիմ թէ միջազգային խնդիրները կրնան լուծուիլ խորհրդակցական սեղանի մը շուրջը: Հետեւաբար, երբ խաղաղ քննութիւն մը կը կատարուի, շահակիցներէն մէկը չի կրնար պատասխանել թէ զէնքը վար պիտի չդնէ, մինչեւ որ նախապէս հաւաստիք չստանայ թէ որոշումը իրեն նպաստաւոր պիտի ըլլայ: Խորհրդակց. ժողովներու ինչպէս դատարաններու մէջ, անհրաժեշտ է որ, իւրաքանչիւր կողմ քննութեան մօտենայ ուղղամտօրէն, այն համոզումով թէ շօշափելի արդարութիւն մը յառաջ պիտի գայ իւրաքանչիւրին համար, ու սովորութիւն է եւ անհրաժեշտ՝ որ իւրաքանչիւրը ժողովասրահին դրան առջեւ ձգէ իր զէնքերը :

Ես համոզուած եմ թէ տեւողական խաղաղութեան դատը մեծապէս յառաջդիմած պիտի ըլլար, եթէ աշխարհի ազգերը բացորոշ յայտարարութիւն մը ստանային կառավարութեանց ներկայ եւ ապագայ քաղաքականութեան մասին :

Որովհետեւ Մ. Նահանգները, իբրեւ արեւմտեան կիսագունդի ազգերէն մէկը, մաս չունին Եւրոպայի մէջ ծագած ներկայ վէճերուն մէջ, կը կարծեմ թէ պատշաճ կը համարիք այդպիսի յայտարարութիւն մը ընել ինծի, իբրեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՎԵՐԱՊԱՀ

— oo —

Կը թուի թէ «ո՛չ» պիտի պատասխանեն

Նախագահ Րուզվելթի ձեռնարկը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ բոլոր այն երկիրներուն մէջ որ կը կասկածին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գաղտնի առաջադրութիւններէն: Մոսկուայի թերթերն անգամ ջերմապէս կը գնահատեն այս ձեռնարկը, որուն յաջողութիւնը կախում ունի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ տալիք պատասխանէն :

Արդ, բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ Պերլին եւ Հռոմ ժխտական պատասխան պիտի տան, ինչ որ խորապէս պիտի ծանրացնէ կացութիւնը :

Այսպէս, Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը բացորոշապէս կը հասկցնէ թէ Հիթլերի պատասխանը պիտի ըլլայ անվրիպելի եւ կծու «ոչ» մը: Թերթը կը մեղադրէ Րուզվելթը իբրեւ գործիք Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշարողական շարժման եւ կը յայտարարէ թէ Գերմանիա եւ Կեդր. Եւրոպայի միւս պետութիւնները խորին անվստահութեամբ կը դիտեն այս մեթոտները :

— «Կը թուի թէ նախագահ Րուզվելթ կը կարծէ թէ իր անցեալը իրաւունք կուտայ «պարկեշտ միջնորդ»ի դերը կատարելու ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն միջեւ... բայց Կեդր. Եւրոպան եւ մասնաւորապէս Գերմանիա չափէն աւելի փորձառութիւն ունին ամերիկացի գիւանագէտներու բարոյախօսական յայտարարութեանց մասին: Րուզվելթ ինքն իսկ տարիներով համեբաշխ եղած է Գերմանիոյ գաղափարական հակառակորդներուն եւ մասնաւորապէս բոլշեւիկութեան կեդրոնին հետ որ թշնամին է մշակոյթի: Ան ոչ մէկ միջոց զանց չառաւ անմիաբանութիւն սերմանելու համար Եւրոպայի մէջ եւ անվերջ դժուարութիւններ հանեց եւ մեղադրանքներ ուղղեց բոլոր անոնց դէմ որ տրամադիր էին հաշտարար քաղաքականութիւն մը վարելու» :

«Ֆոլքիշէր Պէոպախթէր», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, Րուզվելթի նախաձեռնութիւնը կը կոչէ «վտահամբաւ ռազմախաղ, Ուիլսընեան դրութեամբ»: Եւ կ'աւելցնէ .— «Ուիլսըն գաղափարապաշտ մըն էր եւ իբրեւ այդպիսին՝ գիւրին որս մը Ամերիկայի թնդանօթի վաճառականներուն համար: Րուզվելթի առաջարկը կ'ապացուցանէ թէ Ամերիկա կ'ուզէ անամօթաբար խառնուիլ Եւրոպայի քաղաքական գործերուն» :

Ուրիշ հեղինակաւոր թերթ մը, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ», կ'ազդարարէ բացէ ի բաց .

— «Բացորոշ իրողութիւնը հետեւեալն է Եւրոպայի մէջ,— տակաւին կատարելիք վերաքննութիւններ կան. կան դեռ կարեւոր ազգային խնդիրներ եւ տնտեսական շատ ծանրակշիռ կացութիւններ որ պէտք է կարգադրուին նոր հասկացողութեամբ: Այս պայմաններուն մէջ, խնդիր չի կրնար ըլլալ գոյավիճակի պահպանման մասին, ոչ այստեղ, ոչ ալ որ եւ է տեղ ուր կ'եռայ կեանքը: Բայց Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռած են ընդդիմանալ այն վերաքննութեանց որ նպաստաւոր են միահեծան պետութեանց. այն ատեն կը մնայ մէկ կարելիութիւն,— եթէ արեւմտեան պետութիւնները չեն ուզեր ուղղամտօրէն գործակցիլ վերաքննութեան մը, անոնք որ ուղղակի շահագրգռուած են վերաքննութեամբ պիտի հարկադրուին զայն լուծել իրենց նախաձեռնութեամբ եւ գերիշխան ուժով: Վերաքննութեան մեծ խնդիրները պիտի լուծուին Անգլիոյ հետ կամ Անգլիոյ դէմ: Եւրոպան պիտի չհանդուրժէ գոյավիճակի պահպանումին՝ ֆրանքեւանգլիական նեղ իմաստով, ոչ Արեւելքի, ոչ ալ Միջերկրականի մէջ» :

Ուրիշ թերթեր ալ կը շեշտեն թէ խաղաղութիւնը անկարելի է Եւրոպայի մէջ, ցորչափ ժողովրդավար պետութիւնները կը գործակցին համայնավարութեան հետ :

*** Հիթլեր որ Մինիխ կը գտնուի, իր մօտ կանչեց արտաքին նախարարը: Խորհրդակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ եւ կը վերաբերէր նախագահ Րուզվելթի տրուելիք պատասխանին խմբագրութեան: Կը հաւաստեն թէ պատասխանը պիտի ըլլայ մանրամասն եւ յստակ, եւ թերեւս յանձնուի Հիթլերի 50ամեակի տօնակատարութենէն վերջը :

Իտալիոյ մէջ աւելի վերապահութիւն կը տիրէ: Թէեւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ Առաջնորդները շարունակ խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, բայց տակաւին յայտնի չէ թէ ե՞րբ պիտի ղրկուի Րուզվելթի պատասխանը: Իտալական թերթերն ալ կը հաստատեն թէ պատասխանը ժխտական պիտի ըլլայ: Արտաքին նախարար կոմս Չիանօ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ, որ Հռոմ գացած էր եւ մասնակցեցաւ խորհրդարանի նիստին, ուր հանդիսաւորապէս հռչակուեցաւ Ալպանիոյ կցումը: Մարաջախտը տեսակցեցաւ նաեւ Մուսոլինիի հետ եւ անմիջապէս Պերլին վերադարձաւ :

Բանակցութիւններ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կիրակի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի թրքական դեսպանին հետ: Թերթերը կը հաստատեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ հետ, եւ Անգլիա եւ Ֆրանսա ոչ միայն պիտի երաշխաւորեն Թուրքիոյ անկախութիւնը, այլեւ փոխադարձաբար օգնութիւն պիտի ստանան: Հռոմի հեռագրական գործակալութիւնը կը գրէ այս առթիւ, Փարիզէն.

— «Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, թէեւ ճշդուած եւ կարգադրուած են Հաթայի (Սանճաք) Թուրքիոյ կցման պայմանները, բայց Թուրքիա կը շարունակէ դժուարութիւններ յարուցանել Նեղուցները անգլեւֆրանսական տորմիղներուն առջեւ բանալու հարցին մէջ» :

Կը կարծուի թէ Պ. Չէյմպըրլէն այսօր, երեքշաբթի, երեսփ. ժողովին մէջ պիտի ծանուցանէ Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը :

Գալով Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութեանց, Անգլիա եւ Ֆրանսա կը ջանան Խ. Միութեան աջակցութիւնը ապահովել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի, ռազմամթերքով եւ օդանաւերով: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս մասին ալ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն: Լեհաստան եւ Ռումանիա միշտ կը մերժեն թոյլ տալ որ խորհրդային զինուորներ երեւան իրենց հողերուն վրայ :

Մոսկուայի անգլիական դեսպանը նոր եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ, օդանաւային դաշինքի մը մասին, որ պիտի կնքուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ :

— oo —

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ երէկ, երկուշաբթի գրաւեցին սահմանամերձ Իզօլայի շրջանին արօտավայրերը, Իզօլայի եւ ուրիշ քանի մը գիւղերու ֆրանսացի բնակիչները Ֆրանսա ապաստանեցան :

ԻՆՉ ԿԱՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱ՞Ջ ԳԱՑԵՐ ԵՆ ԹԷ ԵՏ

«Յառաջ» այս վերնագրին տակ ամփոփած էր հարց-պատասխանին, զոր Նախագահ Իսմէթ ունեցաւ Պոլսոյ մէջ, առեւտրական եւ արհեստակցական ճիւղերու ներկայացուցիչներուն հետ:

Ըսել կ'ուզէր թէ՝ վերջին հաշուով ի՞նչ է հաշուեկշիռը, Թուրքը առա՞ջ գացած, թէ ընդհակառակն աւելի յետադիմած է, հակառակ 19 տարուան իր բոլոր ճիգերուն եւ ծախսած անհաշիւ գումարներուն:

Ո՞ւր էր թէ կարենայինք տալ ճշգրիտ, բոլորովին առարկայական պատասխան մը: Կացութիւնը մեզի համար պիտի դառնար յստակ, մեր ընելիքն ալ՝ որոշ: Որովհետեւ, առանց պատասխանելու այդ կենսական հարցումին, անկարելի է բաց աչքով տեսնել իրերը եւ անոնց յորձանքին մէջէն ճամբայ բանալ մեր նաւուն, որ կը կոչուի «Հայկական Դատ»:

Դժբախտութիւն է հաստատել որ, հակառակ խնդրին այնքան կարեւորութեան, մինչեւ հիմա լուրջ փորձ մը չկատարեցինք եթէ ոչ լուծելու զայն, գոնէ քննելու: Մեր ամբողջ գիտութիւնը— ըսենք քաղաքականութիւնը— հիմնուած է եղեր պարզ զրոյցներու կամ հատ ու կտոր տեղեկութեանց վրայ:

Մինչդեռ փոքր ճիգ մը որքա՜ն մեծ յայտնութիւններ պիտի ընէր: Որովհետեւ, հակառակ տիրող խառնութեան, մէջտեղը կան թրքական հրատարակութիւններ, լեցուն՝ ամէն տեսակ փաստերով: Այո՛, ընդհանրապէս քարոզութեան (փրոփականտ) դրոշմը կը կրեն, բայց միշտ ալ կ'ունենան փախցուքներ, զոր կարելի է օգտագործել հրաշալիօրէն:

Ցաւը հոն է որ, ո՛չ այդ հրատարակութիւնները հաւաքող եղած է, ոչ ալ կարդացող ու պրպտող: Այսպէս է որ, հակառակ 19 տարի անցնելուն, դեռ հայերէն գիրք մը չհրատարակուեցաւ Թուրքիոյ մասին, երբ անդին պատկառելի հատորներ կը նուիրենք չես գիտեր ո՞ր նահանգի հինաւուրց պատմութեան: Այսինքն, անտես ըրած ողջը, այն՝ որմէ կախուած է մեր դատը, զբաղած ենք մեռածով, հի՜ն հին դարուց յիշատակներով...:

Հետեւա՞նքը: Ջուրի պէս գիտենք՝ թէ այսքան հարիւր տարի առաջ ի՞նչ վիճակ ունէր Կեսարիան, բայց լուր չունինք թէ ի՞նչ վիճակ ունի այսօր, ի՞նչ կը բանի նոր երկաթուղին, ի՞նչ կ'արտադրեն նոր գործարանները:

Այնպէս որ, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար փոխել հարցումին դէմքը եւ ըսել.

— Առա՞ջ կ'երթանք թէ ետ...:

Բայց կոճկենք այս ցաւոտ կէտը եւ անցնինք բուն նիւթին:

Անտարակոյս, նպատակս չէ տալ ուղղուած պատասխանը, որ կը պահանջէ աւելի երկար ժամանակ ու մանաւանդ պրպտում: Ըրածս պիտի ըլլայ պարզ ուրուագիծ մը, եթէ կ'ուզէք՝ թռուցիկ ակնարկ մը:

Թէ Թուրքը առաջդիմած է, այս մասին ոչ մէկ կասկած: Որովհետեւ, ի ծնէ ապուշ մը անգամ բան մը պիտի սորվէր այսքան տարուան փորձառութիւններէն:

Օրինակ, բազմաթիւ ճիւղերու մէջ ուր նախապէս մէկ հատիկ իսկ Թուրք չկար, այսօր գրեթէ միայն Թուրքեր կը տեսնուին: Հայն ու Յոյնը վտարուելէ յետոյ, մնացին իրենք իրենց եւ սորվեցան իրենց գլխուն ճարը նայիլ, ձեռք զարնել բոլոր արհեստներուն, սկսեալ կօշկակարութենէն մինչեւ երկրաչափութիւն, խանութպանութենէն մինչեւ վաճառականութիւն:

Ասոր համար լայնօրէն օգտուեցան մնացած քրիստոնեաներէն, ինչպէս նաեւ եւրոպացի մասնագէտներէն, զոր ղրկեցին մինչեւ հեռաւոր գիւղերը:

Միւս կողմէ, ամէն տարի բազմաթիւ ուսանողներ ղրկեցին Եւրոպա, մասնագէտներ պատրաստելու համար: Եւ ղրկեցին ամէն ճիւղի համար, սկսեալ սովորական համալսարաններէն մինչեւ արհեստագիտական դպրոցները:

Արդ, անկարելի է որ այսքան յարատեւ ջանքեր զուր անցնէին եւ Թուրքը մնար հինը, այն որ միայն լէպլէպի կամ համետ կրնայ շինել:

Կը կրկնենք, աշխարհի ամէնէն ապուշ մարդերն անգամ բան մը պիտի սորվէին այս բոլորէն, քայլ մը առաջ պիտի երթային: Վերջ ի վերջոյ, ամէն ինչ վարժութեան խնդիր է, մէկ չես յաջողիր, երկու չես յաջողիր, երրորդին կամ չորրորդին կը յաջողիս: Մինչդեռ Թուրքը ցարդ հարիւր անգամ փորձեց եւ հետեւաբար կրնար որոշ փորձառութիւն մը ձեռք բերել:

Այնպէս որ, չխաբենք մենք մեզ: Այսօր չկայ ճիւղ մը— արհեստներէն, առեւտուրէն, տնտեսական, ելմտական կամ կրթական— ուր Թուրքը չհամրէ առնուազն տասնեակներով մասնագէտներ:

Շնո՞րհք մըն է այս: Անտարակոյս՝ ո՛չ: Բայց իրողութիւն է:

Արեւմուտքի մէջ, յամառ վարժութեանց հետեւանքով անասուններուն անգամ ընել կուտան յաճախ զարմանալի շարժումներ:

X

Կարեւորը, սակայն, այս չէ, այլ նորաստեղծ ճարտարարուեստը: Թուրքը թող ուզածին չափ ըլլայ արհեստաւոր, դրամատան պաշտօնեայ, ելմտական քննիչ, տնտեսական մասնագէտ, եւն.: Ասոնք՝ համեմատաբար մանր բաներ են, երկրին ապագան չեն կերտեր: Էականը խոշոր տնտեսութիւնն է, որ քաղաքականութեան հետ անբաժանելի զոյգ մը կը կազմէ:

Այս տնտեսութիւնը ապահովուա՞ծ է:

Մէկդի դնելով զգացական ամէն նկատում, անվարան կրնանք ըսել՝ ո՛չ: Եւ գլխաւոր «ՈՉ»:

Ընթերցողը, որուն այլեւս պէտք է սորվեցնենք հրաժարիլ վիպականութենէ եւ գիտական ակնոցով մօտենալ իրերուն, անտարակոյս պիտի հարցնէ թէ ի՞նչ հիմեր ունինք այդ եզրակացութեան յանգելու:

Փաստերս պիտի բաժնեմ երկու մասի: Առաջին՝ ընդհանուր դիտողութիւններ, հիմնուած անվիճելի իրողութեանց վրայ: Երկրորդ՝ բուն իսկ թրքական վկայութիւններ:

Փակագիծի մէջ ըսեմ թէ՝ ընդհանուր դիտողութիւններս ալ հիմնուած են դարձեալ թրքական վկայութեանց վրայ, որքան ալ ի վիճակի չըլլամ մէջբերելու անոնց հին աղբիւրները: Ըսի, չէ՞, չկայ հաւաքածոյ մը, որուն կարենաս դիմել եւ գտնել այսինչ աղբիւրը:

X

Թրքական ճարտարարուեստի հեղինակը՝ նոյն ինքն Իսմէթն է, որ ըսկիզբէն ի վեր եղաւ երկրին գործօն ղեկավարը: Ճարտար ռազմագէտ դեռ ընդհանուր պատերազմին, առաւելապէս նկատի առաւ նոր պատերազմի մը հաւանականութիւնը եւ աշխատեցաւ ինքնաբաւ դառնալ ամէն տեսակէտով:

Ասկէ՝ «ազգային ճարտարարուեստի» (միլլի էնտիւսթրի) բացատրութիւնը, որ կը հոլովուի 1926էն ի վեր, երբեմն «միլլի» արաբերէն բառին տեղ առնելով ուլուսալ խառնածինը, կազմուած թաթարերէն կամ չաղաթայերէն ուլուս (ազգ) խօսքէն եւ ֆրանսերէն al վերաբերական մասնիկէն (national, social, եւն.):

Մինչեւ 1929, ճարտարարուեստը սահմանափակ էր եւ եղածն ալ կը վայելէր պետական օժանդակութիւն, դրամական նպաստի թէ մաքսային պաշտպանութեան ձեւով:

1929էն յետոյ է որ բացառիկ զարկ ստացաւ ձեռնարկը եւ ամէն կողմ գործարաններ բացուեցան:

Հրապարակի պահանջի՞ն հետեւանքով: Ո՛չ. պարզապէս ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏԱԴՐԱՆՔՈՎ:

Ցատկապէս կը գլխագրեմ, որովհետեւ հո՛ս է հանելուկին բանալին:

Ինչպէս յայտնի է, այդ թուականէն ասդին սկսաւ տեսակ մը տնտեսական ընդհանուր պատերազմ: Ամէն երկիր մաքսային պատնէշներ բարձրացուց եւ աշխատեցաւ կարելի եղածին չափ գնում չընել արտասահմանէն, այլ տեղին վրայ պատրաստել:

Ճարահատ՝ Թուրքիան ալ մասնակցեցաւ պատերազմին եւ գնումը դադրեցուց այն երկիրներէն, որոնք չէին գներ իր ապրանքները: Կամ գնեց հաշուով, այնքան՝ որքան կը գնէին իրմէ:

Այսպէս է որ հիմնուեցաւ քօնթէնժանի դրութիւնը, որով կարգ մը ապրանքներու ներածումը բոլորովին արգիլուեցաւ, միւսներունն ալ սահմանափակուեցաւ:

Արդ, բնութիւնը պարապութիւն չի սիրեր: Երբ ապրանք մը դուրսէն չի գար, պէտք է շինես տեղին վրայ:

Եւ ահա հիմնուեցան բազմաթիւ գործարաններ, Թուրքիոյ մէջ շինելու համար ներածումը արգիլուած ապրանքները:

Ի՞նչպէս բանեցան այդ հաստատութիւնները եւ ի՞նչ վիճակի մէջ են այսօր:

Յաջորդով յօդուածով կը քննենք:

ԴԷՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ

Հայ մատենագրութիւնը եւ մասնաւորապէս պատմագրութիւնը շատոնց գրաւել են Եւրոպայի գիտնականների ուշադրութիւնը: Հայ պատմիչները իրաւամբ համարուել են կարեւորագոյն աղբիւրներ ոչ միայն հայկական, այլ եւ առհասարակ Մերձաւոր Արեւելքի անցեալը ուսումնասիրելու համար: Բիւզանդիոնի եւ մանաւանդ Իրանի, Վրաստանի, Կովկասի ու դրացի երկիրների պատմութիւնը բազմակողմանի եւ լրիւ ներկայացնել անկարելի է, առանց հայկական աղբիւրներին դիմելու: Եւ որովհետեւ բաղդատաբար քիչ թւով Եւրոպայի պատմագէտների միայն վիճակուած է եղել հայերէն լեզուին տիրապետել հիմնովին, բուն իսկ բնագրերից օգտուել կարենալու աստիճան, այդ պատճառով եւ նպատակայարմար է դատուել մեզնից տասնամեակներ եւ գրեթէ մէկ դար առաջ, սկիզբը դնել հայ պատմագիրների թարգմանութեան գործին՝ եւրոպական լեզուներով:

Այդ ուղղութեամբ շատ գործ են կատարել անցեալում մանաւանդ Ֆրանսացիները: Լանգլուա, Բրոսէ, Դիւլորիէ եւ ուրիշ հայագէտներ ֆրանսերէնի են վերածել հին հայ պատմագրութեան մի զգալի մասը: Որոշ աշխատանք կատարուած է նաեւ ռուսերէն լեզուով: Գլխաւոր աշխատողները այդտեղ եղած են սակայն ռուսական բարձրագոյն դպրոցներում պաշտօնավարած հայ ուսուցչապետներ եւ մանաւանդ Մկրտիչ Էմին եւ Քերովբէ Պատկանեան: Մեծապէս գնահատելի է նաեւ այն գործը, որ նոյն այդ թարգմանական մարզում կատարել են գերման հայագէտները— Լաուէր, Գելցէր, Հիւբշման, Սիմոն Վէբէր եւ ուրիշներ:

Եւ սակայն, բոլոր այդ թարգմանութիւնները, կատարուած — մեծապէս մասով — մեզնից տասնամեակներ առաջ եւ համապատասխան ժամանակի պահանջներին, կարող չեն այլ եւս նոյն այդ չափով բաւարարել ներկայիս գիտական պահանջները: Կայ նաեւ այն պարագան, որ այդ թարգմանութիւններից շատերը սպառած են արդէն եւ մատչելի են քիչերին միայն: Այլ եւ այն, որ ռուսերէն լեզուն, առհասարակ, Եւրոպայի սակաւաթիւ գիտնականներ միայն տիրապետում են հիմնովին: Այսպէս կամ այնպէս, փաստ է սակայն — որչափ եւ զարմանալի — որ մեր հին պատմիչները եւրոպացի ընթերցողներին եւ հետաքրքրուողներին աւելի մատչելի են — թարգմանութիւնների միջոցով —, քան այն հայ ընթերցողներին, որ գրաբար չգիտեն: Իսկ դրանք կազմում են մեզնում ահագին մեծամասնութիւն: Այո, աշխարհաբար հայերէնի վերածուած են շատ քիչ թւով պատմագիրներ միայն: Հայ ընթերցողը, մինչեւ իսկ մտաւորական ընթերցողը, մեծ մասով, ի վիճակի չէ բուն իսկ աղբիւրներին եւ բնագիրներին դիմելու, եթէ նա ցանկանում է ի մօտոյ ծանօթանալ իր ազգի անցեալին:

Մասնաւորելով խօսքը հայ պատմագրութեան եւրոպական թարգմանութեանց մասին, դրանց կարեւորութիւնը վերջերս կրկին անգամ եւ նոր առաջարկով շեշտուեցաւ գերման մասնագիտական մամուլի մէջ: Աւստրացի արեւելագէտ եւ հայագէտ Կարլ Մլակէր (Գրաց) այդ խնդրին մի յատուկ յօդուած է նուիրել Բերլինի «Արեւելագիտական գրագատական թերթ» հանդէսի էջերում, «Հայաստան եւ Առաջաւոր Արեւելք» վերնագրով:

Մլակէր առանձնապէս շեշտելով հայ պատմագիրների աւագ կարեւորութիւնը Բիւզանդիոնի եւ Արեւելքի անցեալը ուսումնասիրելու տեսակէտից, այլ եւ ցոյց տալով հին թարգմանութիւնների սպառումը եւ անբաւարար լինելը ներկայ գիտութեան համար, առաջարկում է եւրոպական գիտութիւնը օժտել հայ պատմիչների նոր թարգմանութիւններով — անգլերէն, ֆրանսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով:

Մլակէր հետեւեալ կէտերի մէջ է ամփոփում իր առաջարկը.—

1. Առաջին հերթին թարգմանել այն հայ պատմիչները, որոնց գործերը ցարդ չեն վերածուած եւրոպական որ եւ է լեզուի: Այդ կարգին են վերաբերում նաեւ այն պատմիչները, որոնց ռուսերէն թարգմանութիւնը միայն գոյութիւն ունի:

2. Երկրորդ հերթին գալիս են այն պատմիչները, որոնց թարգմանութիւնները եւրոպական այս կամ այն լեզուով կան թէեւ, եւ սակայն գոհացուցիչ չեն ըստ ամենայնի: Այդ թարգմանութիւնները կարելի է հիմնական սրբագրութեանց ենթարկել եւ այնպէս լոյս ընծայել ի նորոյ, եւ կամ պէտք կը լինի բոլորովին նոր թարգմանել տուեալ պատմիչները:

3. Թարգմանական միանգամայն նոր գործ պիտի լինի՝ եւրոպական այս կամ այն լեզուին վերածել պատմութեան վերաբերեալ ոչ-գրական հայ աղբիւրներ՝ վիմական արձանագրութիւններ եւ այլն, որոնց թարգմանութիւնը գոյութիւն չունի, առհասարակ:

Մլակէր բերելով իր առաջարկը՝ չի մոռանում հարկաւ նաեւ խնդրի իրագործման նիւթական կողմը: Անտարակոյս, եւրոպական այս կամ այն գիտական հիմնարկութիւնները չեն զլանայ երեւի իրենց աջակցութիւնը բերելու այդ գործին, եւ սակայն՝ անհրաժեշտ է հայ շրջանակների բերելիք նիւթական աջակցութիւնը եւս նոյն այդ գործում: Այդտեղ ալ, իրենց գործօն օժանդակութեամբ հանդէս պիտի գան կամ անհատ մեկենասներ եւ կամ կազմակերպուած հիմնարկութիւններ: Վերջիններիս թւում նկատի առնուել կարող է գրեթէ միմիայն Բարեգործականը, եւ քանի որ Մելքոնեան ֆոնդը երկու տարիէ ի վեր անգործութեան է մատնուած Խ. Հայաստանի մէջ, կարելի եւ նպատակայարմար չէ՞ր արդեօք որ պատկան մարմինները նկատի առնէին յիշեալ պարագան: Այսպէս կամ այնպէս, Եւրոպայի գիտնականները բարոյական իրաւունք ունին Հայոց աջակցութիւնը սպասելու մի այնպիսի խնդրում, որի ամբողջական արժէքը, ինչպէս Մլակէր ինքն է դիտում, ամէնից աւելի իրենք Հայերն ի վիճակի են լաւագոյն կերպով գնահատելու:

Այս ամէնին զուգընթաց եւ նրանցից էլ առաջ, սակայն, առաջ էլ գալիս մի ուրիշ կարեւորագոյն հարց,— հայ պատմիչների քննական հրատարակութեան խնդիրը: Այդ հարցը Մլակէրի յօդուածում չէ դրուած որոշ ու յստակ կերպով: Մի պարզայ սակայն, որ, թւում է մեզ, գլխաւոր պայմանն է ոչ միայն գիտական նոր թարգմանութեանց, այլեւ՝ բանասիրական հիմնաւոր աշխատութեանց առհասարակ: Քանի դեռ կը պակսի այս կամ այն պատմիչի քննական հրատարակութիւնը, այնչափ ժամանակ էլ կարելի չէ, կարծում ենք, յաջողապէս լուծել նրա թարգմանութեան խնդիրը: Նախ մէկը, ապա միւսը, եւ կամ՝ երկուքը միաժամանակ:

Պատերազմից առաջ Հայաստանի եւ Կովկասի մեր մի շարք հայագէտների ջանքերով սկիզբն էր դրուած, «Պատմագիրք Հայոց» ընդհանուր անուան տակ, մեր պատմիչների քննական հրատարակութեան: Եւ մեծաջան աշխատութիւնների արդիւնքն այն եղաւ մի քանի տարիների ընթացքում, որ այդ շարքի մէջ լոյս տեսան մեր պատմիչներից Ղազար Փարպեցին, Ագաթանգեղոսը եւ Մովսէս Խորենացին: Պատերազմը եւ յեղափոխութիւնը տակնուվրայ արին եւ այդ համակրելի գիտական ձեռնարկը: Արդ, եթէ կարելի լինի այժմ արտասահմանում հիմը դնել նման մի հրատարակութեան, գործօն մասնակցութեամբ եւրոպացի ու հայ գիտնականների, դրանց թւում նաեւ Մխիթարեան Հարց, եթէ կարելի լինի ապահովել ձեռնարկին նիւթական կողմը ու քննական հրատարակութեանց զուգընթաց լոյս ընծայել նաեւ եւրոպական նոր թարգմանութիւնները մեր պատմագիրների, դրանով իսկ արդէն որ կատարուած կը լինի մի մեծ ու մնայուն գործ:

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

ՄԱՀ ԲԺ. ՏԻՐԱՆ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

«Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը բարեկամի մը, Բժ. Տիրան Պալաքեանի, որ յանկարծամահ եղած է մարտ 22ին, Նիւ Եորքի մէջ:

Հանգուցեալը եղբայրն էր Մարսէյլի առաջնորդին՝ Պալաքեան արք.ի, որ նոյնպէս յանկարծամահ եղաւ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 25ին, նախագահութեամբ Գարեգին արք. Յովսէփեանի եւ մասնակցութեամբ Տիրայր արք.ի, Ցօլսէփ արք.ի եւն.: Դամբանականը խօսած է Գարեգին արք., վեր հանելով հանգուցեալ բժիշկին արժանիքները:

*** Տօքթ. Տիրան Պալաքեան ծնած է Եւդոկիա, իբր զաւակը տեղին ազնուական մէկ ընտանիքին: Իր նախնական կրթութիւնը Եւդոկիոյ ազգ. վարժարանին մէջ առնելէ վերջ, իբր յառաջադէմ եւ ընդունակ պատանի Առաջնորդարանին կողմէ կ'ընտրուի Էջմիածնի Ճեմարանի, ուր երկու տարի մնալէ յետոյ կը ղրկուի Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարանը, որ եւ կ'աւարտէ 1898ին:

Իր ուսումնատենչ հոգին չի գոհանար երկրորդական կրթութեամբ եւ կը ձգտի աւելի բարձրը: Յուսով կը յաջողի անցնիլ Եւրոպա՝ ուսանելու առաջադրութեամբ: Ժընեւի մէջ կը սկսի հետեւիլ մանկավարժութեան, բայց մէկ քանի ամիս յետոյ կ'անցնի Գերմանիոյ Լայփցիկ քաղաքը, ուր 1900 թուին հայ ուսանողութեան [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Թագաւորը տեսաւ իւր հաւատարիմ զօրագնդի յուսահատ դրութինը, չափեց նրա եւ հակառակորդի անհաւասար ոյժը եւ անօգուտ համարելով իւրայինների դիմադրութիւնը, կանչեց Մարզպետունի իշխանին եւ հրամայեց նրան «նահանջի» փող հնչեցնել:

Այդ հրամանը կարծես կայծակի հարուած տուաւ քաջ իշխանին: Այն մարդը, որ միշտ աշխատում էր եղբայրասպան կռիւներն արգիլել, այժմ այլեւս նահանջի մասին չէր ուզում լսել. պատերազմի աղմուկն ու արեան գոլորշին արբեցրել էին նրա հոգին: Այդ վայրկեանին նա չէր մտածում թէ կռւում է եղբայրների դէմ, այլ թէ՝ պատժում է ապստամբներին, գահի եւ հայրենիքի թշնամիներին: Ուստի որքան էլ իւր գունդը նուազ, որքան էլ հակառակորդը զօրաւոր, այնուամենայնիւ նրա անպարտելի ոգին չէր ընկճւում թուի մեծութեան առաջ: Նա պաշտպանում էր իւր թագաւորին, Հայոց գահի վեհ պայազատին եւ այդ միտքն արդէն բաւական էր, որ նրա սրտում առիւծ դառնէր: Բայց երբ թագաւորը հրամայեց նահանջել, նրա մարմնով տըհաճութեան դող անցաւ, հզօր բազուկը կարկամեց եւ արիւնոտ սուրը կախուեցաւ նրա ձեռքում ինչպէս մի անզօր գործի...: Նա մի ծանր հոգւոց հանեց, որ նման էր աւելի խոր մռնչիւնի, եւ հեծեալների ետեւն անցնելով՝ հնչեցնել տուաւ նահանջի փողը:

Արքայական զօրքն սկսաւ նահանջել, բայց քայլ առ քայլ եւ առանց թիկունք դարձնելու: Երբ նրանք ձորամէջը հասան, նկատեցին որ Եգերացիք իջնում էին բերդից իրանց օգնելու համար: Նիզակակից իշխանները թագաւորի սկզբի յաջողութիւնը տեսնելով, որոշել էին վերջապէս կատարել իրանց զինակցական պարտքը, Բայց երբ արքայական զօրքի նահանջը տեսան, կանգ առան լեռնալանջի վրայ:

Այս հանգամանքը պատճառ եղաւ, որ ապստամբները, երկիւղ կրելով Եգերացիների յարձակումից, յետ քաշուեն կռուից, եւ արքայական գունդը, որ բաւական նուազել էր, բանակետը դարձաւ առանց դժուարութեան:

— Մենք գալիս ենք ձեզ օգնելու, Տէր Արքայ, ասաց Եգերացիների առաջնորդը, երբ թագաւորը լեռնալանջը հասաւ:

— Իզուր նեղութիւն պիտի կրէիք, իշխան. Եգերացի քաջերի համար կռուելու տեղ չէր լինիլ կիրճում, պատասխանեց թագաւորը դառնութեամբ:

— Բայց մենք մեր պարտքը պիտի կատարէինք: Մենք ուշացանք միայն մեր գնդերը կարգաւորելու պատճառով:

— Եւ դուք ուշանալով անօգուտ գործ չարիք, դուք փրկեցիք ձեր զօրքի պատիւը՝ հեռացնելով նրան մեր ամօթահար պարտութեան մասնակցելու դժբաղդութիւնից:

Այս ասելով թագաւորը հեռացաւ իշխանից՝ հեգնական ժպիտը շրթունքներին:

Առաջնորդ Եգերացին նայեց նրա ետեւից վայրենի հայեացքով եւ կարի զայրացած իւր վրանը դարձաւ:

Բաժանման ոգին, որ հետեւում է, առհասարակ, ամէն յաջողութեան, լուծել էր արդէն թագաւորի եւ իւր նիզակակիցների միութիւնը: Եգերացի իշխանները, որոնք սկզբում սիրով անսալով Կոստանդին թագաւորի հրամանին՝ եկել էին Աշոտ արքային օգնելու, եւ այդ արել էին ոչ միայն երկու ազգերի դաշնակցութիւնը յարգելու մտօք, այլ եւ փայլուն յաղթութեան եւ հարուստ աւար ձեռք բերելու յուսով, այժմ արդէն յուսահատ եւ սրտաբեկ քաշուել էին իրանց առաջնորդի վրանը եւ խորհում էին բաժանման կամ փախուստի վրայ:

Եւ ուրիշ ի՞նչ կարող էին մտածել այդ օտարականները, քանի որ նրանց հրապուրողը եղել էր ո՛չ թէ Հայոց գահը անսասան պահելու նախանձախնդրութիւնը (որ չէր էլ կարող լինել), այլ լոկ անձնական շահը,— աւարներով հարստանալու ցանկութիւնը: Բայց շահու եւ աւարի փոխարէն այժմ սպառնում էր նրանց անխուսափելի կոտորած, կամ սովատանջ մահ: Բացի այդ, զօրքի մէջ նոյնպէս սկսուել էր տրտունջ: Թէպէտ նրանք ունէին մի քանի օրուայ ուտեստ եւ կարող էին տանել մի շաբթուայ պաշարման, բայց վատթարն այն էր որ ջուր չունէին: Ծարաւը հետզհետէ տանջում էր թէ իրանց եւ թէ ձիաներին: Այդ ծանրութեան տոկալ չէր կարող զօրականը:

Այս պատճառով, ահա՛, գունդագունդ գալիս, խռնւում էին նրանք իշխանական կայարանների առաջ եւ պահանջում՝ որ կամ հրաման տան իրանց զինաթափ լինելու եւ բանակից հեռանալու եւ կամ հնար ցոյց տան ջուր հայթայթելու:

Երկար խորհրդակցութիւնից յետոյ Եգերացոց իշխանապետը որոշեց դիմել թագաւորին եւ խնդրել նրանից, որ գործելու ճանապարհ ցոյց տայ իրանց:

Նա վերցրեց ընկեր իշխաններին եւ նրանց հետ միասին մտաւ թագաւորի վրանը հէնց այն միջոցին, երբ վերջինս նստած իւր երկու հաւատարիմների, այն է՝ Գէորգ Մարզպետունու եւ Վահրամ Սեպուհի հետ, խորհուրդ էր անում:

— Զօրքի մէջ, Տէր Արքայ, սկսուել է տրտունջ, որ հետզհետէ աւելանում եւ սպառնական կերպարանք է ստանում. ի՞նչպէս կը հրամայէք գործել դրա դէմ, հարցրեց իշխանապետը թագաւորին:

— Անշուշտ տրտնջում են Եգերացի զօրականները, այնպէս չէ՞, հարցրեց թագաւորը:

— Այո՛, Տէր Արքայ:

— Ի՞նչ է նրանց պահանջը:

— Ամենահասարակ, ամենաբնական պահանջ:

— Այսի՞նքն:

— Ջուր են խնդրում, Տէր Արքայ եւ կամ...

— Եւ կամ ի՞նչ:

— Եւ կամ հրաման, որ զէնքերնին յանձնեն թշնամուն եւ ազատ ելնեն այս բանտից:

Թագաւորը իւր հայեացքը սեւեռեց իշխանապետի աչքերին եւ մի վայրկեան լուռ նայելուց յետ ասաց.

(Շար.)

...ուն կեդրոններէն մէկն էր: Այնտեղ ...կէ հետեւիլ բժշկութեան, որուն ...նթացքը յաջողութեամբ կ՚ա- ...ւ 1906ին:

1907ին կ՚անցնի Հայաստան, ուր ...քանի ամիս կը գործակցի Փրոֆ ...ի, որ այդ միջոցին զբաղած էր ...պիդեմիաներով: Օսմանեան Սահ- ...դրութեանն յետոյ կը դառնայ ...ննդավայրը, ուրկէ կ՚երթայ Պո-...

...սմանեան ջարդին աւերները դար-...լու համար հոն ղրկուած բժշկա-...ն առաքելութեան մէջ կը մտնէ իբր ...անդամ եւ մեծ օգտակարութիւն ...նենայ: Անկէ ղրկած իր նամակ-...րուն սպասարութեան տակ՝ Սիս-...նթօ գրած է իր «Կարմիր Լուրեր ...բեկամէս» շարքը:

Առաքելութեան Պոլիս վերադարձէն ...քանի ամիս յետոյ կրկին կ՚եր-...յ իր ծննդավայրը, ուր ժամանակ ...մնալէ յետոյ կ՚անցնի Պոլիս: Շու-... կ՚ամուսնանայ եւ կ՚երթայ նախ ...երլին, ապա Վիէննա՝ հետեւելու ...մար աչքի, քիթի, ականջի եւ կո-...րի մասնագիտութեանց: Պատե-...զմի միջոցին, 1915 — 1918, կը ...ռայէ իբր զինուորական բժիշկ: 1921ին կրկին կ՚անցնի Վիէննա, ուր ...կատարելագործէ իր մասնագի-...ութիւնը: 1922ի Թուրքիոյ դէպքե-...էն յետոյ չի կրնար վերադառնալ ...իս եւ 1924ին կուգայ Ամերիկա: ...րկու տարի Պրովիտ եւ Հարթ-...րտ մնալէ յետոյ, 1926ին վերջնա-...պէս կը հաստատուի Նիւ Եորք: ...իբր կարող ու խղճամիտ բժիշկ, ...իբր յայրենասէր Հայ եւ իբր ազնիւ ...րդ, կարճ ժամանակուան մէջ կը ...ի մեծագոյն Նիւ Եորքի հայու-...եան համակրանքը եւ յարգանքը:

...երեք տարի առաջ, առաւելապէս ...իր ջանքերուն շնորհիւ, կը հիմնուի ...իւ Եորքի Հայ Բժշկական Միութիւ-..., որ սերտ կապ կը ստեղծէ իր ան-...մներուն միջեւ, միաժամանակ ա-...ջ կուտայ պարբերական հաւա-...թներու, որոնց միջոցին կը կար-...ացուին մասնագիտական ուսումնա-...սիրութիւններ:

Հայ արուեստի սիրահար՝ Տոքթ. ...ալաքեան իր ընդունարանը զարդա-...ծ էր Մասիսի եւ Անիի նկարներով: ...ր գրասեղանին վրայ կը պահէր Հա-...ստանի քարահանքերէն բերել տուած քարի նմոյշները: Ամերիկա-...յի մէջ հրատարակուած հայ պարբե-...րականները կը կարդար իր գրա-...ենին զարդը:

Իր ծննդավայրը, ապրած միջա-...ները, ինչպէս նաեւ ստացած աղ-...գային կրթութիւնը իրմէ կը չինեն ...յրենասէր Հայը, որ մանաւանդ ...ր վերջին տարիներուն կը խօսէր ...երութեան կարեւորութեան մասին: ...րբ համոզուած էր որ մեր ժողովուր-...ին համար միացեալ ուժերով գոր-...ելը կենսական անհրաժեշտութիւն ... եւ իր այս խոր համոզումի մասին ...կը խօսէր՝ ուր որ առիթ ներկայա-...նար:

Հայ ոգին եւ ուժառ սէրը մասը կը ...կազմէին իր էութեան: Գործակցա-...ր իր Տիկնոջ հետ, որ իր ըմբռ-...ողութեան ու ձգտումներով բնաւ ...տարբեր չէ ամուսինէն, ան յաջողած ...է փոխանցել նոյն ոգին ու սէրը իր ...զաւակներուն, որոնք անտարակոյս ...պիտի շարունակեն քալել իրենց հօր ...ճամբէն:

Ափսոս որ այսպիսի մէկը կորսն-...

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ազդակ»ի թղթակիցը կը գրէ Երուսաղէմէն. — Պատրիարքութեան համար ամենահաւանական թեկնածուն կը ներկայանայ ներկայ Տեղապահ եւ լուսարարապետ Տ. Մեսրոպ արք. Նշանեան: Նոյնիսկ ինծի ըսուեցաւ, թէ արդէն կարելի է մեծամասնութեան ձայնը չահուած նկատել Մեսրոպ արք.ի մասին: Մեծամասնութիւնը վստահ է թէ կառավարական ո եւ է արգելքի պիտի չբախի այս ընտրութիւնը, քանի որ կառավարական շրջանակները բարեացակամութեամբ տոգորուած են տեղապահին հանդէպ եւ իր տեղապահութեան վաւերացումը արդէն երեք չաբաթ առաջ ստացուած է:

Թէեւ աթոռակալի ուրիշ թեկնածուներու մասին որոշ բան մը չըսուիր, բայց Միաբանութեան անդամներուն մէջ Խաչատուրեան (Հարաւային Ամերիկա) եւ Յովսէփեան (Հիւսիսային Ամերիկա) Արքեպիսկոպոսները նկատի առնելու որոշ հոսանք մը կայ եղեր:

Եթէ երբեք ներկայ տեղապահը ընտրուի, այդ պարագային լուսարարապետի պաշտօնը թափուր պիտի մնայ, որուն համար հաւանական ընտրելին Կիւրեղ վրդ. Իսրայէլեանն է, կ՚ըսուի: Այս վերջին պաշտօնը պիտի լեցուի այն ատեն, երբ կառավարական վաւերացումով Մեսրոպ արք. բարձրանայ պատրի. գահը, մինչ այդ, ան կրնայ շարունակել լուսարարապետութիւնը:

Մօտերս արտասահմանէն քաղաքս պիտի դառնան Ձգօն վրդ. Տէր Յակոբեան (Մարսէյլի առաջնորդական փոխանորդը, հրաժարեալ) եւ Տիրան վրդ. Ներսոյեան (Փարիզէն): Երկուքն ալ պիտի մասնակցին ընտրութեան: Ձգօն վրդ. պիտի չվերադառնայ, խնդրական է նաեւ Տիրան վարդապետին վերադարձը, որովհետեւ ի նպաստ իրեն կայ նաեւ որոշ հոսանք՝ պաշտօնի կոչելու զինքը:

Միջանկեալ պիտի ուզէի ըսել, թէ Ձգօն վրդ.ին ընտրութիւնը ի սկզբանէ սխալ կատարուած էր: Մարսէյլը կ՚ուզ՞է օգտուիլ իրմէ, ի՞նչ չահեցաւ: Թէեւ անծանօթ են բուն պատճառները իր հրաժարման, բայց առաջին իսկ օրէն մեզի պարզ էր թէ երկար պիտի չտեւէր այդ պաշտօնավարութիւնը: Առաջնորդական պաշտօնի յարմարագոյն եկեղեցականը չէ Ձգօն վարդապետ, արդարօրէն պէտք է խոստովանիլ այդ:

ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի «Նոր Օր»ին մէջ կը կարդանք. —

Գալամաթայի կրթական քննիչը միչտ պայմանաժամեր տուած է Գալամաթայի դպրոցին, բայց արտօնութեան համար անհրաժեշտ վկայականները մինչեւ այսօր ներկայացուած չըլլալով, վարժարանը փակուած է կրթական քննիչին հրահանգով:

Միեւնոյն անհոգութեան հետեւանքով փակ կը մնան Լարիսայի եւ Վոլոյի վարժարանները: Իսկ ուրիշ վայրերու մէջ եւս, ամիսներ անցած ըլլալով հանդերձ, Մայրմեան արք.ի կողմէ ներկայացուած արտօնատէրերը անտարբեր գտնուած են օրէնքի պահանջները լրացնելու եւ կարգ մը դպրոցներ եւս փակուելու վտանգին մէջ կը գտնուին:

*** Պայմանաժամ տրուած է նաեւ Սելանիկի Կիլիկեան վարժարանին, որպէսզի ուսուցիչները հելլենահպատակներ ըլլան եւ ուրիշ օրինական պահանջներ լրացուին:

Այս ծրագիրը գնահատուեցաւ ընդհանուրին կողմէ եւ ամէն ընտանիք, նոյնիսկ այրի կիներ յօժարակամ ուզեցին իրենց բաժինը բերել այս գեղեցիկ ձեռնարկին, ինչ որ քաջալերական է: Ցաւալի բացառութիւններ ալ եղան, բայց զանց կ՚առնեմ յիշել անունները:

Հայ մը

— o —

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄՈՆԹԷԼԻՄԱՐ, 12 ապրիլ.— Մոն-Թէլիմար քաղաքը (Տրոմ) հայկական փոքր գաղութ մը ունի 35 —40 ընտանիքէ բաղկացած: Մեծ մասը 14—15 տարիներէ ի վեր հոս հաստատուած, մէկ մասը արհեստաւոր եւ մեծ մասը երկրին մեծագոյն ճարտարարուեստը կազմող նուկայի եւ քարթոնաժի գործարաններուն մէջ կ՚աշխատին:

Ֆրանսացի հասարակութիւնը լաւ գաղափար մը կազմած է մեր մասին:

Ազգային կեանքը հաւասար է զերոյի, հայկական դպրոց եւ եկեղեցի չունինք: Պզտիկները ֆրանսական դպրոցը կը յաճախեն եւ մեծամասնութիւնը բառ մը անգամ չի գիտեր մայրենի լեզուէն, այնպէս որ անխուսափելի է փոքրի անկիւնը դառնալ ֆրանսացի տղաքներէն:

Գաղութը երեք դաւանանքներու բաժնուած է, մեծ մասը հայ բողոքական, իսկ միւս մասը առաքելական եւ կաթոլիկ են:

Ապրիլ 2ին՝ նախկին նախագահ Լուսէէ յուշարձանին բացման առթիւ նախագահ Պ. Լըպրէօն Մոնթէլիմար եկած ըլլալով, քանի մը երիտասարդներ որոշած էին պզտիկ Հայուհիի մը ձեռքով ծաղկեփունջ մը հրամցնել նախագահին: Անհրաժեշտ դիմումներէն վերջ, քաղաքապետ Պ. Խոտուր Թարտէի եւ Փարիզէն եկած կազմակերպիչ մարմնին հաւանութեամբ մեր առաջարկը ընդունուեցաւ ամենայն սիրով եւ կոկիկ ծաղկեփունջ մը հրամցուեցաւ ութ տարեկան հայուհիի մը, Օր. Սիւզան Մոնթէլիմարի ձեռքով, ինչ որ շատ լաւ տպաւորութիւն մը ձգեց հանրային կարծիքին վրայ:

Լիոնի «Փրոկրէ» թերթը 3 ապրիլ թիւով եւ տեղւոյն «Ժուրնալ տըՄոնթէլիմար» շաբաթաթերթը 8 ապրիլ թիւով մանաւանդապէս յիշեցին այս պարագան:

Եւ որովհետեւ յարգանքի այս ցոյցը կատարուած էր ամբողջ գաղութին անունով, շատ տրամաբանական էր որ բոլորը մասնակցին կատարուած հանգանակութեան: Կազմակերպող երիտասարդները ծրագրած էին ծաղկեփունջին փոխարժէքէն աւելցած գումարը ուղարկել Պէյրութի հայկական բուժարանը, պզտիկ օգնութիւն մը մատուցանելու համար մեր կարօտեալ հիւանդներուն:

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ).— Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» խումբը Զատկի առթիւ, ընկերա-համակրական, ընտանեկան խնջոյք մը սարքած էր ապրիլ 10ին, Պ. Նահապետեաններու ագարակին մէջ:

Ճիշդ ժամանակին ընկերներ եւ համակիրներ սեղաններու շուրջ բոլորուած կ՚երգէին մանաւանդապէս յեղափոխական երգեր:

Ընդհանուր ուրախութեան հետ կ՚աւելնար ներկաներու թիւը: Ընկերներ եկած էին նաեւ քաղաքէն: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Պարսամ Ցակոբեան, որ թելադրեց ըլլալ կարգապահ, ընկերասէր, հաստատակամ եւ զոհաբերող: Յոտնկայս երգուեցան «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» եւ «Մեր Հայրենիք»ը: Ընկեր Մութաֆեան այս առթիւ յիշեց ապրիլեան սարսափները, եւ յոյս յայտնեց թէ յարութիւնը պիտի չուշանայ: Մեներգներ, խմբերգներ, արտասանութիւններ ստեղծեցին տաքուկ մթնոլորտ մը:

Ապա խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Պ. Հիւսեան, որ Հայ ժողովուրդին խաչելութիւնը նմանցուց Քրիստոսի չարչարանքին: «Մենք ալ յարութիւն պիտի առնենք, բայց հաւատքը բաւական չէ, պէտք է կազմակերպուիլ ու գործել: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մնայ Հայոց կազմակերպուած ուժը, բոլորուեցէք այդ ուժին շուրջը»:

Յետոյ խօսեցաւ քաղաքական կացութեան վրայ, չեշտելով միութեան եւ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը: Ընկեր Յ. Խանոյեան ալ իր կարգին շեշտեց.— «Եթէ չենք կրնար կուսակցութիւններու հետ միացեալ ճակատ կազմել, կ՚ուզենք կազմել չէզոք հայութեան հետ, բոլոր անոնց հետ որ մեզի պէս կը խորհին, մեզի պէս կ՚ուզեն գործել»:

Հանդիսականները մեկնեցան լաւ տպաւորութեամբ: Կը խորհուի մօտ ատենէն ներկայացում մը սարքել:

Ս. Փօյաճեան

ԹՐՔԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

— . —

Պէյրութի քաղաքական եւ կրօնական ժողովներու մէկ խառն նիստին մէջ միաձայնութեամբ որոշուեր է արգիլել ո եւ է առիթով թուրքերէն լեզուի գործածութիւնը դպրոցներու եւ եկեղեցիներու մէջ: Հրահանգներ ղրկուած են առ որ անկ է: Հայախօս երիտասարդներէ կազմուած խումբեր պիտի շրջին թաղերը, մայրենի լեզուն տարածելու համար:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՂ ՄԻԱՑՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ՍԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԵՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Պուէնոս Այրէսի Արմէնիան հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 Մարտ).

— «Օտարախօս մեր նոր սերունդը այժմ երկու օրկան ունի— «Հայրենիք» անգլիերէն շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի Պոսթըն, եւ «Հայաստան» ֆրանսերէն ամսագիրը, որ սկսած է լոյս տեսնել Փարիզի մէջ եւ որուն առաջին թիւը արդէն ստացած ենք:

Երկու պարբերաթերթերն ալ ճոխ եւ չահեկան բովանդակութիւն ունին եւ կը խմբագրուին բացառապէս երիտասարդ ուժերու կողմէ:

Ասիկա՝ նորօրինակ երեւոյթ մըն է մեր կեանքին մէջ, գրեթէ աննախընթաց:

Մեր քաղաքական, ընկերային եւ մշակութային անընական պայմաններն ուրիշ արդիւնք չէին կրնար տալ: Ժամանակը մեզ շատ աղէտներ վերապահած էր, բայց աղէտներէն այս մէկը որ՞ւ մտքէն կ՚անցնէր:

Սեւորակ աչքերով եւ Նայիրեան քիթով սերունդ մը հրապարակ կ՚իջնէ, որ անկարող է իր մայրենի լեզուով խօսիլ, գրել ու կարդալ, սակայն կ՚ուզէ արտայայտուիլ, ինքզինքը չեշտել, ու տեղ մը գրաւել մեր կեանքին մէջ:

Փաստն այն է, որ օտարախօս հայութիւն մը կը ստեղծուի արտասահմանի մէջ, որ ակամայ կ՚առնէ ազգութեան ստորոգելիներէն մէկը, — լեզուն:

Ամերիկահայ եւ ֆրանսահայ նոր սերունդը մօտաւոր պատկերը կուտայ ա՛յն հայութեան, որ պիտի ըլլայ անեղծուի վաղը, արտասահմանի մէջ: Առայժմ լեզուն է, որ մէկ կողմ կը դրուի, յետոյ պիտի ծալլուին ու մէկ կողմ պիտի դրուին նաեւ ազգութիւնը բնորոշող ուրիշ արժէքները: Առայժմ կրնանք մխիթարուիլ անով, որ անգլիախօս եւ ֆրանսախօս մեր նոր սերունդը իր բովանդակութեամբ հայ է, գուցէ մեզմէ աւելի մոլեռանդ: Իրենց հրատարակած պարբերականներն ալ գոնէ այդ կ՚ապացուցանեն:

Ինչպէս համայնավարները պիտի ըսէին, արտասահմանի մեր նոր սերունդը բովանդակութեամբ հայկական է, իսկ ձեւով միջազգային:

Այլ խօսքով, անոնք հայկական ոգի ունին, ձգտումներով եւ գաղափարներով Հայ են, առանց սակայն հայկական կաղապար ունենալու: Եւ արդէն, նուազագոյն չարիք մըն է, եթէ անոնք ժամանակը մեզ չհարկադրէ հաշտուելու առաւելապէս չարիքին հետ: Բնաշխարհին մէջ ալ այդպէս չէ՞ր միթէ:

Հայկական հոծ զանգուածներ կային, որոնք թուրքերէն, քրտերէն եւ պարսկերէն կը խօսէին եւ դեռ կը խօսին, միշտ մնալով հայ-քրիստոնեայ, աւելի մոլեռանդ եւ աւանդապահ քան անոնք, որոնք հայերէն կը խօսէին եւ իրենց հոգեւոր ծարաւը կը յագեցնէին հայ մշակոյթի ակունքներէն: Տարբերութիւնը այն է, որ բնաշխարհի այլախօս Հայը համր էր, գրել-կարդալ չգիտէր, չէր կրնար խօսիլ, քարոզել, ազգային եւ հանրային խնդիրներ արծարծել ու լուծել եւ ինքնատպութիւնը չեշտել համահայկական համակարգութեան մէջ: Մինչդեռ մեր անգլիախօս եւ ֆրանսախօս «հայութիւնը» խօսուն է, զինուած գիտութեամբ եւ ժամանակակից զէնքերով՝ իր ազգային գոյութեան պայքարը մոլեռանդաբար մղելու համար:

Եթէ այս պարագաները արդարացուցիչ չեն, օտարախօս մեր նոր սերունդը կրնայ մեր երեսին պոռալ.

— Ամբողջ քառասուն տարի հայանպաստ քարոզութիւն կը մղենք, եւրոպական բոլոր կարեւոր լեզուներով գրքոյկներ, գիրքեր եւ պարբերականներ հրատարակելով, նուիրուած Հայաստանին ու Հայ ժողովուրդին: Ահա մենք եկած ենք շարունակելու այդ գործը ոչ միայն օտարներուն, այլ մեր մէջ: Առաջ հայասէր օտարներ կամ վարձու գրիչներ էին այդ քարոզութեան մղողները, հիմա «մենք ենք գալիս», ժառանգորդները վեհապանծ Արմէններու.

Սրտի մխիթարանք է, պիտի ըսեն շատերը:

Այո՛, սրտի մխիթարանք է, մասամբ, որ հայ նորագոյն սերունդը անկարող է խօսիլ, գրել եւ քարոզել իր մայրենի լեզուով եւ անոր այս պարտադրեալ ապիկարութիւնը կը փոխարինենք բարձր առաքելութեամբ, զայն արդարացնելու համար:

Իսկ եթէ այսքանն ալ չըլլէր, ի՞նչ կրնայինք ըսել եւ ի՞նչ իրաւունքով: Ի՞նչ տուած ենք եւ ի՞նչ կը պահանջենք: Նոյն սերունդին պատկանող հոծ զանգուածներ չկա՞ն, որոնք գիշերը կը լուացնեն պարապահներու կամ գինետուններու մէջ, ու միանգամայն իրենց կապը խզած են մեր ժողովուրդի հետ, անծանօթ եւ անզէտ ըլլալով անոր փառաւոր անցեալին, մշակութային ճոխ գանձերուն, անոր քաղաքական, ընկերային եւ յեղափոխական անօրինակ ձգտումներուն»:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ 1936էն ի վեր ամենամեծ զինաբանը բռնուեցաւ Նապլուսի մօտ, անգլիական զօրքին կողմէ: Հորերու մէջ պահուած էին 69 հրացաններ, գնդացիր մը, 5000 փամփուշտ, մեծաքանակ պայթուցիկներ, դաշտային հեռախօսներ եւն.: Բռնուեցան նաեւ շատ կարեւոր թուղթեր: Երկու ըմբոստներ սպաննուեցան խուզարկութեան ատեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք Թրակիա գնաց, քննական պտոյտ մը կատարելու համար:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ 338.000 ածխագործներ գործադուլ յայտարարեցին: Անոնք կը պահանջեն շաբաթական 30 ժամուան աշխատանք եւ օրական 50 սէնթի յաւելում:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ազգային պարտքը 1939 յունուարի վերջը բարձրացած էր 28 միլիառ մարքի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ 361 հոգի, մեծ մասամբ Հրեաներ, զրկուեցան հպատակութենէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

Ա. ՄԱՍ

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

— o —

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

— o —

ՍՕՏՐԷԻ ԱՆՏԱՌԸ

— o —

1793 Մայիսի վերջերը, Փարիզի վաշտերէն մէկը, Սանդէրի հրամանատարութեամբ ղրկուած էր Պրըտանիա եւ Աստրէի մէջ գտնուող Սօտրէի ահաւոր անտառը կը խուզարկէր: Այդ վաշտին մէջ երեք հարիւրէ աւելի մարդ մնացած չէր, որովհետեւ դաժան պատերազմը շատ պակսեցուցած էր անոր թիւը: Այժմ այնպիսի ժամանակ էր, երբ Արկօնէն, Ժէմմափէն եւ Վալմիէն յետոյ, Փարիզի առաջին վաշտին մէջ, որ բաղկացած էր վեց հարիւր կամաւորներէ, մնացած էին քսան եւ հինգ հոգի միայն, երկրորդ վաշտին մէջ՝ երեսուն երեք եւ երրորդին մէջ՝ յիսունըհօթ հոգի: Պատմական կռիւներու ժամանակաշրջանն էր այդ:

Փարիզէն դէպի Վանտէ ղրկուած վաշտերէն իւրաքանչիւրը բաղկացած էր ինը հարիւր տասներկու հոգիէ՝ զինուած երեքական թնդանօթներով: Անոնց նախապատրաստումը եւ ուղարկումը կատարուած էր շտապով:

Ապրիլ 25ին, երբ Կօհիէ դատական նախարար էր եւ Պաշ Պատերազմական նախարար, Բարի-Խորհրդարանի (Bon-Conseil) մասնաճիւղը առաջարկած էր կամաւոր զօրք ղրկել Վանտէ, եւ համայնքի անդամը՝ Լիւպէն կազմած էր տեղեկագիրը, այնպէս որ Մայիս մէկին Սանդէր կազմ եւ պատրաստ էր ճամբայ հանելու տասներկու հազար զինուոր եւ թնդանօթաձիգներու վաշտ մը, երեսուն թնդանօթներով: Այս վաշտերը, հակառակ անոր որ աճապարանքով պատրաստուած էին, այնքան լաւ կազմակերպուած էին որ մինչեւ անգամ այսօր իբրեւ օրինակ կարող են ծառայել: Անոնց կազմութեան եղանակն է որ ռազմական գունդերը կը պատրաստուին: Այս վաշտերու մէջ փոխուած էր նոյնիսկ ենթասպաներու եւ զինուորներու վաղեմի համեմատականութիւնը:

Ապրիլ 28ին Փարիզի համայնքը Սանդէրի կամաւորներուն հետեւեալ հրամանը տուած էր. Չխղճալ երբեք, չխնայել երբեք: Մայիսի վերջերը Փարիզէն մեկնած տասներկու հազար զինուորներէն ութ հազարը մեռած էին արդէն:

Զինուորները Սօտրէի անտառին մէջ կը յառաջանային մեծ զգուշութեամբ, երբեք չէին աճապարեր, անընդհատ կը նայէին աջ ու ձախ, ետ ու առաջ: Քլէբէր ըսած է թէ «զինուորը իր կռնակին վրայ ալ պէտք է աչք ունենայ»: Երկար ատենէ ի վեր կը քալէին անոնք: Թէ հիմա ժամը քանի՞ կարող էր ըլլալ կամ օրուան ո՞ր ժամանակն էր՝ դժուար էր որոշել, որովհետեւ միշտ տեսակ մը իրիկուն է որ կը պատէ այդ վայրենի մացառները եւ երբեք օրուան պայծառ լոյսը չի թափանցեր այդ անտառին մէջ:

Տխրահռչակ էր Սօտրէի անտառը: Այդ թաւուտներու մէջն էր որ 1792 Նոյեմբերին, քաղաքային պատերազմը սկսաւ իր ոճիրները: Այդ մթին բոլորէն դուրս եկած էր Մուսքդօն, արիւնարբու կաղը: Այդտեղ կատարուած էին քստմնելի սպանութիւններ: Անկէ աւելի ահաւոր վայր մը չէր կարող ըլլալ: Այդ էր պատճառը որ զինուորները կը մտնէին անոր մէջ մեծ զգուշութեամբ: Այդտեղ ամէն ինչ ծածկուած էր ծաղիկներով. օրօրուող ճիւղերը չորս կողմ պատեր ձեւացուցած էին եւ այդ պատերէն կը սփռուէր տերեւներու աքանչելի թարմութիւն. իսկ արեգակի ճառագայթները տեղ տեղ պատռած էին այդ կանաչ մռայլութիւնը: Կապտագոյն շուշանը, ճահճային կակաչը, մարգերու նարգիսը, այս փոքրիկ ծաղիկը, որ գեղեցիկ եղանակի նշանն է, գարնանային քրքումը ժապաւէնաձեւ նկարներով կը զարդարէին գետինը, ինչպէս կանաչ լայնարձակ գորգ մը հիւսուած ամէն ձեւ մամուռներով, որոնց մէկ տեսակը կը նմանէր փոքրիկ թիթեռնիկի եւ ուրիշ մէկ տեսակը աստղի:

Զինուորները կը յառաջանային քայլ առ քայլ՝ մացառները կամացուկ բանալով, իսկ թռչունները կը ճռուողէին անոնց սուիններու վերեւէն:

Սօտրէ մէկն էր այն անտառներէն, ուրտեղ առաջ, խաղաղ ժամանակները, կը կատարուէր Հուիշըբա— գիշերային թռչնորսութիւն: Այժմ թռչնորսին յաջորդած էր մարդորսը:

Անտառը ամբողջովին բաղկացած էր ցարասի, ուռենի եւ կաղնի ծառերէ. գետինը հարթ հաւասար էր, մամուռը եւ խոտը անլսելի կը դարձնէին անցորդներու քայլերուն շրշիւնը: Շաւիղներ չէին երեւար կամ, եթէ կ՚երեւային, խկոյն կ՚անհետանային: Կային միայն փշալոր դափիններ, վայրի սալորենիներ, վայրի ձարխոտեր, եղնածառեր, որոնք ցանկապատեր կը կազմէին. բարձրահասակ մորենիները այնպէս բազմացած էին, որ անկարելի էր տասը քայլ հեռուն մարդ տեսնել:

Երբեմն ճիւղերու մէջէն թռչելով կ՚անցնէր արագիլը: Ասիկա ցոյց կուտար որ ճահիճը հեռու չէ:

Սակայն զինուորները, անձնատուր եղած պատահականութեան, կը յառաջանային: Երկինքը պատած էր պանոնք. կարծես կը վախնային գտնել իրենց որոնածը: Երբեմն անոնք կը հանդիպէին բանակետղէ մնացած հետքերու,— այրուած գետնի, կոխուած խոտերու, խաչաձեւ տնկուած ձողերու. այդտեղ ճաշ պատրաստուած էր, այդտեղ պատարագ մատուցուած էր, այդտեղ հիւանդներ խնամուած էին: Բայց անցորդներ այլեւս չէին երեւար, անյայտացած էին. ո՞ւր կը գտնուէին անոնք այժմ, — գուցէ շատ հեռու, գուցէ, ընդհակառակն, շատ մօտ, այդտեղ պահուըտած, հրացանը բռունցքի մէջ սեղմած:

(Շար.)

Եւրոպայէն շատ հեռու եղած ազգի մը պետին, որպէսզի, գործելով բարեացակամ միջնորդի մը պատասխանատուութեամբ եւ պարտաւորութիւններով, կարենամ այդ յայտարարութիւնը հաղորդել ուրիշ ազգերու որոնք այժմ մտահոգ են ձեր կառավարութեան քաղաքականութեան հետեւելիք ընթացքի մասին :

Դուք պատրա՞ստ էք հաւաստիք տալու թէ ձեր զինեալ ուժերը պիտի չյարձակին կամ պիտի չարշաւեն հետեւեալ անկախ ազգերէն ո եւ է մէկուն երկրամասին կամ ստացուածքին վրայ,— Ֆինլանտա, Էսթոնիա, Լեթոնիա, Լիթուանիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Տանըմարքա, Հոլանտա, Պելժիա, Մեծն Բրիտանիա եւ Իրլանտա, Ֆրանսա, Փորթուկալ, Սպանիա, Զուիցերիա, Լիխթէնշթայն, Լիւքսէնպուրկ, Լեհաստան, Հունգարիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Ռուսիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Թուրքիա, արաբական պետութիւններ, Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս եւ Իրան :

Այսպիսի հաւաստիք մը պէտք է բացորոշապէս պատշաճի ոչ միայն ներկայ ժամանակին, այլեւ բաւական երկար ապագայի մը, որպէսզի կարելի ըլլայ ամէն պատեհութիւն ապահովել աշխատելու տեւական խաղաղութեան մը համար, խաղաղ մեթոտներով: Հետեւաբար կը թելադրեմ որ «ապագայ» բառը նկատէք իբրեւ երաշխաւորուած ոչ – յարձակման նուազագոյն շրջան մը —տասը տարի — քառորդ դար, եթէ քաջութիւնն ունինք այդքան հեռուն նախատեսելու :

Եթէ այդպիսի հաւաստիք մը տրուի ձեր կառավարութեան կողմէ, զայն անմիջապէս պիտի հաղորդեմ նշանակուած ազգերու կառավարութեանց եւ միաժամանակ պիտի քննեմ թէ — ինչ որ վստահ եմ— վերոյիշեալ ազգերէն իւրաքանչիւրը կը հաւանի՞ իր կարգին տալ նոյնիմաստ հաւաստիք մը, ձեզի փոխանցուելու համար :

Այս փոխադարձ հաւաստիքները, այնպէս ինչպէս նշանակած եմ ես, անմիջապէս որոշ սփոփանք յառաջ պիտի բերեն բովանդակ աշխարհի մէջ :

Ապա կ'առաջարկեմ, եթէ այդ հաւաստիքները տրուին, որ երկու էական խնդիրներ անմիջապէս քննութեան ենթարկուին յառաջ գալիք խաղաղ մթնոլորտին մէջ: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը սիրայօժար պիտի մասնակցի այդ վիճաբանութեանց :

Այն վիճաբանութիւնները զոր աչքի առջեւ ունիմ կը վերաբերին հետեւեալ հարցին.— Գտնել ամէնէն ազդու եւ ամէնէն արագ եղանակը որով աշխարհի ժողովուրդները կարենան աստիճանաբար թեթեւցնել սպառազինութեանց ջախջախիչ բեռը որ ամէն օր զիրենք աւելի կը մօտեցնէ տնտեսական աղէտի մը: Միեւնոյն ատեն, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը տրամադիր է մասնակցելու հետեւեալ հարցին քննութեան,— գտնել ամէնէն գործնական եղանակը միջազգային առեւտուրի ճամբան բանալու, որպէսզի բոլոր ազգերը կարենան համաշխարհային շուկային վրայ գնել եւ ծախել հաւասար պայմաններով, ինչպէս եւ ստանալ տնտեսական խաղաղ կեանքի մը համար անհրաժեշտ նիւթերը եւ արտադրութիւնները :

Միեւնոյն ատեն բաց ի Մ. Նահանգներէն, այն կառավարութիւնները որ ուղղակի չհաղորդուած են, կրնան ձեռնարկել այս կամ այն քաղաքական վիճաբանութեան, երբ անհրաժեշտ կամ բաղձալի կը նկատեն» :

Նախագահը յետոյ ընդունելով համաշխարհային հարցերու բարդ հանգամանքը, անհրաժեշտ կը գտնէ որ անոնց քննութիւնը կատարուի խաղաղութեան մթնոլորտի մը մէջ: «Այդպիսի մթնոլորտ մը չի կրնար գոյութիւն ունենալ, եթէ բանակցութեանց վրայ ստուեր ձգէ բանի ուժի սպառնալիքը կամ պատերազմի երկիւղը» :

— Կը կարծեմ թէ սխալ չէք հասկնար այն սրտաբաց ոգին որով ձեզի կ'ուղղեմ այս գիրս: Օրուան այս ժամուն մեծ կառավարութեանց պետերը տառապէս պատասխանատու են մարդկութեան ճակատագրին, գալիք տարիներու ընթացքին: Անոնք չեն կրնար իրենց ականջները փակել, երբ ժողովուրդները կ'աղաչեն փրկել զիրենք պատերազմին դիւրաւ նախատեսելի քաոսէն: Պատմութիւնը զանոնք պատասխանատու պիտի նկատէ բոլորի կեանքին եւ բարօրութեան համար, մինչեւ ամենայետինը: Կը յուսամ թէ ձեր պատասխանը մարդկութեան համար կարելի պիտի դարձնէ վանել երկիւղը եւ վերստանալ ապահովութիւնը, երկար տարիներու համար» :

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլինի մէջ

Պ. Գաֆէնքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց Վարշաւայի ճամբով: Մինչեւ կայարան իրեն կ'ընկերանար վարչապետը, իսկ մինչեւ Պերլին միասին պիտի ըլլայ Պուքրէշի գերմանական դեսպանը :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, քանի որ Պոհեմիոյ, Մորավիոյ եւ Սլովաքիոյ գրաւումը ծանր կացութիւն մը ստեղծած է Ռումանիոյ համար: Այս երկիրը մտահոգութեան մատնուած է նաեւ անոր համար որ Հունգարիա զօրք համախմբեց իր սահմանին վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ Գերմանիա տնտեսական դաշնագիր մը կը կնքէր Ռումանիոյ հետ: Կասկածներ կան թէ Հունգարիա եւ Պուլկարիա կրնան պատեհ ժամուն դիւրացնել Գերմանիոյ քաղաքական ծրագիրները Ռումանիոյ հանդէպ: Նշանակալից է որ ճիշդ այս օրերս պուլկարական պատուիրակութիւն մը տնտեսական բանակցութիւններ պիտի վարէ Պերլինի մէջ, իսկ Հունգարիոյ վարչապետը Հիթլէրի հիւրը պիտի ըլլայ այս ամսու վերջը:

Ալպանիոյ ճակատագիրը կապուեցաւ Իտալիոյ

Իտալիոյ Թագաւորը ընդունած ըլլալով Ալպանիոյ Թագը, ապրիլ 16ին հանդիսաւորապէս ունկնդրութեան ընդունեց ալպանական պատուիրակութիւնը, որ հաւատարմութեան եւ հնազանդութեան երդում կատարեց: Թագաւորը յայտարարեց.

— «Այսօրուընէ սկսեալ Ալպանիոյ ճակատագիրը անքակտելի կերպով կապուած է Իտալիոյ հետ եւ մենք ձեր եւ ալպանական ժողովուրդին հաւատարմութիւնը կ'ընդունինք այն յանձնառութեամբ թէ մեր կառավարութիւնը պիտի երաշխաւորէ Ալպանիոյ մեր թագաւորութեան բարեկարգութիւնը, կրօնական բոլոր դաւանանքներուն պահպանումը, յառաջդիմութիւնը եւ ընկերային արդարութիւնը, ինչպէս եւ հասարակաց սահմաններուն պաշտպանութիւնը եւ խաղաղութիւնը »:

*** Շաբաթ օր Իտալիոյ խորհրդարանը հանդիսաւորապէս վաւերացուց երկու երկիրներուն միացումը: Այս առթիւ չափաւոր ճառ մը խօսեցաւ արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ, պատմական փաստեր յիշելով Իտալիոյ իրաւունքներու մասին: Նախարարը չեշտեց թէ դեռ անցեալ յունուարին տեղեկութիւն հաղորդած էր Եուկոսլավիոյ, «մեր եւ Զօկուի միջեւ» ծագելիք տագնապի մը մասին: Կոմս Չիանօ մեղադրեց թէ Զօկու Թագաւորը կը ջանար յետաձգել բանակցութիւնները, միեւնոյն ատեն զօրաշարժ կատարելով, թէ ոչ իսկ գնդակ մը արձակուած էր մինչեւ ապրիլ 7ի առտուն (աւագ ուրբաթ):

Խօսելով անգլեւիտալական յարաբերութեանց մասին, Կոմս Չիանօ դիտել տուաւ.

— « Պ. Չէմպըրլէն երկար եւ մանրամասն զեկուցում մը տուաւ դէպքերու մասին, հիմնուելով այնպիսի տեղեկութեանց վրայ որոնք աւելի ուշադիր ստուգուած կը պահանջէին: Անգլիոյ վարչապետը այնքան զբաղած էր զեկուցում տալով որ մոռցաւ պատմութիւնը:

Նախարարը յետոյ գոհունակութեամբ հաւանութիւն յայտնեց Չէմպըրլէնի որոշման թէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը պիտի չխզուի: Գալով Սպանիոյ իտալացի կամաւորներուն, հաստատեց թէ «մեր քաջարի լեգէոնականները պիտի վերադառնան յաղթականօրէն, երբ գերագոյն պատիւը վայելեն զօրանցք մը կատարելու Մատրիտի մէջ, Ֆրանքոյի առջեւ» :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պ. Տիգրան Գոչեան, Դ. Ասլանեան, Վ. Գուլումճեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով վշտակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր եւ զոքանչին՝ Տիկին ՀԱՅԿՈՒՆՈՒՇ ԳՈՉԵԱՆի դառնակսկիծ եւ յանկարծական մահուան առթիւ. որ տեղի ունեցաւ 8 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 23,30ին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Վիլէժիֆի գերեզմանատունը: Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Պ. Օննիկ Ազպրյըզեանին իր կատարած աշխատանքին համար:

×

Պ. Գրիգոր Հիւրմիւզեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քիլիմյեան եւ զաւակունք, Օրի Տիկին Վիրժին Թաթարեան եւ զաւակը շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր՝ Այրի Տիկին ՇԱՀՆԱՐ ՀԻՒՐՄԻՒԶԵԱՆի գառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒԻՔ

Նախկին ընկեր Միսաք Ճփնաւորեան, Յակոբ Շիրվանեան, Եոզկատցի Յովսէփ Թիւրքեան: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A.DER AGOPIAN

[illegible]

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ամրացումը չողեպինդ յառաջ կը տարուի բրիտանական իշխանութեանց կողմէ: Ականներ դրուած են նաւահանգստին առջեւ, խրամներ փորուած եւ բազմաթիւ օդանաւեր փոխադրուած են: Միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք առնուած են, քաղաքին 17.000 բնակիչներուն պաշտպանութեան համար: Ստորերկրեայ պատսպարանները կրնան տեղաւորել 12.000 հոգի :

ԼՈՆՏՈՆԻ ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ մերժեց ճանչնալ նոր կառավարութիւնը, «որ կազմուած է օտար գրաւման տակ»: Մարսէյլի ալպանական հիւպատոսը հրաժարեցաւ:

ՊԱՊԸ պաշտօնապէս շնորհաւորեց Զօր. Ֆրանքօն, ձայնասփիւռ ճառ մը ուղղելով Սպանիոյ կաթոլիկներուն: Այս ճառը զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ :

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի կիրակի, 23 ապրիլ, Սէն Քլուի մարզարանին մէջ :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 19 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4018

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամբողջութեամբ հրատարակելով երկու նոր հրամանագիր – օրէնքները, որոնք կը յանձնարարենք մեր ընթերցողներուն եւ բոլոր հայրենակիցներուն՝ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱԼ ՁԱՆՈՆՔ ԵՒ ԿՏՐԵԼ – ՊԱՀԵԼ, թիւրիմացութեանց եւ դժուարութեանց չմատնուելու համար :

Զինուորագրութեան եւ պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքները մեկնուելու չեն կարօտիր : Կառավարութիւնը նկատի առնելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը, կ'ուզէ որ օտարականներն ալ մասնակցին ազգ. պաշտպանութեան պարտականութեանց, իբրեւ փոխարինութիւն իրենց վայելած ասպնջականութեան :

Զինուորական պարտականութիւնները երեք տեսակ են.— 1. Կամաւոր, մինչեւ 40 տարեկան, ֆրանսական զօրաբանակներու մէջ (նախապէս կամաւորներ կ'ընդունուէին միայն Օտար Լեգէոնի մէջ).— 2. Պարտաւորիչ ծառայութիւն, անհատաբար, հաւաքաբար, ընդհանուր կամ տեղական, ըստ ազգութեան, տարիքի կամ արհեստի, երբ կը գործադրուի զինուորեալ ազգի կազմակերպութեան օրէնքը (1938 յուլիս 11).— 3. Պարտաւորիչ աշխատանք մինչեւ 48 տարեկան (ճամբաներու, կայաններու եւ խրամներու շինութիւն եւայլն) :

Թէ զինուորութեան եւ թէ պարտաւորիչ ծառայութեան եւ աշխատանքի վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ հաւասար՝ Ֆրանսացիներուն հետ : Պարտաւորիչ աշխատանքի ատեն հաշուի պիտի առնուի 1928 մարտ 28ի օրէնքով կամ կամաւոր յանձնառութեամբ կատարուած ծառայութեանց տեւողութիւնը :

Աւելորդ է ըսել թէ այս պարտաւորութիւնները կը վերաբերին անոնց որ հպատակութիւն չունին, կամ ունենալով հանդերձ չեն կրնար իրենց հայրենիքը վերադառնալ :

Օրէնքը խստութիւն մը եւս կը հաստատէ, համաձայն օտարականներու մասին կանոնագրին.— կառավարութիւնը կրնայ արգիլել օտարականներու բնակութիւնը երկրին որոշ մասերուն մէջ կամ յատուկ վայր մը նշանակել անոնց բնակութեան համար :

Յաջորդով՝ ընկերակցութեանց օրէնքի մասին :

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը համաձայնին Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան հետ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւնները վերջացած են Թուրքիոյ հետ, փոխադարձ աջակցութեան մասին : Պ. Չէմպըրլէն երէկ յայտարարութիւն մը պիտի ընէր այս մասին :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները բաւական կնճռոտ եղած են : Անգլիա եւ Ֆրանսա հիմնական կը նկատեն Թուրքիոյ անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան պահպանումը : Այս առթիւ կ'ուզեն որ Թուրքիան ալ նոյնքան կարեւորութիւն ընծայէ Յունաստանի եւ Պալքանեան միւս պետութեանց հողային ամբողջութեան, երաշխաւորութիւն ստանալով եւ իբրեւ փոխարինութիւն Նեղուցները բանալով ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւերուն առջեւ :

Թուրքիա 2.500.000 անգլ. ոսկիի նոր փոխ մը յատկացուց իր սպառազինութեանց :

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ յունական եւ թրքական կառավարութիւնները ծրագիր մը մշակած են, զինուորական գործակցութեան մասին, ի նախատեսութիւն պատերազմի մը : Գալով Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց, կը կարծուի թէ բոլոր դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին : Յոյս կայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ մինչեւ հինգշ. կամ ուրբաթ, ապահովելու համար Մոսկուայի գործակցութիւնը :

Ռումանիա, Լեհաստան եւ Գերմանիա

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լեհաստան հանդիպելով, երկարօրէն խորհրդակցեցաւ իր լեհ պաշտօնակցին հետ, իրենց դիրքի մասին, այն պարագային երբ Խ. Միութիւնն ալ միանայ անգլօ-ֆրանսական ճակատին : Երկու երկիրներն ալ հակառակ են որ խորհրդային զինուորներ երեւան իրենց հողերուն վրայ : Միեւնոյն ատեն կը զգուշանան չէզոքի դիրք բռնել Գերմանիոյ դէմ : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու նախարարները համաձայնած են որ խորհրդային օդանաւեր սաւառնին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ վրայ, եթէ պատերազմ ծագի : Անոնք քննած են նաեւ Թրանսիլվանիոյ խնդիրը, սիրաշահելու համար Հունգարիան :

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց եւ այսօր իսկ ունկնդրութեան պիտի ընդունուի Հիթլէրի կողմէ : Այս առթիւ պիտի խորհրդակցի Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ Ռումանիոյ ընծայուած երաշխաւորութեան մասին : Պերլինի մէջ պիտի ջանան համոզել նախարարը որ Ռումանիա փոխադարձաբար աջակցութիւն չխոստանայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի : Նախարարը Լոնտոն ալ հանդիպելով, Փարիզ պիտի գայ, շարունակելու համար իր խորհրդակցութիւնները :

Եուկոսլաւիոյ մտահոգութիւնը

Եուկոսլաւիոյ մէջ կը տիրէ քաղաքական լարուած վիճակ մը : Դժուար է այս երկրին համար դիմադրել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որոնք իրեն սահմանակից հզօր պետութիւններ են : Միւս կողմէ, ան կը վարանի հետեւիլ Լեհաստանի, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ օրինակներուն եւ մտնել անգլօ-ֆրանսական ապահովութեան գօտիին մէջ :

Եուկոսլաւիոյ մէջ զէնքի տակ առնուած են պահեստիները : Սլովէնիոյ եւ Խրուաթիոյ սահմանագլուխներուն վրայ ալ գերմանական զինուորական համախմբումներ կը կատարուին :

Տալմացիոյ մէջ, Թրէքքայի հանքերու ճարտարագէտները, որոնք անգլիացի են, մեկնեցան Անգլիա, իրենց ընտանիքներուն հետ, վախնալով որ դժուար պիտի ըլլայ իրենց համար հեռանալ պատերազմ ծագելէն ետք :

— ∞ —

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ գործօն աշխատանքներ կը կատարուին, մերձեցնելու համար Ռումանիոյ յարաբերութիւնները Պուլկարիոյ հետ : Կարոլ թագաւորին եւ Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանին տեսակցութեան մէջ այս հարցը առաջնակարգ տեղ գրաւած է : Կ'ըսուի թէ Եուկոսլաւիա միջնորդի դեր կը կատարէ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԴԱԴԱՐ...

— ∞ —

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԱՊՐԻԼ 28ԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԻՍՏԻ ՀՐԱՒԻՐԵԼՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

— ∞ —

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՌՈԶՎԵԼԹԻ ԴԷՄ

— ∞ —

Կը թուի թէ գոնէ տասը օր շունչ պիտի քաշէ քաղաքական աշխարհը, քանի որ Հիթլէր որոշեց նախագահ Ռոզվելթի կոչին պատասխանել ապրիլ 28ին, բացառիկ նիստի հրաւիրելով խորհրդարանը : Այս առթիւ խօսելիք ճառը պիտի տեւէ երեք ժամ, պարզելով իր տեսակէտները, յանուն գերման ժողովուրդին :

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է, որովհետեւ Հիթլէր «շատ կարեւոր» կը նկատէ ներկայ պատեհութիւնը : Մինչ այս մինչ այն, գերմանական մամուլը կը շարունակէ բուռն, մինչեւ անգամ անձնական յարձակումներ կատարել նախագահ Ռոզվելթի դէմ, «պարզամտութիւն», «լրբութիւն» եւ ուրիշ մեղքեր վերագրելով անոր : Զորս օրէ ի վեր գերմանական թերթերը Անգլիան երկրորդ կարգի վրայ դնելով, իրենց առաջին էջերը կը յատկացնեն Մ. Նահանգներուն, անխնայ ծաղկելով Ամերիկայի վարիչները : Նոյնիսկ պահպանողական թերթ մը, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ», Ռոզվելթը կը հռչակէ «թշնամի աշխարհի խաղաղութեան, թշնամի մը որուն շատ քիչ դիւանագէտներ հաւասարած են» : Թերթերը բացէ ի բաց կը գրեն թէ Ռոզվելթ կ'ուզէ «համաշխարհային պատերազմ մը յարուցանել ի շահ Հրեաներուն եւ բոլշեւիկներուն» : Կարգ մը թերթեր Մ. Նահանգներու նախագահը կը կոչեն «Պատուելի Ռոզվելթ» : Քէօլնի հիթլէրական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Ամերիկա կ'ուզէ իր թեւարկութեան տակ առնել ամբողջ աշխարհը : «Եղբայր Չէյմպըրլէնի հովանոցը բաւական լայն չի թուիր Ամերիկայի, մշտնջենական խաղաղութիւն ապահովելու համար մեր ցամաքամասի բազմաչարչար մարդկութեան » :

Այս հրատարակութիւններէն կարելի է գուշակել թէ ի՛նչ բովանդակութիւն պիտի ունենայ Հիթլէրի պատասխանը : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր վճռական լեզու մը գործածելով հանդերձ, պիտի չփակէ բոլոր դուռները, ապագայ բանակցութեանց առջեւ : Հռոմի թերթերն ալ ձայնակցելով Պերլինի մամուլին, կը գրեն թէ Հիթլէր շարունակ յարաբերութեան մէջ է Մուսոլինիի հետ, հեռաձայնով : Միւս կողմէ մարաջախտ Կէօրինկ անձամբ տեսնուած ըլլալով Մուսոլինիի հետ, Հիթլէրի պիտի հաղորդէ անոր բոլոր մտածումները :

Գերմանիոյ Առաջնորդը Միւնիխէն Վիէննա գնաց, աչքէ անցընելու համար անցեալ տարի հիմնուած զինուորական հաստատութիւնները : Վաղը, հինգշաբթի, աննախընթաց հանդիսութիւններ պիտի կատարուին Պերլինի եւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, Առաջնորդին ծննդեան 50ամեակին առթիւ, որ ազգային տօն հռչակուած է : Ամբողջ ազգին հրամայուած է դրօշներ պարզել եւ լուսավառութիւններ կատարել : Այդ առթիւ կազմուած յայտագիրը կը պարունակէ արարողութիւն մը, որուն ընթացքին Հիթլէր պիտի հռչակուի պատուակալ քաղաքացի Տանցիկի : Ուրեմն այդ քաղա՞քն ալ կցուած կը համարուի : Շատեր կը կարծեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Լեհաստանի հետ, խաղաղօրէն Գերմանիոյ վերադարձնելու համար Տանցիկը :

*** Իտալական թերթերը, որոնք բաղդատաբար վերապահ դիրք մը բռնած էին Ռոզվելթի ճառէն վերջը, սկսան արտայայտուիլ, «ծիծաղելի» եւ «ապշեցուցիչ» հռչակելով նախագահին կոչը : Այս թերթերն ալ, ինչպէս գերմանականները, կը գրեն թէ նախագահին ճառը հետեւանք է ներքին քաղաքականութեան հոգերու եւ թէ Ռոզվելթ կ'ուզէ ապահովել իր վերընտրութիւնը, երրորդ անգամ : Ցեռոյ կը մեղադրէ թէ Ամերիկա եւս կը փորձէ պաշարել Գերմանիան եւ Իտալիան : «Փոփոլօ տի Ռոմա» նկատի առնելու կամ ժխտելու անարժան կը նկատէ նախագահին ճառը, «ռէքլամի մոլագարութեան այս նոր ցուցադրութիւնը, այս լրբութիւնը, ահարկու տգիտութիւնը, կոպիտ յաւակնութիւնը եւ ծիծաղելի գոռոզութիւնը» : Ցեռոյ դիտել տալով թէ Ուիլսընի պատուհասն է որ կը հալածէ Ռոզվելթը, կ'ազդարարէ թէ «պատասխանը տրուած պիտի ըլլայ Առանցքին ոգիով, որ հեռահետէ աւելի կ'ամրանայ, քանի կը փորձեն ճանկռտել զայն : Իտալիա դարակը պիտի դնէ այդ ճառը եւ պիտի շարունակէ յառաջ քալել շիփ շիտակ » :

« Մէսաճէրօ», «ծիծաղելի եւ անարժէք » հռչակելով Ռոզվելթի հեռագիրը, կ'ըսէ.— «Այդ ալ մաս կը կազմէ ունեւոր ժողովրդապետութեանց սարքած ընդհանուր յարձակողականին՝ չունեւոր ազգերու դէմ, եւ պէտք է համարուի պատերազմական արարք մը : Հռոմ գիտէ ինչ պիտի պատասխանէ, համախորհուրդ Պերլինի հետ : Զմոռնանք այսպիսի հնարքներէ» :

Ուրիշ թերթեր ալ «նենգ, դրդիչ եւ անարդական» կը նկատեն նախագահին ճառը, դիտել տալով թէ Ռոզվելթ Ամերիկան չի ներկայացներ : «Իտալիա կը նախընտրէ մեկուսացնել այս մարդը զոր պատմութիւնը պիտի նկատէ իբրեւ եղեռնագործ մը, ինչպէս եւ բռնակալ մը ամերիկեան ժողովուրդին վրայ» : Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, դիտել կուտայ թէ նախագահը եթէ ռէքլամ չէր մուրար, կրնար դիւանագիտութեան սովորական ճամբով ուղղել իր դիրը, որպէսզի կարելի ըլլար քննել : «Իտալիա չի կրնար որ եւ է բարոյական իրաւունք կամ քաղաքական օրինաւոր հանգամանք ճանչնալ Ռոզվելթի, խառնուելու համար Եւրոպայի թնճուկին» : Եւ կ'եզրակացնէ թէ նախագահը բոլոր կողմերուն ուղղած չըլլալով իր հեռագիրը, կը ձգտի «մեկուսացնել Առանցքին պետութիւնները, զանոնք մատնանշելով իբրեւ միակ պատասխանատուն Եւրոպայի խռովութեանց» : Ու վերջապէս կ'ըսէ թէ խաղաղութենէն, զինաթափութենէն, համաշխարհային առեւտուրէն վեր կայ երրորդ հարց մը — առաջինը՝ կարեւորութեամբ — արդարութեան, բարոյական իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը :

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— ∞ —

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

— ∞ —

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք զինուորութեան եւ պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքին վեց յօդուածները : Ահաւասիկ մնացեալ մասը, ինչպէս եւ ընկերակցութեանց կազմութեան օրէնքը՝ ամբողջութեամբ.—

ՅՕԴ. 7.— Այս տրամադրութեանց գործադրութեան պայմանները պիտի ճշդուին հրամանագրով մը :

ՅՕԴ. 8.— Ներկայ հրամանագիրը գործադրելի չէ այն օտարականներուն համար որ Ֆրանսա կը բնակին եօթը ամիսէն պակաս, ինչպէս եւ անոնց համար որ զբօսաշրջիկի (թուրիսմ) տոմս մը ունին :

ՅՕԴ. 9.— Ներկայ հրամանագիրը գործադրելի է Ալժերիոյ համար եւ պարզ հրամանագրով մը գործադրելի պիտի դառնայ անդրծովեան գաղթավայրերու եւ երկրամասերու մէջ :

Հրամանագիրը խորհրդարանին վաւերացման պիտի ենթարկուի համաձայն 1939 մարտ 19ի օրէնքով նշանակուած պայմաններուն :

ՅՕԴ. 10.— Վարչապետը, նախարար ազգ. պաշտպանութեան, ներքին նախարարը, արտաքին նախարարը, ծովային նախարարը, օդանաւային նախարարը, ելմտական նախարարը, գաղթային նախարարը, ելմտական նախարարը եւ աշխատանքի նախարարը պաշտօն ունին գործադրելու, իւրաքանչիւրը իրեն վերաբերեալ մասին մէջ, ներկայ հրամանագիրը, որ պիտի հրատարակուի Ֆրանսական Հանրապետութեան պաշտօնաթերթին մէջ : (Ստորագրուած՝ հանրապետութեան նախագահին եւ վերոյիշեալ նախարարներուն կողմէ) :

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

Այս հրամանագրին զեկուցման մէջ վարչապետ եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Էտուար Տալատիէ, ներքին նախարար Պ. Ալպէր Սառօ, դատական նախարար Փօլ Մառշանտօ, արտաքին նախարար Ժորժ Պոնէ հետեւեալ ձեւով կը հիմնաւորեն նոր օրէնքը.—

— « Այն օտարականները զոր Ֆրանսա ընդունած է առատաձեռնօրէն, կազմած են ընկերակցութիւններ մշակութային, գեղարուեստական, մարդասիրական, մարզական նպատակներով :

Ատենէ մը ի վեր կը հաստատուի թէ այս խմբակցութիւններէն ոմանք տարբեր գործունէութիւն մը կը կատարեն քան այն որուն համար կազմուած են :

Ակներեւ է այս ընկերակցութեանց վտանգը բարեկարգութեան եւ ազգային ապահովութեան համար, եւ ներկայ պարագաներուն մէջ, սախպողական է շատ խիստ հսկողութիւն մը կատարել բոլոր օտար ընկերակցութեանց վրայ :

Այն զէնքերը զոր ներկայիս տրամադրելի ունի վարչական իշխանութիւնը, պայքարելու համար այս խմբակցութեանց գործունէութեան դէմ՝ անբաւական են, այդ նպատակին հասնելու համար : Կարեւոր է հանրային իշխանութեանց տրամադրել անհրաժեշտ միջոցները եւ օտար ընկերակցութեանց կազմութիւնը ենթարկել ներքին նախարարին կանխակալ արտօնութեան, խիստ պատիժներ տնօրինելով պատահական օրինազանցութեանց դէմ :

Այս տեղեկագրին վրայ, Հանրապետութեան նախագահը կը հրամանագրէ,— 1901 յուլիս 1ի ընկերակցութեանց օրէնքին վրայ աւելցնել Դ. գլուխ մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 22.— Որ եւ է օտար ընկերակցութիւն չի կրնար կազմուիլ, ոչ ալ գործել Ֆրանսայի մէջ, առանց ներքին նախարարին կանխակալ արտօնութեան :

ՅՕԴ. 23.— Ան Ֆրանսայի մէջ հաստատութիւններ (établissements) կրնայ ունենալ միայն այդ հաստատութիւններէն իւրաքանչիւրին տրուած անջատ արտօնութեամբ :

ՅՕԴ. 24.— Արտօնութիւնը կրնայ տրուիլ առժամապէս կամ ենթակայ ըլլալ պարբերական վերանորոգման մը :

Արտօնութիւնը կրնայ ենթակայ ըլլալ կարգ մը պայմաններու գործադրութեան :

Արտօնութիւնը կրնայ ետ առնուիլ որ եւ է ատեն, հրամանագրով :

ՅՕԴ. 25.— Այս օրէնքին հրատարակութեան պահուն գոյութիւն ունեցող ընկերակցութիւնները պարտաւոր են մէկ ամսուան ընթացքին իրենց եւ իրենց հաստատութեանց իւրաքանչիւրին համար խնդրել յօդ. 22ով պահանջուած արտօնութիւնը :

ՅՕԴ. 26.— Օտար ընկերակցութիւններ կը համարուին, ինչ ձեւով ալ քօղարկուած ըլլան, այն խմբակցութիւնները որ կը ներկայացնեն ընկերակցութեան մը յատկանիշները, որոնց կեդրոնը կը գտնուի արտասահման, եւ կամ կեդրոնը Ֆրանսայի մէջ ըլլալով, իրապէս կը կառավարուին օտարականներու կողմէ, կամ օտար վարիչներ ունին եւ կամ առ նուազն մէկ չորրորդ համեմատութեամբ օտար անդամներ :

ՅՕԴ. 27.— Նախընթաց յօդուածին գործադրութիւնը ապահովելու համար, նահանգապետները կրնան, որ եւ է ատեն, որ եւ է խմբակցութեան կամ իրենց նահանգին մէջ գործող հաստատութեան վարիչները հրաւիրել գրաւորապէս ներկայացնելու, մինչեւ մէկ ամիս, ամէն տեղեկութիւն որ կը վերաբերի իրենց կապուած կեդրոնին, իրենց իրական նպատակին, իրենց անդամներուն, վարիչներուն եւ իրական ղեկավարներուն ազգութեան :

Անոնք որ չեն համակերպիր այս հրամանին կամ սուտ յայտարարութիւններ կ'ընեն, կ'ենթարկուին յօդ. 32ով նախատեսուած պատիժներուն :

ՅՕԴ. 28.— Արտօնութեան խնդրագիրները կ'ուղղուին այն նահանգապետութեան ուր կը գործէ ընկերակցութիւնը կամ հաստատութիւնը :

Խնդրագիրները ընդունելի ըլլալու համար, պէտք է յիշեն ընկերակցութեան կամ հաստատութեան անունը եւ նպատակը, անոնց գործունէութեան վայրը, օտար անդամներուն անունները, արհեստները, բնակավայրը եւ

(Լաւերորդ շարունակութիւնը էջին Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱ՞Ջ Կ'ԵՐԹԱՆ ԹԷ ԵՏ

Բ.

Ուրեմն, Թուրքիոյ մէջ բազմաթիւ գործարաններու հիմնումը հետեւանքն էր ոչ թէ հրապարակի պահանջին, այլ պարզապէս արտաքին հարկադրանքի մը, անբնական վիճակի մը:

Ի՞նչ կը հետեւի ասկէ: Երբ վերնայ անբնական վիճակը, ինքնին պիտի վերնայ նաեւ անոր առաջ բերած անբնական հետեւանքը:

Այդպէս ալ եղաւ մասամբ:

Նախապէս՝ գործարանատէրը չէր մտահոգուեր ձեռնտուութեան էական սկզբունքով: Այսինքն, այնպէս մը ընել որ արտադրութիւնը կարելի եղածին չափ աժան ապրանք ըլլայ, արժեզրկնը (փոխ տը ռըվիէն) պակաս ըլլայ: Որովհետեւ, քանի որ դուրսէն ապրանք չի գար, ժողովուրդը ըստիպուած է գնել, որքան ալ տեսակը գէշ ըլլայ, իսկ գինը՝ անհամեմատօրէն բարձր:

Օրինակ, Ալփուլլուի շաքարի գործարանը իր շաքարը ծախեց օխան 65—70 ղրշ.ի, ինչպէս հիմա կը խոստովանի նաեւ նախկին երեսփոխան Աղա օղլու Ահմէտ (Եէնի Սապահ, 29 Մարտ 1939): Մինչդեռ հեռաւոր Ճաւայի շաքարը Պոլսոյ մէջ կ'արժէր միայն 8—9 ղրշ., մէջն ըլլալով փոխադրութեան եւ մաքսի բոլոր ծախքերը:

Կը տեսնէ՞ք հսկայական տարբերութիւնը: Ութնապատիկ:

Իսկ հեռաւոր նահանգներու մէջ կամ շաքար չկար, կամ օխան մինչեւ 100 ղրշ.ի բարձրացած էր:

Ասիկա արդէն առուտուր չէ, այլ ուղղակի կողոպուտ: Երբ ժողովուրդը անճար է, բնականաբար կը գնէ շաքարը, հոգ չէ օխա գլուխ 50—60 ղրշ. աւելի վճարելով:

Չմոռնանք յիշեցնել կարեւոր կէտ մըն ալ: Գործարաններուն հարիւրին 90ը կը պատկանի նախարարներու եւ երեսփոխաններու, ուղղակի կամ անուղղակի: Հետեւաբար, չարգիլուելիք ապրանքներն անգամ արգիլեցին, որպէսզի կարենան քշել իրենց տեղական արտադրութիւնները: Այն ալ ուզած գնով:

×

Ուրեմն, այդ հաստատութեանց կը պակսէր յաջողութեան հիմնական երաշխիքը.— ազատ մրցակցութիւնը: Երբ հրապարակը բաց է, երբ չկան օտար մրցակիցներ, ու երբ կրնաս ուզած գինդ դնել ապրանքին, անշուշտ ձեռք կը զարնես ամէն գործի: Մանաւանդ որ շինողը դուն չես: Եւրոպայէն կը բերես մեքենաներ, ինչպէս նաեւ մասնագէտներ եւ գործարանը կը բարձրանայ, առանց պէտք ունենալու ամենափոքր մէկ ջանքիդ:

Թող վերնան մաքսային պատուարները, թող օտար ապրանքները ողողեն հրապարակը, եւ այն ատեն կը տեսնենք «ազգային ճարտարարուեստ»ին պօյը, ինչպէս կ'ըսէ Թուրքը: Բոլորը մէկէն կը փլին, իբրեւ ՈՉ-ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ, իբրեւ աւազի վըրայ հիմնուած:

Եւ այս՝ երկու հիմնական պատճառով:

Առաջինը՝ թրքական շուկան այնքան նեղ է, որ չի կրնար գոհացնել ճարտարարուեստ մը, որքան ալ կատարելագործուած ըլլայ այս վերջինը: Կը բաւէ դիտել օտար գործարանները, բոլորն ալ միայն երկրին համար չեն, այլ ապրանք կը հայթայթեն ուրիշ պետութեանց ալ: Օրինակ, Ամերիկայի Ֆորտը ամէն տեսակ ինքնաշարժ կը հասցնէ ոչ միայն Անատոլու, այլեւ Իրաք, Իրան, մինչեւ Չինաստան:

Երկրորդ, թրքականները չեն կրնար մրցիլ օտար արտադրութեանց հետ, երբ նոյնիսկ միջոց ունենան արտածուելու: Չեն կրնար մրցիլ նաեւ թրքական շուկային վրայ, որովհետեւ թէ՛ ԳԷՇ ԵՆ ՈՐԱԿՈՎ, թէ՛ ՍՈՒՂ:

Երրորդ, ինչ որ «թրքական ճարտարարուեստ» կը կոչուի, իրականին մէջ օտար է, բացի քանի մը ճիւղերէ: որովհետեւ, ամէն ինչ դուրսէն կը բերեն, սկսեալ նախանիւթերէն մինչեւ մասնագէտները, նոյնիսկ գործածապետները (գալփա): Օրինակ, Ժիլէթի չեղբերուն պողպատը արտասահմանէն կուգայ եւ Պոլսոյ մէջ միայն կը սրուի:

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ տեղական ողորմելի գործարանները մրցին օտար գործարաններուն հետ, որոնք հնարաւորութիւն ունին թէ՛ լաւ, թէ՛ աժան ապրանք պատրաստելու:

×

Հապա այլազան տուրքե՞րը: Ինչպէս վերջերս դիտել կուտայի, միայն Ալփուլլուի լուծուած ընկերութենէն մօտ մէկ միլիոն ոսկի տուրք կը պահանջուի, անշուշտ վճարուածներէն զատ:

Եւ խորհիլ որ այդ ընկերութիւնը տեսակ մը պետական հանգամանք ունէր, սեփականութիւնն ըլլալով շատ ազդեցիկ երեսփոխաններու: Ուրիշ խօսքով, անոր պարտքը իրական է, չափէն աւելի գնահատուած չէ: Մինչդեռ ընդհանրապէս տուրքը կը կրկնապատկեն, կը քառապատկեն, որովհետեւ ամէն ինչ թողուած է տուրքի պաշտօնեայի անձնական հայեցողութեան: Որքան շատ գնահատես, այնքան աղէկ պետական գանձին համար:

Բայց խօսքը տանք այն Թուրքերուն, որոնք հրաւիրուեցան Տօլմա Պահչէի սուլթանական պալատը, իրենց ցաւերը յայտնելու նոր սուլթանին՝ Իսմէթ Ինէօնիի:

Ահա Պոլսոյ շարժավարներու միութեան նախագահ Հազգը Էրտէմիր: Երբ նախագահը կը հարցնէ թէ ի՞նչ գանգատ ունիք, անվարան կը պատասխանէ.

— Տարիներէ ի վեր, փլաքայի (ինքնաշարժի նշանատախտակ) ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ, արհեստաւորները...

Բայց մարդուն խօսքը կը մնայ բերանը, որովհետեւ նախագահը անմիջական կ'ընդմիջէ.

— Այդ խնդիրը կը լուծէք Քաղաքապետութեան հետ: Ըսէ ինծի, քանի՞ ինքնաշարժ կայ Պոլսոյ մէջ... (Ճումհուրիէթ, 3 Մարտ 1939):

Կը տեսնէ՞ք: Նախագահը հրաւիրած է մարդը լսելու անոր գանգատները, բայց առաջին գանգատն իսկ կէս կը թողու անոր բերնին մէջ, եւ կ'ընէ հարցում մը, որուն պատասխանը կրնար ստանալ բուն իսկ քաղաքապետութենէն, քանի որ հոն արձանագրուած են բոլոր ինքնաշարժները:

Ահա պանդոկապետ Օսման Պէյիր, որ պէտքը կը ցուցնէ մէկ-երկու շքնաղ պանդոկներու շինութեան:

— Ինչո՞ւ չէք շիներ, կը հարցնէ Նախագահը:

= Տուրքի պատճառաւ: Շահիս թէ չշահիս, երբ պանդոկ մը շինես անմիջապէս կուգայ տուրքը... (Ճումհուրիէթ, նոյն թիւը):

Կօշկակար Ապտուլլահն ալ նոյն գանգատն ունի: «300 ղրշ.նոց կօշիկի մը տուրքը 90 ղրշ. է, բացի անուղղակի տուրքերէն»:

Բայց Ապտուլլահ ուրիշ ցաւ մըն ալ կը պարզէ:

— Բան մը լսած էինք. կօշիկ կ'արտածուի Եւրոպա: Ի՞նչ եղաւ, կը հարցնէ Իսմէթ:

=Էֆէնտիմ, երբ քօնթէնժան չկար, ապրանք կը ղրկէինք Ամերիկա:

— Ինչո՞ւ հիմա չէք ղրկեր:

= Մրցակցութիւն սկսաւ, ապրանքը արժէքազրկուեցաւ, կարելի չեղաւ արտածել:

— Ամերիկա լաւ աղբիւր մըն է... ինչո՞ւ փախցուցիք:

= Անկազմակերպութի՛ւն, փաշաս:

— Ի՞նչ կ'արտածէիք Ամերիկա:

= Սըրմայով հողաթափ (թէրլիք), պալէթի հողաթափ, եւն.: Նիւթը եւ շինութիւնը գէշցան եւ այս պատճառով մեր ապրանքը յարգէ ինկաւ Ամերիկայի մէջ: Արդէն, գիտակից մրցակցութիւն չունինք: Շահ կը սեպենք հեւ ի հեւ դողնալը: Ասոր համար, կօշիկ մը որ պէտք է դիմանար 6 ամիս, մէկ ամիս կը դիմանայ: Մանաւանդ գիւղացիներուն ծախուած կօշիկներէն մեր կերած հացը մեղք է: 15 օրուան մէջ կաշի կը պատրաստեն, մինչդեռ ժամանակին մորթը առնուազն 6 ամիս կը մնար խաղախորդարանին մէջ:

×

Շատ նշանակալից է խօսակցութիւնը:

Ամերիկեան շուկային կորուստը բացատրելու համար, Ապտուլլահ յանցանքը կը նետէ իրենց վրայ:— Գէշ կօշիկ շիներ են, անոր համար Ամերիկան ալ դադրեցուցեր է եղեր գնումը:

Մինչդեռ, այս պատճառաբանութիւնը սխալ է, վերջէն շինուած, առաջին ձախաւերութիւնը դարմանելու ռազմավարութեամբ:

Արդարեւ, խօսակցութեան սկիզբը, երբ Իսմէթ կը հարցնէ թէ ի՞նչ եղաւ կօշիկի Ամերիկա արտածումը, Ապտուլլահ կը պատասխանէ առանց այլ եւ այլի.

— ԵՐԲ ՔՕՆԹԷՆԺԱՆ ՉԿԱՐ, ապրանք կը ղրկէինք Ամերիկա:

Արդ, ասիկա կը նշանակէ իբրեւ մեղաւոր ցուցնել կառավարութիւնը, քանի որ ան հաստատեց քօնթէնժանի դրութիւնը, այսինքն արգիլեց ամերիկեան ապրանքներուն ներածումը և պատճառ դարձաւ որ Ուաշինկթընն ալ ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԷ, թըրքական սըրմալը հողաթափերը չգնելով:

Եւ որովհետեւ դիւանագիտական չէ ասիկա ըսել նախագահի մը, որ բուն հեղինակն է այդ «լաւ աղբիւր»ին կորստեան, դիւանագէտ կօշկակարը կամացուկ մը կը փոխէ խօսքը եւ արտածման դադարումը կը վերագրէ «գէշ մրցակցութեան», «անկազմակերպութեան»:

Այսպէս է որ, ներածող վաճառական Սայիտ Տուրմէն, աւելի քաջ մարդ, մատը կը դնէ բուն վէրքին վրայ.

— «Եւրոպայէն մեքենաներ եւ այլ կազմածներ բերել տուի: Վերջերս, ծանօթ պատճառներուն հետեւանքով, դժուարութիւն կը քաշենք:Բայց այս ցաւը մեզի յատուկ չէ, միջազգային է...: Ճարը մեր ձեռքը չէ: Դրամ, քլիրինկ եւ քօնթինժան սահմանափակեցին, ամէն ինչ:Նախապէս, ազատ ներածման շրջանին, ամէն ինչ դիւրութեամբ ներս կուգար: Ցետոյ սկսան քօնթինժան, քլիրինկ եւ մասնաւոր հաշուակցութիւն (թաքաս): Առուտուրը քոմբլիքէ (բարդ) ձեւ մը առաւ: Այսօր անկարելի է բերել ուզուած ապրանք մը: Ստիպուած ենք ապրանք բերել անոնցմէ, որոնք ապրանք կ'առնեն մեզմէ»:

Ինչպէս կը տեսնուի, ամերիկեան «լաւ աղբիւր»ը կորսուեցաւ անոր համար, որ առուտուրը ազատ չէ եւ Թուրք առեւտրականը ստիպուած է առաւելապէս գերմանական ապրանք գնել եւ հետեւաբար առաւելապէս անոր ծախել տեղական արտադրութիւնները: Եւ որովհետեւ գործնական Գերմանացին սըրմալը հողաթափ չուզեր, այս ապրանքն ալ չի կրնար արտածուիլ:

Բնականօրէն կը հետեւի թէ միակ դարմանն է վերահաստատել նախկին դրութիւնը, այսինքն ազատ դարձնել ներածումը:

Բայց ասիկա գործին երեւութական մասն է: Իրականին մէջ, ներածման ազատութիւնը երկսայրի սուր մըն է, ունենալով նաեւ իր խոշոր անպատեհութիւնը, ինչպէս պիտի տեսնենք յաջորդ յօդուածով:

ԴԷՏ

ՏԻԿԻՆ ՔԱՐԷՆ ԵՓԷԻ ՄԱՍԻՆ

ՊԵՐԼԻՆ.— Այս օտարուհիին անունը հանրածանօթ է մեր ղեկավար շըրջաններուն, բայց նաեւ մեր զանգուածներուն եւ մանաւանդ հայ գաղթաշխարհին ու որբաշխարհին: Զաւակը հեռաւոր Հիւսիսի, փոքրիկ Տանըմարքայի, ան իր ծաղիկ հասակին մէջ կամաւորապէս ու սիրայօժար լքեց իր հայրենիքը, գրեթէ միանգամընդմիշտ հրաժեշտ տուաւ ծնողքին եւ հարազատներուն՝ ամբողջ կեանքը ի սպաս դնելու համար բարձր առաքելութեան մը — անձնազոհաբար ծառայել հայ որբին ու կարօտեալին:

Ու անսալով իր այդ ներքին ձայնին, 1903ին սիրով ընդառաջ գնաց հանգուցեալ Լեփսիուսի մէկ առաջարկին եւ Ուրֆա գնաց, պաշտօնի ձեռնարկելու համար այնտեղ հիմնուած հայկական որբանոցին մէջ: Ան կատարեալ նուիրումով ծառայեց իր ստանձնած գործին, անասելի նեղութիւններ եւ տառապանքներ կրելով մանաւանդ պատերազմի ատեն, ի տես հայկական ողբերգութեան: Պատերազմէն վերջ, եթէ վերստին անցաւ իր պարտականութեանց գլուխը, կեդրոն ունենալով Սուրիոյ եւ մասնաւորապէս Հալէպի հայկական գաղթաշխարհը եւ որբաշխարհը, այս անգամ, իբրեւ ներկայացուցիչը Տանըմարքայի հայանպաստ կազմակերպութեան, ինչպէս եւ Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթ. յանձնաժողովին: Եւ յայտնի է թէ ինչ աստիճան օրհնաբեր եղաւ հոն եւս իր գործունէութիւնը: Հարիւրաւոր հայ խլեակներ փրկուեցան անոր շնորհիւ անապատի աւազուտներէն եւ օտարութեան ճիրաններէն: Ալ աւելի մեծ եղաւ թիւը այն այրիներուն եւ լքեալներուն, որոնց աշխատանք ու ապրուստներ ճարեցին Եփէի ստեղծած կազմակերպութիւնները:

Այդպէս ապրեցաւ ու այդպէս գործեց հեռաւոր Հիւսիսի այդ զաւակը իր որդեգրած ժողովուրդին՝ հայութեան ծոցին մէջ, դառնալով անոր մէկ հարազատ անդամը, սորվելով նաեւ անոր լեզուն, իւրացնելով անոր կենցաղավարութեան ձեւերը, կեանքը իր բոլոր կողմերով: Ու փակեց վերջ իր օրհնուած կեանքին շրջանը՝ թաղուելով ու իր մշտնջենական հանգիստը գտնելով հայկական գերեզմանատան մէջ (Հալէպ), հայկական ծէսով ու արարողութեամբ: Այո, կատարեալ իրաւունք ունէր հանգուցեալը, ինքզինքը Հայ համարելով, աւելին՝ կէս-կատակ եւ կէս-լուրջ՝ «արեւմտահայ» յորջորջելով: Խտրականութեան ոգին չդնելով բնաւ այդ բառին մէջ, այլ շեշտել ուզելու համար միայն, թէ ուր եւ որոնց նուիրուած էր իր կեանքին գործը:

Ահա այդ կեանքն ու այդ գործն է որ, առարկայ դարձած է վերջերս Զուիցերիա լոյս տեսած գերմաներէն գրքոյկի մը: Տարիներ առաջ, Եփէի մէկ հայրենակցուհին եւ բարեկամուհին էր որ, ինկեալորք Մարիա Ջիք, Տանըմարքցի բանաստեղծուհին, առանձին եւ սիրուն հատորի մը նիւթ դարձուցած էր Եփէի «կեանքին վէպը», իր բոլոր մանրամասնութիւններով: Ու այնչափ բարձրօրէն գնահատելով եւ վիպօրէն ներկայացնելով իր հերոսուհւոյն կեանքը եւ գործը: Այդ մասին, ժամանակին առիթ ունեցանք խօսելու հայ մամուլին մէջ: Այժմ, նոյն այդ նիւթը իր գրքոյկին բովանդակութիւնը դարձուցած է ուրիշ հեղինակ մը,զուիցերիացի Եաքոբ Քիւնցլէր, որ առաջին իսկ օրուընէ (1903 թ.) ուղեկիցը ու գործակիցը եղած է Եփէի եւ այնուհետեւ ալ՝ երկար տարիներ, դարձեալ Ուրֆա, Լեփսիուսի հիմնարկութեան մէջ: Ներկայիս, Քիւնցլէր կ'աշխատի Լիբանանի մէջ, իբրեւ ներկայացուցիչը Զուիցերիոյ հայանպաստ ընկերութեան: Հանրածանօթ է նաեւ իր, Քիւնցլէրի յոյժ օգտաշատ գործունէութիւնը հայ գաղթաշխարհին մէջ: Ան եւս իր գրքին մէջ կէս-պատմական եւ կէս-վիպական ձեւով ու հետաքրքրական ոճով մը կը ներկայացնէ Եփէի կեանքը: Առաջին օրէն իսկ, մինչեւ մահը:

«Քու ժողովուրդդ իմ ժողովուրդս է» աւելի լաւ խորագիր դժուար թէ կարենար գտնել իր գիրքին համար հեղինակը(*):

Այո, իբրեւ մէկ նոր Հռութ, Տանըմարքացի առաքելուհին առաջին նոյն օրէն՝ հայ որբին ու հայ այրիին ըսաւ հոգեւին եւ ամենայն անկեղծութեամբ.— «Ուր որ երթաս՝ պիտի երթամ» եւ ուր որ մնաս՝ պիտի մնամ, քու ժողովուրդդ ժողովուրդս ըլլայ, ու քու Աստուածդ իմ Աստուածս ըլլայ: Ուր որ մեռնիս՝ ես ալ հոն պիտի մեռնիմ ... հոն թաղուիմ» (Գիրք Հռութայ, Ա. 16 — 17): Իրաւունք ունի հեղինակը դարձեալ, հետեւեալ ենթախորագիրը կցելով իր գրքի վերնագրին,— «Կենդանագիր հազուադէպ կարգի հերոսուհիի մը, տանըմարքցուհի Քարէն Եփէի»:

Գիրքին վերնագիրն ու խորագիրը ինքնին մօտաւոր գաղափար մը կուտան իր բովանդակութեան մասին եւ հարկ չեմ տեսներ հանգամանօրէն ներկայացնել զայն: Ինչպէս ըսինք, Քիւնցլէր յաջողած է վարպետօրէն ներկայացնել կեանքը իր հազուադէպ հերոսուհիին, որ ապրեցաւ իբրեւ Հայ եւ մեռաւ իբրեւ «Հայ հայրենասիրուհի», ինչպէս կ'ըսէ իրաւամբ հեղինակը:

Այդ ամէնը լաւ, շատ լաւ: Բայց դիտողութիւն մը,— Հեղինակը մէկ երկու տեղ, անդրադառնալով Հայկական Եղեռնին, անոր պատասխանատուութիւնը կարծէք թէ ... ամբողջովին նետել բուն իսկ դահիճին վրայ եւ ոչ ալ կը գոհանայ մեղսակից հռչակելով նաեւ եւրոպական ... նենգ եւ զազիր դիւանագիտութիւնը, այլեւ հարկ դատեր է բուն իսկ զոհին պատասխանատուութեան բաժին ... հանել: Եւ յետոյ գովասանքի խօսք հիւսել Մուսթաֆա Քէմալի հասցէին:

Այս շեղումները ի՞նչպէս կը համապատասխանէին գրքին բովանդակութեան եւ Տիկին Եփէի գործունէութեան: Չեմ ուզեր աւելի ծանրանալ այս կէտին վրայ եւ ոչ ալ մէջբերումներ ընել գիրքէն: Եւ սակայն, ... վարանիր նաեւ ըսել նորէն, թէ այդ ամէնը բնաւ ու երբեք չեն պատշաճիր գիրքի մը,որ նուիրուած է ... Եփէի: Այս հերոսուհին չէ՞ր որ ... ուրիշ նկատումներէ — անգամ մը այն միտքը յայտնած է թէ պատերազմի ատեն եթէ Հայերը ... ընդհանուր ապստամբութեան դիմած ըլլային, թերեւս պակաս զոհեր տուած ըլլային: Ու ... լաւ կ'ըլլայ որ հայ ժողովուրդին մէջ մարդասիրական աշխատանքի նուիրուած օտար բարեկամներ հեռու մնան քաղաքական արտայայտութիւններէ, այդ ամէնը վերապահելով իրենց իսկ, Հայերուն եւ օտար մասնագէտներուն: Մոռնալու չէ նաեւ այն պարագան, որ հայ ժողովուրդի թշնամիները յաճախ չարաչար կը շահագործեն այդպիսի արտայայտութիւնները՝ երբ անոնք լոյս կը տեսնեն օտար լեզուներով եւ մանաւանդ երբ կ'առնուին Հայերու բարեկամ համարուած եւրոպացի թէ ամերիկացի հեղինակներու կողմէ:

ՄՈՒՇԵՂ

(*) Den Volk ist mein Volk, Von Yakob Künzler, 1938, Basel.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ջօրքի պահանջն անբնական է եւ անարդար:

— Ինչպէ՞ս, Տէր Արքայ. միթէ՞ մարդիկ իրաւունք չունին ջուր խմելու, հարցրեց իշխանապետն այնպիսի մի ժպիտով, որի մէջ նշմարւում էր ե՛ւ զարմանք ե՛ւ հեգնութիւն:

— Ո՛չ, պատասխանեց Թագաւորը խիստ ձայնով:

Իշխանները աչքերնին սեւեռեցին արքայի վրայ:

— Գուցէ ձեզ զարմացնում է իմ պատասխանը, ասաց Թագաւորը, բայց ես զարմանալի ոչինչ չասացի: Ո՛վ որ անջրդի տեղը ջուր է պահանջում, անբնական պահանջ է անում. ով որ զինաթափութեան գնով ազատութիւն է որոնում, կարի նուաստացուցիչ գործ է կատարում:

— Ի՞նչ անենք ուրեմն.կոտորուե՞նք. աւելի լաւ չէ՞ նուաստանալ՝ քան մեռնիլ:

— Ո՛չ, աւելի լաւ է մեռնիլ, քան նուաստանալ, պատասխանեց Թագաւորը ծանրութեամբ:

Մի վայրկեան լռութիւն տիրեց, Արքայի պատասխանը տպաւորութիւն արաւ իշխանապետի վրայ. Նա գլուխը կախեց եւ սկսաւ մտածել:

Բայց իշխանների խմբից առաջ անցաւ մի երիտասարդ եւ խօսեց.

— Տէր Արքայ, զինուորականը նուաստանում է ոչ միայն այն ժամանակ, երբ միայն թերանում է քաջութեան մէջ, այլ եւ այն ժամանակ, երբ թերանում է անկեղծութեան մէջ:Ուստի աշխատում եմ չվշտանալ՝ եթէ համարձակւում եմ անկեղծօրէն խոստովանել մի ճշմարտութիւն, որի ծածկելը, ըստ իմ կարծեաց, հաւասար է դաւաճանութեան:

— Խօսի՛ր, ասաց Թագաւորը:

— Մենք եկել ենք Քեզ օգնելու մեր արքայի հրամանով եւ մեր պարտքը կը կատարէինք, եթէ հնար ունենայինք: Բայց բաղդը, կամ գուցէ մեր անհեռատեսութիւնը փակել է մեզ այժմ մի դառադեղի մէջ, որից ազատուելու ոչ մի հնար չունինք: Ծարաւը տանջում է բազմամբոխ զօրքին, թշնամու սուրը սպառնում է ամէնքին: Կռուել չենք կարող, որովհետեւ ասպարէզ չկայ. ելնել չենք կարող, զի ճանապարհ չունինք. իսկ մեռնել մենք, ի հարկէ, չենք կամենում: Ի՞նչ է մնում մեզ անել՝ եթէ ոչ զինաթափ լինել եւ փրկել մեր անձը մեր ընտանեաց համար...

— Փրկել ուրեմն անպատուութեան գնո՞վ, ընդհատեց Թագաւորը իշխանին:

— Դրանից մեզ անպատուութիւն չի կարող հասնել: Մենք հիւր ենք ձեր երկրում եւ պիտի կռուէինք ձեր մեծափառութեան համար: Հետեւապէս, ոչ յաջողութեան փառքը եւ ոչ պարտութեան վնասը մեզ չի վերաբերում:

— Ուրե՞մն...

— Ուրեմն կամ պիտի ճանապարհ ցոյց տաք մեզ՝ մեր պատուաւոր պարտքը կատարել կարողանալու համար եւ կամ պիտի համաձայնիք մեզ հետ զէնքերը թշնամուն յանձնելու:

Թագաւորը յառեց աչքերը երիտասարդ իշխանի վրայ եւ ապա սկսաւ իւր շուրջը դիտել: Ամէնքը լուռ էին եւ սպասում էին նրա պատասխանին:

— Դուք եկել էք այստեղ ձեր Թագաւորի հրամանով եւ Եգերական դըրօշակով, սկսաւ խօսել արքան մեղմ ու հանդիստ ձայնով: Եկել էք Հայոց Թագաւորին օգնելու, համաձայն ձեր Թագաւորի եւ իմ հանգուցեալ հօր կռած դաշնադրութեան: Հետեւապէս, կատարելով ձեր պարտքը, պիտի ապացուցանէք թէ գիտէք ձեզ յարգել. եւ ընդհակառակը, փախուստ տալով այստեղից, պիտի անպատուէք ձեր Թագաւորին եւ արատաւորէք Եգերական դրօշակը: Այս է իմ կարծիքը ձեր առաջադրութեան մասին: Իսկ գալով նրան թէ՝ արդեօք ես, Հայոց Թագաւորըս, կարո՞ղ եմ համաձայնել ձեզ հետ թշնամուն իմ զէնքը յանձնելու, կ'ասեմ որ անկարող եմ: Աշոտ Թագաւորը շատ այդպիսի անյաջողութեանց է հանդիպել, շատ անգամ է թշնամիներով ու դաւաճաններով պաշարուել, բայց երբէք եւ ոչ իսկ մի վայրկեան չի մտածել թէ՝ պիտի անձնատուր լինի թշնամուն: Ես կարող եմ սուրը ձեռքիս եւ աչտէնները կրծքումս ընկնել եւ մեռնել. բայց նուաստանալ եւ զէնք յանձնել թշնամուն, երբէք: Դուք պաշարման ժամանակ մտածում էք ձեր կեանքն ազատելու, իսկ ես՝ իմ պատիւը փըրկելու վրայ: Ինչպէս տեսնում էք, մենք տարբեր նպատակների ենք ձըգտում: Հետեւապէս չպիտի խանգարենք միմեանց: Երբ մարդ կամենում է ընկնել, անկարելի է կանգուն պահել նրան: Դուք այս վայրկեանից իսկ ազատ էք ձեր որոշման մէջ: Հայոց Թագաւորն ունի դեռ մի քանի տասնեակ քաջեր, որոնց հետ միասին կարող է մեռնել: Բայց երբ դուք ողջամբ ձեր երկիրը հասնէք, յայտնեցէք անպատճառ ձեր կանանց ու որդոց, որ ձեր կեանքը գնել էք ձեր զէնքերի գնով: Այդ նորութիւնն, անշուշտ, հաճոյք կը պատճառէ Եգերացի տիկնանց:

— Տէր Արքայ, դու նախատում ես քո զինակիցներին... վրդովուած նըկատեց Եգերացի իշխանապետը:

— Դուք որ անձնատուր լինելու վրայ էք մտածում, իմ զինակիցը լինել չէք կարող:

— Ուրեմն եւ չենք լինիլ, վըրդովուած պատասխանեց իշխանապետը եւ դառնալով ընկերներին ասաց.— Իշխաններ, յուսահատ զօրականը մեզ սպասում, գնանք մեր վերջին պարտքը կատարելու:

Այս ասելով նա սառնութեամբ գլուխ տուեց Թագաւորին եւ առաջ անցաւ. Ընկերները հետեւեցին նրան:

Թագաւորը որ ուշադրութիւն չդարձրեց ոչ իշխանապետի վերջին խօսքերին եւ ոչ իշխանների ողջոյնին, աչքերը վրանի անկիւնին յառած՝ խորասուզուել էր մի ինչ որ մտածութեան մէջ: Երբ նա զգաց թէ վրանում լռութիւն է տիրում, ձայն տուեց իւր իշխաններին եւ ասաց.

— Այո՛, Եգերացիները կը փրկեն իրանց: Ով որ յանձն է առնում նուաստութիւնը, նա ձեռք կը բերէ կեանքը, որ գերադասում է պատուից: Բայց դուք ի՞նչ էք մտածում հայ զօրականի մասին:

— Նա պատրաստ է կռուել մինչեւ վերջին շունչը, ասաց Վահրամ ..., պէտք է միայն առաջնորդել նրան:

(Շար.)

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԱԼԲԱՆԻԱՅ ԳՐԱՒՄԱՄ ԱՌԹԻՒ

Զինուորական մասնագէտ մը կը գրէ Թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— Իտալիա Ադրիականի վրայ ու նեցած կարեւոր նաւահանգիստներուն պաշտպանութեան համար չուզեր որ Ադրիականի մէջ երկրորդ պետութեան մը երեւան գայ։ Ալպանիոյ գրաւումն ալ կը լրացնէ Ադրիականի մէջ Իտալիոյ տիրապետութիւնը։ Ցետոյ Իտալիա չուզեր որ ուրիշ ո եւ է պետութիւն իր ընդծովեաններուն համար իբր խարիսխ գործածէ ալպանական նաւահանգիստները։ Այլապէս, իր բոլոր նաւային ուժերը Ադրիականի պիտի յատկացնէ։

Իտալիա անշուշտ հաշիւ մը ունի որ Զատկի օրերուն գրաւման ձեռնարկած է։ Անիկա կ'ապացուցանէ թէ Մուսոլինի կրօնական բաներու կարեւորութիւն չընծայեր։ Իտալիա հիմա աւելի տիրապետող դիրք մը ունի Ալպանիոյ մէջ։ Իտալական ազդեցութիւնը արդէն իսկ զգալի էր հոն, ու Ալպանացիները կ'ուզէին այդ ազդեցութենէն ազատիլ։ Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա դժուարութիւններու պիտի հանդիպի, Ալպանիան խաղաղեցնելու համար, ինչպէս Հապէշիստանի մէջ։

Ֆրանսայէն կարգ մը գաղթավայրեր պահանջած էր Իտալիա։ Ֆրանսա ընդդիմացաւ։ Ասոր վրայ, իբր մխիթարանք, Ալպանիան գրաւեց։

Ալպանիոյ գրաւումը մեծ կարեւորութիւն ունի իր դրացիներուն համար։ Սոյնդ է որ Եուկոսլավիա դժգոհ պիտի մնայ, ու Պելկրատի եւ Հռոմի միջեւ բարեկամական յարաբերութիւնները պիտի խանգարուին նորէն։ Այսպէս, Իտալիա եւ Եուկոսլավիա պիտի թշնամանան, թէեւ Ադրիականի գոյավիճակը չփոխուի, Իտալիա հոն տիրապետելու համար։

Յունաստանի համար ալ մեծ կարեւորութիւն ունի այս գրաւումը։ Վասնզի Յունաստանի ծովային ապահովութիւնը Անգլիոյ կապուած է։ Եթէ Իտալիա սպառնայ Յունաստանի, Անգլիա պիտի միջամտէ։ Միայն թէ ցամաքի կողմէն Իտալիոյ դրացի ըլլալուն, Յունաստան մտահոգութեան պիտի մատնուի։

Ալպանիոյ գրաւումը Գերմանիոյ գործն եկած է։ Նախ որ այս պատճառով՝ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութիւնները պիտի խանգարուին ինչ որ պիտի դիւրացնէ Պալքանեան պետութեանց հետ համաձայնութիւնը։ Ցետոյ, ամէնուն աչքերը, որոնք Գերմանիոյ վրայ յառած էին Չեխոսլովաքիոյ անհետացումով, Իտալիոյ պիտի դառնան։ Գրաւումը հաւանաբար պատրաստուած է Պերլին–Հռոմ առանցքին կողմէ, ու գործութիւն ունեցող ձգտումը պիտի ա–ւելցնէ։

*** «Սոն Փօսթա»յի մէջ Մուհիտին Պիրկէն կը գրէ.

— Միջազգային իրաւունքի եւ արդարութեան տեսակէտէն՝ Ալպանիա առաջին զոհը չէ։ Առաջին օրինակը եղաւ Հապէշիստան, երկրորդը՝ Չեխոսլովաքիան, երրորդը՝ Ալպանիա։ Քանի որ աշխարհ ուժի վրայ հիմնուած է, Իտալիա իրաւունք ունի, ու Ալպանիա անիրաւ է։

Մենք Թուրքերս կը մեղքնանք Ալպանացիները, մարդկօրէն խորհելով՝ որ յանկարծական յարձակում մը կրած են, ու յետոյ սա նկատումով որ ազգի մը համար շատ դէշ բան է կառավարուիլ ուրիշ ազգի մը կողմէ, որ ոչ մէկ պատմական կապ ունի իր հետ, սակայն չենք կրնար ալ մոռնալ անցեալի դէպքերը, երբ Իթթիհատ օսմ. կայսրութիւնը անդամատութենէ կ'ազատէր։ Ալպանիա ամէնէն կարեւոր դերը կը գրաւէր օսմ. կայսրութեան մէջ։ Համիտի վերջին եպարքոսը Ֆէրիտ փաշա ալպանիացի էր։ Պալատը մասամբ Ալպանիացիներու կողմէ կը պահպանուէր։ Փոքր Ալպանիա պետական եւ զինուորական բարձր դիրքերու տէր շատ մը անձեր տուած է մեզի։ Մենք Ալպանացիները եւ Արաբները կը կոչէինք ազնիւ ազգ ու Օսմ. Թագին ամէնէն մեծ գոհարները։

Թէեւ Ալպանացիները շատ բարձր դիրք մը կը գրաւէին, Իթթիհատը իր դէմ թշնամի գտաւ Ալպանացիները։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ Ալպանիոյ պէյերը եւ փաշաները մերթ պալատին, մերթ Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ հաշուին կը գործէին։ Ասոնց մէջ կային Էսատ փաշա Թօբթանի, Ավլոնիացի Իսմայիլ Քէմալ, Փրիշթինացի Հասան պէյ։ Բոլոր ասոնք մեր մէջ դաւեր լարեցին կամ կայսրութեան թշնամիներուն գործիք դարձան, ոչ թէ Ալպանիոյ օգտին, այլ իրենց գրպաններուն համար։ Անոնք Իսթանպուլի ու Եւրոպայի մէջ մսխեցին իրենց գրպանած դրամները։ Այսպիսի մարդիկ հիմնեցին Ալպանիա կոչուած 800.000 բնակչութեամբ երկիրը։ Բնաւ զարմանալու բան մը չկայ, եթէ այդպիսի հայրենիք մը բնաջինջ ըլլայ։

Միջազգային տեսակէտէն՝ Ալպանիոյ գրաւումը շատ պիտի չաւելցնէ եւրոպական ճգնաժամը։ Ալպանիոյ պատճառով չէ որ եւրոպական մեծ պատերազմը պիտի ծագի։ Սակայն, ալպանական խնդիրը կը կազմէ մէկը դէպքերու այն օղակներուն, որոնք Եւրոպան մեծ պատերազմի մը պիտի մղեն։ Ուրիշ խօսք որ Անգլիա փոխէ իր քաղաքականութիւնը, ու եւրոպական ազգերուն հնարաւորութիւն ընծայէ իրական համաձայնութիւն մը կնքելու։

*** «Եէնի Սապահ»ի աշխատակից մը կը գրէ Ալպանիոյ դիմադրութեան մասին.

— «Զարմանալի չէ որ Ալպանացիները որոշում տուած են իրենց հայրենիքը պաշտպանելու եւ զէնքի փարելու։ Որովհետեւ իր անկախութեան եւ ազատութեան սիրահար ազգ մը ստիպուած է զէնք ի ձեռին մեռնիլ, երբ դժուարին քննութիւն մը կ'անցընէ, ուր խնդրոյ առարկայ են իր անկախութիւնը կամ գերութիւնը։ Մենք Թուրքերս, որ ազատութեան յաւիտենական սիրահարներն ենք, ամէնէն աւելի գիտենք թէ Ալպանացիները որքան կապուած են իրենց անկախութեան եւ ազատութեան, քանի որ դարերով անոնց հետ ապրած ենք։

Թող Մր. Ուիլսըն գլուխը վեր առնէ ու տեսնէ թէ իր մէջտեղ նետած բոլորունքները ինչպէս կը գործադրուին իր նախկին զինակիցներուն կողմէ»։

*** «Թան»ի մէջ Զէքերիա Սէրթէլ կը գրէ.

— Իտալիա չուզեր որ ուրիշ պետութիւն մը դիրք գրաւէ Ադրիականի մէջ, զոր իտալական լիճ մը կը համարէ։ Միայն Եուկոսլավիան կայ, ու անոր հետ հաշտ կ'ապրի։ Հռոմ — Պերլին առանցքը հիմնուած ատեն Իտալիա եւ Գերմանիա իրենց մէջ բաժնած են Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու ազդեցութեան շրջանակները։ Չեխոսլովաքիան եւ Ռումանիան Գերմաններու ազդեցութեան շրջանակին մէջ կը գտնուէին, իսկ Հունգարիա, Եուկոսլավիա եւ Պուլկարիա իտալական ազդեցութեան շրջանակին մէջ։ Ասատի Իտալիա սկսաւ մղում տալ այդ երկիրներու հետ տնտեսական յարաբերութեանց։ Սակայն Գերմանիա միշտ կը մղէր Իտալիան դէպի դուրս (Հապէշիստան եւ Սպանիա) ու ինք կը պատրաստուէր Միջին Եւրոպա արշաւելու։

Երբ Գերմանիա 1938ին Աւստրիան միացուց իրեն, Հռոմ չուարեցաւ, քանի որ սկիզբէն հակառակ էր այդ միացումին։ Սակայն կատարուած իրողութեան մը առջեւ կը գտնուէր, եւ այլեւս չէր կրնար հակառակիլ։ Ցետոյ Հռոմի եւ Պելկրատի միջեւ շփումներ եղան։ Եուկոսլավիա դերման արշաւին հանդէպ Իտալիոյ բարեկամութիւնը չահեցաւ։

Սակայն, Մուսոլինի ենթադրածէն աւելի արագ ընթացան դէպքերը։ Գերմանիա գրաւեց Չեխոսլովաքիան, անտեսակէս իրեն կապեց Հունգարիան։ Կարգը կուգար Եուկոսլավիոյ։ Իտալիա իր ազդեցութիւնը կը կորսնցնէր Միջին Եւրոպայի մէջ։ Գերմանիոյ ու Եուկոսլավիոյ միջեւ արագօրէն զարգացան տնտեսական յարաբերութիւնները։ Միւս կողմէ, թերթերը սկսան գրգռել Եուկոսլավիոյ գերման փոքրամասնութիւնը։ Կ'ըսուէր թէ Եուկոսլավիա պիտի անդամատուէր։ Անիկա կը նշանակէր թէ Գերմանիա Ադրիական պիտի իջնէր։

Մուսոլինի չէր կրնար աչք գոցել այդ բանին։ Ուստի անցեալ ամսուան 26ին, Մուսոլինի իր խօսած հռչակաւոր ճառովը յայտարարեց թէ Ադրիականը իտալական եւ մասամբ սլաւական ծով մըն է, ուրկէ օտար պետութեան մը թոյլ չպիտի տայ Ադրիականի ափերուն վրայ ոտք կոխելու։ Այս ճառէն վերջ Իտալիա սկսաւ Ալպանիան գրաւել, Միջերկրականի մէջ իր տիրապետութիւնը ամրացնելու համար, որպէսզի Եուկոսլավիա Գերմանիոյ ձեռքը չիյնայ։ Որքան ատեն որ Գերմանիա չուզէ Ադրիական իջնել, Հռոմի հետ կապուած կը մնայ։ Իտալիոյ նպատակն է Գերմանիայէն հաւաստիք ստանալ Ադրիականի մասին։ Այս խնդրին մէջ Իտալիա տակաւին համաձայնած չըլլալով կրնայ ըլլալ որ օրին մէկը Գերմանիայէն բաժնուի։

ԱԼԲԱՆԻԱ

ԺԵ. դարուն էր որ Ալպանիա (Եանինա եւ Շքոտրա նահանգները) օսմ. տիրապետութեան ենթարկուեցաւ։ Ալպանացիները 1911ին Օսմ. կայսրութեան դէմ ապստամբելով ինքնօրէնութիւն ձեռք բերին։ Սակայն, Պալքանեան պատերազմին ատեն Սերպերը հիւսիսէն, Հելլէնները հարաւէն գրաւեցին Ալպանիան։ Իսկ այդ պատերազմէն ետք, Լոնտոնի դաշնադրով ճանչցուեցաւ Ալպանիոյ անկախութիւնը։

1914ի փետրուարին գահ բազմած իշխան Վիտ նոյն տարուան Սեպտեմբերին գահընկէց ըլլալով Տուրացոյցն խոյս տուաւ։ Ընդհանուր պատերազմը սկսած ատեն, Հելլէնները գրաւած էին հարաւային Ալպանիան, իսկ Իտալացիները՝ Վալոնան։ Ցետոյ Իտալացիները վտարեցին Հելլէնները, ու Ալպանիոյ մէջ տեղաւորուելով, Սելանիկէն եկած ֆրանսական բանակին միացան։

Աւստրիական բանակն ալ հիւսիսակողմէն ներս մտաւ։ Այսպէս, Ալպանիա ապմագաշտի վերածուեցաւ։

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ, Ալպանիա իտալական գրաւման ենթարկուեցաւ։ Սակայն 1920ի Յունուարին, Լուշնայի մէջ գումարուած համաժողովը ըմբոստութիւն հռչակեց, ու նոյն տարին Թիրանա պատրաստուած համաձայնագրով Իտալիա ճանչցաւ Ալպանիոյ անկախութիւնը։ Ցետոյ Ալպանիա Ազգաժողով մտաւ 1920ի Դեկտեմբերին։

1923ին, Ալպանիա փոխառութիւն կնքեց Իտալիայէն, ու երկրին մէջ հիմնուեցաւ իտալական դրամատուն մը, որուն բաժնետէրերուն մեծ մասը իտալացի էր։ 1923ին, Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ կնքուեցաւ Թիրանայի դաշնագիրը։

Մինչեւ 1925, Ալպանիոյ թագաւորութիւնը կառավարուեցաւ խնամակալ ժողովի մը կողմէ։ Այդ թուականին, Ահմէտ Զօկու պէյ հանրապետութիւն հռչակեց, ու ինք նախագահ ընտրուեցաւ հինգ տարուան համար։ Ցետոյ թագաւոր հռչակեց ինքզինքը։

Ալպանիոյ տարածութիւնն է 10.757 քառակուսի քիլոմեթր, բնակչութիւնը 1.003.124 հոգի, որոնց 562.000ը իսլամ, 169.000ը օրթոտոքս, 85.000ը կաթոլիկ։ Երկրին գլխաւոր քաղաքներն են Շքոտրա 21.500 բնակչութեամբ, Արկիրոքասթրօ՝ 12.000, մայրաքաղաք Թիրանա՝ 10.000, Էլպասան՝ 10 հազար, Վալոնա՝ 6000, Տուրացցօ՝ 5000։

Երկիրը հարուստ հանքեր չունի։ Ընդհանուր պատերազմին ատեն, Իտալացիները նաւթահոր մը շահագործեցին Ավլոնայի շրջակայքը։ Ցետոյ նոր մենաշնորհը քարիւղի անգլեւ-իրաք ընկերութեան տրուեցաւ։

Ալպանիոյ բոլոր քաղաքները իրարու կապուած են կանոնաւոր խճուղիներով։ Միայն հիւսիսակողմը դերբուկ է։

Չորս նաւահանգիստներ ունի. Շէնկին, Տուրացցօ, Վալոնա եւ Սարանտօ։ Ամէնէն լաւ ամրացուած է Տուրացցօն։ Օդային ութ կանոնաւոր բարապորդութիւն ունի։

Ամէնէն աւելի իտալական ապրանք կը ներածուի Ալպանիա։ Ցետոյ կուգան Անգլիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Ամերիկա։ Ալպանական ապրանքներուն մեծ մասը Իտալիոյ կողմէ կը գնուի։ Ցետոյ կուգան Ամերիկա, Անգլիա, Յունաստան եւ Եուկոսլավիա։ Ներածուած ապրանքներն են բամպակեղէն հիւսուածներ, շաքար, խահուէ, բրինձեղէն ապրանքներ, փայտ, պէնզին եւ քարիւղ։ Արտածուած ապրանքներն են արջառ, պանիր, հաւկիթ եւ ձուկ։

« ՅԱՌԱՋ » ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ–ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

ՍԱՄՈՒԼ

ԱՆԿՈՒՄԸ ԿԵՂԾԻՔԻ

Ասպարէզ եռեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Մարտ).

— «Կեղծիքի եւ սուտի վրայ հիմնուած երբեւէ չէնքն է որ թաւալ գլոր կը քայքայուի։ Խօսքը կը վերաբերի հանդուցեալ Հօկին, որ վերջերս փորձեց ծածկել իր բարոյապէս այլանդակուած դէմքը «Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութիւն» շողշողուն անուան տակ։

Տարի մը առաջ երբ այս դիմակաւորումը տեղի կ'ունենար, ըսինք թէ՝ այլեւս անցած է ժամանակը որ դրտնուին միամիտներ խաբուելու այդ աճպարարութիւններէն։

Անշուշտ սպասելի էր անոր փլուզումը մօտ ապագային, բայց ենթադրելի չէր այդքան արագ անանկացումը։

Առաջին անգամ հոս՝ Քալիֆորնիոյ մէջ սկսաւ քայքայումը։ Քանի մը տարի պարբերական ձեռնարկներով եւ հանգանակութիւններով «Նոր Ուղի» թերթին կեանքը քաշկռտելէ յետոյ, երբ դէպքերը եկան բանալու միամիտներու աչքը, ան զոյքի հաշիւ կատարելու պատրուակին տակ, դադրեցաւ հրատարակուելէ։

Շատ ժամանակ չանցած անոր հետեւեցաւ նաեւ մեծ մեղսակիցը, նախկին «Բանուոր» եւ յետոյ դիմակաւոր «Լրաբեր», նախ իջնելով կիսաշաբաթաթերթի եւ յետոյ բառ երեւոյթին, հարկադրաբար, դադրեցնելով հրատարակութիւնը, աճուրդի դրուած ըլլալով իր գոյքերը պարտքերու փոխարէն։

Հրատարակութեան համար, իբրեւ Ծուղայի արծաթ, բոլշեւիկ իշխանութենէն տրուող նպաստը դադրեցա՞ւ թէ ոչ, մեզի անյայտ կը մնայ։ Շարունակելու պարագային ալ կը թուի թէ վախճանը նոյնը պիտի ըլլար, քանի որ ընթերցողները բարոյական պոյքոթի ենթարկել սկսած էին զայն ժամանակէ մը ի վեր։

Համոզուած ենք թէ դիմակաւորեալ Հօկի կազմակերպութիւնն ալ նոյն ձեւով անդամալուծութեան դատապարտուած ըլլալու է։

Ամերիկահայ հասարակութիւնը անշուշտ գոհունակութեամբ կ'ողջունէ մահը այս չարաշուք կազմակերպութեան, որուն ծպտեալ վարիչներն էին պատասխանատու այս գաղութի ներքին պառակտումներուն, իբրեւ տէրտուր իրենց ստացած արհեստավարձութեան։

Տակաւին կանուխ է չարիքը ամբողջապէս չքացած համարելու, բայց կը հաւատանք թէ երկար ժամանակ պիտի չսպասենք տեսնելու այն օրը, երբ բոլշեւիկեան քօղածածուկ գործակալները այլեւս համարձակութիւն պիտի չունենան մնալու հասարակութեան մէջ։

Այսքան տարիներու ազետալի փորձառութենէ յետոյ, մենք կը սպասենք որ գաղթահայութիւնը այլեւս զոհը չդառնայ բոլշեւիկեան նոր ձեւի խաբերայութիւններու, թոյլ չտայ որ անոնք նոր տեսակի դիմակներով մուտ գործեն մեր հանրային կեանքէն ներս, այլ մանաւանդ դարմանէ պառակտումները, որպէսզի հնարաւոր դառնայ ուժերու ամփոփում եւ տեսակէտներու համադրութիւն, այս օրերուն, երբ աշխարհը դրուած է հրաբուխի վրայ եւ փոքր անզգուշութիւն մը կրնայ աղետալի ըլլալ մեր գոյութեան համար»։

«ՀԱՅԵՐԸ ՏՂԱՄԱՐԴՈՒ ՊԷՍ ՁԷԻՆ ԿՌՈՒԵՐ»

Զօր. Քեազըմ Գարապէքիր կը շարունակէ պատմել իր յուշերը՝ 1918ի առաջին ամիսներու գործունէութեան մասին։ Տալէ յետոյ կարգ մը զինուորական տեղեկութիւններ, որոնք կը վերաբերին թրքական բանակի դիրքերու, խօսքը նորէն կը դարձնէ Հայերու շուրջ։ («Եէնի Սապահ», 3 ապրիլ).

— «15 Փետրուար 1918ին, Երզնկայի ամբողջ նահանգը ազատագրուած եղաւ, որովհետեւ կը տիրէինք Սանսա կիրճին։ Այլեւս Երզրումի դաշտին մէջ պիտի տեսնենք հաշիւը Հայերուն հետ։

Իր օրակարգերուն մէջ, բանակի հրամանատարը «թշնամի» բացատրութիւնը կը գործածէր։ Զինուորական բացատրութեամբ, «թշնամի» կը կոչենք զօրքը պետութեան մը, որուն հետ պատերազմի մէջ ենք։ Մինչդեռ մեր կառավարութիւնը տակաւին չէր ճանչցած Հայերու անկախութիւնը։

Անկէ զատ, Հայերը տղամարդու նման չէին կռուէր, ինչպէս կը վայելէ պետական բանակի մը։ Իրենց ձեռքը անցած անզէն ժողովուրդը եւ նոյնիսկ կիներն ու տղաքը, մինչեւ ծծկեր երախաները, կը սուինահարէին կամ տուները լեցնելով կ'այրէին։ Ասոր համար, բանակի հրամանատար Վէհիպ փաշային առաջարկեցի «թշնամի»ի փոխարէն «հրոսակ» կոչել Հայերը, աւելցնելով որ ասիկա լաւ ազդեցութիւն պիտի գործէ մեր բանակի բարոյական կորովին վրայ։

Այս առաջարկը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ եւ Երզնկայէն վերջ օրակարգերու մէջ հայկական բանակը այլեւս «թշնամի» չկոչուեցաւ, այլ «հրոսակ»։

Միասին թէյ խմելու հրաւիրեցի ռուս սպան զոր գերի բռնած էի Երզնկայի մէջ։ Ըսի նաեւ թէ ազատ է ուզած տեղը երթալու։ Շատ զգածուած այս մարդկայնական վերաբերումէն որուն բնաւ չէր սպասեր, վճարեց իր շնորհակալութեան տուրքը, իմացնելով ռուսական ցրենի մթերանոցներուն տեղերը։ Բացի շարունակ եւ միասին նշանակեցինք այդ տեղերը, իբրեւ պահակ կը մնային միայն քանի մը ռուս սպաներ։

Այն մտածումով թէ թերեւս չթոյլատրեն ինծի աւելի առաջ ցատկել, պէտք չտեսայ արտօնութիւն առնելու բանակէն եւ Սանսայի պահակախումբի պետ Հալիտ պէյի հրամայեցի փետրուար 15ին յարձակիլ այդ մթերանոցներուն վրայ»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՍԻՈՆ»ի բացառիկ թիւը, Մարտ–Ապրիլ, ամբողջովին նուիրուած ողբացեալ Թորգոմ պատրիարքի յիշատակին։ 180 մեծադիր էջ, բազմաթիւ յօդուածներով, ուսումնասիրութիւններով, ցաւակցական նամակներով եւ հեռագիրներով։ Այս առթիւ կ'իմանանք թէ արդէն իսկ մամուլին յանձնուած է հանգուցեալ պատրիարքին ամբողջական երկերու առաջին հատորը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

Անտառը ամայի կ'երեւար եւ վաշտը կը վերանպատակէր իր ընդլայնութիւնը։ Միայնութիւն— հետեւաբար եւ անվստահութիւն։ Ոչ ոք չէր երեւար. ատիկա աւելի կը հաստատէր այն կասկածը, թէ պահուըտած մարդիկ կան։ Զէ՞ որ այս անտառը, որու հետ այժմ անոնք գործ ունէին, տխուր հռչակ կը վայելէր։

Շատ հաւանական էր որ իրենց հարթ թակարդ լարուած էր։ Երեսուն հոգի, յիսնապետի մը հրամանատարութեամբ, գունդէն անջատուած, առաջէն կ'երթային շրջակայքը լրտեսելու համար։

Անոնց ընկերացած էր վաշտի վաճառուհին։ Առհասարակ բանակի վաճառուհիները կ'ընկերանան առաջապահ զինուորներուն եւ այդպէսով պատրաստ են ենթարկուիլ վտանգներու, միայն թէ բան մը տեսնեն։ Հետաքրքրութիւնը կանանց մէջ քաջութեան տեսակ մը արտայայտութիւն է։

Ցանկարծ այս յառաջապահ փոքրիկ գունդի զինուորները տեսակ մը սարսուռ զգացին, ճիշդ այն սարսուռին պէս, զոր կը զգան որսորդները, երբ կը մօտենան հետամուտ եղած պաղտնի որջին։ Մացառի կեդրոնէն ձայն մը լսուեցաւ եւ կարծես թէ տերեւներ ալ սկսան շարժիլ։ Զինուորները նշաններով իրարու հասկցուցին իրենց ընելիքը։ Խուզարկու զինուորները հետախուզութեան ժամանակ ինքնաբերաբար իրենք կը կատարեն ինչ որ հարկաւոր է, այնպէս որ ըսպաները պէտք չունին միջամտելու։

Դեռ վայրկեան մը անցած չէր, երբ շարժող կէտը արդէն շրջապատուած ու պաշարուած էր իր վրայ ուղղուած հրացաններու խիտ օղակին մէջ. չորս կողմէ արդէն պատրաստուած էին նշան առնելու մացառի ճիշդ մթամած կեդրոնին եւ զինուորները, մատները հրացանի ձգանին վրայ դրած, աչքերը կասկածելի կէտին վրայ յառած, պատրաստ էին գնդակահարել. կը մնար յիսնապետի հրամանը միայն։

Սակայն վաշտի վաճառուհին քաջութիւն ունեցեր էր առաջ անցնելու եւ նայելու մացառին մէջ. եւ ճիշդ այն վայրկեանին, երբ յիսնապետը պիտի գոռար «Կրա՛կ», կինը աղաղակեց՝ «Սպասէ՛», եւ դառնալով զինուորներուն՝ «Մի՛ արձակէք, եղբայրներ», ըսաւ եւ չտապով նետուեցաւ դէպի մացառը։

Զինուորները հետեւեցան անոր։

Արդարեւ մացառին մէջ բան մը կար։ Մացառի ամենախիտ մասին մէջ կը գտնուէր ծառերէ ազատ փոքրիկ տարածութիւն մը, որ բացուած էր ածխագործներու ձեռքով՝ ծառի արմատներէն ածուխ պատրաստելու համար. այդտեղ ճիւղերէ բաղկացած տեսակ մը խղողվակի, կամ աւելի ճիշդ, տերեւներէ հիւսուած սենեակի մը մէջ, ինչպէս կիսաբաց պահարանի մը մէջ, կին մը նստած էր մամուռի վրայ, անոր գիրկը մանկիկ մը ծիծ կ'ուտէր, իսկ ծունկերուն վրայ կը հանգչէին երկու քնացած մանուկներու զոյգ խարտեաշ գլուխներ։

Ահա այս էր թակարդը։

— Այստեղ ի՞նչ կ'ընէք, աղաղակեց վաճառուհին։

Կինը գլուխը բարձրացուց։

— Խելագա՞ր էք, ի՞նչ էք, շարունակեց վաճառուհին մոլեգնօրէն, որ այստեղ եկեր էք։

Ապա քիչ մը հանդարտելով՝

— Քիչ էր մնացեր որ ձեր գործը վերջանա՛ր... ըսաւ։

Ցետոյ երեսը դարձուց զինուորներուն եւ ըսաւ.

— Ոչի՛նչ, կին մըն է։

— Ներեցէ՛ք, մենք ալ կը տեսնենք որ կին մըն է, պատասխանեց նոնաձիգ մը։

Վաճառուհին յարեց.

— Գալ, իյնալ այսպիսի անտառի մը մէջ, ուր ամէն վայրկեան կարող են սպաննել. այսպիսի յիմարութիւն կ'ըլլա՞յ։

Իսկ կինը ապուշ կտրած, շմորած, քարացած կը նայէր իր շուրջը, կը տեսնէր այս հրացանները, այս սուրերը, այս սուինները, այս կատաղի դէմքերը՝ կարծես կ'երազէր։

Քնացած զոյգ մանուկները արթնցան։

— Անօթի եմ, պոռաց մէկը։

— Կը վախնամ, ըսաւ միւսը։

Իսկ երրորդ մանկիկը դեռ կը շարունակէր ծիծ ուտել։

Վաճառուհին դարձաւ դէպի այս վերջինը։

— Ա՛յ քեզ խելօք տղայ, ըսաւ։

Իսկ մօրը լեզուն սարսափէն կապուած էր։

Յիսնապետը, ատիկա նկատելով, դարձաւ դէպի կինը ու ըսաւ.

— Մի՛ վախնար, մենք Կարմիր–Գըդակի վաշտէն ենք։

Կինը գլխէն մինչեւ ոտքը ամբողջ մարմնով դողդղաց։ Դիտեց յիսնապետին դաժան դէմքը, թաւ յօնքերը, պեխերը եւ այդ զոյգ սեւ ածուխները, որոնք աչք կը կոչուին։

— Այս վաշտը առաջ կը կոչուէր Կարմիր – Խաչի վաշտ, շարունակեց վաճառուհին։

— Ո՞վ ես դուն, տիկին, հարցուց յիսնապետը։

Կինը տակաւին կը շարունակէր սարսափահար դիտել զայն։

Նիհար էր այդ թշուառը, երիտասարդ, բայց աժգոյն, ցնցոտիներու մէջ փաթթուած, գլուխը դրած էր Պրըդաններցի գեղջկուհիներու վեղարաձեւ գլխարկը եւ բրդէ վերարկու մը բարակ պարանով վզին ամրացուցած էր։ Կանացի անտարբերութեամբ բաց թողած էր իր մերկ կուրծքը. անոր արիւնոտ ոտքերը ո՛չ գուլպայ կար, ոչ կօշիկ։

— Աղքատ կին է, ըսաւ յիսնապետը։

Իսկ վաճառուհին շարունակեց իր սրտաքուռ զինուորի պէս խրոխտ հնչող, բայց ներքուստ կանացի մեղմ ձայնով.

— Ի՞նչ է ձեր անունը։

Կինը անորոշ թոթովանքով մրմռաց.

— Միշէլ Ֆլէշար։

Վաճառուհին սկսաւ իր կոշտ ձեռքերով գգուել ծծկերին փոքրիկ գլուխը։

— Քանի՞ տարեկան է այս պզտիկը։

Մայրը չհասկցաւ հարցումը։ Վաճառուհին աւելի ազդու ձայնով կրկնեց.

— Ասոր տարիքը կը հարցնեմ։

— Ա՛հ, մրմռաց կինը, 18 ամսու է։

(Շար.)

հպատակութիւնը, ինչպէս եւ անունները, արհեստները, բնակավայրը եւ հպատակութիւնը անոնց որոնց յանձնուած է, որ եւ է հանգամանքով, ընկերակցութեան կամ հաստատութեան վարչութիւնը կամ տեսչութիւնը :

Ֆրանսա բնակող օտարականները որ անդամ են ընկերակցութեան, պէտք է ունենան անձնագիր մը՝ կանոնական տեւողութեամբ :

ՅՕԴ. 29.— Այն օտար ընկերակցութիւնները որոնց արտօնութիւնը մերժուած կամ ետ առնուած է, պէտք է անմիջապէս դադրեցնեն իրենց գործունէութիւնը եւ ձեռնարկեն իրենց գոյքերու հաշուեյարդարին, մէկ ամսուան պայմանաժամի մը մէջ, սկսելով որոշման զեկուցումէն :

ՅՕԴ. 30.— Այն օտար ընկերակցութիւնները որ, ինչ ձեւի տակ ալ կարենան քօղարկուիլ, արտօնութիւն չեն խնդրեր վերոյիշեալ պայմաններով, անվաւեր են ամենայն իրաւամբ : Այս անվաւերութիւնը կը հաստատուի ներքին նախարարին վճռով :

ՅՕԴ. 31.— Այդ վճռով անվաւերութիւնը հաստատուած ընկերակցութեանց գոյքերուն հաշուեյարդարը տեղի կ'ունենայ դատավարութեամբ : Նոյն գործողութիւնը կը կատարուի նաեւ այն ընկերակցութեանց համար որոնց արտօնութիւնը մերժուած կամ ետ առնուած է, եթէ գոյքերու հաշուեյարդարը չէ լրացած յօդ. 29ով նշանակուած պայմանաժամուն մէջ :

ՅՕԴ. 32.— Անոնք որ որ եւ է հանգամանքով կը ստանձնեն կամ կը շարունակեն առանց արտօնութեան գործող օտար ընկերակցութեանց կամ հաստատութեանց վարչութիւնը, կը պատժուին մէկ տարիէն հինգ տարի բանտարկութեամբ եւ 16էն մինչեւ 3000 ֆրանք տուգանքով :

Այդ ընկերակցութեանց կամ անոնց հաստատութեանց գործունէութեան մասնակցող միւս անձերը կը դատապարտուին վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 16էն 1500 ֆրանք տուգանքի :

Միեւնոյն պատիժները կը գործադրուին ղեկավարներուն, վարիչներուն եւ գործակիցներուն այն ընկերակցութեանց կամ հաստատութեանց որ կը գործեն առանց կատարելու արտօնութեան հրամանագրով դրուած պայմանները կամ անով նշանակուած տեւողութենէն անդին :

ՅՕԴ. 33.— Ներկայ օրէնքը գործադրելի չէ ոչ այն օտար ընկերակցութեանց համար որ ճանչցուած են իբրեւ հանրօգուտ, ոչ անոնց որոնց միակ նպատակն է ապահովել պաշտամունքի մը կատարումը, համաձայն հաստատուած օրէնքներու, ոչ ալ կրօնական միաբանութեանց :

ՅՕԴ. 34.— Ներկայ օրէնքին տրամադրութիւնները գործադրելի են Ալժերիոյ եւ անդրծովեան գաղթավայրերու եւ երկրամասերու համար :

ՅՕԴ. 35.— Ներկայ օրէնքին տրամադրութեանց գործադրութիւնը ապահովելու համար անհրաժեշտ տնօրինութիւնները պիտի որոշուին հրամանագրով :

Այս հրամանագրով կը ջնջուի 1901 յուլիս 1ի օրէնքին 12րդ յօդուածը :

Սպանիա, Ճիպրալթար եւ Թանժէր

—— ○○ ——

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնները ուշադրութեամբ կը հետեւին Սպանիոյ մէջ գերման եւ իտալական զինուորական ուժերու շարժումներուն : Կ'ըսուի թէ վերջին քանի մը օրուան մէջ Քատիքս ցամաք ելած են 20 — 25.000 իտալական նոր զինուորներ, իսկ Լոկրոնոյի մէջ եւս իտալական զինուորական կեդրոնացում կը կատարուի : Լոկրոնօ կը գտնուի ֆրանսական սահմանագլուխէն միայն 60 քիլոմեթր հեռու, Պուրկոսի եւ Սարակոսայի միջեւ : Կ'ըսուի նաեւ թէ այժմ Սպանիոյ մէջ կան 9 — 10.000 գերմանացի հրետանիի մասնագէտներ եւ փորձագէտներ եւ 50 ծանր հրետանի :

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ծրագրած են, իբրեւ փոխադարձութիւն գերման նաւատորմին սպանիական ջուրերու մէջ մարզանք կատարելուն, գրաւել Թանճէրը, որ չէզոք շրջան մըն է, Ճիպրալթարի դիմացը, ափրիկեան ափին վրայ :

Անգլիոյ մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ճիպրալթարի եւ Թանճէրի կացութեան : Կ'ըսուի թէ սպանիական Մարոքի 40.000 զօրքին թիւը բարձրացած է 90.000ի :

Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ ֆրանսական նոր մարտանաւեր հասան, 16ի բարձրացնելով մարտանաւերուն թիւը : Տարիներէ ի վեր Ֆրանսա այսքան բազմաթիւ մարտանաւեր համախմբած չէ Ճիպրալթարի մէջ :

*** Սպանիոյ օտար կամաւորները, մօտ 45.000 հոգի պիտի քաշուին մայիս 15էն վերջ, համաձայն նոր լուրերու : Երկուշաբթի օր յաղթանակի զօրահանդէս մը կատարուեցաւ Սէվիլլայի մէջ : Ամենամեծ զօրահանդէսը պիտի կատարուի Մայիսին, Մատրիտի մէջ, մասնակցութեամբ 500.000 զինուորներու եւ 700 օդանաւերու : Ֆրանսական կառավարութիւնը սկսաւ վերադարձնել այն զէնքերը որոնք Ֆրանսա փոխադրուած էին Սպանիոյ հանրապետական բանակին կողմէ :— Վերջին լուրերու համաձայն 10.000 հոգի ձերբակալուած են Ալիքանթէի մէջ, որ ունի 60.000 բնակիչ : Իսկ Պարսելոնայի մէջ, որուն բնակչութիւնը 25 անգամ աւելի մեծ է, ձերբակալուած են 35.000 հոգի : Հարիւրաւորներ պիտի դատուին իբրեւ հայրենադաւ : Ֆրանսական դեսպանը պահանջեց անմիջապէս արձակել ֆրանսական հիւպատոսը եւ բոլշեւիկ երեսփոխան մը, որոնք բանտարկուած են Ալիքանթէի մէջ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ, իտալացի, չեխ, գերման, լեհ եւն. կը դիմեն ուխ. տը Լիզպոն, նորակազմ ընկերակցութեան մը, ծառայելու համար ֆրանսական բանակին մէջ : Ուրիշ միութիւն մը, որ երկրորդ հայրենիք հռչակած է Ֆրանսան, հանգանակութիւն կը կատարէ, օդատորմիղ մը նուիրելու համար Ֆրանսայի, նախաձեռնութեամբ օտար լրագրողներու : Միութեան վարիչը, Պ. Ռափալովիչ, կ'ըսէ թէ 800.000 ֆրանք հաւաքած են արդէն եւ ամէն օր նուէրներ կը ստանան, 10էն մինչեւ 10.000 ֆրանք : Լիոնի, Մարսէյլի, Կրընոպլի, Պէլֆորի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ օտարականները հաւատարմութեան ցոյցեր կը կատարեն, կամաւոր արձանագրուելով կամ դրամ հաւաքելով : Լիոնի Ալպանացիները ժողով գումարելով, բողոքեցին իրենց երկրին գրաւման դէմ եւ պատրաստակամութիւն յայտնեցին ծառայելու ֆրանսական բանակին մէջ :

ԹԷՀՐԱՆԻ մէջ աննախընթաց խրախճանութիւններ կը կատարուին, գահաժառանգին ամուսնութեան առթիւ : Հանդիսութիւնները պիտի տեւեն տասը օր : Հարսն ու փեսան երբ Թէհրան հասան, ողջունուեցան թնդանօթի 21 հարուածներով : Արքայական թափորը կը բաղկանար 25 ինքնաշարժներէ : Աշխարհի բոլոր երկիրներէն մասնաւոր պատուիրակութիւններ հասած են Թէհրան, Հոլանտայէն ղրկուած են ծաղիկներ, Չեխոսլովաքիայէն՝ երաժիշտներ, Ֆրանսայէն՝ գինի եւն. : Մայրաքաղաքը լոյսերու մէջ կը լողայ : Փողոցները զարդարուած են յաղթական կամարներով, ինչպէս եւ փարաւոններու եւ Պարսից կայսրերու արձաններով :

ՊԵԼԺԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ հազիւ երեք ժամ տեւելով, լուծուեցաւ : Վարչապետը, Պ. Փիէրլօ, վերակազմեց դահլիճը, դուրս ձգելով ընկերվարականները :

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ պարկերով աւազ կը բաշխուի տուները : Միեւնոյն ատեն ազդեր փակցուած են տուներու եւ խանութներու մէջ, ուր նշանակուած են այն գաւառները ուր կրնան տեղափոխուիլ Փարիզի բնակիչները, վտանգի պահուն :

ԱՊՐԻԼ 20ին Պերլինի մէջ պիտի կատարուի Հիթլէրի ծննդեան յիսնամեակի տօնակատարութիւնը : Շքաթափորին պիտի մասնակցին 60.000 զինուորներ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք Հ. Յ. Դ. «Անտօք» Ենթակոմիտէին, Ֆ. Կ. Խաչին, Երիտասարդաց Միութեան, Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան Շասի եւ Սեւիլի Մասնաճիւղերուն, Հայ, Ֆրանսացի եւ Ալպանացի բարեկամներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Վ. Բ. Խրիմեան

Սէնթ Էթիէն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

.. Բնիկ Իզմիրցի դերձակ Միհրան Մկրեան, 67 տարեկան եւ զաւակը Մկրտիչ Մկրեան, 29 տարեկան, որոնք Փարիզ ըլլալ կը կարծուին:

Նոյնպէս Թադէոս Մկրեան (45 տարեկան) եւ Վահրամ Մկրեան, Պոլսեցի եւ նախկին պաշտօնեաներ Արեւելեան երկաթուղիի ընկերութեան, կը կարծուին ըլլալ Լիոն : Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի յայտնել՝ Skon Miguirian, Pharmacie Anatolie, Drama, (Grèce) :

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 20 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4019

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ ԵՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջազգային կացութեան ծանրացումը եւ ընդհանուր անըստուգութիւնը ամէն օր բացառիկ օրէնքներ հրատարակել կուտան այս երկրին մէջ ալ, յանուն ապահովութեան եւ բարեկարգութեան:

Արդէն կարդացիք այդ օրէնքներէն երկուքը, կամաւոր թէ սովորական զինուորագրութեան, զանազան ծառայութեանց եւ պարտաւորիչ աշխատանքի, ինչպէս եւ ընկերակցութեանց կազմութեան մասին:

Կառավարութիւնը հիմնական սկզբունքները ճշդելէ վերջ, գործադրութեան եղանակներն ալ պիտի սահմանէ, նոր հրամանագիրներով: Եւ դեռ հաւանական է որ ուրիշ օրէնքներ ալ հրատարակուին, քանի ծանրանայ կացութիւնը:

Արդէն հրատարակուած օրէնքները մեզ կը դնեն բացորոշ կացութեան մը առջեւ, թէ զինուորական պարտականութեանց եւ թէ ընկերակցութեանց կազմութեան մասին:

Երէկ քանի մը բացատրութիւններ գրի առած էինք, զինուորագրութեան եւ պարտաւորիչ աշխատանքի մասին:

Աւելցնենք թէ՝ բաց ի օրինական զինուորագրութենէն, որուն տարիքներն ալ ճշդուած են, եւ կամաւոր զինուորութենէն, որ պարզապէս հայրենասիրական կոչ մըն է (18 — 48 տարեկան), օրէնքին միւս տրամադրութիւնները պիտի գործադրուին այն ատեն, երբ բուն Ֆրանսացիներն ալ պարտաւորիչ ծառայութեան հրաւիրուին, համաձայն 1938 յուլիս 11ի օրէնքին:

Այս օրէնքը մշակուեցաւ անցեալ տարուան տագնապին առթիւ, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ ամբողջ ազգը շարժման մէջ դնել, ռազմական, տնտեսական թէ ճարտարարուեստական տեսակէտով, դիմագրաւելու համար վտանգը:

Այն ատեն օտարական պատճառներ չկային զայն գործադրելու համար, իսկ այսօր կացութիւնը շատ աւելի ծանրակշիռ ըլլալով, կառավարութիւնը կրնայ գործադրել, ե՛րբ որ յարմար դատէ:

Նշանակալից է որ օրէնքը որ եւ է յանձնառութեան տակ չի դներ կառավարութիւնը, այս բացառիկ ծառայութեանց կոչուած օտարազգիներու հպատակութեան մասին:

Երկիրը, ինչպէս ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւնը վտանգի մէջ ըլլալով, բնականաբար կառավարութիւնը չէր կրնար այլըլի խնդիրներ քննել: Մնաց որ, օրէնքը արդէն կը բացատրէ թէ օտարականները իրենց վայելած ասպնջականութիւնն է որ պիտի հատուցանեն, ծառայելով ազգ. պաշտպանութեան, բոլոր ճակատներուն վրայ, ինչպէս բուն Ֆրանսացիները:

Կառավարութիւնը ըսել կ՚ուզէ, — քանի որ այս երկիրը ապաստանած ես այս կամ այն պատճառով, արդար չէ որ ամէն իրաւունք վայելես, իսկ ազգ. պաշտպանութեան ամբողջ ծանրութիւնը կրէ երկրին զաւակը: Դուն ալ բեր քու բաժինդ, առանց սակարկութեան: Եթէ ոչ, երթաս բարով...

×

Աւելի բարդ է օտար ընկերակցութեանց կազմութեան հրամանագիրը:

Մեզի չիյնար պրպտել անոր ներքին շարժառիթները: Օրէնքին հրատարակութենէն առաջ, տեղական մամուլը զարմանազան հրատարակութիւններ կ՚ընէր, զանազան «բջիջ»ներու կազմութեան մասին, Ալզաս - Լօռէնէն մինչեւ հարաւային Ֆրանսա: Կիսապաշտօնական «Թան»ն ալ պարտք սեպեց ուշադրութիւն հրաւիրել այս կասկածելի գործունէութեանց մասին, կոչելով զանոնք փաշական, նացիական, յեղափոխական եւն.:

Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը կ՚ուզէ ձեռքի տակ ունենալ հսկողութեան բոլոր միջոցները, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ: Մանաւանդ որ, ոչ մէկ երկրի մէջ այնքան բազմաթիւ օտարականներ կը գտնուին, որքան Ֆրանսայի մէջ (3 — 3ուկէս միլիոն, առանց հաշուելու Սպանիոյ 400,000 փախստականները):

Ինչպէս բացատրած ենք ուրիշ առթիւ, մեր գաղութը վախնալու պատճառներ չունի, այս տեսակէտէն: Զանազան թեթեւութիւններ, որ հրապարակը կ՚աղմկէին ատեն մը, ինքնին մարած են: Մեր հանրային, ընկերային եւ մշակութային գործունէութեան համար ալ, երկրին սահմանադրութիւնը կ՚ապահովէ ամէն ազատութիւն, կը բաւէ որ ուշադրութեամբ հետեւինք նոր հրամանագիրներուն տրամադրութեանց:

Օրէնքը մէկ ամիս պայմանաժամ սահմանած է, յարմարելու համար նոր կանոններուն:

Ուրեմն, այն ընկերակցութիւնները որ ապրելու իրաւունք եւ գործելու կամք ունին, պարտաւոր են լրացնել օրինական ձեւակերպութիւնները, խնդրագիր ներկայացնելով եւ արտօնութիւն ստանալով: Օրինազանցներուն համար նախատեսուած պատիժները այնքան խստուն են որ, աւելորդ կը նկատենք աւելի ծանրանալ այս մասին:

Կ՚ուզէինք մասնաւոր ուշադրութեան յանձնել նաեւ ուրիշ կէտ մը. — «Մեր միութիւնը վաւերացուած է կառավարութենէն կամ քաղաքապետութենէն», կ՚ըսեն շատեր:

Բոլորովին սխալ: Մեր, ինչպէս եւ ուրիշ օտար միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն գրեթէ ոչ մէկը վաւերացուած է: Ընկերութիւն մը կը կազմես, կը հաղորդես ոստիկանութեան, ան ալ կ՚արձանագրէ, ի գիտութիւն: Ուրիշ ոչինչ: Բուն վաւերացումը ասկէ վերջն է որ պիտի կատարուի, ներքին նախարարին հայեցողութեամբ, այն ալ միշտ ենթակայ ի հարկին ջնջուելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ ԱՐԹՈՒՆ

13 ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Նախարարական խորհուրդը ասջի օր նիստ գումարելով, լսեց վարչապետին եւ արտաքին նախարարին զեկուցումները ներքին եւ արտաքին կացութեան մասին: Պ. Տալատիէ անգամ մը եւս յստակօրէն պարզեց Ֆրանսայի դիրքը, եւ ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց անոր տեսակէտներուն: Վարչապետը այս առթիւ շեշտեց թէ կացութիւնը կը պահանջէ արթուն մնալ աւելի քան երբեք, թէ կառավարութիւնը անընդհատ պիտի շարունակէ ազգային պաշտպանութեան զօրացումը, շարունակելով հանդերձ բանակցութիւնները օտար պետութեանց հետ:

Արտաքին նախարարին զեկուցումն ալ լսելէ վերջը, նախարարական խորհուրդը վաւերացուց 13 նոր հրամանագիրներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունին ազգ. պաշտպանութեան եւ տնտեսական վերակազմութեան հետ: Այսպէս, հրամանագիր մը կը սահմանէ ռազմանիւթերու եւ զէնքի մատակարարութեան զօրացման եւ «զինուորեալ ազգ»ի կազմակերպութեան պայմանները, համաձայն 1938 յուլիս 11ի օրէնքին: Ուրիշ հրամանագիր մը կը ճշդէ ճարտարարուեստական կազմակերպութեան պայմանները: Գործադուրկները եւ օտարականները ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց մէջ օգտագործելու խնդիրը կը քննուի տակաւին եւ համապատասխան հրամանագիրները պիտի հրատարակուին մօտերս:

Հրատարակուած հրամանագիրներէն մէկը միջոցներ կը տրամադրէ երկրին հեռագրի, հեռաձայնի եւ անթելի ցանցին ընդարձակման եւ զօրացման մասին: Ուրիշ մը յաւելումներ կը տրամադրէ բազմանդամ ընտանիքները քաջալերելու համար (բաց ի ընտանեկան նպաստներէն): Հրամանագիր մըն ալ հրատարակուած է կալուածներու բաշխումի մասին:

Մասնաւոր հրամանագրի մը համաձայն զինուորներու, նաւաստիներու եւ օդաչուներու նամակները ձրի պիտի փոխադրուին: Անոնց ղրկուելիք մանտաներու գումարն ալ 50 ֆրանքէն կը բարձրանայ 100 ֆրանքի: Միջոցներ խորհուած են նաեւ զինուոր առնուած ընկերային ապահովագրեալներու մասին:

Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի Թրքական եւ խորհրդային դեսպաններուն հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ընդդիմադիրները հարցումներ ուղղեցին Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց մասին: Պ. Չէմպըրլէն գոհացաւ յայտարարելով թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին շահակից պետութեանց հետ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը, բայց տակաւին ի վիճակի չէ բան մը աւելցնելու իր ապրիլ 13ի յայտարարութեան վրայ, որ կը ծանուցանէր Ռումանիոյ եւ Յունաստանի խոստացուած երաշխաւորութիւնները: Այս առթիւ ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց նախագահ Րուզվէլթի ձեռնարկին համար:

Վարչապետը բացատրեց նաեւ թէ կառավարութիւնը մասնաւոր յանձնառութիւններ ստանձնած չէ Հոլանտայի, Տանըմարքայի եւ Զուիցերիոյ մասին, թէեւ շատ մօտէն կը շահագրգռուի այդ երեք պետութեանց անկախութեան պահպանումով: Անգլիա զինուորական պարտաւորութիւններ ստանձնած ըլլալով կարգ մը եւրոպական պետութեանց հանդէպ, կառավարութիւնը բազմազան միջոցներ ձեռք առած է բոլոր ասպարէզներուն եւ մասնաւորապէս ճարտարարուեստութեան մէջ, փութացնելու համար արտադրութիւնը: Այս առթիւ կը խորհուի առանձին նախարարութիւն մը հաստատել պարենաւորման համար, պաշտօնի կոչելով նախկին նախարար մը, Պ. Չըրչիլ: Կառավարութիւնը տակաւին անհրաժեշտ չի նկատեր «ազգային արձանագրութիւն մը» կատարել, զինուոր ճարելու համար:

Արտաքին նախարարութեան խորհրդականն ալ իր կարգին պատասխանելով զանազան հարցումներու, ըսաւ թէ կառավարութիւնը տեղեկութիւն չունի Ճիպրալթարի կամ Պիրենեան սահմանագլուխի մօտ կատարուած ամրութեանց մասին: Գալով Սպանիոյ օտար կամաւորներուն, կառավարութիւնը հաւաստիք ստացած է թէ անոնք պիտի քաշուին, երբ Զօր. Ֆրանքօ իր յաղթական զօրահանդէսը կատարէ Մատրիտի մէջ, Մայիս 15ին: (Կարգ մը թերթեր կ՚ըսեն թէ այս զօրահանդէսին ներկայ պիտի ըլլան Իտալիոյ արտաքին նախարարը եւ մարաջախտ Կէօրինկ):

*** Պ. Մայսքի, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, Մոսկուա գնաց օդանաւով, զեկուցում տալու համար Անգլիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին: Կը հաստատուի թէ բանակցութիւնները գոհացուցիչ արդիւնքի մը յանգած են, բայց դեռ կանխահաս է անգլեւռուս օդանաւային դաշինք մը նախատեսել:

Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւններն ալ յառաջ կը տարուին: Լոնտոնի Թրքական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ:

*** Լեհաստանի արտաքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Վարշաւայի բրիտանական դեսպանին հետ: Լեհաստանի իրաւասու շրջանակներուն մէջ միշտ վերապահ են եւ կ՚ըսեն թէ անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները կը կատարուին առանց Լեհաստանի մասնակցութեան: Վարշաւա կը սպասէ որ բանակցութիւնները լրանան, վերջնապէս ճշդելու համար իր դիրքը:

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ նշանակալից կը գտնեն որ ճիշդ այս պահուն Գերմանիա Անգարայի դեսպան նշանակած է իր ամէնէն վարպետ եւ հեղինակաւոր դիւանագէտը, Ֆոն Փափէն: (Վիէննայի գերմանական դեսպանը, Աւստրիոյ կցումէն առաջ):

ԱԼՊԱՆԻՈՅ գահընկէց արքան, Զօկու, մօտերս Թուրքիա պիտի երթայ, թագուհին ալ միասին տանելով: Յետոյ պիտի անցնի Ամերիկա, շարք մը դասախօսութիւններ կատարելու համար: — Որոշուեցաւ Փաշական կուսակցութիւն մը կազմել Ալպանիոյ մէջ:

ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈ՞Յ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անգարայէն. —

Հաթայի հանրապետութեան (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) նախագահ Թայֆուր Սէօքմէն եւ վարչապետ տոքթ. Ապտիւրահման Մէլէք, որոնք վերջերս Թուրքիոյ Ազգ. ժողովին անդամ ընտրուած էին, Անգարա հասան Անտիոքէն: Այս այցելութեան պաշտօնական նպատակն է հաւատարմութեան երդում կատարել Թուրք հանրապետութեան հանդէպ: Զրոյց կը շրջի թէ անոնք կը բանակցին Հաթայը Թուրքիոյ կցելու մասին:

Կ՚ըսուի նաեւ թէ դիւանագիտական խօսակցութիւններ կը կատարուին այս մասին նաեւ Փարիզի մէջ, արտաքին նախարար Պոնէի եւ թրքական դեսպան Պ. Տավազի միջեւ:

Զգուշական միջոցներ խաղաղացիներու պաշտպանութեան համար

Ինչպէս հաղորդած էինք, Փարիզի բոլոր մեծ շէնքերուն մէջ ազդեր փակցուած են ոստիկանութեան կողմէ, պատսպարաններու եւ քաղաքացիներու տեղափոխութեան համար, ի նախատեսութիւն պատերազմի: Այն տանտէրները որ չեն փակցներ այդ ազդերը, տուգանքի պիտի դատապարտուին: Պարապ տեղ մը ձգուած է ազդերուն վրայ, որպէսզի տանտէրները նշանակեն ամէնէն մօտ պատսպարանին հասցէն: Ոստիկանութեան համար դժուար է անմիջապէս ստուգել թէ 90.000 շէնքերու մէջ եղա՞ծ է այդ յիշատակութիւնը, ուստի տանտէրներուն ձգուած է այդ հոգը: Այն Փարիզցիները որ պատսպարան չունին իրենց բնակած շէնքին մէջ, պարտաւոր են երթալ տեսնել իրենց յատկացուած պատսպարանը: Տանտէրներուն յանձնարարուած է որ իրենց վարձակալները այժմէն այցելեն պատսպարանները, որպէսզի գիտնան թէ ուր պիտի երթան, վտանգի ազդանշանը տրուած ատեն: Եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, մասնաւոր ազդեր պիտի փակցուին իւրաքանչիւր պատսպարանի դուռին կողմը, որպէսզի անցորդները գիտնան: Ամէն պատսպարանի մուտքը արտօնուած է ո եւ է անցորդի համար, համաձայն տրամադրելի տեղին:

Մասնագէտներ հետեւեալ պատուէրները կուտան անոնց որ կազարգել դիմակներ չունին, կազային յարձակման մը ատեն. — Թաց թաշկինակ մը դնել ռունգերուն եւ բերնին վրայ, վտանգաւոր շրջանէն անցած ատեն: Եթէ գոց սենեակի մը մէջ կը գտնուիք, կամ պատսպարանի մը մէջ, թաց վարագոյրներ դրէք բոլոր ելքերուն առջեւ: Կազերու դէմ պաշտպանուելու համար մանրամասն տեղեկագրեր կը գտնուին բոլոր ոստիկանութեանց քով: Առայժմ կազարգել դիմակները ձրի կը բաժնուին գրեթէ (օտարականները զրկուած են այս շնորհէն, ինչպէս կը հաստատեն «Փօփիւլէռ» եւ ուրիշ թերթեր): Յառաջիկային գին պիտի պահանջուի անոնցմէ որ ի վիճակի են վճարելու:

Փարիզը բաժնուած է բազմաթիւ «կղզեակ»ներու, կրաւորական պաշտպանութեան համար: Իւրաքանչիւր պատսպարանի եւ կղզեակի համար նշանակուած է վարիչ մը, որ մասնաւոր մարզանք մը կը ստանայ ոստիկանական տեսչութեան մէջ: Պատսպարաններու վարիչները այժմէն յարաբերութեան մէջ են կղզեակներու վարիչներուն հետ: Վտանգի պարագային ձեր բնակած շէնքին մէջ փակցուած ազդը ձեզի կը ցուցնէ ձեր պատսպարանը: Հոն պիտի գտնէք ձեր պատսպարանին վարիչը, որ բոլոր հրահանգները ստացած է կղզեակի վարիչէն, ձեր ապահովութեան մասին:

Մօտերս պիտի բաժնուի երկրորդ յայտարարութիւն մը, խմբագրուած՝ Սէնի նահանգապետութեան կողմէ, որ կը ճշդէ Փարիզի պարպումի գործողութեան պայմանները: Այժմէն բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են, որպէսզի ժողովուրդը առաջնորդուի դէպի քաղաքին ելքերը, կանխելու համար խճողումը:

Քաղաքը պարպուած ատեն, դռնապաններն ալ արտօնուած են հեռանալու: Այդ պարագային շէնքերու ներքին պահպանութեան հոգը կ՚իյնայ տանտէրներուն վրայ, որոնք պարտաւոր են նոր դռնապաններ գտնել:

Անգլիա պաշար պիտի ամբարէ

Անգլ. կառավարութիւնը ծրագիր մը մշակած է պատերազմի ժամանակ երկրին ուտեստեղէնը հսկողութեան տակ առնելու մասնաւոր նախարարութեան մը միջոցաւ, որ պիտի գործէ 19 շրջաններու մէջ պաշտօնատուններ բանալով եւ 1400 տեղական յանձնախումբեր կազմելով: Ամէն կարգի ուտեստեղէն ու պաշար պիտի վաճառուի կառավարութեան նշանակած գիներով: Նախարարութիւնը պիտի ճշդէ պաշարի բաշխումը մեծաքանակ վաճառականներու միջոցաւ, որոնք պիտի գնեն ապրանքը նախարարութենէն: Փոքրաքանակները պիտի արձանագրուին վերոյիշեալ 1400 յանձնախումբերու մօտ եւ անոնց հրահանգներով պիտի կատարեն ամէն վաճառում:

Պատերազմ ծագելուն պէս սպառման տոմս պիտի հաստատուի եւ տոմսով կարելի պիտի ըլլայ գնել միսը, կարագը, խոզապուխտը, իւղը եւ շաքարը:

Տոմսերը ստանալու համար այժմէն պատրաստուած են տանտիկիններուն համար 19 միլիոն խնդրագիրներ եւ 60 միլիոն տոմսեր:

Ուտեստեղէնի բաշխման բոլոր մանրամասնութիւնները եւ առեւտուրի ձեւերը ճշդուած են կառավարութեան մշակած ծրագրին մէջ, այնպէս որ պատերազմը բռնկած ատեն անմիջականօրէն գործադրութեան պիտի յանձնուին:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Նոր յարձակումներ «հրեայ» Րուզվէլթի դէմ

Բովանդակ աշխարհ անհամբերութեամբ կը սպասէ Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի յայտարարութեանց, իբրեւ պատասխան նախագահ Րուզվէլթի կոչին:

Հռոմի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Մուսոլինի պիտի անտեսէ նախագահին առաջարկը՝ տասնամեայ խաղաղութեան մը համար: Առաջնորդին օրկանը, «Փօփօլօ տ՚Իթալիա», նախագահին կոչը կ՚անուանէ «կոշտ ռազմախաղ մը» եւ կը շարունակէ.

— «Րուզվէլթի անարժան ռազմախաղը պիտի ստանայ իր արժանի պատասխանը: Ֆաշական Իտալիան ոչ միայն կը մերժէ ճանչնալ անոր հանդամանքը՝ իբրեւ անկողմնակալ միջնորդ, այլեւ չուզեր ընդունիլ թէ իր կոչը խաղաղութեան լուրջ եւ անկեղծ առաջարկ մըն է»:

Նախագահին դէմ կատարուած յարձակումները կը սաստկանան օրէ օր: «Իլ Թէվէրէ» կոպիտ ակնարկներ կ՚ընէ նոյնիսկ նախագահին ֆիզիքական անկարութեան մասին: Հռոմի ամերիկեան շրջանակներուն մէջ աւելի մեծ կարե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՆՋ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

ԱՌԱ՞Ջ Կ'ԵՐԹԱՆ ԹԷ ԵՏ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Եթէ ներածման վերահաստատումը հիմնական դարման մը ըլլար, մինչեւ հիմա շատոնց գործադրուած կ'ըլլար։ Խնդիրը հոն է որ, բազմաթիւ տագնապներ պիտի ծնին անկէ։

Ամէնէն առաջ, թրքական դրամը թաւալգլոր պիտի իյնայ։ Բայց չերտենք ու անցնինք, որովհետեւ շատ երկար ու բարդ գործ մըն է այս կէտին վերլուծումը, հոդ չէ թէ համառօտակի։

Երկրորդ, ինչ որ հիմնական է, փուլ պիտի գայ տեղական ամբողջ ճարտարարուեստը, ինչպէս ցոյց տըւաւ մասնակի փորձը։

Օրինակ, սովորական կօշիկի եւ լաստիք կօշիկի գործարանատէրերը աղէկ գործ կ'ընէին, քանի արգիլուած էր օտար նոյն ապրանքներուն ներածումը։ Երկու տարի առաջ, քանի մը երկիրներու հետ կնքուած առեւտրական դաշնագրերուն հետեւանքով, Թուրք կառավարութիւնը ստիպուեցաւ ընդունիլ որ կօշիկ ներածուի այդ երկիրներէն։

Հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ։ Տեղական բազմաթիւ հաստատութիւններ փակուեցան, միւսներն ալ ցնցուեցան լրջօրէն։ Եւ մինչեւ հիմա դիմում կը կատարեն կառավարութեան, վերահաստատելու համար ներածման արգելքը։

Բայց հեռուն չերթանք։ Ահա հիւսուածեղէնի գործարանատէր Ֆուատ, որ Իսմէթին կը ներկայանայ՝ ձեռքը բռնած իր չինած կերպասէն կտոր մը։ Ցայտնելէ յետոյ թէ առաջ «ամէն մարդ տեղական մետաքսեղէն կը գործածէր» եւ թէ «արտադրութիւնը կրկնապատկուեցաւ 5 — 10 տարուան ընթացքին», գործարանատէրը կ'ըսէ.

— «Զորս-հինգ գործարաններ կը շինէին այս կերպասը։ Մրցակցութիւնը հետզհետէ աւելցաւ։ Մէթրին գինը որ 38 ղրշ. էր տարի մը առաջ, հիմա 30ի իջաւ, մրցակցութեան պատճառաւ... Ներքին մրցակցութենէն գոհ եմ, էֆէնտիմ, անոր շնորհիւ կը բարելաւենք մեր ապրանքը։ Տեղական մրցակցութիւը չի վնասեր մեզի։ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԷՇ Է...»)Ճիւմհուրիէթ, 4Մարտ 1939)։

X

Խօսակցութիւնը կը դադրի հոս, որովհետեւ Նախագահը, ըստ իր բարի սովորութեան, կը փոխէ նիւթը, հարցնելով. — «Բոլորը դո՞ւք կը շինէք»։

Այսքանն ալ բաւական է, սակայն, հաստատելու մեր ըսածը՝ թէ եւրոպական մրցակցութիւնը ուղղակի կործանարար պիտի ըլլայ, գոցել տալով բոլոր գործարանները։

Մնաց որ գործարանատէր Ֆուատ ուրիշ տեղ մը անուղղակի կը մատնանշէ այդ վտանգը, իտալական կերպաս մը ցուցնելով Նախագահին.

= «Նայեցէք, կ'ըսէ, այս եւրոպական ապրանքը 39 ղրշ.ի կուտան, մաքսատուն յանձնելի։ Մինչդեռ մէջը 50 ղրշ.ի նիւթ կայ»։

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ ասիկա, դիտել կուտայ Իսմէթ։

= Էֆէնտիներ, եւրոպական գործարանները կառավարութենէն փոխմ կ'առնեն արտածման համար։ Ցետոյ, ՏՈՒՐՔ ԱԼ ՁԵՆ ՎՃԱՐԵՐ։

— Թող հասնինք արտածում ընելու վիճակին, մենք ալ նոյն բանը կ'ընենք, կը պատասխանէ Նախագահը։

Գործարանատէրը յետոյ կը յայտնէ թէ իտալական կառավարութիւնը հարիւրին 25 փոխմ կուտայ, եւ բնաւ տուրք չառներ։ Միւս կողմէ, իտալացի բանուորը «կրկնապատիկ աւելի կ'արտադրէ», որովհետեւ «անոնք լաւ կը սայլին մեքենաներուն եւ այս առւով շատ էժան (թէզկեահ) կը յանձնեն բանուորի մը»։

Ամէնէն վերջն ալ՝ տուրքի անխուսափելի դանգատը.

« 100 ղրուշնոց բամպակէն 25 ղրուշ տուրք կ'առնուի։ 130 ղրուշնոց մանածոյէն 40 ղրուշ տուրք կը գանձուի։ Սպառման տուրքն ալ վերջէն կ'աւելցուի» (Ճիւմհուրիյէթ, 4 մարտ 1939)։

Ձեռնրանանք նոյն նիւթէն Ճանի մը անգամ առնուած այս պէս պէս տուրքերուն վրայ եւ նկատի ունենանք այն խոստովանութիւնը թէ իտալական կերպասին մեթրը 39 ղրշ. կ'արժէ Պոլսոյ մէջ, իսկ թրքականը 38 ղրշ.։

Արդ, նկատելով որ որակով անհամեմատօրէն աւելի լաւ է, իտալական ապրանքը բնականաբար աւելի սպառում կը գտնէ, եւ Թուրքը կը ստիպուի մէկ անգամէն 8 ղրուշ զեղչել իր գինը։ Հակառակ ասոր, նորէն չի կրնար մրցիլ եւ ահա Նախագահին կը գանգատի դառնօրէն։

— « Տեղական մրցակցութիւնը չի վնասեր մեզի։ Եւրոպական մրցակցութիւնը գէշ է ...»։

Եւ մտածել որ ծայրն ենք ծրարոց, դեռ կայ քօնթէնժանի սեղմումը, ինչպէս նաեւ բարձր մաքսը, ի՞նչ պիտի ըլլայ, ուրեմն, երբ վաղը ջնջուի առաջինը եւ զեղչուի երկրորդը։ Օտար ապրանքները պիտի ողողեն հրապարակը եւ Թուրքը գնող չպիտի գտնէ, եթէ նոյնիսկ 20 ղրուշի իջեցնէ մեթրին գինը։

Ինչպէս ըսինք, թրքական ճարտարարուեստը անընական է, հակատնտեսագիտական է, եւ հետեւաբար ԱՊԱԳԱՅ ՉՈՒՆԻ։ Թուրքիա ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ է եւ միայն այս մարզին մէջ կրնայ ծաղկիլ ու մրցիլ։ Անոր ի՞նչ գործը չաքարը, ապակեղէնը, երկաթեղէնը, եւն., որոնց անմրցելի վարպետները կան արտասահմանի մէջ։ Ան թող նայի իր թիֆթիկին, ծխախոտին, թուզին, կաղինին, ինչպէս նաեւ ... լէպլէպիին։

Ամէն մարդ իր մասնագիտութեան մէջ։ Դուրս ելա՞ր,— կը ձախողիս։ Ինչպէս ձախողեցաւ չաքարի համբաւաւոր ճարտարարուեստը, հակառակ պետական հզօր աջակցութեան։ Մանաւանդ երբ անոր իբրեւ վարիչ կը դրուին Աղա օղլու Ահմէտի նման մարդիկ, որ հրապարակաւ կը խոստովանին, թէ՝ չաքարի հետ իրենց կապը՝ «զայն ուտելէն անդին չանցնիր...» («Ենի Սապահ», 29 Մարտ 1939)։

Եթէ համարձակէր, պիտի աւելցընէր.

— « Ինչպէս նաեւ դրամ ուտելէն անդին ...»։

X

Դադրեցնենք, սակայն, խորհրդածութիւնը եւ խօսքը տանք երեսփոխան Մուհիտտին Պիրկէնի, որ նոյն եղրակացութեան յանգի, այնքան ուշագրաւ խոստովանութիւններով.

— « Կասկած չկայ թէ մեր ճարտարարուեստը ուզուածին չափ լաւ պայմաններու մէջ չէ որ ձեռնարկը առնենք ու քննենք քիչ մը, կը տեսնենք թէ ունի մեծ ու փոքր կարգ մը թերութիւններ։

Այս վիճակը տեսնող կարգ մը ուշադիր մարդիկ ԿԸ ՅՈՒՍԱՀԱՏԻՆ եւ կ'ըսեն.

— « Առնենք շատ դժուար գործեր են. Զունինք պէտք եղած հանգամանքները, գանենք գլուխ հանելու համար։ ԵՐԲ ՀՐԱԺԱՐԻՆՔ ՍԱ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԷՆ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԱՑՆԵՆՔ ՄԵՐ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ, անոր նուիրենք մեր ամբողջ ուժը եւ աստիճանաբար անցնինք երկրագործական ճարտարարուեստին, ԱՆՇՈՒՇՏ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ Կ'ԸԼԼԱՅ» (Սօն Փօսթա», 29 Մարտ 1939)։

Խմբագրապետ — երեսփոխանը, ինչպէս հասկնալի է, չի հրապարակեր այս տեսակէտը որ դէմ է Իսմէթի քաղաքականութեան։ Բայց պատճառաբանութիւնը ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՉԷ, ԱՅԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ։ Երկիր մը պէտք ունի եղեր արտադրական բոլոր ճիւղերուն, կարենալ պահելու համար իր անկախութիւնը։

« Այնպէս որ — կ'աւելցնէ — միայն երկրագործութեամբ զբաղող ազգերը կրնան այն աստիճան իյնալ, որ մէկ մէկ գաղթավայրը (քօլօնի) դառնան ճարտարարուեստական պետութեանց»։

Խնդիրը քաղաքական գետնի վրայ փոխադրելէ յետոյ, արդարացումը իննքնին կուգայ։ — Անփորձութեան (աճէմիութիւն) շրջանը յատուկ է բոլոր ազգերուն։ Ամէն բան կարելի չէ ընել մէկ անգամէն։ Եավաշ, եավաշ։ Լաւ երկրաչափը ունենալու համար, « ԱՌՆՈՒԱԶՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓԻ ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴ ՅԱՋՈՐԴԵԼՈՒ Է ԻՐԱՐՈՒ»։

« Բախտաւոր սեպելու ենք մեզ, եթէ լաւ արդիւնքներ ստանալու համար, օրինակ, 200 միլիոն ոսկիի փորձառութեան ծախք մը վճարենք, ՏԵՂԻ ՉԿԱՅ ՅՈՒՍԱՀԱՏԵԼՈՒ։ Կեանքի մէջ ո՞վ գործ մը սորված է, գործի չսկսած։ ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՄԷՆ ԳՆՈՎ ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԻ ԵՒ ՊԻՏԻ ՇԻՆԷ»։

X

Ինչպէս կը տեսնուի, բուն իսկ իրենց Թուրքերու խոստովանութեամբ, կացութիւնը սա է.

Թուրքը բաւական բան սորված է, բայց այսքանը չի բաւեր ճարտարարուեստ ստեղծելու։ Մասնագէտներ ունենալու համար, հարկ է որ ՔԱՆԻ ՄԸ ՍԵՐՈՒՆԴ ԱՆՑՆԻ։ Միայն յուսահատելու չէ, սպասելու է որ այդքան ժամանակ անցնի եւ Թուրքիան ալ ունենայ սեփական ճարտարարուեստը, օտար գաղթավայր մը չդառնալու համար։

Կատարելապէս համաձայն եմ։ Աշխարհի ամէնէն անտաշ ցեղերն անգամ կրնան մարդ ըլլալ, երբ միլիոնաւոր ոսկի եւ սանկ 60 — 70 տարի

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՁԱՅՆԸ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Հիանալի անցեալի մը հետ, լեզու մը եւ հանճար մը անմահ, հնադանդութիւն մը եւ հլութիւն մը հրաշապատում ... Ի՞նչ է ուրեմն Հայը, ո՞վ է ան։ Ունի՞ ան նկարագիր մը, որ անհատական ըլլայ եւ տարբերի ուրիշ որ եւ է մէկ օտարէ։ Այո, Հայը ունի իւրայատուկ նկարագիր մը։ Նկարագիր մը վսեմ բոլորէն, որ միայն իրենը կրնայ ըլլալ, որովհետեւ ան էակ մըն է դժբախտ ճակատագրով, որուն վրայ դերութեան դարերը բերին դառն սովորութիւն մը, վարժութիւն մը տանջուելու։

Կարգ մը օտար գրողներ, Փիէր Լոթիի գլխաւորութեամբ, վատօրէն, տաւելի լոյսի մը տակ ներկայացուցին մեզ։ Հայերը դարձան «անբաղձալինե ր»։ Բաւական է միայն կարդալ էջերթ մը հայրենամոլ, գաղափար մը կազմելու համար այս մասին։ Հայերը նկատուած են, «ինքնադով», «նենգաւոր», «ստախօս», «վախկոտ», եւ այլն... այլ խօսքով Հայը ժողովուրդ մըն է, որ ոչ հաւատք ունի, ոչ հոգի կամ բարոյական եւ պէտք է ամէն գնով ոչնչացնել զայն...

Հայերը նախ էապէս ընկերային են, այսինքն անոնք ընկերութեան մէջ ապրելու իրենց մասնաւոր եղանակը ունին։ Բնական հակում մը դէպի իրենց նմանը եւ իրենց ընտանեկան առաքինութիւնները։ Կանոնը, խնայողութիւնը, խոհեմութիւնը կ'աւելցնեն անոնց ընկերային յատկութիւնները եւ կը զարգացնեն անոնց անկեղծութիւնը, բնականութիւնը եւ միտքը։ Հայերը կը չէզոքեն մանաւանդ իրենց արդարամտութեամբ եւ վճիտ հասկացողութեամբ։ Նաեւ հրաշքը մեր աշխատանքին, մեր անժխտելի տաղանդութիւնը արուեստի որոշ մարզերու մէջ, մեր հին ու նոր գրականութիւնը բարձրօրէն կ'ապացուցանեն մեր ստեղծագործական յատկութիւնները։

Բայց մենք ունինք ուրիշ յատկութիւններ ալ, որոնք պատիւ կը բերեն մեր ցեղին։ Անոնք են քաջութիւնը եւ զոհողութիւնը։

Քաջ մարդը այն է, որ ոչ մահէն կը վախնայ եւ ոչ ալ վտանգէն, որ արիաբար կը կռուի պատերազմի դաշտին վրայ, որ հաճութեամբ կը զոհէ իր կեանքը, պաշտպանելու համար իր պատիւը եւ հայրենիքը։ Հայը մինչ այս մարդը, զոհողութեան մարդը եղած է։ Հազար տարի առաջ, քաջ էր ան, եւ է այսօր։ Ինչ որ կը ցուցնէ, թէ քաջութիւնը իր արեան մէջ էր եւ մաքուր արիւնը երբեք չի ստեր։ Մենք հպարտութեամբ կարդացած ենք քաջագործութիւնները մեր Մամիկոնեան շրջանի ազնիւ կռուողներուն։ Մենք նկատած ենք, թէ ինչ քաջութեամբ կը դիմագրաւէին մահը պատերազմի դաշտին վրայ, եւ ինչ որ աւելի վսեմ կը դարձնէր զանոնք, ասպետական յանդգնութիւնն էր, որով չէին վախնար անոնք, դիտելու համար թշնամին ճակատէն, հակառակ իրենց իշխանական դիրքին։

Հայը նաեւ արդարամիտ է։ Զանազան անիրաւութիւններ, աւելի հեռատես դարձուցած են զինք։ Նուազագոյն անարդարութիւնը կ'ըմբոստացնէ զայն։ Երկար ժամանակ, նոյնիսկ այսօր, Հայը ապրեցաւ եւ կ'ապրի ճնշող եւ անհաւասար վարչաձեւի մը տակ։ Թրքական բռնապետութեան ժամանակ, ի՛նչ ցաւեր չկրեց եւ կորուստներ չողբաց ան, լքուած արիւնարբու վալիներու եւ գայմագամներու քմահաճոյքին։

Սակայն վեց հարիւր տարուան գերութենէ մը վերջ, հայ ժողովուրդը չուզեց կրել օտարին լուծը։

1918 ՄԱՅԻՍ 28ին Հայաստանը, այն պահուն, երբ ամբողջապէս փճանալու վիճակին հասած էր, ընդվզեցաւ եւ հռչակեց իր ազատութիւնը եւ անկախութիւնը։ Բայց, աւաղ, անգամ մը եւս որդը թէ ներսէն եւ թէ դուրսէն կրծելով մեր համախմբուած ուժը, զրկեց մեզ այդ երջանիկ օրերէն։ Ինչ որ կը մնայ այսօր այս հերոսական դէպքերէն, սրբազան երդումն է, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը տանի դէպի անցեալը, երբեք չդաւելու համար անոր եւ փոխանցելու այս երդումը մեր զաւակներուն։

Անշուշտ մենք ալ թերութիւններ ունինք։ Ո՞ր ազգը չունի։ Եթէ մեր յանցանքները աւելի ծանր կ'երեւին, պատճառը այն է որ մեր կամքէն անկախ ու նեղ պարագաներ մեզ առաջնորդած են դժբախտութեան։

Զմոռնանք որ Հայերը տարագիր են իրենց երկրէն, հալածական, խոշտանգուած վայրագ ուժերէն, զրկուած իրենց հաւասարութեան իրաւունքներէն,։ Հայերը եկան Ֆրանսա, ուր ամէն ինչ անծանօթ էր իրենց եւ տնտեսական տագնապը պաշարեց զիրենք։ Անոնք չդադրեցան պայքարելէ վտանգաւոր ձգտումներուն դէմ։ Երիտասարդները, որոնք կեանքի ոչ մէկ փորձառութիւն ունէին, մասնաւորապէս անոնք, որ իրենց աչքերը օտարութեան մէջ կը բանային, ինկան յոռի եւ վնասակար բարքերու մէջ ... Ի՞նչ ճիգ թափեցինք, դրամական ի՞նչ միջոցներու դիմեցինք, կրճատելու համար այս «անիծեալ դասը Հայերու»... Ոչինչ բացարձակապէս ոչինչ։ Բժիշկները որոշիւանդներ կըրուժեն, պատասխանատու են իրենց յանցանքին, եթէ տեսնելով հիւանդութիւնը, ճշմարիտ դարմանը չառաջարկեն։ Ֆրանսացի վարիչները անտարակոյս գիտեն այն հիւանդութիւնը որ ծնունդ տուաւ Հայերու այս դասին։ Բայց դարմա՞նը։

Դժբախտութիւն է նաեւ հաստատել թէ հակառակ այն հսկայ գումարին զոր ֆրանսական կառավարութիւնը կը յատկացնէ հանրային կրթութեան, մինչ ալ կան ֆրանսացի այլասերածներ, գողեր եւ մարդասպաններ, յափառնեն՝ անփորձութեան շրջանը բոլորելու համար։

Բայց այս է արդէն խնդիրը։ Թուրքը պիտի կարենա՞յ գտնել այդքան վատնուելիք դրամ եւ մանաւանդ այդքան երկար ժամանակ։

Եթէ այո, բնաւ կասկած մի ունենաք որ մարդ պիտի դառնայ։ Հակառակ պարագային, բոլոր այս ջանքերը պիտի մնան ապարդիւն եւ «հովին բերածը՝ հովը պիտի տանի», ինչպէս կ'ըսէ թրքական առածը։

Ո՞ր պարագան հաւանական է։ Զվճռենք, միայն հաստատենք թէ 19 տարին բաւական չեղաւ մարդ ըլլալու համար, եւ հակառակ լեզուներու կապանքին, փորձառու Թուրքեր կ'առաջարկեն վազ անցնիլ էնտիւսթրիի սէվտայէն...։

ԴԷՏ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն յուզումնալից խմբագրականներ հրատարակել օրուան տագնապին առթիւ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

Զէքէրիա Սէրթէլ կը գրէ իր թերթին՝ թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— «Վերջին թղթաբերով հասած իտալական թերթերու մէջ մեր հանդիպած գրութիւնները, պահանջներն ու արտառոց սպառնալիքները, մեզ մօտ խոր զարմացում մը եւ ցաւ առթած են։ Այս միամիտ եւ նախայարձակ թերթերուն համաձայն, որոնք բացորոշ է թէ կշռով ու ուշադիր կերպով կը գործածեն իրենց գրիչները, Թուրքիա, եթէ ուեւէ ձեւով օգտակար հանդիսանայ անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմներուն, Սեւ ծովու եւ Եգէականի ծովեզերքներն ալ Ալպանիոյ ծովեզերքներուն պիտի վերածուին եղեր։

Երբ մէջտեղը չկայ դէպք մը, նոյն իսկ խնդիր մը որ կարենայ կարել Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութեան կապը, ի՞նչու ծածկենք թէ, իտալական մամուլէն բարձրացած այս խորք ձայնը կեղեքեց մեր սիրտերը։

Անոնք որ իտալական թերթերուն էջերը այս անտեղի, անիմաստ և արտառոց մտածումներով կը մրոտեն, պէտք է գիտնան թէ, երբ Թուրքիոյ մասին կը խօսուի, երբ Թուրքիոյ կ'ուղղուի խօսքը, գործածելի անհրաժեշտ լեզուն այն յարգելի լեզուն պէտք է ըլլար որ պայման է գործածել ազնուական ու պատկառելի ազգի մը հանդէպ, որ իր զօրութեանը, հաւատքին հակառակ, պատերազմի դաշտի վրայ ցոյց տուած իր յախտնական եւ պատմական քաջութեան հակառակ, մինչեւ որ չհարկադրուի, խաղաղութիւնը պաշտելէ չհրաժարելու ուխտ ըրած է։

Իտալական մամուլը, երբ այս լեզուն չգործածելով, տռնավարի, յարձակողական եւ չփացած լեզուով մը ճախ բարձր դասէն։ Կարդացէք օրուան թերթերը։

Սեպտեմբեր 25ին, երբ հրամանատար Պընուա տ'Ազի Մարսէյլ եկած էր, Ֆրանս. բանակի հայ կամաւորներուն հրաւէրով, ես ալ պատիւ ունեցայ զայն ընդունող պատգամաւորութեան մէջ գտնուելու։ Այն ատեն հրամանատարը ըսաւ մեզի.

— Հայերը այնքան խելացի եւ այնքան յատկանշականօրէն աչքալուրն են, որ կը բաւէ որ երկու հոգի քով քովի ըլլան, երրորդ քննադատուելիք մը գտնելու համար»։

Այս չէ՞ ամբողջ յատկութիւնը հաշպետական մեր ցեղին։ Այս է մեր յատկութիւնն ու մեր յանցանք։ Այո, որովհետեւ այս ձգտումը հաւըրաւ միայնդամայն թէ երջանիկ եւ թէ դժբախտ, որովհետեւ ան ուղղօրէն կ'ըմբռնէ իր դժբախտութիւնները։

Բայց գէշ կողմերը, մեղադրելի կողմերը, դժբախտութիւններն ու երջանկութիւնները ժողովուրդի մը, օտարներու լաւ կամ գէշ կարծիքները չեն կրնար սրբել Հայոց պանծալի գիւցազներգութիւնը եւ ապագայի յոյսերը։

Լ. ՂԵԻՈՆԴԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Մենք նրան կ'առաջնորդենք, բայց ի՞նչ շահ այդ կռուից, նկատեց Մարզպետունի իշխանը.— մերոնք այնքան սակաւաթիւ են որ թշնամին մի քանի վայրկեանում կը ջնջէ նրանց։

— Ասում ես որ պատրաստ են մինչեւ վերջին շունչը կռուե՞լ, հարցրեց Թագաւորը։

— Այո՛, Տէյ, պատասխանեց Սեպուհը։

— Պէտք է ուրեմն օգուտ քաղել այդ պատրաստակամութիւնից։ Այս գիշեր մենք ամենախիստ թափով կ'ընկնենք թշնամու վրայ։

— Ընդհարմա՞ն դիտումով, հարցրեց Սեպուհը զարմացած։

— Ո՛չ, բանակը ճեղքելու եւ անցնելու նպատակով։

Իշխանի դէմքը պայծառացաւ։ Փրկութեան այդ միջոցը արդարեւ ամենահեշտը և պատուաւորն էր։ Մարզպետունին նոյնպէս համակիր էր այդ մտքին։ Պէտք էր միայն գաղտնի կերպով պատրաստուել, որպէսզի Եղերացիք արգելք չլինէին իրանց։

Թագաւորի հրամանով իշխանները դուրս գացին, որպէսզի հաւատարիմներին հարկ եղած հրահանգները տան։

Երեկոյեան դէմ մի քանի Եղերացի գնդեր բերդի պարիսպներից իջնելով՝ դէպի Խորաձորն իջան։ Այդ շարժումը Գէորգ իշխանի ուշադրութիւնը գրաւեց։ «Ուրեմն համաձայնութիւն է կայացել թշնամու եւ Եղերացիների մէջ«, մտածեց նա ինքն իրան՝ ենթադրելով թէ՝ վերջինները, երեւի, սկսում են արդէն թշնամու բանակն իջնել։

Դեռ այդ մտքի մէջ էր նա, երբ Եղնիկը մօտենալով իրան՝ շշնջալով ասաց.

— Տէ՛ր իմ, Եղերացոց իշխանները դաւաճանութեան խորհուրդ են յղացել, պէտք է աշխատել Թագաւորին փրկել։

— Ի՞նչ խորհուրդ, Եղնիկ, հարցրեց իշխանը վախենալով։

— Պայման են դրել Ցլիկ-Ամրամի հետ, որ Թագաւորին բռնեն եւ նրա ձեռքը յանձնեն։ Իսկ Ամրամը դրա փոխարէն խոստացել է արձակել Եղերացիներին առանց զինաթափ անելու։

— Ի՞նչպէս իմացար այդ լուրը։

— Խորաձորն իջնող գնդերի ամէն մի զօրական այդ գիտէ։ Իշխանները նրանց պատուէր են տուել՝ հսկել կլըճի անցքերին ամենայն զգուշութեամբ, սպառնալով որ եթէ Թագաւորը ձեռքից հանեն, այլեւս այս բանից ողջ չպիտի դուրս ելնեն։ Այժմ իրանք զօրականները, ամէն հնար գործ պիտի դնեն մեր ճանապարհը փակելու, որպէսզի իրանց խոստացուած ազատութիւնը չկորցնեն։

Եղնիկի բերած նորութիւնը ծանր մտահոգութիւն պատճառեց արքայի հաւատարմին։ Նա պարզ տեսաւ, որ փրկութեան ամէն յոյս կորել է, ուստի նորէն Սեւադայի խօսքը յիշեց.

— «Նա ասաց որ այս անգամ Աստուած պիտի պատժէ յանցաւորին, ահա՛ նրա գուշակութիւնը կատարուեցաւ։ Մի՞թէ թշուառ մահկանացուն կարող է յաւիտենականի բարկութիւնից փախչել»...

Այս մտածմունքներով նա գնաց Վահրամ Սեպուհի մօտ եւ նրա հետ միասին արքայի վրանը մտաւ՝ այս ախուր նորութիւնը նրան յայտնելու։

Բայց որքան մեծ եղաւ իշխանի զարմանքը, երբ Թագաւորը այդ նորութիւնը լսելուց յետ անհոգ կերպով ծիծաղեց։

— Այդ թշուառականն, ուրեմն, իմ արեանն է ծարաւի, ասաց նա հանգիստ ձայնով։ Վաղուց ճանաչում եմ ես Ցլիկ-Ամրամին, նա փառասիրութիւն չունի. ուրեմն եւ չէր կարող փառասիրական նպատակներով ապստամբել իր Թագաւորից։ Նրան հարկաւոր է անշուշտ իմ անձը... Այժմ ուրեմն հանելուկը լուծւում է։

— Քո ա՞նձը, Տէր Արքայ. ի՞նչ թշնամութիւն ունի Ամրամը քո անձի հետ, զարմացած հարցրեց Վահրամ Սեպուհը։

Թագաւորը կարծես չփոթուեցաւ։ Նա զգաց իւր խօսքերի անպատեհութիւնը եւ աշխատեց խոյս տալ բացատրութիւններից։

— Այդպէս ուրեմն, մեր փաքրիկ գունդը նոյնպէս փրկուած է։ Ինձանից յետոյ թշնամին հանգիստ կը թողնէ թէ՛ նրան եւ թէ՛ Եղերացիներին, ասաց Թագաւորը, առանց Վահրամի հարցին պատասխանելու։

Գէորգ իշխանը Թագաւորի խօսքը չհասկացաւ. ուստի խնդրեց բացատրել իրան թէ՝ ի՛նչ է կամենում անել։

— Այս գիշեր ես պիտի հեռանամ այստեղից, ասաց Թագաւորը։

— Դո՞ւ, միայնա՞կ, հարցրեց իշխանը։

— Այո՛։

— Ի՞նչ ճանապարհով։

— Եղերացոց պահնորդ գնդերի եւ թշնամու բանակի միջով։

Սեպուհն ու իշխանը զարմացած աչքերնին յառեցին Թագաւորի վրայ։

— Պիտի հասկացնեմ Եղերացոց եւ Սեւորդեաց իշխաններին, որ Աշոտ Երկաթին բռնելն ու Ցլիկ-Ամրամին յանձնելն իրանց ուժերից վեր գործ է։

Իշխանի սիրտն ուրախացաւ, իսկ Սեպուհի խոշոր դէմքի վրայ փայլեց գոհունակութեան ժպիտ։

— Ես մինչեւ այժմ հաւատարիմներիս ապահովութեան համար էի մտածում, շարունակեց Թագաւորը, բայց այժմ տեսնում եմ, որ հէնց իմ անձն է եղեր նրանց վտանգողը։ Ես, ուրեմն, կը հեռանամ այստեղից, որպէսզի ձեր ճանապարհի արգելքը վերացուի։

— Դու հեռացիր միայն քո թանկագին անձը փրկելու համար, որովհետեւ աշխարհը սպասում է իւր թագաւորին։ Իսկ մենք կարող ենք մինչեւ անգամ մեռնել՝ Հայոց երկիրը շատ բան չի կորցնիլ, եթէ մահ հասնէ մեզ, ասաց Սեպուհը անկեղծօրէն։

— Բայց Հայոց Թագաւորը կը կորցնէ... յարեց խեկոյն արքան։

(Շար.)

...մի ճամբուն հետեւի, այդ օրը ...գէմքը կարմրցնող առաջին ծանր ...ակը, սուինի չափ սուր դրիչներ ...պիտի ուտէ:

...իտալական մամուլին մեր յանձնա...թիւնն է, ջանալ քիչ մը եւս ...ութիւն եւ իմաստութիւն ...ալ ճանչնալու համար այն ազ...որուն անունը անդիտակցաբար ...ատակէ: Միմիայն այս պարա...ն է որ, ինքզինքը պիտի կրնայ ...իտալեւթուրք բարեկամու...հակառակ դլորումներ կատա...խիստ ծանր պատասխանատը...ընէն:

...թէ իտալական թերթերուն մէջ ...ցած դլխով սպառնալիք փըս...երը, իրենց մտածումներուն եւ ...ումներուն մէջ անկեղծ են ու ...կը յուսան թէ սպառնալիք...թիւններով պիտի կրնան ...թուրք ազգին պողպատեայ ...մը, մեր զգալիք զգացումը զար...ւէ եւ զուլթէ միայն պիտի բաղ...ա:

...իտալական մամուլին այս երկրին ...ապրողներուն Իտալիոյ հանդէպ ...ցած բարեկամական զգացումնե...ցնելու ատրճան անդիտակից լե...մը չգործածելը պահանջել, ո՛չ ...մեր պարզ իրաւունքը, այլ ...ականութիւնն ալ է:

×

...աօր գրող Պ. Ագա Կիւնտիւզ ալ ...գէ նոյն թերթին մէջ.

...օրուան թերթերուն մէջ ազգին ...անք պիտի պատճառէ հետեւեալ ...ը.

— «Կարգ մը իտալական թերթեր, ...իրաւասութենէն եւ ուժէն ...լեզուով մը, Թուրքիոյ սպառ...յանդներ են: Անդարան պէտք է ...եղեր որ, եթէ անգլիական ու ...նաւատորմներուն երեւ...տալու ըլլայ, տարածումի ...Ավլոնիայի ծովեզերքէն ...Սեւ ծովու եւ Եգէականի ե...երը կը փոխադրեն եղեր»:

...պահուն երբ երկու պետու...պաշտօնական իշխանութեանց ...երկու երկիրներու միջեւ դեռ չա...գոյնի նմանող ոչ մէկ դէպք ...եւ փոխադարձ բարեկամական ...ումները կը շարունակեն ու մա...Թուրքիոյ վարչապետին իր ...մտածումով ճառը խօսելէ ...Իտալիոյ գործակատարին Աթէնքի ...մը եւս ապահովութիւն տալէն ...այս թերթերուն այսպէս ծուռ ...լեզու գործածելը՝ իրենց հա...որքան վտանգաւոր ըլլալու չենք ...ռնուիր: Բայց մեզի պարզապէս ...մանալի կը թուի:

...ականացումը մեծապէս կասկածե...սպառնալիքներուն արժէքն ու ի...թէ այդ թերթերը չեն գի..., մենք բազմաթիւ փորձառու...ներով գիտենք:

...պաշտօնական Անդարայի եւ պաշ...Հռոմի միջեւ հրճիղութեան ...հիմին վրայ կանգ առնելու եւ ...դործածելու ձանձրոյթը իրենց կը ...ենք:

Այս անկարգ (պաշըպօզուք) թեր...երը, իրենց մտածումներուն ու ըս...սպառնալիքներով փոխանակ ծիծաղե...դերքի մէջ իյնալու, պէտք է քաջ ...թէ.—

Թուրքիա հրամանի ենթակայ պե...թիւն մը չէ: Ներկայ համաշխար...ին դէպքերուն մէջ ալ ո՛չ ոքի ...ուած է: Եւ եթէ ուեւէ օր կապ-...ւիլ հարկ ըլլայ, իր կապուելիք կամ չկապուելիք կողմն ալ միայն եւ ուղղակի ինքն է որ պիտի ճշդէ:

Պատմութիւնը չատերուն դարերով առանց անկախութեան ապրիլը կ'արձանագրէ. բայց երբեք չարձանագրեր որ Թուրքը վայրկեան մը առանց անկախութեան եւ հպատակութեամբ ապրած ըլլայ:

Մենք ո՛չ մէկուն ո՛ր ծովը իջնելուն, ո՛ր երկիրը փոխադրուելուն չենք խառնուիր. մենք պարզապէս մեր անկախութիւնը, ազատութիւնը եւ եսը կը ճանչնանք: Թող գործը հոն դայ:

Երբ երկու կառավարութեանց կապերուն դեռ ոչ մէկ կէտին վրայ թուլութիւն առաջ եկած չըլլալով հանդերձ, այդ կարգի թերթերուն այսպէս բարձրէն ճառելը ամենաթեթեւ ուշացուածքով ինքզինքը չգիտնալէ տարբեր բան մը չէ:

Իտալիոյ այս կարգի թերթերէն ժայթքող այս ամօթալի չարժումը, մեր երախներու ազնիւ արիւնին ամբողջ պաշտպանութեամբն ու հպարտութեամբը կը դիմաւորենք: Ո՛չ թէ միայն սա Եւրոպայի, այլ սա ափ մը աշխարհին մէջ քառասուն հողի ենք, գիրար կը ճանչնանք:

Հիւսէյին Ճահիտ հետեւեալ եզրակացութեամբ կը վերջացնէ իր մէկ խմբագրականը, «Սպառնալիք!», «Եէնի Սապահ«ի մէջ, մեղադրելով Անգլիոյ թուլութիւնը.

— «Ինչպէս կը տեսնուի, ծեր Եւրոպան հանդստացողի մը երեւոյթը ցոյց կուտայ, թմբուկի ձայնին ականջ չի տար: Թուրքերէնի մէջ փոքր պատմութիւն մը կայ որ ասոր խիստ պատշաճելուն, կոչտութեանը պատճառով մեր ընթերցողներուն ներողութիւնը խնդրելով, չեմ կրնար չյիշել.— Էշուն փայտի հարուածներ կուտան եղեր: Ան, անտարբեր իր ճամբան կը շարունակէ եւ «դրացիին մօտ կուժ կայ կարծեմ» կ'ըսէ եղեր: Փայտի հարուածներէն մէկը գլխուն հանդիպած պարագային է որ «կուժը մեր տունն ալ եկաւ» ըսեր է:

Երբ ըսենք թէ այսօր Եւրոպան այս հոգեկան վիճակին մէջ կը տեսնենք, չատ սխալ գործած չենք ըլլար: Ամէն մարդ, իր հանգիստը չխանգարելու համար, գործը գլուխէն նետել ուզելու ընթացքով մը, Ալպանիոյ գրաւումին իր չահուն չդպիլը յայտնելով, ինքզինքը մխիթարելու ձեւ մը գտած ըլլալ կ'երեւայ: Բայց փայտաչէն թաղի մը մէջ ծագած հրդեհը կարելի՞ է գուշակել թէ ո՞ւր կանգ պիտի առնէ: Եւ այս հրդեհին այսօր մեր տունէն հեռու ըլլալը՝ բոցերը մինչեւ մեզի չհասնիլը կ'ապահովէ՞: Այսպիսի դէպքի մը ի տես, հրդեհը հեռուն է ըսելով քունի՞ մէջ կը թաղուինք, թէ ոչ հրդեհը մարելու կ'օգնենք:

Այսօր, հրդեհին առաջին բոցերը Պալքաններուն մէկ անկիւնէն բարձրանալ սկսած են: Այս կէտին վրայ, կրնայ ըլլալ որ Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա, Միացեալ Նահանգները ուղղակի չահ մը չունենան: Բայց երբ վաղը Քորֆու կղզին գրաւուի եւ Եուկոսլավիոյ հետ մեղրալուսինը խիստ բնական անհասկացողութեան փոխուելով, Եուկոսլավիոյ մէջ գործուած կեղեքումներուն եւ բռնակալութեան վերջ տալ Փաշական քաղաքականութեան համար մարդկային պարտականութիւն մը դառնայ, Պալքանները ամբողջովին Պերլին-Հռոմ առանցքին հրամանին տակը մտնեն, դարձեալ կարելի՞ է որ Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա, նոյնիսկ Միացեալ Նահանգները կարենան միեւնոյն անտարբերութիւնը պահել:

Այսպիսի հաւանականութեան մը իրականացած օրը, բացարձակ է որ, Ռուսիա, արեւմտ. Եւրոպայի հետ, արեւմտ. քաղաքակրթութեան հետ ամբողջովին ամէն կապ կտրելով, դատապարտուած է դէպի Ասիոյ ներսերը նետուելու եւ ասիական պետութեան մը կացութեան մէջ մնալու, Ֆրանսա, արեւելեան Միջերկրականի հորիզոններուն իր աչքերը յաւիտենապէս փակելով, ո՛չ միայն Թունուզին, այլ եւ ամբողջ հարաւային Միջերկրականի եզերքներէն ալ հրաժեշտ առնելով, նոյնիսկ Ծայր. Արեւելքի իր գաղթավայրերն ալ ձեռքէն փախցնելով իրեն ուրիշ գործ պիտի չմնայ ընելիք, բայց եթէ «Մաժինօ»ի ամբին ետին իր ճակատագրին սպասել: Անգլիա, պիտի զրկուի Միջերկրականի Արեւելքէն, զոր, Հնդկաստանը պահպանելու համար, իբր յառաջապահ եւ զօրաւոր բերդ մը կ'օգտագործէր:

Այսօրուան համաշխարհային կացութեան բանալին Պալքաններն են եւ Պալքանները ահաւասիկ վտանգի մէջ կը գտնուին»:

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը, ինչպէս նաեւ կարգ մը բարեկամներ, ի մէջ այլոց Պ. Զօպանեանը, Տիկին Շահմուրատեանին առաջարկած էին անյապաղ բուժարան մը փոխադրել հիւանդը, քննելու հասկնալու համար բուն հիւանդութիւնը:

Տիկինը որ Ֆրանսուհի մըն է, հաստատեց իր կամքին 1938, 17 օգոստոսին հաւանեցաւ որ իր սիրելի հիւանդը փոխադրուի Ֆոնթընէ, քլինիք Փիշար: Հոն դժբախտաբար հիւանդին վիճակը վատթարացաւ, պարզ այն պատճառաւ որ ինք չէր ուզեր արդելափակուիլ: Բայց բժիշկները հարկադրեցին 17 օգոստոս, 15 սեպտեմբեր, դամուիլ անկողնին: Այն ատեն փորձած ըլլալով պատուհանէն վար իջնել, մահճակալին կապած էին զինքը, ինչ որ կատաղութիւն յառաջ բերաւ հիւանդին մէջ: Զորս չարաթ վերջ երբ տուն փոխադրուեցաւ, այլեւս իր վստահութիւնը խախտած էր իր խեղճ կնոջը վրայ, եւ անոր երեսին կը զոռար.

— «Գիտեմ, գիտեմ»...

Ըսել կ'ուզէր թէ զինքը արգելատուն պիտի առաջնորդէ, եւ ամէն անգամ դուռ բացուելուն ոտքի վրայ էր, դուրս ցատկելու եւ անհետանալու համար: Մէկ խօսքով, մինչ այդ միայն համրացած, եւ յիշողութիւնը կորսնցուցած Շահմուրատեանը, յիմարացած ճիշդ հանդուցեալ Կոմիտաս վարդապետի օրին հասած էր: Ստիպուեցանք այս անգամ փոխադրել Սէնթ Ան յիմարանոցը, 19 սեպտ.ին ուր մնաց մինչեւ 19 մարտ 1939:

Ֆոնթընէի բուժարանին մէջ հաստատուեցաւ որ հիւանդը սիֆիլիզի որ եւ է հետք չունի: Իսկ Սէնթ Անի մէջ վեց ամիս խնամուելէ ետք, նոյն եզրակացութեանը եկան: Ուրեմն յառաջացած տարիքին հետ չափազանց յոգնութիւնն ու յանկարծակի ցնցումը մը այդ վիճակին հասցուցած են դժբախտ երգիչը: Այս առթիւ Տիկինը կը պատմէ որ Օփերայի իր վկայականները, կարգ մը զարդանիշերը վերյէն գողցուած են ճամբորդութեան մը ընթացքին, թերեւս ուրիշ փոքր ձանքներ ալ անցած են գլխէն, նկատի ունենալով իր վերջի երկու տարիներու ճամբորդութիւնը, Հնդկաստան, Ամերիկա եւն.:

Կիրակի օր, 16 ապրիլ, երեք հայրենակիցներ, Խաչիկ Մկրտիչեան, Տիգրան Տէրոյեան եւ ես յատուկ ժամադրութեամբ այցելեցինք հիւանդին նոր բնակարանը, 42 Ave. V. Raspail, Arcueil: Ներս մտած ատեն Տիկին Շահմուրատեանը արտասուաթաթախ աչքերով, եւ տրցակ մը բանալիներ ձեռքը դիմաւորեց մեզ, առաջնորդելով հիւանդին մօտը: Շահմուրատեան գիշերազգեստով եւ հողաթափներով, գլխաբաց ոտքի վրայ, պատուհանին փոքրիկ պարտէզի ածուները եւ հեռուէն երեւցող պարտէզի ծառերու նորաբողբոջ ծաղիկները կը դիտէր: Բոլորովին դեղնած էր եւ յոգնած:

Երբ յանկարծ մեզ տեսաւ, հարցական ակնարկով մը կնոջը դառնալով կ'ուզէր իմանալ թէ ասոնք ուրկի՞ց եկան: Ցետոյ դառնալով մեզի, փորձեց արտայայտուիլ, բայց լեզուն դաւաճանեց.—

Ցուզումը պատեց բոլորս, բայց կը փորձենք անտարբեր երեւալ, դէչ չազդելու համար, Խաչիկ փորձեց խօսիլ հետը.

— Շահմուրատեան, Ռուբէն Զարդարեանի տղու, եւ մեր լաւագոյն արուեստագէտներու հետ յոբելեանդ պիտի տօնենք մայիս 7ին:

— Ի՞նչ Ռ...Ռու... Զա՞ր»...

— Ոչ, իր տղուն, Հրաչը, ատամնաբոյժը:

Գլխու չարժումով կը հաստատէ մեր ըսածը ու կը լռէ: Տիկինը մեզ պտտցուց բնակարանը, ցոյց տալով յարմարութիւնը, — երեք սենեակ, մէկ խոհանոց, եւ երկու փոքր պարտէզ, տան առջեւի եւ ետեւի կողմը: Սենեակներէն մէկը իրենց է, մէկը փեսին եւ աղջկան, իսկ երրորդը որ փոքր սենեակ մըն է, կը մտածեն տալ Հայուհիի մը, բոլորովին ձրի, որ պէտք եղած ատեն Շահմուրատի հետ հայերէն խօսի եւ հիւանդին սիրտը բացուի:

Երբ Տիկինը սուրճ եւ անուշեղէն կը հրամցնէր, Շահմուրատեանը եւս մասնակցեցաւ, բայց կնոջը օգնութեամբ էր որ իր պատառը կ'առնէր, պնակը ձեռքին մէջ: Ցանկարծ յուզումը պատեց զինք եւ մերժեց երկրորդ պատառը... Կ'ուզենք որ «Հայաստան»ը երգէ:

«Չէ, չէ, չէ: — Քելէ, քելէ երգէ: Կը սկսի առանց առարկութեան, միշտ մնալով առաջին երկու բառին վրայ, քիչ մըն ալ աղաւաղելով իր սեփական եղանակը:

Բաւական զուարթացաւ դիմադրեց մեր այցելութեամբ, բայց երբ կը մեկնէինք, վշտացաւ, կռնակը դարձնելով մեզի: Տիկինը պատմեց թէ իր օրն ու գիշերը կ'անցընէր երգելով, անշուշտ միայն եղանակով, առանց բառի: Առջի օր անցուցած է նոր տագնապ մը, աչքերը դարձած եւ բերանը փրփրած, ամօնեաքի քացախի եւ մարձումի շնորհիւ տագնապը փարատած է:

Նիւթական վիճակը խիստ անձուկ է: Ցիշեցնե՞նք թէ իւրաքանչիւրը իր չափով պէտք է օգնէ վաստակաւոր երգիչին, տառապանքը մեղմացնելու համար: «Յառաջ»ը սիրով կ'արձանագրէ նուէրները:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Օր. Գ. Ղազարոսեանի Շոփէնը եղաւ բացումը Թորգոմ պատրիարքի յիշատակին նուիրուած սգահանդէսին, զոր կազմակերպած էր Փարիզի Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը:

Նախագահը, Պ. Զօպանեան, ողբաց մեծ մարդուն, բազմերախտ հայ կործիչին, մտաւորականի բարձր ձիրքերով օժտուած մեծ եկեղեցականին, մեծ գրագէտին, մեծ բեմբասացին եւ կարող ուսուցչապետին կորուստը: Կորուստ մը որուն համար հայութիւնը անմխիթար կսկիծ ունի:

Տիրան վարդապետ Ներսոյեան մատնանշեց կապը զոր եղաւ Թորգոմ պատրիարք ընդմէջ անցեալի եւ ներկայի: Անցաւ ան սաղէն անդին ու իրմով անցաւ, վերջացաւ եկեղեցականներու սերունդը, Արմաշականներու սերունդը: Պատրիարքը Երուսաղէմի մէջ նոր հոգի մը հագած է: Հոն՝ անիկա աւելի լայնցած է, աւելի խորացած է, աւելի բարձրացած: Հոն՝ գտած է լուսաւոր ճամբան եւ ատկէ առաջնորդած՝ եկեղեցականներու բանակ մը: Աստուծոյ հոգին: Ահա միակ ապաւէնը հայ ժողովուրդին:

Օր. Ալպանի ձայնը կարծես օժտուած ըլլայ յատկապէս մեր զմայլելի շարականներուն համար: Իր «Խորհուրդ խորին»ը եւ «Տէր ողորմեան» խորունկ սարսուռով մը համակեցին ունկնդիրները:

Պ. Մալէզեան երկու էջով կսկծաց հայ կրօնի եւ հայ մշակոյթի մեծապայծ իշխաններէն մին:

Պ. Օննիկ Պէրպէրեան ընդգծեց պատրիարքի կեանքին ասպիճանական վերելքը: Կեանք մը որուն յաջորդական շրջանները եղած են իրագործումը միակ իտէալի մը — Հայոց եկեղեցին: Այդ եկեղեցիին բարձրացումը հայ սիրտերուն մէջ, այլապէս անկարելի պիտի ըլլար հայկական վերականգնումը:

Պ. Զօպանեանի համով – հոտով ընթերցումը հետաքրքրութեամբ լսուեցաւ: Նախագահը կարդաց պատրիարքին «կոչումին զգացումը» ու «կեանքի եւ մահուան խորհուրդներուն վրան»:

Պ. Կիրակոսեան սգաց անհունօրէն չնորհալի ուսուցիչը, մեծ եկեղեցականը, բեղուն գրիչը, հարուստ սիրտը եւ անկեղծ հայրենասէրը, որուն միակ իտէալն էր ազգը եւ անոր ծառայելն ալ՝ միակ նպատակը: Քիչեր կը խանդավառուէին մեր անցեալով նոյնքան որքան ինք: Ու չէր հանդուրժեր որ քննադատէին մեր անցեալը: Կը հաւատար մեր ապագային: Եւ չէր ընդուներ որ մեր ժողովուրդը անդունդին եզերքը հասած ըլլայ: Նիւթը իրեն համար ոչինչ էր, իսկ ազգը ամէն ինչ: Իր եսը գոյութիւն չունէր: Վտանգի, կար ազգային մեծ եսը:

Ա.

ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Անցեալ աւագ ուրբաթ օր, Փարիզի Ֆրանսացի բողոքականներու եկեղեցիին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, երգուեցաւ Օննիկ Պէրպէրեանի պատարագէն՝ «Տէր ողորմեա»ն, ֆրանսերէն բառերով եւ վերածուած չորս ձայնի եւ երգէոնի:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին. Օր. Վիթչօռ՝ (սօփրանօ), Օր. Տօլի՝ (ալթօ), Պ. Տեռէն՝ (թէնօռ), Պ. Շթէնպէրկ՝ (պաս): Իսկ Տիկին Պռաքըմօն՝ հանրածանօթ արուեստագէտը, երգէոնը կը նուագէր:

Պ. Օ. Պէրպէրեանի պատարագին այս գեղեցիկ էջը, նուրբ եւ խորունկ սրուեստով մը կերտուած, զտուած խաթարումներէն եւ աւելորդ զարդարարութիւններէ, արտայայտութիւնը եղաւ, ֆրանսական միջավայրի մը մէջ, մեր եկեղեցական երաժշտութեան իրական արժէքին: Եւ այս ձեւին մէջ տրուած՝ նոր ոճ մը կը ստեղծուէր:

Փարիզի եկեղեցին կը ծրագրէ Պ. Պէրպէրեանի ամբողջական պատարագը տալ մօտերս, եկեղեցական նըւագահանդէսի մը ձեւին տակ:

Է. Մ.

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ

Վերջերս Ցունաստանի մէջ ձերբակալուած հայ բոլշեւիկներուն մէջ կան հետեւեալ Հայերը որոնք գրաւոր զղջում յայտնած են.—Սիրական Սէլեան, Խաչիկ Ցակոբեան, Կարապետ Կարապետեան, Սարգիս Զիլինկիրեան, Ցարութիւն Գալուստեան, Երուանդ Տոտոմեան, Փանոս Ալիքսանեան, Գրիգոր Ալթունեան, Անդրանիկ Պաղտիքեան եւ Խաչատուր Աւետիսեան:

ԶԱՂՐԷՊԻ մէջ վարչապետ Սվէթքովիչ եւ խրուաթ ղեկավար Մաչէք կը բանակցին խրուաթական հարցին չուրջ: Զաղրէպի կայարանը զինուորական հսկողութեան տակ առնուած է: Զինուորական համախմբում կը կատարուի հարաւային Սերպիոյ մէջ եւ ալպանական սահմանագլուխին վրայ:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նախագահ տը Վալերա յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի կազմէ բանակի օժանդակ նոր զօրամասեր, պաշտպանելու համար երկրին հողային ամբողջութիւնը: Բանակի եւ օգնական զօրամասերու զինուորներու թիւը պիտի բարձրանայ 100.000ի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը Պրէյլիոյի մէջ ձերբակալեց հինգ իտալացի լրտեսներ, որոնց վրայէն գտնուեցան Նիսի շրջանի ամրութեանց նկարները:

26 ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ մարտանաւեր մեկնեցան Քիլէն դէպի սպանիական ջուրերը, ռազմափորձ կատարելու համար: Ասոնց երկուքը զրահաւորներ են՝ 10.000 թոն տարողութեամբ, երեքը՝ յածանաւեր 6000 թոննոց, վեցը՝ թորփիլահալածներ եւ 15ը՝ սուզանաւեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Արդէն մեծ երախայ է, այլեւս ...երեք է որ ծիծ ուտէ. ես զայն ծի...ն կը կրեմ եւ այսուհետեւ ապու...ով կը կերակրենք զանոնք:

Մայրը կը սկսէր հետզհետէ հանդարտիլ. արթնցած երկու փոքրիկները աւելի հետաքրքիր էին դարձեր ...թէ սարսափահար: Հիացած՝ ա...կը դիտէին այժմ զինուորներու ...գեղեցիկ պճնազգեստները:

— Օ՛հ, հառաչեց մայրը, ասոնք ...անօթի են, եւ քիչ մը յետոյ յա...:

— Այլեւս կաթ չի մնաց ծիծերուս ...:

— Զանոնք կը կերակրեն խսկոյն. ...ալ անոնց հետ, աղաղակեց յիսնապետը, բայց առիկա դեռ բոլորը ...դուն սա ըսէ թէ քաղաքական ...համոզումներդ ի՞նչ են:

Կինը պատասխանի փոխարէն աչ...քերը յիսնապետին վրայ դարձուց:

— Կը հասկնա՞ս ըսածս:

— Թէեւ չատ փոքր հասակիս մէջ գլխ վանք դրին, թոթովեց կինը, բայց ես վանական չեմ, ես ամուսնացած եմ: Վանքին մէջ կոյսերը ինծի ֆրանսերէն սորվեցուցին: Մեր գիւղը այրեցին եւ ես այնպէս չատ արագ փախայ, որ ժամանակ չունեցայ մինչեւ անգամ կօշիկներս հագնելու:

— Ես քեզի կը հարցնեմ թէ ի՛նչ քաղաքական համոզումներ ունիս:

— Չեմ հասկնար ձեր ըսածը:

— Ես կ'ուզեմ ըսել, պնդեց յիսնապետը, որ լրտեսուհիներ չատ կան. այդպիսի լրտեսուհիները՝ հրացանի կը բռնեն: Այժմ տեսնենք քեզ, խօսէ՛, դուն թափառական գնչու չե՞ս, ո՞րն է հայրենիքդ:

Կինը կը շարունակէ աչքերովը չափել յիսնապետը, կարծես թէ ոչինչ չէր հասկնար:

— Ո՞րն է հայրենիքդ, կրկնեց յիսնապետը:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց կինը:

— Ի՞նչպէս, չե՞ս գիտեր թէ ո՞րն է քու երկիրդ:

— Ա՛, ա, իմ երկի՞րը. այդպէ՛ս, ուրեմն ըսեմ:

— Լաւ, այդպէս, ուրեմն ո՞րն է քու երկիրդ:

— Իմ երկիրս, պատասխանեց կինը, Սիսքօնիարի ագարակն է, որ կը գտնուի Ազէի համայնքին մէջ:

Այժմ ապշելու կարգը յիսնապետին եկաւ. վայրկեան մը լուռ մտածելէ յետոյ՝ շարունակեց:

— Ի՞նչպէս ըսիր:

— Թէ Սիսքօնիարէն եմ:

— Բայց առիկա հայրենիքի անուն չէ:

— Բայց առիկա իմ երկիրս է:

Կինը այս պատասխանէն յետոյ վայրկեան մը մտածեց եւ նորէն շարունակեց:

— Հասկցայ, պարոն, դուք Ֆրանսայէն էք, ես Պրըթանըէն:

— Լաւ, միթէ միեւնոյնը չէ՞:

— Ո՛չ, միեւնոյն երկիրը չէ:

— Բայց չէ՞ որ միեւնոյն հայրենիքն է:

Կինը բաւականացաւ միայն կրկնելով, թէ ինքը Սիսքօնիարցի է:

— Թող այդպէս ըլլայ, յարեց յիսնապետը, քու ընտանիքդ այնտեղէն է, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Ի՞նչ կ'ընէ:

— Իմ ընտանիքէս ո՛չ ոք մնացած է, բոլորը մեռած են:

Ցիսնապետը, որ չատ կը սիրէր խօսիլ, չարունակեց հարցաքննութիւնը:

— Տե՛ս, աստանան ալ ծնողներ ունի կամ ունեցեր է. ո՞վ ես դուն, խօսէ՛:

Կինը չփոթած լսեց յիսնապետին յախուռն խօսքերը որոնք աւելի կը նմանէին վայրենի գազաններու մռնչիւններուն, քան թէ մարդկային բառերուն:

Վաճառուհին զգաց, որ պէտք էր միջամտել եւ սկսաւ փայփայել մանուկը, որ դեռ ծիծ կ'ուտէր, իսկ միւս երկուքին երեսները մեղմ ապտակով չոյեց:

— Այս ծծկերին անունը ի՞նչ է, հարցուց ան, կ'երեւայ որ աղջիկ է:

— Ժորժէթ, պատասխանեց մայրը:

— Իսկ անդրանի՞կը, սա չարաճճի պարոնը ի՞նչպէս կը կոչուի:

— Ռընէ-Ժան:

— Իսկ կրտսե՞րը, սա գիրուկ թուշով տղա՞ն:

— Կռօ-Ալէն, պատասխանեց մայրը:

— Այս փոքրիկները, չարունակեց վաճառուհին, սիրուն տղաք են, արդէն իսկ լաւ մարդերու երեւոյթ ունին:

Ցիսնապետը դեռ կը չարունակէր հարցաքննել:

— Խօսէ՛ ուրեմն, տիկին, տուն ունի՞ս:

— Այո՛, տուն մը ունէի:

— Ո՞ւրտեղ:

— Ազէի մէջ:

— Ինչո՞ւ տանդ մէջ չմնացիր:

— Որովհետեւ այրեցին:

— Ո՞վ այրեց:

— Չեմ գիտեր, ճակատամարտ եղաւ:

— Ո՞ւրկէ կուգաս:

— Այնտեղէն:

— Ո՞ւր կ'երթաս:

— Չեմ գիտեր:

— Գանք խորքին, ո՞վ ես դուն:

— Չեմ գիտեր:

— Չե՞ս գիտեր թէ ո՛վ ես:

— Մենք փախչող մարդիկ ենք:

— Դուն ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիս:

— Չեմ գիտեր:

— Կապոյտներո՞ւ կուսակցութեան, թէ ճերմակներու, դուն որո՞ հետ ես:

— Ես իմ որդիներուս հետ եմ:

Կարճ լռութիւն տիրեց:

— Իսկ ես, ընդհատեց վաճառուհին, ոչ որդիներ ունեցեր եմ եւ ոչ ժամանակ:

Ցիսնապետը վերսկսաւ.

— Բայց քու ծնո՞ղքդ, է՛հ տեսնենք, տիկին, ճիշդ տեղեկութիւններ տուր քու ծնողքիդ մասին...: Ես, օրինակի համար, կը կոչուիմ Ռատուց, ծննդավայրս Շէրշ-Միտի փողոցն է, ուր կը բնակէին ծնողներս: Ինչպէս որ ես կը խօսիմ ծնողներուս մասին, այնպէս ալ դուն քու ծնողներուդ մասին խօսէ. ըսէ, ի՞նչ տեսակ մարդիկ էին քու ծնողներդ:

— Անոնց անունը Ֆլէշար էր, ահա բոլորը:

(Շար.)

ւորութիւն կ՛ընծայեն «Մէսաճէրօ» թերթին, որ աւելի պատասխանատու դիրք մը ունի։ Արդ, այս թերթը դիտել տալով թէ նախագահ Ուիլսըն «աւելի չատ արդահատանքի արժանի էր քան արհամարհանքի», Րուզվէլթի համար կ՚ըսէ թէ «ամէնէն խորամանկ եւ աղուէս քաղաքագէտն է որ երբեք դուրս ելած ըլլայ Ամերիկայի քաղաքական աղուէսներու որջէն»։

Ուրիշ թերթ մը, «Ռէսթօ տէլ Քարլինօ», կը գրէ թէ Րուզվէլթ իր դիմակը վար նետեց.

— «Այդ անպատիւ պաշտօնագիրը, կատարելապէս հրէական, ներշնչուած է վճռապէս յարձակողական առաջադրութեամբ։ Պատերազմական արարք մըն է այդ կոչը։ Հրեայ Րուզվէլթը կրնայ նետել իր դիմակը։ Այս անգամ ան բռնուեցաւ արիւնաթաթախ ձեռքերով»։

Պապական օրկանը նկատի առնելով Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վճռապէս թշնամական դիրքը՝ Րուզվէլթի ձեռնարկին հանդէպ, կ՚եզրակացնէ թէ միջազգային կացութիւնը աւելի ծանրացած է, գոնէ հոգեբանօրէն։

*** Պերլինի մէջ ալ յարձակումները կը շարունակեն Մ. Նահանգներու նախագահին դէմ, սպասելով Հիթլէրի յայտարարութեան (28 ապրիլ)։ Այսօր, հինգշաբթի, ամբողջ Գերմանիա զբաղած է Հիթլէրի յիսնամեակին տօնակատարութեամբ, որ պիտի վերածուի դղրդալից ցոյցերու։ Այս առթիւ զօրահանդէս մըն ալ պիտի կատարուի, որուն ներկայ պիտի ըլլան բոլոր պետութեանց պատուիրակութիւնները։ (Բազմանդամ պատուիրակութիւններ ղրկած են նաեւ Թուրքիա, Յունաստան, Ռումանիա, Հունգարիա եւն.)։ Իտալական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի արտաքին նախարարը, կոմս Չիանօ, որ այս առթիւ պիտի խորհրդակցի Րուզվէլթի տրուելիք պատասխանի մասին։

Կ՚ըսուի թէ տօնակատարութենէն անմիջապէս վերջը, Հիթլէր Միւնիխ երթալով, իր դղեակը պիտի քաշուի, որոշելու համար խօսելիք ճառի մասին։ Այդ պարագային արտաքին նախարարը երեք օր պիտի հիւրասիրէ օտար պատուիրակութիւնները, մասնաւորապէս Թուրքերը, Պուլկարները եւ ուրիշ Պալքանեան ներկայացուցիչներ։

Իրազեկներու կարծիքով, Հիթլէր որքան ալ խաղաղասիրութիւն ցուցնէ, որեւէ զիջում պիտի չկատարէ իր պահանջներու մասին, մասնաւորապէս հարաւային–արեւելեան Եւրոպայի տիրապետութեան համար։

*** Մօտերս ընտրութիւններ պիտի կատարուին, երեսփոխաններ ընտրելու համար Պոհեմիայէն, Մորավիայէն եւ Մէմէլէն, որոնք Գերմանիոյ կցուեցան։ Մորավիոյ եւ Պոհեմիոյ (նախկին Չեխիա) երեսփոխանները գերմանածին պիտի ըլլան։

Դիւանագիտական կարգան կ՚եռայ

Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Հռոմ գացին, խորհրդակցելու համար կեդր. Եւրոպայի կացութեան մասին։ Յետոյ պիտի երթան Պերլին։

Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարն ալ Վենետիկ երթալով, երկու օր պիտի մնայ։ Այս առթիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։

Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կայարանին մէջ ընդունուեցան Մուսոլինիի եւ կոմս Չիանոյի կողմէ, յետոյ ճաշի հրաւիրուեցան Թագաւորին կողմէ։ Իտալական թերթերը մասնաւոր կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս այցելութեան, զայն ցոյց մը համարելով անգլօ-ֆրանսական միացեալ ճակատին դէմ։

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ մէջ, արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հետ։ Թերթերը կը գրեն թէ տեսակցութիւնները չատ սիրալիր էին եւ թէ երկու երկիրները կատարելապէս համաձայն են շատ մը կէտերու մասին։ Գերմանիա կը ջանայ իր տիրապետութեան տակ պահել Ռումանիան, հակառակ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խոստացած երաշխաւորութեան։

*** Հակասական լուրեր կը շրջին Տանցիկի մասին։ Լեհական կառավարութիւնը վճռապէս հերքեց այն զրոյցները թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ հետ, խաղաղօրէն յանձնելու համար այդ քաղաքը։ Իսկ ուրիշ աղբիւրներ կը պնդեն թէ ճամբան հարթուած է, խաղաղօրէն լուծելու համար Տանցիկի խնդիրը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԿԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑԵՐ կատարուեցան Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, Ֆրանսայի հանդէպ։ Լիբանանի երեսփ. ժողովին մէջ նախկին նախարար Համիտ Ֆրանժի ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն ձաղկեց հոգատար իշխանութեան դէմ կատարուած օտար քարոզութիւնները եւ յայտարարեց թէ Լիբանանի ճակատագիրը եւ կապուած է Ֆրանսայի հետ։ Սուրիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ ալ բողոքի ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ նախագահ Րուզվէլթի կոչը նախապէս հաղորդուած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 150ամեակին առթիւ, 15.000.000 ֆրանք տրամադրուեցաւ կրթական նախարարութեան, հանդէսներ կազմակերպելու համար։ Գլխաւոր տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 5ին, Վերսայլի մէջ։

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՓԱՌԱՒՈՐ ՆԱՒԸ, «Փարիզ» (37198 թոն)։ Բռնկեցաւ եւ ընկղմեցաւ Հավրի առջեւ, երէկ առտու։ Հրդեհը արագօրէն ծաւալեցաւ գիշերանց, մեծ մտահոգութեան մատնելով կառավարութիւնը, մանաւանդ որ շոգենաւը Ն. Եորք պիտի փոխադրէր 25 միլիոն ֆր. արժողութեամբ գեղարուեստական գանձեր, ամերիկեան ցուցահանդէսին առթիւ։ Հրդեհը ծագեցաւ շոգենաւին փուռէն։ Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ խոհարարի նաւաստի մը։ Երեք ոստիկաններ բոցերէն շրջապատուելով ուշաթափ ինկան, բայց կարելի եղաւ փրկել երեքն ալ։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Պ. Զ. ԻՆՃԷԵԱՆ իր փեսին, նոյնպէս ատամնաբոյժ Մ. Լ. Հովեանի հետ պտոյտի կ՚երթան դէպի Գապուր։ Վերադարձին Լիվլիէօյի մօտ, օձապտոյտ ճամբու մը վրայ կառքը կը շրջի եւ փոսի մը մէջ կ՚իյնայ։ Տիկին Հովեան (Տոքթ. Ինճէեանի զաւակը) վայրկենական կը մեռնի, իսկ ամուսինը ինչպէս նաեւ Տիկին Ինճէեան եւ Օր. Ինճէեան ծանրապէս կը վիրաւորուին եւ կը փոխադրուին հիւանդանոց։ Տոքթ. Ինճէեան եւս վիրաւորուած է թեթեւապէս։

ՀՐԱՑԱՆԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ Ալզասցի լրտես մը, Հէլմութ Կրունպէրկ, որ Գերմանիոյ տեղեկութիւններ հաղորդած էր Ֆրանսայի զինուորական շարժումներու մասին։ Գնդակահարութիւնը տեղի ունեցաւ Նանսիի մէջ։ Առաջին քաղաքացին է այս որ մահապատիժ կը կրէ, համաձայն 1938 յունիս 27ի օրէնքին։

ԵՐԵՔԱԿԱՆ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցան երեք բանուորներ (բոլշեւիկ), որոնք աշխատաւորները դրդած էին ընդդիմանալ յաւելուածական աշխատանքի, ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց մէջ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ջերմապէս կը գնահատէ նախագահ Րուզվէլթի ձեռնարկը, իբրեւ ազդու միջոց մը, խաղաղութեան ճակատը զօրացնելու եւ յարձակումները կասեցնելու համար։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար անգլիական նոր զօրագունդեր փոխադրուեցան արեւմտեան սահմանին վրայ։ Սուէզի Ջրանցքին առջեւ ալ նոր օդանաւեր եւ թնդանօթներ տեղաւորուեցան։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 Rue Cadet, ՄԷԹՐՕ Cadet

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ**

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, կը մասնակցին՝ ծանօթ դերասանուհի Օր. Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, Տիկիններ Ք. ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ե. Քիւֆ ՆԷՐԵԱՆ, Պ. Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆ, ՄԱՆՊԱՇ, ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ։
Երաժշտութիւնը կը վարէ դերասան Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, մասնակցութեամբ Օր. ԱՅՏԱՅԻ (դաշնակ) եւ Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ջութակ)։ Ներկայացումէն վերջ, յայտնի պարուհի Օր. ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ (որ պարած է հնդիկ Մահարաճաներու պալատներու մէջ եւ արժանացած մեծ գնահատանքի), կը պարէ դասական եւ հնդկական պարեր։

Mlle ADELIA ROMANO (Պարսէլոնայի օփերայէն) ԿԸ ՊԱՐԷ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Հայկական եւ եւրոպական պարերու համար ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ նուագախումբ, իրենց տարազով, ղեկավարութեամբ ԳԱՐԻՕ – ԳԱՆԴԻԻ։

Ձրի պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտք՝ 10, 15 եւ 20 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թ. Նալպանտեան. 43 rue Richer Փարիզ (9), «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. Ս. Հալվաճեան, 4 rue Alexandrie, Փարիզ (2) եւ հանդէսին օրը կիշէն։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը։

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը։

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ հրաւէրով
Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSI (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone):

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի
եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երաժիշտ SOULIO FALCONի։ Պիտի բաժնուի քոթիյեոն՝ ձրի
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է։ Կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար
Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տիրատուրեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Մանիշակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կեսար Մանիշակեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Զարուհի Պետրոսեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Արաքսի Տիրատուրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պօյաճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արշակ Քէսիմեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Տէմիրճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Զարեհ Մութաֆեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սիմքէշեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Նշան Տիրատուրեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տիրատուրեան, Այրի Տիկին Թագուհի Ճանազեան ինչպէս նաեւ Մաղըմեան, Մօզեան, Շամլեան, Խըտըշեան եւ Ալանեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻՑԱ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 74 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 20 Ապրիլ Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին իր բնակարանին մէջ, 10, Bld. Carnot, Villemomble (Seine), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ. — Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Մէռի Մօնթրէօյէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Gare de Villemomble կամ կառ. տը լ'Էսթէն շոգեկառք՝ ժամը 11·35 եւ 1·05 ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Առիւծ գեւօ» խումբի վիճաբանական ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 281 Քուռ Լաֆայէթ։ կը հրաւիրուին «Գայլ վահան» եւ «Մուսա լեռ» խումբերու ընկերները, նիւթ՝ «Հայ յեղափոխութիւնը»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի երկրորդ ընկերական դասախօսական ժողովը՝ 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ, կը դասախօսէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կուսակցութիւններու ծագումը»։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Մարզպետ» խումբի ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին, ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուա-Լիւզիի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Արապեաններու բնակարանին մէջ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Դպրոցի սրահը
Մասնակցութեամբ Շավիլի Հ. Յ. Դ. «Արղութեան խումբի, Համազգայինի եւ Ֆ. Կ. Խաչի
կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
կը մասնակցի տեղւոյն «Րաֆֆի» խումբը — կենդանի պատկեր
Օթօպիւսով իջնել Մէրի։

ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ եւ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղին
23 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3,30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ, Սընոն։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 22 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ։ Կը խօսի Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը Ընդհ. Անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր մասնաճիւղերը 26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ. Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը 21 Ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9,30ին Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 rue Petit St. Jean։ Կը խօսի Պ. Մարտիրոս Կիւմիւշեան։ Նիւթը՝ «Ծանչնանք մեր ապրած քաղաքը՝ Մարսիլիա»։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

Ցերեկոյթ պարահանդէս
Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
21 Մայիս կիրակի օր

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 21 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4020

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Կացութիւնը միշտ կը մնայ երերուն եւ ալեկոծ: Անստուգութիւն մը, որուն առջեւ օրուան հզօրներն անգամ չեն համարձակիր վճռական խօսք արտասանել:

Այսպէս, թէ Ֆրանսայի եւ թէ Անգլիոյ մէջ արտաքին նախարարները առիթունեցան բացատրութիւններ հաղորդել, դէպքերու ընթացքի մասին: Երկուքն ալ, չեշտելով հանդերձ իրենց խաղաղասիրական ճիգերը, խոստովանեցան թէ «կարելի չէ նախատեսել ապագան»:

Ուրեմն, շօշափելիօրէն կը շարունակուին սպառազինութիւնները, կազմ եւ պատրաստ գտնուելու համար որ եւ է պատահականութեան առջեւ:

Զինուորները կը բանին գիշեր-ցերեկ: Մարտանաւերը զօրայիններ կը կատարեն ներքին թէ արտաքին ջուրերու մէջ: Օդանաւեր, զինուորներ, հրասայլեր եւ թնդանօթներ կը դիզուին բոլոր ռազմագիտական կէտերուն վրայ: Միեւնոյն ատեն բոլոր երկիրներու սպայակոյտները քարտէսներ կ'ուսումնասիրեն, մինչ քաղաքային իշխանութիւնը իր կարգին կը բազմապատկէ կրաւորական պաշտպանութեան միջոցները,— կազարգել դիմակ, ստորերկրեայ պատսպարաններ, պարենաւորում, տեղափոխութիւն եայլն:

Այս տենդագին, անօրինակ պատրաստութեանց հետ զուգընթաց, հեւ ի հեւ կը բանի դիւանագիտական մեքենան, սպասելով Հիթլերի եւ Մուսոլինիի պատասխաններուն:

Ինչպէս հաղորդուեցաւ, առաջինը Ռուզվէլթի կոչին պիտի պատասխանէ հանդիսաւոր յայտարարութեամբ մը, խորհրդարանի բեմէն, ապրիլ 28ին: Իսկ միւսը, Մուսոլինի, տակաւին չէ որոշած իր պատասխանին ձեւը: Կարգ մը թերթեր գրեցին թէ ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի: Ուրիշներ կը կարծեն թէ պիտի նախընտրէ դիւանագիտական ճամբան, մասնաւոր ծանուցագիր մը ուղղելով:

Ամէն պարագայի մէջ, այս անստուգութիւնն ալ շատ ծանր կը ճնշէ հանրային կարծիքին վրայ, որ չափազանց զգայուն դարձած է այս միջոցին, բոլոր երկիրներուն մէջ:

Կը թուի թէ երկու Առաջնորդները, Հիթլէր եւ Մուսոլինի, որ եւ է պատասխանէ կամ յայտարարութենէ առաջ, պիտի ջանան դիւանագիտական յաղթանակ մը եւս շահիլ, ճեղքելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծրագրած միացեալ ճակատը:

Արդարեւ, ուրիշ բան չեն ապացուցաներ կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի վարիչներուն այցելութիւնները դէպի Պերլին եւ փոխադարձաբար:

Այսպէս, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին գնաց Վարշաւայի ճամբով, եւ շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Գերմանիոյ վարիչներուն հետ: Եթէ հաւատանք օրուան լուրերուն, Պերլին իր նպատակին հասած է, ապահովելով Ռումանիոյ չէզոքութիւնը, հակառակ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ընծայած երաշխաւորութեանց:

Գերմանիա դեռ ուրիշ յաջողութիւններ ալ կը սպասէ, քանի որ, Հիթլերի 50ամեակի տօնակատարութեան առթիւ, Պերլին հաւաքուած են բազմանդամ պատուիրակութիւններ՝ Պալքանեան երկիրներէն եւ Թուրքիայէն:

Այդ պատուիրակութեանց կազմն անգամ ուշադրութիւն գրաւած է արեւմտեան երկիրներու մէջ: Անոնց շարքին մէջ կը գտնուին հին եւ նոր նախարարներ, զօրավարներ, երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ, սպայակոյտի նախագահներ եւն.: Հիթլէրական Գերմանիան դղրդագին ծրագիր մը պատրաստած է այս առթիւ, անոնց ներկայացնելու համար Գերմանիոյ քաղաքական եւ մանաւանդ զինուորական յարաճուն ուժը:

Անդին, Հռոմի մէջ եւս կ'եռայ դիւանագիտական կաթսան:

Ճիշդ այն պահուն երբ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին կ'երթար, Իտալիա հրաւիրուեցան Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը: Յետոյ, Վենետիկ հրաւիրուած է Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, տեսակցելու համար իր իտալացի պաշտօնակցին հետ: Այս վերջինը խորհրդակցութիւններէն վերջը պիտի անցնի Պերլին, իր եզրակացութիւնները հաղորդելու համար, միեւնոյն ատեն ծանօթանալով Հիթլէրի ճառին բովանդակութեան:

Դիւանագիտական այս խրախճանքին մէջ, ռումբի մը տպաւորութիւնը ձգեց Ֆոն Փափէնի անուանումը՝ իբրեւ գերմանական դեսպան Անգարայի:

Անցեալ տարի ալ կատարուեցաւ այս անուանումը, Աւստրիոյ կցումէն անմիջապէս վերջը, միեւնոյն տպաւորութիւնը ձգելով: Յետոյ, ներքին թէ արտաքին պատճառներ հարկադրեցին փոխել որոշումը, ուրիշ դեսպան մը ղրկելով:

Հիմա որ անուանումը վերջնական է, կը նշանակէ թէ Պերլին վերջին ճիգ մըն ալ Անգարայի մէջ պիտի փորձէ, Թուրքիան մեկուսացնելու համար: Եւ Ֆոն Փափէն բուն գործին մարդը կը համարուի, ոչ միայն իբրեւ խորամանկ դիւանագէտ, այլեւ իբր ճարպիկ դաւադիր, ինչպէս հաստատեց Մեծ պատերազմին եւ Աւստրիոյ կցումին ատեն:

Դիւանագիտական կաթսան կ'եռայ նաեւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, ուր ամէն միջոց կը փորձեն, Պալքանները եւ Թուրքիան իրենց շրջագծին մէջ առնելու համար, գործակցութեամբ Խ. Միութեան:

Ճակատամարտ մըն ալ այս, ուր թէեւ թնդանօթներ չեն գոռար եւ արիւն չի հոսիր, բայց որ եւ է վրիպում կամ ընդհարում կրնայ աղէտի մը յանգիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ԱՊԱՀՈՎԻՉ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը առջի օր նիստ գումարելով, լսեց արտաքին նախարար Պ. Պոնէի մանրամասն զեկուցումը՝ միջազգային կացութեան մասին:

Նախարարը ամէնէն առաջ խօսեցաւ Սպանիոյ մասին, շեշտելով թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ արագօրէն լուծել բոլոր առկախ հարցերը: Ընդդիմադիրները գոհ չմնացին զեկուցման այս մասէն, զանազան մեղադրանքներ ուղղելով իբրեւ թէ գաղտնի դաշնագրի մը մասին:

Անցնելով անգլօ-ֆրանսական յարաբերութեանց, նախարարը գոհունակութեամբ յիշեց թէ երկու կառավարութիւնները բոլորովին համաձայն են փոխադարձ օգնութեան ծրագրի մասին, ապահովելու համար խաղաղութիւնը: Յետոյ պարզելով կառավարութեան զանազան ձեռնարկները, շեշտեց թէ Լեհաստանի հետ կնքուած զինակցութիւնը կը կազմէ Ֆրանսայի քաղաքականութեան էական հիմերէն մէկը: Այս առթիւ գոհունակութիւն յայտնեց նաեւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի տրուած երաշխաւորութեանց մասին: Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ, փոխադարձ ապահովութիւն ընծայելու համար:

Գալով Թուրքիոյ, նախարարը շեշտեց թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ ամենայն բարեկամութեամբ եւ վստահութեամբ տոգորուած յարաբերութիւններ հաստատել այդ երկրին հետ: Միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ կը կատարուին Խ. Միութեան հետ, որպէսզի այդ երկիրը յանձն առնէ օգնութեան հասնիլ, եթէ կարգ մը սահմանակից երկիրներ յարձակման ենթարկուին:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Պոնէ չծածկեց միջազգային կացութեան ծանրակշիռ անստուգութիւնը: Կառավարութիւնը ձեռք առած է զգուշական բոլոր միջոցները, ապահովելու համար կայսրութեան բոլոր մասերուն պաշտպանութիւնը: Այս առթիւ բացատրեց թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին կատարուած դիւանագիտական բանակցութիւնները ո եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չեն, այլ կը ձգտին պահպանել խաղաղութիւնը: Նախարարը ջերմապէս գնահատեց նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկը:

Զեկուցումէն վերջը, շատ մը հարցումներ ուղղուեցան նախարարին, որ պատասխանեց ամէնուն ալ: Այդ հարցումները կը վերաբերէին Տանցիկի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Սպանիոյ, Խ. Միութեան եւն.: Այս վերջին պետութեան հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ, նախարարը պատասխանեց թէ առ այժմ չի կրնար վերջնական բան ըսել արդիւնքի մասին, եւ թէ ծրագրուած օդանաւային դաշինքը մասնաւոր հանգամանք չունի, այլ ընդհանուր:

Պ. Ռօլէն կարգ մը հարցումներ ուղղեց ֆրանքօ-թուրք յարաբերութեանց, մասնաւորապէս Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին: Յանձնաժողովը որոշեց մասնաւոր նիստ մը գումարել, լայնօրէն ուսումնասիրելու համար սուրիական խնդիրը: Բայց նախարարը այժմէն յայտարարեց թէ ապահով հաւաստիքներ ստացած է թրքական կառավարութենէն, Սանճաքի մասին: Ուրիշ խօսքով, Թուրքիա խոստացած է բռնութեան չդիմել, այդ շրջանը կցելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լորտ Հըլիֆաքս, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, իր կարգին յայտարարութիւններ ըրաւ Լորտերու ժողովին մէջ, քաղաքական կացութեան մասին: Կարգ մը լորտեր եւ մասնաւորապէս աշխատաւորական մը, լորտ Փոնսոնպի, դիտել տուին թէ պէտք չէ որ Գերմանիա պաշարողական քաղաքականութեան մը ենթարկուի, եթէ կ'ուզենք իսկապէս փրկել խաղաղութիւնը: Լորտ Փոնսոնպի, որ արտաքին նախարարութեան խորհրդականն էր աշխատաւորական առաջին դահլիճին մէջ, այս առթիւ քննադատեց նախագահ Ռուզվէլթի հեռագիրը՝ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի: Լորտը դիտել տուաւ թէ այդ հեռագիրը «քիչ մը մարտահրաւէրի հանգամանք ունի»: Ու վերջապէս քննադատեց զինաշարի մոլեգնութիւնը, նախընտրելով մերձեցման քաղաքականութիւնը:

Արտաքին նախարարը պատասխանելով այս քննադատութեանց, բացատրեց թէ կառավարութիւնը փորձեց Եւրոպայի ընդհանուր խնդիրները կարգադրել բարեկամական բանակցութիւններով.

— «Դժբախտաբար այդ յոյսերը ի դերեւ ելան: Բայց, հակառակ ծագած դժուարութեանց, մենք պատրաստ էինք շարունակելու այդ ճամբան, երբ Գերմանիոյ գործողութիւնը Չեխոսլովաքիոյ մէջ հաստատեց թէ փոխադարձ քաղաքականութեան հիմը գոյութիւն չունի: Բայց եւ այնպէս, կառավարութիւնը կանգ պիտի չառնէ որ եւ է ճիգի առջեւ, պայմանաւ որ միւս կողմէն ալ յօժարութիւն յայտնեն: Անկարելի է հաւատալ թէ կատարուած միջազգային խորհրդակցութիւնները եւ Անգլիոյ կողմէ տրուած երաշխաւորութիւնները յարձակողական նպատակ ունին: Մեր ջանքերը չեն խափաներ ուրիշներու օրինաւոր տենչերը: Եթէ վստահ ըլլայի թէ իմ ձայնս կրնայ ուզածիս չափ հեռուն հասնիլ, ես պատրաստ էի յանուն կառավարութեան հանդիսաւոր յանձնառութիւն ստանձնել թէ այդպիսի յարձակողական ծրագիր մը երբեք տեղ պիտի չունենայ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ»:

Նախարարը յաջողութիւն մաղթելով նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկին համար, անցաւ Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութեանց.

— «Այսօր որ եւ է բան չեմ կրնար ըսել, բայց եթէ այն թէ խօսակցութիւնները կը շարունակենք եւ յոյս ունինք թէ տեսակէտներու փոխադարձ հասկացողութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ցանկալի յառաջդիմութեան հասնիլ: Մենք ոչ միայն կ'ուզենք վերջ տալ օտար երկիրներու դէմ կատարուած անակնկալ յարձակումներուն, այլ եւ պաշտպանութեան կատարեալ ցանց մը հաստատել նախայարձակման դէմ: Դժուար է նախատեսել ապագան, բայց եթէ գտնուինք այն կացութեան առջեւ զոր Կլէտսթոն կը կոչէր «ընդարձակման ակներեւ քաղաքականութիւն», վտանգուած պետութիւնները

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ միաձայնութեամբ պատրիարք ընտրուած է Մեսրոպ արք. Նշանեան, վանքին լուսարարապետը, որ տեղապահութիւնը կը վարէր Թորգոմ պատրիարքի մահէն վերջ:

Նորընտիր պատրիարքը հին վանական մըն է, բաւական ծեր, եւ իր բազմազան պաշտօնավարութեանց ընթացքին գնահատուած թէ ժողովուրդէն եւ թէ հոգատար իշխանութենէն:

Ինչպէս յայտնի է, Պաղեստինի գրաւումէն ի վեր, պատրիարքը միշտ կ'ընտրուի Միաբանութեան կողմէ, միաբաններէն, եւ կը վաւերացուի Անգլիոյ Թագաւորին հրովարտակով:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

«ՓԱՐԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒՄԸ

«Նորմանտի»ն օ՞դը պիտի հանեն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, անդրատլանտեան մեծ շոգենաւը, «Փարի», գիշերանց բռնկելով ընկղմեցաւ Հավրի նաւահանգստին մէջ: Լուրջ կասկածներ կան թէ այս աղէտը հետեւանք է ոչ թէ արկածի, այլ դաւադրական արարքի մը: Ապահովութեան տեսչութիւնը խիստ քննութիւն մը բացաւ, երեւան հանելու համար ճշմարտութիւնը:

Հրդեհին հետեւանքով մեռան երկու աղատարարներ: Շոգենաւին մէջ կը գտնուէին գեղարուեստական գանձեր, ինը սնտուկ, որոնք Նիւ Եորք պիտի փոխադրուէին, ամերիկեան ցուցահանդէսին առթիւ: Կարելի եղաւ փրկել այս գանձերը, բաց ի մէկ սնտուկէ, որ կը պարունակէր թանկագին ձեռագիրներ Ազգ. Մատենադարանէն: Փրկուեցան նաեւ տասը օդանաւեր, որոնք Մ. Նահանգներէն եկած էին, ինչպէս եւ 75.000.000 ֆրանքի գոհարեղէն: Հրկիզուած շոգենաւին բեռները եւ ճամբորդները տեղաւորուեցան «Շանփլէն» շոգենաւը, Նիւ Եորք փոխադրուելու համար: Հրդեհը, որ ծագած էր երեքշաբթի գիշեր ժամը 10.30ին, հետզհետէ տարածուելով տեւեց ամբողջ տասը ժամ: Կ'ըսուի թէ շոգենաւը բռնկած էր քանի մը տեղէ միաժամանակ:

«Փարի» ապահովագրուած էր 96.000.000 ֆրանքի: Եթէ հարկ ըլլայ վերաշինել, պիտի արժէ 400 միլիոն ֆրանք: Շինուած էր 1921ին, եւ կը համարուէր անդրատլանտեան ամէնէն մեծ շոգենաւերուն 12րդը: Ունէր 44.000 ձիու ոյժ, 224 մեթր երկայնութիւն, 36,558 թոն տարողութիւն: Կ'առնէր 1112 ճամբորդ: Նաւաստիներուն թիւն էր՝ 758: Մասամբ վնասուեցաւ 1929ին, հրդեհի մը հետեւանքով եւ նորոգուեցաւ անմիջապէս: Երեք տարի առաջ ուրիշ հրդեհ մըն ալ ծագեցաւ, անկարեւոր: Այս շոգենաւին մէջ էր որ անձնասպան եղաւ անգլիացի հեղինակ – դերասան մը, Ֆրէնք Վոսփըր:

Այս չորրորդ անգամն է որ կը կորսուի ֆրանսական մեծ շոգենաւ մը: 1932 մայիս 17ին, Կարմիր ծովուն մէջ ընկղմեցաւ «Ժորժ – Ֆիլիփար», 225 ճամբորդներով: Ութ ամիս վերջը, «Աթլանթիք» շոգենաւը վառեցաւ Պորտոյի առջեւ եւ 17 նաւաստիներ մեռան բոցերուն մէջ: Անցեալ տարի մայիս 5ին «Լաֆայէթ» շոգենաւն ալ բռնկեցաւ եւ կաթսաները պայթելով, շոգենաւը փճացաւ:

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ առնէ մը ի վեր լուր առնուած էր որ օտար կազմակերպութիւն մը աչարեկչական արարքներ պիտի կատարէ, Ֆրանսայի առեւտրական նաւատորմին դէմ: «Փարի» շոգենաւը մասնաւորապէս աչքի զարկած էր իր արագութեամբ եւ մեծութեամբ, մանաւանդ որ օդանաւեր կը փոխադրէր Ամերիկայէն կամ գաղթային զինուորներ կրնար փոխադրել պատերազմի պարագային:

Հավրի ոստիկանութիւնը հերքեց այն զրոյցը թէ ռումբ մը գտնուած է «Նորմանտի» շոգենաւին մէջ: Ապահովութեան տեսուչը խոստովանելով հանդերձ թէ հրաման տրուած էր Հավրի ոստիկանութեան՝ աւելցնել իրենց հսկողութիւնը, կանխահաս կը համարի դաւադրութեան պարագան: Իսկ առեւտրական նաւատորմի նախարարը յայտարարեց թէ սպառնալիք ստացած էին թէ «Նորմանտի» շոգենաւը օդը պիտի հանուի: «Մենք հրամայեցինք զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, ինչ որ անհրաժեշտ է այսպիսի պարագաներու մէջ»: Նախարարը աւելցուց.

— Այո, սպառնալիքներ եղած են: Եւ խիստ հսկողութիւն հաստատուեցաւ այն օրէն ի վեր երբ Ապահովութեան Տեսչութիւնը իմացաւ այդ սպառնալիքները, որոնք ուղղուած էին «Նորմանտի»ի դէմ:

*** Քանի մը օր առաջ, Նիսի ոստիկանութիւնը խորհրդաւոր նամակ մը ստացած էր, որ կը հաղորդէր թէ պանդոկի մը մէջ կին մը լսած է թէ դաւադրութիւն մը կը սարքուի ֆրանսական շոգենաւի մը դէմ: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ապահովութեան Տեսչութեան, որ զգուշական միջոցներ ձեռք առաւ:

Խ. Միութեան պատրաստութիւնները

Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ թէ Խ. Միութեան սպայակոյտը նկատի առնելով հաղորդակցութեանց դժուարութիւնները, զանազան շրջաններու բաժնած է երկիրը, Պալթիկէն մինչեւ Սեւ ծով: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, այդ շրջաններուն առաջինը ունի 7 — 800.000 զինուոր, կազմ եւ պատրաստ պաշտպանութեան: Երկրորդ շրջանը, որ առաջինին թիկունքը պիտի կազմէ, գրեթէ նոյնքան զօրք ունի, երրորդը՝ նոյնպէս: Օտար խրագէտներու վկայութեամբ, ամէնէն աւելի զինուոր համախմբուած է Քիէվի եւ Օտէսայի մէջ: Դարձեալ, նոյն աղբիւրներուն համաձայն խորհրդային ամբաձիգ օդատորմիղը ամէնէն արընթացն է աշխարհի մէջ, եւ անոր օդանաւերը կրնան փոխադրել թեթեւ հրետանիի մը բոլոր կազմածները: Սպանիոյ գրաւման ատեն, իտալական օդանաւերն էին որ փոխադրեցին թեթեւ թնդանօթները: Օտար խրագէտներ 8 — 9000 կը հաշուեն խորհրդային օդանաւերուն թիւը, բոլորովին կազմ եւ պատրաստ, կէսը՝ արեւմտեան ճակատին, միւս կէսն ալ արեւելեան ճակատին վրայ համախմբուած:

ՀԻԹԼԷՐԻ ծննդեան 50ամեակը տօնուեցաւ երէկ, դղրդագին ցոյցերով: Ամբողջ Գերմանիան կը լողար լոյսերու եւ դրօշներու մէջ: Այս առթիւ կատարուեցաւ շնդալից զօրահանդէս մը, որուն կը մասնակցէին բազմանդամ պատուիրակութիւններ՝ բոլոր պետութիւններէն եւ մասնաւորապէս Պալքանեան երկիրներէն, գլուխն ըլլալով Թուրքիա:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ժ.Դ.

ՄԵ՞Ծ ԹԷ ՓՈՔՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ,— ԻՒ ՅԵՏՈՅ ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՆԱՀԱՆՋ

Պօղոս Նուպարի պատասխաններէն միայն հատ ու կտոր մէջբերումներ ընելէ վերջ, Լոյտ Ճորճ գրի կ'առնէ հետեւեալ ամբաստանութիւնը.—

— «Ոչ մէկ վկայութիւն կրնար աւելի անողորմաբար երեւան հանել Հայկական Հարցին յուսահատական վիճակը, ինչպէս նաեւ այն հարեւանցի, թոյլ ու վրայ-ձգող վերաբերումը զոր վերին աստիճանի խելացի այս ժողովուրդին գլխաւոր ախոյեանները երեւան բերին՝ լուսաբանելու համար այնպիսի երեւոյթներ որոնց ենթակայ էր իրենց ցեղին ապագան իբրեւ անկախ ազգութիւն»:

Յաջորդ օրը Ծերագոյն Խորհուրդին կը ներկայանայ Աւետիս Ահարոնեան: Նիթթի իր պաշտօնակիցներուն անունով կը բացատրէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահին թէ «ինչպէս ինքն ալ տեղեակ է արդէն, Դաշնակիցները զինուորական օգնութիւն չեն կրնար հասցնել Հայաստանին», բայց կ'ուզեն որ ան լուսաբանէ կարգ մը կէտեր: Ենթադրելով որ Մեծ պետութիւնները հաւանեցան ըսպայ, ռազմամթերք ու զինուորական պիտոյք հայթայթել Հայաստանի բանակներուն, այդ պարագային այս վերջինները պիտի կրնա՞ն Կարինէն վտարել Թուրքերը եւ հաստատուիլ բերդաքաղաքին մէջ ու ապահովել պետութեան սահմանները: Ետոյ, հայ ժողովուրդին լաւագոյն շահերուն տեսակէտէն, Ահարոնեանի կարծիքով ո՞րոնք են ամէնէն յարմար սահմանները զորս Դաշնակիցները կրնան որոշել:

Լոյտ Ճորճ կը պնդէ դարձեալ թէ «Ահարոնեանն ալ այնքան ինքնավստահ էր որքան իր հայրենակից փաշան, բայց եւ այնպէս նոյնքան չփոթ ու հակասական իր բացատրութիւններուն մէջ: Իր (Ահարոնեանի) համոզումով Քէմալի բանակը խեղճուկրակ բազմութիւն մըն էր՝ կարծուածէն շատ աւելի տկար, Թուրք զինուորը լաւ մարզուած չէր, ո՛չ ալ պէտք եղածին չափ սպառազինուած: Մինչդեռ Հայերը ունէին 25—30,000-նոց բանակ մը՝ Ռուսերուն կողմէ մարզուած: Երկու երեք ամիսէն այդ համրանքը պիտի բարձրանար 40 հազարի: Եթէ Դաշնակիցները Հայերուն տան ռազմանիւթ, զինուորական հանդերձանք, սպաներ ինչպէս նաեւ իրենց դրօշին տակ յառաջանալու իրաւունքը, այն ատեն Ահարոնեան «յոյս ունի որ հայկական բանակը շուտով պիտի գրաւէ Կարնոյ նահանգը ամբողջութեամբ: Աւելին, ինք բոլորովին վստահ է որ եթէ վերոյիշեալ միջոցները տրամադրուին իրենց՝ Հայերը ի վիճակի պիտի ըլլան գրաւելու մնացեալ նահանգներն ալ, թէեւ կը խոստովանի թէ մեծ դժուարութեանց կրնան բախիլ Վանի մէջ: Ահարոնեան յետոյ կը բացատրէ թէ Թուրքերը մեծամասնութիւն ունին Կարնոյ մէջ, քանի որ 40 հազարնոց զօրաբաժին մը կը պահեն այնտեղ: Իսկ Թըրքական բանակներուն համրանքին եւ ուժին մասին ինք որ եւ է գաղափար չունի»:

Ի՞նչպէս կրնանք վստահիլ այս տեսակ տեղեկութիւններու, կը հարցնէ Լոյտ Ճորճ, որ բառ չարտասաներ Դաշնակիցներու ապիկարութեան ու սխալներուն մասին ու անխնայ կը հեգնէ հայ վարիչները: Ուրեմն Պօղոս Նուպար փաշայի կամ Ահարոնեանի «տեղեկութիւններն» էին որ պիտի փրկէին կացութիւնը Անատոլուի լեռներուն վրայ՝ «ի նպաստ մեզի եւ ի նպաստ մեր ապահովական բարեկամներուն: Դաշնակից պետութիւնները յոգնա՛ծ ու սպառա՛ծ, կը զլանային մեզի ամէնէն անմիջական ու անհրաժեշտ օգնութիւնն իսկ, բայց կը սպասէին որ մենք տակաւին շարունակենք կռիւը միս մինակ: Պզտիկ ազգերու ազատագրութեան համար կը կռուէին Մեծն Բրիտանիան, Ֆրանսան ու մնացեալները...

Ահարոնեանի պատասխանն ալ լսելէ վերջ, Ծերագոյն Խորհուրդը ճարահատ օգնութեան կը կանչէ մարաջախտ Ֆօշը որ «համակրական խօսքեր կ'արտասանէ դարերէ ի վեր չարչարուած հայ ժողովուրդին մասին», բայց կը յայտնէ միեւնոյն ժամանակ թէ անոնք իրենց միջոցներով չեն կրնար ապահովել իրենց ազատութիւնը: Մարաջախտը յետոյ կը խորհրդակցի զինուորական մասնագէտներու հետ որոնք իրենց կարգին կը յանգին հետեւեալ եզրակացութեան.

— «Նկատի ունենալով որ կառավարութիւնները որոշած են Դաշնակից ոչ մէկ ուժ ղրկել Հայաստան, Հայերը ստիպուած պիտի ըլլան ապաւինել միմիայն իրենց սեփական միջոցներուն: Այդ պայմաններուն մէջ անոնք ի վիճակի չեն գրաւելու թրքահայաստանը ու մասնաւորաբար Կարինը»:

Լոյտ Ճորճ կը խոստովանի թէ ինքն ալ չէր հաւատար որ կարելի էր ըստեղծել ու պահպանել անկախ հայկական պետութիւն մը:

— «Ես չեմ կրնար ընդունիլ Մեծ Հայաստան մը հիմնելու պատասխանատուութիւնը, կը յայտարարէ վարչապետը խորհրդարանին մէջ: Խորհրդակցութիւն ունեցայ Պալֆըրի հետ եւ կը տեսնեմ որ ան ալ միեւնոյն կարծիքը ունի: Կ'ենթադրեմ թէ բրիտանական դահլիճն ալ համաձայն է մեզի: Լորտ Քըրզըն, որ Լոնտոնի խորհրդաժողովին նախագահն էր, հաւատարիմ կը մնայ դեռ այդ խորհրդաժողովին որոշումներուն: Ես անձնապէս կը խորհիմ թէ մեծ Հայաստանի մը ծրագիրը դէշ տպաւորութիւն պիտի գործէ Հնդկաստանի ինչպէս եւ բովանդակ աշխարհի Մահմէտականներուն վրայ: Լաւագոյն միջոցն է առկախ ձգել այս խնդիրը, մինչեւ որ Ամերիկան վերջնական որոշում մը տայ հոգատարութեան մասին: Եթէ Ուիլսըն մերժէ այդ հոգատարութիւնը, կրնայ ըլլալ որ յաջորդ նախագահը ընդունի: Իսկ այն պարագային երբ Ամերիկան հոգատար նշանակուի, կասկած չկայ թէ ան արգելքներու պիտի չհանդիպի այնտեղ: Ես չեմ ընդունիր Մեծ Հայաստանի մը առաջարկը որ ահաւոր կը ձգձգէ դաշնագրին ստորագրութիւնը: Յոյս ունիմ թէ Միլրան պիտի կրնայ թելադրել նոր ծրագիր մը, մինչեւ որ ստանանք Միացեալ Նահանգներու պատասխանը»:

Միլրան կը զարմանայ որ Անգլիոյ վարչապետը չափէն աւելի մեծ կարեւորութիւն կուտայ Կարինի հարցին: Կ'ընդունի իր պաշտօնակցին բացատրութիւնները եւ պատրաստ է համաձայնութեան մը գալու: Ինք աւելի առաջ երթալով յարմար կը դատէ որ խորհրդաժողովը Միացեալ Նահանգներուն ներկայացնէ հետեւեալ երկու առաջարկները.—

Ա.— Կ'ընդունի՞ք Հայաստանի հոգատարութիւնը:

Բ.— Եթէ հոգատարութիւնը չէք ստանձներ, կ'ուզէ՞ք իրաւարարի դեր կատարել. կրնա՞ք ըսել մեզի թէ Կարինը պէ՞տք է Հայաստանի մաս կազմէ թէ ընդհակառակն պէտք է վերածուի չէզոք շրջանի մը: Բայց ի՞նչու այս իրարանցումը: Որովհետեւ, կը բացատրէ երբեմնի վարչապետը, Դաշնակից ժողովականները կը զգային որ շատ դառն հարուած մը տըրուած պիտի ըլլային հայ ժողովուրդին խլեակներուն, եթէ պատեհութիւն չընծայէին Ամերիկացիներուն՝ յայտնելու համար թէ իրենք ինչ չափով տրամադիր էին օժանդակելու Հայերուն, որպէսզի անոնք վերականգնէին իրենց հայրենիքը և պաշտպանուէին Քէմալի բանակներուն դէմ: Ռուսիան, որ ժամանակին յանձն առած էր Հայերը ազատագրել, ասպարէզէն հեռացած էր այժմ: Նախագահ Ուիլսընի անձնական յուշատետրը ցոյց կուտար թէ Ամերիկան տակաւին կը հետաքրքրուէր Հայաստանի ճակատագրով: Ուրեմն այդ պլատոնական համակրանքէն քաջալերուած, խորհրդաժողովը Ուիլսընին կ'ուղարկէ նոր յուշագիր մը: Կը քաղեմ հիմնական մասերը.—

Թրքական դաշնագրին առթիւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւններուն ընթացքին Ծերագոյն Խորհուրդը Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց, հասկնալու համար թէ այդ Մարմինը ինչ օժանդակութիւն կրնար բերել իրականացնելու համար Հայաստանի անկախութիւնն ու ապահովութիւնը: Մենք նպատակ չունէինք Հայաստանի հոգատարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկելու, քանի որ այդ հիմնարկութիւնը պետութիւն մը չըլլալով, ո՛չ բանակ ունի, ո՛չ ալ նիւթական միջոցներ: Ժընեւի խորհուրդը պատասխանեց թէ խնդիրը լաւագոյնս կը կարգադրուի եթէ հոգատարութիւնը ստանձնէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութիւն մը: Ծերագոյն Խորհուրդն ալ եկած էր այն համոզումին թէ Մեծ պետութիւններէն միայն Ամերիկան էր որ կրնար ստանձնել այդ հոգը «յանուն մարդկութեան»: Բացի այդ, Ծերագոյն Խորհուրդը գիտակից է այն իրողութեան թէ երբ Հայաստանի ազատագրութիւնն ալ մաս կազմեց այն նպատակներուն որոնց համար Դաշնակիցները կռուեցան եւ յաղթեցին, այդ որոշումը ոչ մէկ տեղ այնքան խանդավառութիւն ստեղծեց որքան Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Հետեւաբար, կը շարունակէ յուշագիրը, Դաշնակիցները կը դիմեն Ամերիկայի, որպէսզի ան ընդունի Հայաստանի հոգատարութիւնը: Անոնք ոչ մէկ կերպով կ'աշխատին խուսափիլ իրենց պարտականութիւններէն, բայց արդէն ծանր պատասխանատուութեանց տակ մտած են Օսմ. կայսրութեան հաշուեյարդարի պատճառով եւ ի վիճակի չեն նոր հոգեր ըստանձնելու: Մնաց որ Ամերիկայի նըման հսկայ պետութեան մը երեւումը մեծ տպաւորութիւն յառաջ պիտի բերէ եւ աւելի հաստատ կերպով պիտի երաշխաւորէ կացութեան ապահովութիւնը:

Յուշագիրը յետոյ կը բացատրէ թէ որո՛նք են այն պարտականութիւնները զորս Միացեալ Նահանգները պիտի կատարեն Հայաստանի հանդէպ: Նախ սահմաններու խնդիրը, որուն մասին որոշում մը կրնայ տալ միայն Ամերիկան: Դաշնակիցները ամէնէն աւելի զբաղած են այդ հարցով իրենց խորհրդակցութեանց ընթացքին եւ կ'ընդունին թէ չափէն աւելի դժուար է լուծել զայն, եթէ նշանակուելիք սահմանները պիտի ըլլան համապատասխան Հայ ժողովուրդին շահերուն: Ամերիկայի նախագահը միշտ պաշտպանած է Մեծ Հայաստանի մը գաղափարը: Ինչպէս ան ալ գիտէ, կարգ մը նկատումներ կը ստիպեն որ այդ պահանջները մասամբ կրճատուին: Դաշնակիցները շատոնց հրաժարած են այն ծրագրէն որուն համաձայն Հայաստանը պիտի իջնէր մինչեւ Միջերկրական: Այժմ խնդիր է թէ Կարինի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներէն ո՛րքան տարածութիւն հնարաւոր ու տրամաբանական է կցել Երեւանի հայկական հանրապետութեան եւ ծովային ո՛ր ճամբան կարելի է տալ այդ նոր պետութեան, որպէսզի ան ունենայ ապահով ու ինքնաբաւ միջոցներ, իր գոյութիւնը պահպանելու համար: Ուրիշ խօսքով, ի՞նչպէս պէտք է ճշդել սահմանները արեւմուտքէն ու հարաւէն: Հայաստանի հիւսիս-արեւմտեան, հիւսիսային ինչպէս նաեւ հիւսիս-արեւելեան սահմանները կրնան կարգադրուիլ դրացի Վրաստանին ու Ատրպէյճանին հետ համաձայնութեան մը գալով: Անհրաժեշտ է որ սահմանները ճշդուին անկախ եւ բացարձակօրէն անկողմնակալ իրաւարարի մը միջոցաւ եւ ահա Դաշնակիցները յոյս ունին որ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը պիտի ընդունի կատարել այդ պարտականութիւնը՝ յանուն Հայաստանի շահերուն եւ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԴԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Այժմ, երբ «երկինքը աւելի եւս մըթագնած է եւ ծովը աւելի եւս փոթորկոտ», Պուլկարիոյ կարեւորութիւնը՝ պալքանեան դիւանագիտական ու ռազմագիտական թնճուկին մէջ՝ աւելի եւս կը դառնայ ակներեւ: Ան պիտի հետեւի վերաքննական քաղաքականութեա՞ն մը, թէ պիտի բաղձայ պալքանեան համերաշխութեան ու անկախութեան պահպանման:

Կը թուի թէ Պորիս Թագաւորը համամիտ է վերջին քաղաքականութեան, մանաւանդ որ զինուորական տեսակէտէն պալքանեան միութեան խախտումին անմիջապէս պիտի յաջորդէ Թուրքիոյ հարուածը՝ Պուլկարիոյ թիկունքին: Բայց ան կոչուած է դիմագրաւելու իր տաքգլուխներուն, իր սպայակոյտին եւ Առանցքի պետութիւններուն պարզած խայծին ճնշումին:

Պուլկարիոյ արտաքին քաղաքականութեան նպատակը եղած է միշտ վերագրաւել «կորսուած» հողամասերը երեք սահմանագլուխներու վրայ: Ոչ մէկ պուլկար կառավարութիւն կրնայ բացէ ի բաց անտեսել այս նըպատակը եւ միանալ Պալքանեան Ուխտին, որուն հիմնաքարն է սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը:

Պուլկարական վերաքննական տենչերը երեք են.— առաջին՝ Հարաւային Տոպրուճան, երկրորդ՝ Տէտէաղաճը եւ Եգէականի վրայ ելք մը, եւ երրորդ՝ Մակեդոնիոյ մէկ մասը, որ այժմ գրաւուած է Եուկոսլավիոյ կողմէ:

Բացի ծայրայեղներէ եւ մակեդոնական խմբակցութեններէն, ամէն Պուլկարի համար վերջին երկու պահանջները քանի մը տարիէ ի վեր մարած հրաբուխի վիճակին էին, մանաւանդ այն օրէն ասդին երբ Պուլկարիա Եուկոսլավիոյ հետ կնքեց յաւիտենական բարեկամութեան ուխտը: Ո եւ է մեծ պետութիւն կրնայ ստեղծել արուեստական յեղափոխական շարժում մը Մակեդոնիոյ մէջ, բայց Պուլկարիա յօժար չէ կոյր գործիք դառնալու Առանցքին ձեռքը, այդպիսի դաւի մը մէջ:

Յունաստանի հետ յարաբերութիւնները աւելի բարդ են, քանի որ հնարաւոր էր Պուլկարիոյ տալ ոչ թէ հողամաս մը, այլ ազատ ելք մը դէպի Եգէական ծով: Պատերազմէն ի վեր Պուլկարիա զարգացուց Պուրկազի նաւահանգիստը Սեւ ծովուն վրայ, եւ այժմ՝ թէ Պուրկազի եւ թէ Վառնայի շահերը կը հարկադրեն, որ առեւտուրը դէպի հարաւ չտեղափոխուի:

Հարաւային Տոպրուճան, որ մէկ կողմէ Սեւ ծովուն վրայ կը հանդչի եւ միւս կողմէ Դանուբի, եւ ցորենի շտեմարան է, կը պատկանէր անկախ պուլկար իշխանապետութեան, 1878ի դաշնագրով: Այս հողամասը գրաւեց Ռումանիա 1913ին, իբրեւ հետեւանք Պալքանեան երկրորդ պատերազմին: Ժողովուրդը այնտեղ խառն է եւ ազգագրական ամէն վերլուծում թէական կը թուի, բայց որոշ է որ Պուլկարի, Ռումանացիի, Թուրքի, Քութցօ-Վալաքի եւն. այս խառնիճաղանճին մէջ ոչ մէկ ցեղ բացարձակ մեծամասնութիւն ունի: Այնտեղ Պուլկարները կը դժգոհին, թէ ոչ միայն զրկուած են իրենց երկրէն, այլ նաեւ ճնշումի կ'ենթարկուին ոստիկանութեան կողմէ: Արդէն հէքեաթի կարգ անցած է սահմանային տեղափոխութիւններու պատճառած տառապանքը: Հարիւրաւոր գիւղացի ընտանիքներ, որոնց կեանքը իրենց հողին է եւ որոնց հորիզոնը՝ իրենց գիւղը, պարտաւորուած էին կամ մընալ իրենց տեղերուն մէջ եւ տեսնել թէ ինչ կը նշանակէ փոքրամասնութիւն ըլլալ եւ կամ ապաստանիլ փախստականներու յատուկ կազմակերպութեանց մօտակայ կայանը, շալկելով եւ իրենց հետ տանելով ինչ որ կրնան:

Ցեղագրական եւ պատմական պահանջներուն վրայ աւելցուցէք այն, որ Պուլկարիա կը կարօտի արտաքին առեւտուրի, բայց աղբիւրներ չունի որ նիւթ արտածէ: Պալքաններու մէջ Եուկոսլավիա, կ'ըսեն անոնք, ունի ցորեն, ատաղձ եւ հանքեր, Ռումանիա՝ ցորեն եւ քարիւղ, Յունաստան՝ ծխախոտ, նաեւ եւ գրօսաշրջիկներ: Պուլկարիա ունի միայն ծխախոտ, որ կը ղրկուի Գերմանիա եւ քիչ մըն ալ ցորեն:

Պուլկար անհաշտները կը յուսային, թէ Միւնիխէն ետք Հունգարիոյ վերաքննական բաղձանքներուն գոհացումը ճամբայ պիտի հարթէ, որ իրենց ալ պահանջները իրականանան, բայց կառավարութիւնը պատճառներ ունէր այդ պահուն ոչ շարժելու, ոչ ալ պահանջներ առաջադրելու, եւ թէ բացարձակապէս վստահ չէր որ անկախութեան մասին դրսէն աւելի ապահով երաշխիքի մը վրայ քան Գերմանիան կրնար տալ: Պետութիւնը, նոյնիսկ Պալքանեան չափանիշով, դէշ զինուած է, թէեւ Պուլկարը լաւ կռուող է զինք շրջապատող ազգերուն մէջ եւ Թագաւորն ալ բաւականաչափ բարւոքած է բանակին վիճակը եւ վստահ է անոր հաւատարմութեան վրայ:

Ի հարկէ, Պուլկարիա գաղտնապէս զինուելու վրայ էր նոյնիսկ Նէօյիի դաշնագրին փոփոխութենէն ալ առաջ, անցեալ տարի Սելանիկի մէջ, երբ իրեն իրաւունք տրուեցաւ բացէ ի բաց զինուելու, բայց ան միջոցներ չունի եւ բացարձակապէս կախում ունի Գերմանիայէն: Գանգատներ կան թէ գերման ապսպրանքները ուշ կը հասնին եւ ստացուած նիւթերն ալ վարնոց են: Բայց դուրսը ազատ առեւտուր ընելու միջոց չունի:

Նոյնիսկ Տոպրուճայի յանկարծական վերագրաւումը չի կրնար լուծել անոր տնտեսական անձկութիւնը: Ցորենը Պուլկարիոյ մէջ պետական մենաշնորհ է, որուն համար գիւղացին կը ստանայ որոշ գումար մը: Այս պահուս պետութիւնը ունի ցորենի մթերք, զոր գնած է շուկայի գինէն շատ աւելի բարձր գինով մը եւ կրնայ արտածել միայն ծանր կորուստով: Գալ տարուան ցորենի բերքը ոչ թէ առաւելութիւն մը պիտի բերէ, այլ բեռ մը պիտի ըլլայ, իսկ Տոպրուճան ցորենէն դուրս աղքատ հողամաս մըն է:

Ասոնցմէ զատ, Պուլկարիա իր կարճ պատմութեան ընթացքին ձախող դիրք բռնած է, միշտ կորսնցնելով խորհրդաժողովներու մէջ այն ինչ որ շահած է ռազմադաշտերու վրայ: Այժմ շատ քիչ կը բաղձայ կրկնել անցեալի սխալները: Ոչ ալ կ'ուզէ օժանդակել կամ հակառակիլ, զգացական վարժութիւններով, ո եւ է մեծ պետութեան. Պալքաններու ամէնէն տկարն, կղզիա եւ անկեղծ այս ժողովուրդը: Անգլիա եւ Ֆրանսա իր թշնամիներն էին մեծ պատերազմին, բայց Պուլկարը ատոր համար ոչ ոխ պահած է, ոչ ալ առանձին սէր կը տածէ: Յայտնական է որ Սոֆիա ամէնէն քիչ տրամադիր է ունկնդրելու բրիտանական դահլիճին հետեւած քաղաքականութեան: Աւելի ուշադրութեամբ մը տեղ պիտի ընէին այն մարդուն, որ բացատրէր իրենց թէ ինչպէս ազատանք կրնան ծախել Անգլիոյ:

Նոյն վերապահ դիրքը ունին Գերմանիոյ հանդէպ: Տնտեսական փո-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Հասաւ երեկոն: Թագաւորի դիտաւորութիւնը յայտնի էր միայն Մարզպետունի իշխանին եւ Վահրամ Սեպուհին: Արքայի տուած հրահանգի համաձայն նրանք կանչեցին իրանց մօտ Թագաւորի թիկնապահներից երկու երիտասարդների, որոնց հաւատարմութեան ու քաջութեան վրայ վստահութիւն ունէր ինքը Թագաւորը եւ հրամայեցին նրանց պատրաստ լինել Թագաւորին հետեւելու:

Երբ մութը կոխեց եւ գիշերուայ մի քանի ժամերն անցան, Թագաւորն ելաւ իւր վրանից՝ ոտից գլուխ պողպատով զրահաւորուած: Երկու քաջամարտիկ թիկնապահները, որոնք նոյնպէս զրահաւորուած էին երկաթով, մօտեցրին արքային իւր ամեհի նժոյգը:

Թագաւորը [illegible] սարդի թեթեւութեամբ թռաւ ձիու վրայ. թիկնապահները նոյնպէս աշտանակեցին իրանց նժոյգները:

— Պէտք է անցնենք ինչպէս փոթորիկ: Ոչ մարդ եւ ոչ դեւ մեզ չպիտի դիմադրէ: Գնդերը պիտի ճեղքենք, վաշտերը կոխոտենք, կանգնածը գլորենք... Մի քառորդ ժամից յետ Կուրի հովտում պիտի լինենք... հրամայեց Թագաւորը եւ սուրը բռնելով՝ «Օ՛ն ուրեմն, քաջերս», գոչեց ցած ձայնով եւ նժոյգի կողերը խթելով՝ թռաւ դէպի զառիվայրը:

Թիկնապահները սրարշաւ հետեւեցին նրան:

Մի քանի վայրկեանից յետ երեք հեծեալներն անյայտացան խաւարի մէջ:

Արքայի բաղդից երկինքն ամպամած էր եւ լուսինն անյայտացած: Հեռուից ոչ ոք չէր կարող նշմարել նրանց:

Զօրակի մէջ միայն ձիաների քայլատրոփը զարթեցրեց պահնորդ Եգերացիներին, որոնք խմբովին հեծեալների առաջը բռնեցին: Բայց Թագաւորի նժոյգը եւ ահարկու սրի հարուածները ճեղքեցին խումբը, իսկ թիկնապահների գուրզը եւ նիզակների թափը ցրուեցին դիմադրողներին: Հանդիպող շարքերից անցան նրանք ինչպէս հողմ եւ մտան կրճի բերանը: Եգերացիք նոր իմանալով, որ իրանց գունդը ճեղքողը ինքը Թագաւորն էր, սկսան վայրենի աղաղակներով նրա ետեւից ընկնել: Թագաւորը եւ իւր թիկնապահները նոյնպէս սկսան գոռալ, երբ հասան ապստամբների գընդերին: Վերջիններս յանկարծակիի գալով այս բազմաձայն աղաղակներից, կարծեցին թէ Եգերացիք են յարձակւում իրանց վրայ. ուստի շըփոթուած եւ իրար կոխկրտելով՝ ըսկսան դէպի բանակը փախչել:

Թագաւորն օգուտ քաղեց այդ խառնակութիւնից: Թիկնապահների հետ միասին աջ ու ձախ հարուածելով եւ յորձանքի նման հանդիպակացները [illegible] բոլոր երկարութիւնը, ճեղքեց վերջին պահնորդ խումբը եւ ընդարձակ դաշտը դուրս գալով՝ նոյնիսկ Ամրամի բանակի առջեւից՝ սլացաւ ինչպէս կայծակ եւ անյայտացաւ հովիտի մըթութեան մէջ:

Հազիւ մէկ ժամից յետ յայտնի եղաւ ապստամբներին Թագաւորի փախուստը: Սեւորդեաց եւ Եգերացոց իշխանները մնացին ամօթահար. իսկ Ձլիկ-Ամրամը եւ Ափխազաց Բէր իշխանը զայրոյթից գրեթէ կատաղեցին:

Հետեւեալ առաւօտ ապստամբների զօրքը խուժեց դէպի աւերակ բերդը: Եգերացիներից խլեցին նրանք բոլոր զէնքերը եւ միայն ձիաներն իրանց տալով՝ արձակեցին: Իսկ սակաւաթիւ հայ հեծեալներին ձեռնամուխ չեղան, որովհետեւ Գէորգ Մարզպետունին եւ Վահրամ Սեպուհը խնդրեցին Ամրամին՝ թշնամաբար չվարուել իւր եղբայրակիցների հետ: Ամրամը, թէպէտ Թագաւորի դէմ զայրացած, այնուամենայնիւ յարգեց նրա իշխանների խնդիրը եւ նրանցից [illegible]:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա.
ԱՅՐԻՎԱՆՔՈՒՄ

Այս հրաշակերտ վկայարանը, որ ամփոփում էր իւր մէջ հայազգի կռապաշտական եւ քրիստոնէական կենաց բազմադարեան յիշատակարանները եւ որ երկար ժամանակ յարգուել էր այդ ժողովրդից թէ՛ իբր դիցական պաշտաման վեհավայր եւ թէ ինչպէս քրիստոնէական կրօնի սրբարան, գտնւում էր ժայռապատ Գեղարդասարի լանջին, Գառնոյ ամրոցի հիւսիս-արեւելեան կողմը: Նրա առջեւից հոսում էր Ազատ գետի երկրորդ վտակը, որ հսկայակերպ դարեւանդներից իջնելով՝ շառաչում էր քարքարակարկաչ եւ իւր ախորժալուր աղմուկով ահաւոր ձայն ու շըրջականները լցնում: Նախաջրհեղեղեան սասանութիւնները երկրի ծոցից հըրահոսան հեղեղներ ժայթքելով՝ կազմակերպել էին այստեղ խոշոր, քարակարկառ բլուրներ, ահաւոր ամբարտակներ, միապաղաղ ժայռերի անհեթեթ զանգուածներ, բազալտեան սիւնաձեւ [illegible], որոնք [illegible] եանց յաջորդելով կայ իրար վրայ ամբառնալով՝ շրջապատում էին Այրիվանքը եւ անհարազատ այցելուների համար դարձնում նրան անմատչելի: Բնութիւնը կարծես իւր զօրաւոր ձեռքով՝ տիտանական լեռների [illegible] բեկորներն ի մի ժողովելով՝ միացրել էր այստեղ սքանչելին եւ ահաւորը՝ իւր [illegible] տկար մահկանացուին [illegible] զօրութիւնը ցոյց տալու համար:

Այստեղ, հսկայակերպ լեռան ծոցում, միապաղաղ ժայռերի մէջ փորուած էին հին ժամանակներից բազմաթիւ այրեր, խուցեր ու մատուռներ, շրջապատուած պարիսպներով: Դրանցից ոմանք ծառայում էին մի օր [illegible] իբր արքայական [illegible], իսկ ոմանք իբրեւ աղօթից [illegible] կամ զոհաբերութեանց տաճար:

Քրիստոնէութեան սուրբ նշանը [illegible] այստեղ առաջին անգամ [illegible] Լուսաւորիչը, խափանելով [illegible], հեթանոսական պաշտամունքները: Այդ նշանի հովանւոյն ներքոյ ժողովուեցան բազմաթիւ անապատականներ, որոնք Այրիվանքը դարձրին [illegible] խաղաղութեան ու ճգնութեան [illegible]:

(Շար.)

...ութիւնները իրենց առաւելու-
...թիւններ թերութիւններ ալ
...ներուն հետ։ Պուլկարը իր արտահանած
...րքին համար, փոխանակու-
...նքին համար,
...ոտեն, բարձր գին կը ստանայ,
..., բայց աոր չուզեր միացնել
...ական զինակցութեան զգացական
...։ Ահա թէ ինչ կ'ըսէ պուլկար
...մը իր հրատարակած մէկ
...ին մէջ.

— «Նոյնիսկ մեծ պատերազմի ըր-
..., Պուլկարները ծանր տարա-
...ութիւններ ունեցան Գերմաննե-
...հետ Տոպրուճայի շուրջ, զոր Գեր-
...հակառակ իրենց խոստու-
...ները, փէլամակեցան տալ Պուլկա-
...։ քաղաքային ժողովուրդը, ինչ-
...րանակը, մեծ նեղութեան մէջ
...։ Հակառակ իր երկրագործական
...արտադրութեանց, Պուլկա-
... առանց պաշարի մնաց, որովհե-
... կեդրոնական պետութիւնները
...ցուցին եւ տարին, իրենց ժո-
...ները կերակրելու... Գեր-
...ները Պուլկարիոյ մէջ չարժեցան
...ը եր – տիրական»։

..., կեդրոնական պետութիւն-
... դաշնահարեցին Պուլկարիան
... Պուլկարները մոռցած չեն ասիկա։
... Պուլկարիա լուծեց Նացի
...ութիւնը, որ մեծ չարժում
... արդէն։ Կառավարութիւնը ա-
... քիչ կը հաշուէր առաւելն
..., մեծ մասամբ Սոֆիայի մէջ։
... անոնց ղեկավարը՝ փրոֆ.
...թարձէֆ յայտնի դէմք մըն էր
... հանրային կեանքին մէջ։

Պուլկար արտաքին քաղաքականու-
... ակը իրապէս Պորիս Թագաւորն
... որ կարողութեան եւ ռազմունա-
...թեան մեծ համբաւ կը վայելէ։ Ան
... շրջապատած է նախարարու-
... մէջ իր զինուորական գործա-
...երով եւ բարեկամներով։ Ասոնց
... ամէնէն ազդեցիկն է, նոյնիսկ
...ներուն յարգանքին ար-
...ացած, Պակրիանով՝ երկրագոր-
... նախարարը։ Վարչապետ Քէօ-
...անով կոչումով դիւանագէտ մըն
... նախագահ եւ նոյնքան սակաւա-
... որքան նախագահ Քուլիճ։ Նա-
...ներու մէջ միւս կարեւոր դէմ-
... են Սոպրանիէֆի նախագահ Մու-
... եւ «Պուլկարիոյ տօքթ. Շախ-
...՝ Պոժիլով։

... երկիրը կը մնայ յուսահատօրէն
...։ Գիւղացիին տարեկան միջին
... է 14 սթերլին, որով գըլ-
...աբար կը գնէ քարիւղ եւ չա-
...։

Պակրիանով փորձ կը կատարէ բազ-
...ու երկրին արտադրութեան
...ները, որպէսզի թէ գիւղացիին
... չատցնէ և թէ արտածումի
... ունենայ եւ չվարուի միայն
..., որ կը գնէ անոր ծխախո-
...։

1938ին Գերմանիա գնեց Պուլկարիոյ
...ածումին 58.8 առ հարիւրը
(1937ին 47.1), փոխարէնը տալով
Պուլկարիոյ ներածումներուն 51.9 առ
հարիւրը։ Այսպէս Պուլկարիոյ օգտին
... մնաց 720.8 միլիոն լեւայի
... մը։ Ասոր դիմաց՝ Անգլիա գնեց
Պուլկարիոյ ներածումին 4.8 առ հա-
... եւ արտածեց 7 առ հարիւր։
... Պուլկարիա օտար դրամի
... այնքան պէտք ունի եւ միայն
... է որ կրնայ առեւտուր ընել ար-
...քին շուկայի մէջ։

Աններեւ է որ Գերմանիա տնտեսա-
... տիրական ոյժ է այս փոքրիկ
երկրին մէջ։ Ցարդ նշաններ չկան թէ
ան պիտի գործածէ այս ոյժը իբրեւ
քաղաքական լծակ։ Ցարդ՝ այս ոյժը
չարաչահելու պէտք զգացուած չէ.
բայց եթէ այդպիսի անհրաժեշտու-
թիւն ծագի եւ տարակարծութիւն ա-
ռաջ գայ երկու երկիրներու միջեւ,
Գերմանիա կրնայ հրաժարիլ պուլկա-
րական ծխախոտէն, բայց Պուլկարիա
միջազգային առեւտուրի կրակէն չա-
գանակ հանելու ո եւ է ունելի չունի։

ԷՆԹԸՆԻ ՈՒԻՆ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ԽՈՒՃԱՊ ԵՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

—o—

Պէյրութի Առաւօտը կը գրէ (15 ապ-
րիլ).

— «Արտագաղթը Ալեքսանտրէթի Սանճաքէն տենդոտ կերպով կը շարունակուի, հարուստ թէ աղքատ, անկախ գործի տէր թէ վարձկան, իւրաքանչիւրը, որ ինքզինքը այդ հողամասէն դուրս նետելու հնարաւորութիւն ունի, գաղթականի ցուպը ձեռք առած է արդէն։

Երէկ, կիներ, փոքրիկներ ու քիչ թէ շատ ներկայ գոյավիճակին չհանդուրժողներն էին որ կը մեկնէին, բայց այսօր, զանգուածային կերպարանք է առած արտագաղթը։ Իրական խուճապ մըն է որ ստեղծուած է, արդէն շատեր անցած են սահմանը, իսկ ոմանք կազմ ու պատրաստ՝ արտոնութեան կը սպասեն։ Այսօրուան կացութեան երէկուան ջատագովները մէկիկ մէկիկ կը հեռանան, ու իրենց հաւատարմութեան պաշտօնական ելոյթներն ալ ի զօրու չեղան Թուրքին հանդէպ Հայուն ունեցած արդար հոգեբանութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու։ Սրբազան պատգամ է, Հայն ու Թուրքը, հանդարտ խղճով չեն կրնար միեւնոյն կալուածին մէջ ապրիլ։ Վերջերս, Սանճաքի մէկ կեդրոնի հայ վարժարանին մէջ, եղելի հոգեբարձու մը հարց կուտայ աշակերտի մը.— «Փիտէ՞ս թէ մեր հայրը ով է».— «Քահանան» կը պատասխանէ աշակերտը, «Կաթողիկոսը» կ'աւելցնէ քիչ յետոյ, ու փոքրիկ հայորդիին պատասխանները միշտ «ոչ»ով կ'ընդունուին։ Ու գիտէ՞ք թէ ով է եղեր մեր հայրը.— «Աթաթիւրք»ը։ Ահա թէ ինչպէս կը դաստիարակուին մեր փոքրիկները Սանճաքի մէջ այնպիսի պահու մը, երբ տակաւին վերջակէտը չէ դրուած Սանճաքի ճակատագրին։

Այս մթնոլորտին մէջ, ինչ խօսք որ կարելի չէ շնչել ու ապրիլ։ Եւ անարդար կը գտնենք սկզբի օրերու այն մտավախութիւնը, որով կը կարծուէր թէ Հայը, եկելով վտանգուած շրջանէն, դատապարտուած պիտի ըլլար ստոյգ անօթութեան։ Մինչ մենք կը տեսնենք, որ չնչին բացառութեամբ, բոլոր անոնք որ կրցած են Սանճաքէն դուրս դնել իրենց ոտքը, յաջողած են որոշ չափով գործ մը ստեղծել ու համեմատաբար անկաշկանդ մթնոլորտի մը մէջ հանգիստ քուն մը քաշել։

Սանճաքի զանազան շրջաններէն արդէն բաւական մեծ թիւով Հայեր հեռացան։ Մեզ կը մտահոգէ առաւելաբար Ճէպէլ Մուսայի եւ Քեսապի շրջանի հայութիւնը, որովհետեւ այդ կողմերէն չնչին թիւով Հայեր միայն կրցած են հեռանալ։ Ապահով չենք ամբողջովին թէ այդ արծուեբոյնե՞րն ալ պիտի ենթարկուին դաշտաբնակներու ճակատագրին, թէ նպաստաւորելի դիրքին մէջ պիտի գտնուին։ Եթէ մինչեւ այսօր լեռներէն իջնող Հայերու թիւը խիստ սահմանափակ է, ատոր պատճառը պէտք է վերագրել նիւթական պայմաններու չգոյութեան։ Կանխահաս կը նկատենք ո եւ է վճռական խօսք ըսել այս առթիւ, սակայն ինչ որ էական է, ազգային մարմինները պէտք է օր առաջ պարտ ու պատշաճը տնօրինեն, անհրաժեշտ պարագային դիւրացնելու համար անոնց արտագաղթը եւ յարմար վայրի մը վրայ հաստատելու համար անոնց բոյները։ Դաշտային կեանքին անհաղորդ այս լեռնականները, դժուարութեամբ պիտի կարենան իրենց կեանքը ապահովել շուկաներու մէջ եւ հրապարակներու վրայ, ուր առեւտրական խմոր է պէտք յաջողելու համար։

Օրէ օր յուսահատական կը դառնայ կացութիւնը։ Ցապաղումը կրնայ ճակատագրական ըլլալ, մանաւանդ որ բռնութեան դէպքերը օր ըստ օրէ կը շեշտուին ու հաւանաբար Սանճաքի մէջ ոչ մէկ շրջան զինուորական այնքան խիստ հսկողութեան տակ է, որքան Ճէպէլ Մուսան ու Քէսապը»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆՆԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանիոյ Ազգ. Միութեան կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է.

Ծանօթ են եղած դիմումները հպատակութեան խնդրին եւ Նանսէնեաններու նոր տարեսակերուն մասին։ Հետապնդելով հանդերձ հրատապ այդ երկու հարցերը՝ ձեռնարկներ պիտի ըլլան ընդհուպ Հայոց համար աշխատանքի աւելի դիւրատար պայմաններ ապահովելու նպատակով, ինչպէս նաեւ մեղմել տալու համար փիրմայի մասին ծագած ինչ ինչ դժուարութիւնները։

Ռումանահայ Միութիւնը ուրախ է հաստատելու որ իր ամէն մէկ դիմումին բարեացակամ ընդունելութեան մըն է որ կը հանդիպի գրեթէ բոլոր օրկաններուն կողմէ, ինչ որ մեծագոյն չափով արդիւնք է հայ տարրին հանդէպ անուցուած վստահութեան մը։

Մեզի կը մնայ անվթար պահել այդ վստահութիւնը մեր ամէն մէկ քայլով։ Եթէ պետական իշխանութիւնները վստահութիւն ցոյց կուտան Ռումանահայ Միութեան վկայականներուն, կամ անոր կողմէ տրուած հպատակութեան հաստատագիրներուն, ջանալու ենք չարաչար չգործածել այդ վստահութիւնը։ Մէկ կամ երկու անհատի փորձը հպատակութեան վկայական ստանալու եւ ներկայացնելու ան որ անկ է՝ զերծ ըլլալու համար տուրքէ մը կամ սակէ մը, զոր կրնային վճարել առանց արտակարգ դժուարութեան մը, կրնայ կասկած հրաւիրել Միութեան կողմէ տրուած վկայաթուղթերուն իրականութեան վրայ։

Այնպէս որ, անոնք որ նման վկայաթուղթի մը կը կարօտին Միութենէն կամ անոնք որ կ'ուզեն վկայել խնդրարկուին մասին Միութեան մօտ՝ պէտք է նախանձախնդիր ըլլան սխալանքի մէջ չձգելու համար Միութիւնը, եւ այս՝ թէ ի շահ իրենց, եւ թէ առհասարակ Միութեան միջնորդութեանը պէտք ունեցողներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ապրիլ 9ի, Զատկի գիշերը Շահրիկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան խնջոյքը, հոծ եւ չնչող բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Օրուան նախագահը հանդէսը բացաւ, ոգեկոչելով կէս դարէ ի վեր Բարձր Հայքի տուած զոհերը ազգային – յեղափոխական ճակատի վրայ, – 90ի եկեղեցիի ցոյցը, 95 եւ 96ի նահատակները, Արամեանցի կախաղանը, եւ մանաւանդ 1915ի տարագրութեան եղերական նախճիրը իր բոլոր յայտնի ու անյայտ տառմներով,— հրաւիրեց որ ներկաները, վայրկեան մը յոտնկայս իրենց յարգանքը մատուցանեն անոնց անմոռանալի յիշատակին։

Այնուհետեւ աւուր պատշաճի ուղերձներ եղան քանի մը հայրենակիցներու կողմէ։

Պ. Հ. Սէնրէնկիւլեան զգայուն ճառով մը ի վեր հանեց Բարձր Հայքի եւ մանաւանդ Կարնոյ ազգաբնակչութեան բարոյական դիմագիծը եւ անոր յեղափոխական անցեալը.

— «Եթէ ըմբոստութեան շեփորը ն. կռուի ձայնը առաջին անգամ հնչեց Էրզրումի լեռներէն, ատիկա ժողովուրդի սրտէն ինքնաբեր բխած բողոքի ահազանգ մըն էր եւ ոչ թէ դուրսէն թելադրուած հրահանգ մը։ Բարձր Հայքցին, իր խրոխտ սարերուն մէջ պէտք չունէր յեղափոխութեան դասը դուրսէն առնելու, կամ եւրոպական տեսութիւններով իր պահանջը արդարացնելու։ Յեղափոխական կուսակցութիւններու կազմութենէն առաջ, Կարինը 80ական թուականներէն իսկ իր ծոցէն ծնած էր անդրանիկ ըմբոստները, որոնք ժողովուրդի զաւակներ, տիրող պայմաններէն իսկ ներշնչուած, ինքնաբուխ յեղափոխականներ եղած են։ Եւ այդ գիծը մնացած է մինչեւ վերջն ալ։ Կարնեցիին յեղափոխութեան նպատակը նոյնացած է անկախութեան խօսքին հետ, եւ զարմանալի չէ որ այն պահուն, երբ Կարնոյ հարազատ զաւակը Վարդգէս, բանտէն ազատագրուած, Կարին կը վերադառնար, խուռներամ բազմութիւնը դիմաւորելու կ'երթար եւ Թուրքերն իսկ չէին վարաներ զայն անուանել «Էրմէնիլէրին Թօփալ փատիշահը»։

Խօսք առաւ այնուհետեւ հայրենակից մը եւս, որ վերլուծեց Զատիկին ազգային նշանակութիւնը, իբրեւ խորհրդանիշը՝ տանջուած եւ հալածական ցեղի մը հրեաներու՝ անիծեալ երկրէն, Եգիպտոսէն ելքին ու ազատագրութեան։

— «Ինչպէս անոնք, Հրեաները Կարմիր Ծովէն ու անապատէն անցնելով բախտը ունեցան Աւետեաց երկիրը ողջունելու, մաղթենք, որ գէթ մեր նորահաս սերունդը օր մը նոյն բախտին արժանանայ, վերադառնալով իր մայր հայրենիքը։ Այդ օրը պիտի ըլլայ մեր իրական Զատիկը»։

Եղան նաեւ ուղերձներ, հրաւիրեալներ ներկաները, որ իրենց մէջ բարձր պահեն հայրենասիրական ոգին, իրերու հասկացողութիւնը, եւ միութեան սէրը, ու միշտ կենսունակ պահեն Հայրենակցականը, որ կոչուած է ապրեցնելու Բարձր Հայքի յիշատակը մնայուն գործերով։

Այնուհետեւ խնջոյքը սկսաւ ոգեւորուիլ աստիճանաբար։ Վարչութիւնը ոչինչ խնայած էր, որպէսզի խնջոյքը անցնի կենսուրախ մթնոլորտի մը մէջ եւ մնայ յիշատակելի օր մը ներկաներու համար։

Սկիզբէն մինչեւ վերջ հաւաքոյթը պահեց իր հայրենակցական, կարնեցիական հանգամանքը։ Սեղաններուն վրայ աւանդական գաթան, բաղարջը, կարմիր հաւկիթն ու ապուխտը պատուոյ տեղը ունէին. Օվայի կան գիւղէն Համբարձումեան եղբայրները իրենց ջութակով ու դափով, հայրենակից Պ. Փանոսեան Հրանդը իր «մանտոլին»ով փայլ տուին հանդէսին։ Հանդէսին ամբողջ տեւողութեան, մինչեւ առաւօտ անոնք վերակենդանացուցին Կարնոյ երբեմնի «քէյֆ»ի գիշերները, նուագելով աւանդական պարերը, կամ երգելով Կարնեցիներուն սիրական երգերը։

Անընդհատ կազմուեցան շուրջպարեր, տարեցներն ու նորահասները, տիկիններ ու պարոններ ձեռք ձեռքի, երեւան բերին մեր անզուգական պարերուն՝ «Թամզարա»ն ու «Փօճարին», «Համչէնն» ու «Ետուառաջը», «Մարօն» ու «Հէքեարին», «Շավալը»ն ու «Փօճպիլէզիքը», եւ առնական «Տըրընկին» — ծնքծնքուն շնորհը եւ հրայրքոտ աշխոյժը։

Աւանդական հաւկթախաղի ընթացքին ընտանեկան սեղանները աւելի եւս ոգեւորուեցան։ Այդ պահուն վիճակախաղի դրուեցաւ կարմրցուած պանունակ մը եւ նապաստակ մը, ինչ որ աւելի եւս բարձրացուց տրամադրութիւնները։

Սեղանէ սեղան կը թռէին երգեր, քրքիջներ, զուարթ կատակներ։ Մոռցուած էին օրուան հրատապ հարցերը, ամէն ոք ինքզինքը փոխադրուած կը զգար կարօտալի ծննդավայրը։ Երիտասարդացած ըլլալու տպաւորութիւնը ունէին մանաւանդ տարիքոտները։

Ապրի վարչութիւնը, որ գիտցած էր իսկապէս կարնեցիական ջերմ ու վայելուչ խնջոյք մը սարքել։ Յաջողութիւն իր բոլոր ձեռնարկներուն։

Թղթակից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ» Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—•—

Անցեալ շաբաթ իրիկուն Թորգոմ պատրիարքի սգահանդէսէն վերադարձիս ստացայ «Բազմավէպ»ի վերջին թիւը որուն մէջ կարդացի այն խմբագրական տեսութիւնը որ գրուած էր ողբացեալ Թորգոմ պատրիարքի մահուանը առթիւ։

Սոյն գրուածքին մէջ խմբագրութիւնը Թորգոմ պատրիարքի համառօտ կենսագրութիւնը տալէ վերջ, անոր աշխատութիւնները կը թուէ եւ յետոյ ամբողջ էջ մը գրելով, բաւական խիստ ոճով կը քննադատէր պատրիարքին՝ Հայ Եկեղեցւոյ մասին յայտնած մէկ տեսութիւնը։

Ցաւելով կարդացի խմբագրութեան գրած այդ յօդուածը եւ հարց դրի թէ կարելի չէ՞ր որ պատրիարքին ողջութեանը գրուէին այդ դիտողութիւնները։ Մի՞թէ պատշաճ էր թարմ գերեզմանի մը շուրջ այդպիսի խիստ դիտողութիւն մը՝ որուն իրաւացի կամ անիրաւ ըլլալը կը ձգեմ որ կրօնական հարցերու մասնագէտները քննեն։

Տօքթ. Ալլահվէրտի Որդի

ՅԱՌԱՋ.— Մենք ալ ցաւով կարդացինք այդ գրութիւնը, ոչ թէ անոր համար որ պատրիարքին մահէն վերջը կը հրատարակուի, այլ մանաւանդ վրդովիչ գտնելով անոր ծուռ եւ մոլեռանդ ոգին։ Ուրեմն ժամանակները բան չեն փոխած աստուածաբանական-դաւանական բիւզանդաբանութիւններէն։ Ոչ իսկ այսօր, օրուան այս ժամուն...

Ինքնավարութիւն Խրուաթներուն

Եուկոսլավիոյ վարչապետ Սվէթքովիչ եւ խրուաթական ղեկավար տօքթ. Մաչէք կատարեալ համաձայնութեան յանգած են Խրուաթիոյ ինքնավարութեան մասին, հետեւեալ հիմերով.—

Սահմանադրութիւնը փոփոխութեան պիտի ենթարկուի, որպէսզի ինքնավարութեան ծրագիրը ներմուծուի։ Պելկրատի մէջ պիտի կազմուի խառն դաշնլիճ մը, որուն մէջ պիտի մտնեն Խրուաթներ եւս։ Տօքթ. Մաչէք կը պահանջէ, որ նոր դաշնլիճին մէջ առնուին նաեւ ընդդիմադիր Սերպեր, քանի որ Խրուաթիա միայն կառավարութեան հետ չէ որ համաձայնութիւն կը կնքէ, այլ ընդհանուր սերպ ժողովուրդին հետ։

Վարչապետը խորհրդակցութիւններ կատարեց նաեւ Սլովէններու ղեկավար Հայր Քորոսէցի եւ Պոսնիայի մահմետականներու վարիչ տօքթ. Սփահոյի հետ։ Պոսնայի իսլամները, որոնց թիւն է 750.000, չեն ուզեր այժմ փոքրամասնութիւն կազմել սերպ-խրուաթական պետութեան մէջ եւ վարչական նոր կարգադրութիւն կը պահանջեն։ Պոսնայի մէջ կան 1.100.000 Սերպեր եւ 650.000 Խրուաթներ։ Կը կարծուի թէ Պոսնա պիտի բաժնուի Խրուաթիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ։ Խրուաթիոյ մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ որ տակաւին ապահովութիւն չկայ որ Գերմանիա բաղձանք չունի գրաւելու նախկին աւստրիական կայսրութեան հողամասերը այս շրջանին մէջ, մինչեւ Թրիէսթէ, թէեւ անմիջական չեն նկատեր գերմանական ներխուժում մը։

ՃՈՒՓՑԵՐՒՈՑ կառավարութիւնը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ նպատակայարմար չի գտներ վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ, երկրին ապահովութեան տեսակէտէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

— Այդ այդպէս է, Ֆլէչարները ի-րենց տեղը մնան, ինչպէս Ռատուպները իրենց տեղը, բայց չէ՞ որ մարդ-...ւէ պարապմունք մը պէտք է ունենայ. ուրեմն ի՞նչ էր քու ծնողներուդ պարապմունքը, անոնք ի՞նչ կ'ընէին, հիմակ ի՞նչ կ'ընեն քու Ֆլէչարները, ինչ չար ու մար բաներով կը պարպին։

— Անոնք երկրագործներ էին։ Իմ հայրս տկարացեր եւ աշխատանքի անընդունակ դարձեր էր այն օրէն, երբ իր տիրոջ հրամանով գաւազանի հարուած կերաւ. մենք դեռ շատ երախտապարտ ենք մեր տիրոջ բարեսրտութեան, որովհետեւ հայրս ճամբար մը բռնած էր, իսկ ճամբար բռնելու պատիժը մահ է, բայց մեր տէրը շնորհեց հօրս կեանքը եւ ըսաւ թէ «Ասո՛ր համար միայն գաւազանի հարուած տուէք»։ Այն օրէն հայրս խեղանդամ դարձաւ։

— Ետո՞յ։

— Մեծ հայրս Հիւկընօ (բողոքական) էր եւ Պ. երեցը զայն թիապարտութեան դատապարտած էր։ Այն ժամանակ ես դեռ շատ փոքր էի։

— Ետո՞յ։

— Իմ ամուսինիս հայրը աղի մաքսանենգ էր, ուստի Թագաւորը կախել տուաւ զայն։

— Իսկ քու ամուսինդ ինչո՞վ կը զբաղի։

— Այս օրերս անիկա կը կռուէր։

— Որո՞ւ համար։

— Թագաւորին համար։

— Եւ յետո՞յ։

— Ետոյ, ի հարկէ իր տիրոջը համար։

— Ետո՞յ։

— Ետոյ անշուշտ Պ. երեցին համար։

— Ապուշ արարած քեզի, պոռաց Նոնաճիդ զինուոր մը։

Կինը սարսափէն ուժգին ցնցուեցաւ։

— Կը տեսնէ՞ք, տիկին, ըսաւ վաճառուհին, շնորհալիօրէն, մենք Փարիզցիներ ենք։

— Տէր Աստուա՛ծ, Յիսուս Քրիստո՛ս, պոռաց կինը եւ ձեռքերը իրարու միացուց։

— Անպաշտութիւններ պէտք չեն, ըսաւ յիսնապետը։

Վաճառուհին նստեցաւ կնոջ մօտ եւ ծունկերուն մէջ առաւ անդրանիկ որդին, որ դժկամակութեան ոչ մէկ նշան ցոյց չէր տար։ Մանուկները ինչպէս առանց պատճառի կը մոլեգնին, նոյնպէս ալ առանց պատճառի կը հանդարտին։ Անոնք տեսակ մը ներքին նախազգացում ունին, որ ուրիշներուն անմատչելի է։

— Խե՛ղճ կին, այս երկրացի բարի կին, դուք սիրուն զաւակներ ունիք, ատիկա ճիշդ է, կարելի է անոնց տարիքը գուշակել։ Մեծը չորս տարեկան է, եղբայրը՝ երեք տարեկան, իսկ այն չարաճճին որ այժմ ծիծ կ'ուտէ, ի՞նչ սարսափելի շատակեր է. փոքրիկ լակոտ, այդ ի՞նչ կ'ընես, մայրդ պիտի ուտես հատցնե՞ս։ Կը տեսնէ՞ք, տիկին, երբեք պէտք չէ վախնաք. լաւ է որ ընդունուիք վաշտին մէջ, ճիշդ ինծի պէս։ Իմ անունս Հուզարտ է, աւելի ճիշդ՝ ատիկա անուն չէ, այլ ծիծաղելի մականուն մը։ Բայց չնայելով ատոր, ես կ'ուզեմ որ զիս Հուզարտ կանչեն, քան թէ օրիորդ Բիկորնօ, ինչպէս կը կանչէին իմ մայրս։ Ես ըմպելիք կը ծախեմ բանակին մէջ, ես եմ, որ խմելիք կուտամ զինուորներուն, երբ անոնք զիրար կը գնդակահարեն, զիրար կը սպաննեն։ Իմ ոտքերս՝ ձեռքերուն հետ համեմատելով՝ գրեթէ նոյն մեծութիւնն ունին, ես ձեզ կուտամ իմ կօշիկներս։ Օգոստոսի տասնին Փարիզ էի եւ Վէստէրմանին խմելիք տուի, այդպէս ալ ամէն բան յաջող էր։ Ես ականատես եղայ Լուի ԺԶ.ի, կամ ինչպէս կը կոչէին զայն, Լուի Քաբէի գըլխատմանը. պատմեմ։ Կ'ըսէին, որ Յունուար 13ին ան չագանակներ խաշել կուտար ու իր ընտանիքին հետ միասին կ'ուրախանար։ Երբ զայն բռնի պառկեցուցին գլխատութեան տախտակի կամ, ինչպէս կ'ըսեն պասքիւլի վրայ, ոչ զգեստ ունէր եւ ոչ կօշիկ. վրան մնացած էին միայն շապիկը, բաճկոնակը, գորշագոյն կերպասէ անդրավարտիկը, եւ գորշ մետաքսեայ գուլպաները։ Այս բոլորը ես ինքս անձամբ տեսայ։ Կառքը, որուն մէջ դրած բերին զայն, կանաչ ներկուած էր։ Կը տեսնէ՞ք, այսպէս ուրեմն, եկէ՛ք մեզ հետ։ Մեր վաշտի մէջ շատ լաւ տղաքներ կան, դուք կ'ըլլաք ըմպելիքի վաճառուհի թիւ 2։ Ես ձեզ կը սորվեցնեմ, թէ ինչ պէտք է ընել. ո՛հ, շատ պարզ է այդ, կ'առնես սափոր մը եւ փոքրիկ զանգակ մը, կը մտնես ժխորի մէջ, կ'անցնիս գնդակներու, կրակներու, թնդանօթներու հարուածներու, գոռում-գոչումի մէջէն եւ կը կանչես. «Տղա՛ք, ո՞վ կ'ուզէ կոնծել»։ Ահա քեզ բոլորը. ուրիշ դժուարութիւն մը չկայ։ Գալով ինծի, ես բոլորին ըմպելիք կուտամ. Աստուա՛ծ վկայ, բոլորին, թէ սպիտակներուն եւ թէ կապոյտներուն, թէեւ ես կը պատկանիմ կապոյտներուն, մինչեւ անգամ թունդ կապոյտներէն եմ, սակայն ես բոլորին կուտամ խմելիք, որովհետեւ վիրաւորը անպատճառ կը ծարաւնայ եւ ամէնքը կը մեռնին առանց համոզմունքի խտրութեան։ Օ՛հ, ինչ անմտութիւն է կռուիլը։ Եկէք մեզ հետ. եթէ զիս սպաննեն, այն ժամանակ դուք իմ փոխանորդս կ'ըլլաք։ Նայեցէք ինծի, ես թէպէտ քիչ մը խիստ դէմք ունիմ, բայց լաւ կին եմ եւ միեւնոյն ժամանակ քաջ զինուոր։ Երբեք մի վախնաք։

Երբ վաճառուհին վերջացուց իր խօսքը, կինը մրմռաց.

— Մեր դրացիին անունը Մարի-Ժանն էր, իսկ մեր աղախինը՝ Մարի-Քլօտ։

Սակայն յիսնապետ Ռատուպ կը յանդիմանէր Նոնաճիդը։

— Լռէ՛, կ'ըսէր, դուն տիկինը վախցուցիր։ Գիտցիր որ տիկիններու ներկայութեան անվայել է հայհոյել։

— Հապա ի՞նչ, ընդդիմախօսեց Նոնաճիդը, խելքը գլուխը պատուաւոր մարդը միթէ կարո՞ղ է կատաղութենէ չխելագարուիլ, երբ կը տեսնէ այս չինական անմիտ արարածները, որոնց կեսրայրը խեղանդամ դարձեր է տիրոջ հրամանով, մեծ հայրը տաժանակիր աշխատանքներու է դատապարտուած երէցին ձեռքով եւ հայրը կախուեր է Թագաւորին վճիռով, իսկ անոնք այսօր կը կռուին, կ'ապստամբին եւ իրենց կաշին կը վտանգեն... եւ որո՞ւ համար,— այդ միեւնոյն իշխանի, այդ միեւնոյն երէցին եւ այդ միեւնոյն Թագաւորին համար։

(Շար.)

պիտի համախմբուին, պահպանելու համար իրենց անկախութիւնը եւ Մեծն Բրիտանիա անոնց պիտի ընծայէ իր կրցած աջակցութիւնը: Մեր քաղաքականութիւնը հիմնուած է սա սկզբունքին վրայ,— փոքր պետութեանց իրաւունքները պէտք չէ խախտուին զօրաւորներուն կողմէ, բռնութիւնը պէտք չէ դառնայ վճռական ազդակը ժողովուրդներու յարաբերութեանց, զինեալ ուժը պէտք չէ տիրապետէ բանակցութեանց վրայ: Եթէ երբեք նորէն պատերազմ ծագի, կը նշանակէ թէ այլեւս ուրիշ միջոց չէ մնացած, պաշտպանելու համար ամէնէն կարեւոր դատերը եւ արժէքները, աւելի կարեւոր քան կեանքը»:

Կարգ մը լորտեր փափաք յայտնեցին որ յարութիւն առնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Նախարարը դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը այդ հաստատութեան մէջ կը տեսնէր հաւաքական ապահովութեան երաշխիքը, բայց պատրանք մըն է այդ յոյսը: Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, լորտը յայտարարեց թէ պէտք չէ մեծ կարեւորութիւն ընծայել կարգ մը զրոյցներու, որոնց համաձայն իտալական զինուորները Սպանիա պիտի մնան, կամ նոր զինուորներ ղրկուած են եւ ամրութիւններ կը շինուին Ճիպրալթարի շուրջը եւայլն: Իբրեւ վերջաբան, յայտնեց թէ շուտով Պերլին պիտի վերադառնայ բրիտանական դեսպանը, որ Լոնտոն կը գտնուի առնէ մը ի վեր: Այս լուրը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց:

Ռումանիա չէզոքութի՞ւն պիտի պահէ

Գերմանեւռումէն առեւտրական դաշնագիրը, որ վերջերս կնքուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ, պիտի վաւերացուի միաժամանակ Պերլինի ու Պուքրէշի մէջ, արտաքին նախարար Գ. Գաֆէնքուի Պերլին այցելութեան առիթով: Դաշնագրին գործադրութիւնը պիտի սկսի վաւերացումէն մէկ ամիս ետք: Կարգ մը գերման թերթեր պայքար բացած են եւ կը պահանջեն, որ մարքին արժէքը Պուքրէշի մէջ բարձրացուի, ինչ որ ընդդիմութեան կը հանդիպի Ռումանացիներուն կողմէ: Անոնք կ՚առարկեն, թէ մարքը աղելով Գերմանիա ի վիճակի պիտի ըլլայ աժան ապրանք գնելու Ռումանիայէն եւ սուղ ծախելու: Ասոր անմիջական հետեւանքը այն պիտի ըլլայ, որ Ռումանիոյ արտածումը աւելնայ դէպի Գերմանիա, բայց ներածումը Գերմանիայէն պակսի, ինչ որ պիտի խանգարէ Ռումանիոյ տնտեսական կացութիւնը:

*** Հավասի թղթակիցը կը հաստատէ թէ՝ իբրեւ հետեւանք Պերլինի մէջ կատարուած խօսակցութեանց, Ռումանիա որոշած է չէզոքութիւն պահել, հակառակ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ տրուած երաշխաւորութեանց: Ուրիշ խօսքով, Ռումանիա պիտի չմտնէ անգլեւֆրանքեւռուս որ եւ է խմբակցութեան մէջ:

Պերլինի քաղաքական շրջանակները չատ գոհ կ՚երեւան այս խօսակցութիւններէն: Կ՚ըսուի թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լեհաստանի ալ հաղորդած է իր կառավարութեան որոշումը: Ռումանիա կ՚ուզէ ամրապնդել իր տնտեսական յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ: Բոլոր տեսակցութեանց ընթացքին, Գերմանիոյ վարիչները, Հիթլէր, Ռիպպէնթրոփ, Կէօրինկ եւ Հէս, բացէ ի բաց հասկցուցեր են Ռումանիոյ արտաքին նախարարին թէ Գերմանիա վճռական դիրք պիտի բռնէ, եթէ Ռումանիա միանայ հակագերման ճակատին:

Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Հունգարիա հանդստացուցիչ հաւաստիքներ տուած է Ռումանիոյ: Մուսոլինի եւ Կոմս Չիանօ հասկցուցեր են Հունգարիոյ վարիչներուն թէ փոքրամասնութեանց եւ սահմանագլուխի (Թրանսիլվանիա) խնդիրները պիտի լուծուին գերմանեւիտալական մականին տակ, երբ Կէօր. Եւրոպան ամբողջովին մտնէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շրջանակին մէջ: Միւս կողմէ Լեհաստան ալ կ՚աշխատի որ Ռումանիա պահէ իր չէզոքութիւնը, առանց բոլորովին ենթարկուելու այս կամ այն հոսանքին:

Իտալիա, Հունգարիա եւ Թրանսիլվանիոյ խնդիրը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հռոմի մէջ կատարուած հունգարեւիտալական բանակցութիւններուն գլխաւոր առանցքը կը կազմէ Թրանսիլվանիոյ հարցը, զոր Հունգարիոյ վճռած է ի նպաստ իրեն լուծել, Իտալիոյ աջակցութեամբ: Հռոմի մէջ կը մտածեն, թէ Ալպանիոյ գրաւումով Իտալիոյ ազդեցութիւնը մեծապէս աճած է Պալքաններու մէջ, եւ Հունգարիա կը յուսայ թէ Իտալիա գործնապէս պիտի աջակցի իրեն, որպէսզի Ռումանիա տեղի տայ եւ յանձնէ Թրանսիլվանիան: Հռոմի մէջ նշանակալից կը գտնեն կոմս Չիանոյի տեսակցութիւնը Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ, որ տեղի պիտի ունենայ չորսաթ օր, Վենետիկի մէջ: Կ՚ըսուի թէ կոմս Չիանօ ամէն հաւաստիք պիտի տայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ անունով, թէ Եուկոսլավիա վտանգուած չէ եւ թէ անոր մտահոգութիւնները անտեղի են:

Իտալիոյ ծերակոյտը, դահաճառի պատասխանին մէջ, ազդարարեց Ֆրանսայի թէ անհրաժեշտ է գոհացնել իտալական պահանջները Ճիպութիի, Սուէզի եւ Թունուզի մասին, այլապէս երկու երկիրներու միջեւ ճեղքուածքը անդարմանելի կը դառնայ: Այս ձեւով պիտի խմբագրէ նաեւ երեսփ. ժողովը իր պատասխանը դահաճառին:

Նոր յարձակումներ Ռուզվէլթի դէմ

Գերման մամուլը կը շարունակէ նախատական լեզու գործածել Մ. Նահանգներու նախագահին դէմ: «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Զայթունկ» կը բաղդատէ Ռուզվէլթը Ուիլսընի հետ եւ կը յիշեցնէ թէ Ուիլսընի 14 կէտերէն ոչ մէկը գործադրուեցաւ:

«Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» իր յօդուածին խորագիրը կը դնէ «Ռուզվէլթ եւ Սթալինի հետ» եւ Ռուզվէլթի հեռագիրը կ՚անուանէ «ոչ թէ դիւանագիտական ծանուցագիր մը, այլ խուլայոյզ, ամբոխավարական ցուցատախտակ մը, որ երեւան կը հանէ խորամանկութիւն եւ նախամարդու ամարդութիւն»: Թերթը կը գրէ թէ Մեծն Բրիտանիա յաջողեցաւ միահեծան պետութեանց դէմ ճակատող խմբակին գլուխը դնել Ամերիկան եւ Ռուսիան եւ այսպէսով ապահովել անգլիական շահերը:

«Նախթաուսկապէ» կը գրէ.— «Ռուզվէլթին հեռագրին անդրադարձումը ժողովրդապետութեանց մէջ պիտի ըլլայ հետեւեալը.— Եթէ Գերմանիա եւ Իտալիա մերժեն, պատասխանատու պիտի ըլլան պատերազմին: Եթէ ընդունին, պիտի իյնան մեր ծուղակին մէջ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ գործօն բանակին թիւը կրկնապատկուեցաւ: Այժմ զէնքի տակ են 250—300.000 զինուոր: Մայիս 1ին զէնքի տակ կանչուած է 1919ի դասը:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը կը խորհի զօրացնել դահլիճը, պաշտպանութեան նախարարութիւն մը հաստատելով եւ նոր անդամներ առնելով: Մասնաւորապէս կը յիշուին նախորդ նախարար Իտընի եւ Չըրչիլի անունները:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ֆաշական թերթը կը հրաւիրէ քաղաքին 60.000 Իտալացիները՝ պոյքոթ հռչակել ինքնաշարժներուն դէմ, պատճառելով թէ տեղական իշխանութիւնը պաշտօնեաններուն յանձնարարած է միայն երկու լեզուներ խօսիլ, ֆրանսերէն եւ արաբերէն:

ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ արձանագրելու համար միութիւն մը կազմուած էր բիւ տը Լիզպոնի մէջ: Գանգատներ եղած ըլլալով թէ Միութիւնը 50էն 200 ֆրանք անդամավճար կը գանձէ, ներքին նախարարը քննութիւն բացաւ: Միութիւնը փակեց իր գրասենեակը, արտօնութիւն ստանալու համար, համաձայն ընկերակցութեանց նոր օրէնքին (12 ապրիլ):

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ նաւարաժին մը կը սպասուի Սպանիոյ ջուրերը, միանալու համար գերմանական եւ իտալական մարտանաւերուն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԲԱՖՖԻ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ Գատէ: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի նիւթին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Աւետ Գեւօ» խումբի վճարանական ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 281 Քուր Լաֆայէթ: Կը հրաւիրուին «Գայլ Վահան» եւ «Մուսա լեռ» խումբերու ընկերները: Նիւթ՝ «Հայ յեղափոխութիւնը»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի երկրորդ ընկերական դասախօսական ժողովը՝ 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Շահրիկեան սրահին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կուսակցութիւններու ծագումը»:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Մարզպետ» խումբի ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուա-Լիւզիի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Արապխանեաններու բնակարանին մէջ:

ՎԱԼՊԱՐԷԼԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը 23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, ընկ. Արամ Պետիկեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը 23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, ընկեր Սարգիս Պօյաճեանի ագարակը:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 23 Ապրիլ, կիրակի ժամը 2ին «Վարուժան» Ակումբին մէջ: Կը խնդրուի Լօրէթի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՎԻԷՆԻ «Անի» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ:

Դասախօսութիւն

Ց. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 22 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Փօմփէ: Կը խօսի Պ. ՍՍ[illegible]ՏՈՒՐ:

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ց. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը Ընդհ. Անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր մասնաճիւղերը 26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Քուր Լաֆայէթ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 22 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 22 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4021

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՓՈՓՈՒԻՆՔ

Օտար ընկերակցութեանց հրամանագիր – օրէնքը, որ հետեւանք է տագնապալի կացութեան մը, անշուշտ պիտի ղառնայ օրինապահութեան նոր ազդակ մը մեզի համար :

Ուրիշ խորհրդածութիւն մը, այս առթիւ :

Այդ հրամանագիրը չի՞ կրնար ծառայել նաեւ իբրեւ ազդակ՝ մեր ներքին կեանքի վերակազմութեան եւ կարգապահութեան :

Բաց խօսինք,— Հրամանագիրը կը տրամադրէ նախապէս արտօնութիւն առնել, հին թէ նոր ընկերակցութեանց համար :

Արդ, համրանք չունին մեր Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները : Քանի մը տարի առաջ, իրաւասու իշխանութիւնը մինչեւ 150 — 200 հայկական միութիւն կը հաշուէր, միեւնոյն ատեն զարմանք յայտնելով :

Շատերը այդ միութիւններէն ծիլեցան եւ լուծուեցան ժամանակի ընթացքին : Ուրիշներ կը հեւան եւ կ՚երերան ինչպէս աշնան տերեւները : Բաղդատաբար սակաւաթիւ են անոնք որ աճելու եւ գործելու զօրաւոր հիմքեր կը ներկայացնեն :

Այս կացութեան առջեւ, կը կարծենք թէ նոր հրամանագիրը կրնայ օգնել վերադնահատում մը կատարելու մեր հանրային կեանքին մէջ : Ուրիշ խօսքով՝ ամփոփուելու եւ համախմբուելու :

Օրինակ, դժուա՞ր է միեւնոյն միութեան մէջ համախմբել համանման խմբակները, թէ զօրանալու եւ թէ աւելի գործօն աշխատանքներ կատարելու համար :

Նոյնպէս, եթէ անհրաժեշտ է որ Հայր. Միութիւններ գոյութիւն ունենան, ահա պատեհութիւն մը զանոնք ամփոփելու նահանգային շրջանի մէջ, փոխանակ աւաններու եւ գիւղերու, նոյն իսկ վերի կամ վարի թաղերու եւ պզտիկներու բաժնելու :

Չէ՞ք ընդունիր թէ ի վերջոյ տաղտկալի կրնանք դառնալ, զատ – զատ ծրագիրներ ներկայացնելով իւրաքանչիւր մեծ եւ փոքր, յաճախ աննշան միութեան համար :

Օրէնքին խստութիւնները մասնաւորապէս մտածել պէտք է տան երիտասարդական – լսարանական կազմակերպութեանց : Անոնց բազմազանութիւնը անպատճառ կենսունակութիւն չի նշանակեր : Յաճախ սնամէջ յաւակնութիւններ կամ ցաւալի թիւրիմացութիւններ են որ իրարմէ կը բաժնեն միեւնոյն սերունդին ներկայացուցիչները :

Մեր այս թելադրութիւնը կը վերաբերի նաեւ ուրիշ հանրօգուտ հաստատութեանց, «կրթասիրաց» եւ «ուսումնասիրաց»ներէն մինչեւ խնամատարական :

Հարկ է աճապարել : Շատ ժամանակ չէ մնացած օրինական ձեւակերպութեանց կատարման համար :

Շ.

«ՓԱՌԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒՄԸ

Քննութիւնները կը շարունակուին երեք ուղղութեամբ, երեւան հանելու համար «Փառի» շոգենաւին հրկիզման պատասխանատուները : Մասնաւոր պրպտումներ կը կատարուին Նիսի մէջ, ուր անծանօթ մը գրաւոր տեղեկութիւն հաղորդած էր ոստիկանութեան, դաւադրութեան մը մասին : Վարչական եւ արհեստագիտական տեսակէտով ալ քննութիւն կը կատարուի, ստուգելու համար թէ 3 տարբեր կէտերէ միաժամանակ ծագած հրդեհը միեւնոյն պատճառէ՞ն յառաջ եկած է, եւ կամ թէ կարելի՞ էր դիւրաւ կրակ ձգել : Ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ «Լաֆայէթ»ի, «Փառի»ի եւ ուրիշ նաւերու հրկիզումը գործն է մասնաւոր կազմակերպութեան մը, հաւանաբար օտար :

Մինչ այս մինչ այն, խիստ հսկողութեան տակ առնուած են բոլոր նաւերը : Զինուորներ կը պահպանեն «Փառի»ի կմախքը, որ խրած է նաւահանգստին առջեւ : Բացարձակապէս արգիլուած է մօտենալ ծովափին : Երեք հրդեհներէն մէկը ծագած է փուռին մէջ, որուն դուռը փակ ըլլալով, հրշէջները հարկադրուեցան խորտակել, երկրորդը՝ սափրիչի խանութին մէջ, իսկ երրորդը՝ թէյարանին մէջ :

Մասնագէտներ կը յուսան նորէն ջուրին երեսը հանել խորտակուած նաւը, բայց գործողութիւնը երկար ժամանակի կը կարօտի :

*** Ծերակուտական Հաչէթ նամակ մը գրելով ծերակոյտի նախագահին, յայտնեց թէ հարցապնդում պիտի ուղղէ «Փառի»ի հրկիզման մասին :

*** Մեծ ու շքեղ անդրովկիանեան «Փառի» շոգենաւին աղէտքին մէջ չարամտութեան հնարաւորութիւն տեսնելով, հետեւեալ խիստ եւ դառն տողերը կը գրէ «Մաթէն» .

— Կը հասկցնեն կամաց կամաց թէ մեր առեւտրական նաւատորմին ամենագեղեցիկ նաւերէն մին փճացած է եղեռնագործ չարամտութեան մը հետեւանքով : Կարելի է : Ամէն բան կարելի է : Սակայն ի՞նչպէս կրնանք դիտել տալ, թէ ֆրանսական մեծ փոխադրանաւերը միւսներէն շատ աւելի յաճախ կ՚այրին, եւ ի՞նչպէս կրնանք չհարցնել մենք մեզի, թէ ինչո՞ւ համար չարամտութիւնը, ոճիրը աւելի մեր նաւերուն շուրջ կը յածին քան անգլիական եւ ամերիկեան մեծ փոխադրանաւերուն շուրջ : Արդեօք պատճառը այն չէ՞ որ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ չարագործութեան դէմ կայ վերին հսկողութիւն կոչուած բանը : Դուրսը թշնամի ունինք, հասկցանք : Բայց ներսն ալ թշնամի ունինք, եւ ամէն թշնամի մարդկային կերպարանքով չէ : Անոնք կը կոչուին Անճարակութիւն, Անհոգութիւն, Զանցառութիւն, Անկարգապահութիւն, հեղինակութեան կամ ազդեցութեան պակասութիւն, ղեկավարութեան բացակայութիւն : Վերի խաւերուն մէջ ամէն ոք կը խորհի, թէ ինչպէս ընէ որ պաշտօններ դիզէ իր անձին շուրջ : Վարի խաւերուն մէջ, ամէն ոք կը խորհի, թէ ինչպէս ընէ որ աւելի բարձր թոշակ ստանայ քիչ աշխատելով : Պատասխանատուութեան գաղափարը մեր մէջ վտանգաւոր կերպով տկարացած է : Երկինք գետին իրար կ՚անցընենք դիրք մը ձեռք բերելու համար, ու երբ ձեռք բերինք, մեր ձեռքերը ծալլած կը նստինք, մեր ուղեղն ալ չի գործեր : Խնդիրը միայն խորտակուած շոգենաւը վերաշինելուն վրայ չէ միայն, այլ հարկ է մանաւանդ վերաշինել բոլոր մեր նաւերը վարողներուն եւ քալեցնողներուն պատասխանատուութեան զգացումը :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՃԱՌԷ ՀԵԳՆԵԼՈՎ ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԿՈՉԸ

ՀԱԿԱՌԱԿ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ հինգշաբթի օր, անուղղակի պատասխանելով նախագահ Ռոզվէլթի կոչին : Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Կապիտոլի մէջ, ի ներկայութեան օտար պատուիրակներու որոնք յայտնեցին թէ պիտի մասնակցին 1942 ապրիլ 21ի իտալական ցուցահանդէսին :

Ահաւասիկ ճառին ամփոփումը .

— « Մեծ զօրաշարժի մը առաջին գործողութիւնն է որ կը կատարենք այստեղ : Թող այս բառէն իրար չանցնին այն սակաւաթիւ կամ չափէն աւելի բազմաթիւ մարդիկը որ վայրկեանի չզգաստութեանց մատնուած են այս պահուն, սահմանէն անդին : Եղածը քաղաքացիական, խաղաղ, զօրաշարժ մըն է, անզէն՝ բաց ի աշխատանքի զէնքէն, սկսած 15.000 բանուորներու կողմէ : Եղածը սկիզբն է ծրագրեալ ճիգի մը եւ բոլոր ազգային ուժերու համակարգութեան, որպէսզի 1942ի համաշխարհային ցուցահանդէսը արժանի ըլլայ Հռոմի, Փաշական Իտալիոյ եւ քաղաքակրթութեանց ոլիմպիականի տօնախմբութեան : Եթէ մենք միտք ունենայինք պատերազմը վառելու, եթէ մենք յարձակողական ծրագիրներ թխսէինք, պիտի չնուիրուէինք այսքան ընդարձակ ձեռնարկի մը,— կազմակերպում տիեզերական ցուցահանդէսի մը : Ոչ ալ մասնակցելու պիտի հրաւիրէինք ազգերը : Հետեւաբար գերազանցօրէն անարդար է եւ անարդարանալի՝ բոլոր տեսակէտներով՝ անձնատուր ըլլալ Առանցքին պետութիւնները ամբաստանելի աթոռին վրայ նստեցնելու փորձութեան : Նոյնքան անհեթեթ է փոխադարձ երաշխաւորութեանց տասնամեայ դրութիւնը, առանց հաշուելու այն աշխարհագրական բրդաձեւ սխալները ուր ինկած են կարգ մը անհատներ, որոնք չափազանց տարրական ծանօթութիւններ ունին եւրոպական խնդիրներու մասին : Գալով թելադրուած մեծ խորհրդաժողովին, որուն մէջ Մ. Նահանգները պիտի սահմանափակուին հեռաւոր հանդիսատեսներու դերով, փորձառութիւնը այս մասին դառն դասեր տուած է մեզի. մենք գիտենք թէ անյաջողութիւնը այնքան ապահով է որքան շատ անդամներ կը գտնուին : Ծանօթ հեռագրին որ եւ է պատասխան տրուի թէ ոչ, ես չեմ ուզեր փախցնել այս պատեհութիւնը, նորէն հաւաստելու համար թէ Հռոմի եւ Առանցքին քաղաքականութիւնը կը ներշնչուի խաղաղութեան եւ գործակցութեան կանոնէն : Գերմանիա եւ Իտալիա շօշափելի ապացոյցներ տուած են այս մասին : Հետեւաբար ժամանակ է լռութեան դատապարտելու անոնք որ խուճապ կը սերմանեն, անոնք որ գուշակութիւններ կը կատարեն դղրդացին աղէտներու վրայ, արհեստով ճակատագրապաշտները որ մեծ դրօշով մը կը ծածկեն իրենց վախը կամ անմիտ ատելութիւնը, եւ կամ աւելի կամ նուազ անխոստովանելի շահերու պաշտպանութիւնը : Ինչ որ ալ ըլլայ, մենք չենք ազդուիր լրագրական պայքարներէն, հացկերոյթներէ վերջ արձակուած կանչերէն, մեսիական պատգամներէն, որովհետեւ կը զգանք թէ մեր խիղճը հանդարտ է եւ մենք ունինք մարդ եւ միջոց՝ պաշտպանելու համար ինչպէս մեր նոյնպէս բոլորին խաղաղութիւնը» :

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ 1913Ի ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Պուլկարիոյ վարչապետը, Պ. Քէօսէիվանով, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ : Վարչապետը շեշտեց թէ Պուլկարիա որ եւ է յանձնառութիւն չունի ո եւ է երկրի հետ եւ թէ կը շարունակէ բացարձակ չէզոքութիւն պահել : Յետոյ խօսելով դրացի երկիրներու մասին, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, Պուլկարիան վերահաստատելու համար 1913ի սահմաններուն մէջ, խաղաղասիրական միջոցներով : Պուլկարիա այս պայմանով միայն կրնայ մտնել Պալքանեան համաձայնութեան մէջ :

Վարչապետը շեշտելով Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութեանց կարեւորութիւնը, բացատրեց թէ միւս պետութիւնները չեն հետաքրքրուիր պուլկարական շուկայով :

Միւս կողմէ, վրդովիչ զրոյցներ կը շրջին Պուլկարիոյ դիտաւորութեանց մասին : Եուկոսլավիա եւ Պուլկարիա տրամադիր չեն այս կամ այն ճակատին յարելու : Սոֆիայէն Լոնտոն հասած լուրերը անստուգութիւն կը բուրեն, բայց անմիջական վտանգ չի տեսնուիր :

ՅԱՌԱՋ.— 1913ի սահմաններուն մէջ կը գտնուին Տոպրուճա, Մակեդոնիա, Տէտէ-Աղաճ, Գավալա եւ Էտիրնէ :

Ի՞նչ պիտի պատասխանէ Հիթլէր

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ, թէ Հիթլէր ապրիլ 28ին շնորհալից պահանջներ պիտի դնէ, նախագահ Ռոզվէլթին պատասխանելու առիթով : Այս պահանջները պիտի պարունակեն նախկին գաղթավայրերու Գերմանիոյ վերադարձը :

Ֆրանսական ծերակոյտի նաւային յանձնախումբին առջեւ մանրամասն զեկոյց տուաւ ծովային նախարար Քամփէնքի եւ ըսաւ.— «Ճիպրալթար անառիկ է թէ՛ ծովէն եւ թէ՛ ցամաքէն : Թանժէրի կացութիւնը այնքան ծանր չէ, ինչպէս կը ներկայացնեն թերթերը » :

Կոմս Չիանօ յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը Պերլին : Կ՚ըսուի թէ ան ներկայ պիտի ըլլայ Ռայխստակի նիստին, շաբաթ մը վերջ, եւ կարեւոր բանակցութիւններ պիտի կատարէ Գերմանիոյ հետ : Այսօր ան պիտի տեսակցի Վենետիկի մէջ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին հետ : Այս խորհրդակցութեան մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայուի քաղաքական շրջանակներու մէջ : Կ՚ըսուի թէ Իտալիա պիտի առաջարկէ ուժեղացնել իտալեւեուկոսլաւ դաշինքը, գործակցիլ աւելի ընդարձակ սահմանի մը վրայ եւ ի հարկին զինակցիլ : Եուկոսլավիան Առանցքին մէջ առնելու ո եւ է հարց գոյութիւն չունի, ընդհակառակն՝ կ՚ըսուի թէ Իտալիա այժմ ինքզինք կը նկատէ բոլոր պալքանեան պետութիւններու դաշնակիցը : «Թէլէկրաֆօ» , որ արտաքին նախարարութեան օրկանն է, կը գրէ.— «Իտալիոյ հաստատուիլը Ալպանիոյ մէջ, անոր օ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ) ․

Պ. Պ. ԿՈԹԸՌՕ ԵՒ Փ. ՏԻՒ ՎԷՌԻ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ծանօթ ծերակուտական Պ. Կիւսթավ Կոթըռօ եւ «Կիլիկիոյ խաչելութիւնը» գրքին հեղինակը՝ Փոլ տիւ Վէռ, որոնք Միջերկրականեան Կոմիտէին կողմէ Սուրիա գացած էին, Անթիլիաս այցելեցին, փափաք յայտնած ըլլալով տեսնելու Ծերունազարդ Կաթողիկոսը :

Ականաւոր հիւրերը ընդունուեցան Կաթողիկոսարանի ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան եւ առաջնորդ Կարոյեան արք.ներու կողմէ : Հիւրասիրութենէն վերջ առաջնորդուեցան Կաթողիկոսին մօտ եւ աջը առին, իրենց համակրանքը յայտնելով հայ ազգին ու երկար կեանք մաղթելով Ծերունազարդ Հայրապետին :

Սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ խիստ բարեկամական խօսակցութիւններ տեղի ունեցան : Պ. Փոլ տիւ Վէռ կը ճանչնար կաթողիկոսը, 18 տարի առաջ տեսած ըլլալով Ալեքսանտրէթի մէջ : Հայրապետը ընդունեց այցելուները հիւրասրահին մէջ եւ օրհնեց զիրենք ու յաջողութիւն մաղթեց :

*** «Լ՚Օրիան» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Պ. Կոթըռոյի մասին.— Պ. Կոթըռօ առաջին Ֆրանսացի սպան է որ Պէյրութ ցամաք ելաւ 1918ին, իբրեւ հրամանատարը 29րդ վաշտին : Ականներու մէջէն անցնելով է որ հարիւրապետ Կոթըռօ անգլիական շոգենաւով մը կուգար Պրինտիզիէն, ծառայելու համար Պաղեստին — Սուրիա, ֆրանսական զօրագունդին մէջ, հրամանատարութեամբ գնդապետ Փիէփափի :

Այդ ժամանակ կանաչ դրօշը կը ծածանէր Գասպատի վրայ... արաբական կառավարութիւն մը կը գտնուէր Պէյրութի Սէրայի մէջ : Փողոցները լեցուն էին անօթութենէ մեռած տղոց դիակներով :

Հարիւրապետ Կոթըռօ Լիբանան եւ Սուրիա մնաց մինչեւ 1919 յուլիս, իբրեւ պետը. Գ. Դիւանին : Այս ձեւով մասնակցեցաւ Մերձաւոր Արեւելքի եւ Կիլիկիոյ գրաւման ու կազմակերպութեան գործին :

Ֆրանսա վերադարձին, քաղաքական ժիր գործունէութիւն մը ունեցաւ, առաւելապէս աշխատելով Ֆրանսական ազդեցութիւնը պահել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ : 1932էն ի վեր Ծերակոյտին մէջ կը ներկայացնէ Լուառ Ինֆէրիէօրի շրջանը :

«Նահար » կը գրէ (Ապրիլ 13).— Մարզպանի փոխանորդ ընդհանուր քարտուղար Պ. Մէյրիէ հացկերոյթ տուաւ ի պատիւ ծերակուտական Պ. Կոթըռոյի : Կոթըռօ տեսակցեցաւ ընդհանուր քարտուղար Պ. Մէյրիէի հետ, ի ներկայութեան մարզպանութեան բարձրաստիճան անձնաւորութեանց : Հանրապետութեան նախագահը հացկերոյթ տուաւ ի պատիւ Պ. Կոթըռոյի :

Այս առաւօտ, ծերակուտականը պիտի մեկնի Ալեքսանտրէթ, ուր պիտի մնայ երկու օր : Ապրիլի վերջը Ֆրանսա պիտի վերադառնայ սաւառնակով :

Պ. Կոթըռօ Պէյրութ հասաւ երկուշաբթի իրիկուն, սաւառնակով : Տեսակցելէ վերջ Ֆրանսական եւ լիբանանեան իշխանութեանց հետ, ուրբաթ օր պիտի մեկնի Պէյրութէն, երկու շաբաթի չափ քննական պտոյտ մը ընելու համար սուրիական նահանգներուն մէջ : Ապրիլ 26ին նաւ պիտի նստի, հաւաքելէ վերջ անհրաժեշտ տեղեկութիւնները Սուրիոյ եւ Լիբանանի կացութեան մասին :

Իրեն կ՚ընկերանայ յայտնի օրագրող Պ. Փոլ տը Վէռ, որ մասնագէտ է արեւելեան եւ արաբական խնդիրներու մէջ :

Դիւանագիտական բանակցութիւնները

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւատեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, զօրացնելու համար եւրոպական ճակատը նախայարձակման դէմ : Այս առաջարկները, որոնք Խ. Միութեան պատասխանն են երկու պետութեանց կողմէ եղած թելադրութեանց, այժմ կը քննուին անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ :

Ամէն պարագայի մէջ, բանակցութիւնները կը շարունակուին Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ, ելքի մը յանգելու համար : Պոլսոյ թերթերը կը ծանուցանեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ :

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Պերլինէն Պրիւքսէլ մեկնեցաւ, Լոնտոն պիտի հանդիպի կիրակի օր, իսկ չորեքշաբթի պիտի գայ Փարիզ, բանակցութիւններ վարելու համար :

Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մեկնեցան Հռոմէն : Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը մեծ գոհունակութեամբ կ՚արձանագրէ ձեռք բերուած արդիւնքը, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտով :

*** Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Գերմանիա նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Լեհաստանի, զայն չէզոքացնելու համար : Հիթլէր առաջարկած է Գերմանիոյ յանձնել միայն Տանցիկը եւ ծովեզերեայ նեղ շերտ մը, որպէսզի արեւելեան Փրուսիան կապուի արեւմտեան Փրուսիոյ հետ : Ասոր փոխարէն, Հիթլէր յանձն կ՚առնէ ապահովել «լեհական նրբանցքը» եւ երկարաձգել երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած բարեկամութեան դաշնագիրը :

Առջի օր միջադէպ մը պատահեցաւ Տանցիկի մէջ : Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ չարագործներ քարուքանդ ըրին Գերմանի մը ագարակը : Գերմանացին ինքնապաշտպանութեան համար զէնք պարպած ըլլալով, եօթը Լեհեր սպաննուեցան, իսկ ութերորդ մը մեռաւ : Գերման ընտանիքին բոլոր անդամները ձերբակալուեցան :

*** Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը Վենետիկ պիտի երթայ այսօր, բազմանդամ պատուիրակութեան մը հետ : Իրազեկներ կը հաւատան թէ այս առթիւ պիտի փորձուի նաեւ Եուկոսլավիան հակաբոլշեւիկ ուխտին միացնելու, ինչպէս եւ Հռոմ – Պերկրատ – Սոֆիա – Փէշթա ճակատ մը կազմելու :

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆէնքու տեսակցութիւններ ունեցաւ, Հիթլէրէն զատ, Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, Հէսի եւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ : Կը հաւաստուի թէ այս առթիւ քննած են Ռումանիոյ փոքրամասնութիւններու հարցը : Կ՚ըսուի նաեւ թէ Պ. Գաֆէնքու հաւաստիք տուած է գերման վարիչներուն թէ Ռումանիա չէզոքութիւն պիտի պահէ եւ տրամադիր է անգլեւֆրանսական երաշխիքին նման երաշխիք մըն ալ ընդունելու Գերմանիայէն : Ասոր փոխարէն՝ ուզած է իմանալ թէ ինչ է Գերմանիոյ իրական մտադրութիւնը կեդրոնական եւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ : Երկու կողմերէ տրուած լուսաբանութիւնները գոհացուցիչ նկատուած են փոխադարձաբար : Կ՚ըսուի թէ Գերմանները վստահեցուցած են Պ. Գաֆէնքուն, թէ Գերմանիա այժմ պիտի չսատարէ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ հողային պահանջներուն :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԴԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եւրոպական ընդհանուր հրդեհը կրնայ բռնկիլ ուեւէ կէտէ մը: Բայց ճիշդ այժմ՝ վտանգի գլխաւոր կէտը Յունաստանն է:

Զօր. Մէթաքսասի դիկտատորութեան տակ, որ իշխանութեան գլուխ անցաւ 1936 Օգոստոս 4ի պետական հարուածով, Յունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը եղած է Եուկոսլաւիոյ քաղաքականութեան նման զգուշաւոր, թէեւ աւելի չափամէտ՝ չեզոքութեան ուղիղ, հոսանքին մէջտեղէն ընթանալու գծէն:

Ամենէն մեծ ազդակը, որ կայունութիւն տուած է այս քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հետ 1930ին կնքուած բարեկամութիւնն է,— մեծ պատերազմէն ի վեր դիւանագիտական ամենէն ուշագրաւ յեղափոխութիւնը, Առանցքին ստեղծումէն վերջ: Վեց տարի, 1924էն 1930, երկու երկիրները վիճեցան 1922ի փոքրասիական պատերազմէն ծագած ժողովուրդներու փոխանակութեան հարցին շուրջ: Այս հարցին կարգադրութենէն ի վեր, որ պսակուեցաւ Անգարայի մէջ Պ. Վէնիզելոսի վայելած ծափերով, երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը մթագնած չէ ուեւէ ամպով:

Ասոր առաջին հետեւանքը այն եղած է որ Յունաստան եւ Թուրքիա 1934էն ի վեր ընթացած են Պալքանեան Ուխտին մէջ իբրեւ լծակիցներ, թողլով որ Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա եւս կազմեն երկրորդ լծակից բարեկամ ուժերը: Միւսն այն է որ Թուրքիա, Աթաթիւրքի տիրական ազդեցութեան տակ, ղեկավարն էր միացեալ այս քաղաքականութեան: Այսօրուան Թուրքիոյ արտաքին նախարար Սարաճօղլու ի վիճակի է եւ կարող է նոյն ընթացքը շարունակելու:

Ասկէ կը հետեւի թէ՝ պալքանեան դիւանագիտութեան ստեղծագործութեան լաբիւրինթոսին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Քաֆէնզուի եւ Տոքթ. Կէօսէյնի Պոլիս այցելութիւնները խիստ կարեւոր են: Պալքանեան Ուխտին երերուն շէնքը կարելի է ամուր պահել կամ փլցնել աւելի ազդու կերպով Անգարայի մէջ քան Աթէնք ու այլուր. բայց Պ. Քաֆէնզու աւելի շուտ հասաւ այնտեղ. եւ եկող լուրերը ապահովիչ են, իսկ թրքական դիւանագիտութիւնն ալ քիչ անգամ մանուածապատ է: Թուրքիոյ վրայ է որ իր բարեկամներու աչքերը յառած են որպէսզի հսկէ որ Պուլկարիա դուրս չելլէ պալքանեան միութեան քաղաքականութենէն:

Բայց մինչ Թուրքիա կ'ամրապնդէ, ուրիշ ուժեր կը քաշեն զայն դէպի Առանցքը կամ դէպի անոր հակառակ: Գերմանիոյ ոյժը Յունաստանի մէջ կազմած են հակահամայնավարութիւնը, գերման տնտեսական թափանցումը եւ ոգեկան այն կապակցութիւնը, զոր կը զգէ զօր. Մէթաքսասը գերման մշակոյթին եւ մեթոտներուն:

1936ի պետական հարուածէն ետք բոլոր ընդդիմադիրները որակուեցան իբրեւ համայնավարներ, եւ այժմ երկրին մէջ գոյութիւն ունի բոցավառ ռուսատեցութիւն մը, որուն ի տես դժուար թէ ուեւէ կառավարութիւն համարձակի մտնել այնպիսի մեծ դաշնակցութեան մը մէջ, որուն կ'անդամակցի նաեւ Խ. Միութիւնը:

Նոյնիսկ մինչեւ անցեալ շաբաթ՝ գերման տնտեսական դերակայութիւնը պարտադրեց որ Յունաստան, պալքանեան միւս երկիրներու նման, բարի յարաբերութիւններ պահպանէ Գերմանիոյ հետ: Այս տնտեսական դերակայութեան գլխաւոր զէնքը այն է, որ Գերմանիան կը գնէ Յունաստանի գլխաւոր արտածումի նիւթը, ծխախոտը (եւ մեծ մասով դարձեալ կ'արտածէ Համպուրկէն): 1937ին Յունաստանի ընդհանուր արտածումէն (42.000 թոն) 18.000 թոնը գացած է Գերմանիա եւ 2,000 թոնը Աւստրիա ու Չեխոսլովաքիա: Մ. Նահանգները գնած է 9,300 թոնը, փոխարէնը տալով ազատ դրամ, որուն շատ պէտք ունի Յունաստան:

Այս կացութեան առջեւ՝ անգլիասէր կուսակցութիւնը Աթէնքի մէջ կ'առարկէ.

— «Մենք ամուր դաշնակցութեան մը կը բաղձանք Անգլիոյ հետ, որ միջազգայնօրէն աւազակ չէ, եւ որ ռազմագիտական տեսակէտէ պէտք ունի մեզ կենսականօրէն: Բայց շատ դժուար է դաշնակցիլ, երբ մենք կապուած ենք Գերմանիոյ տնտեսապէս, եւ մանաւանդ չունինք սթերլիններ, որպէսզի Անգլիայէն կարենանք զէնք ու մեքենականութիւն գնել: Գնեցէք մեր ծխախոտը: Ասիկա մեզ պիտի ազատէ տնտեսապէս գերման տիրակալութենէն»:

Ես լուր ունիմ, որ այս առաջարկը փոխանցուած է ծխախոտի մեծ ընկերութիւններէն մէկուն, բայց ան մերժած է այն առարկութեամբ թէ այդ գնումը պիտի հարկադրէ հաստատել ծխախոտի նոր մեքենականութիւն, բոլորովին տարբեր տեսակի մը համար, ինչպէս է յունական ծխախոտը: Այդ առեւտուրը կրնայ լաւ քաղաքականութիւն ըլլալ, բայց ընկերութեան բաժնետէրերուն շահաբեր չէ եւ մրցումի չի դիմանար:

Գալով երկրորդ ազդակին՝ զօր. Մէթաքսասի համակրանքին Առանցքին հանդէպ, ասիկա անորոշ տարողութիւն մըն է միայն՝ մինչեւ որ փորձաքարի զարնուի: Այս համակրանքը կ'ենթադրուի այն իրողութենէն, թէ զօրավարը իր ուսումը առած է Պերլինի զինուորական ակադեմիային մէջ, թէ ան հաստատած է դիկտատորական իշխանութիւն մը եւ թէ միշտ հիացող մը եղած է Գերմանիոյ: Բայց տարբեր է հեռուէն հիանալ լիվիաթանին, տարբեր՝ անոր փորին մէջ մտնելու հեռանկարին առջեւ գտնուիլ: Զօր. Մէթաքսասի անձնական տրամադրութիւններուն հանդէպ վաղաժամ է դատաստան ընել:

Առանցքին կրտսեր ընկերակցին՝ Իտալիոյ հանդէպ, 1923ին Քորֆուն կրակելէն ասդին, կը տիրէ անվստահութիւն եւ երկիւղ: Թուղթի վրայ՝ Իտալիա աւելի չարիք մը գործած չէ Յունաստանին քան Թուրքիա, բայց Իտալիոյ հանդէպ միշտ ալ անվստահութիւն տիրած է եւ այդ անվստահութիւնը սնուցանողները այսօր կը հաւատան թէ իրենք իրաւացի էին: Երկիւղը կրնայ ներհակ հակազդեցութիւններ առաջ բերել, բայց Ալպանիան գրաւելու լուրը Յունաստանի մէջ ստեղծեց զայրոյթի եւ արհամարհանքի, ոչ թէ համակրութեան զգացումը:

Յոյն ժողովուրդին մէջ Գերմանիան ալ սիրուած չէ: Անոր առջեւ տեղի տալ՝ պիտի նշանակէ դերազանց ուժին առջեւ խոնարհիլ միայն, որովհետեւ Աթէնքի մէջ Գերմաններու մղած մշակութային ընդարձակ քարոզութիւնը պարզապէս ծիծաղը կը շարժէ Յոյներուն, որոնք սրամիտ, արթուն, զուարթ ու քաղաքակիրթ ժողովուրդ մըն են:

Ասոնց հակառակ, Անգլիան սիրուած է եւ անգլիական դաշինքին գաղափարը յաջողութիւն կը գտնէ: Թէ՛ կառավարութիւնը եւ թէ ընդդիմադիրները կ'ընդունին, թէ Առանցքին ընկերակցիլ՝ կը նշանակէ վագրին վրայ հեծնիլ, մինչ Անգլիոյ հետ ընկերանալուն մէջ այսպիսի վտանգ չեն տեսներ: Ուրիշ կարեւոր կապ մըն է նաեւ այն, որ անգլիական նաւային պատուիրակութիւնը կը գործէ տենդագին եւ կը մարզէ յունական նաւային ուժերը, գրաւելով ճիշդ այն կարեւոր դիրքը, ինչ որ ունէր Չեխոսլովաքիոյ մէջ ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնը:

Ինչո՞ւ Յունաստան կենսական կէտ մըն է բրիտանական ռազմագիտութեան մէջ, եւ ի՞նչքան հզօր է ան:

Յունաստան կենսական է, որովհետեւ արեւելեան Միջերկրականի մէջ նաւային կայանները սակաւաթիւ են: Քորֆուն թէեւ այժմ դժուար պաշտպանելի կէտ մըն է, բայց ծովեզերք՝ դէպի արեւմուտք, Քէֆալոնիա եւ ուրիշ վայրեր խիստ արժէքաւոր են, իսկ շատ աւելի էական են իբրեւ կայաններ Նաւարինօն եւ Կրետէն:

Հիւսիսի ամրութիւններուն վրայ, միւս կողմէ, առատ դրամ ծախսուած է, թէեւ այդ ամրութիւնները ծրագրուած ատեն ալպանական սահմանագլուխը այժմեանին նման իբրեւ տկար կէտ մը նկատի առնուած չէր: Թագաւորը իր ժամանակին մեծ մասը յատկացուցած է բանակին եւ նաւատորմին բարւոքման, եւ բանակին գիւղացիները ու նաւատորմին ձկնորսները (նաւատորմը կը բաղկանայ գլխաւորաբար Թորփիլահալածներէ եւ սուզանաւերէ) տոկուն են եւ քաջամարտիկ:

Պէտք չէ անտեսել նաեւ կառավարութեան ներքին քաղաքականութիւնը: Վերջին երեք տարիներուն Յունաստան ունեցած է ճշմարտօրէն ազդու, գործօն ու յառաջադէմ կառավարութիւն մը: Գիւղացիներու պարտքերը ջնջուած են, արտադրութիւնը աճած է, ճահիճները չորցուած են եւ անջրդի հողերը ոռոգած, անտառամշակութիւնը զարգացուած, գործաւորներու աշխատավարձը բարձրացուած, աշխատանքի ժամերը կրճատուած, ճամբաներու շինութեան եւ առողջապահական - բժշկական ծառայութեանց զարկ տրուած:

Այսուհանդերձ, սակայն, դիկտատուրան ծանր կը ճնշէ բոլոր դասակարգերուն վրայ, իր պարտադրած գրաքննութեամբ, գաղտնի ոստիկանութեամբ եւ բռնի աքսորներով: Զօրավար Մէթաքսասի մեթոտները իրարու մօտեցուցած են ձախակողմեան ու չափաւոր ընդդիմադիրները, եւ դժգոհութիւնը կը ծաւալի երկրին մէջ:

Ի՞նչ կապ ունին վարչական ձեւը եւ ժողովրդական ըլլալը կամ չըլլալը Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Յունական կառավարութեան անդամները կը պատասխանեն — «ոչ մէկ կապ», եւ երբեմն ալ կ'աւելցնեն. — «հապա Կիպրո՞սը»: Բայց եթէ հաւանական դաշնակցի մը կառավարութեան ներքին նկարագիրը մեր գործը չէ, անոր հաստատուն վերելքը կը շահագրգռէ մեզ: Ցախերը դիզուած են իրարու մօտ դէզ առ դէզ եւ նուրբ ծուխի գալարներէն կարելի է կռահել բռնկելու պատրաստ կրակին ծաւալը: Որովհետեւ Յունաստան ունեցած է կատաղի ներքին անցեալ մը, եւ միշտ ալ կան մարդիկ որ պատրաստ են խլվոթէն ու թոհուբոհէն օգուտ քաղել իրենց անձնական փառասիրութեանց համար:

ԷՆԹԸՆԻ ՌՈՒԻՆ
(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

Դիւրին մէջտեղ չեկաւ այս հոյակապ ձեռնարկը: Առաջին իսկ պահէն, Տիկին Բուդաղեան կը բախէր չկամութիւններու, չափազանցեալ պահանջներու եւ չիլ հաշիւներու, որոնք միշտ աղխատաբեր եղած են հայկական կեանքին մէջ: Եւ որ յոռեգոյնն է, դեռ ներկայացումէն մէկ ամիս առաջ, Ա. Շահխաթունի ետ կը կենար իր յանձնառութենէն, որուն կը հետեւէր գլխաւոր դերակատարուհիին հրաժարումը: Տիկին Բուդաղեան կը զգար անզօր յուսահատութեան մը լովանդակ դառնութիւնը: Արդէն իսկ կը մտածէր Շանթի ուրիշ մէկ երկը բեմադրել, նոյնիսկ բոլորովին ձեռք քաշել գործէն...: Եւ ահա, բուռ մը կրակոտ տղաք, վճռապէս կը խոստանային տիկնոջ անպայման գլուխ հանել ծրագրուած ներկայացումը: Մնացեալը ծանօթ է:

«Օշին Պայլ»ի հրատարակութիւնը, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, ժամանակին բաւական վէճերու դուռ բացած եւ մելան սպառել տուած է լրագրական էջերուն մէջ: Փարիզի հանգուցեալ «Գրական Ակումբ»ը իրեն նուիրած է քանի մը նիստեր, ուր Կ. Սասունի կարդաց շահեկան ուսումնասիրութիւն մը:

Շանթի այդ երկը կարդացած եմ «Նուպարեան Մատենադարան»ը, ուր գացեր էի պատմական աղբիւրները վերստուգելու մէկ թատերախաղի, որ կը շօշափէր Կիլիկիոյ Թագաւորութեան վերջին օրերը: Այս շրջանը միակ պատմաբան մը ճանչցած է, կարդինալ Ժան Տարտէլը,— խոստովանահայր եւ շրջուն վարչապետ Լեւոն Ե.ի— որ ամենայն հաւանականութեամբ տուն տուած է իրեն: Կիլիկիոյ վերջին արքան խիստ դատապարտուած էր հայ նախարարներու դաւաճանութիւններէն, հետեւաբար լատին կրօնաւորին վկայութիւնը անկողմնակալ չի նկատուիր շատերու կողմէ:

Շանթի երկը իբր մեկնակէտ ունի հայլատին պայքարը: Հայոց եւ Տաճարականներուն միջեւ իրապէս բախումներ տեղի ունեցած են, հողային եւ կրօնական վէճերու համար, բայց անոնք երբեք չարաղէտ հետեւանք չեն ունեցած: Հայերն ու լատինները միշտ գիտցած են իրարու հետ միանալ մահմետական վտանգին առջեւ: Կը թուի թէ Հռոմ չէ ձգտած Կիլիկիան կործանել, այլ միայն իր հոգեւոր մականը տարածել Հայոց վրայ: Մեր հանճարեղ Թագաւորը՝ Լեւոն Մեծագործ, երկար ատեն ի զուր բանակցելէ ետք բիւզանդացիներուն հետ, արդէն յօժարակամ ընդունած է Պապէն ստանալ իր թագն ու օծումը, իբրեւ ամենազօրեղ եւ ամենատիրական իշխանութիւնը: Այն օրէն ի վեր Հայերը տեսակ մը հովանաւորեալներն էին Ս. Պետրոսի գահակալներուն:

Ուրիշ կերպ ալ կարելի չէր: Մոնկոլ դաշնակիցները շատ հեռու էին, իսկ մահմէտական հարեւանները ուժի օրէնքը միայն կը ճանչնային, ինչպէս հիմա բոլշեւիկները եւ ֆաշական պետութիւնները: Հայոց համար, ընդհակառակն, չարաղէտ հետեւանք ունեցած է Հռոմի ազդեցութեան տկարացումը, կրօնական երկպառակութիւններու երեսէն: Պապերը միշտ աշխատած են «խաչ տալ» յանդուգն ասպետներուն, նոր խաչակրութեամբ մը Մեմլուքներու ձեռքէն փրկելու համար Երուսաղէմն եւ քրիստոնեայ իշխանապետութիւնները: Ժան լը Պոնէն վերջ, Ուրբանոս Ե. այդ պաշտօնը յանձնած է Կիպրոսի Պետրոս Ա. արքային, որ թեկնածու էր Կիլիկիոյ գահին: Օրուան հզօր իշխանութիւններէն Ճենովան եւ Վենետիկը, իբրեւ առեւտրական դաշնակիցները Եգիպտոսի, շատ ալ ականջ չէին կախեր քահանայապետին խաչակրութեան յորդորներուն եւ բանադրանքի սպառնալիքներուն: Ստորեւ կը դնեմ պատմական վաւերագիր մը, որ շատ պերճախօս կերպով ցոյց կու տայ պապերուն կգացումները Հայոց հանդէպ:

— «Հայոց Մարուն Դշխոն, Տարենտոնի Փիլիպպոսին քրոջ դուստրը, կը խնդրէ որ Պապը իրեն օգնութեան հասնի ընդդէմ Միւսիւլմաններուն, որոնք մեծ վտանգի կ'ենթարկեն իր թագաւորութիւնը ...: Պապը կը հրաւիրէ Անտիոքի իշխան Ժուանը, խնամակալ Կիպրոսի, Վենետիկցիները, Ճենովացիները եւ Հռոդոսի ասպետները օգնութեան հասնիլ Հայոց»: (Ռէյնալտի, «Տարեգիրք 1372»ի, գլուխ Լ.):

Խիստ հնարաւոր էր հայրենասէր գործիչի մը իտէալը մարմնացնող յարմարագոյն հերոս մը ընտրել, քան այդ աննշան Օշին Պայլը, որուն սերունդը թշնամիներուն ձեռքը պիտի մատնէր Տաւրոսեան Հայաստանը:

Դաժան խնամակալն իր առաքինութեան քարոզները կը վերապահէ միմիայն Ալիսի, բայց երբեք միւս որդիներուն՝ Աշոտի եւ Մարունի ...: Ժան տ'Անժուէն ունեցած այդ հաւատափոխ զաւակը՝ Եգիպտոսի Սուլթանին մօտ ապաստանելով, ճշմարիտ պատուհաս մը կը դառնար Կիլիկիոյ գլխուն: Գալով Մարուն Թագուհիին, այն ալ գլխաւոր դէմքը կը հանդիսանար այն եռապետութեան, որ հրաւէր կ'ուղղէր Հալէպի Ամիրապետ Ս. Ըշկը - Թիմուրի, որպէսզի բարեհաճի գրաւել Սիսը ...

Լ. Շանթ կէտ առ կէտ հետեւած է պատմական վաւերաթուղթերուն, բայց անոնց տուած իր մեկնաբանութիւնը ճշմարտական չի թուիր: Օշին Պայլ չարդարացներ իրեն վերագրուած հերոսի նկարագիրը: Քանիցս հաճոյքն ունեցած եմ ունկնդրելու Փրոֆ. Ն. Եորկան, Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ: Մեր մեծանուն բարեկամը բան գործ ըրած էր լատիներով Կիլիկիոյ հայ ականաւոր դէմքերը փնտռել եւ գտնել, միջազգային բազմութիւններուն առջեւ պանծացնելու համար զանոնք: Զարմանալի է որ ոչ մէկ յիշատակութիւն կ'ընէր Լեւոն Դ.ի խնամակալի մասին, իսկ իր հեղինակած պատմութեան մէջ, հազիւ թէ կ'անդրադառնայ անոր գոյութեան:

1320ին, հազիւ տասը տարեկան Լեւոն Դ. յաջորդ կը կարգուի հանգուցեալ Օշին արքային: Իրեն խնամակալ կ'ընտրուի մօրեղբայրը՝ Կոռիկոսի Օշին կոմսը: Պատանի Թագաւորը մեծ դժուարութեամբ Պապէն արտօնութիւն ձեռք կը բերէ, մօրեղբօր աղջկան հետ ամուսնանալու համար: Պատմութիւնը խիստ ժլատ է Օշին Պայլի գործունէութիւնը յիշատակելու համար, բայց եւ չի մոռնար զայն ներկայացնել փառասէր եւ իշխանատենչ: Իբր դաժան բռնաւոր մը հաւաստարապէս կ'ատուի բոլորէն: Նոյն մակալը խեղդել կու տայ Թագաւորին հօրաքոյրը՝ Իզապէլ Թագուհին, կին խաչակիր իշխանատոհմի Կիւրոսի Ամորի արքային: [illegible] Հիւկ եւ Հենրիկոս որդիները [illegible]: Միւսները՝ Պոհեմոն եւ Ժուան — հայր Հայոց վերջին Թագաւորին — կ'ապաստանին Հռոդոս: Իսկ Կոստանդին կ'երթայ Բիւզանդիոն, ուր շնորհիւ իր հօրաքրոջ Քսենիա Թագուհիին, Սերէզի կառավարիչ կը կարգուի:

Կիլիկիոյ գահը չափազանց փխուն էր, հրապուրիչ խայծ մը ըլլալու համար խաչակիր ազգատոհմին: Իշխան Ժուան տարիներ վտանած է հաւաքելու համար իր Բիւզանդիոնի եղբայրը, որ ապագայ Կոստանդին Գ.ը պիտի դառնար: Ցեղագային՝ իր կրտսեր որդին Լեւոն Լուսինեան, նոյնքան դժկամակութեամբ պիտի առնէր Կիլիկիոյ Թագը: Օշին Պայլն իսկ կը խոստովանի թէ՝ «Ժուան իշխանին դէմ լուրջ ամբաստանութիւն մը գոյութիւն չունի»: Ապա ուրեմն ինչո՞ւ այդ հալածանքը Ամորիի տղոց դէմ, ինչո՞ւ մեռցանելու պահու ապաշաւը իր «գարշելի» գործերուն համար ...

Կիլիկիան շատ ծանր օրեր կ'ապրէր այդ շրջանին: Ցաճախ ասպարէզ կը դառնար Լարանտայի եւ Բերիոյ Մեմլուքներու արշաւանքներուն, որոնք [illegible] կը թալէին եւ կը կոտորէին ազգաբնակչութիւնը: Հայ իշխանները կ'ապաստանէին իրենց բերդերը, բայց վտանգն անցնելուն պէս [illegible] կուգային իրենց պատեաններէն, այս անգամ իրարու դէմ կռուելու համար...: Խնամակալը եւս կը հետեւի այն շաւիղին, որ Օշին արքային եղած էր, ու դեռ պիտի ըլլար Լեւոն Դ.ի, երեք Կոստանդիններուն եւ Կիլիկիոյ վերջին Թագաւորին [illegible] մուսնանայ Նափոլիի միապետին [illegible] քրոջ՝ Ժան տ'Անժուի հետ, եւրոպական աջակցութիւն ձեռք բերելու համար: Ավինեոնի Յովհաննէս ԻԲ. Պապը, որ քանիցս օգնած էր Հայոց [illegible]թապէս եւ բարոյապէս, այս անգամ կը դիմէ Ֆրանսայի Փիլիպպոս [illegible] քային եւ Մոնկոլներուն: Պարսկաստանի խաքանը քան հազար [illegible] ներ կը ճամբէ Օշին Պայլի օգնութեան: Իկոնիոյ Մալէք — էն — [illegible] Սուլթանը կը ստիպուի [illegible] տարուան խաղաղութիւն կնքել Հայոց հետ (4 յուլիս 1322): Դաշինքին համաձայն մերոնք պէտք է վճարեն տարեկան 50 հազար ոսկի Ֆլորին, աղի հասոյթը եւ Այասի մաքսատուրքին կէսը: Վալուայի Փիլիպպոս Թագաւորը, միշտ քահանայապետին յորդորներուն վրայ, Հայոց կը [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այստեղ հանգիստ որոնեց Հայաստանեայց բարերար Մեծն Ներսէսը, անշուշտ, հայրենիքի բարօրութեան համար գործ դրած երկարամեայ աշխատութիւններից յետոյ: Այստեղ առանձնացաւ նրա արժանաւոր որդին՝ Մեծն Սահակ՝ իւր վաթսուն խարազանազգեստ աշակերտներով, ազգի լուսաւորութեան գործը ժայռերի ծոցում զարգացնելու համար:

Մեր նկարագրած ժամանակում նոյնպէս գտնւում էր այստեղ հոգեւոր հայերի հարուստ միաբանութիւն, որ բարեկարգել ու ծաղկեցրել էր Այրիվանքը: Այդտեղ էր եւ այդ ժամանակ Հայոց Հայրապետը, Յովհաննէս կաթողիկոսը, որ Արաբացոց ոստիկանի հետապնդութիւնից փախչելով՝ թողել էր Դւինայ կաթողիկոսարանը եւ իւր հաւատարիմ պաշտօնեաներով ու հայրապետական գանձերով ապաստանել Այրիվանքի ամրութիւններին:

Երկու օր էր ինչ լուր էին բերել Հայրապետին թէ՝ Նըսր Ոստիկանը, որ Յուսուփից յետոյ տեղակալ էր կարգւած եւ որ մինչեւ այն նստում էր Ատրպատականում, հասել է արդէն Նախիջեւան եւ յառաջանում է դէպի Դուին: Ոստիկանին յայտնի էին Հայոց Թագաւորի անյաջողութիւնները, հայ իշխանների խռովութիւնները եւ երկրի անտէրունջ դրութիւնը: Եւ ահա՛ նա շտապել էր օգուտ քաղել յաջող հանգամանքից:

Կաթողիկոսն իմացաւ որ Նըսրը ձեռնամուխ է կաթողիկոսարանը եւ նրա կալուածները գրաւելու, իսկ այդ նպատակին՝ հասնելու համար նախ կը ցանկանար ձեռք ձգել իրան կաթողիկոսին եւ հայրապետական գանձերը յափշտակել եւ ապա թէ յանցանքներ բարդելով նրա վրայ՝ կաթողիկոսարանը գրաւել:

Այս պատճառով Հայրապետը, որ մինչեւ այն ապրում էր Այրիվանքի ներքին այրերում, այն է՝ անապատականների միաբանութեան մէջ, ուր վիմափոր եկեղեցիներն ու ընդհանուր կացարաններն էին, ելաւ, փոխուեցաւ իւր հաւատարիմներով դէպի Վերին Վանքը, ուր անասուններն էին պահում:

Այդտեղ անքնակ ու խաւարչտին այրերի մէջ թաքնուելով՝ կաթողիկոսը յոյս ունէր ազատ մնալ Նըսրի հետապնդութիւնից եւ փրկել իւր հետ բերած հայրապետական հարստութիւնները, որոնք մեծ մասամբ սրբութեանց ժողովածուներ եւ նախնի գահակալներից ժառանգած թանկագին իրեր էին:

Կաթողիկոսի կարծիքով՝ թշնամին չէր մօտենալ այդ անշուք վայրերին, ուր գրաստներ էին զարմանում, եւ ուր մուրացիկ խուժանն էր ապրում:

Բայց երբ հետզհետէ հասնող լուրերից երկիւղը զօրացաւ, Նրա մերձաւորները խորհուրդ տուին իրան հեռանալ Այրիվանքից եւ ապաստանել Գառնայ ամրոցին, ուր այդ ժամանակ ապրում էր Թագուհին:

Կաթողիկոսին հաճելի էր հետեւել այդ խորհրդին. բայց իւր Դրան եպիսկոպոս Սահակը, որ լուրջ եւ իմաստուն մարդ էր, հակառակեց նրան ասելով.

— Ժողովուրդն արդէն բամբասում է Քեզ, Վեհափառ Հայր, թէ դու անտէր ես թողել Դւինայ կաթողիկոսարանը եւ քո անձի ապահովութեան համար ապաստանել Այրիվանքի ամրութիւններին: Այժմ էլ եթէ Գառնի փոխադրուես, կը գրգռես Քո դէմ նոյնիսկ կղերի զայրոյթը:

— Եթէ մի անգամ արդէն հեռու եմ կաթողիկոսարանից, կարող եմ լինել եւ Գառնիում. ինչո՞ւ այս առթիւ պիտի կղերը գրգռուի, հարցրեց կաթողիկոսը եպիսկոպոսին:

— Այստեղ մնալու համար դու պատրուակ ունիս, Վեհափառ Տէր. այդ այն է, որ դու հովանաւորում ես Այրիվանքի հռչակաւոր եւ բազմամարդ ուխտին: Իսկ Գառնիում ապրում են Թագուհին եւ ազատանի կանայք. նրանք պէտք չունեն քո հովանաւորութեան:

Կաթողիկոսը գլուխը կախեց եւ սկսաւ մտածել: Եպիսկոպոսի առարկութիւնը արդարեւ բանաւոր էր: Կաթողիկոսը պարտաւոր էր իւր ուխտի հետ լինել եւ ոչ թէ ամրոցաբնակ տիկնանց: Բայց մօտալուտ վտանգի երկիւղը ճնշում էր Նրա սիրտը: Նրա բարեկազմ, յաղթանդամ եւ արտաքուստ զօրաւոր մարմնի մէջ ապրում էր մի տկար սիրտ ու երկչոտ հոգի: Նա թէպէտ սրտանց սիրում էր իւր հօտը եւ միշտ աշխատում նրա բարօրութեան համար, բայց դրա հետ միասին սիրում էր իւր անձը եւ հետեւապէս վտանգի չէր ենթարկում նրան, եթէ հօտի շահը պահանջում էր այդ: Նա հայրենիքի հարազատ որդին եւ նրա երջանկութեան անկեղծ բարեկամն էր: Բայց եթէ երջանկութիւնը ձեռք բերելու համար պէտք էր լինում զոհել թագաւորող անձի կամ զօրեղ իշխանի դէպի իւրն ունեցած բարեկամութիւնը, նա տատանւում էր եւ, վերջ ի վերջոյ, այդ բարեկամութեան կորուստը խնայում: Նա ազգի օգտին գործում էր բարիքներ երբեմն միայն փառք վաստակելու համար. իսկ շատ անգամ էլ՝ որպէսզի իւր փառքը չաղարտէ, նա [illegible] չէր դնում հասնող չարիքներին: Նա չունէր ոչ զօրեղ կամք, ոչ հաստատ բնաւորութիւն եւ այդ պատճառով էլ նրա վրայ հաւասար ազդեցութիւն ունէին թէ՛ մեծը եւ թէ փոքրը, թէ՛ տկարը եւ թէ զօրաւորը, թէ՛ խարդախ [illegible] եւ թէ իմաստուն խորհրդականը: Զօրաւոր մարդու կամ [illegible] իւր վրայ արած ազդեցութիւնը [illegible] ջում էր միշտ զօրաւորագոյնը: [illegible] շատ անգամ էլ պատահում էր [illegible] ուակը, նայելով թէ ո՛րն է վերջին [illegible] պամ իւր ոյժը փորձել նրա վրայ:

Իւր Դրան եպիսկոպոսի վրայ [illegible] կայն, կաթողիկոսը մեծ համակրութիւն ունէր. Նա յարգում էր նրան իբրեւ առաքինի եւ իմաստուն մարդու, այդ պատճառով, չնայելով որ [illegible] վիրքերի մասին հասնող լուրերն [illegible] հանգստացնում էին իրան, [illegible] մենայնիւ որոշեց լսել նրա խորհրդին եւ մնալ Այրիվանքում, իւր հոգեւոր ուխտի հետ:

Բայց ահա՛ հասաւ այդտեղ կաթողիկոսի Գէորգ անունով սարկաւագը, որ հաղորդեց Վեհափառին տխուր եւ սպառնական նորութիւններ: (Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՃԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ոյթ մասնիկը, ...ըմանակ ուրիշի, յաճախ նախընտ... է, մանաւանդ պարտաւորիչ գի... ...ական նոր բացատրութիւններու եւ ...բառերու համար, որոնցմէ յիշենք ...ոյթ (solution) եւ հիմա հետզհետէ ...գործածական դարձող Ելոյթ (sortie կամ նոյնանիշ ուրիշ առում – ...): Այս տեսակէն պէտք է ամէ– ...ծանօթ եղած ըլլան սովորոյթ, ...յթ, բնոյթ, գոյրոյթ, ինչպէս ...ցած բազմոյթ: Կայ նաեւ ցան– ...յթ փոխանակ ցանկութեան: Բայց ...իրը այն է, թէ պէտք չէ չափա– ...ցել եւ բոլոր ուրիշները ոյթով փոխանակել: Լեզուին պատմականն ...ու ճաշակը պէտք է միշտ նկատի ու– ...նալ: Այս առթիւ տղայամտութիւն ...միթէ, թերթեւ բառ մը գործածե– ...համար, «քաջամատնութիւն»! Ը– ...ել doigté ֆրանսերէն բառին իբրեւ ...մանիշ, սարկաբար եւ անճաշակօ– ...էն իբր թէ զուտ իմաստը տալ ուզե– ...ով, մինչ լիուլի կը բաւէ — եւ ան– ...էն ալ կ'անցնի — մեր նրբութիւնը, ...արութիւնը, նուազագոյնը մի– ...ն ըսելով: Մեծասքանչին համար ...րապէս դժբախտութիւն մըն է յա– ...ախ անհմուտներու պատահումը իր ...մբուն վրայ: Հաւատացէք, թէ ...հայկական ցեղին հին ու նոր պայ– մաններու կարեւոր ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլան անոնք՝ որ կ'աշ– խատին լեզուին գոնէ գրաւոր հրա– պարակէն վտարել այնպիսի բառեր եւ բացատրութիւններ, որոնք ոչ միայն հայկականութեան դրոշմ չունին, այլ ...են իսկ կրնար լրիւ տալ իմաստը օ– տար բառին, զոր այդ կերպով կը խե– ղաթիւրեն եւ կ'այլանդակեն, ինչպէս ...սա, սա հրէշային ... քաջամատնու– թիւնը! որով պարկեշտ բացատրու– թիւն մը կը դառնայ ... մատնիչնե– րուն կարգը: Ո՛հ, որքան ցաւալի է հանդիպիլ այսպիսի դժբախտ եւ լե– զուին համար անպատուաբեր բացա– տրութիւններու եւ ասոյթներու, ա– ...ցուածներու (locution):

... Բանասիրականը հերկելով պա– հիկ մը, կարելի է դիտել ուրախ եւ տխուր բառերուն արմատական նոյ– նութիւնը գիրերու տարբեր կարգի վրայ գործածութեամբ: Նախ Խ գի– րին ներկայութիւնը դիտելի է խինդ, ...ինծիղ, խնճոյք եւ նոյնօրինակ մօտա– ւոր բառերուն մէջ: Ցետոյ Տ գիրին ժխտական հանգամանքը, ուրախէն վերջ տխուր, ինչպէս հասէն վերջ տհաս, մոյնէն վերջ տմոյն, գէտ՝ ...պէտ՝ հալ՝ տհալ (անմարսելի): Գիտէք արդէն թէ այս Տ ժխտականին ընտանիքը կ'ամբողջացնեն ան, դժ, որոնց խնամութեամբ կը հետեւին անն, ապ: Հեռուէն ալ մինչեւ իսկ Բ գիրը ...ը, թերեւս կը յիշէք, ժխտականի կը վերածէ ողջախոհը (բղջախոհ), ողջը ամբողջի (որ ան կամ ան ժխտակա– նին կրկնումով իմաստը կը պահէ ող– ջին, այսինքն՝ լման, քանի որ երկու ժխտական հաւասար է մէկ հաստա– տականի — բառ այսպէս, ողջ (լման), բողջ (ոչ – լման, թէեւ անգործածե– լի), եւ ամբողջ (նորէն լման): Սթա– փումը,— խօսելի չէ սթափումը, մանաւանդ ներկայ դժնդակ պայման– ներուն մէջ՝ որոնցմէ կ'անցնինք մենք եւ մեզի հետ ալ ողջ մարդկութիւնը:

Թէկուզ, քաղի ձեւով օգտակար է տեսակ մը կրկնութիւնը հին դասե– րուն, աւելի կամ նուազ նոր բացա– տրութիւններով եւ յաւելուածով: Այսպէս՝ բառերուն ընտանիքները ո– եւ է լեզուի մէջ ճանչնալ եւ անոնց ընտելանալ, կը նշանակէ ոչ միայն հմտանալ նոր բառերու, այլ եւ գի– տակցիլ բառերուն խնամութեան, ա– նոնց ներքին արժէքին, մանաւանդ կապակցութեան: Եւ ասով է որ ծը– նունդ առած է բանասիրութիւնը (philologie), որ թէեւ ճշգրիտ (exacte) գիտութիւններու կարգին չի համար– ւիր, այլ ունի իր առանձնայատուկ սահմանն ու մարզը, գիտականօրէն իսկ ճանչցուած ու թոյլատրուած ար– տօնութիւններով: Այս է պատճառը որ այդ տակաւին ոչ մարդաշատ մարզին, ըսենք մեհեանին մէջ անհամարձակ քայլերով միայն կարելի է մուտք գործել, եւ ահա ատկէ կը ծագի մեր վարանումը, եւ այս է մեր դողդոջ քայլերուն գաղտնիքը: Հեռուն չեր– թանք, աւելի մօտիկը ահա, մէկ մատ վերը գործածեցինք դողդոջ բառ մը: Այնպիսի կազմութիւն մը ունի որ բա– նասիրաբար հետաքրքրութիւն կը պատճառէ, եւ բանասէրի հովեր առ– նելով, երկիւղածօրէն կը յաւակնիս, թէ արդեօք այս երկվանք բառին երկրորդ վանկը, դոջ, նո՞յն է առա– ջին վանկին, դողին հետ, գիրի փո– փոխութեամբ մը, որուն արդէն գոր– ծածութիւնը եւ դերը գիտենք հա– րիւրեակ մը բառերու մէջ.— Ինչպէս՝ հերկ, լերկ, մերկ.— Գիրդ, գիրկ, գրկել, գրգալ, գուրգուրալ.— Արդ, յարդ, զարդ, հարթ (ձեւ արմատա– կան նշանակութեամբ) եւ ուրիշներ, որոնց յաճախ հանդիպեցանք եւ կը հանդիպինք: Ճիշդ հոս տեղն է ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել բարդ բա– ռին վրայ: Ի՞նչ կրնայ ըսել բանասի– րութիւնը ի հակառակէն, երբ այս բառը ընդունինք իբրեւ ժխտականը արդ (ձեւ) բառին, բ ժխտականին յաւելումով (տես վերը):

Բայց նաւապետ Արազ ահա ետ դառնալու նշան կուտայ:

ՏԱՐԱԶ

...սար հազար ոսկի Բիւզանդ եւ տասը հազար փիորին: Վերջապէս, երբ Լե– ւոն Դ. չափահաս կը դառնայ, կ'ըմ– բոստանայ դաժան մօրեղբօր դէմ: Օ– շին կ'իյնայ թագաւորին զօրքերուն ձեռքը, որ կտրել կուտայ խնամակա– լին գլուխը, ինչպէս եւ Լամբրոնի կոստանդին կունդստապլինը: Օշին Պայլի գլուխը կը ղրկէ իր մահացու թշնամիին՝ Մալէք – էն – Նասրի, իսկ իր եղբայրինը՝ Մոնկոլիոյ խաքան Ա– պու-Սայիտի (26 յունուար 1329ին):

Լեւոն Դ. դրշագիրներուն կողմէ կը ներկայացուի իբրեւ արդարադատ թագաւոր մը, բայց իրականին մէջ վար չի մնար Պայլէն: Հազիւ չորս տարի վերջ, ան սպաննել կուտայ «իր անհաւատարիմ» իր կինը՝ Ալիս թագուհին, Սիկիլիոյ Քոնսթանս է– ցենոր իշխանուհիին հետ ամուսնա– նալու համար: 1341ի 24 օգոստոսին՝ ինքն ալ կ'իյնայ դաւադիր դաշոյնի– ներէն (Ժաք տը Մորկան, «Պատմու– թիւն Հայ Ժողովրդեան», էջ 217):

ԱՐԱՄ ՓԷՏՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՒՐԿԱԶԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 13 ապրիլ.— Ծանօթ գործիչ Կարօ Սասունի, ընկերակցու– թեամբ «Ազատ Խօսք»ի խմբագիր Օն. Մխիթարեանի, այցելեց Պուրկազ:

Զատկի առաջին օրը ազգ. վարժա– րանի մէջ գումարուեցաւ «Վարանդ– եան» Մշակ. Միութեան ընդ– հանուր ժողովը, ուր ներկայ եղան բազմաթիւ անդամ – անդամուհիներ: Կ. Սասունի, հանգամանօրէն խօսե– ցաւ ներկայ քաղաքական անցուդար– ձերու մասին, լուսաբանելով ներկա– ները: Ցետոյ տուաւ զեկուցում մը, «Վարանդեան»ի բոլոր անդամներուն: Նոյն ժողովին խօսեցաւ նաեւ ընկեր Օն. Մխիթարեան:

Ընկերը քանիցս հաւաքեց «Վա– րանդեան»ի երիտասարդութիւնը եւ անոնց հետ ունեցաւ խորհրդակցու– թիւններ:

Երիտասարդութիւնը, ի պատիւ հիւրերուն, սարքեց պատուոյ սեղան ուր եղան զանազան զրոյցներ եւ ու– րախութիւն:

Ապրիլ 11ին, երեքշաբթի գիշեր, Ռուսերու սրահին մէջ, «Վարանդ– եան» Մշ. Միութիւնը կազմակերպեց հրապարակային բանախօսութիւն, ուր ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, ժողովուրդի բոլոր խաւերէն: Բանա– խօսն էր Կ. Սասունի, նիւթը՝ «Հայ ժողովուրդի ներկայ կացութիւնը եւ ապագան»: Բանախօսը մանրամասնօ– րէն պարզելով միջազգային տագնա– պին զանազան ծալքերը, բացատրեց այն վտանգները, որ կը սպառնան մեզի: Ցետոյ թուեց այն պայմանները որ կրնան ծառայել մեր ազգային բաղձանքներու իրականացման, եթէ սակայն մենք գիտնանք օգտուիլ պատմութեան դասերէն եւ պատրաստ դառնալ: Այս առթիւ սրտագին կոչ ըրաւ հայութեան, մեր ազգի եւ հայրենիքի այս լինել – չլինելու օրե– րուն ըլլալ համերաշխ եւ միակամ, որպէսզի հայկական դատին նուիր– ուած կազմակերպութիւնները յաջո– ղին իրենց պատմական մեծ առաքե– լութեան մէջ:

Ներկաները լաւ տպաւորութեամբ եւ գոհունակութեամբ բաժնուեցան սրահէն:

Թովմ. Թիւթիւնճեան

ՁԱՅՆԵՐ ՊԱՐԻԶԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ԼԻՈՆ, 17 ապրիլ.— Համազգային եղեռնի 24րդ տարելիցը տօնուեցաւ ինչպէս միշտ, այս տարի եւս՝ Զօմի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, ապրիլ 15ի գիշերը, Գ. Թաղ. սրահին մէջ: Հանդէսին հովանաւորութիւնն ստանձնած էր Ազգ. Միութիւնը: Կը մասնակցէին զանազան կազմակեր– պութիւններ եւ Հայր. Միութիւն– ներ:

Զօմի տղաքը ջանք չէին խնայած այս սպատօնին տալու համազգային բնոյթ եւ գեղարուեստական բաժին մը՝ պատշաճ օրուան տօնակատարու– թեան:

Օրուան նախագահը՝ Պ. Ց. Վար– ժապետեան, Շօփէնի մահերգը նուագ– ուած միջոցին անհանգստութիւն մը զգալով չկրցաւ իր պաշտօնը շարու– նակել եւ զէնքը փոխարինեց ընկեր Այվազեան:

Բեմին ճակատը աջ ու ձախ կողմե– րը կախուած էին հայկական ու ֆը– րանսական եռագոյնները, որոնց մէջ– տեղ Զօմի խորհրդանշանը: Ծաղկե– պսակներ բերուած էին զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ:

Ջութակէ, դաշնակէ եւ սրինգէ (Պ. Յովհաննէսեան) բաղկացած նուագա– խումբ մը պատշաճ կտորներ նուա– գեց: Արտասանութիւններ ըրին Պ.Պ. Բարսեղեան, Միսաք Միրզէ եւ Ուլու– հոճեան, որուն ընտրած կտորը չէր համապատասխաներ ժամանակի պահանջներուն: Մեր գրաբառը չա– տոնց իր տեղը տուած է աշխարհա– բարին, մանաւանդ բեմին վրայ: Եր– գեցին Օր. Ծովինար Տէր Պետրոս– եան եւ Պ. Ա. Աւետիսեան, Ազգ. Մի– ութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Պ. Քիլէրճեան:

Օրուան առաջին բանախօս՝ Տիկին Օտէթ Միքայէլեան հայերէն լեզուով իր շնորհակալութիւնը յայտնելէ վերջ, կարդաց ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառ մը:

Ցարգելի տիկինը յիշեց, նախ, այն ջարդերը որոնք տեղի ունեցան յիս– նամեակի մը ընթացքին եւ վրդովե– ցին քաղաքակիրթ աշխարհը: Բայց, ըրիտաննեայ Հայաստանի դժբախտ ճակատագիրը միայն պղատոնական զայրոյթ մը ստեղծեց: Բ. Դրան մօտ կատարուած դիմումները որ եւ է գրական արդիւնք չտուին, այլ աւե– լի կատղեցուցին Եըլտըզի բան– տարկեալը: Հազիւ 1913 — 14ին էր որ մեծ պետութիւնները ծրագրեցին բարենորոգումները՝ հայկական վեց նահանգներուն համար: Վրայ հասաւ մեծ պատերազմը: Հայերը որակ– ուեր էին «նապաստակներ»: Արդ, նոյն այս Հայերը 150.000 զինուոր տը– ւին ռուսական բանակին: Ու զէնք վերցուցին իրենց դարաւոր թշնա– միին դէմ: Բայց, բախտը չժպտեցաւ իրենց: Ցարական Ռուսիան դաւաճա– նեց: Անոնք առանձին մնացին ահար– կու թշնամիին դէմ, աննկուն կռուե– ցան եւ պաշտպանեցին Պաքուն: Ա– ռանց օգնութեան, առանց թնդանօ– թի, անոնք ստիպուեցան լքել Պա– քուն եւ փրկել ժողովուրդէն մաս մը: Թալէաթի անկումէն առաջ, Թրքա– կան վերջին յաջողութիւնն էր այդ:

Տիկինը յետոյ պարզեց դիւանագի– տական խաղերը, որոնց զոհ եղաւ Հայաստան:

— «Բայց, մի յուսահատիք: Ձեր ընդունակութիւններն ու ձեր իմացա– կանութիւնը պիտի կարենան առաջ– նորդել ձեզ՝ օգտուելու համար առա– ջին իսկ առիթէն՝ ի խնդիր ձեր քա– ղաքական անկախութեան, որուն ար– ժանի էք: Իսկ դուք, որբեր, անվթար պահեցէք սրբազան յիշատակը ձեր եղբայրներուն ու քոյրերուն, որոնք ինկան բարբարոսներու հարուածնե– րուն տակ, որովհետեւ շատ սիրեցին իրենց հայրենիքը, իրենց անձնական ազատութիւնը, իրենց ազգային ան– կախութիւնը եւ եւրոպական քաղա– քակրթութիւնը: Պահպանեցէք մանա– ւանդ ձեր գեղեցիկ լեզուն, ու ձեր գրականութիւնը որ ամէնէն նուրբ ու հարուստ գրականութիւններէն մին է: Ձեր զաւակները մեծցուցէք սիրովը ձեր հայրենիքին, որ օր մը պիտի կանչէ զանոնք՝ վերականգնելու հա– մար աւերակները»:

Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան որ կուռ բանախօսու– թեամբ մը ոգեկոչեց ապրիլ 24ը, եւ պարզեց նոյնանման աղէտէ մը զերծ մնալու միջոցները:

Հանդէսին փակումը կատարեց Պ. Վարժապետեան:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի զանազան մարմիններու կողմէ նուէր– ներ եղան ի նպաստ Անթիլիասի Յի– շատակարանին:

*** Յաջորդ օրը, կիրակի, ազգ. միութեան կարգադրութեամբ հոգե– հանգիստ կատարուեցաւ Լիոնի մատ– րան մէջ, նահատակներու յիշատա– կին:

Հանդիսատես

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՏԷՍԻՆ, 7 ապրիլ.— Այս տարի մեր գաղութին մէջ ուշագրաւ եռուզեռ մը կը նշմարուի: Գրեթէ ամէն շաբաթ ձեռնարկ մը անպակաս է: Հանդէսնե– րէ աւելի ներկայացումներն են որ ի– րար կը հրմշտկեն:

Կիրակի կէսօրէ վերջ Հ. Ց. Դ. Տան սրահը դարձեալ լեցուն էր: Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը տօնէր ֆրան– սահայ Կ. Խաչի տասնամեակը, թա– տերական ներկայացումով մը՝ օգ– տուելով դերասան Գ. Քոչարեանի եւ իր տիկնոջ ներկայութենէն:

Հանդէսը բացաւ ընկեր Ա. Միքա– յէլեան, որ համառօտ դրուատիքը ը– րաւ ֆրանսահայ Կ. Խաչի կազմու– թեան եւ իր տասնամեայ գործունէու– թեան եւ յորդորեց իգական սեռին ...ղորդուիլ այդ տարածուն կազմակեր– պութեան շուրջ, զայն աւելի զօրա– ցնելու եւ իր գործունէութիւնը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու համար:

Ցետոյ սկսաւ ներկայացումը, Իփանովի «Որդեսպան»ը: Ընտա– նեկան կեանքէ յուզիչ խաղ մը, չորս արար:

Տէր եւ Տիկին Քոչարեան ջանք չէին խնայած յետին մանրամասնութեան մէջ իսկ բեմադրութեան յաջողու– թիւնը ապահովելու եւ ժողովուրդը գոհ ձգելու համար: Պ. Քոչարեանի ճաշակն ու կարողութիւնը անվիճելի են: Ան իր առանձնած շատ փափուկ դերով ապրեցաւ եւ յուզեց ներկա– ները: Իր Տիկինը եւս նոյնքան յաջող էր: Դժբախտաբար փոքրերու յարու– ցած աղմուկէն եւ աւելի կարգերու ուն– կնդիրները յաճախ զրկուեցան խաղին զանազան անցքերէն: Կատարեալ հա– մադրութիւն մը կը կազմէին նաեւ մասնակցող ուժերը: Դիմայարդա– րութիւնը եւս շատ յաջող էր: Պօղոս Տէր Պօղոսեան եւ Նուպար Պօտուր– եան իրենց լուրջ դերերով անգամ մը եւս ապացուցին իրենց բեմական կա– րողութիւնները: Մեր ընկերները նոյն– քան յաջող են կատակերգութեան մէջ որքան լուրջ ու ողբերգական դերե– րով: Օր. Մարիցա Պասմաճեան, հետզհետէ յառաջ կ'երթայ ու կը յայտնաբերէ իր թաքուն ձիրքերը: Կ. Պօտուրեան եւ Թ. Հերոյեան ինչ– պէս նաեւ Օր. Ա. Ասատուրեան եւ պատանի Փ. Փանոսեան իրենց կարճ դերերով նոյնքան յաջողութեամբ նը– պաստեցին խաղին կատարելութեան:

Այս ողբերգական կտորէն վերջ ներկայացուեցաւ «Գասպարը մեռաւ» կատակերգութիւնը, մէկ արարուա– ծով՝ հեղինակութիւն Քոչարեանի: Հեղինակ – դերասանը, ինչպէս եւ Պ. Տէր Պօղոսեան եւ Ն. Պօտուրեան գիտ– ցան կուշտ ու կուռ խնդացնել ներկա– ները:

Այս ներկայացումը ոչ միայն գե– ղարուեստական վայելք մը եղաւ մեր գաղութին համար, այլ եւ կոկիկ հա– սոյթ մը ապահովեց ձեռնարկողնե– րուն:

Գ. Ց. Պօյաճեան

Ս. ԷԹԻԷՆ, 14 ապրիլ.— Հ. Ց. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէն օգտուելով ընկեր Իշխանեանի այցելութենէն, ապրիլ 10ի կէս օրէն վերջ՝ ունեցաւ ընկերական ժողով, իսկ իրիկուան ժամը 8.30ին՝ հրապարակային բանա– խօսութիւն մը, Փլաս Կըրնէթի սրա– հին մէջ, որ լեցուած էր բազմու– թեամբ: Ընկեր Իշխանեանի նիւթն էր «Հայաստանի ներքին եւ արտաքին պայմանները»: Բանախօսը մանրա– մասնօրէն յիշեց մեր կրած յուսախա– բութիւնները Խ. Հայաստանէն: Քրէմլին նստողները ով որ ալ ըլլան եւ ինչ գոյնի ալ որ պատկանին, մէկ ուղղութիւն ունին, անոնց համար արժէք չունի Հայաստանի մը գոյու– թիւնը, եթէ պէտք ըլլայ զայն զոհել Թուրքիոյ բարեկամութեան: Ընկերը յետոյ պարզեց լաւ օրերու հեռանկա– րները: Մեզի համար կենսական է պատրանքներու եռեւէն չերթալ եւ միանալ ազգային գաղափարի շուրջ: Ընկերը այս առթիւ յիշեց Ֆրանսայի հետ մեր ունեցած մշակոյթի կապերը պարզել ի վեր: «Այսօր Ֆրանսան մեր երկրորդ հայրենիքն է եւ անոր հան– դէպ մեր պարտականութիւնը պէտք է սիրով կատարենք, ըլլալով օրինա– պահ քաղաքացիներ»:

Ապրիլ 11ին Հայ. Եր. Միութիւնը ի պատիւ ընկեր Իշխանեանի թէյա– սեղան մը սարքած էր Հ. Ց. Դ. Դուր– եան գրադարանին մէջ: Ուր ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Երիտա– սարդները թէյով եւ խմորեղէնով պատուեցին ներկաները: Այս առթիւ ընկեր Իշխանեան խօսք առնելով շեշ– տեց թէ հայ ծնիլը բաւական չէ, այլ պէտք է հայ ապրիլ, որպէսզի կարե– նանք արժանի ըլլալ մեր կոչումին: Եւ խրախուսեց երիտասարդները որ իրենց մէջ ապրեցնեն նախահայրե– րու ոգին:

Ս. Ստեփանեան

ՈՒՏԵԼԻՔԻ ՊԱԿԱՍԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ու– տելիքի պակասը շուկայի մէջ եւ գի– ներու արտակարգ բարձրութիւնը պատճառ կը դառնան, որ յաճախակի ընդհարումներ ծագին Պերլինի մէջ, մեծաքանակ վաճառականներու եւ փոքրաքանակներու, ինչպէս նաեւ փոքրաքանակ խանութպաններու եւ յաճախորդներու միջեւ:

Կռիւը գլխաւորաբար կը ծագի ու– ղի, միսի եւ ուրիշ պաշարի սակաւու– թենէն եւ «կրկնակի վաճառումի» դրութենէն: Կրկնակի վաճառում»ը այն է, որ յաճախորդ մը պարտաւոր– ուած է մաս մը միս, իւղ եւ նման պաշար գնելու համար իրեն պէտք չե– ղած ուրիշ ապրանքներ ալ գնել: Թէ– եւ այս սովորութիւնը արգիլուած է օրէնքով, բայց բոլոր խանութպան– ներն ալ այդ միջոցին կը դիմեն, ի– րենց քով դիզուած առատ ապրանք– ները ծախելու համար: Առատ են եւ այսպիսի ձեւով կը ծախուին չմին, կաղամբ, բողկ, շողգամ, սոխապրին, եւն.: Յաճախորդ տանտիկինները յաճախ շուկային մէջ կռուի տեսա– րաններ կը պարզեն, պոռալով ու դժ– գոհելով թէ «գերմանական ալիւրը Սպանիա կը ղրկուի, մինչ մենք այս– տեղ անօթի ենք»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

— Լռութի՛ւն, հրամայեց յիսնա– պետը, դառնալով դէպի զինուորնե– րու շարքերը:

— Ես կը լռեմ, պարոն յիսնապետ, յարեց Նանաձիգը, բայց ես չեմ կըր– նար իմ բարկութիւնս զսպել, երբ կը տեսնեմ սանկ գռեհիկ կին մը, որ պատրաստ է իր կեանքը զոհել այդ– պիսի յիմար արարածներու համար:

— Նանաձի՛գ, ըսաւ յիսնապետը, երեք է. Թո՛ղ քու ճարտասանու– թիւնդ, ինչէ որ մենք այժմ Բիեք քը– ղային մէջ չենք:

— Տիկին, շարունակեց յիսնապետը դառնալով դէպի կինը, քու ամու– սինդ ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչ եղաւ:

— Ոչինչ եղած է, քանի որ սպան– նած են զայն:

— Ո՞ւր:

— Ցանկապատի մօտ:

— Ե՞րբ:

— Երեք օր եղաւ:

— Ո՞վ սպաննեց:

— Չեմ գիտեր:

— Ի՞նչպէս, չես գիտե՞ր թէ ո՞վ սպաննեց քու ամուսինդ:

— Ո՛չ:

— Սպաննողը կապոյտներէ՞ն է թէ սպիտակներէն:

— Սպաննողը հրացանի գնդակն է:

— Եւ երեք օ՞ր է որ սպաններ են:

— Այո՛:

— Ո՞ր կողմէ:

— Ամուսինս մեռաւ Էրնէի կողմե– րը. ահա այսչափ:

— Ցետո՛յ. ամուսնիդ մահէն ետք դուն ի՞նչ կ'ընես:

— Ես կը տանիմ իմ փոքրիկներս:

— Ո՞ւր կը տանիս:

— Առջեւս ձգած կը տանիմ:

— Ո՞ւր կը պառկիս:

— Գետնին վրայ:

— Ի՞նչ կ'ուտես:

— Ոչինչ:

Յիսնապետը դէմքը ծամածռեց խա– կական զինուորի նման. քիթը եւ պե– խերը իրարու մօտեցնելով:

— Ուրեմն բան մը չէ՞ք կերած:

— Ոչինչ, այսինքն անպէտ բաներ, ինչպէս մորենիի անցած տարուընէ մնացած պտուղները, մարգերու հա– տիկները եւ մինչեւ անգամ պտուե– րու ծիլերը:

— Այո՛, միեւնոյնն է. ոչինչ չէք կերած:

Անդրանիկը, որ ըստ երեւոյթին կը հասկնար խօսակցութիւնը, շշնջաց.

— Անօթի եմ:

Յիսնապետը գրպանէն հանեց զին– ուորի հացի կտոր մը եւ տուաւ մօրը: Վերջինը հացը երկու կտոր ըրաւ եւ որդիներուն բաժնեց: Փոքրիկները ագահաբար սկսան ուտել:

— Խե՜ղճ կին, իրեն համար ոչինչ չպահեց:

— Որովհետեւ կուշտ է, պատաս– խանեց զինուոր մը:

— Ոչ, որովհետեւ մայր է, ըսաւ յիսնապետը:

Մանուկները ընդհատեցին անոնց խօսակցութիւնը:

— Ծարաւ եմ, ըսաւ մէկը:

— Ես ալ ծարաւ եմ, կրկնեց միւ– սը:

— Այս անիծուած անտառին մէջ առուակ չկա՞յ, ըսաւ յիսնապետը:

Վաճառուհին առաւ պղնձէ թասը, որ փոքրիկ զանգակին հետ միասին կախուած էր գօտիէն, փոկով մէջքին ամրացուած սափորի ծորակը դար– ձուց, քանի մը կաթիլ ջուր կաթե– ցուց թասին մէջ եւ մօտեցուց մա– նուկներու շրթունքին:

Անդրանիկը խմեց եւ դէմքը ծամա– ծռեց:

Կրտսերը խմեց եւ թքաւ:

— Սակայն լաւ ջուր է, ըսաւ վա– ճառուհին:

— Բայց սա մեր գործածած ջու– րէ՞ն է, հարցուց յիսնապետը:

— Այո եւ ամէնէն աղէկն է, միայն թէ ասոնք գիւղացիներ են:

Այս ըսելով վաճառուհին թասը սրբեց:

— Այդպէս ուրեմն, տիկին, շա– րունակեց յիսնապետը, դուն կը փախ– չիս ազատելու համար:

— Այդպէս պէտք է ընել:

— Եւ կը փախչիս դաշտերու մէջէն, այդպէս ոտքով, առանց երբեք ե– տեւ նայելու:

— Այո՛, նախ կը վազեմ, ապա կը քալեմ եւ յետոյ կ'իյնամ:

— Խե՜ղճ աղջիկ, ընդհատեց վա– ճառուհին, ի՞նչ թշուառ համայնքի կը պատկանի:

— Մարդիկ կը կռուին, թոթովեց կինը, հրացաններով կը պաշարեն զիս, իսկ ես չեմ գիտեր թէ անոնք ինձմէ ի՞նչ կ'ուզեն, միայն այսքան իմացայ, որ ամուսինս սպաննեցին:

— Ինչ դազանութի՜ւն, ինչ անաս– նութի՜ւն է պատերազմը, պոռաց յիսնապետը եւ բարկութենէն հրա– ցանին կոթը գետնին զարկաւ:

— Անցած գիշեր մենք պառկեցանք Էմուսի մէջ:

— Դուք չո՞րսդ:

— Այո՛, մենք չորսս:

— Քնացա՞ք:

— Այո՛, քնացանք:

— Այն ժամանակ ոտքի վրայ կանգնա՞ծ քնացաք:

Այս խօսքերէն յետոյ յիսնապետը դարձաւ դէպի զինուորը:

— Տղա՛ք, տեսէք վայրենիները ինչ կ'ընեն. հին փտած ծառի խոռոչ մը, որու մէջ մէկ մարդ հազիւ կարող է անկողնուիլ, ինչպէս սնդուկի մը պատեանին մէջ, այս խոռոչը անոնք կ'անուանեն Էմուս... Եւ դեռ չեն ու– զեր ճանչնալ Փարիզը:

— Օ՛հ, պառկիլ ծառի մը խոռոչին մէջ, աւելցուց վաճառուհին, եւ երեք որդիներու հետ միասին:

— Եւ երբ այս մանուկները այդ ծառի բունին մէջ կը չաղկրատէին ու ճամբորդները այնտեղէն անցած ատեն ոչինչ չէին տեսներ, բայց կը լսէին, որ ծառը կը կանչէր. «Մայ– րի՛կ, մայրի՛կ». կ'երեւակայեմ թէ ինչքան ծիծաղելի պիտի ըլլար այդ բանը անոնց համար:

— Բարեբախտաբար ամառ է, հա– ռաչեց կինը:

Կը նայէր գետինը, գլխիկոր, իր ճակատագրին հլու արտայայտու– թեամբ իսկ աչքերը՝ այդ սարսափի– ներու ազդեցութեան տակ՝ ապուշ կտրած էին:

Զինուորները լուռ ու մունջ շրջա– պատած էին այդ մարմնացած թշուա– ռութիւնը:

(Շար.)

դանուբեան ոյժը եւ մարզուած բանակը մեծ ազդակներ են պալքան – դանուբեան շրջանի երկիրներուն համար» ։

Լոնտոնի պուլկար դեսպան Պ. Մոմչիլոֆ Սոֆիա մեկնեցաւ, հաղորդելու համար իր խօսակցութիւններու արդիւնքը անգլիական կառավարութեան հետ ։ Մեկնելէն առաջ դեսպանը երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Հըլիֆաքսի հետ ։

Կէօպէլս կ'ակ կը ձեղայ

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով Հիթլէրի յիսնամեակին առթիւ, անլուր նախատինքներ տեղաց ժողովրդապետութեանց հասցէին ։

— «Ատոլֆ Հիթլէրի անունը աշխարհին համար կը նշանակէ քաղաքական ծրագիր մը ։ Ան կը շարժի երկրագունդի վրայ լեգէոնի մը նման ։ Ոմանց համար ան կը նշանակէ յոյս, հաւատք եւ ապագայ ։ Ուրիշներու համար՝ ատարկայ է ատելութեան, ստախօսութեան եւ վատոգի զրպարտութեան ։ Ո՞վ է մէկը, որ Գերմանիան տեսած է անցեալին մէջ, ընենք նոյնիսկ 1938ին, այսօր անճանաչելի պիտի գտնէ զայն ։ Տարի մը առաջ էր որ Առաջնորդը լուծեց Աւստրիոյ կցումի խնդիրը ։ Այսօր, Հիթլէրի ծննդեան 50ամեակին առթիւ, մենք երջանիկ ենք, որ Եւրոպայի քարտէսը փոխուած է ի նպաստ Գերմանիոյ ։ Եւ այս գործը գլուխ հանուած է առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, ինչ որ աննախընթաց է պատմութեան մէջ ։ Այժմ ստեղծուած է Մեծն Գերմանիան, բառին ամենալայն առումով ։ Աւելին ։ Առաջնորդը խաղաղութիւն պարգեւած է կեդրոնական Եւրոպային ։ Ճիշդ է, այս իրողութիւնը գործին չի գար ժողովրդապետութեանց, որոնք նախանձով տոգորուած են նացի Գերմանիոյ հանդէպ ։ Ասոր համար է որ զայրացած են ։ Բայց ի զուր ։ Գերմանիոյ թշնամիները անզօր են, ժողովրդապետութիւնները պարզապէս ծիծաղելի դարձած են ։ Գերմանիա ապահով է գերման սուրին ապաւինած» ։

*** «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա»ի մէջ Պ. Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, կը պնդէ, թէ նախագահ Ռուզվէլթ խորհրդակցած է Լոնտոնի եւ Փարիզի հետ, նախ քան իր հեռագիրը ղրկելը Պերլին ու Հռոմ ։ «Տղայական է սպասել, որ Հռոմ եւ Պերլին հակառաջարկներ ներկայացնեն ։ Հակառաջարկներ կ'ընեն այն կողմերը, որոնց միջեւ կը տիրէ հաւասարութիւն, վստահութիւն եւ փոխադարձ յարգանք ։ Ռուզվէլթ անվստահելի է եւ բանակցութիւն վարելու ներքամտութիւնը չունի ։ Իտալիոյ, ինչպէս Գերմանիոյ, համար հարցը կը վերաբերի արդարութեան եւ հաւասարութեան ։ Ռուզվէլթին ըրածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Առանցքի պետութիւնները մեկուսացնել յօգուտ ծաւալականութեան եւ հակաֆաշականութեան» ։ Այս տողերը գրելով հանդերձ, Պ. Կայտա կ'ըսէ, թէ այս գիրքը չի նշանակեր թէ Մուսոլինի անպատասխանի պիտի թողու Ռուզվէլթին հեռագիրը ։

*** «Նիւ Եորք Թայմզ» վերլուծելով Մուսոլինիի փառասիրութիւնները Միջերկրականի մէջ, կը գրէ թէ պատմութիւնը ցոյց տուած է որ այդ փառասիրութեան զոհ գացին Ֆիլիբ Բ., Լուդովիկոս ԺԴ. եւ Նափոլէոն, եւ Մուսոլինիին ալ վիճակուած է նոյն ճակատագիրը ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՏԵՍՈՒՉԻ փոխանորդ Տիրան վարդ. Ներսոյեան հինգշաբթի առաւօտ յանկարծակի հիւանդացած ըլլալով, փոխադրուեցաւ Սէն Ժոզէֆ հիւանդանոցը, ուր ստիպողաբար գործողութեան ենթարկուեցաւ (ստամոքսի կեղ) ։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, գործողութիւնը անցած է յաջող եւ հիւանդին վիճակը լաւ է ։

ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԵԾ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, որ տեղի պիտի ունենար մայիս 2ին, բայց յետաձգուած էր 17ին, նորէն յետաձգուեցաւ, այս անգամ մայիս 30ին ։ Կը նշանակէ թէ իտալական զօրքը աւելի դեռ մէկ ամիս ալ պիտի մնայ Սպանիա ։

ՀԻԹԼԷՐԻ 50ամեակին առթիւ, Անգլիոյ թագաւորը շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց, համաձայն միջազգային սովորութեան ։ Տօնակատարութեան ամէնէն յատկանշական մասը կը կազմէր զօրահանդէսը, որուն կը մասնակցէին 50—60.000 զինուորներ ։ Այս առթիւ Հիթլէր Տանցիկի պատուակալ քաղաքացի հռչակուեցաւ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վերակազմութեան ձեռնարկելով, արտակարգ ներկայացուցիչը իր ձեռքն առաւ ամբողջ ոստիկանութիւնը, քաղաքապետութիւնը եւ քաղաքին ելեւմուտքը ։ Վեց ամիսը անգամ մը տեղեկագիր պիտի ներկայացնէ կառավարութեան ։ Ֆրանսայի երկրորդ մեծ քաղաքը այնպիսի վիճակի մը մատնուած է որ, քաղաքապետութեան բացը 3.200.000էն (1934) 47.000.000 ֆրանքի բարձրացած էր 1937ին ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ ալ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան, ի նախատեսութիւն պատերազմի, մասնաւորապէս պաշտպանելու համար բազմամարդ կեդրոնները ։ Կազարդել դիմակը կ'արժէ 7 սուրիական ոսկի ։

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ երկու հոգի գլխատուեցան լրտեսութեան յանցանքով ։ Կեդրոնացման երեք նոր կայաններ պիտի հաստատուին, ի նախատեսութիւն պատերազմի ։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ կարգ մը հրամանագիրներ ալ վաւերացուց, ի խնդիր ազգային պաշտպանութեան ։ Այս առթիւ երէկ գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը ։ Նոր հրամանագիրները կը տրամադրեն տուրքեր՝ վճարումներու վրայ, ներքին փոխառութիւն մը, շաբաթական 45 ժամ աշխատանք՝ պետական պաշտօնեաներու համար եւն. ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութիւնը որոշեց տօնել մայիս 1ը, համաձայն աւանդութեան ։ Այս առթիւ Կեդր. Կոմիտէն քննեց նաեւ միջազգային կացութիւնը եւ գոհունակութեամբ արձանագրեց որ ընկերվարականները հաւանութիւն յայտնած են միացեալ ճակատ կազմելու ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը պատերազմական պիտոյքներու նախարարութիւն մը հաստատեց, անոր գլուխը դնելով եռանդուն նախարար մը, Պըրճին, որ 52 տարեկան ազատական մըն է եւ քանի մը լեզուներ գիտէ ։ Պատերազմի միջոցին կը ծառայէր Անգլիոյ Ապահովութեան տեսչութեան մէջ ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Պոնէ առջի օր ճառ մը խօսելով Փարիզի ամերիկեան ակումբին մէջ, ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց նախագահ Ռուզվէլթի ձեռնարկին առթիւ եւ փառաբանեց ֆրանքօ-ամերիկեան բարեկամութիւնը ։

ԳԵՐՄԱՆ ճամբորդական սաւառնակ մը, որ 12 ճամբորդ կը տանէր Փարիզէն Պերլին (11ը գերմանացի եւ 1ը ֆրանսացի լրագրող մը), Պերճիքայի վրայէն անցնելու ատեն հետապնդումի ենթարկուեցաւ պելժ սաւառնորդներու կողմէ ։ Գերման սաւառնակը վար իջաւ եւ խուզարկութեան ենթարկուեցաւ ։ Յետոյ թոյլ տրուեցաւ, որ շարունակէ իր ճամբան ։

ՔԱՆԹՈՆԻ վերագրաւման համար չինական բանակը կատաղի յարձակումներ կը գործէ ։ Տեղի կ'ունենան արիւնահեղ կռիւներ ։ Ճափոնցիները ստացած են մեծաքանակ օդնական ուժեր ։ Կ'ըսուի թէ Չինացիները ետ առած են 500 քաղաքներ ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ԾՐՁԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 Rue Cadet, ՄԷԹՐՕ Cadet

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ**

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, կը մասնակցին՝ ծանօթ դերասանուհի Օր. Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, Տիկիններ Ք. ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ե. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, Պ. Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆ, ՄԱՆԳԱՇ, ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ ։

Նուագախումբը կը վարէ դերասան Մ. ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, մասնակցութեամբ Օր. ԱՍՏՂԻ (դաշնակ) եւ Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ջութակ) ։ Ներկայացումէն վերջ, յայտնի պարուհի

ՕՐ. ԱՍԻԱ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

(որ պարած է Հնդիկ Մահարաճաներու պալատներու մէջ եւ արժանացած մեծ գնահատանքի), կը պարէ դասական եւ հնդկական պարեր ։

Mlle ADELIA ROMANO (Պարսէլոնայի օփերայէն) ԿԸ ՊԱՐԷ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Հայկական եւ եւրոպական պարերու համար ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ նուագախումբ, իրենց տարազով, ղեկավարութեամբ ԳԱՐԻՕ – ԳԱՆԴԻԻ ։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով ։ Մուտք՝ 10, 15 եւ 20 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թ. Նալպանտեան. 43 rue Richer փարիզ (9), «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr. le Prince, Ս. Հալվաճեան, 4 rue Alexandrie, փարիզ (2) եւ հանդէսին օրը կիշէն ։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը ։

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը ։

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSIC (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone) :

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երաժիշտ SOULIO FALCONի ։ Պիտի բաժնուի քոթիյեոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է։ Կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 22 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ուիւ Պօսիւէ կը խօսի Պ. ԱՄ■ՏՈՒՐ ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մ.ճիւղին կողմէ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ եւ իր ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

23 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

173 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիանի սրահին մէջ

կը խօսի ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Կ'երգեն՝ Տիկ. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. Ա. ԳԱՎԷՋԵԱՆ, Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, հայկական պարեր եւ խմբերգներ սանսանուհիներու կողմէ. ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ։ Կը նուագէ Թաքսիմ ԳԱՐԵԳԻՆ ճազի ընկերակցութեամբ ։

Մատչելի պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

Հաղ. միջոց.— Մէթրօ ցանփէրէն առնել Ռոպէնսոնի ուղղութիւնը եւ իջնել պանեօ ։

Թատերական ներկայացում

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՍԱՆՈՒՀԵԱՑԻ ԿՈՂՄԷ

23 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Sèvres

կը ներկայացուին՝ ՇՈՒՇԱՆ ՎԱՐԴԵՆԻ եւ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏ եւ ԱՌԱԻ-ՓԱԽԱԻ ՍԱՐԳԻՍԸ (զաւեշտ)

Տոմսերու գիներ՝ 10 եւ 7 Փր. ։

Այց մը ընկերներու գերեզմանին

Անիէռ-Պուաքոլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէն կազմակերպած է այց մը Ապրիլ 11-24ի առթիւ՝ մեռած ընկերներու գերեզմաններուն, Կիրակի 23 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ համակիրներէն ներկայ ըլլալ ։ Հաւաքատեղի՝ Գաթրը-ռութի հրապարակը ։

ԹՈՒՇԱՏԵՍԻ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ընկերները եւ համակիրները ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ կողմէ ժողովի կը հրաւիրուին այսօր, 22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբի սրահին մէջ ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԳՆԴ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ։

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պուլվար Օտոոի Սէն Լուիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի 23 Ապրիլ, Թաղիս Ս. Յակոբ մատրան մէջ պիտի մատուցուի պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն, 1914ի մեծ եղեռնի նահատակաց յիշատակին ։

Կը հրաւիրուին թաղիս բոլոր հայրենասէր ազգայինները ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

22 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Դպրոցի սրահը

Մասնակցութեամբ եկեղեցական ընկերութեան, Շավիլի Հ. Յ. Դ. «Արդութեան խումբի, Համազգայինի եւ Ֆ. Կ. Խաչի Մ. ճիւղերուն

կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ տեղւոյն «Րաֆֆի» խումբին կողմէ եւ կենդանի պատկեր (Ալիշան-Րաֆֆի)

Օթօպիւսով իջնել Մէրի ։

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐ■Տ ԽՈՒՄԲԻ եւ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մասնաճիւղին

23 Ապրիլ, կիրակի ժամը 3,30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին մէջ, Օրնօնի Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան

23 Ապրիլ, կիրակի առաւօտ տեղւոյն մատրան մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ նահատակաց յիշատակին, կէսօրէ վերջ հանդէս միեւնոյն տեղը ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

Պօմոնի Վարանդեան սրահին մէջ

կիրակի 23 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

կը խօսին Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ եւ ուրիշներ

Նոյն օրը առաւօտուն Պօմոնի մատրան մէջ հոգեհանգիստ եւ պատարագ ։ Կը հրաւիրուին Պօմոնի եւ քաղաքի հայ հասարակութիւնը անխտիր ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameswe :: Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	318 ֆրանք	160 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 23 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4022
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

Ամփոփուելու անհրաժեշտութիւնը կը բացատրէինք երէկ, աչքի առջեւ ունենալով օտար ընկերակցութեանց կազմութեան օրէնքը (հրամանագիր ապրիլ 12ի) :

Անշուշտ այդ հրամանագրին սպասելու սախպուած չէինք, կարգի դնելու համար մեր ներքին կեանքը, որ շատոնց կը կարօտի լուրջ վերակազմութեան մը, չըսելու համար վերադնահատում :

Նոր հրամանագիրը չի կաշկանդեր սահմանադրական ազատութիւնները,— ընկերակցութիւն, ժողով, մամուլ եւն: Այդ մասին ալ բացառիկ օրէնքներ կրնան հրատարակուիլ, եթէ խնկալէս պայթի պատերազմը, զոր կանխելու համար գերագոյն ճիգեր կը թափեն օրուան վարիչները :

Թողո՛ւնք մօտաւոր կամ հեռաւոր ապագան, գալիքը, եւ մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնենք եղածին, անմիջականին վրայ :

Եւ այդ անմիջականն ալ ամփոփենք մեր նեղ սահմանին մէջ,— այն ինչ որ կը կոչուի հայկական կեանք :

Ինչո՞ւ անհրաժեշտ է համախմբել, ամփոփել մեր ճիգերը, թէ ընդհանուր գործունէութեան եւ թէ ընկերակցութեանց կազմութեան մէջ :

Նախ՝ անոր համար որ խնկալէս ցիրուցան վիճակ մը կը ներկայացնէ մեր հանրային կեանքը, այս երկրին մէջ, կամ այլուր:

Եռանդ չի պակսիր, ոչ ալ ձեռներէցութիւն: Կազմակերպուելու, գործելու տենդը միշտ ալ զօրաւոր է եղած այս ժողովուրդին մէջ: Մանաւանդ հիմա որ ոչ միայն հեռու ենք սեփական հողէ, այլ եւ կորուսած՝ մեր միակ հայրենիքէն: Թերեւս օտարականներ լուր ունին Երեւանի անցուդարձէն, մենք ոչ իսկ բարեւագիր մը, թերթ կամ գրականութիւն կրնանք ստանալ, առանց բացառիկ միջոցներու :

Պետական հրամանագիրներէն առաջ, միայն այս պարագան բաւական էր արթնցնելու մեզ: Մղելու կեդրոնաձիգ եւ ծաւալուն կազմակերպութեանց :

Այո՛, խանդաղատանքի արժանի են այն բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները որ կը գործեն այս գաղութին մէջ, 1922էն ի վեր (նախապէս եղածները աժգոյն բաներ էին, եկեղեցի, Աղքատախնամ եւն.) :

Բայց, ահա օրուան կացութիւնն ալ, միջազգային թէ հայկական, կուգայ յիշեցնել թէ եղածը կիսկատար է եւ անբաւական :

Այսպէս, բազմաթիւ եւ գոյնզգոյն միութիւններ եռանդ կը վատնեն համանման գործերու համար, Երիտասարդականներէն մինչեւ Հայրենակցականները: Եւ առ հասարակ բոլորն ալ թոյլ ըլլալով, իրենց ուղովը կը տապկուին :

Միւս կողմէ, հաւանական է որ նոր հրամանագիրը վհատեցնէ շատերը, եւ իրարու ետեւէ լուծուին զանազան հանրօգուտ կազմակերպութիւններ :

Ուրեմն, անհրաժեշտ է քով քովի գալ, եւ կեդրոնացնելով ճիգերը, փրկել, աւելի հաստատուն վիճակի մը մէջ դնել այն կազմակերպութիւնները որ ապացուցած են իրենց գոյութեան իրաւունքը :

Տեսակէտի կամ դաւանանքի տարբերութիւններ միշտ ալ կրնան գոյութիւն ունենալ: Մեր տարագիր եւ ցիրուցան բազմութիւնները ոչխարի հօտ չեն, որպէսզի համախմբուին միեւնոյն փարախին մէջ, իբրեւ բարի քրիստոնեաներ:

Բայց, մենք վստահ ենք թէ շատ մը տարբերութիւններ ինքնին կը հալին, կանխակալ կարծիքներն ու թիւրիմացութիւններն ալ դիւրաւ կը հարթուին, եթէ ուզենք լրջօրէն ըմբռնել կացութեան պահանջները :

Օրինակ, ի՞նչ բանի կը ձգտին Երիտասարդական Միութիւնները, անոնք որ կանգնած են ազգային գետնի վրայ,— վառ պահել ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարը, սերտել Հայոց պատմութիւնն ու գրականութիւնը, պատրաստուիլ դառնալու արժանաւոր քաղաքացիներ եւն. :

Դժուա՞ր է 25 - 30 հոգինոց տասը միութիւններ վերածել երկու-երեքի, այս գետնին վրայ, երկու - երեք, նոյնիսկ հինգ անգամ բազմապատկելով անդամներուն թիւը:

Նոյն հարցումը, նաեւ, Հայրենակցականներու մասին: Ինչո՞ւ անոնք չհամախմբուին վեց նահանգներու վրայ, առանձին չըջաններ համարելով նաեւ Կիլիկիան եւ Սեւ Ծովը, եթէ ճակատագրուած է որ տակաւին պիտի չարունակենք ծննդավայրերու կապել ազգային ամբողջութիւնը :

Դարձեալ, ունինք բազմաթիւ եւ բազմազան հաստատութիւններ եւ միութիւններ՝ նոր սերունդին փրկութեան համար— կրթական ճակատ — ինչպէս եւ դժբախտներու, հիւանդներու, աղքատներու հոգածութեան համար — խնամատարութիւն:

Վերակազմելով, ամփոփելով հանրային գործունէութեան այս ճակատները եւ դեռ ուրիշ ցիրուցան ձեռնարկներ ու ճիգեր, կը կարծենք թէ ճամբան հարթած կ՚ըլլանք նաեւ հիմնական հարցին, կեդրոնական ղեկավարութեան համար,— Ազգ. Խորհուրդ:

Այնքան հասունցած է այս խնդիրը, որ ձեւերը երկրորդական արժէք ունին այժմ: Գլխաւորը՝ նախաձեռնութիւնն է: Գտնե՛նք ամէնէն գործնական եղանակը՝ այդ նախաձեռնութեան, քանի որ համանակը մեզի չսպասեր, եւ նոր անակնկալներ միշտ ալ հաւանական են :

Այս գործը կապուած չէ ոչ պատերազմի վտանգին, ոչ ալ օրուան օրէնքներուն հետ: Նոյն իսկ այդ պարագաները կը հարկադրեն որ գլուխ մը ունենանք մենք, այս երկրին մէջ, մեր տունը կարգի դնելու եւ ազգային ինքնապաշտպանութիւնը ամրապնդելու, ապահովելու համար :

Ինչո՞ւ չէ, որ մը կազմակերպութիւնը ինք կրնայ պահանջել այդպիսի գլուխ մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

15 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ԵՒՍ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՄԷԿ ՏՈՒՐՔ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ
բաց ի հացէն, կաթէն եւ լրագիրներէն

Պաշտօնաթերթը երէկ առտու հրատարակեց 39 նոր հրամանագիր — օրէնքներ, որոնք սահմանուած են նիւթական աղբիւրներ ճարելու ազգ. պաշտպանութեան, միեւնոյն ատեն կանոնաւորելով աշխատանքը եւ բազմապատկելով ռազմական արտադրութիւնները: Հրամանագիրները կը տրամադրեն նաեւ կարգ մը խնայողութիւններ, կրճատումներ եւ տուրքի զեղչեր:

Նոր հրամանագիրները մեծ մասով խմբագրած է ելմտական նախարարը, Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ, ուրբաթ գիշեր, նոր զոհողութեանց հրաւիրելով ժողովուրդը, յանուն Ֆրանսայի շահերուն, ազատութեան եւ խաղաղութեան : Նախարարը ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէ 17 միլիառ ֆրանք ճարել, գոցելու համար այն ծախքերը որ եղած են նոյեմբերէն ի վեր, ազգ. պաշտպանութեան համար: Միեւնոյն ատեն կ՚ուզէ ամրապնդել պետական գանձին վիճակը :

Իբրեւ եկամուտի աղբիւր, հաստատուած է սպառողնութեանց տուրք մը հարիւրին մէկ, առեւտրական վճարումներու վրայ, ամսէ ամիս, նման գործառնութեանց կամ արտադրութեան տուրքին: Այս տուրքը պիտի գանձուի մայիս 1էն սկսեալ: Նոր տուրքին ենթակայ են յաճախորդին կողմէ եղած բոլոր վճարումները, բաց ի հացէն, կաթէն եւ լրագիրներէն:

Յետոյ, խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, հարկային խարդախութիւնները սանձելու համար, մասնաւորապէս ստուգելով եկամուտի սխալ յայտարարութիւնները :

Ուրիշ հրամանագիրներ կը տրամադրեն.—

1.— Ապահովել քաղաքացիներու պաշտպանութիւնը պատերազմի ատեն:
2.— Ապահովել կազմբքել դիմակներու բաշխումը :
3.— Խափանել կասկածելի քարոզութիւնները՝ օտար դրամով:
4.— Ազգ. վիճակահանութիւնը երկարաձգել մինչեւ 1942 յունուար 1 (նախապէս պայմանաժամ որոշուած էր մինչեւ 1940 յունուար 1) :

Գործառնութեանց տուրքը 9 առ հարիւրէն 3ի կը զեղչուի այն գործառնութեանց մէջ որոնց համար 9 առ հարիւրը շատ ծանր եկած է, օրինակ՝ երկրագործական արտադրութիւնը եւն.:

Ուրիշ հրամանագիր մը նկատելով որ Փարիզ քաղաքին եւ Սէնի նահանգին հարկերամեայ կարգուսարքը չի համապատասխաներ ներկայ կացութեան, կ՚անջատէ խորհրդակցական իշխանութիւնը եւ գործադիր իշխանութիւնը, զօրացնելու համար ժողովներու եւ նահանգապետին իրաւասութիւնները :

Հրամանագիր մըն ալ չեղեալ կը հռչակէ կարգ մը հանրօգուտ չինութիւններ (ճամբաներ եւն.), 500 միլիոն ֆրանք խնայելով քաղաքային շինութիւններէն եւ 150 միլիոն՝ ճամբաներու բարեկարգութեան գլուխէն :

Կարգ մը հրամանագիրներ խիստ կրճատումներ կը կատարեն պետական գանձին ծախքերէն, խաղաղութեան ատեն: Այսպէս, կը ջնջուին այն պետական նպաստները (տարեկան երկու միլիառ ֆրանք), որ յատկացուած էին ալքոլի գերարտադրութեան բեռը թեթեւցնելու համար: (Այս ճիւղին մէջ 1200 միլիոն ֆրանքի բաց մը յառաջ եկած է) : Կը ջնջուի նաեւ ցորենի գերարտադրութեան համար սահմանուած նպաստը, իբր երեք միլիառ ֆրանք:

Պիտի կրճատուի նաեւ պետական պաշտօնեաներու թիւը, մէջն ըլլալով երկաթուղիներու պաշտօնեաները :

Առժամապէս պիտի կախակայուի շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը, սովորական աշխատանքը սահմանելով 45 ժամ: Յաւելուածական վճարումը պիտի ըլլայ աւելցած հինգ ժամուան վրայ: Այս կարգադրութեամբ կարելի պիտի ըլլայ կրճատել շատ մը պաշտօնեաներ՝ թէ պետական ատյանչէն եւ թէ կարգ մը ճարտարագործութեանց մէջ: Դիւրութիւններ պիտի ընծայուին յաւելուածական աշխատանքի համար, մասնաւորապէս ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց եւ հիմնական ճարտարագործութեանց մէջ: Միւս կողմէ, միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի գործատէրերը չկարենան իրենց քմահաճոյքին համաձայն գործ տալ կամ բանուոր արձակել :

Մասնաւոր հրամանագիր մը կը տրամադրէ սահմանափակել սպառողութեանց ճարտարագործութեան մէջ եղած շահերը : Այս առթիւ ալ տուրքեր պիտի հաստատուին, 50, 80 եւ նոյնիսկ 100 առ հարիւր, տարապայման շահերու վրայ: Ազգ. պաշտպանութեան համար գործող հաստատութեանց շահերը որ եւ է պարագայի մէջ պիտի չկրնան անցնիլ 10 առ հարիւրը :

Պիտի զեղչուի արտօնագրի (փաթանթ) տուրքը: Հրամանագրով մը, այն հարկատուները որ ենթակայ են ճարտարագործական եւ առեւտրական շահերու տուրքին, ի հարկին նաեւ արհեստաւորները (արթիզան) արտօնագրի տուրքին վրայ զեղչ պիտի ստանան 10 առ հարիւր՝ 1940ի համար, իսկ 20 առ հարիւր՝ յաջորդ տարիներուն համար :

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ

Ելմտական նախարարը իր ճառին մէջ բացատրելով նոր հրամանագրին պարտադրած զոհողութիւնները, շեշտեց թէ կացութիւնը կը պահանջէ աւելցնել Ֆրանսական ուժը: Այս առթիւ շեշտեց թէ շնորհիւ հինգ ամիսէ ի վեր ձեռք առնուած միջոցներու, Ֆրանսա պատրաստ է դիմագրաւելու կացութեան.

— « Տասնըչորս ամիսէ ի վեր, մեծ յաղթանակներ տարուեցան Եւրոպայի սրտին վրայ: Այդ յաղթանակները տարուեցան շնորհիւ մեր հակառակորդներու զինագործարաններուն արտադրութեան: Մենք տեսանք ամբողջ երկիրներ որ պատմութեան նկուղներուն մէջ իջան: Զինարշաւի թափը կ՚աճի ամէն օր: Անոնք որ յառաջխաղացութիւն մը ստացան, ըսին,— « Մենք պիտի աւելցնենք այդ յառաջխաղացութիւնը, պիտի ամրապնդենք այդ գերազանցութիւնը» : Ֆրանսա, ինչպէս իր դաշնակիցը՝ Անգլիա, պատասխանեցին որոշելով մեծ ճիգ մը փորձել: Այդ ճիգը 15 միլիառ պիտի արժէ մեզի: Հարկ է 15 միլիառ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ 1913Ի ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանով յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կը պահանջէ 1913ի սահմանները: Այս հողային պահանջները հետեւեալներն են.—

Ռումանիայէն՝ Հարաւային Տոպրուճան, 3000 քառ. մղոն տարածութեամբ:

Յունաստանէն՝ Մէսթա եւ Մարիցա գետերու միջեւ ինկած հողամասը, 3250 քառ. մղոն, եւ ելք դէպի Եգէական ծով (Տէտէ Աղաճ-Քավալա):

Եուկոսլավիայէն՝ Սթրումիցայի շրջանը, 1000 քառ. մղոն:

Վարչապետը շեշտեց թէ Պուլկարիա այն ատեն միայն պիտի մտնէ իր դրացիներուն՝ Թուրքիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ պալքանեան դաշինքին մէջ, երբ իր պահանջները գոհացում գտնեն: Միայն Տոպրուճայի վերադարձը չի գոհացներ Պուլկարիան :

*** «Թան»ի թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ Պուլկարիոյ վարչապետին արտասանած խօսքերը, սահմաններու մասին.—

Խօսելով դրացի երկիրներու հետ եղած յարաբերութեանց մասին, վարչապետը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, խաղաղ համաձայնութիւններով Պուլկարիան «վերահաստատելու համար իր նախկին սահմաններուն մէջ, ընդգրկելով մասնաւորապէս Հարաւային Տոպրուճան եւ Թրակիան»: Այդ պայմանով միայն Պուլկարիա կրնայ մտնել Պալքանեան համաձայնութեան մէջ:

*** Զրոյց չըջած ըլլալով թէ Պուլկարիա կարգ մը հողային պահանջներ ներկայացուցած է Ռումանիոյ, Պուքրէշէն կը հաղորդեն թէ այդպիսի պահանջ ներկայացուած չէ :

Անգլօթուրք բանակցութիւնները

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական թղթակիցը կ՚ըսէ, թէ Մեծն Բրիտանիա այժմ ի վիճակի է իր երաշխաւորութեան տակ առնելու նաեւ Թուրքիան: Անգարայի մէջ անգլօ-թուրք բանակցութիւնները գոհացուցիչ կերպով կը շարունակուին, եւ կը մնայ այժմ կարգադրել միայն քանի մը փոքր խնդիրներ :

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ երկու երկիրներուն միջեւ եղած տարակարծութիւնը աւելի շատ երեւութական է քան իրական: Լոնտոնի մէջ շատ լաւ կ՚ըմբռնեն թէ Թուրքիա երկու հիմնական նպատակներ կը հետապնդէ, իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Թուրքիա ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէ որ կացութիւնը ամրապնդուի Պալքաններու մէջ, յետոյ կ՚ուզէ որ ներկայ գոյավիճակը պահպանուի Մօտաւոր Արեւելքի եւ արեւելեան Միջերկրականի մէջ : Անգլիա կը ջանայ այս երկու նպատակներուն հասնիլ հնարամտութեամբ եւ յամառութեամբ, այսպէս մեծ դեր մը կատարելով Եւրոպայի բարեկարգութեան պահպանման մէջ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները բանակցութիւններ չեն, այլ խորհրդակցութիւններ, ճշդելու համար ազդու գործակցութեան մը մանրամասնութիւնները, այն պարագային երբ ընդհարում մը սպառնայ Մօտաւոր Արեւելքի եւ արեւելեան Միջերկրականի :

*** Թուրք մամուլը կը շարունակէ լարուած ուշադրութեամբ եւ մտահոգութեամբ հետեւիլ Եւրոպայի մէջ կատարուած բանակցութիւններուն: Հիւսէյին Ճահիտ երկար խմբագրականի մը մէջ պարզելով միջազգային տագնապը եւ մասնաւորապէս Պալքաններու կացութիւնը, կ՚եզրակացնէ.

— « Ռումանիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը խիստ հիմնական յանձնառութիւն մըն է: Գերմանիա նիւթական մեծ շահեր կ՚ապահովէ եւ երկու երկիրներուն միջեւ հաստատուած տնտեսական շահագրգռութեանց կապերն, կրնայ քաղաքական մերձեցում մը եւ բարեկամութեան աղբիւր մը յառաջ բերել: Մինչդեռ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի երաշխիք տուող արեւմտեան պետութիւնները, փոխարէնը ոչ մէկ շահ ձեռք չեն բերած: Գիտենք թէ ասիկա իբր բարեգործութիւն չեն ըրած, այլ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի անկախութիւնն ու յարատեւութիւնը անոնց ալ շահերուն համապատասխանելուն համար է որ այսպիսի յանձնառութեան տակ մտան: Բայց միթէ յանցանք մը կրնա՞յ համարուիլ երկու երկիրներու կենսական շահերուն իրարու պատշաճիլը :

Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու երաշխիքը, Պերլին - Հռոմ առանցքին երեւութապէս յայտարարած ուղղութիւնն ու նպատակը խանգարելու հանգամանք չունի: Ընդհակառակն, Պալքաններու մէջ անդորրութիւն ու ամրապնդում ստեղծելու պիտի ծառայէ: Պերլին - Հռոմ առանցքը, որ կը հաստատէ թէ նոյն նպատակին, այսինքն խաղաղութեան եւ անդորրութեան պահպանման կողմնակից է, եթէ այս խնդրին մէջ դժգոհութեան ապացոյց մը ցոյց տայ, աշխարհը պիտի գտնուի հանելուկի մը առջեւ զոր կարելի չէ բացատրել տրամաբանութեամբ» :

*** Ուրիշ Թուրք հրապարակագիր մը կը գրէ «Սօն Փոստա» թերթին մէջ, «Պատերազմի խիթը» խորագրին տակ.

— « Պատերազմը, յօդացաւի խիթի մը նման, Եւրոպայի մէկ կողմը թողլով միւս կողմին կը կառչի: Պալքաններու մէջ չկրցաւ տեղ բռնել, հիմա Միջերկրականի մեզմէ հեռու անկիւնները կը թափառի: Եթէ Սպանիա գտնուած իտալական զօրքերուն Ճիպրալթարի ամրութեանց մօտենալը, գերման փոքր նաւատորմին սպանիական ջուրերուն մէջ ռազմափորձ կատարելը՝ վերջին երաշխաւորութեան հրովարտակներուն դէմ ցոյց մը չեն, Եւրոպայի վախը դարձեալ գլխուն պիտի գայ :

Դպրոցական տղաքն իսկ սորված են թէ, Անգլիոյ բազկերակը թանկագին է: Ճիպրալթարի, Մալթայի, Սուէզի, Ադէնի եւ Սինկափուրի նման հինգ կէտերը, «Կայսրութեան ճամբայ» կոչուած այս երակը առողջ վիճակի մէջ պահելու համար միլիառներ ծախսուած են: Միմիայն Սինկափուրի ամրութեանց 10 միլիոն անգլ. ոսկի ծախսեցին : Երկու մեծ պետութեանց ծովային ուժէն գերակշիռ նաւատորմն ալ, պահակի դերը կը կատարէ այս ճամբուն վրայ: Աւստրալիոյ հանքերը, Հնդկաստանի ոսկիները, Եգիպտոսի գանձերը այս ճամբով Լոնտոն կը հասնին: Այս պատճառաւ, Մանշէն մինչեւ Դեղին ծով երկարող ճամբուն վրայ անգլիական կարաւաններուն ճամբան կտրողներուն դէմ ինքզինքը ապահոված է: Հակառակ այս ապահովութեան, եթէ Իտալիա եւ Գերմանիա Ճիպրալթարին սպառնալու ձեռնարկեն, պատերազմը կայծակի արագութեամբ եւ իր ամբողջ սարսափովը պիտի պայթի » :

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՆԴԸ ԳԵՐՄԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Պիզմարք, Գերմանիոյ երկաթեայ վարչապետը 1871ի շլացուցիչ յաղթանակներէն վերջ կը յայտարարէր. — «Այս յաղթութիւնները կը պարտինք մեր նախակրթարաններու ուսուցիչներուն»։

Պիտի չսխալէր կարծեմ, եթէ իր վճիռը ամբողջացնէր աւելցնելով — «... Կը պարտինք միանգամայն գերման բանաստեղծներուն։»

Արդարեւ, գերման գրականութեան յատկանշական գիծերէն մին ալ իր ժողովրդական, ազգային շունչն է։ Երկու հարիւր տարիէ ի վեր գերման գրականութիւնը կը ծաղկի երկրի քաղաքական վերելքին հետ զուգընթաց, ազգային լարը ամէնէն հնչեղ եւ կենսական լարն է եղած տեւտոն քնարին։

Ամէն գերման բանաստեղծ, — ու ամէն գրագէտ հոն բանաստեղծ է նախ եւ առաջ եւ մինչեւ վերջն ալ, — ինքզինքը սահմանուած կը զգայ ազգային կոչումի մը, գրեթէ պարտականութեան մը, — հրահրել, միշտ վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը եւ հպարտութիւնը ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։

Հրաբորբ տաղերու եւ հայրենասիրական բոցավառ ռազմերգներու երկիրն է Գերմանիա։ Երկիր մը ուր ցեղային բոլոր աւանդութիւնները, պատմական բոլոր յիշատակները շահագործուած են գրականօրէն, ազգային զգացումի հրայրքը միշտ տենդի աստիճանին վրայ պահելու համար։

Պատմական որոշ շրջաններու մէջ, գրական այդ միտումը աւելի սուր շեշտ մը կ'առնէ եւ կը յանգի աւելի կրքոտ արտայայտութիւններու։ Ամէն անգամ որ քաղաքական դէպքեր, — արտաքին սպառնալիք, ներքին ճնշումներ, — կը մթագնեն հորիզոնը, գերման բանաստեղծը մրրկահաւի նման կը բարձրանայ վեր, կը հնչեցնէ ահազանգը, կը ջանայ յարուցանել հանրային խղճմտանքը, սուր երգերով, կուռ շեշտերով արծարծել բարոյական կորովի բոլոր թաքուն ակերը։ Երգեր՝ որոնք կը թնդան շեփորի նման, կը շառաչեն ինչպէս դրօշը փոթորիկին դիմաց։ Երգեր՝ որոնք խրախոյս են կամ բողոք, դաժան կամ խանդավառ՝ պարագային համաձայն։ Գերման հայրենասիրական քնարերգութիւնը ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին ներշնչած է նաեւ ուրիշ ազգեր, ինչպէս և մեզ։ Կը բաւէ յիշատակել Դուրեան սերունդը։

Գրական այս աւանդութեան ծագումը փնտռելու համար հարկ է ետ երթալ մինչեւ Շիլլեր։ «Երիտասարդութեան» այս բանաստեղծը ու թատերագիրը, որուն գործերը տոգորուած էր հայրենիքի, անկախութեան, ազատութեան, մարդկային եսի անբռնաբարելիութեան խանդով, մինչեւ այսօր ալ իրենց թարմութիւնը պահած են։

ԺԹ. դարու առաջին տասնամեակը մանաւանդ ամէնէն մոլեգին շրջանն է գերման մարտական, ազգաշունչ գրականութեան։ Երկիրը ինկած Նափոլէոնի կրունկին տակ, գերման ժողովուրդին արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր։

Առաջին հակազդեցութիւնը սկսաւ գրականութենէն։ Ընդվզումի, մաքառումի տենչէն ժայթքեցին հոյլ մը հայրենասէր երգիչներ, որոնք ի վերջոյ «Ազատութեան բանաստեղծներ» անունը պիտի կրէին։ Առնոտ՝ Արնտ, Քէօրնըր, Ռիւքքէրթ թողած են բոցավառ երգեր, որոնք դար մը վերջն ալ տակաւին կրնան սառած ոսկորներ տաքցնել։ Այդ շրջանէն կը մնայ «Գերմաններու հայրենիք» (Տէր Տոյչըն Ֆաթէրլանտ) հանրածանօթ երգը, որ մարդարէական նախազգացումն է կարծէք գերման ցեղի այսօրուան տիրապետութեան ձգտումին։ Հոն բանաստեղծը կը հարցնէ.

— «Ո՞րն է աշխարհի Գերմանիա...

Եւ ըսելէ վերջ թէ Գերմանիան միայն Փրուսիան, Սաքսոնիան, Դանուբէն մինչեւ Պալթիկ փռուած երկիրը չէ, չէ նաեւ Աւստրիան, Զուիցերիան կամ Թիրոլը, այլ այդ ամէնը միասին, ու առնուազն վեր բան մը, կը շարունակէ.

«Ո՞րն է աշխարհի Գերմանիա...
Ես այդպէս կ'անուանեմ այն մեծ երկիրը
Ուր, որքան հեռու որ կը հնչէ գերման լեզուն,
Ու երկինք կ'ուղղուին իր երգերը,
Այդ է որ ըլլալու է...
Ու այդ, ով խրոխտ Գերման,
Քուկինդ անուանէ...

Արնտ, այս տողերուն երգիչը, իր քերթուածով արդէն աւելի քան մէկ դար առաջ նախատեսած էր այսօրուան նացի Գերմանիոյ երեւակայած քարտէսը։

Այդ շրջանի բոլորէն գիրքէն՝ «Զրահակուռ հնչեակներ», ահաւասիկ կտոր մը. —

«Ի՞նչ կը կռես դարբին» — Կը կռենք շղթաներ, շղթաներ».
— Այդ շղթաներում մէջ դուք ինքներդ պիտի կալանուիք։
«Ի՞նչ կը հերկես, մշակ» — «Արտը՝ հունձքի համար»։
— Այո, բերքը թշնամիին, իսկ տատասկն ալ՝ քեզ համար»։
«Ինչի՞ նշան կ'առնես, որսորդ» — Եղջերուին։
— «Այո, քեզ ալ պիտի որսան այդ եղջերուին նման»։
«Ի՞նչ կը հիւսես, ձկնորս» — Ուռկան ձուկերուն համար»։
— «Բայց մահուան ցանցէն ո՞վ պիտի ազատէ քեզ»։
«Ի՞նչ կ'օրորես դուն, անքուն մայր. — «Զաւակս»։
— «Այո՛, որպէսզի օր մը մեծնայ ու թշնամիին դրօշին տակ իր հայրենիքը հարուածէ»։
«Եւ ի՞նչ կը գրես, դո՛ւն, բանաստեղծ» — Իրավառ գիրերով,
— Ես կ'արձանագրեմ ամօթը իմ, եւ իմ ժողովուրդիս,
Որ չուզեր խորհիլ իր սեփական ազատութեան մասին»։

Գերման բանաստեղծներու հայրենասիրական աւիւնը նորէն ռազմաշունչ նոպայ մը անցուց 1840 թուականներուն, երբ անգամ մըն ալ խանդարուեցան Ֆրանսայի եւ Փրուսիոյ յարաբերութիւնները։

1840ին, Մէհմէտ Ալի, Եգիպտոսի արկածախնդիր փաշան, ըմբոստացած էր Կեդրոնի, Բ. Դրան դէմ։ Ան պաշտպանութիւնը կը վայելէր Ֆրանսայի, մինչ Անգլիա դէմ էր փաշային անկախական այդ շարժումին։ Արդ, Մեծն Բրիտանիա յաջողեցաւ ցարը, Փրուսիան եւ Աւստրիան իր կողմը շահիլ եւ Լոնտոնի մէջ գաղտնի համաձայնութեամբ մը գումարել տալ, ուրկէ Ֆրանսան մեկուսացած էր։ Այս լուրը վիրաւորեց Ֆրանսայի արժանապատուութիւնը։ Կիրքերը արթնցան, Թիէռ, օրուան վարչապետը, զինուորական միջոցներ ձեռք առաւ եւ կը յուսացուէր թէ այս առիթով Ֆրանսա պիտի կարենայ վերագրաւել Հռենոսեան ափերը, զոր կորսնցուցած էր 1815ի պարտութենէն վերջ։

Գերագրգռուած այդ մթնոլորտին մէջ գերման բանաստեղծները անգամ մըն ալ հնչեցուցին իրենց բոցաշունչ քնարը, անոնց արտայայտութիւնը եղան հանրային ցասումին։ Նիքոլա Պէքըր հրատարակեց իր «Տոյչըն Ռայն» գիրքը (Գերման Հռենոսը), ուր կ'արձակէր պատմական կարգախօսը. — «Զի՛ զօլըն իհն նիխթ հապըն, աէն ֆրայըն տոյչըն Ռայն» — «Անոնք պիտի չունենան ազատ, գերման Հռենոսը»։ Ալֆրէտ տը Միւսէ պատասխանեց. — «Մենք ունեցած ենք, ձեր գերման Հռենոսը»։ Այդ պահուն է որ Շնէքընպուրկէ յօրինեց իր նշանաւոր քերթուածը, «Վախթ ամ Ռայն», որ երգի վերածուած, — «Պահակը Հռենոսի վրայ» — դարձաւ Գերմաններու զինուորական քայլերգը 1870ին եւ 1914ի պատերազմի օրերուն։

Ահա այդ ռազմաշունչ երգին առաջին տունը. —

« Ահա կը հնչէ մարտակոչ մը,
գոռ՝ որպէս ոռնում, նման զէնքի շաչիւնի, նման ալիքներու մռնչիւնին։
— Դէպի Հռենոս, դէպի գերմանական Հռենոսը... Ո՞վ կ'ուզէ ըլլալ Պահակը Հռենոսի ափին։
— Անփոյթ եւ անդորր եղիր, սիրելի հայրենիք, ամուր եւ սիգապանծ կեցած է Պահակը Հռենոսի ափին»։

Երկար պիտի ըլլար թուել հայրենասիրական այն նոպաները զոր գերման գրականութիւնը ապրեցաւ ԺԹ. դարու ընթացքին։ Գերման բանաստեղծութիւնը ծանրաչափի նման զինուած է արձանագրել, նախատեսել ազգային խռովքի ելեւէջները։

1871ի յաղթանակներէն շլացած, գերման գրականութիւնը պահ մը գինովութեան տաղնապ մը անցուց, որ երկար տեւեց, ի վնաս ճշմարիտ արուեստին։ Այդ շրջանին ամէնէն հռչակաւոր ու ժողովրդական գրողը կը նկատուէր Վիլտընպրուխ, որ պահ մը իր պատմական տրամաներով մագնիսացուց հանրային կարծիքը եւ ուշադրութիւնը։ 1881ին իր առաջին տրաման — «Կարոլոսականները» — բեմական յաղթանակ մը եղաւ եւ քաջալերեց զինքը շարունակելու իր մշակած հայրենասիրական այդ սեռը։

Պատմական այդ տրամայով Վիլտընպրուխ կը ջատագովէր սա գաղափարը թէ գերման նոր կայսրութիւնը 10 դարու ճիգերու արդիւնքը եւ եզրակացութիւնն է, թէ անոր ներկայ զօրութիւնը հիմնուած եւ հիմնաւորուած է պատմական իրաւունքով մը. եւ թէ միակ բանաւոր իրաւունքը, որ կը գերազանցէ միւսները պատմական իրաւունքն է, հաստատուած անցեալի փաստ — իրողութեանց, ուժերու յարաբերութեանց վրայ։

Վիլտընպրուխի տրաման պատկերացումն էր Պիզմարքեան հայեցողութեան, — «Ուժը գերադաս է իրաւունքէն» եւ կը ցոլացնէր Գերմանիոյ տիրական ոգին։

Անհրաժեշտ է մեր օրերուն գալ, անգամ մը եւս ականատես ըլլալու գրականութեան ցեղապաշտ խմորումին. Հիթլէրականութիւնը ճշմարիտ սեւեռում մը տուաւ գրական կեանքին։ Պիրկ, այլամերժ հակակշիռ մը ձեռք առած է ատիկա։ Գերման գրագէտը կամ պէտք է նուիրուի տիրող վարչաձեւի աշխարհահայեցողութեան, կամ պէտք է լռէ։ Բոլոր ըմբոստ կամ անկախ դէմքերը այսօր աքսորեալ են արտասահման։

Գրական աշխարհի մէջ ազդակը պատկերացնելու տեսակէտով չափազանց պերճախօս է պատմական տրամաներու այն սեռը, որ ներկայիս կը տիրապետէ գերման բեմին։

Այդ սեռի վարպետն է Հանս Ժօհսթ, որուն տրամաները կ'օգտագործեն շարժանկարի արհեստը, — այսինքն կարճ տեսարաններու շարունակութիւն մը ուր կտրուկ, շեշտ ասուլիս մը կը զօրանայ լոյսի եւ յարդարանքի համապատասխան կիրարկումով։ Հանս Ժօհսթ չափազանց տինամիք թատերագիր մըն է, որ կը համարուի արդի Գերմանիոյ խորհրդանշական դէմքը։

Իր ամէնէն յատկանշական գործն է իր պատմական տրաման «Շլակէթըր» մէկը գերման արդի բեմի յաղթանակներէն, զոր կարելի է նկատել ազգային թատերախաղը։

Շլակէթըր գերման երիտասարդ մըն էր որ Ֆրանսական զինուորական իշխանութեան կողմէ գնդակահարուեցաւ, որովհետեւ կամուրջի մը վրայ ռումբ դրած էր, պատճառ ըլլալով ծանր պայթումի մը. (26 մայիս, 1923)։ Հիթլէրական Գերմանիան զայն բարձրացուց ազգային հերոսի մը աստիճանին։

Հանս Ժօհսթի տրամային մէջ Շլակէթըր կը ներկայանայ ծայրայեղական առաքինութեանց մարմնացումը, բայց կը ներկայանայ նաեւ իր նշանաբը — Սլեքսանտրան — որ վերջին վարագոյրին դուրս կը խոյանայ, կոչ ուղղելով միլիոնաւոր վրիժառուներու, որոնք Գերմանիոյ պատիւը պիտի վերականգնեն։

Այս գործը, որ ձօնուած է Հիթլէրի, ոչինչ կ'աւելցնէ անշուշտ գերման հանճարի իրական գանձերուն վրայ, բայց վիթխարի է իր դերը, իբրեւ ազդակ մը հանրային կարծիքը բոցավառելու։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՀԱՅԿԱԿ, ԱՐՄԵՆԱԿ

Ապրիլ։ Անամպ ու կապոյտ երկինքի գաղջ ծոցէն՝ արեւը սերմ կը թափէ։ Երկիրը թեւերը բացած կ'ողջագուրէ զայն հուր տենչանքով։ Եւ գարնան անոյշ հովիկը կուգայ կեանքի երգերով։

Փլատակ ամայութիւնը՝ որ արեւն կը հոտի՝ կը տիրէ լռութեան հետ։ Երդիքներ կան՝ որ իրենց տեղը իջած են, անձրեւի եւ ձիւնին անխնամ մնալէն։ Կիսովին կանգուն շէնքեր՝ ուր ապաստաններ են թուրք գաղթականներ։ Անոնք՝ լեցուն ժառանգներու առատ պաշարները հատցնելէ վերջ՝ կը քակեն տուներուն տախտակեայ մասերը, ու կը գործածեն իբր վառելափայտ։ Եւ յաւիտենական աւերակներու կը վերածեն հայկական անտէր թաղերը։

— Հայկակ, Արմենակ...

Լսելի եղաւ կանացի ձայն մը, Հռոմէոնց փողոցի ներքին դռնէներէն։ Եւ երկու մանուկներ՝ որ փլատակներուն նորաբոյս կանանչութեան մէջ արեւուն տակ կը խաղային, իրենց գլուխները ձայնին կողմը դարձուցին։

Քանի մը հայ արհեստաւորներ, ընտանիքներով մնացած են հոն, ուր արդէն կը բնակին սակաւաթիւ Ցոյներ ու Քաղդէացիներ, որոնք ազատ հռչակուած են, 1915ի ահազանգէն։

Պզտիկները քիչ առաջ դուրս ելան։ Այնքան տաղտկալի է ներսը։ Շատոնց, ամիսներէ ի վեր բանտարկուած են, տունին չորս պատերուն մէջ, օդի եւ արեւի կարօտ։ Տղաներն ու աղջիկները ալ չկան։ Բոլոր բարեկամ մանուկ դէմքերը մոռցուեցան արդէն։ Եւ հեղձուկ անհնարին անձկութիւն մը երկաթէ օղակներով կը սեղմէ անոնց հոգեկան աշխարհը։

Մեծ Եղեռնին յաջորդող առաջին գարունն է։

Քաղաքէն դուրս՝ ծաղկած ծառեր, երփներանգ թռչուններ, դալարագեղ մարմանդներ։ Զառիվարներէն վար վազող ջուրերուն խոխոջը, խայտաբղէտ միջատներու տենդոտ թռիչքը մարգին վրայ, անծեղներուն, ծիծեռներուն սլացիկ ոստումը ճիզ ճիզ բնութեան վերածնունդը կը փառաբանեն։

Սակայն, բոլոր այս շքեղութիւններուն դէմ յանդիման, տեղ տեղ՝ ուր արեւը չի թափանցեր, ծառաստաններուն մութ ու խիտ անկիւնները, ժայռերուն, մամռոտ քարերուն տակ, ձիւնը թաց է տակաւին։ Եւ հողմավար ոսկորներուն խլրտուքները կը լսուին, կէս գիշերին...

Կնոջական ձայնը, դարձեալ կրկնուեցաւ, երկար ու զօրաւոր շեշտերով։

— Արմենակ, Հայկակ.

Առանց մեծը, որ հազիւ վեց տարեկան կար, փոքրիկի ձեռքէն քաշելով կը թափանցէ.

— «Երթանք, մաման մեզ կը կանչէ»։

Կրտսերը կը դժկամակէր։ Հագուած էին միատեսակ, — կապոյտ զգեստներ, նարնջագոյն երիզներով։ Ժրաջան ու զուրթուրոտ մօր մը կաթոգին խնամքը կը փայլէր անոնց քնքուշ անձերուն վրայ։ Առատ մազեր կը ծածկէին իրենց պայծառ ճակատները, ուր անմեղութիւնը հրեշտակօրէն կը սաւառնէր։ Անհոգ ու զուարթ՝ ինչպէս երկինքի թռչունները, ծաղիկներու մէջ մոլորած թիթեռնիկները կը հալածէին, ապրիլի մեղեդիներու փունջեր կը կապէին։

Աշխոյժ ու թրվռուն՝ անոնք կը նմանէին զոյգ մը այծեամի ձագերուն։ Նոյն պահուն, դաժան մարդ մը կը դեգերէր այդ տեղերը։

Հասակը բարձր, դէմքը թուխ ու անդոյն, փոսը ինկած աչքերը խորացին ու անգութ էին։ Հագուած էր պարզ, առօրեայ վայելչութեամբ։ Պաշտօնական ո եւ է հանգամանքը չէին ներկայացներ իր ընդհանուր արտաքին ձեւերը։ Միայն հեռուէն դիտող մը պիտի նկատէր որ, բաւական առանձնէ ի վեր հոն էր ան. եւ մանուկներու ուշադրութեամբ, պզտիկներու շարժումներուն եւ խօսքերուն կը հետեւէր։ Հետզհետէ մօտեցեր էր անոնց, երբ այս վերջինները մանուկի քայլերով դէպի դուռը կը յառաջանային։

Շրթունքներուն վրայ կեղծ ժպիտ մը, ձայնին մէջ ընտանի շեշտ մը զըրած՝ մաքուր հայերէնով մը խօսք բռնուեցաւ անոնց հետ։ Հարցումներ ըրաւ.

— Եղբայրներ էին։ Մեծը՝ Հայկակ, պզտիկը՝ Արմենակ։ Հայր չունէին, սիրող, ներող։ Իսկ այն ձայնը տուող կինը իրենց մայրն էր, որ անձկութեամբ կը հսկէր.

Խօսողը Հայկակն էր, քաջալերուած անծանօթին համակրական հետաքրքրութենէն՝ մանկական յատուկ շաղակրատութեամբ կ'ըսէր, կը կրկնէր.

— «Աղբարիկս կուլայ... ամէն օր դուրս ելլել կ'ուզէ, մաման չի ձգեր։ Կը վախնայ... կը վախնայ որ կը յափշտակեն, կը տանին մեզ, եւ... ինչպէս եղան դրացի Տիրանն ու Վահանը... կը մեռցնեն ...։

Հոս կանգ առաւ Հայկակը, եւ անմեղութեամբ՝ իր պզտիկ ցուցամատով մատնանշեց դուռ մը, որ զոց էր, եւ դռնէն ներս մուտքին բերանը կը մնար։

Եւ վայրկեան մը վերջ դարձեալ շարունակեց, աւելի աշխոյժով.

— Տունին մէջ զիրոյք կը խաղանք։ Ես սորվեցայ հեգել, գրել։ Արմենակը ծոյլ է... միայն ա եւ բ գիրերը կը ճանչնայ... ես շատ բան գիտեմ. հայրիկին անունը... մամայիս անունը. իմս... ամբողջը կը գրեմ ...

Իր մեծխօսիկութենէն գոհ ու երջանիկ, թեւը երկարեց ու գրկեց եղբայրը, եւ երկուքը մէկ ցատկեցին ու զուիճին վերջին տանը առջեւ կեցան։ Դուռը կիսաբաց էր։ Օտարականին աչքերը կարմրեր, այլայլուեր էին։ Եւ վայրագօրէն կատաղի ակնարկով կը նմանէր անօթի գայլի մը, որ բնազդը ունէր փարատելու փարախէն դուրս մնացած միամիտ գառնուկները։

Պզտիկներու խօսակցութեան ձայնը մօրը ականջը ինկաւ։ Սարսռաց։ Սեւ յուսահատութիւն մը լեցուց հոգին։ Եւ մէկ չունեցող վազեց, ու դրան սեմին վրայ կանգ առաւ։

Իր չոքի եւ ահարեկ նայուածքը ճանչցաւ պէրկ անծանօթը։ Եւ սարսափի ճիչ մը արձակեց։

— Միւլի Հաւարապետ Շէվքի պէք էր, Տիգրանակերտի Հայութեան աբրինարու դահիճներէն, թուրք վարժապետանոցի հայերէն լեզուի նախկին ուսուցիչը, եւ վերջերս քաղաքապետը։

Ի՛նչ չարաշուք հանդիպում ...

Իր ծնողքը, ազգականները, հազարներով ժողովուրդ անոր հրամանով սպանդ քշուեր էին։ Ճիգազգի հնարքներով մատնութիւններ ձգած էր խուճապահար, հալածական բազմութիւններու մէջ, ենթարկելով զանոնք դժոխային, նուրբ տանջանքներու...

Իր ամուսինը՝ վարպետ զինագործ, ողջ պահուեր էր, աշխատելու համար զինուորական արհեստանոցին մէջ, ինչպէս նաեւ ուրիշ հայեր՝ զանազան արհեստներով։ Դաւանափոխ, անուանափոխ ըլլալէ վերջ՝ ընտանիքներով պահուած էին մահուան վտանգէն։

Մայրութեան զգացումէն շանթահար, տարաբախտ կինը գրկեց իր զոյգ առոյգ զաւակները, եւ կուրծքին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ներսը եկել է արդէն Դուին, կապած բերելով իւր հետ Սիւնեաց Սահակ եւ Բաբգէն մեծ իշխաններին, որոնց եւ դրել է բանտում։ Նա կալանաւորել է նոյնպէս Դըւնոյ Հազարացի իշխաններին՝ թուով քառասուն հոգի, ասաց սարկաւագը։

Կաթողիկոսը երկիւղից այլայլունեց։ Կալեալները յայտնի եւ նշանաւոր իշխաններ էին. ինչպէս կարող էր Ներսը կալանաւորել նրանց, մանաւանդ Դըւնոյ իշխաններին, որոնցից ոմանք Ամիրապետի սիրելիներն էին։ Այդ նշան էր թէ Ոստիկանը հրահանգներ ունի ստացած հալածանքներ յարուցանելու։

— Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս կալանաւորեց նա Սիւնեաց իշխաններին, հարցրեց կաթողիկոսը սարկաւագին։

— Ոստիկանի Նախիջեւան եղած ժամանակ, ասաց սարկաւագը, Բաբգէն իշխանն ընծաներով եկել էր նրա մօտ եւ բողոքել իւր եղբօր Սահակի դէմ, իբր թէ վերջինս զրկել է իրան ժառանգութիւնից եւ խնդրում էր Ներսին օգնել, վերադարձնել իրան հայրենի ժառանգութիւնը։ Ոստիկանն ուրախութեամբ ընդունում է Բաբգէնի խնդիրը եւ հրաւէր ուղարկում Սահակ իշխանին՝ գալ իրան այցելութեան։ Վերջինս կասկած չունենալով Ներսից, ընծաներով գալիս է նրա մօտ։ Ոստիկանը երկու եղբօրն էլ սիրով պահում է Նախիջեւանում մի քանի օր եւ ապա առաջարկում նրանց հետ միասին գնալ Դուին, որպէսզի այնտեղ վերջացնէ նրանց ժառանգութեան գործը։ Իշխանները համաձայնում են։ Բայց հէնց որ ելնում են Սիւնեաց նահանգից եւ հասնում Դըւին, այդտեղ Ոստիկանը, փոխանակ ժառանգութեան գործը վերջացնելու՝ երկուսն էլ կալանաւորում եւ բանտարկում է։

— Անշուշտ նրանց երկիրը գրաւելու նպատակով, այդպէս չէ՞, Սահակ սրբազան, դարձաւ կաթողիկոսը դէպի Դրան եպիսկոպոսը, որ կանգնած լսում էր սարկաւագի բերած նորութիւնները։

— Այդպէս է, Վեհափառ Տէր. Ոստիկանը չէր կարող գրաւել Սիւնիքը, եթէ նրա իշխաններին չկալանաւորէր։

— Հարկաւ. չէ՞ որ ազատ իշխանը կարող է զօրք ժողովել, պատերազմել... Բայց նրանք զրկուեցան այժմ ազատութիւնից. սա մի մեծ դժբաղդութիւն է մեր երկրի համար... նոյնիսկ թագաւորի եւ ինձ համար...

— Իսկ քեզ համար, Վեհափառ Տէր... կցեց սարկաւագը։

— Հա՛, ինձ համար ի՞նչ, շտապով ընդհատեց կաթողիկոսը։

— Քեզ համար էլ Ոստիկանը որոգայթներ է լարում։

— Այսի՞նքն։

— Կամենում է կալանաւորել։

— Ի՞նձ...

— Այո՛, Վեհափառ Տէր։

— Ի՞նչպէս իմացար այդ, հարցրեց կաթողիկոսը երկիւղածին։

— Ոստիկանը կանչեց իւր մօտ կաթողիկոսարանի վերակացուին եւ պատուիրեց նրան հրաւիրակ ուղարկել այստեղ...

— Իմ ետեւից, այնպէս չէ՞։

— Այո՛, Վեհափառ Տէր, քեզ հրաւիրելու համար։

— Ի՞նչ ունի ինձ հետ Ոստիկանը, Սահակ սրբազան, կասկածաւոր եղանակով դիմեց կաթողիկոսը եպիսկոպոսին։

— Աստուծուն է միայն յայտնի, Տէր, պատասխանեց սրբազանը։

— Վերակացուին ասել է թէ՝ կաթողիկոսը իւր կաթողիկոսարանում պիտի նստէ եւ ոչ թէ լեռներում ամրանայ, յարեց սարկաւագը։

— Նա ուրեմն գիտէ՞, թէ ես ո՛րտեղ եմ գտնւում։

— Այո՛, Վեհափառ Տէր։

Կաթողիկոսի գոյնը թռաւ։

— Եթէ ես այստեղից չհեռանամ, նա այսօր կամ վաղը զօրք կ'ուղարկէ իմ ետեւից, ասաց Հայրապետը դիմելով եպիսկոպոսին։

Վերջինս լուռ էր։

— Դու այդպէ՞ս չե՞ս կարծում, սրբազան եղբայր, հարցրեց կաթողիկոսը։

— Նա զօրք կ'ուղարկէ եւ այն ժամանակ, երբ հեռացած կը լինես, Տէր։

— Բայց այդ ժամանակ նա չի կարող կալանաւորել ինձ։

— Կը կալանէ եւ կը կտրէ Այրիվանից միաբանութիւնը... ծանրութեամբ յարեց սրբազանը։

Կաթողիկոսը հասկացաւ եպիսկոպոսի դիտողութեան նշանակութիւնը եւ լռեց։

— Բայց դու, սրբազան, մի վայրկեան առաջ ասացիր թէ Ոստիկանը չէր կարող գրաւել Սիւնիքը, եթէ նրա իշխաններին չկալանաւորէր, խօսեց կաթողիկոսը բոլէական լռութիւնից յետոյ։

— Այո՛, Վեհափառ Տէր, ասացի։

— Ուրեմն նա մեր կաթողիկոսարանն էլ կը գրաւէ, եթէ ինձ ձերբակալէ։

— Անշուշտ։

— Եւ երբ ես այստեղ մնամ, այդ միեւնոյնն է թէ մատնեմ ինձ Ներսի դահիճներին։

Եպիսկոպոսը չպատասխանեց։

Այդ միջոցին հասաւ կաթողիկոսարանի նուիրակը, որ Ներսի կողմից հրաւիրում էր կաթողիկոսին մայրաքաղաք։

Վեհափառն այլեւս երկար խորհուրդների չսպասեց։ Նա որոշեց հեռանալ Գառնի։ Ուստի հրամայեց Գէորգ սարկաւագին ձի նստել իսկոյն եւ շտապել ամրոցը՝ բերդակալին ու թագուհուն իւր գալուստը յայտնելու, Նա մտածում էր ելնել վանքից հէնց միեւնոյն գիշերը, որովհետեւ համոզուած էր թէ Ոստիկանը, նուիրակի վերադառնալուց յետ, զօրք կ'ուղարկէ անշուշտ իրան կալանաւորելու համար։

Գէորգ սարկաւագը փութաց Վեհափառի հրամանը կատարելու։

Այդ լուրը յուզեց Այրիվանքի միաբանութիւնը։ Շատերն սկսան տրտնջալ, բայց կաթողիկոսին դժգոհութիւն յայտնել չհամարձակուեցան, որովհետեւ տեսնում էին որ Դրան եպիսկոպոսը նոյնպէս լուռ է։ Այդ նշան էր թէ՝ նա յոյս չունի այլեւս Հայրապետի վրայ ազդելու, որովհետեւ երկիւղն ամէն կողմից պաշարել էր նրան։

(Տար.)

ԲԱՆԳԻՏԱԿԱՆ

Երբ որեւէ խնդիր կը յուզէ հան–րութիւնը, երբ չնդալից նորութիւն մը կայ եւ կամ մանաւանդ երբ քա–ղաքական տագնապ մը խռոված է աշխարհը, ահա այդ ժամանակ մըթ–նոլորտը, հողը, հովը եւ հոսանքնե–րը նպաստաւոր են մեծագլուխ սուն–կերու աճումին համար:

Այդ մեծագլուխ սունկերը ամէն տեղ, աջ ու ձախ, մեր մէջ ալ կ'ա–ճին, կը բազմանան առասպելական ա–րագութեամբ:

Այդ սունկերը բանգէտներն են:

Այդ բանգէտը գրականագէտ է, տնտե–սագէտ է, գեղեցկագէտ է, բարոյա–գէտ է, պատմագէտ է, ցամաքագէտ է, ծովագէտ, օդագէտ, բայց մանա–ւանդ քաղաքագէտ է:

Տեղեկութեան փշրանք մը, ծանօ–թութեան կտոր մը, հմտութեան մը … բաւական են որ բանգէտը, … լեզուահմայ, կառուցանէ իր … մասնագիտական կարողու–թեամբ եւ օրերով խօսի այս կամ այն … մասին, հիացնելով գինքը չըր–… ունկնդիրները:

Ես ալ ունիմ բազմաթիւ բանգէտ բարեկամներ: Անոնց մէջ սակայն … գործոց սունկ մըն է Պ. Աբեղ–նազով:

Եթէ իր նախադասութիւնները … ըլլային, ճաշակ մը պիտի տա–… իր կարծիքներէն: Աբեղնազով սա–… հինգ վայրկեան խօսած ատեն … մէկ անգամ վերջակէտ կը գոր–ծածէ: Իր նախադասութիւններուն … կէտերը միայն կը նշանակեմ.

– Չէմպըրլէն քանի մը շաբաթէն պիտի գիտնայ որ…

– Հիթլէր քանի մը օրէն նոր պի–… սորվի որ…

– Մուսոլինին դեռ չի գիտեր որ…

– Րուզվէլթը հազիւ լուր առնէ … օր վերջ, որ…

– Լորտ Հըլիֆաքսը թերեւս կարե–… հասկնալ որ…

— Տալատիէն պիտի տեսնէ որ…

— Ժորժ Պոնէն քիչ ատենէն պիտի լսէ որ…

— Կէօրինկը հաւանաբար ըմբռնէ որ…

— Կէօպէլսը չի գուշակեր որ…

— Ֆրանքօն եթէ վերահասու կա–րենայ ըլլալ որ…

— Կոմս Չիանօ, եթէ խելքը տուն բերէ, ուշադրութիւն պիտի ընէ որ…

— Չըրչիլ պիտի համոզուի որ…

— Ըսածներս պիտի կատարուին, քանի որ…

Ամէն բան գիտէ Աբեղնազովը, սորված է, լուր ունի (դէպք մը պա–տահելէն ալ առաջ), կը հասկնայ, կը տեսնէ, կը լսէ, կը գուշակէ, կ'ըմ–բռնէ: Վերահասու է, ուշադիր, հա–մոզուած, լուրջ, վճռական, անսխա–լական: Բանգէ՛տ է, բանգէ՛տ:

Հոգ չէ թէ մէկ օրէն միւսը, եր–բեմն նոյնիսկ մէկ ժամէն միւսը կը յայտնէ հակասական կարծիքներ:

Կեանքը ինքնին հակասութիւն մըն է:

Հոգ չէ թէ պահ մը կ'ըլլայ հանրա–պետական, պահ մը միապետական, նորէն ձախակողմեան, դարձեալ ա–ջակողմեան:

Երբ հաւաքուած ենք խումբ մը բա–րեկամներ եւ խօսք կ'ըլլայ փիլիսո–փայութեան, քիմիագիտութեան, գե–ղարուեստի ու գաղտնի գիտութեանց մասին՝ Աբեղնազով միշտ ունի հե–ղինակաւոր կարծիքներ: Թեր է կամ դէմ, սակայն միշտ բանգէտ:

Անգամ մը, տաղանդաւոր ստախօս բարեկամի մը հետ, նստած էի սրճա–րան մը. երկուքս ալ ժամադրութիւն ունէինք Պ. Աբեղնազովին հետ:

Ստախօս բարեկամս, ժամացոյցին նայելէ վերջ, առաջարկեց խաղ մը խաղալ Աբեղնազովի գլխուն:

Ուզեցի հասկնալ խաղին ի՛նչ ըլլա–լը: Ու բարեկամս ըսաւ.

— Հիմա ուր որ է պիտի երեւի մեր բանգէտը: Եկուր քեզի հետ սկսինք տաք վիճաբանութիւն մը՝ գերման անգոյ փիլիսոփայ Հերման Շփիգել–պերկի վերջին տեսութեանց, վերջին գիրքին ու ճառին մասին, իբր թէ կայացած Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ: Ես թեր ըլլամ, դուն ալ դէմ:

Հինգ վայրկեան չանցած երեւցաւ Աբեղնազովը: Սկսանք վիճաբանու–թիւնը, փքոցները փչելով, կրակ թա–փելով, ամբողջ սրճարանը շիկացնե–լով:

Աբեղնազով եկաւ նստաւ, բարե–ւեց, սուրճ մը ապսպրեց եւ մեր խե–լայեղ վիճաբանութեան ունկնդրելով անհամբեր ու այլայլած հարցուց.

— Կրնայի՞ գիտնալ ձեր վիճաբա–նութեան նիւթին ինչ ըլլալը…

— Կը վիճինք գերման փիլիսոփայ Շփիգելպերկի վերջին տեսութեանց եւ Սորպոնի մէջ ըրած դասախօսու–թեան մասին…

Ու շարունակեցաւ վիճաբանու–թիւնը:

Քանի մը վայրկեան հազիւ անցած, Աբեղնազով, ոտքով գլխով նետ–ւած էր վիճաբանութեան դժոխքին մէջ: Կողմ բռնեց ինծի ու վճռապէս յայտարարեց.

— Շփիգելպերկ՝ Նիցչէի կալիկն է: Իր ամբողջ տեսութիւնը յոտից ցգլուխ անբարոյականութիւն է:

Ստախօս բարեկամս հարցուց Ա–բեղնազովին.

— Ներկա՞յ էիր իր դասախօսու–թեան:

— Անշուշտ: Առկէ զատ իր ամբողջ գործերը կարդացած եմ: Իր մասին յայտնուած կարծիքներն ալ կարդա–ցի: Սատրին շարլաթաններէն մէկն է:

Ու մեր հնարած նիւթերը մեր բեր–նէն խլելով, նոր ձեւերով, կը հրամ–ցնէր մեզի:

Վիճաբանութիւնը այնքան յառաջ–դիմեց որ ստախօս բարեկամս եւ բան–գէտ ու ստահօս Աբեղնազովը սկսան իրար նախատել:

Ես դադար կ'ընէի:

Հայհոյութեան փայլակներ լոյս կը սփռէին կարծիքներու այս փոխանա–կութեան մէջ:

Աբեղնազով ինքնիրմէ ելած էր ու այս անգամ փիլիսոփայէն աւելի ա–նոր պաշտպանին կը հայհոյէր:

Ցանկարծ խաղը սարքող բարեկամս լռեց, ձեռքերը խաչաձեւեց կուրծքին վրայ ու ըսաւ.

— Ինչի՞ մասին կը խօսիս, Աբեղ–նազով:

— Բայց Շփիգելպերկի մասին:

— Ո՞վ է որ…

— Գերման փիլիսոփայ մը, իմաս–տակ մը աւելի:

— Վստա՞հ ես իր գոյութեան:

Աբեղնազով փոքրիկ շփոթութեան մը մատնուելով ըսաւ.

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես: Գոյութիւն չունի՞: Կը ստես: Դուն ես որ գոյու–թիւն չունիս: Աւելի ճիշդը՝ Շփիգել–պերկ իրաւ է որ գոյութիւն չունի իբրեւ փիլիսոփայ. արդէն այդ էր որ կ'ու–զէի ապացուցանել: Շփիգելպերկը սակայն գոյութիւն ունի, իբրեւ սո–փեստ, իմաստակ…

— Եղբայր, քեզի կ'ըսեմ որ բա–ցարձակապէս այդ անունով գերման փիլիսոփայ գոյութիւն չունի:

— Իսկ ես կը պնդեմ որ գոյութիւն ունի: Կրնա՞ս հաստատել թէ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ չկայ սոփեստ մը, Շփիգելպերկ անունով…

Քիչ մնաց որ ես ալ հաւատայի սո–փեստ փիլիսոփայ Շփիգելպերկի գո–յութեան: Նախընտրեցի սակայն հա–ւատալ Աբեղնազով բարեկամիս բան–գիտութեան…

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Լ. Շանթ վարպետը կը հանդիսա–նայ բարդ հանգոյցներ ստեղծելու, իր յղացած տիպարներու կուրծքին տակ դնելու առեղծուածային յոյզեր: Հոս եւս լիովին յաջողած է իր առա–ջադրութեան մէջ: Ռիթան չոր պատ–մութեան մը միօրինակութենէն կը փրկէ թատերախաղը, զայն կը դար–ձնէ մոլեգին կիրքերու հնոց մը: Նե–րելի է այս յաւելումը, ինչպէս եւ իշ–խանուհիին սպանութիւնը սիրած էա–կին հետ, դղեակի մը պատշգամին առջեւ, քանի որ միշտ Լեւոն Դ.ի գի–տութեամբ տեղի կ'ունենայ:

Օշին կոմսը, Կոռիկոսի իր խաղա–ղասէր ամրոցը քաշուած, կը զբաղի Հայոց պատմութեան ուսումնասի–րութեամբ: Դժուարաւ կը հաւանի հրաժարիլ իր գրական աշխատանքնե–րէն, Լեւոն Դ.ի Պայլը (խնամակալ) դառնալու համար: Պատգամաւորնե–րուն հետ է Սմբատի աղջիկը՝ Ռիթա իշխանուհին, որ կը սիրէ կոմսը եւ կը սիրուի փոխադարձաբար: Բայց պե–տական շահերու բերումով, Օշին իր կեանքը կը կապէ Ժան տ'Անժուի, այ–րին Տիւրոսի կոմսին: Ռիթայի սիրտը փուլ կուգայ: Անմիջապէս կը պսակ–ուի Ժուան տ'Ամորիի հետ, այլ չի հետեւիր անոր դէպի Հռոդոս, զայն հոն բերելու եւ խնամակալէն վրէժ լուծելու համար: Իշխանուհին Լեւոն Դ.ի ուսուցիչին՝ Հալկամի մեղսակ–ցութեամբ, ժամադրութիւն մը կ'առ–նէ մատուռի մը բակը, կը համոզէ պատանի արքան որ հոն բերէ իր ա–մուսինը: Օշին Պայլ վրայ կը հասնի, բուռն կերպով կը պարսաւէ թագաւո–րին ընթացքը եւ պալատէն կը վռնտէ իր ուսուցիչը: Ռիթա բարձրաղաղակ կը պոռայ իր ատելութիւնը խնամա–կալի երեսին: Այս վերջինը սակայն չի դադրիր զայն նկատելէ իր լաւա–գոյն բարեկամը…: Իշխանուհին կը շարունակէ իր դաւերը, ըստ ոմանց դէպի յաղթանակ եւ փառքի զենիթին հասցնելու խնամակալը, բայց իրա–կանին մէջ զայն դէպի կործանում ա–ռաջնորդելու համար: Ռիթա կը յու–սայ այսպէս վերստին տիրանալ իր սիրածին: Օշին Պայլ չկամութեան միայն կը բախի իր ծրագիրներու գործադրութեան մէջ: Զօրս կողմէ լքուած, յուսահատ, ան կ'արձակէ նաեւ իր հաւատարիմ Հեթումը, կ'իյ–նայ արքայազօրքի հրամանատար Հալկամի ձեռքը: Կալանքի տակ կը մտնէ նաեւ Ալիս Թագուհին, որ կը յանդգնէր իր մասին տեղեկութիւն հարցնել: Յոյսը չէ խուսափած սա–կայն Ռիթայի առեղծուածային հո–գիէն: Հալկամի կը խոստանայ իր սիրտը, կը յաջողի Պայլին ճակատա–գիրը իր ձեռքերուն մէջ առնել, կը ջանայ զայն փախցնել այլուր: Օշին «պարտուած [illegible]» մըն է այլ–եւս: Յուսահատ՝ իշխանուհին կը վե–րակոչէ երանաւէտ անցեալի մը յիշա–տակները, խնամակալին ապարօշը գլխին կը նետէ: Գնդ. Արտակի ջո–կատը նետերու տարափ մը կը տեղա–ցնէ իր վրայ, իբրեւ Օշին Պայլ: Ռի–թա կ'իյնայ խոցուած ի մահ: Խնա–մակալին ակամայ մեղսակցութիւնը այս եղերական վախճանին, զայրոյ–թը կը հրաւիրէ գնդապետին, որ կը հրամայէ զօրքերուն դաշունահարել դժբախտ իշխանը:

Օշին Պայլի դերին մէջ, դերասան Ա. Գմբէթեան սկիզբէն մինչեւ վերջ հետեւեցաւ հեղինակին գծած շաւ–ղին, որ հայրենասէր պետական գոր–ծիչինն է: Դասական ուսումնասիր–ուած խաղարկութիւն մը, ծանր ու մռայլ, բայց ամէնի զայրոյթի պոռթ–կումներով: Հեղինակին բերնով կը ներկայացնէր ճշմարիտ հայ մարդը: Հիանալի էր դանձապահին զեկուց–ման պահուն, երբ ուժասպառ եւ խորտակուած, փուլ կուգար սեղանին վրայ:

Տիկին Ա. Արզուեան յաջողապէս արտայայտեց մոլեգին հրայրքները առեղծուածային իշխանուհիին, մշ–տնջենապէս տարուբեր սիրոյ եւ ատե–լութեան միջեւ, որուն խռովայոյզ հոգին խաղաղութիւն կը գտնէ միայն մահուան գիրկը: Երկար տարիներ ապրած ռուսական շրջանակներու մէջ, տաղանդաւոր երգչուհին կը պա–հէր իր սլաւական շեշտը, ինչ որ բո–լորովին զուրկ չէր հրապոյրէ: Վեր–ջին եղերական պահերուն, մանաւա–նդապէս ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կազմեց Գմբէթեանի հետ:

Մեր արժէքաւոր ուժերէն Գ. Տեր–վիշեան, կորովի խաղարկութեամբ մը տուաւ փառասէր նկարագիրը Հալ–կամի, որ սակայն անզօր կը մնայ կը–նոջ մը հրապոյրներուն առջեւ:

Հ. Տարոնեան, ընդունակ թեթեւ–սոլիկ տիպարներ անձնաւորելու, Լե–ւոն Դ.ի դերին մէջ երեւան բերաւ ան–կենդան խաղարկութիւն մը, որ եւս աւելի անհրապոյր դարձաւ իր բացա–սական ձայնով:

Երիտասարդ գրող Ռ. Զարդարեան, Ռէյմոնի եւ Սիր–Ատամի կրկնակ դե–րերուն մէջ, լիովին ցոյց տուաւ թէ նոյնքան լաւ դերասան մըն է: Խոր ըմբռնում, բեմական յստակ առոգա–նութիւն եւ վայելուչ խաղարկու–թիւն:

Ալիս Թագուհիի դերին մէջ, Տիկին Կէնիա բոյնէն խլուած հէք թռչնիկ մըն էր, ինկած կամչոտ եւ բռնաւոր արքայի մը ճանկերուն մէջ, որ ի վեր–ջոյ դատակնիքը պիտի դնէր իր դըժ–բախտ կեանքին:

Համակրելի կատակերգակ Մ. Ման–պաշ,— իսկական պատկերը բիւզան–դական սուրբի մը — այս անգամ զարտուղած իր ճամբէն, սահման–ուած էր տանելու Հեթումի ապե–րախտ դերը, զոր լիովին արժեցուց իր իմաստալից արտայայտութիւն–ներով:

Տիկին Վ. Խաչատուրեան (Ժան տ'Անժու), ծանր եւ պատկառելի խա–ղարկութեամբ մը ուրուագծեց Տիւ–րոսի այրի կոմսուհին սիլուէթը: Յաջող էին նմանապէս Գ. Վահան (Մխիթար վրդ.), Ա. Սարաֆեան (Ե–պիսկոպոս եւ Պոհեմօն), Ս. Սարգիս–եան (Աբել եւ Սարգիս), Յ. Մինէ–եան (գործակատար – գնդ. Արտակ), Պ. Կարապետեան (Կոստանդին) եւ Սողոմոնեան (Բակուր):

Այս բոլոր յաջողութիւններուն մէջ, ոչ նուազ կարեւոր դեր մը կատարեց Պ. Յ. Առաքելեան, որ իր ճարտար վրձինով մոգական կենդանութիւն մը տուաւ այլազան տիպարներուն:

*** Լրագրական անձուկ սիւնեակ–ներն անշուշտ թոյլ չեն տար մանրա–մասն կանգ առնել Շանթի լեզուական եւ արուեստագիտական թերութիւն–ներուն վրայ: Վերապահելով իմ դի–տողութիւններս գեղարուեստական պարբերաթերթի մը, այսօր կը գոհա–նամ յիշելով թէ՝ ան «Օշին Պայլ»ի մէջ աւելի շատ կը ցուցադրէ իր կարգ մը ունակութիւնները.— միօրինակ շեշտ, արտայայտութեան ձեւերու մոլութիւն, այլ մանաւանդ չափա–զանց միսթիքականութիւն, Յաճախ իր ոճը շնչատ եւ թեւաբեկ է: Բարե–բախտաբար իր քնարը չունի միւսնե–րուն լալկան շեշտը: Ամէնէն ողբե–գական տեսարաններուն կը պահէ իր խրոխտ կեցուածքը եւ ազնուական հպարտութիւնը: Այն կարճ տեսարան–ները, որոնց մէջ համեմատաբար յա–ջող դուրս եկած է, դժբախտաբար չեն կրնար փրկել գործը այն ահաւոր pathosէն, որ երեւան կուգայ անոր ամբողջականութեան մէջ: Շանթի թատերախաղը ընդհանրապէս յամ–ըընթաց, ենթարկուած էր կարգ մը կրճատումներու Տիկին Բուղաղեանի կողմէ, ժամանակի խնայողութեան եւ գեղարուեստական դժուարութեանց պատճառով: Այս յապաւումները սար–սած են սակայն խաղին կառուցման հիմերը: Ջնջուած է, օրինակի հա–մար, պապական նուիրակին տեսակ–ցութիւնը խնամակալին հետ, ինչ որ կրնար բարձրացնել թատերախաղին հմայքը:

« Օշին Պայլ»ի գործողութիւնը կը խուսափի բեմական անձուկ սահման–ներէն: Տարուած իր սեփական ներ–շնչումէն, հեղինակը անընդհատ հոսու–հոն կը թռչի, առանց նկատի առնե–լու մեր խեղճուկրակ պայմանները:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԷՔԵԱԹ

Մեր շրջանում մի երիտասարդ կար աշխոյժ, կորովի, միշտ զուարթ ու քաղցրախօս: Ոչ մի տխրութիւն նրա սրտի վրայ չէր իջնում եւ նրա շըր–թունքները ծիծաղից երբեք չէին փակւում:

Երկար ժամանակ էր, որ մենք ի–րար չէինք տեսել, երբ հանդիպեցայ, արդէն ամուսնացել եւ երեխաների տէր էր դարձել: Նրա աշխուժութեան արմատը կտրուել եւ զուարճութեան վարդը թառամել էր:

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, հարցրի ես:

— Այն ժամանակւանից, երբ ես ե–րեխաներ ունեցայ, դադարեցի երե–խայութիւն անելուց, պատասխանեց նա:

Երբ հեռանաս, մանկան յատուկ ա–
րարքներից հեռացիր,
Խաղ ու կատակ երիտասարդ աղանե–
րին յանձնիր.
Մի ծերունի անկարող է նախկին աշ–
խոյժն ունենալ,
Հոսող ջուրը երբեւիցէ իր տեղը յետ
չի դառնալ:
Երիտասարդ օրերն ուրախ անցան
չուտով – գնացին,
Աւաղ, ափսոս, նրանք այնքան մօտիկ
էին իմ սրտին.
Չքացել է առիւծանման բազկի ոյժն
մի առնական,
Ցովազի պէս այժմ պիտի պանրով լի–
նեմ բաւական:

ՍԱԱԴԻ

Թարգմ. Ա.

…այ՝ բազուկներուն մէջ պահեց: …ինչպէս կ'ընէ մայր հաւը, երբ կը նըշ–մարէ ուրուրը:

…եւ սրտակեղեք ձայնով մը, որ ա–…ղաղակ բողոք մըն էր, գոչեց աստ–…ուածներին երեսն ի վեր.

–«Ի՞նչ կ'ուզէք մեզմէ»…

…ստես պաշտօնատարը չնականօրէն …ծաղեցաւ:

Անլուր հայհոյանքներ, քստմնելի լու–…ներ լսուեցան, եւ… խուժդուժ …ման մը…:

Ապրիլի զով ու հանդարտ իրիկունը …նելի դաւերով, անվերջ սոսկում–…ով կը շրջապատէր հայկական …ւմէջ աւերակները: Փիշատիչ լռու–թիւնը կը ճնշէր Հռոմնոցի հայ եւ …սւոնեայ բնակիչները, որոնք՝ ահ …գողի մատնուած՝ դուժկանը հա–…րեցին իրարու, տանիքէ տանիք …անի, եւ քանի մը օրեր վերջն ալ, …աւոր թաղերու ցանցառ հայե–…ըն:

Մեղադրեցին, այպանեցին անըղ–…ալ անխոհեմ Արմենուհին, որ …ըմբռնութիւնը ունեցեր էր ծածկո–…ի գիր ու լեզու սորվեցնելու իր զա–…ակներուն, եւ հայ անունով կոչելու …նք:

Դարունը գեղեցկացաւ: Դաշտերը …ին գոյն նարօտ կապեցին: Թռչուն–…րը հնչեցուցին օրհնութեան ալէ–լուներ: Ծաղիկները խունկով բոյրով լեցուցին միջոցը: Բուսականութիւնը իր պերճ ծածկոյթին տակ պահեց գանկերն ու կմախքները անհամար: Եւ հովիկն անոյշ բերաւ կեանքի ու մահուան երգեր…:

Մէկն առաւօտ արեգակը երկնցուց իր բարերար թեւերը: Իջաւ խոնար–հաբար գռիհին պատերէն վար, լոյսի շերտեր թափեց: Հոն վերջին դրանը առջեւ սպասեց երկար եւ ի զուր: Փակուած կը մնար:

Այլեւս դուրս չերեւցան կապոյտ հագուած, առատ մազերով, ազունիի նայուածքներով սիրուն հայորդինե–րը: Փլատակներու նորաբոյս կանան–չութեան մէջ՝ ի՛նչքան նման էին եղ–նիկի ձագերու:

Ամբողջ ընտանիքով անհետացուցեր էին զանոնք…

Սահեցան տարիներ: Եւ սակայն չանհետացան անոնց պաշտելի անուն–ները: Ահա դարձեալ կը հնչուին օ–տար պողոտաներու վրայ, աւելի քաղցր, աւելի հոգեգրաւ, սուրբ վան–կերով: Քանզի, արիւնով մկրտուե–ցան Հայկականներն ու Արմենակները, եւ կրակէ տառերով քանդակուեցան Ամէն հոգիներու մաքրամաքուր ան–բծութեան վրայ:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Այրի՛, երեք որբիկներո՛վ, փա–…ստա, բոլորովին անօգնակա՛ն, …յսութի՛ւն, պատերազմի դըր–…մ՛մ, որ լեցուցած էր աշխարհը, …ա՛ծ, ծարա՛ւ, խոտը— միակ ու–…լի՛ք, բաց երկինքը—կտուրի տե՛ղ: …հրամանատարը մօտեցաւ կնոջը եւ իր …ածքը ուղղեց ծծկեր մանուկին …որ իսկոյն թողուց ծիծը, գը–…ը մեղմիկ դարձուց եւ իր կա–…ոյն աչքերը ուղղեց այդ ցից ցից …ցուած չէկ մազերուն ու անոնցմով …ուած բրդոտ դէմքին, որ իր վրայ …ած, իրեն կը նայէր, եւ սկսաւ ծի–…ղիլ:

…Հրամանատարը շտկուեցաւ, ար–… խոշոր կաթիլ մը սահելով …որ այտերէն, կախուեցաւ անոր …ի ծայրէն, մարգարիտի պէս:

— Տղա՛ք, ըսաւ զինուորներուն …անալով, այս բոլորը տեսնելէ յե–…ոյ ես կ'եզրակացնեմ, որ մեր վաշ–…տը հայր պիտի դառնայ. որդեգրենք այս երեք մանուկները. այսպէս լաւ կ'ըլլայ, այնպէս չէ՞:

—Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, գո–ռացին նռնաձիգները:

— Ուրեմն վճռուեցաւ, ըսաւ յիս–նապետը եւ ձեռքը երկնցուց մօրը եւ անոր որդիներուն վրայ՝ ըսելով, ա–հա «Կարմիր գտակ» վաշտի որդի–ները:

Վաճառուհին ուրախութենէն վեր վեր ցատկեց եւ աղաղակեց. «Երեք գլուխ գտակի մը մէջ»: Յետոյ սկսաւ բարձրաձայն հեկեկալ եւ խելագարի նման գրկելով թշուառ այրին, աւել–ցուց. «Այս փոքրիկ աղջիկը ի՛նչ չա–րաճճի դէմք ունի»:

— Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կրկնեցին զինուորները:

Եւ յիսնապետը դարձաւ դէպի մայրը.

— Եկէ՛ք, տիկի՛ն քաղաքացի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

«ԿԼԷՅՄՕՐ» ՄԱՐՏԱՆԱՒԸ

Ա.

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԽՐԱՌՈՒ ԴԷՄ

1793ի գարնան մէջ, երբ Ֆրանսայի բոլոր սահմանագլուխները ենթարկ–ուած էին յարձակման, երբ Ժիրոնտ–եաններու անկումը յուզած ու գրա–ւած էր բոլոր մտքերը, այդ րոպէին ահա թէ ինչ կ'անցնէր կը դառնար Մանշի Արքիպեղագոսին մէջ:

Ցունիս 1ի իրիկունը, Ճէրսէյ կըղ–զիին մօտ, փոքրիկ ամայի ծովախոր–շին մէջ, որ կը կոչուի Պօննիւի, ա–րեգակին մայրամուտէն մօտաւորա–պէս ժամ մը առաջ, նաւ մը՝ առա–գաստները բացած՝ կը մեկնէր մա–ռախլապատ օդով մը: Մառախուղը թէեւ վտանգաւոր է նաւարկութեան համար, բայց կ'օգնէ փախուստին: Այս նաւը, որ կեցած էր կղզիին արե–ւելեան ծայրը եւ կը հսկէր, պահա–կան զինուորի մը պէս, թէեւ կը պատկանէր անգլիական նաւատորմի–ղին, բայց նաւաստիները Ֆրանսացի–ներ էին: Լա Թուր տ'Օվէրնի իշխանը, Պույոններու ընտանիքէն, այն ժամա–նակ անգլիական այս փոքրիկ տորմի–ղի հրամանատարն էր եւ այս մար–տանաւը անոր հրամանով կը մեկնէր յատկապէս մասնաւոր ու շատ կարե–ւոր գործի մը համար: Անունը Կլէյ–մօր էր, ինչպէս արձանագրած էին Թրինիդի – Հաուզի նաւացուցակին մէջ: Արտաքուստ բեռնատար նաւի տեսք ունէր, բայց իսկապէս մարտա–նաւ էր: Թէեւ ծանր եւ խաղաղ գը–նացք ունէր, ինչպէս առհասարակ բո–լոր առեւտրական նաւերը, բայց ատ–կէ պէտք չէ խաբուիլ, որովհետեւ զայն շինած ատեն երկու նպատակ ունէին— խորամանկութիւն եւ ոյժ: Խաբել, եթէ կարելի է, եւ կռուիլ, եթէ հարկաւոր է: Այսօր անոր միջ–նայարկը, բեռներու տեղ, զետեղած էին մեծ զնդաչափներ ունեցող նաւա–յին թնդանօթներ, որպէսզի մարտա–նաւը կազմ եւ պատրաստ ըլլայ այն գործին, որուն համար նշանակուած էր: Այս թնդանօթները երեքտակ շըղ–թաներով ամուր կապուած էին, բե–րանները դարձուած դէպի նաւի չամ–բարանի գոցուած մուտքը: Դիտմամբ այդպէս եղած էր, որովհետեւ ծովի վրայ փոթորիկ կը սպասուէր կամ, աւելի ճիշդ, որպէսզի մարտանաւը բոլորովին խաղաղ նաւի տեսք ունե–նար: Եւ արդարեւ այդ դրութեան մէջ դուրսէն ոչինչ չէր կարելի նշմա–րել: Թնդանօթի ծակերը բոլորովին գոցուած էին: Գոցուած էր նաեւ մար–տանաւին չտեմարանի բերանը, որ առհասարակ սպառազինուած կ'ըլ–լայ: Մարտանաւը, կարծես, դիմակ հագած էր: Այս թնդանօթները՝ հաս–տատուած չառաւիղաւոր անիւներու վրայ, շինուած էին արոյրէ եւ կը պատկանէին հին ձեւին, որ կը կոչուի չառաւիղաւոր անիւներու ձեւ: Մար–տանաւերու մէջ սովորաբար սպառա–զինուած կ'ըլլայ նաւակամուրջը, իսկ այս նաւը՝ շինուած յատկապէս թըշ–նամին յանկարծակիի բերելու եւ դա–րան մտնելու համար՝ նաւակամուր–ջի վրայ ոչինչ ունէր, այլ, ինչպէս վերը բացատրեցինք, իր միջայարկի մէջ թնդանօթներու ամբողջ մարտ–կոց մը կը պարունակէր: Պինդ ու ամ–րակազմ եւ, ըստ երեւոյթին, թէեւ քիչ մը ծանրաշարժ, բայց շատ լաւ կնացք ունէր. իր հաստատուն կազ–մով ամբողջ անգլիական նաւատոր–միղի մէջ իր նմանը չունէր, եւ չնա–յելով որ մեծ կայմի փոխարէն ունէր պրիկաթի նաւերու յատուկ փոքրիկ կայմ, բայց եւ այնպէս պատերազմի մէջ ամբողջ ֆրէկաթ մը կ'արժէր: Անոր ղեկը շինուած էր շատ հանճա–րեղ եւ հազուագիւտ ձեւով. անոր կորագիծ կողերը, որոնց նմանը չէր կարելի գտնել Սաութէմբթընի նա–ւարանին մէջ, արժած էին յիսուն անգլիական ոսկի:

Նաւի զինուորական մարմինը կազ–մուած էր ամբողջովին Ֆրանսացինե–րէ եւ յեղափոխութեան պատճառով հայրենիքէ գաղթած սպաներէ եւ դա–սալիք զինուորներէ: Բոլորը զատ–ուած, ընտրուած էին, բոլորը, ա–ռանց բացառութեան, պատուական նաւաստի, քաջ զինուոր եւ թագաւո–րի թունդ կուսակից, բոլորը գրահա–նաւի, սուրի եւ թագաւորի անձնուէր, մոլեռանդ թիփեր:

Նաւաստիներու հետ նաւ դրած էին կէս վաշտ ծովային հետեւակազօրք, որոնք կարող էին օգտակար ըլլալ ցա–մաք ելած ժամանակ:

(Շար.)

(Իրականին մէջ 17) ճարել: Ուժի փորձ մըն է որ կը պարտադրուի մեզի, ուժի փորձ մը՝ միահեծան կարգուսարքին եւ ազատութեան կարգուսարքին մէջ որ մերինն է»:

Ճառին մնացեալ մասը լուսաբանութիւնն էր նոր օրէնքներուն: Այս առթիւ նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանքը դարձած է Եւրոպայի առաջին դրամը: «Դեռ երէկ երեք Թռն ոսկի աւելցաւ այն հարիւրաւոր Թռն ոսկիներուն վրայ որ երկիր վերադարձած են հինգ ամիսէ ի վեր: Ֆրանքի երաշխաւորութեան վարկը այնքան զօրաւոր է որ որոշեցի 5 միլիառ ֆրանք փոխադրել Պանք տը Ֆրանս: Հակառակ նոր տուրքերուն, որ կը գանձուին անցեալ նոյեմբերէն ի վեր, ճարտարարուեստական արտադրութիւնը աւելցած է 12 առ հարիւր համեմատութեամբ»:

Նախարարը ճառը վերջացուց ջերմ կոչ մը ուղղելով միութեան եւ աշխատանքի, շահելու համար խաղաղութիւնը:

Ձախակողմեան թերթերը դառնօրէն կը քննադատեն նոր հրամանագիրները, գործադրկութեան յաւելում, ապրուստի սղութիւն եւ ուրիշ չարիքներ նախատեսելով:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԿԸ ԲԱՆԻ

Անգլօ-ռուս բանակցութիւններ

Ինչպէս գրած էինք, Մոսկուա նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, իր գործակցութեան մասին: Այդ առաջարկները կ'անցնին մինչեւ հիմա ծրագրուած ապահովութեան դաշինքի սահմանը, ինչ որ լրջօրէն մտածել կուտայ ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց:

Փարիզ Մոսկուայի առաջարկած էր օգնել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի, մնալով ֆրանքեւռուս դաշինքի սահմաններուն մէջ: Իսկ Լոնտոն աւելի լայն առաջարկներ ներկայացուցած էր Մոսկուայի: Այս վերջինը հակառաջարկներ ներկայացուցած է երկուքին ալ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքելու Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ: Դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին: Նախապէս ծրագրուած էր ապահովութեան դաշինքը սահմանափակել Եւրոպայի մէջ, իսկ Մոսկուա կ'ուզէ որ երաշխաւորութեան տակ առնուի նաեւ Ծայր. Արեւելքը:

Փարիզի անգլիական դեսպանը երկու կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Տալատիէի եւ Պ. Պոնէի հետ:

Կը թուի թէ լեհական խնդիրը երկրորդական աստիճանի վրայ դրուած է այժմ եւ գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձած դէպի Թուրքիա եւ արեւելեան Միջերկրական, մանաւանդ հիմա որ Գերմանիա Անգարայի դեսպան նշանակած է Ֆոն Փափէնը:

Զրոյցներ կը շրջին թէ Հիթլէր իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ ծանրակշիռ պահանջներ պիտի դնէ, հաւկցնելով թէ Առանցքին արշաւը պիտի շարունակուի դէպ ի Սելանիկ, Ուկրայնա, Աֆրիկան եւ Միջերկրական:

*** Երէկ, շաբաթ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, Վենետիկի մէջ:

Կը հաստատուի թէ Կոմս Չիանօ ամէն ջանք պիտի թափէ, Եուկոսլավիան ալ խտալեւգերման ճակատին կապելու համար: Կ'ըսուի թէ այս ծրագրին մէջ յաջողելու համար Հունգարիան պիտի համոզէ որ հրաժարի հողային ամէն պահանջէ Եուկոսլավիայէն, ինչպէս նաեւ Պերլին եւ Հռոմ երաշխաւորեն Եուկոսլավիոյ հողային ամբողջութիւնը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Եուկոսլավիա մտահոգութեան մատնուած է, հաւանելով հանդերձ Ալպանիոյ գրաւման: Այս միջոցին 200.000 իտալական զինուորներ կը գտնուին Եուկոսլավիոյ սահմաններուն վրայ, ինչպէս եւ 100 հազար սեւ շապիկաւորներ, յետոյ գերմանական երեք զօրաբանակներ՝ Շթիրիոյ մէջ: Ուրեմն այս երկիրը պաշարուած է ցամաքէն, իսկ ծովէն իտալական նաւատորմը միշտ պտոյտներ կը կատարէ:

Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը հրաւիրուած է նաեւ Պերլին, ինչ որ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք մը կուտայ Պալքաններու կացութեան: Այս այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 25ին: Գերմանիա ամէն միջոց կը փորձէ, իր թաթին տակ պահելու համար Ռումանիան, Հունգարիան եւ Եուկոսլավիան:

*** Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ շրջած զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր հարցում ուղղած է Րուզվէլթի յիշած բոլոր պետութիւններուն, թէ «դուք ձեզ վտանգուած կը նկատէ՞ք»: Ստացած պատասխանները պիտի յիշէ իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է ճանչնալ Ալպանիոյ գրաւումը, յանձնարարելով Հռոմի դեսպանին՝ այս պարագան հաղորդել Մուսոլինիի: Դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ Արտաքինոցին հետ, իր հրաժեշտի այցելութեան առթիւ: Ուրեմն բրիտանական դեսպանը իր յանձնարարագիրը պիտի ներկայացնէ «Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ Թագաւորին, կայսր Եթովպիոյ»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ընդդիմադիրները գիրք բռնած ըլլալով նոր դահլիճին դէմ, խորհրդարանի նիստերը յետաձգուեցան մէկ ամիս: Այս առթիւ պառակտում ծագեցաւ ազգայնական խմբակցութեան մէջ: Կացութիւնը բարւոքած կը թուի: Շատ մը խանութներ, որոնք փակուած էին աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր, վերաբացուեցան Դամասկոսի մէջ: Հալէպի շուկան ալ գրեթէ ամբողջովին վերաբացուած է:— Կուրերը կը շարունակուին Ճիւրտ Տաղի մէջ: Ըմբոստները ծանր պարտութիւն մը կրեցին: Ֆրանսական զօրքէն սպաննուած են երկու զինուոր եւ ենթասպայ մը:

«ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՄԲ պիտի պայթին Օփերային մէջ»,— ազդարարուած ոստիկանութեան, հեռաձայնով: Անմիջապէս 30 ոստիկանական պաշտօնեաներ գացին Օփերա, հրշէջներու հետ, եւ սպասեցին մինչեւ մէկ ժամ, բայց ոչինչ պատահեցաւ եւ «Ֆաուստ»ի ներկայացումը տեղի ունեցաւ սովորականին պէս:

ՀԻԹԼԷՐԻ 50ամեակին առթիւ Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղելով, փառաբանեց իտալեւգերման գործակցութիւնը եւ յայտնեց թէ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը «չի կրնար խանգարուիլ մեր հակառակորդներուն ծիծաղելի փորձերով»:

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց պետական հսկողութեան տակ առնել անթելի ամբողջ կազմակերպութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՒԹ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ, որոնք Ճիպրալթար գացեր էին շաբթուան սկիզբը, ճամբայ ելան դէպի արեւելք:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ նահանգային ընտրութիւններուն մէջ նացիները ծանրապէս կորսնցուցին. նախապէս ունէին 44 պատգամաւորներ. յաջողեցան վերընտրել միայն 23ը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ բոլոր կողմերէն հեռագիրներ ուղղելով վարչապետ Մէթաքսասի, գոհունակութիւն կը յայտնեն կառավարութեան հետեւած քաղաքականութեան համար: Վարչապետը պտոյտի մեկնած է Պելոպոնէսի շրջանը, ինչ որ կը նշանակէ թէ քաղաքական ծանր դէպքեր չեն նախատեսուիր: Յունական ազգային դրամատունը որոշեց իր թղթադրամի շրջաբերութիւնը աւելցնել 1.300.000 սթերլինով:

ՃԱՓՈՆԻ մէջ բնակիչ օտարականները մայիս 1էն սկսեալ պարտաւոր են արձանագրուիլ ոստիկանութեան մօտ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dauesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ MARDI 25 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4023

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈՎԱՆՈՑԻՆ ՏԱԿ, ՀՈՎԱՆՈՑԷՆ ԴՈՒՐՍ

Անգլերէն թերթ մը հետեւեալ ծաղրանկարը հրատարակած է.— Չէյմպըլէն լայնօրէն բացած է իր հովանոցը, — «միացեալ ճակատ պաշտպանութեան համար»: Դիմացէն կ'երեւան նախայարձակման ամպերը, իբրեւ սպառնալիք: Հովանոցին կոթէն ամուր բռնած են Չէյմպըլէն, Տալատիէ եւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը: Անոնց ետին կեցած են, իբրեւ հետաքրքիր մանուկներ, Տանըմարքա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Պելժիա: Իսկ հեռուէն տեսարանը կը դիտէ Ամերիկան:

Աւելի հեռուն, հովանոցին հասողութենէն անդին, զատ - զատ կեցած են Եուկոսլավիա, Ռումանիա, Խ. Միութիւնը (Սթալին) եւ Յունաստան, իւրաքանչիւրը իր արտայայտիչ կերպարանքով: Բոլորովին առանձին, հաստ վերարկուի մը եւ գլխարկի մը մէջ փաթթուած, կը դիտէ նաեւ Թուրքիան:

Պատկերին տակ դրուած արձանագրութիւնը կ'ըսէ,— «ճակատ կը յարդարուի նախայարձակման դէմ»:

Մեր բացատրութիւնը ո՛րքան աղօտ գաղափար մը կուտայ սոյն ծաղրանկարի մասին, որ իսկական արտայայտութիւնն է միջազգային կացութեան, իւրաքանչիւր պետութեան բռնած չուարուն դիրքով:

Արդարեւ, հետաքրքիր հանդիսատեսներու վիճակն ունին բոլորն ալ,— այն պետութիւնները որ մտահոգութեան մատնուած են, Հռոմ - Պերլին առանցքին տիրապետութեան տենչերուն եւ սպառնալիքներուն առջեւ:

Դիւանագիտական ճակատամարտը կը շարունակուի երկու կողմէն ալ, կարելի եղածին չափ շատ կուսակիցներ ճարելու եւ միացեալ ճակատ կազմելու համար, փոխադարձաբար:

Անգլիոյ վարչապետը ձեռնարկած է յանդուգն փորձի մը, որ իբրեւ գործնական ելք՝ յանգած է երկու որոշ արդիւնքներու, — 1. Փոխադարձ աջակցութիւն Լեհաստանի հետ: 2. Երաշխաւորութիւն Յունաստանի եւ Ռումանիոյ: Բանակցութիւնները կը շարունակուին Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ, «գոհացուցիչ եղանակով», ինչպէս կ'ըսեն դիւանագիտօրէն:

Այս երկու երկիրները Չէյմպըլէնի ծրագրին համաձայն ըլլալով հանդերձ, լուրջ վարանումներ կը ցուցնեն:

Խ. Միութիւնը շատ աւելի լայն ծրագիր մը կ'առաջարկէ, քան Ֆրանսան եւ Անգլիան: Ան կը պահանջէ հաւաքական ապահովութեան ձեռնարկ մը, որ ձախողեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: (Մոսկուայի համար այդ հաստատութիւնը, երբեմնի «աւազակներու որջը» դարձած է թանկագին յենարան մը...):

Իսկ Թուրքիա պաշտպանութեան կարօտ ըլլալով հանդերձ, կը վարանի լայնօրէն բանալ Նեղուցները: Հապա եթէ Գերմանիա փորձ՞նք մը սարքէ Իտալիոյ հետ, ինչպէս ըրաւ 1914ին, «Կէօպէն» եւ «Պրէսլաու» մարտանաւերը փութացնելով Սեւ ծով: Մանաւանդ հիմա որ Փափէնի պէս վարպետ մը նշանակած է, իբրեւ դեսպան Անգարայի:

Այս առթիւ զարմանազան բաներ կը պատմէ «Թան»ի Պերլինի թղթակիցը:

Նշմարելէ վերջ թէ այս միջոցին արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպան առաջին տեղը կը գրաւէ Պերլինի մէջ, թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ Գերմանիոյ դիւանագիտական գործունէութեան ձգտումը,— Հաշտեցնել Եուկոսլավիան եւ Հունգարիան, Իտալիոյ միջոցաւ: Յետոյ Պուլկարիան ալ ցանցին մէջ առնել: Այն ատեն, միւս երկու պալքանեան պետութիւնները, Ռումանիա եւ Յունաստան, որոնցմով մասնաւորապէս շահագրգռուած է Անգլիա, պիտի բաժնուին իրարմէ եւ Պալքանեան Համաձայնութիւնը պիտի վտանգուի: Այս ծրագիրը մասնաւորապէս ուղղուած է Ռումանիոյ դէմ, եւ Պերլինի մէջ կ'ենթադրեն թէ՝ այդ երկիրը իյնալով սպառնալիքի տակ՝ իր բոլոր սահմաններուն վրայ եւ խորշելով բոլշեւիկ Ռուսաստանի աջակցութենէն, պիտի հարկադրուի միանալ իր դրացիներուն: Այդ պարագային, հարաւային - արեւելեան Եւրոպայի ճակատագիրը կարգադրուած պիտի ըլլայ եւ Թուրքիոյ պիտի մնայ խելօք կենալ: «Ֆոն Փափէն պիտի ստանձնէ անոր հասկցնել իր պարտականութիւնը ...»: Գալով Լեհաստանի, այլեւս կղզիացած ըլլալով, Գերմանիա պիտի կրնայ իր հողային պահանջները դնել անդիմադրելի ուժով մը:

Եթէ ճիշդ են այս տեղեկութիւնները — «Թան»ի թղթակիցները սերտ կապ ունին դիւանագիտական շրջանակներու հետ — կը նշանակէ թէ քաղաքական ճակատամարտը մտած է վճռական փուլի մը մէջ:

Մնաց որ, արեւելեան Եւրոպայի վարիչներուն անընդհատ երթեւեկներն ալ կը հաստատեն թէ աննախընթաց տագնապ մը կը փորձուի, եղած դիրքերը պահելու կամ նոր դիրքեր ապահովելու համար, առանց պատերազմի:

Մինչ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը փորձեն միացեալ ճակատ կազմել, Իտալիա եւ Գերմանիա բոլոր միջոցները կը փորձեն, խափանելու համար այդ փորձը, զատ - զատ իրենց կապելով կամ ահաբեկելով փոքր պետութիւնները:

Այսպէս, Եուկոսլավիան արդէն առած են իրենց ազդեցութեան տակ: Պուլկարիան միշտ կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը, լաւագոյն պատեհութիւնը գտած ըլլալով իր հողային պահանջներուն գոհացման համար: Միւսներն ալ, Յունաստան եւ Ռումանիա, թէեւ երաշխաւորութեան տակ առնուած, միշտ կը խուսափին շեշտակի դիրք բռնել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ: Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ մասին խօսեցանք արդէն:

Դիւանագիտական այս ճակատամարտին ե՞լքը:— Հարկ է սպասել անգլեւռուս եւ անգլեւթուրք բանակցութեանց արդիւնքին, ինչպէս եւ Հիթլէրի ճառին (ուրբաթ, 28 ապրիլ):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻ՞ԱՆ ԱԼ ԱՌԱՆՑՔԻՆ ՅԱՐԵՑԱՒ

Դիւանագիտական ճակատամարտը կը շարունակուի ուժգնօրէն, երկու խմբակցութեանց միջեւ: Իբրեւ արդիւնք Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարներու տեսակցութեան, կը հաւաստուի թէ Եուկոսլավիա յարած է կամ շուտով պիտի յարի Հռոմ - Պերլին առանցքին, որոշ գոհացում ստացած ըլլալով: Այդ պարագային պիտի ստորագրէ նաեւ հակաբոլշեւիկ ուխտը՝ Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Հունգարիոյ, Սպանիոյ եւ Ճափոնի հետ: Արդէն իսկ ծրագիր մը մշակուած է, ոչ - յարձակման դաշինք մը կնքելու համար Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, Իտալիոյ միջնորդութեամբ: Կ'ըսուի թէ այս վերջինը համոզած է Հունգարիան որ մէկդի դնէ իր հողային պահանջը՝ Եուկոսլավիայէն (Թիցոյի շրջան): Փոխադարձաբար, Եուկոսլավիա պիտի երաշխաւորէ հունգարական փոքրամասնութեանց ազատութիւնը:

Հռոմի թերթերը ձախողած կը նկատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի փորձերը Եուկոսլավիան ալ պաշարողական ցանցին կապելու համար:

Աւելի կարեւոր պարագայ մը,— Հռոմ հրաւիրուած է Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը, յառաջիկայ մայիսին: Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմի թերթերը կը հաւաստեն թէ երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւնները աւելի ամրապնդուած են շաբաթ օրուան տեսակցութեան շնորհիւ, ուր ճշդուեցաւ նաեւ խնամակալ իշխանին այցելութեան ծրագիրը:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա յանձն առած է աստիճանաբար պակսեցնել Ալպանիոյ մէջ համախմբուած զօրքը, որ 150—200.000ի կը հասնի: Յետոյ, մօտերս Պելկրատ պիտի այցելէ Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, վերջնապէս խմբագրելու եւ ստորագրելու համար ոչ - յարձակման դաշինքը: Այս ձեռնարկներուն վերջնական ելքը պիտի ըլլայ միացեալ ճակատ մը կազմել Հունգարիոյ, Եուկոսլավիոյ, Ալպանիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, գլխաւորութեամբ Իտալիոյ: Այդ պարագային, Հունգարիա աւելի զօրաւոր դիրք մը պիտի ունենայ, արժեցնելու համար իր հողային պահանջները Ռումանիայէն: Հռոմի թերթերը բացէ ի բաց կը գրեն թէ Հունգարիա կարգադրելով իր յարաբերութիւնները Եուկոսլավիոյ հետ, պիտի կրնայ աւելի ապահովութեամբ ճակատ ճակտի նայիլ Ռումանիոյ:

Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը Վենետիկէն մեկնեցաւ երկու ժամուան տեսակցութենէ մը վերջ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ քննուեցան բոլոր խնդիրները եւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ սիրալիր յարաբերութիւններ եւ համերաշխութիւն կը տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ: «Այս առթիւ համաձայնութիւն գոյացաւ խորացնելու երկու պետութեանց, ինչպէս եւ Եուկոսլավիոյ եւ Գերմանիոյ գործակցութիւնը, քաղաքական թէ տնտեսական ասպարէզի մէջ»: Երկու նախարարները միեւնոյն ատեն քննելով Հունգարիոյ խնդիրը, գոհունակութեամբ հաստատած են թէ ճամբան հարթուած է, երկու երկիրներուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացնելու համար:

*** Հիթլէր գերմանական արծիւի մեծ խաչը նուիրեց Եուկոսլավիոյ պատերազմական նախարարին:

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն գնաց, եւ երէկ իսկ շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ: Յետոյ Փարիզ պիտի գայ: Անգլիոյ մէջ տրամադիր չեն փոխադարձ աջակցութեան մը վերածելու Ռումանիոյ խոստացուած երաշխաւորութիւնը: Այս առթիւ կը խորհուի 450 միլիոն Ֆրանքի փոխառութիւն մը տրամադրել Ռումանիոյ, թէեւ Լոնտոնի մէջ կը խոստովանին թէ այդ երկիրը աւելի շատ Գերմանիոյ հետ առեւտուր ունի, քանի որ Անգլիա չի կրնար մեծ քանակութեամբ գնել ռումանական արմտիքը: Անգլիական կառավարութիւնը պիտի ջանայ զօրացնել Պալքանեան Միութիւնը, թէեւ շատ յոյս չունի Եուկոսլավիայէն:

Անգլիական պատուիրակութիւն մը գնաց Պուքրէշ, տնտեսական բանակցութիւններ կատարելու համար:

«Յարձակման վախ ունի՞ք»

Կը հաստատուի թէ Հիթլէր իսկապէս հարցարաններ ուղղած է դրացի եւ Պալքանեան պետութեանց, ստուգելու համար թէ վախ ունի՞ն յարձակումէ, ինչպէս հասկցուցած էր նախագահ Րուզվէլթ, իր ծանօթ հեռագրով:

Այդ պետութիւններէն Զուիցերիա պատասխանած է թէ տեղեկութիւն չունէր որ նախագահ Րուզվէլթ կոչ մը պիտի ուղղէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, եւ թէ «զուիցերիական բանակը պիտի պաշտպանէ երկրին չէզոքութիւնը, զոր բացորոշապէս ճանչցած են Գերմանիա, ինչպէս եւ միւս դրացի երկիրները»:

Հոլանտա ժխտական պատասխան տուած է երեք հարցումներուն, աւելցնելով թէ պատերազմի պարագային երկիրը պատրաստ է դիմադրելու որ եւ է պատահականութեան:

Լիթուանիա իբրեւ պատասխան յիշած է 1939 մարտ 22ի դաշնագրին 4րդ յօդուածը, որով Գերմանիա յանձն կ'առնէ «այլեւս բանի ուժի չդիմել Լիթուանիոյ դէմ»: (Այդ դաշնագիրը կնքուեցաւ Մէմէլի գրաւումէն վերջը):

Յունաստանի վարչապետը հաստատեց թէ Գերմանիա հարցարան մը ուղղած է, իմանալու համար թէ իր երկիրը որ եւ է ատեն վտանգուած կը համարուի՞ Գերմանիոյ կողմէ: «Որեւէ դժուարութիւն չկրեցի պատասխանելու թէ Յունաստան երբեք սպառնալիքի տակ եղած չէ այդ մեծ պետութեան կողմէ եւ թէ ան համոզուած է որ երկու երկիրներունմիջեւ տիրող բարեկամութիւնը երբեք թոյլ պիտի չտայ այդպիսի պատահականութիւն»:

Տանըմարքա եւս պատասխանած է թէ որ եւ է սպառնալիքի տակ չզգար ինքզինք:

Ինչպէս կ'երեւայ, Հիթլէր այս պատասխանները եւ ուրիշներ պիտի օգտագործէ, իր ապրիլ 28ի ճառին մէջ, մեղադրելու համար Րուզվէլթը: Գերմանական թերթերը արդէն կը յուզեն այս խնդիրը, դիտել տալով թէ Մ. Նահանգներու նախագահը պատերազմի հոգեբանութիւն կ'ուզէ ստեղծել: Այս առթիւ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ սպայակոյտները խորհրդակցութիւններ կը կատարեն եւ կամ թէ զինուորական խորհրդակցութիւն մը սարքուած է Պերլինի մէջ, մասնակցութեամբ գերման, իտալացի եւ սպանիացի զօրավարներու:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԴԻՐՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրք մամուլը լուրջ մտահոգութեամբ կը հետեւի Եուկոսլավիոյ բռնած դիրքին: Այսպէս, Հիւսէյին Ճահիտ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ երկար խմբագրականի մը մէջ.

— «Եուկոսլավիա պարզապէս Պալքաններու բանալին եւ իբր յառաջագոյն բերդը զօրաւոր պետութիւն մըն է: Ամենօրեայ քաղաքական դէպքերու ընթացքին իր անունը չյիշուի իսկ, այն պահուն երբ Պալքաններու ճակատագիրը խնդրոյ նիւթ կը դառնայ, շատ բնական է որ Եուկոսլավիոյ ընելիք մէկ խօսքը, կատարելիք մէկ դերը, պաշտպանելիք մէկ տեսակէտը պէտք է ըլլայ: Պալքաններու կացութիւնը աչքէ անցընող մէկը ամէնէն առաջ Եուկոսլավիոյ մէջտեղէն հեռանալուն կը զարմանայ: Որովհետեւ եթէ Եուկոսլավիա դէպքերուն չխառնուելով հանդիսատես մնալու փափաքով լռէ իսկ, դէպքերը իրենք պիտի միջամտեն եւ անոր օձիքին կառչելու բնոյթը պիտի ստանան: Անգլիա եւ Ֆրանսա, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի մասին երաշխիք տուած ատեն, երբեք չխօսեցան Եուկոսլավիոյ մասին: Ֆրանսական թերթերէն մէկը բացատրեց այս լռութիւնը: Եուկոսլավիայէն աւելի Եուկոսլավիա չենք կրնար ըլլալ, ըսաւ: Այսպէսով յիշեցուց թէ Եուկոսլավիա Ալպանիոյ գրաւումին պատճառաւ ոչ մէկ մտահոգութիւն արտայայտած է:

Ուրեմն, ի տես գերմանական եւ իտալական յարձակումին ու սպառնալիքին, Եուկոսլավիա միայն իր ուժին կռթնելով, առանձին մնացածի պէս կացութեան մը մէջ կ'երեւայ: Ասիկա մեզի իսկապէս շահեկան եւ դաս առնելիք պատկեր մը կը ներկայացնէ: Պալքաններու մէջ երկու պետութիւն, Յունաստան եւ Ռումանիա, իրենց ուժերէն զատ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի երաշխիքին ալ կը վստահին ու միեւնոյն ժամանակ Պերլին - Հռոմ առանցքին բարեկամութեան ապահովութիւնովն ալ գոհացում ստացած դիրքի մը մէջ կը գտնուին: Մինչ Եուկոսլավիոյ միմիայն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գաղտնի կամ յայտնի ապահովութիւններուն հաւատալով, ոչ միայն դուրսէն երաշխիք մը փնտռելու պէտքը չէ զգացած, այլ այս ապահովութիւնը գրգռող մտահոգութիւն կամ յուզում մըն ալ ցոյց չէ տուած: Ասոր մէջ դաս առնուելիք կէտը այն է թէ՝ Ռումանիա եւ Յունաստա՞ն խելացի շարժած են, թէ ոչ Եուկոսլավիան է որ ճիշդ տեսած է: Ասիկա ապագայ դէպքերն է որ ցոյց պիտի տան:

Եթէ Եուկոսլավիա, Պերլին - Հռոմ առանցքին խօսքերուն հաւատալուն պատիժը օր մը իր սահմաններուն մէջ փաշականութեան քաղաքականութեան ու արդարութեան հաստատուելուն վրայ կրելու ըլլայ, ասոր համար իբրեւ իր Պալքանցի զինակիցները, իբրեւ իր անկեղծ բարեկամները, խիստ պիտի ցաւինք: Իսկ միւս կողմէ, Պերլին - Հռոմ առանցքն ալ այլեւս ոչ մէկ կողմ բարոյական արժէք մը պիտի ունենայ: Պերլին - Հռոմ առանցքը եթէ կ'ուզէ արժէք կամ կարեւորութիւն մը ապահովել իր դիւանագիտութեան, ստիպուած է երբեք չզգել Եուկոսլավիոյ:

Չենք գիտեր թէ, Ադրիական ծովուն մէջ փակուած Եուկոսլավիա մը ինքզինքը ազատ ծով մը ելած կրնա՞յ ընդունիլ: Յետոյ, իտալական թերթերու գրութիւնները, ուր կ'ըսուի թէ Ալպանիան իբրեւ կամուրջ մը պիտի գործածեն, ամէն պարագայի մէջ այժմէն բացորոշապէս կը հասկցնեն թէ Եուկոսլավիան ցամաքէն ալ քիչ շատ պիտի նեղուի: Շատ կը վախնանք որ հիւսիսէն Պերլինի եւ Հունգարիոյ, վարէն Իտալացիներուն ամէն վայրկեան ճնշումին ենթակայ մեր եուկոսլավ բարեկամները շնչահեղձութեան նման նեղութիւն մը զգան: Մանաւանդ Եուկոսլավիոյ ներքին գործերուն ներկայացուցած դժուարութիւնը՝ երբ նկատի առնենք թէ միշտ կրնայ աւելնալ դուրսէն փչելիք հովերով, այնպէս կ'երեւայ որ Եուկոսլավիոյ հանդիստ կարենալ ապրիլը՝ Հռոմ Պերլին առանցքին քմահաճոյքին եւ շնորհին մնացած պարագայ մըն է»:

Զինուորագրութեան խնդիրը Անգլիոյ մէջ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը լրջօրէն կը ճնշէ Անգլիոյ վրայ, որպէսզի պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատէ: Պ. Տալատիէ շաբաթ առտու տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, իսկ իրիկունն ալ արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ դեսպանին հետ: Կիսապաշտօնական «Թան»ը կը գրէ թէ երկու տեսակցութիւններն ալ կապ ունէին զինուորագրութեան հարցին հետ: Ֆրանսա կ'ուզէ որ Անգլիան ալ բաւականաչափ զինուոր ունենայ կազմ եւ պատրաստ, ի հարկին ամբողջ ուժով դիմադրելու համար Գերմանիոյ յարձակման: Այս առթիւ գրած խմբագրականին մէջ, «Թան» դիտել կուտայ թէ վստահութիւնը կրնայ վերահաստատուիլ միայն այն ատեն երբ Անգլիոյ զինուորական ուժը կարենայ լրացնել Ֆրանսականը: «Անգլեւֆրանսական գործակցութիւնը, այնպէս ինչպէս կազմակերպուած է, կը տրամադրէ ասպարէզ նետել երկու մեծ ազգերուն բոլոր ուժերը, պաշտպանելու համար ազատ ժողովուրդները»: Թերթը յոյս կը յայտնէ թէ միջազգային կացութեան տեսակէտով «հիմնական կարեւորութիւն» պիտի ունենայ, եթէ անգլիական կառավարութիւնը ընդունի պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը:

Այլեւս գաղտնիք չէ թէ անգլեւֆրանսական խօսակցութեանց ընթացքին, մասնաւորապէս քննուած է Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը, որ այժմ կը գտնուի Լոնտոնի դահլիճին օրակարգին վրայ: Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին մէջ, անցեալ օր մեծ դժուարութեամբ համոզեցին ժողովական մը որ ետ առնէ իր բանաձեւը՝ Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան մասին:

Յոյս կայ որ անգլիական դահլիճը բանաձեւ մը քուէարկէ, գոնէ կիսովին ընդունելով պարտաւորիչ զինուորութեան ծրագիրը, որուն համաձայն են շատ մը նախարարներ, անկլիքան կղերը եւ ուրիշ երեւելիներ:

Կամաւորներու արձանագրութիւնը արգիլուեցաւ

Պատերազմական նախարարութիւնը դադրեցուց օտար կամաւորներու արձանագրութիւնը՝ մասնաւոր կազմակերպութեանց կողմէ, ցնոր տնօրինութիւն: Կառավարութիւնը գնահատելով հանդերձ կազմակերպիչներուն զգացումները, կանխահաս կը գտնէ օտար կամաւորներու արձանագրութիւնը, մանաւանդ որ գործը կարգ մը դժուարութիւններ ալ կը յարուցանէ:

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս ընկերակցութիւն մը կազմուած էր [illegible] մէջ, օտար կամաւորներ արձանագրելու համար: Հազարաւորներ դացին արձանագրուեցան, բայց կարգ մը տրտունջներ յայտնուած ըլլալով, ոստիկանական տեսչութիւնը փակեց ընկերակցութեան գրասենեակը, ցնոր տնօրինութիւն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼՊԱՆԻԱՅԷՆ

ԻՏԱԼԵՒԱԼՊԱՆԱԿԱՆ «ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

Մինչեւ երէկ բաղդատաբար անծանօթ Ալպանիան՝ վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին դարձաւ աշխարհահռչակ: Թերթերը եւ անթելի կայանները ականջ կը խլացնեն, սուտն ու իրաւը իրար խառնելով:

Ալպանիա՝ նեղ ու երկայն պետութիւն մըն է Ադրիականի արեւելեան ափին վրայ, 30 հազար ք. ք. տարածութեամբ եւ աւելի մէկ միլիոն բնակչով: Անկախ հռչակուեցաւ 1912ին, Պալքանեան պատերազմէն ամիջապէս վերջ, օժանդակութեամբ Իտալիոյ: Առաւելապէս երկրագործական երկիր մը, որուն ընդարձակ դաշտերն ու արտերը դարերէ ի վեր երկրագործին եւ արօրին կարօտը կը քաշեն: Մեծ պատերազմի ընթացքին Ալպանիան դարձաւ զբաղեցուց օտար պետութիւնները: Հոն հաստատուեցան յաջորդաբար Ֆրանսա, Իտալիա, Սերպիա, Աւստրիա, եւ բոլորն ալ ձգեցին հեռացան, այնպէս ինչպէս Համաձայնականները Թողուցին Պոլիսը: Բաւական տարիներ ներքին խռովութիւններէ վերջ, 1924 Դեկտեմբեր 24ին Ա. Զօկու իր գիւղացիներու օժանդակութեամբ եւ ընկերակցութեամբ սերպիական եւ վրանկէլեան ուժերու կը մտնէ Ալպանիա, ուրկէ վտարուած էր վեց ամիս առաջ:

Կարճ ժամանակի մէջ Զօկու ինքզինքը կը հռչակէ Հանրապետութեան Նախագահ: Յետոյ, 1928 սեպտեմբեր 1ին Թագաւոր կ'ընտրուի:

Ինչպէս կը հաստատեն օրուան Թերթերը, նոր արքան աստիճանաբար կը չէզոքացնէ «կասկածելի»ները: Ալպանիան դեռ մինչեւ հիմա կ'ողբայ կորուստը Luigi Gurakuqiի, որ միակ մտաւորականն էր եւ հայրենասէրը, բառին միջազգային ըմբռնումով:

1930էն մինչեւ 1938 տեղի ունեցան հինգ խլրտումներ եւ յեղափոխութիւններ:

1930ին ծագեցաւ Վալոնայի դէպքը, որուն զոհ գացին 50է աւելի մտաւորականներ:

1935ին Ֆիէրի դէպքը, աւելի քան հարիւր բանտարկեալ:

1937ին Տէլվինայի դէպքը, անհամար զոհերով եւ կախաղանի պատիժներով:

Վերջինը եղաւ 70ի չափ 15 — 25 տարեկան երիտասարդներու դատապարտութիւնը: Ասոնք ամբաստանուեցան իբրեւ համայնավար, որովհետեւ գործ եւ հաց կ'ուզէին: Ղըրկուեցան Պէրաթ, ուր ճմրան ցուրտին քար կը կոտրէին, ճամբայ շինելու համար:

Բոլոր դատավարութիւններու ընթացքին մէկդի դրուեցան օրէնքն ու արդարութիւնը ու կատարուեցան հաւատաքննական չարչարանքներ: Դատաւորներն եւ դատախազները առաւելապէս Զօկուի կոյր երկրպագուներն էին:

Ըստ 1927ի դաշնագրին, Իտալիա տարեկան 10 միլիոն կը վճարէր միայն հանրօգուտ շինութեանց եւ երկրագործութեան համար: Այս դրամներուն միայն հարիւրին տասը կը ծառայէր իր նպատակին, համաձայն Փաշական Թերթերու վկայութեանց: Բայց սահղծուած Թունաւոր մթնոլորտը Թոյլ չէր տար որ հըրապարակաւ քննադատուէին եւ աղքատ ժողովուրդը դիմեց անյաջող յեղափոխութեան: Ընդվզեցաւ նոյնիսկ Թագաւորին աջ բազուկը, Մուհարրէմ Պայրաքտարը եւ հեռացաւ երկրէն: Այս բոլոր դէպքերը արձագանգ գտան նաեւ «Յառաջ»ի մէջ: Այնքան ծանր էր կացութիւնը որ միշտ խնդրած եմ «Յառաջ»էն աննպաստ չգրել Ալպանիոյ մասին:

Իտալական կառավարութիւնը, անշուշտ իր շահերէն դրդուած, միշտ ալ ուշադրութիւնը հրաւիրեց Թագաւորին, տիրող կացութեան վրայ:

Մինչ գիւղացին ու քաղաքացին եգիպտացորենէ հացը և սոխը չէին կրնար գտնել իրենց փորը կշտացնելու համար, արքունիքը կը լողար ճոխութեան մէջ: Թագուհիին հարսնութեան շրջազգեստը այս ժողովուրդին արժեց 2000 ոսկի եւ կարուեցաւ Շան վ'Էլիզէի ամէնէն նշանաւոր տան մէջ: Թագաւորին մօր գերեզմանին վրայ շինուած դամբարանը արժեց 9000 ոսկի: Իր Թոշակը աւելի շատ էր քան Նախագահ Ռուզվէլթի Թոշակը: Իր կնոջ զարդեղէնները օդանաւով փարիզէն եկան, Թէ որքան գնած էր՝ չեմ գիտեր, բայց յայտնի է որ վաճառականը երբ մնացորդներով Փարիզ կը վերադառնար, այդ քանի մը կտորները ապահովագրած էր 10 միլիոն ֆրանքի: Ճամբան, արկածի մը հետեւանքով, օդանաւը ածխացաւ, 10 հոգի զոհ տալով:

Իր կէս մնացած պալատը միլիոններ արժեց այս ժողովուրդին:

Թիրանայի մէջ ամբողջ փողոցներ, տուներով եւ խանութներով Թագաւորին սեփականութիւններն էին, որոնց վարձքերը կը հաւաքէր Ապտուրահման Քրոսի անուն մարդ մը, որ Թագաւորին հօրը տեղը բռնած էր:

Ագարակները, արտերը եւ ընդարձակ հողերը անհաշուելի են եւ կը շահագործուէին իր արբանեակներուն կողմէ: Կաշառակերութիւնը հասած էր առասպելական չափերու: Տգէտ եւ անգրագէտ մարդիկ երեսփոխան ընտրուած էին, որովհետեւ իրենց ամսականին կէսը կուտային Քրոսիին:

Ու վերջապէս պիտի պատահէր անխուսափելին: Մարտ ամսու վերջերը (Թուականը ճիշդ չի գիտցուիր, որովհետեւ Զօկու ամէն բան իր վրայ առած էր) իտալական կառավարութիւնը վերջին ու խիստ ազդարարութեամբ մը կ'իմացնէ Զօկուին Թէ իր շահերը վտանգուած են: Զօկու նուրբ դիւանագիտութիւն մը փորձելով, իր պալատը կը հաւաքէ բոլոր օտար ներկայացուցիչները, բացի իտալականէն: Քանի մը օր վերջը, լուր կը տարածուի Թէ Զօկու ընդունած չըլլալով իտալական պայմանները, իտալական կառավարութիւնը որոշեր է զինուոր ցամաք հանել:

Արտաքին Նախարար Կոմս Զիանօ եղելութիւնը չծածկեց Հռոմի անգլիական դեսպանէն: Ապրիլ 6ին բանակցութիւնները խզուած ըլլալով, Զօկու կ'որոշէ պատերազմիլ, յաղթելու յոյսով: Մեզի համար վտանգը պարզ էր, 15 օրէ ի վեր զինուորական եւ կամաւորական պատրաստութիւններ կ'ըլլային: Անթելի բոլոր կայանները իտալեւալպանական հարցը կը հոլովէին: Բան գործ ձգած անթելին առջեւ նոր լուրի մը կը սպասէինք:

Ապրիլ 7ի առտուն, 40ի չափ օդանաւեր կը շրջէին Ալպանիոյ երկինքին վրայ ու կը ցրուէին Թղթիկներ, հետեւեալ պարունակութեամբ. — Ալպանացի, այսօր Ն. Վ. Իտալիոյ Թագաւորին եւ կայսեր զինուորները քու հողդ պիտի մտնեն: Անոնք կուգան քու երկրիդ մէջ մտցնելու կարգ ու կանոն եւ վերջ տալու համար աղքատութեան եւ հալածանքին: Մի փորձեր ի զուր ընդդիմանալ մեր ուժին, որ կրնայ քեզ ճզմել յաւիտեան, մենք չենք ուզեր արիւն Թափել, մտիկ մի ըներ քու մեծաւորներուդ որ մինչեւ հիմա քու հողիդ քամելով, այժմ կ'ուզեն արիւնդ Թափել: Մենք կուգանք քեզի շնորհելու ազատութիւն եւ խաղաղութիւն»:

Այլեւս հարցը պարզ էր, ժողովուրդը սկսաւ ահ ու դողի մատնուիլ, ոչ այնքան վախնալով իտալական յարձակողականէն, այլ Ահմէտ Զօկուի չէթէներէն: Վախը զուր չէր, որովհետեւ օր մը վերջը պիտի լսէինք որ Զօկու արձակած է բոլոր ոճրագործները, բանալով բանտերու դռները:

Թագաւորը հրովարտակ մը հրատարակեց, որով ժողովուրդը կը հրաւիրէր կռուիլ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը, քանի որ ինքն ալ պիտի կռուէր, ձգելով պալատը եւ հագնելով իր նախկին տրեխները:

Թագաւորին այս վերջին յայտարարութիւնը ու խոստումը իսկապէս խանդավառեցին ալպանացի ժողովուրդը: Ու կռիւը սկսաւ ապրիլ 7ի առտուն, ժամը 5.30ին: Ալպանացի զինուորները քաջաբար կռուեցան: Զօկու նախ ապահովեց իր կինը եւ քոյրերը, ղրկելով Յունաստան: Յետոյ ինքը իր նախարարներուն հետ ճամբայ ելաւ դէպի Էլպասան, յայտարարելով Թէ որպէսզի պատերազմը յաջողութեամբ շարունակուի, կառավարութիւնը պէտք է հեռանայ մայրաքաղաքէն եւ հաստատուի Էլպասան: Զէ՞ որ ընդհ. պատերազմին ֆրանսական կառավարութիւնն ալ Պորտօ փոխադրուեցաւ, բայց վերջ ի վերջոյ շահեցաւ պատերազմը:

Իտալացիները գրաւեցին, քանի մը ժամ վերջը, Տուրացցօն, Վալոնան, Սարանտան եւ Շէն – Կինը: Երբ բախումը գագաթնակէտին հասած էր, բանակին մէջ լուր տարածուեցաւ Թէ Թագաւորը եւ նախարարները Յունաստանի ճամբան բռնած են: Յուսահատութիւնը եւ անէծքները աւելի սաստկացան քան պայքարը: Սպաները Թողուցին զինուորները եւ փախան:

Բոլորովին ճիշդ չէ Թէ Իտալացիները անխնայ ռմբակոծեցին Ալպանացիները: Մենք ամէն օր հարիւրաւոր զինուորներ կը տեսնենք որոնք ճակատէն կը վերադառնան եւ կը խոստովանին Թէ «Իտալացիները չէին ուզեր մեր վրայ կրակ բանալ եւ կը պոռային «մի', մի' չենք ուզեր ձեզ փըճացնել: Օդանաւերը մեր գլխուն վրայ շատ ցածէն կը Թռչէին եւ չէին ռմբակոծեր, բայց մենք կը կռուէինք հայրենիքին համար եւ ռմբակոծուեցանք այն ատեն երբ մենք յամառեցանք: Քանի մը Թնդանօթ եւ ուժանակ բաւական եղան որ մենք խուճապահար ցրուինք»:

Քսանըչորս ժամ վերջը ամէն բան վերջացած էր ու իտալական զինուորները սկսան աստիճանաբար գրաւել բոլոր ներքին քաղաքները, առանց որ եւ է դիմադրութեան հանդիպելու:

Թագաւորը, իր քոյրերը, նախարարները եւ հաւատարիմները փախան Յունաստան: Փախչիլ ուզեց նաեւ Պէրաթի նահանգապետ Պօտինաքուն, որ ինծի կը յիշեցնէր Սեբաստիոյ վալին՝ հէչ Մուամմէրը, ճիշդ անոր պէս կարճ եւ գազան, բայց, սպաննուեցաւ Քօրչայի մէջ, պանդոկի սենեակին մէջ, որովհետեւ Պէրաթէն լուր տրուեցաւ Թէ պետական գանձը կողոպտած եւ փախած է: Ան ալպանական պետութեան վճարել կուտար չորս մատնիչի ամսական, որպէսզի մեր քայլերուն հետեւին...

Իտալական բանակը ամէնէն վերջը մտաւ Պէրաթ և Քօչովա, ուր իտալական քարիւղի մենաշնորհներ կան, 500ի չափ հոգիով:

Քօչովայի մէջ, բանակի հրամանատարի ներկայութեամբ Վալոնայի իտալական հիւպատոսը, Comte Salvo Salvoն ճառ մը խօսեցաւ եւ յանձնարարեց իր ազգակիցներուն որ Ալպանացիներու հետ վարուին բարեացակամութեամբ, «որովհետեւ անոնք այսօր մեր եղբայրներն են ու մեր ընկերները»:

Կեանքը վերստացաւ իր բնական ընթացքը:

Ց. ՊՈՒՐՆԱԶԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՐԸ

ԽՄԲ. — Թայմզ մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը նուիրած է Թուրքիոյ, ինչ որ շատ նշանակալից է ներկայ պարագաներուն մէջ: Կը թարգմանենք ամբողջութեամբ.

Երբ Աթաթիւրք մեռաւ Նոյեմբերին, քաղաքական դիտողներուն պատեհութիւն ներկայացաւ հետեւելու դիկտատորական երկրին վիճակին՝ դիկտատորին մահէն ետք: Եթէ այս դիտողները կ'ակնկալէին Թէ քայքայումը ծայր պիտի տայ, յուսախաբ եղան: 24 ժամ չանցած՝ Կազիին բարեկամն ու գործակիցը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ գրաւեց անոր աթոռը եւ յայտարարեց, Թէ պիտի շարունակէ իր նախորդին քաղաքականութիւնը: Յոռետեսները քանի մը օր եւս կանխագուշակեցին, Թէ Իսմէթին համար անկարելի պիտի ըլլայ այդ ճամբան բռնել, Թէ երկու պետական մարդոց միջեւ կայ ակներեւ հակադրութիւն: Թուրքիան, ըսին անոնք, տակաւին կը կարօտի Կազիին ներշնչեալ Թատերականութեան եւ արագաթռիչ կերպերուն, ան պատրաստ չէ Ինէօնիւի մեղմ ձեւերուն: Բայց տակաւին տարին չլրացած՝ սկսան խոստովանիլ Թէ այս մեղմութիւնը իր մէջ ունէր պողպատեայ հզօրութիւն: Այսպէս՝ Թրքական դիկտատորութիւնը կը շարունակուի, խիստ ու դաժան ինչպէս երբեք: Թերեւս ուրիշ երկրի մէջ դիկտատորի մը մահուան առաջ եկած փոփոխութիւնը այսքան խաղաղ ու հանդիստ չանցնի, բայց Թուրքիա տարբեր տեսակի դիկտատուրա մըն է: Անոր առաւելութիւնը միւս դիկտատորական երկիրներէն այն է, որ Թուրք ժողովուրդը լիակատար կերպով տեղեակ պահուած է այն վերջնական նպատակին, որուն կը ձգտին իր իշխանաւորները: Աթաթիւրքի բացայայտ նպատակն էր Թուրքիան ինքնաբաւ դարձնել՝ յետամնաց երկրագործական երկիր ըլլալու վիճակէն դուրս բերելով ու վերածելով զայն արդիական ճարտարարուեստական երկրի մը: Անոր երկարամեայ ծրագիրները վստահութիւն կը ներշնչէին: Ժողովուրդը, վստահ անոր նպատակին վրայ, վախ չունէր Թէ ան կը վտանգէ հայրենիքին ապագան մեծ արկածախնդրութեան մը մէջ իյնալով: Ժողովուրդը պատրաստ էր հետեւելու անոր յաջորդին, որովհետեւ ան գիտէր Թէ ինչե՛ր կան ընելիք տակաւին:

Թուրքիոյ ազգային ուժերը գրեթէ ամբողջովին կեդրոնացած են ներքին յառաջդիմութեանց վրայ: Դուրսը՝ ան կը բաղձայ միայն եւրոպական երկարատեւ խաղաղութեան մը, որ Թոյլ տայ իրեն բացառապէս նուիրուելու իր առտնին խնդիրներուն: Այս ծրագրին մէջ կրնայ յաջողիլ ան, որովհետեւ ունի բնական հարստութեան աղբիւրները: Նախ եւ առաջ՝ ան ի վիճակի է ինքզինք կերակրելու. կրնայ արտահանել հացահատիկ: Անատոլուի լեռնադաշտերը կը հայթայթեն բաւարար չափով միս ու կաթնեղէն եւ հաւկթեղէն, իսկ շաքար ու պտուղ՝ Իզմիրի ու Հարաւի շրջանները: Ան տէր է նաեւ ճարտարարուեստական նախանիւթերու, ինչ որ ինքնաբաւ դառնալու ամէնէն կենսական ու հազուադէպ միջոցն է: Ան կ'արտադրէ առատ հանքածուխ Սեւ ծովի եզերեայ հանքերէն, մետաղի տեսակէտ՝ հարուստ է քրոմով, զոր կ'արտածէ Եւրոպա. իսկ այժմ արդէն սկսած է պղնձի եւ մանկանէզի արդիւնաբերութեան: Կ'արտածէ բուրդ ու բամպակ եւ կրնայ իր պէտքերուն բաւարարել յետոյ այնքան մըն ալ մետաքս արտածել: Թէեւ քարիւղ չարտադրեր, բայց զայն ձեռք ձգելու նեղութիւնը չունի, որովհետեւ ռումանական, կովկասեան եւ իրաքեան քարիւղներէն միշտ կրնայ իրեն պէտք եղածին չափ ստանալ: Միակ նիւթերը որ կը պակսին իրեն, կաուչուն ու թիթեղն են:

Գլխաւոր նախանիւթերը ունի ուրեմն: Բայց ճարտարարուեստ կառուցանելը դանդաղ գործ է, իսկ նախանիւթերը ճարտարարուեստական ապրանքի վերածելը շատ աւելի դանդաղ՝ երբ պետական նախագծեալ ծրագրով տեղի կ'ունենայ: Արդէն այժմ կը բանին հիւսուածեղէնի, շաքարի, Թուղթի եւ չաղախի գործարանները, եւ շինուելու վրայ է երկաթի ու պողպատի պետական գործարան մը, բայց երկրին ճարտարարուեստականացումը տակաւին սաղմնային վիճակի մէջ է: Տարրօսեան ճեպընթացով անցնող օտար ճամբորդը իր պատուհանէն իսկ դուրսը դիտելով կրնայ տեսնել, Թէ գիւղացին տակաւին ողբալի կերպով յետամնաց է ու աղքատ: Այսուհանդերձ ամէնէն խուլ անկիւններուն մէջ անգամ նըշմարելի է, որ նշաններ կան Թէ նոր կեանք մըն է որ կը զարթնուի հինին տեղ: Կողմնակի կայարանի մը մէջ կը տեսնենք տախտակէ սնտուկներու մէջ Համպուրկէն եկած արդիական մեքենաներ. անդին անգլիացի նաւազ մը իր դաւազանին ծայրովը հրամաններ կուտայ Թուրք բանուորին: Թուրքերը վարանած չեն փորձագէտներ բերել վարպետ Եւրոպայէն: Վերջապէս, երբ կը հասնի ճամբորդը Անգարա, կը տեսնէ յեղաշրջուած ազգի մը կեանքը պսակող խորհրդանշաններ, ամրակառոյց դրամատուններ եւ նախարարական պաշտօնատուններ առանց մնալէն քաղաքի մը մէջ, որ ուղղակի հակապատկերն է Սթանպուլին, եւ աղբիւր մըն է ներշնչումի ու կազմակերպութեան:

Սկեպտիկները Անգարան որակած են իբրեւ շէնքի մը զարդարուն յաջամասը, բայց իրականին մէջ միջուկն է ան: Անոնք որ կը տարակուսին, պէտք է կանգ առնեն վայրկեան մը Անատոլուի Թուրքին պատմութեան վրայ: Դարերով անոր հարբենիքը վարած են օտար դրամատէրները, յոյն դրագիրները եւ հայ պաշտօնեաները, մինչ ինք՝ Թուրքը, գիւղացի ու զինուոր, միայն սորված է բեռ քաշել եւ հնազանդիլ: Ուստի ան գիտէ ինչ ընելը, — երբ իր կազին իրեն հրամայէ վար դնել իր հրացանը եւ ըլլալ երկաթուղիի աշխատաւոր, ապահովագրէ կամ երկաթի բանուոր: Ինչ որ աւելի կարեւոր է՝ ան բաւականաչափ օժտուած է այս գործերը կատարելու յաջող կերպով:

Իր չարքաշութեան ու տոկունութեան մասին օրինակ մը տալու համար՝ յիշենք Թէ պետական ծրագրին մէկ կէտը կը տրամադրէր նախկին երկաթուղիներու առանձին մենաշնորհները միացնել ու լուծել մէկ ազգային ամբողջական երկաթուղային դրութեան մը մէջ: Այժմ 15 տարուան աշխատանքէ մը ետք՝ ոչ միայն Թուրքիոյ բոլոր գլխաւոր քաղաքները իրարու կը միանան մէկ երկաթուղային դրութեամբ, այլ երկու կարեւոր գիծեր ալ կը տարածուին դէպի արեւելք՝ մինչեւ Իրան ու Իրաք:

Ազգ մը որ այսքան մեծ ներքին լայնութիւն կը վայելէ, ի վիճակի է վարելու յառաջընթաց արտաքին քաղաքականութիւն մը: 1933էն ի վեր Թուրքիա եղած է Պալքանեան Ուխտին ամէնէն յայտնի անդամներէն մէկը. 1937էն ի վեր ան միշտ ալ է Իրանի, Իրաքի ու Աֆղանիստանի հետ կնքուած միջին – արեւելեան ուխտին: Ուստի իրաւամբ կրնայ նըկատուիլ Մերձաւոր Արեւելքի (Թէեւ ոչ Արաբիոյ) առաջնորդող ուժը: Բայց միջազգային այն կարեւորութիւնը, զոր կը ստանայ Թուրքիա իր դրացիներուն հետ ունեցած այս կապերէն, շատ աննշան է բաղդատմամբ այն մեծ առաւելութեան, զոր 1936ին ձեռք ձգեց, այն է՝ Սեւ ծովեան նեղուցները ամրացնելու իրաւունքը: Իտալեւեթովպական պատերազմը այն ատեն ցոյց տուած էր Թէ Ազգ. Ժողովը անզօր է պաշտպանելու անդամ պետութիւնները, մինչ Գերմանիան, վերամարգացնելով Հռենոսեան շրջանը, փաստը տուած էր Թէ պայմանով ենթարկուած չէզոքացումները յաւիտենական չեն: Թուրքիա ամրացուց իր տեսակէտը ներկայացնելով իր պահանջը օրինական կերպով մը, եւ ոչ ոք ի վիճակի էր իրեն ոչ ըսելու: Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսիա, անխուսափելին իրենց օգտին ծառայեցնելու նպատակով, առաջ մղեցին անոր պահանջը: Նոր ամրութիւններ բարձրացան Վոսփորի եւ Տարտանէլի բարձունքներուն վրայ եւ ուժեղացուցին Թուրքիոյ դիւանագիտական ու ռազմագիտական ազդեցութիւնը: Մոնթրէօյի դաշնագրով ան կը վերահսկէ Նեղուցներէն ռազմանաւերու անցնիլը ոչ միայն պատերազմի ժամանակ, այլ երբ ինք «կը նկատէ Թէ պատերազմի սպառնալիքի մը առջեւ կը գտնուի»: Ուստի, Թուրքիոյ բարեկամութիւնը մեծապէս բաղձալի է միջերկրականեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Կաթողիկոսի ձեռնարկութիւնը քաջալերում էին միայն նրա մերձաւորները, որոնք հոգում էին նաեւ իրանց ապահովութեան համար: Նրանք գիտէին, որ Հագարացիք Այրիվանքը գալով ամէն ինչ պիտի աւերեն եւ գուցէ սրի անցնեն միաբանութիւնը եւ ահա այդ պատճառով աշխատում էին հեռացնել այդտեղից կաթողիկոսին, որպէսզի իրանք էլ նրա հետ հեռանային:

Երբ երեկոյացաւ, Հայրապետը իւր հաւատարիմներով իջաւ Ներքինվանքի տաճարում աղօթելու եւ միաբաններին իւր հրաժեշտը տալու համար:

Տեղւոյն վանահայրը խնդրեց այստեղ կաթողիկոսին յետաձգել իւր ուղեւորութիւնը, գէթ մի ժամով, որպէսզի վերջին անգամ ընթրիք վայելէ իւր միաբանութեան հետ: Կաթողիկոսը սիրով համաձայնեցաւ եւ սեղան նստաւ վանքի միաբանութեան ուխտի հետ:

Ըստ սովորութեան՝ սեղանատան ամբիոնը բարձրացած կարդում էր Սուրբ Գիրքը Մովսէս անունով մի երիտասարդ վարդապետ: Նա ընթեռնում էր առաքելոց գործերը: Երբ ընթրիքը մօտեցաւ իւր վախճանին, նա բացաւ Յովհաննու Աւետարանը եւ բարձր ձայնով կարդաց հետեւեալը.

«Ես եմ Հովիւն քաջ. Հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ ի վերայ ոչխարաց: Իսկ վարձկանն, որ ոչ է հովիւ, որոյ ոչ իւր են ոչխարքն, իբրեւ տեսանէ զգայլն զի գայ՝ թողու զոչխարսն եւ փախչի. եւ գայլն յափշտակէ զնոսա եւ ցրուէ: Քանզի վարձկան է, եւ չէ փոյթ նմա վասն ոչխարացն»:

Դեռ վերջին խօսքերն չէր արտասանել վարդապետը, երբ կաթողիկոսը ընչակը ձգելով այլայլուած բարձրացաւ աթոռից եւ բացականչեց.

— Ո՛ն եւ օ՛ն, թէ վարձկան լինեմ ես, ո՛վ Այրիվանից հարք: Գայլից վախենում էի, այո՛, բայց ոչ թէ ձեզ նրա ձեռքը մատնելու, այլ ինձ յանձնուած սրբութիւններն ազատելու համար: Որովհետեւ այդ զգուշութիւնը վարձկանի անուն պիտի վաստակէ ինձ համար, ապա ուրեմն այս վայրկենից իսկ թողնում եմ ես այդ սրբութիւնները բաղդի կամքին և յանձնում եմ այն ձեր երաշխաւորութեան: Ես այլեւս չեմ հեռանում այս ուխտից:

Բարի վանահայրը, որ երիտասարդ վարդապետի կողմից չէր սպասում երբեք այդպիսի նախամտածուած եւ համարձակ քայլ, մնաց բոլորովին ապշած: Հայրապետի խօսքերն աւելի եւս շփոթեցրին նրան եւ խեղճը վազելով ծունկ չոգեց Վեհափառի առաջ:

— Աստուածարեալ Տէր, բացականչեց նա, այս վարդապետը իմ միաբանների մէջ յայտնի էր իւր համեստութեամբ եւ առաքինութեամբ: բայց փորձիչը երեւի գայթակղել է նրան: Հրաման տուր այս վայրկեանին իսկ կարգալոյծ անել նրան եւ արտաքսել այն յարկից, որ նա անպատուեց իւր անպարկեշտութեամբ:

— Զէ, սիրեցեալ եղբայր, պատասխանեց կաթողիկոսը: Այդ վարդապետն անպարկեշտ ոչինչ չասաց. Նա կրկնեց Աւետարանի ճշմարիտ խօսքը: Նա յիշեցրեց ինձ իմ պարտքը, հնչեցնելով իմ ականջին Անմահ եւ Քաջ Հովիւի պատուէրը...: Իսրայէլի յանցաւոր առաջնորդներին Աստուած կոչում էր ուղղութեան ճանապարհը մարգարէների բերանով: Գուցէ Նա կամեցաւ մարգարէ յարուցանել եւ մեր մէջ: Չդատապարտենք այն մարդուն, որ ճշմարտութիւնը խօսելու չափ քաջութիւն ունեցաւ:

Մովսէս վարդապետը կանգնած էր այդ վայրկեանին ամբիոնի առաջ լուռ եւ անշարժ. Նրա դէմքը խաղաղ էր եւ հայեացքը հանդիստ: Բոլոր միաբանութիւնը, որ ոտքի վրայ էր այդ միջոցին, նայում էր նրան ասես թէ մի աչք դարձած. բայց երիտասարդ հայրը բնաւ չէր խռովւում այդ հայեացքներից: Նա գիտէր թէ ինչու համար կարդաց Յովհաննու Աւետարանը եւ համոզուած էր որ դրանով իւր պարտքը կատարեց: Իսկ թէ այնուհետեւ վա՞րձք թէ պատիժ կը շահէին իրան, բնաւ հոգը չէր:

Բայց վանահայրը կաթողիկոսի խօսքերովն անգամ չհանգստացաւ (որովհետեւ վախենում էր թէ գուցէ Վանահայրը իւր ննդամտութեան վերագրէ այս դիպուածը). Նա հարցրեց վարդապետին բարձրաձայն.

— Եղբայր իմ, ո՞վ պատուիրեց քեզ կարդալ այդ Աւետարանը:

— Նա, որ աներեւութաբար բազմած է այս բոպէին մեր մէջ եւ որ կառավարում է մեր սիրտն ու հոգին, պատասխանեց վարդապետը խաղաղ ձայնով:

— Անշուշտ Նա է պատուիրողը, յարեց Դրան եպիսկոպոսը.— Եթէ ճշմարիտ է որ ծառի տերեւը չի շարժւում առանց Նրա կամքին, ապա այս սրբազան ակմբի մէջ խօսողը ներշնչուած է Նրա զօրութեամբ: Աստուած կամենում է, որ Վեհափառ Հայրն ապրէ իւր ուխտի հետ եւ մասնակցէ նրա ուրախութեան ու վշտերին: Ո՞վ կարող է հակառակել Նրա կամքին:

— Ես չեմ հակառակում, ասաց կաթողիկոսը: Ես կամենում էի, այո՛, գիշերն օգնութեան անել ինձ եւ թշնամուց անտեսանելի կերպով հեռանալ. բայց հէնց այդ գիշերուայ շնորհիւ իմ ուղեւորութիւնն արգելուեցաւ: Ուրեմն ես կը մնամ: Այն սրբութիւնները, որոնց ես կամենում էի թշնամու յափշտակութիւնից ազատել, իրանք ուրեմն թող պաշտպանեն իրանց: Եւ եթէ Աստծուն հաճելի լինի իմ հեռանալը, Նա պայծառ արեւի ժամանակ էլ գիշեր կը ստեղծէ ինձ համար:

Այս ասելով կաթողիկոսը հեռացաւ իւր հանգստարանը: Իսկ Դրան եպիսկոպոսը նոր բանբեր ուղարկեց Գառնի՝ յայտնելու համար բերդապահին՝ չսպասել այլեւս կաթողիկոսի գալստեան:

Հետեւեալ առաւօտ, շատ վաղ, կաթողիկոսը խորհրդի հրաւիրեց իւր մօտ միաբանութեան գլխաւորներին, որպէսզի նրանց հետ միասին Հագարացիների յարձակման դիմադրելու կամ յարձակողների յափշտակութիւնից վանական ու Հայրապետական հարստութիւններն ազատելու մասին խորհրդակցէ:

(Շար.)

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐ

…Ֆրանքոյի վերջնական յաղթանակէն վերջ, կը կարծուէր թէ Սպանիոյ … վէրքը կը վերնայ Եւրոպայի վրայէն: … ճիշդ հակառակը պատահեցաւ: Մարմնէն ներս գտնուող վէրքի … որ փակուեցաւ, այժմ … «…տուած» է մարմնին վրայ: … պատերազմը վերջացաւ, ու սկսաւ … Ճիպրալթարը:

…Անգլիացիները Ճիպրալթարը Սպանիացիներէն առին 1704ին: Սպանիոյ ժառանգական պատերազմներու օրերն էին: Այդ պատերազմները կը մղուէին մէկ նպատակով,— Սպանիոյ գահը պարապ կը մնար. կ'ուզէին հոն նստեցնել Աւստրիացի մը, … արքայազունը: Անգլիական եւ … նաւատորմներուն կը հրամայէր անգլիացի ծովակալ Ռու…: Ան ըսաւ. «Ճիպրալթարի պաշտպանութիւնը ես կը ստանձնեմ», ու անգլիական դրօշը քաշեց՝ … Ճիպրալթարի բերդը՝ յանուն Անգլիոյ Աննա Թագուհիին:

Այդ թուականէն ինը տարի վերջ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Սպանիա, իրենց դաշնակիցներուն հետ, ժողով մը գումարեցին, դուրս ձգելով Աւստրիան: Եւ, 1713ի Ութրէխթի դաշնագրով, Ճիպրալթարը Անգլիոյ տրուեցաւ: Այդ թուականէն ի վեր Անգլիա … կերպով փարած է այդ ափին, որ կը գտնուի Սպանիոյ … ծայրը:

Անգլիացիները տեղաւորուելէ վերջ, միայն մէկ անգամ նեղ վիճակի մատնուեցան: Ամերիկայի մէջ … էր անկախութեան պատերազմ … անգլիական գաղթավայրերը, որոնք Ֆրանսայէն օգնութիւն … Անգլիոյ գլխուն փորձանք մը բացած էին: Սպանիացիներն … օգտուելով այս առիթէն, ուզեցին … առնել Ճիպրալթարը եւ 1779–1783 … մը անգամ պաշարեցին բերդը՝ … ահաւորէն հարուածելով զայն: Բայց … ձախողեցան: Անկէ ի վեր, Անգլիացիները այս բնական բերդը միշտ ամրացուցին, ու զայն դարձուցին անառիկ:

Ծովէն երբ նայինք՝ Ճիպրալթարը … եւ խրոխտ կ'երեւի: Բարձրութիւնն է 400 մեթր, փոքրիկ լեռ մը, … որուն հիւսիսային ծայրը … մըն է կազմած եւ նեղ ու ցած … մը Սպանիոյ հողին միացած … մաս մը կայ որ չէզոք գօտի կը … ուրկէ կարելի է անցնիլ սպանիական հողը: Լերան ամէն կողմ, մինչեւ գագաթը, ծածկուած է … մեծ թնդանօթներ են զետեղուած, որոնք բնաւ տեսանելի չեն: Այս ծածկուած թնդանօթներուն թիւն է աւելի քան 2000: Լերան շուրջն ու ներսը մեծաքանակ ռազմանիւթ կայ՝ … եւ հորերու մէջ: Ճեղքերը իրարու կապուած են ըստորերկրեայ անցքերով: Հոն կան նաեւ նեղ երկաթուղիներ: Արեւմտեան կողմը, երկար ալեբեկի մը ետին, կայ նաւահանգիստ մը, շատ արդիական, որ կրնայ մեծ տորմիղ մը ընդունիլ:

Ճիպրալթարը պաշտպանուած է նաեւ օդէն ու ցամաքէն: Միայն, հիմա բաւական վտանգուած կը թուի, քանի որ Սպանիոյ հաւանութեամբ Իտալիա եւ Գերմանիա լուրջ պատրաստութիւններ կը տեսնեն անոր շուրջ: Ճիպրալթար ունի հինգ քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, ուր կը բնակին 21,000 հոգի: Անգլիական այս պզտիկ «գաղթավայրը», ուրեմն, աշխարհի ամէնէն հոծ բնակչութիւն ունեցող վայրերէն մէկն է (մէկ քառակուսի քիլոմեթրին՝ 4274 հոգի…): Բնակչութեան 17,000ը քաղաքացիներ են: Անոնք անգլիական հպատակ են, բայց ծագումով գրեթէ ամէնքն ալ Իտալացիներ եւ Սպանիացիներ են, բայց մաս մը Հրեաներ են.: Շատերը կաթոլիկ են: Կը տարբերին նաեւ լեզուով: Այս պարագան անպատեհութիւն մըն է անշուշտ: Սպանիացիները հոն գէշ սպաներէն մը կը խօսին, բայց անգլերէնը կը սորվին իբր օտար լեզու մը: Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ կը կիրարկէ որ քաղաքային բնակչութիւնը չաւելնայ: Աղքատները հանեցին քաղաքէն ու տարին բնակեցուցին սպանիական սահմանին մէջ՝ բայց քաղաքին մօտիկ վայր մը, Լա Լինէա: Անոնց մեծ մասը ամէն օր Ճիպրալթար կ'երթան՝ աշխատելու համար ու երեկոյեան, ոչխարի հօտի նման կը վերադառնան տուն: Երբ անոնք դուրս ելլեն, բերդին դռները կը գոցուին: Ներսը ոեւէ օտար չի մնար: Նոյնիսկ զբօսաշրջիկները դուրս կը հանուին, եթէ մասնաւոր արտօնութիւն չունին Ճիպրալթարի մէջ գիշերելու:

Անգլիացիները, Ճիպրալթարի մէջ, կը նմանին ոստիկանի մը որ քառուղիի մը վրայ կը հսկէ: Հիմա շատցեր են այդ ոստիկանները: Գերմանիա, Իտալիա, Սպանիա…: Այժմ կը պարզուի թէ Հռոմ ու Պերլին ինչ հեռաւոր նպատակներ կը հետապնդէին՝ օգնելով Ֆրանքոյին:

Առենօք, Անգլիացիները կ'ըսէին,

—Ցորչափ Ճիպրալթարը մեր ձեռքն է, Միջերկրականի բանալին մեր գրպանն է…

Այսօր կացութիւնը չի տար այդ ապահովութիւնը: Որովհետեւ, թէ բանալը եւ թէ փակելը, դժուարացած է հիմա …

Ք.

…ղնութեանց, իսկ կենսականօրէն անհրաժեշտ՝ սեւծովեան պետութեանց համար: Այսքան չէ ամէնը: …ը, իր ծաւալին ու ծանրութեան պատճառով, միշտ կը նախընտրէ ծովէն ճամբորդել ուր որ հնարաւոր է: Թրքական թնդանօթները կը … այն անցքերուն, ուրկէ պիտի անցնին ռուսական ու ռումանական … արտածումները, գրեթէ …:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Անցեալ հինգշաբթի դասախօսելու հրաւիրուած էր Գնդ. Տ. Բաղտասարեանը, որ նիւթ ընտրած էր «Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը»:

Նախագահուհին այս առթիւ քանի մը ծանօթութիւններ հաղորդեց իր մասին: Պ. Բաղտասարեան աւելի հետաքրքրական դարձուց նիւթը, պատմելով այն դէպքերը որոնց ինքը ականատես է եղած:

Ընդունուած է որ պատերազմը ժողովուրդներու փիլիքական չափանիշն է: Դժբախտաբար վերջին պատերազմը Հայերուն նպաստաւոր չեղաւ, որովհետեւ հայ ժողովուրդը աւելի կրաւորական դիրք բռնեց քան զօրծօն: Սակայն պատերազմի մռայլ եւ տխուր էջերը զարդարուած են մեր ժողովուրդի հերոսական ճիգերով: Այսպէս, Շ. Գարահիսար, Ճէպէլ–Մուսա, Այնթապ, Տարօն, Բաղու, Վասպուրական մէկ մէկ ոսկեզրուած էջեր են մեր տխուր պատմութեան մէջ: Կարեւոր է որ երիտասարդութիւնը սորվի կատարուած ռազմական աշխատանքը, կարենալու համար իր կարգին դաստիարակել յաջորդ սերունդը: Բթամիտ մարդիկ կամ հայկական դատին թշնամիներ կ'ըսեն թէ ջարդերը հետեւանք էին մեր ազատագրական պայքարին, օրինակ, Վասպուրականին: Ոչ միայն հայկական, այլ եւ օտար աղբիւրները կը հաստատեն թէ Թրքական կառավարութիւնը շատոնց որոշած էր բնաջնջել Հայութիւնը:

Երբ պատերազմը սկսաւ, Հայ ժողովուրդը հաւատարմօրէն պատասխանեց զօրակոչին. Հ.Յ.Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները ժողովներ սարքեցին, ուղղելու համար երիտասարդութիւնը դէպի զօրանոցները, որով սկիզբները կառավարութիւնը դժգոհելու ո եւ է պատճառ չունէր:

Բայց յետագային երբ Թուրքերը մասնակցեցան պատերազմին, օգտագործեցին առիթը՝ բոլորովին բնաջնջելու համար հայութիւնը:

Մեծ պատերազմի նախօրեակին, այսինքն, Պալքանեան պատերազմէն վերջ, Թուրքերը ստիպուած էին ընդունիլ հայկական բարենորոգումները եւ երկու օտար մարզպաններ նշանակուեցան: Անոնց մէկուն կեդրոնը պիտի ըլլար Էրզրում, միւսինը Վան: Այս վերջինին մարզպանը՝ Հօֆ, հազիւ պաշտօնին ձեռնարկած էր, երբ Թուրք կառավարութիւնը հեռացուց զայն Վանէն, ջուրը ձգելով բարենորոգումներու ծրագիրը: Հայերը բնաջնջելու եւ հայկական դատը ի սպառ մեռցնելու ծրագիրը հետեւողականօրէն գործադրուեցաւ Թուրքերուն կողմէ, որոնք հայ զինուորներէն նախ կազմեցին 200, 300, 500 հոգինոց խումբեր, աշխատցնել տալին զանոնք գերիներու պէս, յետոյ սկսան հայ սպայութիւնը հեռացնել բանակէն:

1915 յունուարին Վասպուրականի հայութիւնը զգաց թէ Թուրքերը թաքուն ծրագիրներ կը պատրաստեն: Այս լեռնային երկրին մէջ կառավարութեան հեղինակութիւնը տկար էր. Թուրք իշխանութիւնները զինուոր տեղաւորեցին այս լեռներուն մէջ, որպէսզի սպաննեն Հայերուն, մանաւանդ այդ լեռներուն վրայ կը գտնուէր յայտնի յեղափոխական մը՝ Իշխանը: Ապրիլէն առաջ, Թուրքերը բնաջինջ ըրին երեք գիւղեր ուր տեղի ունեցան հերոսական կռիւներ: Յետագային կռիւները շարունակուեցան ուրիշ վայրերու մէջ: Թուրքերը բռնափոխադրելու պատրուակին տակ քաղաքէն դուրս տարին այր մարդիկը եւ կոտորեցին: Յետոյ կարգը եկաւ կիներուն ու մանուկներուն որոնք եւս իրարմէ բաժնելով կոտորեցին: Տէր Վահանը չարչարելով սպաննեցին ու մարմինն ալ այրեցին, եւ յետոյ երէցկինը տարին Քիւրտ աղայի ծառային: Այնուհետեւ պատահեցան ուրիշ բազմաթիւ ոճիրներ ալ: Կառավարութիւնը կը գործէր նախապէս պատրաստած ծրագիրի մը համաձայն:

Առաջին առթիւ Շատախը նկատի ունէին: Շատախի գայմագամը կ'ըսէր. անպայման դէպքեր պիտի պատահին, բայց չափազանց զգոյշ պէտք է ըլլալ: Միանգամայն ծրագրուած էր կառավարչատուն հրաւիրել ղեկավար տարրը, յետոյ զինուորները եւ բանտարկել զանոնք: Երբ ժողովուրդը կը մնար առանց ղեկավարի ու պաշտպանի, պիտի բնաջնջուէր մինչեւ վերջինը:

Մարտ 21ին կառավարութիւնը կ'որոշէ բանտարկել 5 — 6 հոգի, որոնց մէջ Յովսէփը, լաւագոյն գործիչ մը որ ենթակայ չէր զինուորական ծառայութեան: Մարտ 30ին տեղի ունեցաւ ժողով մը, ուր որոշուեցաւ կռուիլ եւ մեռնիլ հերոսաբար:

Դիրքեր գրաւեցինք եւ կազմեցինք տասը հոգինոց խումբեր: Հետեւեալ օրը մեր հրամանները տուինք եւ Վան ղրկեցինք սուրհանդակ մը, բացատրելով մեր որոշումները եւ ըսելով թէ այս պատերազմը չի նմանիր նախորդներուն: Այդ առթիւ կտրեցինք հեռագրական թելերը, որպէսզի Իշխանն ու Արամը աւելի շուտ տեղեկանան կացութեան քան Թուրք կառավարութիւնը:

Վանի կուսակալ Ճէվտէթ հրամայեց որ Վասպուրականցիները ամէն շաբաթ 500 զինուոր տան, որով ամիս մը պիտի մնային միայն անպաշտպան ծերունիներն ու մանուկները: Վանի մէջ շատ կանխահաս գտան Շատախի դէպքերը եւ կ'ուզէին հոն ղրկել Իշխանը՝ որպէսզի հանդարտեցնէ եւ միջոցով մը վերջ տայ այն կանխահաս կռիւներուն:

Կը խորհէին թէ Շատախցիները շատ դիւրութեամբ մտիկ պիտի ընեն Իշխանին խօսքը, քանի որ ան յարգուած էր գիւղին մէջ: Իշխանը ճամբայ կ'ելլէ ապրիլ 1ին իր հետ առնելով երեք լաւագոյն հայդուկներ եւ Թուրք ոստիկան զինուորներու ընկերակցութեամբ կը հասնի Ալիճ գիւղը, ուր կը հիւրասիրուի Քիւրտերէն: Ճէվտէթ անոնց մեկնումէն վերջ ետեւէն Չերքէզներ կը ղրկէ, հրամայելով որ յարմար առիթ մը ստեղծեն եւ սպաննեն Իշխանը: Եւ իրապէս կը սպաննեն վատօրէն: Անոնց քնացած ժամանակ կը պաշարեն գիւղը, կը ջարդեն եւ աւարի կուտան ամէն ինչ:

Շաբաթը 500 զինուորի տեղ Հայերը կ'առաջարկեն միայն 200 տալ, բայց Ճէվտէթ անդրդուելի կը մնայ եւ կը մերժէ ամէն համաձայնութիւն: Վրամեան կ'ըսէ թէ կռիւը անխուսափելի է, սակայն կը յորդորէ համբերել քիչ մը եւս, որպէսզի ռուսական բանակը ժամանակին կարենայ հասնիլ, իրաւունք ունէր, սակայն մեր զինուորները կ'առարկէին թէ այս սպասումէն յետոյ կռիւը շատ դժուար պիտի դառնայ: Սպերի մէջ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան Ճէվտէթի հետ: Հայկական պատուիրակութեան մէջ էր նաեւ գերման միսիոնար մը: Ապրիլ 5ին Թուրքերը այնքան անընդունելի առաջարկներ կը բերեն որ անկարելի է համաձայնիլ: Օրինակ, կը պահանջեն 24 ժամուան մէջ յանձնել բոլոր զէնքերը, ու այս ձեւով բանակցութիւնները կը խզուին: Ժողովը կուգայ այն եզրակացութեան թէ իրենց ուրիշ բան չի մնար ընել եթէ ոչ կռուիլ:

Պուլկարացին, Արմ. Եկարեան, Կայծակ Առաքել այս երեք հերոսները կը նշանակուին զինուորական Մարմին, պատրաստելու համար ինչ որ պէտք է բանակին: Կ'որոշեն դիրքեր, 5 շրջանակ 50 դիրքերով եւ 50 խմբապետ: Փոթորիկը կը պայթի հետեւեալ ձեւով.—

Շրջակայ գիւղերէն մազապուր ճողոպրած կիներ կը վազեն դէպի Վան: Ապրիլ 7ին գիւղէ մը խումբ մը կիներ կ'աշխատին մտնել Վան: Թուրք սպաներ կ'աշխատին արգելք հանդիսանալ: Մեր տղաքը չկրնալով համբերել կը կրակեն: Առաջին ազդանշանը տրուած էր, կռիւը կը սկսի:

Փոթորիկը կը տեւէ 30 օր, մեր տղոցը այնքան հոգիով կը կռուին որ կը յաղթեն ամէն տեղ: Միայն թէ դժուար էր ամէն կողմ զինուոր հասցնել: Կը խորհին ուրիշ միջոց մը փնտռել եւ կ'որոշեն կրակի տալ կարեւոր դիրքերը: Պուլկարացի Գրիգոր ձեռներէց ոգին կը հանդիսանայ, կը յաջողի կրակի տալ անգլիական հիւպատոսարանը եւ ուրիշ վայրեր: Բայց ամէնէն նշանաւոր ռազմաճակատը կը հանդիսանայ Համուտ աղայի զօրանոցը, որ թրքական դիրքերու գլխաւորն էր: Մինչ հոս կռիւները կը շարունակուին, գաւառի մէջ եւս հանդարտ չեն,— Թիմար, Վանի հիւսիսային կողմը, Այգեստան, Արճակի շրջան, Շատախ եւ այլն: Մանրամասնութիւնները զանց առնելով, միայն ըսեմ թէ ժողովուրդը կռուեցաւ աննման հերոսութեամբ, միշտ յառաջանալով եւ երբեք տեղի չտալով, մինչեւ որ ռուսական բանակը եկաւ Վան:

Մայիսին Ճէվտէթ ստիպուած տեղի տուաւ հայկական զէնքին առջեւ եւ հեռացաւ, ինչպէս նաեւ Թուրք ժողովուրդը: Նաւ նստելով անցան Պիթլիս:

Մայիս 5ին կամաւորական գունդերը Հասան Խէչոյի հրամանատարութեամբ, եւ հայկական դրօշը 5 — 6 դարու ստրկութենէն վերջ, կրկին ծածանեցաւ Շամիրամակերտի վրայ:

Դասախօսը եզրակացուց.

— Մաղթենք որ չստիպուինք ուրիշ հերոսամարտներ մղելու, բայց եթէ պատահի մեր կամքէն անկախ պատճառներով, գիտնանք նոյն ձեւով դիմագրել:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 18 ապրիլ.— Գաղութիս տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ ապրիլ 7ին, նախագահութեամբ Տօքթ. Ա. Աբեղեանի եւ քարտուղարութեամբ Շաւարշ Յարութիւնեանի: Կարդացուեցաւ վարչութեան տեղեկագիրը: Վարչութիւնը կատարած է մեր ազգային տօները,— ապրիլեան սգահանդէս, անկախութեան տարեդարձ, Մշակոյթի Օր, ինչպէս նաեւ մանկական հանդէս մը սարքուած է ամանորի առթիւ եւ տարեկան մեծ երեկոյթ – պարահանդէս մը: Այս հանդէսները անցած են յաջող եւ անոնց ներկայ եղած են գաղութիս գրեթէ բոլոր անդամները:

Գաղութս 1938 — 39 շրջանին ունեցած է մուտք 4690·50 մարք, իսկ ծախք 3954·95, պատրաստի գումար 735·55 մարք: Այս շրջանին գաղութին կողմէ իբրեւ նուէր գրենական պիտոյքներ ղրկուած են Սուրիա եւ Յունաստան 448·84 մարքի: Ընդհանուր ժողովը որոշեց պատրաստի գումարէն երկու հարիւր մարք յատկացնել դպրոցական ֆոնտին: Ինչպէս յայտնի է, այդ ֆոնտը ստեղծուած է անցեալ տարի, նախաձեռնութեամբ Պ. Միհրդատ Համբարձումեանի, որ սիրայօժար կերպով տարեկան երկու հարիւրական մարք կը նուիրէ անոր: Նոյնքան ալ կը տրամադրէ գաղութս իր միջոցներէն:

Ընդհ. ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտնեց հրաժարող վարչութեան, անոր բեղմնաւոր եւ ազգօգուտ գործունէութեան համար: Այս առթիւ ուրախութեամբ հաստատեց, որ երբեմնի թիւրիմացութիւնները հարթուած են ստեղծելով շատ սիրալիր մթնոլորտ: Վարչութիւնը նպաստած է Հ.Ե.Մ.ի թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս: Այս առթիւ եւս ընդհ. ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտնեց վարչութեան:

Ժողովը միաձայնութեամբ ընտրեց վարչութեան հետեւեալ կազմը.— Դ. Դաւիթխանեան, Գեղամ Տէր–Յարութիւնեան, Ե. Աբելեան, ԱլֆրէտՄուրատեան, Ա. Տէր–Մինասեան, Ա.Մալյեան եւ Յ. Գույումճեան: Հաշուեքննիչ մասնախումբի անդամ ընտրուեցան Մ. Համբարձումեան, Ա. Տարաճեան եւ Շաւարշ Յարութիւնեան:

Նորընտիր վարչութիւնը կազմեց իր դիւանը Դ. Դաւիթխանեան (նախագահ), Գ. Տէր- Յարութիւնեան(փոխ նախագահ եւ գանձապահ), Ե. Աբելեան (քարտուղար):

Հ.

Լրագրական ճակատամարտը

*** Ճափոնական մամուլը կ'ընդունի թէ նախագահ Ռուզվէլթ ներշնչուած է բարձր գաղափարաբանութեամբ ի խնդիր խաղաղութեան, բայց իր հեռագիրը հիմնուած չէ չոր իրականութեան վրայ: «Ասահի» կը գրէ, թէ Ռուզվէլթի կոչը ձայն բարբառոյ յանապատի պիտի մնայ, եթէ Մ. Նահանգները եւ ժողովրդապետական Եւրոպան չըմբռնեն, թէ անհրաժեշտ է գոհացնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հողային ու տնտեսական պահանջները: Ուրիշ թերթ մը կ'ըսէ թէ Ռուզվէլթ դուրս ելած է Մընրոյի վարդապետութեան սահմաններէն, իսկ «Նիչի Նիչի» կ'ըսէ, թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի չհագործեն Ռուզվէլթի նախաձեռնութիւնը:

*** «Ժուռնալ տը Մոսքու» կը գուշակէ, թէ լաւագոյն պարագային Պերլինի ու Հռոմի պատասխանները կրնան ըլլալ խուսափողական ու անորոշ: Միահեծան պետութիւնները պիտի փորձեն այս անգամ ալ խաբել աշխարհը եւ առաջ քշել իրենց ծաւալական նպատակները: Ռուսական թերթերը գոհունակութիւն յայտնած էին Ռուզվէլթի դիմումին առթիւ, բայց վերջերս կը նախընտրեն լռել: Յատկանշական է նաեւ որ ռուս մամուլը դադրեցուցած է իր յարձակումները Չէմպըրլէնի դէմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Կլէյմորի նաւապետն էր Սէն–Լուի … ասպետ Կոմս Պուա – Պերթըլօ, Ֆրանսական հին նաւազօրքի … սպաներէն մէկը: Ա… փոխանորդն էր ասպետ Լա Վի…, որ հրամանատար եղած էր … Թիկնապահ զինուորներ… այն դասակին, ուր Հօշը յիսնապետ էր: Իսկ Ճէրսէյ կղզիի ամենա… ծովագնացը՝ Ֆիլիփ Կաքուալ, Կլէյմորի մէջ կը ծառայէր իբրեւ … ղեկավար:

…ուար չէր գուշակել, որ այս նաւը … կարգի գործ մը պիտի … Եւ արդարեւ՝ անով կ'ուղեւ… մարդ մը, որ, ինչպէս կ'երեւէր, պատրաստ էր բախտախնդիր … մը խաղալու: Այս մարդը ծերունի մըն էր, ուղղաձիգ եւ ամրակազմ, դէմքի խիստ արտայայտութեամբ, այնպէս մը դժուար էր որոշել անոր տարիքը, որովհետեւ անոր դէմքը ծերունիի եւ երիտասարդի տպաւորութիւն կը թողուր միաժամանակ: Այն մարդերէն էր, որոնք իրենց ճակտին վրայ սպիտակ մազեր, իսկ նայուածքի մէջ կայծակ ունին: Քառասուն տարեկան մարդու առոյգ դէմք ունէր, բայց իր պատկառելի արտաքինով ութսուն տարեկան ծերունի էր:

Այն պահէն, երբ ան կը մտնէր նաւ, անոր ծովային վերարկուն բացուեցաւ եւ տակէն երեւցան լայն անդրավարտիկը, զոր տեղացիները «պրակուպրա» կ'անուանեն. բարձր, մինչեւ սրունքները քաշուած կօշիկներն եւ այծի կաշիէ պատրաստուած բաճկոնակ մը, որուն դուրսի երեսը բանուած էր մետաքսեայ ժապաւէններով, իսկ աստառը՝ պատած էր կոշտ ու կոպիտ մազով: Պրըթօն գիւղացիի գիւղական զգեստ: Այս հին ձեւի բաճկոնները միանգամայն երկու նպատակի կը ծառայէին, իբրեւ տօն օրերու եւ իբրեւ հասարակ օրերու զգեստներ նայելով թէ որ երեսը կը գործածուի, մետաքսապատ թէ մազոտ երեսը. առաջինը տօնական զգեստ էր կիրակի օրերու, իսկ երկրորդը՝ անասունի հասարակ մորթը՝ գիւղացիի լուր օրուան հանդերձ: Նմանութիւնը կատարեալ դարձնելու համար աւելցնենք որ ծերունիի հագած գեղջկական զգեստի ծունկերը եւ կարերը արդէն մաշած էին. Կ'երեւար որ երկար ատեն հագնուած էր: Իսկ ծովային վերարկուն, կարուած կոշտ կտորէ, աւելի կը նմանէր ձկնորսի ցնցոտիներու: Գլուխը դրած էր այն ժամանակները գործածուող կլոր գլխարկը՝ բրգաձեւ եւ լայնեզր: Այս գլխարկը կը դնեն գիւղացիները՝ եզրերը ցած թողած, իսկ զինուորականները, ընդհակառակը, կը բարձրացնեն եզրերը լամբակին ամրացուած օղակով: Ծերունիի դրած գլխարկին եզրերը ցած թողուած էին առանց օղակի եւ առանց լամբակի:

Ճէրսէյ կղզիի կառավարիչը՝ Լորտ Պալքարա եւ իշխան տը լա Թուր տ'Օվէրնեը անձամբ առաջնորդեցին ծերունին դէպի նաւը եւ հոն տեղաւորեցին զայն, իսկ իշխաններու գաղտնի գործակալը՝ կոմս տ'Արդուայի հին թիկնապահը՝ Ժէլամպր, անձամբ պատրաստել տուած էր անոր նաւախցիկը ու թէեւ վերին աստիճանի ազնուական, բայց յարգանքն ու հոգատարութիւնն այնտեղ հասցուցած էր որ ծերունիին պայուսակը առած՝ անոր ետեւէն մտեր էր նաւը եւ ետ դարձած ժամանակ՝ խոնարհութիւն մը ըրեր էր: Բաժնուած ատեն Լորտ Պալքարա անոր ըսեր էր. «Յաջողութիւն, զօրավա՛ր», իսկ իշխան տը լա Թուր տ'Օվէրնեը՝ «Ցտեսութի՛ւն, սիրելի հօրեղբօրորդի»:

Նաւաստիները իսկոյն սկսեր էին «գիւղացի» անունով որոշել այդ ծերունի ճամբորդը եւ այդպէս ալ կը կոչէին զայն ծովի մարդու յատուկ կարճ խօսակցութիւններու մէջ. ու թէեւ անկէ աւելի ոչինչ չգիտէին, բայց անոնք կը զգային որ այդ գիւղացին հասարակ գիւղացի չէր, այնպէս, ինչպէս որ այս մարտանաւն ալ հասարակ ապրանքանաւ չէր:

Թեթեւ հով կը փչէր: Կլէյմօր հեռացաւ Պոննըլէէն, անցաւ Պուլէ–Պէյի առջեւէն եւ քանի որ ծովեզրէն շատ հեռացած չէր, դեռ կ'երեւար. յետոյ կամաց կամաց աղօտեցաւ հետզհետէ աճող գիշերային խաւարին մէջ եւ վերջապէս բոլորովին անյայտացաւ:

Իսկ Ժէլամպրը, նաւէն դէպի իր բնակարանը՝ Սէնդ–Հէլէ՝ վերադառնալէ ժամ մը յետոյ, Սաութէմբթընի յատուկ թղթատարով, Եորքի դուքսի կեդրոնական բնակավայրը, կոմս տ'Արդուային ղրկեց նամակ մը, բաղկացած չորս տողէ. «Տէր իմ, անիկա արդէն մեկնեցաւ. յաջողութեան մասին կասկած չկայ. ութ օր չանցած, ապստամբութեան հրդեհը կը բռնկի ամբողջ ծովեզրի վրայ Գրանվիլէն մինչեւ Սէն–Մալօ»:

Առկէ չորս օր առաջ Մարնի ներկայացուցիչ Բրիէօր, որ կառավարութեան կողմէ ղրկուած էր ծովեզրի բանակավայրը՝ Շէրպուրկ եւ որ ներկայ րոպէին մէջ կը գտնուէր Կրանվիլ, նոյնպէս ստացեր էր իր գաղտնի գործակալէն նամակ մը՝ գրուած առաջինին ոճով. «Պարոն քաղաքացի եւ ներկայացուցիչ: Կլէյմօր նաւը իր ծածկուած թնդանօթային մարտկոցով, յունիսի մէկին, մակընթացութեան ժամանակ, պիտի մեկնի եւ ֆրանսական հողը պիտի փոխադրէ մարդ մը, որ հետեւեալ նշաններն ունի.— բարձրահասակ, ծեր, մազերը սպիտակ, զգեստները գիւղացիի, իսկ ձեռները ազնուականի. միւս մանրամասնութիւնները կը հաղորդեմ վաղը: Ամսոյս երկուքին առ ֆրանսական ցամաք պիտի ելլէ: Մարտանաւերը պատրաստ պահեցէք, բռնեցէք նաւը եւ գլխատեցէք այդ մարդը»:

Բ.

ՃԱՄԲՈՐԴԸ ԵՒ ՆԱՒԸ ԳԻՇԵՐՈՎ

Մարտանաւը Ֆրանսա մեկնելու համար պէտք է իր ճամբան բռնէր դէպի հարաւ, ուղղակի դէպի Սէն–Քաթէրին, բայց ընդհակառակն իր ուղին դարձուցեր էր դէպի հիւսիս, ապա ուղղութիւնը փոխեր էր դէպի արեւմուտք եւ թափով մտեր էր Սէրք եւ Ճէրսէյ կղզիներու մէջտեղը, ուր ծովը նեղնալով կը կազմէ բաղկաձեւ անցք մը, որ յայտնի էր «Փախուստի ճամբայ» (Passage de la Déroute) անունով: Այդ ժամանակ ծովանցքի այս երկու ափերն ալ ոչ մէկ փարոս չէր լուսաւորեր:

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԷՆ ԱՒԵԼԻ ԹՈՒՐՔ

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին անդամ վերընտրուեցաւ նաեւ Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան), որ միեւնոյն ատեն անդամ է տնտեսական յանձնաժողովին: «Ուլուս» կը գրէ թէ Պերճ Թիւրքէր այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «մեր երջանկութիւնը կը սկսի թրքութեամբ» եւ շարունակեց.

— Մեր հայրենիքէն դուրս ահարկու սպառազինութիւններ տեղի ունեցած պահուն, անվստահութեան ու փոթորիկի շունչ մը կը փչէ եւ ամէն օր մենք մեզ կը գտնենք խաղաղութիւնը խանգարող դէպքերու դէմ: Բացի այն մտահոգութենէն որ այս կացութիւնը կրնայ ընդհ. պատերազմ մը ստեղծել, արտասահմանի սպահովութիւնը եւ սպառազինման տեւական արշաւը, տնտեսական տեսակէտով ալ ազգերը սնանկութեան առաջնորդող ազդակ մըն է: Առաջ Աստուած ամէն կողմ ողջմտութիւնը կը յաղթանակէ եւ կը բարուքի աշխարհի վիճակը: Թուրք ազգը ամբողջ աշխարհի ծանուցած է թէ խաղաղասէր է: Տասնըութ միլիոն Թուրքեր, դարերու ամենամեծ մարդուն՝ մեր յաւիտենական պետ Աթաթիւրքի կերտած փառապանծ յեղաշրջումին եւ Հանրապետութեան դրօշին տակ, մեր նուիրական Հանրապետութեան նախագահի կողքին, յաղթապանծ Թուրք բանակին հետ, միակտուր մարմին մը կազմած կը սպասեն կազմ ու պատրաստ: Հետեւաբար քաջարի Թուրք ազգը իր ուժին վստահ՝ պաղարինութեամբ կը հետեւի արտասահմանի խառնակ կացութեան եւ ծանրակշիռ դէպքերուն: Միայն թէ, ամբողջ աշխարհ պէտք է գիտնայ որ միշտ բարձրացող եւ յառաջդիմող, արդարասէր Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը յաւիտենական եւ անյողդողդ գոյութիւն մըն է: Կեցցէ՛ փառապանծ Թուրք ազգը, անոր նուիրական ազգ. ղեկավարը, կեցցե՛ն ցամաքային, օդային եւ ծովային գիւցազն Թուրք ուժերը: (Երկարատեւ ծափեր):

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի գիշեր, Քուպէրթէնի մարզարանին մէջ, Փարիզ: Հինգ միլիոն Ֆր.ի մեծ պարգեւը շահեցաւ 459,390 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք. — 1,199,704 737,942 012,647 647.397 :

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք. — 1.081.646 572.815 961.195 300.315 182.517 1.374.812:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200000 ֆրանք. — 190.836 598.180 998.530 406.460 492.489 653.950:

38848 42635 33032 04728 34100 եւ 92644 վերջացող թիւերը շահեցան 100 հազար ֆրանք :

66260 82433 65888 74825 87677 եւ 90763 վերջացող թիւերը շահեցան 50 հազար ֆրանք :

4549 1549 8195 9761 6713 եւ 0221 վերջացող թիւերը շահեցան 20000 ֆր.:

981 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 ֆրանք :

618 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:

271 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք:

83 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք :

2 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ անգլիական դեսպանը իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ: Ֆրանսականն ալ պիտի վերադառնայ: Այս վերադարձը բարենշան կը համարուի եւ կը կարծեն թէ որոշ ազդեցութիւն պիտի գործէ Հիթլէրի խօսելիք ճառին վրայ:

*** Անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները կանգ առին, սպասելով Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին վերադարձին: Դեսպանը Լոնտոն կը վերադառնայ նոր հրահանգներով :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ մասին հրատարակուած նոր հրամանագրին համաձայն,— շաբաթը 45 ժամ — աշխատավարձքի յաւելումը պիտի ըլլայ 5 առ հարիւր, սկսելով 46րդ ժամէն: Ուրեմն յաւելուածական վարձք պիտի չվճարուի 41 — 45 ժամերուն համար :

ՍՈՒՐԻՈՅ կացութիւնը երթալով կը բարուքի, համաձայն վերջին տեղեկութեանց: Դամասկոս վերադարձած է իր սովորական գործունէութիւնը եւ շուկան կը բանի: Քաղաքացիներու պաշտպանութեան համար յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Դամասկոսի մէջ ալ, մասնակցութեամբ Ֆրանսացի բարձրաստիճան սպայի մը:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ արտաքին գործերու յանձնաժողովին ալ առջի օր լսեց արտաքին նախարարին լուսաբանութիւնները՝ քաղաքական հարցերու մասին: Նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութիւններու մասին, յոյս յայտնելով թէ գոհացուցիչ ելքի մը պիտի յանգին անոնք: Նախարարը մօտերս նորէն պիտի ներկայանայ յանձնաժողովին:

ՔՍԱՆ ՕԴԱՁՈՒՆԵՐ զոհ գացին երեք օդանաւային արկածներու: Առաջին արկածը պատահեցաւ Պովէի մօտ, երբ ռմբաձիգ օդանաւ մը վար ինկաւ: Հինգ օդաչուները, որոնց մէկը տեղակալ, մեռան վայրկենապէս: Շաբաթ առտու ինը օդաչուներ վառեցան, երբ երկու ռմբաձիգ օդանաւեր իրարու ընդհարեցան Թուլի մօտ: Երկու օդանաւերը բռնկեցան երբ ռազմափորձեր կը կատարէին: Երրորդ մահացու արկածը պատահեցաւ Ուաճայի մօտ, Մարոք, ուր դարձեալ զինուորական օդանաւ մը ջախջախուելով, վեց օդաչուներ մեռան:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ գահը Իտալիոյ թագաւորին յանձնուած ըլլալով, ընդհ. տեղակալ նշանակուեցաւ Թիրանայի իտալական նախորդ դեսպանը, Ֆրանչէսքօ Եաքոմէնի :Արդէն Ալպանիա հասած են ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Իտալիոյ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ, երկիրը վերակազմելու համար ֆաշական ոգութեամբ: Մասնաճիւղեր կը հաստատուին ամբողջ երկրին մէջ եւ ֆաշական բարեւը պարտաւորիչ հռչակուած է: Ալպանիոյ նախարարական խորհուրդը Մուսոլինին պատուաւոր քաղաքացի հռչակեց բոլոր քաղաքներուն, իսկ կոմս Չիանօն՝ Թիրանայի: Ժողովը որոշեց նաեւ փոխել շատ մը փողոցներու անունները, յարմարցնելով նոր պարագաներուն: Տարիներէ ի վեր փողոց մը կը գտնուի արդէն Մուսոլինիի անունով: Մաքսային եւ դրամական միութիւն հաստատուեցաւ երկիրներուն միջեւ :

90 ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ վրայ կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 1938ին մահերը ծնունդներէն աւելի են եղած 34741, մինչդեռ 1937ին յաւելումը միայն 11,740 էր: Ամուսնութիւններու թիւն ալ պակսած է, իսկ ամուսնալուծումներու թիւը՝ աւելցած :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ միակ ֆրանսերէն շաբաթաթերթը, «Ժուռնալ տը Մոսկու» պիտի դադրի յառաջիկայ ամսու: Մէկ տարի առաջ խմբագրապետին՝ Վ. Քինի յաջորդած էր Միխայլով: Երկուքն ալ «անհետացած են», ինչպէս իրենց նախորդը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈԶՎԷԼԹ ինքնաշարժի արկած մը անցուց շաբաթ օր: Մինչ իր կառքը կը սուրար 40 մղոն արագութեամբ, դիմացէն երեւցաւ ուրիշ ինքնաշարժ մը շատ աւելի արագութեամբ: Ընդհարումը անխուսափելի էր, բայց վերջին պահուն նախագահին կառավարը յաջողեցաւ խուսափիլ, վարպետ շարժումով մը:

« ՓԱՌԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ սպասաւորներէն Սէզար Ֆրանք ձերբակալուեցաւ, հակասական յայտարարութիւններ ըրած ըլլալով ծանօթ հրդեհի մասին: Սպասաւորը եթէ ոչ հրձիգ, գոնէ մեղսակից կը համարուի, առ այժմ: Քննութիւնները յառաջ կը տարուին խստօրէն :

ՖՐԱՆՔՕ-ԼԵՀԱԿԱՆ բարեկամութեան ցոյց մը կատարուեցաւ Վարշաւայի մէջ, ուր կը գտնուի Ֆրանսայի հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, երկաթուղիի մը բացման առթիւ: «Մենք ձեր կողքին ենք», ըսաւ նախարարը, իր բացման ճառին մէջ:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Լիոնի մէջ, ոստիկանական աւլուքի մը հետեւանքով: Այս առթիւ բռնուեցան նաեւ 20 հոգի, որոնք փախչելով Արժէլէսի սպանիական կայանէն, կը թափառէին փողոցներուն մէջ:

ԱՆԳԼ. 32 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ վաղը, չորեքշաբթի, ճամբայ կ'ելլեն դէպ ի Արեւելեան Միջերկրական, պտոյտ մը կատարելու համար:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ Մատրիտ պիտի մտնէ մայիս 15ին, համաձայն վերջին որոշման :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը:

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը :

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSIC (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone):

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երաժիշտ SOULIO FALCONի: Պիտի բաժնուի քոթիյոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է Կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: կը դասախօսէ՝ Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ, իրաւագէտ: Նիւթ՝ «Վերջին հրամանագիր-օրէնքները»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 26 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Դանիէլ Վարուժան»:

Ընտանեկան թէյասեղան

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, յառաջիկայ 30 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, 8 rue Bossuet Փարիզ, Բարեգործականի սրահին մէջ

Տեղի կ'ունենան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայրենի հաճելի վերյիշումներ: Մուտք (թէյ եւ կարկանդակ միասին) 5 ֆրանք:

(Կը խնդրուի հայրենակիցներէն իրենց հետ բերել նաեւ վերջերս բաժնուած վիճակագրական թերթիկները):

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Ապրիլ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, 11 Square Alboni, Փարիզ

կը նախագահէ Փրոֆ. ԼԷՆԷԼ-ԼԱՎԱՍԹԻՆ

կը խօսի Տիկ. ՕՏԷԹ ԹԷՍՔԷ ՏԻՒ ՔՐՕ (ծնեալ Օտէթ Քօլօլեան):

Նիւթ՝ «Գուշակութեան մասին»: Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Արտաշէս Մուրատեան, Տէր եւ Տիկ. Արսէն Քէլբէքեանեան եւ զաւակունք, Պր. Արմենակ Աւետեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, հօրաքրոջ՝ Այրի Տիկին ԹՈՒԳՈՒՇԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի (ծնեալ Աւետեան, Կարնեցի) տխուր մահուան առթիւ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 10 Ապրիլ, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը:

Պէլմօն-Շավանոզ (Իզէր)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան նորընտիր վարչութիւնը կազմակերպած է արհեստակցական շարք մը հրապարակային դասախօսութիւններ՝ ցուցադրութիւններով (demonstration) միասին: Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեանս առժամեայ կեդրոնը 1, Quai de Conti, Paris (6) Métro St. Michel et Pont Neuf, Պ. Պ. Մ. Նազարեան եւ Կ. Թինանեան (Միջազգային արհեստակցական մրցանակներու արժանացած), պիտի յարդարեն (coiffer) կանանց մազեր եւ պիտի տան հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր հայ արհեստակիցները ներկայ գտնուիլ եւ օգտուիլ մասնագիտական նորութիւններէ:

Թատերական ներկայացումներ Մարսէյլի մէջ

Սիրուշ Թատերախումբը ղեկավարութեամբ Ղերասան Ղազարեանի կը ներկայացնէ ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ:

29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Վարանդեան սրահին մէջ, Պօմօն:

30 Ապրիլ, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին Շահրիկեան սրահին մէջ, Մարսէյլ:

7 Մայիս, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին Պառ Ինթէռնասիոնալի մէջ, Պօմօն:

Գիները ժողովրդական

14ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՈՄՍ ՀԷՆՐԻ ՄԸՐԹԻ

Անդամ Սկաուտական Միջազգային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն, ինչպէս նաեւ Փարիզի անգլիացի, յոյն լեհ եւ ռուս սկաուտներու

Կիր. 30 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Salle Poissonnièreի մէջ

7 rue du Fg. Poissonnière Métro: Bonne Nouvelle

Մուտ 10 եւ 7,50 ֆրանք

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, Մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ

Հոգեւոր տեսուչ փարիզի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ԵՒ **Frédéric FEYDIT**

(Հայերէն)

Ուղերձներ եղբայրակցական կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՑԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, կ'երգէն՝ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, Օր. Հ. ԳԸՐԼԱՆԿԸՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԺԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ,

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք:

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները: Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Պարսամեան գրատունը, 46 rue Richer,

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ հայ արիները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.

Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.

Արտասահման 50 ֆր.

Դիմել հեղինակին, 17, Rue Damesme, PARIS

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 26 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4024

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ՄԱՐԱԾ ՀՐԱԲՈՒԽԸ»

Դիւանագէտները վճռական, մինչեւ անգամ ճակատագրական կը նկատեն այս շաբաթը, խաղաղութեան համար :

Հասկնալի է : Այն տենդագին բանակցութիւնները որ կը կատարուին օրերէ ի վեր, վերջնական ելքի մը պիտի յանգին այս շաբթու, Հիթլէրի ճառէն առաջ կամ վերջը :

Երբեք այսքան իրար հրմշտկած չէին օրուան վարիչները, իրենց թաթին տակ առնելու համար մեծ թէ փոքր պետութիւններ : Եւ երբեք ալ այսքան ուշադրութիւն գրաւած չէր պալքանեան թերակղզին, — մարած հրաբուխ մը, որ կրնայ բռնկիլ մէկ օրէն միւսը, ինչպէս 1914ին : Այն ատեն Սերպիայէն պայթեցաւ փոթորիկը, Աւստրիա - Հունգարիոյ եւ ցարական Ռուսաստանի մրցակցութեամբ : Այս անգամ Պուլկարիայէն կրնայ պայթիլ, իբրեւ հետեւանք ժողովրդավար եւ միահեծան պետութեանց շահերու ընդհարման :

Կացութեան այս ելքը խորունկ մտահոգութեան մատնած է ոչ միայն Անգլիան ու Ֆրանսան, այլեւ Թուրքիան, ինչպէս կ'ապացուցանեն Պոլսոյ թերթերուն հրատարակութիւնները :

Նախկին իթթիհատական Հիւսէյին Ճահիտի չափ մտահոգ է ուրիշ Թուրք տրապարակագիր մը, Զէքէրիա Սէրթէլ, որ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ նոյնքան երկար խմբագրականի մը մէջ .

— « Բացորոշ է որ Իտալիա պարզապէս Ալպանիան ձեռք անցընելու համար չէ որ զայն գրաւելու ձանձրոյթը յանձն առաւ : Ալպանիան գրաւելուն առաջին նպատակը եթէ Ադրիականը իտալական լճի մը վիճակին մէջ դնել էր, երկրորդ նպատակակէտն ալ Պալքանները մուտք գործել եւ Պերլին - Հռոմ գծին մէջ իրենց Պալքաններուն մէջ ինկած բաժնին ձեռք դնել էր» :

Թուրքերէն « Թան »ի խմբագրապետը կացութիւնը կը դատէ ճիշդ այնպէս ինչպէս Լոնտոնի եւ Փարիզի թերթերը, մասնաւորապէս ծանրանալով Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ կացութեան վրայ .

— «Գալով Դանուբի ճամբուն, այս ճամբէն Եուկոսլավիոյ կարենալ օգնելու համար, պէտք է որ Նեղուցները բաց ըլլան եւ Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի միջեւ հաղորդակցութիւնը ապահովուած ըլլայ : Նեղուցները բաց իսկ ըլլան, այս ճամբով Եուկոսլավիոյ օգնութեան ձեռք երկարել բաւական դժուար է : Ասոր համար է որ, Անգլիացիները Յունաստանի եւ Ռումանիոյ սահմանները երաշխաւորելով հանդերձ, Եուկոսլավիոյ այսպիսի ապահովութիւն մը տալու չեն համարձակած» :

Արդ, Հռոմ եւ Պերլին խաղաղասիրութեան հաւաստիքներ ընծայելով հանդերձ, չեն ծածկեր իրենց հիմնական առաջադրութիւնը,— Գրոհ դէպի Արեւելք (Տրանկ նախ Օսթէն) :

Երէկ յիշեր էինք «Թան»ի Պերլինի թղթակիցին մէկ նամակը, որ կը բացատրէր թէ Առանցքը կ'ուզէ երկուքի բաժնել Պալքանները, տնտեսական սպառնալիքի տակ պահելով Ռումանիան եւ մինակ ձգելով Թուրքիան :

Նոյն թերթին Հռոմի թղթակիցը, Փօլ Ժանթիզոն, աւելի ծանրակշիռ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին, իսկ խմբագրութիւնն ալ լուրջ անձկութիւն կը ցուցնէ, սպասելով Պուքրէշի, Պելկրատի, Աթէնքի եւ Անգարայի վերջնական դիրքին :

Հռոմի թղթակիցը հաստատելով թէ Առանցքը իսկապէս դէպ ի Արեւելք ուղղած է իր աչքերը, կը բացատրէ թէ Իտալիա այս անգամ չեչտակի ուժ կուտայ Գերմանիոյ, Դանուբի հարաւային մասի բոլոր երկիրներուն մէջ .

— « Այն ժողովուրդները որ կ'ընդունին գերմանեւիտալական այս գերակայութիւնը, մեծ առաւելութիւններ կը ստանան բացէ ի բաց, ինչպէս Հունգարիան : Եթէ կը մերժեն հարկատու պետութիւններ դառնալ, յանուն իրենց անկախութեան, ոչնչանալու վտանգին կ'ենթարկուին : Այս տեսակէտէն ակներեւ է կարգ մը պետութեանց դժուարին կացութիւնը, ինչպէս Եուկոսլավիա : Ինչ որ ալ ըլլայ, «գրոհ դէպ ի Արեւելք»ը Առանցքին ցանցը կը հասցնէ Ռումանիոյ սահմանները» :

Թղթակիցը յետոյ բացատրելով թէ այս քաղաքականութեան նպատակն է ձեռք անցընել ռումանական քարիւղը, որ կենսական կարեւորութիւն ունի պատերազմի պարագային, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար, կ'եզրակացնէ .

— « Անշուշտ իր աջ կողը մինչեւ Սեւ ծով ապահովելէ վերջն է որ Գերմանիա պիտի վերսկսի իր յառաջխաղացութիւնը դէպ ի Ուկրայնա եւ Կովկաս : Չմոռնանք թէ դաշնակիցները Սելանիկէն մեկնելով, 1918 սեպտեմբերին Տոպրոփոլէի մէջ տարած յաղթանակին շնորհիւ էր որ, ջախջախեցին Գերմանիոյ վիթխարի յառաջխաղացութիւնը դէպի Արեւելք : Կարճ խօսքով, եթէ Պալքանեան թերակղզին իյնայ Առանցքին տիրապետութեան տակ, Գերմանիա պիտի կրնայ դիւրաւ վերսկսիլ 1918ի իր իսկական ծրագիրը եւ Իտալիա պիտի կրնայ նոր դիրքեր գրաւել Միջերկրականի մէջ, առանց դժուարութեան» :

« Թան »ի թղթակիցը պարզելով այս հեռանկարը, դիտել կուտայ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա իրարու պիտի չընդհարին, քանի որ առաջինը պիտի քալէ դէպ ի Արեւելք, իսկ երկրորդը՝ դէպ ի Միջերկրական եւ անոր ներքնաշխարհը :

Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ, ինչպէս եւ գերմանական եւ իտալական թերթերուն հրատարակութիւնները տարբեր եզրակացութիւն չեն տանիր :

Ուրեմն, հարցը նորէն կը դառնայ մարած հրաբուխին շուրջը : Պիտի յաջողի՞ն մարել, թէ պիտի փութացնեն բռնկումը, վեր ի վայր հրջելով աշխարհի ճակատագիրը . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱ՞Յ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պերլինի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն կը գտնուէր շաբաթներէ ի վեր, յանկարծ վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին : Ֆրանսական դեսպանն ալ կը վերադառնայ այսօր :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ նշանակութիւն կ'ընծայեն այս վերադարձին, որ տեղի կ'ունենայ Հիթլէրի խօսելիք ճառէն առաջ (ուրբաթ) : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական դեսպանը շատ կարեւոր հրահանգներ ստացած է, որոնք խստօրէն գաղտնի կը պահուին : Հրատարակուած լուրերու համաձայն, դեսպանը պիտի ազդարարէ Հիթլէրի թէ իր կառավարութիւնը հարիւրին հարիւր համաձայն է նախագահ Րուզվէլթի առաջարկին,—խաղաղութիւն տասը տարուան համար : Դեսպանը պիտի խնդրէ որ Գերմանիա ընդունի այս առաջարկը, այլապէս «միջազգային կացութեան ձգտումը պիտի ծանրանայ, փրթելու, պայթելու աստիճան» :

Միեւնոյն աղբիւրներուն համաձայն, դեսպանը պիտի ազդարարէ նաեւ թէ Անգլիա ի հարկին պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի հաստատէ, խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար :

Մեծասաններորդ ժամուն ըլլալիք այս ազդարարութեանց նպատակն է ազդել Հիթլէրի ճառին վրայ, որպէսզի կացութիւնը արդարմանելի չդառնայ :

Բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ վճռական, նոյնիսկ ճակատագրական կը համարուի այս շաբաթը : Հիթլէր եա կեցած է իր պատմական գղեակը՝ Պէրխթէսկատէն երթալու ծրագրէն եւ գիշեր ցերեկ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ Պերլինի մէջ : Երկու – երեք օրէ ի վեր անընդհատ կը խորհրդակցի օդանաւային մարաջախտին՝ Կէօրինկի, արտաքին նախարարին եւ բանակի եւ նաւատորմի վարիչներուն հետ : Ամբողջ աշխարհ անձկութեամբ կը սպասէ ուրբաթ օրուան ճառին, ուր պիտի պարզուի Գերմանիոյ քաղաքականութեան ընթացքը : Այս առթիւ Պերլինի մէջ դիտել կուտան որ եթէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները իրենց դեսպանները վերադարձնելով կ'ուզեն ազդել Հիթլէրի ճառին վրայ, ի զուր յոգնութիւն կրած են :

Հիթլէրի ճառին կարեւորութիւնը չեշտելու համար, թերթերը կը գրեն թէ Առաջնորդը զայն գրի առնել կուտայ ոչ թէ սղագրի մը, այլ արձանագրիչ մեքենայի մը : Իր վաղեմի եւ ամէնէն վստահելի քարտուղարը, Տիկին Միւլլէր, ճառը կ'ընդօրինակէ թերթ առ թերթ, այնպէս որ Հիթլէր աչքի առջեւ կ'ունենայ անոր իւրաքանչիւր էջը, յաջորդը պատրաստած ատեն : Նախապէս Հիթլէրի ճառերը տուն կը տրուէին սղագրի մը :

Նշանակալից պարագայ մը եւս,— այս օրերս Հիթլէրի այցելուներուն մէջ կը գտնուին սովորականէն աւելի շատ մասնագէտներ՝ ճարտարագործական ասպարէզէն :

Զինուորութեան խնդիրը եւ վիթխարի վարկեր

Պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը մեծապէս կը զբաղեցնէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը : Անոր ամէնէն կատաղի ախոյեանը, նախկին նախարար Չըրչիլ, որուն համար կ'ըսեն թէ դահլիճին մէջ պիտի առնուի, առջի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց .

— «Հետզհետէ աւելի հաւանական կը դառնայ թէ պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի ունենանք շատ չանցած : Մեր տկարութիւնը այն է որ մենք երաշխաւորութիւններ տուած ենք բազմաթիւ երկիրներու, եւ սակայն մինչեւ հիմա ձեռք առած չենք անհրաժեշտ միջոցները, բաւականաչափ զօրաւոր բանակ մը կազմելու եւ մեր խօսքին ուժ տալու համար : Այս երկրին զինուորական տկարութիւնը կը քաջալերէ հաւանական թշնամիները եւ կը վհատեցնէ մեր զինակիցները կամ հաւանական դաշնակիցները, միեւնոյն ատեն ուշացնելով խաղաղասէր ազգերու մեծ ընկերակցութեան կազմութիւնը » :

Լոնտոնի թերթերուն տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը հետեւեալ ծրագիրները ունի աչքի առջեւ, պարտաւորիչ զինուորութեան մասին .

1.— Չորս ամիս պարտաւորիչ մարզանքի ենթարկել 18էն 20 տարեկան բոլոր երիտասարդները, որոնք յետոյ չորս տարի ալ կանոնաւոր մարզանք մը պիտի ստանան երկրապահ բանակին մէջ :

2.— Պարտաւորիչ զինուորութիւն 18էն 20 տարեկան երիտասարդներու համար, երկրապահ բանակին մէջ, հինգ տարի տեւողութեամբ եւ տարին մէկ ամիս մարզանքով :

3.— Ծառայութիւն երկրապահ բանակին մէջ՝ 18էն 30 տարեկան երիտասարդներու համար :

4.— Ֆիզիքական պարտաւորիչ մարզանք 17էն 20 տարեկան բոլոր երիտասարդներու համար :

Աշխատաւորականներու վարիչը յօդուած մը հրատարակելով, ազդարարեց թէ իր կուսակցութիւնը կը մնայ միշտ հակառակ՝ պարտաւորիչ զինուորութեան որ եւ է ծրագրի :

*** Ելմտական նախարարը երէկ երեսփ. ժողովին ներկայացուց 1939 — 40ի ելմտացոյցը, որ վիթխարի գումար մը կը ներկայացնէ ,— ամենամեծը՝ խաղաղութեան ատեն, եւ Անգլիոյ ազգ. եկամուտին 25 առ հարիւրը : Պատկառելի գումար մը կը կազմէ ազգ. պաշտպանութեան յատկացուած վարկը , որուն մէկ մասը պիտի ճարուի փոխառութեամբ : Այս առթիւ նոր տուրքեր ալ պիտի հաստատուին :

ՍՈՒՐԻՈՅ մասին կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարը՝ մարզպանին հետ, որ այցելեց նաեւ վարչապետին : Կառավարութիւնը մօտերս պիտի ճշդէ իր ուղեգիծը Սուրիոյ հանդէպ, որուն հետ կապուած է նաեւ Սանճաքին ճակատագիրը : Արտաքին նախարարը այս մասին զեկուցում պիտի տայ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին :

ՌՈՒՄԱՆԻԱ եւս պատասխանելով Հիթլէրի հարցումին, տեղեկացուցած է թէ «սահմանակից չըլլալով Գերմանիոյ, իրեն համար դժուար է ըսել թէ յարձակման ենթակա՞յ է Գերմանիոյ կողմէ : Այս հարցումին լաւագոյն պատասխանը կրնայ տալ Գերմանիա ինքը» : Պուլկարիա ժխտական պատասխան տուած է :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԲՌՆԵԼԻՔ ԴԻՐՔԷՆ

ԹԷ ԿԸ ՇՈՅԵՆ, ԹԷ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ

Թուրք մամուլը կը շարունակէ լարուած ուշադրութեամբ հետեւիլ Պալքանեան պետութեանց բռնելիք դիրքին :

Երէկ ամփոփեր էինք Եուկոսլավիոյ մասին յայտնուած մտահոգութիւնները : Անգարա շատ աւելի վրդովիչ կը գտնէ Պուլկարիոյ դիրքը : Հիւսէյին Ճահիտ երկար խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, դիտել կուտայ թէ «Պուլկարիա Պալքաններուն մէջ կը նմանի մարած հրաբուխի մը որ ընդունակ է օրին մէկը բռնկելու» : Ու կը շարունակէ .

— «Պերլին – Հռոմ առանցքը, Պալքաններու մէջ Պուլկարիան իբր ամէնէն բնական, ամէնէն լաւ ռազմափորձի զէնքը կը նկատէ : Պալքանները անդամատելու, պալքանցի զինակիցներուն միանալուն արգելք ըլլալու համար ինչպէս որ կարելի է օգտուիլ Պուլկարիայէն, նոյնպէս մինչեւ Սեւ ծով երկարիլ ուզող Իտալիայի մը համար ամէնէն առաջ ձեռք տալիք զինակից մը Պուլկարիան կրնայ ըլլալ : Եթէ խնդրոյ առարկայ է Ռումանիոյ դէմ Պերլինի կողմէ ղեկավարուած յարձակում մը, Պուլկարիա կրնայ մասնակցիլ այս յարձակումին : Արդէն նոր փառասիրութեամբ մը իսկ չտարուի, մէջտեղը Տոպրուճայի հարց մը կայ :

Եուկոսլավիոյ վրայ կատարուած շարժումի մը պարագային Պուլկարիոյ աչքին կարելի է փայլեցնել Մակեդոնիոյ հողերը : Յունաստանի ճզմուիլը Պուլկարիան Եգէական ծով կրնայ հասցնել : Այս պատճառաւ, այն օտար բանակներուն որ պալքանեան արշաւանքի մը բաղձանքը կը սնուցանեն, խիստ բացորոշ է թէ Պուլկարիա զօրաւոր եւ հիմնական յենակէտ մը կը կազմէ : Այսօր իր սահմաններուն մէջ հանդարտօրէն ապրելու դատապարտուած Պուլկարիոյ համար որքան քաղցր երազներ եւ ինչ գրաւիչ հորիզոններ :

Բայց վստահ ենք մեր պուլկար բարեկամներուն գործնական մտածողութեան եւ ողջամիտ դատողութեան վրայ : Անոնք այս երեւութական գրաւչութենէն յանկարծ չտարուելու եւ խնդիրը ամէն կողմէ խորապէս դատելու աստիճան փորձառութեան, տեսողութեան եւ տրամաբանութեան տէր են : Պալքանեան Ուխտը այսօր ամէնէն աւելի կենսունակ եւ զգայուն է : Մասնաւորաբար Թուրքիա իր բոլոր բարեկամներուն, խոստումներուն եւ զինակցութիւններուն հաւատարմութիւնը իրեն համար առաջագոյն պարտականութիւն կը նկատէ : Թուրքիոյ քաղաքականութեան այսքան վստահելի եւ զօրաւոր ըլլալուն ազդակներէն մէկն ալ այս հաւատարմութեան ոչ մէկ ատեն կասկածելի չըլլալն է : Հետեւաբար մեր պուլկար դրացիները գիտեն որ ինչ պատճառ ալ ըլլայ, Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ կամ հելլէնական հողերուն դէմ Պուլկարիոյ կողմէ տեղի ունենալիք յարձակում մը, անմիջապէս թուրք ուժերուն բուռն միջամտութիւնը պիտի հրաւիրէ : Ասիկա մեր Պուլկարիոյ դէմ մէկ թշնամութենէն կամ պուլկարական հողերուն մեր աչք ունենալէն չէ որ առաջ պիտի գայ :

Բայց, եթէ Թուրքիոյ կողմէ այսպիսի միջամտութեան մը հաւանականութիւնը գոյութիւն չունենար, Պալքանեան Ուխտը չըլլար իսկ, Պուլկարիա ի՞նչ շահ կրնար ունենալ Պալքաններու մէջ Պերլին–Հռոմ առանցքին տիրապետութիւնը ապահովելու օժանդակելուն մէջ :

Պուլկարիա արշաւող մեծ պետութեանց օգնելով ինչ շահիլը մէկէն կ'երեւայ .— Տոպրուճան կայ, Մակեդոնիա կայ, Արեւմտեան Թրակիա կայ : Ընենք թէ բոլորը եղաւ : Գերմանիա եւ Իտալիա այս բոլորը առին եւ Պուլկարիոյ տուին : Պուլկարիա ասով բա՞ն մը շահած պիտի ըլլայ : Պուլկար ազգը գիտէ թէ ինչ է անկախութիւնն ու ազատութիւնը : Ասոր համար պայքարած ատեն որքան խանդավառութիւն, յարատեւ ջանք եւ խստութիւն ցոյց տուած ըլլալն ալ աշխարհ գիտէ : Այժմ ազատութիւնն ու անկախութիւնը ճաշակած եւ ինչ ըլլալը ճանչցող այս ազգը միթէ ինքզինքը օտար լուծի մը տակ կը նետէ՞ : Որովհետեւ այն օտարները որոնք Պալքաններու մէջ Ռումանիան ու Եուկոսլավիան պիտի կոխոտեն, Պուլկարներու ապրելու իրաւունքը պիտի ճանչնա՞ն : Այսպիսի բանի մը կարելիութիւն կա՞յ : Եթէ Պուլկարիա իր Պալքանցի դրացիներուն փճացումին օժանդակելու ըլլայ, իր հոգը փորելէն տարբեր բան մը ըրած պիտի չըլլայ : Մինչդեռ երբ այդ դրացիները ողջ մնան, զօրաւոր ըլլան, Պուլկարիա ապահով է որ, իր սահմաններուն մէջ, միշտ ազատ եւ անկախ պիտի ապրի : Թէեւ այս սահմանները այսօր չեն գոհացներ Պուլկարիան, բայց երեւութապէս ընդարձակ սահմանի մը մէջ, իսկ իրականին մէջ պատուէ, անկախութենէ զուրկ ապրիլը միթէ ասկէ աւելի՞ լաւ է :

Պուլկարիա փոխանակ իր կեանքին համար այսքան վտանգաւոր ճամբէ մը ընթանալու, իր դրացիներուն եւ մասնաւորաբար Թուրքիոյ իրեն հանդէպ սնուցած բարի դրացնութեան զգացումներէն օգտուելով, աւելի լաւ կեանքի մը պայմանները ձեռք բերելու միջոցները կրնայ գտնել : Մէկ կողմը՝ մեծ երազներ, փայլուն յոյսեր, բայց հետեւանքը բացարձակ աղէտ, միւս կողմը՝ զուցէ դժուարին բանակցութիւններ, սահմանափակ շահեր, բայց բացարձակ ապահովութիւն մը եւ անկախութիւն : Մենք, առանց վարանումի, կը գնահատենք թէ մեր պուլկար բարեկամները ո՛ր ճամբան պիտի նախընտրեն» :

Չէմպըլէնի խուսափողական պատասխանները դիւանագիտական բանակցութեանց մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ շարք մը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղուեցան վարչապետին, որ մերժեց որոշ տեղեկութիւններ հաղորդել դիւանագիտական բանակցութեանց մասին : Առաջին հարցումը կը վերաբերէր Պերլինի դեսպանին վերադարձին առթիւ շրջած զրոյցներուն : Պ. Չէմպըլէն պատասխանեց թէ դեսպանը Լոնտոն կանչուած էր Չեխոսլովաքիոյ կցման հետեւանքով , տեղեկագիր մը ներկայացնելու համար, յետոյ արձակուրդ ստացած էր եւ այժմ իր պաշտօնատեղին կը վերադառնայ սովորական եղանակով : Այս բացատրութիւնները ընդունուեցան թերահաւատութեամբ :

Երկրորդ հարցումը կապ ունէր Չեխոսլովաքիոյ եւ Ալպանիոյ գրաւման հետ : Ընդդիմադիրները կ'ուզէին իմանալ թէ Անգլիա հաւանա՞ծ է այդ գրաւումներուն : Չէմպըլէն գոհացաւ չոր «ոչ»ով մը :

Երրորդ հարցում ,— Ի՞նչ վիճակի մէջ են Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները : Վարչապետը պատասխանեց թէ խորհր –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

18րդ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Պոլշեւիկեան կուսակցութեան 18րդ Համագումարը տեղի ունեցաւ 10—21 Մարտին, Մոսկուայի մէջ:

Հակառակ կանոնագրի նախատեսութեան, Համագումարը քանի մը տարի ուշացաւ, որովհետեւ կուսակցութիւնն ու վարչաձեւը անցուցին լուրջ տագնապներ:

Այսպէս, 1936 Օգոստոսին տեղի ունեցաւ Զինովիեւ – Քամենեւ խմբակին «մաքրագործում»ը: 1937 Յունուարին՝ 17 ձախերը կերան Թակը: 1937 Յունիսին՝ Հրամանատարներէն մաս մը՝ Թուխաչեւսքիի գլխաւորութեամբ: Իսկ 1938 Մարտին՝ «աջ» խմբակը, 21 հոգի՝ Ռիքով – Պուխարինի գլխաւորութեամբ:

Կուսակցութեան գլխատումէն վերջ, անխնայ «մաքրագործում» մը կատարուեցաւ նաեւ շարքերուն մէջ, խմբական կամ զանգուածային ձեւով: «Խափանարարներ», «անջատողականներ», «դաւաճաններ»,— այս էր օրուան կարգախօսը՝ ամիսներ շարունակ:

Այս պայմաններուն մէջ, կարելի չէր, բնականաբար, Համագումարի մասին մտածել: Ստալին կ'ուզէր «պայծառացնել մթնոլորտը», եւ կուսակցութենէն հեռացնել իրեն անհարազատ բոլոր տարրերը, հրաւիրել Համագումար՝ պաշտօնապէս եւ օրինական ձեւով արմատացնելու համար այլեւս ապահովեալ իր գերիշխանութիւնը:

18րդ Համագումարը, ուրեմն, նոր շրջան մը կը բանար թէ՛ կուսակցութեան, եւ թէ՛ վարչաձեւին համար:

Արդ, այս Համագումարին կը մասնակցէին 2040 պատգամաւորներ, որոնցմէ 1574ը իրաւասու ձայնով, իսկ 406ը՝ խորհրդակցական,— իբրեւ ներկայացուցիչները 85 ազգութեանց: Կուսակցականօրէն՝ անոնք ներկայացուցիչներն էին 2,477,666 համայնավարներու, որոնց 1,588,852ը «կուսակցութեան անդամներ», իսկ 888,814ը՝ «թեկնածուներ»:

Ուրեմն, համայնավար կուսակցութիւնը, որ 1917էն ի վեր «կը վարէ» 170 միլիոննոց երկիր մը, աննշան փոքրամասնութիւն մըն է: Ուրիշ խօսքով՝ ամբողջ բնակչութեան հազիւ մէկուկէս առ հարիւրը: Այս տեսակէտէն, Ստալինեան դիկտատուրան կը տարբերի Հիթլերեան և Մուսոլինեան դիկտատուրաներէն, որովհետեւ՝ մինչ Լէնին ու Ստալին գոհացած են հարիւրին 1—2 համեմատութիւն մը ունենալով իրենց շարքերուն մէջ, եւ իշխանութիւնը հիմնելով այդ չնչին փոքրամասնութեան վրայ, Հիթլեր ու Մուսոլինի, ընդհակառակն, հարիւրին մէկ քանի համեմատութիւն միայն դուրս ձգած են իրենց շարքերէն, իրենց իշխանութիւնը տեղաւորելով բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութեան վրայ:

Պոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, սակայն, իր 18րդ Համագումարին պարզեց ուրիշ ուշագրաւ իրողութիւն մը: Այսպէս, մինչ 17րդ Համագումարին (1934), Համայնավար կուսակցութեան թիւը, խորհրդային սահմաններէն ներս, 2,806,666 էր, հինգ տարուան ընթացքին իջած է 2,477,666ի, որով 329,000 անդամներու նուազում մը ունեցած է:

Անշուշտ, այս նուազումը կամաւոր չէ, ինչպէս կամաւոր չէ, մեծ մասով, անդամագրումը: Բայց այդ ակամայ հեռացումը կամ մաքրագործումն իսկ ցոյց կուտայ թէ օրուան իշխանաւորները կուսակցութենէն ներս որքա՜ն կասկածելի անդամներ գտեր են: Անիկա ցոյց կուտայ նաեւ զանգուածային մաքրագործումներու ծաւալը, Եակոտայի եւ Եժովի օրով, երբ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ բոլշեւիկը աւելի վտանգուած էր, քան հակառակորդը...

Լրացուցած ըլլալու համար կազմական մասը այս Համագումարին, աւելցնենք, թէ պատգամաւորներուն աւելի քան ութսուն առ հարիւրը երիտասարդներ են եղած, 40էն՝ ու նոյնիսկ 30էն վար,— ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս 1917ին, երբ յեղափոխութեան փոխարէն տաք ու անհաշիւ տարրեր հարկաւոր էին «պրոլետարական հայրենիք»ին համար: Համագումարին իբրեւ պատգամաւորներ մասնակցեցան նաեւ 484 վարձատրեալներ՝ իրենց շքանշաններով, ինչպէս նաեւ 23 «սովետական հերոսներ»: Եւ, վերջապէս, Համայնավար կուսակցութեան 18րդ Համագումարը իր մէջ ունէր, այս անգամ, մեծ թիւ մը կին պատգամաւորներու (143), ինչ որ խորհիլ կուտայ թէ Խ. Միութեան մէջ... ֆէմինիզմը լրջօրէն կը յառաջդիմէ, եւ թէ՝ Ստալինի գնդակահարութիւնները բաւական մեծ համակրանք ըստեղծած են իրենց հանդէպ՝ զգայուն սեռին մօտ...:

Հեռագիրները առենին հաղորդեցին արդէն թէ Համագումարը բացագանչութիւններով ու փառաբանանքներով սկսաւ եւ անոնցմով ալ վերջացուց իր նիստերը: Խօսուեցան ճառեր, ու կատարուեցան «քուէարկութիւններ»՝ բոլորն ալ միաձայնութեամբ, անշուշտ: Գրեթէ ոչ մէկ վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ...

Քանի որ Համագումարը հրաւիրուած էր միայն քուէարկելու համար, ի՞նչ հարկ պատգամաւորներէն մաս մը «իրաւասու», իսկ մնացեալը «խորհրդակցական» նկատելու: Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, նաեւ 18 օր Համագումարը գիտցաւ անձայն ու անշշուկ մտիկ ընել, խելայեղ կերպով ծափահարել «հանճարեղ՝ առաջնորդը», նզովել անոնք որ պատժուած էին «վերին հրամանաւ», յոտնկայս ողջունել «վոժտ»ը (Ստալին), եւ օրուան մէջ առնուազն քսան անգամ կոկորդալիր «հուռրա» պոռալ:

Երկրին մէջ համատարած սարսափէն, կուսակցութեան ներքին մեծ ցնցումէն, եւ կուսակցականներու ապրած խոր վախէն վերջ՝ Համագումարին այս պատկերը անտարակոյս որ ձեւին մէջ կրկնութիւնն էր իր նախորդներուն, բայց իր էութեան մէջ ճիգ մըն էր վերահաստատելու նախկին հոգեկան անդորրութիւնը շարքերուն մէջ, ու փորձ մը՝ կուսակցական միասնականութիւնը վերահաստատուած, ինչպէս նաեւ՝ երկրէն ներս ու երկրէն դուրս, կուսակցութիւնը Ստալինին ուժգնօրէն կապուած ցոյց տալու:

Առով պէտք է բացատրել, անշուշտ, նաեւ այն իրողութիւնը, որ Ստալին այս անգամ աւելի մեծ ցոյցերու առարկայ եղաւ, քան 17րդ համագումարին (1934): «Հանճարափայլ հայրը», իր կարգին, իր իշխանութեան հզօրութիւնը փորձեց ցոյց տալ՝ համագումարի ամբողջ տեւողութեան խնդումերես ու գոհունակ, նոյնիսկ «լուսապայծառ» դէմքով լուսանկարուելով...

Համագումարին օրակարգը ունէր երկու կարեւոր հարցեր:

Առաջին,— նոր կանոնագիրը, որ հիմնական փոփոխութիւններ կը դնէ կուսակցութեան կազմակերպական կանոններուն մէջ:

Այսպէս, համաձայն այդ կանոնագրին, Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան մէջ կ'արգիլուի այլեւս խմբական կամ հաւաքական մաքրագործումը:

Անշուշտ, տարօրինակ է այս կէտը: Տարօրինակ, որովհետեւ, նախորդ կանոնագիրը չէր ըսեր թէ հաւաքական մաքրագործումներ պիտի ըլլան: «Մաքրագործումը», որ, Խ. Միութեան մէջ, մահ կը նշանակէ, պետութեան մը իրաւասութեանց մէջ կ'իյնայ: Իսկ կուսակցութեան մը գերագոյն պատիժը կրնայ ըլլալ հեռացում իր շարքերէն: Կամ, դաւաճանութեան մը պարագային, ահաբեկում:

Ուրեմն, նոր կանոնագրին այս ճշդումը ապահովութիւն մը չէ թէ՝ պետութիւնը, Խ. Միութեան մէջ, նոյնացած ըլլալով կուսակցութեան հետ, իր օրէնքները չկիրարկէ վաղն ալ՝ կեդր. կոմիտէի կամ Ստալինի ու իր հետեւորդներուն կարգադրութեամբ, ինչպէս ըրաւ չորս յաջորդական ու մեծ դատավարութիւններուն, ու բազմաթիւ փոքր դատավարութեանց առեն, ընդհ. դատախազը քշելով առաջ:

Ստալին, սակայն, այս նոր յօդուածը ստիպուեցաւ դնել կանոնագրին մէջ, որովհետեւ հաւաքական մաքրագործումները խոր անվստահութիւն յառաջ բերած էին կուսակցութենէն ներս, ու շարքերը, փաստօրէն, գրեթէ ջլատուած էին: Քաղաքական աննպաստ դէպքերը կը ստիպէին զինքը որ անմիջապէս վերահաստատէ ներքին – կուսակցական վստահութիւնը, արտաքին հաւանականութեան մը առեն ներքին փլուզում մը կանխելու մտահոգութեամբ: Միշտ նոյն պատճառներէն թելադրուած է որ նոր կանոնագիրը կը նախատեսէ իրաւունք մը՝ ամէն մէկ կուսակցականի՝ «քննադատելու կուսակցական մարմիններն ու վարիչները՝ ժողովներու մէջ»: Այս «իրաւունքը», որ, ինչպէս ըսինք, կը շնորհուի նոր կանոնագրով, կը մատնէ արդէն թէ Խ. Միութեան մէջ ո՛ր աստիճան կաշկանդուած էր կուսակցականն իսկ: Եւ, սակայն, 18րդ Համագումարը, որ ամէն շարքայինի քննադատելու տարրական իրաւունքը «հանդիսաւորապէս» կը հաստատէր, իր ամբողջ կազմով ինքն իսկ չկրցաւ կիրարկել զայն, քանի որ Համագումարի ամբողջ տեւողութեան մէկ հատիկ պատգամաւոր՝ մէկ հատիկ քննադատութիւն չըրաւ՝ անցնող հինգ տարիներու գործունէութեան շուրջ...

Նոր կանոնագիրը կը նախատեսէ նաեւ ուրիշ նորութիւն մը,— բանուորներէն զատ՝ մտաւորականներ ու գիւղացիներ կրնան լայնօրէն անդամագրուիլ կուսակցութեան: Ուրեմն, դասակարգային խտրութեան տեսակ մը վերացում, գոնէ թուղթի վրայ, առանց, անշուշտ, այն հաւատքը ներշնչելու թէ՝ որ եւ է մտաւորական կամ գիւղացի պիտի կրնայ անդամ ըլլալ ու քննադատել՝ օգտուելով նոր կանոնագրին մէկ ուրիշ յօդուածէն, որ անդամագրուելու համար բաւական կը նկատէ երեք ընկերներու վկայութիւնը:

Կանոնագիրը կը նախատեսէ նաեւ, ամէն տարի պարտաւորիչ գումարումը, ասկէ վերջ, կուսակցական համագումարներուն, որոնք, բնականաբար, պիտի ունենան միեւնոյն օրակարգերը, յոտնկայս ու բարձրաղաղակ դիմաւորումը Ստալինին, հլու-հնազանդ ունկնդրութիւնը տեղեկագրին, խելայեղ ծափահարութիւններ եւ միաձայն քուէարկութիւն:

ՎԱՀՐԻՃ

ՆՈՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԹԻՒԵՐՈՎ

Ընդհանուր պատերազմին հետեւանքով պարտեալ Գերմանիան կորսնցուց ոչ միայն իր բոլոր գաղութները Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ, այլեւ բաւական ընդարձակ տարածութիւններ՝ իր իսկ բուն երկրէն: Պատերազմէն անմիջապէս առաջ, 1914ին, գերմանական կայսրութիւնը կը գրաւէր 540 հազար քառակուսի քիլոմ. տարածութիւն մը, իսկ իր բոլոր գաղթավայրերը առանձին՝ 2 միլիոն 900 հազար քառակուսի քմ. տարածութիւն: Բուն իսկ կայսրութեան բնակիչներուն թիւն էր 1910ին 58ուկէս միլիոն: Պատերազմէն անմիջապէս վերջ, գերման կայսրութիւնը ունէր միմիայն 469 հազար քառակ. տարածութիւն, ուրեմն իր յաղթական դրացիներուն ձգած էր 71 հազար քառակ. քիլոմ.էն աւելի ընդարձակ հողամաս մը: Ատկէ բաժին ստացած էին՝ Ֆրանսա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ մինչեւ իսկ Տանըմարքա ու Պելճիքա:

Այս վերջին մէկ տարուան ընթացքին հիմնովին կերպարանափոխուեցաւ Գերման կայսրութեան քաղաքական քարտէսը: Աւստրիոյ կցումով Գերմանիա ընդարձակուեցաւ շուրջ 84 հազար քառակ. տարածութեամբ մը, եւ իր բնակիչներու թիւը աւելցաւ մօտ 7 միլիոնով: Ցետոյ, Չեխոսլովաքիոյ կազմալուծումով եւ Պոհեմիոյ ու Մորավիոյ հռչակումովը իբրեւ հովանաւորեալ երկիրներ՝ Գերմանիան մեծցաւ եւս 48947 քառակ. քիլոմ. տարածութեամբ մը, իր բնակիչներու թիւն ալ աւելցաւ նորէն, այս անգամ՝ 6.795.000ով: Վերջապէս կարգը հասաւ Մէմէլին, որուն կցումովը Գերմանիա ետ ստացաւ 2848 քառակ. քիլոմ. երկրամաս մը, 153 հազար բնակիչներով: Աւելի առաջ, տեղի ունեցած էր Սարի շրջանին կցումը, իր 1910 քառակ. քմ. տարածութեամբ եւ շուրջ 800 հազար բնակչութեամբ:

Այսպէս, Մեծն Գերմանիոյ տարածութիւնն է ներկայիս, համաձայն ամենավերջին վիճակագրական տեղեկութեանց, 635.000 քառակ. քիլոմեթր, իսկ բնակիչներու թիւը՝ 86 մէկ չորրորդ միլիոն: Բաղդատելով նախապատերազմեան տուեալներուն հետ, կը տեսնենք ուրեմն որ Գերմանիա շահած է 95 հազար քառակ. քմ. ընդարձակութեամբ նոր հողամասեր, իսկ 1919ի բաղդատութեամբ՝ մինչեւ իսկ 166 հազար քառակ. քմ.: Ուրիշ խօսքով՝ յետպատերազմեան Գերմանիան մեծցած է, ըլլայ տարածութեամբ թէ բնակիչներու թիւով, գրեթէ մէկ – երրորդի համեմատութեամբ: Եթէ մէկդի թողունք գաղթավայրերու խնդիրը, ընդհանուր պատերազմի ընթացքին պարտուած Գերմանիան կարճ ժամանակի մը ընթացքին վերակազմուեցաւ հիմնովին, ոչ միայն ետ առնելով իր կորսնցուցած հողերուն մեծ մասը, այլեւ գրաւելով նորանոր տարածութիւններ:

Գերմանիոյ վիճակագրական պաշտօնատունը քանի մը մանրամասնութիւններ կուտայ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մասին: Պոհեմիան, առանձին ունի 32167 քառակ. քմ. տարածութիւն մը եւ 4,473,000 բնակիչ, իսկ Մորավիան՝ 16,780 քառակ. քմ. հողամաս մը, 2,321,000 բնակիչներով: Բնակչութեան խտութեան կողմէ՝ Պոհեմիան եւ Մորավիան գրեթէ կը հաւասարին նախկին Ռայխին: Միջին հաշուով՝ հոս մէկ քառակ. քմ.ի վրայ կ'ապրին 140 հոգի, իսկ հոն՝ 139 հոգի: Չմոռնամ աւելցնել, որ Պոհեմիոյ վերաբերեալ թիւերուն մէջ չեն մտներ Զուտէթեան շրջանի մասը: Այս վերջին երկրամասը, որ աւելի կանուխ կցուեցաւ Գերմանիոյ քան Պոհեմիան եւ Մորավիան, կը հաշուէ մօտաւորապէս 3ուկէս միլիոն բնակիչ, որոնց 300 հազարը Չեխեր են, իսկ մնացեալները՝ բուն Գերմաններ:

Պոհեմիոյ գլխաւոր քաղաքը, Փրակա, կը հաշուէ 928,000 բնակիչ, իսկ Մորավիոյ գլխաւոր քաղաքը, Պրիւն, 284,000 բնակիչ: Մեծ քաղաքներ են նաեւ՝ Մէրիշ – Օստրաուն իր 128,000 եւ Փիլզէնը՝ իր 117,000 բնակիչներով: Հսկայական է նոր կցուած երկրամասերուն տնտեսական նշանակութիւնը, առանց հաշուելու քաղաքականը եւ ռազմագիտականը: Գերմանիա ձեռք կը բերէ հանքային նորանոր հարստութիւններ Աւստրիոյ եւ Պոհեմիոյ մէջ, վերջին երկրէն ամենազարգացած ճարտարարուեստը իր զանազան ճիւղերով, գիւղատնտեսական եւ անտառային շրջաններ, եւն. եւ այլն: Եթէ աւելցնենք նաեւ Սլովաքիան, որ այժմ թեւարկեալ երկիր մըն է Գերմանիոյ համար եւ տնտեսապէս ու ամէն կերպ անոր ենթակայ, պատկերը աւելի լրիւ պիտի դառնայ: Եւ տակաւին ծայրն ենք ծրարոց...

ԵՂԻՇԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թրքական բանակը լաւ սպառազինուած է եւ վստահելի է: Սկիզբէն ի վեր կազմած է ան Հանրապետութեան հպարտութիւնը. չէ՞ որ անոր հիմնադիրը կազին էր— յաղթականը, եւ չէ՞ որ կազիին յաջորդն ալ զօրավար մըն է:

Անատոլուի Թուրքը միշտ ալ լաւ զինուոր եղած է: Այսօր ան ունի իր իսկ ջանքերով Հանրապետութիւնը հիմնած ըլլալու աւանդութիւնը (Թուրքիոյ մէջ երբ դուք «պատերազմ»ի անունը կուտաք, մեծ պատերազմը չէ որ կը հասկնան, այլ 1921-22ի պատերազմը, որ վտարեց Յոյները Փոքր-Ասիայէն):

Թուրքերը աւելի քիչ կը խօսին իրենց նաւատորմին ու օդային ոյժին մասին, որովհետեւ երկուքն ալ պատերազմի դաշտին վրայ թրծուած անցեալ մը չունին, ինչպէս բանակը: Բայց երկուքն ալ պետական նախահաշիւին մէջ կարեւոր տեղ գրաւած են: Նաւատորմը ունի աչքանչելի նաւակայաններ. նաւաբաժինը թէեւ փոքր է, բայց առաջնակարգ առաւելութիւն մը կը վայելէ,— ան կրնայ պահուըտիլ Փոքր Ասիոյ ծովեզերքին եւ կղզիներու երկայնքին, քանի որ այդ ափունքը խորապէս ատամնաւորուած է:

Կարճ՝ քիչ երկիրներ կան, որ այսքան տիրական դիրք մը գրաւած են: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը որոնած են մէկէ աւելի պետութիւններ, անոր վերապարթնումէն եւ նախկին ուժին մէջ վերահաստատուելէն ի վեր: Ասոնց մէջէն ամէնէն հետեւողականը եղած է Ռուսիա: Երկու երկիրները իրարու մօտեցան մեծ պատերազմէն անմիջապէս վերջ, երբ երկուքն ալ, Դաշնակիցներէն խեցեվճիռի ենթարկուած, իրենքզիրենք աշխարհակալութեան զոհեր նկատեցին: 1921ի Թուրքեւխորհրդային դաշնակցութիւնը դրեթէ խախտած չէ. միակ տարբերութիւնը այն առենուան եւ հիմակուան միջեւ այն է որ Թուրքիա այժմ անհրաժեշտ չի նկատեր բացառապէս մէկ թեւի վրայ կռթնիլ: Ցաջորդն եղաւ նացի Գերմանիան, որ սկսաւ գրաւել Թրքական շուկաները՝ տոքթ. Շախթի հիմնած մեթոտով, այսինքն պալքանեան արտադրութիւնները գնել վարկով եւ համաշխարհային շուկայի գիներէն քիչիկ մը սուղ, փոխարէնը տալով սառած մարքեր, այսինքն գերմանական ճարտարարուեստական ապրանք: 1936ին գերման թափանցումը Թրքական շուկային մէջ հասած էր այնքան տիրական դիրքի մը, որ կը սպառնար քաղաքականութեան վրայ ազդել: Թուրքերը, խիստ զգայուն օտար տիրապետութեան նշոյլին հանդէպ իսկ՝ որ քայքայած էր Օսմ. կայսրութիւնը, ցցուեցան գերման այս ներթափանցումին դէմ եւ այլուր փնտռեցին նոր առեւտրական յարաբերութիւններ:

Այս փնտռտուքին գլխաւոր արդիւնքը եղաւ անգլեւթրքական մերձեցումը, որ ծաղկեցաւ 1936էն առդին: Այս շարժումը ժողովրդական է Թուրքիոյ մէջ, մասամբ որովհետեւ Թուրքը կը համակրի անգլիական կերպերուն եւ մանաւանդ որովհետեւ համոզուած է, թէ այն երկարատեւ խաղաղութիւնը, որուն կը բաղձայ, կրնայ ձեռք ձգել միայն Անգլիոյ կռթնելով: Վերջին քանի մը տարիները նշանակալից եղած են երկուստեք բարեացակամութեան բազմաթիւ արտայայտութիւններով: Եդուարդ թագաւորը խանդավառութիւն առաջ բերաւ իր այցելութեամբ փոքրասիական նաւահանգիստները. անգլիական ճարտարագէտներ նշանակուեցան Թուրք կառավարութեան մօտ իբրեւ խորհրդականներ՝ հանրային շինութեանց ասպարէզին մէջ. Պրասէյան տրուեցաւ Թրքական երկաթի ու պողպատի ճարտարարուեստի կա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Որոշուեցաւ նախ բոլոր մեծագին իրեղէնները, եկեղեցական սպասներն ու սրբութիւնները եւ մանաւանդ Սուրբ Գրոց ու այլ մատեանից ժողովածուները ծածկել հեռաւոր եւ խաւարչտին այրերի մէջ: Երկրորդ՝ բոլոր միաբանութեան մասնակցութեամբ կատարել Թափօր եւ ապա մնացորդ օրը անցնել աղօթքով ու հսկումով, որպէսզի Աստուած խնայէ անպաշտպան միաբանութեանը եւ չմատնէ նրան իւր թշնամու ձեռքը:

Եւ, արդարեւ, անապատականների այս ընկերութիւնը թագչելուց ու աղօթելուց զատ չունէր պաշտպանութեան մի այլ զէնք: Թագաւորն զբաղուած էր ապստամբ իշխանների հետ կռուելով, իսկ զօրք ունեցող իշխանները ամրացած էին իրանց բերդերում: Այդ պատճառով վանքերն ու միաբանութիւնները մնացել էին անպաշտպան: Թշնամու երեսից փախչող խուժանը, որ չէր վայելում արքունական զօրաց կամ ռեւէ իշխանի պաշտպանութիւնը, խուճապելով լինում էր դարձեալ այդ վանքերի մէջ եւ այդպիսով աւելի եւս ծանրացնում միաբանութեան դրութիւնը: Որովհետեւ վերջինս ստիպուած էր լինում ոչ միայն նրանց պաշտպանել, այլ եւ կերակրելու հոգն ըստանձնել, որ շատ անգամ կապուած էր լինում մեծամեծ դժուարութիւնների հետ:

Աշնանային գեղեցիկ առաւօտ էր: Վճիտ եւ անամպ երկնակամարի վրայ սահում էր արեւի հրափայլ գունդը, կարծես, աւելի լուսաւոր եւ աւելի ճառագայթաձայլ, քան ուրիշ օրերը: Գեղայ լեռան լանջերն ու բարձունքները, որոնց վրայ թօշնել ու դեղնել էին արօտն ու թաւուտը՝ վառւում էին արդէն երփներանգ գոյնով: Այրիվանքից ժայռերը, բուրգերն ու ամբարտակները, որոնք իրանց քարեղէն կրծքում սեղմում էին, կարծես, տխուր մենաստանը, ապաւում էին հետզհետէ ժայռապատ լեռան ստորոտներից, եւ առաւօտեան անուշ հովերը, որոնք Գեղայ լեռան լանջերը քերելով՝ մտնում էին Այրիվանից ձորը՝ Ազատի ալիքները համբուրելու համար, մեղմում էին արեւի տապը, որ սկսում էր արդէն զգալի դառնալ այդտեղ: Մենաստանի շուրջը բուսած ծառերի եւ կարկաչահոս գետի ափունքը հովանաւորող լուփերի մէջ սկսել էին թռչունները իրենց վաղորդեան ճռուողիւնը, որ խառնուելով գետի քաղցր խոխոջի հետ, լցնում էր շրջապատը մի ախորժալուր աղմուկով:

Եւ ահա վիմափոր տաճարի դռներից դուրս եկան սպիտակազգեստ դպիրները անդաստանի քաղցրանուագ շարականը երգելով: Նրանց հետեւում էին ուրարակիրները, սարկաւագները, աբեղաների խումբը, վարդապետները եւ վերջապէս բարձրաստիճան եպիսկոպոսները, շրջապատած Վեհափառ Հայրապետին: Նրա առջեւից դէմ առ դէմ գնում էին երկու սարկաւագներ, արծաթէ բուրվառներ ձեռքերնին, որոնք եւ շարունակ խնկարկում էին կաթողիկոսին: Սկսած աբեղաներից մինչեւ եպիսկոպոսները՝ ամէնքն էլ ծածկած էին սեւ փիլոններ, որովհետեւ ոսկեթել շուրջառները եւ այլ թանկագին ըսպասները թաքցրել էին արդէն այրերի մէջ: Միայն կաթողիկոսն էր կրում սպիտակ, ոսկեթել շուրջառ, որ մի առանձին շուք ու վայելչութիւն էր տալիս նրա բարձր ու գեղապատշաճ հասակին եւ քաղցր ու բարի դէմքին, որ զարդարուած էր սպիտակափառ եւ կուրծքը հովանաւորող մօրուսով:

Հասնելով վանքի պարսպապատի մէջտեղը, շրջան կազմեց միաբանութիւնը Թափօրն սկսելու համար: Բայց հազիւ սկզբնական աղօթքները կատարեցին եւ գրքերի ընթերցումն սկսան, ահա՛ երկնքի վրայ կատարուելիք մի հրաշքի նշանները երեւացին: Լուսաւոր երկնակամարը գորշկանաչագոյն ստուեր առաւ իւր վրայ: Նրա մէջ, [illegible] սկսան աստղեր նշմարուել: Օդի մէջ յանկարծ ցրտութիւն տիրեց եւ քամին ընդհատ կերպով սկսաւ շառաչել: Թռչունները, որոնք մինչ այն ուրախ ու զուարթ ճռուողում էին, ձայներնին քաշեցին եւ սկսան վախեցած այս ու այն կողմն ընկնել: Թափօր կազմող միաբանութիւնը պաշարուեց ըննազական մի երկիւղով եւ գիրք կարդացող վարդապետն զգաց, որ իւր աչքերի տեսութիւնը նուազում է:

Յանկարծ կաթողիկոսը ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով բացականչեց.

— «Ո՛վ ահաւոր եւ ամենակարող Աստուած, ի՛նչ հրաշք է այս, որ ցոյց ես տալիս Դու Քո արարածներին»...:

Բոլորը կարծես այդ ձայնից զարհուրած դէպի վեր նայեցին եւ սարսափելով տեսան, որ արեւի պայծառ գունդը կիսով չափ ծածկուել է ըստուերով եւ հրափառ սկաւառակը խաւարում է արդէն *):

Մի քանի րոպէից տուրնջեան պայծառ լոյսը խաւարեց բոլորովին: Ամէնքը մնացին սառած եւ միայն երկիւղի ու զարմացման բացականչութիւններ էին, որ լսւում էին չորս կողմից:

Յանկարծ Դրան եպիսկոպոսն առաջ գալով բարձրաձայն աղաղակեց.

(Շար.)

---

*) «Եւ իբրեւ խաւար գիշերին ի բաց եղեալ եւ լոյս առաւօտին ծագեցաւ, յանկարծակի յակաճ թօթափել դարձեալ խաւար գիշերային զմեօք սրկաւ. ընդ որս առհասարակ սփածեցաւ մեր՝ տեսաք զի խաւարեցաւ լուսաւորն յառաւօտին պահու: Իսկ ապա ըստ ընտրողութեան իւրեանց խորհրդածեալ, եթէ ոչ է ժամանակ խաւարելոյ արեգականն՝ իմացաք եւ մեք յաստի նշանն բացերեւակի Տեառն Աստուծոյ ցուցեալ: Եւ այնուհետեւ շտապ տագնապի եղբայրութեանն հասարակաց ստիպէր զփախչիլն ի բաց գնալ ի սպառնալեաց փորձութեանն անտի»:

Ցովհ. Կաթ. պատ. եր. 181.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

...ման 3 միլիոն սթերլինոց պայմանագրութիւնը։ Այս յարաբերութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ անցեալ Մայիսին, երբ անգլիական կառավարութիւնը Թուրքիոյ բացաւ 16 միլիոն սթերլինի վարկ մը, որմէ ...ց միլիոնը պիտի յատկացուէր ...անգլիական պիտոյքներ գնելու՝ անգլիական տուներէն։ Հոն, ուր Մեծն ...ական ...իտանիա այսքան յաջողութիւններ ...ք կը ձգէր, իր դաշնակիցը՝ Ֆրանսան չէ որ ետ պիտի մնար։ Այսպէս է բացատրութիւնը 1938ի Ֆրանսական Համաձայնութեան, որ ...ացաւ, այս տարուան Յունուա–րին, Ալեքսանտրէթի սանճաքին մաքրին կայանները Թրքական սահմանէն սուրիական սահմանը փոխա–դրելուն։

...ցեալ աշնան, հաւատարիմ իր ...ման, թէ պիտի չենթարկուի ոեւէ ...ք պետութեան մը տիրակալու–թեան, Թուրքիա հաւասարակշռութիւնը վերահաստատեց՝ վերանորո–գելով չփումը Գերմանիոյ հետ։ Հոկ–տեմբերին, ան պայմանագիր կնքեց ...ք. Ֆունքին հետ 12,500,000 ըս–թերլինի փոխառութեան մը համար, ...ձեալ սպառազինման եւ ճարտա–րարուեստական նպատակներով։ Երբ ...ն համաձայնեցաւ որ աւելի մեծ քանակութեամբ գերման ապրանքներ ...ք, ամենք քննադատեցին եւ ըսին ...է volte face (դիմադարձութիւն) կ՚ը–նէ։ Բայց այս ընթացքը չէր նշանա–կեր թէ Թուրքիա իր համակրանքը կը ...էր, այլ պարզապէս ներկայացող ...թեն կ՚օգտուէր։ Առանց իրեն ո–...է տանող արժելու՝ ան կը հարս–տանար 28,500,000 սթերլինով եւ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստով. իսկ ...ինքն ալ մէջ մէկ բան ստանալով՝ ...մէկուն քաղաքական ազդեցու–թեան տակ մտած չէր ըլլար։ Բայց ...է յիշատակել, թէ իր առեւ–տուրը Գերմանիոյ հետ, որ 1937ին ...ն չափերով պակսած էր իբրեւ հե–տեւանք գերման տիրակալութենէն ...ասփելու ճիգին, 1938ին աւելցաւ ...առ հարիւր։

Այսպէս ուրեմն, Թուրքիա տրամադրութիւններով կը հակի դէպի Անգլիա, չահերով՝ դէպի Գերմանիա։ Երբ երկու ազդակներու կչիռ... այսպէս է դրուած, կարելի է ը–...լ որ ամենաթեթեւ մղումն իսկ կըր–...ց գայն թեքել մէկ կամ միւս կող–...։ Ուրիշ ի՞նչ ազդեցութիւններ դեր ...ն խաղալ։ Ցաջողութիւնը յատ–...թիւն մըն է, որուն Արեւելքի ժողովուրդները միշտ հիացումով կը ...ին։ Դիկտատորները, հետեւա–...ր, չահած են բազմաթիւ հիացող–...ր, իրենց յաջող ու հարուածային ...թոններով, մինչ յարգանքը անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց հանդէպ նուազած է ամէն ան–...որ այս վերջինները տեղի տուած ...ն ամէն առջեւ։ Շատ մը Թուրքերու ...րծիքով, ոչինչ այնքան արագօրէն ...տի վերահաստատէ յարգանքը եւ ...րը պիտի ծաէ, որքան պարտադիր ...ւորական ծառայութեան հաստատումը Անգլիոյ մէջ։ Երկրորդ ազդակը, որ կրնայ փոխել տրամադրութիւնները, Թուրքիոյ յարաբերու–թիւնն է անգլո – ֆրանքօ – գերման ...րդութենէն դուրս միւս պետու–...ց հետ։ Արդէն յիշեցինք իր եր–...րատեւ դաշնակցութիւնը Ռուսիոյ ...։ Այսպիսի զգացում չտածելով ...լիոյ հանդէպ, Թուրքերը կը դալ–րանան ամէն անգամ որ Իտալացինե–րը կը խօսին «իրենց պատմական առաքելութեան» մասին Ասիոյ եւ Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներուն հանդէպ։ Թուրքիա մոռցած չէ, թէ մեծ պատերազմի ատեն Անատոլուի մէջ գօտի մը յատկացուած էր Իտալիոյ, ոչ ալ կ՚անտեսէ Երկոտասան կղզիներու մէջ, որոնք իր ծովեզերքներուն դէմ յանդիման կը գտնուին, իտալական թնդանօթներու եւ օդաչուներու ներկայութենէն։

Կեդրոնացուցած ըլլալով իր ուշադրութիւնը իր ներքին զարգացման վրայ, Թուրքիան կարելի է հաշուել իբրեւ գոյավիճակի պահպանման կողմնակից պետութիւն մը։ Անոր նպատակն է՝ խուսափիլ բարդութիւններէ։ Ուստի կայունացնող ազդակ մըն է ան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, մանաւանդ երբ նկատի առնենք իր կը–շիռը՝ իր դրացիներու մէջ։ Եւ քանի որ այսքան կարեւոր դերք մը կը գը–րաւէ, մխիթարական է տեսնել որ իր կառավարութեան ղեկը կը գտնուի առաջնակարգ քաղաքագէտի մը ձեռք, իսկ ինքը հաւասարակշիռ է, ամուր, տոկուն եւ ինքնավստահ։ Երբ Թուրք մը քեզ ցոյց կուտայ իր նորակառոյց գործարաններէն մին, կ՚ըսէ. «առիկա ոչինչ տակաւին. սպասէ որ տեսնես 10 կամ 20 տարիէն»։ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ ո՞վ այսքան հեռուները կը դիտէ։

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

Վերջերս փարիզահայ մամուլին, միութենական միութեանց եւ գրողներու միջեւ կատարուած խորհրդակցութենէ մը վերջ, որոշուեցաւ հանդէս մը սարքել ի պատիւ Ազգ. տաղանդաւոր երգիչ Արմենակ Շահմուրատեանի։

Այս յարգանքի ցոյցը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Մայիս 7ի կիրակի օրը, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ Կավոյի մէջ։

Շահմուրատեան անունը անբաժան մասն է Կոմիտասեան արուեստին։ Մին կերտեց, միւսն ալ՝ տարածեց։ Շահմուրատեանի երգը երաժշտական վարդապետութիւն մըն է։ Այդ էր պատճառը, որ 1913ին, Կոմիտաս վարդապետ, Կ. Պոլսոյ Փըթի – Շանի հանրածանօթ նուագահանդէսէն քանի մը օր առաջ, անընդհատ մէկ ժամ կը բանաձեւէր խորաթափանց դասախօսութեամբ մը Շահմուրատեանի արուեստը։ Այդ օրէն ասդին սահեր է քառորդ դար։ Շահմուրատեանի գործն ու դերը ալ աւելի ուռճանալով մեզի ժառանգ յանձներ է արդէն «Ալոր Տատրակ»ի, «Հայրիկ – հայրիկ»ի, «Խորհուրդ – խորին»ի նման չքնաքանկերտ երգեր։ Այլեւս չենք յիշատակեր իր հայրենապաշտ շունչն ու երկրէ երկիր պտըտցուցած հայրենակարօտ բոցը։

Եւ այժմ, «Հայաստանի Սոխակը», — ինչպէս կը սիրէ կոչել ժողովուրդը՝ իր այդ հայրենակերտ բոցը տարածած ամէնուն, իր կեանքի վերջալոյսին ինկեր է վիրաւոր այն միջավայրին մէջ՝ ուր երկար տարիներ Կոմիտասը բանտուած մնաց ....։

Սարքուած հանդէսը պիտի բաղկանայ չորս մասերէ,— 1. Բուն յարգանքի մասը՝ ուր խօսք պիտի առնեն երաժշտագէտներ, գրագէտներ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։ 2. Մեր բոլոր անուանի արուեստագէտներուն եւ օտար երգիչներուն յարգանքի մասնակցութիւնը (երգիչ – երգչուհիներ, դաշնակ, ջութակ)։ 3.— Սըրահ պիտի փոխադրուի Ա. Շահմուրատեանին ձայնը (սկաւառակ)։ Ջայնասփիւռի օժանդակութեամբ պիտի լսուին իր ժողովրդական եւ եկեղեցական երգերը։ Վերջապէս Դ. բաժինով՝ երգչախումբ։

Տոմսերը այժմէն հրապարակ հանուած են։ Վստահ ենք թէ հայ հասարակութիւնը խուռներամ պիտի գայ իր դրական պատասխանը տալու յարգանքի այս ցոյցէն, ի պատիւ վաստակաւոր եւ վիրաւոր երգիչին։

ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լիոնի Ուսուցչական Սէնտիքային ենթաւեալ յայտարարութիւնը հրատարակուած է տեղական Փռոկրէ թերթին մէջ.—

1.— Սէնտիքան կը ցաւի որ Ռոզվէլթի առաջարկութիւնը տկարացած է Մ. Նահանգներուն Նախագահին կողմէ անկէց առաջ նոյն միահեծան պետութիւններուն դէմ բռնած դիրքերուն պատճառաւ։

2.— Սէնտիքան կը ցաւի որ ներկայ առաջարկութիւնը կարծել կուտայ, թէ պատերազմի վտանգը նոյն միահեծան պետութիւններուն դիրքէն միայն առաջ կուգայ, մինչդեռ Եւրոպայի ընդհանուր անապահովութեան պատճառներն են մեծ մասով 1919ի տրտառոց դաշնագիրները, չահակցական պայմանները, որոնց միակ նպատակն էր ամուր բռնել յաղթական դաշնակիցներուն գերակայութիւնը։

3.— Հետեւաբար, Սէնտիքան կը պնդէ, թէ խաղաղութեան հաստատութիւնը միահեծան պետութիւններուն գլխաւորներուն որոշումէն միայն կախում չունի, այլ, նոյնքան ալ, ժողովրդապետական կոչուած պետութիւններուն կամքէն, որոնք հնարաւորութիւն ունին ճշմարիտ խաղաղութիւնը հաստատելու նախնական նիւթերու եւ գաղթաշխարհի նոր բաժանումով մը։

4.— Ռոզվէլթի առաջարկը այն ատեն միայն օգտակար կ՚ըլլայ խաղաղութեան, երբ ճշգիւ մէջտեղ կը հանէ միջոցները՝ վերահաստատելու համար միջազգային վաճառականութիւնը, որ սպառազինումներու կըրճատում առաջ կը բերէ։ Սէնտիքան անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւններէն կը խնդրէ՝ այս իմաստով եւ այս ուղղութեամբ բազորոշ առաջարկներ բերել։ Եւրոպայի քաղաքական եւ տնտեսական արդիւնքայնութիւնը չէ որ խաղաղութեան ախոյեան պիտի ըլլայ։

5.— Նոյնիսկ այն պարագային երբ միահեծան պետութիւնները անմիջապէս եւ ամբողջովին չընդունին Ռոզվէլթի առաջարկութիւնը, սէնտիքան չի կրնար ընդունիլ որ ասոր հետեւանքով անխուսափելի կ՚ըլլայ ընդհարումը։ Խաղաղութիւնը չի հաստատուիր վերջնագիրներով, այլ տնտեսական հարցերու վրայ ճշգրիտ առաջարկներով։ Սէնտիքան կը պահանջէ որ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ բանակցութիւններ վերսկսին, ինչ որ ալ ըլլայ Ռոզվէլթի առաջարկին արդիւնքը, մէկն մի երկրի պահանջումները ճըշգրտօրէն բանաձեւուին, եւ անոնց լուծումը գտնուի առանց պատերազմի։

Պատերազմով ոչ մէկ բան կը լուծուի։ Այլ պատերազմը աւելի կը դըժուարացնէ վէճերու լուծումը ազգերուն միջեւ։ Պատերազմը եւրոպական ազգերուն միասնական կործանումը պիտի ըլլայ։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (Ցապաղած).— Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղը ապրիլ 2ին կազմակերպած էր ներկայացում մը, Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ։

Հանդէսը բացաւ ընկեր Ա. Պօյաճեան։ Ցետոյ խօսք առաւ գնդ. Բաղտասարեան որ պարզեց հայ մարտիկներու զոհաբերութիւնը անցեալի մէջ եւ յիշեց բազմաթիւ հերոսամարտներ, որոնց յիշատակին, ամէն տարի օր մը կը նուիրուի Միութեան կողմէն։ Մասնաւորապէս յիշեց Մուլինոյի կամաւորական մասնաճիւղի եռանդուն գործունէութիւնը։

Ապա ներկայացուեցաւ Ղ. Դանիէլեանի «Արիւնին մէջէն, արեւի ցոլքը» սրամը, 5 արար, ուր հեղինակը պարզ եւ ժողովրդական լեզուով կը պատկերացնէ Թրքահայաստանի տխուր իրականութիւնը, ցուցադրելով Քիւրտի, ոստիկանի տխուր տիպարներ եւ հայ փէտայիներու պարզունակ կեանքըն ու ըմբոստութիւնը։

Իրենց դերերը յաջողութեամբ կատարեցին տիկնայք Պէնեան, Խէրոյեան, օրիորդներ Տէրտէրեան եւ Գալիկեան, ընկերներ Ե. Նազարեան, Օ. Մինասեան, Ա. Ներկարարեան, Հ. Պալեան, Ա. Պօյաճեան, Զ. Պալասանեան, Ն. Բօլատեան եւ Գ. Շահինեան։

Ամբողջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, որ եկած էր սիրայօժար, խանդավառուելու եւ քաջալերելու իր մարտիկները։

Կամաւոր

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ՇԱԼԷԹ.— Մեր գաղութը տասնեակ մը տարիներ բոլորելէ վերջ, 1937 Նոյեմբերին հիմնեց «Ուսումնասիրաց Միութիւն» մը, որուն նպատակն է պարքարիլ ձուլման վտանգին դէմ, եւ զարկ տալ փոքրիկներու դաստիարակութեան։

Մեր հայրենակիցները մեծ մասով կ՚աշխատին ձգախէժի գործարանը։ Միութիւնը անմիջապէս դիմեց գործարանի վարչութեան, որպէսզի մեզի հող մը տրամադրեն, ինչ որ սիրայօժար կատարուեցաւ եւ ձրի։

Շինեցինք խոշոր սրահ մը, 16 մեթր երկայնութեամբ եւ 7 մեթր լայնութեամբ։ Նախանիւթերու արժէքն էր 20 — 25 հազար ֆրանք, իսկ աշխատանքը եղաւ ժողովուրդին կողմէ։ Ունինք 60 — 70 աշակերտ եւ երկու ուսուցիչ, Պ. Ս. Զավուշեան եւ Պ. Ց. Պէտէշեան, որոնք չեն խնայեր իրենց ջանքերը փոքրիկներու ուսման հանդէպ։

Ուսումնասիրաց Միութիւնը առաջին հանդէսով մը բացումը կատարեց Ապրիլ 10ին, իր սեփական սրահին մէջ։ Կը նախագահէր Պ. Ա. Պալեան, որ կարճ ճառով մը բեմ հրաւիրեց միութեան պատուոյ նախագահը Պ. Փ. Տէլիչեան։ Պարոնը գրաւոր ճառ մը կարդաց, յորդորելով հաւաքուիլ միութեան շուրջը, հայ փոքրիկը ձուլման վտանգէն փրկելու համար։

Իսկ երկրորդ խօսողն եղաւ Միութեան ատենապետը Պ. Մ. Տէր Եղիաեան որ նոյնպէս թելադրեց զարկ տալ փոքրիկներու հայեցի դաստիարակութեան։

Հանդէսը բացուեցաւ «Ով մեծասքանչ դու լեզու» խմբերգով, որ երգուեցաւ աշակերտներու կողմէ։ Այնուհետեւ փոքրիկները կարգով արտասանեցին զանազան հայրենաշունչ կտորներ։ Ցետոյ բեմադրուեցաւ «Թիւ 5 խելագարը»։ Դերակատարները Գ. Պալեան, Ց. Պէտէշեան, Ս. Զավուշեան, Ս. Գարասլանեան, Հ. Աճառեան, Դ. Ղարիպեան, Խ. Զոմաքլեան, Ց. Տարաքճեան, Դ. Կոեան, Աք. Պալեան, Տ. Ք. Գոճամանեան, օրիորդներ Պ. Պալեան, Ա. Դավաճեան, շատ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ։ Կը մաղթենք բոլորին ալ յարատեւութիւն եւ նոր յաջողութիւններ։

Մ. Մռեան

Ի՞ՆՉՔԱՆ ՏԵՒԱԾ ԵՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՄԷԿ ԴԱՐՈՒՆ

Վերջին 100 տարուան պատերազմներուն մէջ ամէնէն կարճատեւը եղած է իտալեւալպանականը, որ տեւեց միայն երեք օր։

1849ին Աւստրեւիտալական պատերազմը տեւեց վեց օր։

1866ին աւստրեւփրուսիական պատերազմը՝ մէկ ամիս։

1849ին ֆրանքեւիտալեւաւստրիական պատերազմը՝ երկու ամիս։

1864ին Փրուսեւդանիական պատերազմը՝ (Շլեզվիկ) 100 օր։

1871ին ֆրանքեւգերման պատերազմը՝ վեց ամիս։

1883ին ռուսեւչեհական պատերազմը՝ եօթը ամիս։

1935ին Եթովպիոյ նուաճումը տեւեց եօթը ամիս։

Մէկ տարիէն պակաս տեւած են ռուսեւթրքական պատերազմը (1877 – 78), իտալեւհապէշական առաջին պատերազմը (1896), հունգար – չեխ – ռումէն եւ սերպ պատերազմը (1919), ռուսեւլեհական պատերազմը (1919 – 20), Թուրքեւյունական երկու պատերազմները (1922 – 23), պալքանեան պատերազմը (1912 – 13), իտալեւթրքական պատերազմը (1911–12)։

Մէկ տարիէն աւելի տեւած են այժմեան չինեւճափոն պատերազմը (1937էն ի վեր), Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը (1936–39), Ղրիմի պատերազմը (1853 - 56), պոէրական պատերազմը (1899–1902) եւ համաշխարհային պատերազմը (1914 – 18), որ տեւեց 51 ամիս։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԷՐԸ

Թեհրանէն կը գրեն.—

Ամբողջ Իրանի հայութեան կողմէ՝ ժողովրդական մասնակցութեամբ պատրաստուել է մի խորհրդաւոր եւ յիշատակալից ու պատմարժէք նուէր, որ յանուն Իրանի հայութեան, յատուկ յանձնախումբի ձեռքով, հարսանիքին պիտի մատուցուի գահաժառանգ իշխանին եւ Իրանի ապագայ Թագուհուն՝ իշխանուհի Ֆաուզիային։ Ոսկի տախտակի վրայ պատրաստուած է Իրանի եւ Եգիպտոսի քարտէսը՝ թանկագին քարերով եւ ակնեղէններով զարդարուած։ Այս նուէրի համար մօտ 400.000 ռիալ (այսինքն 800 հազար Ֆր. ֆրանք) ծախք եղած է։ Թող չկարծուի թէ այս հսկայ գումարը տուել են միայն Իրանի մէկ քանի հայ հարուստներ։ Ցետին գիւղացին անգամ իր դրամական սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է։ Ինչս 1938 թուի ամառը՝ մեր Առաջնորդարանի կողմից շրջապայութեան գացի Ատրպատականի Սալմաստ, Ուրմի, Սոլուչբուլաղ, Միանդաբ, Մարաղա գաւառները եւ գիւղից գիւղ, տունից տուն շրջելով հաւաքեցի մօտ 3000 ռիալ (6000 Ֆր. ֆրանք) յիշեալ նուէրի համար։ Այսպէս եւ ուրիշ շրջաններ»։

Ո՞Վ Է ՏԷՐԸ

Լիոնէն կը գրեն մեզի ապրիլ 20 թուով.— Գրեթէ երկու շաբաթէ ի վեր Դպրոցասէրի անունով Տիկին մը քաղաքս եկած է հանգանակութեան համար։ Եւ իր գործը կամ, ինչպէս ինք կ՚ըսէ, իր առաքելութիւնը կը կատարէ եռանդով։ Անկէց պիտի երթայ նաեւ մօտակայ հայարնակ քաղաքներ եւ գիւղեր։ Կրթական գործը արտասահմանի մէջ արդարեւ ազգապահպանումի գլխաւոր ազդակը կը նկատուի, բայց, ինչ որ ալ ըլլայ նպատակը, ո եւ է դիմում, ո եւ է հանգանակութիւն բարձրագոյն մարմինի մը կամ հեղինակութեան մը խողովակով պէտք է կատարուի։ Հարց կուտանք, թէ ո՞վ է հիմա Դպրոցասէրի հոգատար մարմինը, քանի որ ժամանակին գրուեցաւ, թէ Խնամակալութիւնը հրաժարած է կամ ցրուած է։ Ուրեմն, ո՞վ կը հակակշռէ հիմա Դպրոցասէրը կամ անոր անունով կատարուած հանգանակութիւնները, հոս Եւրոպա, թէ Ամերիկայի մէջ։ Անհոգութիւն եւ զանցառութիւն մեզի պէս բազմակարօտ արտասահմանեան համայնքի մը մէջ շատ տխուր դեր կրնան կատարել։ Ամենափոքր մէկ սանթիմը անգամ քննութեան եւ հակակշռի կը կարօտի։ Ո՞վ կը վարէ հիմա Դպրոցասէրը, քանի որ խնամակալութիւն չկայ։ Բարեգործականը գոնէ պէտք է ըստանձնէ ղեկը, քանի այդքան մօտիկ է անոր, թէեւ դժուար թէ յաջողի, քանի որ, կ՚ըսուի թէ խիստ ինքնահաճ կամք մը բոյն դրած է նոյն հաստատութեան մէջ, եւ որուն առջեւ ո եւ է պատուար, մին միւսին ետեւէն, ինկած կործանած է ....։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Արեւը շատոնց մարը մտած էր։ ...էւ ամառնային գիշերները սովորաբար լոյս կ՚ըլլան, բայց այն գիշեր բացառաբար մութ էր, չնայելով ...որ լուսին կար. լայն ու խիտ, աւելի ...ձմեռնային, քան թէ ամառնային ամպեր իրենց հոծ խաւերով պատած ...երկինքը, այնպէս որ լուսինը միայն բոլորէն պիտի երեւար, երբ ...րիզոնի եզերքին խոնարհէր մարը մտնելու։ Ամպերու քանի մը խաւեր ...խուռած էին մինչեւ ծովի մակերեւոյթը եւ իրենց մառախուղով պատած էին զայն։

Այսպիսի մթին գիշեր մը շատ նպաստաւոր էր նաւորդներուն։ Նաւակի կառավարիչ Կաքուալ ո–...ղած էր Ճէրսի կղզիին ձախ կողմը, ...կ Կերնըսէ կղզիին աջ կողմը թող–...ով եւ համարձակ շարժումով մը ...անցնելով Հանուայի եւ Տոմմի միջ–տեղէն մտնել Սէն–Մալոյի ծովախորշերէն մէկը։ Այս ճամբան քիչ մը աւելի երկար էր, քան թէ Մէնքիէնը, բայց անոր փոխարէն աւելի ապահով էր, որովհետեւ ֆրանսական մարտանաւերը իրենց ստացած հրամանի համաձայն՝ միշտ կը պտտէին այս ափերը եւ կը հսկէին մասնաւորապէս ծովափի այն մասին վրայ, որ կ՚երկարի Սէնդ–Էլիէէն մինչեւ Կրանվիլ։

Եթէ յաջող հով փչէր, եթէ անակնկալ պատճառ մը չխանգարէր, Կաքուալ յոյս ունէր, առաւօտները բացած միւս օրը առտուն կանուխ, ֆրանսական եզերքը հանդիպիլ։

Ամէն բան յաջող կ՚երթար։ Մարտանաւը արդէն անցած էր Կրօ–Նէ հրուանդանը։ Ժամը ինն էր, երբ օդը, ինչպէս կ՚ըսեն ծովի մարդիկ, դէմքը աւրեց եւ ծովի քամին սկսաւ փչել։ Բայց քամին նպաստաւոր էր եւ ծովը ալեկոծուած, առանց սակայն մոլեգնած ըլլալու։ Երբեմն ալիքները, զարնուելով նաւախելքին, իրենց փրփուրով կը թրջէին զայն։

«Գիւղացին», զոր լորտ Պալքարաս զօրավար անուանած էր, իսկ իշխան տը լա Թուր տ'Օվէրնեը՝ «իմ սիրելի հօրեղբօրորդիս», նաւաստիի հաստատուն ոտներ ունէր եւ այդ պահուն տեսակ մը հանդարտ վեհութեամբ կը պտտէր նաւակամուրջին վրայ, կարծես երբեք չէր զգար որ նաւը ուժգին կ՚օրօրուէր։ Երբեմն միայն իր բաճկոնակի գրպանէն կը հանէր շոքոլայի կտորներ, եւ կ՚ուտէր, չնայելով անոր սպիտակ մազերուն՝ անոր բոլոր ակռաները առողջ էին։

Ոչ ոքի հետ չէր խօսեր ան, միայն երբեմն վայրկենաբար ցած ձայնով կարճ հարցումներ կ՚ընէր նաւապետին, որ մտիկ կ՚ընէր մասնաւոր յարգանքով. կարծես այդ մարդը նաւի մէջ աւելի մեծ հրամանատար ըլլար քան ինքը նաւապետը։

Կլէյմօր իր ճարպիկ ղեկավարի շընորհիւ մառախուղի մէջ աննշմարելի կերպով կ՚անցնէր Ճէրսի կղզիի հիւսիսային զառիվեր ափի առջեւէն, որքան հնարաւոր էր ծովեզրին մօտիկ, որպէսզի խուսափի Բիէր տը Լիւկ կոչուած ահաւոր խութէն, որ Ճէրսէյի եւ Սէքի մէջտեղը, ծովանցքի կեդրոնը, ջրի տակ ցցուած է։ Կաքուալ ոտքի վրայ, ղեկի մօտ կանգնած, իրարու ետեւէ որոշելով Կրէվ տը Լիւկ, Կրօ–Նէ, Բլէմօն խութերը, ընդծովեայ ապառաժներու այս շղթաներու մէջէն կ՚ուղղէր մարտանաւը։ Այստեղ անիկա կը գործէր կարծես քիչ մը խարխափելով, սակայն այնպիսի ճշդութեամբ եւ այնպիսի վստահութեամբ, որ կարծես թէ իր սեփական տունը կը գտնուէր եւ թէ ամբողջ ովկիանոսը անոր ծանօթ էր։

Նաւը իր առաջամասին մէջ ճրագներ չունէր, որովհետեւ այնպիսի ծովերու մէջ, ուր ֆրանսական մարտանաւերը կը հսկէին, ճրագը կարող էր մատնել զանոնք. այստեղ, ընդհակառակը, մեծ բախտաւորութիւն էր մառախուղը։ Այժմ նաւը հասած էր Կըրանտ Էթաք։ Բինաքլ ծովաժայռի շրջագիծը հազիւ կը ծրագրուէր թանձր մառախուղի մէջէն։ Այստեղ նաւի մէջէն լսեցին, որ Սէնդ – Ուէնի զանգակատան ժամացոյցը ժամը տասը զարկաւ։ Ասիկա կ՚ապացուցանէր որ հովը ետեւէն կը փչէր, քանի որ ժամացոյցի ձայնը այդպէս որոշ կերպով կը հասնէր նաւին։ Ամէն բան կը շարունակէր այսպէս յաջող կերպով առաջ երթալ եւ որքան նաւը աւելի կը մօտենար Կորպիէրին, այնքան ծովը աւելի կ՚ալեկոծուէր։

Ժամը տասը քիչ մը անցած էր, երբ կոմս Պուապէրդըլօն եւ ասպետ տը լա Վիէօվիլը գիւղացիի զգեստ հագած մարդը կրկին առաջնորդեցին իր նաւախցիկը, որ նաւապետի սեփական նաւասենեակն էր։ Նոյն բոպէին, երբ անիկա նաւախուցը կը մտնէր, դարձաւ դէպի իր ուղեկիցը եւ ցած ձայնով ըսաւ.

— Պարոններ. դուք գիտէք կարեւոր գաղտնիքը. իմ անունս միայն ձեզի յայտնի է. մինչեւ վերջնական բոպէն անպայման լռութի՛ւն։

— Այդ գաղտնիքը մենք մեզ հետ գերեզման կը տանինք, պատասխանեց Պուապէրդըլօն։

— Իսկ ես, եթէ մինչեւ անգամ մեռնելու ըլլամ, ոչ ոքի չեմ ըսեր։

Ասիկա ըսելէ ետք մտաւ իր խցիկը։

Գ.

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆ ՈՒ ՇԻՆԱԿԱՆԸ ԻՐԱՐ ԽԱՌՆՈՒԱԾ

Նաւի հրամանատարը եւ իր փոխանորդը նաւակամուրջին վրայ հանդիպեցան իրարու եւ միասին սկսան պըտտիլ ու խօսիլ։ Ցայտնի էր որ իրենց խօսակցութեան առարկան նոյն ճամբորդն էր, եւ ահա մօտաւորապէս անոնց խօսքերը, որոնք հովէն ցրըւած կը մարէին մութ տարածութեան մէջ։

— Շուտով կը տեսնենք, թէ աս ի՛նչ տեսակ առաջնորդ պիտի ըլլայ, ըսաւ ցած ձայնով Պուապէրդըլօն Վիէօվիլի ականջին։

— Ինչ տեսակ ալ որ ըլլայ, պատասխանեց Վիէօվիլ, ամէն պարագայի մէջ իշխան մըն է։

— Գրեթէ իշխան։

— Ֆրանսայի մէջ ան սոսկ ազնուական է, իսկ Պրըթանիի մէջ իսկական իշխան։

— Այո՛, այնպէս, ինչպէս Լա Դրէմուալները, Ռօհանները, որոնց դաշնակիցն է ան։

(Շար.)

դակցութիւնները կը շարունակուին, բայց չուզեց ճշդել թէ որ եւ է յառաջդի-մութիւնն եղա՞ծ է Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութեանց մէջ :

— « Նոր բան չեմ կրնար ըսել : Ցանկալի չէ կանխահաս յայտարարու-թիւններ ընել կատարուած բանակցութեանց մասին :

*** Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին, նոր հրահանգներով : Կը կարծուի թէ Լոնտոնի մէջ է որ պիտի ճշդուի անգլեւ-ռուս բանակցութեանց ելքը :

*** Զրոյցի մը համաձայն, Պ. Փոթէմքին, Խ. Միութեան արտաքին գոր-ծավարին փոխանորդը, Անգարա մեկնած է : Այս պաշտօնատարը նախապէս Անգարա կը գտնուէր եւ ներկայ ըլլալով Աթաթիւրքի յուղարկաւորութեան, կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր Իսմէթ Ինէօնիւի հետ :

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը երէկ ալ շարունակեց իր տեսակ-ցութիւնները անգլիական կառավարութեան հետ եւ այսօր Փարիզ կը սպասուի : Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, նախարարը պնդած է թէ իր կառա-վարութիւնը յարմար չի դատեր որ խորհրդային զինուորներ մտնեն Ռումա-նիոյ մէջ : Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը մերժած ըլլալով անգլիական ծրագիրը, կը սպասէ որ Անգլիա ինք առնէ յաջորդ քայլը :

Իրազեկներու կարծիքով, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոնի մէջ այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ չուզեր ճակատ կազմել Գերմանիոյ դէմ : Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ռումանիոյ թագաւորը արտաշարժ նամակ մը ուղ-ղած է Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին, խնդրելով որ դաշնագիր չկնքէ Հունգարիոյ հետ, մինչեւ որ ինքն ալ կնքէ, որովհետեւ կը վախցուի որ Հունգարիոյ եւ Գերմանիոյ զինուորները քանի մը շաբաթէն գրաւեն Թրան-սիլվանիան :

*** Նոյնքան հակասական լուրեր կը շրջին Եուկոսլավիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին : Եուկոսլավիոյ արտաքին նախա-րարը օդանաւով Պերլին գնաց երէկ, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ : Ի-տալիա եւ Գերմանիա կը պնդեն որ Եուկոսլավիա մնայ հակաբոլշեւիկ ուխ-տին եւ զինակցութիւն մը կնքէ Իտալիոյ հետ, այլապէս երկիրը կրնայ բա-ժան – բաժան ըլլալ :

Երեք հակազգային միութիւններ լուծուեցան Ալզաս-Լոռէնի մէջ

Կառավարութիւնը արդէն սկսած է գործադրել ընկերակցութեանց նոր օ-րէնքը : Երկուշաբթի օր պաշտօնապէս լուծուեցան երեք ընկերակցութիւններ՝ Ալզաս-Լոռէնի մէջ, իբրեւ հակազգային միութիւն : Այս կազմակերպութեանց գերմանախօս «Առաջնորդ»ները ոստիկանութենէն հրաման ստացան անմիջա-պէս հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ընկերակցութիւնները, վերադարձնել անդամավճարները եւ դադրեցնել այն բոլոր ժողովներն ու քարոզութիւնները որ կը ձգտին Ալզասը անջատել Ֆրանսայէն :

Կառավարութիւնը այս որոշումը տուաւ համաձայն 1936 յունուար 10ի օրէնքին, լսելէ վերջ Պ. Շոթանի ընդարձակ զեկուցումը : Միեւնոյն ատեն Նախարարական խորհուրդը որոշեց Հանրապետութեան նախագահին վաւե-րացման ենթարկել երկու հրամանագիրներ : Այդ օրէնքներէն մէկը կ'արգիլէ որ եւ է կապակցութիւն օտար պրոպագանտի կազմակերպութեանց հետ եւ ծանր պատիժներ կը սահմանէ անոնց որ դրամ կը ստանան արտասահմանէն հակազգային քարոզութիւններ կատարելու համար Ֆրանսայի մէջ : Երկրորդ հրամանագիրը կ'արգիլէ եւ կը պատժէ այն գրգռութիւնները որ կը ձգտին ատելութիւն եւ անհամաձայնութիւն սաեղծել Ֆրանսացիներու միջեւ, ցեղի կամ կրօնի շարժառիթներով : Այս երկու հրամանագիրները երէկ իսկ հրա-տարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ :

Լուծուած ընկերակցութեանց վարիչներէն Տոքթ. Պիքլէր բողոքեց թէ որ եւ է կապ չունի Հիթլէրի հետ, բայց իրազեկներ դիտել կուտան թէ իր երեւ-ընկերակցութիւնը կազմուած է հիթլէրական թուխ շապիկաւորներու դրու-թեամբ, իր 500 անդամները թուխ շապիկներ կը հագնին, հիթլէրական բարեւ կուտան եւ իրենց առաջնորդը կ'ողջունեն «կեցցէ Պիքլէր» կոչականով :

Երկրորդ ընկերակցութիւնը կը բաղկանայ մտաւորականներէ, — ուսուցիչ եւ ուսանող, Սթրազպուրկի համալսարանէն : Երրորդ ընկերակցութիւնն ալ մշակութային էր եւ կը ձգտէր կենդանի պահել գերմանական լեզուն, աւան-դութիւնները եւ մշակոյթը, փոխանակ թոյլ տալու որ Ֆրանսերէնը տա-րածուի :

Լուծուած ընկերակցութեանց վարիչներէն Սփայզէր խորհրդաւոր մարդ մըն է, ամուսնացած՝ գերման կնոջ մը հետ, կ'ամսուհի : Իսկ Պիքլէր, նոյնպէս գերմանածին, գերմանական մշակոյթին ամէնէն գործօն քարոզիչը եղած է Ալզասի էջ, եւ իր նպատակները կը հետապնդէր թէ տնտեսական եւ թէ քա-ղաքական գետնի վրայ, սիրաշահելով գիւղացիները : Իր շարժումները գաղտ-նի կը պահէր, բայց վերջերս ֆրանսական ոստիկանութիւնը միջամտեց, ար-գիլելով իր երիտասարդ «զինուորներուն» մարզանքներ կատարել Մաժինոյի ամրութեանց շուրջը :

Լեհաստան պիտի բողոքէ Տանցիկի կցումին

Լեհական կառավարութիւնը կը ծրագրէ հրատարակել յայտարարութիւն մը, Հիթլէրի ապրիլ 28ի ճառէն առաջ, որով պիտի յայտնէ թէ Տանցիկը Գեր-մանիոյ կցելու ո եւ է վճռական պահանջի մը Լեհաստանի պատասխանն է կարճ ու ազդու «ոչ» մը : Արդէն Լեհաստան դիւանագիտական խողովակով ազդարարած է, թէ Տանցիկը բռնութեամբ կցելու որ եւ է գործողութեան պի-տի հակառակի՝ նոյնիսկ պատերազմելու գնով : Լեհ մամուլին տուած լուրե-րուն համաձայն՝ Տանցիկի մէջ կցում պահանջողները միայն նացիներն են, որոնք բնակչութեան հազիւ մէկ երրորդը կը կազմեն : Ժողովուրդին երկու երրորդը հակառակ է Գերմանիոյ : Կը հաղորդուի նաեւ թէ Շլեզիոյ եւ արե-ւելեան Փրուսիոյ մէջ, Տանցիկի սահմանագլուխին վրայ, Գերմանիա եռա-պատկած է իր սահմանապահ ուժերը : Անցեալ շաբաթուան ընթացքին Լե-հաստան անցած են 180 գերման զինուորական դասալիքներ Շլեզիայէն, իսկ 300 արեւելեան Փրուսիայէն :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, յայ-տարարեց թէ կը մնայ միշտ հաւատարիմ՝ Անգլիոյ հետ կնքուած զինակցու-թեան, ուշադրութեամբ կը հետեւի կացութեան եւ միշտ կը խորհրդակցի իր զինակցին հետ : Խորհրդարանը ջերմապէս շնորհաւորեց այս յայտարարու-թիւնները :

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Հրեաները գործադուլ հռչակեցին Հայֆայի մէջ, անգլիա-կան ոստիկանութիւնը մերժած ըլլալով ընդունիլ 270 հրեայ տարագիրներ : Այս առթիւ կռիւներ ալ ծագեցան եւ ամբոխը քարկոծեց ոստիկանները :

ԵՐԿՈՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ կախաղան հանուեցան Լեհաստանի մէջ, մահա-փորձեր կազմակերպած ըլլալով :

ՄԱՏՐԻՏԻ զօրահանդէսին պիտի մասնակցին 120—140,000 զինուորներ, հրամանատարութեամբ զոր. Ֆրանքոյի, Իտալիոյ արտաքին նախարարը յե-տաձգեց իր այցելութիւնը Պերլին, եւ պիտի երթայ Մատրիտ, ներկայ ըլլա-լու համար զօրահանդէսին, որ պիտի կատարուի մայիս 15ին :

ՊՐՈՒՍԱՅԻ մէջ (Թուրքիա) 12 գիւղացի կիներ մեռան, հողաբլուրի մը տակ մնալով :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ անթելի գործիքներուն թիւը 4,957,886ի հասած էր, Մարտի վերջը : Տուրքերու ստուգման առթիւ կատարուած քննութեանց շնորհիւ երե-ւան հանուած են 70,000 նոր գործիքներ :

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ հետ կատարուած բանակցութիւնները ընդհատուեցան յանկարծ, մինչդեռ համաձայնութիւնը մօտալուտ կ'երեւար :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը :

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը :

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSIC (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone) :

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երաժիշտ SOULIO FALCONի :

Պիտի բաժնուի քօթիյեոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է Կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷ»Ի ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջա-նի բոլոր ընկերները 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 6 Av. d'Italie սրճարանին վերնայարկը՝ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

Սէն Լուի (Մարսէյլ) «Ակնունի» խումբի ժողովը 28 Ապրիլ, Ուրբաթ ե-րեկոյ, ծանօթ ճաւաքատեղին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

»»» · «««

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939 : Գին 30 ֆրանք : Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին : Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ (Ստալինեան Սահմանադրութեան առիթով) : Հրատ. Հ. Յ. Դ. Արեւ. Եւրո-պայի Կ. Կոմիտէի : Մաքուր տպագրութիւն, ընտիր թուղթ, էջ 55 : Գին 5 ֆր. :

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ, ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Տքթ. Լ. Համբարձումեանի, Օր. Պ. Գէորգեան եւ Տիկ. Վարժապետեան, կ'ար-տասանեն՝ Օր Գասպարեան, ընկ. Ս. Բրուտեան, կ. Թիւթիւլեան : կը նուագէ ընկ. Ղեւոնդեան (ջութակ), կենդանի պատկեր ընկ. Վ. Տէր-Վարդանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ կարող ուժերու :

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երե-կոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ : Կը դասախօսէ՝ Պ. ՆՈՒ-ՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ, իրաւագէտ : Նիւթ՝ «Վերջին հրամանագիր-օ-րէնքները» :

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 26 Ապրիլ, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ : Կը դասախօսէ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ : Նիւթ՝ «Դանիէլ Վարուժան» :

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet : Կը խօսի Պ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ, խիստ շահեկան նիւթի շուրջ :

Ընտանեկան թէյասեղան

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, յառաջիկայ 30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, 8 rue Bossuet Փարիզ, Բարեգործականի սրահին մէջ

տեղի կ'ունենան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայրենի հանելի վերյիշումներ : Մուտք (թէյ եւ կարկանդակ միասին) 5 ֆրանք :

(Կը խնդրուի հայրենակիցներէն իրենց հետ բերել նաեւ վերջերս բաժնուած վիճակագրական թերթիկները) :

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան նորընտիր վարչութիւնը կազմակերպած է արհեստակցական շարք մը հրապարակային դասախօ-սութիւններ՝ ցուցադրութիւններով (démonstration) միասին : Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեանս առժամեայ կեդրոնը 1, Quai de Conti, Paris (6) Métro St. Michel et Pont Neuf, Պ. Պ. Մ. Նազարեան եւ Կ. Թինան-եան (Միջազգային արհեստակցական մրցանակներու արժանացած, պիտի յարդարեն (coiffer) կանանց մազեր եւ պիտի տան հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները :

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր հայ արհեստա-կիցները ներկայ գտնուիլ եւ օգտուիլ մասնագիտական նորութիւններէ :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒՆԵՐԱՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

29 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈՒԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Արժանթինեան նուագախումբ եւ հռչակաւոր «Հաթ-Ժազ»

Պարերը պիտի ղեկավարէ փրոֆ. ՄԻՀՐԱՆ ՍՈՒՍՈՒՖԵԱՆ

պարերու ցուցադրութիւն՝ հայ, ֆրանսացի եւ սպանիացի արուեստագէտ-ներու կողմէ : Մուտք՝ 10 ֆր. :

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, **Frédéric FEYDIT** (Հայերէն) եւ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, երիտ. կազմակերպութեանց կողմէ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՑԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, կ'երգէ՝ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ընկերակցութեամբ երգէոնի. Օր. Հ. ԴԸՐԼԱՆԿԸ-ԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ), կ'ար-տասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ :

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք :

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները : Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Պարսամեան գրատունը, 46 rue Richer :

կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ ի սկաուտները եւ հայ արիները :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մաս-նաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր, Չո-րեքշաբթի, ծանօթ հաւաքատեղին, երեկոյեան ժամը 9ին : Կարեւոր օ-րակարգ :

Aigle d'Armenie

«Հայ Արծիւ» Պոյսեցիներու երի-տասարդութիւնը կոչ կ'ընէ իր հայրենակիցներուն որ հանին իրենց հասցէները դրկել միութեան կեդրոնատեղին: Mlle Chabatian, 72 rue d'Hauteville Paris, tél. Pro. 86-56.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 27 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4025

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՉՔԻ ԼՈՅՍ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Նախ ծաղկեփունջ մը Թուրք մամուլէն.

— «Թուրք հայրենակից, հանգիստ քնացիր: Որ եւ է պատճառ չկայ իրար անցնելու: Թուրքիա վստահ է իր ուժին եւ բոլոր պետութիւնները կը փնտռեն իր բարեկամութիւնը: Կրնաք գիշերը հանգիստ քնանալ ձեր անկողնին մէջ, ցերեկն ալ զբաղիլ ձեր գործերով: Նիւթապէս թէ բարոյապէս չենք քնանար մեր վարիչները: Անիկա կ'ըսէ երեսփոխանի հանգամանքով (Մուհիտտին Պիրկէն, *Սօն Փօստա*):

— «Եթէ Իտալացիները իրապէս կ'ուզեն ցատկել մինչեւ Եգէական եւ Սեւ ծով, հրապարակը բաց է: Միայն թէ մոռնալու չէ որ ատիկա կրնայ ըլլալ նաեւ ոստում մը Տարպեան ժայռէն վար: Իտալացիները կ'ուզէին Թունուզը, Նիսը եւ Սավուան: Ինչո՞ւ չյարձակեցան Ֆրանսայի դէմ եւ խոյացան Ալպանիոյ վրայ: Որովհետեւ Ֆրանսա երկաթէ *լէպլէպի* մըն է, իսկ Ալպանիա ոսկոր»: (Հիւսէյին Ճահիտ, *Եէնի Սապահ*, 14 ապրիլ):

— «Աշխարհ թող իմանայ թէ Թուրքը ինչպէս որ գիտէ սեղմել բարեկամական ձեռքը, գիտէ նաեւ կոտրել թշնամական ձեռքը: Եթէ գտնուին տխմարներ որ ուզեն փորձել, անգամ մըն ալ պիտի ցուցնենք մեր հերոսութիւնը: Թուրքը միայն Աստուծոյ առջեւ կը խոնարհի: Աթաթիւրքի երկիրը աշխարհի ամէնէն ապահով երկիրն է: Թուրքը չէ գիտցած վախը եւ պիտի չգիտնայ, քանի կ'ապրի իր բանակը»: (*Հալքըն Սէսի*, Իզմիր):

— «Ներկայ լարուած վիճակը չի կրնար երկար տեւել: Ազգերը ստիպուած են կամ ժողովի նստիլ եւ համաձայնիլ, կամ կռուիլ: Լեզուն կամ խրամը... (երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆքի, *Ուլուս*):

Տակաւին կան երեսփոխանները: Այսպէս, Էմին Սաղաք խօսք առնելով Ազգ. Ժողովին մէջ, վարչապետին յայտարարութենէն վերջը, կ'աղաղակէ.

— «Ընկերնե՛ր, ուզեցի ցաւիլ գրաւման ենթարկուած այդ ազգերուն, բայց չկրցայ ցաւիլ, որովհետեւ մեռնիլ չգիտցող ազգ մը չի կրնար ապրիլ: Շատ փորձանքներ անցան մեր գլխէն: Տրիպոլիսը (Լիբիա) տեսանք, Հիճազը գիտենք: Ամէն տեղ եւ ամէն կացութեան մէջ, ափ մը Թուրքեր աշխատեցան, արհամարհելով մահը եւ չքաւորութիւնը: Այսպէս կը շահուի, կը հիմնուի անկախութիւնը: Ապա թէ ոչ, եթէ ազգ մը երկիր մը մտնէ ինչպէս պիտի մտնէր իր պարտէզը եւ ընդդիմութիւն չգտնէ, չընդդիմացողները կը զրկուին անկախութեան իրաւունքէն:

Ասոր համար, ճիշդը խօսելով, չկրցայ ցաւիլ: Ալպանիա գոնէ մէկ քառորդը ընելու էր Տրիպոլսոյ մէջ մեր ըրածին. *որովհետեւ անոնց խառնուած էր նաեւ Թրքական արիւնը: Ձեւի համար (եստանտան) երկու հրացան պայթեցուցին, յետոյ մնաք բարով ըսին: Ամբողջ աշխարհ գիտէ թէ Թուրքը այսպէս կլլուելիք պատառ չէ»:*

Ահա ուրիշ մը, Րասիհ Քափլան.

— «Մենք անկախութեամբ կ'ապրինք մեր երկրին մէջ: Խաղաղութիւն կ'ուզենք ամբողջ աշխարհի համար եւ երբեք միտքէ չենք անցըներ յառաջանալ ուրիշներու հողը եւ անկախութիւնը կողոպտելու համար: Բայց երբ ամենափոքր յարձակում մը զգանք մեր հողին ու անկախութեան դէմ, ամբողջ թուրք ազգը պիտի դիմադրէ եւ Ազգային Մեծ Ժողովը ազգին հետ պիտի վազէ սահմանները՝ հայրենիքը պաշտպանելու համար: Վա՜յ անոնց, որ աչք կը տնկեն Թուրքին բնակարանին՝ այս հողին»:

Դեռ ուրիշ կանչեր, չանթեր եւ սպառնալիքներ ալ՝ իրենց կարգին: Այսքանով բաւականացէք այսօր, իմանալու համար Թուրքիոյ տրամադրութիւնները, ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը ամէն միջոց կը փորձեն, Թուրքիան ոչ միայն իրենց ապահովութեան ցանցին կապելու, այլեւ անոր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը պաշտպանելու համար:

Դիւանագիտական այս ձեռնարկին ելքը յայտնի կ'ըլլայ քանի մը օրէն, երբ Խ. Միութեան արտաքին գործավարին փոխանորդը, Պ. Փոթէմքին, լրացնէ իր խորհրդակցութիւնները Անգարայի մէջ:

Արդարեւ, քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս անակնկալ այցելութեան, որ կը կատարուի Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս առաջ, եւ այն պահուն երբ Անգլիա պարտաւորիչ զինուորութիւն կը հաստատէ:

Մոսկուա եւ Անգարա դաշնակիցներ ըլլալով, կ'ուզեն ճշդել իրենց դիրքը, քանի որ Մեծն Բրիտանիա այս միջոցին բանակցութիւններ կը կատարէ երկու պետութեանց հետ ալ:

Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Խ. Միութիւնը Թուրքիոյ տեսակէտները իմանալէ վերջն է որ վճռական եզրակացութեան մը պիտի գայ, ընդունելով կամ մերժելով Անգլիոյ առաջարկները:

Ուրեմն, առաջնակարգ դեր մը վերապահուած է Թուրքիոյ, ներկայ ճգնաժամին մէջ, խաղաղութեան թէ պատերազմի համար: Դեր մը զոր երբեմնի «Հիւանդ Մարդը» կը պարտի Վոսփորի եւ Տարտանէլի նեղուցներուն տիրապետութեան:

Դարձեալ, այս տիրապետութեան շնորհիւ է որ, Թուրքիան «աչքի լոյս» դարձած՝ միշտ նոր պահանջներ կը դնէ, եւ առաջին առթիւ կ'ուզէ կցել Ալեքսանտրէթի շրջանը:

Ամէն պարագայի մէջ, վեր ի վայր շրջած է Մօտաւոր Արեւելքի կացութիւնը, բաղդատելով 1914ի հետ:

Այժմ Համաձայնական պետութիւնները առնելիք չունին Թուրքիայէն, եւ կ'ուզեն անոր զինակցութիւնը ապահովել, ճակատելու համար թշնամիներու նոր կազմին դէմ,— Գերմանիա եւ Իտալիա:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ ՀԱՆԵԼ 750,000 ԶԻՆՈՒՈՐ

Պերլինի անգլիական դեսպանը իր պաշտօնատեղին վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, տեսակցութիւն մը խնդրած էր Գերմանիոյ արտաքին նախարարէն: Այս վերջինը յետաձգած է, «շատ զբաղած ըլլալով»: Այս տեղեկութիւնը հեռաձայնով հաղորդուեցաւ Լոնտոն, ճիշդ այն պահուն երբ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարած էր, քննելու համար զինուորագրութեան խնդիրը: Երկու ժամ խորհրդակցելէ վերջ, ժողովը որոշեց սկզբունքով ընդունիլ պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը եւ նոր նիստ մը գումարել, մանրամասնութիւնները ճշդելու եւ անոր համեմատ յայտարարութիւն մը ընելու համար խորհրդարանին մէջ:

Աւելորդ է բացատրել թէ այս որոշումը կը կազմէ տեսակ մը ազդարարութիւն՝ Հիթլէրի վաղուան ճառին առթիւ: Հաւանական է որ պարտաւորիչ զինուորութիւնը օրէնքի կարգ անցնի այդ ճառէն առաջ, հասկցնելու համար թէ Անգլիա վճռած է իր ամբողջ ուժով ընդդիմանալ նոր յարձակումներու: Միեւնոյն ատեն Պերլինի անգլիական դեսպանը պիտի փորձէ տեսակցիլ ուղղակի Հիթլէրի հետ:

Կը կարծուի թէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը աստիճանաբար պիտի գործադրուի Անգլիոյ մէջ: Առաջին առթիւ զինուորութեան պիտի ենթարկուին 18 — 21 տարեկան բոլոր Անգլիացիները, չորս ամսուան մարզանք մը կատարելով: Այս ծրագրին համաձայն կը յուսան պատրաստել 750.000 զինուորներ, առանց հաշուելու երկրապահ բանակը: Նախապէս ծրագրուած էր զինուոր առնել 18 — 25 տարեկան բոլոր երիտասարդները, բայց նախարարական խորհուրդը յարմար չէ դատած, առարկելով թէ միջոցներ կը պակսին մարզելու համար 2,750,000 – 3 միլիոն զինուորներ:

Կառավարութիւնը վստահ է որ պարտաւորիչ զինուորութեան օրինագիծը պիտի քուէարկուի մեծամասնութեամբ: Աշխատաւորականները հակառակ են, բայց եթէ կառավարութիւնը որոշէ նաեւ զօրաշարժի ենթարկել անհատական հարստութիւնները, հաւանական է որ տեղի տան:

Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա կը գտնուի աննախընթաց կացութեան մը առջեւ, ճնշում կրելով ոչ միայն ներսէն, այլեւ դուրսէն (Ֆրանսա, Լեհաստան, Ռումանիա եւն.): Բանակին վարիչներն ալ ուրիշ ելք չեն տեսներ, անբաւական համարելով կամաւորներու արձանագրութիւնը:

Ֆրանսացիները զինուորագրութեան յապաղման մասին

Ֆրանսական մամուլը միաբերան կը պահանջէ, որ Անգլիա ընդունի պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը: «Դրամը բաւական չէ, զինուոր պէտք է», կ'աղաղակեն բոլորն ալ: Թէեւ վարչապետ Տալատիէի դիրքը շատ ամուր է եւ ամէնքն ալ կը գնահատեն անոր անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան քաղաքականութիւնը, բայց ազդեցիկ փոքրամասնութիւն մը կայ, որ կը դժգոհի թէ Անգլիա կը շահագործէ Ֆրանսան:

«Ֆիկարօ» կը գրէ.— «Ոչինչ այնքան կը վնասէ Անգլիոյ հմայքին եւ խաղաղութեան քաղաքականութեան, որքան իր բանակին այսօրուան վիճակը»: «Լը Ժուր» կ'ըսէ.— «Եթէ վաղը Պերլին վերջնագիր տայ Վարշաւայի, չէ՞ որ ֆրանսական բանակին է որ պիտի վիճակուի արեւմտեան ճակատի վրայ հակակշռել Գերմանիոյ ուժը: 1915ին Անգլիա մեզի տուաւ 1,500,000նոց սքանչելի բանակ մը, բայց ուշ տուաւ: Այսօրուան մեքենաշարժ բանակները ժամանակ չեն տար այդքան ուշանալու: Փարի Սուար» կը գրէ.— «Խաղաղութեան պատերազմը շահելու համար Անգլիա կը վերապահէ վերջին զէնքը,— պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը: Բայց այս վերապահումը չափէն աւելի է»: «Էնթրանսիժան» կ'ըսէ, թէ Անգլիոյ կողմէ պարտաւորիչ զինուորութեան ընդունելութիւնը յանկարծ պիտի յեղաշրջէ տրամադրութիւնները եւ բաւական պիտի ըլլայ պատերազմին առաջքը առնելու»:

Փարիզ եւ Մոսկուա կը բանակցին Թուրքիոյ հետ

Վերջին օրերու քաղաքական ամէնէն նշանակալից երեւոյթը Խորհրդային Միութեան արտաքին փոխ – գործավար Փոթէմքինի Անգարա մեկնիլն է: Պ. Փոթէմքին Թուրքիա գնաց Ռումանիոյ ճամբով: Երկուշաբթի օր հասած էր Պուքրէշ: Ռումանական կառավարութիւնը սահմանագլուխի վրայ անոր տրամադրած էր մասնաւոր կառախումբ մը: Պ. Փոթէմքին հանդիպեցաւ նաեւ Սոֆիա:

Թուրքերէն «Թան» այս առթիւ խմբագրական մը գրելով, կ'ըսէ թէ Պ. Փոթէմքինի այցելութիւնը անհրաժեշտ էր, քննելու համար երկու երկիրները շահագրգռող հարցերը: Այցելութիւնը աւելի մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ, կատարուելով Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս առաջ, եւ ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա բանակցութիւններ կը կատարեն Ռումանիոյ հետ: Այս վերջինը հարկադրուած է վերջնապէս ճշդել իր դիրքը, ապահովելու համար իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը:

Միեւնոյն ատեն բանակցութիւնները յառաջ կը տարուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Փարիզի մէջ, փոխադարձ օգնութեան հիման վրայ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն եւ կը մնայ ճշդել փոխադարձ աջակցութեան շրջանը: Այս ճակատին վրայ պիտի գործակցին, բացի Ֆրանսայէն եւ Թուրքիայէն, Անգլիա, Խ. Միութիւնը, Յունաստան եւ Ռումանիա:

Ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները կապ ունին նաեւ Սուրիոյ խնդիրներուն հետ, (*Սանճաք*): *Երէկ այս մասին խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ վարչապետութեան գրասենեակին մէջ, Սուրիոյ մարզպանին հետ որ Փարիզ կը գտնուի այժմ:*

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Կ. Խաչը մէկ միլիոն նոր անդամներ պիտի հաւաքէ, «պատրաստ գտնուելու համար ամէն պատահականութեան առջեւ»: Կ. Խաչը այժմ ունի 5,300,000 անդամ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՏԷՐ-ՏԻՐԱԿԱՆ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

«*Ազդակ*» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, քաղելով խիստ արժանահաւատ աղբիւրէ մը.—

Ապրիլ 12ին, Թուրք ոստիկան – զինուորներ խուզարկութիւն կատարած են Գալատուրանի մէջ: Յակոբ Փափազեան անուն գիւղացիի մը բնակարանին մէջ կատարուած խուզարկութեան միջոցին, գտած են երկու հրացան եւ գրաւած: Թուրք զինուորները շատ խիստ վերաբերում մը ցոյց տուած են, յուզում պատճառելով գիւղին բնակչութեան մէջ: Միաժամանակ Յակոբը ձերբակալելով Օրտու տարած են:

Խուզարկութեան լուրը Քէսապ հասնելով, խոր յուզում պատճառած է:

Միւս կողմէ, աւելի խոր մտահոգութիւն պատճառած է Օրտուի Թրքական իշխանութեան գործունէութիւնը: Քանի մը օր առաջ, մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրուած է Պայըր եւ Պուճաք, որոնք Լաթաքիոյ պատկանող Թրքաբնակ գիւղեր են: Երկու գիւղերու Թուրք բնակիչները զինուած են ոտքէն մինչեւ գլուխը եւ դրեթէ ապստամբ վիճակ ունին:

Յայտնի են Թուրքերու դիտաւորութիւնները: Շատոնց արդէն վէճի նիւթ դարձուցած էին այդ շրջանը եւ կը պահանջէին որ անպայման Սանճաքի կցուին այդ գիւղերը:

Սանճաքի Թուրքերը այս օրերս չափազանց անհանդուրժելի դարձած են եւ ամէն տեղ կը յայտարարեն թէ վերջնական համաձայնութիւն գոյացած է արդէն կցումի շուրջ եւ գործադրութիւնը օրերու խնդիր է: Կը պնդեն նաեւ թէ գոյացած համաձայնութեամբ Պայըր Պուճաք եւ այլ շրջաններ կը կազմեն Սանճաքի մաս: Այս լուրերը աւելի անտանելի կը դարձնեն կացութիւնը Սանճաքի մէջ:

**** Գնդապետ Քոլէ, որ շաբաթէ մը ի վեր Էնկիւրի կը գտնուէր, քանի մը օր առաջ վերադարձաւ Անտիոք: Իրեն այցելող լրագրողներուն յայտարարած է թէ շատ լաւ մթնոլորտի մը մէջ տեղի կ'ունենան Էնկիւրիի բանակցութիւնները եւ թէ մարզպան Պ. Փիւօ, Փարիզ գացած ժամանակ, ո եւ է տեսակցութիւն չէ ունեցած Թուրքիոյ վարիչներուն հետ:*

Գնդապետը քանի մը օրէն դարձեալ Էնկիւրի պիտի երթայ, շարունակելու համար բանակցութիւնները:

**** «Էքլէր տիւ Նոր» կը հաղորդէ թէ Հալէպ հասած են ծերակուտական Պ. Կոթրօ եւ Պ. Փօլ Վէոււ, աւելցնելով թէ անոնք յաջորդաբար պիտի այցելեն Սանճաք, Քիւրտ Տաղ եւ Ճէզիրէ:*

Թերթը երկու անձնաւորութեանց այցելութիւնը կը նկատէ նշան մը այն շահագրգռութեան զոր Ֆրանսա կը ցուցնէ հիւսիսային սահմաններու պաշտպանութեան համար:

Փութացէք արտօնութիւն ստանալ

Ընկերակցութեանց հրամանագիր – օրէնքը, որ հաստատուեցաւ ապրիլ 12ին, մէկ ամիս պայմանաժամ սահմանած էր, արտօնութիւն ստանալու համար ներքին նախարարութենէն: Ուրեմն պայմանաժամը կը լրանայ մայիս 12ին:

Կը յանձնարարենք բոլոր հայկական կազմակերպութեանց ժամանակ չկորսնցնել, օրինական ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար: Փարիզի ամերիկեան թերթն անգամ կը յիշեցնէ այս պարագան, գրելով թէ 80 ամերիկեան կազմակերպութիւններ, նոյնիսկ Փարիզի առեւտրական սենեակը եւ ամերիկեան լեգէոնը դիմում պիտի կատարեն, արտօնութիւն ստանալու համար: Ամէն կազմակերպութիւն պարտաւոր է յայտարարութիւն մը ուղղել ոստիկանական տեսչութեան, բացատրելով իր նպատակը, երկու պատճէն ներկայացնելով իր կանոնագրէն, ինչպէս եւ տեղեկութիւններ՝ իր ստացուածքի եւ կահաւորումներու մասին: Այս յայտարարութեան վրայ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը քննութիւններ պիտի կատարէ, եւ երբ արտօնութիւն տրուի, վաւերացուած ընկերակցութեան անունը, կեդրոնը եւ նպատակները պիտի հրատարակուին պաշտօնաթերթին մէջ:

1939 *ապրիլ* 12*ի եւ* 1911 *օգոստոս* 8*ի ընկերակցութեանց օրէնքներու, ինչպէս եւ* 1901 *յուլիս* 1*ի սկզբնական օրէնքի մասին մանրամասնութիւններ կարելի է ստանալ դիմելով ոստիկանական տեսչութեան, թիւ* 41 *սենեակը,* Porte C. *Բ, յարկ:*

Նոր օրէնք մամուլի մասին եւ օտար խարդաւանաց դէմ

Պաշտօնաթերթը ապրիլ 25ին հրատարակեց երկու նոր հրամանագիր – օրէնքներ, մէկը՝ մամուլի մասին, միւսը՝ օտար քարոզութեանց դէմ:

Մամուլի վերաբերեալ հրամանագիրը լրացնելով 1881 յուլիս 29ի օրէնքը, հետեւեալ նոր տրամադրութիւնները կ'աւելցնէ.—

ՅՕԴ. 32.— Անհատներու դէմ կատարուած անուանարկութիւնը (յօդ. 23 եւ 28) պիտի պատժուի հինգ օրէն վեց ամիս բանտարկութեամբ եւ 25էն մինչեւ 2000 ֆրանք տուգանքով, կամ այդ երկու պատիժներէն միայն մէկով: Միեւնոյն միջոցներով կատարուած անուանարկութիւնը (diffamation) *խումբ մը անձերու դէմ որոնք նշանակուած չեն ներկայ օրէնքին 31րդ յօդուածին մէջ, բայց իրենց ծագումով կը պատկանին որոշ ցեղի մը կամ կրօնի մը, պիտի պատժուի մէկ ամիսէն մէկ տարի բանտարկութեամբ եւ 500էն 10,000 (տասը հազար) ֆրանք տուգանքով, եթէ անուանարկութեան նպատակն է ատելութիւն գրգռել քաղաքացիներու կամ բնակիչներու միջեւ:*

ՅՕԴ. 33.— Միեւնոյն միջոցներով կատարուած թշնամանքը (injure) *30 եւ 31րդ յօդուածներով նշանակուած մարմիններու* (corps) *կամ անձերու դէմ պիտի պատժուի վեց օրէն երեք ամիս բանտարկութեամբ եւ 18էն 500 ֆրանք տուգանքով, կամ այդ երկու պատիժներէն մէկով:*

Միեւնոյն եղանակով մասնաւորներու դէմ կատարուած թշնամանքը, եթէ նախապէս գրգռում տեղի չէ ունեցած, պիտի պատժուի հինգ օրէն երկու ամիս բանտարկութեամբ եւ 16էն 300 ֆրանք տուգանքով, կամ այդ պատիժներէն մէկով: Բանտարկութեան առաւելագոյն չափը պիտի ըլլայ վեց ամիս, իսկ տուգանքը՝ 5000 ֆրանք, եթէ թշնամանքը գործուած է խումբ մը անձերու դէմ որ իրենց ծագումով կը պատկանին որոշ ցեղի մը կամ կրօնի մը, ատելութիւն գրգռելու համար քաղաքացիներու կամ բնակիչներու միջեւ: Եթէ թշնամանքը հրապարակային չէ, պիտի պատժուի միայն պատժական օրէնքին 47րդ յօդուածին տրամադրութեամբ:

ՅՕԴ. 2.— 1881 յուլիս 29ի օրէնքին 60րդ յօդուածին Բ. հատուածը փո –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԲ.

«ՔԱՐՏԷՍԸ ԿԸ ԳՏՆԵՆՔ, ՄՆԱՑԵԱԼՈՎ ՉԵՆՔ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻՐ»...

Յուշագիրը յետոյ կը յայտնէ Միացեալ Նահանգներու նախագահին թէ Խորհրդաժողովը հիմնուելով ցոյց տրուած պատճառաբանութիւններուն վրայ, յանգած է հետեւեալ որոշումին.—

Ա.— Կոչ մը ուղղել նախագահ Ուիլսընին, խնդրելու համար որ Ամերիկան ստանձնէ Հայաստանի հոգատարութիւնը՝ համաձայն այն տրամադրութեանց որոնք յիշատակուած են Թրքական դաշնագրին հինգերորդ հատուածին մէջ:

Բ.— Խնդրել որ Ամերիկան հոգատարութեան առաջարկին առթիւ իր տալիք դրական կամ բացասական պատասխանէն անկախաբար, ընդունի իրաւարարի դեր կատարել Հայաստանի սահմաններուն հարցին մէջ:

Գ.— Թրքական դաշնագրին մէջ դնել հետեւեալ յօդուածը՝ Հայաստանի մասին.—

Թուրքիա, Հայաստան եւ պայմանադիր Մեծ պետութիւնները կը հաւանին Միացեալ Նահանգներու նախագահին իրաւարարութեան յղել Կարինի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներէն Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ գծուելիք սահմաններու խնդիրը, ինչպէս նաեւ այն բոլոր պայմանները զորս նախագահը կրնայ բանաձեւել անկախ Հայաստանին ծովային ճամբայ մը տալու հարցին առթիւ: Մինչեւ որ Ամերիկան իր որոշումը տայ, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանները կը մնան այնպէս ինչպէս ներկայիս: Գերագոյն խորհուրդը, ինքը, կը նշանակէ նաեւ Հայաստանի հիւսիսային եւ արեւելեան (Վրաստան եւ Ատրպէյճան) սահմանները, այն պարագային երբ Կովկասի երեք պետութիւնները ձախողին համաձայնութիւն մը գոյացնել իրենց միջեւ՝ սահմաններու հարցին շուրջ:

Միայն Հայաստանի հոգատարութեան կամ սահմաններու հա՞րցն է որ միտք կը զբաղեցնէ խորհրդաժողովին մէջ: Ո՛չ, մեր անզուգակա՜ն բարեկամները կ'ուզեն որ ապագայ Հայաստանը ինքնաբաւ միջոցներ ունենայ, զինուորական եւ նիւթական, իր սահմանները պաշտպանելու եւ ոտքի բարձրանալու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա հնարաւորութիւններ չունին այդ օժանդակութիւնը ընծայելու նորածին հանրապետութեան, բայց կ'արժէ կոչ մը ուղղել Միացեալ Նահանգներու մարդասիրական զգացումներուն— անտես մի՛ առնէք... Եւ ահա յուշագիրը Ուիլսընի բարեացակամ ուշադրութեան կը յանձնէ չորս մը կարեւոր խնդիրներ :

Ով ալ ստանձնէ Հայաստանի ճակատագիրը վարելու պարտականութիւնը, անխուսափելի է որ երկար ժամանակաշրջանի մը համար նոր պետութեան ապահովութիւնը կամ նոյնիսկ գոյութիւնը վտանգի ենթակայ են առանց արտաքին աջակցութեան, կը հաւաստեն Սան Ռէմոյի ժողովականները : Հայաստան պէտք ունի զինուորական ուժի մը յարձակումի դէմ պաշտպանուելու համար ու պէտք ունի մանաւանդ տնտեսական օժանդակութեան մը, որպէսզի ի վիճակի ըլլայ երկիրը կազմակերպելու եւ իր սեփական աղբիւրները հետզհետէ արդիւնաւորելու:

Զինուորական օժանդակութեան խնդիրը այնքան ալ ահաւոր չէ, ինչպէս կը կարծուէր նախապէս: Հայաստանի հանրապետութեան բանակները մինչեւ հիմա «ասդին անդին ցրուած» են, որովհետեւ կռիւներ տեղի ունեցան Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի հետ: Եթէ այդ վէճերը կարգադրուին — յոյսեր կան այդ տեսակէտէն քանի որ վերջերս համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Կովկասի երեք հանրապետութիւններուն միջեւ— այն ատեն ո՛չ մէկ բան կ'արգիլէ որ Հայաստան իր ուժերը հաւաքէ, նուիրուելու համար սահմաններու պաշտպանութեան գործին: Դաշնակիցները անձկութեամբ քննած են այն հարցը թէ իրենք ի՛նչ չափով կրնան զինուորական օգնութիւն հասցնել Հայաստանին՝ դաշնագրին հողային հարցին վերաբերեալ յօդուածները անմիջապէս գործադրութեան դնելու համար: Զէնք ու ռազմանիւթ ղրկուած են արդէն, բայց «Հայերն ու իրենց բարեկամները բովանդակ աշխարհի մէջ պէտք չէ աւելորդ յոյսեր սնուցանեն՝ խորհելով թէ Դաշնակիցները կրնան զինուորական ուժ տրամադրել իրենց»: Անոնք այնպիսի ծանր պատասխանատուութիւններ ունին իրենց գլխուն վրայ որ բացարձակօրէն անկարելի է իրենց համար զինուորական նոր հոգերու տակ մտնել: Ուրեմն եթէ Հայաստան անմիջական օժանդակութիւն չստանայ ուրիշ աղբիւրէ մը, հարկադրուած պիտի ըլլայ ապաւինիլ միմիայն իր բանակներուն որոնց կարելի է տրամադրել, ի հարկին, պէտք եղած սպաներն ու ռազմամթերքը: Միւս կողմէ, սակայն, եթէ հնարաւոր ըլլայ կամաւորական գունդ մը կազմակերպել Ամերիկայի կամ որ եւ է օտար երկրի մը մէջ, յանուն Հայաստանի պաշտպանութեան, այդ տեսակ ձեռնարկ մը անկասկած գոհունակութիւն պիտի պատճառէ ամենուրեք եւ թանկագին խրախոյս մը պիտի ըլլայ Հայերուն համար: Իսկ զինուորական ու նիւթական կազմակերպուած աջակցութիւն մը քաղաքակիրթ պետութեան մը կողմէ, շատ աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլայ եւ թոյլ պիտի տայ որ Հայերը ուժգնօրէն պաշտպանեն իրենց հայրենիքը: Դաշնակիցները ջերմօրէն կը փափաքին իմանալ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը կամ Ամերիկացի ժողովուրդը տրամադի՞ր են արդեօք այդ ծառայութիւնը մատուցանելու:

Վարկերու խնդիրը աւելի ստիպողական է, կը շեշտէ յուշագիրը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը մտադրութիւն ունի, կ'ըսեն, յանձնարարելու իր անդամներուն որ փոխառութիւն մը ընեն Հայաստանի: Գերագոյն Խորհուրդը տակաւին չի գիտեր թէ դիմումը ինչ արդիւնք կրնայ ունենալ: Բայց եթէ նոյնիսկ պետութիւններուն պատասխանը նպաստաւոր ըլլայ, պարզ է որ ժամանակ պիտի անցնի մինչեւ որ ծրագիրը շօշափելի արդիւնքի մը յանգի: Բայց, յայտնի չէ թէ փոխառութեան արդիւնքը որքան կրնայ համապատասխանել պէտքերուն: Ամէն պարագայի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար, ծանօթ պատճառներով, կոչ ուղղել Միացեալ Նահանգներու նիւթական օժանդակութեան: Հետեւաբար կարելի չըլլար աջակցութիւն ստանալ այն երկրէն «ուր ապագայի հայկական պետութիւնը կը վայելէ ամէնէն անկեղծ եւ գործօն համակրութիւնը, ուր պատերազմին յառաջ բերած հոգերը աւելի թեթեւ կը կշռեն քան պատերազմիկ ուրիշ երկիրներուն մէջ, ուր, վերջապէս, պետութիւնն ու ժողովուրդը աւելի նուազ վնասի ենթարկուած են քան որեւէ ուրիշ տեղ» : Գերագոյն Խորհուրդը չուզեր թելադրութիւններ ընել Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան՝ Հայկական Հանրապետութեան տրամադրելիք փոխառութեան ձեւին մասին :

Քանի մը միլիոն սթերլինի ամերիկեան փոխառութիւն մը կրնայ անմիջապէս ոտքի հանել Հայաստանը: Կը թուի թէ ամերիկեան զանազան կազմակերպութիւններ եւ ընկերակցութիւններ հաճոյքով պիտի ուզեն իրենց մասնակցութիւնը բերել այս նուիրական գործին: Հայերը, իրենք ալ, ետ պիտի չմնան անշուշտ իրենց հայրենիքին այս ճակատագրական պահուն: Անոնք ո՛չ իրաւունք ունին, ոչ ալ ի հարկէ փափաք՝ միմիայն օտարներու կարեկցութեան եւ ողորմածութեան ապաւինելու: Խորհրդաժողովը համոզուած է որ մեծահարուստ Հայեր պիտի չզլանան իրենց օժանդակութիւնը հայրենիքին վերածնունդին, որուն սպասած են այնքան համբերութեամբ, կրելով անվերջ ու ահաւոր տառապանքներ: Բացի այդ, բովանդակ աշխարհը հետեւանք պիտի տայ թերեւս Հայաստանին օգնութիւն ընծայելու կոչին: Խորհրդաժողովը իրաւունք չի տար ինքնիրեն՝ անտեղի կերպով աճապարելու, բայց եւ այնպէս ջերմօրէն կը փափաքի որ ամերիկեան կառավարութիւնը կարելի եղածին չափ փութացնէ իր վճռական որոշումը այս շատ կարեւոր խնդրին մասին, որոնք եթէ յետաձգուին պատճառ պիտի ըլլան որ հայ ժողովուրդը մատնուի անօրինակ անձկութեան մը: Դաշնակիցները յոյս ունին միեւնոյն ժամանակ թէ նախագահին որոշումը պիտի ըլլայ դրական :

×

Արդարեւ, նախագահ Ուիլսըն կը փութացնէ իր պատասխանը— կ'ընդունէր իրաւարարի պաշտօնը, բայց չէր կրնար աւելի հեռուները երթալ: Ո՛չ զինուորական ուժ կրնար տրամադրել, ո՛չ ալ դրամ. քարտէսին վրայ կը գծէր Հայաստանի սահմանները, մնացեալով չէր կրնար ժամավաճառ ըլլալ:

Ուրեմն Ամերիկայի հետաքրքրութիւնն ալ դէպի Հայ ժողովուրդին դատը, պիտի չանցնէր պղատոնական համակրութեան մը սահմանէն անդին: Ո՛չ մէկ յանձնառութիւն, ո՛չ մէկ շօշափելի խոստում՝ առնուազն արդարացնելու համար շռայլուած մարդասիրական — հայասիրական — ճառերուն գոնէ կէսը: Սան Ռէմոյի խորհրդաժողովէն յետոյ մենք կը մնայինք դարձեալ առանձին, իսկ մեր հայրենիքին սահմաններուն վրայ ղարանակալ կը սպասէր արիւնարբու թշնամի մը :

Երբ Ամերիկան մերժեց հոգատարութեան առաջարկը, ես այլեւս յոյս չունէի որ կարելի էր, կամ գործնական էր, ստեղծել ու պահպանել անկախ հայկական պետութիւն մը՝ մէկ ծովէն միւսը, կը խոստովանի երեւելի վարչապետը: Ես համոզուած էի որ Դաշնակիցները երբեք հաւանութիւն պիտի չտային այն տեսակ լուծումի մը որուն գործադրութիւնը կը պահանջէր զինուորական ուժի մը առաքումը դէպի Անատոլու: Անոնք պիտի չուզէին կռուիլ մասնաւորաբար այն շրջաններուն մէջ ուր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը հակառակ էր իրենց : Պարագան տարբեր էր սակայն ծովեզերեայ շրջաններուն համար, որովհետեւ այնտեղ բնակչութիւնը դէմ էր թրքական տիրապետութեան :

Թուրքերը զինուորական ուժ չունէին Պոլսոյ մէջ: Մայրաքաղաքին մէջ տեղաւորուած էր Դաշնակիցներու գրաւման բանակը, որ եւ է ապստամբական շարժում շուտով կրնար ջախջախել : Բրիտանական նաւատորմը կը յածէր Վոսփորի ջուրերուն մէջ: Անդին Թրակիոյ բնակչութեան մեծամասնութիւնը հակառակ էր Թուրքերուն: Մ. Քէմալի համար անկարելի էր զինուորական օգնութիւն հասցնել այդ նահանգին : Հելլենական բանակը կրնար անմիջապէս զսպել ամէն դիմադրութիւն կամ ըմբոստութիւն Թրակիոյ մէջ: Ուրեմն զինուորական տեսակէտէն, եւրոպական Թուրքիան դժուարութիւններ չէր ներկայացներ: Եթէ որ եւ է ապստամբութիւն ծագէր, հաւանաբար Թուրքերը միանգամ ընդ միշտ պիտի կորսնցնէին իրենց մայրաքաղաքը: Քէմալ շատ լաւ գիտէր որ այլեւս ետ պիտի չստանար արաբական նահանգները :

Բայց Իզմիրի խնդիրը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր Դաշնակիցներուն :

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՅԺԸ

Լեհաստանի զինուորական ոյժին գլխաւոր աղբիւրը իր շատ զինուորացու ունենալն է : Մեծ պատերազմին՝ տոկոսական մահացութենէ զատ, աւելի քան մէկ միլիոն Լեհեր մեռան զրկանքի պատճառաւ: Ասոնց մեծագոյն մասը բնականաբար ծերուններ էին, այնպէս որ ժողովուրդին տարիքի բնականոն հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ : Այսօր, Լեհաստանի բնակչութեան 50 առ հարիւրը կը բաղկանայ 25էն վար տարիք ունեցողներէ, իսկ 66 առ հարիւրը՝ 30էն վար տարիք ունեցողներէ :

Այս թիւերը պերճախօս են: Կը նշանակէ, թէ Լեհաստան, որ 34 միլիոն բնակիչ ունի, կրնայ զօրաշարժի ենթարկել աւելի ստուարաթիւ բանակ մը քան Ֆրանսան, որ ունի 41 միլիոն բնակիչ: Աւելին, այսօր զէնքի տակ կանչուելու ընդունակ զինուորացուներու թիւը նոյնքան մեծ է գրեթէ որքան Գերմանիայինը:

Նկատի առէք մեծ պատերազմին անմիջապէս յաջորդող տարիներու կացութիւնը,— պարտուած Գերմանիա մը, յուսահատութեան անդունդը հասած, սնանկ եւ վհատ, սակայն դիմաց՝ վերածնեալ Լեհաստան մը, խանդավառ եւ լաւատեսութեամբ կենսունակ: 1920 — 25ին միջեւ հաշուուած Լեհաստանի մէջ ծնած են 515 հազար մանչեր, իսկ Գերմանիոյ մէջ, որ Լեհաստանի երկու անգամը բնակչութիւն ունի, միայն 675.000 :

Յետագայ տարիներու թիւերը աւելի նշանակալից են: Լեհերը բնականէն աւելի բազմածին են քան Գերմանները: Վերջին տասը տարիներու ընթացքին Լեհաստանի մէջ ծնող մանչերու միջին թիւը եղած է 511000, մինչ Գերմանիոյ մէջ միայն 595.000: Զինուորացուի կամ մարդկային ոյժի տեսակէտէ Լեհաստան շատ աննշան չափով ետ կը մնայ Գերմանիայէն:

Այսպէս՝ լեհական բանակը կը հանդիսանայ կարեւոր ազդակ մը: Այսօր Լեհաստան աշխարհի հինգերորդ զինուորական պետութիւնն է: Անոր մնայուն բանակին թիւն է 300.000, որուն 45000ը սպաներ, իսկ մարզուած ու պատրաստ պահեստիներու թիւը երկու միլիոնէն աւելի է: Պատերազմի ժամանակ Լեհաստան կրնայ զօրաշարժի ենթարկել չորս միլիոն զինուոր, առանց երկրին տնտեսական կեանքը խանգարման մատնելու :

Մնայուն բանակը ունի հետեւակազօրքի 30 զօրաբաժին, որոնց երկուքը լեռնային հետեւակազօրքէ կը բաղկանայ: Ասոնք լաւ պարենաւորուած եւ լաւ մարզուած են եւ ի վիճակի են, իւրաքանչիւր զօրաբաժին առանձին, իրարմէ անկախ կռիւներ մղելու: Լեհաստանի սահմանները խիստ ընդարձակ են — 3438 մղոն — այնպէս որ անհնարին է խրամներու միջոցաւ պատերազմ մղելու դրութիւնը ընդունիլ: Լեհական Մաժինոյի գիծ մը բոլորովին անգործնական է: Այս պատճառով ալ՝ իւրաքանչիւր զօրաբաժին ունի իր մեքենաշարժ եւ զրահապատ վաշտերը: Լեհական հրասայլը սքանչելի որակ ունի եւ այժմ կ'արտադրուի մեծ քանակութեամբ: Վերոյիշեալ երեսուն զօրաբաժինները ունին 30 դաշտային հրետանիի վաշտեր, 10 ծանր հրետանիի վաշտեր, ընդհանուր պահեստի ուժերու համար մասնաւոր գունդեր, մեքենաշարժ ջոկատներ, հակաօդային հատուածներ եւ զրահապատ կառախումբեր :

Սակայն լեհական բանակին ամէնէն մեծ պարծանքը հեծելազօրքն է: Եւրոպայի ամէնէն լաւ հեծելազօրքն է ան: Մէկէ աւելի անգամներ ես ականատես եղած եմ արեւելեան Կալիցիոյ մէջ ասոնց մարզանքներուն եւ հիացում միայն ունիմ: Լեհ հեծելազօրքը սքանչելի ինքնայատուկ ձեւ ունի ձի նստելու, ան ոչ միայն սովորական եղանակով, այլ նաեւ կողմնակի կը խաղցնէ ձին, առանց ընդհանուր ներդաշնակութիւնը մազաչափ խանգարելու :

Հեծելազօրքը թերեւս իր արժէքը կորսնցուցած է արեւմուտքի համար, բայց արեւելեան Եւրոպայի ընդարձակ տարածութեանց մէջ անոր դերը առաջնակարգ է: Լեհաստանի նման աղքատ եւ ճամբաներէ զուրկ երկրի մը մէջ մեքենաշարժ ուժերը մեծ գործ չեն կրնար տեսնել, որովհետեւ պարենաւորման դժուարութեան կը մատնուին եւ չեն կրնար արագ շարժումներ կատարել, մինչ լեհական հեծելազօրքը կրնայ պարենաւորուիլ երկրին ամէնէն խորունկ անկիւններուն մէջ անգամ եւ դիւրութիւն ունի ամէն կողմ շարժելու :

Հեծելազօրքը կը բաղկանայ թեթեւ հեծեալներու երեք զօրաբաժինէ, 27 վաշտ Ուհլաններէ, 10 վաշտ հրաձիգներէ եւ 10 ջոկատ յառաջապահներէ: Բոլորն ալ սպառազինուած են միատեսակ զէնքերով, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնէ արագահարուածը:

Լեհերը զարգացուցած են արագահարուածը թէ՛ իբրեւ յարձակողական եւ թէ իբրեւ պաշտպանողական զէնք: Ես ականատես եղած եմ ասոնց ռազմափորձերուն եւ տեսած եմ, որ, առանց հետեւակազօրքի, հրետանիի ու հրասայլի աջակցութեան, հեծելազօրքի մէկ մասը յաջողած է արագահարուածի կրակով պաշտպանել իր մէկ թեւը եւ միւս թեւը յարձակողականի մղել՝ նոյնպէս արագահարուածի մահացու կրակ տեղացնելով :

Լեհական զէնքերը նոյնպէս լաւ են իբրեւ որակ, եւ չեն մնար եւրոպական ո եւ է զէնքէ: Շատերը կը շինուին Լեհաստանի մէջ՝ օտար զէնքերու օրինակին վրայ, ուրիշներ ալ լեհական գիւտ են :

Լեհաստան այժմ կը շինէ նաեւ իր օդանաւերը՝ անգլիական օրինակներու վրայ: Վերջերս Փարիզի մէջ տեղի ունեցած օդանաւային ցուցահանդէսին մէջ լեհական ցուցադրութիւնները մեծ ուշադրութիւն գրաւեցին: Յատկանշական է որ այսօր անգլիական սաւառնակներու մեծ մասին մէջ զետեղուած արագահարուածները լեհական գիւտ են:

Լեհական առաջին գծի սաւառնակներու թիւն է այժմ 1250, նոյնքան մըն ալ՝ պահեստի: Ռմբաձիգ սաւառնակներու թիւը շատ մեծ է, որովհետեւ Լեհաստանի դրացի երկիրները աւելի յարմար են ռմբաձգութեան համար քան Լեհաստանը: Լոս ռմբաձիգ սաւառնակը կրնայ սաւառնիլ անընդհատ 1200 մղոն 3880 լիպրա բեռով մը եւ ժամը 260 մղոն արագութեամբ: Ուիլք օդանաւը, որ ամբողջովին մետաղեայ է, կը կրէ երկու արագահարուած եւ մէկ թնդանօթ, եւ կը սաւառնի 800 մղոն անընդհատ, ժամը 290 մղոն արագութեամբ: Աւելի հետաքրքրական է Մէվա խուզարկու սաւառնակը, որ կը նմանի անգլիական Լայսէնտըրին, բայց աւելի թեթեւ է ու արագաթռիչ: Այս բոլորն ալ իրենք կը շինեն Լեհաստանի մէջ եւ մեծ մաս մըն ալ կ'արտածեն հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի երկիրները :

Լեհաստանի միակ դժուարութիւնը պատերազմի ժամանակ՝ պարենաւորումն է: Կռիւի առաջին քանի մը օրերուն դիւրաւ կրնան փակել իր Պալթիկեան ծովեզրը, իսկ միւս ճամբան — Ռումանիոյ եւ Սեւ ծովի գիծը— երկար է եւ դժուար: Այսուհանդերձ Լեհաստան կրնայ պարենաւորուիլ բաւարար չափով մը: Իր դժուարութիւններէն մէկն ալ այն է, որ մետաղը եւ հանքածուխը կը ստանայ գլխաւորաբար վերին Շլեզիայէն, որ կից է Գերմանիոյ սահմանագլուխին եւ կրնայ գրաւուիլ առաջին իսկ առթիւ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Վեհափառ Տէր. Աստուած ահա՛ բացայայտ կերպով ցոյց է տալիս իւր կամքը Այրիվանից ուխտին, որ ցանկացաւ պահել քեզ իւր մօտ եւ իւր գրկում պատսպարել Հայ եկեղեցւոյ սրբազան հարստութիւնը: Դու չընդդիմացար եւ ասացիր՝ «Եթէ Աստուծուն հաճելի լինի իմ հեռանալը, Նա պայծառ արեւի ժամանակ էլ գիշեր կը ստեղծէ ինձ համար»: Եւ ահա Աստուած լսեց քո խօսքը, Նրա ամենակարող աջն ստեղծեց ցանկալի գիշերը, խաւարելով տուընջեան պայծառ լուսատուն: Նա ուրեմն կամենում է, որ դու հեռանաս այս ուխտից եւ քու անձն ու հայրապետական սրբութիւնները փրկես վերահաս վտանգից: Հեռացի՛ր, Վեհափառ Տէր, հեռացի՛ր այստեղից, որովհետեւ այդ է Աստուծոյ անքննելի կամքը:

— «Հեռացի՛ր, հեռացի՛ր, մենք օրհնում ենք քո ճանապարհը», գոչեցին ամէն կողմից միաբանները:

— Հնազանդում եմ Աստուծոյ կամքին, ասաց կաթողիկոսը եւ ծունկ չոքելով սկսաւ աղօթել:

Բոլոր միաբանութիւնը հետեւեց իւր Հայրապետի օրինակին:

Երբ արեւի խաւարումն անցաւ, նրանք ջերմեռանդ սրտով Թափորի կարգը շարունակեցին եւ աւարտելով վերադարձան տաճարը:

Այստեղ Մովսէս վարդապետը, որ ընթրիքի ժամանակ կարդացել էր Յովհաննու Աւետարանը եւ դրանով կաթողիկոսի ուղեւորութեան արգելք դարձել, սարսափահար ու վշտաբեկ եկաւ ընկաւ Հայրապետի ոտքերը՝ թողութիւն խնդրելու:

— Ես յանցանք գործեցի քո դէմ, Վեհափառ Տէր, ասաց նա արտասուելով. ինձ թւում էր թէ Աստուած է ներշնչել ինձ Քո ուղեւորութիւնն արգիլելու միտքը. բայց այժմ տեսնում եմ որ ես գործել եմ սատանայի թելադրութեամբ: Ների՛ր ինձ եւ աղօթի՛ր որ Քո նուաստ ծառան ազատուի փորձչի կապանքներից:

— Դու գործել ես Աստուծոյ թելադրութեամբ, սիրելի որդի, ասաց Նրան կաթողիկոսը մեղմ ձայնով. Աստուած ինքն է ներշնչել քեզ այն՝ ինչ որ դու արիր, որպէսզի ցոյց տայ մեզ այսօր իւր ահաւոր զօրութիւնը : Գնա՛ եւ գոհունակութեան աղօթք կարդա՛ Նրան, որ արժանի արաւ քեզ այդ շնորհին:

Վարդապետը հոգով չափ մխիթարուելով այս խօսքերից, գլուխ խոնարհեց եւ հեռացաւ:

Քիչ ժամանակից յետոյ կաթողիկոսը իւր հաւատարիմներով ու հետեւորդներով ելաւ Այրիվանքից եւ ուղղուեցաւ դէպի Գառնի:

Հայրապետի հեռանալուց յետ միաբանութեան երկիւղն աւելի սաստկացաւ: Նրանք հաւատում էին, որ Աստուած, երկնքի վրայ ցոյց տուած այդ հրաշքով, յայտնել էր իրանց թշնամիների մօտալուտ յարձակումը : Ուստի բոլոր այն անապատականները, որոնք թշնամու յարձակման կամ նրանցից չարչարանք կրելու չափ քաջութիւն չունէին, խոյս տուին լեռները եւ կամ պատսպարուեցան հեռաւոր այրերում: Նրանց հետեւից եւ Այրիվանք ապաստանած խուժանը:

Մենաստանում մնացին ծերունի վանահայրը եւ մի քանի կրօնաւորներ եւ անձնուէր վարդապետներ, որոնք աւելի լաւ համարեցին մեռնել վանքի պարիսպների մէջ, սրբազան տաճարի դրան առաջ, քան թէ իրանց անձի ապահովութիւնը որոնելով՝ թողնել վանքը բարբարոսների ձեռքում:

Թէպէտ նրանք Հագարացիներին դիմադրել չէին կարող եւ դրա համար չէին իսկ երազում, բայց որովհետեւ գիտէին, որ այդ խուժադուժները եթէ ամայի եւ անպաշտպան գտնէին վանքը, չարաչար պիտի պղծէին ու աւերէին նրան, որպէսզի փախչողների սիրտը կսկծացնելով՝ վրէժ լուծէին նրանցից, ուստի կարեւոր համարեցին մնալ վանքում, գուցէ թշնամու բռնութիւններն իրանց վրայ դարձնելով ազատէին վանքը նրա բարբարոսութիւններից:

Մնացողների թւումն էր եւ երիտասարդ Մովսէս վարդապետը, որ փախչողներին ու թաքչողներին զանազան ճանապարհներ ու թաքստեան վայրեր ցոյց տալուց եւ նրանց տեղաւորելուց յետ, վերադարձաւ վանահօր եւ նրա ընկերների մօտ, գալիք հարուածներից իւր բաժինն ստանալու համար:

Երեկոյեան դէմ գուժկան հասաւ վանքը թշնամիների յարձակման լուրը գուժելու:

— Ոստիկանը մի քանի գունդ զօրք ճանապարհեց այստեղ կաթողիկոսին կալանաւորելու եւ միաբանութեանը սրի անցնելու համար, ասաց նա վանահօրը. կաթողիկոսարանի վերակացուն ղրկեց ինձ այս տխուր նորութիւնը ձեզ հաղորդելու համար:

— Աստուած երկնքից աւելի շուտ լուր հասցրեց մեզ, որդի, պատասխանեց վանահայրը.— կաթողիկոսը եւ միաբանութեան մեծ մասն ազատուած են արդէն. իսկ մենք մնացինք այստեղ վանքի դրանը մեռնելու համար :

Գուժկանի հեռանալուց յետ վանահայրը ժողովեց իւր հետ եղողներին եւ մտաւ տաճարն աղօթելու եւ հսկումն կատարելու համար:

Նրանք դեռ ծնկաչոք աղօթում էին, երբ մի զարհուրելի աղաղակ վիժաւոր տաճարի կամարները թնդացրեց:

Վանահայրը վեր թռաւ տեղից եւ մեղմ ձայնով Քրիստոսի խօսքերն արտասանեց.

— «Արի՛ք, երթիցուք, զի հասեալ է ժամ...»: Եւ նա այլեւս չկարողացաւ շարունակել, բայց առաջացաւ խրոխտ քայլերով:

Բոլորը հետեւեցին նրան: Երբ տաճարի գաւիթը հասան, նա նորէն դարձաւ միաբաններին եւ յուզուած ձայնով ասաց.

— Մենք նուիրուած ենք մեր ժողովրդի եւ այս սուրբ տաճարի սպասաւորութեան եւ դրա համար ուխտ ունենք դրած նախ Աստուծոյ եւ ապա մարդկան առաջ. այդ ուխտին դէմ գործելու իրաւունք չունինք. գնանք ուրեմն դէպի զոհի այն սեղանը, որի զոհակէզը մեր անձը պիտի լինի. գնանք ուրախ եւ անտրտունջ եւ հաւատանք, որ զոհելով մեր կեանքը այստեղ, անցաւոր աշխարհում, պիտի վերստանանք Նրան անանց եւ յաւիտենական թագաւորութեան մէջ:

(Շար.)

Բայց այս հարցը լուծած է լեհ կառավարութիւնը հեռատեսութեամբ եւ ճկուն քաղաքականութեամբ մը: Ծրանայէն երկու տարի առաջ ստացուած 25 միլիոն սթերլինի փոխառութեամբ հրաշքներ գործած է: Մինչ ուրիշ երկիրներ անընդհատ բարբառած են հնգամեայ ծրագիրներու մասին, լեհ մամուլը արձանագրած է C.O.P.ի գործունէութիւնը:

C.O.P. կազմուած է Centralny Okreg Przemyslowy բառերուն առաջին տառերէն եւ կը նշանակէ Կեդրոնական Ճարտարարուեստական Շրջանակ: Այս շրջանակը կը գտնուի Վիսթուլա եւ Սան գետերու գետախառնումին միջեւ, Սանդոմիէրձ քաղաքին շրջակաները, որ վերածուած է արդիւնաբերական կեդրոնի մը: Այդ շրջանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն բնակիչները աւելցած են 1000 առ հարիւր: Վերջին մէկ տարուան մէկ ընթացքին կառուցուած է 30000 բնակչութեամբ նոր քաղաք մը: Տասնեակներով հսկայ գործարաններ կը բանին: Հիմնական նախանիւթերու մեծաքանակ պահեստներ կառուցուած են, իսկ Կարպաթեան լեռներու ջրային հոսանքները կը հայթայթեն առատ ելեկտրական ուժ: Նոյնիսկ լեհական հանքերէն դուրս ժայթքած են երկրային գազ»: Այնպէս որ, եթէ Գերմանիա Շլեզիան պատերազմի մը առաջին օրերուն գրաւէր իսկ, Լեհաստանի կեանքը պիտի չանդամալուծուէր, ան պիտի կրնայ ինքզինք պարենաւորել մինչեւ որ դուրսէն աջակցութիւն ստանայ կամ հարաւի դարձ-դարձիկ ճամբով կամ ուղղակի Ռուսիայէն:

Լեհաստան մէկ տկարութիւն ունի, որ իր բնակչութեան մօտ մէկ երրորդը ոչ-Լեհեր են: Լեհաստանի մէջ կան մօտաւորապէս 900000 Գերմաններ (Գերմանիոյ մէջ ալ կան աւելի քան 900000 Լեհեր), 3,250,000 Հրեաներ, 5 միլիոն Ուկրայնացիներ եւ 2 միլիոն Ռուսներ: Ասոնք բոլորն ալ, բացի Գերմաններէն, շատ հաւանաբար կը կռուին Գերմանիոյ դէմ կատաղօրէն,— այսպէս Գերմանիա հանդիսացած է Լեհաստանի մէջ միութեան ու ներդաշնակութեան ազդակ մը, անկախ իր կամքէն: Նշանակալից է որ Լեհաստանի Ուկրայնացիները ոչ մէկ խանդավառութիւն ցոյց կուտան Հիթլերի յառաջ մղած Մեծն Ուկրայնայի ծրագրին հանդէպ:

Լեհաստանի տրամադրութեան մասին ոչ մէկ տարակոյս: Եթէ յարձակում կրէ, կը կռուի: Առկախ հարցերը կարելի է կարգադրել անոր հետ բանակցութեամբ, բայց ոչ վերջնագրով: Նոյնիսկ Տանցիկի հարցը անլուծելի չէ:

Գալով Լեհական Նրբանցքին, բոլորովին տարբեր է խնդիրը այստեղ: Ժողովուրդը երբեք այն աչքով չի նայիր, թէ Նրբանցքը իրեն տուած են պարզապէս իրեն դէպի ծով ելք մը ապահովելու համար: Նրբանցքը եղած է պատմականօրէն լեհական հողամաս մը, զոր Ռուսիա գրաւած է 1772ին, բռնի ուժով: Նրբանցքի բնակիչները այժմ ալ եղած են Լեհեր: Այսօր բովանդակ Լեհաստանի մէջ ամէնէն շատ Լեհեր կը գտնուին Նրբանցքին մէջ: Անոր մէջ է Կտինիա նաւահանգիստը, վերածնեալ Լեհաստանի առաջին ստեղծագործութիւնը, հպարտութեան աղբիւր մը, զոր Լեհերը կը պաշտպանեն ամէն գնով:

ՓԵՐՆԸՐՏ ՆԻՒՄԷՆ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Անկէն, (յապաղած).— Ապրիլ 16ի կիրակին Անկէնի մասնաճիւղը կատարեց Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի հիմնարկութեան տասնամեակը: Ներկայ էր ընտրեալ բազմութիւն մը ոչ միայն տեղացիներէն, այլ Փարիզէն եւ ուրիշ արուարձաններէ: Ներկայացուցիչներ ղրկած էին Պաննէօ–Քաշան, Սօնմըրէօյի եւ Սարսէլի մասնաճիւղերը, Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ ներկայացուցիչ մը, «Րաֆֆի» լսարանական միութիւնը եւայլն:

Օտար հիւրերուն մէջ կը նշմարուէին Անկէնի քաղաքապետին տիկինը, ֆրանսական կարմիր Խաչի ատենապետուհիին (հիւանդ) ներկայացուցիչ տիկին մը, «La Santé Cést le Bonheur»ի ատենապետուհին եւ «La Tribune» թերթի թղթակից Mme Avenal:

Շնորհակալութեան եւ քաջալերանքի սրտագին տողերով նամակներ ղրկած էին Պ. Ա. Զօպանեան, Պ. Վ. Փափազեան, Անկէնի եւ Մօնմօրանսիի քաղաքապետները, Անկէնի քաղաքապետին ընդհ. քարտուղարը, ոստիկանութեան ընդհ. քարտուղարը եւայլն:

Հանդէսին կը նախագահէր Պ. Ս. Տէր Թովմասեան, որ Կ. Խաչի տասնամեայ գոյութիւնը Ֆրանսայի մէջ նկատելով որպէս լաւագոյն ապացոյցը այս կազմակերպութեան օգտակարութեան եւ շահած ժողովրդականութեան՝ չեշտեց.— «Այս փաստը միեւնոյն ժամանակ նշան է թէ Կ. Խաչը անհրաժեշտութիւն մըն էր մեր ժողովրդին համար: Իսկ ժողովուրդը, մանաւանդ իր խոնարհ եւ համեստ դասը գիտէ միշտ պահել եւ ապրեցնել իր ծառայութեան կոչուած բոլոր կազմակերպութիւնները: Երկրորդ փաստը այս միութեան զարգացումին մէջ՝ մեզի կը ներկայանայ իր անդամներու — հայ աշխատաւոր եւ համեստ կնոջ տեւական յամառ աշխատանքի կամքը, հաւատքով եւ ջերմութեամբ լեցուն»:

Բանախօսը մասնաւոր գնահատանքով շեշտեց այն կարեւոր աշխատանքը որ տարած է Անկէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը՝ սերտ կապ մը ստեղծելով տեղական կազմակերպութիւններու հետ:— «Պարտաւոր ենք այս առթիւ մեր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնել Անկէնի քաղաքային իշխանութեան, հանրային կազմակերպութիւններուն, մասնաւորաբար քաղաքապետին որ իր համակրանքը կ'արտայայտէ ամէն առիթով — երբ իրեն կը դիմենք: Վերջին ապացոյցը տուաւ մեզի տրամադրելով քաղաքապետարանի սրահներէն մէկը, ուր մեր մանուկները ամէն հինգշաբթի հնարաւորութիւն կ'ունենան իրենց մայրենի լեզուն սորվելու: Այս բարեկամական վերաբերմունքին հանդէպ, երկրի այս բացառիկ շրջանին, մեր պարտականութիւնն է աւելի քան կրկնապատկել Կ. Խաչի եւ օգնութեան գործը: Իւրաքանչիւր անհատ, եթէ կատարէ իր քաղաքացիական պարտականութիւնը լրիւ եւ անվերապահ, իւրաքանչիւրը մեզմէ եթէ խորհի իրերօգնութեամբ նուազեցնել երկրի իշխանութիւններու հոգերը՝ այս ձեւով կատարած կ'ըլլանք գործ մը, որմէ ոչ միայն մենք պիտի օգտուինք, այլ եւ գոհ պիտի ըլլայ մեզի հիւրընկալող երկիրը»:

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Արա Պարթեւեանի, «Մարսէյեզ»ով եւ «Մեր հայրենիք»ով սկսաւ երաժշտական բաժինը: Բոլոր ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին: Յետոյ քանի մը հայ ժողովրդական քաղցրալուր երգեր:

Անկէնի վարչութեան անդամներէն Տիկին Էլիզ Ազարեան ֆրանսերէն գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց երախտագիտութիւն յայտնելով Անկէնի քաղաքապետին եւ իշխանութեանց, իրենց շատ բարեացակամ վերաբերումին համար: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ֆրանսական միւս ընկերութիւններուն:

Օր. Ազնիւ Պայքրճեան, հազիւ 12 տարեկան, դաշնակի վրայ յաջողութեամբ նուագեց Մօցարդի 12րդ Սօնատը, Պախի 14րդ Inventionը եւն.:

Օր. Այտա Զահրէճեան սքանչելի արտասանեց Լամարդինի «Le dernier chant du pélérinage» d'Haroldի մեծ մասը:

Պ. Գ. Բալայեան, օրուան բանախօսը, գեղեցիկ բաղդատութեամբ մը սկսաւ գրուատիքը հիւսել Հ. Կ. Խաչին: Գարնան հիանալի այս վերածընունդի, կեանքի եւ հմայքներու այս պոռթկումի օրերուն, երբ Հայը ամէն ժամանակէ աւելի կ'ապրի իր մեծ ողբերգութիւնը, ապրիլեան ահռելի եղեռնի յիշատակը (ներկաները բոպէ մը ոտքի կեցան ի յարգանս մեր բիւրաւոր նահատակներուն)՝ բայց ըսպանդէն ճողոպրած ցիրուցան բեկորները գիտակից իրենց կատարելիք դերին՝ ամէն տեղ ալ կը ջանան, յաճախ գերմարդկային ճիգով մը՝ իրենց պարտքը կատարել յանուն սերունդի, լեզուի, մշակոյթի պահպանման նըւիրական գործին, միեւնոյն ատեն օգնութեան ձեռք կարկառելով նաեւ հիւանդին եւ թշուառին: Այս գեղեցիկ նպատակներուն շուրջ հաւաքուած է ահա Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչը, որ այս տարի Ֆրանսայի մէջ իր տասնամեակը կը տօնէ բոլոր մասնաճիւղերը:

Բանախօսը պատկերալից ամփոփումով մը ընդհ. ակնարկ մը նետեց մեր Միութեան կեդրոնին, Ամերիկայի Կ. Խաչի 29 տարիէ ի վեր կատարած հսկայ գործին վրայ, որ կ'ամփոփուի հայ իրականութենէն բխած՝ խնամատարական թէ կրթական ամէն տեսակ ձեռնարկներուն մէջ: Լայնօրէն ներկայացուց Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի ընդգրկած եւ գործադրած բոլոր օգտակար նպատակները, մանաւանդ հայերէնի դասընթացքները որոնք փրկութեան իրական ազդակներ են մեր հայ մանուկներուն համար դաղթաշխարհի մէջ, ուր ամէն քայլի հայ սերունդը կորուստի մատնուած է ազգային տեսակէտով, եթէ կորովի ձեռքեր չկծուին ազատարարական այսգործին, որուն գլխաւոր սիւնը հայ կինն է: Հայ կինը, որ հայ պատմութեան ընթացքի բոլոր դժբախտ եւ ծանր շրջաններուն՝ անվեհեր զօրավիգը եւ օժանդակը եղած է իր եղբօր եւ ամուսնոյն: Եւ հիմա, մեր այս սեւ օրերուն եւս ցոյց կուտայ իր մեծ եւ զոհաբերող ոգին, ճշմարտապէս ազգային այս գործին մէջ գինուորագրուելով եւ բարձրացնելով թէ գաղափարին արժէքը, եւ թէ ինքը ամէն բոպէ բարձրանալով, իբրեւ մարդկային արժէք:

Եւ կոչ ըրաւ ամէն կերպով խրախուսել այս ազգօգուտ աշխատանքը:

Տիկին Ա. Պարթեւեան իր ջութակով, որուն դաշնակի վրայ կ'ընկերանար իր արուեստագէտ ամուսինը՝ քանի մը դասական եւ գեղեցիկ կտորներով՝ երաժշտական ճշմարիտ վայելք պարգեւեց ներկաներուն: Օր. Մելինէ Օսմանճեանի «Անուշ»ը Թումանեանէն, եւ «Հերոսներ»ը Վարանդեանէն, այնքան հնչեղ եւ սրտագրաւ արտասանութեամբ մը՝ մեծ խանդավառութիւն պատճառեցին:

Օր. Մայտա Մարգարեան, տաղանդաւոր դաշնակահարուհին, Chopin Balladeով եւայլն հիացումի մթնոլորտ մը ստեղծեց եւ տիրող ոգեւորութիւնն աւելի եւս բարձրացուց:

«Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը հայկական հարազատ եւ գրաւիչ երգերով փակեց հանդէսին գեղարուեստական բաժինը:

Ժամը 6էն մինչեւ կէս գիշեր տեւող սրահանդէսը իր կարգին խանդավառ մթնոլորտ մը եղաւ պարող զոյգերուն եւ հաճելի ժամանցավայր մը բարեկամներու եւ ծանօթներու համար, որոնք նոր կազդոյրով մը համակուած՝ պահ մը կը մոռնային դուրսը, իրական կեանքը, իր հեւքովին ու հոգերովը:

Հակառակ տիրող կացութեան, սրահը մեծ մասամբ լեցուն էր: Անկէնի այս հանդէսը պէտք է իրական յաջողութիւն մը համարել:

Բոլոր մեկնողները շնորհակալութեան անկեղծ խօսք մ'ըրին մասնաճիւղին հանդէպ:

Հայը սիրով կը փութայ ամէն տեղ ուր կենդանի գործ մը կը տեսնէ, իբրեւ ճշմարիտ բալասան իր ծով ցաւերուն:

ՍԵԴԱ

ՋՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

Մ. Նահանգներու ծովային նախարարութիւնը յայտարարեց, որ ըստ ամերիկեան նաւատորմի կատարած խուզարկութեան եւ ստուգման, Ատլանտեան ովկէանոսի ամէնէն խորունկ կէտը կը գտնուի Հիսպանիոլայի արեւելեան կողմը: Այս կէտին խորութիւնն է 29.135 ոտք:

Փորթօ Րիքոյի մօտ ովկէանոսի խորութիւնն է 27,972 ոտք: Իսկ Խաղաղականի մէջ ամէնէն խորունկ կէտըն է Փիլիպեան կղզիներու մօտ, որ ունի 35,400 ոտք խորութիւն:

Ցարդ ծովերու խորութիւնը չափելու խնդիրը մեծապէս զբաղեցուցած է գիտունները եւ աշխարհագէտները, գործածուած են այլազան մորթիքներ: Վերջերս ամէնէն ընդհանրացած եւ ապահով ձեւը՝ ծովերու խորութիւնը չափելու, սուզանաւն է: Սուզանաւի թնդանօթները կը գործածեն այս նպատակին: Թնդանօթը կը լարեն ելեկտրականութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 Ապրիլ).

— «Այս ամսու սկիզբը լրացաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա.ի սպանութեան առաջին տարին: Եւ հակառակ ատոր, Խորհրդային կառավարութիւնը ցարդ չբարեհաճեցաւ ոեւէ լուսաբանութիւն տալ Էջմիածինի մէջ գործուած այդ ահաւոր ոճիրի մասին:

Ժամանակին Դաշնակցական մամուլի մէջ բազմաթիւ հարցումներ եղան այս առթիւ: Հարցումներ ըրին նաեւ Երուսաղէմի պատրիարքարանն ու Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը: Արտասահմանի հանրութիւնը վրդովուեցաւ ծայր աստիճան: Զանազան թեմերէ հեռագիրներ ուղղուեցան Էջմիածին՝ անկէ հայցելով տեղեկութիւններ, որոնք գէթ չափով մը լուսաբանէին եղածը եւ կամ փարատէին եղած չարաշուք կասկածները:

Եւ, սակայն, այս մասին Էջմիածին ուղղուած բոլոր հարցումները անպատասխան մնացին: Այնպէս որ, արտասահմանի հայութիւնը մութին մէջ մնաց ոչ միայն կաթողիկոսի ըսպանութեան պարագաներու մասին, այլ եւ այն մասին թէ՝ «Էջմիածնի եպիսկոպոսներէն որո՞նք ողջ են եւ որոնք վախճանած», ինչպէս մեղմ կերպով կ'արտայայտուի Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթ «Հասկը»:

Մենք, որ տարիներէ ի վեր կ'ըսենք թէ՝ Էջմիածինը այժմ Խորհրդային կառավարութեան գաղտնի ոստիկանութեան հոգեւոր մէկ բաժանմունքն է փաստօրէն, չենք զարմանար, հարկաւ, որ ան յամառ լռութիւն կը պահէ Խորէն Ա. կաթողիկոսի սպանութեան մասին: Չէ՞ որ Խորհրդային կառավարութեան հրամանով էր կատարուած այդ սպանութիւնը: Այդ կառավարութեան ամբողջովին ենթակայ Էջմիածինը, որ այդ ոճիրէն յետոյ մասնաւորապէս, կատարեալ սարսափի է մատնուած, ինչպէ՞ս կրնար ձայն ծպտուն իսկ հանել, չէ՞ որ ատով վտանգած պիտի ըլլար դեռ ողջ թողուած երկու երեք եպիսկոպոսներուն եւ վարդապետներուն կեանքը:

Ուշագրաւ է, սակայն, որ Էջմիածին նոյն արտաքոյ դիրքը բռնեց հակադաշնակցական հատուածի կողմէ Ամերիկայի թեմի իբր առաջնորդ ընտրուած Գարեգին արքեպ. Յովսէփեանի վաւերացման խնդրի հանդէպ:

Հակառակ եղած բոլոր դիմումներուն, Էջմիածին ցարդ ոչ բարեհաճեցաւ հաստատել Գարեգին արքեպիսկոպոսի ընտրութիւնը եւ ոչ ալ ոեւէ բացատրութիւն տուաւ այն մասին թէ՝ «կաթողիկոսական տեղակալը» ինչո՞ւ այդքան յամառ եւ այդքան արտասովոր կերպով խուսափեցաւ վաւերացնելէ Ամերիկայի թեմի առաջնորդի պաշտօնին վրայ մէկը, որ, որքան յայտնի է, ցարդ դժգոհելու ոեւէ առիթ չտուաւ ոչ Էջմիածնին եւ ոչ ալ զայն իրեն գործիք դարձուցած Խորհրդային կառավարութեան:

Կ'երեւի թէ՝ Գարեգին արքեպիսկոպոսը առաջնորդ ընտրող Ռամկավարները, վերջապէս, յուսահատեր են բարի լուր մը սպասելէ Էջմիածնէն եւ, առանց հանրութեան ոեւէ բացատրութիւն տալու իրենց վերաբերումի մասին դէպի Էջմիածնի անարդարանալի լռութիւնը՝ որոշեր են իրենց համար Առաջնորդական նոր փոխանորդ մը ընտրել, Գալֆայեան եպիսկոպոսի փոխարէն, որ հրաժարական տուեր է յանկարծ՝ «իրեն վերապահելով պատճառները»:

Եւ, ինչ որ ոչ նուազ խորհրդաւոր է, «կաթողիկոսական տեղակալը», որ Գարեգին արքեպիսկոպոսի ընտրութեան առթիւ 7–8 ամիսէ ի վեր, յամառօրէն լուռ կը մնայ, փութացեր է անմիջապէս վաւերացնելու Առաջնորդական փոխանորդին ընտրութիւնը: Պարզ է, որ ամերիկահայութեան անծանօթ այս վարդապետը, որուն անունն է Սիոն վրդ. Մանուկեան, շատ լաւ ծանօթ է Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան, առանց որու հաւանութեան «կաթողիկոսական տեղակալը» երբեք չպիտի յանդգնէր վաւերացնելու այդ ընտրութիւնը»:

Ալպանիոյ նոր կարգուսարքը

Նախապէս կը կարծուէր թէ Ալպանիոյ համար փոխարքայ պիտի նշանակուէր Իտալիոյ արքունիքէն իշխան մը: Այս ծրագիրը մէկդի դրուեցաւ սակայն, եւ նշանակուեցաւ ընդհ. տեղակալ մը, նախորդ դեսպանը, որ ուղղակի կապուած է Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ: Կը նշանակէ թէ Իտալիա պարզապէս իր կայսրութեան լրացուցիչ մասը կը նկատէ Ալպանիան, տնտեսական, զինուորական եւ ուրիշ ամէն տեսակէտով: Այս առաջադրութեամբ, նոր զինուորներ պիտի ղրկուին Ալպանիա, զօրացնելու համար նոր կարգուսարքը, իսկ ալպանական զօրամասերը պիտի փոխադրուին Իտալիա: Ալպանացի զինուորներ պիտի մասնակցին մայիս 9ի զօրահանդէսին, կայսրութեան հաստատման Գ. տարեդարձին առթիւ: Ալպանացի սպաներ պահակ նշանակուեցան իտալական արքունիքին: Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ նախարարի աստիճան ունի, այժմ Թիրանա կը գտնուի եւ ֆաշական մասնաճիւղեր պիտի կազմէ ամբողջ երկրին մէջ: Իտալիոյ բոլոր քաղաքային եւ պատժական օրէնքները ամբողջութեամբ պիտի գործադրուին Ալպանիոյ մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԳԻՐ, Եռամսեայ հանդէս գրականութեան եւ արուեստի: Նոր շրջան. Ա. տարի Թիւ 1: 1939, 60 էջ, այլազան բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ: Հրատարակիչներն են Սուրէն Մանուէլեան, Բենիամին Նուրիկեան եւ Մարտիրոս Սարգիսեան: Տարեկան բաժանեգին 1,50 տոլար: Հասցէ.— P. Noorigian, 730 Bergenline Ave. West New York, N. J. (U. S. A.):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Ֆրանսայի մէջ՝ թագաւորի կառքերուն մէջ, ընդհատեց Պուապէրդըլօ, անիկա մարքիզ է այնպէս, ինչպէս ես կոմս եմ, ինչպէս դուն ասպետ:

— Այժմ անոնք շա՛տ հեռու են, այդ կառքերը, ըսաւ Վիքօվիլ, մենք պալատական կառքերէն իջանք ցեխի սայլակները:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց:

— Եղբայր, մեզ կը պակսի իսկական Ֆրանսացի իշխան մը, ընդհատեց Պուապէրդըլօ, հիմա մենք պատրաստ ենք ընդունիլ Պրըդոն իշխան մը:

— Ճիշդ այդպէս. երբ չկայ տորմիղը, ո՛չ, աւելի ճիշդ, երբ չկայ արքայ, ան ժամանակ ագռաւն ալ արծի է:

— Բայց ես աւելի կը սիրեի անոր մէջ արծի մը տեսնել, ըսաւ Պուապէրդըլօ:

— Թող այդպէս ըլլայ, բայց անպատճառ կտուցով եւ ճիրաններով:

— Տեսնե՛նք, տեսնենք:

— Այո՛, շարունակեց Վիքօվիլ, վերջապէս հասած է ժամանակը՝ որ առաջնորդ մը ըլլայ: Ես ալ Դէնդէնաքի պէս կ'ըսեմ՝ «hարկաւոր է առաջնորդ մը եւ վառօ՛դ»: Տեսէք, պարոն հրամանատար, բոլոր հնարաւոր եւ անհնար առաջնորդները, գրեթէ առանց բացառութեան, ինծի ծանօթ են, ես լաւ կը ճանչնամ զանոնք, ինչպէս երէկուանները, այսօրուանները, այնպէս ալ վաղուանները: Անոնցմէ ոչ մէկը չունի ռազմական մարդու գլուխ, ինչ որ հարկաւոր է ներկայ բոպէին:

Այս անիծուած Վանտէի մէջ կը պահանջուի այնպիսի զօրավար մը, որ միեւնոյն ժամանակ ճարպիկ դատախազ ըլլայ, որ կարողանայ թըշնամին ձանձրացնել, անոր դէմ անվերջ մաքառիլ ամէն բանի համար. ջրաղաց ըլլայ, մացառ կամ փոս, մինչեւ անգամ քարի կտոր, անվերջ կռիւներով յոգնեցնէ զայն, օգուտ քաղէ ամէն հանգամանքէ, հսկէ ամենուրեք, կանգ չառնէ ամէն զոհաբերութեան առաջ եւ անձամբ օրինակ տայ ուրիշներու, չունենալով երբեք ոչ աչքին մէջ քուն եւ ոչ սրտին մէջ գութ: Ներկայ բոպէին Վանտէի մէջ, գիւղացիներէ բաղկացած այս զօրքի մէջ, ո՛րքան հերոսներ կան, բայց ո՞ւր են զօրավարները: Տ'էլպէն ոչինչ չարժեր, Լէքիւրը հիւանդ է, Պօշանը շատ կը խնայէ. ան բարի սիրտ ունի, Ներկայ բոպէին անիկա հաւասար է անասնութեան. Լա Ռօշէ Ժաքըլէն հիանալի է, բայց կրնայ է լաւ տեղակալ ըլլալ եւ ոչ զօրավար: Ջիլց լաւ սպայ կը դառնար՝ եթէ պատերազմը հարթ դաշտավայրի մէջ ըլլար, բայց ան այժմ անպէտ է, Քաթէլինօն անմիտ սայլապան մըն է, Սթօֆլէ խորամանկ է, միայն իբրեւ որսորդ զինուոր, Պէիար անընդունակ մէկն է, Պուլէնվիլիէ՝ ծաղրածու, Ծէրբէս փառասէր մարդ մը. իսկ սափրիչ Կասթօնի մասին չարժեր մին մինչեւ անգամ խօսիլ: Աստուած վկայ. ալ մենք ինչո՞ւ կը կռուինք յեղափոխութեան դէմ եւ ինչ տարբերութիւն մեր եւ հանրապետականներու մէջ, երբ ալ սափրիչները ազնուականներու գլխին հրամանատար կը կարգենք:

— Պատճառը այն է, որ այս չուն յեղափոխութիւնը մեզ ալ կը հրապուրէ, մե՞զ:

— Յեղափոխութի՛ւն, անիկա Ֆըրանսայի վէրքն է:

— Այո՛, երրորդ դասակարգի վէրքը, պատասխանեց Պուապէրթըլօն, ու միայն Անգլիան կարող է այս վէրքը կտրել ու նետել:

— Եւ անպատճառ Անգլիան պիտի ընէ ատ, մի՛ կասկածիք, նաւապետ:

— Բայց սպասել այժմ, ո՛հ, ատիկա դժուար է:

— Արդարեւ ռամիկ շինականները ամէն տեղ գրաւած են, եւ ինչո՞վ այժմ կը զանազանուի այս միապետութիւնը, ուր ընդհանուր հրամանատար նշանակուած է Սթօֆլէն՝ իշխան Մօլիվրէէի որսի վերակացուն, այն հանրապետութենէն, ուր Պաշը՝ դուքս Քասթրիի դռնապանի որդին, նախարար եղած է: Ի՞նչ զուգադիպութիւն Վանտէի այս պատերազմի մէջ,— մէկ կողմէ հրամանատար է՝ գարեջուր շինող Սանդէր, միւս կողմէ՝ սափրիչ Կասթօն:

— Սիրելի Վիքօվիլ, ես Կասթօնը այնքան գէշ չեմ գտներ. անիկա շատ լաւ կատարեց իր գործը, երբ Կէմէնէի հրամանատարն էր. երեք հարիւր կապոյտներուն իրենց փոսը իրենց սեփական ձեռքով փորել տալէ յետոյ՝ մինչեւ վերջին մարդը գեղեցիկ կերպով հրացանի բռնել տուաւ:

— Հիանալի բան ըրեր է, ես ալ այդպէս կ'ընէի եթէ անոր տեղը ըլլայի:

— Աստուած վկայ, ես ալ անտարակոյս այդպէս կ'ընէի:

— Այդ այդպէս է. պատերազմական մեծ գործողութիւններու համար հարկաւոր է մարդ, հարկաւոր է իսկական ազնուական, այդպիսի հանգամանքներու մէջ հարկաւոր են իսկական ասպետ մարդիկ եւ ոչ սափրիչներ:

— Սակայն այդ երրորդ դասակարգի մէջ, յարեց Պուապէրդըլօ, կան իսկական յարգանքի արժանի մարդիկ. օրինակի համար, սա ժամագործ Ժօլին: Անիկա առաջ Ֆլանդրական գունդին մէջ յիսնապետ էր, իսկ այժմ՝ Վանտէցիներու գլուխն անցած՝ իր խումբով կը հսկէ ծովեզերքի վրայ: Որդի մը ունէր՝ որ հանրապետական էր: Մինչ ինքը՝ հայրը կը պատկանէր սպիտակներու, որդին կը ծառայէր կապոյտներու մէջ, յետոյ անոնք կը հանդիպին իրարու, կը պատերազմին, հայրը որդին գերի կը բռնէ եւ գնդակահար կ'ընէ:

— Շատ լաւ ըրեր է, ըսաւ Վիքօվիլ:

— Ահա քեզի արքայական կուսակցութեան մէջ Բրուտոս մը, յարեց Պուապէրդըլօ:

— Բայց սա արդելք չէ, որ այդ մարդը այսօր գտնուի այնպիսի մարդերու հրամանատարութեան տակ, ինչպէս են զանազան Քօքըրօները, Ժան-Ժանները, Մուլէնները, Ֆօքարները, Պուժիները, Շուպերը, անտանելի՛ է ասի:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

փոխուած է այսպէս .—

Երբ անհատներու դէմ անուանարկութիւն կատարուի համաձայն 32րդ յօդուածին, եւ թշնամանք՝ համաձայն 33րդ յօդուածին Բ. հատուածին, դատական հետապնդումը կը կատարուի միայն անուանարկութեան կամ թշնամանքի ենթարկուած անձին բողոքին վրայ: Սակայն, ընդհ. դատախազութիւնը կրնայ ի պաշտօնէ հետապնդում կատարել, երբ իրենց ծագումով որոշ ցեղի մը կամ կրօնի մը պատկանող մարդոց խումբի մը դէմ կատարուած անուանարկութեան կամ թշնամանքին նպատակն է ատելութիւն գրգռել քաղաքացիներու կամ բնակիչներու միջեւ» :

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՈՎ ԵՂԱԾ ՔԱՐՈԶՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Ահաւասիկ երկրորդ հրամանագիրը, որ կը վերաբերի օտար դրամով եղած քարոզութեանց .—

ՅՕԴ. 1.— Ո՛վ որ քարոզութեան (պրոպագանտ) դրամ կը ստանայ օտար աղբիւրէ, ուղղակի կամ անուղղակի, ի՛նչ ձեւով կամ հանգամանքով ալ ըլլայ եւ կը ծառայէ քաղաքական քարոզութեան մը, կ'ենթարկուի վեց ամիսէն հինգ տարի բանտարկութեան եւ 1000էն 10,000 ֆրանք տուգանքի :

Այս օրինազանցութեան ծառայող բոլոր միջոցները պիտի գրաւուին. դատարանը կրնայ, պարագային համեմատ, հրամայել պետական գրաւում (confiscation), ջնջում կամ ոչնչացում :

Դատարանը կրնայ նաեւ, առնուազն հինգ եւ առ առաւելն տասը տարուան համար, արգիլել քաղաքացիական, քաղաքային եւ ընտանեկան իրաւունքները ամբողջութեամբ կամ մասամբ, համաձայն պատժական օրէնքի 42րդ յօդուածին :

ՅՕԴ. 2.— Ո՛վ որ արտասահմանէն դրամ կը ստանայ ծանուցումի համար, ուղղակի կամ միջնորդի մը միջոցաւ, պարտաւոր է, վճարման թուականէն սկսելով մինչեւ ութ օր յայտարարել իր բնակավայրի նահանգապետութեան, իսկ Փարիզի մէջ՝ ոստիկանական վերատեսչութեան, այլապէս կ'ենթարկուի 100էն հազար ֆրանք տուգանքի, վերապահելով, եթէ հարկ ըլլայ, ներկայ հրամանագրին Ա. յօդուածով նախատեսուած պատիժները:

Հրամանագրով մը պիտի ճշդուին այս յօդուածին գործադրութեան պայմանները :

*** Ալզասի երեք հակազգային կազմակերպութեանց լուծման առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ վարիչներէն Ֆրից Շփայզէր գերմանական մշակոյթը կը փառաբանէր մասնաւոր հրատարակութիւններով: Քարոզչական տետրակ մը ձաղկելով ձուլման վտանգները, կ'ըսէ թէ «ձուլումը պիտի անհետացնէ Ալզասցիները ինչպէս օձը կը կլլէ մուկը»: Միւս կազմակերպութեանց հրատարակութիւններն ալ կը ջանային ապացուցանել թէ Ալզասցիներու մայրենի լեզուն կէօթէի մէկ լեզուին նմանակն է, թէ ֆրանսերէնի գործածութիւնը տեսակ մը դաւաճանութիւն է իրենց բնական ձգտումներուն դէմ են.:

Տեղական մամուլը կը պահանջէ խափանել նաեւ այս ընկերակցութեանց օրաթերթը :

630,000,000 ոսկի վարկ Անգլիոյ պաշտպանութեան համար

Անգլիոյ ելմտական նախարարը երեքշաբթի օր երեսփ. ժողովին ներկայացուց նոր ելմտացոյցը, որ կը ներկայացնէ 1,322,000,000 ոսկիի հսկայական գումար մը եւ որ կրնայ դեռ աւելնալ: Նախարարը յայտնեց թէ վերջացող տարեշրջանին կառավարութիւնը 400 միլիոն ոսկի ծախսած է միայն ազգ. պաշտպանութեան համար, բայց առնուազն 630 միլիոն պիտի ծախսէ յառաջիկայ տարեշրջանին, որ կը սկսի ապրիլ 1էն: Ուրեմն աւելի քան 57 առ հարիւր յաւելում: (Նախորդ տարեշրջանին գումարն էր 265 միլիոն ոսկի):

Այս ահռելի գումարին 380 միլիոնը պիտի ճարուի ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեամբ, իսկ մնացեալ 942 միլիոն ոսկին լրացնելու համար պիտի աւելնան կարգ մը տուրքեր (ինքնաշարժ, ծխախոտ, շաքար, շարժանկար եւայլն): Ասկէ զատ, եկամուտի տուրքին վրայ 5 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 2000 — 8000 ոսկիի համար, եւ 10 առ հարիւր՝ 8000էն վեր եղած եկամուտներու համար: Ժողովը ծիծաղեցաւ, երբ նախարարը յայտնեց թէ 1853ին Կլէտսթոնի ելմտացոյցը կը հասնէր 53 միլիոն ոսկիի :

Ռումանիա դրամ կը ստանայ, բայց ոչ զէնք

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Լոնտոն կը գտնուէր կիրակի օրէն ի վեր, Փարիզ եկաւ երէկ, չորեքշաբթի: Լոնտոնի մէջ շատ գոհ չեն երեւար նախարարին տուած բացատրութիւններէն: Կ'ըսուի թէ նախարարը նոյն ինքն Հիթլէրի թելադրութեամբ անգլիական կառավարութեան յայտնած է իրեն հետ եղած խօսակցութեանց մէկ մասը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Հիթլէր կը մեղադրէ Անգլիան եւ Ֆրանսան թէ պատերազմ կ'ուզեն սարքել, իրենց առեւտրական շահերուն համար :

Անգլիական կառավարութիւնը հաւանած է 2,500,000 ոսկի փոխ տալ Ռումանիոյ, բայց ոչ զէնք, ըսելով թէ Անգլիա ինք պէտք ունի զէնքի :

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական թղթակիցը կը գրէ .—

Անգլիոյ նախարարները ուզեցին իմանալ թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆէնքու ինչ տպաւորութիւն ստացած է Պերլինի մէջ ունեցած խօսակցութիւններէն, եւ թէ որոշ գաղափար մը կազմա՞ծ է Հիթլէրի մտադրութեանց մասին Ռումանիոյ հանդէպ: Կը թուի թէ Հէր Հիթլէր չափազանց արհամարհական վերաբերում ունի Մեծն Բրիտանիոյ կարողութեան հանդէպ օգնելու ուրիշ երկիրներու, քանի որ, ըստ Հիթլէրի, ան ինքզինքն իսկ պաշտպանելու ի վիճակի չէ: Կ'ըսուի թէ Առաջնորդը հրահանգ տուած է ամենուրեք իր աջակիցներուն, որ այս լարին վրայ նուագեն: Չեխոսլովաքիոյ կցումը Գերմանիոյ ծանր հարուած մը եղաւ Ռումանիոյ համար, որ ցարդ իր ռազմական պիտոյքները կը ստանար Շքոտայի զինագործարաններէն: Այժմ Պուքրէշ կը դժկամակի ուղղակի գերմանական զէնք գնել, որովհետեւ նախկին պատերազմի փորձառութիւնը չուզեր կրկնել:

*** Կ'ըսուի թէ Պերլին առաջարկած է Եուկոսլավիոյ 12 միլիոն սթերլինի վարկ բանալ, զէնք ու ռազմամթերք գնելու Գերմանիոյ մէջ, բայց Պելկրատի կառավարութիւնը կը վարանի:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՅՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ սպաներ եւ զինուորներ ձերբակալուած են կարգ մը ասիական քաղաքներու մէջ, զօրաշարժի արձանագրութիւնները անհետացած ըլլալով: Գաղտնի կազմակերպութեան մը 27 անդամները դատապարտուեցան 8—10 տարի բանտարկութեան :

ՀԻԹԼԷՐ իր վաղուան ճառը պիտի խօսի կէս օրին, ժամը 12, փոխանակ գիշերուան, ինչպէս կ'ըլլար մինչեւ հիմա, խորհրդարանին բացման առեն : Հրամայուած է աշխատանքը դադրեցնել ամբողջ Գերմանիոյ մէջ եւ լսել Առաջնորդին ճառը, զոր ձայնասփիւռը պիտի տարածէ բոլոր լեզուներով :

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը հրատարակեց հրամանագիր մը, որով սպանիական պետութիւնը նախկին թագաւոր Ալֆոնսի կը վերադարձնէ այն բոլոր կալուածները, զորս հանրապետական կառավարութիւնը գրաւած էր: Կը կարծուի թէ Ալֆոնսօ թագաւորին հարստութիւնը կը հասնի աւելի քան 10 միլիոն տոլարի :

ԿԱԶԱՐԴԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ բերուած են Լոնտոնէն, բաժնուելու համար Ֆլորանսայի անգլիական հպատակներուն, որոնց թիւը կը հաշուեն 7—10000: Առաջին երկու հազար դիմակները ծախուեցան հատը 40 ֆրանքի:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը:

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը :

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. BROWN (Danse Espagnol), Mlle. ROSIC (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone):

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ երաժիշտներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր երաժիշտ SOULIO FALCONի: Պիտի բաժնուի քոթիյոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է Կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 6 Av. d'Italie սրճարանին վերնայարկը, կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» խումբի ժողովը 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԱՊՐԻԼ ՔՍԱՆԸՄԷԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, **Frédéric FEYDIT** (Հայերէն) եւ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, երիտ. կազմակերպութեանց կողմէ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԼԻՑԻ ՑԷՄԻՐՃԵԱՆ, կ'երգէն՝ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ընկերակցութեամբ երգէոնի. Օր. Հ. ԳԸՐԼԱՆԿԸՃԵԱՆ եւ Պ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ՝ կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ)՝ կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ 7 ֆրանք:

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները: Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Պարսամեան գրատունը, 46 rue Richer՝

կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ ի սկաուտները եւ հայ արիները՝

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

29 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ, ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Տքթ. Լ. Համբարձումեանի, Օր. Պ. Գէորգեան եւ Տիկ. Վարժապետեան, կ'արտասանեն՝ Օր. Գասպարեան, ընկ. Ս. Բրուտեան, Կ. Թիւթէլեան: Կը նուագէ ընկ. Ղեւոնդեան (ջութակ), կենդանի պատկեր ընկ. Վ. Տէր-Վարդանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ կարող ուժերու:

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ կը դասախօսէ՝ Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ, իրաւագէտ: Նիւթ՝ «Վերջին հրամանագիր-օրէնքները»:

«ՌԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

Կը խօսի Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ, խիստ շահեկան նիւթի շուրջ:

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ի ՊԱՏԻՒ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ. ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ **Salle Gaveau**ի մէջ

Յարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ԳԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ԻՐԻՍ ՊԻՒԼ-ՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ՖԻԼԻԲ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ : Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տիսք):

Մուտքի գիները.— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Յառաջ եւ Ապագայի խմբագրատուները, Հ. Սամուէլ գրատուն, Պ. Թ. Նալպանտեան 43 Rue Richer եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավլեէն ՊԱՊԷՌԵԱՆ եւ ՖԸՉԸՃԵԱՆ ընտանիքները եւ իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր այն բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն, որոնք անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻՑԱ ՊԱՊԷՌԵԱՆԻ ցաւալի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme .. Paris (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,45ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան Վ.ԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԵՒՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼՔՍԱՆԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ, ԱՒՔՍԱՆԵԱՆ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիւյլի ճաշարանը, 24 ռիւ Սէն Լազար, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

29 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈԼԻՋԷի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Արժանթինեան նուագախումբ եւ հռչակաւոր «Հաթ-Ժազ»

Պարերը պիտի ղեկավարէ փրոֆ. ՄԻՀՐԱՆ ՆՈՒՍՈՒՖԵԱՆ

Պարերու ցուցադրութիւն՝ հայ, ֆրանսացի եւ սպանիացի փրուեստագէտներու կողմէ՝ Մուտք՝ 10 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան Նոր ընտիր վարչութիւնը կազմակերպած է արհեստակցական շարք մը հրապարակային դասախօսութիւններ՝ ցուցադրու իւններով (dèmonstration) միասին: Առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Միութեանս ժամանակաւոր կեդրոնը 1, Quai de Conti, Paris (6) Métro St. Michel et Pont Neuf, Պ. Պ. Մ. Նազարեան եւ Կ. Սինանեան (Միջազգային արհեստակցական մրցանակներու արժանացած), պիտի յարդարեն (coiffer) կանանց մազեր եւ պիտի տան հարկ եղած բոլոր բացատրութիւնները:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր հայ արհեստակիցները ներկայ գտնուիլ եւ օգտուիլ մասնագիտական նորութիւններէ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 28 ԱՊՐԻԼ VENDREDI 28 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4026

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Եթէ ուրիշ որ եւ է փաստ նկատի չառնէինք, հաստատելու համար կացութեան ծանրութիւնը, բաւական էր միայն Անգլիոյ աննախընթաց որոշումը,— պարտաւորիչ զինուորութիւն :

Առ այժմ այս որոշումը կը վերաբերի 20 — 21 տարեկան երիտասարդներու : Բայց պարզապէս մանրամասնութիւն մըն է այդ : Հիմնականը այն է որ Մեծն Բրիտանիա կը խախտէ երկու հարիւր տարուան աւանդութիւն մը, ընդունելով պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը, հակառակ հանրային կարծիքին չկամութեան :

Ուրեմն, Անգլիան ալ կը հետեւի Եւրոպայի միւս պետութեանց դարաւոր օրէնքին, ճակատագրական պահու մը, երբ հիմէն խախտած է խաղաղութեան պահպանումը :

Այս որոշումը տալով Հիթլէրի ճառէն երկու օր առաջ, Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը գերագոյն ճիգն է որ կը փորձէ, արժեցնելու համար իր խօսքը :

Պ. Չէմպըրլէն պարտաւորիչ զինուորագրութեան որոշումը յայտնած ատեն, պատասխանելով աշխատաւորական երեսփոխանի մը հարցումին, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պատրաստ է մասնակցելու միջազգային խորհրդաժողովի մը, ինչպէս թելադրած էր նախագահ Ռուզվէլթ :

Կը նշանակէ թէ Անգլիա կանգ պիտի չառնէ որ եւ է միջոցի առջեւ, պաշտպանելու համար իր աշխարհակալութեան շահերը, որոնց համար աննախընթաց յանձնառութիւններ ստանձնեց Եւրոպայի մէջ,— երաշխաւորութիւն Լեհաստանի, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ :

Անգլիական որոշումը պիտի օգնէ՞ ապահովելու խաղաղութիւնը :

Դժուար է պատասխանել այս հարցումին, գոնէ Հիթլէրի ճառէն առաջ, որ պիտի արտասանուի այսօր, ուրբաթ :

Ամէն պարագայի մէջ, եւ հակառակ Պերլինի եւ Հռոմի թերթերուն հեգնութեանց, կը թուի թէ բրիտանական վճիռը որոշ ազդեցութիւն պիտի գործէ երկու Առաջնորդներուն վրայ, անոր համեմատ վարելու համար իրենց յաջորդ քայլերը :

Մինչ այս մինչ այն, դիւանագիտական ճակատամարտը կը շարունակուի նոյն ուժգնութեամբ, բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ, Փարիզէն մինչեւ Անգարա :

Այս պայքարին մէջ, խիստ վճռական դեր մը կ'ինայ Թուրքիոյ, մանաւանդ հիմա որ Անգարա կը գտնուին Խ. Միութեան արտաքին գործավարին փոխանորդը եւ գերմանական նոր դեսպանը, Ֆոն Փափէն :

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Փոթէմքինի պաշտօնը շատ աւելի կարեւոր է քան կ'ենթադրուէր : Մոսկուա կատարեալ զինակցութիւն մըն է որ կ'առաջարկէ Անգարայի, անոր տրամադրութեան տակ դնելով իր բանակը եւ նաւատորմը, Վոսփորի եւ Տարտանէլի պաշտպանութեան համար :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, թրքական կառավարութիւնը պիտի աջակցի Մոսկուայի, Իրանի եւ Իրաքի հետ կատարուած բանակցութեանց մէջ, ամուր պատուար մը հաստատելու համար Մօտաւոր Արեւելքի պետութեանց միջեւ :

Այս առթիւ կ'ըսուի նաեւ թէ Պ. Փոթէմքին յաջողած է ապահովել Պուլկարիոյ չէզոքութիւնը, պատերազմի պարագային :

Այսպէս կամ այնպէս, դէպքերը ստացած են վճռական, եթէ ոչ բացառիկ, ճակատագրական ընթացք :

Ջէն ու դրահի եւ դիւանագիտական ճարտարութեան մրցահանդէս մըն է որ կը կատարուի, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, որուն կարօտը երբեք այսքան սուր եղած չէր, տարիներէ ի վեր :

Շ.

ՇԱՏ ԲԱՆ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԻՐՔԷՆ

ՓՈԹԷՄՔԻՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆԳԱՐԱ ԳՆԱՑ

Խ. Միութեան արտաքին փոխ - գործավարը՝ Պ. Փոթէմքին Անգարա կը գտնուի այս միջոցին : Թերթերը զանազան մեկնութիւններ կուտան այս այցելութեան : «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Փոթէմքին պիտի առաջարկէ Թրքական կառավարութեան. —Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա իրենց բարեկամութեան դաշնագիրը պիտի վերածեն քաղաքական եւ զինուորական դաշնակցութեան : Խորհրդային բանակը եւ նաւատորմը պիտի դրուին Թուրքիոյ տրամադրութեան տակ, եթէ յարձակում կատարուի Թուրքիոյ դէմ : Այդ պարագային, Խ. Միութիւնը Թրքական սպայակոյտին պիտի ձգէ գործողութեանց ղեկավարութիւնը :

*** Ֆոն Փափէն, Անգարայի գերմանական նոր դեսպանը, Պոլիս հասաւ չորեքշաբթի օր :

** «Իսմանիթէ» կը գրէ թէ Թուրքիոյ դիրքը էական կարեւորութիւն ունի հաւաքական պաշտպանութեան քաղաքականութեան համար, նկատի առնելով իր ռազմագիտական դիրքը Եւրոպայի եւ Փոքր Ասիոյ միջեւ : Փոթէմքինի այցելութեան նպատակն է ճշդել Թուրքիոյ բռնելիք դիրքը, «թէեւ թուրքեւ խորհրդային բարեկամութիւնը վերահաստատելու պէտք չունի» : Այս ճամբորդութիւնը մաս կը կազմէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած դիւանագիտական բանակցութեանց : Թուրքիոյ մասնակցութեան եղանակը անշուշտ պիտի ազդէ Ռումանիոյ դիրքին վրայ :

*** «Էքսէլսիոր» մասնաւոր յօդուածի մը մէջ կը բացատրէ թէ Թուրքիա կը գտնուի անկիւնադարձի մը առջեւ, ստիպուած ըլլալով ընտրութիւն մը կատարել Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի միջեւ :

— «Արեւմտեան պետութիւնները ուղղակի օգնութիւն խոստացած ըլլալով Ռումանիոյ, մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ Թուրքիոյ բռնելիք դիրքը : Մարմարա ծովը, որ 1914ին հանդիսատեսը եղած էր «Կէօպէն»ի եւ «Պրէսլաւ»ի, Գերմանիոյ երկու ծովահէն յածանաւերուն, այս անգամ պիտի բացուի՞ Համաձայնութեան ռազմական եւ առեւտրական տորմիղներուն առջեւ : Ֆոն Փափէն Անգարա գացած է, որպէսզի ապահովէ անոր չէզոքութիւնը ի նպաստ Գերմանիոյ» :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

20—21 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՀԱՂՈՐԴԵՑ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օր, Անգլիոյ վարչապետը պաշտօնապէս երեսփ. ժողովին հաղորդեց պարտաւորիչ զինուորութեան որոշումը, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան : Այս յայտարարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ, քանի որ կը հակասէ Անգլիոյ դարաւոր աւանդութեանց, միեւնոյն ատեն ապացուցանելով կացութեան ծանրութիւնը :

Ահաւասիկ տրուած որոշումին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1. Քսանէն քսանեմէկ տարեկան բոլոր երիտասարդները զինուորական մարզանք պիտի կատարեն վեց ամիս : Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուի կամաւոր զինուորագրութիւնը, ցամաքային, ծովային թէ օդանաւային ծառայութեան համար : Թէեւ այս դրութեամբ զինուորագրութեան ենթակայ կ'ըլլան 310,000 հոգի, բայց մէկ տարուան մէջ վեցամսեայ ծառայութեան հրաւիրուած նորագիրներու թիւը պիտի ըլլայ միայն 200,000 :

2. Ոչ մէկ բացառութիւն պիտի ընդունուի այս որոշման առթիւ, բաց ի անոնցմէ որ ֆիզիքապէս տկար են, ինչպէս եւ այն դասէն որ խղճով հակառակ է զինուորութեան (Քուէյքըրներ եւն.) : Այս վերջին պարագան պէտք է հաստատուի դատական վճռով :

3. Վեցամսեայ մարզանքէն վերջ, նորագիրները ազատ են մտնելու երկրապահ բանակին մէջ, 3ուկէս տարուան համար, կամ ծառայելու կանոնաւոր բանակի պահեստի զօրամասերուն մէջ :

4. Կառավարութիւնը կրնայ, առանց յայտարարութեան, հերթեւաբար դաշտնի զէնքի տակ առնել երկրին պահեստինները եւ օժանդակ ուժերը :

Օրինագիծը կը պարունակէ նաեւ տրամադրութիւն մը՝ սահմանափակելու համար սպառազինութիւններ արտադրող հաստատութեանց շահերը : Եթէ խիստ պատերազմ ծագի, աւելի խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, չարաշահութիւնները սանձելու համար :

Օրինագծին քննութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ շաբթու, բայց վիճաբանութիւնները սկսան երէկ իսկ, Չէմպըրլէնի յայտարարութեան հիման վրայ, որուն դէմ պարսաւանքի բանաձեւ մը խմբագրած էին աշխատաւորականները : Վարչապետը իր յայտարարութենէն առաջ տեսակցած էր ընդդիմադիր վարիչներուն հետ, զանոնք համոզելու համար, բայց ի զուր :

Վարչապետը իր յայտարարութեան մէջ չեշտեց թէ կառավարութիւնը վերջերս նորէն քննեց ազգ. պաշտպանութեան եղանակները, բայց նկատելով որ ներկայ միջոցները դանդաղ կ'ընթանան, որոշեց անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին :

— «Այս օրինագիծը առժամեայ հանգամանք ունի, եւ կը յուսանք թէ պիտի քուէարկուի անյապաղ, որպէսզի ամէն իրաւասութիւն ունենանք անմիջապէս գործելու, համաձայն այս օրէնքին : Եւրոպայի միւս բոլոր երկիրները ունին այն իրաւասութիւնները զոր մենք կը ջանանք ձեռք բերել համաձայն այս օրինագծին եւ այդ երկիրներէն իւրաքանչիւրը կ'օգտագործէ տրուած իրաւունքները, մասնակի զօրաշարժ կատարելու համար : Կառավարութիւնը քննեց նաեւ այն նոր յանձնառութիւնները զոր խորհրդարանին միաձայն հաւանութեամբ ստանձնեց վերջին ամսուան ընթացքին, Եւրոպայի մէջ եւ իր տրամադրելի միջոցները՝ յարգելու համար զանոնք : Հարկ չեմ դատեր կրկնել թէ կարգ մը պետութեանց տրուած ապահովութիւններուն, ինչպէս եւ ուրիշ կառավարութեանց հետ կատարուած խօսակցութեանց նպատակն է ոչ թէ պատերազմի մտնել, այլ կանխել պատերազմը : Այս առաջադրութեամբ, չենք կրնար անտեսել ուրիշ ժողովրդավար երկիրներու եւ մասնաւորապէս մեր Եւրոպայի բարեկամներուն տեսակէտները : Արդարեւ, հակառակ Մեծն Բրիտանիոյ ահագին ճիգերուն՝ սպառազինութեանց ճամբուն մէջ, ոչինչ կրնար աւելի խոր ազդեցութիւն գործել աշխարհի մէջ, ապացուցանելու համար մեր վճռականութիւնը՝ դիմադրելու ընդհանուր տիրապետութեան որ եւ է փորձի, քան պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքին ընդունելութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, դրութիւն մը որ տիեզերական օրէնք է ամբողջ Եւրոպայի մէջ : Ակներեւ տկարութիւն մը կը ներկայացնէ կամաւորական դրութիւնը, որուն շնորհիւ մարդ մը կրնայ անձնատուր ըլլալ իր հաճոյքներուն եւ շահերուն, մինչ իր դրացին իր արձակուրդը կը նուիրէ մարզուելու, որպէսզի պատերազմի ատեն պատրաստ ըլլայ իր կեանքը եւ ընտանիքին ապագան վտանգելու իր երկրին համար : Բոլորդ ալ կ'ընդունիք թէ պատերազմի ատեն զինուորութիւնը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ սկիզբէն իսկ : Բայց մինչեւ հիմա մենք անհրաժեշտ չենք դատած այդպիսի տնօրինութիւններ հաստատել խաղաղութեան ատեն, եւ ես անձամբ կրկնեցի իմ նախորդներուս խոստումը թէ պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի չհաստատուի ներկայ խորհրդարանի ընթացքին : Մենք պատերազմի մէջ չենք այժմ, բայց այն պահուն երբ բոլոր երկիրները կը լարեն իրենց բոլոր միջոցները պատրաստ ըլլալու համար պատերազմին, այն պահուն երբ խաղաղութեան պահպանման վստահութիւնը հիմէն խախտած է եւ ամբողջ աշխարհ գիտէ որ եթէ պատերազմը պայթի մենք անոր մէջ պիտի խրինք ոչ թէ քանի մը շաբաթէն, այլ քանի մը ժամէն, ոչ ոք կրնայ պնդել թէ իբրեւ ներկայ վիճակը խաղաղութեան շրջան կը ներկայացնէ, բառին իրական իմաստով : Կառավարութիւնը այն եզրակացութեան յանգած է թէ այս պահուն անհրաժեշտ է դարձած պարտաւորիչ մարզանքի դրութիւն մը, դիմագրաւելու համար նոր եւ բացառիկ պայմաններ » :

Վարչապետը եզրակացնելով, բացատրեց թէ պահանջուած իրաւասութիւնները երեք տարուան համար են, բայց, եթէ այդ պայմանաժամին լրանալէն առաջ կառավարութիւնը տեսնէ որ կացութիւնը բարւոքած է, կրնայ վերջ տալ այդ իրաւասութեանց : Միւս կողմէ, կարելի է տարուէ տարի երկարաձգել այդ իրաւասութիւնները, խորհրդարանին հաւանութեամբ :

*** Մասնագէտներու կարծիքով, պարտաւորիչ եւ կամաւոր զինուորութեան շնորհիւ Անգլիա շուտով պիտի կրնայ ունենալ աւելի քան մէկ միլիոն զինուոր : Անգլիա այժմ ունի 531,353 զինուոր, առանց հաշուելու Հնդկաստանի զօրքը : Այս բանակին 206300ը կը կազմեն երկրապահ զինուորները, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել նոր արձանագրուածները, 250000 հոգի : Պարտաւորիչ զինուորութեան շնորհիւ ալ պիտի աւելնան 200—250,000 հոգի, որով ընդհ. գումարը պիտի ըլլայ մէկ միլիոն 31,355 : Հնդկաստանի զօրքին թիւն է 45,383 :

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարար Մարքովիչ երեքշաբթի օր Պերլին հասաւ եւ ընդունուեցաւ արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփի կողմէ : Յաջորդ օրն ալ ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ : Անշուշտ խօսակցութիւնները կը դառնան Եուկոսլավիան Պերլին - Հռոմ առանցքին կապելու խնդրին շուրջ : «Լոքալ Անցայկէր» կը գրէ թէ «Եուկոսլավիա դիւրաւ պիտի կրնայ խզել զինք Դաշնակիցներուն կապող հին բարեկամութեան կապանքները եւ այսուհետեւ սերտօրէն գործակցիլ կեդրոնական Եւրոպայի մեծ պետութեանց հետ» : Քաղաքական շրջանակներ կը մտածեն, թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ ամէն ջանք թափած է համոզելու Պելկրատի կառավարութիւնը, որ մտնէ հակաքոմինթերնի ուխտին մէջ :

** Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆէնքուի եւ անգլիական կառավարութեան միջեւ կատարուած բանակցութեանց առթիւ, կը կարծուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է, որ Լոնտոնի կառավարութիւնը լիակատար գոհացում տայ Ռումանիոյ բաղձանքներուն : Ռումանիա կ'ուզէ որ Անգլիա աջակցի կազմակերպելու իր տնտեսական եւ նիւթական ուժերը, որպէսզի կարենայ յաջողապէս դիմագրաւել որեւէ յարձակումի : Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ Պ. Գաֆէնքուի հետ խորհրդակցութիւն ունեցան Լոնտոնի լեհական, ամերիկեան եւ յունական դեսպանները :

*** Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան արտաքին փոխ - գործավար Փոթէմքին մեկնեցաւ Անգարա, առանց պաշտօնական ո եւ է խօսակցութիւն ունենալու ռումէն կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ : Կ'ըսուի թէ Պ. Փոթէմքին նոյն ճամբով պիտի վերադառնայ Մոսկուա, եւ այս անգամ, վերադարձին կանգ պիտի առնէ Սոֆիայի ու Պուքրէշի մէջ եւ որոշ առաջարկներ պիտի ներկայացնէ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ, ռուսեւթուրք կառավարութեանց անունով : Մինչեւ այդ՝ վերադարձած պիտի ըլլայ նաեւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Պ. Գաֆէնքու, որ այժմ կը գտնուի Փարիզ :

*** Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը եւս մեկնեցաւ իր պաշտօնատեղին, անգլիական դեսպանին վերադարձին զուգընթաց, ցոյց տալու Գերմանիոյ թէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ կը տիրէ կատարեալ գործակցութիւն : Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ տեսակցութիւններ ունեցաւ ռուսական դեսպանին հետ : Մոսկուայի մէջ կը կասկածին թէ Անգլիա սակարկութեան մտնելու փորձ կը կատարէ Պերլինի հետ : Եթէ այսպիսի քայլ առնուի, Խ. Միութիւնը իր բովանդակ ուժով արդելք պիտի հանդիսանայ : Ֆրանսական կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ դեսպան Հէնտէրսընի վերադարձը Պերլին անիմաստ քայլ մըն է եւ միայն պիտի ծառայէ Հիթլէրի այն կասկածը ներշնչելու, թէ ժողովրդապետութիւնները տկար են :

Կարեւոր խորհրդակցութիւններ Սուրիոյ մասին

Առջի օր շատ կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ նախագահութեամբ Պ. Տալատիէի եւ մասնակցութեամբ Սուրիոյ մարզպանին, արտաքին նախարար Պ. Պոնէի եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու : Այս առթիւ քննուեցաւ մարզպանին ընդարձակ տեղեկագիրը : «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, Սէն - Պրիս այս առթիւ կը գրէ թէ ժողովը քննած է նաեւ Սուրիան միապետութեան մը վերածելու խնդիրը, յարեւմտան Իրաքի եւ Անդրյորդանանի :

Սէն - Պրիսի կարծիքով, երկու նպաստաւոր պարագաներ կը ներկայանան Ֆրանսայի համար, — առաջին՝ Իտալիոյ վախը, քանի որ այդ երկիրը չէր ծածկեր Ֆրանսայի տեղը բռնելու տենչը : Երկրորդը՝ Թուրքերու վախը : Այս վերջինները « քաջալերուելով Ալեքսանտրէթի վերստացումէն, մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն Հալէպի եւ Ճէզիրէի մէջ, եւ նոյնիսկ տրամադիր են Դամասկոս վերադառնալու : Այս հեռանկարը ուժգնօրէն կը քաջալերուի Գերմաններուն կողմէ որոնք շատ կարեւոր աջակցութիւններ կը վայելեն Թրքական շրջանակներուն մէջ : Գիտէ՞ք որ Թրքական բանակին մէջ կը գտնուին եօթը գերման զօրավարներ, մինչդեռ Ֆրանսա ունի միայն քանի մը երկրորդական մարզիչներ : Սուրիոյ բնիկմաց տարրերը կ'ըմբռնեն թէ Ֆրանսայի աջակցութիւնը կենսական կարեւորութիւն ունի իրենց համար : Ցետոյ հարկ է շինարար քաղաքականութեան մը օժանդակութիւնն ընծայել անոնց : Ցետաձգումներու ժամանակը անցած է : Անհրաժեշտ է որ վճռենք հաստատուն հիմերու վրայ դնել Սուրիոյ կարգուսարքը » :

Ֆրանսա կը ծափահարէ, Գերմանիա եւ Իտալիա կը ծաղրեն

Պարտաւորիչ զինուորութեան յայտարարութիւնը ջերմ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւ ուրիշ բարեկամ երկիրներու մէջ :

Ֆրանսա մասնաւորապէս գոհ է, որովհետեւ երկար ատենէ ի վեր կառավարութիւնը կ'աշխատէր համոզել Անգլիան որ ընդունի պարտաւորիչ զինուորութեան դրութիւնը : Այս խնդիրը արծարծուեցաւ հանրապետութեան նախագահին Լոնտոն այցելութեան առթիւ ալ : Վարչապետ Պ. Տալատիէ մասնաւորապէս անհրաժեշտ կը գտնէր պարտաւորիչ զինուորութիւնը : Կարգ մը թերթեր այս առթիւ կը գրեն թէ Պ. Տալատիէ չէր ուզեր Պերլին վերադարձնել ֆրանսական դեսպանը, տկարութեան նշան մը համարելով այդ քայլը, բայց ի վերջոյ տեղի տուաւ Անգլիոյ ճնշումին, որպէսզի Գերմանիա այն տպաւորութիւնը չկրէ թէ ճեղք մը բացուած է երկու երկիրներուն միջեւ : Սակայն, Պ. Տալատիէ այս առթիւ նորէն պնդեց որ ընդունուի պարտաւորիչ զինուորութիւնը, Հիթլէրի ճառէն առաջ, որպէսզի Գերմանիա հասկնայ թէ Անգլիա վճռած է գործել : Փարիզի մէջ կ'ընդունին թէ պարտաւորիչ զինուորութեան յայտարարութիւնը աւելի շատ հոգեբանական արժէք ունի քան նիւթական, եւ կրնայ խոր ազդեցութիւն գործել Ֆրանսայի հանրային կարծիքին վրայ :

*** Պարտաւորիչ զինուորութեան որոշումը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ եւս հաղորդուեցաւ անգլիական կառավարութեան կողմէ : Լուրը հազիւ Պերլին հասած, թերթերը վերսկսան յարձակումը Անգլիոյ դէմ, տրուած որոշումը կոչելով «Անգլիոյ պարտաւորիչ մարզական խաղերը» : Գերման մասնագէտներ կ'ըսեն թէ երեք տարի պէտք է անցնի, մինչեւ որ արժէք ունենայ Անգլիոյ տուած որոշումը, մանաւանդ նկատի առնելով արդիական զինարուեստին պահանջները :

Թերթ մը դիտել կուտայ թէ Անգլիոյ ծնունդները 1,194,000 էին 1920ին, բայց 720,000ի ինկած էին 1936ին : «Ահաւասիկ ամէնէն պերճախօս ապացոյցը Անգլիոյ զինուորական տկարութեան : Անգլիացի երիտասարդներու զինուո -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ի ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Խ. Միութեան 18րդ համագումարի երկրորդ գլխաւոր օրակարգն էր 3րդ հնգամեայ ծրագրին վաւերացումը: Այդ ծրագիրը պատրաստուած է 1938–1942 տարիներուն համար: Հետեւաբար, Կ. Կոմիտէն զայն համագումարին բերած է՝ «առ ի վաւերացումն»՝ գործադրութեան դնելէ շատ վերջ: Նախորդներուն նման՝ Գ. հնգամեակի ծրագիրը եւս կը ձգտի «նոր թափ մը տալու՝ ազգային–պետական գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն»: «Թայմզ», խօսելով այս մասին, «ճարտարագործութեան շրջան մը» կ'որակէ զայն: Եւրոպական ուրիշ թերթեր «նոր շրջան մը» նկատեցին զայն, անշուշտ ակնարկելով, առաւելապէս, կուսակցութեան կանոնագրի «փոփոխումներուն», որոնց մասին խօսեցանք նախորդ յօդուածով:

Խորհրդային նոր հնգամեակի գլխաւոր գիծերը կը մատնանշեն կարեւոր պարագայ մը: Մոսկուա, պատրաստելով այդ ծրագիրը, ունեցած է մէկ հիմնական նշանակէտ, — յառաջիկայ պատերազմը:

Ասկէ առաջ, մանաւանդ առաջին հնգամեակի արդիւնքէն վերջ, Խ. Միութեան մէջ խուլ դժգոհանք մը ծայր տուաւ: Նոյնիսկ տարաձայնութիւններ ծագեցան: Որովհետեւ, իշխանութիւնը առաջին եւ երկրորդ հնգամեայ ծրագիրներուն մէջ նկատի ունեցած էր գլխաւորաբար մանր ճարտարագործութիւնը: Այսինքն՝ արտադրութիւններ որոնք արտածումի կրնային ծառայել եւ կամ սպառազինումի: Իսկ տեղական սպառումի յատուկ արտադրութիւններու պակասը խիստ զգալի եղաւ: 1917էն ի վեր, Խ. Միութեան բնակչութիւնը տքնաջան կ'աշխատի, բայց իր այդ աշխատանքին արդիւնքէն չի նպաստաւորուիր: Առաջին տարիներուն՝ «համաշխարհային յեղափոխութեան» ցնորքը ծծեց անոր քրտինքը: Աւելի վերջ՝ «արտաքին միջամտութեան» սարսափը: Ինչպէս նաեւ՝ միշտ պատերազմական նպատակներով՝ ելեկտրակայաններու, գործարաններու, ճամբաներու, ջրանցքներու եւ մետաղային արտադրութեանց (օդանաւ, հրասայլ, զէնք, թնդանօթ) պահանջը:

Այս բոլորը թերեւս կ'ապահովէին «խորհրդային հայրենիք»ին սահմանները, բայց, չէին կշտացներ զայն, ոչ ալ՝ կը հագուեցնէին: Եւ, ինչպէս ըսինք՝ օրէ օր դժգոհանքը կ'աճէր: Խ. Միութեան վարիչները խոստացած էին Գ. հնգամեակի ծրագիրը յատկացնել փոքր ճարտարագործութեան,— հագուստ կապուստ, ուտելիք: Եւ սակայն, այն տեղեկագիրը որ, 13 ամսուան յապաղումով, կարդացուեցաւ 18րդ համագումարին մէջ, պարզեց թէ Քրեմլ ստիպուած է իր Գ. ծրագիրը եւս յատկացնել մեծ ճարտարագործութեան եւ պատերազմական նիւթերու:

Միշտ համաձայն նոր տեղեկագրին, ընդհանուր արտադրութիւնը պէտք է աւելնայ 13.5 առ հարիւր, իսկ 1942ին համար կը նախատեսուի 88 առ հարիւրի յաւելում մը՝ բաղդատմամբ 1937ին: Տեղեկագիրը չըսեր, սակայն, թէ այդ յաւելումը ո՞ր թիւերուն համեմատութեամբ պիտի ըլլայ, քանի որ առաջին ու երկրորդ հնգամեակներու նախատեսած արտադրութիւնները երբեք ամբողջովին չիրականացան, եւ խորհրդային բազմալեզու մամուլը ամէն մէկ «հանրապետութեան» արտադրութիւններուն թերացումը մատնանշեց տեւականօրէն:

Գ. հնգամեայ ծրագրին մէջ մասնաւոր տեղ մը կը գրաւեն տարրաբանական արտադրութիւնները, պղինձի արտադրութիւնը, նաւաշինութիւնը եւ ելեկտրական ուժերու յաւելումը: Կը նախատեսուի նաեւ յաւելումը վառելանիւթերու պահեստին:

Ուշագրաւ է որ, Քրեմլ վերջ կը դնէ «ճարտարագործական նոր նախաձեռնութեանց՝ եւրոպական Ռուսիոյ մէջ»: Նոր գործարաններ պիտի շինուին միայն Ուրալեան սահմաններուն մէջ եւ Ծայր. Արեւելք:

Պարզ է, որ Խ. Միութիւնը, իր այս նոր որոշումով, իր ճարտարագործութիւնը կը փոխադրէ թշնամի օդանաւերու հասողութեան սահմաններէն հեռու: Տեղեկագիրը կը պարզէ նաեւ ուրիշ նորութիւն մը,— «ըստեղծումը երկրորդ Բագուի մը՝ Վոլկայի եւ Պալթիկի միջեւ»: Ցետոյ՝ Հիւսիսի ծովային ճամբուն կազմակերպումը՝ Լէնինկրատը կապելով Վլատիվոսթոքի՝ Բեւեռային ովկիանոսի միջոցաւ: Կառուցումը երկու ջրաելեկտրակայաններու՝ անդրվոլկեան անբերրի հողամասերուն ոռոգմանը համար:

Հակառակ այս մեծ ձեռնարկներուն, որոնք կը մատնեն, ինչպէս ըսինք, նախկին ուշադրութիւնը՝ մեծ ճարտարագործութեան մասին, տեղեկագիրը մոռցած չէ կրկնել հին յանկերգը, հեռաւոր «պիտի»ին տեղ գործածելով մերձաւոր «պիտի» մը՝ թեթեւ ճարտարագործութեան եւ սպառումի նիւթերու մասին խոստումներ շռայլելով եւ նոյնիսկ զանոնք իբրեւ մաս ցոյց տալով նոր ծրագրին:

Տեղեկագիրը կը խոստովանի միանգամայն թէ Խ. Միութեան «արտադրողական վիթխարի յառաջդիմութեանը հակառակ՝ մարդ գլուխ աւելի քիչ է եղած այդ արտադրութիւնը՝ քան ուրիշ երկիրներու մէջ»,— օրինակ՝ Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Ամերիկայի կամ Ֆրանսայի մէջ:

Համագումարի ընթացքին,— հակառակ «նոր» կանոնագրի ընծայած իրաւունքներուն՝ ըստ որոնց «ձեւական ժողովրդապետութիւնը կը վերածուի փաստական ժողովրդապետութեան» (Նիւզ Քրօնիքլ), եւ «ամենապարզ անդամ մը կրնայ քննադատել Ստալինն անգամ»,— ոչ մէկ պատգամաւոր փորձեց որեւէ քննադատական խօսք ուղղել տեղեկագրի այս մասին ալ: Եւ, կարծես 170 միլիոն ժողովուրդը կիսամերկ ու կիսաքաղց չըլլա՛ր, ամէնքը միաբերան համաձայնեցան որ նոյն մերկութիւնն ու քաղցը շարունակուին՝ ի խնդիր օդանաւերուն եւ թնդանօթներուն: Բայց, համագումարը սկիզբէն մինչեւ վերջ պոռպռաց թէ «Խ. Միութիւնը պէտք է արթուն մնայ եւ միշտ նկատի ունենայ թշնամի դրամատիրական օղակումը», ինչպէս եւ հսկէ՝ փաշական երկիրներուն քայլերուն»:

Համագումարը առաջին վայրկեանէն պատերազմաշունչ էր, ու հեռու՝ բնակչային պահանջները նկատի առնելու տրամադրութենէն, քանի որ Ստալին իր բացման ճառին մէջ կը շեշտէր թէ «աշխարհի բաժանումին երկրորդ համաշխարհային պատերազմը սկսած է Արեւմուտքի՝ ինչպէս Արեւելքի մէջ»:

Այս պայմաններուն մէջ, բնականաբար անհրաժեշտ էր որ իր լաւատես եւ յուսադրիչ ճառը արտասանէր նաեւ Վորոշիլով, խօսելու համար բանակին անխորտակելի զօրութեան մասին: Համագումարին ամէնէն շատ ծափահարուած անձերէն մին եղաւ ան՝ երբ մանաւանդ բարձրաղաղակ յայտարարեց թէ «կարմիր բանակը պատրաստ է ամէն վայրկեան միակ մարդու մը պէս իր պարտականութիւնը կատարելու», ինչպէս եւ յայտնեց իր՝ «դնդակահարութիւններն ու դաւաճաններու մաքրագործումը աւելի զօրացուցին՝ ոչ թէ տկարացուցին բանակը»:

Այս վերջին պարագան շատ վիճելի է, անշուշտ, քանի որ Խ. Միութեան բարեկամ երկիրներու զինուորական մասնագէտներն անգամ այն կարծիքէն են թէ «ռուսական բանակը իր տարողութեան համապատասխան ղեկավար տարրեր չունի»: Պարզ է, որ կարմիր բանակին ուժը տեսական է տակաւին: Նոյնիսկ եթէ անտես առնենք անոր պարտութիւնները՝ սկզբնական օրերուն՝ լեհական եւ ուրիշ ճակատներու վրայ, իր քանամեայ արդիւնքը դեռ փորձուած չէ ռազմադաշտին վրայ, ու կարելի չէ ըսել թէ զինուորն ու մեքենան տոկալու ինչ կարողութիւն երեւան պիտի բերեն: Այսուհանդերձ, ան, պատերազմի պարագային, 11 միլիոնի հասնող հսկայ ուժ մըն է՝ ինչպէս կը գրէր գերմանական թերթ մը՝ եւ կրնայ ծանրացնել հակաֆաշական մեծ ուժերու կշիռը, եթէ՝ սակայն, Լեհաստանն ու Ռումանիան համաձայնին որ իրենց հողերէն անցնի ու կռուի ճակատը իջնէ:

Չմոռնանք, միւս կողմէ, որ 17րդ համագումարին (1934), Ծայր. Արեւելքի ուժերու հրամանատար Պլիւխէր եւս նոյնքան վստահ շեշտով խօսեցաւ՝ ճափոնական հաւանական յարձակումի մը դէմ, ու նոյնքան շատ ծափահարուեցաւ: Բայց Քասան լիճի շուրջ պատահած բախումները ուրիշ բան ապացուցին, եւ Պլիւխէրը առտու մը անհետացաւ հրապարակէն...:

Համագումարը, լրացնելէ վերջ իր օրակարգը, ընտրեց նոր Կ. Կոմիտէն, որուն կազմը հաղորդեցին, առանց, հեռագիրները: Յիշեցնենք թէ նոր Կ. Կոմիտէն կազմուած է 71 անդամներէ եւ 68 թեկնածուներէ (փոխանդամ):

Նոր Կ. Կ.ին մէջ կան, հին կազմէն միայն 16 հոգի: Վեց հոգի մեռած են, իսկ 49 հոգի՝ «մաքրագործուած»՝ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ»:

Իսկ նոր կազմին մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ զինուորականներէ, ինչ որ կը փաստէ թէ Խ. Միութեան գլխաւոր ուշադրութիւնը կեդրոնացած է ազգային պաշտպանութեան գործին վրայ:

Ուրիշ խօսքով, Խ. Միութիւնը լըրջօրէն մտահոգ է արտաքին վտանգէն:

ՎԱՀՐԻՃ

ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓ

Վենետիկի դարմանատուներէն մէկուն մէջ, Ռիալթոյի մօտ, վախճանեցաւ Հ. Յովսէփ վրդ. Մարգարեան, միանձն Մխիթարեան:

Ձեզմէ քիչեր, ու թերեւս ո՛չ ոք լսած է իր անունը:

Այո՛, երեւելի մատենագիր չէ եղած, պատասխանատու պաշտօններ չէ վարած, շնորհալից գործունէութեամբ հանրային ուշադրութեան առարկայ չէ հանդիսացած: Բայց միթէ սա՞նք են որ մարդս արժանի կը կացուցանեն ապրողներու սրտին մէջ անթառամ յիշատակ ունենալու:

Հ. Յովսէփ վրդ. Մարգարեան հայ էր եւ քահանայ, եւ մինչեւ խոր ալեւոյթ հաւատարիմ մնաց իր ազգութեան եւ կոչումին:

Պատուանշան չէր կրեր իր կուրծքին վրայ, ի՛նչ փոյթ, բայց կուրծքին տակ սիրտ մը ունէր, որ ինծի համար աւելի կ'արժէր քան իշխանի մը գահը:

Վեհանձն է այն մարդը՝ որ ի տես բարձրացող գեղեցկութեան՝ կը խանդավառուի աննախանձ, ի՛նչ դիրքի մէջ ալ գտնուի ինք:

Հ. Յովսէփ վրդ. Մարգարեան՝ ուսերուն վրայ իր ամբողջ ութսուն տարիներով՝ կը յորդէր խանդավառութեամբ երբ լսէր, օրինակի համար, տաղանդով գրուած քերթուած մը, մանաւանդ երբ հայերէն ըլլար այդ քերթուածը: Իրեն համար հայ գրականութիւնն էր՝ որ կը ճոխանար, նշանակութիւն չունէր թէ որո՛ւ անունով: Եւ այդ գրականութիւնը ճոխացնողներուն հանդէպ սէր ունէր, հիացում ունէր, եւ եթէ ի վիճակի ըլլար՝ ոչինչ պիտի զլանար անոնց, որպէսզի չկորսուէին անոնք:

×

Ի՞նչ, կը սպասէք որ նստիմ եւ կենսագրութի՞ւն պատրաստեմ: Չեմ կըրնար: Երբեք չէի երեւակայեր թէ այդ յաղթանդամ ծերունին, յանկարծ, պիտի զգետնուի անողոք մահէն, հետեւաբար գրքերու մէջ լոյս տեսած ոճով կենսագրականի մը սպասէք ինձմէ: Իր ուր ծնած ըլլալն իսկ չեմ գիտեր: Թերեւս զարմանաք: Հո՛գս: Մարդու մը ուր ծնած ըլլալը չէ կարեւորը, այլ ինչ տեսակ մարդ եղած ըլլալը:

Գիտէի միայն թէ Հայր Յովսէփ արեւելահայ էր, թէ քահանայ ձեռնադրուելէն ետք՝ դարձեր էր Արեւելք իբրեւ առաքեալ, իբրեւ հայ եւ քրիստոնեայ առաքեալ, թէ հիմներ էր դպրոց, եկեղեցի, սիրուեր էր շատ իր ժողովուրդէն, թէ Մեծ Եղեռնէն ետք դարձեր էր մայրավանք, ալեւոր եւ վաստակաւոր, թէ հոս եւս վարեր էր կարգ մը պաշտօններ, տօնուած էր իր յոբելեանը, եւ թէ թարգմանիչն էր Վալերի Պրիւսովի «Հայ Գրականութիւն» տիտղոսուած գործին:

«Բազմավէպ» իր յառաջիկայ թիւով պիտի դուժէ Հայր Յովսէփի մահը: Անուններ եւ թուականներ պիտի երեւին անշուշտ այնտեղ: Ես հոս միայն անձնական յուշերս եւ տպաւորութիւններս կ'արձանագրեմ:

Հայր Յովսէփ շատ ըսելիքներ ունէր ինծի, կը ցաւիմ՝ որ թաղուեցան ընդմիշտ, նաեւ անոնք:

Երբ շոգեմակոյկը կը մերձենար Հայոց կղզեակին, կը ցատքէի կամըրջակին վրայ եւ շուտափոյթ կը դիմէի դէպի ընթերցարան: Նոճիներուն տակ ոմանք կ'երթեւեկէին ներամփոփ, ուրիշներ՝ պարտիզակին մէջ կը խնամէին ծաղիկներ: Հեռուէն, ծովահայեաց լուսամուտին մէջ, կը նշմարէի Հայր Յովսէփի ալեփառ գլուխը:

Եթէ տեսնէր որ մուտքի դրան առջեւ կը խօսակցիմ ուրիշ հայրերու հետ, կ'իջնէր ու մասնակից կ'ըլլար, եթէ տեսնէր որ առանձին եմ, անսպասման կը փափաքէր որ իր մօտը երթամ:

Իր սեղանին առջեւ, դէմ առ դէմ, կը խօսակցէինք առաւելապէս հայ գրականութեան մասին: Սեղանին վրայ միշտ «Յառաջ» կար: Խանդ եւ ջերմութիւն կը գտնէր այդ օրաթերթին մէջ: Եւ հիմա, երբ մտերիմ քանի մը հարուածներով կը փափաքիմ իր դէմքը գծագրել, զայն հաւատարիմ կերպով վերարտադրելու համար՝ ստիպուած եմ ըսել թէ «Յառաջ»ի մէջ քրիստոնէական կրօնքին հանդէպ — զոր առաւելապէս հայկական կրօն կը նկատէր — երբեմն երեւցող զանազան գաղափարներ ցաւ կը պատճառէին իրեն:

Ով որ մաքուր սրտով կապուած է իր հաւատքին՝ յարգանքի արժանի է միշտ: Հայր Յովսէփի մէջ՝ ճշմարիտ հաւատացեալն էր՝ որ կը վշտակրէր, կարդալով այդ գաղափարները: Բայց ոչ մէկ անեն մեղադրանք լսած եմ իրմէ, այդ գաղափարներու հեղինակներուն դէմ: Անգամ Եւրոպայի կը վերագրէր «հայ ազգին սիրասուն զաւակներուն ուծացումը իրենց տոհմիկ կրօնքէն»: Եւ յաճախ «Յառաջ»ը գոտիին վրայ անցուցած կը շրջէր ճեմելիքի կամարներուն տակ:

Չէր հանդուրժեր տարագիր հայ կազմակերպութեանց դէմ աջէն, ձախէն եկած որեւէ քննադատութեան, «չու հասնած մարդիկդ ի՞նչ ըրեր են, նայինք», կը հարցնէր:

Ու շարունակ կը կարդար:

Անոնցմէ չէր՝ որոնք միայն դասական հեղինակներէն համ կ'առնեն, եւ նորերուն գործերը ուշադրութեան արժանի չեն համարիր, ոչ թէ չարութեամբ, այլ նախապաշարումով: Աւաթանգեղոս թէ Բակունց, հաւասարապէս սիրելի էին իրեն: Անունը, կամ թուականը, կամ դիրքը չէր՝ որ զինք կը հետաքրքրէր, այլ տաղանդը, հայ տաղանդը, զոր կը պաշտպանէր ծեր եւ քաջ զինուորի մը պէս, ուր որ ալ ըլլայ, որու դէմ որ ալ ըլլայ:

Կը յիշեմ, երկու տարի առաջ, եգիպտահայ արիներ ժամանած էին Վենետիկ: Ընկերացայ անոնց դէպի Ս. Ղազար: Երբ այդ հայախօսիկ երիտասարդութիւնը ներս խուժեց Հայր Յովսէփի սենեակէն, ալեփառ ծերունին վեր կանգնեցաւ, Այրարատեան աշխարհի զարունը ողջունելու պէս, թեւատարած, ու մենք տեսանք թէ իր սիրտը կը խնդար, ինչպէս կը խնդար իր դէմքը, քաղցրօրէն:

Այդ օրերուն՝ ի լոյս ընծայեցի տըպաւորութիւններս «Յառաջ»ի մէջ: Քանի մը տող նուիրեր էի Հայր Յովսէփին: «Որդեակ» ըսաւ՝ երբ զիս տեսաւ, «ի՞նչ բարիք ըրեր եմ քեզի, որ այնքան համակրանքով խօսեր ես իմ մասիս»:

— Ոչ մէկ նիւթական բարիք, Հայր Յովսէփ վարդապետ, ոչ ուսուցիչ եղած ես ինծի, ոչ մեծաւոր, ոչ բարերար: Բայց հիմակ՝ երբ դուն ալ սիրելի ծեր գլուխդ հանգչեցուցեր «հողէ բարձին», հիմակ՝ երբ դուն ալ ականջներդ փակեցիր ընդմիշտ աշխարհի խօսքին, թոյլ տուր որ ցաւ ձայնով, յուզմամբ թրթռուն, դարձեալ յայտնեմ, երեք անգամ յայտնեմ, ինչ որ չըսի կենդանութեանդ առեն:

— Համակրանքով խօսեր եմ՝ որովհետեւ կը սիրէիր ամէն անոնք որ քերթուած մը ունէին իրենց հոգիին մէջ, մանաւանդ հայերէն քերթուած մը, ու կը մտահոգուէիր անոնց ճակատագրով:

Գրութիւն մը ունիմ՝ որ մնաց անտիպ, «Հայերը Վենետիկի մէջ» վերնագրով: Հոն նկարագրած էի նաեւ Հայր Յովսէփը, իր երկու հոգեկիցներուն՝ Հայր Արիստակէս վրդ. Փասքանտիլեանի եւ Հ. Գաբրիէլ վրդ. Նահապետեանի հետ:

Կը յուսայի հաճելի անակնկալ մը ընել այդ երեք նահապետներուն: Աւաղ, Հայր Յովսէփ ինկաւ անկողին եւ ալ չկանգնեցաւ:

Վախճանելէն չորս օր առաջ գացի դարմանատուն, իր մօտ:

Ինչ սրտայոյզ տեսարան պարզուեցաւ իմ առջեւ:

Հայ վարդապետը միայնակ էր ու պանդուխտ, եւ ինք՝ որ ամբողջ կեանքին մէջ աղօթեր էր հայերէն, կարդացեր էր հայերէն, իր մայրենի լեզուէն տարբեր լեզու չէր ուզեր գործածել նոյնիսկ իրեն այցելող իտալացիներուն հետ:

Հայերէն բառերը վիրաւոր, ցաւալից, վար կը կախուէին շրթունքներէն եւ, անիմանալի, կ'իյնային, կը կորսուէին ի սպառ:

Որքան խայտաց արդեօք իր հոգին՝ երբ իր եղբայրակիցները եկան ու այդ օտար յարկին տակ, իր անշունչ մարմնին շուրջ հծծեցին զարաւոր հայ շարականները եւ փոխադրեցին զինք սուրբ Ղազար, սիրելիներուն [illegible]:

Ու պիտի զարմանաք՝ եթէ ըսեմ որ Հայր Յովսէփ մեռաւ, որովհետեւ չէր ուզեր զրկուիլ իր հայ ընթերցումներէն:

Մէկ աչքը գործողութեան մը ենթարկել տուած էր, երկու տարի առաջ, յաջողութեամբ, նոյնը կը յուսար միւսին համար ալ, անարգել ընթերցելու ցանկութեամբ հայ գրականութեան մէջ, եւ այս՝ հակառակ [illegible]:

Ծովահայեաց լուսամուտին մէջ ալ պիտի չտեսնեմ իր ալեփառ գլուխը:

Լոյսերո՛ւ մէջ պառկիս, Հայր Յովսէփ վարդապետ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ պատուիրակութիւն մը գնաց Պերլին, բանակցելու համար առեւտրական դաշնագրի մանրամասնութիւններուն շուրջ:

ԼԵՀԱԿԱՆ վերին Շլեզիոյ մէջ գերման նացիական քարոզութիւնը սաստկացած է այս օրերս:

ՉԻՆԱԿԱՆ բանակը 1500 մղոն ռազմաճակատի մը վրայ կը շարունակէ իր յարձակողական յառաջխաղացութիւնը, Քեանկսիի, Հոնանի, Շանսիի եւ Հուփէի շրջաններուն մէջ: Ապրիլ 1էն ի վեր ճափոնացիներու կորուստները եղած են 48670 սպանեալ, 20,000 վիրաւոր եւ 780 գերի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Գնանք մեր սրբազան պարտքը կատարելու, յարեց եռանդով Մովսէս վարդապետը: — Մենք ոչինչ չենք զոհում այստեղ եւ ոչինչ էլ չենք կորցնում: Վաղ թէ ուշ պիտի մեռնէինք. յաւիտենական չէր լինելու մեր կեանքը: Օրհնենք Աստծուն, որ արժանի արաւ մեզ շնորհաւոր կերպով մեր մահկանացուն կնքելու: Եթէ այս տաճարի հիմերը մեր արեամբ ներկելով աւելի պիտի ամրանան, եթէ գալոց սերունդները՝ չէն գտնելով այս կամարները՝ պիտի աղօթեն նըրանց մէջ եւ այդ աղօթքը երկնքից պիտի իջեցնէ հայ երկրի վրայ Յաւիտենականի օրհնութիւնը, ապա ուրեմն երջանիկ ենք մենք, որ դարձանք «ընտրութեան անօթ» եւ այս [illegible] աշխարհում ստացինք աւելի [illegible]՝ յաւիտենական բարիքը անցաւորից գերադասելով:

— Գնա՛նք, գնա՛նք. թշնամին մեզ չի ահաբեկիլ. գնանք մեր պարտքը կատարելու, բացականչեցին միւս վարդապետները եւ խմբովին բակը դուրս եկան:

Հագարացիք հասել էին արդէն վանքի պարիսպներին եւ շրջապատել նրան: Դռները փակ գտնելով՝ նրանք զայրացել, կատաղել էին: Այդպիսի յանդգնութիւն չէին սպասում մի խումբ հոգեւորականներից: «Ուրեմն այդտեղ պաշտպանող զօրքեր կան», մտածում էին նրանք եւ իրանց գոռում–գոչումով վանքի այրերը թընդացնում: Նրանք հրամայում, հայհոյում, սպառնում էին: Ահագին ժայռեր գալիս, զարկում էին պարսպապատի դրանը՝ նրան ջախջախելու համար: [illegible] վանքի ետեւից բարձրացող ժայռերի վրայ ելելով՝ քարեր էին գլորում այդտեղից, իսկ նախայարձակները պարսպին սանդուխները յենելով՝ պատրաստւում էին ելնել նրանց վրայ, կամ իջնել վանքի բակը:

Վանականների խմբակը կանգնած էր այդտեղ անզէն, անպաշտպան, ինչպէս անմեղ երէների մի խումբ՝ արիւնռուշտ որսորդներով ու բարակներով շրջապատուած: Հրոսակների վայրենի աղաղակները եւ երկաթապատ դրան բոմբիւնը դող ու թունդ էր հանում նրանց սրտերը. եւ որքան էլ նրանք պատրաստուած՝ կամաւոր հոգւով իրանց անձը զոհելու, այսուամենայնիւ նրանք դողում, սարսափում էին: Մսից ու արիւնից կազմուած մարդը՝ ընկճւում էր նրանց մէջ. բնազդը գործում էր աւելի քան հոգեկան կարողը. եւ նրանցից ամէն մինն աղօթում էր Աստծուն՝ անցնել իրանից դառնութեան այդ բաժակը: Միայն Մովսէս վարդապետը կարծես խրացել, անզգայացել էր. զօրքի աղաղակը, դրան ճարճատիւնը, լեռնալանջից գլորուող քարերը նրան ոչ շըփոթում, ոչ սարսափեցնում էին. նա [illegible] էր այդ ամէնին, կարծես սպասելով, որ հասնէ շուտով կատարման ժամը:

— Մենք ի զուր ենք կատաղեցնում այդ մարդկանց, դարձաւ նա վանահօրը,— աւելի լաւ է բանանք պարսպի դռները եւ ընդունենք նրանց. վաղ թէ ուշ պիտի ներս խուժեն նրանք:

— Ոչ, ոչ. գուցէ Աստուած դեռ կամենում է մեզ փրկել. գուցէ անցնում է փորձութեան ժամը... պատասխանեց վանահայրը, որ երկիւղից գունաթափուել էր արդէն:

Այդ ժամանակ պարսպի եւ աշտարակների վրայ բարձրացան զօրքերը եւ զարմանալով տեսան որ բակի մէջ կանգնած էին միայն մի քանի խումբ վարդապետներ: Զկային այդտեղ դիմադրող զօրքեր եւ ոչ էլ կռուի կամ պաշտպանութեան պատրաստութիւն: Այդ անակնկալ յայտնութիւնն իջեցրեց նրանց կատաղութեան եռանդը: Մի քանիսը միայն իրանց սուինները ձգեցին դէպի խմբակը, այն էլ կարծես՝ ոչ թէ հարուածելու, այլ վանականներին վախեցնելու համար:

Բայց երբ պարսպապատի դուռը ժայռերի հարուածին չդիմանալով ահագին ճարճատիւնով գլորուեցաւ, ընկաւ եւ զօրքը [illegible] ներս խուժեց բակը, վանականները խմբով փախան դէպի գաւիթը:

Վայրենի հրոսակներն ընկան նրանց ետեւից եւ մի ակնթարթում պաշարեցին բոլորին: Սրերն ու սուինները սկսան շողալ: Մի վայրկեան եւս՝ եւ ամէնքը պիտի ջնջուէին: Բայց խմբապետներից մինն առաջ անցնելով զօրաւոր ձայնով գոռաց.

— Ոչ ոքին չսպանէք. այս է զօրապետի հրամանը:

Կարծես կատաղի գայլերի բերանից յանկարծ որսը խլեցին:

— Ինչո՞ւ չէք թողնում սպանել բոլորին, գոռացին նրանք միաբերան եւ սկսան մրմռալ, սպառնալ եւ անլուր հայհոյանքներ թափել վանականների գլխին:

Բայց շուտով այդտեղ հասաւ Բէշիր զօրապետը, նստած արաբական ամեհի նժոյգի վրայ, եւ վերջ տուաւ զօրականի վայրենի եռանդին:

Դա մի յաղթանդամ եւ զօրաւոր մարդ էր, խոշոր եւ թուխ դէմքով, հրացայտ աչքերով, հարուստ, գորշախառն մօրուքով, որ իջնում էր մինչեւ գօտին. գլխին փաթթած էր սպիտակ ապարօշ, որի մէջ ծածանում էր մի ոսկէ ցցունք: Հագած էր թանկագին ասուի, եւ նրա վրայ մի դնձէ զրահ. կողքից կախած ոսկեպարդ, աղեղնաձեւ թուր, իսկ ձեռքին բռնած փոքրիկ, փայլուն վահանակ:

— Ո՞րն է ձեր մեծը, հարցրեց նա վանականներին, յառաջանալով դէպի նրանց:

— Ես, խոնարհ ծառադ, առաջ անցաւ վանահայրը:

— Ո՞րտեղ է ձեր կրօնապետը, հարցրեց Բէշիրը:

— Նա գնաց Գառնի:

— Գառնի՞:

— Այո՛, Տէր:

— Ի՞նչպէս համարձակեցաւ: Միթէ Դուինից հրաման չբերի՞ն նրան մեծ ոստիկանի առջը գալու:

Վանահայրը չպատասխանեց. նա տատանում էր եւ չգիտէր ինչ ասել:

— Ի՞նչպէս չէ, բերին, յառաջ անցաւ Մովսէս վարդապետը:

— Ինչո՞ւ ուրեմն նա այդ հրամանը անտեսեց:

— Նրան կարելի էր խնդրել, բայց երբեք՝ հրամայել:

— Դու համարձակւում ես այդ լեզուով խօսե՞լ ինձ հետ:

(Շար.)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

ԻՐԱՔ.— Քարիւղի արտադրութիւ[նը] 1938ի տարւոյն մէջ բարձրացած է 4,27 միլիոն տակառաչափի (թօնօ), մինչ 1937ին 4,02 միլիոն տակառաչափ էր:

ԻՐԱՆ.— Թէհրանի մօտ ապակիի գործարան մը կը շինուի:

*** Քումի մէջ վերջացած է շինութիւնը մանարանի մը, որ 10 ժամ[ուան] մէջ 1100 քիլօ հում բամպակ [պիտի] մանէ: Մանարանին պիտի [կցուին] շուտով հիւսուածեղէնի գործարան մը եւ ներկատուն մը:

ԿԻՊՐՈՍ.— Հրաքարի (Pyrit – երկաթի եւ ծծումբի բնական բաղադրութիւն մը) հանքային արտադրութիւնը եղած է 1938ի մէջ աւելի քան [...] միլիոն տակառաչափ, մինչ 1937ին 763,000 տակառաչափ էր միայն:

Կիպրոսի մէջ կան 53 դեղարաններ: [Դ]եղեր ծախելու մասնաւոր սահմանափակումներ չկան, բացի «վտանգաւոր դեղեր»էն, ինչպէս թմրեցուցիչներ: Ցաճախ սպառնող հիւանդութիւններն են՝ թիֆիւս, մալարիա, հիւծախտ, սեռային հիւանդութիւններ, բորոտութիւն, թանչք:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ.— «Փէլեստին Փոտաշ [Լի]միթէտ»ն, որ Մեռեալ ծովու աղերը [կը] գործածէ, բարձրացուցած է քա[լիու]մի աղերու (փոթասիում) արտադրութիւնը 47,500 տակառաչափի (1937ին 29,100 տակառաչափ): Բրոմի արտադրութիւնը եւս բարձրացած է 1938ին:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆ.— Այս [վի]ճելի շրջանը մաքսային առանձին վարչութիւն հաստատեց: Մաքսի [պաշտօ]նեաները պիտի խմբագրուին Թուրք [մաք]սային պաշտօնեաներու օգնութեամբ: Թրքական կառավարութիւնը Հաթայէն ներածուած ապրանքներուն մաքս պիտի չառնէ, նոյնպէս այն ապրանքները որոնց արտածումը Թուրքիայէն սահմանափակուած է, արգել պիտի կրնան արտածուիլ [դէ]պի Հաթայ (Սանճաք):

Սանճաքը 200,000 բնակիչ ունի: [Ե]րկրին տնտեսական արժէքը Ալեքսանտրէթի նաւահանգստին մէջ կը [կայ]անայ որ արագօրէն պիտի ընդարձակուի եւ կազմակերպուի, որպէսզի [մե]ծ նաւեր եւս կարենան նաւահանգիստ մտնել: Թրքական օգնութեամբ [ըն]կերութիւն մը պիտի կազմուի որ [եր]կրին վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստին զարկ պիտի տայ: [Ն]ոյնպէս կը խօսուի Ամըքի ճահիճներու չորացման եւ երկաթուղիի մը շինութեան մասին որ Ալեքսանտրէթը պիտի կապէ Անտիոքի:

[Հ]իւրութէն հասած նոր լուրերու [հա]մաձայն կազմուած է արդէն «Հաթայ Անոնիմ Իշ Շիրքէթի» անունով [ըն]կերութիւն մը որ պիտի զբաղի երկրին տնտեսական եւ արտածումի գործով եւ մանաւանդ հանքային հարստութիւններու շահագործումով: Ընկերութեան դրամագլուխը յայտնի չէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ.— Քէօթահիայի մէջ [illegible] քլորի եւ ջրանատրի գործա[րա]նին շինութեան աշխատանքները [ամ]բողջ յառաջ կը տարուին, որով[հետ]եւ Իզմիրի Թուղթի եւ սէլիւլոզի գործարանը, որ պէտք ունի այդ նիւթերուն, 1939ի կէսին արդէն վերջացած պիտի ըլլայ:

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Մինչ մեծ պետութիւնները ահաւոր նոր պատերազմի մը երկիւղէն կը սպառազինուին եւ փոքր ազգերը կը դողան մեծերու ծառայականութեան վտանգին առջեւ, Լիւքսէմպուրկի մեծ դքսութիւնը կը տօնէ իր անկախութեան 100ամեակը: Այս երկիրը ունի 300,000 բնակիչ եւ անկախութիւն ըստացած է Լոնտոնի դաշնագրով, 1839 Ապրիլ 19ին, այսինքն հարիւր տարի առաջ:

Լիւքսէմպուրկի պատմութիւնը կը սկսի 11րդ դարէն: 1060ին այս փոքր հողամասը կը կառավարուէր Կոմսերու կողմէ: 1354ին վերածուեցաւ դքսութեան, որ տեւեց չորս դար, մինչեւ որ անցաւ Հապսպուրկներու տիրապետութեան տակ:

1914ին Վիլհէլմ կայսեր բանակները գրաւեցին Լիւքսէմպուրկը, ինչպէս Ֆրանսական յեղափոխութեան ատեն Հանրապետութեան բանակները գրաւած էին զայն 1795ին եւ պահած Ֆրանսական դրօշին տակ մինչեւ Նափոլէոնական պատերազմներուն վերջաւորութիւնը: Անկէ առաջ ալ Լիւքսէմպուրկին տիրապետած է Սպանիոյ Փիլիպպոս Բ. Թագաւորը, իսկ Իւթրէխթի դաշնագրով բաժնուած է Ֆրանսայի եւ Կարոլոս Զ. կայսեր միջեւ:

Լիւքսէմպուրկի մեծ դքսութիւնը արդի ժամանակներու մէջ կը սկսի Վիէննայի խորհրդաժողովէն, որ վերածեց զայն մեծ դքսութեան եւ տուաւ Հոլանտայի Վիլհէլմ Ա. Թագաւորին: Երբ 1830ին պելժիական նահանգները անջատուեցան Հոլանտայէն, փորձ կատարուեցաւ առնելու Լիւքսէմպուրկը Պելժերու նորաստեղծ Թագաւորութեան մէջ: Վիէննայի խորհրդաժողովը որոշեց սակայն, որ մեծ դքսութեան մէկ մասը պատկանի Հոլանտայի: Հոլանտայի Թագաւորը մերժեց այս կարգադրութիւնը, ուստի ամբողջ Լիւքսէմպուրկը մտաւ Պելժիոյ Թագաւորին իշխանութեան տակ, մինչեւ որ 1839 Ապրիլ 19ին, Լոնտոնի դաշնագրով, վերածուեցաւ անկախ մեծ դքսութեան: Ահա այս անկախութեան հարիւրամեակն էր որ տօնուեցաւ այս փոքրիկ երկրին մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀՈԳԵՐԸ

Ռումանահայ Միութեան Կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ որոշումները տուաւ.—

Ա.— Նկատի ունենալով որ բաղմաթիւ առեւտրական հայրենակիցներ կան՝ որոնց թէեւ Հարկային իշխանութեանց կողմէ 50000 լէյէն աւելի տարեկան եկամուտ գնահատուած է, ի վիճակի չեն սակայն 10,000 լէյի նոր տարեսակերը վճարել, որոշեց նոր դիմում մը կատարել պատկանեալ իշխանութեանց մօտ՝ որպէսզի 10,000 լէյի տարեսակերը զեղչուին նաեւ այն փոքր առեւտրականներուն համար որոնք Ը. եւ Թ. դասակարգերուն մէջ կ'իյնան, այսինքն որոնց համար մինչեւ 100,000 լէյ եկամուտ նախատեսուած է: Այս առթիւ որոշեց որ այդ դասակարգերուն մէջ գտնուողներուն ցանկը եւս պատրաստուի Միութեան գրասենեակին կողմէ ներկայացուելու համար առ որ անկ է՝ առանց սակայն որեւէ յանձնառութիւն ստանձնելու նպաստաւոր կարգադրութեան մը մասին:

Բ.— Պատկանեալ իշխանութեանց ներկայացնելու համար՝ որոշեց պատրաստել ցանկը այն բացառիկ չքաւորներուն, որոնց չքաւորութիւնը կը հաստատուի Ազգ. Խնամատարութեան կողմէ եւ որոնք զերծ պիտի ըլլան տարեսակէ ըստ նեքին նախարարութեան որոշման:

Գ.— Իսկ անոնք որ առանց չքաւոր ըլլալու՝ համեստ պայմաններու մէջ կ'ապրին եւ որոնք կրնան նուազագոյն տուրք մը վճարել տարեկան, անոնց ցանկը առանձին պիտի պատրաստուի Միութեան գրասենեակին կողմէ:

ՀԱՅԵՐԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Պոսթընէն կը գրեն.— Նիւ Եորքի մէջ Գարեգին արք. Յովսէփեանի գըլխաւորութեամբ կազմուած յանձնախումբ մը արագ կերպով յառաջ կը տանի իր պատրաստութիւնները, որպէսզի հայ մշակութային արուեստներու ամենագեղեցիկ բեմադրութիւնը ընէ արուեստահանդէսին մէջ:

Հայկական յանձնախումբին կազմը հետեւեալն է.— Մարտիկ Պալըօզեան, նախագահ, փաստաբան Տիգրան Սմսարեան, քարտուղար եւ 8 անդամներ:

Ցայտնի երգահան Գրիգոր Սիւնիի յանձնուեցաւ երաժշտութեան մասը, Աւետիս Տէրունեան նշանակուեցաւ հրատարակութիւններու տնօրէն, որ նոյն ատեն պատասխանատուութիւնն ունի Յիշատակի Գրքի պատրաստութեան:

Ըստ Ֆիլատէլֆիայէն ստացուած տեղեկութիւններուն, երաժշտութեան բաժնի տնօրէն Սիւնի արդէն իսկ ձեռնարկած է յարմար մասնաւոր եղանակներ պատրաստելու: Ան նոյնպէս կը մարզէ 150 հոգինոց երգչախումբ մը: Հայկական Օրը ցուցադրութեան պիտի դրուին, հայկական պարը հին ձեռագիրներ, ճարտարապետութիւնը եւ ժողովրդական արուեստի նմոյշներ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 23 Ապրիլ.— Մենք ալ տօնեցինք Ապրիլ 11 — 24ի Մեծ Եղեռնի տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Զոմի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբարեան ենթակոմիտէին եւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին: Հանդէսը բացուեցաւ երգչախումբի «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Բեմին խորքը տեղաւորուած էր, միլիոն զոհերու խորհրդանշող դագաղը, սեւերով ծածկուած:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, ընկերներ Մարաշլեան (Սեւ խաւարը), Լիստեան (Ափ մը մոխիր), Տիկին Թորոսեան (Հայրենի տուն), Պ. Վարդան՝ Թալէաթի սպանութեան շուրջ: Երգեցին Օր. Տէրկոմսեան, ջութակի ընկերակցութեամբ եւ Տիկին Մուրատեան «Մեծ Մայր»(?) «Միձեռնակ»: Երգչախումբի «Մայր Արաքսի»էն վերջ նախագահը, Ղ. Թորոսեան բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Թ. Այվազեան:

Ընկերը երկարաշունչ իր ճառովը պարզեց հայ ժողովուրդին ձեռներեցութիւնը, աշխատասիրութիւնը, ամէն մարզի մէջ, արհեստական, ճարտարապետական, գեղարուեստական, գրական եւայլն: Ամէն բանի մէջ գերազանցօրէն յառաջդիմող եւ ազատութեան ձգտող այս անառարկելի փաստերը չվրիպեցան բռնակալ իշխանութեան ուշադրութենէն: Եւ կազմակերպուեցան հայաջինջ սարսափները, որոնց նմանը չէ արձանագրած պատմութիւնը: Բանախօսը եզրակացուց համերաշխութեան կոչ մը ուղղելով նահատակներու յիշատակին առջեւ:

Հանդէսը փակուեցաւ երգչախումբի «Յառաջ Նահատակ»ով:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Այս առթիւ Անթիլիասի յիշատակարանին համար հանգանակուեցաւ 125 ֆր. որ պիտի ղրկուի «Յառաջ»ի:

Տ. Սողոմոնեան

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

Ս. ՇԱՄՈՆ, (յապաղած).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր Կ. Խաչի օրը, որ կը զուգադիպէր իր տասնամեակին:

Հակառակ Զատկի տօներուն, ժողովուրդը փութացած էր զոյգ տօները միասին անցընելու: Տիկին Հ. Գուլումճեան՝ օրուան նախագահուհին՝ քանի մը խօսքով ցերեկոյթը բացուած յայտարարելով, հրաւիրեց երգչախումբը՝ երգելու «Փամ Փորոտանը»: Ցետոյ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտները կարդաց արտասանութիւններ քրին, փոքրիկն Ս. Գուլումճեան, Ռօզա, քոյր եւ եղբայր Ժաքլին Պետրոսեաններ, (վերջինը երգեց հայ ռուսական կտոր մը): Ա. Տէմիրճեան երգեց երկու կտոր, Պ. Յ. Աճէմեան կարդաց ուղերձ մը, որուն յաջորդեց պարմանի Խաչատուր Աղօյեանի արտասանութիւնը: Քառորդ ժամ դադար մը տրուելով՝ վաճառուեցան շրջ. վարչութեան կողմէ ղրկուած Զատկի բաց-նամակները: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Վ. Իշխանեան, որ պարզեց Կ. Խաչի գործունէութիւնը, սկսելով Ֆրանսայի շրջանէն եւ անցնելով մինչեւ Ամերիկա, ուր հիմը դրուեցաւ կազմակերպութեան: Այս առթիւ, յիշեց պատմական փաստեր եւս: Օրինակ, Տիգրան Մեծի օրով պատգամաւորներ կը ներկայանան հայոց օրիորդ՝ Տիգրան Մեծի քրոջ Տիգրանուհիին եւ կը յայտնեն թէ Ալանաց Թագաւորը կը ցանկայ որ օրիորդը անոր կինը դառնայ, եւ Տիգրանուհին առանց նկատի ունենալու Կուր գետի միւս ափը եղած ճոխութիւններու իրեն վերապահուած պատիւները, հայ կնոջ հպարտութեամբ կը պատասխանէ.— Ես կը նախընտրեմ ըլլալ հայ հասարակ մշակի մը կինը, քան օտար՝ Ալանաց Թագաւորինը: Այսպիսի մէջբերումներով բանախօսը համեմեց իր խօսքերը անընդհատ մէկ ժամ, ապացուցանելով հայ կնոջ հանրօգուտ գործունէութիւնը, դարերու ընթացքին:

Յաջորդ հինգշաբթի օր ընկեր Վ. Իշխանեանը, «Վարուժան» խումբը հրաւիրեց դասախօսական ժողովի մը, Կրթասիրացի սրահին մէջ: Իշխանեան խօսեցաւ աւելի քան մէկուկէս ժամ, պարզելով օրուան հրատապ հարցերու հաւանականութիւնները: Իբրեւ եզրակացութիւն, հրաւիրեց բոլորը ըլլալ պաղարիւն եւ համերաշխ:

Այս առթիւ եղան կարգ մը հարցումներ, որոնք լուսաւորեցին սխալ հասկացողութիւնները:

Սօս Պարէտ

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ԵՒ ԱՆՎԵՐՋ ԱՐՏԱԳԱՂԹ

« Առաւօտ » հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Սանճաքի կացութեան մասին.—

Ներկայիս Սանճաքը դժոխքի վերածուած է, ամէն կողմ անօթութիւն: Ոչ միայն քրիստոնեաները, այլ Թուրքերն իսկ յուսախաբ՝ մեծ մասամբ դժգոհ են կացութենէն եւ իրենց այս դժգոհութիւնը չեն պահեր, կ'արտայայտուին հրապարակաւ, հաւաքատեղիներու եւ սրճարաններու մէջ, երանի տալով հին օրերուն:

Բարձր պաշտօնները տեղացի Թուրքերուն չեն վստահուիր, վերապահուած են Անգարացիներուն: Անոնց իշխանական թոշակները պէտք է ապահովէ Հաթայի կառավարութիւնը, իսկ այս վերջինը արդէն սնանկացած, որպէսզի կացութիւնը փրկէ, ժողովուրդին վրայ ծանր տուրքեր դրած է: Տուրքերու գանձումը կ'ըլլայ շատ խիստ միջոցներով: Թուրքերու ներողամիտ աչքով կը նայուի, իսկ քրիստոնեաները եւ Արաբները կը ճնշուին եւ կը հիւծին: Ամէնէն շատ ծեծի եւ նախատինքի ենթակայ եղողները Ալէվիները եւ Արաբներն են, իսկ Հայերու հանդէպ առ այժմ հրապարակաւ նախատինք չկայ, բայց մեթոտիկ հարուածներ կը ստանան:

Հայ երեսփոխանները լռութեան մատնուած են: Անտիոքի երեսփոխաններէն Յակոբ Դաւիթեան արդէն Կիպրոս գաղթած է եւ չուզեր պաշտօնին վերադառնալ, իսկ միւսը, Եսայի Գազանճեան շատ հաւանական է որ ժողովի չկանչուի: Ալեքսանտրէթիններն ալ իրենց «ծուխը» կորսնցուցած ըլլալով — հազիւ մի քանի տասնեակ հայ ընտանիքներ մնացած են — անշարժութեան դատապարտուած են եւ աւելի լաւ օրերու կը սպասեն:

Երեսուն հազար հայութենէն ներկայիս կը մնան 18 հազար, 12 հազարը գաղթած ըլլալով: Այս թիւէն 13 հազարը կը գտնուին Քէսապ, Ճէպէլ Մուսա եւ շրջակայքը: Իսկ քաղաքներու մէջ 5000: Երիտասարդութեան 70 առ հարիւրը մեկնած են, մանաւանդ Ճէպէլ Մուսայէն ուր կը մնան միայն ծերունիներ եւ մամիկներ: Եթէ մինչեւ օրս այս պատկառելի թիւը մնացած է, պատճառը միջոցներու չգոյութիւնը եղած է: Գաղթը կը շարունակուի եւ դեռ պիտի շարունակուի: Հայուն համար այլեւս անհնար է Հաթայէն ներս ապրիլ:

Այս տարի ինչպէս բոլոր դպրոցները, հայկականներն ալ հիմնական փոփոխութեան ենթարկուած են, թրքական լեզուն պարտաւորիչ է, իսկ ֆրանսականը արգիլուած, պետական նպաստ ստացողները մանաւանդ շատ մը դասեր Թուրքերէն պէտք է դասաւանդեն: Ցառաջիկայ տարի աւելի խստութիւն պիտի ներմուծուի եւ դպրոցը իր հայկական հանգամանքը պիտի կորսնցնէ:

*** Դամասկոսի երիտասարդութիւնը նամակ մը ուղղելով ծերակուտական Կոթըռոյի, շնորհակալութիւն կը յայտնէ անոր թափած ջանքերուն համար եւ կ'ըսէ թէ Սանճաքը դարձած է թրքական նահանգ մը, ուր ոչ մէկ երաշխաւորութիւն կայ ոչ – Թուրք տարրերուն համար: «Ալեքսանտրէթի երիտասարդութիւնը, հայ թէ արաբ», այս առթիւ ջերմ շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ Պ. Փօլ տիւ Վէօլի, որ այնքան կորովի կերպով կը պաշտպանէ Սանճաքի դատը:

»»» · «««

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը Հռոմ պիտի այցելէ Մայիսի կէսերուն: Այս առթիւ «Իլ Թէլէկրաֆօ» կը գրէ թէ Եուկոսլավիա այսօր – վաղը պիտի միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին եւ պիտի վարէ Պերլին – Հռոմ առանցքին քաղաքականութիւնը: Ուրիշ ֆաշական թերթ մը կ'ըսէ թէ Հունգարիա, Եուկոսլավիա եւ Պուլկարիա պիտի կազմեն խմբակցութիւն մը՝ իտալական հովանաւորութեան տակ: Պուլկարիա պահանջներ ունի Ռումանիայէն եւ Յունաստանէն, բայց ոչ Եուկոսլավիայէն:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին Նիւ Եորքի ցուցահանդէսը բանալու համար Ապրիլ 30ին, կիրակի: Բացման արարողութեանց ներկայ պիտի ըլլայ նախագահ Ռուզվէլթ: Կը յուսան որ առաջին օրն իսկ մէկ միլիոն հոգի պիտի այցելեն ցուցահանդէսը, որ կը գրաւէ 1200 արտավար տեղ, Նիւ Եորք քաղաքին մօտ:

Կարգ մը տաղաւարներ տակաւին կազմ ու պատրաստ չեն: Աշխատանքները առաջ կը տարուին գիշեր ցերեկ: Անցեալ շաբաթ ցուցահանդէսի մէջ աշխատողներու թիւն էր 16,000, այս շաբաթ կ'աշխատին 25,000 բանուորներ: Ետ մնացած են ռուսական եւ ֆրանսական տաղաւարները:

Թէեւ Մ. Նահանգներու Խաղաղական Նաւատորմիղը մեկնած է, բայց Նիւ Եորքի ջուրերուն մէջ կը գտնուին 38 մարտանաւեր, ընդամէնը 12,000 սպաներով եւ ծովային զինուորներով, որոնք պիտի մասնակցին բացման արարողութիւններուն:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

[Վէպ]ին[ակ]՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Բայց միւս կողմն ալ նոյնչափ [illegible] է, որչափ մենք, սիրելի [բարե]կամս. մեր մէջ կը վխտան ռամիկները, իսկ անոնց մէջ, ընդհակառակը, ազնուականները. այդ անվարժ [հանր]ապետականները կարծես չա՞տ [...]ն իրենց դրութենէն, երբ այսօր [կը] գտնուին կոմս Քանքլոյի, դեր[կոմս] Միրանտայի, դերկոմս Պոհարնէի, կոմս տը Վալանսի, մարքիզ [illegible] եւ դուքս Պիրօնի հրամա[նա]տարութեան տակ:

— Ինչ տարօրինակ խառնակութիւն:

— Իսկ դուքս տը Շա՞րթրը:

— Որը, Ֆիլիփ տ'Էկալիթէի որ[դի]ն, ա՛, այդ Ֆիլիփը, արդեօք ե՞րբ [թագա]ւոր պիտի դառնայ:

— Երբե՛ք:

— Անիկա աչքը տնկեր է գահին եւ [յոյս] ունի իր ոճիրներու օգնութեամբ [հաս]նիլ բարձրանալ:

— Բայց իր մոլութիւններու օգնութեամբ ան պիտի գահավիժի:

Վայրկենական լռութիւն տիրեց. ապա Պուասպերդըլօ շարունակեց.

— Սակայն այդ Ֆիլիփը կ'ուզէր հաշտուիլ Թագաւորի հետ եւ ատոր համար եկած էր զայն տեսնելու, այն ժամանակ ես Վերսայլ էի՝ երբ Թուքին անոր ետեւէն:

— Ո՞րտեղ, այն մեծ սանդուղի գըլո՞ւխը:

— Այո՛, այնտեղ:

— Եւ շատ լաւ ըրեր են:

— Մենք զայն կը կոչէինք Պուրպոն — ցեխոտը:

— Ա՞ն, այդ ճաղա՞տը, այդ բըշտիկներով ծածկուած դէ՞մքը, այդ արքայասպա՞նը. փո՛ւ:

— Ես անոր հետ ծովի վրայ էի Ուսսանի մէջ:

— Սուրբ Հոգի նաւին վրա՞յ:

— Այո՛:

— Եթէ ան ծովակալ Օրվիլիէի տըւած նշանին համաձայն քամիի ուղղութիւնը բռնէր, այն ժամանակ Անգլիացիներու անցնիլը անպատճառ կ'արգիլէր:

— Անշուշտ:

— Իրա՞ւ է որ անիկա պահուըտեւաւ նաւին մէջ:

— Ո՛չ, բայց գրեթէ այդպէս բան մըն էր:

Այս խօսքին վրայ Վիէօվիլ քրքիջ մը արձակեց:

— Բայց կան յիմարներ, շարունաեց Պուասպերդըլօ, օրինակի համար սա Պուլէնվիլիէն, որու մասին դուք այժմ կը խօսիք. ես զայն շատ մօտէն տեսած եմ եւ լաւ կը ճանչնամ: Սկիզբէն գիւղացիները տէգերով ըսպառազինուած էին, այդ ապուշը [կարծ]է՞ր, որու գլխին փչեց գիւղացիներէն խակական տէգաւոր զինուորներ պատրաստել եւ զանոնք վարժեցնել տէգերու զանազան դժուար եւ [կա]րգ գործողութիւններու մէջ. անիկա կ'երեւակայէր այդ վայրենիները կանոնաւոր զինուորներ դարձնել, անոնց կը սորվեցնէր թէ՝ ինչպէս պէտք է ճնշել գունդերու քառակուսիները, թէ ինչպէս պէտք է կազմել դատարկ կեդրոնով փաշ — տեր. ծուռ մուռ լեզուով անոնց հրամաններ կուտար, հին զինուորական բառերով. օրինակի համար զինուորական դասակի յիսնապետը փոխանակ նոր լեզուով կոչելու կը կոչէր այնպիսի անունով մը՝ որ գործածական էր Լուի ԺԴ.ի ժամանակ միայն: Անիկա կ'աշխատէր այդ գող եւ աւազակ գիւղացիներէն անպատճառ կանոնաւոր գունդեր պատրաստել եւ արդէն կարգի բերած էր քանի մը դասակներ, որոնց յիսնապետները ամէն իրիկուն կարգով կը շարուէին եւ հըրաման կամ հակահրաման կ'ընդունէին աւագ յիսնապետէն, որ շատ ցած ձայնով կը հաղորդէր իր օգնականին, ան ալ՝ երրորդին, երրորդը՝ չորրորդին եւ այսպէս ականջէ ականջ հրամանը կը հասնէր մինչեւ վերջին սպային: Սպայ մը, որ իր յիսնապետի հրամանը ընդունելու ժամանակ գլուխը չէր բացած, անիկա պաշտօնանկ ըրաւ: Երեւակայեցէք, թէ գործը ո՛ւրտեղ հասած էր: Այս անմիտը կարող չէր հասկնալ, որ գիւղացիները կ'ուզեն գիւղացիի պէս ալ զինուոր մնալ, թէ անտառի մարդը կարելի չէ զօրանոցի մարդ դարձնել: Այո՛, ես կը ճանչնամ այդ Պուլէնվիլիէն:

Սկսան հանդարտ քալել, իւրաքանչիւրը իր մտածումներուն մէջ խորասուզուած, ընդհատուած խօսակցութիւնը շուտով վերսկսաւ սակայն:

— Բայց դուն սա ըսէ, ճի՞շդ է որ Տանրիէրը սպաննուած է:

— Այո՛, հրամանատար:

— Քօնդէի առա՞ջ:

— Բամարի բանակատեղին, թընդանօթի ռումբով:

— Կոմս Տանրիէր, ահա մերիններէն մէկը որ անոնց կողմը անցած է:

— Աստուած հոգին լուսաւորէ, ըսաւ Վիէօվիլ:

— Իսկ Թագաւորի քոյրերը հիմա ո՞ւրտեղ են:

— Թրիէսթէ:

— Տակաւին հո՞ն են:

— Այո՛:

— Օ՛հ, այս հանրապետութիւնը, բացագանչեց Վիէօվիլ ցած ձայնով, ինչքա՜ն աւերում չնչին բանի մը համար. երբ կը մտածես թէ ինչի՛ համար երեւաց այս յեղափոխութիւնը, ամօթ է ըսել... քանի մը միլիոններու համար:

— Եւ այսպիսի չնչին պատճառներով այսքան լարուիլ երբեք պէտք:

— Մեր գործը ամէն կողմէ գէշ կ'երթայ:

— Այո՛, այդպէս է, Լա Ռուարի մեռած է. Տիւ Տրէնէ ապուշին մէկն է. իսկ եպիսկոպոսները, իբրեւ ժողովուրդի առաջնորդներ, ի՛նչքան տգէտ մարդիկ են, ահա քեզ օրինակներ. Քուսի՝ Լա Ռօշի եպիսկոպոսը, Պօբուալ – Սէնդ – Օլէր՝ Բուաթիէի եպիսկոպոսը, Մէրսին՝ Լիւսոնի եպիսկոպոսը, տիկին Էշասըրիի սիրականը:

— Այսինքն Տիկին Սէրվանդոյի, որովհետեւ Պ. հրամանատար, դուք կ'երեւի գիտէք, որ Էշասըրի տեղի անունն է:

— Եւ Ակրայի այս կեղծ եպիսկոպոսը, որ չեմ գիտեր դեռ ո՞րտեղի թեմակալն է:

— Տօլի թեմակալը, անոր անունը Կիյօ տը Ֆոլվիլ է, բայց քաջ մարդ է եւ լաւ կռուիլ գիտէ:

— Քահանանե՞ր՝ երբ զինուորներ են հարկաւոր, եպիսկոպոսնե՞ր՝ որոնք եպիսկոպոսի նշոյլ չեն, զօրավարնե՞ր՝ որոնք զօրավարի չեն նմանիր:

(Շար.)

բական ընդունակութիւնն ալ շատ վար կը մնայ ուրիշ ո եւ է ժողովուրդի ընդունակութենէն »:

Ուրիշ թերթեր ալ տեսակ մը սպառնալիք նկատելով Անգլիոյ առած որոշումը, կ'ըսեն թէ Անգլիա կ'ուզէ համոզել Ֆրանսացիները, Լեհերը եւ Ռուսերը թէ միայն ոսկի եւ շռայլ խօսքեր չունի, այլեւ միս եւ ոսկոր: « Այժմ Փարիզի, Վարշաւայի եւ Մոսկուայի մէջ պիտի կրնան աւելի բարձր փչել իրենց փողերը »:

Իտալիոյ մէջ ալ հեգնութեամբ ընդունեցան Անգլիոյ որոշումը, թէեւ թերթերը աւելի վերապահ լեզու մը կը գործածեն, բացատրելով թէ Փարիզ եւ Լոնտոն կորսնցուցած են իրականութեան զգացումը: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ անգլիական որոշումը պիտի չկրնայ խախտել ուժերու յարաբերութիւնը: Հռոմի քաղաքական շրջանակներն ալ սպառնալիք մը կը նկատեն պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը, միեւնոյն ատեն ձախողանք՝ պաշարման քաղաքականութեան եւ հետեւանք՝ Ֆրանսայի ճնշումին:

*** Գերմանական կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առաւ, զօրացնելու համար պարտաւորիչ աշխատանքի ճակատը: Առաջին տնօրինութիւնը կը տրամադրէ պարտաւորիչ աշխատանքի ենթարկել գրեթէ բոլոր գերման աշխատաւորները, մասնաւոր տեսրակներ բաժնելով: Այս պարտաւորութեան ենթակայ են ոչ միայն ճարտարագործական բանուորները, այլ եւ արուեստագէտները, գրագէտները, անկախ արհեստաւորները եւն.: Ուրիշ տնօրինութեամբ մը, 1,500,000 թուխ շապիկաւորները (հիթլէրական մարտական խումբեր) նոր մարզանքներ պիտի կատարեն մայիս 1էն յունիս 15.— Նշանառութիւն, ձեռնառումբ նետել, արգելարշաւ 1500 մեթրի վրայ եւն.:

*** Պերլինի անգլիական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, ընդունուեցաւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի փոխանորդին կողմը:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ յայտարարութիւն մը պատրաստելով Մայիս 1ի առթիւ, մասնաւորապէս կը ծանրանայ քաղաքական կացութեան վրայ եւ կ'ըսէ թէ «պիտի օգնեն այն ժողովուրդներուն որ յարձակման զոհ կը դառնան եւ կը կռուին իրենց երկրին անկախութեան համար»:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ կառավարութիւնը վճռած է երկիրը պաշտպանել բոլոր վտանգներուն դէմ, դիւանագիտական ճամբով եւ ի հարկին զէնքով: «Մեր քաղաքականութեան նպատակն է ամէն բանէ առաջ պաշտպանել մեր երկիրը, բոլոր արտաքին վտանգներուն դէմ: Մենք վերազինեցինք երկիրը եւ ապահովեցինք մեր սահմանները, ամրապնդեցինք պալքանեան զինակցութիւնը, բոլորովին պարկեշտ եղանք մեր զինակիցներուն հանդէպ եւ պահեցինք մեր բարեկամութիւնները ուրիշ երկիրներու հետ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ եւս պատասխանելով գերմանական հարցարանին, յայտնած է թէ որ եւ է վտանգի ենթարկուած չէ եւ թէ§ իր դիրքը անհաւանական կը դարձնէ որ եւ է սպառնալիք: Այս պատասխանը հաղորդուած է նաեւ պալքանեան պետութեանց:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ թերթերուն մինչեւ հիմա արգիլուած էր տեղեկութիւններ հրատարակել հողային պահանջներու մասին: Այս արգելքը վերցաւ եւ հիմա թերթերը ազատօրէն կ'արտատպեն արտասահմանի մամուլին հրատարակութիւնները Պուլկարիոյ պահանջներու մասին:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարար Հըլ ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ ամերիկեան ժողովուրդը այս անգամ գիտէ թէ պատասխանատուն ո'վ է, եթէ պատերազմ ծագի: Նախարարը կոչ ըրաւ որ դիկտատորները ընդունին նախագահ Րուզվէլթին առաջարկը, այլապէս պէտք է սպասեն Մ. Նահանգներու ընդդիմութեան: «Չկայ վէճ մը, որ կարելի չըլլայ կարգադրել բանակցութեամբ եւ բարեկամական խորհրդակցութեամբ: Այն ազգերը որ այս կերպէն կը խուսափին, պատերազմի կը ձգտին, պատերազմ մը, որմէ պիտի տուժեն ինչպէս մարդկութիւնը, նոյնպէս իրենց ժողովուրդները »:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնն ալ կազմերդել դիմակներ ապսպրած է, ի նախատեսութիւն պատերազմի: Այդ դիմակները, որոնք նման են ֆրանսական բանակի դիմակներուն եւ հայթայթուած են նոյն գիներով, ապահովութեան ամէն յատկութիւն եւ առաւելագոյն տեւողութիւնը ունին: Դիմակի արժէքն է 700 ս. ղ. որուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ապսպրանքի ծախքը: Կառավարութիւնը դիմումներ կատարած է նաեւ ուրիշ ընկերութեանց, ապահովելու համար աւելի աժան գնով դիմակներ:

ՕՏԱՐ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ուշադրաւ համեմատութիւններ ստացած են Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, համաձայն տեղական թերթերու հրատարակութեանց: Ոստիկանութիւնը հայու մը վարած ինքնաշարժին մէջ գտած է երկու գերմանական զէնքեր եւ 50է աւելի փամփուշտներ: Վարիչը յանձնուած է պատերազմական ատեանին:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ պաշտպանութեան համար խորհրդակցութիւններ կատարած է Զօր. Վէկան, Եգիպտոսի եւ Դամասկոսի մէջ: Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնն ալ ձեռք առած է անհրաժեշտ միջոցները, խորհրդակցելով մարզպանին եւ ուրիշ ձեռնհաս անձերու հետ:

ՀԱԼԷՊԻ փոխ-կառավարիչ Հասան Ճապպարայի դէմ մահափորձ մը կատարուեցաւ: Դաւադիրները ռումբ մը պայթեցուցին ճիշդ այն պահուն երբ Ճապպարա տուն կը վերադառնար: Անցորդ մը վիրաւորուեցաւ: Տան ապակիները ջարդուփշուր եղան:

« ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵԳԻՊՏՈՍ » կուսակցութենէն քանի մը ուսանողներ մահափորձ կը պատրաստէին դահլիճի մէկ անդամին դէմ: Անմիջապէս մատնանշուած երիտասարդները մասնաւոր հսկողութեան տակ առնուեցան եւ հինգ ուսանողներ ձերբակալուեցան: Մէկուն վրայէն գտնուած է ատրճանակ մը՝ հինգ գնդակով եւ ուրիշի մը վրայէն պրաունինկ մը չորս գնդակով: Տուներն ալ խուզարկուելով, բազմաթիւ փաստաթուղթեր բռնուած են: Ձերբակալուածները զատ զատ վայրերու մէջ բանտարկուեցան: Առաջին քննութիւնները ցոյց տուած են որ այս խմբակը իբրեւ զոհ նկատի ունէր ներքին նախարար Նօքրաշի փաշան, Տօքթ. Ալի Մահիր փաշան եւ վարչապետ Մոհամէտ Մահմուտ փաշան:

ՉԵԽԻՈՑ Փիլզէն քաղաքին մէջ անծանօթներ արջասպ թափեցին գերման զինուորներուն վրայ: Ձերբակալուեցան 50 Չեխեր եւ 50 Հրեաներ: Հանրակառքերու եւ փողոցներու մէջ ալ յաճախ ժողովրդական յարձակումներ կը կատարուին գերման զինուորներու վրայ, կ'ըսեն թերթերը:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ֆրանսացի զարբին մը, Նանսիի մէջ, զինուորական տեղեկութիւններ հաղորդած ըլլալով Գերմանիոյ, անցեալ սեպտեմբերի տագնապին ատեն: Ուրիշ երկու մեղսակիցներ ալ դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան:— Շէրպուրի մէջ բռնուեցաւ թուղթիկ մը որ ապստամբութեան հրաւէր կը կարդար, յանուն բանուորա-գիւղացիական կուսակցութեան (Մարսօ Փիվէր, նախկին ընկերվարական):

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՍԱՑԻ առեւտրականներ վտարուեցան Գերմանիայէն: Պատճառները գաղտնի կը պահուին:

ՊԵԼԺԻՈՅ վարչապետ Պ. Փիէրլօ, խօսելով նորընտիր խորհրդարանին առջեւ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը լիազօրութիւններ պիտի պահանջէ ա) պահպանելու երկրին անկախութիւնը, բ) բարեփոխելու սահմանադրութիւնը եւ գ) բարելաւելու տնտեսական ու ելմտական կացութիւնը:

Mlle ADELITA ROMANO (Danses Espagnoles)

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՁ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կազմակերպիչը հասոյթը կը նուիրէ Հ. Ե. Միութեան, որ ստանձնած է սոյն հանդէսին հովանաւորութիւնը:

Տեղի պիտի ունենայ 29 ԱՊՐԻԼ 1939, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 38, Avenue Friedland (Etoile)

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ պիտի պատուեն իրենց ներկայութեամբ այս երեկոյթը:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ Պ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆի հրաւէրով

Madame Régine LORIAC (Opéra Comique), Mlle. Denise KAIROF (Bouffes Parisiens), Mlle. Yvonne GALLI (Radio Cité), Mlle. ROSIC (Danse classique), Madame Dolorès MORENO (Danse, de l'Opéra de Barcelone):

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ.— Առաջնակարգ նուագիչներ, ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի եւ մասնակցութեամբ տաղանդաւոր նուագիչ SOULIO FALCONի: Պիտի բաժնուի քոթիյոն՝ ձրի

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԶԳԵՍՏԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ Է

Կազմակերպիչը ջանք չէ խնայած պարահանդէսին յաջողութեան համար

Տոմսերը կը ծախուին՝ Պ. Շահպազեանի մօտ, 45, Rue St. Placide, Paris

Tél. LIT 22 - 18 Հ. Ե. Միութեան Տունը, 8, Rue Bossuet, Փարիզ

---

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Mutualitéի մեծ սրահին մէջ

24, Rue St. Victor – Métro Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ՝ Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ)

ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԷԼԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ Ն. ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՕՐ. Ա. ԹՈՄԱՍԵԱՆ, Պ. Պ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ, ԵԱՏԻՔԵԱՐԵԱՆ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ: ԲԵՄԱՅԱՐԴԱՐ ԼԱՔՔԱ

Թ. ՆԱԼԵԱՆԻ եւ Տ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ այս արեւելեան անմահ օփէրէթը աննախընթաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, միեւնոյն դերակատարներով: Մայիս 14ի ներկայացումը ամէն կերպով պիտի գերազանցէ նախորդը:

Տոմսերը՝ 10 — 15 — 20 — 25 ֆրանք, կանխաւ ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, 51 rue Monsieur le Prince (Odéon),— Պ. Հրաչեանի 6, Rue Lamartine (Cadet) .— Maison Wag, 2 rue Arthur Rozier (Place des Fêtes) եւ Կիլիկիա երգչախումբի անդամներուն: Ներկայացման օրը սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 1ին:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ ՆՈՐ ԻՏԷՆ ընկերաեւան ժողովի իր իրաւին եւ իր շուա նի թո որ ընկերն եւ ր 28 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Av. d'Italie սրճարանին վերնայարկը: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Անունի» խումբի ժողովը 28 Ապրիլ. Ուրբաթ երեկոյ, ծանօթ թաւաքատեղին:

Ընտանեկան թէյասեղան

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, յառաջիկայ 30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, 8 rue Bossuet Փարիզ, Բարեգործականի սրահին մէջ խօսի կ'ունենան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայրենի խաղեր վերջի ունենալ: Մուտք (թէյ եւ կարկանդակ միասին) 5 ֆրանք:

(Կը խնդրուի հայրենակիցներէն իրենց հետ բերել նաեւ վերջերս բաժնուած վիճակագրական թերթիկները):

ԱՊՐԻԼ ՔՍԱՆԸՄԷԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՊՐԻԼ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Maison Gaveau, 45 et 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. ՇԱՀԱՆ ՆԱՐԴՈՒՆԻ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Պ.Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, **Frédéric FEYDIT** (Հայերէն) եւ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, երիտ. կազմակերպութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ, կերգէն՝ ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ընկերակցութեամբ երգչոհի, ՕՐ. Հ. ԳԸՐԼԱՆԿԸՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Կը նուագէ Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ): Կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ:

Ժողովրդական գիներ՝ 2, 3, 5 եւ օթեակ **7 ֆրանք:**

Նախօրօք ապահովել թուագրեալ տոմսակները: Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Monsieur le Prince եւ Պարսամեան գրատունը, 46 rue Richer:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ ի սկաուտները եւ հայ արիները:

ԵՒ ԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ **Ternes**

Մասնակցութեամբ Paul Derenneի: Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, ճաշարան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince եւ Salle Chopin:

14ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԿՈՄՍ ՀԵՆՐԻ ՄԸՐԹԻ**

Անդամ Սկաուտական Միջազգային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն, ինչպէս նաեւ Փարիզի անգլիացի, յոյն, լեհ եւ ռուս սկաուտներու

Կիր. 30 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Salle Poissonièreի մէջ 7 rue du Fg. Poissonnière Métro: Bonne Nouvelle

Մուտք 10 եւ 7,50 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

29 Ապրիլ, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈՒԼԻԶԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Արժանթինեան նուագախումբ եւ հռչակաւոր «Հայթ Ժազ»

Պարերը պիտի ղեկավարէ փրոֆ. ՄԻՀՐԱՆ ԽՈՒՍՈՒՖԵԱՆ

Պարերու ցուցադրութիւն՝ հայ, ֆրանսացի եւ սպանիացի արուեստագէտներու կողմէ: Մուտք՝ 10 ֆր.:

Թատերական ներկայացումներ Մարսէյլի մէջ

Սիրուն թատերախումբը ղեկավարութեամբ դերասան Ղազարեանի ներկայացնէ ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ:

29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Վարանդեան սրահին մէջ, Պօմօն:

30 Ապրիլ, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին Շահրիկեան սրահին մէջ, Մարսէյլ

ՎԱԼՊԱՐԵԼԻ ՄԷՋ.— 6 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին:

7 Մայիս, Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին Պառ Ինթէռնասիոնալի մէջ, Պօմօն:

Գիները ժողովրդական

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

ԼԻՈՆ, 24 Ապրիլ.— Բնիկ Մարզուանցի Օհանեան Յակոբ 30 տարեկան հայ երիտասարդը Մարտ 18ին աղետալի արկածի մը հետեւանքով մեռաւ: Այս տարաբախտ երիտասարդը նախկին Ճէպէլի որբանոցէն է եւ Լիոնի մէջ ո եւ իցէ մօտիկ կամ հեռաւոր ազգական չունի, որ իբրեւ դատախազ պահանջէ արեան գինը ապահովագրական ընկերութենէն որ արդէն ճանչցած է իր յանձանձումին պատասխանատուութիւնը: Ազգ. վարչութիւնը կը վարէ խորհրդակցութիւնները մինչեւ ազգականի մը գտնուիլը: Կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ որ կը ճանչնան յիշեալ տարաբախտ Յակոբը, բարի ըլլան վարչութեանս հասցէին ուղարկել անմիջապէս անոր ազգականաց անունները, անշուշտ հասցէներով: Արտասահմանեան բոլոր թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս փնտռտուքը: Union Nationale Arménienne, 69 rue Louis-Blanc Lyon (Rhône).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուանի Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գէորգեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց հօր եւ անհեոջ՝ Պ. ՔԵՐՈՎԲԷ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ: Եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրէ Շահմուրատեան ֆոնտին:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Հայ Միութեան անդամներու եւ Մարտիկներու միութեան ընդհ. ժողովը 29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Նոր եան սրահին մէջ: Օրակարգ՝ ներկայացման ուետուութիւն, ներկայացման դաշտահանդէսի պատրաստութիւն:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dantesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 29 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 29 Avril 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4027

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ՅՈՅՍ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՉԷ ՏԱԿԱՒԻՆ

Երկու բացառիկ դէպքեր, պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը Անգլիոյ մէջ եւ Հիթլէրի չոնդալից ճառը, նոր կացութեան մը առջեւ կը դնեն քաղաքական աշխարհը:

Անգլիական որոշումը, թէեւ ածամեայ եւ սահմանափակ, տեսակ մը յեղափոխութիւն կը կազմէ այդ աւանդամոլ երկրին մէջ: Եւ քանի որ առաջին քայլը առնուած է արդէն, մնացեալը կախում ունի դէպքերու ընթացքէն, — ընդարձակուիլ եւ դառնալ տեւական, եթէ այսպէս լարուած մնայ մթնոլորտը:

Միայն պարտաւորիչ զինուորագրութեան որոշումը չէ որ աննախընթաց էջ մը կը բանայ Մեծն Բրիտանիոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ: Այդ որոշումը ինքնին հետեւանք է նոյնքան ծանրակշիռ դէպքի մը՝ Անգլիոյ ընդարձակ յանձնառութեանց՝ Եւրոպայի մէջ, — երաշխաւորութիւն Լեհաստանի, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ: Երաշխաւորութիւն մը որ կրնայ տարածուիլ նաեւ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ վրայ, եթէ յաջող ելքի մը յանգին բանակցութիւնները:

Երկրորդ մեծ դէպքը, Հիթլէրի հրապարակային պատասխանը Ռուզվէլթին, տեսակ մը պատասխան է նաեւ Անգլիոյ տուած որոշման:

Այս տողերը գրած ատեն աչքի առջեւ չունէինք Գերմանիոյ Առաջնորդին ճառը: Հարկ է սպասել անոր բնագրին հրատարակութեան, ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար:

Բայց, ինչպէս կը հաւաստեն լաւատեղեակ աղբիւրներ, Հիթլէր մինչեւ իսկ աւելի պատասխանած եղաւ Անգլիոյ վարչապետին, աւելի երկար քան Ռուզվէլթի: Ուրեմն, մարտահրաւէր մը չէ որ կ'ուղղուի, այլ տեսակ մը յայտարարութիւն, որմէ իւրաքանչիւրը կրնայ հանել իր եզրակացութիւնը:

Դարձեալ այդ աղբիւրներուն համաձայն, նախագահ Ռուզվէլթ չուզելով անքերձ գիշերանց լսել Հիթլէրի ճառը (Ամերիկայի մէջ ժամը 6), լաւատես կերեւայ:

Քանի որ ոչ Գերմանիա եւ ոչ ալ Իտալիա տրամադիր են այրելու բոլոր կամուրջները, հակառակ իրենց սպառնալից արտայայտութիւններուն, հաւանական կը համարուի որ Ռուզվէլթ եւ Չէմպըրլէն նոր փորձ մը կատարեն, ատյանի մը չուրջը հաւաքելու համար երկու Առաջնորդները:

Այս վերջինները միշտ կը խուսափին միջազգային լայն խորհրդակցութիւններէ, տաղտկալի ժամավաճառութիւն համարելով զանոնք: Բայց եթէ նորէն սահմանափակ ժողով մը սարքուի, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ վարչապետներուն, անկարելի չէ որ տեղի ունենայ, ինչպէս եղաւ անցեալ սեպտեմբերին, Միւնիխի մէջ:

Հակառակ ընդհանուր յոռետեսութեան, դեռ ամէն յոյս կորսուած չէ, խաղաղութիւնը փրկելու համար, գոնէ մինչեւ... ամեհի, աննախընթաց սպառազինութեանց լրացումը:

Մանաւանդ որ, ամէնէն ռազմաշունչ երկրին մէջ ալ, հանրային կարծիքը խորապէս կը խորշի նոր արիւնահեղութիւններէ:

Շ.

ՖՐԱՆՍԱՆ ՍԻՐԵԼԸ՝ ՈՃԻՐ...

20 Հայեր ձերբակալուած Սանճաքի մէջ

Հալէպէն կը գրեն Ազդակի ապրիլ 20 թուականով.—

Ինչպէս յայտնի է, ծերակուտական Պ. Կոթըռօ եւ գրագէտ Փօլ տիւ Վէու Սանճաք այցելեցին, քննական առաքելութեամբ:

Ամենուրեք, ժողովուրդը խանդավառ ընդունելութիւն ըրաւ մեծանուն հիւրերուն եւ յուզիչ ցոյցերով յայտնեց իր հաւատարմութիւնն ու հաւատքը՝ հանդէպ ֆրանսական դրօշին եւ ուժին: Շատ բնական էր որ այդ անկեղծ զգացումներուն մասնակից ըլլային նաեւ Հայերը, որոնք անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր ունեցած են խորունկ հիացում մը՝ հանդէպ ֆրանսական մեծ ազգին:

Արդ, համակրանքի նման արտայայտութիւն մը տեղի ունեցած է նաեւ Եոզղէկի մէջ, ուր հիւրերը ընդունուած են «Մարսէյյէզ»ով:

Հիւրերուն մեկնելէն վերջ (երէկ) Թուրքերը ձերբակալած են 20 ՀԱՅԵՐ, որոնք մասնակցած էին ընդունելութեան:

Ուրեմն, այնքան մարդի հալածանքներէ ետք, Հաթայի բարեխնամ կառավարութիւնը սկսած է այլեւս ոճիր համարել Ֆրանսան սիրելն անգամ...

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտները կը խորհրդակցին

Հիթլէրի ճառէն անմիջապէս վերջը, կարեւոր խորհրդակցութիւն մը սկսեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպայակոյտներու վարիչներուն միջեւ: Իտալիոյ սպայակոյտին նախագահը եւ ելմտական նախարարը նախապէս տեսակցութիւն մը ունեցան Մուսոլինիի հետ: Գերմանիոյ սպայակոյտին նախագահը Հռոմ կը սպասուի այսօր, շաբաթ: Պիտի այցելէ Թագաւորին եւ Մուսոլինիի: Կը կարծուի թէ պիտի հանդիպի նաեւ Լիբիա (Ափրիկէ), իսկ Մայիս 9ին պիտի մասնակցի կայսրութեան հռչակման տարեդարձին տօնակատարութեանց:

Այս առթիւ իտալական թերթերը նորէն կ'արծարծեն Թունուզի, Ճիպութիի, Սուէզի եւ Քորսիքայի խնդիրները: Ծայրայեղ թերթ մը, «Ռէսթօ տէլ Քարլինօ», արհամարհելով Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը, զայն կը վերագրէ տարապայման վախի: «Ոչ թէ զօրութեան, այլ տկարութեան ապացոյց մըն է այդ»: Եւ կը շարունակէ.

— «Իտալիա եւ Գերմանիա վերջին դէպքերէն կը հանեն միակ կարելի եզրակացութիւնը,— անոնք պիտի շարունակեն յառաջ երթալ: Մենք կը պահանջենք Թունուզը, Ճիպութին եւ Սուէզը, այն ստուգութեամբ թէ Ֆրանսացիներու «երբեք»ները մեզի պիտի բերեն նաեւ իտալական Քորսիքան, ինչպէս եւ Նիսը, օրրանը երկու աշխարհներու հերոսին»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ԱՆԳԼԻՈՅ բարձրացած է 1,798,000 ոսկիի, համաձայն Անգլիոյ նոր ելմտացոյցին, որ երեսփ. ժողովին յանձնուեցաւ քանի մը օր առաջ: Եթէ չենք սխալիր, մայր գումարը 800,000 ոսկիէն աւելի չէր...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

1,500.000 ՀՈԳԻ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր 145ի դէմ 376 ձայնով քուէարկեց պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը: Այս առթիւ 143ի դէմ 380 ձայնով մերժուեցաւ ընդդիմադիրներուն պարսաւանքի բանաձեւը: Այս որոշման եւ նախորդ օրէնքներու շնորհիւ, Մեծն Բրիտանիա տրամադրելի պիտի ունենայ 1,500,000 հոգի, 25էն 50 տարեկան, զինուորական եւ քաղաքային ծառայութեան համար, եթէ պատերազմ ծագի: Այդ պարագային հսկողութեան տակ պիտի առնուին նաեւ անհատական հարստութիւնները եւ պատերազմական շահերը, մասնաւոր օրէնքներով:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, իրաւասու նախարարը բացատրեց թէ Անգլիոյ 14 միլիոն գործի մարդոց գրեթէ կէսը շարժման մէջ պիտի դրուի, այսինքն ազատ պիտի համարուի իր սովորական զբաղումէն, նուիրուելու համար ազգ. պաշտպանութեան: Այս «արձակուած» քաղաքացիներէն 630000 հոգի 25 — 38 տարեկան են, հետեւաբար տրամադրելի՝ երկրապահ բանակին համար: Մնացեալ 870,000ը, 38 — 50 տարեկան, տրամադրելի պիտի ըլլան հակօդային, ծովեզերեայ եւն. ծառայութեանց համար:

Աւելի շատ զինուորներ ճարելու համար, պատերազմական նախարարութիւնը կոչ մը ուղղեց 45էն վեր եւ 51էն վար նախկին սպաներուն, որպէսզի մտնեն ազգ. պաշտպանութեան զօրամասերուն մէջ: Ասոնք պիտի ծառայեն բուն երկրին մէջ եւ 5 ոսկի պարգեւ պիտի ստանան:

«ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ»

Վարչապետը ներկայացնելով պարտաւորիչ զինուորութեան օրինագիծը, կը շեշտէր թէ անհրաժեշտ է այս տնօրինութիւնը, նախ երկրին պաշտպանութիւնը ապահովելու, յետոյ յարգելու համար ուրիշ երկիրներու խոստացուած յանձնառութիւնները: Պատասխանելով ընդդիմադիրներու քննադատութեանց, որ դիտել կուտային թէ վարչապետը խախտած է իր հանդիսաւոր խոստումը, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց.

— «Մարտ 29ին աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչը հարցուց ինծի թէ պիտի պահե՞մ կամաւոր զինուորութեան սկզբունքը, ես ալ հաստատական պատասխան տուի: Անձնապէս կը կարծէի թէ կամաւոր դրութիւնը կը համապատասխանէ մեր պէտքերուն: Սակայն պայմանները նոյնը չեն այսօր: Բայց եւ այնպէս կը խոստովանիմ թէ խոստում տուած էի ես, եւ հիմա ժողովին կը մնայ վճռել թէ պէ՞տք է պահեմ զայն: Մարտ 29էն ի վեր կացութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ»:

Այստեղ վստահութեան խնդիր յարուցանելով, Պ. Չէմպըրլէն պարզեց այն խառնաշփոթ կացութիւնը որուն պիտի մատնուէր երկիրը, եթէ ընդդիմադիրներուն տեսակէտը յաղթէր: Եւ սպառնաց նոր ընտրութիւններ կատարել.

— «Ի՛նչ ծանր պատասխանատուութեանց տակ պիտի իյնային անոնք որ նոր ընտրութիւններ պիտի պարտադրէին մեզի: Եթէ ընդունէինք ընդդիմադիրներուն առաջարկած դիրքը, պիտի չկրնայինք ձեռք առնել այն միջոցները զոր կենսական կը նկատէինք: Նման տնօրինութիւններ պիտի ուշանային շաբաթներով, որ կրնային տագնապալի ըլլալ եւ ռազմական արտադրութիւնները պիտի դանդաղէին:

Վարչապետը յետոյ բացատրեց այն պատճառները որ խիստ ստիպողական դարձուցած էին պարտաւորիչ զինուորութիւնը.

— «Անհրաժեշտ էր որոշումը ծանուցանել այս շաբթու, որովհետեւ եթէ յառաջիկայ շաբթուան ձգէինք, պիտի ըսէին թէ կապ ունի Հիթլէրի ճառին հետ: Մենք որ եւ է տեղեկութիւն չունինք Պ. Հիթլէրի ընելիք յայտարարութեանց մասին եւ մեր առաջադրութիւնները կապ չունին անոր հետ: Հարկ է որ ամբողջ աշխարհ գիտնայ այս պարագան: Յետոյ, անհրաժեշտ է փարատել այն բոլոր կասկածները որ կրնան տիրել Մեծն Բրիտանիոյ վճռականութեան մասին: Ներկայ ժամանակաշրջանը անբնական է, ոչ պատերազմի շրջան է, ոչ ալ խաղաղութեան: Կառավարութեան որոշումները ստիպողական դարձան իբրեւ հետեւանք մեր պատասխանատուութեանց յարաճուն ծանրութեան, իբրեւ հետեւանք վերջերս Լեհաստանի, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ հանդէպ մեր ստանձնած յանձնառութեանց: Կառավարութեան որոշումը կազդուրեց, սփոփեց եւ խրախուսեց Եւրոպայի մեր բոլոր բարեկամները»:

Պատասխանելով ուրիշ դիտողութեանց, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց.

— «Սխալ է կարծել թէ մեր նորագիրներու տարեկան զօրաժողովը շատ մեծ չըլլալով, զինուորական տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն չունի մեր տուած որոշումը: Ամբողջ աշխարհ պիտի հասկնայ թէ ինչ մեծ առաւելութիւն կը ներկայացնէ որոշ թիւով մարզուած զինուորներ ունենալ զինուորական իշխանութեանց տրամադրութեան տակ: Բայց եւ այնպէս, պէտք չէ այն տպաւորութիւնը գործել թէ մօտալուտ է ընդհանուր պատերազմ մը: Ես կը կարծեմ թէ կացութիւնը այնպէս է որ կշիռը այս կամ այն կողմ հակելով, կարելի է խափանել պատերազմը»:

Վիճաբանութեանց առթիւ խօսք առին աշխատաւորական եւ ազատական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, որոնք մերժեցին կառավարութեան ծրագիրը, նախկին նախարար Չըրչիլ, որ ջերմապէս գնահատելով պարտաւորիչ զինուորութիւնը, անբաւական գտաւ նշանակուած թիւը (20 — 21 տարեկան) եւ ուրիշ պահպանողական երեսփոխաններ, բոլորն ալ կուսակից պարտաւորիչ ծառայութեան:

Նոյն օրը Լորտերու ժողովն ալ ձեռամբարձ քուէարկեց պարտաւորիչ զինուորութեան սկզբունքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԻԹԼԷՐ ԽՕՍԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

»»» · «««

Երէկ, ուրբաթ, ճիշդ կէս օրին Հիթլէր խօսեցաւ իր ճառը, իբրեւ պատասխան նախագահ Ռուզվէլթի ծանօթ կոչին: Ճառը տեւեց երկու ժամէն աւելի: Գերմանական ձայնասփիւռը զայն տարածեց վեց լեզուներով: Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը հաղորդուեցաւ չորս մասով:

Խորհրդարանի նիստին կը նախագահէր մարաջախտ Կէօրինկ, որ անմիջապէս բեմ հրաւիրեց Առաջնորդը: Հակառակ ընդհանուր մտավախութեան, Հիթլէր նորէն կրկնեց թէ Գերմանիա պատերազմ չուզեր, բայց վճռած է արժեցնել իր պահանջները: Այս առթիւ մեղադրեց թէ Ռուզվէլթ ինքն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան հետ, ջախջախելու համար Գերմանիան: Յետոյ փառաբանեց նոր Գերմանիոյ ուժը, ինչպէս եւ Առանցքին հետ կապուած պետութեանց սերտ գործակցութիւնը:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԽՈՒՃԱՊ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ վերջերս կատարեալ խուճապ մը ծագած է Թուրքիոյ եւ մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ: Վախնալով թէ պատերազմը անխուսափելի է եւ Իտալիա շուտով պիտի յարձակի Ատալիոյ վրայ, ժողովուրդը խուժած է դրամատուններ եւ պահանջած է իր աւանդ գումարները: Միւս կողմէ ժողովուրդը սկսած է մեծ քանակութեամբ պարէն գնել եւ մթերել, ինչ որ կատարեալ տագնապ մը ստեղծած է առեւտրական հրապարակին վրայ:

Թուրք թերթերն ալ անուղղակի կը հաստատեն այս պարագան:

Այսպէս, երեսփոխան Ազա Կինտուզ հետեւեալը կը գրէ «Թան»ի մէջ (16 ապրիլ), ըսել յետոյ թէ Թուրքիա հինգերորդ ուժեղ պետութիւնն է.—

— «Թուրքիոյ ելմտական, տնտեսական, քաղաքական ու խաղաղութիւնը պաշտպանող հաստատութեանց մասին վայրկեան մը անգամ կասկածիլը՝ եթէ բարոյական թշնամութիւն մը չէ, առնուազն տխմարութիւն է (ահմաքլըք): Մեր հրապարակը բաց է ուղղուած փորձերուն առջեւ, մանաւորաբար ելմտական տեսակէտով, մեր ազգային դրամատունները եւ մեր երկրին առջեւ առաւելագոյն ապահովութեամբ աշխատող օտար ելմտական հաստատութիւնները ծայրի չափ ամուր են: Միամիտ մա՛րդ, որ կը մտահոգուիս դրամատան մէջ քու ունեցած երեքուկէս դրշ.ով: Ով ալ ըլլաս, կ'ազդարարեմ քեզի.

— Երբ Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը կը վտանգուի հինգերորդ կարողութեամբ խօսքի իրաւասու Թուրքիոյ, առաւել եւս (հայտէ հայտէ) ապահովութեան մէջ է ոչ միայն քանի մը դրուշդ, այլեւ քանի մը միլիոնդ: Ուժեղ եւ ձայնը լսելի Թուրք ազգին կը յանձնարարենք աչալուրջ գտնուիլ ջուրերու հանդէպ, զոր հաւանաբար ուզեն քալեցնել յարդի տակէն»:

«Ի՞ՆՉ ԿԸ ՎԱԽՆԱՔ, ԱՄՕԹ Է, ՄԵՂՔ Է...»

Ծանօթ հրապարակագիր Էքրէմ Թալու, նախկին դեսպան եւ մամուլի նախկին վերատեսուչ, յօդուած մը ստորագրած է «Սօն Փօսթա»յի մէջ (15 ապրիլ), «Զրոյցներ» վերնագրով: Կը թարգմանենք ամէնէն յատկանշական մասերը.

— «Մենք ալ գիտենք թէ կացութիւնը խաղաղ եւ հրապարակը վարդաստան չէ: Աշխարհակալութեան դեւը տակաւին չկշտացաւ: Մէկ կողմէն կլլածը մարսած ժամանակ, միւս կողմէ անյագ ակնարկներով կը նայի աջ ձախ:

Այո, տարօրինակ օդ մը կայ: Կայ, բայց տակաւին խուճապ առաջ բերելու հանգամանք չունի: Մանաւանդ մեզի համար բաւական հեռու է վտանգը: Հետեւաբար, կրնանք բարձր պահել մեր բարոյականը եւ պահելու ենք: Հայրենասիրութիւնը եւ հաւանութիւնը կը պահանջեն ականջ չկախել տարածուած զրոյցներուն: Բերանացի թերթերը, ըսի ըսաւի գործակալութիւնները մաղաչափ արժէք ունենալու չեն ինքզինքը յարգող ազգի մը համար:

Այս տեսակ ժամանակներու մէջ շատ կ'ըլլան սուտեր թղթող ողորմելի գլուխներ եւ ինքնութիւնը անծանօթ քայքայիչներ (պօզկունճու): Այսօր կը խօսին զօրաշարժի, վաղը՝ ելմտական տագնապի մը, միւս օրը՝ քաղաքական լարումի մասին: Կառավարութիւնը չի հրապարակեր ամէն բան, թերթերը չեն գրեր իրողութիւնը: Այսպէս կ'ըսեն եւ կ'ուզեն որպէս թէ փաստել իրենց խօսքերը: Սխալ է այս պնդումը, մեղք է թէ կառավարութեան, թէ թերթերու դէմ: Կարգ մը թշուառական հոգիով մատրապազներուն, հայրենիք եւ ազգութիւն չունեցող տարրեր սովորութիւն ըրած են առեւտրական մեքենայութիւններ բանեցնել, պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ, պետութեան վարկը կոտրել: Ասոնց եթէ հաւատանք, արդիւնքը ամօթաբեր պիտի ըլլայ մեզի համար: Ասիկա միաժամանակ կը նշանակէ չվստահիլ մեր պետութեան, մեր բանակին եւ նոյնիսկ մեզի: Ի՞նչ կը վախնանք, ինչէ՞ն կը վախնանք: Երբ մէջտեղը բան մը չկայ, ինչո՞ւ ունենանք ինչքի եւ անձի մտահոգութիւնը: Ամօթ է, մեղք է: Հասուն ազգ մը չի կրնար կարեւորութիւն տալ «պազիրկեան»ներու վիվլուկին: Ճիշդ է, ընդհանուր պատերազմի տառապալից օրերը դեռ չեն ջնջուած յիշողութեանց մէջ: Մեր բերանը այրած է կաթէն, բայց տխմար զգուշութիւն մըն է մածունի համար փչելով ուտել մածունը:

Ականջ չկախենք պազիրկեաններու զրոյցներուն, մասնաւորաբար «Բերայի շրջանակ»ներու քայքայիչ, վարակիչ քարոզութեանց»:

Լեհաստան եւ Տանցիկ

Տանցիկի մասին լեհ կառավարութեան յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ «Կածէթա Փոլսքա»յի մէջ եւ բոլոր թերթերը արտատպեցին զայն մեծ վերտառութիւններով: Այդ յօդուածին մէջ կ'ըսուի.— «Մենք Գերմանիոյ հանդէպ ցոյց տուած ենք մեր բաղձանքը՝ հասկացողութեան մը գալու եւ իբրեւ բարի դրացիներ ապրելու, բայց կը մերժենք միակողմանի ո եւ է որոշում, որ կը բռնաբարէ մեր շահերը: Մենք երբեք չենք կրնար հաւանիլ որ մեր «կենսական տարածութիւնը» դառնայ Գերմանիոյ «կենսական տարածութեան» մասը: Չենք կրնար հաւանիլ նոյնպէս, որ մեր յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ հիմնուին միակողմանի զիջումի, քաղաքական մեկուսացման եւ մեր անկախութիւնը զոհելու սկզբունքներուն վրայ:

ՔԷՕԼՆԻ (Գերմանիա) շրջանին մէջ գերման հետեւակազօրքի եւ զօրքերու շարժումներ նշմարուած են: Կեդրոնացումները մասնաւորաբար ուժեղ են պելժիական սահմանագլուխին վրայ:

ՊԵԼԺԻՈՅ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը նոր տուրքեր պիտի դնէ գոցելու համար նախահաշուի 4,800,000 սթերլին բացը: Ասկէ զատ, շուտով հրապարակ պիտի հանուի 18 միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԺԶ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ԶՈՀՈՒԵՑԱՒ, ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒԹԵԱՆ

Իտալիա անտարբերութեամբ չէր որ կը հետեւէր Փոքր Ասիոյ հողերէն Յունաստանին ալ բաժին հանելու քաղաքականութեան: Իսկ Փարիզի կառավարութիւնը— մինչեւ Վերսայլի դաշնագրին կնքումը— այնքան համաձայն էր Անատոլուի հարաւ-արեւմտեան շրջանները Յունաստանի կցելու ծրագրին որքան Անգլիան ու Ամերիկան: Բայց Յոյները կրնայի՞ն պաշտպանել այդ հողամասերը Թրքական յարձակումի մը դէմ: Դաշնակիցները հաշիւ ըրած էին որ Մ. Քէմալ 80,000էն աւելի զինուոր չունէր: Զինադադարէն վերջ Թուրքիոյ բանակները ո՛չ ռազմամթերք ունէին, ո՛չ ալ Թնդանօթ: Մնաց որ, բոլոր զինուորները կը գտնուէին գրաւման բանակին հսկակչութեան տակ: Գերմանիա եւ Աւստրիա ի վիճակի չէին իրենց բարեկամին օգնութիւն հասցնելու. կարելի չէր նոյնպէս յոյս դնել Ռուսերու օժանդակութեան վրայ: 80,000նոց այդ բանակն ալ արդէն ըսպառազինումի տեսակէտէն չէր կըրնար բաղդատուիլ Իզմիրի յունական զօրագունդերուն հետ: Վէնիզէլոս 90 հազար զինուոր համախմբած էր Անատոլուի արեւմտեան ափերուն վըրայ, իսկ, անդին, Յունաստանի մէջ ունէր աւելի ստուարաթիւ բանակ մը: Դաշնակիցները ճարած էին անհրաժեշտ ռազմանիւթը եւ պարենաւորումը: Մօտաւոր հաշիւով հելլենական բանակներուն համրանքը կը հասնէր 300,000ի, բայց Վէնիզէլոս հաւաստիքներ տուած էր թէ կրնար ի հարկին մէկ միլիոնի բարձրացնել այդ թիւը: Իր բանակները Անատոլուի խորերը յառաջանալու նպատակ չունէին. պաշտպանողական դիրքի վրայ մնալով կրնային դիւրաւ ետ մղել Թրքական որեւէ յարձակում: Մ. Քէմալ չէր կրնար մեծ բանակ մը համախմբել իր սահմաններուն վրայ՝ ռազմամթերքի պակասին պատճառով:

Ուրեմն դաւաճանական արարք մը միայն կրնար յունական բանակները վտարել Իզմիրէն, կը յայտարարէ Լոյտ Ճորճ: Այս ենթադրութեան վրայ հիմնուելով է որ, Գերագոյն Խորհուրդը միանգամընդմիշտ կ'որոշէ Թուրքիայէն անջատել արաբական երկիրները, Թրակիան եւ Իզմիրը:

Երբեմնի վարչապետը— միշտ մը ստահոգ ինքզինք արդարացնելու— կրկին կը յիշեցնէ իր ընթերցողներուն թէ տարակոյսներ յայտնած էր ինք Մեծ Հայաստանի մը ծրագրին դէմ:

— «Մեր ամբողջ ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնէինք այնպիսի ծրագրի մը վրայ որուն իրագործումը խելքի մօտ էր: Գերագոյն Խորհուրդը մէկ կողմ չպրտեց իմ տեսակէտներս. տակաւին այն կարծիքը ունիմ թէ որքան ալ գովելի ըլլար նպատակը, դարձեալ մեծ սխալ մըն էր որ կը գործուէր: Ֆրանսացիները Կիլիկիա մնացին մինչեւ այն վայրկեանը երբ արդէն ուշ էր չարիքէն խուսափելու համար: Ատալիոյ խնդրին մէջ, իտալական կառավարութիւնը անհոգութեամբ վարուեցաւ, որովհետեւ յոյս չունէր որ այդ արկածախնդրութիւնը կը յաջողէր»:

×

Դաշնագրին պատճէնը Թուրք պատուիրակութեան կը ներկայացուէր 1920ի Ապրիլ 24ին, իսկ ստորագրութիւնը տեղի կ'ունենար Սէվրի մէջ, Օգոստոս 10ին: Ինչպէս յայտնի է, Հայաստանի կողմէ կը ստորագրէր Աւետիս Ահարոնեան:

Համաձայն այս պատմական վաւերաթուղթին տրամադրութեան, Թուրքիա մայրաքաղաք կ'ունենար Պոլիսը իր անմիջական արուարձաններով, Նեղուցները կ'ենթարկուէին միջազգային Մարմնի մը հսկակչութեան, Յունաստան կը ստանար Իմպրոս եւ Թէնէտոս կղզիները, ինչպէս նաեւ Եւրոպական Թուրքիան, Հայաստան կը դառնար անկախ պետութիւն մը— սահմանները պիտի ճշդէր Միացեալ Նահանգներու նախագահը—, Սուրիան, Միջագետքը եւ Պաղեստինը կը յանձնուէին օտար հոգատարութեանց, Հիճազը նոյնպէս կը ստանար իր անկախութիւնը: Յետոյ, Թուրքիա կը հրաժարէր Եգիպտոսի, Սուտանի եւ Լիբիոյ վրայ ունեցած իրաւունքներէն եւ կը ճանչնար բրիտանական խնամակալութիւնը Եգիպտոսի, իսկ Ֆըրանսականը Մարոքի եւ Թունուզի վրայ: Կը ճանչնար միեւնոյն ատեն Կիպրոսի կցումը եւ Իտալիոյ կը ձգէր Տոդեկանեսեան կղզիները: Իզմիրն ու արեւմտեան Փոքր Ասիան կը մտնէին հելլենական իշխանութեան տակ: Քիւրտիստան կը ստանար տեղական ինքնավարութիւն, ինչպէս նաեւ մէկ տարուան ընթացքին Թուրքիայէն անջատուելու իրաւունքը:

Նոյնքան խիստ էին տնտեսական յօդուածները: Թուրքիան սնանկ պետութիւն մը ըլլալով իր ամբողջ ելեւմուտքը կը յանձնուէր միջազգային Յանձնաժողովի մը վարչութեան եւ հսկողութեան: «Քափիթիւլասիոն»ները օրէնքը կը վերահաստատուէր:

Լոյտ Ճորճ, Դաշնագրին գլխաւոր հեղինակը, այս ամփոփումը տալէ վերջ, կ'ողբայ որ յետագային Սէվրը Լօզանով փոխարինուեցաւ: Ու այդ սրտառուչ ողբին կը կապէ խոստում մը.

— «Ինչո՞ւ համար թրքական յոռի վարչութենէն եւ հալածանքներէն ազատագրուած ոչ-թուրք ժողովուրդները դարձեալ յանձնուեցան տիրապետութեանը այնպիսի ցեղի մը որ երբեք չսորվեցաւ պատշաճ ու իմաստուն կերպով կառավարել ուրիշ ազգութիւններ: Այդ արդէն առանձին պատմութիւն մըն է զոր կը յուսամ պատմել օր մը, երբ գրի առնեմ թէ պետութիւնները ինչպէ՞ս դաւաճանեցին իրենց ձեռքով պատրաստուած դաշնագիրներուն»:

Բայց նախկին վարչապետը անհըրաժեշտ կը նկատէ վերյիշել կարգ մը ծանօթ դէպքեր, որոնց հետեւանքը եղաւ Թուրքիոյ քաղաքական յաղթանակը բոլոր ճակատներուն վրայ:

Հայ ժողովուրդին անկախութիւն տալու ծրագիրը յուսահատական էր այն վայրկեանէն երբ Ամերիկան մերժեց իր հոգատարութեան տակ առնել այդ երկիրը, կը բացատրէ Լոյտ Ճորճ: Ֆրանսացիները մէկ կողմէն կը զլանային զինուորական որեւէ օժանդակութիւն, միւս կողմէ կ'աշխատէին Հայաստանին կցել Թրքական մեծամասնութիւն ունեցող հողամասեր: «Մ. Քէմալի բանակը ջարդուփշուր ըրած էր Պօղոսի խեղճուկ բանակները»: Միայն Փոքր Ասիոյ հելլենական ուժերն էին որ պիտի դիմադրէին Թուրքիոյ յարձակողութեան: Պատերազմէն յետոյ Սլաւները, Ռումանացիները, Չեխերը, Լեհերն ու Արաբները կրցան այս կամ այն ձեւով ազատագրուիլ: Ինչո՞ւ համար Յոյներն ալ չյաջողեցան իրականացնել իրենց երազները: Պատճառը, դիտել կուտայ Լոյտ Ճորճ, մասամբ այն քաղաքականութիւնն էր զոր Յունաստանի Թագաւորն ու իր յետադիմական շրջապատը վարեցին պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն յետոյ, ինչպէս եւ այն անձեռնհասութիւնը զոր անոնք երեւան բերին, երբ իշխանութիւնը յանկարծ իրենց ձեռքը անցաւ: Ուրիշ պատճառ մըն էր նաեւ, կը շարունակէ նախկին վարչապետը, այն դաւաճանութիւնը զոր Դաշնակից պետութիւններէն ոմանք գործեցին՝ գաղտագողի Թուրքերը քաջալերելով ու անոնց զէնք հասցնելով: Բայց ամէնէն կարեւոր պատճառը Յունաստանի ներքին պառակտումներն էին:

Երբ Սէվրի դաշնագրին ստորագրութենէն վերջ, Վէնիզէլոս հայրենիք կը վերադառնար, միասին կը տանէր երկու կարեւոր փաստաթուղթեր— առաջինը բուն դաշնագիրն էր, իսկ երկրորդը այն համաձայնագիրը որով Իտալիա Յունաստանի կը յանձնէր Տոդեկանեսեան կղզիները: Հելլէն ժողովուրդը առաջին անգամն էր որ կը ստանար Եւրոպայի երկու ամէնէն հզօր պետութեանց երաշխաւորութիւնը իր սահմաններուն ապահովութեան համար: Վէնիզէլոս կ'արժանանար իր ժողովուրդին երախտագիտութեան: Քաղաքական բոլոր հոսանքները կը ծափահարէին զինքը իբր հայրենիքին ազատարարը: Բայց յանկարծ, աննշան արկած մը վերիվայր պիտի շրջէր կացութիւնը: Ջարաճճի կապիկ մը կը խածնէր երիտասարդ Թագաւորը եւ քանի մը օրուան մէջ Աղեքսանդր կը մեռնէր, տարսափելի տանջանքներէ վերջ: Իր մահէն յետոյ կը սկսէր նոր շարժում մը ի նպաստ Կոստանդին Թագաւորին: Վարչապետը, որ բացարձակօրէն դէմ էր գահընկէց արքային վերադարձին, ջախջախիչ պարտութիւն մը կը կրէր խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ զոր իր հակառակորդները փութացուցեր էին, զինքը խորտակելու համար:

Լոյտ Ճորճ կը բացատրէ թէ ինքը համոզուած էր որ հելլենական քաղաքակրթութեան վերադարձումը Փոքր Ասիոյ ափերուն վրայ, մեծ չափով պիտի նպաստէր խաղաղութեան պահպանումին: Բայց կը խոստովանի միեւնոյն ատեն որ կը զգար թէ Վէնիզէլոսի պարտութիւնը շատ աւելի ծանր հետեւանքներ պիտի ունենար, որովհետեւ իր յաջորդները անընդունակ էին երկիրը կառավարելու:

Այդ օրերուն Ֆրանսա, Քլէմանսոյի հրաժարումէն անմիջապէս ետք, բացէ ի բաց կը հակառակէր Յունաստանի պահանջներուն եւ կ'առաջարկէր նոյնիսկ Սէվրի դաշնագրին վերաքննութիւնը: Իտալիան նոյնպէս ծուռ աչքով կը հետեւէր դէպքերուն:

Կոստանդին պիտի փորձէր «բարեկարգել» իր բանակները: Իր առաջին գործը եղաւ ճամբել այն սպաները որ հեռուէն մօտէն համակիր էին նախորդ վարչապետին: Հելլենական բանակը հետզհետէ կորսնցուց իր ամէնէն տաղանդաւոր ուժերը: Ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ Հաճի Անէսթի անուն զօրավար մը որ կարծես մտային խանգարման նշաններ ցոյց կուտար: Թագաւորը յետոյ ետ կը կանչէր Իզմիրի բանակին գըլխաւոր մէկ բաժինը եւ Քէմալի դիմացը կը ձգէր թափթփած զօրամաս մը որ շուտով պիտի ջախջախուէր Էնկիւրիի ճամբուն վրայ ու լեղապատառ պիտի փախչէր Իզմիրի ափերէն: Այս պարտութենէն վերջ Դաշնակից պետութիւնները պիտի փորձէին նոր հողամասեր ապահովել Յոյներուն՝ Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ: Անգլիական ու ֆրանսական տորմիղները դեռ բաւական ուժով էին, կը հաւատէ Լոյտ Ճորճ, Մ. Քէմալը Թրակիայէն ու Նեղուցներու շրջանէն ետ մղելու համար:

Եւ սակայն, օրուան յաղթականներու միացեալ ճակատն ալ ճեղքուած էր: Նոյնիսկ բրիտանական դահլիճէն ներս տարակարծութիւններ կը տիրէին: Այդ ներքին անհամաձայնութիւններուն պատճառաւ էր որ Քէմալ նուաստացուցիչ անձնատուութիւն մը պիտի պարտադրէր Մեծ պետութիւններուն:

— «Այս անցուդարձերուն ընթացքին Դաշնակիցները դաւաճանական արարքներ գործեցին, կը գրէ նախկին վարչապետը: Իտալացիները զէնք ծախեցին Մ. Քէմալին, որպէսզի ան կարենայ կռուիլ Յոյներուն դէմ. վճարումները կը կատարէր Մոսկուան: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ գաղտնի դաշնագիր մը կը ստորագրէր Քէմալի հետ՝ առանց բրիտանական դահլիճին գիտակցութեան: Այս կերպով Քէմալ ետ քաշեց իր բանակները հայկական ու սուրիական ճակատներէն ու ամբողջ թափով խոյացաւ Կոստանդինի վհատած զինուորներուն վրայ: Մեծն Բրիտանիա հաւատարիմ մնաց այն դաշնագրին զոր ստորագրած էր իր դաշնակիցներուն հաւանութեամբ ու իր բանակը միշտ պահեց Նեղուցներուն վրայ: Երբ Մ. Քէմալ սկսաւ յառաջանալ, Փուանքարէ ետ կանչեց Անատոլուի ֆրանսական զօրամասերը: Անգլիացիները միս մինակ պիտի պաշտպանէին ճակատին ամէնէն կենսական մասը: Նոր ուժեր հասան Անգլիայէն: Միջերկրականեան նաւատորմը շողեփնդ ասիական ափերուն մօտեցաւ, զինուորները ցամաք հանելու համար: Մեծ թիւով օդանաւեր ղրկուեցան դէպի Կէլլիպոլու եւ ծանր թնդանօթներ զետեղուեցան Տարտանէլի բարձունքներուն վըրայ:

Լոյտ Ճորճ այս մանրամասնութիւնները արձանագրելէ վերջ, վկայութեան կը կանչէ «Փորչ Գայլ»ին հեղինակը՝ Արմսթրոնկ, բացատրելու համար թէ Թուրքերը պէտք եղածին չափ սպառազինուած չէին ու եթէ յարձակումի ձեռնարկէին, անպատճառ պիտի պարտուէին:

— «Թրքական բանակները իրենց յաղթանակներով հպարտ ու խանդավառուած ըլլալով հանդերձ, յոգնած ու թափթփած վիճակ մը ունէին, կը գրէ Արմսթրոնկ: Ո՛չ ռազմանիւթ կար, ո՛չ ալ թնդանօթ: Մինչդեռ անգլիացի զինուորը ամէն ինչ ունէր, իր սպաները փորձառու էին, իր դիրքը շատ զօրաւոր էր: Իր թիկունքին կանգնած էր բրիտանական նաւատորմը հսկայ թնդանօթներով, օդանաւերով, իսկ այդ բոլորին ետին կար բրիտանական կայսրութեան անսպառ ուժը: Եթէ Անգլիա ուզէր կռուիլ, Թուրքերը պիտի յաղթուէին, բայց Անգլիան ուզե՞ց կռուիլ. արդեօ՞ք պլըֆ էր իր ըրածը»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Ամերիկայէն դուրս, անգլիագիր երիտասարդ գրող Ուիլեըմ Սարոյեան կարծեմ թէ Գերմանիոյ մէջ գտած է շարդ ամէնէն աւելի մեծ յաջողութիւնը: Այդ գործին մէջ, նախաձեռնութիւնը կը պատկանի գերման երիտասարդ գրագէտ Կուրտ Ուլրիխի: Տակաւին երկու տարի առաջ, ան Պերլինի մեծ թերթերէն մէկուն՝ «Տօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ի մէջ գրական յօդուած մը գրած էր Ամերիկայի երիտասարդ գրողներու մասին, մասնաւորապէս վեր հանելով Սարոյեանի տաղանդը եւ նախատեսելով փայլուն ապագայ մը այդ հայազգի գրողին համար: Այն ատեն, հրապարակի վրայ էին Սարոյեանի երկու հատորները միայն:

Մէկ տարի առաջ, Ուլրիխի խըմբագրութեամբ գերման լեզուով լոյս տեսաւ «Նոր Ամերիկա» անունով ընդարձակ հատոր մը, ուր քով-քովի բերուած էին Ամերիկայի քանի մը երիտասարդ արձանագիրներու կարճ պատմուածքներէն մէկ-մէկ հատ, իսկ Սարոյեանէն, բացառաբար երկու կտոր:

— «Սարոյեան, կ'ըսէ Ուլրիխ իր այդ հատորին մէջ, «վաստկեցաւ յաղթական յաջողութիւն մը ամերիկեան հասարակութեան եւ գրական քննադատութեան քով, առաջին իսկ առթիւ հանդէս գալով իբրեւ պատրաստի գրող»:

Ու կը շարունակէ.

— «Հարուստ երեւակայութեամբ ու զուարթօրէն պատմելու, կախարդիչ դիւրութեամբ արտայայտուելու կարողութիւնը, այլեւ իր կարճ պատմուածքներու թախծապայծառ կենսազգացումը՝ նոր գիծ մը մտցուցին գրական արդի ստեղծագործութեան մէջ, իրենց ազդեցութիւնը թողլով պատմուածքներ գրող երիտասարդ հեղինակներէն ոմանց վրայ»:

«Նոր Ամերիկա» ժողովածուն լաւ ընդունելութիւն մը գտաւ գերման մամուլին եւ գրադատներուն կողմէ: Անոնցմէ մէկը, ընդգծելով Սարոյեանի հայկական ծագումը, կ'ըսէր թէ վերջինս, ամերիկեան կարճ պատմուածքին սեռը կը միացնէ արեւելեան պատմողի պատմելու ծաղկազարդ եղանակին հետ»: Ուրիշ գրադատ մը կը գրէր «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի մէջ.— «Ամէնէն արտասովոր ծանօթութիւնը, որ կը ստացուի «Նոր Ամերիկա» հատորին ընթերցումովը, Սարոյեանի ծանօթութիւնն է: Շատոնց է որ մարդ հանդիպած չէ այդքան ինքնատիպ, ուղղակի արեւելեան պատմարուեստի մը: Եւ զուր չէ որ Սարոյեան հայ ծնողքի զաւակ մըն է:

«Սափրիչ»ը, ինչպէս նաեւ «Փիլիպեաններու մեր փոքրիկ, թուխ եղբայրները» պատմուածքները, որոնք երկուքն ալ ամէն կենդանի բանի եզերական լքումի մասին կը խօսին, ու մարդը մինչեւ վերջ կարդալ մէկ չունիլով, մարդ ստիպուած է շարունակ գիրքը մէկդի նետել եւ կոկորդ ալիր ծիծաղիլ եւ կամ՝ դառնօրէն լալ»:

«Նոր Ամերիկա» հատորը գտաւ յաջողութիւն գերման ընթերցող շրջանակներուն մէջ: Եւ դարձեալ իր հրատարակիչին, Ուլրիխի թելադրութեամբ էր որ, անկից առաջ, ուրիշ հրատարակչական տուն մը հրապարակ հանեց առանձին հատոր մը, ամբողջապէս Սարոյեանի գործերուն նուիրուած: Հատորը կը կրէ «Մէկը եւ միւսը» վերնագիրը (Das eine und das andere) եւ կը պարունակէ թիւով տասնեւհինգ պատմուածքներ ամերիկահայ անգլիագիր հեղինակէն: Նոյնպէս ներկայանալի, ամէն կողմով, ինչպէս էր— «Նոր Ամերիկա» ժողովածուն:

Այս նոր հատորն ալ գոհացուցիչ ընդունելութիւն մը գտաւ գերման մամուլին կողմէ: «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» ընդարձակ գրադատականով մը անդրադարձաւ այդ գիրքին եւ ջերմապէս գնահատեց զայն: Միւս կողմէ, նոյն այդ առթիւ Ուլրիխ նոր յօդուած մը լոյս ընծայեց «Տէօյչէ Ալկ. Ցայթունկ»ին մէջ, ուր աւելի հանգամանօրէն կ'անդրադառնայ Սարոյեանի ստեղծագործութեան եւ գնահատութեան: Միեւնոյն ատեն, յօդուածագիրը կը ծանրանայ «կարճ պատմուածքներ» անուանուող ծանօթ գրական այդ նոր, յատկապէս Ամերիկայի մէջ լայն տարածում ստացած սեռին վրայ: Ու կը թուի թէ գրագէտը ըստ ամենայնի կը բաժնէ նոյն այդ խնդրի մասին այն իսկ տեսակէտը, զոր Սարոյեան ինք յայտնած է, պատասխանելով այն հարցին թէ՝ «ի՞նչ է կարճ պատմութիւն» ըսուածը:

— «Սատանան տանի, ինծի համար բնաւ կարեւորութիւն չունի թէ ինչ անուն կուտան մարդիկ իմ պատմուածքներուս: Գլխաւորն այն է որ ընթերցողը անոնց մէջ զգայ բաբախող կեանքին հոսանքը: Այդ է արդէն էականը եւ անհրաժեշտը»:

ԵՂԻՇԷ

ՄՏՔԵՐ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կիները իրենց գեղեցկութեան հետ կը խաղան իրենց դանակի հետ խաղացող տղոց պէս, ու յանկարծ իրենք զիրենք կը վիրաւորեն:

Վ. Հիւկօ

**Կեսուրը երբեք չի յիշեր թէ ինք ալ ժամանակին հարս եղած է:

Կիները կենդանիներու նման, շըփոփանքով ամենահլու արարածը կը դառնան, իսկ խստութեամբ աւելի յամառ կ'ըլլան:

Կնոջ մը, իր ամուսնոյն հանդէպ ունեցած առանց սիրոյ հաւատարմութիւնը, մուրացիկի տրուած ողորմութեան հաւասար է:

Սպանիական առած

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ամէն լեզու իրաւունք ունի ճըշմարտութիւնը խօսելու:

— Եւ չե՞ս վախենում, որ այդ ճըշմարտախօս լեզուն արմատից կը հանեմ:

— Մենք սպասում էինք արդէն մեռնելու համար:

— Կեանքը երեւի շատ է ձանձրացրել քեզ, թշուառական:

— Ոչ միայն ձանձրալի, այլ եւ նըսեմացուցիչ է այն կեանքը, որ մարդ վայելում է իւր թշնամու առաջ խոնարհելով. մահն այդպիսի կեանքից աւելի գերադաս ենք համարում մենք:

— Հրամայեցէ՛ք, Տէր, որ այս ապերասանի կառափը ջախջախեմ, գոռաց մի զօրական, սուրը երիտասարդ վարդապետի գլխին շողացնելով:

— Թո՛ղ միայն նա ասէ իւր ընկերներից, որպէսզի կեանքի նուաստութիւններից չարաչար տանջուի, պատասխանեց զօրապետը եւ ապա վանահօր դառնալով հարցրեց.

— Ո՞րտեղ են գտնւում ձեր վանքի եւ կրօնապետի գանձերը:

— Մենք գանձեր չունենք, պատասխանեց վանահայրը:

— Մի՛ համարձակուիր ստել իմ առաջ:

— Ես չեմ ստում՝ ոչ թէ նրա համար, որ վախենում եմ, այլ որ մեր կրօնն արգելում է այդ: Մենք գանձեր չունենք, որովհետեւ անապատականներ ենք. իսկ անապատականը սեփականութիւն չի կարող ունենալ: Մենք պահում ենք միայն մեր ժողովրդի մեզ տուած աւանդները եւ այն կործանում ենք դարձեալ նրա օգտին, երբ կարիքը պահանջում է:

— Դէհ ուրեմն, յայտնի՛ր ինձ այդ աւանդների տեղը, հրամայեց զօրապետը:

— Ես իրաւունք չունեմ, պատասխանեց վանահայրը:

— Ես հրամայում եմ քեզ:

— Ես պիտի անսաստեմ քո հրամանին:

— Կապեցէք դրանց բոլորին եւ ձըգեցէք մի անկիւն, հրամայեց զօրապետը.— իսկ դուք մտէք սրանց կայարանները, աղօթարանները, փնտռեցէք, որոնեցէք ամէն տեղ, քըքրեցէք ամէն անկիւն, հանեցէք ծածկած իրերը, դուրս քաշեցէք թաղնուածներին:

Զօրապետը դեռ չէր աւարտել իւր խօսքը, որ զօրքերն իրար անցան: Կարծես ոսկէ բեռներ յափշտակելու հրաման տրուեցաւ նրանց: Բայց Բէշիրը թոյլ չտուաւ, որ ամէն ցանկացող ներս մտնէ վանքը: Նա գիտէր որ զօրականը խիղճ ու օրէնք չունի. հետեւապէս գտած թանկագին իրերը պիտի ծածկէր եւ սեփականացնէր: Ուստի ընտրեց մի քանի խումբ խուզարկուներ եւ նրանց ուղարկեց դէպի ծածկարանները:

Զօրքերը խուժեցին դէպի վիմափոր տաճարը, փոքրիկ մատուռները, միաբանական խուցերը. եւան լեռան լանջերում փորուած այրերը. միով բանիւ թափանցեցին ամէն տեղ, ուր որ մի ծածկուած յարկ կամ գաղտնի անկիւն գտան: Նրանք տենդային եռանդով խուզարկում էին այդ տեղերը, քըքրում էին ծակամուտները, փորում էին գետինը, թափում էին փայտերի կոյտը կամ ցրւում աղիւսը, կարծելով թէ նրանց տակ թաղուած պիտի գտնեն մեծամեծ գանձեր: Բայց երբ մեծագին ոչինչ գտան, դուրս բերին եւ ժողովեցին բակի մէջ եկեղեցու հասարակ շապիկներ, զանազան հնոտիք եւ խուցերից հաւաքուած ցնցոտիներ ու կապերտներ:

Բէշիրն այդ տեսնելով սկսաւ կատաղել: Խուզարկուները մինչեւ անգամ չէին գտել վանքի մէջ գործածուող պղնձեղէնները, որ, իւր իմանալով, ահագին քանակութեան էր հասնում: Հարուստ Այրիվանքում, ուր մի քանի հարիւր միաբաններ կային, ուր ինքը կաթողիկոսն էր ապրել, չգտան մինչեւ անգամ մի պղնձէ գաւաթ, մի սկուտեղ: Բակի մէջ ընկած էին միայն մի քանի հատ փայտեայ թասեր, ափսէներ եւ հողէ ամաններ:

— Եւ այդպէս դուք ուրեմն ամէն ինչ ծածկե՞լ էք, զայրացած հարցրեց զօրապետը դիմելով վանահօրը:

— Ծածկել ենք այն ամէնը, ինչ որ այս մենաստանին եւ ոչ թէ ձեզ է պատկանում, պատասխանեց ծերունին:

— Այս րոպէին պիտի յայտնես տեղը, գարշելի ծերուկ, գոռաց Բէշիրը եւ մտրակի ծանր հարուած իջեցրաւ վանահօր գլխին:

Արջառի ջիղը, որից հիւսուած էր մտրակը, գալարուելով դպաւ ծերունու դէմքին, որից նրա դալկահար երեսի վրայ կապեց գորշ կապոյտ պալար: Ծերունին երերաց եւ յենուեցաւ եկեղեցու պատին:

Մի երիտասարդ աբեղայ սաստիկ գրգռուելով այդ բանից, առաջ անցաւ եւ աներկիւղ ձայնով գոչեց.

— Դո՛ւ, որ զառամեալ ծերունուն խնայելու չափ խիղճ չունիս, արժանի չես զօրապետի անուան: Աստուած կը պատժէ քեզ մի օր, վախեցիր նրա բարկութիւնից:

Բէշիրը դեռ չէր պատասխանել, որ մի ծանր սրի հարուած իջաւ աբեղայի գլխին եւ նա անկենդանացած գլորուեցաւ գետին:

Գազան զօրականը, որ այդ հարուածն իջեցրաւ, արժանացաւ զօրապետի գովութեան:

— Այդպիսի հարուած կը ստանաք ամէնքդ, եթէ կը յամառէք գանձերի տեղը ծածկել, սպառնաց Բէշիրը. յայտնեցէք ինձ ամէն ինչ ճշդութեամբ, եւ դուք կ'ազատուիք մահից:

— Մենք չենք մատնիլ ձեզ՝ ո՛չ մեր եղբայրներին ու ո՛չ մեր սրբութիւններին. արէք մեզ հետ ինչ որ հաճելի է ձեզ, պատասխանեց մի ուրիշ վանական:

— Դո՞ւ էլ նոյնն ես կրկնում, երիտասարդ կրօնաւոր, դարձաւ Բէշիրը Մովսէս վարդապետին:

— Այո՛, Տէր, մատնութիւնը գարշելի գործ է եւ մեզանից ոչ ոք չի մատնիլ ձեզ ոչինչ: Ծածկուած մարդիկը մեր եղբայրներն են, ծածկուած իրերը՝ մեր սրբութիւնները կամ ժողովրդի գոյքը: Մենք նրանց ձեզ յանձնելու իրաւունք չունենք: Մեր սեփականը, ահա՛, այս մարմինն է, դուք կարող էք դրան անշնչացնել, բայց ընկճել մեր հոգին՝ երբեք:

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՀԱՐՑԱՏԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ․— Յայտնի է, թէ մ… յաճախ, մանաւանդ խօսակցու… ընթացքին, միեւնոյն բառին … թեան առեն, անոր առջեւը կը … ․ ինչպէս՝ հին ու մին, խօսք … այլովքն հանդերձ։ Նոյն ձեւն է … յարմար, հալումաշ (հալիլ, … նոյնարմատ)։ Այնքան շատ են … այսպիսի բառեր որ մէկ – եր… օրինակ եւ սկզբունքի բացատրու… բառական կը համարինք։ Հին … յիշենք նաեւ նոյն կազմու… աղխամաղխ, որ կը նշանակէ (մանաւանդ նաեւ գոյք)։ Աղխ է … բառը, որ կրկնելով այդպէս … է։ Աւելորդ չէ յիշել, թէ «աղ… բառին արմատ նկատուած է … աղխ բառը, այսինքն՝ գուրկ, … (ատ, հատ) ո եւ է գոյքէ, … ։ Զէ՞ որ կ'ըսենք — ընչազուրկ, … (վերջինը շատ հարուստ)։ … — գոյաւոր, որ կը նշանակէ … ։ Այդ ձեւով է նաեւ եղծու — … չէ՞ որ եղծ է նաեւ պերճին ար…

… փոփոխութեան բայց ի — … գրեթէ նոյնութեան իբրեւ օ — … տանք նաեւ վարագոյր — չա — … (երկրորդը գիրքի կողք նշա… թեամբ։

… զրագողները գիտեն, … արմատներուն ծանօթու… որքան թանկագին է՝ լեզու մը … գործածելու համար, մանա — … արեւական լեզուներուն մէջ ։ …, իբրեւ օթափում, կարգ մը բա… իրենց արմատականներով․— Լե… (լիզ, լի), լրանալ, լրացնել …), գոցել (փակ կամ խից)։ Մեւս… անցնելէ առաջ, հոս ահա յոյժ … գիտելիք մը, որուն դէմ … գէչ կերպով կը մեղանչեն չա…, տկարացնելով եւ անճաչակ … իրենց — հայ — լեզուն ։ … կրկնած ենք, թէ մեր մէջ … կամ ածանց բառերը կը կազ — … հին գրականին մէջ գործած — … արմատներով եւ մասնիկներով։ … կալենք ուրեմն, հին գրականին … չկայ «գոցել», որուն արմատով … բարդ կամ ածանց չիննենք — … կրնար ըսել … ամրագոց, այլ … , ոչ անգոց, այլ անփակ, … եւն․ եւն․։ Խուզել, խուզարկել …, հետախոյզ), խղել — քակել— …, անխզելի), մզել (մուզ, ջր — …), մխել (մուխ, բայց ոչ թէ … իմաստով, այլ դամել, արձակել … ու խիտ)։ Հոս ալ գիտել …, թէ «մխալ» չկայ հին գրակա… մէջ, հետեւաբար չենք կրնար … «անմուխ», քանի կայ անծուխ ։ … նաեւ տեղն է մէջ բերել կարգ մը … յաւակնութիւնը, թէ ի՞նչ … երբ ըսենք — անմուխ, կամ …, կամ ամրագոց …։ Այս շատ … ճաշակաւոր յաւակնութիւններուն … խաղալ չէ մեր գործը, մեր գոր… անոնց հետ է, անոնց ուղղուած է, … գիտակ են մեր կամ ո եւ է լե… ներքին բնութեան եւ պահան — …ներուն, որոնք յաճախ անտեղի — … են զուտ գիտական անհերքելի … քներու նման։ Լեզուն կը գոր… , անով կը գրեն՝ զայն կարգով … գիտցողները, մտավարժնե — …։ Այո, ներելի են նորութիւններ, … իսկ յանդգնութիւններ, երբ … հիմնուած են լեզուին անկիւ — … քարերուն վրայ և ճաշակի ալ բով… քէն յաջողութեամբ անցած ։ Անելին … զայս ի չարէն է։

Թխսել (թուխս, որ իբրեւ զուտ գո… յական կը գործածուի։ Կարիք չկայ … ուղղէն անով բարդ կամ ածանց կազ – … ։ Նգել (նիգ, փականք), դառ… նալ (դարձ), վատնել (վատին, որ գործածուած է շատ վայելուչ կեր – պով վայրավատին — ընդ վայր վատ… նեալ — այսինքն՝ պարապ տեղը աս… դին անդին ցիրուցան եղած, ինչպէս հիմա մեր ցեղը վայրավատին)։ Կրկ… տել (կրկուտ, փայտի չոր կտոր – ուանք), կտել — կէտ կէտ ընել, կամ կուտի ձեւով — (կէտ, որմէ կիտ – ուած), կոտել — չարչարել — (կը – տուտ), Լկել (Լուկ), մրկել (մուրկ, հին գրականով լեզլեզիին ըսուած է «մրկեալ սխտոր»), սփռել «սփիւռս, հիմակուան մեր վիճակին համար ալ չինուած է Սփիւռք, գլխագիրով), մրել (մուր, որմէ մրայօն — բարայ, եւ յօնքերով, կամ քսուած), բղխել (բուղխ, կամ բուխ, որմէ բուխերիկ — ծխնելոյզ)։

Մեր զանազան թերթերուն մէջ կ'ա… ճին, փոխանակ նուազելու, օրէն մա… նիկով յումպէտս կազմուած բառեր— ինչպէս՝ ցաւագինօրէն, խստօրէն, սխրօրէն, եւ ասոնցմէ աւելի տխրե – րանդ բառեր։ Այս ու այսպիսինե – րուն ածական ձեւը կարելի է գործա– ծել նաեւ իբրեւ մակբայ։ Լաւ է ըսել, զոր օր․ ցաւագին կամ ծիծաղելի աս… տիճան, փոխանակ ցաւագինօրէն, ծիծաղելիօրէնի, որովհետեւ ըստ կա… նոնի պէտք է ըսուի … ցաւագնօրէն, ծիծաղելօրէն, եւն․ եւն․ ։ Երէք վարուեցէք, ինչպէս պիտի ընէք կամ վարուիք, երբ օտար լեզու մը, զոր օր․ Ֆրանսերէնը գործածէիք գրելու համար։ Ոսկի կանոններու պարը օ – տար լեզուներուն չուրջ հիւսուած չէ միայն, պարաններ ։

Սթափում մը — նմոյշ — յայտնի է, թէ ըմ նմանիլ բայէն է, ոյշ քնքշա… կան մասնիկով, եւ իրաւ ալ այս կեր… պով կը համապատասխանէ այդ բա – ռը իր կոչումին։ Ծախել հին գրակա– նով հատցնել, նոր գրականով ծախել՝ հին գրականով վաճառել, որուն եղ – բայրակից է վճարել, վճռել, վերջա– ցնել։ — Խարբերդցիի մը հետ խօ – սակցութեան պահուն, լսեցի կորդ բառը։ Հետաքրքրուեցայ, եւ իմա – ցայ որ կորդ կ'ըսեն չմշակուած հո – ղին։ Այո, բայց իմ գիտցածս, ցարդ, հին գրական բառ մըն էր ան։ Քանի քանի բառեր, որոնք սա կամ նա ձե – ւով զանազան գաւառներու մէջ կը գործածուէին ճիշդ իբրեւ ռամկօրէն, բայց հին գրականին ալ նոյնքան սե… փական։ Եւ խկոյն յիշեցի Բագրա – տունիին թարգմանութիւնը Մշակա – կանք Վիրգիլեայ, ուր կայ ցելուլ գիրքը (կոշտ անմշակ հողը պատռել, արօրել, մշակել)։— Ցելուլ։ Զէ՞ որ Աւետարանին մէջէն ալ կը լսէք մխ… մխ երկիւղածութեամբ — եւ ցելու վարագոյր տաճարին …

Սիրելի Արազ, ինչ կնճռոտ հան – գոյց է սա կծիկը՝ որ մարդկութիւն կը կոչուի արեւուն տակ ։

ՏԱՐԱԶ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կ․ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՔԱՇԱՆ, 25 Ապրիլ․— Պանթէօ – Քաշանի Ֆ․ Հ․ Կ․ Խաչի մասնաճիւղը ցերեկոյթ–պարահանդէսով մը տօնեց Ֆ․ Կ․ Խաչի տասնամեակը, եւ իր հնդամեակը։

Սրահը լեցուած էր ծայրէ ծայր, աթոռները չէին բաւեր եւ ուշ մնա – ցողները ոտքի վրայ մնացին։ Երբ բացուեցաւ վարագոյրը, սան – սա – նուհիներու խումբը ղեկավարու – թեամբ Ս․ Յովհաննէսեանի երգեց «Մեր հայրենիք»ը, որ ունկնդրուե – ցաւ յոտնկայս։ Յետոյ խօսք առաւ Տիկին Խնդկարեան, եւ համառօտա– կի պարզեց Ֆ․ Կ․ Խաչի տասնամեայ գործունէութիւնը․—

«Մեր դրամագլուխը հայ կնոջ զո– հաբերութիւնն էր որ չդաւաճանեց մեզ երբեք։ Հայ կինը ցոյց տուաւ թէ ինքն ալ գիտէ գործել եւ զոհաբերել։ Շնորհիւ հայ կնոջ ջանքերուն այսօր մեր կազմակերպութիւնները այնքան ընդարձակուած է որ հայկական իրա– կանութեան մէջ ամենամեծն է, իբ – րեւ կանացի կազմակերպութիւն»։

Եզրակացնելով, Տիկինը հրաւիրեց Ներկաները միանալ եւ ուժ տալ Կա – պոյտ Խաչին, որպէսզի կարենայ ա – ւելի լայնօրէն ծառայել իր նպատակ– ներուն ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր․ Ա․ Գավէզեան (երգ), Օր․ Օսմանճեան (երկու արտասանութիւն, մէկը նը – ւիրուած Կապոյտ Խաչին, միւսը, կը– տոր մը Դ․ Վարուժանէն)։ Գեղեցիկ անակնկալ մը եղան Իսի – լէ – Մուլի– նոյի սանուհիներէն Օր․ Ֆ․ Գուրոյ – եանի երգած երգերը ։ Գեղեցիկ էին սան–սանուհիներու պարերը հայ– կական տարազներով ։ Խանդավա – ռութիւնը կրկնապատկուեցաւ Թա – ւիստ Գարեգինի կովկասեան պա – րով ։

Օրուան բանախօսն էր Պ․ Հ․ Զար – դարեան որ կուռ բանախօսութեամբ մը սրահը լարուած պահեց։ Ոգեկո – չելով մեր անցեալը, բանախօսը թե – լադրեց օտարութեան մէջ վառ պա – հել ցեղային ոգին, եւ ուժ տալ մշա– կոյթին, ծառայելու համար հայրե – նիքին։

Բանախօսութենէն յետոյ սկսան եւ– րոպական եւ հայկական պարերը։ Գիւֆէն կազմուած էր խաչուհիներու նուէրներով ։

Սրահին մէջ յանկարծ կը հնչէ Օր․ Աստղիկ Առաքելեանի չնորհալի ձայ – նը, որուն կը յաջորդէ Տիկին Արմե– նուհի Յակոբեան, աշուղական երգե– րով (Սայաթ – Նովա, Աշուղ Ջիւանի եւայլն)։ Յետոյ Տիկին Սէլթէկեանն է որ իր «Գնդակ որոտաց»ով կը փո – խադրէ մեզ Տարօնի աշխարհը։ Սե – ղաններու չուրջ ճառեր, ցանկու – թիւններ, մաղթանքներ, եւ հայկա – կան երգեր ։

Ապրիք խաչուհիներ, միշտ գործի վրայ ։

Ներկայացուցիչներ կային Շրջ․ վարչութենէն, Փարիզի վարչութե – նէն եւայլն։

Կ․ Յակոբեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ս․ ՄԵՍՐՈՊԻ 1500ԱՄԵԱԿԸ

ՏԷՍԻՆ, 24 ապրիլ․— Հայ – աւե – տարանական եկեղեցին գովելի գա – ղափարը ունեցած էր տօնելու Ս․ Մեսրոպի ծննդեան 15րդ դարադար – ձը, երգահանդէս – բանախօսու – թեամբ մը։

Շաբաթ երեկոյ, այլազան բազմու– թիւն մը լեցուցած էր Հ․ Յ․ Դ․ Տան սրահը։ Հոն կարելի էր գտնել ոչ մի– այն զանազան դաւանանքի ու գաղա– փարի ներկայացուցիչներ, այլեւ այն– պիսիներ որոնք առաջին անգամ մուտք կը գործէին մեր սրահէն ներս։ Կերպով մը ուրախալի էր այդ երե – ւոյթը։

Օրուան նախագահը բանալով երե– կոյթը, խօսքը տուաւ երիտասարդ քարոզիչ Պ․ Պարսումեանի, որ պար– զեց հանդէսին նպատակը ։ Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։

Երկար ու յարատեւ փորձերէ վերջ, առաջին անգամ ըլլալով հրապարակ կուգար Պ․ Պարսումեանի ղեկավա – րած երկսեռ երգչախումբը որ իր եր– գացանկը սկսաւ գովաբանական եր – գով մը՝ շատ յաջող ։ Արտասանեց Օր․ Ղազարեան (Ս․ Գրքէն հատուած մը)։ Զուգերգեցին օրիորդներ Ղա – զարեան եւ Տ․ Թաթավլաճեան՝ դաշ– նակի ընկերակցութեամբ (տիկին Տօ– րիս)։

Օր․ Մարիցա Պասմաճեան իր քաղ– ցրր ձայնով երգեց Սիամանթոյի «Ա– ղօթքի երգը», նոյնպէս Տիկին Տօրիսի դաշնակի ընկերակցութեամբ։ Տիկին Ռամէլա Քիւչիւկեանի (Լիոնէն) երե– ւումը մեր բեմին վրայ, յայտնու – թիւն մը եղաւ ։ Տիկինը արուեստա – գէտի ճարտարութեամբ դաշնակի վը– րայ նուագեց դասական կտորներ Պէթհօվէնէն եւ ուրիշ յայտնի երա – ժշտագէտներէ, արժանանալով ջերմ ծափերու ։

Երգչախումբը յաջորդաբար երգեց Կոմիտասի «Տէր ողորմեա»ն, որ կրկ– նութեան արժանացաւ, «Լաց ամպե– րը», որ աւելի յաջող կ'ըլլար եթէ երկսեռ երգուէր, «Ով մեծասքանչը», որ նոյնպէս կրկնուեցաւ ։

Դիտողութիւն մը․— Հանդէսը չա – փազանց նեղ, կրօնական դրոշմ կը կրէր, փոխանակ ըլլալու աւելի ազ – գային ու անկաշկանդ։ Կազմակերպիչ մարմինը եւ մանաւանդ Պ․ Պարսում– եան, որ ղեկավարն էր երգչախումբի, կրնար երգացանկին վրայ աւելցնել քանի մը ժողովրդական երգեր, աւելի փայլ տալով հանդէսին ։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, փրոֆ․ Խայիկեանի, որ ներկայացուց Մեսրոպ Մաշթոցի կեանքն ու կարեւոր դերը ազգապահ– պանման մէջ։ (Գրերու գիւտ, լեզուի ճոխացում, քաղաքական ազատ աչ – խարհահայեացք եւն․)։ Վերյիշում – ներ ըրաւ Մեսրոպի ժամանակակից Հայաստանի պատմական անցքերէն, վկայութեան կանչելով մեր պատմա – հայրերէն Կորիւն, Եղիշէ, Խորենացի եւն․։ Յետոյ պարզեց հայերէն գրե – րու գիւտին հետեւանքով ստեղծուած յեղաշրջումը՝ գրական, մատենագը – րական մարզերու մէջ եւ ժողովրդա – կան բանահիւսութեան տեսակէտով ։ Ապա Աստուածաշունչի հայերէնի թարգմանութիւնը եւ անոր ունեցած

երը յաջորդ սերունդներու զարգաց– ման տեսակէտով ։

Դժբախտաբար փրոֆէսօրը որքան լաւ սկսաւ իր բանախօսութիւնը, նոյնքան լարուած մթնոլորտ մը ըս – տեղծեց իր չուրջը՝ վերջաւորու – թեան։ Իր տեսակէտները եթէ չըսենք ծիծաղելի, գէթ անհեթեթ էին։ Զու– գելով հանդերձ վիրաւորել զինքը, անհրաժեշտ է սակայն քանի մը դի – տողութիւններ արձանագրել։ Փրոֆ․ Խայիկեան ձգտում մը ունէր մեր պատմական անցեալը անպայման կրօ– նական ակնոցներով դիտելու։ Կրօնա– սիրութիւնը իրեն համար համազօր է հայրենասիրութեան, ազգասիրու – թեան։ Մեծ մարդիկ են միայն անոնք որ կրօնասէրներ են եղած։ Արդահա– տանք մը՝ կուսակցական բանախօս – ներու հանդէպ, սուր սլաքներ աջ ու ձախ, վերջապէս հեղնանք մը՝ ժողո– վուրդի տգիտութեան համար ։

Հանդիսականները իրմէ չէին սպա– սեր յեղափոխական ճառ մը եւ սա – կայն անպատշաճ էր իր բանախօսու– թեան վերջին մասը՝ կուսակցու– թեանց դէմ եւ ուրիշ անուղղակի ար– տայայտութիւններով, որոնք կրնային անախորժութեանց պատճառ դառ – նալ։

Բարեբախտաբար երգչախումբին «Հայր մերը» (Եկմալեանի) եկաւ խաղաղեցնել յուզուած հոգիները։

Գ․ Յ․ Պօյաճեան

ԱՊՐԻԼ 11/24

ՊՈՐՏՕ, 25 ապրիլ․— Մեծ Եղեռնի 24րդ տարեդարձը տօնուեցաւ ինչպէս միշտ, այս տարի ալ «Արարատ» մի – ութեան նախաձեռնութեամբ եւ մաս– նակցութեամբ Հ․ Յ․ Դ․ Մուրատ խումբի ու Ֆ․ Կ․ Խաչի մասնաճիւղի, 23 ապրիլ կիրակի օր ժամը 3.30ին, Հ․ Յ․ Դ․ «Բարսեղ – Շահպազ» ակումբի մէջ, Սրնօն ։

Օրուան նախագահ Պ․ Շ․ Սուքիաս– եան քանի մը խօսքով բացատրեց Սգատօնին ահաւոր իմաստը, յայտ – նեց թէ տարին մէկ օր մենք պարտա– կանութիւն ունինք մեր մեռելները սգալու, քանի որ չունինք դամբան մը կամ յիշատակարան մը, որպէսզի մե– ռելոցի օրը բոլորս միասին հոն եր– թանք, հաղորդուելու համար մեր նահատակներու հետ։ Ներկաները հը– րաւիրեց որ վայրկեան մը յոտնկայս յարգեն մեր մէկ միլիոն զոհերու յի – շատակը ։

Մեներգեց Պ․ Վ․ Ս․ Պաղտասար – եան «Վարդը»՝ Ռ․ Մելիքեան, «Պան– դուխտ ծառը»՝ Ա․ Պարթեւեան, որուն դաշնակով կ'ընկերանար Ա․ Գ․ Մե – ս․ումենց։ Արտասանեցին օրիորդներ Ս․ Բարսեղեան «Գիւղս հայրենի», Ե․ Վարդանեան «Հոկումի գիշեր», եր – կուքն ալ Ս․ Թափառականի։ Ա․ Գ․ Մեսումենց նուագեց «Լաց ամպերը» ջութակով ։

Արարատ միութեան կողմէ խօսե – ցաւ Կ․ Վարդանեան, որ ապրած ըլ– լալով սպանդի սեւ օրերը, կարգ մը սրտաճմլիկ դրուագներ պատմեց ։ Յայտնեց թէ Թուրքը իր հրէշային ծրագրով հայութիւնը կ'ուզէր խեղ – դել իր սաղմին մէջ։ Բայց չյաջողե – ցաւ, ապացոյց՝ Հայաստանի հանրա– պետութեան հաստատումը։ Այս առ – թիւ յիշեց քանի մը դահիճներու ա – հաբեկումը Պոլսոյ եւ Պերլինի սալա– յատակներու վրայ։ Բայց, դեռ հա – յաջինջ սարսափներու հատուցումը չենք ստացած, ուստի անհրաժեշտ է

որ բոլորս միանանք մեր դատին պաշտպան մեծ կազմակերպութեան, որպէսզի աւելի ամրապնդուած գործէ եւ արժեցնէ իր գոյութիւնը։ Առանց համերաշխութեան դատին պատրաս – տելու մեր մեռելներէն անէծք պիտի ընենք։ Հ․ Յ․ Դ․ եւ Ֆ․ Կ․ Խաչի կող– մէ խօսեցաւ (գրաւոր) ընկեր Կ․ Տօ– նէրեան ։

Թղթակից

ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (յապաղած)․— Մալա – թիոյ Կրթասիրաց ընկերութեանՄար– սէյլի մասնաճիւղը Զատկի առթիւ կազմակերպած էր խնջոյք մը որ տե– ղի ունեցաւ 16 ապրիլ կիրակին, Շահ– րիկեան սրահին մէջ։

Այդ առթիւ հրաւիրուած էին հայ– րենակիցները իրենց ընտանեկան պա– րագաներով։ Օրուան նախագահ Պ․ Յովհ․ Պէննէեան իր բացման խօսքե– րով բացատրեց խնջոյքին նպատակը եւ Կրթ․ ընկերութեան դերը՝ չէզոքա– ցնել անոր անհրաժեշտութիւնը տարա– գիր Մալաթիացիներու ազգապահ – պանման մէջ։ Յետոյ սեղանապետը Պ․ Կ․ Ճօշկունեան հրաւիրեց շատ մը հայրենակիցներ, որոնք խրախուսիչ յորդորներով վեր առին Կրթասիրացի կարեւորութիւնը, ուրիշներ ալ զուար– ճախօսութեամբ ուրախացուցին ներ– կաները ։ Ուշադրութեան արժանի է– ին փոքրիկներու կողմէ եղած հայե– րէն արտասանութիւնները, նաեւ հայ– րենաշունչ երգերը (անունները մի առ մի թուել երկար պիտի ըլլար)։ Խըն– ջոյքի տեւողութեան Պ․ Յովհ․ Ճօշ – կունեան ձեռքի երգէհոնով (աքօրտէօն) նուագեց հայկական եւ եւրոպական գեղեցիկ կտորներ։ Իբրեւ աւանդա – կան սովորոյթ ունէինք հաւկթախա– ղը որ պահ մը յիշել տուաւ ծննդա – վայրի անցեալի կենսուրախ օրերը ։ Այս առթիւ կատարուեցաւ վիճակա – խաղը որ կոկիկ շահ մը ապահովեց, շնորհիւ անդամներու տրամադրած նուէր առարկաներուն։ Ահաւասիկ շահող թիւերը․—

15, 18, 59, 82, 83, 112, 121, 137, 310, 346:

Ստանալու համար դիմել վարչու – թեան, A. Kévorkian (Tailleur) 38, Rue de la République, Marseille։ Մինչեւ 31 Մայիս չստացուած առարկաները ըն– կերութեան կը մնան ։

Կ․ Տէր Կարապետեան

ՄԻՏՔԵՐ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կնոջ բարեկամութիւնը իր սէրէն վերիվեր է։ — Պալզաք

** Կեանքը ծաղիկ մըն է, սէրն ալ անոր մեղրը։— Թէոդիկ

** Կիները կը ջանան իրենց դէմքը եւ մարմինը զարդարել միշտ եւ հաղ– ուագիւտօրէն իրենց միտքը։

Կնոջ սիրտը ծովուն յատակը գըտ– նուող ասեղի կը նմանի։ Փնտռէ ինչ – քան կ'ուզես, պիտի չգտնես երբեք։

Կինը աւելի ուրախութիւն կը զգայ ծըլադրելով բաներ որոնք երբեք իրա– կանութիւն չեն դառնար, քան էրիկ մարդը՝ որ կ'ուրախանայ միայն ը – րած բանին վրայ ։

Կին մը որ դէմքին վրայ ծիծաղ չունի՝ գեղեցիկ չէ։ Ինչ որ գեղեցիկ չէ, կին չէ։

Կնոջ ուժը․— իր լեզուն ։

Յ․ Պարոնեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ․ Ս․ Զ․

Այստեղ Լա Վիէօվիլ ընդմիջեց խօ– սակցութիւնը։

— Պարոն հրամանատար, հարցուց, … մէջ Մօնիթէօր թերթը …։

— Այո՛։

— Այս րոպէիս Փարիզի մէջ ի՞նչ ներկայացումներ կան։

— Ատէլ եւ Փոլէն ու Քարայրը։

— Ես կը փափաքէի տեսնել։

— Կը տեսնէք, ամիս մը յետոյ ար– Փարիզ կ'ըլլանք։

Այստեղ Պուապէրդըլօ կանգ առաւ … վայրկեան մը մտածելէ յետոյ յա– …

— Գուցէ աւելի ուշ․ այդպէս ըսաւ … Ուինտհէմը միլորտ Հուտին։

— Բայց այն ժամանակ ես յոյս ու– …, որ գործերը յաջող ընթացք կը …։

— Անտարակոյս, այս ամէնը լաւ … այն պայմանով՝ …

Գըըթանեի պատերազմը լաւ առաջ տարուի։

Լա Վիէօվիլ այս խօսքին վրայ դը – լուխը ցնցեց եւ դառնալով իր խօսակ– ցին ․

— Պարոն հրամանատար, ըսաւ, մենք ծովային հետեւազօրքը ցամաք պիտի հանե՞նք։

— Այո՛, եթէ ծովափը մեր կողմը ըլլայ, ու ոչ, եթէ ծովափը թշնամի ըլլայ մեզ։ Պատերազմի մէջ վայր – կեաններ կ'ըլլան երբ պրձակ համար– ձակ պէտք է դռները կոտրել, իսկ եր– բեմն ընդհակառակն՝ աննշմարելի կերպով պէտք է սահիլ։ Քաղաքական պատերազմի առեն գրպանի մէջ միշտ պէտք է կեղծ բանալի մը ունենալ․ ինչ որ հնարաւոր է մենք ալ կ'ընենք․ ինդիրը այստեղ մեր գլխաւորն է։

— Պարոն Լա Վիէօվիլ, յարեց Պու– ապէրթըլօ մտածկոտ, ի՞նչ է ձեր … Տիէօզի մասին։

— Ո՞ր Տիէօզին, երիտասա՞րդը։

— Այո՛։

— Այսինքն թէ ի՞նչպէս հրամանա– տար է։

— Այո ։

— Ոչինչ, տափարակի վրայ շար – ուած բանակի համար լաւ սպայ է ան, բայց մացառները կը պահանջեն գիւ– ղացի։

— Այն ժամանակ ձեր կարծիքով զօր․ Սթոֆլէ եւ զօր․ Քաթէլինօ լաւ մարդիկ են։

Վիէօվիլ վայրկեան մը մտածեց եւ ըսաւ․

— Հարկաւոր է իշխան մը, իսկա – կան Ֆրանսական իշխան, զուտ ար – քայական արիւնէ ծնած իշխան, մէկ խօսքով՝ ճշմարիտ իշխան։

— Բայց ի՞նչու մի՛շտ անպատճառ իշխան․ չէ՞ որ իշխաններ կան, որ…

— Այո՛, կան երկչոտներ, տռիկա գիտեմ, բայց ռամիկ մարդու եղի ա– պուշ աչքերուն վրայ ազդեցութիւն ընելու համար հարկաւոր է անպատ– ճառ իշխան մը։

— Բայց, սիրելի ասպետ, իշխան – ները չեն սիրեր այդպիսի տեղեր եր – թալ։

— Այն ժամանակ մենք կը գործենք անոնց առնց։

Պուապէրդըլօ մեքենայական շարժում մը ըրաւ, ձեռքերով ամուր փնեց ճակատը, կարծես այնտեղէն միտք մը ուզէր վանել, յետոյ շարու– նակեց․

— Փորձենք վերջապէս մեզ ուղեկ– ցող զօրավարը։

— Մեծ ազնուական մըն է։

— Բայց դուք կը կարծէ՞ք որ այն միայնակ բաւական է։

— Միայն թէ յարմարաւոր մարդը ըլլար, ըսաւ Պուապէրդըլօ ։

Կոմսը եւ ասպետը փոխադարձա – բար իրարու երես նայեցան։

— Այո՛, Պ․ Պուապէրդըլօ, դուք չիտակ ըսիք, ներկայ րոպէին ճիշդ այդպէս կատաղի մարդ մը պէտք է ։ Այս պատերազմին մէջ կարելի չէ խնայել, արիւնահեղ ժամանակ է այժմ, արքայասպանները գլխատե – ցին Լուի ԺԶ․ը, մենք փոխարէն մենք այդ արքայասպաններու չորս անդամները մարմիններէն պիտի քաշենք։ Այո՛, այս րոպէին յարմա– րը՝ զօրավարն է։ Ահա քեզի օրինակ Սնժուի եւ Վերին Բուաթուայի մէջ զօրավարները վեհանձն կը ձեւանան, կ'աշխատին այնպէս ցոյց տալ, որ իբր թէ վեհ հոգի ունին․ հետեւանք—

ոչինչ։ Բայց տեսէք, Մարէի եւ Ռէցի մէջ զօրավարները գթալ չեն գիտեր եւ ամէն բան լաւ կ'երթայ, որովհե – տեւ այնտեղ եթէ Շարէդ կատաղի չըլլար, չէր կրնար վազրացած Բա – ռէի հետ գլուխ գալ։ Վագրի դէմը վագր պէտք է։

Պուապէրդըլօ ժամանակ չունեցաւ Վիէօվիլի պատասխանելու, որովհե– տեւ նոյն ակնթարթին յուսահատա – կան ճիչ մը ընդհատեց խօսակցու – թիւնը Վիէօվիլի բերնին մէջ․ ճիչի հետ միաժամանակ լսուեցաւ աղմուկ մը, որու նման ոչ ոք դեռ լսած չէր եւ որ, ինչպէս այս ճիչը՝ կուգար նաւի մէջէն։

Նաւապետը եւ տեղապահը նետուե– ցան դէպի նաւի միջնայարկը, բայց չկրցան ներս մտնել։ Բոլոր թնդանօ – թաձիգ զինուորները սարսափած՝ դուրս կը փախչէին։

Սոսկալի բան մը պատահած էր։

Գ․

TORMENTUM BELLI

Նաւուն մէջ գտնուող մարտկոցէն՝ քսան եւ չորս փունտանոց ռմբաձիգ թնդանօթներէն մէկը արձակուած էր։ Ծովի վրայ սա գուցէ ամենա – վտանգաւոր արկածն է, իսկ պատե – րազմական նաւի մը համար մանա – ւորապէս, բաց ծովի վրայ արագ ըն– նացքի ժամանակ, ասկէ աւելի սար– սափելի վտանգ չկայ։

Իր կապերը կտրած թնդանօթը յանկարծ, Աստուած գիտէ, ի՛նչ տե– սակ տարօրինակ գազանի կը փոխ – ուի։ Մեքենայ մըն է, որ րոպէապէս հրէշի կը փոխակերպուի․ իր ամ – բողջ զանգուածով կը գլորուի անիւ – ներու վրայ՝ գնդախաղի յատուկ գնդակներու նման․ նաւուն կողերուն օրօրումը անոր մէկ կողմը կը ծռէ, իսկ երկայնքի թնդումը միւս կողմը ։ Թնդանօթը կ'երթայ, կուգայ, կը կանգնի, կարծես շուարած կը մտածէ, յետոյ նորէն կը վերսկսի իր արագ վազքը, նետի նման կ'անցնի նաւին մէկ ծայրէն միւսը, արագ շրջաններ կը կատարէ, կը պտըտի, կը յար– ձակի, կը կոտրէ, կը բախի, կ'աւե – րէ, կը սպաննէ, կ'ոչնչացնէ․

(Շար․)

*** Հռոմի եւ Պերլինի թերթերը կը շարունակեն ծաղրել Անգլիոյ առած որոշումը, չեշտելով թէ 200—300,000 զինուորներու մարզումը չի կրնար փոխել ուժերու հաւասարակշռութիւնը: Գերմաներէն թերթ մը կը գրէ թէ Անգլիա պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուի, որովհետեւ յանձնառութիւններ ստանձնած է աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ:

Խորհրդային թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը, թէեւ շատ հաւատք չունին որ Անգլիա եւ Ֆրանսա մինչեւ վերջը վճռական մնան:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Խ. Միութեան արտաքին փոխ-գործավար Պ. Փոթէմքին, Անգարա այցելելու առիթով, կանգ առաւ Սոֆիայի մէջ: Պուլկար կառավարութիւնը անոր տրամադրութեան տակ դրած էր մասնաւոր կառախումբ մը: Պ. Փոթէմքին տեսակցութիւն ունեցաւ վարչապետ Քէօսէիվանովի հետ, մէկուկէս ժամ: Յետոյ մեկնեցաւ Անգարա: Մեկնելու առեն իր գոհունակութիւնը յայտնեց «Պուլկարիոյ եղբայրական երկրին մէջ» իրեն եղած ջերմ ընդունելութեան առթիւ: Մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս այցելութեան եւ կ'ըսէ թէ Փոթէմքինի այցելութիւնը Անգարա առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի ոչ միայն Թուրքիոյ, այլեւ Պալքաններու եւ Միջերկրականի համար: Յարաբերութիւնները ցարդ Պուլկարիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ պաղ էին, եւ ռուսական գործերը կը վարէր գործակատար մը: Այժմ կը յուսան թէ Խ. Միութիւնը դեսպան մը կը ղրկէ Սոֆիա: Ասկէ զատ՝ առեւտրական բանակցութիւններ կը կատարուին երկու երկիրներու միջեւ:

*** Ռումանիոյ արտաքին նախարարը շատ կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի մէջ, ներկայանալով ոչ միայն վարչապետին եւ արտաքին նախարարին, այլեւ Հանրապետութեան նախագահին: Նախարարը մանրամասնօրէն պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները, չեշտելով թէ Պերլինի խօսակցութիւնները շատ սիրալիր հանգամանք ունէին: Ռումանիա երախտապարտ է արեւմտեան պետութեանց, բարւոքած է իր յարաբերութիւնները՝ Լեհաստանի հետ, եւ կը յուսայ լեզու գտնել նաեւ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ: Ամէնէն փափուկ խնդիրը կը ներկայացնէ Խ. Միութեան աջակցութեան պարագան: Ֆրանսա եւ Անգլիա կը շարունակեն բանակցիլ այդ պետութեան հետ: Միակողմանի կամ փոխադարձ աջակցութեան խնդիրն է որ ամէնէն աւելի դժուարութիւններ կը պատճառէ: Եթէ համաձայնութիւնը փոխադարձ ըլլայ, Խ. Միութիւնը մեքենաբար օգնութեան պիտի հասնի Ռումանիոյ, յարձակման պարագային, իսկ եթէ միակողմանի ըլլայ Ռումանիոյ տրուելիք երաշխաւորութիւնը, Մոսկուա օգնութեան պիտի հասնի միայն երաշխաւորեալ երկրին բացորոշ պահանջին վրայ, եւ անոր յարմար դատած եղանակով: Ամէն պարագայի մէջ, Ռումանիա եւ Լեհաստան իր դժկամակին երկրին դուռները բանալ խորհրդային զօրքին առջեւ:

ՍԵՒ ԾՈՎԵԱՆ ԴԱՇԻ՞ՆՔ

Արտաքին նախարար Պ. Պոնէ իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ անգլեւֆրանսական ճակատին՝ ապահովելու համար Մոսկուայի եւ Պալքանեան պետութեանց աջակցութիւնը: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ նաեւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին հետ, որ Փարիզ եկած է: Պ. Պոնէ երէկ մասնաւորապէս զբաղեցաւ խորհրդային աջակցութեան հարցով, միջին ճամբայ մը գտնելու համար:

*** Խ. Միութեան արտաքին փոխ-գործավարը Անգարա հասնելով, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, միացեալ ճակատ կազմելու համար: Պաշտօնական շրջանակները լռութիւն կը պահեն այս բանակցութեանց մասին: Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Պ. Փոթէմքինի ծրագիրն է Սեւ ծովու դաշինք մը կնքել, փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ, Ռումանիան ալ յառաջ քաշելով: Արդ, Պուլկարիան եւս Խ. Միութեան, Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ կապելու համար, անհրաժեշտ է որ Ռումանիա զիջումներ կատարէ Տոպրուճայի մասին: Որովհետեւ Ռումանիա այդպիսի տրամադրութիւն չունի, թերահաւատութիւն կը տիրէ Սեւ ծովեան դաշինքի մասին:

*** Թուրք թերթերը կը շարունակեն պայքար մղել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, պաշտպանելով միւս պետութեանց միացեալ ճակատը:

Վերջին լուրերու համաձայն, ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրին վաւերացման օրինագիծը Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնուած է, երկու երկիրներու հաւաքական յայտարարութեան հետ:

«Ֆոլքիշէր Պէոպախթէր», Պերլինի պաշտօնաթերթը, Պոլսէն հեռագիր մը հրատարակած է, որուն մէջ Թուրքիան կը մեղադրուի թէ ինկած է ժողովրդավար պետութեանց ռազմաշունչ հոգեբանութեան մէջ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ ժողովուրդը դրամատուները խուժած է, իր աւանդները ետ առնելու համար եւ թէ ցոյց մը կատարուած է գերմանական դրատան մը դէմ: Թուրք ուսանող մը պահանջած է վար առնել Մեծն Գերմանիոյ քարտէսը, որ դրուած էր ցուցափեղկին մէջ:

Եուկոսլավիա չէզո՞ք է

—— oo ——

Ինչպէս գրած էինք, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ: Ընդունելութեան ներկայ եղան արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ եւ Եուկոսլավ դեսպանը: Յետոյ Պ. Մարքովիչ ընդունուեցաւ մարաջախտ Կէօրինկի կողմէ: Թէեւ գերման մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ ձեռք բերուած արդիւնքին հանդէպ, բայց կը կարծուի թէ Եուկոսլավիա որ եւ է յանձնառութեան տակ մտած չէ Առանցքին հանդէպ: Գերմանիա կը բաղձար որ Պելկրատի կառավարութիւնը անդամակցի հակաբոլշեւիկ ուխտին, բայց այս կէտին մէջ անտեղիտալի դիրք բռնած է Պ. Մարքովիչ եւ յայտարարած է թէ Եուկոսլավիա կը նախընտրէ մնալ չէզոք եւ շարունակել իր գործակցութիւնը Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի՝ Պալքանեան Ուխտին մէջ: Ամէն կարգադրութիւն եղած է սակայն, որ կնքուի ոչ-յարձակման դաշինք մը Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ: Այս նպատակով ալ Պ. Մարքովիչ յառաջիկայ մայիսին պիտի այցելէ Փէշթա: Միւս կողմէ՝ երէկ Պերլին հասան Հունգարիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը, կարգադրելու համար երկու երկիրներու միջեւ կարգ մը դժուարութիւններ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ խորհրդային դեսպան Մայսքի վերադարձաւ Մոսկուայէն: Դեսպանը յայտարարեց թէ խորհրդային կառավարութիւնը խիստ կարեւոր հակառաջարկներ ներկայացուցած է Անգլիոյ եւ այժմ պատասխանի կը սպասէ: Պ. Մայսքի Փարիզ եկաւ օդանաւով, խորհրդակցելու համար Փարիզի խորհրդային դեսպանին եւ ֆրանսական կառավարութեան հետ:

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորը եւ թագուհին մայիս 6ին Քանատա պիտի երթան շոգենաւով մը, փոխանակ մարտանաւի, ինչպէս որոշուած էր անցեալ տարի: Կառավարութիւնը չուզեր մարտանաւ մը պակաս ունենալ ներկայ տագնապին մէջ:

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐ հասան անգլիական եւ գերմանական մարտանաւեր: Այս վերջինները սովորական ողջոյնը փոխանակեցին քաղաքին հետ: Ուրիշ գերմանական մարտանաւեր ալ Թանճէր գացին:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանը 153 միլիոն տոլար (վեց միլիառ Ֆր.) քուէարկեց, սպառազինութիւններ գնելու եւ ամրութիւններ շինելու համար:

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ կը հերքուի այն լուրը թէ Զօր. Կամլէն եւ ուրիշ զօրավար մը մարաջախտի, ծովային հրամանատար մըն ալ ծովակալի աստիճան պիտի ստանան:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Վարանդեանի մահուան հնգամեակի երեկոյթը որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 29ին Մարսէյլի մէջ:

Սեբաստացի ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԱՀՃԷՃԵԱՆ (Փոլիս) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր որդւոյն ՅՈՎՀԱՆՆԷՍի (Արմաշ) ողբալի մահը, որ տեղի ունեցաւ ինքնաշարժի արկածի հետեւանքով ապրիլ 23ին Սէն Տընի գիւղին մէջ, 33 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 29 Ապրիլ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 5ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Պօսիւէ, կը խօսի Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ:

Ընտանեկան թէյասեղան

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, յառաջիկայ 30 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, 8 rue Bossuet Փարիզ, Բարեգործականի սրահին մէջ

Տեղի կ'ունենան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայրենի հաճելի վերյիշումներ: Մուտք (թէյ եւ կարկանդակ միասին) 5 ֆրանք:

(Կը խնդրուի հայրենակիցներէն իրենց հետ բերել նաեւ վերջերս բաժնուած վիճակագրական թերթիկները):

ՑՈՒՑԱՏԵՍՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստահայերու Նահանգային Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, 8 ռիւ Պօսիւէ, մէթրօ Բուասօնիէռ: Օրակարգ՝ Նոամեայ հաշուետուութիւն, ընթացիկ հարցեր, նոր օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն միութիւ վաւերացնելու խնդիր: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՌՈՄԷՆՎԻԼ – ՊՈՒՍԻԷՌԻ Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 29 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Ս. Աղապալեանի բնակարանը, 213 ռիւ տը Լ'Էրմիթաժ, Մոնթրէօյ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԿԻՐԱԿԻ 30 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 30 Avril 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Եւրոպա եւ Ի……	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4028 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս տարի Հայաջինջ Սարսափներու տարեդարձը կը զուգադիպի այնպիսի շրջանի մը, ուր Եւրոպան դարձեալ նստած է հրաբուխի մը վրայ, արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք։ Հրաբուխ մը շատ աւելի վտանգաւոր եւ ծաւալուն, քան 1914ին։

Բուն հայկական տեսակէտէն, մէկ հիմնական տարբերութիւն կը ներկայացնէ կացութիւնը՝ բաղդատելով երէկուան հետ։

1914ին, աւելի քան երկու միլիոն ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, եւ Կովկասն ալ կը կազմէր տարբեր ամբողջութիւն մը։

Այսօր ժողովուրդ չունինք Թուրքիոյ մէջ, բաց ի Պոլսոյ 50-60.000 Հայերէն եւ Անատոլուի խորերը մնացած, գրեթէ օտարացած 30-40,000 բեկորներէն։

Մնացեալը, ինչ որ հրաշքով մը փրկուեցաւ քամնելի ջարդէն, փռուած է աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ, այս երկրէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկաները։

Եւ, կը թուի թէ գաղթը կանգ չէ առած տակաւին, 25 տարիներ ետք ալ, քանի որ պարբերաբար խումբեր ճամբայ կ'իյնան դէպի Հարաւ. Ամերիկա, իբրեւ հետեւանք տնտեսական եւ քաղաքական պատճառներու։

Ուրեմն, հիմնովին փոխուած է մեր գոյութեան խարիսխը, — մէկ միլիոն ժողովուրդ Խորհրդային Հայաստանի մէջ, աւելի քան կէս միլիոն ալ ցիրուցան՝ Կովկասի եւ Ռուսաստանի զանազան մասերուն մէջ, իսկ մնացեալը, 800-900,00 հոգի, խարխափած աշխարհէ աշխարհ։

Այս նոր դասաւորումը աւելի՞ լաւ է, բաղդատելով երէկուան հետ։

Այդ հարցը չէ որ պիտի քննենք այսօր։

Ո՛ւր է ժողովուրդի համար, երբեք ալ օրհնութիւն մը չէ բռյն հեռանալ իր հայրենի հողերէն դուրս, իբրեւ ցիրուցան տաշեղներ, որոնք ի վերջոյ դատապարտուած են փոշիանալու։

Մէկ մխիթարութիւն միայն, եղած կացութեան մէջ,— ապահովութեան խնդիրը։

Արդ, այս ապահովութիւնը եթէ իրական է խաղաղութեան առթիւ, կրնա՞յ նոյն արժէքն ունենալ ընդհանուր փոթորիկի մը պարագային։

Այս հարցումը ինքնին կուգայ մեր գրչին տակ, երբ այնքան խախտած են խաղաղութեան հիմերը։

Անշուշտ անխուսափելի չէ պատերազմը, ոչ ալ ճակատագրական, եթէ աշխարհակալ պետութիւնները ուզեն հաշտեցնել իրենց կայսերական շահերը, գոնէ զանոնք ստորադասել բուն մարդկութեան շահերուն։

Բայց եւ այնպէս, այնքան պայթուցիկ նիւթեր դիզուեցան մէկ տարիէն միւսը, եւ քաղաքական հակամարտութիւնները այնքան սաստկացած են, որ դժուար է բացարձակապէս հաւատալ երկարատեւ խաղաղութեան մը։

Հրաշք մը միայն պիտի կրնայ խափանել զինեալ ընդհարումը, որ եւ է առեն, եթէ այս թափով շարունակուին զինարշաւը, մրցումները եւ մանաւանդ քաղաքական խաղերը։

Մարդկութիւնը արեան ծարաւ չունի, բայց աշխարհակալներ կարօտն ունին աւարի, միշտ պատրաստ՝ կրակին մէջ նետուելու, հինը պահելու կամ նորը ձեռք ձգելու համար։ Մանաւանդ որ, շրջանառութեան դրուած է նոր բանաձեւ մը,— «կենսական տարածութիւն»։

Ո՞վ պիտի համարձակէր գծել այս բացատրութեան սահմանը, մանաւանդ այն պահուն երբ հինգ-վեց կայսրութիւններ ճակատ կազմած են, յանուն իրենց կենսական շահերուն, կամ արդարութեան պաշտպանութեան ...

Այս վերջին երկու բառերը քի՞չ լսեցինք 1914-1915ին, երբ մենք ալ կրակը նետուեր էինք։ Եւ այսօր իսկ, նոյն պետութիւնները նորէն չէ՞ն հեգեր պզտիկ ժողովուրդներու անունը, ճակատ կազմելով իրարու դէմ։

Ուրեմն նորէն Ապրիլ Տասնըմէ՞կ։

Ըսինք արդէն,— կացութիւնը փոխուած է հիմնովին։ Եւ սակայն, համբանքի պահպանումը նոյնքան վրդովիչ հարցական մը կը ներկայացնէ այսօր ալ։

Նախ կայ Հայաստանի պարագան,— միակ խարիսխը այսօր եւ վաղուան համար։

Դէպքերու ներկայ ընթացքով, առ այժմ վտանգ չի տեսնուիր այդ ճակատին վրայ, քանի որ ոչ միայն Մեծերը, այլեւ Թուրքիան իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Պալքաններու մէջ։ Իսկ միւս կողմէ, լուրջ բանակցութիւններ կը կատարուին, պաշտպանողական ճակատ մը կազմելու համար Արեւմուտքէն Արեւելք, ընդգրկելով Մոսկուան։

Իսկ ասդի՞ն, եթէ իրապէս փոթորիկ մը պայթի։

Հիմնովին շրջուած կացութիւնը կը ներկայացնէ նաեւ ուրիշ տարօրինակ իրականութիւն մը,— հազարաւոր հայ երիտասարդներ զինուոր են գրեթէ ամէն երկրի մէջ, ապա ուրեմն թնդանօթի միս, ոչ մասցու ոչխար, ինչպէս երէկ։

Արդ, ո՞րը որուն դէմ պիտի կռուի, ընդհանուր ալեկոծում մը պահուն։

Զինուորական իշխանութիւնները շատ բարակը չեն նայիր, ստիպուած են ճակատ յարդարել թշնամիներու դէմ։ Բայց եւ այնպէս, երբեմն կը բարեհաճին քննել բացառիկ պարագաներ։

Մենք չե՞նք այդ բացառիկներուն բացառիկը։ Եւ կարելի՞ է ըսել թէ չունինք որ եւ է պարտականութիւն, պատասխանատուութիւն, այս հեռանկարին առջեւ։

Ահա թէ ինչ խորհրդածութիւններ կը թելադրէ Ապրիլ Տասնըմէկի տարեդարձը, այս տարի, այս փոթորկաձայն օրերուն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՌՈԶՎԵԼԹԻ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՁԵՂՉԵԱԼ ՀՌՉԱԿԵՑ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԿՆՔՈՒԱԾ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԱՌՆԵԼԻՔ ՉՈՒՆԻ. ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԻՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Հիթլէր ամէն դուռ չի փակեր իր ուրբաթ օրուան ճառով, որուն անհամբերութեամբ կը սպասէր քաղաքական աշխարհը։ Ճառը կը պարունակէ շատ սուր, երբեմն կծու բառեր եւ բացատրութիւններ, սակայն եւ այնպէս կը ներկայացնէ պատեհութիւններ՝ խաղաղութեամբ լուծելու կարգ մը հարցեր։

Ճառը տեւեց երկու ժամ 15 վայրկեան։ Ֆրանսերէն եւ անգլերէն թարգմանութիւնները կը բռնէին հարիւր մեքենագիր էջ։ Կ'ըսուի թէ ճառին պատճէնը նախապէս հաղորդուած էր անգլիական կառավարութեան, իսկ նախագահ Րուզվէլթ, որ գիշերանց (ամերիկեան ժամով 6) պիտի լսէր ճառը, նախընտրեց քնանալ եւ յաջորդ օրը կարդալ բնագիրը։

Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը.—

1. Գերմանիա ջնջեալ կը համարի 1935ի նաւային համաձայնութիւնը, որով Գերմանիոյ նաւային ուժը պիտի ըլլար Անգլիոյ տորմիղին 35 առ հարիւրը։ Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ անգլիական կառավարութեան։

2. Գերմանիա ետ կը պահանջէ իր գաղթավայրերը Անգլիայէն, առանց պատերազմի պատճառ մը համարելու այս խնդիրը։

3. Գերմանիա ջնջեալ կը նկատէ Լեհաստանի հետ կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքը (1934)։

4. Գերմանիա կը պահանջէ վերադարձնել Տանցիկը եւ ճամբայ մը բանալ Լեհական Նրբանցքին մէջ, փոխարէն նաւահանգիստ մը տրամադրելով Լեհաստանի եւ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելով 25 տարուան համար,— «աւելի երկար քան իմ կեանքիս տեւողութիւնը»։

5. Գերմանիա անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ հողային պահանջներ չունի Ֆրանսայէն, «ոչ թէ վախնալով, այլ ի սէր խաղաղութեան»։

6. Գերմանիա պատրաստ է ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու նախագահ Րուզվէլթի կոչին մէջ յիշուած բոլոր պետութեանց հետ, պայմանաւ որ անոնք խնդրեն եւ համաձայնութիւնը կնքուի փոխադարձաբար։

7. Գերմանիա նոր լուսաբանութիւններ կը խնդրէ առաջարկուած միջազգային խորհրդաժողովի մը մասին, բայց կը մերժէ նկատի առնել զինաթափութիւնը, այդ ժողովէն առաջ։

« ՎԷՐՍԱՅԼԻ ՅԻՄԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Հիթլէր իր ճառը սկսաւ խստօրէն ձաղկելով Վերսայլի դաշնագիրը, «որ յուսախաբութեան մատնեց միլիոնաւոր մարդիկ։ Միայն Գերմանացիները եւ անոնց զինակիցները չէին որ զգետնուեցան հաշտութեան դաշնագիրներով։ Ո՛չ. դաշնագիրները աղէտալի հետեւանք մը ունեցան նաեւ յաղթականներուն համար, որովհետեւ քաղաքականութիւնը վարած էին մարդիկ որոնք չէին կռուած պատերազմի առեն։ Արդարեւ, զինուորները ատելութիւն չունէին, այլ սա հին պոլիտիկոսները որոնք խնամով իրենց թանկագին կեանքը խնայած էին, խուսափելով պատերազմի արհաւիրքներէն, եւ հիմա իրենց կատաղութիւնը կը թափէին մարդկութեան վրայ, մոլեգնած՝ վրէժխնդրութեան ոգիէն։ Ատելութիւնը, չարութիւնը, անմտութիւնը եղան մտաւոր հայրերը Վերսայլի վճիռին։ Հազարամեայ պետութեանց կենսական տարածութիւնները քմահաճօրէն խորտակուեցան եւ լուծուեցան։ Իբր 115 միլիոն մարդիկ զրկուեցան իրենց ինքնորոշման իրաւունքէն ոչ թէ յաղթական զինուորներուն կողմէ, այլ անմիտ քաղաքագէտներու միջոցաւ։ Եւ հետեւանքները եղան սարսափելի։ Խումբ մը տգէտ անբաններ խորտակեցին մօտ երկու հազար տարուան կարգուսարք մը, կենսական տարածութիւններու մէջ ուր իւրաքանչիւր քիլոմեթրի վրայ 140 քաղաքացիներ ստիպուած են ապրիլ»։

Առաջնորդը այստեղ երկարօրէն բացատրելէ վերջ դաշնագրին հետեւանքով ծագած թշուառութիւնները, Գերմանիոյ պարտադրուած հատուցումները, որոնք պիտի տեւէին 60—70—100 տարի, պարզեց իր քսանամեայ ճիգերը, վերակենդանացնելու համար գերման ազգը եւ նոր կարգուսարք մը հաստատելու համար։ « Սակայն եւ այնպէս ես երբեք կասկած չեմ ձգած սա իրողութեան մասին թէ Վերսայլի դաշնագրին վերաքննութիւնը սահման մը պիտի ունենայ »։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Հիթլէր շատ կարճ խօսեցաւ Ֆրանսայի մասին, առանց վիրաւորական խօսքեր ուղղելու։

— « Ես անհանդուրժելի չորակեցի Ալզաս-Լորէնի յանձնումը, ինչպէս ըրաւ Ֆրանսան 1870-71ին։ Ես զանազանութիւն մը դրի Սարի շրջանին եւ այն երկու երկիրներուն միջեւ որ Գերմանիոյ կը պատկանէին երբեմն։ Ես չեմ փոխած իմ տեսակէտս եւ պիտի չփոխեմ։ Ես մէկ անգամ իսկ թոյլ չտուի որ խախտեն այս դիրքը Գերմանիոյ մէջ, կամ վիճելի դարձնեն զայն մեր մամուլին մէջ եւ այլուր։ Սարի շրջանին վերադարձը միանգամ ընդ միշտ փարատած էր բոլոր հողային խնդիրները Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, Եւրոպայի մէջ։ Ճիշդ է, ես միշտ ցաւած եմ որ Ֆրանսացի քաղաքագէտները այս դիրքը նկատած են շատ բնական բան մը։ Այս կը նշանակէ ծուռ հասկնալ կացութիւնը։ Ես այդ տեսակէտը ջատագոված չեմ Ֆրանսայէն վախնալով։ Ո՛չ, Ֆրանսայի հանդէպ մեր բռնած այս դիրքը պարզապէս հետեւանքն էր անհրաժեշտութեան մը,— Եւրոպայի մէջ խաղաղութիւն հաստատել այսպէս կամ այնպէս եւ երբեք չսերմանել անապահովութեան մը, տեւական ձգտումի մը սերմերը, անվերջ պահանջներ դնելով եւ յաւիտենապէս դաշնագիրներ վերաքննելով։ Եւ եթէ, հակառակ ամէն բանի, ձգտումներ ծագեցան, պատասխանատուն Գերմանիան չէ. պատասխանատուները այն միջազգային տարրերն են որ մեթոտիկ եղանակով մը կ'արթարծեն զանոնք, իրենց դրամատիրական շահերուն համար»։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Հիթլէր աւելի երկար խօսեցաւ Անգլիոյ մասին, նախ գնահատելով անոր գաղթային կայսրութեան մեծութիւնը եւ արժէքը, յետոյ յանգելու համար նաւային համաձայնութեան խզման.

— « Իմ քաղաքական ամբողջ գործունէութեանս ընթացքին ես ջատագոված եմ սերտ բարեկամութիւն մը եւ գործակցութիւն մը Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Եթէ ես կ'ուզեմ որ իրականանան անգլեւգերման այս բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը, պատճառը միայն այն չէ որ այս բաղձանքը կը համապատասխանէ իմ սեփական զգացումներուս որոնք կը ներշնչուին մեր երկու ժողովուրդներուն ծագումէն, այլեւ անոր համար որ ես կ'ըմբռնեմ բրիտանական համաշխարհային կայսրութեան կարեւորութիւնը բովանդակ մարդկութեան համար։ Ես այդ կայսրութեան գոյութեան մէջ կը տեսնեմ անգնահատելի տարր մը ամբողջ մարդկային քաղաքականութեան եւ համաշխարհային տնտեսութեան։ Ինչ եղանակով ալ Մեծն Բրիտանիան ձեռք բերած ըլլայ իր գաղթային ստացուածքները (ես գիտեմ որ այդ բոլորը կատարուած են բռնութեամբ եւ շատ յաճախ վայրագութեամբ), ինծի համար ակներեւ է թէ ուրիշ որ եւ է կայսրութիւն չէ կազմուած մինչեւ հիմա տարբեր միջոցներով եւ թէ ի վերջոյ տիեզերական պատմութիւնը այնքան նկատի չառներ մեթոտը որքան յաջողութիւնը, եւ երբ կը խօսիմ յաջողութեան մասին, ըսել չեմ ուզեր մեթոտին յաջողութիւնը, այլ այդպիսի մեթոտէ մը բխած ընդհանուր օգուտը։ Արդ, ոչ ոք կրնայ ժխտել թէ անգլեւսաքսոն ժողովուրդը գաղթային վիթխարի գործ մը կատարած է աշխարհի մէջ։ Ես անկեղծ հիացում ունիմ այդ գործին հանդէպ։ Եթէ իրերը նկատի առնուին մարդկային աւելի բարձր տեսակէտէ մը, այդպիսի աշխատանքի մը արդիւնքին ոչնչացման միտքը պիտի ըլլայ Երոստրատոսի մը վայել յիմարութիւն։ Սակայն եւ այնպէս, եթէ ես

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԼՐՏԵՍՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն.—

Միջազգային կացութեան ծանրացման պատճառով, ֆրանսական կառավարութիւնը նախազգուշական միջոցներ ձեռք առաւ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ եւ սկսաւ ամրութիւններ շինել։ Սակայն, այդ պատրաստութիւնները պատճառ եղան որ լրտեսութիւններն ալ շատնան։

Այսպէս, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին երեւան հանուած են լրտեսական կարեւոր պարագաներ։

«Թէօֆիլ Կօթիէ» շոգենաւին հրամանատարը, Աղեքսանդրիայէն մեկնած միջոցին նշմարեց որ մարդ մը կը պտտի շոգենաւի արգիլուած մասերուն մէջ։ Իսկոյն հսկողութեան տակ պահեց անծանօթը, Պէյրութ հասնելուն պէս ձերբակալելու համար զայն։ Սակայն նաւը դեռ նաւամատոյց չմտած, Րաս Պէյրութի մօտերը այդ մարդը նետուեցաւ ծով եւ հասաւ ցամաք։ Նաւապետը լուր տուաւ ընդհ. ապահովութեան եւ փախստականը ձերբակալուեցաւ, որ Փանաեօթ Թէոտոր Մավրոմաթի անուն յունահպատակ մըն է։

Քննութիւնները ցոյց տուին որ Փանաեօթ յայտնի լրտես մըն եւ կը գործէ ուրիշ պետութեան մը հաշուոյն։

Րաս Պէյրութի Ռօշայի շրջանին մէջ գտնուեցաւ Արիք Տէնօմէ անուն Հունգարացի մը, արիւնլուայ վիճակի մէջ։ Հասկցուեցաւ որ ան անձնասպանութիւն փորձած է կտրելով իր բազկերակը։

Արիք նախապէս Ֆրանսայի հաշուոյն գործող լրտես մըն էր, սակայն վերջերս իմացուած ըլլալով որ ուրիշ պետութեան մը հաշուոյն ալ կը գործէ գաղտնի կերպով, պաշտօնազուրկ եղած էր եւ ենթարկուած հետապնդումի։ Վախնալով քննութեանց արդիւնքներէն, մարդը որոշեց անձնասպան ըլլալ։

Երրորդը նախորդներէն աւելի կարեւոր է։ Նինօ Մասատ անուն իտալահպատակ հարուստ մը տարիներ առաջ հաստատուած էր Լիբանան եւ տէր դարձած կարեւոր հարստութեան։ Իր բոլոր կալուածները քանի մը տարի առաջ նուիրած էր իտալական կառավարութեան։

Վերջերս Ընդհ. Ապահովութեան կասկածը հրաւիրած էր անոր ընթացքը, որովհետեւ յաճախ կարեւոր ժողովներ կը գումարէր։ Անմիջապէս խուզարկութիւն կատարուեցաւ անոր բնակարանին մէջ, ուր գտնուեցան կարեւոր փաստաթուղթեր։ Անմիջապէս ձերբակալուեցան Նինօ Մասատ եւ ուրիշ երեք կասկածելիներ։

Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուի նաեւ նախկին զինուորական մը, որ պատրաստած էր քարտէսներ, զինուորական շրջաններու ամրութեանց մասին։

Մոսկուան ալ երաշխաւորութիւն կը պահանջէ

Լոնտոնի խորհրդային դեսպան Պ. Մայսքի տեսակցեցաւ Փարիզի դեսպան Պ. Սուրիցին հետ եւ ծանօթացուց իր կառավարութեան պայմանները՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։ Խ. Միութիւնը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի երաշխաւորութեան ցանցին մէջ մտնելու համար, դրած է հետեւեալ պայմանները.— Առաջին՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս իրենց կողմէ պէտք է որ ապահովեն Խ. Միութեան հողային ամբողջութիւնը։ Երկրորդ՝ անոնք պէտք է ապահովեն Էսթոնիոյ եւ Լաթվիայի հողային ամբողջութիւնը։ Ռուսական դիւանագիտութիւնը կը պնդէ թէ՝ քանի որ Ռուսիայէն կը խնդրուի պատերազմ յայտարարել Գերմանիոյ դէմ, անմիջապէս որ այս վերջինը յարձակի Պելճիքայի, Հոլանտայի, Զուիցերիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, փոխարէնը Ռուսիան իրաւունք ունի պահանջելու որ անոնք ալ իր ծովեզերեայ շրջանները պաշտպանեն։ Ռուսիա կը սպասէ նաեւ, որ փոփոխութեան ենթարկուին անգլեւլեհական եւ լեհեւռումանական դաշնագիրները, մանաւանդ վերջինը, որ հակառուսական է։ Ռուսիա չի պահանջեր սակայն որ Ծայր. Արեւելքի մէջ եւս երաշխիք տան իրեն։

ԱՂՕԹՔ ՄԸ ՄԵՌԵԼՈՑԻ ԱՌԹԻՒ

Ո՛վ Աստուած,

Թէեւ այնքան հեռու եմ քենէ, թէեւ անչափ հեռու ես ինձմէ, քանի որ կը սուզիս անհաշուելի անհուններու մէջ եւ կը թափառիս աբիւրեղներու հեռաստաններուն մէջ,

Սակայն այսօր, օր մեծազոյն Մեռելոցի, երեւակայութեանս առագաստանաւով կը մերձենամ քեզի, հեղքելով ներդաշնակ լափիւրինթոսը լուսաբաց ամբաւին, ըսելու համար որ երկիր կոչուած գեղեցիկ ու քչուառ մոլորակին վրայ փոքր եւ տարօրինակ ժողովուրդ մը կայ Արմէն անունով: Բազմաչարչար եւ բազմաշնորհ ժողովուրդ մը որ իր իւրաքանչիւր մեղքին քով ունի սրբութեան եւ մեծութեան կնիք մը: Ես ալ մէկ զաւակն եմ այդ հնարամիտ ժողովուրդին, մեղապարտ ու յաճախ անարժան իր անունով կոչուելու: Այս ժողովուրդը, ո՛վ Տէր, բազմաթիւ չէ իր ողջերով, սակայն բազմամիլիոն է իր մեռելներով, իր բոլոր մեռեալներով, որոնց մեծ մասը հերոսներ են ու նահատակներ: Ժողովուրդ՝ որուն ողջերը ազատ հայրենիքի մը մէջ չեն եւ որուն մեռելները գերեզմաններու մէջ չեն: Ու տակաւին ամէնէն աղետալին՝ իր մեռելներն ու ողջերը կը հեռանան իրարմէ, գժտուածներու նման եւ այսպէսով կը փտին ողջերուն արմատները եւ կը խռովին մեռեալներուն հոգիները: Յիշատակները որոնք արմատներու պէս են եւ մարդը ծառի նման կանանչ կը պահեն, այդ յիշատակները կը տկարանան մեր մէջ: Ու մեր ծառերուն վրայ կը փչէ աշունը: Իւրաքանչիւր ողջի վիզէն մեղքի տապրակ մը կախուած է եւ իւրաքանչիւր մեռեալի հոգիին մէջ դառնութեան ալիք մը կ'ելեւէջէ:

Ո՛վ Տէր, հանդարտութեան եւ ներողութեան ամբրոսները դիր մեր մեռեալներուն հոգիներուն մէջ ու ջերմութիւն դիր մեր անցեալէն պաղած սրտերուն մէջ:

Ըրէ՛ որ չլքեն մեզ մեր մեռեալները մեր դաւաճանութիւններուն եւ անտարբերութիւններուն համար:

Բոլոր ողջ Արմէնները որբեր են առանց իրենց մեռեալներուն հայրութեան:

Բոլոր ողջ Արմէնները թշուառականներ են առանց իրենց մեռեալներուն հոգեկան ժառանգութեան:

Ու բոլոր մեռեալ Արմէնները իրենց հարազատներուն կողմէ դաշունահարուած են առանց ողջերուն աղընչութեան:

Ո՛վ Տէր, մեր մեռեալներուն բազմամիլիոն հոգիները ցրուէ ողջերուն շուրջը, իբրեւ առաջնորդ, պահակ, խորհրդատու եւ արդար դատաւոր:

Մեր յիշատակներուն եւ երեւակայութեան մէջ գեղեցկացուր մեր մեռեալները, արտախուրէ անոնց գլուխները լուսապսակներով:

Զինէ զանոնք զրահներով եւ զէն ու զարդով:

Ըսէ՛ անոնց որ փակեն մեր բերանները, երբ մենք կը ժպրհինք նախատել որեւէ ազգային սրբութիւն:

Ըսէ՛ անոնց որ անդամալուծեն մեր ձեռքը, երբ մենք ազգավնաս գործի կը լծուինք:

Ըսէ՛ անոնց որ բորոտութիւն տան մեզի, երբ մենք ոսկիին համը առած՝ անտարբերութեան մեղապարտ պալատներուն մէջ կը յօրանջենք:

Ըսէ՛ անոնց որ մեզ ծանրալէս պատժեն, երբ մոռնալով իրենց կտակները՝ որեւէ ձեւով կը դաւաճանենք իրենց յաւիտեան խնկելի յիշատակին:

Ըսէ՛ անոնց որ մեծ սիրտ չըլլան այլ մեծհոգի ու հակառակ ամէն դժգոհութեան, հակառակ մեր թըշուառութեան, հակառակ մեր չարութեանց, մեր թեթեւութեանց, մեր վատ ընդօրինակութեանց, մեր հոգեկան անանկութեանց, մեր ամենօրեայ լեզուագարութեանց, մեր բազմաղծութեան՝ չհեռանան մենէ, չլքեն մեզ, չխռովին մենէ, չամայացնեն մեզ:

Ըսէ, ո՛վ Տէր, մեր մեռեալներուն, որ ապրողները զօրաւոր են, ամէն բանէ առաջ իրենց հերոսներուն եւ նահատակներուն հոգիներով, որ ապրողները տկար են եւ հազարապատիկ կը տկարանան, ինչպէս նաեւ երկպառակութիւններ կ'ունենան, առանց զիրենք անցեալին միացնող հոգեկան կապերուն:

Ու առանց մեռեալներուն ու ողջերուն համերաշխ հաշտութեան՝ Ապագան իր տեսիլները կը ծալէ ու անպատն է որ կը բանայ կրկին իր սեւադէ թեւերը:

Ո՛վ Տէր, ծաղկեցուր հրաշք մը, Մեռելոցի եւ զարունի օրով, եւ թող մեր մեռեալները ողջերովս հպարտանան եւ ողջերս հպարտանանք մեր մեռեալներով:

Ղրկէ, Աստուած իմ, բոլոր մեր մեռեալները մեզի ղրկէ, առաջնորդութեամբ մեր աստեղագիր Մեսրոպին, հրակարմիր Վարդանին ու հովանաւորութեամբ մեր հայրապետներուն, զօրավարներուն եւ մատենագիրներուն:

Ղրկէ՛ մեր մեռեալները մեզի, անհուն կարօտ մը բռնկած ու ալեկոծուած է հոգիիս մեղքի ծովուն մէջ:

Ղրկէ՛ մեր մեռեալները մեզի, անոնց հոգիին մէջ դնելով կռունկ մը, ծիծեռնակ մը ու արծիւ մը՝ իբրեւ նուէր ողջերուս:

Մեր բոլոր մեռած հայրիկները, իրենց բարի աչքերով, մեր բոլոր մեռած մայրիկները, իրենց աստուածամայրի վշտահար դէմքերով, մեր բոլոր սրբաշուշան քոյրիկները, մեր բոլոր գանգրավարս ու սեւաչուի աղբրտիքը մեզի ղրկէ:

Թող գան անոնք, մեր հայրենիքէն անցնելով, թող գան անոնք, երամ երամ, թող գան անոնք, մտնելով մեր դռներէն, թող գան անոնք սրբազան փոթորիկի մը պէս, թող գան անոնք իրենց տաք թեւերը բացած, փաթթուին մեզի, հեռու երկիրներէ եկած սիրելիներու պէս, ու պահ մը խեղդեն մեզ արցունքներու մրրիկի մը մէջ: Թող գան անոնք ու մեր արտասուքներուն մէջ ծաղկեցնեն ժպիտներ, յոյսի, հաւատքի ու սիրոյ:

Թող գան մանաւանդ մեր մարտիկները ու շիտակ մեր աչքերուն մէջ նային եւ սեղմեն մեր ձեռքերը:

Ու այնպէս ըրէ, Տէր, որ մեր մարտիկներուն նայուածքը ա՛լ երբեք չկորսուի մեր տեսողութեան առջեւէն:

Ահա իմ աղօթքս քեզի, ո՛վ Տէր, Մեռելոցի, զարունի եւ հրաշքի օրով:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԿՆԱՅ ԲԱՆՏԸ

Դարձեալ գործի վրայ է Հագգը էֆէնտի: Անագորոյն ոստիկանը, զոր ամէն Ակնցի կը ճանչնայ, վաստակաւոր հայահալած մըն է, միշտ պատրաստ, միշտ փութաջան եւ վերջին Հայը խեղդամխտ իր այդ մենաշնորհեալ աշխատանքին համար:

Ամէն ոք գիտէ թէ ան ժխտումն է ներողութեան, կարեկցութեան եւ բարութեան: Ու մայլ արտայայտութիւնը կ'անգիտանայ ժպիտը: Իսկ դժխեմ սիրտն անոր, տարուշան մը տեղութեան, ժահր կը ջամբէ իր դըժոխային աչքերուն:

Տեսէ՛ք, ահաւասիկ կը մօտենայ եւ շուտով քաղաք կը մտնէ, հպարտ կուրծքով, յոխորտ ու բարձրավիզ, ինչպէս զօրապետ մը յաղթական: Բայց դժանադէմ: Եւ անողոք մըտրակ մը ձեռքին: Հագգը էֆէնտի հայկակներու հօտ մըն է ձգած իր առջին:

Ակնայ ծայրագոյն թաղամասերէն կուգան անոնք: Կամարակապէն, Ապուչեղէն, Կերուշլայէն, Առեքիէն: Իսկ տարի մը առաջ, շա՛տ աւելի հեռուներէն էին եկած: Մշոյ դաշտէն, Ճապաղջուրէն, Էրզրումէն, Երզնկայէն, Բաբերդէն, Տրապիզոնէն, Թիքէպոլուէն, Կիրասոնէն, Գարահիսարէն, Գուրուչայէն, Աղուանիսէն:

Տարագիր կարաւաններու մնացորդներն են անոնք, Եփրատի ափունքէն հաւաքուած, Խաղնատար օղլուի պատսպարանը ապաւինած եւ յետոյ Թուրք աղաներու քով տեղաւորուած:

Խաղնատար օղլուի պատսպարանը երկարատեւ չէր կրնար ըլլալ: Թուրք կառավարութիւնը զայն հիմնած էր լո՛կ Հայորդիներու մորթին վրայ գործելու համար թէ՝ իրօք Ակնայ րիկները թունաւորա՞ծ էին մառաններու ուտելիքները, իրենց տարագրութեան նախօրեակին: Հայորդիները չէին մեռած եւ ընդհակառակն, որքա՛ն ախորժահամ էին զտեր ազգակիցներու կողմէ լքուած ձաւարը, կորկոտը, ոսպը, ձեղուններու երկաթ ձողերէն կախ չոր հացը, կառաններու ճերմակ պանիրը, ռուպը, պաստեղը, չոր թութը:

Ինչո՞ւ սակայն, ոստիկանին այս նոր կանչը: Ինչո՞ւ դարձեալ այս հալածանքը: Հարց չի կրնար տալ անտէրը: Պէտք չէ որ հարց տայ անպաշտպանը: Լուռ՝ ան պիտի ենթարկուի հրամանին եւ պիտի քալէ դըլխիկոր:

Ու հայկակները բաժնուեցան իրենց սիրելի այծերէն, ոչխարներէն, ուլերէն, զառնուկներէն, հովուական ցուպէն, եւ հակառակ գամբռներու սրտաճմլիկ բողոքին, սարերէն վար՝ ճամբայ իջան:

Ու հայկակները ա՛լ չթօթուեցին թթենին: Ու ճիւղերէն կախ ուղղաձիգ քանի մը հեղ ճօճեցան, սաւաններու մարգարտանման թութերուն ակնկառոյց: Եւ անբարբառ, այգեստաններէն դուրս՝ ճամբայ իջան:

Ու հայկակները վերջին անգամ մըն ալ մաքրեցին իրենց բարեկամ ձիերը, աղբիւրի զով ջուրէն տարին զանոնք, փոխեցին պարկերու յարդը, գարին գրին լեցունկեկ երեք ափով, համբուրեցին անոնց ճակատները եւ ախոռներէն դուրս՝ ճամբայ իջան:

Քաղաքին վերնամասը, Քառուղիներուբերանն են հասած հիմա: Հագգը էֆէնտիի կամքը արձագանգած է արդէն ամենուրեք: Վա՛յ այն տիրոջ կամ տիրուհիին որ չի յանձներ իր հայ ծառան: Ծանր է պատիժը: Թող լաւ լսեն տուները, խանութները, սրճարանները եւ փուռերը:

Ու կը մեծնա՛յ եւ կ'երկարի հայկակներու կանոնաւոր եւ կարգապահ բանակը, ուր զոյգերը տխուր են, ըլլալիքին անգիտակ, բայց մեծերու փորձառութեամբը զրահուած՝ բոլորովին անտարբեր: Դպրոցականներու կարգ մը կարծես, բայց անկենդան, առանց երգի, անհամարձակ եւ դըլխահակ:

Շուկայէն վար, զառիթափին մէջքին վրայ, Հագգը էֆէնտի կանգ կ'առնէ եւ մեծ Խանին կը պոռայ.

— Խօմէ՛ր էֆէնտի:

Պանդոկապետը մուտքի սեմէն կը կատակէ.

— Օ՛, հրամմեցէք, էֆէնտիս, բարի ըլլայ: Սուրճ մը առէք:

Անդին, հայկակները Պզտիկ Աղբիւրին քաղցր նուագին ունկնդիր՝ նայուածքները արձակած են օձագալար տուփի հետքին:

— Խօմէր էֆէնտի, նայեցէք հոն: Տեսա՞ք: Կռահեցի՞ք: Է՛հ լաւ:

— Ո՞ւր կը տանիք այդ խեղճերը:

— Բարեկա՛մ, անցեալին մէջ, կըրցայ քանի մը ամիներով խնայել ձեր երկու ծառաներուն: Բայց, այսօր, զանոնք պիտի յանձնէք:

— Չկան...

— Կը տեսնեմ որ չէք ըմբռներ լըրջութիւնը կացութեան: Կը վտանգէք ձեր իսկ կեանքը: Վերէն եկած է հըրամանը: Մէկ հատ արու պիտի չապրի:

— Ի՞նչ կ'ըսէք: Բայց...

Ու ճարահատ՝ Խօմէր էֆէնտի կ'երթայ մարագ եւ դրան ծակէն կը մըրմնջէ.

— Ալիշա՛ն, Շէվքէ՛թ:

Ցարդերուն տակ, երկու եղբայրները կը խլրտին: Եւ գլուխները դուրս՝ երկար շունչ մը կը քաշեն:

— Էֆէնտի՞:

— Բացէ՛ք դուռը:

Ալիշան եւ Շէվքէթ կը հետեւին իրենց տիրոջ, շրթունքները կղպուած:

— Ահաւասի՛կ, Հագգը էֆէնտի: Եւ սակայն, պիտի վերադառնան անոնք, կ'ըսէ Խօմէր էֆէնտի:

Երկու եղբայրները, նոյն արօրին լծկանները անբաժան, կը միանան միւսներուն:

— Հաճի՛ ուստա, վազէ եկուր, տես կը տանին, ձայնեց անագագործին աշկերտը, գոհ եւ ուրախ շեշտով մը:

Հաճի ուստա, երբեմնի վարպետ Գալուստը, զոր կառավարութիւնը բանի խալամացուցած եւ պահած էր, որովհետեւ քաղաքը առանց անագագործի չէր կրնար իր գոյութիւնը արդարացնել, արծաթափայլ տապակը ձեռքին՝ դուրս նայեցաւ եւ խռովքով ու զղջանքով ներս քաշուեցաւ:

— Մուսթաֆա՛, անցիր փքոցին գլուխը: Այս ամէնը պիտի կլայեկենք լմնցնենք այս իրիկուն, յանդիմանեց մտամոլոր վարպետը:

Թուրք աշկերտը տեղի տուաւ: Բայց ինք իր մէջ կը զայրանար վարպետին դէմ, որուն վարմունքը, քիչ առաջ, բողոքի ցոյց մըն էր կառավարութեան ուղղուած: Մինչ փքոցը հեւասպառ՝ խաղի հանած է կայծերը, որոնք կ'երթան անհետանալ առաստաղին սեւին մէջ, վայրկեանի մը կեանքէն վերջ:

Ահաւասիկ բանտին բակը բացօթեայ: Կարծես երկինքը հալած տաք կապար կը թափէ վար: Ու երբ կը դառնան կրակի կտոր Ակնայ քարերը, գովարար բիւր առուակները երակ-երակ, առատաձեռն Դատաւորի Լճին աչկերէն ուղարկուած, ի զուր պիտի այցի երթան քաղաքին ամենայետին անկիւնն անգամ:

Կծկտած են հայկակները: Գլուխները ուսերէն ներս քաշած են: Կը խորհի՞ն անոնք: Միթէ կը զգա՞ն: Ոչ մէկ շարժում: Լուռ են անոնք: Կենդանութեան ոչ մէկ նշան: Անբանացա՞ծ են արդեօք: Հրացանակիր ոստիկաններու աչալուրջ օղակը կը հսկէ անոնց վրայ: Իսկ վերեւը, բոլորակի պատերուն վրայ, ծոյլ եւ անդրաղ Թուրքերը տեսարանին վայելքովը դանդաղ ժամերը կը սպաննեն: Խօմէր էֆէնտի կը սրտապնդէ հայրաբար Ալիշանն ու Շէվքէթը:

Հոն, վարը, այգեստաններու ամփիթատրոնին մէջէն անոնցմէ վերջ, անդունդին խորը, կը մռնչէ Եփրատը, որուն սպիտակ փրփուրները ճառագայթներու շողովը ոսկեզօծ՝ հարսնեւորներ են կարծես: Գետէն վեր ու անոր երկայնքին, երկնասլաց լերկ սարերը, կ'իշխեն հպարտ ու կը տեսնեն ինչպէս Աստուած:

Սուրհանդակ երկու ոստիկաններու հետ եւ անոնց միջեւ, բանտէն մարդ մը դուրս եկաւ: Հսկայ մը թիկնեղ, արտայայտութեամբ անվեհեր, երկար եւ ճոխ պեխերով: Անցնելու ատեն, անոր կորովի նայուածքը չեշտակի ինկաւ տղոց վրայ: Հայկակները սարսափեցան: Տաք սարսուռ մը զգացին: Կ'ուզեն ապրի՜լ: Փսփսացին իրարու.

— Տիվրիկցի հայ յեղափոխակա՛նն է: Մատներ են: Միւս ընկերները արդէն տեղին վրայ սպաններ են: Զինքը կը տանին դատելու...

Կը տեսնէ՞ք: Նայեցէք դիմաց: Պատուհանին առջին, Հագգը էֆէնտին է ատիկա: Միւսը, հանդարտ նստած, հարբած ու թոյլ ոստիկանապետն է, միշտ պաշտօնին անտարբեր, բայց մտահոգ կեր ու խումով, անյագօրէն հետաքրքիր պորտապարին եւ կինեռու հեշտանքին: Ի՞նչ փոյթ սակայն: Հագգը էֆէնտի ներկայ է: Սեղանին մօտ, Տիվրիկցի Հայը կանգնած է:

— Ձե՞րն է այս երկսայրի դանակը, կը հարցնէ ոստիկանապետը խստադէմ:

— Ո՞րը, տեսնեմ, թոյլ կուտա՞ք, կը հարցնէ ինք եւս, բայց պաղարիւն եւ մեղմաձայն, հրաբորբոք Տիվրիկցին, ու արագ եւ ուժգին՝ իր դանակը կը մխէ գինեմոլին սրտին մէջ:

Կարգը պիտի գար Հագգըին: Ափսո՛ս սակայն: Անողորմին վեց փամփուշտները վերջացուցին Հայուն կեանքը:

Խորտակուեցան ապակիներ եւ աթոռներ ու դռներ: Գաղանացած է Թուրք ամբոխը: Արիւն կ'ուզէ անիկա: Հայկակները հոն բակին մէջ սարսափահար կը սպասեն:

Պահապանները մերկացուցին սուրերը եւ Հայերը ամբոխին ճիրանէն բանտին խուցերը փախցուցին:

Իրարու կպած են հայկակները: Ոչ մէկ շարժում կարելի է: Բանտերու յատուկ անտանելի, զարշ հոտը ռունգերէն ներս կը վարանի:

Իրիկնամուտին, խուցերուն դռները ճռնչեցին:

— Կարգով եւ մէկիկ-մէկիկ, հրամայեց բանտապահը:

Նրբանցքին մէջ կեցած է հանրածանօթ հազարապետը, Հայոց հանդէպ գորովալից:

Սպայ մը, պատին տակ, աջ թեւը պարզած է հորիզոնական, ուրկէ անցնող հայկակը պիտի վերստին ապրի:

Կարճահասակները վերադարձան Թուրք տէրերուն: Ոմանք քանի մը սանթիմ կրճատեցին սրունքները, ու համբուրեցին հազարապետին աջ ձեռքը: Հազարապետը աչք գոցեց:

Եւ Եփրատը առաւ տարաւ մնացեալ հայկակները, որոնց հասակները աւա՛ղ, սպային հորիզոնական թեւը իրենց կուրծքերուն կը քէին:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

«ԱՐՄԻՆԷ»Ն

Նուէր Հ. Կ. Խաչի քոյրերուն

Ամէն անգամ երբ տխուր պատեհութիւնը կ'ունենամ դառն յիշողութիւններ թարմացնելու, մեր զարհուրելի Գողգոթային 3—4 տարուան ապրումներէն, աչքիս կը պատկերանայ հայ կինը, իր աննկարագրելի թշուառութեամբ, ինչպէս եւ երեւան բերած սքանչելի քաջութեամբ ու առաքինութեամբ:

Ոչ, պէտք է միանգամընդմիշտ վերցնել այն սխալ կարծիքը թէ, հայ տարագրութիւնը միայն ջարդի, թալանի եւ առեւանգումի կամ սարկական համակերպութեան պատմութիւն է: Եթէ հերոսութիւն է արհամարհելով բոլոր վայելքները, գիտակցաբար դէպի մահ երթալը, ուրեմն մեր բոլոր հերոսամարտերու կարգին, շատ արդար կերպով պիտի աւելցնենք նաեւ հայ կնոջ հերոսամարտը: Ա՜հ, որքան կը բաղձայի ունենալ անհրաժեշտ կարողութիւնը, կարենալ արտայայտելու համար այն ամէն հերոսական դէպքերը, որոնց ականատես եղայ այն սարսափելի ճամբու ընթացքին Ռէս - իւլ - Այնէն մինչեւ Մուսուլ:

Սակայն այսօր ճիշդ 23 տարի վերջ, սա մէկը անկարող եմ այլեւս պահել մտքիս եւ եթէ կ'ուզէք ըսեմ նաեւ սրտիս մէջ:

Շիտակը խոստովանիմ.— անունն ալ ճիշդ չեմ գիտեր, Արմինէ՞ էր, Արփինէ՞ էր, Անգինէ՞ թէ Արսինէ:

Ռէս-իւլ-Այնի մէջ ճանչցայ զինքը, աւելի ճիշդը ինք եկաւ ինծի ճանչնալու: Թուրքերէն նամակներ կը գրէի Պոլիս, ազգական կամ բարեկամ ունեցողներու, փոքրիկ վարձքի մը փոխարէն: Օր մըն ալ աղջիկ մը, դեռ շատ երիտասարդ եւ շատ գեղեցիկ, եկաւ նամակ մը գրել տալ Պոլիս, մէկ ծանօթին: Երբ նամակը լրացուցի կէս բերան շնորհակալութեամբ մը առաջ որեւէ վարձք վճարելու, հեռացաւ, իր քարտուղարին նամակ գրել տուող վաճառականի պէս: Ընկերը քիչ մը զարմացայ, սակայն քիչ վերջ ես ինծի խոստովանեցայ թէ դեռ հազար հատ ալ նամակ կը գրէի առանց վարձատրութեան, այդ տեսակ աղջկան մը միայն մէկ շնորհակալութեան փոխարէն: Մի մեղադրէք, ես ալ դեռ շատ երիտասարդ էի եւ երիտասարդի հետաքրքրութեամբ կամաց կամաց տեղեկացայ որ Փոքր Ասիոյ ծովեզերեայ քաղաքի մը բաւական ազդեցիկ ընտանիքներէն մէկուն մէկ հատիկ աղջիկն է, թէ իր ընտանիքի բոլոր անդամները Ռէս-իւլ-Այնի մէջ ժանտատենդի հիւանդութեան զոհ գացած են, թէ ինք մինակ մնացած է իր հպարտութեան

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Տարէք, տանջեցէք այս մարդկանց ամենասոսկալի տանջանքներով, մինչեւ որ նրանք կը յայտնեն ձեզ ծածկուած գանձերի տեղը, հրամայեց զօրապետը եւ հեռացաւ:

Նրա գլխում շարունակ պտըտում էր այն միտքը թէ՝ Այրիվանքը մեծ գանձեր ունի եւ ինքը պիտի յափշտակէ նրանց: Վանականների յամառութիւնն էլ աւելի էր գրգռում նրա ախորժակը:

Բայց վերջինները յամառում էին գլխաւորապէս այն պատճառով, որ այն ծածկարաններում, ուր վանքի եւ կաթողիկոսի գոյքերն էին զետեղած, պատսպարած էին եւ շատերը իրանց կարգակիցներից: Իրեղէնների տեղը յայտնելով՝ պիտի մատնէին նրանց եւ թաղնուած մասունքներ, որոնց եւ թշնամու ձեռքն անցնէյ պի[illegible] տի ընէր: Այս պատճառով աւելի լաւ համարեցին միայն իրանք զոհուել, քան իրանց եղբայրներին էլ մասնակից անել մահուան:

Անխիղճ զօրքերը քաշկռտեցին միաբաններին այս ու այն կողմը: Նրանցից մինին ծառի վրայ պրկելով, սկսան հարուածել. միւսին ձիու պոչից կապելով, քաշքշեցին գետնի վըրայ, երրորդին մերկացնելով՝ սկըսան խարաններով այրել. չորրորդի մարմինը սուիններով ծակծկեցին. հինգերորդինը՝ աքցաններով պոկեցին, եւն., եւն.: Բայց եւ այնպէս ամիասիրտ միաբաններից ոչ ոք յանձն չառաւ զօրապետի հրամանը կատարելու:

Այն ժամանակ Բէշիրը նորէն եկաւ տանջողների մօտ. տեսաւ թէ ինչպէս [illegible] տել, այլանդակել էին թշուառ զոհերին. կարծես խիղճը զարթեցաւ բարբարոսի մէջ եւ նա հրամայեց, նրանց տանջանքները կարճելու համար, միանգամայն սրի անցնել բոլորին:

Զօրապետի հրամանը մի ակնթարթում կատարուեցաւ. բոլորին էլ միանուագ գլխատեցին: Կենդանի մնաց միայն Մովսէս վարդապետը, որին Բէշիրը, ըստ իւր խոստման, հրամայեց ողջ պահել, որպէսզի նա իւր վերջերից տանջուի շարունակ: Բացի այդ, զօրապետը հրամայեց նըրան ըշտապել Գառնի եւ խարաններով ու աքցաններով կեղեքած իւր մարմինը կաթողիկոսին ցոյց տալով յայտնել նրան, որ իրան էլ զօրապետը այդ օրին պիտի հասցնէ, եթէ իւր կամքով չկամենայ Դուին վերադառնալ եւ Ոստիկանին հնազանդութիւն երդուել:

Այնուհետեւ Բէշիրը հրամայեց զօրականին աւերել վանքը, չթողնելով այդտեղ նոյնիսկ խցիի մի կտոր:

Զօրքերը յափշտակեցին ինչ որ գըտան. թէ հաւաքած իրեղէնները, թէ հաւ ու ճիւը, թէ մեղուի փեթակները, որոնք խիստ բազմաթիւ էին, եւ թէ մինչեւ անգամ անմահութեան հա[illegible] մար ամբարած խարն ու պաճարը:

Միաբանների նահատակութեամբ զօրքերը իրենց զրկանաց վրէժը հանած լինելով, ուրիշ աւերումներ չարին տաճարի կամ մատուռների մէջ: Այդպիսով անապատականների անձնուիրութիւնը իր օգուտը բերաւ: Այրիվանից ճարտարապետական բարեպաշտութիւնը մնաց անաղարտ:

Բ.

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ

Արեւի խաւարումը ծանր տպաւորութիւն էր թողել Գառնոյ դղեակում: Իշխանուհիները թագուհու մօտ ժողովուած՝ զանազան դուշակութիւններ էին անում բնութեան այդ խորհրդաւոր երեւոյթի մասին: Նրանք հաւատացած էին, որ արեւի խաւարումը նշան է մօտալուտ մի պատուհասի կամ ծանր դժբաղդութեան: Բայց թէ ինչ պատուհաս կամ դժբաղդութիւն պիտի լինէր այդ, չգիտէին եւ գուշակութիւններն ահա՛ դրա մասին էին:

— Թագաւորը պիտի յաղթէ եւ այդ պատերազմին նոր անպատիժ [illegible] թեան դուռ պիտի բանայ մեզ համար, այս է արեւի խաւարման նշանակութիւնը, որոշեց վերջապէս թագուհին:

Բայց իշխանուհիներից ոմանք չհամաձայնուեցան նրա հետ: Եւ այդ ոչ թէ նրա համար, որ չէին հաւատում այդ գուշակութեան, այլ նրա համար որ թագուհու սիրտը վշտացնել չէին կամենում:

— Արեւը ծագում է շատ երկրների վրայ, բայց բոլոր այդ երկիրները միաժամանակ չեն դժբաղդանում, նկատեց Սիւնեաց Մարիամ իշխանուհին.— եթէ արեւի խաւարումը գուշակ է դժբաղդութեան, ինչո՞ւ ուրեմն միեւնոյն երկրում թագաւորը պիտի յաղթուի, իսկ Ցլիկ-Ամրամը յաղթէ, մինը դժբաղդութեան եւ միւսը՝ յաջողութեան հանդիպէ: Այդ ապացուցանում է ուրեմն թէ՝ արեւի խաւարումը միայն չարիք չէ բերում մարդկանց, այլ երբեմն բարիք:

— Եւ, գուցէ, այս անգամ բարիքը մեզ վիճակուի, յարեց Մարզպետունի իշխանուհին:

— Գուցէ, պատասխանեց թագուհին: Բայց նա այդ յոյսը չունէր: Նա գիտէր, որ Աստուած չարիքը չափում է յանցաւորին, իսկ բարիքը՝ արդար մարդուն. գիտէր, որ իւր թագաւոր ամուսինը յանցաւոր էր Ամրամի առաջ, եւ հետեւապէս պիտի յաղթահարուէր վերջինը: Բայց նա այդ մասին ոչինչ չխօսեց, որովհետեւ չէր կարող խօսել:

Մի քանի ժամից այստեղ հասաւ Յովհաննէս կաթողիկոսը: Ամբողջ Գառնին իւր հոգեւորականներով ընդառաջեց Հայրապետին: Մուշեղ բերդակալը, որ օգտւում էր ամէն դէպքից իւր յարգանքը Վեհափառին ցոյց տալու համար, դուրս հանեց մարտկոցներից ու աշտարակներից բոլոր ամրոցարնակ զօրքերը եւ կատարեալ սպառազինութեամբ ու դրօշակներով տարաւ նրանց կաթողիկոսի առաջ: Թագուհին իւր իշխանուհիներով դիմաւորեց Հայրապետին ամրոցի դըռների մօտ եւ նրա հետ միասին մտաւ եկեղեցի:

Երբ կաթողիկոսը իւր աղօթքները կարդաց եւ մուտքի մաղթանքն աւարտեցին, թագուհին, հրաւիրեց նըրան Դղեակ, ուր Հայրապետի եւ իւր հետեւորդների համար պատրաստուած էր օթեւան:

(Շար.)

...ի գեղեցկութեան հետ եւ քանի մը օրախօս բերաններ ալ հասկցուցին ... դեռ պապային տունը կը կարծէ, ... բերանը կը հոտի, էշը հեծնո... բարեւ չի տար»: Ահա այսքան մը ... կութիւն Արմինէին մասին: Ան... դեռ գոհացուցիչ չէր այսքանը ... դեռ կը չարունակէի իմ հետաքրքրութիւնս, երբ մեծ դէպքը եկաւ բոլորին մոռցնել Արմինէին գոյութիւնն անգամ:

1916ի Գարնան էր երբ 6—7 ամիսէ ի վեր Թէս — իւլ — Ային հաստատուած մօտաւորապէս 50 հազար զինուորներու հրամայուեցաւ երեք ... եւ երեք կարաւանով ճամբայ ... դէպի Մուսուլ: Գոնէ մէկ հա... մարդ չկար որ հաւատար «դէպի Մուսուլ»ին, հասատ գիտէինք որ Թէս — իւլ — Այնէն ելլելը դէպի մահ ... է, եւ երբ մէկ երկու օր վերջ ... երկու կարաւաններու մասին ... լուրերը բերին բերան ..., մենք վերջին կարաւանի ... հազարս այն զգացումը ունեցանք թէ, կամուրջէն անցած ատեն ... մէկուս տրուած սա ափ մը ա... մեր մահուան վերջին հաղորդութիւնն էր:

Մեր ճամբու առաջին օրուան առաջին ժամուն երբ մեր վրաններու ցիցերը ձգել պարտադրեցին, ար... ժամէ ժամ մահուան սպասեցինք, ... տեսնուած ամէն վայր յար... կամ անյարմար կը նկատէինք ... գործողութեան.— «Հա՛, այս ... այլեւս կ'ըլլան ինչ որ պիտի ը...» — «չէ, այստեղ չեն ըներ», ... կարծիքներ կը փոխանակէ... Սպաննուիլ դժուար բան է, բայց սպաննուելու սպասելը աւելի զարհուրելի:

Անցաւ մէկ երկու օր, անցաւ նոյնպէս մէկ շաբաթ ու մենք այլեւս վարժուեցանք ամէն բանի, վարժուեցանք ... ճամբու մեռնելու, կամաց կամաց, եւ ... կ'ըսեն «կեանքը իր սովորական հունին մէջ մտաւ»: Մեռնողը մեռաւ, գացողը գնաց, տանելիքը տարին ու մնացողներն ալ իրենց կեանքին մինչեւ վերջին վայրկեանը ... որ ապրին:

Մեր ճամբորդութեան չեմ գիտեր ... օրն էր, եւ մեր կարաւանը կոտորակուած, երբ յանկարծ Արմինէն տեսայ երկու տարեց կիներու մէջ, ինքն ալ անոնց պէս հագուած, երեսը սեւ լաթով մը փաթթուած, տեսայ ու զարմացայ որ դեռ ... մէջ կը գտնուի: Զարմանքս ան... չէր, երբ հազարներով անօթի ... եւ հիւանդ, անկարող այլեւս քալելու, մնացած էին կէս ճամբան, մեր աչքին եկող վայրենի Արաբներու եւ ... մահացուցիչ բիրերու հարուածներու ենթակայ, ի խնդիր ... զէնքերու, երբ հազարներ չդիմանալով այլեւս այդ տաժանելի կեան..., տոխպուած գացին զարնել Ա... պահերու դուռները եւ ուրիշ հազար հազար սիրուն աղջիկներ, նոյնիսկ ... մայրեր քանի մը մէճիտի ... հեռացան մեզի հետ ընկերացող ... իկաններէն, մեր աչքին վազող ... բաց Արաբներուն, ինչպէ՞ս ... էր որ այս աղջիկը կրցած էր ... տակաւին մեր մէջ: Իր վարպետութիւնը չէ անշուշտ: Քանի քանի աղջիկներ փորձեցին բոլոր տեսակի ծպտումները ու ամէնէն վերջը լալով ... գացին: Նախախնամութեան մատը կար այս գործին մէջ: Ու մեր ճամբու ընթացքին ամէն մէկ երկու օրը անգամ մը, երբ Արմինէն կը տեսնէի, այս բոլոր խորհրդածութիւններս ընելէ վերջ, կարծես սրտիս մէջ ալ ուրախութիւն մը կը ցաթէր որ Արմինէն մեզի հետ էր: Իմ տաժանելի ճամբուս ընթացքին երբեմն Արմինէն տեսնելը նոյնիսկ մէկ վայրկեան ու մեր մէջ փոխանակուած սովորական ու կարծես պայմանադրական մէկ խօսքը — «Բարեւ, վարժապետ» —, «Բարեւ Օրիորդ», տեսակ մը անոյշ զգացումով կը համակէր իմ էութիւնս, անշուշտ քիչ յետոյ կեանքի թոհ ու բոհին մէջ մոռցուելու համար, մինչեւ յաջորդ հանդիպումս...

Ամէնէն աւելի էր որ ճամբայ կը քալէինք, անցած էինք արդէն Նիսիպինէն ու Ճէզիրէէն, Արմինէն միշտ մեզի հետ էր, թէեւ ամէն մէկ տեսնելուս կը նշմարէի որ միեւնոյնը չէին մնար թէ իր դէմքի գոյնը եւ թէ իր քալելու կարողութիւնը: Ցայտնի էր ... կը սպառէր: Այդ երեւոյթը արդէն քիչ մը ամէնուս ալ վիճակուած էր: Ամէն մահկանացուի գործ չէր տոկալ այդ աննկարագրելի կեանքին.— Վախ ու դողի մէջ անօթի քալել առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, օրը 3 — 4 անգամ կիսամերկ ու տասը հոգինոց խմբակներով իրարու ձեռք բռնած անցնիլ խոշոր գետերու վերածուած կիրճերէ, քիչ վերջ կիզիչ արեւուն տակ խաշելու համար, անօթութիւնը յագեցնել ջուրով, բայց աչքով տեսնել քու ետեւդ քալելու անկարողները, որոնք կ'իյնան ոստիկանին հրացանին եւ կամ Արաբին բիրի հարուածին տակ, մտածել որ կրնայ մէկ վայրկեան վերջ քեզի ալ պատահիլ միեւնոյն բանը ու անզօր ըլլալ որ եւ է ձեւով խոյս տալ այդ անել վիճակէն.— Երկաթ ըլլար չի դիմանար: Ու երբ ատեն մը քանի մը օրեր իրարու վրայ Արմինէն չտեսայ, երանի տուի իրեն որ որ եւ է ձեւով, «մնալ»ով կամ «երթալ»ով ազատած է այս կեանքէն:

ԳՐ. ԿԻԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Ը.

ՑԱՍՈՒՄ

Երբ սլացաւ Դաւիթ արագ՝
Իր շուրջ ելաւ հուր ու կայծակ.
Հեռուն մարդիկ վախով համակ՝
«Երկինք փուլ գայ — բսին — հմակ»:
Լուրը գնաց համապարփակ՝
Դուինէն դուրս, օտար աշխարհք
Ջանդիկ, Ալան, վիրք ու Աղուանք
Ու ամէն տեղ տիրեց զարմանք:
Դաւիթ ծագեց իրենց տան բակ,
Գուշան եղած էր բրիշակ.
Օտար մարդիկ կեցած պահակ.
Խադին, բադին ու չար ... սատա՞կ
Թէ՝ Զարխադին հոս հոն անկարգ.
Մէկդի հրեց անցաւ շիտակ
Հօր գանձատուն վար գետնին տակ
Գառաւ նանէէն ինք գիտակ:
Ջէնով Օհան հոն գլխահակ՝
Ոսկի չափէր խօթ տարուան հարկ,
Ու քրտնաթոր ինքը միանակ՝
Կը ծոցուրէր խուրճեր դատարկ:
Պարկերու մէջ ապրանքներ թանգ,
Զարդարանքներ տեսակ տեսակ,
Լեցուած էին պատերուն տակ
Ջէն ու զրահ շարուած կարգ կարգ:
Օհանի դէմ հսկայ մի մարդ
Գլխին դրած ցից ս...ուարտ՝
Մինչեւ ոտքն էր զրահապատ.
Կանգնած հոնտեղ արձան երկաթ՝
Տինկ տիկ փորով իր անաշխատ,
Կարծես ըլլար տան հարազատ,
Հրամաններ կուտար ազատ
Իր խորթ լեզուով անտաշ, աղճատ:
Կոզբադինն էր ամբարտաւան
Կը զմռսէր խուրճի բերան
Իր կնիքով մատնենման
Ինքն էր արդեօք Սասմայ Արքան:

. . . .

Կարասին մէջ շատ հին գինին
Ինչպէս կ'եռայ փրփրածին
Երբ որ բանաս խուփը բերնին՝
Այնպէս արիւն ժայթքեց ուժգին
Դաւթի աչաց արեգնային:
Խրոխտ, հպարտ մեր Կոզբադին՝
Մ'ռայլ, մշուշ տեսաւ չորս դին,
Զգաց որ շուտ պայթի գլխին՝
Փոթորիկ մը տարերային:
—Կոտը հնձ տուր հօրեղբա՛յր, դուն՝
Հանգչիր քիչ մը քուն կամ արթուն
Ես կը չափեմ ոսկին հիմա՝
Իմ հօր գանձէն այսքան բեռուն:
Ու առաւ չափ դարձուց ելուն,
Վրան դիզեց՝ ոսկին փայլուն
Բայց պարապ կոտ օդով լեցուն
Ծաղրով համրեց մէջ պարկերուն:
Կոզբադինը Մըսրայ դեսպան՝
Սպառնացայտ կշտամբական՝
Ըսաւ. —«Ուշ դիր, ծէնով Օհան,
Ու կատարէ իմ հրաման,
Դուրս վռնտէ՛ շո՛ւտ այս տղան՝
Ու ինձ յանձնէ դուն անվարան
Բոլոր հարկը խօթը տարուան,
Պատրաստէ մեր կարաւան:
Ճամբայ իյնանք լոյսէն առաջ
Քառսուն քառսուն թարմ կոյս ումանչ
քառսուն կնտիք թեկնեղ ու կարճ
Լրկանք աղցող ու խոնարհ հարճ,
Քառսուն ուրիշ արագաշարժ,
Բեռներ բեռցող երկար ու վարժ,
Հնարագործ վրան ու կաճ,
Մըսրայ զօրաց դժուարահաճ.
Թէ՝ չէ, կուգայ Մըսրամելեք՝
Կ'աւրէ Սասուն մինչեւ իր հիմք
Մըսրայ կողքին շինէ շէնլիք
Քան զՄըսր առատ ու լիք,
Գերի վարէ դեռ մանկտիք
Ծղթայակապ կնիկ, աղջիկ.
Ջեր արիւնով առնէ բաղնիք.
Լաւ է իրեն հպատակիք ...
Խօսքը մնաց քիմքին փակած,
Երբ կոտն եղաւ բերնին դիմաց
Նստած տեղէն Դաւթի հարուած
Տրթունք, ակռայ փշրեց յանկարծ
Գամեց ճակտին՝ չափն անցաւ բաց
Ճեղքեց գերան, տանիք, գնա՛ց:
Ան է կ'երթա՛յ, դէպի Աստուած
Արդարադատ ու ողորմած ...:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

Տեղի անձկութեան պատճառով կարգ մը նիւթեր պիտի հրատարակուին հետզհետէ:

ԶԱՐՀՈՒՐԱՆՔԻ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Անոնք որ տարագրութեան ահաւոր կուսկիծը ապրեցան՝ կրնան ըսել Երեմիա Մարգարէին պէս.— «Ես այն մարդն եմ որ տառապանքը տեսայ»:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հայ տառապանքի եւ մարտիրոսութեան օրն է այսօր:

Հայութեան փշալից ու արիւնոտ գողգոթան գրի առնել, կը նշանակէ երկրորդ անգամ տարագրութեան երթալ:

Երբ արիւնի տարիները երբ կը յիշենք, արիւն կը վազէ մեր սիրտերէն եւ անկարող ենք զսպելու մեր արցունքները:

Երբ մեր յիշողութեան առջեւ կամ երեւակայութեան մէջ կը նորոգուի անհուն սպանդանոցի կամ գերեզմանավայրի վերածուած մեր հայրենիքին պատկերը՝ դարձեալ կը չարչարուի մեր հոգին:

«Ո՛վ յիշողութիւն, երկինքին բարի՞քն ես, թէ դժոխքին տանջանքը», Ո՛վ գիտէ ինչ պարագաներու մէջ Լամարթին ունեցած է այս պոռթկումը:

Կարելի՞ է մոռնալ արիւնը: Կարելի՞ է մոռնալ կատարուած բարբարոսութիւնները: Մարտ 14ին, ուսուցչական կազմով աշակերտներով Անթիլիասի Հայոց մայրավանքը գացինք, Տէր Զօրէն նոր բերուած մեր սիրելիներուն գանկերը եւ ոսկորները տեսնելու համար:

Ցուցարձանը լմնցած չէր տակաւին եւ մեր սիրելիներուն մասունքները սնտուկներու մէջէն պարպուած էին մաքուր սենեակի մը մէջ: Հազիւ թէ ներս մտանք, բարբարոսները մեր առջեւ կանգնած գտանք, զոհերու կմախքները թափոր կազմած, չարչարանքներն չաւկած, դարձեալ մեր առջեւէն անցան իրենց փոսացած աչքերով եւ վիրաւոր ոսկորներով:

Մեզ այցի եկած նահատակներու կմախքները կարծես պահ մը փոխակերպուեցան եւ մարդկային շունչ առած, սկսան տաղել մեր սիրտերը:

— «Զաւակնե՛րս, Տէր — Զօրի բանտին մէջ, ամորձիքներս սեղմելով սպաննեցին զիս եւ հորի մը մէջ նետեցին»:

Զէյթունի առաջնորդ Յովհ. վրդ. Գարանֆիլեանին ձայնն էր որ լսեցինք: Զե՞նք հաւատար, երթանք Տէր Զօր, եւ չարչարուած ու խաչուած մեր վարդապետի սպանութեան մանրամասն, կսկծալի պատմութիւնը լսենք Պէտիր Զավուչէն եւ տարագրութեան օրերէն մինչեւ այսօր հրաշքով Տէր — Զօրի մէջ ապրող Տիգրանակերտցի հայ մօրմէն:

— «Զինադադարէն քանի մը ամիսներ առաջ, Չէքի պէյ անունով գայմագամ մը, փողոցներու մէջ հանդիպած հայ տղաքս ատրճանակով ըսպաննեց եւ 4 — 11 տարեկան 1800էն աւելի մանչ եւ աղջիկներ որբանոցներ ղրկելու խոստումով, հաւաքել տուաւ Տէր — Զօրի մօտերը Գավլագլըդ կոչուած վայրը: Նախապէս տեղին վրայ հաւաքած էին չոր տերեւներ ու ճիւղեր եւ սուինաւոր զինուորներ չորս կողմը պաշարեր: Բոլորս ողջ ողջ այրեցին: Փախչիլ փորձողները սուրհանդար ընելով սպաննեցին»: Այս անմեղներու սրտաճմլիկ աղաղակներէն, երեք ոճրագործներ խնդացած են: Գարաալքէր Քեազիմ փաշան, առանց խղճալու եւ գլխէը ջարդուիլը շուր ընելու, ելեր է կրկին Հայոց արիւնը կը հեղնէ: Մեծ ու փոքր ջարդարարները թող կարդան եւ իրենց յուշերուն մէջ արձանագրեն նաեւ հետեւեալը որ մեծ ամօթով եւ սարսափով կ'արձանագրենք հոս: Վերոյիշեալ ոճրագործը Գայմագամ Չէքին, տասը հայ աղջիկներու ճերմակեղէններուն մէջ կատուներ կը լեցնէ եւ մեծ զուարճանքի հարուածով կը սպաննէ բոլորը: Այս տեսարանէն խնդացած են հայ մայրեր:

Մասունքները հանուած ատեն, լալէն կը մարին Տէր Զօրի պանդոկապետ Պ. Մուրատն եւ իրեն ընկերացող Հայերը:

(ԽՄԲ.— Այս առթիւ գանկերու լուսանկար մըն ալ ղրկուած է մեզի, զոր կը վերապահենք):

Ծրջապատուած ենք նահատակներու ուրուականներով, անոնք իրենց արիւնոտ չապիկները կը նետեն մեր ուսերուն վրայ:

— «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»:

Հայոց վշտի երգիչին՝ Ա. Ահարոնեանի կտակը պիտի մնայ յաւէտ յիշատակելի:

Ամէն րոպէ մեր կեանքի ու գործունէութեան բոլոր մարզերուն մէջ ահաւոր բոց մը կը զգանք:

— «Այնքան շատ են մեր հերոսները ու նահատակները որ հնար չկայ բոլորը թուելու: Ես կ'ուզենայի, որ նրանց ոգին մեր մէջ լինէր: Այս սրբերին մենք չկորցնենք մեզ»:

1917 Ապրիլ 9ին մեր պաշտելի ընկերը՝ Ռոստոմ, կ'ուզէր թուել մեր բոլոր նահատակները: Ուզեց որ անոնց ոգին մեր մէջ ըլլայ եւ սեւ ու կարմիր օրերու մէջ մենք մեզի չկորսնցնենք:

Գամառ — Քաթիպան ալ, տարիներ առաջ մարգարէացած ամէն բան, կու գար խրախուսել մեր ժողովուրդը,—
«Մի տրտմիր դու, երբ մեզ ու խաւար
Երբեմըն պատեն երկինքդ պայծառ,
Դու ունես Մեսրովբ, նորա սուրբ
գիրը
Միշտ կը լուսաւորէ Հայոց երկիրը»:

Մահը պիտի չփճացնէ մեզ. մեր պատմութիւնը եւ բարոյականը ազդակող վկաներ են ատոր:

Ազգին խաչուած եւ թափուած արիւնէն հոգի պիտի առնենք մենք:

Մէկ միլիոն նահատակներու մասունքները՝ մեր կեանքը, յոյսը եւ յարութիւնն են:

Մէկ միլիոն նահատակ զինակիցներ ունինք: Հաւատանք, թէ մեռեալներն են որ կը հրամայեն ողջերուն:
«Էյ, հերիք է, չար բռնակալ,
Քանի՞ տանջես խեղճերին,
Խեղճը պիտի ապրի դարձեալ,
Վայն է եկել քու օրին»: (Յ. Թումանեան):

Գ. Գ. ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ

Օր. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ԱՖԱՐԵԱՆ
եւ
ԲԺկ. ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ տէր եւ տիկին Օնպաշեանի:

Կրընոպլը, 22, Ապրիլ 1939

ԱՆՈՆՑ՝ ՈՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

Ինչո՞ւ հոգիս կը ճնշուի ու կը յուզուի ամէն անգամ, երբ ընդհակառակն բնութիւնն կը զարթնու ու կը հագնի իր զգեստները տօնական, կը ժպտի ծառերուն մէջէն դեղձի, ծիրանի, ու ծաղիկներուն՝ շահոքրամին ու լեղակին ...

Ինչո՞ւ միտքս կը դժգոհի, կը փոթորկի, կը բողոքէ, երբ դուրսը նորէն գարուն է, պչրոտ ու պչրոտուն նոր հարսի մը երեւոյթով ...

Ինչո՞ւ այսպէս սիրտս է թախծոտ, մելամաղձոտ, ամէն անգամ երբ Ապրիլի օրերկուգան, հովեր կը փչեն զով ու թեթեւ, երբ թռչուններ անմեղօրէն ովսաննաներ կը դեղգեղեն առտուն կանուխ, երբ արեւն նոր կ'արթննայ անոյշ քունէն, լուսնին քովէն...

Ցուցե՞ր արդեօք կարմիր ու սեւ մօտ անցեալէն, ուր այս արեւն ամպի տակն էր ու խաւարեր, ու ամօթէն վար չէր նայեր, չտեսնելու ահ ու սարսափն կոտորածին այս օրերուն..

Երբ կը լսուէին բուերն խումբ, խումբ, որ կ'ողբային ամէն գիշեր անապատին մէջ անջրդի հայուն սուգը եւ տառապանքը, ինչպէս եղերասայրեր դագաղներու ետին չարուած ...

Տեսնելու էր այն ագռաւներն երամ, երամ, իրենց բոյներն ձգած հեռու, կը թռչէին դիակներու հոտը առած, ամէն ցերեկ մեր զոհերուն վրան թառած... եթէ գիտնային թէ այդ յօշոտուած դիակներն հայկական էին..

Այդ գարունին, կանանչ տերեւ չըկար չորս դին, կանանչ կեանքեր կը հնձէին, բնութիւնը համր էր ու խուլ, ծաղիկներն սառած էին ի տես արեան ճապաղիքին, մանուկներուն մինչեւ ծերին, որ կը փնտռուէին, կը փնտռուէին ...

Զատիկ չկար այդ տարին, մէկՑեղասպան տեղ ամբողջ ազգ մըն էր խաչը հանուած, հեթանոս, բարբարոս ձեռքերէ, մէկ զոհի տեղ, կարաւաններ, բիւրաւորներ, նոր Պիղատոսներու աչքին առջեւ...

Երէկ էր այդ, բայց յիշատակը Բարմ պիտի մնայ ինչպէս այսօր, նոյնպէս վաղը ամէն մէկին սրտին մէջ ...

Ի՞նչ կ'ընենք մենք որ կ'ապրինք դեռ ճողոպրուած ու փրկուած այդ դժոխքէն ...

Ի՞նչ կուտանք մենք մեր կողմէ ալ, փոխան անոնց, որ զոհուեցան, արիւնտուին որպէսզի քաջ մնայ սերունդն իրենց, որ ուռճանայ ու ընձիւղի իրենց շունչով, վաղուան յոյսով ...

Ի՞նչպէս մնալ անհոգ ու թոյլ, չէզոք, քաշուած մեր պատեանին մէջ:

Մենք յարգած կ'ըլլանք, անոնք որ գացին ու կրեցին մահերուն էն սարսափելին, անտանելին, քստմնելին, այն ատեն միայն, երբ հետեւինք անոնց շաւղին ու կատարենք այն պարտականութիւնը:

Անթառամ կը մնայ անոնց յիշատակը, երբ շարունակենք այն վսեմ ու նուիրական գործը զոր սկսան անոնք երթալէ առաջ, փոխանցելու համար ներկայ եւ նոր սերունդին որ է, իրեւ ժառանգորդը Մեծ Կտակին...

ՄԷՆ — ՍԷ

ՄՈՌՑՈՒԱԾՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

ՅՈՎՍԷՓ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Ապրիլեան եղեռնի այս օրերուն, ահա կրկին կ'ուրուագծուի աչքիս թանկագին պատկերը այս խոնարհ ...ոյն, որ ինչպէս մեր բոլոր ճշմարիտ բանաստեղծները, աւաղի կեանք մը միայն ապրած էր:

Պատրիարքարանի մէջ կը հանդիպէի իրեն, 1918ի շրջանին, դեռ նոր վերադարձած էր աքսորէն: Իրեն հետ էր Լ. Խսաճանեան, սրտակից ընկերը իր եպիկուրեան գիշերներուն, զոր Պ. Պէշիկթաշլեանի մէկ երգիծական ... պիտի անմահացնէր յետագային: Փոքր — Ասիոյ Թրքախօս գիւղերէն էր: Դեռ հազիւ պատանի, մինչեւ Պոլիս յ անապատները քշուած, ցըմ...ը քամած էր բաժակը Թրքական արհաւիրքներուն:

Պոլսոյ մէջ, վաղամեռիկ քերթողին համար, եթէ ոչ այնքան նախանձելի, ... գոնէ կը ստեղծուի իմացական ... կեանք մը, լի բանաստեղծական ...կումներով: Յ. Սինանեան յամառ ... ջանքի մը կը լծուի, յառաջ ...ելու համար իր հայերէնը եւ ... զարգացումը: Անընդհատ կը կարդայ, կը պրպտէ, կ'ուսումնասիրէ: Այս բոլորը կը նպաստեն իր մէջ ...մնելու ստեղծագործ ոգին, թէեւ ինք տալու իր երեւակայութեան, թէեւ ատեն չունենար արուեստը կատարելութեան հասցնելու բոլորովին: Մտաւորական երիտասարդներու համարումը կը շահի, Պոլսոյ մամուլին դռները կը բացուին իր առջեւ: Կ'աշխատակցի «Ճակատ»ի, «Արագած»ի եւ մանաւանդ «Վերջին Լուր»ի: Ե. Օտեան, Լ. Շանթեան, Գ. Կասպարենց, Ն. Պէշիկթաշլեան եւ ղերասան Վ. Պաղտասարեան իր մտերիմ բարեկամները կը դառնան: Բերայի համեստ կապելաներուն մէջ, «կենաց ջուր»ով եւ արեւելեան աղանդերնեով բեռնաւոր սեղաններուն առջեւ, յաճախ անոնց հետ կ'անցընէ պոհեմական գիշերներ, այնքան հարուստ իմաստասիրական թարթափումներով եւ գրական — գեղարուեստական սուլիոններով: Զինադադարի այդ եռամեայ շրջանին, ան պատեհութիւնը կ'ունենայ սակայն երկնելու բանաստեղծական գողտրիկ հատոր մը, որուն խորագիրը դժբախտաբար կը խուսափի մտքէս: (ԽՄԲ., «Սեւ Ծով»):

Աւա՜ղ, այս բոլորը շատ կարճ պիտի տեւէր: Ճակատագիրը միշտ կը հալածէր զինքը: Դժբախտ աստղի մը տակ ծնած, հէք տղան կը խորհի հաստատուիլ Իզմիր, ուր կը յուսար լաւագոյն կեանք մը ապահովել իրեն: Շատ չանցած կը պայթի Փոքր — Ասիոյ աղէտը: Եւ մինչ Զմիւռնիան բոցերու մէջ կը փճանայ, մահմէտական խաժամուժը դրոհ կուտայ քրիստոնեայ թաղամասերը: Ժողովուրդը ահաբեկ կը փախչի դէպի քարափ: Տէր — Զօրի անապատներէն մազապուրծ ազատած, այս անգամ Սինանեան կ'իյնայ Մուլլի վոհմակներուն ձեռքը, որոնք ծծրակին տրուած եաթաղանի հարուածով մը, վերջ կը դնեն իր տառապակոծ կեանքին:

Մեր մտերիմներէն Վրոյր Մազմանեան, որ առիթն ունեցած էր յաճախ զինքը հիւրասիրելու տան մէջ, քանի մը տարի առաջ գրի առած էր յուշերը իր մասին, զոր կը պատրաստուէր լարդալ գրական հաւաքոյթի մը մէջ: Փարիզի Գրական — Ակումբին լուծումով, այս ծրագիրը ջուրն ինկաւ, իսկ ինքն ալ մեկնեցաւ դէպի Լիբանան: Պատշաճ պիտի ըլլար անշուշտ հրատարակել այդ յուշերը գրական պարբերաթերթի մը մէջ:

Ինքնուրոյն ոճ մը ունի Սինանեան, վճիտ, սահուն, գեղեցիկ: Եւ նոյնքան գեղեցիկ բովանդակութիւն, լի կեանքի խոր հասկացողութեամբ: Գրեթէ իր բոլոր քերթուածները կը կրեն այն բացառիկ յատկանիշները, զորս կը գտնենք սիրելի էակներու դէմքին վրայ, որոնց հրապոյրները ընդմիշտ անջնջ կը մնան մեր յիշողութեան մէջ: Իր լարը զուրկ է լալկան ճչումէ, ամէնէն ողբերգական պատկերներուն կը պահէ իր ազնուական հպարտանքը: Տարօրինակ զրաւչութիւն մը ունի ան, որ կը խօսի մեր սրտին, կը պարուրէ զայն զարմանալի խռովքներով:

Խիստ պարզ, այլ կեանքի խոր իմաստութեամբ թրծուած կտոր մըն է, օրինակի համար, հետեւեալը, «Վարդն ի՞նչ է.— մի ջրեր: Սոխակն ի՞նչ է.— Մի՛ երգեր: Կինն ի՞նչ է.— Մի՛ սիրեր» եւն.:

Եղերապատում բանաստեղծին քնարը ամէնէն աւելի թեւ կ'առնէ, երբ կ'ոգեկոչէ հայկական գողգոթան: Մարգարէական շունչ մը ունի Նահատակ մտաւորականներուն նուիրուած իր մէկ քերթուածը, որ կը կրէ «Զոհերուն Սիրտը» խորագիրը:

Ու երգն Հայուն, Հայ սրտին պէս
կ'արթնէր,
Կը բախէ դուռը դո՛ւժ սրրտին այս
դարուն,
Որ մեղքով լի բաժակն ոսկի շրթներուն՝

Մեծ զոհերուն հուր արիւնը կ'ըմպէ
դեռ:
... Ո՛վ դար, կարմիր արքաներու
լա՛յն սեղան՝
Բիւր զոհերու սիրտէն այդ երգը թեւ,
Պիտ՝ օր մըն՛պ սիրտդ այրէ շանթի մը
նման:

Ահաւասիկ վերջին տունը «Վրէժի Հրեշտակի՛ն», ... հայուհիի մը, ուր վաղամեռիկ բանաստեղծը կը պահէ իր խրոխտ եւ առնական շեշտը:

Մի՛ ծածկեր դէմքդ, թո՛ղ հրէշներն
ամաչեն,
Անցի՛ր հպա՛րտ ու յաղթական ու անմահ...
Վ կայուհի մ'ես ազատեալ դո՛ւժ խաչէն,
Գ երաիզօր՝ քան Մուհամմէտն ու Ալլահ ...:

Ուրիշ մը, «Յօյսերուս»ը, որուն ներքեւ անտարակոյս պիտի չվարանէր ստորագրել Զարիֆեան մը.

Ինչո՛ւ տխուր էք,
Ու մահ կը բուրէք,
Նորածին յոյսեր.

Մանուկ օրերու
Լացն իսկ ունէր լոյս,
Ձեզ ո՞վ է որբեր ...:

Ծաղի տեղ մահե՞րգ,
Համբոյրի տեղ վէ՞րք
Մըծեց ձեր հոգին,
Որ ձեր մանկունակ
Դէմքը շարունակ
Հակեր է հողին ...:

Ժըպտեցէ՛ք, յոյսեր,
Սըփսեցէ՛ք լոյսեր
Հոգւոյս մութերուն.

Որ վաղուց մեռած
Երազներս յանկարծ
Առնե՛ն յարութիւն ...:

Աստղիկներ եղէք
Ու կեա՛նք բաշխեցէք
Հոգւոյս կարեվէր ...:

Աստղիկնե՛ր եղէք
Ու հոգիս տարէ՛ք
Աստղիկներէն վե՛ր:

Ցանկալի պիտի ըլլար որ «Հայ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութիւն»ը իր ծրագրած հրատարակութիւններուն մէջ չի մոռնար նաեւ այս տաղանդաւոր բանաստեղծը, որ առանց իր այնքան եղերական վախճանին, ամենայն իրաւամբ կըրնար արժանաւոր տեղ մը գրաւել:

ԱՐԱՄ ՓԷՏՐՈՍԵԱՆ

անկեղծօրէն կը յարգեմ այդքան բարձր գործ մը, այդ չի նշանակեր թէ կը հրաժարիմ իմ սեփական ժողովուրդիս կեանքը ապահովելէ։ Ես անկարելի կը գտնեմ տեւական բարեկամութիւն մը գերման ժողովուրդին եւ անգլեւսաքսոն ժողովուրդին միջեւ, եթէ միւս կողմէն ալ չընդունին թէ ոչ միայն բրիտանական շահեր կան, այլեւ կան գերմանական շահեր եւ թէ եթէ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքացիներուն համար բրիտանական կայսրութիւնը կը ներկայացնէ կեանքի իմաստը եւ նպատակը, նոյնն են Գերմաններուն համար ազատութիւնը եւ պետութեան պահպանումը։ Կարելի չէ երեւակայել իրական եւ տեւական բարեկամութիւն մը երկու ազգերուն միջեւ առանց փոխադարձ յարգանքի։ Անգլիացի ժողովուրդը կը տիրապետէ համաշխարհային հսկայ կայսրութեան մը։ Ան այդ կայսրութիւնը հիմնեց այնպիսի ժամանակ մը երբ գերման ժողովուրդը կորսնցուցած էր իր ուժը։ Նախապէս Գերմանիան համաշխարհային մեծ կայսրութիւն մըն էր եւ կը տիրապետէր Արեւմուտքին»։

Այստեղ Հիթլէր յիշելով Գերմանիոյ երեք հարիւր տարուան պայքարները, շարունակեց.

— «Սակայն եթէ Անգլիա չըմբռնէ մեր տեսակէտը եւ Գերմանիան նկատէ հարկատու պետութիւն մը, այդ պարագային կը խոստովանիմ թէ մենք ի զուր մեր սէրը եւ բարեկամութիւնը ընծայած կ՚ըլլանք Անգլիոյ։ Բայց ասոր համար պիտի չյուսահատինք մենք, ոչ ալ պիտի կորսնցնենք մեր քաջութիւնը, այլ տոգորուած մեր սեփական եւ մեր բարեկամներու ուժին գիտակցութեամբ, պիտի գտնենք այն ճամբաները որ պիտի ապահովեն մեր անկախութիւնը, առանց վնասելու մեր արժանապատուութեան։ Իմացայ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը, որուն մէջ կ՚ըսէ թէ չի կրնար որ եւ է վստահութիւն ընծայել Գերմանիոյ կողմէ տրուած հաւաստիքներուն։ Այս պարագաներուն մէջ կը կարծեմ թէ տրամաբանական է իրեն եւ անգլիացի ժողովուրդին չպարտադրել կացութիւն մը որ կրնայ ենթադրուիլ, միայն վստահութեան մէջ։ Երբ Գերմանիան ազգային — ընկերվարական եղաւ եւ սկսաւ իր վերականգնումը, ես ինքս առաջարկեցի կամաւորապէս սահմանափակել Գերմանիոյ նաւային սպառազինութիւնը։ Այդ սահմանափակումը սակայն կ՚ենթադրէր այն կամքը եւ համոզումը թէ այլեւս կարելի պիտի չըլլայ որ եւ է պատերազմ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Ես այսօր ալ ունիմ այդ կամեցողութիւնը եւ համոզումը։ Հարկ է խոստովանիլ սակայն թէ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը, պաշտօնապէս թէ անպաշտօն, որ եւ է կասկած չի ձգեր թէ այդ համոզումը չունին Լոնտոնի մէջ, թէ ընդհակառակն այնտեղ սա կարծիքը կը տիրէ թէ ինչ որ ալ ըլլայ օր մը Գերմանիոյ հետ ծագելիք ընդհարումը, Մեծն Բրիտանիա միշտ դիրք պիտի բռնէ Գերմանիոյ դէմ։ Ուրեմն այնտեղ Գերմանիոյ դէմ պատերազմը կը նկատեն անխուսափելի բան մը։ Ես խորապէս կը ցաւիմ ասոր համար, որովհետեւ ես միայն մէկ պահանջ ունիմ Անգլիայէն,— վերադարձնել մեր գաղթավայրերը։ Բայց ես միշտ բացորոշապէս յայտարարեր եմ թէ այս պահանջը երբեք պատճառ պիտի չըլլայ գինեալ ընդհարումի մը։ Արդ, քանի որ Անգլիա իր մամուլին եւ պաշտօնական հրատարակութիւններուն մէջ այն տեսակէտը կը յայտնէ թէ պէտք է Գերմանիոյ ընդդիմանալ բոլոր պարագաներուն մէջ եւ այս տեսակէտը կը հաստատէ իր պաշարողական քաղաքականութեամբ, ինքնին կը քանդուի նաւային համաձայնութեան հիմքը։ Ուստի որոշեցի այսօր իսկ այս պարագան հաղորդել բրիտանական կառավարութեան։ Նիւթական խնդիր մը չէ այս — որովհետեւ ես միշտ կը յուսամ թէ պիտի կրնանք զինարշաւէ մը խուսափիլ Անգլիոյ հետ — այլ յարգանքի պարտք մը մենք մեզի հանդէպ։ Եթէ անգլիական կառավարութիւնը կը փափաքի նորէն բանակցութիւն վարել մեզի հետ, այս հարցի մասին, ոչ ոք ինծի չափ երջանիկ պիտի ըլլայ, բացորոշ եւ չիտակ համաձայնութեան մը յանգելու համար»։

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

Խօսելով Լեհաստանի հետ եղած յարաբերութեանց մասին, Հիթլէր շեշտեց թէ Տանցիկը գերմանական քաղաք մըն է եւ կ՚ուզէ պատկանիլ Գերմանիոյ։

— «Քանի մը ամիս առաջ, ես լեհական կառավարութեան ներկայացուցի հետեւեալ առաջարկները.—

1. Տանցիկ գերմանական պետութեան կը վերադառնայ իբրեւ ազատ քաղաք։

2. Լեհաստան կը ստանայ ազատ նաւահանգիստ մը Տանցիկի մէջ, իր ուզած տարածութեամբ եւ բոլորովին ազատ ելքով դէպի ծով։

3. Գերմանիա Լեհական Նրբանցքին մէջ կը ստանայ ճամբայ մը եւ երկաթուղի մը։

4. Գերմանիա կը ճանչնայ Լեհաստանի բոլոր տնտեսական իրաւունքները Տանցիկի մէջ։

5. Գերմանիա միեւնոյն ատեն կը ճանչնայ երկու երկիրներուն ներկայ սահմանները, իբրեւ վերջնական։

6. Գերմանիա պատրաստ է Լեհաստանի հետ կնքելու ոչ — յարձակման դաշինք մը 25 տարուան համար, ուրեմն աւելի երկար քան իմ կեանքիս տեւողութիւնը։

7. Գերմանիա, Լեհաստան եւ Հունգարիա կ՚երաշխաւորեն Սլովաքիոյ անկախութիւնը։

Լեհական կառավարութիւնը մերժեց այս առաջարկներս, յայտնելով թէ պատրաստ է միայն քննելու Ազգերու Դաշնակցութեան վերատեսուչին տեղ ուրիշ մը նշանակելու խնդիրը եւ փոխանցումի (թրանզիթ) դիւրութիւններ ընծայելու Նրբանցքին մէջ։ Անգլիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ կնքուած փոխադարձ երաշխաւորութեան դաշինքը հակառակ է իմ եւ մարաջախտ Փիլսուտսքիի միջեւ կնքուած համաձայնութեան։ Հետեւաբար ես այդ համաձայնութիւնը բռնաբարուած համարելով Լեհաստանի կողմէ, այլեւս չեղեալ կը համարիմ զայն։ Այս պարագան հաղորդեցի լեհական կառավարութեան։ Եթէ Լեհաստան կ՚ուզէ նոր կարգադրութեան մը յանգիլ Գերմանիոյ հետ, յօժարութեամբ կ՚ընդունիմ, պայմանաւ որ այդ կարգադրութիւնը հիմնուի բացարձակապէս յստակ պարտաւորութեան մը վրայ, հաւասար չափով։

ՉԵԽԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՄԻՒՆԻԽ

Հիթլէր երկարօրէն պարզեց Միւնիխի մէջ կնքուած համաձայնութեան ոգին, անոր խզման պատասխանատուութիւնը ձգելով միւս պետութեանց վրայ։ Այս առթիւ բացատրեց թէ Չեխոսլովաքիան դարձած էր հսկայական զինարան մը Կեդր. Եւրոպայի մէջ, ուղղուած՝ Գերմանիոյ դէմ։

— «Ըսածներս հաստատելու համար, ձեզի կը ներկայացնեմ կարգ մը թուանշաններ՝ պայթուցիկներու այդ միջազգային շտեմարանի մասին։ Այդ երկրին գրաւումէն ի վեր, բռնուած են հետեւեալ սպառազինութիւնները,— 1582 օդանաւ, 501 հակօդային թնդանօթ, 2175 բանակի յատուկ թնդանօթ, 785 թօփիլարձակ, 468 հրասայլ, 43876 գնդացիր, 114000 ատրճանակ, 1.000.000 հրացան, աւելի քան մէկ միլիառի ռազմամթերք հետեւակազօրքի համար, երեք միլիոն ալ՝ հրետաձիգ զօրքին համար։ Տակաւին կան կամուրջի կազմածներ, չափագիտական գործիքներ, հեռաձայն, լուսարձակ, մեքենաշարժ կառքեր եւն., արտասովոր քանակութեամբ։ Կը կարծեմ թէ բարերախտութիւն մըն է, միլիոնաւոր մարդկային էակներու համար, որ շնորհիւ պատասխանատու անձերու իմաստութեան, ես յաջողեցայ խափանել այդպիսի պայթիւն մը եւ գտնել լուծում մը որ միանգամ ընդ միշտ վերջ կը դնէ վտանգաւոր հնոցի մը գոյութեան՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ»։

Հիթլէր այս առթիւ ալ փառաբանեց Առանցքին քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս Իտալիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը, օրինաւոր նկատելով Ալպանիոյ գրաւումը եւ ազդարարեց.

— «Չի կրնար քանդուիլ այն կապը որ կը միացնէ երկու ժողովուրդները։ Իտալիոյ համար ծիծաղելի է որ եւ է փորձ որ կը կատարուի, խորտակելու համար այդ հրականութիւնը։ Ոչ ոք պէտք չէ զարմանայ, եթէ մենք միեւնոյն զգացումներն ունինք Գերմանիոյ կենսական անհրաժեշտութեանց մասին»։

Առաջնորդը համակրական խօսքեր ուղղեց նաեւ Ճափոնի եւ ազգայնական Սպանիոյ։

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառաւ, ստիպուած ենք յետաձգել բուն Բոզվէլթի վերաբերեալ մասը, որ կը բաղկանայ 21 կէտերէ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ երկու զրահաւորներ, միջերկրականեան նաւատորմիղէն, այցելեցին Յունաստանի նաւահանգիստները եւ պիտի մնան մինչեւ Մայիս 5։ Յաջորդ օրը ինը թօրփիլանաւեր պիտի այցելեն Կրետէ։

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ, Սպանիոյ եւ Մարոքի ջուրերուն մէջ այժմ կը գտնուին 53 անգլիական, ֆրանսական ու գերմանական մարտանաւեր։ Գերմանական մարտանաւերը ռազմափորձեր կը կատարեն Միջերկրականի մէջ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը Զագրէպէն վերադարձաւ Պելկրատ։ Խրուաթական ինքնավարութեան շուրջ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է։ Մանրամասնութիւնները հրատարակուած չեն տակաւին։

ԿԱԹԸ 1.80էն պիտի ծախուի մայիս 1էն սկսեալ (երկուշաբթի)։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme Paris (13)